This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

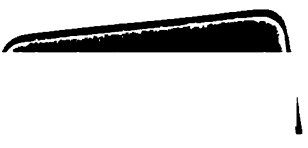

EUSEBII PAMPHILI

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

LIBRI X.

RECOGNOVIT

ALBERTUS SCHWEGLER,
ANTT. LITT. IN ACADEMIA TUBINGENSI PROF. P. E.

ACCEDIT BREVIS ADNOTATIO CRITICA.

TUBINGAE,

TYPIS ET IMPENSIS LUDOV. FRID. FUES.

1852.

110. L. 139.

PRAEFATIO.

Redemptor hujus libri honestissimus, quum animadvertisset desiderari a multis historiae Eusebii ecclesiasticae editionem eam, quae et pretio quam minimo veniret, et verba scriptoris exhiberet quam emendatissima, precibus me adiit, ut, quemadmodum ante hos quinque annos Clementis Romani quae feruntur homilias edidissem, ita nunc adornandae ejusmodi editionis curam susciperem. ego vero, quanquam interea in diversum studiorum genus transgressus, et hoc ipso tempore in longe diversi operis molimine occupatus, haud aspernandam tamen esse existumavi condicionem illam a viro honestissimo mihi oblatam. etenim non id agi videbam, ut conquisitis undique subsidiis novis nova operis Eusebiani recensio institueretur, sed ut adhibitis adjumentis iis, quae praesto essent, excusso maxime apparatu eo, quem Burtoni Anglobritanni industria congessit, scriptoris oratio constitueretur aliquanto emendatius, quam id adhuc factum erat. itaque accepta condicione, sepositoque ad profligandum opus, quantum satis esse videbatur, temporis spatio, ad rem gerendam me accinxi, et tritum mihi quondam scriptorem denuo pertractare institui.

Jam quas rationes in eo pertractando edendoque secutus sim, paucis exponendum est. fuere primo, qui suaderent, ut textus Eusebii vulgatus (vulgatum autem dico eum, quem Valesius ita constituit et Heinichenius pauculis quibusdam immutatis iterum exprimendum curavit) denuo typis describeretur quam accuratissime. id ut fieret, auctor ego esse potui nullo modo.

quippe editio Valesiana non modo pravissima laborat ratione interpungendi, cujus saepe tanta est perversitas, ut rectus sententiarum nexus penitus turbetur et obscuretur, sed ipsa quoque scriptoris oratio tot locis rectius jam constitui potest ex apparatu Burtoniano, ut exemplum Valesii non emendatum prelo subjicere religioni habuerim. quid quod ipse Heinichenius et in Corrigendis, quae editioni suae adjecit, et in Supplementis notarum, quae post editionem Burtonianam peculiari libello evulgavit, hoc emendandi studio graviter praeiverat, atque de textu rectius constituendo praeceperat multa, quorum rationem oportebat haberi ab editore historiae Eusebianae recentiori. nam etsi lectiones meliores, quae a Burtoni codicibus suppeditantur, perraro valeant ad universam scriptoris sententiam rectius intelligendam vel explicandam, summae tamen esset levitatis, negligere, quidquid ad restituendam valet genuinam scriptoris manum.

At enim vero non mihi visum est acquiescendum esse in corrigenda hic illic scriptura Eusebii vulgata. recte enim hodie intellectum est, non eam esse veram recensendi alicujus scriptoris prisci rationem, ut vulgatus, qui dicitur, textus fundamenti loco ponatur, ubi idoneam explicationem admittat, integer servetur, ubi offensionem habeat, codicum aliquorum ope emendetur. haec recensendi emendandique inconstantia eo minus admitti potuit in Eusebii historia ecclesiastica, quod hujus operis textus vulgatus, constitutus ille a Roberto Stephano, fluxit fere ex Codice Regio *a*, exiguae auctoritatis libro, servatusque est a Valesio saepe invito et meliorum gnaro. itaque id mihi agendum esse videbam, primum, ut e libris scriptis, quorum discrepantiam enotavit Burtonus, eligeretur is, qui proxime accedere videretur ad genuinam scriptoris manum, deinde, ut ad hujus libri normam conformaretur universa, quantum fieri posset, scriptoris oratio.

Discedunt autem codices Eusebii, qui quidem collati sunt, in familias tres. primam familiam efficiunt libri *bcdf*, quos ex uno eodemque fonte fluxisse facile apparet, et inter quos principem locum obtinet codex *c*. eidem familiae accensendus est *x*, liber egregius, quem non integrum publici juris factum esse a Gersdorfio, viro eruditissimo, summopere dolendum est. alteram familiam efficiunt libri *ik*, tertiam *ae*: medium denique quendam inter secundam et tertiam familiam locum obtinet codex *h*, qui modo cum libris *ae*, saepius cum *ik* consentit. horum librorum quum optio proposita esset, ante alia omnia semovendi esse videbantur codices ii, quos supra ad tertiam familiam retulimus: sunt enim, licet vulgata, quae vocatur, scriptura ex iis fluxerit, manifesto interpolati, et a genuina scriptoris manu longissime discedunt. sed inter codices *bcdf* et *hik*, vel, ut verbo dicam, inter *c* et *h* (hi enim sunt diversarum partium quasi duces et antesignani) difficilis est optio. non nego, me diu suspensum fluctuasse inter utrumque: nam etsi codex *c* bonitate et diligentia scripturae super ceteros excellere videatur, tamen haud raro codex *h* suppeditat rectiora: quid quod ille aliquoties, ut p. 7, 25, genuinam Eusebii manum servavit unus omnium. differt a codice *c* codex *h* maxime eo, quod multa omittit, quae, ut sententia recte se habeat, non necessario requiruntur: et quum fere ita existimandum sit, a librariis saepius peccatum esse addendo, quam omittendo, haud levis inde commendatio accedere videtur huic codici et cetera egregio. at enim vero accuratius re perpensa intellexi, librorum *hik* lectiones eas, quae vel elegantia, vel simplicitate commendari videntur, haud raro deberi istorum librariorum non tam fidei et diligentiae, quam sollertiae et ingenio. id ex eo maxime apparet, quod Eusebium interpolare solent ex Nicephoro *),

*) Veluti p. 27, 10. not., cf. Burtoni not. *e* Tom. I. p. 53. — p. 31, 16. not., cf. Burt. not. *z* Tom. I. p. 63. — p. 63, 23., ubi scriptura codicis *h* κατὰ δὲ τόνδε τὸν

e Septuaginta interpretibus, ex aliis denique scriptoribus, quorum locos quosdam Eusebius operi suo intexuit et liberius, ut solet, reddidit *). deinde computatis locis iis, in quibus scripturae discrepantia ex internis rationibus dijudicari potest, aliquanto saepius in codice *c*, quam in codice *h* genuinam scripturam servatam esse animadverti. propterea textus eusebiani recensionem eam, quae repraesentatur libro *c*, praeferendam et fundamenti loco ponendam esse censui, neque usquam ab isto libro, quem in gravissimis exemplis inveni ducem fidum, existumavi esse recedendum, nisi certae quaedam causae, id ut facerem, et librorum *hik* scripturam amplecterer, me impellerent. sane quidem id fieri debuit haud admodum raro, in posterioribus praesertim libris: ut in universum de codice *c* ita sit existumandum, esse illum quidem egregium et ceteris potiorem, haud tamen unicum genuinae scripturae fontem. magis fortasse eluceret codicis *h* praestantia, si nobis praesto esset diligentior hujus libri collatio. at enim vero istius collatoris negligentia et socordia adeo multis proditur indiciis, ut Burtonus ipse interdum de ejus fide dubitet **). quae quum ita essent, a nova Eusebii recensione abstinendum fuit, et licet quadringentis fere locis textum vulgatum immutaverim atque, ut mihi quidem videtur, rectius constituerim, tamen non nisi recognitionis novae praescriptione editionem meam insignivi.

χρόνως fluxit e Nicephoro: cf. Burtoni not. *x* Tom. I. p. 125. — p. 81, 2. not., cf. Burt. not. *k* Tom. I. p. 157. — p. 88, 10. ubi in *ikN* βιβλία οἷς, cf. Burt. not. *q* Tom. I. p. 172. — p. 102, 14. ubi *i* (a sec. man.) *N* θεῦ λόγον, cf. Burt. not. *o* Tom. I. p. 200.

*) Cf. p. 27, 10. not. (= Burt. Tom. I. p. 53. not. *e*) — p. 60, 3. not. (= Burt. Tom. I. p. 118. not. *h*). — p. 61, 8. not. (= Burt. Tom. I. p. 120. not. *v*). — p. 81, 2. not. (= Burt. Tom. I. p. 157. not. *k*). — p. 86, 3. ubi post βαθυτάτως *ik* ex Josepho addunt εἰς τὸν ὁδὸν ὄντα διηνεκῶς λίθῳ καθειμένους (= Burt. Tom. I. p. 167. not. *c*).

**) cf. Burtoni not. *r* Tom. II. p. 412.; not. *l* Tom. II. p. 428.; not. *g* Tom. II. p. 466.; not. *c* Tom. II. p. 555.; not. *f* Tom. II. p. 563.

Brevem adnotationem criticam adjeci in margine, ut, et quibus locis et qua auctoritate innisus a textu vulgato recessissem, lectori esset manifestum. ne integrum Burtoni apparatum apponerem, causis sum prohibitus duabus: primum, quod id ab instituti mei rationibus videbam esse alienum, deinde quod magna hujus apparatus parte facile careri posse intelligebam. facile enim careas lectionibus codicis *g*, qui quidem liber quamquam e bono fonte deductus tam incredibili et negligentia et licentia scriptus est, ut ejus discrepantia bonam occupet partem adnotationis Burtonianae. in adornanda autem adnotatione critica secutus sum rationem hanc, primum, ut editionis Valesianae et Heinichenianae, deinde, ut librorum *c* et *h* adnotarem discrepantiam integram: ea tantummodo horum librorum diversitate omissa, quam e librariorum vel typographorum mendis obortam esse facile apparebat. praeterea lectiones adnotavi multas, quas ipse quidem improbarem, sed aliqua de causa notatu dignas esse existumarem. praecipue id factum est locis difficilioribus vel corruptis, ubi integram lectionis discrepantiam adnotandam esse censui. ubi nihil adnotatum est, lectores ita, velim, existument, lectionis discrepantiam aut exstare nullam, aut, si qua exstet, meo quidem judicio nullam ejus rationem esse habendam.

Unum addo de libris *b* et *d*. horum librorum Burtonus non habuit, ut plus semel ipse fatetur *), collationem integram atque suam: non habuit nisi Valesianam. eo magis mirari subit, quod idem ille plurimis locis, ubi nihil enotatum est a Valesio, illorum librorum lectiones apposuit. scilicet conjectura eas assecutus est: plerumque enim, ubi *c* et *f* inter se consentiunt, congruunt cum iis etiam *b* et *d*, id quod facile potest animadverti. at ille non debebat, quae conjectura tantum asse-

*) Cf. ejusdem not. z Tom. I. p. 119.; not. æ Tom. I. p. 202.

cutus erat, affirmare pro certo: quare haec vana Burtoni adnotata expunxi omnia, praeterquam si diserto Valesii testimonio niterentur.

Indices adjeci locupletissimos, haud depromptos illos e Valesii vel Heinichenii editionibus, sed de integro conditos et quam accuratissime confectos. et quum totius instituti ratione, ne commentarios adderem, prohiberer, in indices conjeci multa, quae ad rectiorem scriptoris interpretationem pertinere viderentur.

Superest, ut siglorum, quibus usus sum, explicationem adjiciam. significatur igitur littera

a Codex Regius Bibliothecae Parisiensis n. 1436, saec. XIII, excussus primum a Roberto Stephano, post a Valesio, collatus iterum in usum Burtoni, (cf. ejusd. adnot. ad Eus. de mart. Palaest. c. 9. p. 616. 618). cf. de eo codice Stroth. Praef. p. IX. Heinichen. Proleg. p. XI.

b Codex Mediceus, ibid. n. 1434, saec. XVI, a Valesio collatus. cf. Stroth. Praef. p. XI, Heinichen. Proleg. p. XIII.

c Codex Mazarinaeus, ibid. n. 1430, saec. X, primum a Valesio, iterum in usum Burtoni collatus. cf. Stroth. Praef. p. IX, Heinichen. Proleg. p. XI.

d Codex Fuketianus, ibid. n. 1435, saec. XVI, collatus a Valesio. cf. Stroth. Praef. p. XI. Heinichen. Proleg. p. XIII.

e Codex Bibl. Reg. Paris. n. 1431, saeculi X, si credere libet Montefalconio (Palaeogr. gr. p. 46), collatus in usum Burtoni.

f Codex apud Valesium Savilianus, hodie asservatus in Bibliotheca Bodlejana n. 2278, a Burtono denuo collatus. cf. Stroth. Praef. p. XII. Heinichen. Proleg. p. XIV.

g Codex olim Regiae Societatis, nunc Musei Britannici, collatus a Burtono.

h Codex Venetus n. 338, saec. X, collatus in usum Burtoni.

i Codex Florent. Bibl. Laurent., Plut. LXX, 7., collatus in usum Burtoni.

k Codex Florent. Bibl. Laurent., Plut. LXX, 20., collatus in usum Burtoni.

m Jonesii lectiones ad calcem editionis Readingianae, desumtae tantum non omnes e margine editionis Genevensis. cf. Stroth. p. XVI. Hein. p. XVII.

n Codex Castellani ad calcem ed. Reading. cf. Stroth. p. XVIII. Hein. p. XVIII.

o Schedae quas appellavit Valesius Bibliothecae Regiae. cf. Stroth. p. XIII. Hein. p. XIV.

p Variae lect. Ed. Stephanianae.

q Codex Bibl. Reg. Paris. 1437, cujus collatio adjecta est calci ed. Burtonianae.

r Codex Vaticanus, aliquoties a Valesio citatus.

s Codex Venetus Strothii. cf. Stroth. p. XV. Hein. p. XVI.

t Margo ed. Genevensis. cf. Stroth. p. XVI. Hein. p. XVII.

u Bongarsii lectiones in marg. ed. Genev. cf. Stroth. p. XVI. Hein. p. XVII.

v Christophorsoni lectiones, quae vel in marg. ed. Genev. adnotatae, vel in ejus versione latina expressae sunt. cf. Stroth. p. XIV. XXIX. Hein. p. XVI. XXXI.

x Codex Dresdensis Bibl. Reg., seculi XII, scrin. A. nro. 85, (cf. Gersdorfii Ep. Crit. p. VI), cujus collationem quamquam non integram communicavere Gersdorfius (in Ep. Crit. ad Heinichenium) et Heinichenius (in Suppl. notar.).

C Codices Eusebii quotquot adhuc collati sunt.

B Editio Burtoni (Eus. H. E. ad codices manuscriptos recensuit Ed. Burton. II Voll. Oxon. 1838. Textus editionis Burtonianae iterum prodiit, omisso apparatu critico, additis Valesii et Heinichenii commentariis, Oxon. 1845.)

E Editiones Eusebiani operis ante meam omnes.

G Editio Genevensis anni 1612.

G^a Gersdorfius in Epistola critica, quae editionis Heinichenianae volumini tertio p. I—XVI inserta est.

H Heinichenianae editionis (Lips. 1827—28. 3 Voll.) textus.

H^a Heinichenii adnotationes et retractiones, quae vel in ejus commentariis vel in adjecta variarum lectionum appendice (Tom. III. p. 303—327), vel in ejusdem excursibus, vel in Addendis et Corrigendis (Tom. III. p. 549—563) continentur.

H^b Heinichenii Supplementa (Supplementa notarum ad Eusebii hist. eccl. et Excerpta ex editione Burtoniana, cum collatione codicis Dresdensis, ed. F. A. Heinichen. Lips. 1840).

K Kimmelius in libro, quem scripsit „de Rufino Eusebii interprete," ediditque Gerae 1838.

N Nicephori Hist. Eccl. (ed. Fronto Ducaeus, Paris. 1630).

R Rufini versio latina, ad quam conferendam nos usi sumus editione Frobeniana (Basil. 1544).

R^a Routh, reliquiae sacrae, Oxonii 1814—18. 4 Voll.

S Editio Roberti Stephani (Paris. 1544).

S^a Editio Strothii (Vol. I. Halae 1779).

V Textus Valesii, cujus prima editio prodiit Parisiis 1659, altera proximo post Valesii obitum anno 1677, auctis haec emendatisque commentariis, sed in textu paene nihil immutata.

V^a Valesius in adnotationibus.

Z Editio Zimmermanni (Francof. 1822).

Scribebam Tubingae mense Julio a. 1852.

A. S.

EUSEBII

HISTORIAE

ECCLESIASTICAE

LIBRI X.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ
Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας
Λόγος ά.

CAP. 1.

Τίς τῆς ἐπαγγελίας ὑπόθεσις.

Τὰς τῶν ἱερῶν ἀποστόλων διαδοχὰς σὺν καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ σωτῆρος 1
ἡμῶν καὶ εἰς ἡμᾶς διηνυσμένοις χρόνοις, ὅσα τε καὶ πηλίκα πραγματευ-
θῆναι κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν λέγεται, καὶ ὅσοι ταύτης δια-
10 πρεπῶς ἐν ταῖς μάλιστα ἐπισημοτάταις παροικίαις ἡγήσαντό τε καὶ προέ-
στησαν, ὅσοι τε κατὰ γενεὰν ἑκάστην ἀγράφως ἢ καὶ διὰ συγγραμμάτων
τὸν θεῖον ἐπρέσβευσαν λόγον, τίνες τε καὶ ὅσοι καὶ ὁπηνίκα νεωτερο-
ποιΐας ἱμέρῳ, πλάνης εἰς ἔσχατον ἐλάσαντες, ψευδωνύμου γνώσεως εἰση-
γητὰς ἑαυτοὺς ἀνακεκηρύχασιν, ἀφειδῶς οἷα λύκοι βαρεῖς τὴν Χριστοῦ
15 ποίμνην ἐπεντρίβοντες, προσέτι τούτοις καὶ τὰ παραυτίκα τῆς κατὰ τοῦ 2
σωτῆρος ἡμῶν ἐπιβουλῆς τὸ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος περιελθόντα, ὅσα τε
αὖ καὶ ὁποῖα καὶ καθ' οὓς χρόνους πρὸς τῶν ἐθνῶν ὁ θεῖος πεπολέ-
μηται λόγος, καὶ πηλίκοι κατὰ καιροὺς τὸν δι' αἵματος καὶ βασάνων
ὑπὲρ αὐτοῦ διεξῆλθον ἀγῶνα, τά τ' ἐπὶ τούτοις καὶ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς
20 μαρτύρια, καὶ τὴν ἐπὶ πᾶσιν ἵλεω καὶ εὐμενῆ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀντί-
ληψιν γραφῇ παραδοῦναι προῃρημένος, οὐκ ἄλλοθεν ἢ ἀπὸ πρώτης ἄρξο-
μαι τῆς κατὰ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν τοῦ

---

11. κατὰ] καὶ κατὰ *k*. | 13. ἔσχατον *bcdefhikovVHB*, ἔσχατα *aqS*. | 14. post τὴν add. τῆ *fGVH*, om. *aeghikqSB*. | 15. προσέτι] πρὸς ἐπὶ *fghik*. | 16. post ἡμῶν add. ἕνεκεν *aeoSVH*, om. *bdfghikBK* (de Ruf. pag. 305) *H*b. hiat *c* teste Burtono. | 17. καὶ καθ' ὃς *bcdfvBH*b, καὶ καθ' οἵους *ik*, καθ' ὅς τε *hoVH*, καθ' οἵους τε *aeqSS*a. | 18. πηλίκοι] ὁπηλίκοι *gh*. | τὸν — ἀγῶνα *aehikqSB*, τὰς — ἀγῶνας *cfgvVH*. | 22. τοῦ θεοῦ *fghi* (sed is verba τὸν Χριστὸν τ. θ. in margine tantum habet, teste Gronovio) *kVS*a*HB*, θεὸν *aq*, καὶ θεὸν *e* (a sec. man.) *S*. hiat *c*, et de *bd* non constat. hinc verba τοῦ θεοῦ delenda esse censet *H*b.

3 θεοῦ οἰκονομίας. ἀλλά μοι συγγνώμην ἤδη εὐγνωμόνων ἐντεῦθεν ὁ λόγος
αἰτεῖ, μεῖζον ἢ καθ' ἡμετέραν δύναμιν ὁμολογῶν εἶναι, τὴν ἐπαγγελίαν
ἐντελῆ καὶ ἀπαράλειπτον ὑποσχεῖν, ἐπεὶ καὶ πρῶτοι νῦν τῆς ὑποθέσεως
ἐπιβάντες οἱά τινα ἐρήμην καὶ ἀτριβῆ ἰέναι ὁδὸν ἐγχειροῦμεν, θεὸν μὲν
ὁδηγὸν καὶ τὴν τοῦ κυρίου συνεργὸν σχήσειν εὐχόμενοι δύναμιν, ἀνθρώπων 5
γε μὴν οὐδαμῶς εὑρεῖν οἵοί τε ὄντες ἴχνη γυμνὰ τὴν αὐτὴν ἡμῖν προω-
δευκότων, μὴ ὅτι σμικρὰς αὐτὸ μόνον προφάσεις, δι' ὧν ἄλλος ἄλλως
ὧν διηνύκασι χρόνων μερικὰς ἡμῖν καταλελοίπασι διηγήσεις, πόῤῥωθεν
ὥσπερεὶ πυρσοὺς τὰς ἑαυτῶν προανατείνοντες φωνάς, καὶ ἄνωθέν ποθεν
ὥσπερ ἐξ ἀπόπτου καὶ ἀπὸ σκοπιᾶς βοῶντες καὶ διακελευόμενοι, ᾗ χρὴ 10
βαδίζειν καὶ τὴν τοῦ λόγου πορείαν ἁπλανῶς καὶ ἀκινδύνως εὐθύνειν.
4 ὅσα τοίνυν εἰς τὴν προκειμένην λυσιτελήσειν ὑπόθεσιν ἡγούμεθα, τῶν
αὐτοῖς ἐκείνοις σποράδην μνημονευθέντων ἀναλεξάμενοι, καὶ ὡςὰν ἐκ
λογικῶν λειμώνων τὰς ἐπιτηδείους αὐτῶν τῶν πάλαι συγγραφέων ἀπαν-
θισάμενοι φωνὰς, δι' ὑφηγήσεως ἱστορικῆς πειρασόμεθα σωματοποιῆσαι, 1
ἀγαπῶντες, εἰ καὶ μὴ ἁπάντων, τῶν γοῦν μάλιστα διαφανεστάτων τοῦ
σωτῆρος ἡμῶν ἀποστόλων τὰς διαδοχὰς κατὰ τὰς διαπρεπούσας καὶ ἔτι
5 καὶ νῦν μνημονευομένας ἐκκλησίας ἀνασωσαίμεθα. ἀναγκαιότατα δέ μοι
πονεῖσθαι τὴν ὑπόθεσιν ἡγοῦμαι, ὅτι μηδένα πω εἰς δεῦρο τῶν ἐκκλησια-
στικῶν συγγραφέων διέγνων περὶ τοῦτο τῆς γραφῆς σπουδὴν πεποιημένον 2
τὸ μέρος· ἐλπίζω δ' ὅτι καὶ ὠφελιμωτάτη τοῖς φιλοτίμοις περὶ τὸ χρη-
6 στομαθὲς τῆς ἱστορίας ἔχουσιν ἀναφανήσεται. ἤδη μὲν οὖν τούτων καὶ
πρότερον ἐν οἷς διετυπωσάμην χρονικοῖς κανόσιν ἐπιτομὴν κατεστησάμην,
πληρεστάτην δ' οὖν ὅμως αὐτῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὡρμήθην τὴν ἀφή-
7 γησιν ποιήσασθαι. καὶ ἄρξεταί γέ μοι ὁ λόγος, ὡς ἔφην, ἀπὸ τῆς κατὰ 2

---

1. ἤδη om. *eho*, atque in *b* expunctum est ab eadem manu. | εὐγνωμόνων *BH*^{b}, εὐγνωμονῶν *VH*, om. *aqS*. | 2. μεῖζον *a* (a pr. man.) *goVH*, μείζω *a* (a sec. man.) *qSS*^{a}*H*^{a}, μείζων *e*, μείζονα *bcdfhikBK* (de Ruf. p. 276), »majora« *R*. | 3. καὶ] τε καὶ *hik*. | ὑποσχεῖν *ehik*, ὑποσχήσειν *acfgvVHB*, ὑπόσχεσιν *S*. | 6. post προωδευκότων add. ὁδὸν *a* (in marg.) *fgE*, om. *aehik*: de *bd* non constat, et folium primum codicis *c* (in quo additur ὁδόν) recens est. | 9. προανατείνοντες *efikBH*^{b}, προανατείναντες *aehSVS*^{a}*H*. | 10. σκοπιᾶς *acfgSVHB*, σκοπῆς *hik*. | 12. λυσιτελήσειν ὑπόθεσιν *bcdf* (is λυσιτελέσειν) *VH*, ὑπόθεσιν λυσιτελήσειν *a* (a sec. man.) *hqS*, ὑπόθεσιν λυσιτελεῖν *a* (a pr. m.) *egikotB*. | 14. ἀπανθισάμενοι] ἀπανθησάμενοι *bhS*. | 16. γοῦν] δ' ἓν *aehikS*. | 17. καὶ ἔτι καὶ νῦν *cfVS*^{a}*HH*^{b}, ἔτι καὶ νῦν (om. καὶ ante ἔτι) *ghikB*, ἔτι καὶ νῦν καὶ *aeqS*, καὶ ἔτι νῦν conj. *S*^{a}. Burtoni adnotatio mendo laborat vel calami vel typographi: quippe non post ἔτι, sed post διαπρ. inserui Valesius vocem καί. | 21. φιλοτίμοις] fort. φιλοτίμως. | 25. μοι] μὴν *h*.

τὸν σωτῆρα Χριστὸν ἐπινοουμένης ὑψηλοτέρας τε καὶ κρείττονος ἢ κατὰ ἄνθρωπον οἰκονομίας τε καὶ θεολογίας. καὶ γὰρ οὖν τὸν γραφῇ μέλλοντα 8
τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑφηγήσεως παραδώσειν τὴν ἱστορίαν, ἄνωθεν ἐκ πρώτης τῆς κατ' αὐτὸν τὸν Χριστόν, ὅτι περ ἐξ αὐτοῦ καὶ προσωνυμίας ἠξιώθημεν, θειοτέρας ἢ κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς πολλοῖς οἰκονομίας ἀναγκαῖον ἂν εἴη κατάρξασθαι.

CAP. 2.

Ἐπιτομὴ κεφαλαιώδης περὶ τῆς κατὰ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν προϋπάρξεώς τε καὶ θεολογίας.

Διττοῦ δὲ ὄντος τοῦ κατ' αὐτὸν τρόπου, καὶ τοῦ μὲν σώματος 1
ἐοικότος κεφαλῇ, ᾗ θεὸς ἐπινοεῖται, τοῦ δὲ ποσὶ παραβαλλομένου, ᾗ τὸν ἐν ἡμῖν ἄνθρωπον ὁμοιοπαθῆ τῆς ἡμῶν αὐτῶν ἕνεκεν ὑπέδυ σωτηρίας, γένοιτ' ἂν ἡμῖν ἐντεῦθεν ἐντελὴς ἡ τῶν ἀκολούθων ὑπόθεσις, εἰ τῆς κατ' αὐτὸν ἱστορίας ἁπάσης ἀπὸ τῶν κεφαλαιωδεστάτων καὶ κυριωτάτων τοῦ λόγου τὴν ὑφήγησιν ποιησαίμεθα. ταύτῃ δὲ ἤδη καὶ τῆς Χριστιανῶν ἀρχαιότητος τὸ παλαιὸν ὁμοῦ καὶ θεοπρεπὲς τοῖς νέαν αὐτὴν καὶ ἐκτετοπισμένην, χθὲς καὶ οὐ πρότερον φανεῖσαν ὑπολαμβάνουσιν ἀναδειχθήσεται.

Γένους μὲν οὖν καὶ ἀξίας, αὐτῆς τε οὐσίας τῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ 2
φύσεως οὕτις ἂν εἰς ἔκφρασιν αὐτάρκης γένοιτο λόγος. ᾗ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ θεῖον ἐν προφητείαις „τὴν γενεὰν αὐτοῦ," φησί, „τίς διηγήσεται;" ὅτι δὴ οὔτε τὸν πατέρα τις ἔγνω, εἰ μὴ ὁ υἱός, οὔτ' αὖ τὸν υἱόν τις γνῴη ποτὲ κατ' ἀξίαν, εἰ μὴ μόνος ὁ γεννήσας αὐτὸν πατήρ. τό τε φῶς 3
τὸ προκόσμιον καὶ τὴν πρὸ αἰώνων νοερὰν καὶ οὐσιώδη σοφίαν, τόν τε ζῶντα καὶ ἐν ἀρχῇ παρὰ τῷ πατρὶ τυγχάνοντα θεὸν λόγον τίς ἂν πλὴν τοῦ πατρὸς καθαρῶς ἐννοήσειε, πρὸ πάσης κτίσεως καὶ δημιουργίας ὁρωμένης τε καὶ ἀοράτου τὸ πρῶτον καὶ μόνον τοῦ θεοῦ γέννημα, τόν τῆς κατ' οὐρανὸν λογικῆς καὶ ἀθανάτου στρατιᾶς ἀρχιστράτηγον, τὸν τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελον, τὸν τῆς ἀῤῥήτου γνώμης τοῦ πατρὸς ὑπουργόν,

---

1. σωτῆρα om. *ehik*, fort. recte. | ὑψηλοτέρας τε om. *h*. | 2. οὖν om. *egh*. | 12. ἐν om. *ghi* (a sec. man.) *k*, fort. recte. | αὐτῶν ἕνεκεν *cfghikB*, ἕνεκεν αὐτῶν *aSVS*^{a}*H*. | 13. ἐντεῦθεν om. *a* (a pr. m.) *ehik*. | ὑπόθεσις *cfvBH*^{b}, διήγησις *ac* (in m.) *ehSVS*^{a}*H*. | 15. ἤδη om. *ehik*. | 18. τῆς om. *aeghS*. | 20. τὴν γενεὰν — Jes. 53, 8. | 21. ὅτε τὸν πατέρα — cf. Matth. 11, 27. Luc. 10, 22. | 22. γνῴη *cfhVHB*, γνοίη *ik*, ἔγνω *eS*, ἔγνῳ (sic) superscripto *η aq*. | 23. πρὸ αἰώνων] προαιώνιον *abeo*. | 24. θεόν *CRVHB*, θεοῦ *vS*. | 26. πρῶτον καὶ *cfgSVS*^{a}*HB*, om. *aehikopt*. | καὶ μόνον τῷ θεῷ om. *g*, καὶ μόνον uncis includi mavult *H*^{b} praeeunte *S*^{a}. | 28. ὑπουργόν] τελειωτὴν *aoqS*: cf. *K* de Ruf. p. 268.

τὸν τῶν ἁπάντων σὺν τῷ πατρὶ δημιουργόν, τὸν δεύτερον μετὰ τὸν πατέρα τῶν ὅλων αἴτιον, τὸν τοῦ θεοῦ παῖδα γνήσιον καὶ μονογενῆ, τὸν τῶν γεννητῶν ἁπάντων κύριον καὶ θεὸν καὶ βασιλέα, τὸ κῦρος ὁμοῦ καὶ τὸ κράτος αὐτῇ θεότητι καὶ δυνάμει καὶ τιμῇ παρὰ τοῦ πατρὸς ὑποδεδεγμένον, ὅτι δὴ κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ μυστικὰς τῶν γραφῶν θεολογίας „ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν.“ 4 τοῦτό τοι καὶ ὁ μέγας Μωϋσῆς, ὡσὰν προφητῶν ἁπάντων παλαιότατος, θείῳ πνεύματι τὴν τοῦ παντὸς οὐσίωσίν τε καὶ διακόσμησιν ἀπογράφων, τὸν κοσμοποιὸν καὶ δημιουργὸν τῶν ὅλων αὐτῷ δὴ τῷ Χριστῷ, καὶ οὐδὲ ἄλλῳ ἢ τῷ θείῳ δηλαδὴ καὶ πρωτογόνῳ ἑαυτοῦ λόγῳ τὴν τῶν ὑποβεβηκότων ποίησιν παραχωροῦντα διδάσκει, αὐτῷ τε κοινολογούμενον ἐπὶ τῆς ἀνθρωπογονίας. „εἶπε γὰρ,“ φησὶν, „ὁ θεὸς, ποιήσωμεν ἄνθρωπον 5 κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν.“ ταύτην δὲ ἐγγυᾶται τὴν φωνὴν προφητῶν ἄλλος, ὧδέ πως ἐν ὕμνοις θεολογῶν „αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγεννήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν,“ τὸν μὲν πατέρα καὶ ποιητὴν εἰσάγων ὡσὰν παρηγεμόνα, βασιλικῷ νεύματι προστάττοντα, τὸν δὲ τέτῳ δευτερεύοντα θεῖον λόγον, οὐχ ἕτερον τοῦ πρὸς ἡμῶν κηρυττομένου, ταῖς 6 πατρικαῖς ἐπιτάξεσιν ὑπουργοῦντα. τοῦτον καὶ ἀπὸ πρώτης ἀνθρωπογονίας πάντες, ὅσοι δὴ δικαιοσύνῃ καὶ θεοσεβείας ἀρετῇ διαπρέψαι λέγονται, ἀμφί τε τὸν μέγαν θεράποντα Μωϋσέα, καὶ πρό γε αὐτοῦ πρῶτος Ἀβραὰμ, τούτου τε οἱ παῖδες καὶ ὅσοι μετέπειτα δίκαιοι πεφήνασι καὶ προφῆται, καθαροῖς διανοίας ὄμμασι φαντασθέντες ἔγνωσάν τε καὶ οἷα 7 θεοῦ παιδὶ τὸ προσῆκον ἀπένειμαν σέβας. αὐτὸς δὲ οὐδαμῶς ἀπορράθυμῶν τῆς τοῦ πατρὸς εὐσεβείας διδάσκαλος τοῖς πᾶσι τῆς πατρικῆς καθίστατο γνώσεως. ὤφθαι γοῦν κύριος ὁ θεὸς ἀνείρηται οἷά τις κοινὸς ἄνθρωπος τῷ Ἀβραὰμ καθημένῳ παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρῆ. ὁ δ' ὑπο-

---

1. δεύτερον] om. *aoqS*. | 3. post βασιλέα add. τὸν *VH*, om. *CSS*ª*B*. | 6. ἐν ἀρχῇ — Joh. 1, 1. | post θεὸς ἦν ὁ λόγος add. ἔτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν *aeqS*, om. ceteri. | 10. ὐδὲ] ἐδενὶ *fmv* et duo codd. Scaligeri. | 12. ἐπὶ] περὶ *aeS*. | 13. εἶπε γὰρ — Gen. 1, 26. | 15. αὐτὸς εἶπε — Ps. 32 (33), 9. | 16. post πατέρα add. τῶν ὅλων *hi* (a sec. m.) *k*. | 18. θεῖον *abcdfgkv Zonar.* (cujus locum apposuit Heinichen. Proleg. Tom. I. p. xc) *VS*ª*HB*, θεᾶ *S*, θεὸν *ehio*. | 19. ἐπιτάξεσιν] ὑποτάξεσιν *h*. | post καὶ additur volgo οἱ, om. *eghik*. | post ἀπὸ add. τῆς *cfo VS*ª*HB*, om. *aeghikqS* probante *B*. Cf. I, 4. p. 16, 14.: ἐκ πρώτης ἀνθρωπογονίας | 20. δικαιοσύνῃ *acfikVHB*, δικαιοσύνης *eghSS*ª. | 23. φαντασθέντες] φωτισθέντες *f* (in m.) *ptv* et duo codd. Scaligeri, φαντασιωθέντες *h*. | 25. καθίστατο *behVªSª Z*, καθίσταται *aegikoSVHB*, γέγονε *dfv*. | 26. ὤφθαι] ὤφθη *aegqS*. | ἀνείρηται — Gen. 18, 1.

πεσὼν αὐτίκα καίτοιγε ἄνθρωπον ὀφθαλμοῖς ὁρῶν προσκυνεῖ μὲν ὡς θεὸν, ἱκετεύει δὲ ὡς κύριον, ὁμολογεῖ τε μὴ ἀγνοεῖν ὅστις εἴη, ῥήμασιν αὐτοῖς λέγων· „κύριε ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν, οὐ ποιήσεις κρίσιν;“ εἰ γὰρ 8
μηδεὶς ἐπιτρέποι λόγος τὴν ἀγέννητον καὶ ἄτρεπτον οὐσίαν θεοῦ τοῦ
παντοκράτορος εἰς ἀνδρὸς εἶδος μεταβάλλειν, μηδ' αὖ γεννητοῦ μηδενὸς φαντασίᾳ τὰς τῶν ὡρώντων ὄψεις ἐξαπατᾶν, μηδὲ μὴν ψευδῶς τὰ τοιαῦτα πλάττεσθαι τὴν γραφὴν, θεὸς καὶ κύριος ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν καὶ ποιῶν κρίσιν ἐν ἀνθρώπῳ ὁρώμενος σχήματι, τίς ἂν ἕτερος ἀναγορεύοιτο, εἰ μὴ φάναι θέμις τὸ πρῶτον τῶν ὅλων αἴτιον, ἢ μόνος ὁ προὼν αὐτῷ
λόγος; περὶ οὗ καὶ ἐν ψαλμοῖς ἀνείρηται· „ἀπέστειλε τὸν λόγον αὐτῷ, καὶ ἰάσατο αὐτοὺς, καὶ ἐῤῥύσατο αὐτοὺς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν.“ ✠
τοῦτον δεύτερον μετὰ τὸν πατέρα κύριον σαφέστατα Μωϋσῆς ἀναγορεύει 9
λέγων· „ἔβρεξε κύριος ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορῥα θεῖον καὶ πῦρ παρὰ κυρίου.“ τοῦτον καὶ τῷ Ἰακὼβ αὖθις ἐν ἀνδρὸς φανέντα σχήματι θεὸν
ἡ θεία προσαγορεύει γραφὴ, φάσκοντα τῷ Ἰακὼβ· „οὐκέτι κληθήσεται τὸ ὄνομά σου Ἰακὼβ, ἀλλ' Ἰσραὴλ ἔσται τὸ ὄνομά σου, ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ θεοῦ.“ ὅτε καὶ ἐκάλεσεν Ἰακὼβ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου εἶδος θεοῦ, λέγων· „εἶδον γὰρ τὸν θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη ἡ ψυχή μου.“ καὶ μὴν ἐδ' ὑποβεβηκότων ἀγγέλων καὶ λειτουργῶν θεῷ τὰς ἀνα- 10
γραφείσας θεοφανείας ὑπονοεῖν θέμις. ἐπεὶ καὶ τούτων ὅταν τις ἀνθρώποις παραφαίνηται, οὐκ ἐπικρύπτεται ἡ γραφὴ, ὀνομαστὶ οὐ θεὸν, οὐδὲ μὴν κύριον, ἀλλ' ἀγγέλους χρηματίσαι λέγουσα, ὡς διὰ μυρίων μαρτυριῶν πιστώσασθαι ῥᾴδιον. τοῦτον καὶ Μωϋσέως διάδοχος Ἰησοῦς ὡσὰν τῶν 11
οὐρανίων ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων τῶν τε ὑπερκοσμίων δυνάμεων ἡγούμενον, καὶ ὡσανεὶ τοῦ πατρὸς ὕπαρχον, τὰ δευτερεῖα τῆς κατὰ πάντων βασιλείας τε καὶ ἀρχῆς ἐμπεπιστευμένον, ἀρχιστράτηγον δυνάμεως κυρίου ὀνομάζει, οὐκ ἄλλως αὐτὸν ἢ αὖθις ἐν ἀνθρώπου μορφῇ καὶ σχήματι

---

3. *κύριε* — Gen. 18, 25. | 4. *ἀγέννητον aehvSVS*^{a}*HB*, *ἀγένητον cfg.* | 5. *γεννητῷ*] *γενητῷ eg.* 10. *ἀπέστειλε* — Ps. 106 (107), 20. | 13. *ἔβρεξε* — Gen. 19, 24. | 15. *ἐκέτι* — Gen. 32, 28. | 18. *εἶδον* — Gen. 32, 30. | *ἡ ψυχή μου cfiVHB*, *μου ἡ ψυχὴ aeghkq LXXSS*^{a}*H*^{b}. | 20. *ἐπεὶ cfgVH*, *ἐπειδὴ aeqSS*^{a}*B*, *ἐπεὶ δὴ hik.* | *ὅταν cfgVHB*, *ὅτε aehikqSS*^{a}. | 21. *παραφαίνηται*] *παραφαίνεται a,ehq.* | 22. *μαρτυριῶν* om. *a* (is add. in marg.) *eg.* | 23. *ὡσὰν* in optimo cod. Maz. (sive *c*) semper scribi conjunctim, quoties ponatur pro tanquam, adnotat Valesius ad I, 11. not. 3. | 25. *ὡσανεὶ τῷ πατρὸς ὕπαρχον hmS*^{a}*ZH*^{a}*B*, *ὡσανεὶ τ. π. ὑπάρχοντα H*^{b}, *ὡσὰν εἰκόνα τοῦ πατρὸς ὑπάρχοντα ik*, *ὡσανεὶ τ. π. ὑπάρχοντα ἰσοκλεῆ aeoq*, *ὡσανεὶ τ. π. ὑπάρχοντα δύναμιν καὶ σοφίαν bcdfg Zonar. VH*, *ὡσανεὶ τ. π. ὑπάρχοντα δύναμιν καὶ σοφίαν ἰσοκλεῆ S.* | ante *τὰ δευτερεῖα* add. *καὶ* ceteri codices praeter *h.*

12 θεωρήσας. γέγραπται γοῦν· „καὶ ἐγενήθη, ὡς ἦν Ἰησοῦς ἐν Ἰεριχὼ, καὶ ἀναβλέψας ὁρᾷ ἄνθρωπον ἑστηκότα κατέναντι αὐτοῦ, καὶ ἡ ῥομφαία ἐσπασμένη ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. καὶ προσελθὼν Ἰησοῦς εἶπεν· ἡμέτερος εἶ ἢ τῶν ὑπεναντίων; καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐγὼ ἀρχιστράτηγος δυνάμεως κυρίου νυνὶ παραγέγονα. καὶ Ἰησοῦς ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν καὶ εἶπεν αὐτῷ· δέσποτα, τί προστάσσεις τῷ σῷ οἰκέτῃ; καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος κυρίου πρὸς Ἰησοῦν· λῦσον τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος,
13 ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, τόπος ἅγιός ἐστι.“ ἔνθα καὶ ἐπιστήσεις ἀπὸ τῶν αὐτῶν ῥημάτων, ὅτι μὴ ἕτερος οὗτος εἴη τοῦ καὶ Μωϋσεῖ κεχρηματικότος, ὅτι δὴ αὐτοῖς ῥήμασι καὶ ἐπὶ τῷδέ φησιν ἡ γραφή· „ὡς δὲ εἶδε κύριος ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκάλεσεν αὐτὸν κύριος ἐκ τοῦ βάτου λέγων, Μωϋσῆ, Μωϋσῆ· ὁ δὲ εἶπε· τί ἐστι; καὶ εἶπε· μὴ ἐγγίσῃς ὧδε· λῦσον τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας ἐπ᾽ αὐτοῦ, γῆ ἁγία ἐστί. καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς τῶν πατέρων σου,
14 ὁ θεὸς Ἀβραὰμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ.“ καὶ ὅτι γέ ἐστιν οὐσία τις προκόσμιος ζῶσα καὶ ὑφεστῶσα, ἡ τῷ πατρὶ καὶ θεῷ τῶν ὅλων εἰς τὴν τῶν γενητῶν ἁπάντων δημιουργίαν ὑπηρετησαμένη, λόγος θεοῦ καὶ σοφία χρηματίζουσα, πρὸς ταῖς τεθειμέναις ἀποδείξεσιν ἔτι καὶ αὐτῆς ἐξ ἰδίου προσώπου τῆς σοφίας ἐπακοῦσαι πάρεστι, διὰ Σολομῶντος λευκότατα ὧδέ πως τὰ περὶ ἑαυτῆς μυσταγωγούσης· „ἐγὼ ἡ σοφία κατεσκήνωσα βουλὴν καὶ γνῶσιν, καὶ ἔννοιαν ἐγὼ ἐπεκαλεσάμην· δι᾽ ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσι, καὶ οἱ δυνάσται γράφουσι δικαιοσύνην· δι᾽ ἐμοῦ μεγι-
15 στᾶνες μεγαλύνονται, καὶ τύραννοι δι᾽ ἐμοῦ κρατοῦσι γῆς.“ οἷς ἐπιλέγει· „κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με ἐν ἀρχῇ, πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι, πρὸ τοῦ προελθεῖν τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, πρὸ τῶ ὄρη ἑδρασθῆναι, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με. ἡνίκα ἡτοίμαζε τὸν οὐρανὸν, συμπαρήμην αὐτῷ, καὶ ὡς ἀσφαλεῖς ἐτίθει πηγὰς τῆς ὑπ᾽ οὐρανὸν, ἤμην παρ᾽ αὐτῷ ἁρμόζουσα. ἐγὼ ἤμην ᾗ

---

1. καὶ ἐγενήθη — Jos. 5, 13. | 2. κατέναντι *cfghikvVS*^{a}*H*, ἐναντίον *ae LXX S*. | 5. post πρόσωπον add. αὐτοῦ *h*. | 8. post ἐστι add. καὶ γῆ ἁγία ἐστὶν *aeq S*. | 9. αὐτῶν om. *h*. | 10. γραφή — Exod. 3, 4. | 14. τῶν πατέρων *cfikVH*, τοῦ πατρός *a* (is πατέρος) *egh LXX SS*^{a}*B*. | 15. ὁ add. *cefgkVHB*, om. *ahi* (a sec. man.) *LXX SS*^{a}. | 16. ἡ om. *aeS*. | θεῷ] τῷ θεῷ *h*. | 17. γενητῶν *acefgikB*, γενητῶν *hSVS*^{a}*H*. | 19. Σολομῶντος *cfhiSVS*^{a}*B*, Σολομῶνος *aegk*. | 20. ἐγὼ — Prov. 8, 12 seqq. | 23. δι᾽ ἐμοῦ post τύραννοι ponunt *cfgik VHB*, post καὶ *aeSS*^{a}, om. *h*. | 25. post ποιῆσαι add. πρὸ τῶ τὰς ἀβύσσους ποιῆσαι *hi* (in marg.) *k LXX*. | 28. τῆς *C LXX*, τὰς *S*. | ἤμην] ἦν *c*. | παρ᾽ *bcdfghpt LXX S*^{a}*ZB*, σὺν *aeikSVH*.

προσέχαιρεν, καθημέραν δὲ ηὐφραινόμην ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ, ὅτε ηὐφραίνετο τὴν οἰκουμένην συντελέσας." ὅτι μὲν οὖν προῆν, καὶ τισὶν 16
εἰ καὶ μὴ τοῖς πᾶσιν ὁ θεῖος λόγος ἐπεφαίνετο, ταῦθ' ἡμῖν ὡς ἐν βραχέσιν εἰρήσθω.

Τί δὴ οὖν οὐχὶ καθάπερ τανῦν, καὶ πάλαι πρότερον εἰς πάντας 17
ἀνθρώπους καὶ πᾶσιν ἔθνεσιν ἐκηρύττετο, ὧδε ἂν γένοιτο πρόδηλον. ἐκ ἦν πω χωρεῖν οἷός τε τὴν τῦ Χριστῦ πάνσοφον καὶ πανάρετον διδασκαλίαν ὁ πάλαι τῶν ἀνθρώπων βίος. εὐθὺς μὲν γὰρ ἐν ἀρχῇ μετὰ τὴν 18
πρώτην ἐν μακαρίοις ζωὴν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἧττον τῆς θείας ἐντολῆς φροντίσας, εἰς τουτονὶ τὸν θνητὸν καὶ ἐπίκηρον βίον καταπέπτωκε, καὶ τὴν ἐπάρατον ταυτηνὶ γῆν τῆς πάλαι ἐνθέου τρυφῆς ἀντικατηλλάξατο, οἵ τε ἀπὸ τούτου τὴν καθ' ἡμᾶς σύμπασαν πληρώσαντες, πολὺ χείρους ἀναφανέντες ἐκτὸς ἑνός που καὶ δευτέρου, θηριώδη τινὰ τρόπον καὶ βίον ἀβίωτον ἐπανήρηντο· ἀλλὰ καὶ οὔτε πόλιν οὔτε πολιτείαν, οὐ τέχνας, 19
οὐκ ἐπιστήμας ἐπὶ νοῦν ἐβάλλοντο, νόμων τε καὶ δικαιωμάτων καὶ προσέτι ἀρετῆς καὶ φιλοσοφίας οὐδὲ ὀνόματος μετεῖχον, νομάδες δὲ ἐπ' ἐρημίαις οἷά τινες ἄγριοι καὶ ἀπηνεῖς διῆγον, τοὺς μὲν ἐκ φύσεως προσήκοντας λογισμούς, τά τε λογικὰ καὶ ἥμερα τῆς ἀνθρώπων ψυχῆς σπέρματα αὐτοπροαιρέτου κακίας ὑπερβολῇ διαφθείροντες, ἀνοσιουργίαις δὲ πάσαις ὅλους σφᾶς ἐκδεδωκότες, ὡς τοτὲ μὲν ἀλληλοφθορεῖν, τοτὲ δὲ ἀλληλοκτονεῖν, ἄλλοτε δὲ ἀνθρωποβορεῖν, θεομαχίας τε καὶ τὰς παρὰ τοῖς πᾶσι βωμένας γιγαντομαχίας ἐπιτολμᾶν, καὶ γῆν μὲν ἐπιτειχίζειν οὐρανῷ διανοεῖσθαι, μανίᾳ δὲ φρονήματος ἐκτόπου αὐτὸν τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν πολεμεῖν παρασκευάζεσθαι. ἐφ' οἷς τοῦτον ἑαυτοὺς ἄγουσι τὸν τρόπον 20
κατακλυσμοῖς αὐτοὺς καὶ πυρπολήσεσιν ὥσπερ ἀγρίαν ὕλην κατὰ πάσης τῆς γῆς κεχυμένην θεὸς ὁ πάντων ἔφορος μετήει, λιμοῖς τε συνεχέσι καὶ λοιμοῖς, πολέμοις τε, αὖ καὶ κεραυνῶν βολαῖς ἄνωθεν αὐτοὺς ὑπετέμνετο, ὥσπερ τινὰ δεινὴν καὶ χαλεπωτάτην νόσον ψυχῶν πικροτέροις ἀνέχων τοῖς κολαστηρίοις. τότε μὲν οὖν, ὅτε δὴ πολὺς ἦν ἐπικεχυμένος ὀλίγου δεῖν 21

---

1. προσέχαιρε καθημέραν. εὐφραινόμην δὲ *aehqRS*. | ἐνώπιον αὐτῦ *cfikv RVS*^{a}*HB*, ἐν προσώπῳ αὐτῦ *ghLXX*, om. *aeS*. | 8. γὰρ] γε *aehS*. | 13. ἐκτὸς *bcdfghikvBH*^{b}, πλὴν *aeoSVS*^{a}*H*. | βίον om. *h*. | 16. ἐδὲ] ἀλλ' ἐδὲ *hi*. | ἐρημίαις *gh* non improbantibus *BH*^{b}, ἐρημίας ceteri. | 20. ἐκδεδωκότες *eghik SVS*^{a}*HB*, ἐκδεδώκεσαν *bcdf*. | 21. τοῖς add. *cghikB*, om. *aeSVS*^{a}*H*. | 23. ἐπὶ πάντων θεὸν *abcfgSVS*^{a}*HB*, ἐπὶ πᾶσι sine θεὸν *ehik* probante *B*. | 24. πολεμεῖν] ἐκπολεμεῖν *SS*^{a}*Z*. | ἐφ' οἷς] ἐφ' ὅς *aeopv*. | ἄγουσι *C*, ἄγοντας conj. *V*^{a}. | 25. κατακλυσμοῖς ἀ. κ. π.] κατακλυσμὸν αὐτοῖς καὶ πυρπόλησιν *h*, fortasse recte, dummodo scribatur μεθίει. | 26. post λιμοῖς τε add. αὐτοὺς *cfg*, om. *aehik*. | 29. ὅτε δὴ *acfSVS*^{a}*HB*, ὅτε καὶ *eg*, ὅτι δὴ καὶ *h*, ὅτε δὴ καὶ *ik*.

κατὰ πάντων ὁ τῆς κακίας κόρος, οἷα μέθης δεινῆς τὰς ἁπάντων σχεδὸν ἀνθρώπων ἐπισκιαζούσης καὶ ἐπισκοτούσης ψυχάς, ἡ πρωτόγονος καὶ πρωτόκτιστος τοῦ θεοῦ σοφία καὶ αὐτὸς ὁ προὼν λόγος φιλανθρωπίας ὑπερβολῇ τοτὲ μὲν δι' ὀπτασίας ἀγγέλων τοῖς ὑποβεβηκόσι, τοτὲ δὲ καὶ δι' ἑαυτοῦ οἷα θεοῦ δύναμις σωτήριος ἑνί που καὶ δευτέρῳ τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἀνδρῶν, οὐκ ἄλλως ἢ δι' ἀνθρώπου μορφῆς, ὅτι μηδ' ἑτέρως
22 ἦν δυνατὸν, αὐτοῖς ὑπεφαίνετο. ὡς δ' ἤδη διὰ τούτων τὰ θεοσεβείας σπέρματα εἰς πλῆθος ἀνδρῶν καταβέβλητο, ὅλον τε τὸ ἔθνος ἐπὶ τῇ θεοσεβείᾳ προσανέχον ἀνέκαθεν ἐξ Ἑβραίων ὑπέστη τοῦτο, τούτοις μὲν ὡσανεὶ πλήθεσιν ἔτι ταῖς παλαιαῖς ἀγωγαῖς ἐκδεδιητημένοις διὰ τοῦ προφήτου Μωϋσέως εἰκόνας καὶ σύμβολα σαββάτου τινὸς μυστικοῦ καὶ περιτομῆς, ἑτέρων τε νοητῶν θεωρημάτων εἰσαγωγὰς, ἀλλ' οὐκ αὐτὰς ἐναρ-
23 γεῖς παρεδίδου τὰς μυσταγωγίας. ὡς δὲ τῆς παρὰ τούτοις νομοθεσίας βοωμένης, καὶ πνοῆς δίκην εὐώδους εἰς ἅπαντας ἀνθρώπους διαδιδομένης, ἤδη τότε ἐξ αὐτῶν καὶ τοῖς πλείοσι τῶν ἐθνῶν διὰ τῶν πανταχόσε νομοθετῶν τε καὶ φιλοσόφων ἡμέρωτο τὰ φρονήματα, τῆς ἀγρίας καὶ ἀπηνοῦς θηριωδίας ἐπὶ τὸ πρᾷον μεταβεβλημένης, ὡς καὶ εἰρήνην βαθεῖαν φιλίας τε καὶ ἐπιμιξίας πρὸς ἀλλήλους ἔχειν, τηνικαῦτα πᾶσι δὴ λοιπὸν ἀνθρώποις καὶ τοῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἔθνεσιν, ὡσὰν προωφελημένοις καὶ ἤδη τυγχάνουσιν ἐπιτηδείοις πρὸς παραδοχὴν τῆς τοῦ πατρὸς γνώσεως, ὁ αὐτὸς δὴ πάλιν ἐκεῖνος ὁ τῶν ἀῤῥήτων διδάσκαλος, ὁ ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς τοῦ πατρὸς ὑπουργὸς, ὁ θεῖος καὶ οὐράνιος τοῦ θεοῦ λόγος, δι' ἀνθρώπου κατὰ μηδὲν σώματος οὐσίᾳ τὴν ἡμετέραν φύσιν διαλλάττοντος, ἀρχομένης τῆς Ῥωμαίων βασιλείας ἐπιφανεὶς, τοιαῦτα ἔδρασέ τε καὶ ἔπαθεν, οἷα ταῖς προφητείαις ἀκόλουθα ἦν, ἄνθρωπον ὁμοῦ καὶ θεὸν ἐπιδημήσειν τῷ βίῳ παραδόξων ἔργων ποιητὴν, καὶ τοῖς πᾶσιν ἔθνεσι διδάσκαλον τῆς τοῦ πατρὸς εὐσεβείας ἀναδειχθήσεσθαι, τό τε παράδοξον αὐτοῦ τῆς γενέσεως καὶ τὴν καινὴν διδασκαλίαν καὶ τῶν ἔργων τὰ θαυμάσια, ἐπί τε τούτοις τοῦ θανάτου τὸν τρόπον, τήν τε ἐκ νεκρῶν ἀνά-

---

1. κόρος *abchoSVHBH*b, κάρος *dfiktNV*a*S*a*Z*. | 8. ἐπὶ τῇ *cfgpv VS*a*HH*b, ἐπὶ γῆς *aehikqSB*. | 9. ἀνέκαθεν ἐξ ἑβραίων ὑπέστη τοῦτο *acfgB* probante *H*b, ἐκ τῶν ἀνέκαθεν ἑβρ. ὑπέστη *ehkSVS*a*H*. | 10. τῷ post διὰ add. *a* (a sec. man.) *cfSVS*a*H*, om. *eghikB*. | 12. νοητῶν *aeghikoSVHB*, μυστικῶν *bcdfpvS*a. | 13. τὰς om. *hik*. | 18. φιλίαν τε καὶ ἐπιμιξίαν *h*. | 21. ἀῤῥήτων *bcdf*, ἀρετῶν *ac* (in m.) *eghikvNSVS*a*HB*. | 25. ἔπαθεν *cfikN*, πέπονθεν *aegh SVS*a*HB*. | 26. τοῖς πᾶσιν *cfghikB*, πᾶσι τοῖς *aeSVS*a*H*. | 28. θαυμάσια *bcdfikvS*a, θαύματα *aeghmSVHB*. | 29. ἐπί τε] ἐπὶ δὲ *hik*.

στασιν, καὶ τὴν ἐπὶ πᾶσιν εἰς οὐρανοὺς ἔνθεον ἀποκατάστασιν αὐτοῦ προκηρυττούσαις. τὴν γοῦν ἐπὶ τέλει βασιλείαν αὐτοῦ Δανιὴλ ὁ προφήτης 24
συνορῶν θείῳ πνεύματι ὧδέ πως ἐθεοφορεῖτο, ἀνθρωπινώτερον τὴν θεοπτίαν ὑπογράφων. „ἐθεώρουν γάρ," φησὶν, „ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο. καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών, καὶ ἡ θρὶξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθαρόν, ὁ θρόνος αὐτοῦ φλὸξ πυρός, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον. ποταμὸς πυρὸς εἵλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρειστήκεισαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. κριτήριον ἐκάθισε καὶ βίβλοι ἠνεῴχθησαν."
καὶ ἑξῆς· „ἐθεώρουν," φησὶ, „καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ 25
ὡσεὶ υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηνέχθη· καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ, γλῶσσαι αὐτῷ δουλεύουσιν. ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται. καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται." ταῦτα δὲ σαφῶς οὐκ ἐφ' ἕτερον, ἀλλ' ἐπὶ τὸν 26
ἡμέτερον σωτῆρα, τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν θεὸν λόγον ἀναφέροιτο ἄν, υἱὸν ἀνθρώπου διὰ τὴν ὑστάτην ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ χρηματίζοντα. ἀλλὰ γὰρ ἐν οἰκείοις ὑπομνήμασι τὰς περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ 27
Χριστοῦ προφητικὰς ἐκλογὰς συναγαγόντες, ἀποδεικτικώτερόν τε τὰ περὶ αὐτοῦ δηλούμενα ἐν ἑτέροις συστήσαντες, τοῖς εἰρημένοις ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκεσθησόμεθα.

CAP. 3.

Ὡς καὶ τὸ Ἰησοῦ ὄνομα, καὶ αὐτὸ δὴ τὸ τοῦ Χριστοῦ, ἔγνωστό τε ἀνέκαθεν καὶ τετίμητο παρὰ τοῖς θεσπεσίοις προφήταις.

Ὅτι δὲ καὶ αὐτὸ τοὔνομα τοῦ τε Ἰησοῦ καὶ δὴ καὶ τὸ τοῦ Χρι- 1
στοῦ παρ' αὐτοῖς τοῖς πάλαι θεοφιλέσι προφήταις τετίμητο, ἤδη καιρὸς ἀποδεικνύναι. σεπτὸν ὡς ἔνι μάλιστα καὶ ἔνδοξον τὸ Χριστοῦ ὄνομα 2
πρῶτος αὐτὸς γνωρίσας Μωϋσῆς, τύπους οὐρανίων καὶ σύμβολα μυστηριώδεις τε εἰκόνας ἀκολούθως χρησμῷ φήσαντι αὐτῷ „ὅρα, ποιήσεις

---

1. *τὴν ἐπὶ πᾶσιν bcdfg, ἐπὶ πᾶσι τὴν aehikvSVSᵃHBHᵇ.* | 3. *συνορῶν θ. πνεύματι cf, θ. πν. συνορῶν aeghikSVSᵃHB.* | *πως cfik, πη aegh SVSᵃHB.* | 4. *φησὶν* — Dan. 7, 9. | 5. *λευκὸν ὡσεὶ χιών acfik LXX VH, ὡσεὶ χιὼν λευκὸν eghSSᵃB.* | 9. *ἔμπροσθεν αὐτῦ ceghikqvB, αὐτῷ dfo LXX VSᵃH.* | 12. *προσηνέχθη] προσήχθη c* (in m.). | 13. *δουλεύουσιν bdfgHᵇ, δουλεύσουσιν* ceteri cum *LXX.* | 15. *οὐκ] οὐδ' hik.* | 17. *ἐνανθρ. αὐτοῦ* ceteri praeter *aeSVSᵃH,* in quibus *αὐτοῦ ἐνανθρ.* | 25. *τὸ* om. *ehik.* | 26. *τετίμητο CBHᵇ, ἐτετίμητο SVSᵃH.* | 27. *τὸ ch, τῦ aeg, τὸ τῦ* ceteri codd. et *E.* | 29. *ὅρα* — Exod. 25, 40.

πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει" παραδιδοὺς, ἀρχιερέα θεοῦ, ὡς ἐνῆν μάλιστα δυνατὸν, ἄνθρωπον ἐπιφημίσας, τοῦτον Χριστὸν ἀναγορεύει. καὶ ταύτῃ γε τῇ κατὰ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀξίᾳ, πᾶσαν ὑπερβαλλούσῃ παρ' αὐτῷ τὴν ἐν ἀνθρώποις προεδρίαν, ἐπὶ τιμῇ καὶ δόξῃ τὸ τοῦ Χριστοῦ περιτίθησιν ὄνομα. οὕτως ἄρα τὸν Χριστὸν
3 θεῖόν τι χρῆμα ἠπίστατο. ὁ δ' αὐτὸς καὶ τὴν τοῦ Ἰησοῦ προσηγορίαν εὖ μάλα πνεύματι θείῳ προϊδὼν πάλιν τινὸς ἐξαιρέτου προνομίας καὶ ταύτην ἀξιοῖ. οὔποτε γοῦν πρότερον ἐκφωνηθὲν εἰς ἀνθρώπους πρὶν ἢ Μωϋσέα γνωσθῆναι τὸ τοῦ Ἰησοῦ πρόρρημα τούτῳ Μωϋσῆς πρώτῳ καὶ μόνῳ περιτίθησιν, ὃν κατὰ τύπον αὖθις καὶ σύμβολον ἔγνω μετὰ τὴν
4 αὐτοῦ τελευτὴν διαδεξόμενον τὴν κατὰ πάντων ἀρχήν. οὐ πρότερον γοῦν τὸν αὐτοῦ διάδοχον τῇ τοῦ Ἰησοῦ κεχρημένον προσηγορίᾳ, ὀνόματι δὲ ἑτέρῳ τῷ Αὐσῇ, ὅπερ οἱ γεννήσαντες αὐτῷ τέθεινται, καλέμενον, Ἰησῆν αὐτὸς ἀναγορεύει, γέρας ὥσπερ τίμιον παντὸς πολὺ μεῖζον βασιλικοῦ διαδήματος τοὔνομα αὐτῷ δωρούμενος, ὅτι δὴ καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Ναυῆ
5 Ἰησοῦς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὴν εἰκόνα ἔφερε, τοῦ μόνου μετὰ Μωϋσέα καὶ τὸ συμπέρασμα τῆς δι' ἐκείνου παραδοθείσης συμβολικῆς λατρείας, τῆς ἀληθοῦς καὶ καθαρωτάτης εὐσεβείας τὴν ἀρχὴν διαδεξαμένου. καὶ Μωϋσῆς μὲν ταύτῃ πῃ δυσὶ τοῖς κατ' αὐτὸν ἀρετῇ καὶ δόξῃ παρὰ πάντα τὸν λαὸν προφέρουσιν ἀνθρώποις, τῷ μὲν ἀρχιερεῖ, τῷ δὲ μετ' αὐτὸν ἡγησομένῳ, τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προσηγορίαν ἐπὶ τιμῇ
6 τῇ μεγίστῃ περιτέθειται. σαφῶς δὲ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα προφῆται ὀνομαστὶ τὸν Χριστὸν προαναφωνοῦσιν, ὁμοῦ τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι κατ' αὐτοῦ συσκευὴν τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν δι' αὐτοῦ κλῆσιν προμαρτυρόμενοι, τοτὲ μὲν ὧδέ πως Ἱερεμίας λέγων· „πνεῦμα πρὸ προσώπου ἡμῶν Χριστὸς κύριος συνελήφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν, οὗ εἴπαμεν ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζησόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσι," τοτὲ δὲ ἀμηχανῶν Δαβὶδ, διὰ τούτων· „ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ." οἷς ἑξῆς ἐπιλέγει ἐξ αὐτοῦ δὴ προσώπου τοῦ Χριστοῦ· „κύριος εἶπε πρός με, υἱός

---

1. παραδιδοὺς *cfikNVS*^{a}*BH*, παραδοὺς *aeghS*. | 2. θεοῦ] τοῦ θεοῦ *h*. | 9. γνωσθῆναι *acdefghikSVS*^{a}*HB*, γνωρισθῆναι *bfopt*. | 11. διαδεξόμενον] διαδεξάμενον *ehS*. | γοῦν] δ' οὖν *aehS*. | 13. Αὐσῇ *acefvSVS*^{a}*HB*, Αὐῇ *h*, Ναυῇ *ik*, Ναυσῇ *gm*. | τέθεινται] fort. τέθειντο. | 21. ἡμῶν om. *h*. | 23. προαναφωνῆσιν *bcdfhVS*^{a}*HB*, προανεφώνεν *aegi* (a sec. m.) *koS*. | 25. λέγων — Thren. 4, 20. | 28. δαβὶδ — Ps. 2, 1.

μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς." οὐ μόνους δὲ ἄρα τοὺς ἀρχιερωσύνῃ τετιμημένους, ἐλαίῳ σκευαςῷ 7
τοῦ συμβόλε χριομένες ἕνεκα, τὸ τῷ Χριστῷ κατεκόσμει παρ' Ἑβραίοις
ὄνομα, ἀλλὰ καὶ τοὺς βασιλέας, οὓς καὶ αὐτοὺς νεύματι θείῳ προφῆται
χρίοντες εἰκονικούς τινας Χριστοὺς ἀπειργάζοντο, ὅτι δὴ καὶ αὐτοὶ τῆς
τοῦ μόνου καὶ ἀληθοῦς Χριστοῦ τοῦ κατὰ πάντων βασιλεύοντος θείου
λόγου βασιλικῆς καὶ ἀρχικῆς ἐξουσίας τοὺς τύπους δι' ἑαυτῶν ἔφερον.
ἤδη δὲ καὶ αὐτῶν τῶν προφητῶν τινὰς διὰ χρίσματος Χριστοὺς ἐν τύπῳ 8
γεγονέναι παρειλήφαμεν, ὡς τούτους ἅπαντας τὴν ἐπὶ τὸν ἀληθῆ Χριστὸν, τὸν ἔνθεον καὶ οὐράνιον λόγον, ἀναφορὰν ἔχειν, μόνον ἀρχιερέα
τῶν ὅλων καὶ μόνον ἁπάσης κτίσεως βασιλέα καὶ μόνον προφητῶν ἀρχιπροφήτην τοῦ πατρὸς τυγχάνοντα. τούτου δ' ἀπόδειξις, τὸ μηδένα πω 9
τῶν πάλαι διὰ τοῦ συμβόλου κεχρισμένων, μήτε ἱερέων μήτε βασιλέων
μήτε μὴν προφητῶν, τοσαύτην ἀρετῆς ἐνθέε δύναμιν κτήσασθαι, ὅσην ὁ
σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ μόνος καὶ ἀληθινὸς Χριστὸς ἐπιδέδεικται. ἐδείς γέ τοι ἐκείνων καίπερ ἀξιώματι καὶ τιμῇ ἐπὶ πλείσαις ὅσαις 10
γενεαῖς παρὰ τοῖς οἰκείοις διαλαμψάντων τοὺς ὑπηκόους πώποτε ἐκ τῆς
περὶ αὐτοὺς εἰκονικῆς τοῦ Χριστοῦ προρρήσεως Χριστιανοὺς ἐπεφήμισεν·
ἀλλ' οὐδὲ σεβάσμιός τινι τούτων πρὸς τῶν ὑπηκόων ὑπῆρξε τιμή· ἀλλ'
οὐδὲ μετὰ τὴν τελευτὴν τοσαύτη διάθεσις, ὡς καὶ ὑπεραποθνήσκειν ἑτοίμως ἔχειν τοῦ τιμωμένου· ἀλλ' οὐδὲ πάντων τῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην
ἐθνῶν περί τινα τῶν τότε τοσαύτη γέγονε κίνησις, ἐπεὶ μηδὲ τοσοῦτον
ἐν ἐκείνοις ἡ τῷ συμβόλῳ δύναμις οἵά τε ἦν ἐνεργεῖν, ὅσον ἡ τῆς ἀληθείας παράστασις διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐνδεικνυμένη· ὃς οὔτε σύμβολα 11
καὶ τύπους ἀρχιερωσύνης παρά του λαβὼν, ἀλλ' οὐδὲ γένος τὸ περὶ
σῶμα ἐξ ἱερωμένων κατάγων, οὐδ' ἀνδρῶν δορυφορίαις ἐπὶ βασιλείαν
προαχθεὶς, οὐδὲ μὴν προφήτης ὁμοίως τοῖς πάλαι γενόμενος, οὐδ' ἀξίας
ὅλως ἤ τινος παρὰ Ἰουδαίοις τυχὼν προεδρίας, ὅμως τοῖς πᾶσιν εἰ καὶ
μὴ τοῖς συμβόλοις, ἀλλ' αὐτῇ γε τῇ ἀληθείᾳ παρὰ τοῦ πατρὸς κεκόσμητο. οὐχ ὁμοίων δ' οὖν οἷς προειρήκαμεν τυχὼν, πάντων ἐκείνων καὶ 12

---

2. *σοι C*, om. *VH*. | 12. post *ἁπάσης* add. *τῆς aeSVS*a*H*, om. *cfghikB*. | *προφητῶν* deleri vult *V*a. | 13. *πω*] *ποτε h*. | 19. *αὐτοὺς b* (a sec. man.) *ehiko VS*a*HH*b, *αὐτοῦ ab* (a pr. m.) *cfgSB*. | 21. *ὡς fghik, ὥστε aceSVS*a*HB*. | 26. *του*] *αὐτοῦ eghk*. | 28. *προφήτης*] *προφήταις h*. | *γενόμενος*] *γενομένοις aeh* probantibus *BH*b. | 30. *πατρὸς*] *πνεύματος eS*. | *κεκόσμητο* ceteri praeter *ah SVS*a*H*, in quibus *ἐκεκόσμητο*.

Χριστὸς μᾶλλον ἀνηγόρευται. καὶ ὡςὰν μόνος καὶ ἀληθὴς αὐτὸς ὢν ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ Χριστιανῶν τὸν πάντα κόσμον τῆς ὄντως σεμνῆς καὶ ἱερᾶς αὐτοῦ προσηγορίας κατέπλησεν, οὐκέτι τύπους οὐδὲ εἰκόνας, ἀλλ' αὐτὰς γυμνὰς ἀρετὰς καὶ βίον οὐράνιον αὐτοῖς ἀληθείας δόγμασι τοῖς
13 θιασώταις παραδούς. τό τε χρῖσμα, οὐ τὸ διὰ σωμάτων σκευαστὸν, ἀλλ' αὐτὸ δὴ πνεύματι θείῳ τὸ θεοπρεπὲς, μετοχῇ τῆς ἀγεννήτου καὶ πατρικῆς θεότητος ἀπειλήφει. ὃ καὶ αὐτὸ πάλιν Ἡσαΐας διδάσκει, ὡςὰν ἐξ αὐτοῦ Χριστοῦ ὧδέ πως ἀναβοῶν· „πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρῦξαι αἰχμαλώτοις
14 ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν.“ καὶ οὐ μόνος γε Ἡσαΐας, ἀλλὰ καὶ Δαβὶδ εἰς τὸ αὐτοῦ πρόσωπον ἀναφωνεῖ λέγων· „ὁ θρόνος σου, θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου.“ ἐν οἷς ὁ λόγος ἐν μὲν τῷ πρώτῳ στίχῳ θεὸν αὐτὸν ἐπιφημίζει, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ
15 σκήπτρῳ βασιλικῷ τιμᾷ. εἶθ' ἑξῆς ὑποβὰς μετὰ τὴν ἔνθεον καὶ βασιλικὴν δύναμιν τρίτῃ τάξει Χριστὸν αὐτὸν γεγονότα ἐλαίῳ, οὐ τῷ ἐξ ὕλης σωμάτων, ἀλλὰ τῷ ἐνθέῳ τῆς ἀγαλλιάσεως ἠλειμμένον παρίστησι, παρὸ καὶ τὸ ἐξαίρετον αὐτῷ καὶ πολὺ κρεῖττον καὶ διάφορον τῶν πάλαι διὰ
16 τῶν εἰκόνων σωματικώτερον κεχρισμένων ὑποσημαίνει. καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ὁ αὐτὸς ὧδέ πως τὰ περὶ αὐτῷ δηλοῖ λέγων· „εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου,“ καὶ „ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. ὤμοσε κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· σὺ εἶ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν
17 τάξιν Μελχισεδέκ.“ οὗτος δὲ εἰσάγεται ἐν τοῖς ἱεροῖς λόγοις ὁ Μελχισεδὲκ, ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου, οὐκ ἐν σκευαστῷ τινι χρίσματι ἀναδεδειγμένος, ἀλλ' οὐδὲ διαδοχῇ γένους προςήκων τῇ καθ' Ἑβραίους ἱερωσύνῃ. διὸ κατὰ τὴν αὐτῆ τάξιν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν τῶν ἄλλων σύμβολα καὶ τύπους ἀνειληφότων Χριστὸς καὶ ἱερεὺς μεθ' ὅρκου παραλήψεως ὁ

---

2. καὶ ἱερᾶς αὐτοῦ *cfghikB*, αὐτοῦ καὶ ἱερᾶς *aeSVS*^{a}*H*. | 3. εἰκόνας] σκιὰς *h*. | 5. διὰ σωμάτων *abcegSVS*^{a}*HB*, δι' ἀρωμάτων *dfhikv*. Cf. p. 14, 17. 20. 15, 1. | 6. αὐτὸ *cg*, αὐτῷ vulgo. | 8. Χριστοῦ ὧδέ π. ἀναβ. *cik*, τῆ Χρ. ὧδέ π. ἀναβ. *f*, ὧδέ πως ἀναβοῶν τοῦ Χριστοῦ *aeghSVS*^{a}*HB*, unde verba τοῦ Χριστοῦ insiticia esse suspicatur *B*. | πνεῦμα — Jes. 61, 1. | 9. post με add. ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν *avS* cum *LXX*, om. ceteri codd. et *B* probantibus *V*^{a}*S*^{a}*H*^{a}*BK* (de Ruf. p. 230) *H*^{b}. | 10. μόνος *cfghikBH*^{b}, μόνον *aevSVS*^{a}*H*. | δαβὶδ — Ps. 44 (45), 7. | 17. γεγονότα *cfghikBH*^{b}, γεγονέναι *aeSVS*^{a}*H*. | 20. καὶ om. *c*. | 21. λέγων — Ps. 109 (110), 1. | 29. ἱερεὺς *aeghvE*, ἀρχιερεὺς *a* (in marg.) *bcdfikN*.

σωτὴρ ἡμῶν ἀνηγόρευται. ὅθεν ἐδὲ σωματικῶς παρὰ Ἰουδαίοις χρισθέντα 18
αὐτὸν ἡ ἱστορία παραδίδωσιν, ἀλλ' οὐδ' ἐκ φυλῆς τῶν ἱερωμένων γενό-
μενον, ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ θεοῦ πρὸ ἑωσφόρου μέν, τουτέστι πρὸ τῆς τοῦ
κόσμου συστάσεως οὐσιωμένον, ἀθάνατον δὲ καὶ ἀγήρω τὴν ἱερωσύνην
εἰς τὸν ἄπειρον αἰῶνα διακατέχοντα. τῆς δ' εἰς αὐτὸν γενομένης ἀσω- 19
μάτου καὶ ἐνθέου χρίσεως μέγα καὶ ἐναργὲς τεκμήριον, τὸ μόνον αὐτὸν
ἐξ ἁπάντων τῶν πώποτε εἰςέτι καὶ νῦν παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις καθ'
ὅλου τοῦ κόσμου Χριστὸν ἐπιφημίζεσθαι, ὁμολογεῖσθαί τε καὶ μαρτυ-
ρεῖσθαι πρὸς ἁπάντων ἐπὶ τῇ προσηγορίᾳ, παρά τε Ἕλλησι καὶ βαρ-
βάροις μνημονεύεσθαι, καὶ εἰςέτι καὶ νῦν τοῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην αὐτοῦ
θιασώταις τιμᾶσθαι μὲν ὡς βασιλέα, θαυμάζεσθαι δὲ ὑπὲρ προφήτην,
δοξάζεσθαί τε ὡςὰν ἀληθῆ καὶ μόνον θεοῦ ἀρχιερέα, καὶ ἐπὶ πᾶσι τού-
τοις οἷα θεοῦ λόγον προόντα καὶ πρὸ αἰώνων ἁπάντων οὐσιωμένον, τὴν
σεβάσμιον τιμὴν παρὰ τοῦ πατρὸς ὑπειληφότα, καὶ προσκυνεῖσθαι ὡςὰν
θεόν. τόγε μὴν ἁπάντων παραδοξότατον, ὅτι μὴ φωναῖς αὐτὸ μόνον καὶ 20
ῥημάτων ψόφοις αὐτὸν γεραίρομεν οἱ καθωσιωμένοι αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ
πάσῃ διαθέσει ψυχῆς, ὡς καὶ αὐτῆς προτιμᾶν τῆς ἑαυτῶν ζωῆς τὴν εἰς
αὐτὸν μαρτυρίαν.

CAP. 4.

Ὡς οὐ νεώτερος οὐδὲ ξενίζων ἦν ὁ τρόπος τῆς πρὸς αὐτοῦ καταγγελθείσης πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν εὐσεβείας.

(Nic. H. E. I, 5.)

Ταῦτα μὲν οὖν ἀναγκαίως πρὸ τῆς ἱστορίας ἐνταῦθά μοι κείσθω, 1
ὡς ἂν μὴ νεώτερόν τις εἶναι νομίσειε τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
τὸν Χριστὸν διὰ τοὺς τῆς ἐνσάρκου πολιτείας αὐτοῦ χρόνους. ἵνα δὲ
μηδὲ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ νέαν εἶναι καὶ ξένην, ὡςὰν ὑπὸ νέου καὶ
μηδὲν τῶν λοιπῶν διαφέροντος ἀνθρώπων συστᾶσάν τις ὑπονοήσειε, φέρε
βραχέα καὶ περὶ τούτου διαλάβωμεν. ἄρτι μὲν ὁμολογουμένως τῆς τοῦ 2
σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας νεωστὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπι-

---

3. τοῦ om. *aehik*. | 6. χρίσεως *c* (in marg. a pr. m.) *dfghikNS*^{a}*V*^{a}*ZBH*^{b}, δυνάμεως *aeSVH*. | 7. παρὰ πᾶσιν *cfghikB*, παρὰ πᾶσι τοῖς *aeSS*^{a}, πᾶσι τοῖς (sine παρὰ) *VH*. | 10. post νῦν add. παρὰ *aehikNE*, om. *cfg*. | 12. ὡςὰν *bcdfikS*^{a}*BH*^{b}, ὡς *aeghSVH*. | 13. post τὴν add. τε *aeghE*, om. *bcdfik Zonar*. | 14. ὡςὰν *bcdfikVS*^{a}*HB*, ὡς *aeghS*. | 15. ἁπάντων] πάντων *aehik*. | 27. τῶν λοιπῶν διαφέροντος ἀνθρώπων *acfvNE*, τοὺς λοιποὺς διαφ. ἀνθρώπους *egik*, τῶν λοιπῶν διαφ. ἀνθρώπους *h*: fort. leg. τῶν λοιπῶν διαφ. ἀνθρώπου. | τις ὑπον. *cfik*, ὑπον. τις *aehE*. | 28. ἄρτι μὲν ὁμολογουμένως τῆς] τῆς μὲν γὰρ *a* (a pr. m.) *eh*.

λαμψάσης, νέον ὁμολογουμένως ἔθνος οὐ μικρὸν οὐδ' ἐπὶ γωνίας ποι
γῆς ἱδρυμένον, ἀλλὰ καὶ πάντων ἐθνῶν πολυανθρωπότατόν τε καὶ θεο-
σεβέστατον, ταύτῃ τε ἀνώλεθρον καὶ ἀήττητον, ᾗ καὶ εἰς ἀεὶ τῆς παρὰ
θεοῦ βοηθείας τυγχάνει, χρόνων προθεσμίαις ἀῤῥήτοις ἀθρόως οὕτως
ἀναπέφηνε, τὸ παρὰ τοῖς πᾶσι τῇ τοῦ Χριστοῦ προσηγορίᾳ τετιμημένον. 5
3 τᾶτο καὶ προφητῶν κατεπλάγη τις θείᾳ πνεύματος ὀφθαλμῷ τὸ μέλλον
ἔσεσθαι προθεωρήσας, ὡς καὶ τάδε ἀναφθέγξασθαι· „τίς ἤκουσε τοιαῦτα,
καὶ τίς ἐλάλησεν ἔτως; εἰ ὤδινε γῆ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, καὶ εἰ ἐτέχθη ἔθνος
εἰσάπαξ.“ ὑποσημαίνει δέ πως καὶ τὴν μέλλουσαν ὁ αὐτὸς προσηγορίαν
λέγων· „τοῖς δὲ δουλεύουσί μοι κληθήσεται ὄνομα καινὸν, ὃ εὐλογηθή- 10
4 σεται ἐπὶ τῆς γῆς.“ ἀλλ' εἰ καὶ νέοι σαφῶς ἡμεῖς, καὶ τοῦτο καινὸν
ὄντως ὄνομα τὸ Χριστιανῶν ἀρτίως παρὰ πᾶσιν ἔθνεσι γνωρίζεται, ὁ
βίος δ' οὖν ὅμως καὶ τῆς ἀγωγῆς ὁ τρόπος αὐτοῖς εὐσεβείας δόγμασιν
ὅτι μὴ ἔναγχος ὑφ' ἡμῶν ἐπιπέπλασται, ἐκ πρώτης δὲ ὡς εἰπεῖν ἀνθρω-
πογονίας φυσικαῖς ἐννοίαις τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἀνδρῶν κατωρθοῦτο, 15
5 ὧδέ πως ἐπιδείξομεν. οὐ νέον, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀρχαιό-
τητι τετιμημένον ἔθνος, τοῖς πᾶσι καὶ αὐτὸ γνώριμον, τὸ Ἑβραίων τυγ-
χάνει. λόγοι δὴ παρὰ τούτῳ καὶ γράμματα παλαιοὺς ἄνδρας περιέχουσι,
σπανίους μὲν καὶ ἀριθμῷ βραχεῖς, ἀλλ' ὅμως εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ
καὶ πάσῃ τῇ λοιπῇ διενεγκόντας ἀρετῇ, πρὸ μέν γε τοῦ κατακλυσμοῦ 20
διαφόρους, μετὰ δὲ καὶ τοῦτον ἑτέρους τῶν τε τοῦ Νῶε παίδων καὶ
ἀπογόνων, ἀτὰρ καὶ τὸν Ἀβραάμ, ὃν ἀρχηγὸν καὶ προπάτορα σφῶν
6 αὐτῶν παῖδες Ἑβραίων αὐχοῦσι. πάντας δὴ ἐκείνους δικαιοσύνῃ μεμαρ-
τυρημένους, ἐξ αὐτοῦ Ἀβραὰμ ἐπὶ τὸν πρῶτον ἀνιοῦσιν ἄνθρωπον, ἔργῳ
Χριστιανοὺς εἰ καὶ μὴ ὀνόματι προσειπών τις οὐκ ἂν ἐκτὸς βάλοι τῆς 25
7 ἀληθείας. ὃ γάρ τοι δηλοῦν ἐθέλει τοὔνομα τὸ Χριστιανοῦ, ἄνδρα διὰ
τῆς τοῦ Χριστοῦ γνώσεως καὶ διδασκαλίας, σωφροσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ,
καρτερίᾳ τε βίου καὶ ἀρετῆς ἀνδρίᾳ, εὐσεβείας τε ὁμολογίᾳ ἑνὸς καὶ
μόνου τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ διαπρέπειν, τοῦτο πᾶν ἐκείνοις οὐ χεῖρον

---

1. ποι *acefghvBH*^{b}, που *ik*, πη *bdSVH*. Cf. X, 4.: οὐκ ἐν γωνίᾳ ποι γῆς λεληθός. | 2. ἐθνῶν] τῶν ἐθνῶν *aeh*, ἀνθρώπων *ik*. | 4. θεοῦ] τῷ θεῷ *h*. | 7. ἀναφθέγξασθαι *aehikE*, προαναφθ. *cfpt*, προφθ. *g*. | τίς — Jes. 66, 8. | 8. ἐλάλησεν *abcei* (a pr. m.) *vRE*, ἑώρακεν *dfhi* (a sec. m.) *kN* cum *LXX*. | 10. τοῖς — Jes. 65, 15. | 12. ὄντως] τὸ *ik*. | 23. δὴ *cfikB*, δ' *aeghSVH*. | ἐπὶ post ἐκείνους add. *hikN*. | 24. post αὐτῷ add. τῷ *ahNE*, om. *cefgik*. | ἀνιοῦσιν] scrib. aut ἀνιόντας aut ἀνιέσῃ. | 26. ἐθέλει *hikSVS*^{a}*H*, ἐθέλοι *abcdefB*. | τὸ Χριστιανῷ *SVH*, τὸ Χριστιανὸν conj. *V*^{a}, τὸν Χριστιανῷ *h*, τῶν Χριστιανῶν *vS*^{a}, τὸν Χρισιανὸν mutata videlicet interpunctione ceteri codices, quod recepit *B*, τὸ Χριστιανόν, τὸν Χριστιανὸν conj. *H*^{b}. | 29. πᾶν] παρ' *g*.

ἡμῶν ἐσπουδάζετο. οὔτ' οὖν σώματος αὐτοῖς περιτομῆς ἔμελεν, ὅτι μηδὲ 8
ἡμῖν· οὐ σαββάτων ἐπιτηρήσεως, ὅτι μηδὲ ἡμῖν· ἀλλ' οὐδὲ τῶν τοιῶνδε
τροφῶν παραφυλακῆς, οὐδὲ τῶν ἄλλων διαστολῆς, ὅσα τοῖς μετέπειτα
πρῶτος ἁπάντων Μωϋσῆς ἀρξάμενος ἐν συμβόλοις τελεῖσθαι παραδέδωκεν,
ὅτι μηδὲ νῦν Χριστιανῶν τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ καὶ σαφῶς αὐτὸν ἤδεσαν τὸν
Χριστὸν τῷ θεῷ, εἴγε ὤφθαι μὲν τῷ Ἀβραὰμ, χρηματίσαι δὲ τῷ Ἰσαάκ,
λελαληκέναι δὲ τῷ Ἰακώβ, Μωϋσεῖ τε καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα προφήταις
ὡμιληκέναι προδέδεικται. ἔνθεν αὐτοὺς δὴ τοὺς θεοφιλεῖς ἐκείνους εὕροις 9
ἂν καὶ τῆς τῶ Χριστῶ κατηξιωμένης προσωνυμίας, κατὰ τὴν φάσκουσαν
περὶ αὐτῶν φωνήν· „μὴ ἅψησθε τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφή-
ταις μου μὴ πονηρεύεσθε.“ ὥστε σαφῶς πρώτην ἡγεῖσθαι δεῖν καὶ πάν- 10
των παλαιοτάτην τε καὶ ἀρχαιοτάτην θεοσεβείας εὕρεσιν, αὐτῶν ἐκείνων
δὴ τῶν ἀμφὶ τὸν Ἀβραὰμ θεοφιλῶν ἀνδρῶν, τὴν ἀρτίως διὰ τῆς τοῦ
Χριστοῦ διδασκαλίας πᾶσιν ἔθνεσι κατηγγελμένην. εἰ δὲ δὴ μακρῷ ποθ' 11
ὕστερον χρόνῳ περιτομῆς φασὶ τὸν Ἀβραὰμ ἐντολὴν εἰληφέναι, ἀλλά γε
πρὸ ταύτης δικαιοσύνην διὰ πίστεως μαρτυρηθεὶς ἀνείρηται, ὧδέ πως
φάσκοντος τοῦ θείου λόγου· „ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλο-
γίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.“ καὶ δὴ τοιούτῳ πρὸ τῆς περιτομῆς γεγονότι 12
χρησμὸς ὑπὸ τοῦ φήναντος ἑαυτὸν αὐτῷ θεοῦ (οὗτος δ' ἦν αὐτὸς ὁ
Χριστὸς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος) περὶ τῶν ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις τὸν
ὅμοιον αὐτῷ δικαιοῦσθαι τρόπον μέλλοντων ῥήμασιν αὐτοῖς προεπήγγελται
λέγων· „καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. καὶ ὡς
ὅτι ἔσται εἰς ἔθνος μέγα καὶ πολύ. καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πάντα
τὰ ἔθνη τῆς γῆς.“ τούτῳ δὲ καὶ ἐπιστῆσαι εἰς ἡμᾶς ἐκπεπληρωμένῳ 13
πάρεστι. πίστει μὲν γὰρ ἐκεῖνος τῇ εἰς τὸν ὀφθέντα αὐτῷ τοῦ θεοῦ
λόγον τὸν Χριστὸν δεδικαίωτο, πατρῴας μὲν ἀποστὰς δεισιδαιμονίας καὶ
πλάνης βίου προτέρας, ἕνα δὲ τὸν ἐπὶ πάντων ὁμολογήσας θεὸν, καὶ
τοῦτον ἔργοις ἀρετῆς, οὐχὶ δὲ θρησκείᾳ νόμου τοῦ μετὰ ταῦτα Μωϋσέως
θεραπεύσας. τοιούτῳ τε ὄντι εἴρητο, ὅτι δὴ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς
καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐν αὐτῷ εὐλογηθήσονται. ἔργοις δὲ λόγων ἐναργε- 14

---

2. *οὐ*] *οὐδὲ h.* | 4. *ἀπάντων* post *πρῶτος* ponunt *cfgikVS*^{a}*HB*, post *Μωϋσῆς aemS*, om. *h.* | *παραδέδωκεν*] *παρέδωκεν hik.* | 7. *Ἰακώβ cfiktvNVS*^{a}*HB*, *Ἰσραὴλ aeghS.* | 9. *προσωνυμίας a* (in marg.) *cfgptVS*^{a}*HB*, *ἐπωνυμίας aehikS.* | 10. *μὴ* — 1 Paral. 16, 22. | 11. *πονηρεύεσθε ceh LXX*, *πονηρεύησθαι fg*, *πονηρεύησθε* ceteri. | 13. *δὴ* om. *eghS.* | 15. *χρόνῳ* add. *a* (in marg.) *cfSVS*^{a}*H*, om. *eghikB.* | 17. *φάσκοντος τῶ θείω cf*, *τῶ θ. φ.* volgo. | *ἐπίστευσε* — Gen. 15, 6. | 22. *λέγων* — Gen. 22, 18. 18, 18. | 26. *δεδικαίωτο cefghikBH*^{b}, *ἐδεδικαίωτο aSVS*^{a}*H.* | 30. *εὐλογηθήσονται aghSVS*^{a}*HH*^{b}, *εὐλογηθήσεται cefikt.* | *δὲ*] *τε h.*

στέροις ἐπὶ τῶ παρόντος παρὰ μόνοις Χριστιανοῖς καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἀσκούμενος αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τῆς θεοσεβείας τῷ Ἀβραὰμ ἀναπέφηνε τρόπος. τί δὴ ἂν λοιπὸν ἐμποδὼν ἂν εἴη, μὴ ἐχὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν βίον τε καὶ τρόπον εὐσεβείας ἡμῖν τε τοῖς ἀπὸ Χριστῶ καὶ τοῖς πρόπαλαι θεοφιλέσιν ὁμολογεῖν; ὥστε μὴ νέαν καὶ ξένην, ἀλλ' εἰ δεῖ φάναι ἀληθεύοντα, πρώτην ὑπάρχειν καὶ μόνην καὶ ἀληθῆ κατόρθωσιν εὐσεβείας τὴν διὰ τῆς τῶ Χριστῶ διδασκαλίας παραδοθεῖσαν ἡμῖν ἀποδείκνυσθαι. καὶ ταῦτα μὲν ὧδε ἐχέτω.

CAP. 5.

Περὶ τῶν χρόνων τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ τῆς εἰς ἀνθρώπους.
(Nic. H. E. I, 6.)

1 Φέρε δὲ ἤδη μετὰ τὴν δέουσαν προκατασκευὴν τῆς προτεθείσης ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἤδη λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἐνσάρκω τῶ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας οἷά τινος ὁδοιπορίας ἐφαψώμεθα, τὸν τῶ λόγω πατέρα θεὸν καὶ τὸν δηλούμενον αὐτὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν, τὸν ἐράνιον τῶ θεῶ λόγον βοηθὸν ἡμῖν καὶ συνεργὸν τῆς κατὰ τὴν διή-
2 γησιν ἀληθείας ἐπικαλεσάμενοι. ἦν δὴ ἔν τῶτο δεύτερον καὶ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς Αὐγούστω βασιλείας, Αἰγύπτω δ' ὑποταγῆς καὶ τελευτῆς Ἀντωνίω καὶ Κλεοπάτρας, εἰς ἣν ὑστάτην ἡ κατ' Αἴγυπτον τῶν Πτολεμαίων κατέληξε δυναστεία, ὄγδοον ἔτος καὶ εἰκοστὸν, ὁπηνίκα ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ τῆς τότε ἀπογραφῆς πρώτης, ἡγεμονεύοντος Κυρηνίω τῆς Συρίας, ἀκολούθως ταῖς περὶ αὐτῶ προφητείαις,
3 ἐν Βηθλεὲμ γεννᾶται τῆς Ἰουδαίας. ταύτης δὲ τῆς κατὰ Κυρήνιον ἀπογραφῆς καὶ ὁ τῶν παρ' Ἑβραίοις ἐπισημότατος ἱστορικῶν Φλαύϊος Ἰώσηπος μνημονεύει, καὶ ἄλλην ἐπισυνάπτων ἱστορίαν περὶ τῆς τῶν Γαλιλαίων κατὰ τὰς αὐτὰς ἐπιφυείσης χρόνως αἱρέσεως, ἧς καὶ παρ' ἡμῖν ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς πράξεσι μνήμην ὧδέ πως λέγων πεποίηται· „μετὰ τῶτον ἀνέστη Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, καὶ ἀπέστησε λαὸν ὀπίσω αὐτῶ, κἀκεῖνος ἀπώλετο, καὶ πάντες ὅσοι ἐπείσθησαν αὐτῷ,

---

2. ἀναπέφηνε τρόπος *a* (in marg.) *ghE*, ἀπέφηνε τρόπος *ae*, τρόπος ἀπέφ. *cfik*. | 3. ἂν εἴη om. *gh*. | 12. ἤδη add. *bcdfhikBHb*, om. *aegoVSaH*. | post δέουσαν add. ἡμῖν *aeot*. | 16. post λόγον add. σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ προσκυνητῷ πνεύματι *h*. | 18. post ὑποτ. καὶ add. τῆς *fhVH*, om. *acegikSSaB*. | 21. ἡμῶν post κύριος pon. *aeghSVH*, post σωτὴρ *cik*, om. *fB*. | Χριστὸς] ὁ Χρ. *cg*. | ἀπογρ. πρώτης *cfik*, πρ. ἀπογρ. *aehE*. | 25. μνημονεύει — Antiq. XVIII, 1, 1. de bell. jud. VII, 8, 1. | 27. Λουκᾶς — Act. 5, 37. | 29. post λαὸν add. πολὺν *aeSVH*, ἱκανὸν *hik*, om. *bcdfgRBK* (de Ruf. pag. 231) *Hb*. | ἐπείσθησαν *cfghikB*, ἐπείθοντο *aeSVH*.

διεσκορπίσθησαν." τούτοις δ' ἓν καὶ ὁ δεδηλωμένος ἐν ὀκτωκαιδεκάτῳ 4
τῆς ἀρχαιολογίας συνᾴδων ταῦτα παρατίθεται κατὰ λέξιν· „Κυρήνιος δὲ
„τῶν εἰς τὴν βουλὴν συναγομένων ἀνήρ, τάς τε ἄλλας ἀρχὰς ἐπιτετελεκὼς
„καὶ διὰ πασῶν ὁδεύσας, ὕπατος γενέσθαι, τά τε ἄλλα ἀξιώματι μέγας,
„σὺν ὀλίγοις ἐπὶ Συρίας παρῆν, ὑπὸ Καίσαρος δικαιοδότης τοῦ ἔθνους 5
„ἀπεσταλμένος, καὶ τιμητὴς τῶν ὑσιῶν γενησόμενος." καὶ μετὰ βραχέα
φησίν· „Ἰούδας δὲ Γαυλανίτης ἀνὴρ ἐκ πόλεως ὄνομα Γαμάλας, Σάδ-
„δοκον Φαρισαῖον προσλαβόμενος, ἠπείγετο ἐπὶ ἀποστάσει, τήν τε ἀποτί-
„μησιν οὐδὲν ἄλλο ἢ ἄντικρυς δουλείαν ἐπιφέρειν λέγοντες, καὶ τῆς ἐλευ-
„θερίας ἐπ' ἀντιλήψει παρακαλοῦντες τὸ ἔθνος." καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ 6
τῶν ἱστοριῶν τῶν Ἰουδαϊκῶν πολέμων περὶ τοῦ αὐτοῦ ταῦτα γράφει· „ἐπὶ τέ-
„τοις τις ἀνὴρ Γαλιλαῖος Ἰούδας ὄνομα εἰς ἀποστασίαν ἐνῆγε τοὺς ἐπι-
„χωρίους, κακίζων, εἰ φόρον τε Ῥωμαίοις τελεῖν ὑπομένουσι καὶ μετὰ τὸν
„θεὸν οἵουσι θνητοὺς δεσπότας." ταῦτα ὁ Ἰώσηπος.

CAP. 6.

Ὡς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ἀκολούθως ταῖς προφητείαις ἐξέλιπον ἄρχοντες οἱ τὸ πρὶν ἐκ προγόνων διαδοχῆς τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἡγούμενοι, πρῶτός τε ἀλλόφυλος βασιλεύει αὐτῶν Ἡρώδης.

(Nic. H. E. I, 6.)

Τηνικαῦτα δὲ καὶ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους Ἡρώδου πρώτου τὸ γένος ἀλλο- 1
φύλου διειληφότος τὴν βασιλείαν ἡ διὰ Μωϋσέως περιγραφὴν ἐλάμβανε
προφητεία, „ὃν ἐκλείψειν ἄρχοντα ἐξ Ἰούδα ὑδὲ ἡγέμονον ἐκ τῶν μηρῶν
αὐτοῦ" φήσασα, „ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται," ὃν καὶ ἀποφαίνει προσδο-
κίαν ἐθνῶν ἔσεσθαι. ἀτελῆ γέτοι τὰ τῆς προῤῥήσεως ἦν, καθ' ὃν ὑπὸ 2
τοῖς οἰκείοις τοῦ ἔθνους ἄρχουσι διάγειν αὐτοῖς ἐξῆν χρόνον, ἄνωθεν ἐξ
αὐτοῦ Μωϋσέως καταρξαμένοις, καὶ εἰς τὴν Αὐγούστου βασιλείαν διαρκέ-
σασι· καθ' ὃν πρῶτος ἀλλόφυλος Ἡρώδης τὴν κατὰ Ἰουδαίων ἐπιτρέπεται

---

1. δ' ἓν *cfghikB*, γᾶν *aeSVH.* | 2. παρατίθεται — Antiq. XVIII, 1, 1. | 3. τὴν add. *acefghik Joseph. NSBH*^{b}, om. *VS*^{a}*H.* | 4. ὕπατος] ὡς καὶ ὕπατος *cfSVH*, ὡς καὶ om. *aeghik Jos. NB.* | 5. Συρίας *cefghikm Jos. NBH*^{b}, Συρίᾳ *aSVS*^{a}*H.* | 7. φησίν — Antiq. XVIII, 1, 1. | Γαυλανίτης] Γαυλανείτης *cf.* | post πόλεως add. ἧς *aeS*, om. *cfghikNVS*^{a}*HB.* | Γαμάλας *chikpvNVS*^{a}*HB*, Γάμαλα *aeg Joseph. S*, Γαβάλας *fmv.* | Σάδδοκον *ckN*, Σάδδοχον *aefgv SVS*^{a}*HB*, Σαδόδοχον *h*, Σάδδεκαν *Joseph.* | 8. ἀποστάσει *aeghik Joseph. NSB*, ἀποστασίαν *cfvVS*^{a}*H.* | 10. δὲ add. *cfghikNBH*^{b}, om. *aeSVH.* | 11. ταῦτα] τάδε *h.* | γράφει — Joseph. Bell. Jud. II, 8, 1. | ἐπὶ τούτοις] ἐπὶ τούτου *eh Joseph.* | 22. προφητεία — Gen. 49, 10. | 24. ἐθνῶν ἔσεσθαι] ἔσεσθαι ἐθνῶν *aehSS*^{a}. | 27. κατὰ deleri vult *V*^{a}.

ὑπὸ Ῥωμαίων ἀρχήν, ὡς μὲν Ἰώσηπος παραδίδωσιν, Ἰδουμαῖος ὢν κατὰ πατέρα τὸ γένος, Ἀράβιος δὲ κατὰ μητέρα, ὡς δ' Ἀφρικανὸς, (οὐχ ὁ τυχὼν δὲ καὶ ἕτερος γέγονε συγγραφεύς), φασὶν οἱ τὰ κατ' αὐτὸν ἀκριβῶντες, Ἀντιπάτρᾳ, τοῦτον δὲ Ἡρῴδᾳ τινὸς Ἀσκαλωνίτου τῶν περὶ τὸν νεὼν τοῦ
3 Ἀπόλλωνος ἱεροδούλων καλουμένων γεγονέναι. ὃς Ἀντίπατρος ὑπὸ Ἰδουμαίων λῃστῶν παιδίον αἰχμαλωτισθεὶς σὺν ἐκείνοις ἦν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὸν πατέρα πένητα ὄντα λύτρα καταθέσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ. ἐντραφεὶς δὲ τοῖς ἐκείνων ἤθεσιν ὕστερον Ὑρκανῷ τῷ Ἰουδαίων ἀρχιερεῖ φιλοῦται. τούτῳ παῖς
4 γίνεται ὁ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἡρῴδης. εἰς δὴ ὢν τὸν τοιοῦτον τῆς Ἰουδαίων περιελθούσης βασιλείας, ἐπὶ θύραις ἤδη καὶ ἡ τῶν ἐθνῶν ἀκολούθως τῇ προφητείᾳ προσδοκία παρῆν, ἅτε διαλελοιπότων ἐξ ἐκείνου τῶν
5 παρ' αὐτοῖς ἐξ αὐτοῦ Μωϋσέως κατὰ διαδοχὴν ἀρξάντων τε καὶ ἡγησαμένων. πρὸ μέν γε τῆς αἰχμαλωσίας αὐτῶν καὶ τῆς εἰς Βαβυλῶνα μεταναστάσεως ἐβασιλεύοντο, ἀπὸ Σαὺλ πρώτου καὶ Δαβὶδ ἀρξάμενοι· πρὸ δὲ τῶν βασιλέων ἄρχοντες αὐτοὺς διεῖπον, οἱ προσαγορευόμενοι κριταί,
6 ἄρξαντες καὶ αὐτοὶ μετὰ Μωϋσέα καὶ τὸν τότε διάδοχον Ἰησοῦν. Μετὰ δὲ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον οὐ διέλιπον πολιτείᾳ χρώμενοι ἀριστοκρατικῇ μετὰ ὀλιγαρχίας. οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς προεστήκεσαν τῶν πραγμάτων, ἄχρις οὗ Πομπήϊος Ῥωμαίων στρατηγὸς ἐπιστὰς τὴν μὲν Ἱερουσαλὴμ πολιορκεῖ κατὰ κράτος, μιαίνει τε τὰ ἅγια μέχρι τῶν ἀδύτων τῷ ἱερῷ
πρελθών, τὸν δὲ ἐκ προγόνων διαδοχῆς εἰς ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ διαρκέσαντα βασιλέα τε ὁμοῦ καὶ ἀρχιερέα, Ἀριστόβουλος ὄνομα ἦν αὐτῷ, δέσμιον ἐπὶ Ῥώμην ἅμα τέκνοις ἐκπέμψας, Ὑρκανῷ μὲν τῷ τότε ἀδελφῷ τὴν ἀρχιερωσύνην παραδίδωσι, τὸ δὲ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐξ ἐκείνου Ῥωμαίοις ὑπό-
7 φορον κατεστήσατο. αὐτίκα γοῦν καὶ Ὑρκανοῦ, εἰς ὃν ὕστατον τὰ τῆς

---

1. παραδίδωσιν — Joseph. Antiq. XIV, 1, 3. 7, 3. Bell. Jud. I, 8, 9.; aliter idem XX, 8, 7. Haverk. | Ἰδουμαῖος] Ἰουδαῖος *cgmpv*. | 3. φασὶν *aefv* (in vers.) *RSVH*, φασὶ μὲν *g*, ὡς φασὶν *bcfikpvS*^{a}*B*. | 4. Ἀντιπάτρᾳ] Ἀντίπατρον *ehk*. | τοῦτον δὲ *bcdfvVS*^{a}*HB*, τοῦτον δ' εἶναι πατέρα *RS*, τοῦτον δ' εἶναι αὐτῷ πατέρα *aegh*, τοῦτον δ' εἶναι αὐτὸν πατέρα *ik*, τοῦτον αὐτῷ *m*. | Ἀσκαλωνίτου *cH*, Ἀσκαλονίτου ceteri. illud unice rectum, cf. Steph. Byz. Ἀσκάλων. | νεὼν *cfkmB*, νεὸν *h*, νεῷ *aeiSVH*. | 7. πένητα *bcdfgS*^{a}*ZH* probante *V*^{a}, πτωχὸν *aehikSVB*. | 8. ἤθεσιν *aeghikSVHBH*^{b}, ἔθεσιν *bcdfS*^{a}, et ita Euseb. ipse infra I, 7. p. 24, 15. | τῷ *afhikSVHB*, τῷ τῶν *bcdgS*^{a}, τῶν *e*. Ἰδουμαίων pro Ἰουδαίων *h*. | φιλοῦται *bcdefikS*^{a}*B*, atque ita Euseb. ipse p. 24, 16.: φιλιοῦται *aghSVH*. | τότῳ παῖς *cfgE*, τότε παῖς *h*, τότε (om. παῖς) *eik*. | 13. μέν *aeghikSB*, μέντοι *cfVS*^{a}*H*. | 14. ἀπὸ] ὑπὸ *hik* (a sec. m.) | 16. Μωϋσέα] Μωσέως *h*. | 18. ἀρχιερεῖς *cfhvVS*^{a}*H*, ἱερεῖς *aegikNSB*. | 21. τὸν δὲ] τῶν δὲ *h*. | 23. Ῥώμην] Ῥώμης *cgik*. | 24. δὲ] καὶ *H* tacite. | 25. γὲν] δ' ἂν *h*.

τῶν ἀρχιερέων περιέστη διαδοχῆς, ὑπὸ Πάρθων αἰχμαλώτου ληφθέντος, πρῶτος, ὡς γοῦν ἔφην, ἀλλόφυλος Ἡρώδης ὑπὸ τῆς συγκλήτου Ῥωμαίων καὶ Αὐγούστου βασιλέως τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἐγχειρίζεται. καθ' ὃν ἐναργῶς 8
τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐνστάσης καὶ τῶν ἐθνῶν ἡ προσδοκωμένη σω-
τηρία τε καὶ κλῆσις ἀκολούθως τῇ προφητείᾳ παρηκολούθησεν· ἐξ οὗ δὴ
χρόνου τῶν ἐξ Ἰούδα ἀρχόντων τε καὶ ἡγουμένων, λέγω δὲ τῶν ἐκ τοῦ
Ἰουδαίων ἔθνους διαλελοιπότων, εἰκότως αὐτοῖς καὶ τὰ τῆς ἐκ προγόνων
εὐσταθῶς ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα διαδόχους κατὰ γενεὰν προϊούσης ἀρχιερωσύνης
παραχρῆμα συγχεῖται. ἔχεις καὶ τούτων ἀξιόχρεων τὸν Ἰώσηπον μάρτυρα, 9
δηλοῦντα ὡς τὴν βασιλείαν παρὰ Ῥωμαίων ἐπιτραπεὶς Ἡρώδης ἐκέτι τοὺς
ἐξ ἀρχαίου γένους καθίστησιν ἀρχιερεῖς, ἀλλά τισιν ἀσήμοις τὴν τιμὴν
ἀπένεμεν· τὰ ὅμοια δὲ πρᾶξαι τῷ Ἡρώδῃ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν
ἀρχιερέων Ἀρχέλαόν τε τὸν παῖδα αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοῦτον Ῥωμαίους, τὴν
ἀρχὴν τῶν Ἰουδαίων παρειληφότας. ὁ δ' αὐτὸς δηλοῖ, ὡς ἄρα καὶ τὴν 10
ἱερὰν στολὴν τοῦ ἀρχιερέως πρῶτος Ἡρώδης ἀποκλείσας ὑπὸ ἰδίαν σφρα-
γῖδα πεποίηται, μηκέτ' αὐτὴν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἔχειν ὑφ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέψας·
ταὐτὸ δὲ καὶ τὸν μετ' αὐτὸν Ἀρχέλαον καὶ μετὰ τοῦτον Ῥωμαίους δια-
πράξασθαι. καὶ ταῦτα δ' ἡμῖν εἰρήσθω εἰς ἑτέραν ἀπόδειξιν προφητείας 11
κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πεπερασμένης.
σαφέστατα γοῦν ἐν τῷ Δανιὴλ ἑβδομάδων τινῶν ἀριθμὸν ὀνομαστὶ ἕως
Χριστοῦ ἡγουμένου περιλαβὼν ὁ λόγος, περὶ ὧν ἐν ἑτέροις διειλήφαμεν,
μετὰ τὸ τούτων συμπέρασμα ἐξολοθρευθήσεσθαι τὸ παρὰ Ἰουδαίοις χρῖσμα
προφητεύει. καὶ τοῦτο δὲ σαφῶς κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ γενέσεως ἀποδείκνυται συμπεπληρωμένον. ταῦτα δ' ἡμῖν
ἀναγκαίως εἰς παράστασιν τῆς τῶν χρόνων ἀληθείας προτετηρήσθω.

---

3. καὶ *Αὐγούστου cfgVS*^{a}*HB*, καὶ *Αὐγ. τε S*, *Αὐγ. τε eik*, *Αὐγούστου a* (is suprascripto καὶ) *h*. Cf. pag. 24, 21. Syncell. pag. 586. Dind. | 5. *τε καὶ aehik R* probante *V*^{a}, *τέλος εἰλάμβανε καὶ ἡ τῶν ἐθνῶν a* (in marg.) *bcdfgvE*. | *ἐξ*] *ἀπὸ eghm*. | 6. *ἐκ* om. *h*. | 9. *ἀξιόχρεων cfgikB*, *ἀξιοχρέου eh*, *ἀξιόχρεω aSVH*. | *μάρτυρα* — Joseph. Antiq. XX, 10. Hav. | 13. *ἀρχιερέων cfgvVS*^{a}*H*, *ἱερέων aehikSB*. Eadem lectionis discrepantia occurrit supra p. 20, 18. | 14. *δηλοῖ* — Antiq. XVIII, 4, 3. XX, 1, 1. Haverk. | 17. *τοῦτον*] *τὸ h*. | 18. *ἑτέραν aeghikSS*^{a}*BH*^{b}, *ἑτέρας cfvVH*. »Eusebius monet lectores, se duplicem interpretationem Jacobi prophetiae proposuisse, unam nempe de regibus, alteram de sacerdotibus deficientibus« Burt. | 20. *Δανιὴλ* — Dan. 9, 26. | 21. *ἐν ἑτέροις* — Euseb. Dem. Evang. VIII, p. 381 ed. Colon. | *διειλήφαμεν*] *περιειλήφαμεν h*. | 23. *ἡμῶν* om. *h*. | 24. *γενέσεως cfgikB*, *γεννήσεως aehSVH*.

CAP. 7.

Περὶ τῆς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις νομιζομένης διαφωνίας τῆς περὶ τοῦ Χριστοῦ γενεαλογίας.

(Nic. H. E. I, 7—11.)

1 Ἐπειδὴ δὲ τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ γενεαλογίαν διαφόρως ἡμῖν ὅ τε Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς εὐαγγελιζόμενοι παραδεδώκασι, διαφωνεῖν τε νομίζονται τοῖς πολλοῖς, τῶν τε πιστῶν ἕκαστος ἀγνοίᾳ τ' ἀληθῆς εὑρησιλογεῖν εἰς τὰς τόπους πεφιλοτίμηται, φέρε καὶ τὴν περὶ τούτων κατελθοῦσαν εἰς ἡμᾶς ἱστορίαν παραθώμεθα, ἣν δι' ἐπιστολῆς Ἀριστείδῃ γράφων περὶ συμφωνίας τῆς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις γενεαλογίας ὁ μικρῷ πρόσθεν ἡμῖν δηλωθεὶς Ἀφρικανὸς ἐμνημόνευσε, τὰς μὲν τῶν λοιπῶν δόξας ὡσὰν βιαίους καὶ διεψευσμένας ἀπελέγξας, ἣν δ' αὐτὸς παρείληφεν ἱστορίαν,
2 τούτοις αὐτοῖς ἐκτιθέμενος τοῖς ῥήμασιν· „ἐπειδὴ γὰρ τὰ ὀνόματα τῶν „γενῶν ἐν Ἰσραὴλ ἠριθμεῖτο ἢ φύσει ἢ νόμῳ, φύσει μὲν, γνησίᾳ σπέρ„ματος διαδοχῇ, νόμῳ δὲ, ἑτέρᾳ παιδοποιηθέντι εἰς ὄνομα τελευτήσαντος „ἀδελφῷ ἀτέκνῳ· (ὅτι γὰρ ἠδέπω δέδοτο ἐλπὶς ἀναστάσεως σαφὴς, τὴν „μέλλουσαν ἐπαγγελίαν ἀναστάσει ἐμιμεῖτο θνητῇ, ἵνα ἀνέκλειπτον τὸ ὄνομα
3 „μείνῃ τῷ μετηλλαχότος)· ἐπεὶ ἦν οἱ τῇ γενεαλογίᾳ ταύτῃ ἐμφερόμενοι „οἱ μὲν διεδέξαντο παῖς πατέρα γνησίως, οἱ δὲ ἑτέροις μὲν ἐγεννήθησαν, „ἑτέροις δὲ προσετέθησαν κλήσει, ἀμφοτέρων γέγονεν ἡ μνήμη, καὶ τῶν
4 „γεγεννηκότων, καὶ τῶς ὡς γεγεννηκότων. ἔτως ἠδέτερον τῶν εὐαγγελίων „ψεύδεται, καὶ φύσιν ἀριθμεῖν καὶ νόμον· ἐπεπλάκει γὰρ ἀλλήλοις τὰ γένη, „τό τε ἀπὸ τῆ Σολομῶνος καὶ τὸ ἀπὸ τῆ Νάθαν, ἀναστάσεσιν ἀτέκνων „καὶ δευτερογαμίαις καὶ ἀναστάσει σπερμάτων, ὡς δικαίως τὰς αὐτοὺς

---

7. τε *CV*^{a}*S*^{a}*BH*^{b}, δὲ *SVH*. | ἕκαστος] ἕκαστον *h*. | εὑρησιλογεῖν *c*, εὑρεσιλογεῖν cet. | 11. post τὰς μὲν add. δὴ *aehiSVH*, om. *bcdfgkB*. | ὡσὰν om. *ae*. | 12. ἀπελέγξας] ἀποδείξας *aeS*. | 13. ἐκτιθέμενος τοῖς ῥ. *acefE*, τοῖς ῥ. ἐκτιθ. *hik*. | ἐπειδὴ] fragmentum hoc Africani inde a verbis ἐπειδὴ γὰρ usque ad τὴν ἐπαλλαγὴν τῶν γενῶν διηγήσομαι (pag. 23, 4.) exstat etiam in Eusebii Quaestionibus ad Stephanum, quas e cod. Vat. publici juris fecit Ang. Majus, Script. Vet. Nov. Collect. Tom. I, p. 22. Textus Majani lectiones notavi signo *z*. | γὰρ add. *aehikzNK* (de Ruf. pag. 247.) *E*, om. *bcdf*. | 16. ὅτι γὰρ ἠδέπω] ἔτι γὰρ ἠδέπω *h*, ἠδέπω γὰρ αὐτοῖς *z*. | σαφὴς] ἀφὴς *h*, ἀφ' ἧς *z*. | 17. τὸ ὄνομα μείνῃ *fgikz Macar. B*, τὸ ὄνομα μένῃ *cN*, μένῃ τὸ ὄνομα *aehSHV*. | 18. ἐμφερόμενοι] ἐμφορόμενοι *HB* errore typ. | 22. ἐπεπλάκει *hikzB*, ἐπεπλάκη *aegi* (a sec. man.) *k* (a sec. man.) *tN Damasc.* (Orat. III. de nativ. b. Mar.), συνεπλάκη *bS*, συνεπεπλάκη *a* (a sec. m.) *cVS*^{a}*HK* (de Ruf. p. 295), συνεπεπλάκει *df*. | 23. Σολομῶνος *f* (fere semper) *gh* (semper) *ikNB*, Σαλόμωνος *a*, Σαλομῶνος *z* (postea Σολ.), Σολομῶντος *ce* (sed is semper alibi Σολομῶνος) *SVH*. | ἀναστάσεσιν] ἀναστάσει *z*. | 24. ἀναστάσει *ikzN Macar. V*^{a}*B*, ἀναστάσεις *a* (a pr. m.) *e*, ἀναστάσεσι *a* (a sec. m.) *bcdfghSVH*.

„ἄλλοτε ἄλλων νομίζεσθαι, τῶν μὲν δοκούντων πατέρων, τῶν δὲ ὑπαρ-
„χόντων· ὡς ἀμφοτέρας τὰς διηγήσεις κυρίως ἀληθεῖς ἔσας ἐπὶ τὸν Ἰωσὴφ
„πολυπλόκως μὲν, ἀλλ' ἀκριβῶς κατελθεῖν. ἵνα δὲ σαφὲς ᾖ τὸ λεγόμενον,
„τὴν ἐπαλλαγὴν τῶν γενῶν διηγήσομαι. ἀπὸ τῆ Δαβὶδ διὰ Σολομῶνος
„τὰς γενεὰς καταριθμεμένοις τρίτος ἀπὸ τέλες εὑρίσκεται Ματθὰν, ὃς
„ἐγέννησε τὸν Ἰακὼβ τῆ Ἰωσὴφ τὸν πατέρα· ἀπὸ δὲ Νάθαν τῆ Δαβὶδ
„κατὰ Λουκᾶν ὁμοίως τρίτος ἀπὸ τέλους Μελχὶ, οὗ υἱὸς ὁ Ἡλὶ ὁ τοῦ
„Ἰωσὴφ πατήρ· Ἰωσὴφ γὰρ υἱὸς Ἡλὶ τοῦ Μελχί. σκοπῆ τοίνυν ἡμῖν
„κειμένε τῆ Ἰωσὴφ ἀποδεικτέον, πῶς ἑκάτερος αὐτῆ πατὴρ ἱστορεῖται,
„ὅ τε Ἰακὼβ ὁ ἀπὸ Σολομῶνος καὶ Ἡλὶ ὁ ἀπὸ τῆ Νάθαν ἑκάτερος κατά-
„γοντες τὸ γένος, ὅπως τε πρότερον οὗτοι δὴ ὅ τε Ἰακὼβ καὶ ὁ Ἡλὶ
„δύο ἀδελφοὶ, καὶ πρό γε, πῶς οἱ τούτων πατέρες Ματθὰν καὶ Μελχὶ
„διαφόρων ὄντες γενῶν τῆ Ἰωσὴφ ἀναφαίνονται πάπποι. καὶ δὴ ἓν ὅ
„τε Ματθὰν καὶ ὁ Μελχὶ ἐν μέρει τὴν αὐτὴν ἀγαγόμενοι γυναῖκα ὁμο-
„μητρίες ἀδελφὰς ἐπαιδοποιήσαντο, τῆ νόμε μὴ κωλύοντος χηρεύσαν ἤτοι
„ἀπολελυμένην ἢ καὶ τελευτήσαντος τῆ ἀνδρὸς ἄλλῳ γαμεῖσθαι. ἐκ δὲ
„τῆς Ἐσθᾶ (τοῦτο γὰρ καλεῖσθαι τὴν γυναῖκα παραδέδοται) πρῶτος Ματ-
„θὰν ὁ ἀπὸ τῆ Σολομῶνος τὸ γένος κατάγων τὸν Ἰακὼβ γεννᾷ· καὶ
„τελευτήσαντος τῆ Ματθὰν Μελχὶ ὁ ἐπὶ τὸν Νάθαν κατὰ γένος ἀνα-
„φερόμενος χηρεύσαν ἐκ μὲν τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἐξ ἄλλε δὲ γένες ὢν,
„ὡς προεῖπον, ἀγαγόμενος αὐτὴν ἔσχεν υἱὸν τὸν Ἡλί. οὕτω δὴ διαφόρων
„δύο γενῶν εὑρήσομεν τόν τε Ἰακὼβ καὶ τὸν Ἡλὶ ὁμομητρίες ἀδελφές,
„ὧν ὁ ἕτερος Ἰακὼβ, ἀτέκνε τῆ ἀδελφῆ τελευτήσαντος Ἡλί, τὴν γυναῖκα
„παραλαβὼν ἐγέννησεν ἐξ αὐτῆς τρίτον τὸν Ἰωσήφ, κατὰ φύσιν μὲν
„ἑαυτῷ καὶ κατὰ λόγον· διὸ καὶ γέγραπται· „Ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν

---

1. ἄλλων *aeghikzNSVHB*, ἄλλως *bcdfS*^{a}. | 2. κυρίως add. *CzR Macar. SS*^{a}*B*, om. *NVH.* | 4. ἐπαλλαγὴν] ἐναλλαγὴν *hikN*, ἀκολουθίαν *aeS.* | Σολομῶνος *aefhk Macar.*, Σολομῶντος *cgiNSVH.* | 7. κατὰ Λουκᾶν — Luc. 3, 23. | οὗ υἱὸς — πατὴρ add. *a* (in marg.) *cfikvNE*, om. *aegh Damasc.* | 8. Ἰωσὴφ — Μελχί add. *aeghikvRSS*^{a}, om. *cfN Macar. Damasc. V.* | 10. ὁ post Ἰακὼβ add. *hikN Macar.*, om. ceteri. | Σολομῶνος *aefhikNB*, Σολομῶντος *cgSVH.* | Ἡλὶ semper scribitur Ἡλεὶ in *ghN.* | 11. τὸ add. *cfE*, om. *a* (a pr. m.) *eghik*, fort. recte coll. p. 13, 26. | ὁ post καὶ add. *hikN Macar.*, om. *acefE.* | 12. πρό *a* (a pr. m.) *eghikNB*, πρὸς *a* (a sec. m.) *cfSVH.* | Μελχεὶ semper in *gh.* | 14. ὁ post καὶ add. *cfhik Macar. BH*^{b}, om. *aeSVH.* | 16. δὲ] δὴ *ac Macar. VH.* | 17. τῆς] τῆ *H* errore typographico. | 18. τὸ γένος κατάγων *cfgikNB*, κατάγων τὸ γ. *aeSVH*, τὸ γένος om. *h*, fort. recte. | 21. προεῖπον *cfghikN Macar. BH*^{b}, προείπομεν *aeSVH.* | 23. ὧν] ᾧ *h.* | 25. καὶ post διὸ om. *hikN.* | γέγραπται — Matth. 1, 16.

„Ἰωσήφ," κατὰ νόμον δὲ τῷ Ἡλὶ υἱὸς ἦν· ἐκείνῳ γὰρ ὁ Ἰακὼβ ἀδελ-
10 „φὸς ὢν ἀνέστησε σπέρμα. διόπερ ἐκ ἀκυρωθήσεται καὶ ἡ κατ' αὐτὸν
„γενεαλογία, ἣν Ματθαῖος μὲν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐξαριθμέμενος „Ἰακὼβ δέ,"
„φησίν, „ἐγέννησε τὸν Ἰωσήφ"· ὁ δὲ Λευκᾶς ἀνάπαλιν· „ὃς ἦν υἱὸς,
„ὡς ἐνομίζετο (καὶ γὰρ τοῦτο προστίθησι) τῷ Ἰωσὴφ, τῷ Ἡλὶ, τῷ Μελχί"· 5
„τὴν γὰρ κατὰ νόμον γένεσιν ἐπισημότερον ἐκ ἦν ἐξειπεῖν. καὶ τὸ „ἐγέν-
„νησεν" ἐπὶ τῆς τοιᾶσδε παιδοποιΐας ἄχρι τέλεος ἐσιώπησε, τὴν ἀναφορὰν
11 „ποιησάμενος ἕως τοῦ Ἀδὰμ τοῦ θεοῦ κατ' ἀνάλυσιν. οὐδὲ μὴν ἀναπό-
„δεικτον ἢ ἐσχεδιασμένον ἐστὶ τοῦτο· τοῦ γὰρ σωτῆρος οἱ κατὰ σάρκα συγ-
„γενεῖς, εἴτ' ἐν φανητιῶντες, εἴθ' ἁπλῶς ἐκδιδάσκοντες, πάντως δὲ ἀλη- 10
„θεύοντες, παρέδοσαν καὶ ταῦτα, ὡς Ἰδουμαῖοι λησταὶ Ἀσκάλωνι πόλει
„τῆς Παλαιστίνης ἐπελθόντες ἐξ εἰδωλείου Ἀπόλλωνος, ὃ πρὸς τοῖς τεί-
„χεσιν ἵδρυτο, Ἀντίπατρον Ἡρώδου τινὸς ἱεροδούλου παῖδα πρὸς τοῖς ἄλλοις
„σύλοις αἰχμάλωτον ἀπῆγον, τῷ δὲ λύτρα ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ καταθέσθαι μὴ
„δύνασθαι τὸν ἱερέα ὁ Ἀντίπατρος τοῖς τῶν Ἰδουμαίων ἔθεσιν ἐντρα- 15
12 „φεὶς ὕστερον Ὑρκανῷ φιλεῖται τῷ τῆς Ἰουδαίας ἀρχιερεῖ. πρεσβεύσας
„δὲ πρὸς Πομπήϊον ὑπὲρ τοῦ Ὑρκανοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν ἐλευθερώσας
„αὐτῷ ὑπὸ Ἀριστοβούλου τοῦ ἀδελφοῦ περικοπτομένην, αὐτὸς ηὐτύχησεν ἐπι-
„μελητὴς τῆς Παλαιστίνης χρηματίσας· διαδέχεται δὲ τὸν Ἀντίπατρον
„φθόνῳ τῆς πολλῆς εὐτυχίας δολοφονηθέντα υἱὸς Ἡρώδης, ὃς ὕστερον 20
„ὑπ' Ἀντωνίου καὶ τοῦ Αὐγούστου συγκλήτου δόγματι τῶν Ἰουδαίων ἐκρίθη
„βασιλεύειν· οὗ παῖδες Ἡρώδης οἵ τ' ἄλλοι τετράρχαι. ταῦτα μὲν δὴ
13 „κοινὰ καὶ ταῖς Ἑλλήνων ἱστορίαις. ἀναγράπτων δὲ εἰςτότε ἐν τοῖς ἀρ-
„χείοις ὄντων τῶν Ἑβραϊκῶν γενῶν, καὶ τῶν ἀρχιπροσηλύτων ἀναφερο-
„μένων ἕως Ἀχιὼρ τοῦ Ἀμμανίτου καὶ Ῥὼθ τῆς Μωαβίτιδος, τῶν τε ἀπ' 25
„Αἰγύπτου συνεκπεσόντων ἐπιμίκτων, ὁ Ἡρώδης οὐδέν τι συμβαλλομένου
„τοῦ Ἰσραηλιτῶν γένους αὐτῷ, καὶ τῷ συνειδότι τῆς δυσγενείας κρεμόμενος,

---

4. *Λευκᾶς* — Luc. 3, 1. | ὃς] *ὡς e*, om. *h*. | *ἦν υἱὸς, ὡς acgE, ἦν ὁ υἱὸς, ὡς f, υἱὸς ἦν, ὡς h, υἱὸς* om. *eik* probante *B, ἦν υἱὸς, ὡς* om. *N*. | 5. *καὶ γὰρ fhikN, καὶ γὰρ καὶ* ceteri. | 6. *ἦν ἐξειπεῖν*] *ἐξῆν εἰπεῖν h*. | 8. *καὶ* post *Ἀδὰμ* add. *bcdfRVS*^{a}*H*, om. *aeghikNSB*. | *οὐδὲ μὴν*] *οὐδὲν μὲν acmp*. | 16. *φιλεῖται* codd. omnes praeter *h*, in quo *φιλεῖται*, quod recepere *SVH*. | 19. *χρηματίσας bfhikpvS*^{a}*B, χρηματίσαι cdgmVH, προκόψας aeS*. | 20. *υἱὸς*] *ὁ υἱὸς aeSVH*. | 21. *καὶ τοῦ* om. *h*. post *Αὐγούστου* add. *καὶ hik*. | 23. *εἰςτότε*] *εἰς τὸ τότε cdgS*^{a}. | 24. *ἀρχιπροσηλύτων bcdfg* (is *ἄρχει προσηλύτων*) *S*^{a}*HH*^{a}*BR*^{a}, *ἄχρι προσηλύτων aehikNSV, τῶν ἄχρι τῶν ἀρχιπρ*. conj. *V*^{a}. | 25. *ἕως fhik NB, ὡς acegSVH*. | *Ἀμμανίτου acfghikVHB, Ἀμανίτου eNS, Ἀμωνίτου S*^{a} tacite. | 26. *συνεκπεσόντων*] *συνεξελθόντων h*. | *ὁ* om. *aeSVH*, add. *cfghikNR*^{a} *B* probante *H*^{b}.

„ἐνέπρησεν αὐτῶν τὰς ἀναγραφὰς τῶν γενῶν, οἰόμενος εὐγενὴς ἀναφα-
„νεῖσθαι τῷ μηδὲ ἄλλον ἔχειν ἐκ δημοσίᾳ συγγραφῆς τὸ γένος ἀνάγειν ἐπὶ
„τοὺς πατριάρχας ἢ προσηλύτους, τούς τε καλουμένους γειώρας τοὺς ἐπιμίκτους.
„ὀλίγοι δὴ τῶν ἐπιμελῶν ἰδιωτικὰς ἑαυτοῖς ἀπογραφὰς, ἢ μνημονεύσαντες 14
„τῶν ὀνομάτων, ἢ ἄλλως ἔχοντες ἐξ ἀντιγράφων, ἐναβρύνονται, σωζο-
„μένης τῇ μνήμῃ τῆς εὐγενείας· ὧν ἐτύγχανον οἱ προειρημένοι δεσπό-
„συνοι καλούμενοι, διὰ τὴν πρὸς τὸ σωτήριον γένος συνάφειαν, ἀπό τε
„Ναζάρων καὶ Κωχαβὰ κωμῶν Ἰουδαϊκῶν τῇ λοιπῇ γῇ ἐπιφοιτήσαντες,
„καὶ τὴν προκειμένην γενεαλογίαν, ἔκ τε τῆς βίβλου τῶν ἡμερῶν εἰς ὅσον
„ἐξικνοῦντο, ἐξηγησάμενοι. εἴτ' ἔν ἔτως εἴτ' ἄλλως ἔχει, σαφεστέραν ἐξή- 15
„γησιν ἐκ ἂν ἔχοι τις ἄλλος ἐξευρεῖν, ὡς ἔγωγε νομίζω πᾶς τε ὃς εὐγνώ-
„μων τυγχάνει. καὶ ἡμῖν αὕτη μελέτω, εἰ καὶ μὴ ἐμμάρτυρός ἐστι, τῷ
„μὴ κρείττονα ἢ ἀληθεστέραν ἔχειν εἰπεῖν. τό γέ τοι εὐαγγέλιον πάντως
„ἀληθεύει." καὶ ἐπὶ τέλει δὲ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς προστίθησι ταῦτα· 16
„Ματθὰν ὁ ἀπὸ Σολομῶνος ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ. Ματθὰν ἀποθανόντος
„Μελχὶ ὁ ἀπὸ Νάθαν ἐκ τῆς αὐτῆς γυναικὸς ἐγέννησε τὸν Ἡλί. ὁμομή-
„τριοι ἄρα ἀδελφοὶ Ἡλὶ καὶ Ἰακώβ. Ἡλὶ ἀτέκνου ἀποθανόντος ὁ Ἰακὼβ
„ἀνέστησεν αὐτῷ σπέρμα, γεννήσας τὸν Ἰωσὴφ, κατὰ φύσιν μὲν ἑαυτῷ,
„κατὰ νόμον δὲ τῷ Ἡλί. οὕτως ἀμφοτέρων υἱὸς ἦν ὁ Ἰωσήφ." τοσαῦτα
ὁ Ἀφρικανός. καὶ δὴ τῇ Ἰωσὴφ ὧδέ πως γενεαλογημένῃ, δυνάμει καὶ ἡ 17
Μαρία σὺν αὐτῷ πέφηνεν ἐκ τῆς αὐτῆς ἅσα φυλῆς, εἴγε κατὰ τὸν Μωϋ-
σέως νόμον οὐκ ἐξῆν ἑτέραις ἐπιμίγνυσθαι φυλαῖς· ἑνὶ γὰρ τῶν ἐκ τοῦ
αὐτῆ δήμου καὶ πατριᾶς τῆς αὐτῆς ζεύγνυσθαι πρὸς γάμον παρακελεύεται,
ὡς ἂν μὴ περιστρέφοιτο τὸ γένος ὁ κλῆρος ἀπὸ φυλῆς ἐπὶ φυλήν. ὧδε
μὲν ἔν καὶ ταῦτα ἐχέτω.

---

2. τὸ γένος om. *a* (a pr. m.) *e*. | 3. γειώρας — cf. Exod. 12, 19. | 6. ὧν] ᾧ *k*. | δεσπόσυνοι] δεσποτικοὶ *R*. | 9. προκειμένην *a* (a pr. m.) *ehikt NBH*^{b}, προειρημένην *a* (a sec. m.) *cfgSVH*. | post γενεαλογίαν addunt ἐκ μνήμης vel ἀπὸ μνήμης *V*^{a}*H* probante *S*^{a}, sine codicum auctoritate, secuti versionem Rufini, quae haec est: »ordinem supradictae generationis partim memoriter, partim etiam ex dierum libris — perdocebant.« | 10. ἔχει *ahNSVH*, ἔχοι *cefgikB*. | 12. μὴ ἐμμάρτυρός *a* (in marg.) *cfSVHB*, ἀμάρτυρος *aehikN*, ἀμάρτυρον *g*. | 13. γέ *eghikNB*, μέν *aefSVB*. | 15. Ματθὰν — hoc quoque fragmentum exscripsit Eusebius in Quaest. ad Steph. (Mai Nov. Collect. I. p. 25). | 19. υἱός ἦν *acegh SVHB*, ἦν υἱὸς *ikN*, υἱὸς sine ἦν *fz*. | post τοσαῦτα add. δὴ *a* (a sec. m.) *cf*, καὶ *e*, μὲν *N*, om. *ghik*. | 21. Μωϋσέως *acfgikVB*, Μωσέως *ehNSS*^{a}*H*. | 23. παρακελεύεται — Num. 36, 6 seqq. | 24. περιστρέφοιτο] ἐπιστρέφοιτο *aS*. | ἐπὶ] εἰς *hN*.

CAP. 8.

Περὶ τῆς Ἡρώδε κατὰ τῶν παίδων ἐπιβουλῆς, καὶ οἷα μετῆλθεν αὐτὸν κατα στροφὴ βίου.

(Nic. H. E. I, 12—15.)

1 Ἀλλὰ γὰρ τῷ Χριστῷ γεννηθέντος ταῖς προφητείαις ἀκολούθως ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας κατὰ τὰς δεδηλωμένας χρόνους, Ἡρώδης ἐπὶ τῇ τῶν ἐξ ἀνατολῆς μάγων ἀνερωτήσει, ὅπη εἴη διαπυνθανομένων ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἑωρακέναι γὰρ αὐτῷ τὸν ἀστέρα, καὶ τῆς τοσῆσδε πορείας τοῦτ' αἴτιον αὐτοῖς γεγονέναι, οἷα θεῷ προσκυνῆσαι τῷ τεχθέντι διὰ σπουδῆς πεποιημένοις, οὐ σμικρῶς ἐπὶ τῷ πράγματι ἄτε κινδυνευούσης, 1
ὡς γε δὴ ᾤετο, αὐτῷ τῆς ἀρχῆς διακινηθείς, πυθόμενος τῶν παρὰ τῷ ἔθνει νομοδιδασκάλων, πῇ τὸν Χριστὸν γεννηθήσεσθαι προεδοκᾶτο, ὡς ἔγνω τὴν Μιχαίᾳ προφητείαν ἐν Βηθλεὲμ προαναφωνοῦσαν, ἐνὶ προστάγ-
ματι τοὺς ὑπομαζίους ἔν τε τῇ Βηθλεὲμ καὶ πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω παῖδας κατὰ τὸν ἀπηκριβωμένον αὐτῷ χρόνον παρὰ 1
τῶν μάγων ἀναιρεθῆναι προστάττει, πάντως πε καὶ τὸν Ἰησοῦν, ὥς γε ἦν εἰκὸς, τῆς αὐτῆς τοῖς ὁμήλιξι συναπολαῦσαι συμφορᾶς οἰόμενος.
2 φθάνει γε μὴν τὴν ἐπιβολὴν εἰς Αἴγυπτον διακομισθεὶς ὁ παῖς, δι' ἐπι-
φανείας ἀγγέλε τὸ μέλλον προμεμαθηκότων αὐτοῦ τῶν γονέων. ταῦτα μὲν
3 οὖν καὶ ἡ ἱερὰ τοῦ εὐαγγελίου διδάσκει γραφή. ἄξιον δ' ἐπὶ τούτοις συνιδεῖν 2
τὰ πίχειρα τῆς Ἡρώδε κατὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ὁμηλίκων αὐτῷ τόλμης, ὡς παραυτίκα, μηδὲ σμικρᾶς ἀναβολῆς γεγενημένης, ἡ θεία δίκη περι-
όντα ἔτ' αὐτὸν τῷ βίῳ μετελήλυθε, τὰ τῶν μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν
4 διαδεξομένων αὐτὸν ἐπιδεικνῦσα προοίμια. ὡς μὲν οὖν τὰς κατὰ τὴν βασι-
λείαν αὐτῷ νομισθείσας εὐπραγίας ταῖς κατὰ τὸν οἶκον ἐπαλλήλοις ἡμαύ- 2
ρωσε συμφοραῖς, γυναικὸς καὶ τέκνων καὶ τῶν λοιπῶν τῶν μάλιστα πρὸς γένους ἀναγκαιοτάτων τε καὶ φιλτάτων μιαιφονίαις, ἐδὲ οἷόν τε νῦν κατα-
λέγειν, τραγικὴν ἅπασαν δραματεργίαν ἐπισκιαζούσης τῆς περὶ τούτων ὑπο-

---

7. *ἀνερωτήσει*] *ἐρωτήσει h.* | 12. *πῇ*] *ἧ h.* | 13. *Μιχαίᾳ* — Mich. 5, 1. | 20. *τῷ εὐαγγ.*] *τῶν εὐαγγελίων h.* | 23. *τῷ*] *ἐν τῷ egSS*^{a}. | *τὰ τῶν aehik SVHB, καὶ ὡς τῶν bcdfgmptS*^{a}. | 24. *ἐπιδεικνῦσα ik Savil. B, ἐπιδεικνύνσα* (sic) *h, ἐπιδείκνυσι τὰ bcdfvS*^{a}, *ἐπιδεικνύντα aeSVHH*^{b}*K* (de Ruf. p. 249), »quae — ostenderet« *R, ὑποφαίνουσα N.* | 27. *ἐδὲ οἷόν τε* de Valesii conjectura *H, ἐδὲν οἷόν τε ab* (a sec. m.) *ehSVS*^{a}, *ἐδὲν οἷον τὸ b* (a pr. m.) *cdgik*, quod recepit *B.* At *ἐδὲν οἷον* significat »nihil praestat,« »longe optimum est« (cf. ind. v. *οἷον*), quod ab hoc loco alienum est. Valesii conjectura firmatur locis similibus, velut H. E. VII, 32.: *ῥητορικῆς μέν γε τὴν ἀρετὴν ἐδὲ οἷόν τε θαυμάζειν ἐπαξίως.*

θέσεως, ἣν εἰς πλάτος ἐν ταῖς καθ' αὐτὸν ἱστορίαις ὁ Ἰώσηπος διελήλυθεν. ὡς δ' ἅμα τῇ κατὰ τὸ σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων νηπίων ἐπιβουλῇ θεήλατος αὐτὸν καταλαβοῦσα μάστιξ εἰς θάνατον συνήλασεν, οὐ χεῖρον καὶ τῶν φωνῶν τὸ συγγραφέως ἐπακοῦσαι, κατὰ λέξιν ἐν ἑπτακαιδεκάτῳ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας τὴν καταστροφὴν τὸ κατ' αὐτὸν βίᾳ τέτον γράφοντος τὸν τρόπον· „Ἡρώδῃ δὲ μειζόνως ἡ νόσος ἐνεπικραί- 6
„νετο, δίκην ὧν παρανομήσειεν ἐκπρασσομένῳ τοῦ θεοῦ. πῦρ μὲν γὰρ μα-
„λακὸν ἦν, ἐφ' ᾧδε πολλὴν ἀποσημαῖνον τοῖς ἐπαφωμένοις τὴν φλόγωσιν,
„ὅσην τοῖς ἐντὸς προσετίθει τὴν κάκωσιν, ἐπιθυμία δὲ δεινὴ τοῦ δέξασθαί
„τι, οὐδὲ ἦν μὴ ἐφ' ὑπουργεῖν, καὶ ἕλκωσις τῶν τε ἐντέρων, καὶ μάλιστα
„τοῦ κώλου δειναὶ ἀλγηδόνες, καὶ φλέγμα ὑγρὸν περὶ τοὺς πόδας καὶ διαυγές.
„παραπλησία δὲ καὶ περὶ τὸ ἧτρον κάκωσις ἦν. ναὶ μὴν καὶ τοῦ αἰδοίου 7
„σῆψις σκώληκας ἐμποιοῦσα, πνεύματός τε ὀρθία ἔντασις, καὶ αὐτὴ λίαν
„ἀηδὴς ἀχθηδόνι τε τῆς ἀποφορᾶς καὶ τῷ πυκνῷ τοῦ ἄσθματος. σπασμός
„τε περὶ πᾶν ἦν μέλος, ἰσχὺν ἐφ' ὑπομενητὴν προστιθέμενος. ἐλέγετο γοῦν 8
„ὑπὸ τῶν θειαζόντων, καὶ οἷς ταῦτα προαποφθέγγεσθαι σοφία πρόκειτο,
„ποινὴν τοῦ πολλοῦ δυσσεβοῦς ταύτην ὁ θεὸς εἰσπράττεσθαι παρὰ τοῦ βασι-
„λέως." ταῦτα μὲν ἐν τῇ δηλωθείσῃ γραφῇ παρασημαίνεται ὁ προειρημένος. καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ τῶν ἱστοριῶν τὰ παραπλήσια περὶ τοῦ 9
αὐτοῦ παραδίδωσι, ὧδέ πως γράφων· „ἔνθεν αὐτοῦ τὸ σῶμα πᾶν ἡ νόσος
„διαλαβοῦσα ποικίλοις πάθεσιν ἐμέριζεν. πυρετὸς μὲν γὰρ ἦν οὐ λάβρος,
„κνησμὸς δ' ἀφόρητος τῆς ἐπιφανείας ὅλης, καὶ κώλου συνεχεῖς ἀλγη-

---

4. ἑπτακαιδεκάτῳ τῆς *hikNBH*^{b}, ἑπτακαιδεκάτῳ sine τῆς *cf*, ἑπτακαιδεκάτῃ τῆς *aeSVH*. | 6. Ἡρώδῃ κτλ. — Joseph. Antiq. XVII, 6, 5 Hav. | 7. παρανομήσειεν *a* (in marg.) *cfh Joseph. SVH*, παρενόμησεν *ikv*, παρανόμησεν *a*, παρηνόμησεν *eptN*. | 8. οὐχ ὧδε] οὐδὲ *ikN Joseph*. | 10. post τι add. ἀπ' αὐτοῦ *ikN Joseph*. | οὐδὲ ἦν *acfgh*, οὐδὲν ἦν *eS*, οὐδ' ἐνῆν *mtS*^{a}, οὐ γὰρ ἦν *ikN Joseph*. | καὶ] ἦν γὰρ καὶ *gh*. | ἕλκωσις *bcdefgikNBH*^{b}, ἑλκώσεις *a* (a pr. m.) *h Joseph. SVH*. | 12. post δὲ καὶ add. ἡ *cfi* (a pr. m.) *VHB*, om. *ghi* (a sec. m.) *kvN Joseph. S*^{a}. | περὶ] παρὰ *h*. | 13. αὐτὴ] αὕτη *Josephi Edd*. | 14. σπασμός *dfi* (a sec. m.) *kN*, ἐσπασμένος *abceghi* (a pr. m.) *SVH*, σπασμοὶ *Zonar*. (Ann. V, 26. p. 463 Pind.). Variant Josephi codd.: σπασμός dedit Havercamp. Cf. infra pag. 28, 3.: σπασμοὶ ἁπάντων τῶν μελῶν. | 15. μέλος *cikN Zonar*. et *Josephi* codd. nonnulli, μέρος *aefghSVH*. | γοῦν] ἔν *Joseph*., δ' ἔν *aeS*. | 16. σοφία *Josephi codd*. et *N* probante *S*^{a}, σοφίᾳ ceteri. | πρόκειτο *cfikN Joseph. Haverkampii*, idemque recep. *SVHB*, πρόκειται *eh*, πρόκειται *aglmpt*. | 17. καὶ post πολλοῦ add. *aeghikSVHB*, om. *cdft Joseph. NS*^{a}*Z*. | 18. ταῦτα] καὶ ταῦτα *cfg*. | post μὲν add. ἔν *eSVH*, om. *acfghikNBH*^{b}. | 19. τοῦ om. *h*. | 20. γράφων — Bell. Jud. I. 33, 5 Hav. | 21. οὐ λάβρος *bcdfghikt Joseph. NS*^{a}*B*, χλιαρὸς *aeSVH*.

„δόνες, περί τε τὰς πόδας ὡς ὑδρωπιῶντος οἰδήματα, τῇ τε ἥτρῳ φλεγ-
„μονὴ, καὶ αἰδοίῳ σηπεδὼν σκώληκας γεννῶσα. πρὸς τούτοις ὀρθόπνοια
„καὶ δύσπνοια καὶ σπασμοὶ πάντων τῶν μελῶν, ὥστε τὸς ἐπιθειάζοντας
10 „ποινὴν εἶναι τὰ νοσήματα λέγειν. ὁ δὲ παλαίων τοσούτοις πάθεσιν ὅμως
„τῆ ζῆν ἀντείχετο, σωτηρίαν τε ἤλπιζε, καὶ θεράπειάς ἐπενόει. διαβὰς
„γῆν τὸν Ἰορδάνην τοῖς κατὰ Καλλιῤῥόην θερμοῖς ἐχρῆτο. ταῦτα δὲ
„ἔξεισι μὲν εἰς τὴν Ἀσφαλτῖτιν λίμνην, ὑπὸ γλυκύτητος δέ ἐστι καὶ πό-
11 „τιμα. δόξαν δ' ἐνταῦθα τοῖς ἰατροῖς, ἐλαίῳ θερμῷ πᾶν ἀναθάλψαι τὸ
„σῶμα χαλασθὲν εἰς ἐλαίου πλήρη πύελον, ἐκλύει τὰς ὀφθαλμὰς καὶ ὡς
„τεθνεὼς ἀνέστρεψεν. θορύβου δὲ τῶν θεραπόντων γενομένου πρὸς μὲν τὴν
„κραυγὴν ἀνήνεγκεν, εἰς δὲ τὸ λοιπὸν ἀπογνὺς τὴν σωτηρίαν, τοῖς τε
„στρατιώταις ἀνὰ δραχμὰς πεντήκοντα ἐκέλευσε διανεῖμαι, καὶ πολλὰ
12 „χρήματα τοῖς ἡγεμόσι καὶ τοῖς φίλοις. αὐτὸς δ' ὑποστρέφων εἰς Ἰερι-
„χοῦντα παραγίνεται, μελαγχολῶν ἤδη, καὶ μονονοχὶ αὐτῷ τι τῷ θανάτῳ
„ἀπειλῶν προέκοψεν εἰς ἐπιβολὴν ἀθεμίτου πράξεως. τὸς γὰρ ἀφ' ἑκάστης
„κώμης ἐπισήμους ἄνδρας ἐξ ὅλης Ἰουδαίας συναγαγὼν εἰς τὸν καλούμενον
13 „ἱππόδρομον ἐκέλευσε συγκλεῖσαι. προσκαλεσάμενος δὲ Σαλώμην τὴν ἀδελ-
„φὴν καὶ τὸν ἄνδρα ταύτης Ἀλέξανδρον· „„οἶδα, ἔφη, Ἰουδαίοις τὸν ἐμὸν
„ἐορτάσοντας θάνατον. δύναμαι δὲ πενθεῖσθαι δι' ἑτέρων καὶ λαμπρὸν
„ἐπιτάφιον σχεῖν, ἂν ὑμεῖς θελήσητε ταῖς ἐμαῖς ἐντολαῖς ὑπουργῆσαι.
„τόςδε τὸς φρουρουμένους ἄνδρας, ἐπειδὰν ἐκπνεύσω, τάχιστα κτείνατε περι-
„στήσαντες τὸς στρατιώτας, ἵνα πᾶσα Ἰουδαία καὶ πᾶς οἶκος καὶ ἄκων
14 „ἐπ' ἐμοὶ δακρύσῃ.““ καὶ μετὰ βραχέα φησίν· „αὖθις δὲ, καὶ γὰρ ἐνδείᾳ
„τροφῆς καὶ βηχὶ σπασμώδει διετείνετο, τῶν ἀλγηδόνων ἡττηθεὶς φθάσαι
„τὴν εἱμαρμένην ἐπεβάλετο. λαβὼν δὲ μῆλον ἤτησε καὶ μαχαίριον, εἰώθει

1. ὡς] ὥσπερ *ik Joseph.* | 2. δι' αἰδοίου *aeh Joseph. Haverkampii S.* | σκώληκας] σκώληκα *a* (a pr. m.) *eh.* | 3. πάντων *cfikN*, ἁπάντων *aegh Jos. E.* | 6. ἐχρῆτο] ἐκέχρητο *Joseph. S.* | 8. δ' post δόξαν om. *aeh.* | 9. post ἐκλύει add. καὶ *aehikNS*, om. *cfgVHB*: Josephi codd. alii καὶ addunt, alii omittunt. | καὶ ὡς τεθνεὼς *a* (a sec. m.) *cfg Jos.*, ὡς δὲ τεθνεὼς *N*, ὡς ἐκλυθεὶς (om. καὶ) *a* (a pr. m.) *eh*, ὡς δὲ μάτην ἐκλυθεὶς *ik.* | 11. κραυγὴν *cfhptVSᵃHB*, φωνὴν *g Jos. N*, πληγὴν *aeikS.* | 13. ὑποστρέφων *aehik Jos. NS*, ὑποστρέψας *cfgu VSᵃHB.* | 15. post προέκοψεν add. δὲ *aehikN.* | 14. μονονουχὶ *cfg Joseph. SVHB*, μόνον οὐκ *aehikN.* | αὐτῷ τι τῷ θανάτῳ ἀπειλῶν *cfg Jos. VSᵃHB*, ἀπειλῶν αὐτῷ τι τῷ θ. *aehikNS.* | 15. ἐπιβολὴν *chik Jos. VSᵃHB*, ἐπιβελὴν *abdefNS.* | 18. Ἀλέξανδρον] Ἀλεξᾶν *i* (a sec. m.) *k Jos. N.* | 20. σχεῖν ἄν] ἔχειν ἐὰν *gh.* | θελήσητε *cfgik Jos. NB*, ἐθελήσητε *aehSVH.* | 21. τόςδε] τὸς δὲ ceteri editores praeter *B.* | τὸς om. *h.* | 22. πᾶσα ἡ *aehNSVH*, ἡ om. *cfgik Jos. B.* | 25. ἐπεβάλετο *aeh Josephi cod. Lugd. NSVH*, ἐπεβάλλετο *cfgik Joseph. Haverkampii B.* | δὲ] δὴ conj. *Vᵃ.*

„γὰρ ἀποτέμνων ἐσθίειν, ἔπειτα περιαθρήσας, μή τις ὁ κωλύων αὐτὸν „εἴη, ἐπῆρε τὴν δεξιὰν ὡς πλήξων ἑαυτόν.“ ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ αὐτὸς ἱστορεῖ συγγραφεύς, ἕτερον αὐτῷ γνήσιον παῖδα πρὸ τῆς ἐσχάτης τῷ βίῳ τελευτῆς, τρίτον ἐπὶ δυσὶν ἤδη προαγηρημένοις, δι' ἐπιτάξεως ἀνελόντα παραχρῆμα τὴν ζωὴν οὐ μετὰ σμικρῶν ἀλγηδόνων ἀπορρῆξαι. καὶ τοιοῦτο μὲν τὸ πέρας τῆς Ἡρῴδου γέγονε τελευτῆς, ποινὴν δικαίαν ἐκτίσαντος ὧν ἀμφὶ τὴν Βηθλεὲμ ἀνεῖλε παίδων, τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιβουλῆς ἕνεκα. μεθ' ἣν ἄγγελος ὄναρ ἐπιστὰς ἐν Αἰγύπτῳ διατρίβοντι τῷ Ἰωσὴφ ἅπαραι ἅμα τῷ παιδὶ καὶ τῇ τούτου μητρὶ ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν παρακελεύεται, τεθνηκέναι δηλῶν τοὺς ἀναζητοῦντας τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. τούτοις δ' ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπιφέρει λέγων· „ἀκούσας δ' ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει τῆς Ἰουδαίας ἀντὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἡρῴδου, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν· χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας.“

CAP. 9.

Περὶ τῶν κατὰ Πιλάτον χρόνων.

Τῇ δ' ἐπὶ τὴν ἀρχὴν μετὰ τὸν Ἡρῴδην τοῦ Ἀρχελάου καταστάσει συνάδει καὶ ὁ προειρημένος ἱστορικὸς, τόν τε τρόπον ἀναγράφων, καθ' ὃν ἐκ διαθηκῶν Ἡρῴδου τοῦ πατρὸς, ἐπικρίσεώς τε Καίσαρος Αὐγούστου, τὴν κατὰ Ἰουδαίων βασιλείαν διεδέξατο, καὶ ὡς τῆς ἀρχῆς μετὰ δεκαέτη χρόνον ἀποπεσόντος οἱ ἀδελφοὶ Φίλιππός τε καὶ ὁ νέος Ἡρῴδης ἅμα Λυσανίᾳ τὰς ἑαυτῶν διεῖπον τετραρχίας. ὁ δ' αὐτὸς ἐν ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς ἀρχαιολογίας κατὰ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς Τιβερίου βασιλείας (τοῦτον γὰρ τὴν καθ' ὅλων ἀρχὴν διαδέξασθαι ἑπτὰ ἐπὶ πεντήκοντα ἔτεσι τὴν ἡγεμονίαν ἐπικρατήσαντος Αὐγούστου) Πόντιον Πιλάτον ἐπιτραπῆναι δηλοῖ τὴν Ἰουδαίαν, ἐνταῦθά τε ἐφ' ὅλοις ἔτεσι δέκα σχεδὸν εἰς αὐτὴν παραμεῖναι τὴν Τιβερίου τελευτήν. ἐκεῖν σαφῶς ἀπελήλεγκται τὸ πλάσμα τῶν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὑπομνήματα χθὲς καὶ πρώην διαδεδωκότων, ἐν οἷς πρῶτος αὐτὸς ὁ τῆς παρασημειώσεως χρόνος τῶν πεπλακότων ἀπε-

---

1. κωλύων *ceh Jos. SVHB*, κωλύσων *afgikN*. | αὐτὸν om. *Jos.* | 2. ἱστορεῖ — Antiq. XVII, 7. Bell. Jud. I, 33, 7. | 3. αὐτοῦ] ἑαυτὸν *h*. | 7. post ἡμῶν add. γενομένης *hik*. | 11. λέγων — Matth. 2, 22. | τῆς Ἰουδαίας om. *hikN*. | 12. τοῦ π. αὐτοῦ Ἡρῴδου *cfikB*, Ἡρ. τοῦ πατρὸς αὐτοῦ *aeghNSVH*. | 16. τὸν Ἡρῴδην] τὴν Ἡρῴδου *aeS*. | 17. τε τρόπον *cfgikB*, τρόπον τε *aehSVH*. | ἀναγράφων — Antiq. XVII, 8 seq. Bell. Jud. I, 33, 9. | 21. διεῖπον] διεῖλον *S*. | 24. ἐπιτρ. δηλοῖ τὴν Ἰουδ. *cik*, ἐπιτρ. τ. Ἰουδ. δηλοῖ *afhE*, τὴν Ἰουδ. ἐπιτρ. δηλοῖ *eg*. | δηλοῖ — Antiq. XVIII, 3, 2. | 25. τε] δὲ *c*. | 27. χθὲς] ἐχθὲς *hk*.

λέγχει τὸ ψεῦδος. ἐπὶ τῆς τετάρτης γοῦν ὑπατείας Τιβερίου, ἣ γέγονεν ἔτους ἑβδόμῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, τὰ περὶ τὸ σωτήριον πάθος αὐτοῖς τολμηθέντα περιέχει, καθ' ὃν δείκνυται χρόνον μηδ' ἐπιστάς πω τῇ Ἰουδαίᾳ Πιλάτος, εἴγε τῷ Ἰωσήπῳ μάρτυρι χρήσασθαι δέον, σαφῶς οὕτω σημαίνοντι κατὰ τὴν δηλωθεῖσαν αὐτῷ γραφήν, ὅτι δὴ δωδεκάτῳ ἐνιαυτῷ τῆς Τιβερίου βασιλείας ἐπίτροπος τῆς Ἰουδαίας ὑπὸ Τιβερίου καθίσταται Πιλάτος.

CAP. 10.

Περὶ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις ἀρχιερέων, καθ' οὓς ὁ Χριστὸς τὴν διδασκαλίαν ἐποιήσατο.

(Nic. H. E. I, 18. 29.)

Ἐπὶ τούτων δὴ οὖν κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν ἔτος πεντεκαιδέκατον Τιβερίου Καίσαρος ἄγοντος, τέταρτον δὲ τῆς ἡγεμονίας Ποντίου Πιλάτου, τῆς τε λοιπῆς Ἰουδαίας τετραρχούντων Ἡρῴδου καὶ Λυσανίου καὶ Φιλίππου, ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ, ἀρχόμενος ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα, ἐπὶ τὸ Ἰωάννου βάπτισμα παραγίνεται, καταρχήν τε ποιεῖται τηνικαῦτα τοῦ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον κηρύγματος. φησὶ δὲ αὐτὸν ἡ θεία γραφὴ τὸν πάντα τῆς διδασκαλίας διατελέσαι χρόνον ἐπὶ ἀρχιερέως Ἄννα καὶ Καϊάφα, δηλοῦσα, ὅτι δὴ ἐν τοῖς μεταξὺ τῆς τούτων ἔτεσι λειτουργίας ὁ πᾶς τῆς διδασκαλίας αὐτῷ συνεπεράνθη χρόνος· ἀρξαμένου μὲν κατὰ τὴν τοῦ Ἄννα ἀρχιερωσύνην, μέχρι δὲ τῆς ἀρχῆς τοῦ Καϊάφα παραμείναντος, ὃ δ' ὅλος ὁ μεταξὺ τετραέτης παρίσταται χρόνος. τῶν γάρ τοι κατὰ τὸν νόμον ἤδη πως καθηρημένων ἐξ ἐκείνου θεσμῶν, λέλυτο μὲν, ᾧ διὰ βίου καὶ ἐκ προγόνων διαδοχῆς τὰ τῆς τοῦ θεοῦ θεραπείας προσήκοντα ἦν, ὑπὸ δὲ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἡγεμόνων ἄλλοτ' ἄλλοι τὴν ἀρχιερωσύνην ἐπιτρεπόμενοι οὐ πλεῖον ἔτους ἑνὸς ἐπὶ ταύτης διετέλουν. ἱστορεῖ δ' ἓν ὁ Ἰώσηπος, τέσσαρας κατὰ διαδοχὴν ἐπὶ Καϊάφαν ἀρχιερεῖς μετὰ τὸν Ἄνναν διαγενέσθαι, κατὰ τὴν αὐτὴν τῆς ἀρχαιολογίας γραφήν, ὧδέ πως λέγων· „Οὐαλλέριος Γράτος, παύσας ἱεράσθαι Ἄνανον, Ἰσμάηλον

---

1. *γὲν cfi* (a pr. m.) *kbVSᵃHB*, *δ' ἓν aehS*, *δὲ ἓν g*, *γὰρ i* (a sec. m.) *N*. | 2. *πάθος αὐτοῖς bcdfgikSᵃB*, *αὐτοῖς πάθους aehSVH*. | 5. *σημαίνοντι* — Antiq. XVIII, 5, 2. | 16. *ποιεῖται*] *ποιεῖ aSVH*, *ποιεῖ τε h*. | 22. *ὅλος aehi* (a sec. man.) *mvSVHHᵇ*, *ὕλως cdfgi* (a pr. m.) *kB*. Conf. p. 31, 6. | *τετρ. παρίστ. aeghSVHB*, *παρίστ. τετρ. cdf*, *περίσταται τετρ. ik*. | 23. *καθηρημένων acfg VSᵃHB*, *καθαιρεμένων ehikS*. | *λέλυτο μὲν ἡ διὰ βίᾳ καὶ ἐκ προγόνων διαδοχὴ οὖτε τὰ τῆς SZ*. | 24. *τοῦ* om. *hik*. | 28. *αὐτὴν bcdfghikvSᵃBHᵇ*, *αὐτῆς aeSVH*. | *ἀρχαιολογίας aehikNSVHB*, *ἱστορίας bcdfg*. | 29. *λέγων* — Joseph. Antiq. XVIII, 5, 2. | *Οὐαλλέριος acefhSVB*, *Οὐαλέριος gik Joseph. NSᵃH*. | *Ἄνανον cf Jos. N*, *Ἄννανον aeghikE*.

„ἀρχιερέα ἀποφαίνει τὸν τῆ Φαβί. καὶ τοῦτον δὲ μετ' οὐ πολὺ μετα-
„στήσας Ἐλεάζαρον τὸν Ἄνάνε τῆ ἀρχιερέως υἱὸν ἀποδείκνυσιν ἀρχιερέα.
„ἐνιαυτῆ δὲ διαγενομένε καὶ τόνδε παύσας Σίμωνι τῷ Καμίθε τὴν ἀρ-
„χιερωσύνην παραδίδωσιν. οὐ πλέον δὲ καὶ τῷδε ἐνιαυτῆ τὴν τιμὴν ἔχοντι
„διεγένετο χρόνος, καὶ Ἰώσηπος, ὁ καὶ Καϊάφας, διάδοχος ἦν αὐτῷ.“
ἐκῶν ὁ σύμπας οὐδ' ὅλος τετραέτης ἀποδείκνυται τῆς τῆ σωτῆρος ἡμῶν 6
διδασκαλίας χρόνος, τεσσάρων ἐπὶ τέσσαρσιν ἔτεσιν ἀρχιερέων ἀπὸ τοῦ
Ἄννα καὶ ἐπὶ τὴν τῆ Καϊάφα κατάστασιν ἐνιαύσιον λειτεργίαν διατετε-
λεκότων. τόν γέ τοι Καϊάφαν ἀρχιερέα εἰκότως τῆ ἐνιαυτῆ, καθ' ὃν τὰ
τῆ σωτηρίε πάθε ἐπετελεῖτο, ἡ τῆ εὐαγγελίε παρεσημήνατο γραφή, ἐξ
ἧς καὶ αὐτῆς ἐκ ἀπᾴδων τῆς προκειμένης ἐπιτηρήσεως ὁ τῆς τῆ Χριστῆ
διδασκαλίας ἀποδείκνυται χρόνος. ἀλλὰ γὰρ ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν 7
οὐ μετὰ πλεῖστον τῆς καταρχῆς τῆ κηρύγματος τὲς δώδεκα ἀποστόλους
ἀνακαλεῖται, ἓς καὶ μόνες τῶν λοιπῶν αὐτῆ μαθητῶν κατά τι γέρας
ἐξαίρετον ἀποστόλες ὠνόμασεν. καὶ αὖθις ἀναδείκνυσιν ἑτέρες ἑβδομή-
κοντα, ἓς καὶ αὐτὲς ἀπέστειλεν ἀνὰ δύο δύο πρὸ προσώπε αὐτῆ εἰς
πάντα τόπον καὶ πόλιν οὗ ἤμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι.

CAP. 11.

Τὰ περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ μεμαρτυρημένα.
(Nic. H. E. I, 19. 20.)

Οὐκ εἰς μακρὸν δὲ τῆ βαπτιστῆ Ἰωάννε ὑπὸ τῆ νέε Ἡρῴδε τὴν 1
κεφαλὴν ἀποτμηθέντος μνημονεύει μὲν καὶ ἡ θεία τῶν εὐαγγελίων γραφή·
συνιστορεῖ γε μὴν καὶ ὁ Ἰώσηπος, ὀνομαστὶ τῆς τε Ἡρωδιάδος μνήμην
πεποιημένος, καὶ ὡς ἀδελφῆ γυναῖκα ἔσαν αὐτὴν ἠγάγετο πρὸς γάμον
Ἡρῴδης, ἀθετήσας μὲν τὴν προτέραν αὐτῷ κατὰ νόμους γεγενημένην
(Ἀρέτα δ' ἦν αὕτη τῆ Πετραίων βασιλέως θυγάτηρ), τὴν δὲ Ἡρωδιάδα
ζῶντος διαστήσας τῆ ἀνδρός· δι' ἣν καὶ τὸν Ἰωάννην ἀνελὼν πόλεμον
αἴρεται πρὸς τὸν Ἀρέταν, ὡςὰν ἠτιμασμένης αὐτῷ τῆς θυγατρός. ἐν 2

---

1. *Φαβί bcdfik Jos. NS*^{a}*B, Φαβεὶ gh, Βαφὶ aeSVH.* | 2. *Ἀνάνε chk Jos. N, Ἀννάνε aefgiE.* | 5. *διεγένετο*] *διεγίνετο aeSVH.* | 6. *ὅλος*] *ὅλως egSS*^{a}. Cf. p. 30, 22. | 7. *χρόνος* post *διδ.* ponunt *aehikNE*, post *σύμπας cfg.* | 8. *ἐνιαύσιον*] *ἐνιαυσίαν cg.* | *διατετελεκότων cfgikmvNBH*^{b}, *ἐκτετελεκότων aehkSVH.* | 12. post *ἡμῶν* add. *Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς cfgVH, Ἰησ. Χριστὸς SS*^{a}, om. *aehikB.* | 16. *δύο* alterum om. *ikNS.* | 17. *ἤμελλεν bcdfh, ἔμελλεν* volgo. | 22. *ἡ θεία τῶν* om. *h.* | 23. *συνιστορεῖ* — Antiq. XVIII, 5. | *τῆς τε* om. *h.* | 25. *γεγενημένην cfikNBH*^{b}, *γεγαμημένην gh, γεγαμημένην γυναῖκα aeSVH.* | 28. *αἴρεται*] *αἴρεται* (sic) *h, αἴρεῖται i* (a pr. m.) *k, ἀναιρεῖται i* (a sec. m.). | *αὐτῷ τῆς abceghiktNBH*^{b}, *αὐτῆ τῆς dSVH, τῆς αὐτῆ f.*

ᾧ πολέμῳ μάχης γενομένης πάντα φησὶ τὸν Ἡρῴδε στρατὸν διαφθαρῆναι,
καὶ ταῦτα πεπονθέναι τῆς ἐπιβελῆς ἕνεκεν τῆς κατὰ τῦ Ἰωάννε γεγεννη-
3 μένης. ὁ δ' αὐτὸς Ἰώσηπος ἐν τοῖς μάλιστα δικαιότατον καὶ βαπτι-
στὴν ὁμολογῶν γεγονέναι τὸν Ἰωάννην, τοῖς περὶ αὐτοῦ κατὰ τὴν τῶν
εὐαγγελίων γραφὴν ἀναγεγραμμένοις συμμαρτυρεῖ. ἱστορεῖ δὲ καὶ τὸν
Ἡρῴδην τῆς βασιλείας ἀποπεπτωκέναι διὰ τὴν αὐτὴν Ἡρωδιάδα, μεθ'
ἧς αὐτὸν καὶ εἰς τὴν ὑπερορίαν ἀπεληλάσθαι, Βίεννάν τῆς Γαλλίας
4 οἰκεῖν καταδικασθέντα. καὶ ταῦτά γε αὐτῷ ἐν ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς
ἀρχαιολογίας δεδήλωται, ἔνθα συλλαβαῖς αὐταῖς περὶ τῦ Ἰωάννε ταῦτα
γράφει· „τισὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων ἐδόκει ὀλωλέναι τὸν Ἡρῴδε στρατὸν ὑπὸ
„τῦ θεῦ, καὶ μάλα δικαίως τιννυμένε κατὰ ποινὴν Ἰωάννε τῦ καλεμένε
5 „βαπτιστῦ. κτείνει γὰρ τοῦτον Ἡρῴδης, ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ τοῖς Ἰουδαίοις
„κελεύοντα, ἀρετὴν ἐπασκοῦσι, καὶ τὰ πρὸς ἀλλήλες δικαιοσύνῃ καὶ πρὸς
„τὸν θεὸν εὐσεβείᾳ χρωμένοις, βαπτισμῷ συνιέναι. ἕτω γὰρ δὴ καὶ τὴν
„βάπτισιν ἀποδεκτὴν αὐτῷ φανεῖσθαι, μὴ ἐπί τινων ἁμαρτάδων παραι-
„τήσει χρωμένων, ἀλλ' ἐφ' ἁγνείᾳ τῦ σώματος, ἅτε δὴ καὶ τῆς ψυχῆς
6 „δικαιοσύνῃ προεκκεκαθαρμένης. καὶ τῶν ἄλλων συστρεφομένων (καὶ γὰρ
„ἥσθησαν ἐπιπλεῖστον τῇ ἀκροάσει τῶν λόγων), δείσας Ἡρῴδης τὸ ἐπὶ
„τοσόνδε πιθανὸν αὐτῦ τοῖς ἀνθρώποις, μὴ ἐπὶ ἀποστάσει τινὶ φέροι,
„(πάντα γὰρ ἐῴκεσαν συμβουλῇ τῇ ἐκείνου πράξοντες), πολὺ κρεῖττον
„ἡγεῖται, πρίν τι νεώτερον ἀπ' αὐτοῦ γενέσθαι, προλαβὼν ἀναιρεῖν, ἢ
„μεταβολῆς γενομένης εἰς πράγματα ἐμπεσὼν μετανοεῖν. καὶ ὁ μὲν ὑποψίᾳ
„τῇ Ἡρῴδε δέσμιος εἰς τὸν Μαχαιρῦντα πεμφθεὶς, τὸ προειρημένον φρά-
7 „ριον, ταύτῃ κτίννυται." ταῦτα περὶ τῦ Ἰωάννε διελθὼν καὶ τῦ σω-
τῆρος ἡμῶν κατὰ τὴν αὐτὴν τῦ συγγράμματος ἱστορίαν ᾧδέ πως μέμνη-

---

2. τῦ *chikNB*, om. *aefgSVH*. | 7. Γαλλίας] Γαλλίας πόλιν volgo, πόλιν om. *bcdfS*^{a}. | 10. γράφει — Antiq. XVIII, 5, 2 Hav. | 11. καλεμένε] ἐπικαλεμένε *i* (a sec. man.) *kN Jos.*, καικεμένε *H* errore typograph. | 12. γὰρ] γὰρ δὴ *cfg*. | τοῖς Ἰουδαίοις *Eusebii codd. et edd.*, τὰς Ἰουδαίους *Joseph. Zonar.* (Ann. VI, 6. pag. 486. Pind.) | 13. ἐπασκοῦσι *CNVHH*^{a}*B*, ἐπασκήσαι *S*, ἐπασκοῦντας *Joseph. Zonar.* | τὰ om. *cf*, τῇ *Joseph.* | 14. χρωμένοις *ik Josephi codd. aliquot NV*^{a}*S*^{a}, χρωμένες *ceteri codd. Eusebii et Josephus Havercampii et Zonar. SVHH*^{a}*B*. | 18. ἥσθησαν *acfhE*, ἤρθησαν *eikm Joseph. N.* | 19. πιθανὸν] πειθανὸν *hSVH*. | ἀποστάσει] στάσει *Josephi codd. aliquot et Zonar.* | φέροι *hik Joseph. Zonar. N*, φέροιτο *acefgE*. | 21. ἀπ' *aehSVHB*, ὑπ' *bcdfikNS*^{a}, ἐξ *Joseph. Zonar.* | 23. post τῇ add. τῦ *cikSVH*, om. *aehN Jos. B.* | 24. τῦ om. *h*. | 25. μέμνηται — Antiq. XVIII, 5, 3 Hav. Idem fragmentum Josephi apposuit Eusebius in libris demonstrat. evang. p. 124 ed. Colon.

ται· „γίνεται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἰησοῦς, σοφὸς ἀνήρ, εἴγε ἄνδρα
„αὐτὸν λέγειν χρή. ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητής, διδάσκαλος ἀνθρώπων
„τῶν ἡδονῇ τἀληθῆ δεχομένων, καὶ πολλοὺς μὲν τῶν Ἰουδαίων, πολλοὺς δὲ
„καὶ ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο. ὁ Χριστὸς οὗτος ἦν. καὶ αὐτὸν ἐνδείξει 8
„τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν σταυρῷ ἐπιτετιμηκότος Πιλάτου, οὐκ ἐξε-
„παύσαντο οἱ τὸ πρῶτον ἀγαπήσαντες. ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων
„ἡμέραν πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτά τε καὶ ἄλλα μυρία περὶ
„αὐτοῦ θαυμάσια εἰρηκότων. εἰσέτι τε νῦν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦδε
„ὠνομασμένων οὐκ ἐπέλιπε τὸ φῦλον.“ ταῦτα τοῦ ἐξ αὐτῶν Ἑβραίων 9
συγγραφέως ἀνέκαθεν τῇ ἑαυτοῦ γραφῇ περί τε τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου
καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παραδεδωκότος, τίς ἂν ἔτι λείποιτο ἀποφυγὴ τοῦ
μὴ ἀναισχύντως ἀπελέγχεσθαι τοὺς τὰ κατ' αὐτῶν πλασαμένους ὑπομνή-
ματα; ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐχέτω ταύτῃ.·

CAP. 12.

Περὶ τῶν μαθητῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.

(Nic. H. E. I, 21. 22. usque ad fin.)

Τῶν γε μὴν τοῦ σωτῆρος ἀποστόλων παντί τῳ σαφὴς ἐκ τῶν εὐαγ- 1
γελίων ἡ πρόρρησις. τῶν δ' ἑβδομήκοντα μαθητῶν κατάλογος μὲν ἐδεῖς
ἐδαμῇ φέρεται· λέγεταί γε μὴν εἷς αὐτῶν Βαρνάβας γεγονέναι, οὗ δια-
φόρως μὲν καὶ αἱ πράξεις τῶν ἀποστόλων ἐμνημόνευσαν, ἧχ ἥκιστα δὲ
καὶ ὁ Παῦλος Γαλάταις γράφων. τούτων δ' εἶναί φασι καὶ Σωσθένην
τὸν ἅμα Παύλῳ Κορινθίοις ἐπιστείλαντα. ἡ δ' ἱστορία παρὰ Κλήμεντι 2
κατὰ τὴν πέμπτην τῶν ὑποτυπώσεων, ἐν ᾗ καὶ Κηφᾶν, περὶ οὗ φησὶν
ὁ Παῦλος „ὅτε δὲ ἦλθε Κηφᾶς εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ

---

1. post Ἰησοῦς add. τις *cfgE*, om. *aehik Joseph. Zonar.* (Ann. VI, 4. p. 479 Pind.) *N Suid.* (p. 1041 Bernh., v. Ἰώσηπος) atque ipse Euseb. Demonstr. evang. l. c. | ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρὴ *aefh Joseph. Zonar. Suid. Euseb. in Dem. Ev. E*, αὐτὸν ἄνδρα λέγειν χρὴ *cgik*, ἄνδρα λέγειν αὐτὸν χρὴ *N.* | 3. ἡδονῇ *acefghik N Joseph. Suid. B*, σὺν ἡδονῇ *Zonar. SVH.* verba τῶν σὺν ἡδονῇ om. *Eus. in Dem. Ev.* | τῶν Ἰουδαίων] Ἰουδαίους *Joseph.* aliter locum reddunt Eus. in Dem. Evang. l. c. et Isid. Pelus. IV. Ep. 225. | 5. ἐξεπαύσαντο *acefgE*, ἐπαύσαντο *hikN Joseph. Zonar. Suid. Euseb. in Dem. Ev.* | 6. post πρῶτον add. αὐτὸν *N Zonar. Suid. Cedren. E*, om. *acefghik Josephi codd. aliquot Euseb. in Dem. Evang.* | 12. τὰ add. *ch*, om. volgo. | κατ' αὐτῶν *acegi* (a sec. man.) *E*, κατ' αὐτὸν *hi* (a pr. m.) *k*. Cf. I, 9. p. 29, 27. IX, 5. | 19. μὴν] μὲν *H* errore typogr. | 21. ὁ om. *a* (a sec. man.) *egh.* | Γαλάταις γράφων *cfgikB*, γράφων Γαλάταις *aehSVH.* | 22. ἐπιστείλαντα — 1 Cor. 1, 1. | 23. πέμπτην — hoc fragmentum Hypotyposeon deest in Clementis opp. editione Klotziana. | φησὶν — Gal. 2, 11.

ἀντέστην", ἕνα φησὶ γεγονέναι τῶν ἑβδομήκοντα μαθητῶν, ὁμώνυμον
3 Πέτρῳ τυγχάνοντα τῷ ἀποστόλῳ. καὶ Ματθίαν δὲ τὸν ἀντὶ Ἰούδα τοῖς
ἀποστόλοις συγκαταλεγέντα, τόν τε σὺν αὐτῷ τῇ ὁμοίᾳ ψήφῳ τιμηθέντα,
τῆς αὐτῆς τῶν ἑβδομήκοντα κλήσεως ἠξιῶσθαι κατέχει λόγος. καὶ Θαδ-
δαῖον δὲ ἕνα τῶν αὐτῶν εἶναί φασι, περὶ οὗ καὶ ἱστορίαν ἐλθοῦσαν εἰς
4 ἡμᾶς αὐτίκα μάλα ἐκθήσομαι. καὶ τῶν ἑβδομήκοντα δὲ πλείστης τῆ σω-
τῆρος πεφηνέναι μαθητὰς εὕροις ἂν ἐπιτηρήσας, μάρτυρι χρώμενος τῷ
Παύλῳ, μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἔγερσιν ὤφθαι αὐτὸν φήσαντι πρῶτον μὲν
Κηφᾷ, ἔπειτα τοῖς δώδεκα, καὶ μετὰ τούτους ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς
ἐφάπαξ, ὧν τινὰς μὲν ἔφασκε κεκοιμῆσθαι, τοὺς πλείους δ' ἔτι τῷ βίῳ,
5 καθ' ὃν καιρὸν αὐτῷ ταῦτα συνετάττετο, περιεῖναι. ἔπειτα δ' ὤφθαι
αὐτὸν Ἰακώβῳ φησίν· εἷς δὲ καὶ ἕτος τῶν φερομένων τῆ σωτῆρος ἀδελ-
φῶν ἦν. εἶθ' ὡς παρὰ τούτους κατὰ μίμησιν τῶν δώδεκα πλείστων ὅσων
ὑπαρξάντων ἀποστόλων, οἷος καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος ἦν, προστίθησι λέγων·
„ἔπειτα ὤφθη τοῖς ἀποστόλοις πᾶσι." ταῦτα μὲν ἔν περὶ τῶνδε. τῆς
δὲ περὶ τὸν Θαδδαῖον ἱστορίας τοιοῦτος γέγονεν ὁ τρόπος.

CAP. 13.

Ἱστορία περὶ τοῦ τῶν Ἐδεσσηνῶν δυνάστου.
(Nic. H. E. II, 7., et Evagr. IV, 29.)

1 Ἡ τῆ κυρίᾳ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ θειότης, εἰς πάντας
ἀνθρώπους τῆς παραδοξοποιοῦ δυνάμεως ἕνεκεν βοωμένη, μυρίας ὅσας καὶ
τῶν ἐπ' ἀλλοδαπῆς ποῤῥωτάτω τε τῆς Ἰουδαίας νόσων καὶ παντοίων παθῶν
2 ἐλπίδι θεραπείας ἐπήγετο. ταύτῃ τοι βασιλεὺς Ἄβγαρος, τῶν ὑπὲρ Εὐ-
φράτην ἐθνῶν ἐπισημότατα δυναστεύων, πάθει τὸ σῶμα δεινῷ καὶ οὐ

---

1. post ἀντέστην add. ὅτι κατεγνωσμένος ἦν *aeS*, om. ceteri. | 2. post Ἰούδα add. τοῦ προδότου *aeSVH*, om. *cfhikB*. | 3. συγκαταλεγέντα *cfhikB*, ἐγκαταλεγέντα *aeSVH*, καταλεγέντα *g*. | 8. φήσαντι — 1 Cor. 15, 5. | πρῶτον *aeghik SVHB*, πρώτῳ *bcdfV*^{a}*S*^{a}. | 9. πεντακοσίοις] πεντακοσίων *h*. | 11. περιεῖναι *dfV*^{a}*S*^{a}*H*^{b}, περιέναι *abcSVHB*, περιμένειν *g*, περιμένειν *chikm*. | 12. post σωτῆρος add. μαθητῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ *aeSVH*, om. *bcdfghikRS*^{a}*B*. | 16. post ἱστορίας add. ἡμῖν λεχθείσης *aeSVH*, om. *cfghikB*. | 20. θειότης *bcdfghik S*^{a}*HB*, θεότης *aeNSV*. | 22. ποῤῥωτάτω τε *acfE*, ποῤῥ. δὲ *g*, ποῤῥ. ὄντων *h*, ποῤῥωτάτων ὄντων *k*, ποῤῥωτάτω (sine τε) *e*. | post νόσων add. τε *acfSVH*, om. *eghikB*. | 23. Ἄβγαρος in nummis constanter (cf. Spanh. de usu et praest. numm. I, 126. 446. 535.), item in inscriptionibus (cf. Orell. n. 921), quare in tanta codicum discrepantia hanc nominis formam praeferendam duxi. eandem tuentur *cgi* (a pr. m.) *B*, Αὔγαρος *fS*^{a}, Ἄγβαρος vel Ἄκβαρος *aekS*, Ἄχβαρος *h*. *VH* fluctuant inconstanter inter Ἄγβαρος et Ἄβγαρος.

θεραπευτῷ ὅσον ἐπ' ἀνθρωπείᾳ δυνάμει καταφθειρόμενος, ὡς καὶ τὄνομα τῆ Ἰησῦ πολὺ καὶ τὰς δυνάμεις συμφώνως πρὸς ἁπάντων μαρτυρεμένας ἐπύθετο, ἱκέτης αὐτῆ πέμψας δι' ἐπιστοληφόρου γίγνεται, τῆς νόσου τυχεῖν ἀπαλλαγῆς ἀξιῶν. ὁ δὲ μὴ τότε καλοῦντι ὑπακέσας, ἐπιστολῆς γοῦν αὐτὸν 3
ἰδίας καταξιοῖ, ἕνα τῶν αὐτῆ μαθητῶν ἀποστέλλειν ἐπὶ θεραπείᾳ τῆς νόσου, ὁμοῦ τε αὐτῆ σωτηρίαν καὶ τῶν προσηκόντων ἁπάντων ὑπισχνούμενος. ἐκ εἰς μακρὰν δὲ ἄρα αὐτῷ ἐπληροῦτο τὰ τῆς ἐπαγγελίας. μετὰ 4
γοῦν τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανὸς ἄνοδον Θωμᾶς, τῶν ἀποστόλων εἷς τῶν δώδεκα, Θαδδαῖον, ἐν ἀριθμῷ καὶ αὐτὸν τῶν ἑβδομήκοντα τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν κατειλεγμένον, κινήσει θειοτέρᾳ ἐπὶ τὴν Ἔδεσσαν κήρυκα καὶ εὐαγγελιστὴν τῆς περὶ τῆ Χριστῆ διδασκαλίας ἐκπέμπει, πάντα τε δι' αὐτῆ τὰ τῆς τῆ σωτῆρος ἡμῶν τέλος ἐλάμβανεν ἐπαγγελίας. ἔχεις καὶ τούτων ἀνάγραπτον τὴν μαρτυρίαν, ἐκ τῶν κατὰ Ἔδεσσαν 5
τοτηνικαῦτα βασιλευομένην πόλιν γραμματοφυλακείων ληφθεῖσαν. ἐν γοῦν τοῖς αὐτόθι δημοσίοις χάρταις, τοῖς τὰ παλαιὰ καὶ τὰ ἀμφὶ τὸν Ἄβγαρον πραχθέντα περιέχουσι, καὶ ταῦτα εἰσέτι νῦν ἐξ ἐκείνου πεφυλαγμένα εὕρηται. οὐδὲν δὲ οἷον καὶ αὐτῶν ἐπακοῦσαι τῶν ἐπιστολῶν, ἀπὸ τῶν ἀρχείων ἡμῖν ἀναληφθεισῶν, καὶ τόνδε αὐτοῖς ῥήμασιν ἐκ τῆς Σύρων φωνῆς μεταβληθεισῶν τὸν τρόπον.

Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς γραφείσης ὑπὸ Ἀβγάρου τοπάρχου τῷ Ἰησοῦ, καὶ πεμφθείσης αὐτῷ δι' Ἀνανίᾳ ταχυδρόμου εἰς Ἱεροσόλυμα.

„Ἄβγαρος τοπάρχης Ἐδέσσης Ἰησοῦ σωτῆρι ἀγαθῷ ἀναφανέντι ἐν 6
„τόπῳ Ἱεροσολύμων χαίρειν. ἤκουσταί μοι τὰ περὶ σοῦ καὶ τῶν σῶν
„ἰαμάτων, ὡς ἄνευ φαρμάκων καὶ βοτανῶν ὑπὸ σῆ γινομένων. ὡς γὰρ
„λόγος, τυφλὸς ἀναβλέπειν ποιεῖς, χωλὸς περιπατεῖν, καὶ λεπροὺς καθαρί-
„ζεις, καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ δαίμονας ἐκβάλλεις, καὶ τοὺς ἐν μα-
„κρονοσίᾳ βασανιζομένους θεραπεύεις, καὶ νεκροὺς ἐγείρεις. καὶ ταῦτα 7

4. γῆν *cfikVSᵃHB*, δ' ἓν *aeghS*. | 6. αὐτῆ *aehikSVHB*, αὐτῷ *bc* (teste Valesio) *dfgSᵃ*. | ὑπισχνούμενος] ὑποσχόμενος *ek*. | 7. μακρὰν *cfikB*, μακρὸν *aeghSVH*. | 8. ἀνάστασιν] ἀναβίωσιν *a* (a pr. m.) *egh*. | post ἀνάστασιν add. αὐτῆ *fik*, om. reliqui. | post ἄνοδον add. αὐτῆ *aeghkSVH*, om. *cfiB*. | τῶν ἀποστ. εἷς *aehkE*, εἷς τῶν ἀπ. *cfiB*. | 9. post Θαδδαῖον add. τὸν ἀδελφὸν *bS* probante *K* (de Ruf. p. 251), om. ceteri codd. *RVHB*. | 10. τὴν Ἔδεσσαν *ahiNE*, τὴν Ἔδεσαν *k*, τὰ Ἔδεσσα *bcdefmv*, τὰ Ἔδεσα *g*. | 13. Ἔδεσσαν *acfhiE*, Ἔδεσαν *egk*. | 14. τοτηνικαῦτα] τοτηνικάδε *egh*. | 16. καὶ post εἰσέτι add. *aehSVHHᵇ*, om. *cfgikB*. | 21. Ἀνανίᾳ *cfi* (a pr. m.) *E*, Ἀνανίᾳ *eghi* (a sec. m.) *kN*. | 22. post Ἄβγαρος add. Οὐχανίης υἱὸς *G* e libro Bongarsii, »Uchaniae filius« *R*. | Ἐδέσσης *acfgE*, Ἐδέσης *k*, om. *ehi*. | 27. ἐγείρεις] ἀνεγείρεις *h*.

„πάντα ἀκέσας περὶ σῦ κατὰ νῦν ἐθέμην τὸ ἕτερον τῶν δύο· ἢ ὅτι σὺ
„εἶ ὁ θεὸς, καὶ καταβὰς ἀπὸ τῦ ἐρανῦ ποιεῖς ταῦτα, ἢ υἱὸς εἶ τῦ θεῦ
8 „ποιῶν ταῦτα. διὰ τῦτο τοίνυν γράψας ἐδεήθην σε σκυλῆναι πρὸς μέ,
„καὶ τὸ πάθος, ὃ ἔχω, θεραπεῦσαι. καὶ γὰρ ἤκουσα ὅτι καὶ Ἰουδαῖοι
„καταγογγύζεσί σε καὶ βέλονται κακῶσαί σε. πόλις δὲ μικροτάτη μοὶ
„ἐστι καὶ σεμνὴ, ἥτις ἐξαρκεῖ ἀμφοτέροις."

9 Καὶ ταῦτα μὲν ἅτως ἔγραψε, τῆς θείας αὐτὸν τέως μικρὸν αὐγασάσης ἐλλάμψεως. ἄξιον δὲ καὶ τῆς πρὸς τῦ Ἰησῦ αὐτῷ διὰ τῦ αὐτῦ γραμματοκομιστῦ ἀποσταλείσης ἐπακῦσαι, ὀλιγοστίχε μὲν, πολυδυνάμε δὲ ἐπιστολῆς, τῦτον ἐχέσης καὶ αὐτῆς τὸν τρόπον.

Τὰ ἀντιγραφέντα ὑπὸ Ἰησοῦ διὰ Ἀνανία ταχυδρόμου τοπάρχῃ Ἀβγάρῳ.

10 „Μακάριος εἶ πιστεύσας ἐν ἐμοὶ, μὴ ἑωρακώς με. Γέγραπται γὰρ
„περὶ ἐμῦ, τὰς ἑωρακότας με μὴ πιστεύσειν μοι, καὶ ἵνα οἱ μὴ ἑωρα-
„κότες αὐτοὶ πιστεύσωσι καὶ ζήσωνται. περὶ δὲ οὗ ἔγραψάς μοι ἐλθεῖν
„πρὸς σέ, δέον ἐστὶ πάντα, δι' ἃ ἀπεστάλην, ἐνταῦθα πληρῶσαί με, καὶ
„μετὰ τὸ πληρῶσαι ἅτως ἀναληφθῆναι πρὸς τὸν ἀποστείλαντά με. καὶ
„ἐπειδὰν ἀναληφθῶ, ἀποστελῶ σοί τινα τῶν μαθητῶν μ, ἵνα ἰάσηταί
„σε τὸ πάθος, καὶ ζωὴν σοι καὶ τοῖς σὺν σοὶ παράσχηται."

11 Ταύταις δὲ ταῖς ἐπιστολαῖς ἔτι καὶ ταῦτα συνῆπτο τῇ Σύρων φωνῇ. μετὰ δὲ τὸ ἀναληφθῆναι τὸν Ἰησοῦν ἀπέστειλεν αὐτῷ Ἰούδας ὁ καὶ Θωμᾶς Θαδδαῖον ἀπόστολον, ἕνα τῶν ἑβδομήκοντα. ὃς ἐλθὼν κατέμενε πρὸς Τωβίαν τὸν τῦ Τωβία. ὡς δὲ ἠκέσθη περὶ αὐτῦ, ἐμηνύθη τῷ Ἀβγάρῳ ὅτι ἐλήλυθεν ἐνταῦθα ἀπόστολος τῦ Ἰησῦ, καθὰ ἐπέστειλέ
12 σοι. ἤρξατο οὖν ὁ Θαδδαῖος ἐν δυνάμει θεοῦ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ μαλακίαν, ὥστε πάντας θαυμάζειν. ὡς δὲ ἤκεσεν ὁ Ἄβγαρος τὰ

---

5. σε add. *acfSVH*, om. *eghikB*. | μικροτάτη] οὐ μικροτάτη conj. *Z*. | 7. καὶ ταῦτα — τὸν τρόπον add. *ab* (in marg.) *ekSVH*, om. cum reliquis codd. *RS*^{a}*B*, uncis includunt *ZH*^{a}, recte. | 11. ὑπὸ] παρὰ *h*. | Ἀνανία *egk*. | τοπ. Ἀβγ.] τοπάρχε Ἀκβάρε *h*. | 12. ante μακάριος add. Ἄβγαρε *cfVS*^{a}*H*, om. *aeghikRSB*. | εἶ *acfikE*, ὁ *egh*. | γέγραπται] interpretes afferunt Jes. 6, 9. 52, 15. Matth. 13, 13. Joh. 20, 29. | 13. πιστεύσειν] πιστεύειν *aehS*. | μοι *cfVS*^{a}*HB*, ἐν ἐμοὶ *aegikS*. | καὶ ἵνα codd., καὶ om. *SVH*. | 14. δὲ οὗ] οὗ δὲ *aSS*^{a}. | 15. με om. *eh*. | 17. ἀποστελῶ] ἀποστέλλω *aeSS*^{a}. | 21. ἀπόστολον] τὸν ἀπόστ. *eSVH*: τὸν habet *b* superscriptum: ceteri articulum om. | 22. post πρὸς add. τὸν *cf*. | post αὐτῦ add. καὶ δῆλος γέγονε διὰ τῶν ἐπιτελεμένων αὐτῷ (παρ' αὐτῦ *eik*) θαυμασίων *ei* (in marg.) *kSVH*, om. *abcdfghRS*^{a}*B*. | 23. ἐντ. ἀπόστ. *cf*, ἀπόστ. ἐντ. cum ceteris codd. *E*. | καθὰ *abcdfikS*^{a}*B*, καθ' ἃ *g*, καθὼς *ehSVH*.

μεγαλεῖα καὶ τὰ θαυμάσια, ἃ ἐποίει, καὶ ὡς ἐθεράπευεν, ἐν ὑπονοίᾳ γέγονεν, ὡς ὅτι αὐτός ἐστι, περὶ οὗ ὁ Ἰησοῦς ἐπέστειλε λέγων· ἐπειδὰν ἀναληφθῶ, ἀποστελῶ σοί τινα τῶν μαθητῶν μου, ὃς τὸ πάθος σου ἰάσεται. μετακαλεσάμενος οὖν τὸν Τωβίαν, παρ' ᾧ κατέμενεν, εἶπεν· ἤκουσα 13
5 ὅτι ἀνήρ τις δυνάστης ἐλθὼν κατέμεινεν ἐν τῇ σῇ οἰκίᾳ· ἀνάγαγε αὐτὸν πρὸς μέ. ἐλθὼν δὲ ὁ Τωβίας παρὰ Θαδδαίῳ εἶπεν αὐτῷ· ὁ τοπάρχης Ἄβγαρος μετακαλεσάμενός με εἶπεν ἀναγαγεῖν σε παρ' αὐτῷ, ἵνα θεραπεύσῃς αὐτοῦ τὸ πάθος. καὶ ὁ Θαδδαῖος· ἀναβαίνω, ἔφη, ἐπειδήπερ δυνάμει παρ' αὐτῷ ἀπέσταλμαι. ὀρθρίσας οὖν ὁ Τωβίας τῇ ἑξῆς καὶ 14
10 παραλαβὼν τὸν Θαδδαῖον ἦλθε πρὸς τὸν Ἄβγαρον· ὡς δὲ ἀνέβη, παρόντων καὶ ἑστώτων τῶν μεγιστάνων αὐτῷ, παραχρῆμα ἐν τῷ εἰσιέναι αὐτὸν ὅραμα μέγα ἐφάνη τῷ Ἀβγάρῳ ἐν τῷ προσώπῳ τῷ ἀποστόλῳ Θαδδαίου. ὅπερ ἰδὼν Ἄβγαρος προσεκύνησε τῷ Θαδδαίῳ, θαῦμά τε ἔσχε πάντας τοὺς περιεστῶτας· αὐτοὶ γὰρ οὐχ ἑωράκεσαν τὸ ὅραμα, ὃ μόνῳ τῷ
15 Ἀβγάρῳ ἐφάνη. ὃς καὶ τὸν Θαδδαῖον ἤρετο, εἰ ἐπ' ἀληθείας μαθητὴς 15
εἶ Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ὃς εἰρήκει πρὸς μέ· ἀποστελῶ σοί τινα τῶν μαθητῶν μου, ὅστις ἰάσεταί σε καὶ ζωήν σοι παρέξει. καὶ ὁ Θαδδαῖος ἔφη· ἐπεὶ μεγάλως πεπίστευκας εἰς τὸν ἀποστείλαντά με, διὰ τοῦτο ἀπέσταλήν πρὸς σέ. καὶ πάλιν ἐὰν πιστεύσῃς ἐν αὐτῷ, ὡς ἂν πιστεύσῃς
20 ἔσται σοι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου. καὶ ὁ Ἄβγαρος πρὸς αὐτὸν· 16
ἤδη ἐπίστευσα, φησὶν, ἐν αὐτῷ, ὡς καὶ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς σταυρώσαντας αὐτὸν βεληθῆναι δύναμιν παραλαβὼν κατακόψαι, εἰ μὴ διὰ τὴν βασιλείαν τὴν Ῥωμαίων ἀνεκόπην τούτου. καὶ ὁ Θαδδαῖος εἶπεν· ὁ κύριος

---

1. post ἐθεράπευεν add. ἐν ὀνόματι καὶ δυνάμει Ἰησοῦ Χριστοῦ *aekSVS*ᵃ*HH*ᵇ, om. *bcdfghiB*. | 3. ὃς] ὅστις *aSVH*. | 5. post ἐλθὼν add. ἀπὸ Ἱεροσολύμων *aekSVH*, om. *bcdfghiRS*ᵃ*B*. | κατέμεινεν *cfgiB*, κατέμενεν *h*, καταμένει *aekSVH*. | post οἰκίᾳ add. καὶ πολλὰς ἰάσεις ἐπ' ὀνόματι Ἰησοῦ ἐργάζεται. ὁ δὲ εἶπε· ναί, κύριε, ξένος τις ἐλθὼν ἐνύπνιόν (ἐνύπνιον *a*) παρ' ἐμοὶ καὶ πολλὰ θαυμάσια ἐπιτελεῖ. ὁ δὲ *aekSVH*, om. *bcdfghiRB*. Valesii adnotatio haud accurata est. | post αὐτὸν add. ἔφη *aekSVH*, om. ceteri. | 6. Θαδδαίῳ *cghiB*, Θαδδαῖον *aefkSVH*. | 7. αὐτῷ *CBH*ᵇ, αὐτὸν *SVH*. | 8. αὐτῷ τὸ πάθος *acekE*, αὐτὸν τὸ πάθος *f*, αὐτὸν sine τὸ πάθος *ghi*. | 9. αὐτῷ] αὐτὸν *dSVH*. | haec καὶ παραλ. τὸν Θαδδ. post πρὸς τὸν Ἄβγαρον ponit *h* omisso καί. | 11. μιγιστάνων Burtoni et Heinichenii operae. | 14. πάντας τοὺς περιεστῶτας *cefgikB*, τοὺς π. πάντας *ahSVH*. | ἑωράκεσαν *h*, ἑωράκασι volgo. | 16. ἀποστελῶ] ὅτι ἀποστ. *hi* (a sec. m.) | 17. ἰάσεται — παρέξει *cfghiRB*, ἰάσεταί σε τὸ πάθος, καὶ ζωὴν σοι καὶ τοῖς σὺν σοὶ παρέξει πᾶσι *aekSVH*. | 18. post με add. Κύριον Ἰησοῦν *aekSVH*, om. ceteri. | 19. post ἐὰν add. ἐπιπλέον *ae* (a sec. m.) *kSVH*, om. *ce* (a pr. m.) *fghiB*. | ἐν αὐτῷ *cfghiB*, εἰς αὐτὸν *aekSVH*. | 23. τὴν Ῥωμ. *aefi* (a pr. m.) *V*, τῶν Ῥωμ. *eghi* (a sec. m.) *kSS*ᵃ*HB*. | ἀνεκόπην] ἐκόπην *h*. | τότε *cfghiB*, τῆς προθέσεως *aekSVH*.

ἡμῶν τὸ θέλημα τῷ πατρὸς αὐτῆ πεπλήρωκε, καὶ πληρώσας ἀνελήφθη
17 πρὸς τὸν πατέρα. λέγει αὐτῷ Ἄβγαρος· κἀγὼ πεπίστευκα εἰς αὐτὸν καὶ
εἰς τὸν πατέρα αὐτῆ. καὶ ὁ Θαδδαῖος· διὰ τοῦτο, φησὶ, τίθημι τὴν χεῖρά
μου ἐπὶ σὲ ἐν ὀνόματι αὐτῆ. καὶ τοῦτο πράξαντος παραχρῆμα ἐθεραπεύθη
18 τῆς νόσου καὶ τῶν πάθους οὗ εἶχεν. ἐθαύμασέ τε ὁ Ἄβγαρος, ὅτι καθὼς
ἤκουσται αὐτῷ περὶ τῆ Ἰησοῦ, ἔτως τοῖς ἔργοις παρέλαβε διὰ τῆ μαθητῆ
αὐτῆ Θαδδαίου, ὃς αὐτὸν ἄνευ φαρμακείας καὶ βοτανῶν ἐθεράπευσεν, καὶ
οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἄβδον τὸν τοῦ Ἄβδου ποδάγραν ἔχοντα, ὃς καὶ
αὐτὸς προσελθὼν ὑπὸ τὰς πόδας αὐτῆ ἔπεσεν, εὐχάς τε διὰ χειρὸς λα-
βὼν ἐθεραπεύθη· πολλούς τε ἄλλους συμπολίτας αὐτῶν ὁ αὐτὸς ἰάσατο,
19 θαυμαστὰ καὶ μεγάλα ποιῶν, καὶ κηρύσσων τὸν λόγον τῷ θεῷ. μετὰ δὲ
ταῦτα ὁ Ἄβγαρος· σὺ Θαδδαῖε, ἔφη, σὺν δυνάμει τῷ θεῷ ταῦτα ποιεῖς,
καὶ ἡμεῖς σε αὐτοὶ ἐθαυμάσαμεν. ἀλλ' ἐπὶ τούτοις δέομαί σε, διήγησαί
μοι περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ πῶς ἐγένετο, καὶ περὶ τῆς δυνάμεως
20 αὐτῆ, καὶ ἐν ποίᾳ δυνάμει ταῦτα ἐποίει, ἃ τινα ἠκούσαμεν. καὶ ὁ Θαδ-
δαῖος· νῦν μὲν σιωπήσομαι, ἔφη, ἐπειδὴ κηρῦξαι τὸν λόγον ἀπεστάλην,
αὔριον δὲ ἐκκλησίασόν μοι τοὺς πολίτας σε πάντας, καὶ ἐπ' αὐτῶν κηρύξω
τὸν λόγον τῷ θεῷ, καὶ σπερῶ ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τῆς ζωῆς, περί τε
τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ καθὼς ἐγένετο, καὶ περὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ,
καὶ ἕνεκα τίνος ἀπεστάλη ὑπὸ τῆ πατρὸς, καὶ περὶ τῆς δυνάμεως τῶν
ἔργων αὐτῆ, καὶ μυστηρίων ὧν ἐλάλησεν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ποίᾳ δυνάμει
ταῦτα ἐποίει, καὶ περὶ τῆς καινῆς αὐτῆ κηρύξεως, καὶ περὶ τῆς σμι-
κρότητος καὶ περὶ τῆς ταπεινώσεως αὐτῆ, καὶ πῶς ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν
καὶ ἀπέθανε καὶ ἐσμίκρυνεν αὐτῆ τὴν θεότητα καὶ ἐσταυρώθη, καὶ
κατέβη εἰς τὸν ᾅδην, καὶ διέσχισε φραγμὸν τὸν ἐξ αἰῶνος μὴ σχισθέντα,

1. post ἡμῶν add. Ἰησοῦς *bcdfgRNS*ᵃ*B*, καὶ θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς *aek SVH*, om. *hi*. | 2. πατέρα *hi*, ἑαυτῆ πατέρα *aeSVH*, πατέρα αὐτῆ *bcdfgkB*. | post αὐτῷ add. ὁ *h*. | 4. post αὐτῆ add. τῆ κυρίῳ Ἰησοῦ *aeSVH*, om. ceteri. | 7. post αὐτῆ add. καὶ ἀποστόλῳ *aekSVH*, om. *bcdfghiRS*ᵃ*B*. | 10. post ἰάσατο add. ἀπόστολος *aekSVH*, om. *bcdfghiS*ᵃ*B*. | 13. σε om. *egik*. | διήγησαί *cfgkH*, διηγήσασθαί *dehiSVH*. | 15. ἠκούσαμεν] ἤκουσται μοι *ghk*. | 16. ἐπειδὴ] ἐπειδὴ δὲ *f* (a sec. m.) *k*, ἐπεὶ δὲ *g*, „nunc quidem tacebo, verum quia verbum missus sum praedicare, crastino congrega mihi omnes cives tuos" *R*. | 17. δὲ om. *f* (a sec. m.) *ghik*. | 18. τὸν λόγον τῷ θεῷ om. *ehi*. 20. τῶν] καὶ περὶ τῶν *h*. | 21. τῷ add. *cfiSVHB*, om. *aeghk*. | ποίᾳ] ἐν ποίᾳ *h*. | 23. καὶ περὶ τῆς ταπεινώσεως αὐτῆ *bcdfhiRB*, καὶ ἐντελείας καὶ περὶ τῆς ταπεινώσεως τῷ φαινομένῳ ἔξωθεν ἀνθρώπῳ *aekSVH*. | 24. ἀπέθανε] ἀπέθετο *hi*. | post θεότητα add. ὕσα τε ὑπὸ (ὑπὸ τῶν *ek*) Ἰουδαίων ἔπαθεν *ekb* (in marg.) *f* (in marg.) *SVH*, om. *abcdfhiRS*ᵃ*B*. | καὶ ἐσταυρ. *abcdfhiS*ᵃ*B*, καὶ πῶς ἐσταυρ. *ekSVH*.

καὶ ἀνήγαγεν νεκρούς· καταβὰς γὰρ μόνος συνήγειρεν πολλούς, εἶθ' ἕτως ἀνέβη πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ. ἐκέλευσεν οὖν ὁ Ἄβγαρος τῇ ἑωθεν 21
συνάξαι τοὺς πολίτας αὐτῦ καὶ ἀκοῦσαι τὴν κήρυξιν Θαδδαίου, καὶ μετὰ ταῦτα προσέταξεν αὐτῷ δοθῆναι χρυσὸν καὶ ἄσημον. ὁ δὲ οὐκ ἐδέξατο
5 εἰπών· εἰ τὰ ἡμέτερα καταλελοίπαμεν, πῶς τὰ ἀλλότρια ληψόμεθα; ἐπράχθη ταῦτα τεσσαρακοστῷ καὶ τριακοσιοστῷ ἔτει, ἃ καὶ ἐκ εἰς ἄχρη- 22
στον πρὸς λέξιν ἐκ τῆς Σύρων μεταβληθέντα φωνῆς ἐνταῦθά μοι κατὰ καιρὸν κείσθω.

Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγος πρῶτος τέλος.

---

1. ἀνήγαγεν νεκρούς *bcdfiuRS*^{a}*B*, ἀνήγειρε νεκρούς *gh*, καὶ ἀνέστη καὶ συνήγειρε (τοὺς *k*) νεκροὺς τοὺς ἀπ' αἰώνων κεκοιμημένους *aekSVH*. | καταβὰς γὰρ — αὐτῦ *bcd* (teste Valesio) *V*^{a}*S*^{a}, καταβὰς γὰρ μόνος πρὸς τὸν πατέρα αὐτῦ συνήγειρεν πολλούς, εἶθ' ἕτως ἀνέβη *B* (mendo, ut videtur, typographico), „qui descendit quidem solus, ascendit autem cum grandi multitudine ad patrem suum“ *R*, καὶ πῶς (πῶς om. *hi*) κατέβη μόνος, ἀνέβη δὲ μετὰ πολλοῦ ὄχλου πρὸς τὸν πατέρα αὐτῦ *aehikSVH*. Post αὐτῦ *aekSVH* haec addunt: καὶ πῶς κάθηται ἐν δεξιᾷ τῦ θεῦ καὶ πατρὸς μετὰ δόξης ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ πῶς ἐλεύσεσθαι μέλλει πάλιν μετὰ δόξης καὶ (δόξης καὶ om. *aek*) δυνάμεως κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. | 4. αὐτῷ δοθ. *cfi*, δοθ. αὐτῷ *aegkE*, δοθ. αὐτὸν *h*. | 6. τριακοσιοςῷ *acdfghikr VS*^{a}*HB*, τριακοστῷ *be*, τρίτῳ *b* (in marg.) *S*.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ
Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας
Λόγος β'.

PROOEMIUM.

1 Ὅσα μὲν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐχρῆν ὡς ἐν προοιμίῳ διαστείλασθαι, τῆς τε θεολογίας πέρι τῆ σωτηρίῳ λόγῳ, καὶ τῆς ἀρχαιολογίας τῶν τῆς ἡμετέρας διδασκαλίας δογμάτων, ἀρχαιότητός τε τῆς κατὰ Χριστιανὸς εὐαγγελικῆς πολιτείας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα περὶ τῆς γενομένης ἔναγχος ἐπιφανείας αὐτῆ, τά τε περὶ τῆ πάθους καὶ τὰ περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς ἐν τῷ πρὸ τούτου, συντεμόντες τὰς ἀποδείξεις,
2 διειλήφαμεν. φέρε δ' ἐπὶ τῆ παρόντος ἤδη καὶ τὰ μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτῆ διασκεψώμεθα, τὰ μὲν ἐκ τῶν θείων παρασημαινόμενοι γραμμάτων, τὰ δ' ἔξωθεν προϊστορῆντες ἐξ ὧν κατὰ καιρὸν μνημονεύσομεν ὑπομνημάτων.

CAP. 1.

Περὶ τῆς μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ διαγωγῆς τῶν ἀποστόλων.
(Nic. H. E. II, 1 — 6.)

1 Πρῶτος τοιγαροῦν εἰς τὴν ἀποστολὴν ἀντὶ τῆ προδότου Ἰούδα κληροῦται Ματθίας, εἷς καὶ αὐτὸς, ὡς δεδήλωται, τῶν τῆ κυρίῳ γενόμενος μαθητῶν. καθίστανται δὲ δι' εὐχῆς καὶ χειρῶν ἐπιθέσεως τῶν ἀποστόλων εἰς διακονίαν, ὑπηρεσίας ἕνεκα τοῦ κοινῆ, ἄνδρες δεδοκιμασμένοι τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ οἱ ἀμφὶ τὸν Στέφανον, ὃς καὶ πρῶτος μετὰ τὸν Κύριον, ἅμα τῇ χειροτονίᾳ, ὥσπερ εἰς αὐτὸ τοῦτο προαχθεὶς, λίθοις εἰς θάνατον πρὸς τῶν κυριοκτόνων βάλλεται, καὶ ταύτῃ πρῶτος τὸν αὐτῷ φερώνυμον

---

14. *μνημονεύσομεν a* (a pr. m.) *c* (a pr. m., teste Valesio) *h i* (a sec. m.) *V S*[a] *H*, *μνημονεύσωμεν b c* (a sec. m.) *d e f i* (a pr. m.) *k B*, *ἐμνημονεύσαμεν S.* | 25. *τῶν*] *τὸν H* errore typogr. | *πρῶτος c e f g i k B*, *πρώτως a h S V H.* | *αὐτῷ*] *αὐτὸν h.*

τῶν ἀξιονίκων τῆ Χριστῆ μαρτύρων ἀποφέρεται στέφανον. τότε δῆτα 2
καὶ Ἰάκωβον, τὸν τοῦ Κυρίου λεγόμενον ἀδελφὸν (ὅτι δὴ καὶ οὗτος τοῦ
Ἰωσὴφ ὠνόμαστο παῖς· τῆ δὲ Χριστῆ πατὴρ ὁ Ἰωσὴφ, ᾧ μνηστευθεῖσα
ἡ παρθένος, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτὰς, ηὕρητο ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύ-
ματος ἁγίου, ὡς ἡ ἱερὰ τῶν εὐαγγελίων διδάσκει γραφή), τοῦτον δὴ τὸν
Ἰάκωβον, ὃν καὶ δίκαιον ἐπίκλην οἱ πάλαι δι' ἀρετῆς ἐκάλουν προτερή-
ματα, πρῶτον ἱστορεῖσι τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας τὸν τῆς ἐπισκοπῆς
ἐγχειρισθῆναι θρόνον. Κλήμης δὲ ἐν ἕκτῳ τῶν ὑποτυπώσεων γράφων ὧδε 3
παρίστησι· „Πέτρον γάρ φησι καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην μετὰ τὴν ἀνά-
„ληψιν τῆ σωτῆρος, ὡςὰν καὶ ὑπὸ τῆ Κυρίῳ προτετιμημένους, μὴ ἐπι-
„δικάζεσθαι δόξης, ἀλλ' Ἰάκωβον τὸν δίκαιον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων
„ἑλέσθαι." ὁ δ' αὐτὸς ἐν ἑβδόμῳ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἔτι καὶ ταῦτα 4
περὶ αὐτῆ φησίν· „Ἰακώβῳ τῷ δικαίῳ καὶ Ἰωάννῃ καὶ Πέτρῳ μετὰ
„τὴν ἀνάστασιν παρέδωκε τὴν γνῶσιν ὁ κύριος, ἔτοι τοῖς λοιποῖς ἀπο-
„στόλοις παρέδωκαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπόστολοι τοῖς ἑβδομήκοντα, ὧν εἷς
„ἦν καὶ Βαρνάβας." δύο δὲ γεγόνασιν Ἰάκωβοι, εἷς ὁ δίκαιος, ὁ κατὰ 5
τῆ πτερυγίῳ βληθεὶς καὶ ὑπὸ γναφέως ξύλῳ πληγεὶς εἰς θάνατον, ἕτερος
δὲ ὁ καρατομηθείς. αὐτὰ δὴ τῆ δικαίῳ καὶ ὁ Παῦλος μνημονεύει γρά-
φων· „ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν
τοῦ Κυρίου." ἐν τούτοις καὶ τὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πρὸς τὸν τῶν 6
Ὀσροηνῶν βασιλέα τέλος ἐλάμβανεν ὑποσχέσεως. ὁ γὰρ Θωμᾶς τὸν Θαδ-
δαῖον κινήσει θειοτέρᾳ ἐπὶ τὴν Ἔδεσσαν κήρυκα καὶ εὐαγγελιστὴν τῆς
περὶ τῆ Χριστῆ διδασκαλίας ἐκπέμπει, ὡς ἀπὸ τῆς εὑρεθείσης αὐτόθι
γραφῆς μικρῷ πρόσθεν ἐδηλώσαμεν. ὁ δὲ τοῖς τόποις ἐπιστὰς τόν τε 7
Ἄβγαρον ἰᾶται τῷ Χριστῆ λόγῳ, καὶ τὰς αὐτόθι πάντας τοῖς τῶν θαυ-
μάτων παραδόξοις ἐκπλήττει, ἱκανῶς τε αὐτὰς τοῖς ἔργοις διαθεὶς, καὶ
ἐπὶ σέβας ἀγαγὼν τῆς τῆ Χριστῆ δυνάμεως, μαθητὰς τῆς σωτηρίου δι-
δασκαλίας κατεστήσατο· εἰσέτι τε νῦν ἐξ ἐκείνης ἡ πᾶσα τῶν Ἐδεσσηνῶν

---

2. λεγόμενον] γενόμενον *h*. | 4. ηὕρητο *bcdfV*^{a}*S*^{a}*B*, εὑρέθη *aeghSVB*. | 5. διδάσκει — Matth. 1, 18. | δὴ τὸν *bcdfikB*, δὴ αὐτὸν *h*, δὴ ἓν αὐτὸν *VH*, δὴ ἓν αὐτὸν τὸν *aeS*. | 8. ἐν ἕκτῳ τῶν ὑποτ. — Clem. Alex. Fragm. p. 1023 Pott. (Tom. IV. p. 87 Klotz.). | 9. φησι *CRN*, φασι emendavit Turnebus in codice suo. | 10. Κυρίῳ] σωτῆρος *aegh*. | ἐπιδικάζεσθαι] ἐπιδικάσασθαι *m*. | 11. Ἱεροσ.] τῶν Ἱεροσ. *cfN*. | 12. ἑλέσθαι] γενέσθαι *h*. | ἑβδόμῳ — Clem. Alex. Opp. pag. 1015. 1023. Pott. (Tom. IV. pag. 73. 87. Klotz.). | 17. γναφέως *cfhH*^{b}, κναφέως *aegikVHB*. | 18. δὴ codd. Burtoni omnes praeter *h*, δὲ *hSVH*. | γράφων — Gal. 1, 19. | 22. τὴν Ἔδεσσαν *aikE*, τὰ Ἔδεσσα *bcdef*, τὰ Ἔδεσσαν *h*. | 26. παραδόξοις — αὐτὰς τοῖς om. *h*.

πάλις τῇ Χριστοῦ προσανάκειται προσηγορίᾳ, οὐ τὸ τυχὸν ἐπιφερομένη
8 δεῖγμα τῆς τῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ εἰς αὐτὸς εὐεργεσίας. καὶ ταῦτα μὲν
ὡς ἐξ ἀρχαίων ἱστορίας εἰρήσθω, μετίωμεν δ' αὖθις ἐπὶ τὴν θείαν γρα-
φήν. γενομένε δῆτα ἐπὶ τῇ τῦ Στεφάνε μαρτυρίᾳ πρώτε καὶ μεγίστε
πρὸς αὐτῶν Ἰεδαίων κατὰ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας διωγμῦ, πάν-
των τε τῶν μαθητῶν πλὴν ὅτι τῶν δώδεκα μόνων ἀνὰ τὴν Ἰεδαίαν τε
καὶ Σαμάρειαν διασπαρέντων, τινὲς, ἧ φησιν ἡ θεία γραφὴ, διελθόντες
ἕως Φοινίκης καὶ Κύπρε καὶ Ἀντιοχείας, ἅπω μὲν ἔθνεσιν οἷοί τε ἦσαν
τῦ τῆς πίστεως μεταδιδόναι λόγε τολμᾶν, μόνοις δὲ τῦτον Ἰεδαίοις κα-
9 τήγγελλον. τηνικαῦτα καὶ Παῦλος ἐλυμαίνετο εἰσέτι καὶ τότε τὴν ἐκκλη-
σίαν, κατ' οἴκες τῶν πιστῶν εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἄνδρας καὶ γυ-
10 ναῖκας, καὶ εἰς φυλακὴν παραδιδές. ἀλλὰ καὶ Φίλιππος, εἷς τῶν ἅμα
Στεφάνῳ προχειρισθέντων εἰς τὴν διακονίαν, ἐν τοῖς διασπαρεῖσι γενόμενος,
κάτεισιν εἰς τὴν Σαμάρειαν, θείας τε ἐμπλεως ὢν δυνάμεως κηρύττει
πρῶτος τοῖς αὐτόθι τὸν λόγον. τοσαύτη δ' αὐτῷ θεία συνήργει χάρις,
ὡς καὶ Σίμωνα τὸν μάγον μετὰ πλείσων ὅσων τοῖς αὐτῦ λόγοις ἑλχθῆναι.
11 ἐπὶ τοσῦτον δ' ὁ Σίμων βεβοημένος κατ' ἐκεῖνο καιρῦ τῶν ἡπατημένων
ἐκράτει γοητείᾳ, ὡς τὴν μεγάλην αὐτὸν ἡγεῖσθαι εἶναι δύναμιν τῦ θεῦ.
τότε δ' ἦν καὶ ἕτος τὰς ὑπὸ τῦ Φιλίππε δυνάμει θείᾳ τελεμένας καται-
πλαγεὶς παραδοξοποιΐας παραδύεται, καὶ μέχρι λουτροῦ τὴν εἰς Χριστὸν
12 πίστιν καθυποκρίνεται. ὃ καὶ θαυμάζειν ἄξιον εἰς δεῦρο γινόμενον πρὸς
τῶν ἔτι καὶ νῦν τὴν ἀπ' ἐκείνε μαρωτάτην μετιόντων αἵρεσιν, οἳ τῇ
τῦ σφῶν προπάτορος μεθόδῳ τὴν ἐκκλησίαν λοιμώδες καὶ ψυχραλέας νόσε
δίκην ὑποδυόμενοι τὰ μέγιστα λυμαίνονται τὰς, οἷς ἐναπομάξασθαι οἷοί
τε ἂν εἶεν τὸν ἐν αὐτοῖς ἀπυκεκρυμμένον δυσαλθῆ καὶ χαλεπὸν ἰόν. ἤδη
γέ τοι πλείους τούτων ἀπεώσθησαν, ὁποῖοί τινες ἦσαν τὴν μοχθηρίαν
ἁλόντες, ὥσπερ ἔν καὶ ὁ Σίμων αὐτὸς πρὸς τῦ Πέτρε καταφωραθεὶς,
13 ὃς ἦν, τὴν προσήκεσαν ἔτισε τιμωρίαν. ἀλλὰ γὰρ εἰς αὔξην ὀσημέραι

1. post τῇ add. τῦ *agSVH*. | 2. τῦ om. *h*. | 5. τῆς] τῶν *H* errore typogr. | 6. τῶν δώδεκα μόνων *cfhikVHB*, μόνων τῶν δώδεκα *aegSS*^{a}. | 7. ἧ *cfik BH*^{b}, ὡς *aeghSVH*. | φησιν — Act. 11, 19. | 9. τῆς] τῶν *HB* errore typogr. | μόνοις] μόνον *h*. | 10. καὶ post εἰσέτι add. *cf*, om. ceteri. | 12. καὶ εἰς φ. π.] παραδίδε εἰς φ. *h*. | 14. ἔμπλεως ὢν *a* (a sec. m.) *cfSVH*, ἔμπλεως (om. ὢν) *a* (a pr. m.) *eghi* (a sec. m.) *BH*^{b}, γεγονὼς ἔμπλεως *i* (in marg.) *k*. | 16. ὅσων *cfmvBH*^{b}, ἑτέρων ἀνδρῶν *aeghkSVH*. Quod Valesius scribit, in *bcdf* legi ἀνδρῶν, id lapsu calami ita scripsisse videtur: nam in *cf* certe legi ὅσων testatur *B*. | 20. παραδύεται *acfgSVHB*, ὑποδύεται *a* (a sec. man.) *ehikS*^{a}*Z*. | 26. τινες ἦσαν *bcdfgvV*^{a}*S*^{a}, τινες εἶεν *aehikSVHB*. | 28. αὔξην *cfg*, αὔξησιν *aehikE*.

προϊόντος τῆ σωτηρίᾳ κηρύγματος οἰκονομία τις ἦγεν καὶ ἀπὸ τῆς Αἰθιόπων τῶν τῆς αὐτόθι βασιλίδος, κατά τι πάτριον ἔθος ὑπὸ γυναικὸς τῆ ἔθνει εἰσέτι νῦν βασιλευομένῃ, δυνάστην· ὃν πρῶτον ἐξ ἐθνῶν πρὸς τῆ Φιλίππῳ δι' ἐπιφανείας τὰ τῆ θείᾳ λόγῳ ὄργια μετασχόντα, τῶν τε ἀνὰ τὴν οἰκουμένην πιστῶν ἀπαρχὴν γενόμενον, πρῶτον κατέχει λόγος ἐπὶ τὴν πάτριον παλινοστήσαντα γῆν εὐαγγελίσασθαι τὴν τῆ τῶν ὅλων θεῆ γνῶσιν, καὶ τὴν ζωοποιὸν εἰς ἀνθρώπους τῆ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίαν, ἔργῳ πληρωθείσης δι' αὐτῆ τῆς „Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ θεῷ" περιεχούσης προφητείας. ἐπὶ τούτοις Παῦλος, τὸ τῆς ἐκλογῆς σκεῦος, ἐκ 14 ἐξ ἀνθρώπων ἐδὲ δι' ἀνθρώπων, δι' ἀποκαλύψεως δ' αὐτῆ Ἰησῆ Χριστῆ καὶ θεῆ πατρὸς, τῆ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, ἀπόστολος ἀναδείκνυται, δι' ὀπτασίας καὶ τῆς κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν ἐρανίᾳ φωνῆς ἀξιωθεὶς τῆς κλήσεως.

CAP. 2.

Ὅπως Τιβέριος ὑπὸ Πιλάτου τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ διδαχθεὶς ἐκινήθη.
(Nic. H. E. II, 8.)

Καὶ δὴ τῆς παραδόξου τῆ σωτῆρος ἡμῶν ἀναστάσεώς τε καὶ εἰς 1
ἐρανὸς ἀναλήψεως τοῖς πλείστοις ἤδη περιβοήτου καθεστώσης, παλαιᾶ κεκρατηκότος ἔθους τοῖς τῶν ἐθνῶν ἄρχουσι, τὰ παρὰ σφίσι καινοτομούμενα τῷ τὴν βασίλειον ἀρχὴν ἐπικρατοῦντι σημαίνειν, ὡς ἂν μηδὲν αὐτὸν διαδιδράσκοι τῶν γινομένων, τὰ περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας ἤδη καθ' ὅλης τῆς Παλαιστίνης βεβοημένα Πιλάτος Τιβερίῳ βασιλεῖ κοινοῦται, ὃς τάς τε ἄλλας αὐτοῦ 2
πυθόμενος τερατείας, καὶ ὡς ὅτι μετὰ θάνατον ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς θεὸς εἶναι παρὰ πολλοῖς ἤδη πεπίστευτο, ἀνενεγκεῖν ἐπὶ τὴν σύγκλητον, ἐκείνην τ' ἀπώσασθαί φασι τὸν λόγον, τῷ μὲν δοκεῖν, ὅτι μὴ πρότερον αὐτὴ τοῦτο δοκιμάσασα ἦν, παλαιᾶ νόμῳ κεκρατηκότος, μὴ ἄλλως τινὰ παρὰ

---

3. *πρὸς*] *ὑπὸ cg.* | 5. *τὴν*] *τὸν* Heinichenii operae. | 8. *Αἰθιοπία* — Ps. 67 (68), 31. | 10. *δι' ἀποκ. δὲ*] *ἀλλὰ δι' ἀποκ. hN.* | 18. *καθεστώσης*] *κατεστώσης VH.* | 22. *Χριστῆ* om. *ahS.* | *τῆς* add. *cfgikBH*^{b}, om. *aehSVH.* | 23. *ὃς abcdfv Zon.* (Ann. XI, 3. p. 445 Pind.) *BH*^{b}, *ὡς* de Steph. conj. *VH*, om. *egh.* leg. fort. *ὃν — πυθόμενον.* | 25. *πολλοῖς*] *τοῖς πολλοῖς aeghSVH.* | *ἤδη* post *πολλοῖς* ponunt *cfik Zonar.*, post *ἀναστὰς aeghSVH.* | *πεπίστευτο*] *ἐπεπίστευτο aehSVH, ππίστευται Zonar.* Post *πεπίστευτο* add. *τὸν δὲ Τιβέριον eghikSVH*, om. *acfBH*^{b}. | *ἐπὶ τὴν σύγκλητον*] *egh, μὲν τῇ συγκλήτῳ acfik Zonar. E.* | 26. *τ'* *acfhi* (a pr. m.) *kE, δ' egi* (a sec. m.) *Zonar. N.* | *αὐτὴ Zonar. VH, αὕτη ef* $\S\S^{a}$ *B:* de ceteris codicibus non constat: „senatus, quia non ipse probaverat, respuit" Tertull. conf. p. 44, 20.

Ῥωμαίοις θεοποιεῖσθαι, μὴ ἐχὶ ψήφῳ καὶ δόγματι συγκλήτου· τῇ δ' ἀληθείᾳ, ὅτι μηδὲ τῆς ἐξ ἀνθρώπων ἐπικρίσεώς τε καὶ συστάσεως ἡ σωτήριος τοῦ θείου κηρύγματος ἐδεῖτο διδασκαλία. ταύτῃ δ' ἂν ἀπωσαμένης τὸν προσαγγελθέντα περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν λόγον τῆς Ῥωμαίων βουλῆς τὸν Τιβέριον ἦν καὶ πρότερον εἶχε γνώμην τηρήσαντα μηδὲν ἄτοπον κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας ἐπινοῆσαι. ταῦτα Τερτυλλιανὸς, τὰς Ῥωμαίων νόμους ἠκριβωκὼς ἀνὴρ, τά τε ἄλλα ἔνδοξος, καὶ τῶν μάλιστα ἐπὶ Ῥώμης λαμπρῶν, ἐν τῇ γραφείσῃ μὲν αὐτῷ τῇ Ῥωμαίων φωνῇ, μεταβληθείσῃ δὲ καὶ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν ὑπὲρ Χριστιανῶν ἀπολογίᾳ πίθησι κατὰ λέξιν τοῦτον ἱστορῶν τὸν τρόπον· „ἵνα δὲ καὶ ἐκ τῆς γενέ- „σεως διαλεχθῶμεν τῶν τοιούτων νόμων, παλαιὸν ἦν δόγμα, μηδένα θεὸν „ὑπὸ βασιλέως καθιεροῦσθαι, πρὶν ὑπὸ τῆς συγκλήτου δοκιμασθῆναι. „Μάρκος Αἰμίλιος ἔτως περί τινος εἰδώλου πεποίηκεν Ἀλβήνου. καὶ τοῦτο „ὑπὲρ τοῦ ἡμῶν λόγου πεποίηται, ὅτι παρ' ὑμῖν ἀνθρωπείᾳ δοκιμῇ ἡ θεό- „της δίδοται. ἐὰν μὴ ἀνθρώπῳ θεὸς ἀρέσῃ, θεὸς οὐ γίνεται. οὕτως „κατά γε τοῦτο ἄνθρωπον θεῷ ἴλεων εἶναι προσήκει. Τιβέριος ἦν ἐφ' οὗ „τὸ τῶν Χριστιανῶν ὄνομα εἰς τὸν κόσμον εἰσελήλυθεν, ἀγγελθέντος αὐτῷ „ἐκ Παλαιστίνης τοῦ δόγματος τότε, ἔνθα πρῶτον ἤρξατο, τῇ συγκλήτῳ „ἀνεκοινώσατο, δῆλος ὢν ἐκείνοις, ὡς τῷ δόγματι ἀρέσκεται. ἡ δὲ σύγ- „κλητος, ἐπεὶ ἐκ αὐτῆ δεδοκιμάκει, ἀπώσατο· ὁ δὲ ἐν τῇ αὐτοῦ ἀπο- „φάσει ἔμεινεν, ἀπειλήσας θάνατον τοῖς τῶν Χριστιανῶν κατηγόροις," τῆς ἐρανίᾳ προνοίας κατ' οἰκονομίαν τοῦτ' αὐτῷ πρὸς νοῦν βαλλομένης, ὡς ἂν ἀπαραποδίστως ἀρχὰς ἔχων ὁ τοῦ εὐαγγελίου λόγος πανταχόσε γῆς διαδράμοι.

CAP. 3.

Ὅπως εἰς πάντα τὸν κόσμον ἐν βραχεῖ χρόνῳ διέδραμεν ὁ περὶ τοῦ Χριστοῦ λόγος. (Nic. H. E. II, 8.)

Οὕτω δῆτα ἐρανίῳ δυνάμει καὶ συνεργίᾳ ἀθρόως οἷά τις ἡλίου βολὴ τὴν σύμπασαν οἰκουμένην ὁ σωτήριος κατηύγαζε λόγος, αὐτίκα ταῖς θείαις ἑπομένως γραφαῖς ἐπὶ πᾶσαν προήει τὴν γῆν ὁ φθόγγος τῶν θεσπεσίων εὐαγγελιστῶν τε αὐτοῦ καὶ ἀποστόλων, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης

---

3. ταύτῃ conj. V^a, quam conjecturam confirmant *i* (a sec. m.) *k*, probatque H^b: ταύτης reliqui codd., ὕτω *N*. | 6. τοῦ om. *h*. | 8. ἐπὶ Ῥώμης om. *h*. | τῇ post αὐτῷ add. *acfiE*, om. *eghkN*. | 9. καὶ add. *cfikVHB*, om. *aeghSS*^{a}. | 10. τίθησι — Tertull. Apol. 5. | 17. εἰσελήλυθεν *cefikmNBH*^{b}, „introivit" Tert., ἐλήλυθεν *ahSVH*, εἰσεληλύθει *Zonar.* | 20. ἐκ αὐτῆ *cf Zonar. VH*, „non ipse" *Tertull.*, ἐχ αὕτη *aeSS*^{a}*B*. | 29. γραφαῖς — Ps. 19, 5. | 30. τε add. *bcdfhik NV*^{a}*BH*^{b}, om. *aegSH*.

τὰ ῥήματα αὐτῶν. καὶ δῆτα ἀνὰ πάσας τὰς πόλεις τε καὶ κώμας, πλη- 2
θυόσης ἄλωνος δίκην, μυρίανδροι καὶ παμπληθεῖς ἀθρόως ἐκκλησίαι συνε-
στήκεσαν, οἵ τε ἐκ προγόνων διαδοχῆς καὶ τῆς ἀνέκαθεν πλάνης παλαιᾶ
νόσῳ δεισιδαιμονίας εἰδώλων τὰς ψυχὰς πεπεδημένοι, πρὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ
δυνάμεως διὰ τῆς τῶν φοιτητῶν αὐτοῦ διδασκαλίας τε ὁμοῦ καὶ παρα-
δοξοποιΐας ὥσπερ δεινῶν δεσποτῶν ἀπηλλαγμένοι, εἱργμῶν τε χαλεπωτά-
των λύσιν εὑράμενοι, πάσης μὲν δαιμονικῆς κατέπτυνον πολυθεΐας, ἕνα
δὲ μόνον εἶναι θεὸν ὡμολόγουν τὸν τῶν συμπάντων δημιουργόν, τοῦτόν τε
αὐτὸν θεσμοῖς ἀληθοῦς εὐσεβείας δι' ἐνθέου καὶ σώφρονος θρησκείας τῆς
ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ κατασπαρείσης ἐγέραιρον.
ἀλλὰ γὰρ τῆς χάριτος ἤδη τῆς θείας καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ χεομένης ἔθνη, 3
καὶ πρώτης μὲν κατὰ τὴν Παλαιστινῶν Καισάρειαν Κορνηλίου σὺν ὅλῳ
τῷ οἴκῳ δι' ἐπιφανείας θειοτέρας ὑπουργίας τε Πέτρου τὴν εἰς τὸν Χρι-
στὸν πίστιν καταδεξαμένης, πλείστων τε καὶ ἄλλων ἐπ' Ἀντιοχείας Ἑλ-
λήνων, οἷς οἱ κατὰ τὸν Στεφάνου διωγμὸν διασπαρέντες ἐκήρυξαν, ἀν-
θούσης ἄρτι καὶ πληθυούσης τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν ἐκκλησίας, ἐν ταὐτῷ τε
ἐπιπαρόντων πλείστων ὅσων τῶν τε ἀπὸ Ἱεροσολύμων προφητῶν, καὶ
σὺν αὐτοῖς Βαρνάβα καὶ Παύλου, ἑτέρου τε πλήθους ἐπὶ τούτοις ἀδελφῶν,
ἡ Χριστιανῶν προσηγορία τότε πρῶτον αὐτόθι ὥσπερ ἀπ' εὐθαλοῦς καὶ
γονίμου πηγῆς ἀναδίδοται. καὶ Ἄγαβος μὲν, εἷς τῶν συνόντων αὐτοῖς 4
προφητῶν, περὶ τοῦ μέλλειν ἔσεσθαι λιμὸν προθεσπίζει, Παῦλος δὲ καὶ
Βαρνάβας ἐξυπηρετησόμενοι τῇ τῶν ἀδελφῶν παραπέμπονται διακονίᾳ.

CAP. 4.

Ὡς μετὰ Τιβέριον Γάϊος Ἰουδαίων βασιλέα καθίστησιν Ἀγρίππαν, τὸν Ἡρῴδην ἀϊδίῳ ζημιώσας φυγῇ.

(Nic. H. E. II, 9.)

Τιβέριος μὲν οὖν ἀμφὶ τὰ δύο καὶ εἴκοσι βασιλεύσας ἔτη τελευτᾷ, 1
μετὰ δὲ τοῦτον Γάϊος τὴν ἡγεμονίαν παραλαβὼν αὐτίκα τῆς Ἰουδαίων
ἀρχῆς Ἀγρίππᾳ τὸ διάδημα περιτίθησιν, βασιλέα καταστήσας αὐτὸν τῆς
τε Φιλίππου καὶ Λυσανίου τετραρχίας, πρὸς αἷς μετ' οὐ πολὺν αὐτῷ

---

1. τὰς add. *cfikNB*, om. *aeghSVH*. | 6. εἱργμῶν codd., εἰρμῶν *S*. | 12. post τὴν add. τῶν *aeSVH*, om. *bcdfghikV*^{a}*B*. | 15. post τὸν add. τοῦ *ae* (a sec. m.) *SVH*, om. *cefghikB*. | 20. πηγῆς *bcdfgikRV*^{a}*S*^{a}*BH*^{b}, γῆς *aehSVH*. | ἀναδίδοται] ἀναδιδομένης *h*. | 21. προθεσπίζει] θεσπίζει *aeghSS*^{a}*Z*. | δὲ *aeghE*, τε *cfik*. | 30. τε add. *aehikE*, om. *cfg*. | αὐτῷ χρ. *cefikB*, χρ. αὐτῷ *ahSH*, χρ. αὐτῦ *V*.

χρόνον καὶ τὴν Ἡρῴδε τετραρχίαν παραδίδωσιν, ἀϊδίῳ φυγῇ τὸν Ἡρῴδην (ἕτος δ' ἦν ὁ κατὰ τὸ πάθος τὸ σωτῆρος) σὺν καὶ τῇ γυναικὶ Ἡρωδιάδι πλείστων ἕνεκα ζημιώσας αἰτιῶν. μάρτυς Ἰώσηπος καὶ τούτων.
2 κατὰ δὴ τοῦτον Φίλων ἐγνωρίζετο, πλείστοις ἀνὴρ οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἔξωθεν ὁρμωμένων παιδείας ἐπισημότατος. τὸ μὲν ἓν γένος ἀνέκαθεν Ἑβραῖος ἦν, τῶν δ' ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἐν τέλει
3 διαφανῶν οὐδενὸς χείρων. περὶ μὲν οὖν τὰ θεῖα καὶ πάτρια μαθήματα ὅσον τε καὶ ὁπηλίκον εἰσενήνεκται πόνον, ἔργῳ πᾶσι δῆλος· καὶ περὶ τὰ φιλόσοφα δὲ καὶ ἐλευθέρια τῆς ἔξωθεν παιδείας οἷός τις ἦν, οὐδὲν δεῖ λέγειν, ὅτε καὶ μάλιστα τὴν κατὰ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόραν ἐζηλωκὼς ἀγωγὴν διενεγκεῖν ἅπαντας τοὺς καθ' ἑαυτὸν ἱστορεῖται.

CAP. 5.

Ὡς Φίλων ὑπὲρ Ἰουδαίων πρεσβείαν ἐστείλατο πρὸς Γάϊον.
(Nic. H. E. II, 9.)

1 Καὶ δὴ τὰ κατὰ Γάϊον ἕτος Ἰουδαίοις συμβάντα πέντε βιβλίοις παραδίδωσι, ὁμῶ τὴν Γαΐε διεξιὼν φρενοβλάβειαν, ὡςὰν θεὸν ἑαυτὸν ἀναγορεύσαντος, καὶ μυρία περὶ τὴν ἀρχὴν ἐνυβρίσαντος, τάς τε κατ' αὐτὸν Ἰουδαίων ταλαιπωρίας, καὶ ἣν αὐτὸς ὁ Φίλων στειλάμενος ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων πόλεως ὑπὲρ τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁμοεθνῶν ἐποιήσατο πρεσβείαν, καὶ ὅπως ἐπὶ τοῦ Γαΐου καταστὰς ὑπὲρ τῶν πατρίων νόμων οὐδέν τι πλέον γέλωτος καὶ διασυρμῶν ἀπηνέγκατο, μικροῦ δεῖν καὶ τὸν
2 περὶ τῆς ζωῆς ἀνατλὰς κίνδυνον. μέμνηται δὲ καὶ τούτων ὁ Ἰώσηπος ἐν ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς ἀρχαιολογίας, κατὰ λέξιν ταῦτα γράφων· „καὶ δὴ „στάσεως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένης Ἰουδαίων τε, οἳ ἐνοικοῦσι, καὶ Ἑλλή„νων τρεῖς ἀφ' ἑκατέρας τῆς στάσεως πρεσβευταὶ αἱρεθέντες παρῆσαν
3 „ὡς τὸν Γάϊον. καὶ ἦν γὰρ τῶν Ἀλεξανδρέων πρέσβεων εἷς Ἀπίων, ὃς „πολλὰ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐβλασφήμησεν, ἄλλα τε λέγων, καὶ ὡς τῶν „Καίσαρος τιμῶν περιορῷεν· πάντων γῶν, ὅσοι τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ ὑπο„τελεῖς εἶεν, βωμὸς τῷ Γαΐῳ καὶ ναὸς ἱδρυμένων, τά τε ἄλλα ἐν πᾶσιν

---

1. post *Ἡρῴδην* add. *κατακρίνας abdfS*, *ζημιώσας* add. *h*, om. *ce* (a pr. m.) *gikNVS*^{a}*HB*. | 3. *μάρτυς* — Antiq. XVIII, 6, 10. 7, 2 Haverk. | 7. *μὲν οὖν cfikNVHB*, *δὲ aeghSS*^{a}. | 8. *ὁπηλίκον cfghik* (a pr. m.) *B*, *πηλίκον aek* (a sec. m.) *NSVH*. | 16. *ὡςὰν cfgikB*, *ὡς aehSVH*. | 18. *ὁ Φίλων* om. *gh*, *Φίλων* sine *ὁ aeS*. | 20. *καὶ ὅπως cf*, *ὅπως τε aeghikE*, *καὶ ὡς N*. | 22. *δὲ* add. *cfgVHB*, om. *aehikSS*^{a}. | 23. *γράφων* — Antiq. XVIII, 8, 1 Hav. | 24. *οἳ ἐνοικοῦσι aeghik Joseph. NSS*^{a}*BH*^{b}, *τοῖς ἐνοικοῦσι cfVH*. | 25. *τῆς*] *τε τῆς h*. | 26. *ὡς aeghik Jos. NE*, *πρὸς cfm*. | *καὶ* om. *h*. | 29. *ναοὺς*] *νεὼς i* (a sec. m.) *N Joseph*.

„αὐτὸν ὥσπερ τὰς θεὰς δεχομένων, μόνης τῆσδε ἄδοξον ἡγεῖσθαι ἀνδριᾶσι
„τιμᾶν καὶ ὅρκιον αὐτοῦ τὸ ὄνομα ποιεῖσθαι. πολλὰ δὲ καὶ χαλεπὰ 4
„Ἀπίωνος εἰρηκότος, ὑφ' ὧν ἀρθῆναι ἤλπιζε τὸν Γάϊον καὶ εἰκὸς ἦν,
„Φίλων ὁ προεστὼς τῶν Ἰουδαίων τῆς πρεσβείας, ἀνὴρ τὰ πάντα ἔνδοξος,
„Ἀλεξάνδρᾳ τε τῇ ἀλαβάρχῃ ἀδελφὸς ὢν, καὶ φιλοσοφίας οὐκ ἄπειρος,
„οἷός τε ἦν ἐπ' ἀπολογίᾳ χωρεῖν τῶν κατηγορημένων. διακλείει δ' αὐτὸν 5
„Γάϊος, κελεύσας ἐκποδὼν ἀπελθεῖν, περιοργής τε ὢν φανερὸς ἦν ἐργα-
„σόμενός τι δεινὸν αὐτός. ὁ δὲ Φίλων ἕξεισι περιυβρισμένος, καί φησι
„πρὸς τοὺς Ἰουδαίους οἳ περὶ αὐτὸν ἦσαν, ὡς χρὴ θαρρεῖν, Γαΐῳ μὲν αὐ-
„τοῖς ὠργισμένου, ἔργῳ δὲ ἤδη τὸν θεὸν ἀντιπαρεξάγοντος.“ ταῦτα ὁ
Ἰώσηπος. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Φίλων ἐν ᾗ συνέγραψε πρεσβείᾳ τὰ κατὰ 6
μέρος ἀκριβῶς τῶν τότε πραχθέντων αὐτῷ δηλοῖ, ὧν τὰ πλεῖστα παρεὶς
ἐκεῖνα μόνα παραθήσομαι, δι' ὧν τοῖς ἐντυγχάνουσι προφανὴς γενήσεται
δήλωσις τῶν ἅμα τε καὶ οὐκ εἰς μακρὸν τῶν κατὰ τοῦ Χριστοῦ τετολ-
μημένων ἕνεκεν Ἰουδαίοις συμβεβηκότων. πρῶτον δὴ οὖν κατὰ Τιβέριον 7
ἐπὶ μὲν τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἱστορεῖ Σηιανὸν, τῶν τότε παρὰ βασιλεῖ
τὰ μέγιστα δυνάμενον, ἅρδην τὸ πᾶν ἔθνος ἀπολέσθαι σπουδὴν εἰσηγηο-
χέναι, ἐπὶ δὲ τῆς Ἰουδαίας Πιλάτον, καθ' ὃν τὰ περὶ τὸν σωτῆρα τετόλ-
μηται, περὶ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις ἔτι τότε συνεστὼς ἱερὸν ἐπιχειρήσαντά
τι παρὰ τὸ Ἰουδαίοις ἔξὸν, τὰ μέγιστα αὐτοὺς ἀναταράξαι.

CAP. 6.

Ὅσα Ἰουδαίοις συνεφρύη μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Χριστοῦ τόλμαν.
(Nic. H. E. II, 10.)

Μετὰ δὲ τὴν Τιβερίου τελευτὴν Γάϊον τὴν ἀρχὴν παρειληφότα πολλὰ 1
μὲν εἰς πολλοὺς καὶ ἄλλα ἐνυβρίσαι, πάντων δὲ μάλιστα τὸ πᾶν Ἰουδαίων
ἔθνος οὐ σμικρὰ καταβλάψαι· ἃ καὶ ἐν βραχεῖ πάρεστι διὰ τῶν αὐτῶν
καταμαθεῖν φωνῶν, ἐν αἷς κατὰ λέξιν ταῦτα γράφει· „τοσαύτη μὲν ἦν 2

---

6. τε om. *hi* (a sec. m.) | 8. *αὐτὲς aehik Joseph. RNE, αὐτῷ bcdfg.* | 9. post *Γαΐῳ* add. *λόγῳ Josephi codices NS*^{a}, om. *codices Eusebii.* | 16. *ἱστορεῖ* — Phil. lib. in Flacc. §. 1. p. 517 Mang., Legat. ad Gai. §. 24. p. 569. ibid. §. 38. p. 589. | *τῶν cdfgi* (a pr. m.) *V*^{a}*BH*^{b}, *τὸν abehi* (a sec. m.) *kSVH.* | 17. *τὰ μέγιστα bcdfgNV*^{a}*S*^{a}*BH*^{b}, *πολλὰ aehikSVH.* | *δυνάμενον acehi* (a sec. m.) *kNE, δυναμένων fgi* (a pr. m.) | *ἀπολέσθαι cfghikB, ἀπολέσαι aeSVH.* | *σπουδὴν εἰσηγηοχέναι cfB, σπ. εἰσαγηοχέναι ik, πεποιῆσθαι σπ. aegh SVH, σπ. πλείστην εἰσάγοντα N.* | 18. *τετόλμηται acfi* (a sec. man.) *vVS*^{a}*H, τπόλμητο eghi* (a sec. m.) *kSB.* | 25. post *ἐνυβρίσαι* add. *μυρία aeikNSVHK* (de Ruf. pag. 270) *H*^{b}, om. *bcdfghBS*^{a}*V*^{a}*B.* | 27. *γράφει* — Phil. Legat. ad Gai. §. 43. p. 596 Mang.

„τις ἡ τοῦ Γαΐου περὶ τὸ ἦθος ἦν ἀνωμαλία πρὸς ἅπαντας, διαφερόντως
„δὲ πρὸς τὸ Ἰουδαίων γένος, ᾧ χαλεπῶς ἀπεχθανόμενος τὰς μὲν ἐν ταῖς
„ἄλλαις πόλεσι προσευχάς, ἀπὸ τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἀρξάμενος, σφε-
„τερίζεται καταπλήσας εἰκόνων καὶ ἀνδριάντων τῆς ἰδίας μορφῆς, (ὁ γὰρ
„ἑτέρων ἀνατιθέντων ἐφιεὶς αὐτὸς ἱδρύετο δυνάμει), τὸν δ' ἐν τῇ ἱερᾷ
„πόλει νεὼν, ὃς λοιπὸν ἦν ἄψαυστος, ἀσυλίας ἠξιωμένος τῆς πάσης,
„μεθηρμόζετο καὶ μετεσχημάτιζεν εἰς οἰκεῖον ἱερὸν, ἵνα Διὸς ἐπιφανοῦς
3 „νέου χρηματίζῃ Γαΐου." μυρία μὲν οὖν ἄλλα δεινὰ καὶ πέρα πάσης διη-
γήσεως ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν συμβεβηκότα Ἰουδαίοις ἐπὶ τοῦ
δηλουμένου ἐν δευτέρῳ συγγράμματι ᾧ ἐπέγραψε „περὶ ἀρετῶν" ἱστορεῖ.
συνᾴδει δ' αὐτῷ καὶ ὁ Ἰώσηπος, ὁμοίως ἀπὸ τῶν Πιλάτου χρόνων καὶ
τῶν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τετολμημένων τὰς κατὰ παντὸς τοῦ ἔθνους
4 ἐνάρξασθαι σημαίνων συμφοράς. ἄκουε δ' οὖν οἷα καὶ οὗτος ἐν δευτέρῳ
τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου αὐταῖς συλλαβαῖς δηλοῖ λέγων· „πεμφθεὶς δὲ εἰς
„Ἰουδαίαν ἐπίτροπος ὑπὸ Τιβερίου Πιλάτος νύκτωρ κεκαλυμμένας εἰς Ἱερο-
„σόλυμα παρεισκομίζει τὰς Καίσαρος εἰκόνας· σημαῖαι καλοῦνται. τοῦτο
„μεθ' ἡμέραν μεγίστην ταραχὴν ἤγειρε τοῖς Ἰουδαίοις. οἱ γὰρ ἐγγὺς πρὸς
„τὴν ὄψιν ἐξεπλάγησαν, ὡς πεπατημένων αὐτοῖς τῶν νόμων. οὐδὲν γὰρ
5 „ἀξιοῦσιν ἐν τῇ πόλει δείκηλον τίθεσθαι." ταῦτα δὲ συγκρίνας τῇ τῶν
εὐαγγελίων γραφῇ εἴσῃ, ὡς οὐκ εἰς μακρὸν αὐτοὺς μετῆλθεν, ἣν ἔῤῥηξαν
ἐπ' αὐτοῦ Πιλάτου φωνὴν, δι' ἧς οὐκ ἄλλον ἢ μόνον ἔχειν ἐπεβόων καί-
6 σαρα βασιλέα. εἶτα δὲ καὶ ἄλλην ἑξῆς ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἱστορεῖ
μετελθεῖν αὐτοὺς συμφορὰν ἐν τούτοις· „μετὰ δὲ ταῦτα ἑτέραν ταραχὴν
„ἐκίνει, τὸν ἱερὸν θησαυρὸν, καλεῖται δὲ κορβανᾶς, εἰς καταγωγὴν ὑδά-
„των ἐξαναλίσκων. κατῄει δὲ ἀπὸ τριακοσίων σταδίων. πρὸς τοῦτο τοῦ
7 „πλήθους ἀγανάκτησις ἦν. καὶ τοῦ Πιλάτου παρόντος εἰς Ἱεροσόλυμα
„περιστάντες τὸ βῆμα κατεβόων. ὁ δὲ (προῄδει γὰρ αὐτῶν τὴν ταρα-

---

1. τοῦ om. *aSVH*, habent reliqui codd. | 2. τὸ] τὸ τῶν *aSVH*. | ἀπεχθανόμενος *cfhikNVS*ᵃ*HB*, ἀπεχθόμενος *aegS*. | 5. ἐφιεὶς] ἀφεὶς *Philonis Edd.* | 6. λοιπὸν *bdfhikNBH*ᵇ, λοιπὸς *ae Phil. SVH*, λοιπὸς suprascripto ν ab eadem manu *c*. | 8. νέου *CR Phil. Zonar.* (XI, 7. pag. 457 Pind.) *E*. | 12. ἡμῶν om. *aehik*. | 14. δηλοῖ — Bell. Jud. II, 9, 2. | εἰς] εἰς τὴν *gh*. | 16. τοῦτο] τοῦτο δὲ *h*. | 17. οἱ *acfE*, οἵ τε *eghik Joseph. N.* | 20. μακρὸν *achik*, μακρὰν *efgE*. | 22. ἱστορεῖ — Bell. Jud. II, 9, 4. | 23. ἑτ. ταραχὴν *cf*, ταρ. ἑτ. volgo. | 24. κορβανᾶς *cfgik Josephi codd. NB*, κορβονᾶς *aehSVH*, κορβωνᾶς Sync. (p. 621 Dind.). | 25. κατῄει] κατῆγε *Joseph.* | 27. τὸ βῆμα *hi* (a sec. m.) *kvN Joseph.*, ἅμα *aeS*, τόλμαν *bcdf*. | τὴν om. *h*.

„χὴν) τῷ πλήθει τὲς στρατιώτας ἐνόπλες, ἐσθήσεσιν ἰδιωτικαῖς κεκα-
„λυμμένες ἐγκαταμίξας, καὶ ξίφει μὲν χρήσασθαι κωλύσας, ξύλοις δὲ
„παίειν τὲς κεκραγότας ἐγκελευσάμενος, σύνθημα δίδωσιν ἀπὸ τῆ βή-
„ματος. τυπτόμενοι δὲ οἱ Ἰεδαῖοι, πολλοὶ μὲν ἀπὸ τῶν πληγῶν, πολλοὶ
„δὲ ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἐν τῇ φυγῇ καταπατηθέντες ἀπώλοντο, πρὸς δὲ
„τὴν συμφορὰν τῶν ἀνῃρημένων καταπλαγὲν τὸ πλῆθος ἐσιώπησεν.“ ἐπὶ 8
τέτοις μυρίας ἄλλας ἐν αὐτοῖς Ἱεροσολύμοις κεκινῆσθαι νεωτεροποιΐας ὁ
αὐτὸς ἐμφαίνει, παριστὰς, ὡς ἐδαμῶς ἐξ ἐκείνε διέλιπον τήν τε πόλιν
καὶ τὴν Ἰουδαίαν ἅπασαν στάσεις καὶ πόλεμοι, καὶ κακῶν ἐπάλληλοι
μηχαναὶ, εἰςότε τὸ πανύστατον ἡ κατὰ Οὐεσπασιανὸν αὐτοὺς μετῆλθε
πολιορκία. Ἰεδαίες μὲν ἦν, ὧν κατὰ τῆ Χριστῆ τετολμήκασι, ταύτῃ πη
τὰ ἐκ τῆς θείας μετῄει δίκης.

CAP. 7.

Ὡς καὶ Πιλάτος ἑαυτὸν διεχρήσατο.

(Nic. H. E. II, 10.)

Οὐκ ἀγνοεῖν δὲ ἄξιον, ὡς καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν ἐπὶ τῆ σωτῆρος Πιλάτον, κατὰ Γάϊον, οὗ τὲς χρόνες διέξιμεν, τοσαύταις περιπεσεῖν κατέχει λόγος συμφοραῖς, ὡς ἐξ ἀνάγκης αὐτοφονευτὴν ἑαυτῆ καὶ τιμωρὸν αὐτόχειρα γενέσθαι, τῆς θείας, ὡς ἔοικε, δίκης ἐκ εἰς μακρὸν αὐτὸν μετελθέσης. ἱστορῆσιν Ἑλλήνων οἱ τὰς Ὀλυμπιάδας ἅμα τοῖς κατὰ χρόνες πεπραγμένοις ἀναγράψαντες.

CAP. 8.

Περὶ τοῦ κατὰ Κλαύδιον γενομένου λιμοῦ.

(Nic. H. E. II, 11. 12.)

Ἀλλὰ γὰρ Γάϊον οὐδ' ὅλοις τέτταρσιν ἔτεσι τὴν ἀρχὴν διακατα- 1
σχόντα Κλαύδιος αὐτοκράτωρ διαδέχεται. καθ' ὃν λιμῆ τὴν οἰκεμένην πιέσαντος, (τῆτο δὲ καὶ οἱ πόρρω τῆ καθ' ἡμᾶς λόγε συγγραφεῖς ταῖς αὐτῶν ἱστορίαις παρέδοσαν), ἡ κατὰ τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων Ἀγάβε προφήτε περὶ τῆ μέλλειν ἔσεσθαι λιμὸν ἐφ' ὅλην τὴν οἰκεμένην πέρας

---

1. post *ἐνόπλες* add. *ἵστησιν bcdfgSVHBHᵇ*, om. *aehik Joseph. NVᵃK* (de Rufin. pag. 242). | *ἐσθήσεσιν bcdfikN Joseph. BHᵇ*, *ἐσθῆσιν aehSVH.* | 2. *ξίφει*] *ξίφεσι h.* | 4. *ἀπὸ aeV* (in edit. prima) *SSᵃHBHᵇ*, *ὑπὸ cfhik Jos. NV* (in edd. post.). | 9. *ἐπάλληλοι*] *ἀλλεπάλληλοι ae.* | 18. *αὐτοφονευτὴν cfghik BHᵇ*, *φονευτὴν aeSVH.* | 19. *μακρὸν acefghikBHᵇ*, *μακρὰν NSVH.* | 25. *διακατασχόντα bcdfHᵇ*, *κατασχόντα aeghikSVH.* | 28. *κατὰ τὰς πράξεις* — Act. 11, 28.

ἐλάμβανε πρόῤῥησις. τὸν δὲ κατὰ Κλαύδιον λιμὸν ἐπισημηνάμενος ἐν ταῖς πράξεσιν ὁ Λουκᾶς, ἱστορήσας τε, ὡς ἄρα διὰ Παύλου καὶ Βαρνάβα οἱ κατὰ Ἀντιόχειαν ἀδελφοὶ τοῖς κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ἐξ ὧν ἕκαστος ἠυπόρει διαπεμψάμενοι ἦσαν, ἐπιφέρει λέγων·

CAP. 9.

Μαρτύριον Ἰακώβου τοῦ ἀποστόλου.

„Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν, δῆλον ὅτι ἐπὶ Κλαυδίου, ἐπέβαλεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης τὰς χεῖρας, κακῶσαί τινας τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἀνεῖλέ τε Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου μαχαίρᾳ." περὶ τούτου δ' ὁ Κλήμης τοῦ Ἰακώβου καὶ ἱστορίαν μνήμης ἀξίαν ἐν τῇ τῶν ὑποτυπώσεων ἐβδόμῃ παρατίθεται, ὡςὰν ἐκ παραδόσεως τῶν πρὸ αὐτοῦ φάσκων, ὅτι δὴ ὁ εἰσαγαγὼν αὐτὸν εἰς δικαστήριον, μαρτυρήσαντα ἰδὼν αὐτὸν, κινηθεὶς ὡμολόγησεν εἶναι καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν Χριστιανόν. συναπήχθησαν ἔν ἄμφω, φησί, καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν ἠξίωσεν ἀφεθῆναι αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου. ὁ δὲ ὀλίγον σκεψάμενος „εἰρήνη σοι" εἶπε, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. καὶ ἅτως ἀμφότεροι ὁμοῦ ἐκαρατομήθησαν. τοτηνικαῦτα δὲ, ὡς φησιν ἡ θεία γραφὴ, ἰδὼν Ἡρώδης ἐπὶ τῇ τοῦ Ἰακώβου ἀναιρέσει, ὅτι δὴ πρὸς ἡδονῆς εἴη τὸ πραχθὲν τοῖς Ἰουδαίοις, ἐπιτίθεται καὶ Πέτρῳ, δεσμοῖς τε αὐτὸν παραδοὺς ὅσον οὔπω καὶ τὸν κατ' αὐτοῦ φόνον ἐνήργησεν ἄν, εἰ μὴ διὰ θείας ἐπιφανείας ἐπιστάντος αὐτῷ νύκτωρ ἀγγέλου παραδόξως τῶν εἱργμῶν ἀπαλλαγεὶς ἐπὶ τὴν τοῦ κηρύγματος ἀφεῖται διακονίαν. καὶ τὰ μὲν κατὰ Πέτρον ἅτως εἶχεν οἰκονομίας.

CAP. 10.

Ὡς Ἀγρίππας ὁ καὶ Ἡρώδης ἀποζόλους διώξας τῆς θείας παραυτίκα δίκης ἤσθετο. (Nic. H. E. II, 13.)

Τὰ δέ γε τῆς κατὰ τῶν ἀποστόλων ἐγχειρήσεως τοῦ βασιλέως ἐκεῖ ἀναβολῆς εἴχετο, ἀλλά γέ τοι αὐτὸν ὁ τῆς θείας δίκης τιμωρὸς διάκονος

---

4. ἐπιφέρει — Act. 12, 1. | 7. ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης *cfikB*, Ἡρ. ὁ βασ. *aegh Luc. N Syncell.* (p. 633 Dind.) *SVH.* | 9. τε *cf*, δὲ *aeghk Luc. NE*, utramque lectionem habet *i*. | 11. παρατίθεται — Clem. Alex. Fragm. pag. 1015 Pott. (Tom. IV. p. 73 Klotz.). | ὡςὰν *cfhikBH*^{b}, ὡς *aegSVH.* | 12. μαρτυρήσαντα *aegh Syncell.* (p. 633 Dind.) *EH*^{b}, μαρτυρήσοντα *cfik.* | ἰδὼν αὐτὸν *cf*, αὐτὸν ἰδὼν ceteri. | 13. ἑαυτὸν Χριστιανὸν] Χριστιανὸς *d*, εἶναι Χριστιανὸς *Sync.* | 16. ὁμοῦ add. *aegh Syncell. RE*, om. *cfikN.* | δὲ om. *h.* | φησιν — Act. 12, 3. | 17. ὅτι δὴ add. *cfikVS*^{a}*HB*, om. *aeghS.* | εἴη *cfikVS*^{a}*HB*, γεγονὸς *aeS*, γενόμενον *gh.* | 26. γε om. *hNS.*

μετῄει, παραυτίκα μετὰ τὴν τῶν ἀποστόλων ἐπιβολήν, ὡς ἡ τῶν πρά-
ξεων ἱστορεῖ γραφή, ὁρμήσαντα μὲν ἐπὶ τὴν Καισάρειαν, ἐν ἐπισήμῳ δ'
ἐνταῦθα ἑορτῆς ἡμέρᾳ λαμπρᾷ καὶ βασιλικῇ κοσμησάμενον ἐσθῆτι, ὑψηλόν
τε πρὸ βήματος δημηγορήσαντα· τῇ γάρ τοι δήμῳ παντὸς ἐπευφημήσαν-
τος τῇ δημηγορίᾳ, ὡς ἐπὶ θεῷ φωνῇ καὶ οὐκ ἀνθρώπῳ, παραχρῆμα τὸ
λόγιον πατάξαι αὐτὸν ἄγγελον κυρίου ἱστορεῖ, γενόμενόν τε σκωληκόβρωτον
ἐκψῦξαι. θαυμάσαι δ' ἄξιον τῆς περὶ τὴν θείαν γραφὴν καὶ ἐν τῷδε 2
τῷ παραδόξῳ συμφωνίας τὴν τῷ Ἰωσήπῳ ἱστορίαν, καθ' ἣν ἐπιμαρτυρῶν
τῇ ἀληθείᾳ δῆλός ἐστιν ἐν τόμῳ τῆς ἀρχαιολογίας ἐννεακαιδεκάτῳ, ἔνθα
αὐτοῖς γράμμασιν ὧδέ πως τὸ θαῦμα διηγεῖται· „τρίτον δ' ἔτος αὐτῷ 3
„βασιλεύοντι τῆς ὅλης Ἰουδαίας πεπληρωτο, καὶ παρῆν εἰς πόλιν Και-
„σάρειαν, ἣ τὸ πρότερον Στράτωνος πύργος ἐκαλεῖτο. συνετέλει δ' ἐν-
„ταῦθα θεωρίας εἰς τὴν Καίσαρος τιμὴν, ὑπὲρ τῆς ἐκείνου σωτηρίας
„ἑορτήν τινα ταύτην ἐπιστάμενος. καὶ παρ' αὐτὴν ἤθροιστο τῶν κατὰ
„τὴν ἐπάρχιον ἐν τέλει καὶ προβεβηκότων εἰς ἀξίαν πλῆθος. δευτέρᾳ δὲ 4
„τῶν θεωριῶν ἡμέρᾳ στολὴν ἐνδυσάμενος ἐξ ἀργύρου πεποιημένην πᾶσαν,
„ὡς θαυμάσιον ὑφὴν εἶναι, παρῆλθεν εἰς τὸ θέατρον ἀρχομένης ἡμέρας.
„ἔνθα ταῖς πρώταις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπιβολαῖς ὁ ἄργυρος καταυ-
„γασθεὶς θαυμασίως ἀπέστιλβε, μαρμαίρων τι φοβερὸν καὶ τοῖς εἰς αὐ-
„τὸν ἀτενίζουσι φρικῶδες. εὐθὺς δὲ οἱ κόλακες τὰς ἐδὲν ἐκείνῳ πρὸς 5
„ἀγαθῶ ἄλλος ἄλλοθεν φωνὰς ἀνεβόων, θεὸν προσαγορεύοντες, „„εὐμε-
„νής τε εἴης““ ἐπιλέγοντες· „„εἰ καὶ μέχρι νῦν ὡς ἄνθρωπον ἐφοβή-
„θημεν, ἀλλὰ τοντεῦθεν κρείττονά σε θνητῆς τῆς φύσεως ὁμολογοῦμεν.““
„οὐκ ἐπέπληξε τούτοις ὁ βασιλεύς, οὐδὲ τὴν κολακείαν ἀσεβῆσαν ἀπετρίψατο. 6
„ἀνακύψας δὲ μετ' ὀλίγον τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς ὑπερκαθεζόμενον εἶδεν
„ἄγγελον. τοῦτον εὐθὺς ἐνόησε κακῶν εἶναι αἴτιον, τὸν καί ποτε τῶν
„ἀγαθῶν γενόμενον, καὶ διακάρδιον ἔσχεν ὀδύνην. ἀθρῶν δ' αὐτῷ τῆς 7

---

1. τῶν] κατὰ τῶν conj. V^a. | ὡς] ὡς καὶ *hSVH*. | 2. ἱστορεῖ — Act. 12, 20 seqq. | 4. τοι add. *cfhikB*, om. *aegSVH*. | post ἐπιφ. add. ἐπὶ *aefghSVHB*, om. *bcdik* $V^a S^a$. | 5. θεῷ φωνῇ *bcdefgikNB*, φωνῇ θεῷ *ahSVH*. | 10. διηγεῖται — Antiq. XIX, 8, 2 Hav. | 14. ἐπιστάμενος] ἑστηκάμενος libri Turnebi et Moraei in marg., improbantibus V^a et *K* (de Ruf. pag. 277). | 15. ἐπάρχιον *abdefhH*^{b}, ἐπαρχεῖον *c* (teste Valesio), ἐπαρχίαν *gik Joseph. NE*, v. ind. s. v. ἐπάρχιος. | πλῆθος] πληθὺν *cfmp*. | 20. ἐδὲν *cf*, ἐδὲ ceteri. | 23. post ἀλλὰ add. γε *aSVH*. | 25. δὲ] δ' ἔν *ik Jos. Haverkampii N*, ἔν (om. δ') *Zonar.* (Ann. VI, 12. p. 504). | 26. αἴτιον delevit *i*, om. *k*. haec aliter Josephus, cujus verba ab Eusebio immutata redduntur. | 27. ἀθρῶν] ἄθρουν *acefh Joseph. B*, ἀθρόον *fik Zonar. NSVH*.

„κοιλίας προσέφυσεν ἄλγημα, μετὰ σφοδρότητος ἀρξάμενον. ἀναθεωρῶν
„ἔν πρὸς τὰς φίλας· ὁ θεὸς ὑμῖν ἐγώ, φησίν, ἤδη καταστρέφειν ἐπι-
„τάττομαι τὸν βίον, παραχρῆμα τῆς εἱμαρμένης τὰς ἄρτι μου κατε-
„ψευσμένας φωνὰς ἐλεγχούσης. ὁ κληθεὶς ἀθάνατος ὑφ' ὑμῶν ἤδη θανεῖν
„ἀπάγομαι. δεκτέον δὲ τὴν πεπρωμένην, ἣ θεὸς βεβούληται. καὶ γὰρ
„βεβιώκαμεν ἐδαμῇ φαύλως, ἀλλ' ἐπὶ τῆς μακαριζομένης λαμπρότητος.
„ταῦτα δὲ λέγων ἐπιτάσει τῆς ὀδύνης κατεπονεῖτο. μετὰ σπεδῆς ἦν εἰς
„τὸ βασίλειον ἐκομίσθη, καὶ διῆξε λόγος εἰς πάντας, ὡς ἔχει τῷ τεθνάναι
„παντάπασι μετ' ὀλίγον. ἡ πληθὺς δ' αὐτίκα σὺν γυναιξὶ καὶ παισὶν
„ἐπὶ σάκκον καθεσθεῖσα τῷ πατρίῳ νόμῳ τὸν θεὸν ἱκέτευον ὑπὲρ τοῦ
„βασιλέως, οἰμωγῆς τε πάντ' ἦν ἀνάπλεα καὶ θρήνων. ἐν ὑψηλῷ δ' ὁ
„βασιλεὺς δωματίῳ κατακείμενος καὶ κάτω βλέπων αὐτὸς πρηνεῖς προς-
„πίπτοντας ἄδακρυς ἐδ' αὐτὸς ἔμενεν. συνεχῶς δ' ἐφ' ἡμέρας πέντε τῷ
„τῆς γαστρὸς ἀλγήματι διεργασθεὶς τὸν βίον κατέστρεψεν, ἀπὸ γενέσεως
„ἄγων πεντηκοστὸν ἔτος καὶ τέταρτον, τῆς δὲ βασιλείας ἕβδομον. τέσ-
„σαρας μὲν ἦν ἐπὶ Γαΐῳ Καίσαρος ἐβασίλευσεν ἐνιαυτὰς, τῆς Φιλίππε
„μὲν τετραρχίας εἰς τριετίαν ἄρξας, τῷ τετάρτῳ δὲ καὶ τὴν Ἡρῴδου
„προσειληφὼς, τρεῖς δ' ἐπιλαβὼν τῆς Κλαυδίου Καίσαρος αὐτοκρατορίας."
ταῦτα τὸν Ἰώσηπον μετὰ τῶν ἄλλων ταῖς θείαις συναληθεύοντα γρα-
φαῖς ἀποθαυμάζω. εἰ δὲ περὶ τὴν τῷ βασιλέως προσηγορίαν δόξειέ τισι
διαφωνεῖν, ἀλλ' ὅ γε χρόνος καὶ ἡ πρᾶξις τὸν αὐτὸν ὄντα δείκνυσιν, ἤτοι
κατά τι σφάλμα γραφικὸν ἐνηλλαγμένου τοῦ ὀνόματος, ἢ καὶ διωνυμίας
περὶ τὸν αὐτὸν, οἷα καὶ περὶ πολλοὺς, γεγενημένης.

CAP. 11.

Περὶ Θευδᾶ τοῦ γόητος.
(Nic. H. E. II, 11.)

Ἐπεὶ δὲ πάλιν ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς πράξεσιν εἰσάγει τὸν Γαμαλιὴλ ἐν
τῇ περὶ τῶν ἀποστόλων σκέψει λέγοντα, ὡς ἄρα κατὰ τὸν δηλούμενον
χρόνον ἀνέστη Θευδᾶς, λέγων ἑαυτὸν εἶναί τινά, ᾧ κατελύθη, καὶ πάντες

---

1. ἀναθεωρῶν] ἀναθορῶν *i* (a sec. m.) *k Josephi cod. Lugd.* | 3. τὰς om. *h.* | 4. ὁ] καὶ ὁ *fik Joseph. Haverkampii Zonar. N.* | 6. λαμπρότητος *adfikv Jos. NVS*^{a}*HB*, μακαριότητος *bcehS.* | 8. ἐκομίσθη] διεκομίσθη *h.* | διῆξε *acefik Joseph. NSS*^{a}*B*, διῆλθε *VH*, διεξῆει *h.* | ἔχει *bcdfV*^{a}, ἔχοι *aehik Joseph. NE.* | 11. ἀνάπλεα *cfhik Joseph. NBH*^{b}, ἀνάπλεω *aegSVH.* | 13. συνεχῶς] συνεχεῖς *aegi* (a pr. m.) *S.* | 23. τὸν add. *acefgikBH*^{b}, om. *hSVH.* | γεγενημένης] γεγεννημένης *S*^{a}*HB.* | 27. εἰσάγει — Act. 5, 36.

ὅσοι ἐπείσθησαν αὐτῷ διελύθησαν, φέρε καὶ τὴν περὶ τούτε παραθώμεθα τῆ Ἰωσήπε γραφήν. ἱστορεῖ τοίνυν αὖθις κατὰ τὸν ἀρτίως δεδηλωμένον αὐτῆ λόγον αὐτὰ δὴ ταῦτα κατὰ λέξιν· „Φάδε δὲ τῆς Ἰεδαίας ἐπιτρο- 2
„πεύοντος γόης τις ἀνὴρ, Θευδᾶς ὀνόματι, πείθει τὸν πλεῖστον ὄχλον
„ἀναλαβόντα τὰς κτήσεις ἕπεσθαι πρὸς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν αὐτῷ.
„προφήτης γὰρ ἔλεγεν εἶναι, καὶ προστάγματι τὸν ποταμὸν σχίσας δίο-
„δον ἕφη παρέξειν αὐτοῖς ῥᾳδίαν. καὶ ταῦτα λέγων πολλὰς ἠπάτησεν.
„οὐ μὴν εἴασεν αὐτὰς τῆς ἀφροσύνης ὄνασθαι Φάδος, ἀλλ' ἐξέπεμψεν 3
„ἵλην ἱππέων ἐπ' αὐτὰς, ἥτις ἀπροσδόκητος ἐπιπεσοῦσα πολλὰς μὲν ἀνεῖλε,
„πολλὰς δὲ ζῶντας ἔλαβεν· αὐτόν τε τὸν Θευδᾶν ζωγρήσαντες, ἀπο-
„τέμνουσιν τὴν κεφαλὴν καὶ κομίζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα.“ τούτοις ἑξῆς καὶ τῷ κατὰ Κλαύδιον λιμῷ γενομένῳ μνημονεύει ὧδέ πως·

CAP. 12.

Περὶ Ἑλένης τῆς τῶν Ὀσροηνῶν βασιλίδος.

(Nic. H. E. II, 11.)

„Ἐπὶ τούτοις γε καὶ τὸν μέγαν λιμὸν κατὰ τὴν Ἰεδαίαν συνέβη 1
„γενέσθαι, καθ' ὃν καὶ ἡ βασίλισσα Ἑλένη πολλῶν χρημάτων ὠνησαμένη
„σῖτον ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου διένειμε τοῖς ἀπορουμένοις.“ σύμφωνα δ' ἂν 2
εὕροις καὶ ταῦτα τῇ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων γραφῇ, περιεχούσῃ, ὡς
ἄρα τῶν κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν μαθητῶν καθὼς ἠὐπορεῖτό τις, ὥρισαν
ἕκαστος εἰς διακονίαν ἀποστεῖλαι τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τῇ Ἰεδαίᾳ· ὃ καὶ
ἐποίησαν, ἀποστείλαντες πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους διὰ χειρὸς Βαρνάβα καὶ
Παύλε. τῆς γέ τοι Ἑλένης, ἧς δὴ καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐποιήσατο μνήμην, 3
εἰσέτι νῦν στῆλαι διαφανεῖς ἐν προαστείοις δείκνυνται τῆς νῦν Αἰλίας.
τῆ δὲ Ἀδιαβηνῶν ἔθνες αὕτη βασιλεῦσαι ἐλέγετο.

---

1. *ἐπείσθησαν cfik, ἐπείθοντο aeghE.* | 2. *ἱστορεῖ* — Antiq. XX, 5, 1 Hav. | 4. *ὀνόματι bcdfghik Joseph. NSᵃBHᵇ, τοὔνομα aeSVH.* | 5. *αὐτῷ* om. *h.* | 9. *ἵλην cefg Joseph. Zonar.* (Ann. XI, 11. p. 474 Pind.) *GVSᵃHB, εἵλην hik, πληθὺν aS.* | *ἀπροσδόκητος ἐπιπεσοῦσα cfk* (teste Gronov.) *Joseph. NHᵇ, ἀπροσδοκήτως ἐπιπ. hikSᵃB, ἐπιπ. ἀπροσδοκήτως αὐτοῖς aeSVH. αὐτοῖς* om. *cfghi Joseph. NBHᵇ.* | 10. post *ἀποτέμνουσιν* add. *αὐτῇ aeSVH,* om. *cfghik Joseph. Haverkampii NBHᵇ.* | 12. *λιμῷ γεν. cfikHᵇ, γεν. λιμῷ aeghSVHB.* | *μνημονεύει* — Antiq. XX, 5, 2 Hav. | 16. *γε* om. *gh, δὲ* aut *δὴ Josephi codd.* | 19. *γραφῇ* — Act. 11, 29. | 20. *τὴν* add. *cfikVHB,* om. *aeghSSᵃ.* | 21. post *ἐν τῇ Ἰεδαίᾳ* add. *ἀδελφοῖς hi* (a sec. m.) *kN.*

CAP. 13.

Περὶ Σίμωνος τοῦ μάγου.

(Nic. H. E. II, 14. 27. Eus. infra IV, 21.)

1 Ἀλλὰ γὰρ τῆς εἰς τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν
εἰς πάντας ἀνθρώπους ἤδη διαδιδομένης πίστεως ὁ τῆς ἀνθρώπων πολέ-
μιος σωτηρίας, τὴν βασιλεύσασαν προαρπάσασθαι πόλιν μηχανώμενος, ἐν-
ταῦθα Σίμωνα τὸν πρόσθεν δεδηλωμένον ἄγει, καὶ δὴ ταῖς ἐντύχνοις
τἀνδρὸς συναιρόμενος γοητείαις πλείους τῶν τὴν Ῥώμην οἰκούντων ἐπὶ τὴν
2 πλάνην σφετερίζεται. δηλοῖ δὲ τοῦτο μετ' οὐ πολὺ τῶν ἀποστόλων ἐν τῷ
καθ' ἡμᾶς διαπρέψας λόγῳ Ἰουστῖνος, περὶ οὗ τὰ προσήκοντα κατὰ καιρὸν παραθήσομαι. καί μοι λαβὼν ἀνάγνωθι τῆδε τὴν γραφήν, ἣν ἐν τῇ προτέρᾳ πρὸς Ἀντωνῖνον ὑπὲρ τῆ καθ' ἡμᾶς δόγματος ἀπολογίᾳ γράφων
3 ὧδέ φησιν· „καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῦ Κυρίυ εἰς οὐρανὸν προεβάλλοντο
„οἱ δαίμονες ἀνθρώπους τινὰς, λέγοντας ἑαυτὺς εἶναι θεύς, οἳ οὐ μόνον
„οὐκ ἐδιώχθησαν ὑφ' ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ τιμῶν ἠξιώθησαν· Σίμωνα μέν τινα
„Σαμαρέα τὸν ἀπὸ κώμης λεγομένης Γιττῶν, ὃς ἐπὶ Κλαυδίυ Καίσαρος
„διὰ τῆς τῶν ἐνεργούντων δαιμόνων τέχνης δυνάμεις μαγικὰς ποιήσας
„ἐπὶ τῇ πόλει ὑμῶν τῇ βασιλίδι Ῥώμῃ θεὸς ἐνομίσθη, καὶ ἀνδριάντι
„παρ' ὑμῖν ὡς θεὸς τετίμηται, ἐν τῷ Τίβερι ποταμῷ μεταξὺ τῶν δύο
„γεφυρῶν, ἔχων ῥωμαϊκὴν ἐπιγραφὴν ταύτην· ΣΙΜΩΝΙ ΔΕΩ ΣΑΓΚΤΩ,“
4 ὅπερ ἐστὶ Σίμωνι θεῷ ἁγίῳ. „καὶ σχεδὸν μὲν πάντες Σαμαρεῖς, ὀλίγοι
„δὲ καὶ ἐν ἄλλοις ἔθνεσιν, ὡς τὸν πρῶτον θεὸν ἐκεῖνον ὁμολογοῦντες
„προσκυνῦσι. καὶ Ἑλένην τινά, τὴν συμπερινοστήσασαν αὐτῷ κατ' ἐκεῖνο

---

5. διαδιδομένης *bcfgik* (*ik* teste Gronov.) V^a *B*, διαδεδομένης *adehNSVH*. | 6. προαρπ. πόλιν] πόλιν προαρπ. *bcdf*. | 11. καί μοι — γραφὴν ἣν *cfikvVHB*, καί μοι — γραφήν, ὃς δὴ *h*, ὃς δὴ (omissis his καί μοι — ἣν) *aeSZ*. | 13. φησιν — Apol. maj. c. 26. p. 69 ed. Colon. Citant eundem locum ex Eusebio Syncell. Chron. p. 630 Dind. (p. 333 P.) et Zonar. XI, 11. p. 474 Pind. | προεβάλλοντο *cfik Zonar. Syncell. Justin. Ottonis B*, προεβάλοντο *aeghSVH*. | 16. Γιττῶν *cfik Zonar. VB*, Γίττων *eSS^{a}H*, Γιθθῶν *gh*, Γιτθίων *Sync. Dindorfii*. cf. Ottonis ad Just. l. c. not. 8. | 18. ἐπὶ *acefSVHB*, ἐν *ghikmv Justin. Syncell. S^a*. | τῇ βασ. *aeghik Syncell. Zonar. E*, τῇδε βασ. *cf*, βασ. (sine τῇ) *Justin.* | 19. ὑμῖν *acefhE*, ὑμῶν *gik Just. Syncell.* | τετίμηται *cfhikv Just. Sync. VHB*, τετίμητο *aegS*. post τετιμ. add. Justinus ὡς ἀνδριὰς ἀνεγήγερται, idque in textum recepit *S^a*, nulla codicum euseb. auctoritate. | Τίβερι] Τιβ/ρει *hi* (a sec. man.) *kN*. | 20. ῥωμ. ἐπιγραφὴν *cik*, ἐπιγρ. ῥωμ. volgo. | 21. ὅπερ — ἁγίῳ verba sunt Eusebii, non Justini. | καὶ] ὡς *g*, ὃ *h*, ᾧ *ik*. | 23. Ἑλένην] Σελήνην *g*, „Selenen“ *R*. | post ἐκεῖνο add. τῆ *aeh Just. SVH*, om. *cfikB*. κατ' ἐκείνε τῆ *Syncell.*

„καιρῷ, πρότερον ἐπὶ τέγες σταθεῖσαν ἐν Τύρῳ τῆς Φοινίκης, τὴν ἀπ' „αὐτῆ πρώτην ἔννοιαν λέγεσιν." ταῦτα μὲν ἔτος. συνῴδει δ' αὐτῷ καὶ ὁ Εἰρηναῖος, ἐν πρώτῳ τῷ πρὸς τὰς αἱρέσεις ὁμῆ τὰ περὶ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν ἀνοσίαν καὶ μιαρὰν αὐτῆ διδασκαλίαν ὑπογράφων, ἣν ἐπὶ τῆ παρόντος περιττὸν ἂν εἴη καταλέγειν, παρὸν ταῖς βελομένοις καὶ τῶν μετ' αὐτὸν κατὰ μέρος αἱρεσιαρχῶν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς βίβς καὶ τῶν ψευδῶν διδαγμάτων τὰς ὑποθέσεις τά τε πᾶσιν αὐτοῖς ἐπιτετηδευμένα διαγνῶναι, οὐ κατὰ πάρεργον τῇ δεδηλωμένῃ τῆ Εἰρηναίᾳ παραδεδομένα βίβλῳ. πάσης μὲν οὖν ἀρχηγὸν αἱρέσεως πρῶτον γενέσθαι τὸν Σίμωνα παρειλήφαμεν, ἐξ οὗ καὶ εἰς δεῦρο οἱ τὴν κατ' αὐτὸν μετιόντες αἵρεσιν, τὴν σώφρονα καὶ διὰ καθαρότητα βίβ παρὰ τοῖς πᾶσι βεβοημένην Χριστιανῶν φιλοσοφίαν ὑποκρινόμενοι, ἧς μὲν ἔδοξαν ἀπαλλάττεσθαι περὶ τὰ εἴδωλα δεισιδαιμονίας ἐδὲν ἧττον αὖθις ἐπιλαμβάνονται, καταπίπτοντες ἐπὶ γραφὰς καὶ εἰκόνας αὐτῆ τε τῆ Σίμωνος καὶ τῆς σὺν αὐτῷ δηλωθείσης Ἑλένης, θυμιάμασί τε καὶ θυσίαις καὶ σπονδαῖς τέτες θρησκεύειν ἐγχειρῆντες. τὰ δὲ τέτων αὐτοῖς ἀποῤῥητότερα, ὧν φασὶ τὸν πρῶτον ἐπακέσαντα ἐκπλαγήσεσθαι, καὶ κατά τι παρ' αὐτοῖς λόγιον ἔγγραφον θαμβωθήσεσθαι, θάμβες ὡς ἀληθῶς καὶ φρενῶν ἐκστάσεως καὶ μανίας ἔμπλεα τυγχάνει, τοιαῦτα ὄντα, ὡς μὴ μόνον μὴ δυνατὰ εἶναι παραδοθῆναι γραφῇ, ἀλλ' ἐδὲ χείλεσιν αὐτὸ μόνον δι' ὑπερβολὴν αἰσχρεργίας τε καὶ ἀῤῥητοποιΐας ἀνδράσι σώφροσι λαληθῆναι. ὅ τι ποτὲ γὰρ ἂν εἴη ἢ ἐπινοηθείη παντὸς αἰσχρῆ μιαρώτερον, τῆτο πᾶν ὑπερηκόντισεν ἡ τῶνδε μυσάρωτάτη αἵρεσις, ταῖς ἀθλίαις καὶ παντοίων ὡς ἀληθῶς κακῶν σεσωρευμέναις γυναιξὶν ἐγκαταπαιζόντων.

CAP. 14.

Περὶ τοῦ κατὰ Ῥώμην κηρύγματος Πέτρου τοῦ ἀποστόλου.
(Nic. H. E. II, 14.)

Τοιύτων κακῶν πατέρα καὶ δημιουργὸν τὸν Σίμωνα κατ' ἐκεῖνο καιρῷ, ὡσπερεὶ μέγαν καὶ μεγάλων ἀντίπαλον τῶν θεσπεσίων τῆ σωτῆρος ἡμῶν ἀποστόλων, ἡ μισόκαλος καὶ τῆς ἀνθρώπων ἐπίβελος σωτηρίας

---

1. ἐν Τύρῳ τῆς Φοιν. ex suo add. Eus. | 3. ὁ *ofi* (a pr. m.) *E*, om. *aeghi* (a sec, m.) *kN*. | πρώτῳ — Iren. adv. haer. I, 23. p. 99 Mass. | τῷ *cfikB*, τῶν *aehSVH*. Lectionem nostram confirmat Nicephorus scribendo ἐν τῷ πρὸς τὰς αἱρέσεις πρώτῳ λόγῳ. | 4. ἣν] ἧς *c*. | 7. διδαγμάτων *fhptVS*^{a}*H*, δογμάτων *aceikSB*. | 11. τοῖς add. *cfghikBHb*, om. *aeSVH*. | 16. ἐγχειρῆντες *bcdfikB*, ἐπιχειρῆντες *ac* (in marg.) *eghNSVH*. | 19. ἔμπλεα] ἔμπλεω *aSVH*. | 21. εἴη ἢ *cfgkVS*^{a}*HB*, ᾖ ἢ *i* (a sec. m.) *N*, om. *aehS*.

2 πονηρὰ δύναμις προὐστήσατο. ὅμως δ' ἦν ἡ θεία καὶ ὑπερβάλλουσα χάρις,
τοῖς αὐτῆς συναιρομένη διακόνοις, δι' ἐπιφανείας αὐτῶν καὶ παρουσίας
ἀναπτομένην τῷ πονηρῷ τὴν φλόγα ἢ τάχος ἐσβέννυ, ταπεινοῦσα δι' αὐτῶν,
3 καὶ καθαιροῦσα πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ. διὸ
δὴ ἔστε Σίμωνος ἔτ' ἄλλα τε τῶν τότε φυέντων συγκρότημά τι κατ' αὐτοὺς 5
ἐκείνους τοὺς ἀποστολικοὺς ὑπέστη χρόνους. ὑπερενίκα γάρ τοι καὶ ὑπερίσχυεν
ἅπαντα τὸ τῆς ἀληθείας φέγγος, ὅ τε λόγος αὐτὸς ὁ θεῖος ἅρτι θεόθεν
ἀνθρώποις ἐπιλάμψας, αὐτός τε ἐπὶ γῆς ἀκμάζων, καὶ τοῖς ἰδίοις ἀπο-
4 στόλοις ἐμπολιτευόμενος. αὐτίκα ὁ δηλωθεὶς γόης ὥσπερ ὑπὸ θείας καὶ
παραδόξου μαρμαρυγῆς τὰ τῆς διανοίας πληγεὶς ὄμματα, ὅτε πρότερον 10
ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας ἐφ' οἷς ἐπονηρεύσατο πρὸς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου κατε-
φωράθη, μεγίστην καὶ ὑπερπόντιον ἀπάρας πορείαν τὴν ἀπ' ἀνατολῶν
ἐπὶ δυσμὰς ᾤχετο φεύγων, μόνως ταύτῃ βιωτὸν αὐτῷ κατὰ γνώμην εἶναι
5 οἰόμενος. ἐπιβὰς δὲ τῆς Ῥωμαίων πόλεως, συναιρομένης αὐτῷ τὰ με-
γάλα τῆς ἐφεδρευούσης ἐνταῦθα δυνάμεως, ἐν ὀλίγῳ τοσοῦτον τὰ τῆς ἐπι- 15
χειρήσεως ἤνυστο, ὡς καὶ ἀνδριάντος ἀναθέσει πρὸς τῶν τῇδε οἷα θεὸν
6 τιμηθῆναι. οὐ μὴν εἰς μακρὸν αὐτῷ ταῦτα προὐχώρει. παρὰ πόδας γοῦν
ἐπὶ τῆς αὐτῆς Κλαυδίου βασιλείας ἡ πανάγαθος καὶ φιλανθρωποτάτη τῶν
ὅλων πρόνοια τὸν καρτερὸν καὶ μέγαν τῶν ἀποστόλων, τὸν ἀρετῆς ἕνεκα
τῶν λοιπῶν ἁπάντων προήγορον, Πέτρον, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὡς ἐπὶ τηλι- 20
κοῦτον λυμεῶνα βίου χειραγωγεῖ, ὃς οἷά τις γενναῖος θεοῦ στρατηγὸς τοῖς
θείοις ὅπλοις φραξάμενος τὴν πολυτίμητον ἐμπορίαν τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἐξ
ἀνατολῶν τοῖς κατὰ δύσιν ἐκόμιζεν, φῶς αὐτὸ καὶ λόγον ψυχῶν σωτή-
ριον, τὸ κήρυγμα τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας εὐαγγελιζόμενος.

CAP. 15. 25

Περὶ τοῦ κατὰ Μάρκον εὐαγγελίου.

(Nic. H. E. II, 15.)

1 Οὕτω δὴ οὖν ἐπιδημήσαντος αὐτοῖς τοῦ θείου λόγου ἡ μὲν τοῦ Σίμωνος
ἀπέσβη καὶ παραχρῆμα σὺν καὶ τῷ ἀνδρὶ καταλέλυτο δύναμις, τοσοῦτο
δ' ἐπέλαμψεν ταῖς τῶν ἀκροατῶν τοῦ Πέτρου διανοίαις εὐσεβείας φέγγος, 30

---

2. αὐτῆς *acdfgikvV*^{a}*S*^{a}*HK* (de Ruf. p. 254) *B*, ἐκείνης *N*, αὐτοῖς *behSV*. | 3. ἐσβέννυ] ἐσβέννυεν *h*. | 5. τε om. *h*. | 6. τοι om. *aSVH*. | 7. ἅπαντα *cfghB*, τὰ πάντα *aeikSVH*. | 8. αὐτός τε ἐπὶ γῆς *cfikB*, ἐπὶ γῆς τε *aeghSVH*. | 16. τῶν *aehSVH*, αὐτῶν *cfgikmptB*. | 18. αὐτῆς] αὐτοῦ *fgh*. | 21. θεοῦ *cefhikNBH*^{b}, τοῦ θεοῦ *aSVH*, om. *g* probante *B*. | 22. ἐμπορίαν *cfgikB*, ἐμπορείαν *aehSVH*. | 28. δὴ] δὲ *aeghNSS*^{a}. | 30. ἐπέλαμψεν *cfghikVHB*, ἔλαμψε *aeSS*^{a}.

ὡς μὴ τῇ ἁπλότητι ἱκανῶς ἔχειν ἀρκεῖσθαι ἀκοῇ, μηδὲ τῇ ἀγράφῳ τῶν θείων κηρύγματος διδασκαλίᾳ, παρακλήσεσι δὲ παντοίαις Μάρκον, οὗ τὸ εὐαγγέλιον φέρεται, ἀκόλουθον ὄντα Πέτρου λιπαρῆσαι, ὡς ἂν καὶ διὰ γραφῆς ὑπόμνημα τῆς διὰ λόγου παραδοθείσης αὐτοῖς καταλείψοι διδασκαλίας, μὴ πρότερόν τε ἀνεῖναι, ἢ κατεργάσασθαι τὸν ἄνδρα, καὶ ταύτῃ αἰτίους γενέσθαι τῆς λεγομένης τοῦ κατὰ Μάρκον εὐαγγελίου γραφῆς. γνόντα 2
δὲ τὸ πραχθὲν φασι τὸν ἀπόστολον ἀποκαλύψαντος αὐτῷ τοῦ πνεύματος ἡσθῆναι τῇ τῶν ἀνδρῶν προθυμίᾳ, κυρῶσαί τε τὴν γραφὴν εἰς ἔντευξιν ταῖς ἐκκλησίαις, (Κλήμης ἐν ἕκτῳ τῶν ὑποτυπώσεων παρατέθειται τὴν ἱστορίαν, συνεπιμαρτυρεῖ δ' αὐτῷ καὶ ὁ Ἱεραπολίτης ἐπίσκοπος ὀνόματι Παπίας), τὸν δὲ Μάρκον μνημονεύειν τὸν Πέτρον ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ, ἣν καὶ συντάξαι φασὶν ἐπ' αὐτῆς Ῥώμης, σημαίνειν τε τοῦτ' αὐτόν, τὴν πόλιν τροπικώτερον Βαβυλῶνα προσειπόντα διὰ τούτων· „ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἐν Βαβυλῶνι συνεκλεκτὴ καὶ Μάρκος ὁ υἱός μου."

CAP. 16.

Ὡς πρῶτος ὁ Μάρκος τοῖς κατ' Αἴγυπτον τὴς εἰς τὸν Χριστὸν γνῶσιν ἐκήρυξεν.
(Nic. H. E. II, 15.)

Τοῦτον δὲ Μάρκον πρῶτόν φασιν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου στειλάμενον τὸ 1
εὐαγγέλιον ὃ δὴ καὶ συνεγράψατο κηρῦξαι, ἐκκλησίας τε πρῶτον ἐπ' αὐτῆς Ἀλεξανδρείας συστήσασθαι. τοσαύτη δ' ἄρα τῶν αὐτόθι πεπιστευκότων 2
πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐκ πρώτης ἐπιβολῆς συνέστη, δι' ἀσκήσεως φιλοσοφωτάτης τε καὶ σφοδροτάτης, ὡς καὶ γραφῆς αὐτῶν ἀξιῶσαι τὰς διατριβὰς καὶ τὰς συνηλύσεις, τά τε συμπόσια καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν τοῦ βίου ἀγωγὴν τὸν Φίλωνα.

CAP. 17.

Οἷα περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον ἀσκητῶν ὁ Φίλων ἱστορεῖ.
(Nic. H. E. II, 16. 17.)

Ὃν καὶ λόγος ἔχει κατὰ Κλαύδιον ἐπὶ τῆς Ῥώμης εἰς ὁμιλίαν 1
ἐλθεῖν Πέτρῳ, τοῖς ἐκεῖσε τότε κηρύττοντι. καὶ ἐκ ἀπεικὸς ἂν εἴη τοῦτό γε, ἐπεὶ καὶ ὃ φαμεν αὐτῷ σύγγραμμα εἰς ὕστερον καὶ μετὰ χρόνους αὐτῷ

---

6. *λεγ. τοῦ c, τοῦ λεγομένου aeghE, λεγομένης τοῦ fik.* | 9. *Κλήμης* — Clem. Alex. Fragm. p. 1023 Pott. (Tom. IV. p. 87 Klotz.). | *παρατίθεται cfhVHB, παρατίθεται gi* (a sec. m.) *kmpt, ὑποτίθεται aeS.* | 10. *συνεπιμαρτυρεῖ*] *μαρτυρεῖ h.* | 13. *ἀσπάζεται* — 1 Petr. 5, 13. | 23. *τὴν ἄλλην πᾶσαν cik, πᾶσαν τ. ἄλλην* volgo. | 30. *αὐτῷ* add. *cfhikBH*^{b}, om. *aegSVH.* | *αὐτῷ* fort. omittendum.

πεπονημένον, σαφῶς τὲς εἰςέτι νῦν καὶ εἰς ἡμᾶς πεφυλαγμένης τῆς ἐκ-
2 κλησίας περιέχει κανόνας. ἀλλὰ καὶ τὸν βίον τῶν παρ' ἡμῖν ἀσκητῶν
ὡς ἔνι μάλιστα ἀκριβέστατα ἱστορῶν γένοιτ' ἂν ἔκδηλος ἐκ εἰδὼς μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἀποδεχόμενος, ἐκθειάζων τε καὶ σεμνύνων τὲς κατ' αὐτὸν ἀπο-
στολικὲς ἄνδρας, ἐξ Ἑβραίων ὡς ἔοικε γεγονότας, ταύτῃ τε ἰουδαϊκώτερον 5
3 τῶν παλαιῶν ἔτι τὰ πλεῖστα διατηροῦντας ἐθῶν. πρῶτόν γέ τοι τὸ μηδὲν
πέρα τῆς ἀληθείας οἴκοθεν καὶ ἐξ ἑαυτῆ προσθήσειν ἐν οἷς ἱστορήσειν
ἔμελλεν ἀπισχυρισάμενος, ἐν ᾧ ἐπέγραψε λόγῳ περὶ βίᾳ θεωρητικῆ ἢ
ἱκετῶν θεραπευτὰς αὐτὲς καὶ τὰς σὺν αὐτοῖς γυναῖκας θεραπευτρίδας
ἀποκαλεῖσθαί φησι, τὰς αἰτίας ἐπειπὼν τῆς τοιᾶσδε προσρήσεως, ἤτοι 10
γὰρ παρὰ τὸ τὰς ψυχὰς τῶν προσιόντων αὐτοῖς τῶν ἀπὸ κακίας πα-
θῶν ἰατρῶν δίκην ἀπαλλάττοντας ἀκεῖσθαι καὶ θεραπεύειν, ἢ τῆς περὶ
4 τὸ θεῖον καθαρᾶς καὶ εἰλικρινῆς θεραπείας τε καὶ θρησκείας ἕνεκα. εἴτ'
ἂν ἐξ ἑαυτῆ ταύτην αὐτοῖς ἐπιτέθειται τὴν προσηγορίαν, οἰκείως ἐπι-
γράψας τῷ τρόπῳ τῶν ἀνδρῶν τὄνομα, εἴτε καὶ ὄντως τὄτ' αὐτὲς ἐκάλει 15
καταρχὰς οἱ πρῶτοι, μηδαμῶς πω τῆς Χριστιανῶν προσρήσεως ἀνὰ πάντα
5 τόπον ἐπιπεφημισμένης, οὗ τί πω διατείνεσθαι ἀναγκαῖον. ὅμως δ' ἂν
ἐν πρώτοις τὴν ἀπόταξιν αὐτοῖς τῆς ἐσίας μαρτυρεῖ, φάσκων ἀρχομένης
φιλοσοφεῖν ἐξίστασθαι τοῖς προσήκουσι τῶν ὑπαρχόντων, ἔπειτα πάσαις
ἀποταξαμένης ταῖς τῆ βίᾳ φροντίσιν, ἔξω τειχῶν προελθόντας, ἐν μονα- 20
γρίοις καὶ κήπαις τὰς διατριβὰς ποιεῖσθαι, τὰς ἐκ τῶν ἀνομοίων ἐπι-
μιξίας ἀλυσιτελεῖς καὶ βλαβερὰς εὖ εἰδότας, τῶν κατ' ἐκεῖνο καιρῆ τῆθ'
ὡς εἰκὸς ἐπιτελέντων ἐκθύμῳ καὶ θερμοτάτῃ πίστει, τὸν προφητικὸν
6 ζηλῆν ἀσκέντων βίον. τοιγαροῦν κἀν ταῖς ὁμολογουμέναις τῶν ἀποστόλων
πράξεσιν ἐμφέρεται, ὅτι δὴ πάντες οἱ τῶν ἀποστόλων γνώριμοι τὰ κτή- 25
ματα καὶ τὰς ὑπάρξεις διαπιπράσκοντες ἐμέριζον ἅπασι καθ' ὅ ἄν τις
χρείαν εἶχεν, ὡς μηδὲ εἶναί τινα ἐνδεῆ παρ' αὐτοῖς· ὅσοι γῆν κτή-
τορες χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, ὡς ὁ λόγος φησί, πωλῆντες ἔφερον τὰς
τιμὰς τῶν πιπρασκομένων, ἐτίθεσάν τε παρὰ τὺς πόδας τῶν ἀποστόλων,

---

1. εἰςέτι νῦν καὶ *cfhVHB*, ἔτι νῦν καὶ *egik*, ἔτι καὶ νῦν *aSS*^{a}*H*^{a}, εἰςέτι νῦν *N.* | τῆς] τὲς *h.* | 4. ἀποδεχόμενος] ὑποδεχόμενος *h.* | 7. οἴκοθεν *hikvB*, οἴκοθεν δὲ *c*, οἰκοθέν τε *bdVS*^{a}*H*, ἤκοθεν τε (sic) *f*, ἔξωθεν *aeS.* | ἐν add. *bedfgVH*, om. *aehikSS*^{a}*B.* | 8. ἀπισχυρισάμενος] ἐπισχ. *aehS.* | 10. φησι — Phil. de vit. contempl. §. 1. p. 471 Mang. | τοιᾶσδε] τοιασδὶ *c.* | 11. γὰρ add. *cfgB*, om. *aehikSVH.* | 16. πω τῆς Χρ. *cfgkB*, τῆς Χρ. πω *aei* (a pr. m.) *SVH*, πωι (om. τῆς Χρ.) *h.* | 17. ἐπιπεφημισμένης *aehikE*, ἐμπεφ. *bcdg*, ἐνπεφ. *f.* | 23. τὸν *egik*, τῶν τὸν *ceteri codd. E.* | 25. ἐμφέρεται — Act. 2, 45. | 28. φησί — Act. 4, 34.

ὥστε διαδίδοσθαι ἑκάστῳ καθὸ ἄν τις χρείαν εἶχεν. τὰ παραπλήσια δὲ 7
τούτοις μαρτυρήσας τοῖς δηλουμένοις ὁ Φίλων, συλλαβαῖς αὐταῖς ἐπιφέρει
λέγων ταῦτα περὶ αὐτῶν ἅτω· „πολλαχῆ μὲν ἔν τῆς οἰκουμένης ἐστὶ τὸ
„γένος· ἔδει γὰρ ἀγαθῆ τελείᾳ μετασχεῖν καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν βάρ-
„βαρον. πλεονάζει δ' ἐν Αἰγύπτῳ καθ' ἕκαστον τῶν ἐπικαλουμένων
„νομῶν, καὶ μάλιστα περὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. οἱ δὲ πανταχόθεν ἄριστοι, 8
„καθάπερ εἰς πατρίδα θεραπευτῶν, ἀποικίαν στέλλονται πρός τι χωρίον
„ἐπιτηδειότατον, ὅπερ ἐστὶν ὑπὲρ λίμνης Μαρίας κείμενον ἐπὶ γεωλόφῳ
„χθαμαλωτέρῳ σφόδρα εὐκαίρως, ἀσφαλείας τε ἕνεκα καὶ ἀέρος εὐκρα-
„σίας.“ εἶθ' ἑξῆς τὰς οἰκήσεις αὐτῶν ὁποῖαί τινες ἦσαν διαγράψας 9
περὶ τῶν κατὰ χώραν ἐκκλησιῶν ταῦτά φησιν· „ἐν ἑκάστῃ δὲ οἰκίᾳ ἐστὶν
„οἴκημα ἱερὸν ὃ καλεῖται σεμνεῖον καὶ μοναστήριον, ἐν ᾧ μονέμενοι τὰ
„τῆ σεμνῆ βίᾳ μυστήρια τελοῦνται, μηδὲν εἰσκομίζοντες, μὴ ποτὸν, μὴ
„σιτίον, μηδέ τι τῶν ἄλλων ὅσα πρὸς τὰς τῆ σώματος χρείας ἀναγκαῖα,
„ἀλλὰ νόμος καὶ λόγια θεσπισθέντα διὰ προφητῶν καὶ ὕμνοι, καὶ τἄλλα
„οἷς ἐπιστήμη καὶ εὐσέβεια συναύξονται καὶ τελειοῦνται.“ καὶ μεθ' ἕτερά 10
φησι· „τὸ δ' ἔξ ἑωθινῆ μέχρις ἑσπέρας διάστημα σύμπαν αὐτοῖς ἐστὶν
„ἄσκησις. ἐντυγχάνοντες γὰρ τοῖς ἱεροῖς γράμμασι τὴν πάτριον φιλο-
„σοφῆσι σοφίαν ἀλληγορῶντες, ἐπειδὴ σύμβολα τὰ τῆς ῥητῆς ἑρμηνείας
„νομίζεσιν ἀποκεκρυμμένης φύσεως, ἐν ὑπονοίαις δηλουμένης. ἔστι δ' 11
„αὐτοῖς καὶ συγγράμματα παλαιῶν ἀνδρῶν, οἳ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν ἀρχη-
„γέται γενόμενοι πολλὰ μνημεῖα τῆς ἐν τοῖς ἀλληγορουμένοις ἰδέας ἀπέ-
„λιπον, οἷς καθάπερ τισὶν ἀρχετύποις χρώμενοι μιμοῦνται τῆς προαιρέ-
„σεως τὸν τρόπον.“ ταῦτα μὲν ἔοικεν εἰρῆσθαι τῷ ἀνδρὶ, τὰς ἱερὰς 12
ἐξηγησάμενον αὐτῶν ἐπακροασαμένῳ γραφάς. τάχα δ' εἰκὸς, ἃ φησιν ἀρχαίων
παρ' αὐτοῖς εἶναι συγγράμματα, τά τε εὐαγγέλια καὶ τὰς τῶν ἀποστόλων
γραφὰς, διηγήσεις τέ τινας κατὰ τὸ εἰκὸς τῶν πάλαι προφητῶν ἑρμη-
νευτικὰς, ὁποίας ἥ τε πρὸς Ἑβραίους καὶ ἄλλαι πλείους τοῦ Παύλου περιέ-
χουσιν ἐπιστολαὶ, ταῦτα εἶναι. εἶτα πάλιν ἑξῆς περὶ τοῦ νέους αὐτὸς 13

---

1. καθὸ *cfg*, καθ' ὅτι *aehik Luc. SVH.* | 3. λέγων — Phil. de vit. contempl. §. 3. p. 474 Mang. | ταῦτα — ἅτω add. *cfgvVHB*, om. *aehikSS*^{a}. | 11. φησιν — Phil. l. c. §. 3. p. 475. | 14. μηδέ *cfghikB*, μήτε *aeSVH*, μηδέν Phil. | 18. ἐντυγχάνοντες] εὐτυγχ. *H* errore typogr. ! τὴν π. φιλοσ. *bcfik NS*^{a}, φιλοσ. τὴν π. *aeh Phil. SVHB.* | 19. σοφίαν *bcik*, φιλοσοφίαν ceteri. | 20. δηλουμένης] δηλούμενα *aeS.* | 24. μὲν *cf*, μὲν ἔν ceteri codd. et *E.* | 25. αὐτῶν add. *cfhikmvS*^{a}*B*, om. *aegSVH.* | 27. post γραφὰς add. τυγχάνειν *acfgkVB*, om. *ehiSGS*^{a}, uncis inclusit *H.* | 29. αὐτὰς *cfghikBH*^{b}, αὐτοῖς *aeSVH.*

ποιεῖσθαι ψαλμὰς ἔτως γράφει· „ὥστ᾽ οὐ θεωρῆσι μόνον, ἀλλὰ καὶ „ποιῆσιν ᾄσματα καὶ ὕμνες εἰς τὸν θεὸν διὰ παντοίων μέτρων καὶ μελῶν, 14 „ῥυθμοῖς σεμνοτέροις ἀναγκαίως χαράσσοντες.“ πολλὰ μὲν ἂν καὶ ἄλλα, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐν ταὐτῷ διέξεισιν, ἐκεῖνα δ᾽ ἀναγκαῖον ἐφάνη δεῖν ἀναλέξασθαι, δι᾽ ὧν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀγωγῆς ὑπο- 5 15 τίθεται. εἰ δέ τῳ μὴ δοκεῖ τὰ εἰρημένα ἴδια εἶναι τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτείας, δύνασθαι δὲ καὶ ἄλλοις παρὰ τὰς δεδηλωμένας ἁρμόττειν, πειθέσθω κἂν ἀπὸ τῶν ἑξῆς αὐτῆ φωνῶν, ἐν αἷς ἀναμφήριστον, εἰ εὐγνωμονοίη, κομίσεται τὴν περὶ τῆδε μαρτυρίαν. γράφει γὰρ ὧδε· 16 „ἐγκράτειαν δ᾽ ὥσπερ τινὰ θεμέλιον προκαταβαλλόμενοι τῇ ψυχῇ τὰς 10 „ἄλλας ἐποικοδομῆσιν ἀρετάς. σιτίον γὰρ ἢ ποτὸν ἐδεὶς ἂν αὐτῶν προς- „ενέγκαιτο πρὸ ἡλίε δύσεως, ἐπεὶ τὸ μὲν φιλοσοφεῖν φωτὸς ἄξιον κρί- „νεσιν εἶναι, σκότες δὲ τὰς τῆ σώματος ἀνάγκας, ὅθεν τῷ μὲν ἡμέρας, 17 „ταῖς δὲ νυκτὸς βραχύ τι μέρος ἀπένειμαν. ἔνιοι δὲ καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν „ὑπομιμνήσκονται τροφῆς, οἷς πλείων ὁ πόθος ἐπιστήμης ἐνίδρυται, τινὲς 15 „δ᾽ ἔτως ἐνευφραίνονται καὶ τρυφῶσιν, ὑπὸ σοφίας ἑστιώμενοι πλεσίως „καὶ ἀφθόνως τὰ δόγματα χορηγύσης, ὡς καὶ πρὸς διπλασίονα χρόνον „ἀντέχειν, καὶ μόγις δι᾽ ἓξ ἡμερῶν ἀπογεύεσθαι τροφῆς ἀναγκαίας ἐθι- „σθέντες.“ ταύτας τῆ Φίλωνος σαφεῖς καὶ ἀναντιῤῥήτες περὶ τῶν καθ᾽ 18 ἡμᾶς ὑπάρχειν ἡγούμεθα λέξεις. εἰ δ᾽ ἐπὶ τούτοις ἀντιλέγων τις ἔτι σκληρύ- 20 νοιτο, καὶ ἔτος ἀπαλλαττέσθω τῆς δυσπιστίας, ἐναργεστέραις πειθαρχῶν ἀποδείξεσιν, ἃς οὐ παρά τισιν, ἢ μόνῃ τῇ τῶν Χριστιανῶν εὑρεῖν ἔστι 19 κατὰ τὸ εὐαγγέλιον θρησκείᾳ. φησὶ γὰρ δὴ τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος καὶ γυναῖκας συνεῖναι, ὧν αἱ πλεῖσται γηραλέαι τυγχάνεσι παρθένοι, τὴν ἁγνείαν ἐκ ἀνάγκη, καθάπερ ἔνιαι τῶν παρ᾽ Ἕλλησιν ἱερειῶν, φυλάξασαι 25

---

1. γράφει — l. c. §. 3. p. 476. | 3. ῥυθμοῖς *cfgi* (in marg.) *kE*, ἀρυθμοῖς (sic) *h*, ἀριθμοῖς *aei*, quae lectio quomodo ex Philonis verbis ἃ ῥυθμοῖς — χαράττουσι orta sit, facile est intellectu. | 4. περὶ ὧν] προϊὼν *ik*. | 9. τῆδε] τῶνδε *h*. | γράφει — Phil. l. c. §. 4. p. 476. | 11. γὰρ *cfhuNVS*^{a}*HB*, δὲ Philo, om. *aegikS*. | 12. φωτὸς ἄξιον *cfikNVH*, ἄξιον φωτὸς *egh Phil. SS*^{a}*B*. | 13. τῷ *aehik Phil.*, τὸ *cgp*, ᾧ *f*. | ἡμέρας *cfgt Philo*, ἡμέραν *aehikE*. | 14. ταῖς *hi* (a pr. m.) *Philo E*, τοῖς *aei* (a sec. m.) *k*, τὸ *cgp*, τὸ vel τῷ *f*: Eusebius scripsisse videtur τῷ, quod recepissem, si vel unius codicis certa auctoritate niteretur. | ἀπίνειμαν *cfgVH*, ἔνειμαν *aehik Phil. SS*^{a}*B*. | post ἡμερῶν add. ὧν (sic) *GV*, om. *CRN Phil. SS*^{a}*HK* (de Rufin. p. 243) *B*. recte: cf. Herm. Vig. p. 854. not. 377^{b}, Stallb. ad Plat. Remp. I. p. 328, c. | 21. ἔτος *cfg*, ἔτως *aehikE*. | 22. ἔστι] ἔνεστι *aeSS*^{a}*H*. | 23. φησὶ — Phil. l. c. §. 8. p. 482. | δὴ add. *cfikB*, om. *aeghSVH*. | 24. τυγχ. παρθ. *cfiVH*, παρθ. τυγχ. *aeg Phil. SS*^{a}*B*, ἀεὶ παρθ. τυγχ. *hk*.

μᾶλλον, ἢ καθ' ἑκάσιον γνώμην, διὰ ζῆλον καὶ πόθον σοφίας, ᾗ συμβιῶν σπεδάσασαι τῶν περὶ τὸ σῶμα ἡδονῶν ἠλόγησαν, οὐ θνητῶν ἐκγόνων ἀλλ' ἀθανάτων ὀρεχθεῖσαι, ἃ μόνη τίκτειν ἀφ' ἑαυτῆς οἷά τέ ἐστιν ἡ θεοφιλὴς ψυχή. εἶθ' ὑποκαταβὰς ἐμφαντικώτερον ἐκτίθεται καὶ ταῦτα· 20
5 „αἱ δ' ἐξηγήσεις τῶν ἱερῶν γραμμάτων γίγονται αὐτοῖς δι' ὑποροιῶν ἐν „ἀλληγορίαις. ἅπασα γὰρ ἡ νομοθεσία δοκεῖ τοῖς ἀνδράσι τούτοις ἐοι- „κέναι ζώῳ, καὶ σῶμα μὲν ἔχειν τὰς ῥητὰς λέξεις, ψυχὴν δὲ τὸν ἐναπο- „κείμενον ταῖς λέξεσιν ἀόρατον νοῦν, ὃν ἧρξατο διαφερόντως ἡ θρησκεία „αὕτη θεωρεῖν, ὡς διὰ κατόπτρου τῶν ὀνομάτων ἐξαίσια κάλλη νοημάτων
10 „ἐμφαινόμενα κατιδοῦσα." τί δεῖ τούτοις ἐπιλέγειν τὰς ἐπὶ ταὐτὸν συνό- 21
δους, καὶ τὰς ἰδίᾳ μὲν ἀνδρῶν, ἰδίᾳ δὲ γυναικῶν ἐν ταὐτῷ διατριβάς, καὶ τὰς ἐξ ἔθους εἰσέτι καὶ νῦν πρὸς ἡμῶν ἐπιτελεμένας ἀσκήσεις, ἃς διαφερόντως κατὰ τὴν τῶ σωτηρίω πάθους ἑορτὴν ἐν ἀσιτίαις καὶ διανυκτερεύσεσιν, προσοχαῖς τε τῶν θείων λόγων ἐκτελεῖν εἰώθαμεν. ἃ καὶ 22
15 ἐπακριβέστερον αὐτός, ὃν καὶ εἰς δεῦρο τετήρηται παρὰ μόνοις ἡμῖν τρόπον, ἐπισημηνάμενος ὁ δηλωθεὶς ἀνὴρ τῇ ἰδίᾳ παραδέδωκε γραφῇ· καὶ μάλιστά γε τὰς τῆς μεγάλης ἑορτῆς πανυχίδας καὶ τὰς ἐν ταύταις ἀσκήσεις, τούς τε λέγεσθαι εἰωθότας πρὸς ἡμῶν ὕμνους ἱστορῶν, καὶ ὡς ἑνὸς μετὰ ῥυθμοῦ κοσμίως ἐπιψάλλοντος οἱ λοιποὶ καθ' ἡσυχίαν ἀκροώ-
20 μενοι τῶν ὕμνων τὰ ἀκροτελεύτια συνεξηχῶσιν, ὅπως τε κατὰ τὰς δεδηλωμένας ἡμέρας ἐπὶ στιβάδων χαμευνοῦντες οἴνου μὲν τοπαράπαν, ὡς αὐτοῖς ῥήμασιν ἀνέγραψεν, ἐδ' ἀπογεύονται, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐναίμων τινός, ὕδωρ δὲ μόνον αὐτοῖς ἐστὶ ποτὸν, καὶ προσόψημα μετ' ἄρτου ἅλες καὶ ὄσσωπον. πρὸς τούτοις γράφει τὸν τῆς προστασίας τρόπον τῶν τὰς ἐκ- 23
25 κλησιαστικὰς λειτουργίας ἐγκεχειρισμένων, διακονίας τε καὶ τὰς ἐπὶ πᾶσιν ἀνωτάτω τῆς ἐπισκοπῆς προεδρίας. τούτων δ' ὅτῳ πόθος ἔνεστι τῆς

---

4. ἐκτίθεται — l. c. §. 10. p. 483. | καὶ om. *aehS*. | 7. ῥητὰς] θνητὰς *h*. | λέξεις *cfgNE*, διατάξεις *aehik Phil*. | 8. ἡ θρησκεία αὕτη *cfgE*, ἡ οἰκία αὕτη *hik*, ἡ οἰκεία (sic) *ae*, quae lectiones fluxerunt e Philone, cujus verba haec sunt: ἀόρατον νοῦν, ἐν ᾧ ἧρξατο ἡ λογικὴ ψυχὴ διαφερόντως τὰ οἰκεῖα θεωρεῖν. | 12. εἰσέτι καὶ *acfE*, ἔτι καὶ *hik*, ἔτι *eN*. | 14. ἃ καὶ *bcdfg*, ἅπερ *aehikE*. | 15. ἐπακριβέστερον *bcdfghikBH*^{b}, ἔτ' ἀκριβέστερον *i* (a sec. man.), ἐπακριβὲς *aeSVH*. | αὐτὸς ὢν *bcdfi* (a sec. m.) *kB*, τὸν αὐτὸν ὄν *aeSVH*, αὐτὸν ὃς *h*, αὐτὸν ὂν *i* (a pr. m.). | 17. γε add. *cfgikB*, om. *aSVH*. καὶ μάλιστά γε om. *eh*. | 18. ἱστορῶν — Phil. de vit. contempl. §. 10. p. 484. | 22. αὐτοῖς] αὐτῶν *h*. | οὐδ' *cfghikNB*, ἐκ *aeSVH*. | 23. post ἐστὶ add. τὸ *aehikE*, om. *cfgN*. | προσόψημα] προσήψημα *H* errore typogr., πρὸς ἔψημα *h*. | 24. γράφει — l. c. §. 8. p. 481. | 26. τῆς] τε τῆς *cik*.

24 ἀκριβῆς ἐπιστάσεως, μάθοι ἂν ἐκ τῆς δηλωθείσης τἀνδρὸς ἱστορίας. ὅτι δὲ τὰς πρώτας κήρυκας τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον διδασκαλίας, τά τε ἀρχῆθεν πρὸς τῶν ἀποστόλων ἔθη παραδεδομένα καταλαβὼν ὁ Φίλων ταῦτ' ἔγραφε, παντί τῳ δῆλον.

CAP. 18.

Ὅσα τοῦ Φίλωνος εἰς ἡμᾶς περιῆλθε συγγράμματα.
(Nic. H. E. II, 17. 18.)

1 Πολύς γε μὴν τῷ λόγῳ καὶ πλατὺς ταῖς διανοίαις, ὑψηλός τε ὢν καὶ μετέωρος ἐν ταῖς εἰς τὰς θείας γραφὰς θεωρίαις γεγενημένος, ποικίλην καὶ πολύτροπον τῶν ἱερῶν λόγων πεποίηται τὴν ὑφήγησιν· τοῦτο μὲν εἱρμῷ καὶ ἀκολουθίᾳ, τὴν τῶν εἰς τὴν γένεσιν διεξελθὼν πραγματείαν, ἐν οἷς ἐπέγραψε νόμων ἱερῶν ἀλληγορίαις, τοῦτο δὲ, κατὰ μέρος διαστολὰς κεφαλαίων τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς ζητουμένων, ἐπιστάσεις τε καὶ διαλύσεις ποιούμενος, ἐν οἷς καὶ αὐτοῖς καταλλήλως τῶν ἐν γενέσει καὶ
2 τῶν ἐν ἐξαγωγῇ ζητημάτων τε καὶ λύσεων τέθειται τὴν ἐπιγραφήν. ἔστι δ' αὐτῷ παρὰ ταῦτα προβλημάτων τινῶν ἰδίως πεπονημένα σπουδάσματα, οἷά ἐστι τὰ περὶ γεωργίας δύο, καὶ τὰ περὶ μέθης τοσαῦτα, καὶ ἄλλα ἄττα διαφόρως καὶ οἰκείας ἐπιγραφῆς ἠξιωμένα, οἷος ὁ περὶ ὧν νήψας ὁ νῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται, καὶ ὁ περὶ συγχύσεως τῶν διαλέκτων, καὶ ὁ περὶ φυγῆς καὶ αἱρέσεως, καὶ ὁ περὶ φύσεως καὶ εὑρέσεως, καὶ ὁ περὶ
3 τῆς πρὸς τὰ παιδεύματα συνόδου, περί τε τῆς, τίς ὁ τῶν θείων ἐστὶ κληρονόμος, ἢ περὶ τῆς εἰς τὰ ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς, καὶ ἔτι ὁ περὶ τῶν τριῶν ἀρετῶν, ἃς σὺν ἄλλαις ἀνέγραψε Μωϋσῆς. πρὸς τούτοις ὁ
4 περὶ τῶν μετονομαζομένων, καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται, ἐν ᾧ φησὶ συντεταχέναι καὶ περὶ διαθηκῶν πρῶτον καὶ δεύτερον. ἔστι δ' αὐτῷ καὶ

---

1. τάνδρὸς *cfikNB*, τῆς ἀνδρὸς *aeghSVH*. 8. ὧν add. *bcdfghikBH*^{b}, om. *aeSVH*. | 12. ἀλληγορίαις *chVS*^{a}*H*, ἀλληγορίας *aefikNSB*, ἀλληγορίαι *g*. | 15. τε om. *aeghSS*^{a}. | 18. ὁ post οἷος add. *ceghikvNS*^{a}*B*, om. *fVH*. | 19. καὶ ὁ περὶ φυγῆς — εὑρέσεως *i* (a sec. m.) *kg* (sive cod. Norfolciensis, ex quo falsa refert Fabric. Bibl. Gr. III. p. 109) *NBH*^{b}, καὶ ὁ περὶ φυγῆς καὶ εὑρέσεως *aeh SVS*^{a}*H*, „de natura et inventione“ *R*, περὶ φύσεως καὶ εὑρήματος *Sophron. Suid.* In *bcdf* Valesius testatur legi καὶ ὁ περὶ φύσεως καὶ αἱρέσεως, at in *c* certe et *f* legitur καὶ ὁ περὶ φυγῆς καὶ αἱρέσεως, teste Burtono. Librarii quin duos libros sive titulos in unum conflaverint, similitudine verborum decepti, dubitari non potest. | 22. ἐναντία] τὰ ἐναντία *h*. | περὶ τῶν] τῶν περὶ τῶν *c*. | 23. ἀνέγραψε] fort. leg. ἐπέγραψε. | 25. πρῶτον καὶ δεύτερον *aeSBNSS*^{a}, πρώτης καὶ δευτέρας *bcdfghikB*. Eusebium scripsisse α' καὶ β', recte vidit Fabricius.

περὶ ἀποικίας, καὶ βίᾳ σοφῇ τῇ κατὰ δικαιοσύνην τελειωθέντος, ἢ νόμων ἀγράφων. καὶ ἔτι περὶ γιγάντων, ἢ περὶ τῆ μὴ τρέπεσθαι τὸ θεῖον, περί τε τῆ κατὰ Μωϋσέα θεοπέμπτες εἶναι τὰς ὀνείρας πρῶτον, δεύτερον, τρίτον, τέταρτον, πέμπτον. καὶ ταῦτα μὲν τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα τῶν εἰς τὴν γένεσιν. εἰς δὲ τὴν ἔξοδον ἔγνωμεν αὐτῆ ζητημάτων καὶ λύσεων πρῶτον, δεύτερον, τρίτον, τέταρτον, πέμπτον. καὶ τὸ περὶ τῆς σκηνῆς, τό τε περὶ τῶν δέκα λογίων, καὶ τὰ περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων εἰς τὰ συντείνοντα κεφάλαια τῶν δέκα λόγων, α′ β′ γ′ δ′. καὶ τὸ περὶ τῶν εἰς τὰς ἱερουργίας ζῴων, καὶ τίνα τὰ τῶν θυσιῶν εἴδη. καὶ τὸ περὶ τῶν προκειμένων ἐν τῷ νόμῳ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἄθλων, τοῖς δὲ πονηροῖς ἐπιτιμίων καὶ ἀρῶν. πρὸς τούτοις ἅπασι καὶ μονόβιβλα 6
αὐτῆ φέρεται, ὡς τὸ περὶ προνοίας, καὶ ὁ περὶ Ἰουδαίων αὐτῷ συνταχθεὶς λόγος, καὶ ὁ πολιτικός· ἔτι τε ὁ Ἀλέξανδρος, ἢ περὶ τῆ λόγον ἔχειν τὰ ἄλογα ζῷα. ἐπὶ τούτοις ὁ περὶ τῆ δῦλον εἶναι πάντα φαῦλον, ᾧ ἐξῆς ἐστὶν ὁ περὶ τῆ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι. μεθ' ἃς συν- 7
τέτακται αὐτῷ ὁ περὶ βίου θεωρητικῆ ἢ ἱκετῶν, ἐξ οὗ τὰ περὶ τῆ βίου τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν διεληλύθαμεν· καὶ τῶν ἐν νόμῳ δὲ καὶ προφήταις Ἑβραικῶν ὀνομάτων αἱ ἑρμηνεῖαι τῆ αὐτῆ σπουδαὶ εἶναι λέγονται. οὗτος μὲν ἦν κατὰ Γάϊον ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἀφικόμενος τὰ περὶ τῆς Γαΐου 8
θεοστυγίας αὐτῷ γραφέντα, ἃ μετὰ ἤθους καὶ εἰρωνείας περὶ ἀρετῶν ἐπέγραψεν, ἐπὶ πάσης λέγεται τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου κατὰ Κλαύδιον διελθεῖν, ὡς καὶ τῆς ἐν βιβλιοθήκαις ἀναθέσεως θαυμασθέντας αὐτῆ καταξιωθῆναι τοὺς λόγους. τηνικαῦτα δὲ καὶ Παύλου τὴν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καὶ 9
κύκλῳ πορείαν μέχρι τῆ Ἰλλυρικῆ διανύοντος, Ἰουδαίους Ῥώμης ἀπελαύνει Κλαύδιος, ὅ τε Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα μετὰ τῶν ἄλλων Ἰουδαίων τῆς Ῥώμης ἀπαλλαγέντες ἐπὶ τὴν Ἀσίαν καταίρουσιν, ἐνταῦθά τε Παύλῳ τῷ ἀποστόλῳ συνδιατρίβουσι, τοὺς αὐτόθι τῶν ἐκκλησιῶν ἄρτι πρὸς αὐτῆ

---

1. post ἢ add. περὶ *hSVH*, om. codd. reliqui et *BH*^{b}. | 2. ἢ περὶ codd. omnes praeter *g*, in quo legitur καὶ περί: idem proposuit *V*^{a}. Rufinus habet nec ἢ nec καί: ponit utrumque titulum sine copula tanquam diversorum librorum. | 3. πρῶτον, δεύτερον] πρῶτος, δεύτερος κτλ. *gN*. | 8. α′ β′ γ′ δ′ codd. praeter *gk*, ubi πρῶτον, δεύτερον κτλ. | 12. τὸ *cdfgikV*^{a}*B*, τὰ *abehSVH*. | ὁ περὶ] ὁ ὑπὲρ conj. *V*^{a}. | αὐτῷ συντ. *cegikB*, συντ. αὐτῷ *afhSVH*. | 13. ὁ Ἀλέξ.] ὁ om. *aeikSS*^{a}. | 18. σπουδαὶ *bcdf*, σπουδαίᾳ *ik*, σπουδὴ *aeghE*. | 20. περὶ ἀρετῶν ἐπέγρ. *cefikNB*, ὑπὲρ ἀρ. ἐπ. *g*, ἐπέγρ. περὶ ἀρετῶν *ahSVH*. | 21. πάσης] πάσης δὲ *h*. | 23. τηνικαῦτα δὲ καὶ] κατὰ δὲ τὰς χρόνους *ae*, κατὰ δὲ τόσδε τὰς χρ. *h*. | 25. ὅ τε] ὅτε *E*.

καταβληθέντας θεμελίως ἐπιστηρίζοντι. διδάσκαλος καὶ τούτων ἡ ἱερὰ τῶν πράξεων γραφή.

CAP. 19.

Οἷα τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰουδαίους συμφορὰ μετῆλθεν ἐν τῇ τοῦ πάσχα ἡμέρᾳ.
(Nic. H. E. II, 26.)

1 Ἔτι δὲ Κλαυδίου τὰ τῆς βασιλείας διέποντος, κατὰ τὴν τῶ πάσχα ἑορτὴν τοσαύτην ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων στάσιν καὶ ταραχὴν ἐγγενέσθαι συνέβη, ὡς μόνων τῶν περὶ τὰς ἐξόδους τῶ ἱερῶ βίᾳ συνωθουμένων τρεῖς μυριάδας Ἰουδαίων ἀποθανεῖν πρὸς ἀλλήλων καταπατηθέντων, γενέσθαι τε τὴν ἑορτὴν πένθος μὲν ὅλῳ τῷ ἔθνει, θρῆνον δὲ καθ' ἑκάστην οἰκίαν. 1
2 καὶ ταῦτα μὲν κατὰ λέξιν ὁ Ἰώσηπος. Κλαύδιος δὲ Ἀγρίππαν, Ἀγρίππα παῖδα, Ἰουδαίων καθίστησι βασιλέα, Φήλικα τῆς χώρας ἁπάσης Σαμαρείας τε καὶ Γαλιλαίας καὶ προσέτι τῆς ἐπικαλουμένης Περαίας ἐπίτροπον ἐκπέμψας. διοικήσας δὲ αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν ἔτεσι τρισὶ καὶ δέκα πρὸς μησὶν ὀκτώ, Νέρωνα τῆς ἀρχῆς διάδοχον καταλιπὼν τελευτᾷ. 1

CAP. 20.

Οἷα καὶ κατὰ Νέρωνα ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπράχθη.
(Nic. H. E. II, 26.)

1 Κατὰ δὲ Νέρωνα Φήλικος τῆς Ἰουδαίας ἐπιτροπεύοντος αὐτοῖς ῥήμασιν αὖθις ὁ Ἰώσηπος τὴν εἰς ἀλλήλους τῶν ἱερέων στάσιν ὧδέ πως 2
2 ἐν εἰκοστῷ τῆς ἀρχαιολογίας γράφει· „ἐξάπτεται δὲ καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι „στάσις πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς πρώτους τῶ πλήθους τῶν Ἱεροσολύμων, „ἕκαστός τε αὐτῶν, στῖφος ἀνθρώπων τῶν θρασυτάτων καὶ νεωτεριστῶν „ἑαυτῷ ποιήσας, ἡγεμὼν ἦν. καὶ συῤῥάσσοντες ἐκακολόγουν τε ἀλλήλους, „καὶ λίθοις ἔβαλλον. ὁ δ' ἐπιπλήξων ἦν οὐδὲ εἷς, ἀλλ' ὡς ἐν ἀπροστα- 2
3 „τεύτῳ πόλει ταῦτ' ἐπράσσετο μετ' ἐξουσίας. τοσαύτη δὲ τοὺς ἀρχιερεῖς „κατέλαβεν ἀναίδεια καὶ τόλμα, ὥστε ἐκπέμπειν δούλους ἐτόλμων ἐπὶ τὰς „ἅλωνας, τοὺς ληψομένους τὰς τοῖς ἱερεῦσιν ὀφειλομένας δεκάτας. καὶ συνέ- „βαινε τοὺς ἀπορουμένους τῶν ἱερέων ὑπ' ἐνδείας ἀπολλυμένους θεωρεῖν.
4 „οὕτως ἐκράτει τῆ δικαίᾳ παντὸς ἡ τῶν στασιαζόντων βία." πάλιν δὲ ὁ 3

---

1. ἐπιστηρίζοντι] καταστηρίζοντι *h*. | 2. γραφὴ — Act. 18, 2. | 8. μόνων] μούνου *H*. | 9. καταπατηθέντων] καταπατηθέντας *a*. | 11. μὲν] δὲ *aehS*. | post μὲν add. σχεδὸν *vVHZ*. | ὁ Ἰώσηπος — Antiq. XX, 5, 3. cf. Bell. Jud. II, 12, 1. | Κλαύδιος δὲ *CVB*, καὶ αὖθις δ' ὅπως Κλαύδιος *vS*[a]*H*. | 20. τῶν ἱερίων στάσιν *cefgikNB*, στάσιν τῶν ἱερ. *ahSVH*. | 21. γράφει — Antiq. XX, 8, 8 Hav. | 29. ἀπολλυμένους θεωρεῖν] τελευτᾶν *Jos*.

αὐτὸς συγγραφεὺς κατὰ τὰς αὐτὰς χρόνους ἐν Ἱεροσολύμοις ὑποφυῆναι λησταῖν τι εἶδος ἱστορεῖ, οἳ „μεθ' ἡμέραν," ὥς φησι, „καὶ ἐν μέσῃ τῇ πόλει ἐφόνευον τοὺς συναντῶντας. μάλιστα γὰρ ἐν ταῖς ἑορταῖς μιγνυμένους τῷ πλήθει, καὶ ταῖς ἐσθήσεσιν ὑποκρύπτοντας μικρὰ ξιφίδια, τούτοις νύττειν τοὺς διαφόρους· ἔπειτα πεσόντων, μέρος γίνεσθαι τῶν ἐπαγανακτούντων αὐτοὺς τοὺς πεφονευκότας· διὸ καὶ παντάπασιν ὑπ' ἀξιοπιστίας ἀνευρέτους γενέσθαι. πρῶτον μὲν ἦν ὑπ' αὐτῶν Ἰωνάθην τὸν ἀρχιερέα κατασφαγῆναι, μετὰ δ' αὐτὸν καθ' ἡμέραν ἀναιρεῖσθαι πολλούς, καὶ τῶν συμφορῶν τὸν φόβον εἶναι χαλεπώτερον, ἑκάστου καθάπερ ἐν πολέμῳ καθ' ὥραν τὸν θάνατον προσδεχομένου."

CAP. 21.

Περὶ τοῦ Αἰγυπτίου, οὗ καὶ τῶν ἀποστόλων αἱ πράξεις ἐμνημόνευσαν.
(Nic. H. E. II, 26.)

Ἐξῆς δὲ τούτοις ἐπιφέρει μεθ' ἕτερα λέγων· „μείζονι δὲ τούτων 1
„πληγῇ Ἰουδαίους ἐκάκωσεν ὁ Αἰγύπτιος ψευδοπροφήτης. παραγενόμενος
„γὰρ εἰς τὴν χώραν ἄνθρωπος γόης, καὶ προφήτου πίστιν ἐπιθεὶς ἑαυτῷ,
„περὶ τρισμυρίους μὲν ἀθροίζει τῶν ἠπατημένων, περιαγαγὼν δ' αὐτοὺς ἐκ
„τῆς ἐρημίας εἰς τὸ ἐλαιῶν καλούμενον ὄρος ἐκεῖθεν οἷός τε ἦν εἰς Ἱερο-
„σόλυμα παρελθεῖν βιάζεσθαι, καὶ κρατήσας τῆς τε Ῥωμαϊκῆς φρουρᾶς
„καὶ τοῦ δήμου τυραννεῖν, χρώμενος τοῖς συνεισπεσοῦσι δορυφόροις. φθάνει 2
„τ' αὐτοῦ τὴν ὁρμὴν Φῆλιξ, ὑπαντήσας μετὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν ὁπλιτῶν.
„καὶ πᾶς ὁ δῆμος συνεφήψατο τῆς ἀμύνης, ὥστε συμβολῆς γενομένης
„τὸν μὲν Αἰγύπτιον φυγεῖν μετ' ὀλίγων, διαφθαρῆναι δὲ καὶ ζωγρηθῆναι
„πλείστους τῶν σὺν αὐτῷ." ταῦτα ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν ἱστοριῶν ὁ Ἰώ- 3
σηπος· ἐπιστῆσαι δὲ ἄξιον τοῖς ἐνταῦθα κατὰ τὸν Αἰγύπτιον δεδηλωμένοις καὶ τοῖς ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων. ἔνθα τὰ κατὰ Φήλικα πρὸς τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις χιλιάρχου εἴρηται τῷ Παύλῳ, ὁπηνίκα κατεστασίαζεν αὐτοῦ τὸ τῶν Ἰουδαίων πλῆθος· „οὐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ Αἰγύπτιος
ὁ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας καὶ ἐξαγαγὼν ἐν τῇ ἐρήμῳ τοὺς τετρακισχιλίους ἄνδρας τῶν σικαρίων;" ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ Φήλικα τοιαῦτα.

---

2. ἱστορεῖ — Bell. Jud. II, 13, 3. | 4. ἐσθήσεσιν *cfghik Joseph. NBH*^{b}, ἐσθῆσιν *eSVH*. | τούτοις] τούτους *i* (a pr. m.) *VH*. | 7. ἦν om. *h*. | 14. λέγων — Bell. Jud. II, 13, 5. | 18. εἰς] εἰς τὰ *cfg*. | 19. κρατήσας *aehik Jos. NSVHB*, κρατῆσαι *bcdfgGS*^{a}. | 20. τυραννεῖν *aegi* (a sec. man.) *k Joseph. NRSVHB*, τυραννικῶς *bcdfhi* (a pr. m.) *vS*^{a}. | 21. ὑπαντήσας] ὑπαντιάσας *hikN*. | 26. τὰ add. *cfghi* (a sec. m.) *kB*, om. *aei* (a pr. m.) *VH*. | 27. πρὸς *cik*, ὑπὸ vulgo. | 28. οὐκ ἄρα — Act. 21, 38. | 29. ἐν τῇ ἐρήμῳ *acefhikNBH*^{b}, εἰς τὴν ἔρημον *g Luc. SVH*.

καταβληθέντας θεμελίους ἐπιστηρίζοντι. διδάσκαλος καὶ τούτων ἡ ἱερὰ τῶν πράξεων γραφή.

CAP. 19.

Οἷα τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰουδαίους συμφορὰ μετῆλθεν ἐν τῇ τοῦ πάσχα ἡμέρᾳ. (Nic. H. E. II, 26.)

1 Ἔτι δὲ Κλαυδίου τὰ τῆς βασιλείας διέποντος, κατὰ τὴν τῶ πάσχα ἑορτὴν τοσαύτην ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων στάσιν καὶ ταραχὴν ἐγγενέσθαι συνέβη, ὡς μόνων τῶν περὶ τὰς ἐξόδους τῷ ἱερῷ βίᾳ συνωθουμένων τρεῖς μυριάδας Ἰουδαίων ἀποθανεῖν πρὸς ἀλλήλων καταπατηθέντων, γενέσθαι τε τὴν ἑορτὴν πένθος μὲν ὅλῳ τῷ ἔθνει, θρῆνον δὲ καθ' ἑκάστην οἰκίαν. 2 καὶ ταῦτα μὲν κατὰ λέξιν ὁ Ἰώσηπος. Κλαύδιος δὲ Ἀγρίππαν, Ἀγρίππα παῖδα, Ἰουδαίων καθίστησι βασιλέα, Φήλικα τῆς χώρας ἁπάσης Σαμαρείας τε καὶ Γαλιλαίας καὶ προσέτι τῆς ἐπικαλουμένης Περαίας ἐπίτροπον ἐκπέμψας. διοικήσας δὲ αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν ἔτεσι τρισὶ καὶ δέκα πρὸς μησὶν ὀκτὼ, Νέρωνα τῆς ἀρχῆς διάδοχον καταλιπὼν τελευτᾷ.

CAP. 20.

Οἷα καὶ κατὰ Νέρωνα ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπράχθη. (Nic. H. E. II, 26.)

1 Κατὰ δὲ Νέρωνα Φήλικος τῆς Ἰουδαίας ἐπιτροπεύοντος αὐτοῖς ῥήμασιν αὖθις ὁ Ἰώσηπος τὴν εἰς ἀλλήλους τῶν ἱερέων στάσιν ὧδέ πως 2 ἐν εἰκοστῷ τῆς ἀρχαιολογίας γράφει· „ἐξάπτεται δὲ καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι „στάσις πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς πρώτους τῷ πλήθους τῶν Ἱεροσολύμων, „ἕκαστός τε αὐτῶν, στῖφος ἀνθρώπων τῶν θρασυτάτων καὶ νεωτεριστῶν „ἑαυτῷ ποιήσας, ἡγεμὼν ἦν. καὶ συῤῥάσσοντες ἐκακολόγουν τε ἀλλήλους, „καὶ λίθοις ἔβαλλον. ὁ δ' ἐπιπλήξων ἦν οὐδὲ εἷς, ἀλλ' ὡς ἐν ἀπροστα- 3 „τεύτῳ πόλει ταῦτ' ἐπράσσετο μετ' ἐξουσίας. τοσαύτη δὲ τοὺς ἀρχιερεῖς „κατέλαβεν ἀναίδεια καὶ τόλμα, ὥστε ἐκπέμπειν δούλους ἐτόλμων ἐπὶ τὰς „ἅλωνας, τὰς ληψομένους τὰς τοῖς ἱερεῦσιν ὀφειλομένας δεκάτας. καὶ συνέ- „βαινε τοὺς ἀπορουμένους τῶν ἱερέων ὑπ' ἐνδείας ἀπολλυμένους θεωρεῖν. 4 „ὅτως ἐκράτει τῇ δικαίᾳ παντὸς ἡ τῶν στασιαζόντων βία." πάλιν δὲ ὁ

---

1. ἐπιστηρίζοντι] καταστηρίζοντι *h*. | 2. γραφὴ — Act. 18, 2. | 8. μόνων] μόνου *H*. | 9. καταπατηθέντων] καταπατηθέντας *a*. | 11. μὲν] δὲ *aehS*. | post μὲν add. σχεδὸν *vVHZ*. | ὁ Ἰώσηπος — Antiq. XX, 5, 3. cf. Bell. Jud. II, 12, 1. | Κλαύδιος δὲ *CVB*, καὶ αὖθις δ' ὅπως Κλαύδιος *vS*^{a}*H*. | 20. τῶν ἱερέων στάσιν *cefgikNB*, στάσιν τῶν ἱερ. *ahSVH*. | 21. γράφει — Antiq. XX, 8, 8 Hav. | 29. ἀπολλυμένους θεωρεῖν] τελευτᾶν *Jos*.

αὐτὸς συγγραφεὺς κατὰ τὰς αὐτὰς χρόνους ἐν Ἱεροσολύμοις ὑποφυῆναι λῃστῶν τι εἶδος ἱστορεῖ, οἳ „μεθ' ἡμέραν," ὥς φησι, „καὶ ἐν μέσῃ τῇ πόλει ἐφόνευον τοὺς συναντῶντας. μάλιστα γὰρ ἐν ταῖς ἑορταῖς μιγνυμένους τῷ πλήθει, καὶ ταῖς ἐσθήσεσιν ὑποκρύπτοντας μικρὰ ξιφίδια, τούτοις νύττειν τοὺς διαφόρους· ἔπειτα πεσόντων, μέρος γίνεσθαι τῶν ἐπαγανακτούντων αὐτοὺς τοὺς πεφονευκότας· διὸ καὶ παντάπασιν ὑπ' ἀξιοπιστίας ἀνευρέτους γενέσθαι. πρῶτον μὲν ἕν ὑπ' αὐτῶν Ἰωνάθην τὸν ἀρχιερέα κατασφαγῆναι, μετὰ δ' αὐτὸν καθ' ἡμέραν ἀναιρεῖσθαι πολλούς, καὶ τῶν συμφορῶν τὸν φόβον εἶναι χαλεπώτερον, ἑκάστου καθάπερ ἐν πολέμῳ καθ' ὥραν τὸν θάνατον προσδεχομένου."

CAP. 21.

Περὶ τοῦ Αἰγυπτίου, οὗ καὶ τῶν ἀποστόλων αἱ πράξεις ἐμνημόνευσαν.
(Nic. H. E. II, 26.)

Ἐξῆς δὲ τούτοις ἐπιφέρει μεθ' ἕτερα λέγων· „μείζονι δὲ τούτων „πληγῇ Ἰουδαίους ἐκάκωσεν ὁ Αἰγύπτιος ψευδοπροφήτης. παραγενόμενος „γὰρ εἰς τὴν χώραν ἄνθρωπος γόης, καὶ προφήτου πίστιν ἐπιθεὶς ἑαυτῷ, „περὶ τρισμυρίους μὲν ἀθροίζει τῶν ἠπατημένων, περιαγαγὼν δ' αὐτοὺς ἐκ „τῆς ἐρημίας εἰς τὸ ἐλαιῶν καλούμενον ὄρος ἐκεῖθεν οἷός τε ἦν εἰς Ἱερο„σόλυμα παρελθεῖν βιάζεσθαι, καὶ κρατήσας τῆς τε Ῥωμαϊκῆς φρουρᾶς „καὶ τοῦ δήμου τυραννεῖν, χρώμενος τοῖς συνεισπεσοῦσι δορυφόροις. φθάνει „τ' αὐτοῦ τὴν ὁρμὴν Φῆλιξ, ὑπαντήσας μετὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν ὁπλιτῶν. „καὶ πᾶς ὁ δῆμος συνεφήψατο τῆς ἀμύνης, ὥστε συμβολῆς γενομένης „τὸν μὲν Αἰγύπτιον φυγεῖν μετ' ὀλίγων, διαφθαρῆναι δὲ καὶ ζωγρηθῆναι „πλείστους τῶν σὺν αὐτῷ." ταῦτα ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν ἱστοριῶν ὁ Ἰώσηπος· ἐπιστῆσαι δὲ ἄξιον τοῖς ἐνταῦθα κατὰ τὸν Αἰγύπτιον δεδηλωμένοις καὶ τοῖς ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων. ἔνθα τὰ κατὰ Φήλικα πρὸς τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις χιλιάρχου εἴρηται τῷ Παύλῳ, ὁπηνίκα κατεστασίαζεν αὐτοῦ τὸ τῶν Ἰουδαίων πλῆθος· „οὐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ Αἰγύπτιος ὁ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας καὶ ἐξαγαγὼν ἐν τῇ ἐρήμῳ τοὺς τετρακισχιλίους ἄνδρας τῶν σικαρίων;" ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ Φήλικα τοιαῦτα.

---

2. ἱστορεῖ — Bell. Jud. II, 13, 3. | 4. ἐσθήσεσιν *cfghik Joseph. NBHᵇ*, ἐσθῆσιν *eSVH*. | τούτοις] τούτους *i* (a pr. m.) *VH*. | 7. ἕν om. *h*. | 14. λέγων — Bell. Jud. II, 13, 5. | 18. εἰς] εἰς τὰ *cfg*. | 19. κρατήσας *aehik Jos. NSVHB*, κρατῆσαι *bcdfgGSᵃ*. | 20. τυραννεῖν *aegi* (a sec. man.) *k Joseph. NRSVHB*, τυραννικῶς *bcdfhi* (a pr. m.) *vSᵃ*. | 21. ὑπαντήσας] ὑπαντιάσας *hikN*. | 26. τὰ add. *cfghi* (a sec. m.) *kB*, om. *aei* (a pr. m.) *VH*. | 27. πρὸς *cik*, ὑπὸ vulgo. | 28. οὐκ ἄρα — Act. 21, 38. | 29. ἐν τῇ ἐρήμῳ *acefhikNBHᵇ*, εἰς τὴν ἔρημον *g Luc. SVH*.

CAP. 22.

Ὡς ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Ῥώμην δέσμιος ἀναπεμφθεὶς Παῦλος, ἀπολογησάμενος πάσης ἀπελύθη αἰτίας.

(Nic. H. E. II, 28—33.)

1 Τότε δὲ Φῆστος ὑπὸ Νέρωνος διάδοχος πέμπεται, καθ' ὃν δικαιο-
λογησάμενος ὁ Παῦλος δέσμιος ἐπὶ Ῥώμης ἄγεται. Ἀρίσταρχος δ' αὐτῷ
συνῆν, ὃν καὶ εἰκότως συναιχμάλωτόν πω τῶν ἐπιστολῶν ἀποκαλεῖ. καὶ
Λουκᾶς δὲ, ὁ τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων γραφῇ παραδοὺς, ἐν τούτοις
κατέλυσε τὴν ἱστορίαν, διετίαν ὅλην ἐπὶ τῆς Ῥώμης τὸν Παῦλον ἄνετον
διατρῖψαι, καὶ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον ἀκωλύτως κηρῦξαι ἐπισημηνάμενος.
2 τότε μὲν οὖν ἀπολογησάμενον αὖθις ἐπὶ τὴν τοῦ κηρύγματος διακονίαν
λόγος ἔχει στείλασθαι τὸν ἀπόστολον, δεύτερον δ' ἐπιβάντα τῇ αὐτῇ
πόλει τῷ κατ' αὐτὸν τελειωθῆναι μαρτυρίῳ. ἐν ᾧ δεσμοῖς ἐχόμενος τὴν
πρὸς Τιμόθεον δευτέραν ἐπιστολὴν συντάττει, ὁμοῦ σημαίνων τήν τε προ-
3 τέραν αὐτῷ γενομένην ἀπολογίαν, καὶ τὴν παραπόδας τελείωσιν. δέχε
δὴ καὶ τούτων τὰς αὐτοῦ μαρτυρίας· „ἐν τῇ πρώτῃ μου, φησίν, ἀπολογίᾳ
οὐδείς μοι συμπαρεγένετο, ἀλλὰ πάντες με ἐγκατέλιπον, (μὴ αὐτοῖς λογι-
σθείη), ὁ δὲ κύριός μοι παρέστη καὶ ἐνεδυνάμωσέ με, ἵνα δι' ἐμοῦ τὸ
κήρυγμα πληροφορηθῇ, καὶ ἀκούσωσι πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐρρύσθην ἐκ
4 στόματος λέοντος.“ σαφῶς δὴ παρίστησι διὰ τούτων, ὅτι δὴ τὸ πρότερον,
ὅπως ἂν τὸ κήρυγμα τὸ δι' αὐτοῦ πληρωθείη, ἐρρύσθη ἐκ στόματος λέον-
τος, (τὸν Νέρωνα ταύτῃ, ὡς ἔοικε, διὰ τὸ ὠμόθυμον προσειπών). ἐκ ὧν
ἐξῆς προστέθεικε παραπλήσιόν τι τῷ· ῥύσεταί με ἐκ στόματος λέοντος.
5 ἐώρα γὰρ τῷ πνεύματι τὴν ὅσον οὔπω μέλλουσαν αὐτοῦ τελευτήν. διό φησιν
ἐπιλέγων τῷ „καὶ ἐρρύσθην ἐκ στόματος λέοντος“ τό „ῥύσεταί με ὁ
κύριος ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ, καὶ σώσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν
ἐπουράνιον,“ σημαίνων τὸ παραυτίκα μαρτύριον, ὃ καὶ σαφέστερον ἐν τῇ
αὐτῇ προλέγει γραφῇ φάσκων· „ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς
6 τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφέστηκεν.“ νῦν μὲν οὖν ἐπὶ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς
τῶν πρὸς Τιμόθεον τὸν Λουκᾶν μόνον γράφοντι αὐτῷ συνεῖναι δηλοῖ,
κατὰ δὲ τὴν προτέραν ἀπολογίαν οὐδὲ τοῦτον. ὅθεν εἰκότως τὰς τῶν
ἀποστόλων πράξεις ἐπ' ἐκεῖνον ὁ Λουκᾶς περιέγραψε τὸν χρόνον, τὴν

---

6. δ' om. *aehi* (a pr. m.). | 7. ἀποκαλεῖ — Col. 4, 10. | 8. Λουκᾶς — Act. 28, 30. | ὁ *cfgVHB*, ὁ καὶ *aehikSS*^{a}. | 16. ἐν τῇ πρώτῃ — 2 Tim. 4, 16. | 21. ὅπως *cefikVHB*, ὡς *aghSS*^{a}. | 22. ἐκ ὧν *ci* (a pr. m.) *kV*^{a} *S*^{a} *HB*, οὐκοῦν *afghS*. | 23. τῷ *bcdfghB*, τὸ *aeik Syncell.* (p. 635 Dind.) *SVH*. | 28. ἐγὼ γὰρ — 2 Tim. 4, 6. | 29. ἐμῆς ἀναλύσεως *cfhikNBH*^{b}, ἀναλ. μου *aeg Syncell. SVH*. | 30. τῶν] τῆς *hi* (a sec. m.) *k*.

μέχρις ὅτε τῷ Παύλῳ συνῆν ἱστορίαν ὑφηγησάμενος. ταῦτα δὲ ἡμῖν εἴρη- 7
ται παρισταμένοις, ὅτι μὴ καθ' ἣν ὁ Λουκᾶς ἀνέγραψεν ἐπὶ τῆς Ῥώμης
ἐπιδημίαν τῷ Παύλῳ τὸ μαρτύριον αὐτῷ συνεπεράνθη. εἰκός γέ τοι κατὰ 8
μὲν ἀρχὰς ἠπιώτερον τοῦ Νέρωνος διακειμένου ῥᾷον τὴν ὑπὲρ τῶν δόγμα-
τος τοῦ Παύλου καταδεχθῆναι ἀπολογίαν, προελθόντος δὲ εἰς ἀθεμίτους
τόλμας μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὰ κατὰ τῶν ἀποστόλων ἐπιχειρῆσαι.

CAP. 23.

Ὡς ἐμαρτύρησεν Ἰάκωβος ὁ τοῦ κυρίου χρηματίσας ἀδελφός.
(Nic. H. E. II, 38.)

Ἰουδαῖοί γε μὴν τῷ Παύλῳ Καίσαρα ἐπικαλεσαμένῳ, ἐπί τε τὴν Ῥω- 1
μαίων πόλιν ὑπὸ Φήστου παραπεμφθέντος, τῆς ἐλπίδος καθ' ἣν ἐξήρτυον
αὐτῷ τὴν ἐπιβουλὴν ἀποπεσόντες, ἐπὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ κυρίου τρέπονται
ἀδελφὸν, ᾧ πρὸς τῶν ἀποστόλων ὁ τῆς ἐπισκοπῆς τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις
ἐγκεχείριστο θρόνος. τοιαῦτα δὲ αὐτοῖς καὶ τὰ κατὰ τοῦτον τολμᾶται.
εἰς μέσον αὐτὸν ἀγαγόντες, ἄρνησιν τῆς εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως ἐπὶ 2
παντὸς ἐζήτουν τοῦ λαοῦ. τοῦ δὲ παρὰ τὴν ἁπάντων γνώμην ἐλευθέρᾳ φωνῇ
καὶ μᾶλλον ἢ προσεδόκησαν ἐπὶ τῆς πληθύος ἁπάσης παῤῥησιασαμένου,
καὶ ὁμολογήσαντος υἱὸν εἶναι τοῦ θεοῦ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰη-
σοῦν, μηκέθ' οἷοί τε τὴν τοῦ ἀνδρὸς μαρτυρίαν φέρειν, τῷ καὶ δικαιότατον
αὐτὸν παρὰ τοῖς πᾶσι δι' ἀκρότητα ἧς μετῄει κατὰ τὸν βίον φιλοσο-
φίας τε καὶ θεοσεβείας πιστεύεσθαι, κτείνουσι, καιρὸν εἰς ἐξουσίαν λαβόντες
τὴν ἀναρχίαν, ὅτι δὴ τοῦ Φήστου κατ' αὐτὸ τοῦ καιροῦ ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας
τελευτήσαντος ἄναρχα καὶ ἀνεπιτρόπευτα τὰ τῆς αὐτόθι διοικήσεως καθει-
στήκει. τὸν δὲ τῆς τοῦ Ἰακώβου τελευτῆς τρόπον ἤδη μὲν πρότερον αἱ 3
παρατεθεῖσαι τοῦ Κλήμεντος φωναὶ δεδηλώκασιν, ἀπὸ τοῦ πτερυγίου βε-
βλῆσθαι, ξύλῳ τε τὴν πρὸς θάνατον πεπληχθαι αὐτὸν ἱστορηκότος.
ἀκριβέστατά γε μὴν τὰ κατ' αὐτὸν ὁ Ἡγήσιππος, ἐπὶ τῆς πρώτης τῶν
ἀποστόλων γενόμενος διαδοχῆς, ἐν τῷ πέμπτῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι τοῦτον
λέγων ἱστορεῖ τὸν τρόπον· „διαδέχεται δὲ τὴν ἐκκλησίαν μετὰ τῶν ἀπο- 4
„στόλων ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου Ἰάκωβος, ὁ ὀνομασθεὶς ὑπὸ πάντων δίκαιος
„ἀπὸ τῶν τοῦ κυρίου χρόνων μέχρι καὶ ἡμῶν· ἐπεὶ πολλοὶ Ἰάκωβοι ἐκα-

---

6. *ἐπιχειρῆσαι* *b c d f v* H^{a} *B* H^{b}, *ἐγχειρηθῆναι g k*, *ἐγχειρισθῆναι a e h i* (a sec. m.) *S V H.* | 12. *ἀποπεσόντες*] *ἐκπεσόντες a e g k S* S^{a} *N.* | 14. *ἐγκεχείριστο*] *ἐγκεχείρισται b c d.* | *τολμᾶται a e h S V H K* (de Ruf. p. 243), *τετόλμηται i k, τολμήματα b c d f g v* V^{a} S^{a} *B* improbante H^{b}. | 18. *τοῦ* om. *a e h i k S.* | post *Ἰησοῦν* add. *τὸν Χριστὸν c f V* S^{a} *H*, om. *a e g h i k B.* | 19. *καὶ* add. *c f h i k B*, om. *a e g S V H.* | 22. *ὅτι*] *ὅτε h.* | 24. *πρότερον* — II, 1. p. 41, 17. | 29. *δὲ* om. *a e i k S* S^{a}.

λῦντο. ἦτος δὲ ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῆ ἅγιος ἦν. οἶνον καὶ σίκερα
οὐκ ἔπιεν, ἐδὲ ἔμψυχον ἔφαγε. ξυρὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆ οὐκ ἀνέβη,
ἔλαιον οὐκ ἠλείψατο, καὶ βαλανείῳ οὐκ ἐχρήσατο. τούτῳ μόνῳ ἐξῆν εἰς
τὰ ἅγια εἰσιέναι. ἐδὲ γὰρ ἐρεῦν ἐφόρει, ἀλλὰ σινδόνας. καὶ μόνος εἰσήρ-
χετο εἰς τὸν ναὸν, ηὑρίσκετό τε κείμενος ἐπὶ τοῖς γόνασι, καὶ αἰτήμε- 5
νος ὑπὲρ τῆ λαῆ ἄφεσιν, ὡς ἀπεσκληκέναι τὰ γόνατα αὐτῆ δίκην κα-
μήλε, διὰ τὸ ἀεὶ κάμπτειν προσκυνοῦντα τῷ θεῷ τὰ γόνατα, καὶ
αἰτεῖσθαι ἄφεσιν τῷ λαῷ. διά γέ τοι τὴν ὑπερβολὴν τῆς δικαιοσύνης
αὐτῆ ἐκαλεῖτο δίκαιος καὶ ὠβλίας, ὅ ἐστιν Ἑλληνιστὶ περιοχὴ τῆ λαῆ
καὶ δικαιοσύνη, ὡς οἱ προφῆται δηλοῦσι περὶ αὐτῆ. τινὲς οὖν τῶν ἑπτὰ 10
αἱρέσεων τῶν ἐν τῷ λαῷ, τῶν προγεγραμμένων μοι ἐν τοῖς ὑπομνή-
μασιν, ἐπυνθάνοντο αὐτῆ, τίς ἡ θύρα τῆ Ἰησῆ. καὶ ἔλεγε τοῦτον εἶναι
τὸν σωτῆρα. ἐξ ὧν τινες ἐπίστευσαν, ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστός. αἱ
δὲ αἱρέσεις αἱ προειρημέναι οὐκ ἐπίστευον ὅτε ἀνάστασιν, ὅτε ἐρχόμενον
ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆ. ὅσοι δὲ καὶ ἐπίστευσαν, διὰ 15
Ἰάκωβον. πολλῶν οὖν καὶ τῶν ἀρχόντων πιστευόντων, ἦν θόρυβος τῶν
Ἰουδαίων καὶ γραμματέων καὶ Φαρισαίων λεγόντων, ὅτι κινδυνεύει πᾶς
ὁ λαὸς Ἰησῆν τὸν Χριστὸν προσδοκᾶν. ἔλεγον οὖν συνελθόντες τῷ
Ἰακώβῳ· παρακαλοῦμέν σε, ἐπίσχες τὸν λαόν, ἐπεὶ ἐπλανήθη εἰς Ἰησῆν,
ὡς αὐτῆ ὄντος τῆ Χριστῆ. παρακαλοῦμέν σε πεῖσαι πάντας τοὺς ἐλ- 20
θόντας εἰς τὴν ἡμέραν τῆ πάσχα περὶ Ἰησῆ. σοὶ γὰρ πάντες πειθό-
μεθα. ἡμεῖς γὰρ μαρτυροῦμέν σοι καὶ πᾶς ὁ λαὸς, ὅτι δίκαιος εἶ, καὶ
ὅτι πρόσωπον οὐ λαμβάνεις. πεῖσον οὖν σὺ τὸν ὄχλον περὶ Ἰησῆ μὴ
πλανᾶσθαι. καὶ γὰρ πᾶς ὁ λαὸς καὶ πάντες πειθόμεθά σοι. στῆθι οὖν
ἐπὶ τὸ πτερύγιον τῆ ἱερῆ, ἵνα ἄνωθεν ᾖς ἐπιφανὴς, καὶ ᾖ εὐάκουστά 25
σου τὰ ῥήματα παντὶ τῷ λαῷ. διὰ γὰρ τὸ πάσχα συνεληλύθασι πᾶσαι
αἱ φυλαὶ μετὰ καὶ τῶν ἐθνῶν. ἔστησαν οὖν οἱ προειρημένοι γραμμα-
τεῖς καὶ Φαρισαῖοι τὸν Ἰάκωβον ἐπὶ τὸ πτερύγιον τῆ ναῆ, καὶ ἐκραξαν
αὐτῷ καὶ εἶπαν· δίκαιε, ᾧ πάντες πείθεσθαι ὀφείλομεν, ἐπεὶ ὁ λαὸς
πλανᾶται ὀπίσω Ἰησῆ τῆ σταυρωθέντος, ἀπάγγειλον ἡμῖν τίς ἡ θύρα 30

---

2. τὴν κεφαλὴν] τῆς κεφαλῆς *c* (a pr. m.). | 4. σινδόνας κτλ.] σινδόνας, καὶ μόνον ὅτε εἰσήρχετο *Syncell.* (p. 638 Dind.). | 7. προσκ. τῷ θεῷ τὰ γόνατα *bcik*, ἐπὶ γόνυ προσκ. τῷ θεῷ *aegh Sync. SVS*ᵃ*H*, προσκ. τῷ θεῷ (om. ἐπὶ γόνυ) *dfNB*. | 9. ὠβλίας] ὀβλίας *Sync.* | 10. καὶ om. *Syncell.* | 14. προειρημέναι] προγεγραμμέναι *aeSS*ᵃ. | 16. post Ἰάκωβον add. τὸν ἀδελφὸν τῆ Κυρίε *h*. | 19. εἰς] εἰς τὸν *cfg*. | 28. τῆ ναῆ *cfhikNVS*ᵃ*HB*, ἱερῆ *aeg Sync. Cedren. S.* | 29. εἶπαν] *cfH*ᵇ, εἶπον ceteri. | ᾧ] σοι *ikN*. | 30. post ἡ θύρα τῆ Ἰησῆ add. τῆ σταυρωθέντος *aSVH*, om. *cfghikN Syncell. RBH*ᵇ.

„τῦ Ἰησῦ. καὶ ἀπεκρίνατο φωνῇ μεγάλῃ· τί με ἐπερωτᾶτε περὶ Ἰησῦ 13
„τῦ υἱῦ τῦ ἀνθρώπε, καὶ αὐτὸς κάθηται ἐν τῷ ἐρανῷ ἐκ δεξιῶν τῆς
„μεγάλης δυνάμεως, καὶ μέλλει ἔρχεσθαι ἐπὶ τῶν νεφελῶν τῦ ἐρανῦ. καὶ 14
„πολλῶν πληροφορηθέντων, καὶ δοξαζόντων ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ τῦ Ἰακώβε,
„καὶ λεγόντων ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, τότε πάλιν οἱ αὐτοὶ γραμματεῖς
„καὶ Φαρισαῖοι πρὸς ἀλλήλες ἔλεγον· κακῶς ἐποιήσαμεν τοιαύτην μαρ-
„τυρίαν παρασχόντες τῷ Ἰησῦ· ἀλλὰ ἀναβάντες καταβάλωμεν αὐτὸν,
„ἵνα φοβηθέντες μὴ πιστεύσωσιν αὐτῷ. καὶ ἔκραξαν λέγοντες· ὦ ὦ, 15
„καὶ ὁ δίκαιος ἐπλανήθη. καὶ ἐπλήρωσαν τὴν γραφὴν τὴν ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ
„γεγραμμένην· ἄρωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστί· τοίνυν τὰ
„γεννήματα τῶν ἔργων αὐτῶν φάγονται. ἀναβάντες οὖν κατέβαλον τὸν 16
„δίκαιον, καὶ ἔλεγον ἀλλήλοις· λιθάσωμεν Ἰάκωβον τὸν δίκαιον. καὶ
„ἤρξαντο λιθάζειν αὐτὸν, ἐπεὶ καταβληθεὶς οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ στρα-
„φεὶς ἔθηκε τὰ γόνατα λέγων· παρακαλῶ, κύριε θεὸ πάτερ, ἄφες αὐ-
„τοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσιν. οὕτω δὲ καταλιθοβολέντων αὐτὸν εἷς 17
„τῶν ἱερέων τῶν υἱῶν Ῥηχὰβ υἱῦ Ῥαχαβεὶμ τῶν μαρτυρεμένων ὑπὸ Ἱερε-
„μίε τῦ προφήτε ἔκραζε λέγων· παύσασθε· τί ποιεῖτε; εὔχεται ὑπὲρ
„ὑμῶν ὁ δίκαιος. καὶ λαβών τις ἀπ' αὐτῶν εἷς τῶν γναφέων τὸ ξύλον, 18
„ἐν ᾧ ἀπεπίεζε τὰ ἱμάτια, ἤνεγκε κατὰ τῆς κεφαλῆς τῦ δικαίε. καὶ
„ἔτως ἐμαρτύρησεν. καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐπὶ τῷ τόπῳ παρὰ τῷ ναῷ,
„καὶ ἔτι αὐτῦ ἡ στήλη μένει παρὰ τῷ ναῷ. μάρτυς ἔτος ἀληθὴς Ἰε-
„δαίοις τε καὶ Ἕλλησι γεγένηται, ὅτι Ἰησῦς ὁ Χριστός ἐστιν. καὶ εὐθὺς
„Οὐεσπασιανὸς πολιορκεῖ αὐτές.“ ταῦτα διὰ πλάτες συνφδὰ τῷ Κλή- 19
μεντι καὶ ὁ Ἡγήσιππος. οὕτω δὲ ἄρα θαυμάσιός τις ἦν καὶ παρὰ τοῖς
ἄλλοις ἅπασιν ἐπὶ δικαιοσύνῃ βεβόητο ὁ Ἰάκωβος, ὡς καὶ τὺς Ἰεδαίων
ἐμφρονας δοξάζειν, ταύτην εἶναι τὴν αἰτίαν τῆς παραχρῆμα μετὰ τὸ
μαρτύριον αὐτῦ πολιορκίας τῆς Ἱερεσαλὴμ, ἣν δι' ἐδὲν ἕτερον αὐτοῖς
συμβῆναι, ἢ διὰ τὸ κατ' αὐτῦ τολμηθὲν ἄγος. ἀμέλει γέ τοι καὶ ὁ Ἰώ- 20

---

1. περὶ] περὶ τῦ *gh*. | 5. τότε πάλιν] τὸ ἔμπαλιν *Syncell.* | 10. γεγραμμέ-
την — Jes. 3, 10. | 16. Ῥαχαβεὶμ *bcdefptVS*^{a}*HB*, Ῥηχαβεὶμ *hk*, Ῥαχαεὶμ
Syncell., „Rechabin“ *R.* | 17. ἔκραζε] ἔκραξε *fgik Syncell.* | 18. γναφέων *cfgh
Syncell. VH*^{b}, κναφέων *aeikNSS*^{a}*HB*. cf. II, 1. p. 41, 17. | 19. ἀπεπίεζε
afikE, ἀποπίεζε *bcd*, ἀποπιέζει *eh Syncell.*, ἀποπιέζεται *m* (a sec. m.), ἐπίεζε *N*. |
20. ἐπὶ τῷ τόπῳ παρὰ τῷ ναῷ *bcdfghN Syncell. RS*^{a}*BH*^{b}, ἐν τῷ τόπῳ παρὰ
τῷ ναῷ *ae*, ἐν τῷ τόπῳ (sine π. τ. ναῷ) *aSVH*. | 21. ἔτι] ἐπὶ *Syncell.* | 23. post
πολιορκεῖ add. τὴν Ἰεδαίαν αἰχμαλωτίσας *aeSVH*, om. *bcdfghiksR Syncell.
NV*^{a}*S*^{a}*BK* (de Ruf. p. 233) *H*^{b}. | τῷ *cfgB*, τῷ γε *aeSVH*, γε τῷ *ik*, δὲ
τῷ *h*. | 28. ἀμέλει γέ τοι καὶ ὁ *bcdfgS*^{a}*B*, idem omisso καὶ *hik*, ὁ γὲν *aeSVH*.

σηπος ὐκ ἀπώκνησε καὶ τῦτ' ἐγγράφως ἐπιμαρτύρασθαι δι' ὧν φησι λέξεων· „ταῦτα δὲ συμβέβηκεν Ἰουδαίοις κατ' ἐκδίκησιν Ἰακώβυ τῦ δι-„καίυ, ὃς ἦν ἀδελφὸς Ἰησῦ τῦ λεγομένυ Χριστῦ, ἐπειδήπερ δικαιότατον
21 „αὐτὸν ὄντα οἱ Ἰουδαῖοι ἀπέκτειναν.“ ὁ δ' αὐτὸς καὶ τὸν θάνατον αὐτῦ ἐν εἰκοστῷ τῆς ἀρχαιολογίας δηλοῖ διὰ τύτων· „πέμπει δὲ Καῖσαρ Ἄλ- 3
„βῖνον εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἔπαρχον, Φήστυ τὴν τελευτὴν πυθόμενος. ὁ δὲ „νεώτερος Ἄνανος, ὃν τὴν ἀρχιερωσύνην εἴπαμεν παρειληφέναι, θρασὺς „ἦν τὸν τρόπον καὶ τολμητὴς διαφερόντως, αἵρεσιν δὲ μετῄει τὴν Σαδ-„δυκαίων, οἵπερ εἰσὶ περὶ τὰς κρίσεις ὠμοὶ παρὰ πάντας τὺς Ἰουδαίυς,
22 „καθὼς ἤδη δεδηλώκαμεν. ἅτε δὴ ὢν τοιῦτος ὢν ὁ Ἄνανος, νομίσας 10
„ἔχειν καιρὸν ἐπιτήδειον, διὰ τὸ τεθνάναι μὲν Φῆστον, Ἄλβῖνον δὲ ἔτι „κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπάρχειν, καθίζει συνέδριον κριτῶν, καὶ παραγαγὼν εἰς „αὐτὸ τὸν ἀδελφὸν Ἰησῦ τῦ Χριστῦ λεγομένυ, Ἰάκωβος ὄνομα αὐτῷ, „καί τινας ἑτέρυς, ὡς παρανομησάντων κατηγορίαν ποιησάμενος παρέδωκε
23 „λευσθησομένυς. ὅσοι δὲ ἐδόκουν ἐπιεικέστατοι τῶν κατὰ τὴν πόλιν εἶναι 15
„καὶ τὰ περὶ τὺς νόμυς ἀκριβεῖς, βαρέως ἤνεγκαν ἐπὶ τύτῳ, καὶ πέμ-„πυσι πρὸς τὸν βασιλέα κρύφα, παρακαλῦντες αὐτὸν ἐπιστεῖλαι τῷ „Ἀνάνῳ, μηκέτι τοιαῦτα πράσσειν· μηδὲ γὰρ τὸ πρῶτον ὀρθῶς αὐτὸν „πεποιηκέναι. τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τὸν Ἄλβῖνον ὑπαντιάζουσιν ἀπὸ τῆς „Ἀλεξανδρείας ὁδοιπορῦντα, καὶ διδάσκουσιν, ὡς ὐκ ἐξὸν ἦν Ἀνάνῳ χωρὶς 2(
24 „τῆς αὐτῦ γνώμης καθίσαι συνέδριον. Ἄλβῖνος δὲ πεισθεὶς τοῖς λεγο-„μένοις γράφει μετ' ὀργῆς τῷ Ἀνάνῳ, λήψεσθαι παρ' αὐτῦ δίκας ἀπει-„λῶν. καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ Ἀγρίππας διὰ τῦτο τὴν ἀρχιερωσύνην ἀφε-„λόμενος αὐτῦ ἄρξαντος μῆνας τρεῖς, Ἰησοῦν τὸν τῦ Δαμναίυ κατέστησεν.“ τοιαῦτα καὶ τὰ κατὰ Ἰάκωβον, οὗ ἡ πρώτη τῶν ὀνομαζομένων καθο- 2!
25 λικῶν ἐπιστολῶν εἶναι λέγεται. ἰστέον δὲ ὡς νοθεύεται μέν, (οὐ πολλοὶ γοῦν τῶν παλαιῶν αὐτῆς ἐμνημόνευσαν, ὡς οὐδὲ τῆς λεγομένης Ἰούδα, μιᾶς καὶ αὐτῆς ὔσης τῶν ἑπτὰ λεγομένων καθολικῶν), ὅμως δὲ ἴσμεν καὶ ταύτας μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν πλείσταις δεδημοσιευμένας ἐκκλησίαις.

---

2. haec ταῦτα — ἀπέκτειναν in Josepho hodie non exstant, etsi ab Origene quoque ut Flaviana afferuntur. | 5. δηλοῖ — Antiq. XX, 9, 1. | 7. εἴπαμεν *cef*, εἴπομεν *aghikN Syncell. SVHB*, ἔφαμεν *Joseph.* | 23. δὲ om. *aeik Joseph. N Syncell. SS*^{a}. | 24. τρεῖς] δέκα *h.* | τῦ Δαμμαίυ] τῦ Δαμναίυ *ikv Joseph. N*, Ἰδαμμαίου (om. τοῦ) *Syncell.* | 25. post κατὰ add. τὸν *aeNSVH*, om. *cfhikB.*

CAP. 24.

Ὡς μετὰ Μάρκον πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας Ἀννιανὸς κατέστη.
(Nic. H. E. II, 15.)

Νέρωνος δὲ ὄγδοον ἄγοντος τῆς βασιλείας ἔτος πρῶτος μετὰ Μάρκον τὸν εὐαγγελιστὴν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παροικίας Ἀννιανὸς τὴν λειτουργίαν διαδέχεται.

CAP. 25.

Περὶ τοῦ κατὰ Νέρωνα διωγμοῦ, καθ' ὃν ἐπὶ Ῥώμης Παῦλος καὶ Πέτρος τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας μαρτυρίοις κατεκοσμήθησαν.
(Nic. H. E. II, 34—37.)

Κραταιωμένης δὲ ἤδη τῷ Νέρωνι τῆς ἀρχῆς, εἰς ἀνοσίας ἐξοκείλας 1
ἐπιτηδεύσεις κατ' αὐτῆς ὡπλίζετο τῆς εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείας.
γράφειν μὲν ἔν οἱός τις ἔτος γεγένηται τὴν μοχθηρίαν, οὐ τῆς παρούσης 2
γένοιτ' ἂν σχολῆς. πολλῶν γε μὴν τὰ κατ' αὐτὸν ἀκριβεστάταις παραδεδωκότων διηγήσεσι, πάρεστιν ὅτῳ φίλον, ἐξ αὐτῶν τὴν σκαιότητα τῆς ἀνδρὸς ἐκτόπῳ καταθεωρῆσαι μανίας, καθ' ἣν, οὐ μετὰ λογισμοῦ, μυρίων ὅσων ἀπωλείας διεξελθὼν ἐπὶ τοσαύτην ἦλασε μιαιφονίαν, ὡς μηδὲ τῶν οἰκειοτάτων τε καὶ φιλτάτων ἐπισχεῖν, μητέρα δὲ ὁμοίως καὶ ἀδελφὰς καὶ γυναῖκα σὺν καὶ ἄλλοις μυρίοις τῷ γένει προσήκουσι τρόπον ἐχθρῶν καὶ πολεμίων ποικίλαις θανάτων ἰδέαις διαχρήσασθαι. ἐνέδει δὲ ἄρα τοῖς 3
πᾶσι καὶ τοῦτ' ἐπιγραφῆναι αὐτῷ, ὡς ἂν πρῶτος αὐτοκρατόρων τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας πολέμιος ἀναδειχθείη. τότε δὲ πάλιν ὁ Ῥωμαῖος Τερ- 4
τυλλιανὸς ὧδέ πως λέγων μνημονεύει· „ἐντύχετε τοῖς ὑπομνήμασιν ὑμῶν.
„ἐκεῖ εὑρήσετε πρῶτον Νέρωνα τοῦτο τὸ δόγμα, ἡνίκα μάλιστα ἐν Ῥώμῃ
„τὴν ἀνατολὴν πᾶσαν ὑποτάξας ὠμὸς ἦν εἰς πάντας, διώξαντα. τοιούτῳ
„τῆς κολάσεως ἡμῶν ἀρχηγῷ καυχώμεθα. ὁ γὰρ εἰδὼς ἐκεῖνον νοῆσαι
„δύναται, ὡς οὐκ ἄν, εἰ μὴ μέγα τι ἀγαθὸν ἦν, ὑπὸ Νέρωνος κατακρι-

---

5. post *τὸν* add. *ἀπόστολον καὶ aeSVH*, om. *bcdfghikvRS*ᵃ*BH*ᵇ. | *Ἀννιανὸς bcfgiR Hieron. VS*ᵃ*HK* (de Ruf. p. 234) *B*, *Ἀνιανὸς aehkNS*. | 6. post *διαδέχεται* add. *ἀνὴρ θεοφιλὴς ὢν καὶ τὰ πάντα θαυμάσιος aeSVH*, om. *bcdfghikRNS*ᵃ*BK* (de Ruf. p. 234) *H*ᵇ. | 18. *ἐπισχεῖν aefghipG*, *ἐπισχέσθαι n*, *ἀποσχέσθαι ci* (in marg.) *kSVHB*. | 22. *τότε δὲ cfgN*, *τότε aeik*, *τοῦτο k*. | 23. *λέγων* — Tertull. Apolog. 5. | *ἐντύχετε*] *ἐνετύχετε Syncell.* (p. 644 Dind.) | 24. *ἐκεῖ* — *διώξαντα*] „illic reperietis, primum Neronem in hanc sectam tum maxime Romae orientem caesariano gladio ferocisse“ Tertull. | 27. *ὡς* om. *Syncell.* | post *κατακριθῆναι* add. *εἶχε i* (a sec. m.) *NV*ᵃ, „qui enim scit illum, intelligere potest, non nisi grande aliquod bonum a Nerone damnatum“ Tertull.

5 „θῆναι.“ ταύτῃ γῆν ἔτος θεομάχος ἐν τοῖς μάλιστα πρῶτος ἀνακηρυ-
χθεὶς ἐπὶ τὰς κατὰ τῶν ἀποστόλων ἐπῄρθη σφαγάς. Παῦλος δὴ ἦν ἐπ'
αὐτῆς Ῥώμης τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι, καὶ Πέτρος ὡσαύτως ἀνασκο-
λοπισθῆναι κατ' αὐτὸν ἱστορῆνται. καὶ πιστεῖται γε τὴν ἱστορίαν ἡ Πέ-
τρου καὶ Παύλου εἰς δεῦρο κρατήσασα ἐπὶ τῶν αὐτόθι κοιμητηρίων
6 πρόσρησις. ἐδὲν δ' ἧττον καὶ ἐκκλησιαστικὸς ἀνὴρ, Γάϊος ὀνόματι,
κατὰ Ζεφυρῖνον Ῥωμαίων γεγονὼς ἐπίσκοπον· ὃς δὴ Πρόκλῳ τῆς κατὰ
Φρύγας προϊσταμένῳ γνώμης ἐγγράφως διαλεχθεὶς αὐτὰ δὴ ταῦτα περὶ
τῶν τόπων, ἔνθα τῶν εἰρημένων ἀποστόλων τὰ ἱερὰ σκηνώματα κατα-
7 τέθειται, φησίν· „ἐγὼ δὲ τὰ τρόπαια τῶν ἀποστόλων ἔχω δεῖξαι. ἐὰν
„γὰρ θελήσῃς ἀπελθεῖν ἐπὶ τὸν Βατικανὸν, ἢ ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν Ὠστίαν,
8 „εὑρήσεις τὰ τρόπαια τῶν ταύτην ἱδρυσαμένων τὴν ἐκκλησίαν.“ ὡς δὲ
κατὰ τὸν αὐτὸν ἄμφω καιρὸν ἐμαρτύρησαν, Κορινθίων ἐπίσκοπος Διο-
νύσιος ἐγγράφως Ῥωμαίοις ὁμιλῶν ᾧδέ πως παρίστησιν· „ταῦτα καὶ
„ὑμεῖς διὰ τῆς τοσαύτης νεθεσίας τὴν ἀπὸ Πέτρου καὶ Παύλου φυτείαν
„γενηθεῖσαν Ῥωμαίων τε καὶ Κορινθίων συνεκεράσατε. καὶ γὰρ ἄμφω
„καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν Κόρινθον φυτεύσαντες ἡμᾶς ὁμοίως ἐδίδαξαν·
„ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁμόσε διδάξαντες ἐμαρτύρησαν κατὰ
„τὸν αὐτὸν καιρόν.“ καὶ ταῦτα δὲ, ὡς ἂν ἔτι μᾶλλον πιστωθείη τὰ
τῆς ἱστορίας.

CAP. 26.

Ὡς μυρίοις κακοῖς περιηλάθησαν Ἰουδαῖοι, καὶ ὡς τὸν ὕστατον πρὸς Ῥωμαίους ἤραντο πόλεμον.

(Nic. H. E. III, 3.)

1 Λέθις δ' ὁ Ἰώσηπος πλεῖστα ὅσα περὶ τῆς τὸ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος 2
καταλαβέσης διελθὼν συμφορᾶς δηλοῖ κατὰ λέξιν, ἐπὶ πλείστοις ἄλλοις
μυρίοις ὅσοις τῶν παρὰ Ἰουδαίοις τετιμημένων μάστιξιν αἰκισθέντας ἐν

---

4. κατ' αὐτὸν] κατὰ ταὐτὸν *gikN.* | 6. post πρόσρησις add. ταῦτα μὲν ἔτος *bc* (in marg.) *dfgikv*, ὁ μὲν δὴ Τερτυλλιανὸς ταῦτα *N*, om. *aceh.* | ὀνόματι *cfik*, ὄνομα *aeghNE.* | 9. κατατέθειται] ἐναπόκειται *h.* | 11. γὰρ om. *h.* | Βατικανὸν *ghNE*, „Vaticanum“ *R*, Βασικανὸν *abcdefik Syncell.* (p. 645). | ἢ om. *Syncell.* mendose. | Ὠστίαν *ehikVHB*, Ὡστίαν *S*, Ὀστίαν *bcS*^{a}, Ὀστίαν *ad*, Ὀστησίαν *N*, Ὀστείαν *Syncell.* (p. 645). | 14. πως om. *aeghN.* | ταῦτα] ταύτῃ conj. *V*^{a}: frustra: cf. Rostii gr. gr. §. 104. not. 7. Stallb. ad Plat. Symp. p. 174, a. | 16. γενηθεῖσαν] γεννηθεῖσαν *S Sync.* | 17. φυτεύσαντες] φοιτήσαντες *Syncell.* | ὁμοίως ἐδίδαξαν om. *H* tacite. | 18. post Ἰταλίαν add. ὄντες *h.* | 25. δ' add. *aehikRNE*, om. *bcdfg*, qui sic distinguunt: καὶ ταῦτα δὲ, ὡς ἂν — ἱστορίας, λέθις ὁ κτλ. | 26. δηλοῖ — Bell. Jud. II, 14, 9.

αὐτῇ τῇ Ἱερουσαλὴμ ἀνασταυρωθῆναι ὑπὸ Φλώρου. τοῦτον δὲ εἶναι τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπον, ὁπηνίκα τὴν ἀρχὴν ἀναῤῥιπισθῆναι τῷ πολέμῳ, ἔτους δωδεκάτου τῆς Νέρωνος ἡγεμονίας, συνέβη. εἶτα δὲ καὶ καθ' ὅλην τὴν 2
Συρίαν ἐπὶ τῇ τῶν Ἰουδαίων ἀποστάσει δεινήν φησι κατειληφέναι ταραχήν,
5 πανταχόσε τῶν ἀπὸ τοῦ ἔθνους πρὸς τῶν κατὰ πόλιν ἐνοίκων ὡσὰν πολεμίων ἀνηλεῶς πορθουμένων, ὥστε ὁρᾶν τὰς πόλεις μεστὰς ἀτάφων σωμάτων, καὶ νεκροὺς ἅμα νηπίοις γέροντας ἐῤῥιμμένους, γύναιά τε μηδὲ τῆς ἐπ' αἰδῷ σκέπης μετειληφότα, καὶ πᾶσαν μὲν τὴν ἐπάρχιον μεστὴν ἀδιηγήτων συμφορῶν, μείζονα δὲ τῶν ἑκάστοτε τολμωμένων τὴν ἐπὶ τοῖς
10 ἀπειλημένοις ἀνάτασιν. ταῦτα κατὰ λέξιν ὁ Ἰώσηπος. καὶ τὰ μὲν κατὰ Ἰουδαίους ἐν τούτοις ἦν.

Τέλος τοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγου β'.

---

4. φησι — Bell. Jud. II, 18, 2. | 5. ὡσὰν] τρόπῳ *ghi* (a sec. m.) *kN*. | 6. ἀτάφων] τάφων *aeS*. | 7. τε *aegh Joseph. E*, δὲ *cfikN*. | 8. ἐπάρχιον] ἐπαρχίαν *ik Joseph. N*. | 10. ἀνάτασιν *abcs VHS*[a] *BK* (de Ruf. p. 256.), ἀνάστασιν *eghi* (a pr. m.) *kS*, ἀνασάτωσιν *dfi* (a sec. m.) *N*, ἀνάστασιν vel μετάστασιν *Josephi. codd.*, „metus et formido" *R*.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ

Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας

Λόγος γ'.

CAP. 1.

Ὅποι γῆς ἐκήρυξαν τὸν Χριστὸν οἱ ἀπόστολοι.
(Nic. H. E. II, 39—44. III, 1.)

1 *Τὰ μὲν δὴ κατὰ Ἰουδαίους ἐν τούτοις ἦν. τῶν δὲ ἱερῶν τῶ σωτῆρος ἡμῶν ἀποστόλων τε καὶ μαθητῶν ἐφ' ἅπασαν κατασπαρέντων τὴν οἰκουμένην, Θωμᾶς μέν, ὡς ἡ παράδοσις περιέχει, τὴν Παρθίαν εἴληχεν, Ἀνδρέας δὲ τὴν Σκυθίαν, Ἰωάννης τὴν Ἀσίαν, πρὸς οὓς καὶ διατρίψας ἐν*
2 *Ἐφέσῳ τελευτᾷ. Πέτρος δὲ ἐν Πόντῳ καὶ Γαλατίᾳ καὶ Βιθυνίᾳ Καππαδοκίᾳ τε καὶ Ἀσίᾳ κεκηρυχέναι τοῖς ἐν διασπορᾷ Ἰουδαίοις ἔοικεν· ὃς καὶ ἐπὶ τέλει ἐν Ῥώμῃ γενόμενος ἀνεσκολοπίσθη κατὰ κεφαλῆς, ἅτως*
3 *αὐτὸς ἀξιώσας παθεῖν. τί δεῖ περὶ Παύλου λέγειν, ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ μέχρι τῶ Ἰλλυρικῶ πεπληρωκότος τὸ εὐαγγέλιον τῶ Χριστῶ, καὶ ὕστερον ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπὶ Νέρωνος μεμαρτυρηκότος; ταῦτα Ὠριγένει κατὰ λέξιν ἐν τρίτῳ τόμῳ τῶν εἰς τὴν γένεσιν ἐξηγητικῶν εἴρηται.*

CAP. 2.

Τίς πρῶτος τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας προέστη.
(Nic. H. E. III, 2.)

1 *Τῆς δὲ Ῥωμαίων ἐκκλησίας μετὰ τὴν Παύλου καὶ Πέτρου μαρτυρίαν πρῶτος κληροῦται τὴν ἐπισκοπὴν Λῖνος. μνημονεύει τούτου Τιμοθέῳ γράφων ἀπὸ Ῥώμης ὁ Παῦλος, κατὰ τὴν ἐπὶ τέλει τῆς ἐπιστολῆς πρόρρησιν.*

---

12. τελευτᾷ] ἐτελεύτα *e h.* | 13. *ἐν διασπορᾷ b c d f g h v VS*^{a}*HB, ἐκ διασπορᾶς e i k S, ἐν διασπορᾶς a.* Cf. 76, 10. | 18. post *ἐξηγητικῶν* add. *σαφῶς a e S S*^{a}*H,* om. ceteri. | *εἴρηται* — fragmentum hoc Origenis servavit unus Eusebius: cf. Orig. Opp. ed. Delarue Tom. II. p. 24. | 24. post *πρόρρησιν* add. *ἀσπάζεταί σε, λέγων, Εὔβουλος καὶ Πούδης καὶ Λῖνος καὶ Κλαυδία* (2 Tim. 4, 21.) *a e S V H,* om. *b c d f h i k N S*^{a} *B.*

CAP. 3.

Περὶ τῶν ἐπιστολῶν τῶν ἀποστόλων.

(Nic. H. E. II, 45. 46.)

Πέτρε μὲν οὖν ἐπιστολὴ μία ἡ λεγομένη αὐτῆ προτέρα ἀνωμολό- 1
γηται· ταύτῃ δὲ καὶ οἱ πάλαι πρεσβύτεροι ὡς ἀναμφιλέκτῳ ἐν τοῖς σφῶν
αὐτῶν κατακέχρηνται συγγράμμασι. τὴν δὲ φερομένην αὐτῆ δευτέραν οὐκ
ἐνδιάθηκον μὲν εἶναι παρειλήφαμεν. ὅμως δὲ πολλοῖς χρήσιμος φανεῖσα
μετὰ τῶν ἄλλων ἐσπουδάσθη γραφῶν. τό γε μὴν τῶν ἐπικεκλημένων αὐτῆ 2
πράξεων, καὶ τὸ κατ' αὐτὸν ὠνομασμένον εὐαγγέλιον, τό τε λεγόμενον
αὐτῆ κήρυγμα, καὶ τὴν καλουμένην ἀποκάλυψιν οὐδ' ὅλως ἐν καθολικαῖς
ἴσμεν παραδεδομένα, ὅτι μήτε ἀρχαίων μήτε τῶν καθ' ἡμᾶς τις ἐκκλη-
σιαστικὸς συγγραφεὺς ταῖς ἐξ αὐτῶν συνεχρήσατο μαρτυρίαις. προϊούσης 3
δὲ τῆς ἱστορίας πρέπον ποιήσομαι, σὺν ταῖς διαδοχαῖς ὑποσημήνασθαι,
τίνες τῶν κατὰ χρόνους ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ὁποίαις κέχρηνται τῶν
ἀντιλεγομένων, τίνα τε περὶ τῶν ἐνδιαθήκων καὶ ὁμολογουμένων γραφῶν,
καὶ ὅσα περὶ τῶν μὴ τοιούτων αὐτοῖς εἴρηται. ἀλλὰ τὰ μὲν ὀνομαζό- 4
μενα Πέτρου, ὧν μόνην μίαν γνησίαν ἔγνων ἐπιστολὴν καὶ παρὰ τοῖς πά-
λαι πρεσβυτέροις ὡμολογημένην, τοσαῦτα. τῆ δὲ Παύλου πρόδηλοι καὶ 5
σαφεῖς αἱ δεκατέσσαρες. ὅτι γε μήν τινες ἠθετήκασι τὴν πρὸς Ἑβραίους,
πρὸς τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ὡς μὴ Παύλου οὖσαν αὐτὴν ἀντιλέγεσθαι
φήσαντες, οὐ δίκαιον ἀγνοεῖν. καὶ τὰ περὶ ταύτης δὲ τοῖς πρὸ ἡμῶν
εἰρημένα κατὰ καιρὸν παραθήσομαι. οὐδὲ μὴν τὰς λεγομένας αὐτῆ πράξεις
ἐν ἀναμφιλέκτοις παρείληφα. ἐπεὶ δὲ ὁ αὐτὸς ἀπόστολος ἐν ταῖς ἐπὶ τέλει 6
προσρήσεσι τῆς πρὸς Ῥωμαίους μνήμην πεποίηται μετὰ τῶν ἄλλων καὶ
Ἑρμᾶ, οὗ φασὶν ὑπάρχειν τὸ τῆ ποιμένος βιβλίον, ἰστέον ὡς καὶ τοῦτο
πρὸς μέν τινων ἀντιλέλεκται, δι' οὓς οὐκ ἂν ἐν ὁμολογουμένοις τεθείη, ὑφ'
ἑτέρων δὲ ἀναγκαιότατον οἷς μάλιστα δεῖ στοιχειώσεως εἰσαγωγικῆς κέ-
κριται. ὅθεν ἤδη καὶ ἐν ἐκκλησίαις ἴσμεν αὐτὸ δεδημοσιευμένον, καὶ τῶν
παλαιοτάτων δὲ συγγραφέων κεχρημένους τινὰς αὐτῷ κατείληφα. ταῦτα 7
εἰς παράστασιν τῶν τε ἀναντιῤῥήτων καὶ τῶν μὴ παρὰ πᾶσιν ὁμολογου-
μένων θείων γραμμάτων εἰρήσθω.

---

6. *αὐτῆ* om. *aehS.* | 10. *καλουμένην*] *λεγομένην cik.* | *καθολικαῖς cf*, *καθολικοῖς* volgo. | 17. *μόνην μίαν γνησίαν ἔγνων efB*, *μόν. γν. ἔγνων* superscripto *μίαν e*, *μόνην γν. μίαν ἔγνων ik*, *μίαν μόνην ἔγνων γνησίαν aSS*^{a}, *μίαν μόνην γν. ἔγνων hVH.* | 18. *ὡμολογημένην bcd*, *ὁμολογημένην f*, *ὁμολογουμένην aeghikE.* | 19. post *δεκατέσσ.* add. *ἐπιστολαὶ h.* | 23. *παρείληφα acegi* (a pr. m.) *E*, *παρειλήφαμεν fhi* (a sec. m.) *k.* | 24. *πεποίηται* — Rom. 16, 14. | 29. *παλαιοτάτων*] *παλαιτάτων efik.*

CAP. 4.

Περὶ τῆς πρώτης τῶν ἀποστόλων διαδοχῆς.
(Nic. H. E. III, 1. 2.)

1 Ὅτι μὲν οὖν τοῖς ἐξ ἐθνῶν κηρύσσων ὁ Παῦλος τὰς ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ
καὶ κύκλῳ μέχρι τῆ Ἰλλυρικῆ τῶν ἐκκλησιῶν καταβέβληται θεμελίους,
δῆλον ἐκ τῶν αὐτῆ γένοιτ' ἂν φωνῶν, καὶ ἀφ' ὧν ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς
2 πράξεσιν ἱστόρησεν. καὶ ἐκ τῶν Πέτρου δὲ λέξεων, ἐν ὁπόσαις καὶ ἔτος
ἐπαρχίαις τὰς ἐκ περιτομῆς τὸν Χριστὸν εὐαγγελιζόμενος τὸν τῆς καινῆς
διαθήκης παρεδίδου λόγον, σαφὲς ἂν εἴη ἀφ' ἧς εἰρήκαμεν ὁμολογουμένης
αὐτῆ ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ τοῖς ἐξ Ἑβραίων ὕσιν ἐν διασπορᾷ Πόντου καὶ
3 Γαλατίας Καππαδοκίας τε καὶ Ἀσίας καὶ Βιθυνίας γράφει. ὅσοι δὲ
τούτων καὶ τίνες γνήσιοι ζηλωταὶ γεγονότες τὰς πρὸς αὐτῶν ἱδρυθείσας
ἱκανοὶ ποιμαίνειν ἐδοκιμάσθησαν ἐκκλησίας, οὐ ῥᾴδιον εἰπεῖν, μὴ ὅτι γε
4 ὅσους ἄν τις ἐκ τῶν Παύλου φωνῶν ἀναλέξοιτο. τούτου γὰρ ὄν μυρίοι
συνεργοὶ καὶ ὡς αὐτὸς ὠνόμασε συστρατιῶται γεγόνασιν, ὧν οἱ πλείους
ἀλήστου πρὸς αὐτῆ μνήμης ἠξίωνται, διηνεκῆ τὴν περὶ αὐτῶν μαρτυρίαν
ταῖς ἰδίαις ἐπιστολαῖς ἐγκαταλέξαντος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν
ταῖς Πράξεσι τοὺς γνωρίμους αὐτῆ καταλέγων ἐξ ὀνόματος αὐτῶν μνημο-
5 νεύει. Τιμόθεός γε μὴν τῆς ἐν Ἐφέσῳ παροικίας ἱστορεῖται πρῶτος τὴν
6 ἐπισκοπὴν εἰληχέναι, ὡς καὶ Τίτος τῶν ἐπὶ Κρήτης ἐκκλησιῶν. Λουκᾶς
δὲ τὸ μὲν γένος ὢν τῶν ἀπ' Ἀντιοχείας, τὴν ἐπιστήμην δὲ ἰατρὸς, τὰ
πλεῖστα συγγεγονὼς τῷ Παύλῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς δὲ οὐ παέργως τῶν
ἀποστόλων ὡμιληκὼς, ἧς ἀπὸ τούτων προσεκτήσατο ψυχῶν θεραπευτικῆς
ἐν δυσὶν ἡμῖν ὑποδείγματα θεοπνεύστοις καταλέλοιπε βιβλίοις, τῷ τε
εὐαγγελίῳ, ὃ καὶ χαράξαι μαρτύρεται, καθὰ παρέδοντο αὐτῷ οἱ ἀπαρχῆς
αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τῆ λόγου, οἷς καί φησιν ἐπάνωθεν ἅπασι
παρηκολουθηκέναι, καὶ ταῖς τῶν ἀποστόλων πράξεσιν, ἃς ἐκέτι δι' ἀκοῆς,
7 ὀφθαλμοῖς δὲ αὐτοῖς παραλαβὼν συνετάξατο. φασὶ δὲ ὡς ἄρα τῆ κατ'
αὐτὸν εὐαγγελίου μνημονεύειν ὁ Παῦλος εἴωθεν, ὁπηνίκα ὡς περὶ ἰδίου
8 τινὸς εὐαγγελίου γράφων ἔλεγε „κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου.“ τῶν δὲ λοιπῶν
ἀκολούθων τῆ Παύλου Κρίσκης μὲν ἐπὶ τὰς Γαλλίας στειλάμενος ὑπ' αὐτοῦ

---

4. τοὺς] τοῖς *ik*, om. *h*. | 5. καὶ κύκλῳ om. *h*. | καταβέβληται] καταβέβληντο *chik*. | 7. λέξεων — 1 Petr. 1, 1. | 8. τοὺς] τοῖς *gi* (a sec. m.) *kmnv*. | 10. ἐν ᾗ *bcdfgikRS*^{a}*B*, ἣν *ahSVH*, ᾗ (sic) *e*. | 11. Καππ. τε] καὶ Καππ. τε *cf*. | 21. ἐπιστ. δὲ *cfghikB*, δὲ ἐπιστ. *aeSVH*. | 25. μαρτυρεῖται *h*. | 26. φησιν — Luc. 1, 3. | ἐπάνωθεν *aefhE*, ἔτ' ἄνωθεν *c*, ἔτ' ἄνωθεν καὶ *ik*. | 28. αὐτοῖς add. *cfgtVS*^{a}*HB*, om. *aehikS*. | 30. ἔλεγε — Rom. 2, 16. 2 Tim. 2, 8. | 31. ἐπὶ τὰς Γαλλίας] εἰς Γαλλίαν *h*, ἐπὶ τὴν Γαλατίαν *v*.

μαρτυρεῖται, Λῖνος δὲ, οὗ μέμνηται συνόντος ἐπὶ Ῥώμης αὐτῷ κατὰ τὴν δευτέραν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν, πρῶτος μετὰ Πέτρον τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπὴν ἤδη πρότερον κληρωθεὶς δεδήλωται. ἀλλὰ καὶ 9
ὁ Κλήμης τῆς Ῥωμαίων καὶ αὐτὸς ἐκκλησίας τρίτος ἐπίσκοπος κατα-
στὰς Παύλῳ συνεργὸς καὶ συναθλητὴς γεγονέναι πρὸς αὐτῆ μαρτυρεῖται. ἐπὶ τούτοις καὶ τὸν Ἀρευπαγίτην ἐκεῖνον, Διονύσιος ὄνομα αὐτῷ, (ὃν ἐν 10
Πράξεσι μετὰ τὴν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ πρὸς Ἀθηναίους Παύλου δημηγορίαν πρῶτον πιστεῦσαι ἀνέγραψεν ὁ Λουκᾶς) τῆς ἐν Ἀθήναις ἐκκλησίας πρῶτον ἐπίσκοπον ἀρχαίων τις ἕτερος Διονύσιος τῆς Κορινθίων παροικίας ποιμὴν ἱστορεῖ γεγονέναι. ἀλλὰ γὰρ ὁδῷ προβαίνουσιν ἐπὶ καιρὸν τὰ τῆς 11
κατὰ χρόνους τῶν ἀποστόλων διαδοχῆς ἡμῖν εἰρήσεται. νῦν δὲ ἐπὶ τὰ ἐξῆς ἴωμεν τῆς ἱστορίας.

CAP. 5.

Περὶ τῆς μετὰ τὸν Χριστὸν ὑστάτης Ἰουδαίων πολιορκίας.
(Nic. H. E. III, 3—8.)

Μετὰ Νέρωνα δέκα πρὸς τρισὶν ἔτεσι τὴν ἀρχὴν ἐπικρατήσαντα 1
τῶν ἀμφὶ Γάλβαν καὶ Ὄθωνα ἐνιαυτὸν ἐπὶ μησὶν ἓξ διαγενομένων, Οὐε-
σπασιανὸς, ταῖς κατὰ Ἰουδαίων παρατάξεσι λαμπρυνόμενος, βασιλεὺς ἐπ᾽ αὐτῆς ἀναδείκνυται τῆς Ἰουδαίας, αὐτοκράτωρ πρὸς τῶν αὐτόθι στρα-
τοπέδων ἀναγορευθείς. τὴν ἐπὶ Ῥώμης ἴσην αὐτίκα στειλάμενος Τίτῳ τῷ παιδὶ τὸν κατὰ Ἰουδαίων ἐγχειρίζει πόλεμον. μετά γε μὴν τὴν τοῦ σω- 2
τῆρος ἡμῶν ἀνάληψιν Ἰουδαίων πρὸς τῷ κατ᾽ αὐτοῦ τολμήματι ἤδη καὶ κατὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ πλείστας ὅσας ἐπιβουλὰς μεμηχανημένων, πρώτου τε Στεφάνου λίθοις ὑπ᾽ αὐτῶν ἀνῃρημένου, εἶτα δὲ μετ᾽ αὐτὸν Ἰακώβου, ὃς ἦν Ζεβεδαίου μὲν παῖς, ἀδελφὸς δὲ Ἰωάννου, τὴν κεφαλὴν ἀποτμη-
θέντος, ἐπὶ πᾶσί τε Ἰακώβου, τοῦ τὸν αὐτόθι τῆς ἐπισκοπῆς θρόνον πρώτου μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀνάληψιν κεκληρωμένου, τὸν προδηλωθέντα τρόπον μεταλλάξαντος, τῶν τε λοιπῶν ἀποστόλων μυρία εἰς θάνατον ἐπιβεβουλευμένων, καὶ τῆς μὲν Ἰουδαίας γῆς ἀπεληλαμένων, ἐπὶ δὲ τῇ τοῦ κηρύγματος διδασκαλίᾳ τὴν εἰς σύμπαντα τὰ ἔθνη στειλαμένων πορείαν σὺν δυνάμει τοῦ Χριστοῦ φήσαντος αὐτοῖς „πορευθέντες μαθητεύσατε

---

1. *μαρτυρεῖται* — 2 Tim. 4, 10. | 2. *Πέτρου*] *Πέτρου h.* | 4. *τρίτος*] *δεύτερος h.* | 5. *μαρτυρεῖται* — Philipp. 4, 3. | 6. *Ἀρεοπαγίτην ce*, *Ἀρεωπαγίτην* ceteri. cf. Lob. Phryn. p. 697. | 8. *ἀνέγραψεν* — Act. 17, 34. | *τῆς* — *ἐκκλησίας aeghSVH*, *ταῖς* — *ἐκκλησίαις cfi* (a pr. m.) *kB*. | 10. *ἱστ. γεγ.*] *γεγ. ἱστορεῖ aegSS*^{a}, *ἱστορεῖται γεγ. ik* (a pr. m.), *γεγονέναι ἱστορεῖται h.* | 20. *τῷ* add. *acfikB*, om. *eghS*^{a}. | 21. *ἐγχειρίζει*] *ἐγχειρίζεται cf.* | 31. *φήσαντος* — Matth. 28, 19.

3 πάντα τὰ ἔθνη ἐν τῷ ὀνόματί μου," οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶ λαῶ τῆς ἐν
'Ιεροσολύμοις ἐκκλησίας κατά τινα χρησμὸν τοῖς αὐτόθι δοκίμοις δι' ἀπο-
καλύψεως δοθέντα πρὸ τῦ πολέμυ μεταναστῆναι τῆς πόλεως καί τινα
τῆς Περαίας πόλιν οἰκεῖν κεκελευσμένυ, Πέλλαν αὐτὴν ὀνομάζυσιν, ἐν ᾗ
τῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων ἀπὸ τῆς 'Ιερυσαλὴμ μετφκισμένων, ὡσὰν
παντελῶς ἐπιλελοιπότων ἁγίων ἀνδρῶν αὐτήν τε τὴν 'Ιυδαίων βασιλικὴν
μητρόπολιν καὶ σύμπασαν τὴν 'Ιυδαίαν γῆν, ἡ ἐκ θεῦ δίκη λοιπὸν αὐτὸς
ἅτε τοσαῦτα εἰς τε τὸν Χριστὸν καὶ τὸς ἀποστόλυς αὐτῦ παρηνομηκότας
μετῇει, τῶν ἀσεβῶν ἅρδην τὴν γενεὰν ταύτην ἐκείνην ἐξ ἀνθρώπων ἀφα-
4 νίζυσα. ὅσα μὲν ἂν τηνικάδε κατὰ πάντα τόπον ὅλῳ τῷ ἔθνει συνερρύη
κακὰ, ὅπως τε αὖ μάλιστα οἱ τῆς 'Ιυδαίας οἰκήτορες εἰς ἔσχατον περιη-
λάθησαν συμφορῶν, ὁπόσαι τε μυριάδες ἠβηδὸν γυναιξὶν ἅμα καὶ παισὶ
ξίφει καὶ λιμῷ καὶ μυρίοις ἄλλοις εἴδεσι περιπεπτώκασι θανάτυ, πόλεών
τε 'Ιυδαϊκῶν ὅσαι τε καὶ οἷαι γεγόνασι πολιορκίαι, ἀλλὰ καὶ ὁπόσα οἱ
ἐπ' αὐτὴν 'Ιερυσαλὴμ ὡσὰν ἐπὶ μητρόπολιν ὀχυρωτάτην καταπεφευγότες
δεινὰ καὶ πέρα δεινῶν ἑωράκασι, τῦ τε παντὸς πολέμυ τὸν τρόπον, καὶ
τῶν ἐν τύτῳ γεγενημένων ἐν μέρει ἕκαστα, καὶ ὡς ἐπὶ τέλει τὸ πρὸς τῶν
προφητῶν ἀνηγορευμένον βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἐν αὐτῷ κατέστη τῷ
πάλαι τῦ θεῦ περιβοήτῳ νεῷ, παντελῆ φθορὰν καὶ ἀφανισμὸν ἔσχατον
τὸν διὰ πυρὸς ὑπομείναντι, πάρεστιν ὅτῳ φίλον ἐπ' ἀκριβὲς ἐκ τῆς τῷ
5 'Ιωσήπῳ γραφείσης ἀναλέξασθαι ἱστορίας. ὡς δὲ αὐτὸς ἔτος τῶν ἀθροι-
σθέντων ἀπὸ τῆς 'Ιυδαίας ἁπάσης ἐν ἡμέραις τῆς τῦ Πάσχα ἑορτῆς
ὥσπερ ἐν εἱρκτῇ ῥήμασιν αὐτοῖς ἀποκλεισθῆναι εἰς τὰ 'Ιεροσόλυμα ἀμφὶ
6 τριακοσίας μυριάδας τὸ πλῆθος ἱστορεῖ, ἀναγκαῖον ὑποσημήνασθαι. χρὴν
γὰν, ἐν αἷς ἡμέραις τὸν πάντων σωτῆρα καὶ εὐεργέτην τὸν Χριστὸν τῦ
θεῦ τὰ κατὰ τὸ πάθος διατέθεινται, ταῖς αὐταῖς ὥσπερ ἐν εἱρκτῇ κα-
τακλεισθέντας τὸν μετελθόντα αὐτὸς ὄλεθρον πρὸς τῆς θείας δίκης κατα-
7 δέξασθαι. παρελθὼν δὴ τὰ τῶν ἐν μέρει συμβεβηκότων αὐτοῖς ὅσα διὰ
ξίφυς καὶ ἄλλῳ τρόπῳ κατ' αὐτῶν ἐγκεχείρισται, μόνας τὰς διὰ τῦ λιμῦ

1. ἐν] ἐπὶ *h*. | 3. δοθέντα *cfgVH*, ἐκδοθέντα *aehikSS*^{a}*B*. | 4. κεκελευσμένυ *aefiE*, κεκελευσμένυς *cghk*. | 8. παρηνομηκότας] de forma grammatica cf. Krüg. gr. gr. §. 28, 14, 8. Popp. ad Thucyd. III, 67. | 9. ταύτην *cfgB*, αὐτὴν *aehik SVH*. | 13. εἴδεσι περιπτ. *cfgikB*, εἴδεσι πεπτώκασι *e*, περιπεπτ. εἴδεσι *hVS*^{a}*H*, πεπτώκασιν εἴδεσι *aS*. | 15. αὐτὴν *cik*, αὐτὴν τὴν volgo. | 21. γραφείσης om. *h*. | 23. verba ῥήμασιν αὐτοῖς post ἀναγκαῖον posuit *S* de conjectura, scripsitque ἀναγ-καῖον δὲ ῥήμασιν αὐτοῖς κτλ. | 24. χρὴν γὰν *cfi* (a pr. m.) *kVS*^{a}*HB*, χρὴν δ' ἔν *aehS*, ἐχρῆν γὰρ *i* (a sec. m.) *N*. | 25. τὸν Χριστὸν *cfgB*, Χριστόν τε *aeik SS*^{a}, Χριστὸν τὸν *h*, τὸν Χριστὸν τὸν *VH*. | 29. post ἄλλῳ add. τῳ *agSVH*, om. ceteri. | ἐγκεχείρισται *cfg*, ἐγκεχείρηται volgo.

ἀναγκαῖον ἡγεῖται συμφορὰς παραθέσθαι, ὡς ἂν ἐκ μέρους ἔχοιεν οἱ τῇδε τῇ γραφῇ ἐντυγχάνοντες εἰδέναι, ὅπως αὐτὰς τῆς εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ παρανομίας ἐκ εἰς μακρὸν ἡ ἐκ θεοῦ μετῆλθε τιμωρία.

CAP. 6.

Περὶ τοῦ πείσαντος αὐτοὺς λιμοῦ.

(Nic. H. E. III, 6.)

Φέρε δὴ ἓν τῶν ἱστοριῶν τὴν πέμπτην τῷ Ἰωσήπῳ μετὰ χεῖρας αὖθις 1
ἀναλαβὼν τῶν τότε πραχθέντων δίελθε τὴν τραγῳδίαν· „τοῖς γε μὴν εὐ-
„πόροις," φησί, „καὶ τὸ μένειν πρὸς ἀπωλείας ἴσον ἦν. προφάσει γὰρ
„αὐτομολίας ἀνῃρεῖτό τις διὰ τὴν ἐσίαν. τῷ λιμῷ δὲ ἡ ἀπόνοια τῶν στα-
„σιαστῶν συνήκμαζε, καὶ καθημέραν ἀμφότερα προσεξεκάετο τὰ δεινά.
„φανερὸς μέν γε ἐδαμοῦ σῖτος ἦν, ἐπεισπηδῶντες δὲ διηρεύνων τὰς οἰκίας, 2
„ἔπειθ' εὑρόντες μὲν ὡς ἀρνησαμένους ᾠκίζοντο, μὴ εὑρόντες δὲ ὡς ἐπιμε-
„λέστερον κρύψαντας ἐβασάνιζον. τεκμήριον δὲ τοῦ τ' ἔχειν καὶ μὴ τὰ σώ-
„ματα τῶν ἀθλίων ἦν, ὧν οἱ μὲν ἔτι συνεστῶτες εὐπορεῖν τροφῆς ἐδόκουν,
„οἱ τηκόμενοι δὲ ἤδη παρωδεύοντο, καὶ κτείνειν ἄλογον ἐδόκει τὰς ὑπ' ἐν-
„δείας τεθνηξομένας αὐτίκα. πολλοὶ δὲ λάθρα τὰς κτήσεις ἑνὸς ἀντικα- 3
„τηλλάξαντο μέτρῳ, πυρῶν μέν, εἰ πλεσιώτεροι τυγχάνοιεν ὄντες, οἱ δὲ
„πενέστεροι κριθῆς. ἔπειτα κατακλείοντες ἑαυτὰς εἰς τὰ μυχαίτατα τῶν
„οἰκιῶν, τινὲς μὲν ὑπ' ἄκρας ἐνδείας ἀνέργαστον τὸν σῖτον ἤσθιον, οἱ δὲ
„ἔπεσσον, ὡς ἥ τε ἀνάγκη καὶ τὸ δέος παρῄνει. καὶ τράπεζα μὲν ἐδαμοῦ 4
„παρετίθετο, τοῦ δὲ πυρὸς ἀφέλκοντες ἔτ' ὠμὰ τὰ σιτία διήρπαζον. ἐλεεινὴ
„δ' ἦν ἡ τροφὴ καὶ δακρύων ἄξιος ἡ θέα, τῶν μὲν δυνατωτέρων πλεονε-
„κτούντων, τῶν δὲ ἀσθενῶν ὀδυρομένων. πάντων μὲν δὴ παθῶν ὑπερίστα- 5
„ται λιμός, οὐδὲν δ' ὕστως ἀπόλλυσιν ὡς αἰδώς. τὸ γὰρ ἄλλως ἐντροπῆς
„ἄξιον ἐν τούτῳ καταφρονεῖται. γυναῖκες γῦν ἀνδρῶν, καὶ παῖδες πα-
„τέρων, καὶ τὸ οἰκτρότατον, μητέρες νηπίων ἐξήρπαζον ἐξ αὐτῶν τῶν
„στομάτων τὰς τροφάς. καὶ τῶν φιλτάτων ἐν χερσὶ μαραινομένων ἐκ
„ἦν φειδὼ τοῦ ζῆν ἀφελέσθαι σταλαγμούς. τοιαῦτα δὲ ἐσθίοντες ὅμως 6
„οὐ διελάνθανον. πανταχοῦ δ' ἦν ἐφίσταντο οἱ στασιασταὶ καὶ τούτων

---

9. φησί — Bell. Jud. V, 10, 2. | 12. γε *acefghSVHB*, γὰρ *i* (a sec. m.) *kvN Joseph.* S^aZ. | 15. ἦν add. *cfivVH*, om. *aeghk* (teste Gronov.) *N Joseph.* SS^aB. | 17. ἀντικατηλλάξαντο] ἀντηλλάξαντο *aeN Joseph.* SS^a. | 22. ἀφέλ-κοντες *bcdfgmu*S^aB, ἐφέλκοντες *Joseph. SVH*, ἐφέλκοντος *ae*, ὑφέλκοντες *hikN.* | 24. ἀσθενῶν ὀδυρομένων *aehikN Joseph. E*, ἀσθενεστέρων ὀδυνωμένων *cf.* | 25. αἰδὼς *acefghikmptS*^aB, αἰδὼ *NSVH.* | 30. ἦν add. *cfVH*, om. *aeghikN Josephi codd.* SS^a.

„ταῖς ἁρπαγαῖς. ὁπότε γὰρ κατίδοιεν ἀποκεκλεισμένην οἰκίαν, σημεῖον
„ἦν τοῦτο, τὴς ἔνδον προσφέρεσθαι τροφήν. εὐθέως δὲ εἰσαράξαντες τὰς
„θύρας εἰσεπήδων, καὶ μόνον ἐκ ἐκ τῶν φαρύγγων ἀναθλίβοντες τὴς
7 „ἀκόλες ἀνέφερον. ἐτύπτοντο δὲ γέροντες ἀντεχόμενοι τῶν σιτίων, καὶ
„κόμης ἐσπαράσσοντο γυναῖκες, συγκαλύπτεσαι τὰ ἐν χερσίν· ἐδέ τις ἦν
„οἶκτος πολιᾶς ἢ νηπίων, ἀλλὰ συνεπαίροντες τὰ νήπια τῶν ψωμῶν
„ἐκκρεμάμενα κατέσειον εἰς ἔδαφος. τοῖς δὲ φθάσασι τὴν εἰσδρομὴν
„αὐτῶν καί προκαταπιῦσι τὸ ἁρπαγησόμενον ὡς ἀδικηθέντες ἦσαν ὠμό-
8 „τεροι. δεινὰς δὲ βασάνων ὁδὸς ἐπενόουν πρὸς ἕρευναν τροφῆς, ὀρόβοις
„μὲν ἐμφράττοντες τοῖς ἀθλίοις τῶν αἰδοίων πόρες, ῥάβδοις δὲ ὀξείαις
„ἀναπείροντες τὰς ἕδρας. τὰ φρικτὰ δὲ καὶ ἀκοαῖς ἔπασχέ τις εἰς ἔξο-
„μολόγησιν ἑνὸς ἀρτῦ, καὶ ἵνα μηνύσῃ δράκα μίαν κεκρυμμένην ἁλφίτων.
9 „οἱ βασανισταὶ δ' ἐκ ἐπείνων, (καὶ γὰρ ἂν ἧττον ὠμὸν ἦν τὸ μετ'
„ἀνάγκης), γυμνάζοντες δὲ τὴν ἀπόνοιαν, καὶ προπαρασκευάζοντες ἑαυ-
10 „τοῖς εἰς τὰς ἑξῆς ἡμέρας ἐφόδια. τοῖς δ' ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων φρυρὰν
„νύκτωρ ἐξερπύσασιν ἐπὶ λαχάνων συλλογὴν ἀγρίων καὶ πόας ὑπαντῶν-
„τες, ὅτ' ἤδη διαπεφευγέναι τὲς πολεμίες ἐδόκεν, ἀφήρπαζον τὰ κομι-
„σθέντα, καὶ πολλάκις ἱκετευόντων, καὶ τὸ φρικτότατον ἐπικαλεμένων
„ὄνομα τῦ θεῦ, μεταδῦναί τι μέρος αὐτοῖς ὧν κινδυνεύσαντες ἤνεγκαν,
„ἀδ' ὁτιῦν μετέδοσαν. ἀγαπητὸν δ' ἦν τὸ μὴ καὶ προσαπολέσθαι σεσυ-
11 „λημένον." τούτοις δὲ μεθ' ἕτερα ἐπιφέρει λέγων· „Ἰουδαίοις δὲ μετὰ
„τῶν ἐξόδων ἀπεκόπη πᾶσα σωτηρίας ἐλπίς. καὶ βαθύνας ἑαυτὸν ὁ
„λιμὸς κατ' οἴκες καὶ γενεὰς τὸν δῆμον ἐπεβόσκετο. καὶ τὰ μὲν τέγη
„πεπλήρωτο γυναικῶν καὶ βρεφῶν λελυμένων, οἱ στενωποὶ δὲ γερόντων
12 „νεκρῶν. παῖδες δὲ καὶ νεανίαι διοιδῶντες ὥσπερ εἴδωλα κατὰ τὰς
„ἀγορὰς ἀνειλοῦντο καὶ κατέπιπτον, ὅπῃ τινὰ τὸ πάθος καταλαμβάνοι·
„θάπτειν δὲ τὲς προσήκοντας ἔτε ἴσχυον οἱ κάμνοντες, καὶ τὸ διευτονῦν
„ὤκνει, διά τε τὸ πλῆθος τῶν νεκρῶν καὶ τὸ κατὰ σφᾶς ἄδηλον. πολ-
„λοὶ γὰν τοῖς ὑπ' αὐτῶν θαπτομένοις ἐπαπέθνησκον, πολλοὶ δ' ἐπὶ τὰς
13 „θήκας, πρὶν ἐπιστῆναι τὸ χρεών, προῆλθον. ἔτε δὲ θρῆνος ἐν ταῖς

---

2. εἰσαράξαντες τὰς θύρας *bl'H*, εἰσαρράξαντες τ. θ. *cder*, ἐξαρράξαντες τ. θ. *ikkN*, ἐξαράξαντες τ. θ. *Joseph.* S^a, ἐξάραντες τὰς χεῖρας *aeS*. | 3. τὰς *acfhNE*, τὰς *eik Joseph.* | 5. κόμης] κόμας *ak* (teste Gronov.) *N Joseph. Haverkampii* SS^a. | 6. νήπια *acfgSl'HB*, παιδία *ehikN Joseph.* S^a. | 10. τῶν αἰδ. *cf*, τὲς τῶν αἰδοίων *eghikrN Joseph. B*, τῶν αἰδοίων τὲς *aSVH*. | 12. πεπρεμένην *afghE*, πεπρεμμένων *ceikN Joseph. Haverkampii*. | 13. ἂν ἧττον *acfhE*, ἧττον ἂν *eik Joseph.* | 21. λέγων — Bell. Jud. V, 12, 3. | 26. ὅπῃ] ὅπου *aSVH*.

„συμφοραῖς, ἅτε ὀλοφυρμὸς ἦν, ἀλλὰ ὁ λιμὸς ἤλεγχε τὰ πάθη. ξηροῖς
„δὲ τοῖς ὄμμασιν οἱ δυσθανατοῦντες ἐφεώρων τὰς φθάσαντας ἀναπαύ-
„σασθαι. βαθεῖα δὲ τὴν πόλιν περιεῖχε σιγὴ, καὶ νὺξ θανάτῳ γέμουσα.
„καὶ τούτων οἱ λῃσταὶ χαλεπώτεροι. τυμβωρυχοῦντες γῆν τὰς οἰκίας ἐσύ- 14
„λων τοὺς νεκροὺς, καὶ τὰ καλύμματα τῶν σωμάτων περισπῶντες μετὰ
„γέλωτος ἐξήεσαν, τάς τε ἀκμὰς τῶν ξιφῶν ἐδοκίμαζον ἐν τοῖς πτώμασι,
„καί τινας τῶν ἐρριμένων ἔτι ζῶντας διήλαυνον, ἐπὶ πεῖρα τῇ σιδήρᾳ,
„τοὺς δὲ ἱκετεύοντας, χρῆσαι σφίσι δεξιᾷ καὶ ξίφος, τῷ λιμῷ κατέλιπον
„ὑπερηφανοῦντες. καὶ τῶν ἐκπνεόντων ἕκαστος ἀτενὲς εἰς τὸν ναὸν
„ἐφεώρα, τοὺς στασιαστὰς ζῶντας ἀπολιπών. οἱ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐκ 15
„τῷ δημοσίῳ θησαυρῷ τοὺς νεκροὺς θάπτειν ἐκέλευον, τὴν ὀσμὴν οὐ φέ-
„ροντες· ἔπειθ' ὡς οὐ διήρκουν, ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐρρίπτουν εἰς τὰς φάραγ-
„γας. περιιὼν δὲ ταύτας ὁ Τίτος ὡς ἐθεάσατο πεπλησμένας τῶν νεκρῶν,
„καὶ βαθὺν ἰχῶρα μυδώντων τὸν ὑπορρέοντα τῶν σωμάτων, ἐστέναξέ
„τε καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείνας κατεμαρτύρατο τὸν θεὸν, ὡς οὐκ εἴη τὸ
„ἔργον αὐτοῦ.“ τούτοις ἐπειπών τινα μεταξὺ ἐπιφέρει λέγων· „οὐκ ἂν ὑπο- 16
„στειλαίμην εἰπεῖν, ἃ μοι κελεύει τὸ πάθος. οἶμαι Ῥωμαίων βραδυ-
„νάντων ἐπὶ τοὺς ἀλιτηρίους, ἢ καταποθῆναι ἂν ὑπὸ χάσματος, ἢ κατα-
„κλυσθῆναι τὴν πόλιν, ἢ τοὺς τῆς Σοδομηνῆς μεταλαβεῖν κεραυνούς. πολὺ
„γὰρ τῶν ταῦτα παθόντων ἤνεγκε γενεὰν ἀθεωτέραν. τῇ γῆν τούτων
„ἀπονοίᾳ πᾶς ὁ λαὸς συναπώλετο.“ καὶ ἐν τῷ ἕκτῳ δὲ βιβλίῳ ὕστω 17
γράφει· „τῶν δ' ὑπὸ τοῦ λιμοῦ φθειρομένων κατὰ τὴν πόλιν ἄπειρον μὲν
„ἔπιπτε τὸ πλῆθος, ἀδιήγητα δὲ συνέβαινε τὰ πάθη. καθ' ἑκάστην
„γὰρ οἰκίαν, εἴ που τροφῆς παραφανείη σκιὰ, πόλεμος ἦν, καὶ διὰ χειρῶν
„ἐχώρουν οἱ φίλτατοι πρὸς ἀλλήλους, ἐξαρπάζοντες τὰ ταλαίπωρα τῆς
„ψυχῆς ἐφόδια. πίστις δ' ἀπορίας οὐδὲ τοῖς θνήσκουσιν ἦν. ἀλλὰ καὶ 18
„τοὺς ἐμπνέοντας οἱ λῃσταὶ διηρεύνων, μή τις ὑπὸ κόλπον ἔχων τροφὴν
„σκήπτοιτο τὸν θάνατον αὐτοῦ. οἱ δὲ ὑπ' ἐνδείας κεχηνότες ὥσπερ λυσ-
„σῶντες κύνες ἐφήλλοντο καὶ παρεφέροντο, ταῖς τε θύραις ἐνσειόμενοι
„μεθυόντων τρόπον καὶ ὑπὸ ἀμηχανίας εἰς τοὺς αὐτοὺς οἴκους εἰσεπήδων

---

2. post ὄμμασιν add. καὶ σεσηρόσι τοῖς στόμασι i (a sec. m.) *N Joseph. Sa Z.* | ἐφεώρων] ἀφεώρων *a S*, ἐθεώρων *hk*, ἐθεώρουν *eg.* | 9. ἀτενὲς] ἀτενίσας *gh Jos.* | 11. τοὺς νεκροὺς θάπτειν ἐκέλευον *cefgik Joseph. NB*, θάπτ. ἐκ. τοὺς νεκροὺς *ahSVH.* | 16. λέγων — Bell. Jud. V, 13, 6. | 19. Σοδομηνῆς *acdfghik Joseph. NVSaHB*, Σοδομινῆς *e*, Σοδομικῆς *S.* | 22. γράφει — Bell. Jud. VI, 3, 3. | 27. ἐμπνέοντας] ἐκπνέοντας *Joseph. NSaZ.* | 29. ἐφήλλοντο *ikN*, ἐφάλλοντο (eraso *σ*) *a*, ἐσφάλλοντο ceteri codd. et *E.* | τε om. *gh.*

19 „δὶς ἢ τρὶς ὥρᾳ μιᾷ. πάντα δ' ὑπ' ὀδόντας ἦγεν ἡ ἀνάγκη, καὶ τὰ
„μηδὲ τοῖς ῥυπαρωτάτοις τῶν ἀλόγων ζώων πρόσφορα συλλέγοντες
„ἐσθίειν ὑπέφερον. ζωστήρων γὰρ καὶ ὑποδημάτων τὸ τελευταῖον ἐκ ἀπέ-
„χοντο, καὶ τὰ δέρματα τῶν θυρεῶν ἀποδέροντες ἐμασῶντο. τροφὴ δὲ
„ἦν καὶ χόρτα τισὶ παλαιᾶ σπαράγματα. τὰς γὰρ ἵνας ἔνιοι συλλέ-
20 „γοντες ἐλάχιστον σταθμὸν ἐπώλουν Ἀττικῶν τεσσάρων. καὶ τί δεῖ τὴν
„ἐπ' ἀψύχοις ἀναίδειαν τῇ λιμῇ λέγειν; εἰμὶ γὰρ αὐτῇ δηλώσων ἔργον,
„ὁποῖον μήτε παρ' Ἕλλησι, μήτε παρὰ βαρβάροις ἱστόρηται, φρικτὸν
„μὲν εἰπεῖν, ἄπιστον δ' ἀκοῦσαι. καὶ ἔγωγε μὴ δόξαιμι τερατεύεσθαι
„τοῖς αὐθις ἀνθρώποις, κἂν παρέλιπον τὴν συμφορὰν ἡδέως, εἰ μὴ τῶν
„κατ' ἐμαυτὸν εἶχον ἀπείρους μάρτυρας· ἄλλως τε καὶ ψυχρὰν ἂν κατα-
„θείμην τῇ πατρίδι χάριν κἀθυφέμενος τὸν λόγον ὧν πέπονθα τὰ ἔργα.
21 „γυνὴ τῶν ὑπὲρ τὸν Ἰορδάνην κατοικούντων, Μαρία τὄνομα, πατρὸς
„Ἐλεαζάρου, κώμης Βαθεζώρ, (σημαίνει δὲ τοῦτο οἶκος ὑσσώπου,) διὰ γένος
„καὶ πλοῦτον ἐπίσημος, μετὰ τῆς λοιπῆς πλήθους εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κατα-
22 „φυγοῦσα συνεπολιορκεῖτο. ταύτης τὴν μὲν ἄλλην κτῆσιν οἱ τύραννοι
„διήρπασαν, ὅσην ἐκ τῆς Περαίας ἀνασκευασαμένη μετήνεγκεν εἰς τὴν
„πόλιν, τὰ δὲ λείψανα τῶν κειμηλίων κἂν εἴ τι τροφῆς ἐπινοηθείη,
„καθημέραν εἰσπηδῶντες ἥρπαζον οἱ δορυφόροι. δεινὴ δὲ τὸ γύναιον
„ἀγανάκτησις εἰσήει, καὶ πολλάκις λοιδοροῦσα καὶ καταρωμένη τὲς ἅρ-
23 „παγας ἐφ' ἑαυτὴν ἠρέθιζεν. ὡς δ' ἔτε παροξυνόμενός τις ἔτ' ἐλεῶν
„αὐτὴν ἀνῄρει, καὶ τὸ μὲν εὑρεῖν τι σιτίον ἄλλοις ἐκοπία, παντάχόθεν
„δ' ἄπορον ἦν ἤδη καὶ τὸ εὑρεῖν, ὁ λιμὸς δὲ διὰ σπλάγχνων καὶ μυε-
„λῶν ἐχώρει, καὶ τῇ λιμῇ μᾶλλον ἐξεκαίοντο οἱ θυμοί, σύμβουλον λαβοῦσα
„τὴν ὀργὴν μετὰ τῆς ἀνάγκης ἐπὶ τὴν φύσιν ἐχώρει, καὶ τὸ τέκνον, ἦν
24 „δ' αὐτῇ παῖς ὑπομάσθιος, ἁρπασαμένη· βρέφος, εἶπεν, ἄθλιον, ἐν

---

4. ἐμασῶντο *cfhVH*, ἐμασσῶντο *aeikSS*ᵃ*B*. | 11. καταθείμην *aegi* (a pr. m.) *k Joseph. SVHB*, κατεθέμην *bcdf* (is κατεθέμη) *i* (a sec. m.) *eNS*ᵃ, κατατεθείμην *h*. | 12. τὸν λόγον] τῶν λόγων *c* (in quo tamen τὸν λόγον suprascriptum est ab eadem manu) *V*ᵃ*S*ᵃ*Z*. | ὧν] οὗ *ikvN Joseph*. | 13. τὸν add. *cgik Joseph. NVHB*, om. *aehSS*ᵃ. | 14. Βαθεζώρ] Βαθεχὼρ *ik*, Βηθεζὼβ *Haverkampius*: Josephi codd. variant inter Βαθεχὼρ et Βαθεζώρ. | 19. post δεινὴ δὲ add. τις *aefSVH*, om. *cghik Jos. NB*. | 22. τι add. *bcdhik Joseph. NS*ᵃ*B*, om. *aefSVH*. | ἄλλοις] ἄλλως *v*. | 23. ὁ] καὶ ὁ *cf*. | post σπλάγχνων add. τε *aeSVH*, om. *cfghikN Joseph. B*. | 24. ἐξεκαίοντο *cfgvVS*ᵃ*H*, ἐξέκαιον *aehik Joseph. NSB*. | 25. ὀργὴν *aehikN Joseph. E*, ὁρμὴν *cfmv*. | 26. ὑπομάσθιος *cfhikVS*ᵃ*HB*, ὑπομάζιος *ag Josephi codd. aliquot S*, ὑπομάστιος *e* (a sec. m.) *N Haverk.*

„πολέμῳ καὶ λιμῷ καὶ στάσει, τίνι σε τηρῶ; τὰ μὲν παρὰ Ῥωμαίοις
„δεινεία, κἂν ζήσωμεν ἐπ' αὐτές, φθάνει δὲ καὶ δεινείαν ὁ λιμός, οἱ
„στασιασταὶ δὲ ἀμφοτέρων χαλεπώτεροι. ἴθι, γενῦ μοι τροφὴ, καὶ τοῖς
„στασιασταῖς ἐριννὺς, καὶ τῷ βίῳ μῦθος, ὁ μόνος ἐλλείπων ταῖς Ἰου-
„δαίων συμφοραῖς. καὶ ταῦθ' ἅμα λέγουσα κτείνει τὸν υἱόν. ἔπειτ' ὀπτή- 25
„σασα τὸ μὲν ἥμισυ κατεσθίει, τὸ δὲ λοιπὸν κατακαλύψασα ἐφύλαττεν.
„εὐθέως δ' οἱ στασιασταὶ παρῆσαν, καὶ τῆς ἀθεμίτου κνίσσης σπάσαντες
„ἠπείλουν, εἰ μὴ δείξειε τὸ παρασκευασθὲν, ἀποσφάξειν αὐτὴν εὐθέως.
„ἡ δὲ καὶ μοῖραν αὐτοῖς εἰποῦσα καλὴν τετηρηκέναι, τὰ λείψανα τοῦ
„τέκνου διανεκάλυψεν. τοὺς δ' εὐθέως φρίκη καὶ φρενῶν ἔκστασις ἥρει, 26
„καὶ παρὰ τὴν ὄψιν ἐπεπήγεσαν. ἡ δέ· ἐμὸν, ἔφη, τοῦτο τὸ τέκνον γνή-
„σιον, καὶ τὸ ἔργον ἐμόν. φάγετε, καὶ γὰρ ἐγὼ βέβρωκα. μὴ γένησθε
„μήτε μαλακώτεροι γυναικὸς, μήτε συμπαθέστεροι μητρός. εἰ δ' ὑμεῖς
„εὐσεβεῖς, καὶ τὴν ἐμὴν ἀποστρέφεσθε θυσίαν, ἐγὼ μὲν ὑμῖν βέβρωκα,
„καὶ τὸ λοιπὸν δ' ἐμοὶ μεινάτω. μετὰ ταῦθ' οἱ μὲν τρέμοντες ἐξῆεσαν, 27
„πρὸς ἓν τοῦτο δειλοὶ, καὶ μόλις ταύτης τῆς τροφῆς παραχωρήσαντες
„τῇ μητρί. ἀνεπλήσθη δ' εὐθέως ὅλη τοῦ μύσους ἡ πόλις, καὶ πρὸ ὀμ-
„μάτων ἕκαστος τὸ πάθος ἀναλαμβάνων, ὡς παρ' αὐτῶν τολμηθὲν δει-
„νῶς ἔφριττε. σπεδὴ δὲ τῶν λιμωττόντων ἐπὶ τὸν θάνατον ἦν, καὶ 28
„μακαρισμὸς τῶν φθασάντων πρὶν ἀκοῦσαι καὶ θεάσασθαι κακὰ τηλι-
„καῦτα." τοιαῦτα τῆς Ἰουδαίων εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ παρανομίας τε
καὶ δυσσεβείας τἀπίχειρα.

CAP. 7.

Περὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ προῤῥήσεων.
(Nic. H. E. III, 4.)

Παραθεῖναι δ' αὐτοῖς ἄξιον τὴν ἀψευδῆ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν προῤῥήσιν, δι' ἧς αὐτὰ ταῦτα δηλοῖ ὧδέ πως προφητεύων· „οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις· προσεύχεσθε δὲ, ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος, μηδὲ σαββάτῳ. ἔσται 1

1. τηρῶ] τηρήσω *ik N Joseph.* | 2. ἐπ' αὐτὲς *aeik S B Josephi Edd. ante Haverk.*, ἐπ' αὐτοῖς *bcfg N V S^a H*, om. *h.* | 10. διανεκάλυψεν *cf V H*, διεκάλυψεν *aeghik Joseph. N S S^a B.* | 14. ὑμῖν *Eusebii codd. N*, ἥμισυ *v V H*, ἤδη *Josephi codd. aliquot.* | 16. παραχ. τῇ μητρὶ *cfik N B*, τῇ μητρὶ παραχ. *aegh-Joseph. S V H.* | 18 ὡς παρ'] ὥσπερ *h.* | αὐτῶ *cfgi* (a sec. m.) *N R S^a*, αὐτῷ *aehi* (a pr. m.) *k Joseph. Haverkampii S V H B.* | δεινῶς om. *aehik Joseph. N S.* | 19. post δὲ add. λοιπὸν *a S V H.* | 26. αὐτοῖς ἄξιον *cf V H B*, αὐτοῖς τι καὶ ἄξιον *a S*, αὐτοῖς ὅτι καὶ ἄξιον *egik*, αὐτοῖς ἄξιον καὶ *h.* | 27. προφητεύων — Matth. 24, 19. | 29. ἡ φυγὴ ὑμῶν *cfik N*, ὑμῶν ἡ φ. *aegh E.*

γὰρ τότε θλῖψις μεγάλη, οἵα οὐκ ἐγένετο ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν,
2 οὐδὲ μὴ γένηται." συναγαγὼν δὲ πάντα τὸν τῶν ἀνηρημένων ἀριθμὸν ὁ
συγγραφεύς, λιμῷ καὶ ξίφει μυριάδας ἑκατὸν καὶ δέκα διαφθαρῆναί φησι,
τοὺς δὲ λοιποὺς στασιώδεις καὶ ληστρικούς, ὑπὸ ἀλλήλων μετὰ τὴν ἅλωσιν
ἐνδεικνυμένους, ἀνηρῆσθαι, τῶν δὲ νέων τοὺς ὑψηλοτάτους καὶ κάλλει σώ-
ματος διαφέροντας τετηρῆσθαι θριάμβῳ, τοῦ δὲ λοιποῦ πλήθους τοὺς ὑπὲρ
ἑπτακαίδεκα ἔτη δεσμίους εἰς τὰ κατ' Αἴγυπτον ἔργα παραπεμφθῆναι,
πλείους δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας διανενεμῆσθαι φθαρησομένους ἐν τοῖς θεάτροις
σιδήρῳ καὶ θηρίοις, τοὺς δ' ἐντὸς ἑπτακαίδεκα ἐτῶν αἰχμαλώτους ἀχθέντας
διαπεπρᾶσθαι, τούτων δὲ μόνων τὸν ἀριθμὸν εἰς ἐννέα μυριάδας ἀνδρῶν
3 συναχθῆναι. ταῦτα δὲ τοῦτον ἐπράχθη τὸν τρόπον, δευτέρῳ τῆς Οὐεσπα-
σιανοῦ βασιλείας ἔτει, ἀκολούθως ταῖς προγνωστικαῖς τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προῤῥήσεσιν, θείᾳ δυνάμει ὥσπερ ἤδη παρόντα
προεωρακότος αὐτὰ, ἐπιδακρύσαντός τε καὶ ἀποκλαυσαμένου κατὰ τὴν τῶν
ἱερῶν εὐαγγελιστῶν γραφήν, οἳ καὶ αὐτοὺς αὐτοῦ παρατέθειται τοὺς λέξεις,
4 τοτὲ μὲν φήσαντος ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν Ἱερουσαλήμ· „εἰ ἔγνως καί γε
σὺ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τὰ πρὸς εἰρήνην σοι· νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλ-
μῶν σου. ὅτι ἥξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σὲ, καὶ περιβαλοῦσί σοι οἱ ἐχθροί σου
χάρακα, καὶ περικυκλώσουσί σε, καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν, καὶ ἐδαφιοῦσί
5 σε καὶ τὰ τέκνα σου·" τοτὲ δὲ ὡς περὶ τοῦ λαοῦ· „ἔσται γὰρ ἀνάγκη
μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὀργὴ τῷ λαῷ τούτῳ. καὶ πεσοῦνται ἐν στόματι
μαχαίρας καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη· καὶ Ἱερουσαλὴμ
ἔσται πατουμένη ὑπὸ τῶν ἐθνῶν, ἄχρις οὗ πληρωθῶσι καιροὶ ἐθνῶν." 2
καὶ πάλιν· „ὅταν δὲ ἴδητε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν Ἱερουσαλὴμ,
6 τότε γνῶτε, ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς." συγκρίνας δέ τις τὰς τοῦ
σωτῆρος ἡμῶν λέξεις ταῖς λοιπαῖς τοῦ συγγραφέως ἱστορίαις ταῖς περὶ τοῦ
παντὸς πολέμου, πῶς οὐκ ἂν ἀποθαυμάσειεν, θείαν ὡς ἀληθῶς καὶ ὑπερ-
φυῶς παράδοξον τὴν πρόγνωσιν ὁμοῦ καὶ προῤῥήσιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
7 ὁμολογήσας. περὶ μὲν οὖν τῶν μετὰ τὸ σωτήριον πάθος καὶ τὰς φωνὰς
ἐκείνας, ἐν αἷς ἡ τῶν Ἰουδαίων πληθὺς τὸν μὲν ληστὴν καὶ φονέα τοῦ 3
θανάτου παρήτηται, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἐξ αὐτῶν ἱκέτευσεν ἀρ-
θῆναι, τῷ παντὶ συμβεβηκότων ἔθνει, οὐδὲν ἂν δέοι ταῖς ἱστορίαις ἐπι-

---

2. συναγαγὼν — Joseph. Bell. Jud. VI, 9, 2. 3. Hav. | 15. οἳ *acehikE*, ἐν ᾗ *cfg*. | 16. φήσαντος — Luc. 19, 42. | 17. σοι *achVH*, σου *efikNSS*^{a}, om. *g*. | 20. ἔσται γὰρ — Luc. 21, 23. | 23. τῶν add. *cikN*, om. volgo. | 24. ὅταν — Luc. 21, 20. | δὲ om. *ghkN*. | 25. γνῶτε] *γινώσκεται h*. | 28. ὁμοῦ *cfghikBH*^{b}, τε *aeSVH*. | καὶ] *καὶ τὴν gh*. | 31. παρῆτηται] *παρητεῖτο h*.

λέγειν. ταῦτα δ' ἂν εἴη δίκαιον ἔτι προσθεῖναι, ἃ γένοιτ' ἂν παραστατικὰ φιλανθρωπίας τῆς παναγάθου προνοίας, τεσσαράκοντα ἐφ' ὅλοις ἔτεσι μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Χριστοῦ τόλμαν τὸν κατ' αὐτῶν ὅλεθρον ὑπερθεμένης, ἐν ὅσοις τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν μαθητῶν πλείοις, Ἰάκωβός τε αὐτὸς ὁ τῇδε πρῶτος ἐπίσκοπος, τῷ Κυρίῳ χρηματίζων ἀδελφὸς, ἔτι τῷ βίῳ περιόντες, καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἱεροσολύμων πόλεως τὰς διατριβὰς ποιούμενοι, ἔρκος ὥσπερ ἐχυρώτατον παρέμενον τῷ τόπῳ, τῆς θείας ἐπισκοπῆς εἰσέτι τότε μακροθυμούσης, εἰ ἄρα ποτὲ δυνηθεῖεν ἐφ' οἷς ἔδρασαν μετανοήσαντες συγγνώμης καὶ σωτηρίας τυχεῖν, καὶ πρὸς τῇ τοσαύτῃ μακροθυμίᾳ παραδόξες θεοσημείας τῶν μελλόντων αὐτοῖς μὴ μετανοήσασι συμβήσεσθαι παρασχομένης. ἃ καὶ αὐτὰ μνήμης ἠξιωμένα πρὸς τοῦ δεδηλωμένου συγγραφέως ἐδὲν οἷον τοῖς τῇδε προσιοῦσι τῇ γραφῇ παραθεῖναι. 8

CAP. 8.

Περὶ τῶν πρὸ τοῦ πολέμου σημείων.

(Nic. H. E. III, 4.)

Καὶ δὴ λαβὼν ἀνάγνωθι τὰ κατὰ τὴν ἕκτην τῶν ἱστοριῶν αὐτῷ δεδηλωμένα ἐν τούτοις· „τὸν γοῦν ἄθλιον δῆμον οἱ μὲν ἀπατεῶνες καὶ „καταψευδόμενοι τοῦ θεοῦ τηνικαῦτα παρέπειθον, τοῖς δ' ἐναργέσι καὶ „προσημαίνουσι τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι ἐρημίαν τέρασιν οὔτε προσεῖχον οὔτε „ἐπίστευον, ἀλλ' ὡς ἐμβεβροντημένοι, καὶ μήτε ὄμματα μήτε ψυχὴν „ἔχοντες, τῶν τοῦ θεοῦ κηρυγμάτων παρήκουον· τοῦτο μὲν, ὅτε ὑπὲρ τὴν „πόλιν ἄστρον ἕστη ῥομφαίᾳ παραπλήσιον, καὶ παρατείνας ἐπ' ἐνιαυτὸν „κομήτης, τοῦτο δ' ἡνίκα πρὸ τῆς ἀποστάσεως καὶ τοῦ πρὸς τὸν πόλεμον „κινήματος, ἀθροιζομένου τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν τῶν ἀζύμων ἑορτὴν, ὀγδόῃ „Ξανθικοῦ μηνὸς κατὰ νυκτὸς ἐννάτην ὥραν τοσοῦτο φῶς περιέλαμψε τὸν „βωμὸν καὶ τὸν ναὸν, ὡς δοκεῖν ἡμέραν εἶναι λαμπράν. καὶ τοῦτο παρέ„τεινεν ἐφ' ἡμίσειαν ὥραν. ὃ τοῖς μὲν ἀπείροις ἀγαθὸν ἐδόκει εἶναι, „τοῖς δὲ ἱερογραμματεῦσι πρὸ τῶν ἀποβεβηκότων εὐθέως ἐκρίθη. καὶ „κατὰ τὴν αὐτὴν ἑορτὴν βοῦς μὲν ἀχθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως πρὸς τὴν „θυσίαν ἔτεκεν ἄρνα ἐν τῷ ἱερῷ μέσῳ. ἡ δ' ἀνατολικὴ πύλη τοῦ ἐν- 1 2 3 4

1. ἔτι προσθεῖναι *cf* H^b, ἔτι προσθῆναι *V* S^a *H*, ἐπιθεῖναι (sine ἔτι) *aegikS*, ἐπιθῆναι (sine ἔτι) *h*. | 7. ἐχυρώτατον *cfg*, ὀχυρώτατον *aehikE*. | 10. θεοσημείας *ceikN*, θεοσημίας *afghE*. | 17. ἐν τούτοις — Joseph. Bell. Jud. VI, 5, 3. | 19. ἔσεσθαι add. *acfiN*, om. *eghk Joseph*. | 21. ὅτε *eghk Joseph*. $V^a S^a HB$, ὅθ' *i*, ὅτι *acfS*. | 28. πρὸ *a* (is suprascripto ς) *bcdef* (*ik* teste Gronov.) ε $V^a S^a HH^b$, πρὸς *gh Joseph*. *SVB*. | 29. ἀρχιερέως om. *aeik* et codd. Josephi, habent ceteri codd. Eusebii.

„δοτέρω χαλκῆ μὲν ἴσα καὶ στιβαρωτάτη, κλειομένη δὲ περὶ δείλην μόλις
„ὑπ᾽ ἀνθρώπων εἴκοσι, καὶ μοχλοῖς μὲν ἐπερειδομένη σιδηροδέτοις, κατα-
„πῆγας δ᾽ ἔχουσα βαθυτάτας, ὤφθη κατὰ νυκτὸς ὥραν ἕκτην αὐτο-
5 „μάτως ἠνοιγμένη. μετὰ δὲ τὴν ἑορτὴν ἡμέραις οὐ πολλαῖς ὕστερον,
„μιᾷ καὶ εἰκάδι Ἀρτεμισίου μηνὸς, φάσμα τι δαιμόνιον ὤφθη μεῖζον
„πίστεως. τέρας δ᾽ ἂν ἔδοξεν εἶναι τὸ ῥηθησόμενον, εἰ μὴ καὶ παρὰ
„τοῖς θεασαμένοις ἱστόρητο, καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα πάθη τῶν σημείων
„ἦν ἄξια. πρὸ γὰρ ἡλίου δύσεως ὤφθη μετέωρα περὶ πᾶσαν τὴν χώραν
„ἅρματα καὶ φάλαγγες ἔνοπλοι διάττουσαι τῶν νεφῶν καὶ κυκλέμεναι τὰς
6 „πόλεις. κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν, ἣ πεντηκοστὴ καλεῖται, νύκτωρ οἱ ἱερεῖς
„παρελθόντες εἰς τὸ ἱερὸν, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἦν, πρὸς τὰς λειτουργίας,
„πρῶτον μὲν κινήσεως ἔφασαν ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ κτύπου, μετὰ δὲ
7 „ταῦτα φωνῆς ἀθρόας· μεταβαίνομεν ἐντεῦθεν. τὸ δὲ τούτων φοβερώ-
„τερον· Ἰησοῦς γάρ τις υἱὸς Ἀνανίου, τῶν ἰδιωτῶν ἄγροικος, πρὸ τεσ-
„σάρων ἐτῶν τοῦ πολέμου, τὰ μάλιστα τῆς πόλεως εἰρηνευομένης καὶ
„εὐθηνούσης, ἐλθὼν ἐπὶ τὴν ἑορτὴν ἐν ᾗ σκηνοποιεῖσθαι πάντας ἔθος ἦν
„τῷ θεῷ κατὰ τὸ ἱερὸν, ἐξαπίνης ἀναβοᾶν ἤρξατο· φωνὴ ἀπ᾽ ἀνατολῆς,
„φωνὴ ἀπὸ δύσεως, φωνὴ ἀπὸ τῶν τεσσαρῶν ἀνέμων, φωνὴ ἐπὶ Ἱερο-
„σόλυμα καὶ τὸν ναὸν, φωνὴ ἐπὶ νυμφίους καὶ νύμφας, φωνὴ ἐπὶ πάντα
„τὸν λαόν. τοῦτο μεθ᾽ ἡμέραν καὶ νύκτωρ κατὰ πάντας τοὺς στενωποὺς
8 „περιήει κεκραγώς. τῶν δ᾽ ἐπισήμων τινὲς δημοτῶν ἀγανακτήσαντες πρὸς
„τὸ κακόφημον, συλλαμβάνουσι τὸν ἄνθρωπον, καὶ πολλαῖς αἰκίζονται
„πληγαῖς. ὁ δὲ οὐδ᾽ ὑπὲρ ἑαυτῷ φθεγξάμενος, ἅτε ἰδίᾳ πρὸς τοὺς παρόν-
9 „τας, ἃς καὶ πρότερον φωνὰς βοῶν διετέλει. νομίσαντες δ᾽ οἱ ἄρχον-
„τες, ὅπερ ἦν, δαιμονιώτερον εἶναι κίνημα τὸν ἄνδρα, ἄγουσιν αὐτὸν ἐπὶ
„τὸν παρὰ Ῥωμαίοις ἔπαρχον· ἔνθα μάστιξι μέχρις ὀστέων ξαινόμενος

---

2. ἀνθρώπων] ἀνδρῶν *f m s N Joseph.* | 4. ἠνοιγμένη *a c e f E*, ἠνεῳγμένη *g i* (a sec. m.) *k Joseph.*, ἀνεῳγμένη *N.* | 6. εἶναι] οἶμαι *k Joseph.*, om. *e h.* | 7. ἱστόρητο] ἱστορεῖτο *i* (a sec. m.) *k Josephi codd. aliquot.* | 11. ἔθος ἦν αὐτοῖς *h.* | 13. μεταβαίνομεν *b c d e f g h i k Euseb. in Eclog. Proph.* (p. 164, 6 Gaisf.) *B H*[b] non improbante *V*[a], μεταβαίνωμεν *a R N Sync.* (p. 615 Dind.) *S S*[a] *H*, „transmigremus" Hieron. Chron. p. 374 Mai: in Josephi codd. plerisque legi *μεταβαίνωμεν*, affirmat Hudson. | τούτων] τοῦτο *h.* | 14. Ἀνανίου *a c e f h E*, Ἀνάνου *i k v N Joseph.* | 16. εὐθηνούσης] εὐθυνούσης *S*[a] *H* errore typogr. | ἐν ᾗ *a c f E*, ἐπεὶ *e g h i k*: Josephi codd. variant inter utrumque. | 22. post κακόφημον add. καὶ ὀργισθέντες *b* (in marg.) *S V H*, ὀργισθέντες *a e*, om. *b c d f g h i k v Joseph. B H*[b]. | καὶ] καὶ δεινοῖς ἅμα καὶ *a e S V H.* | 23. παρόντας] παίοντας *k v Joseph. V*[a] *Z*: in ceteris Eusebii codd. est παρόντας, quod idem expressit *R.* | 26. μέχρις] μέχρι *e S V H.*

„ἔθ' ἱκέτευσεν ἔτ' ἐδάκρυσεν, ἀλλ' ὡς ἐνῆν μάλιστα τὴν φωνὴν ὀλοφυρ-
„τικῶς παρεγκλίνων πρὸς ἑκάστην ἀπεκρίνατο πληγήν· αἳ αἳ Ἱεροσολύ-
„μοις." ἕτερον δέ τι τούτῳ παραδοξότερον ὁ αὐτὸς ἱστορεῖ συγγραφεύς, 10
χρησμόν τινα φάσκων ἐν ἱεροῖς γράμμασιν εὑρῆσθαι περιέχοντα, ὡς κατὰ
5 τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἀπὸ τῆς χώρας τις αὐτῶν ἄρξει τῆς οἰκεμένης· ὃν
αὐτὸς μὲν ἐπὶ Οὐεσπασιανὸν πεπληρῶσθαι ἐξείληφεν. ἀλλ' ἐχ ἁπάσης γε 11
ἔτος ἢ μόνης ἦρξεν τῆς ὑπὸ Ῥωμαίοις. δικαιότερον δ' ἂν ἐπὶ τὸν Χρι-
στὸν ἀναχθείη, πρὸς ὃν εἴρητο ὑπὸ τοῦ πατρός· „αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ
δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα
10 τῆς γῆς." οὗ δὴ κατ' αὐτὸ δὴ ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλ-
θεν ὁ φθόγγος τῶν ἱερῶν ἀποστόλων, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκεμένης
τὰ ῥήματα αὐτῶν.

CAP. 9.

Περὶ Ἰωσήπου καὶ ὧν κατέλιπε συγγραμμάτων.

15 (Nic. H. E. II, 18.)

Ἐπὶ τούτοις ἅπασιν ἄξιον μηδ' αὐτὸν τὸν Ἰώσηπον, τοσαῦτα τῇ 1
μετὰ χεῖρας συμβεβληκότα ἱστορίᾳ, ὁπόθεν τε καὶ ἀφ' οἵου γένους ὡρμᾶτο,
ἀγνοεῖν. δηλοῖ δὲ πάλιν αὐτὸς καὶ τοῦτο, λέγων ὧδε· „Ἰώσηπος Μα-
ταθίου παῖς, ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεύς, αὐτός τε Ῥωμαίοις πολεμήσας τὰ
20 πρῶτα, καὶ τοῖς ὕστερον παρατυχὼν ἐξ ἀνάγκης." μάλιστα δὲ τῶν κατ' 2
ἐκεῖνο καιροῦ Ἰουδαίων οὐ παρὰ μόνοις τοῖς ὁμοεθνέσιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ
Ῥωμαίοις γέγονεν ἀνὴρ ἐπιδοξότατος, ὡς αὐτὸν μὲν ἀναθέσει ἀνδριάντος
ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων τιμηθῆναι πόλεως, τὲς δὲ σπουδασθέντας αὐτῷ λόγους
βιβλιοθήκης ἀξιωθῆναι. ἔτος δὴ πᾶσαν τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀρχαιολογίαν ἐν 3
25 ὅλοις εἴκοσι καταβέβληται συγγράμμασι, τὴν δ' ἱστορίαν τοῦ κατ' αὐτὸν
Ἰουδαϊκοῦ πολέμου ἐν ἑπτά, ἃ οὐ μόνον τῇ Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῇ πατρίῳ
φωνῇ παραδοῦναι αὐτὸς ἑαυτῷ μαρτυρεῖ, ἄξιός γε ὢν διὰ τὰ λοιπὰ πι-
στεύεσθαι. καὶ ἕτερα δὲ αὐτοῦ φέρεται σπουδῆς ἄξια δύο, τά περὶ τῆς 4

---

1. ἐδάκρυεν *cf.* | 3. ἱστορεῖ — Bell. Jud. VI, 5, 4. | 5. τις αὐτῶν *bcdfghik Joseph. NB*, αὐτῶν τις *aeSVH.* | 8. εἴρητο — Ps. 2, 8. | 10. δὴ ἐκεῖνο] ἐκεῖνο δὴ *cfik.* | εἰς πᾶσαν κτλ. — Ps. 18 (19), 5. | 16. ἅπασιν *chik*, πᾶσιν volgo. | 18. λέγων — Bell. Jud. I. Prooem. | ὧδε] ὧδέ πως *h.* | *Ματταθίου cfhE, Ματθίου aei* (a sec. man.) *k Joseph.*, *Ματθαίου gmpv*, „Matathiae" Rufinus ed. Frob., „Matthiae" cod. Rufini ap. Vales. | 25. καταβέβληται *cfhVHB*, καταβέβλητο *g*, κατατέθειται *aeikSS*^{a}. | 26. Ἰουδαϊκοῦ *cfghvVS*^{a}*HB*, Ῥωμαϊκοῦ *aeikS.* | post ἑπτά add. λόγοις *cfgkS*^{a}*HBH*^{b}, om. *aehV*^{a}. | ἃ οὐ (om. καὶ) *cf*, καὶ οὐ *ghik*, ἃ καὶ οὐ *aeE.*

Ἰουδαίων ἀρχαιότητος, ἐν οἷς καὶ ἀντιῤῥήσεις πρὸς Ἀπίωνα τὸν γραμματικὸν κατὰ Ἰουδαίων τηνικάδε συντάξαντα λόγον πεποίηται, καὶ πρὸς ἄλλους, οἳ διαβάλλειν καὶ αὐτοὶ τὰ πάτρια τῶν Ἰουδαίων ἔθνους ἐπειράθησαν. τούτων ἐν τῷ προτέρῳ τὸν ἀριθμὸν τῆς λεγομένης παλαιᾶς τῶν ἐνδιαθήκων γραφῶν τίθησι, τίνα τὰ παρ' Ἑβραίοις ἀναντίῤῥητα, ὡσὰν ἐξ ἀρχαίας παραδόσεως, αὐτοῖς ῥήμασι διὰ τούτων διδάσκων.

CAP. 10.

Ὅπως τῶν θείων μνημονεύει βιβλίων Ἰώσηπος.

1 „Οὐ μυριάδες ἔν βιβλίων εἰσὶ παρ' ἡμῖν ἀσυμφώνων καὶ μαχομένων,
„δύο δὲ μόνα πρὸς τοῖς εἴκοσι βιβλία, τῦ παντὸς ἔχοντα χρόνυ τὴν ἀνα-
2 „γραφήν, τὰ δικαίως θεῖα πεπιστευμένα. καὶ τούτων πέντε μέν ἐστι τὰ
„Μωϋσέως, ἃ τούς τε νόμυς περιέχει καὶ τὴν τῆς ἀνθρωπογονίας παρά-
„δοσιν, μέχρι τῆς αὐτῦ τελευτῆς. ἔτος ὁ χρόνος ἀπολείπει τρισχιλίων
3 „ὀλίγῳ ἐτῶν. ἀπὸ δὲ τῆς Μωϋσέως τελευτῆς μέχρι τῆς Ἀρταξέρξυ τῦ
„μετὰ Χέρξην Περσῶν βασιλέως οἱ μετὰ Μωϋσῆν προφῆται τὰ κατ'
„αὐτοὺς πραχθέντα συνέγραψαν ἐν τρισὶ καὶ δέκα βιβλίοις. αἱ δὲ λοιπαὶ
„τέσσαρες ὕμνυς εἰς τὸν θεὸν, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ὑποθήκας τῦ βίυ περιέ-
4 „χυσιν. ἀπὸ δὲ Ἀρταξέρξυ μέχρι τῦ καθ' ἡμᾶς χρόνυ γέγραπται μὲν
„ἕκαστα, πίστεως δ' οὐχ ὁμοίας ἠξίωται τοῖς πρὸ αὐτῶν, διὰ τὸ μὴ
5 „γενέσθαι τὴν τῶν προφητῶν ἀκριβῆ διαδοχήν. δῆλον δ' ἐστὶν ἔργῳ,
„πῶς ἡμεῖς πρόσιμεν τοῖς ἰδίοις γράμμασι. τοσύτυ γὰρ αἰῶνος ἤδη παρω-
„χηκότος ἔτε προσθεῖναί τις ἔτε μεταθεῖναι τετόλμηκε, πᾶσι δὲ σύμ-
„φυτόν ἐστιν εὐθὺς ἐκ πρώτης γενέσεως Ἰουδαίοις τὸ νομίζειν αὐτὰ θεῦ
„δόγματα, καὶ τούτοις ἐπιμένειν, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν, εἰ δέοι, θνήσκειν ἠδέως."
6 καὶ ταῦτα δὲ τῦ συγγραφέως χρησίμως ὧδε παρατεθείσθω. πεπόνηται
δὲ καὶ ἄλλο οὐκ ἀγεννὲς σπούδασμα τῷ ἀνδρὶ περὶ αὐτοκράτορος λογισμῦ,
ὅ τινες Μακκαβαϊκὸν ἐπέγραψαν, τῷ τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐν τοῖς ἔτω καλυ-
μένοις Μακκαβαϊκοῖς συγγράμμασιν ὑπὲρ τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας ἀν-
7 δρισαμένων Ἑβραίων περιέχειν. καὶ πρὸς τῷ τέλει δὲ τῆς εἰκοστῆς ἀρχαιο-
λογίας ἐπισημαίνεται ὁ αὐτὸς, ὡσὰν προῃρημένος ἐν τέτταρσι συγγράψαι
βιβλίοις κατὰ τὰς πατρίυς δόξας τῶν Ἰουδαίων περὶ θεῦ καὶ τῆς ἐσίας

---

1. Ἀπίωνα] Ἀππίωνα *cik.* | 5. τὰ add. *cikN*, τε *g*, om. volgo. | 6. διδάσκων — c. Apion. I, 8. | 9. οὐ om. *gh.* | βιβλίων εἰσὶ *cefgik Joseph. NB*, εἰσὶ βιβλ. *ahSVH.* | 11. θεῖα] om. *Joseph. S.* | 14. ὀλίγῳ *bcfikvNSᵃB*, ὀλίγον *aehSVB.* | 19. ἠξίωτο *cf.* | 30. ἐπισημαίνεται — Antiq. XX, 11, 2. | 31. κατὰ] τὰ κατὰ *h*, καὶ *Josephi edd. ante Haverk.*

αὐτῆ, καὶ περὶ τῶν νόμων, διὰ τί κατ' αὐτὰς τὰ μὲν ἔξεστι πράττειν, τὰ δὲ κεκώλυται. καὶ ἄλλα δὲ αὐτῷ σπεδασθῆναι ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῆ μνημονεύει λόγοις. πρὸς τέτοις εὔλογον καταλέξαι καὶ ἃς ἐπ' αὐτῆ 8
τῆς ἀρχαιολογίας τῆ τέλεσ φωνὰς παρατέθειται, εἰς πίστωσιν τῆς τῶν
5 ἐξ αὐτῆ παραληφθέντων ἡμῖν μαρτυρίας. διαβάλλων δῆτα Ἰᾶστον Τιβεριέα, ὁμοίως αὐτῷ τὰ κατὰ τὰς αὐτὰς ἱστορῆσαι χρόνας πεπειραμένον, ὡς μήτ' ἀληθῆ συγγεγραφότα πολλάς τε ἄλλας εὐθύνας ἐπαγαγὼν τῷ ἀνδρὶ, καὶ ταῦτα αὐτοῖς ῥήμασιν ἐπιλέγει· „οὐ μὴν ἐγώ σοι τὸν αὐτὸν 9
„τρόπον περὶ τῆς ἐμαυτῆ γραφῆς ἔδεισα, ἀλλ' αὐτοῖς ἐπέδωκα τοῖς αὐτο-
10 „κράτορσι τὰ βιβλία, μόνον οὐ τῶν ἔργων ἤδη βλεπομένων. συνήδειν
„γὰρ ἐμαυτῷ τετηρηκότι τὴν τῆς ἀληθείας παράδοσιν, ἐφ' ᾗ μαρτυρίας
„τεύξεσθαι προσδοκήσας οὐ διήμαρτον. καὶ ἄλλοις δὲ πολλοῖς ἐπέδωκα 10
„τὴν ἱστορίαν, ὧν ἔνιοι καὶ παρατετυχήκεσαν τῷ πολέμῳ, καθάπερ βασι-
„λεὺς Ἀγρίππας, καί τινες αὐτῆ τῶν συγγενῶν. ὁ μὲν γὰρ αὐτοκράτωρ 11
15 „Τίτος ἅτως ἐκ μόνων αὐτῶν ἐβεβλήθη τὴν γνῶσιν τοῖς ἀνθρώποις παρα-
„δῦναι τῶν πράξεων, ὥστε χαράξας τῇ αὐτῆ χειρὶ τὰ βιβλία δημοσι-
„εύεσθαι προσέταξεν, ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀγρίππας ἑξήκοντα δύο ἔγραψεν
„ἐπιστολὰς, τῇ τῆς ἀληθείας παραδόσει μαρτυρῶν," ἀφ' ὧν καὶ δύο παρατίθησιν. ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τοῦτον ταύτῃ πῃ δηλώσθω, ἴωμεν δ'
20 ἐπὶ τὰ ἑξῆς.

CAP. 11.

Ὡς μετὰ Ἰάκωβον ἠγεῖται Συμεὼν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας.
(Nic. H. E. III, 9.)

Μετὰ τὴν Ἰακώβῳ μαρτυρίαν καὶ τὴν αὐτίκα γενομένην ἄλωσιν
25 τῆς Ἱερουσαλὴμ λόγος κατέχει τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν τῆ κυρίῳ μαθητῶν τὸν εἰσέτι τῷ βίῳ λειπομένους ἐπὶ ταὐτὸ πανταχόθεν συνελθεῖν, ἅμα τοῖς πρὸς γένους κατὰ σάρκα τῆ κυρίῳ, (πλείους γὰρ καὶ τούτων περιῆσαν εἰσέτι τότε τῷ βίῳ), βουλήν τε ὁμῆ τοὺς πάντας περὶ τοῦ τίνα χρὴ τῆς Ἰακώβου διαδοχῆς ἐπικρῖναι ἄξιον ποιήσασθαι, καὶ δὴ ἀπὸ μιᾶς γνώμης τὸν πά-
30 τας Συμεῶνα τὸν τῆ Κλωπᾶ, οὗ καὶ ἡ τῆ εὐαγγελίῳ μνημονεύει γραφὴ,

---

3. αὐτῆ *cfgVS*^{a}*HB*, αὐτὸ *aehikS*. | 4. τῆ τέλει *cfgVS*^{a}*HB*, τὸ τέλος *aeikS*, τῆ τέλος *h*. | 5. post Ἰᾶστον add. τὸν *h*. | Τιβεριέα *aehikNSVHB*, Τιβερέα *bcdf*, Τιβερία *g*. | 7. συγγεγραφότα *aegh* (i teste Burt.) *kSVHB*, συγγράφοντα *bcdf* (i teste Gronov.), γεγραφότα *N*. | 8. καὶ add. *cfgh*^{1}*VS*^{a}*HB*, om. *aeikS*. | ἐπιλέγει — Joseph. de vit. sua c. 65. | 10. ἤδη *C*, ἔτι *Josephi codd. SaZ* rectius. | 13. τεύξασθαι] *c*. | 15. οἷον] ᾧ *H* errore typogr. | παρατετυχήκεσαν *cfhikeNVS*^{a}*HB*, παρατετεύχεσαν *aegS*, παρατετύχεσαν *mv*, παρατετύχεισαν *Josephi codd*. | 18. ἀφ' *cfgikNB*, ἐξ *aehSVH*.

τῆ τῆς αὐτόθι παροικίας θρόνῳ ἄξιον εἶναι δοκιμάσαι, ἀνεψιόν γε, ὥς φασι, γεγονότα τῷ σωτῆρος. τὸν γὰρ ἓν Κλωπᾶ ἀδελφὸν τῷ Ἰωσὴφ ὑπάρχειν Ἡγήσιππος ἱστορεῖ.

CAP. 12.

Ὡς Οὐεσπασιανὸς τοὺς ἐκ Δαβὶδ ζητεῖσθαι προστάττει.
(Nic. H. E. III, 10.)

Καὶ ἐπὶ τούτοις Οὐεσπασιανὸν μετὰ τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἅλωσιν πάντας τοὺς ἀπὸ γένους Δαβὶδ, ὡς ἂν μὴ περιλειφθείη τις παρὰ Ἰουδαίοις τῶν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς φυλῆς, ἀναζητεῖσθαι προστάξαι, μέγιστόν τε Ἰουδαίοις αὖθις ἐκ ταύτης διωγμὸν ἐπαρτηθῆναι τῆς αἰτίας.

CAP. 13.

Ὡς δεύτερος Ῥωμαίων ἐπίσκοπος Ἀνέγκλητος.

Ἐπὶ δέκα δὲ τὸν Οὐεσπασιανὸν ἔτεσι βασιλεύσαντα αὐτοκράτωρ Τίτος ὁ παῖς διαδέχεται, οὗ κατὰ δεύτερον ἔτος τῆς βασιλείας Λῖνος ἐπίσκοπος τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας δυοκαίδεκα τὴν λειτουργίαν ἐνιαυτοῖς κατασχὼν Ἀνεγκλήτῳ ταύτην παραδίδωσι. Τίτου δὲ Δομετιανὸς ἀδελφὸς διαδέχεται, δύο ἔτεσι καὶ μησὶ τοῖς ἴσοις βασιλεύσαντα.

CAP. 14.

Ὡς δεύτερος Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος Ἄβίλιος.

Τετάρτῳ μὲν ἔτει Δομετιανῷ τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν παροικίας ὁ πρῶτος Ἀνιανὸς, δύο πρὸς εἴκοσιν ἀναπλήσας ἔτη, τελευτᾷ, διαδέχεται δ' αὐτὸν δεύτερος Ἄβίλιος.

CAP. 15.

Ὡς τρίτος Ῥωμαίων ἐπίσκοπος Κλήμης.

Δωδεκάτῳ δὲ ἔτει τῆς αὐτῆς ἡγεμονίας τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας Ἀνέγκλητον ἔτεσιν ἐπισκοπεύσαντα δεκαδύο διαδέχεται Κλήμης. ὃν συνεργὸν ἑαυτῷ γενέσθαι Φιλιππησίοις ἐπιστέλλων ὁ ἀπόστολος διδάσκει λέγων· „μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς.“

---

1. γε ὡς *cfikB*, ὡς γε *aehSVH*. | 10. αὖθις om. *h*. | 16. Ἀνεγκλήτῳ] Ἀνακλήτῳ *S*. | 21. Ἀννιανὸς] Ἀνιανὸς *aegkNS*. cf. supra II, 24. p. 71, 5. | post πρὸς add. τοῖς *aeghE*, om. *bcdfikN*. | ἀναπλήσας *bcdf* (*ik* teste Gronov.) *NB*, ἀποπλήσας *aeSVH*, ἀποπληρώσας *h*. | 27. λέγων — Philipp. 4, 3. | 28. ἐν] ἐστιν ἐν *h*.

CAP. 16.

Περὶ τῆς Κλήμεντος ἐπιστολῆς.

Τέτε δὴ ἓν τῶ Κλήμεντος ὁμολογεμένη μία ἐπιστολὴ φέρεται, μεγάλη τε καὶ θαυμασία, ἣν ὡς ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τῇ Κορινθίων διετυπώσατο, στάσεως τηνικάδε κατὰ τὴν Κόρινθον γενομένης. Ταύτην δὲ καὶ ἐν πλείσταις ἐκκλησίαις ἐπὶ τῶ κοινῶ δεδημοσιευμένην πάλαι τε καὶ καθ' ἡμᾶς αὐτὲς ἔγνωμεν. καὶ ὅτι γε κατὰ τὸν δηλέμενον τὰ τῆς Κορινθίων κεκίνητο στάσεως, ἀξιόχρεως μάρτυς ὁ Ἡγήσιππος.

CAP. 17.

Περὶ τοῦ κατὰ Δομετιανὸν διωγμοῦ.

(Nic. H. E. III, 9.)

Πολλήν γε μὴν εἰς πολλὲς ἐπιδειξάμενος ὁ Δομετιανὸς ὠμότητα, ἐκ ὀλίγον τε τῶν ἐπὶ Ῥώμης εὐπατριδῶν τε καὶ ἐπισήμων ἀνδρῶν πλῆθος οὐ μετ' εὐλόγε κρίσεως κτείνας, μυρίες τε ἄλλες ἐπιφανεῖς ἄνδρας ταῖς ὑπὲρ τὴν ἐνορίαν ζημιώσας φυγαῖς καὶ ταῖς τῶν ἐσιῶν ἀποβολαῖς ἀναιτίως, τελευτῶν τῆς Νέρωνος θεοεχθρίας τε καὶ θεομαχίας διάδοχον ἑαυτὸν κατεστήσατο. δεύτερος δῆτα τὸν καθ' ἡμῶν ἀνεκίνει διωγμόν, καίπερ τῶ πατρὸς αὐτῷ Οὐεσπασιανῶ μηδὲν καθ' ἡμῶν ἄτοπον ἐπινοήσαντος.

CAP. 18.

Περὶ Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου καὶ τῆς ἀποκαλύψεως αὐτοῦ.

(Nic. H. E. III, 9.)

Ἐν τούτῳ κατέχει λόγος, τὸν ἀπόστολον ἅμα καὶ εὐαγγελιστὴν 1
Ἰωάννην ἔτι τῷ βίῳ ἐνδιατρίβοντα, τῆς εἰς τὸν θεῖον λόγον ἕνεκεν μαρτυρίας, Πάτμον οἰκεῖν καταδικασθῆναι τὴν νῆσον. γράφων γέ τοι ὁ 2
Εἰρηναῖος περὶ τῆς ψήφε τῆς κατὰ τὸν ἀντίχριστον προσηγορίας φερομένης ἐν τῇ Ἰωάννε λεγόμενη ἀποκαλύψει, αὐταῖς συλλαβαῖς ἐν πέμπτῳ τῶν πρὸς τὰς αἱρέσεις ταῦτα περὶ τῦ Ἰωάννε φησίν· „εἰ δὲ ἔδει ἀνα- 3
„φανδὸν ἐν τῷ νῦν καιρῷ κηρύττεσθαι τὄνομα αὐτῦ, δι' ἐκείνε ἂν ἐῤῥέθη „τῦ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν ἑωρακότος. ὐδὲ γὰρ πρὸ πολλῦ χρόνε ἑωράθη, „ἀλλὰ σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς, πρὸς τῷ τέλει τῆς Δομετιανοῦ

---

3. *τῦ Κλήμεντος* om. *aeh* (*ik* teste Gronov.) *SS*^{a}. | 7. *γε* om. *hVH.* | 13. *τε* add. *cfhikB*, om. *aegSVH.* | 14. *κτείνας*] *ἀποκτείνας aSVH.* | 16. *θεοεχθρίας τε καὶ* om. *aegh.* | 18. *αὐτῷ cfi*, *αὐτῶν k*, *αὐτῦ aeghE.* | 21. *αὐτοῦ* add. *cfgB*, om. volgo. | 28. *φησὶν* — Iren. adv. haer. V, 30, 3. p. 330 Mass.

4 „ἀρχῆς.“ εἰς τοσοῦτον δὲ ἄρα κατὰ τὰς δηλωμένας ἡ τῆς ἡμετέρας πίστεως διέλαμπε διδασκαλία, ὡς καὶ τὰς ἄποθεν τῶ καθ' ἡμᾶς λόγω συγγραφεῖς μὴ ἀποκνῆσαι ταῖς αὐτῶν ἱστορίαις τόν τε διωγμὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ μαρτύρια παραδοῦναι, οἵ γε καὶ τὸν καιρὸν ἐπ' ἀκριβὲς ἐπεσημήναντο, ἐν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ Δομετιανοῦ μετὰ πλείστων ἑτέρων καὶ Φλαβίαν Δομε- 5
τίλλαν ἱστορήσαντες, ἐξ ἀδελφῆς γεγονυῖαν Φλαβίου Κλήμεντος, ἑνὸς τῶν τηνικάδε ἐπὶ Ῥώμης ὑπάτων, τῆς εἰς Χριστὸν μαρτυρίας ἕνεκεν εἰς νῆσον Ποντίαν κατὰ τιμωρίαν δεδόσθαι.

CAP. 19.

Ὡς Δομετιανὸς τοὺς ἀπὸ γένους Δαβὶδ ἀναιρεῖσθαι προστάττει. 10
(Nic. H. E. III, 10.)

Τῶ δ' αὐτῶ Δομετιανῶ τὰς ἀπὸ γένους Δαβὶδ ἀναιρεῖσθαι προστάξαντος, παλαιὸς κατέχει λόγος τῶν αἱρετικῶν τινας κατηγορῆσαι τῶν ἀπογόνων Ἰούδα, (τοῦτον δὲ εἶναι ἀδελφὸν κατὰ σάρκα τῶ σωτῆρος), ὡς ἀπὸ γένους τυγχανόντων Δαβὶδ, καὶ ὡς αὐτῶ συγγένειαν τῶ Χριστῶ φερόν- 15
των. ταῦτα δὲ δηλοῖ κατὰ λέξιν ὧδέ πως λέγων ὁ Ἡγήσιππος·

CAP. 20.

Περὶ τῶν πρὸς γένους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.

1 „Ἔτι δὲ περιῆσαν οἱ ἀπὸ γένους τῶ Κυρίου υἱωνοὶ Ἰούδα, τῶ κατὰ „σάρκα λεγομένου αὐτῶ ἀδελφῶ, ὡς ἐδηλατόρευσαν, ὡς ἐκ γένους ὄντας Δαβίδ. 20
„τούτους δ' ὁ Ἰουόκατος ἤγαγε πρὸς Δομετιανὸν Καίσαρα· ἐφοβεῖτο γὰρ
2 „τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ὡς καὶ Ἡρώδης. καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς, εἰ „ἐκ Δαβὶδ εἰσι, καὶ ὡμολόγησαν. τότε ἐπηρώτησεν αὐτούς, πόσας κτή- „σεις ἔχουσιν, ἢ πόσων χρημάτων κυριεύουσιν. οἱ δὲ εἶπαν ἀμφότεροι, ἐν- 25
„νακισχίλια δηνάρια ὑπάρχειν αὐτοῖς μόνα, ἑκάστῳ αὐτῶν ἀνήκοντος τοῦ „ἡμίσεος. καὶ ταῦτα οὐκ ἐν ἀργυρίοις ἔφασκον ἔχειν, ἀλλ' ἐν διατιμήσει „γῆς πλέθρων τριάκοντα ἐννέα μόνων, ἐξ ὧν καὶ τοὺς φόρους ἀναφέρειν,

---

2. διέλαμπε διδασκαλία *cefgikB*, διδ. διέλ. *ahSVH.* | 5. Φλαβίαν] Φλαυίαν *cefgkNB*, Φλαβίαν *ahiSVH.* | 6. ἐξ ἀδελφὴν (hoc est ἐξαδελφὴν) *h.* | 7. ἕνεκεν om. *h.* | 19. υἱωνοὶ *cdiks Zonar.* (Ann. XI, 19. p. 504) *NSVHB*, υἱονοὶ *f*, υἱῶν *abehmpt Syncell.* (p. 652 Dind.), υἱοὶ *g.* | 21. δ' om. *aegh Syncell.* | Ἰούκατος *cdfgVS*^{a}*HB*, Ἰωύκατος *iN*, Ἰάκατος *Syncell.*, Ἰκόβατος *k*, Ἰόκατος *bS*, Ἰκκάτος *e*, Ἰκεβᾶτος *at*, Πριβοκάτος (sine ὁ) *h*, „Revocatus“ *R.*: est latine Evocatus. | 22. ἐπηρώτησεν] ἠρώτησεν *ik* (teste Gronov.). | 23. ἐπηρώτησεν *cik NB*, ἐπηρώτησαν *f*, ἠρώτησεν *aeghSVH.* | 24. εἶπαν *cef*, εἶπον *aghikNSVHB.* | 26. ἡμίσεος *cfN*, ἡμίσεως volgo: cf. Lob. Phryn. p. 247.

„καὶ αὐτὲς αὐτεργῆντας διατρέφεσθαι. εἶτα δὲ καὶ τὰς χεῖρας τὰς ἑαυ- 3
„τῶν ἐπιδεικνύναι, μαρτύριον τῆς αὐτεργίας τὴν τῦ σώματος σκληρίαν,
„καὶ τὲς ἀπὸ τῆς συνεχῦς ἐργασίας ἐναποτυπωθέντας ἐπὶ τῶν ἰδίων
„χειρῶν τύλες παριστάντας. ἐρωτηθέντας δὲ περὶ τῦ Χριστῦ καὶ τῆς 4
„βασιλείας αὐτῦ, ὁποία τις εἴη καὶ ποῖ καὶ πότε φανησομένη, λόγον
„δῦναι, ὡς οὐ κοσμικὴ μὲν ἐδ' ἐπίγειος, ἐπεράνιος δὲ καὶ ἀγγελικὴ τυγχά-
„νει, ἐπὶ συντελείᾳ τῦ αἰῶνος γενησομένη, ὁπηνίκα ἐλθὼν ἐν δόξῃ κρινεῖ
„ζῶντας καὶ νεκρὲς, καὶ ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῦ.
„ἐφ' οἷς μηδὲν αὐτῶν κατεγνωκότα τὸν Δομετιανὸν, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐ- 5
„τελῶν καταφρονήσαντα, ἐλευθέρες μὲν αὐτὲς ἀνεῖναι, καταπαῦσαι δὲ
„διὰ προστάγματος τὸν κατὰ τῆς ἐκκλησίας διωγμόν. τὲς δὲ ἀπολυ- 6
„θέντας ἡγήσασθαι τῶν ἐκκλησιῶν, ὡςὰν δὴ μάρτυρας ὁμῦ καὶ ἀπὸ γέ-
„νες ὄντας τῦ κυρίυ, γενομένης τε εἰρήνης μέχρι Τραϊανῦ παραμεῖναι
„αὐτὲς τῷ βίῳ.“ ταῦτα μὲν ὁ Ἡγήσιππος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Τερ- 7
τυλλιανὸς τῦ Δομετιανῦ τοιαύτην πεποίηται μνήμην· „πεπειράκει ποτὲ
„καὶ Δομετιανὸς ταὐτὸ ποιεῖν ἐκείνῳ, μέρος ὢν τῆς Νέρωνος ὠμότητος.
„ἀλλ' οἶμαι ἅτε ἔχων τι συνέσεως τάχιστα ἐπαύσατο, ἀναλεσάμενος
„καὶ ἃς ἐξηλάκει.“ μετὰ δὲ τὸν Δομετιανὸν πεντεκαίδεκα ἔτεσιν ἐπι- 8
κρατήσαντα Νέρβα τὴν ἀρχὴν διαδεξαμένυ, καθαιρεθῆναι μὲν τὰς Δομε-
τιανῦ τιμὰς, ἐπανελθεῖν δὲ ἐπὶ τὰ οἰκεῖα μετὰ τῦ καὶ τὰς ὐσίας ἀπο-
λαβεῖν τὲς ἀδίκως ἐξεληλαμένυς, ἡ Ῥωμαίων σύγκλητος βυλὴ ψηφίζεται·
ἱστορῦσιν οἱ γραφῆ τὰ κατὰ τὲς χρόνες παραδόντες. τότε δὴ ἔν καὶ 9
τὸν ἀπόστολον Ἰωάννην ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν νῆσον φυγῆς τὴν ἐπὶ τῆς
Ἐφέσυ διατριβὴν ἀπειληφέναι, ὁ τῶν παρ' ἡμῖν ἀρχαίων παραδίδωσι λόγος.

CAP. 21.

Ὡς τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας τρίτος ἡγεῖται Κέρδων.

Μικρῷ δὲ πλέον ἐνιαυτῦ βασιλεύσαντα Νέρβαν διαδέχεται Τραϊανός. 1
οὗ δὴ πρῶτον ἔτος ἦν, ἐν ᾧ τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν παροικίας Ἀβίλιον
δέκα πρὸς τρισὶν ἔτεσιν ἡγησάμενον διαδέχεται Κέρδων. τρίτος ἔτος τῶν
αὐτόθι μετὰ τὸν πρῶτον Ἀννιανὸν προέστη. ἐν τούτῳ δὲ Ῥωμαίων εἰσέτι

1. αὐτὲς] τὲς *h*. | 4. τύλες post ἐναποτ. ponit *h*. | παριστάντας] παριστάντες *h*. | 5. ποῖ καὶ πότε *cefik Zonar. B*, πότε καὶ ποῖ *aSVH*, καὶ ποῖ om. *h*. | 6. τυγχάνει *acfhNSVHB*, τυγχάνοι *egik*. | 7. κρινεῖ *eghSVH*, κρίνειε *abcdfik NRaBHb*. | 14. Τερτυλλιανὸς — Apol. 5. | 16. post τῆς add. τῦ *ahSVH*, om. *cefgikNB*. | 18. ἐπικρ.] κρατήσαντα *egh*. | 21. βυλὴ om. *hi* (a sec. m.) *kN*. | 27. βασιλεύσαντα Νερβαν *cefghikNBHb*, βασιλεύσαντος Νερβα *aSVH*. | 28. παροικίας] ἐκκλησίας *c*. | 30. Ἀννιανὸν] Ἀνιανὸν *ekN*. cf. p. 71, 5. 90, 31.

Κλήμης ἡγεῖτο, τρίτον καὶ αὐτὸς ἐπέχων τῶν τῇδε μετὰ Παῦλόν τε καὶ Πέτρον ἐπισκοπευσάντων βαθμόν. Λῖνος δὲ ὁ πρῶτος ἦν, καὶ μετ' αὐτὸν Ἀνέγκλητος.

CAP. 22.

Ὡς τῆς Ἀντιοχέων δεύτερος Ἰγνάτιος.

(Nic. H. E. III, 11.)

Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπ' Ἀντιοχείας Εὐοδίῳ πρώτῳ καταστάντος, δεύτερος ἐν τοῖς δηλεμένοις Ἰγνάτιος ἐγνωρίζετο. Συμεὼν ὁμοίως δεύτερος μετὰ τὸν τὸ σωτῆρος ἡμῶν ἀδελφὸν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας κατὰ τότες τὴν λειτεργίαν εἶχεν.

CAP. 23.

Ἱστορία περὶ Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου.

(Nic. H. E. III, 11. II, 42.)

1 *Ἐπὶ τούτοις κατὰ τὴν Ἀσίαν ἔτι τῷ βίῳ περιλειπόμενος αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἀπόστολος ὁμοῦ καὶ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης τὰς αὐτόθι διεῖπεν ἐκκλησίας, ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν νῆσον μετὰ τὴν Δομε-*
2 *τιανοῦ τελευτὴν ἐπανελθὼν φυγῆς. ὅτι δὲ εἰς τότες ἔτι τῷ βίῳ περιῆν, ἀπόχρη διὰ δύο πιστώσασθαι τὸν λόγον μαρτύρων. πιστοὶ δ' ἂν εἶεν ἔτοι, τῆς ἐκκλησιαστικῆς πρεσβεύσαντες ὀρθοδοξίας, εἰ δὴ τοιοῦτοι Εἰρη-*
3 *ναῖος καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς. ὧν ὁ μὲν πρότερος ἐν δευτέρῳ τῶν πρὸς τὰς αἱρέσεις ὧδέ πως γράφει κατὰ λέξιν· „καὶ πάντες δὲ οἱ πρε-„σβύτεροι μαρτυροῦσιν, οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν Ἰωάννῃ τῷ τοῦ Κυρίου μαθητῇ „συμβεβληκότες, παραδεδωκέναι τὸν Ἰωάννην. παρέμεινε γὰρ αὐτοῖς*
4 *„μέχρι τῶν Τραϊανοῦ χρόνων.“ καὶ ἐν τρίτῳ δὲ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ταὐτὸ τοῦτο δηλοῖ διὰ τούτων· „ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Ἐφέσῳ ἐκκλησία ὑπὸ „Παύλου μὲν τεθεμελιωμένη, Ἰωάννου δὲ παραμείναντος αὐτοῖς μέχρι τῶν „Τραϊανοῦ χρόνων, μάρτυς ἀληθής ἐστι τῆς τῶν ἀποστόλων παραδό-*
5 *„σεως.“ ὁ δὲ Κλήμης ὁμοῦ καὶ τὸν χρόνον ἐπισημηνάμενος, καὶ ἱστορίαν ἀναγκαιοτάτην οἷς τὰ καλὰ καὶ ἐπωφελῆ φίλον ἀκοῦσαι, προστίθησιν, ἐν ᾧ „τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος“ ἐπέγραψεν αὐτοῦ συγγράμματι. λαβὼν δὲ*

---

2. haec *Λῖνος* — *Ἀνέγκλητος* om. *B* prob. $V^{a}S^{a}$. | 10. *εἶχεν bcdfghikB*, *ἐγκεχειρισμένος ἦν aeSVH.* | 17. *ἔτι efgNVS^{a}HB*, om. *aehikS.* | 19. post *ἔτοι* add. *Εἰρηναῖος καὶ Κλήμης cf.* | *εἰ cghikVB*, *οἱ aeSS^{a}H.* | 21. *γράφει* — Iren. adv. haer. II, 22, 5. p. 148 Mass. | *δὲ* add. *bcdfg*, om. *reliqui codd.* et *E.* | 25. *τοῦτο* om. *gh.* | *δηλοῖ* — adv. haer. III, 3, 4. p. 177 Mass. | 28. *καὶ* add. *cfgB*, om. *aehikSVH.* | 29. *ἐν ᾧ κτλ.* — Clem. Alex. quis div. salv. §. 42. p. 958 Pott. | 30. post *αὐτοῦ* add. *τῷ cgi* (a sec. m.) *k*, om. *aefhE.*

ἀνάγνωθι ὧδέ πως ἔχεσαν καὶ αὐτῆ τὴν γραφήν· „ἄκεσον μῦθον οὐ μῦ- 6
„θον, ἀλλὰ ὄντα λόγον, περὶ Ἰωάννε τῆ ἀποστόλε παραδεδομένον καὶ
„μνήμη πεφυλαγμένον. ἐπειδὴ γὰρ τῆ τυράννε τελευτήσαντος ἀπὸ τῆς
„Πάτμε τῆς νήσε μετῆλθεν ἐπὶ τὴν Ἔφεσον, ἀπῆει παρακαλέμενος καὶ
„ἐπὶ τὰ πλησιόχωρα τῶν ἐθνῶν, ὅπε μὲν ἐπισκόπες καταστήσων, ὅπε
„δὲ ὅλας ἐκκλησίας ἁρμόσων, ὅπε δὲ κλήρῳ ἕνα γέ τινα κληρώσων τῶν
„ὑπὸ τῆ πνεύματος σημαινομένων. ἐλθὼν ἦν καὶ ἐπί τινα τῶν οὐ μα- 7
„κρὰν πόλεων, ἧς καὶ τὄνομα λέγεσιν ἔνιοι, καὶ τἆλλα ἀναπαύσας τὲς
„ἀδελφὲς, ἐπὶ πᾶσι τῷ καθεστῶτι προσβλέψας ἐπισκόπῳ, νεανίσκον
„ἱκανὸν τῷ σώματι καὶ τῇ ὄψει ἀστεῖον καὶ θερμὸν τὴν ψυχὴν ἰδὼν,
„„τῆτον," ἔφη, „σοὶ παρακατατίθεμαι μετὰ πάσης σπεδῆς, ἐπὶ τῆς
„ἐκκλησίας καὶ τῆ Χριστῆ μάρτυρος." τῆ δὲ δεχομένε καὶ πάνθ' ὑπισχνε- 8
„μένε καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ διελέγετο καὶ διεμαρτύρετο. εἶτα ὁ μὲν ἀπῆρεν
„ἐπὶ τὴν Ἔφεσον, ὁ δὲ πρεσβύτερος ἀναλαβὼν οἴκαδε τὸν παραδοθέντα
„νεανίσκον ἔτρεφε, συνεῖχεν, ἔθαλπε, τὸ τελευταῖον ἐφώτισε. καὶ μετὰ
„τῆτο ὑφῆκε τῆς πλείονος ἐπιμελείας καὶ παραφυλακῆς, ὡς τὸ τέλειον
„αὐτῷ φυλακτήριον ἐπιστήσας τὴν σφραγῖδα τῆ κυρίε. τῷ δὲ ἀνέσεως 9
„πρὸ ὥρας λαβομένῳ προσφθείρονταί τινες ἥλικες ἀργοὶ καὶ ἀπερρω-
„γότες, ἐθάδες κακῶν. καὶ πρῶτον μὲν δι' ἑστιάσεων πολυτελῶν αὐτὸν
„ἐπάγονται, εἶτά πε καὶ νύκτωρ ἐπὶ λωποδυσίαν ἐξιόντες συνεπάγονται,
„εἶτά τι καὶ μεῖζον συμπράττειν ἠξίων. ὁ δὲ κατ' ὀλίγον προσειθίζετο, 10
„καὶ διὰ μέγεθος φύσεως, ἑκστὰς ὥσπερ ἄστομος καὶ εὔρωστος ἵππος
„ὀρθῆς ὁδῆ, καὶ τὸν χαλινὸν ἐνδακὼν, μειζόνως κατὰ τῶν βαράθρων
„ἐφέρετο. ἀπογνὺς δὲ τελέως τὴν ἐν θεῷ σωτηρίαν ἐδὲν ἔτι μικρὸν δι- 11
„νοεῖτο, ἀλλὰ μέγα τι πράξας, ἐπειδήπερ ἅπαξ ἀπολώλει, ἴσα τοῖς ἄλλοις
„παθεῖν ἠξίε. αὐτὲς δὴ τύτες ἀναλαβὼν καὶ λῃστήριον συγκροτήσας,
„ἕτοιμος λήσταρχος ἦν, βιαιότατος, μιαιφονώτατος, χαλεπώτατος. χρόνος 12
„ἐν μέσῳ, καί τινος ἐπιπεσύσης χρείας ἀνακαλῆσι τὸν Ἰωάννην. ὁ δὲ
„ἐπεὶ τὰ ἄλλα ὧν χάριν ἦκε κατεστήσατο, ἄγε δὴ, ἔφη, ὦ ἐπίσκοπε,

---

2. post ἀποστόλε add. λεγόμενον καὶ ἡμῖν aeikNS, om. bcdfgh Clem. RVS^{a}HB. | 3. περ.] παραπερ. h. | 4. ἐπὶ cik Clem., εἰς volgo. | 6. κλήρῳ bcdfg Clem. VHB, κλῆρον aeh (ik teste Gronov.) S. | ἕνα γέ τινα cfghikVHB, ἕνα τε τινα Clem., ἕνα τινὰ c (a pr. m.) e. S dedit ex a ὕπε δέ γε κλῆρον ἕνα τινά. Cf. Eus. H. E. V, 21.: ἕνα γέ τινα τῶν ἐπιτηδείων. | 10. τῇ ὄψει cfik, τὴν ὄψει (sic) h, τὴν ὄψιν aeg Clem. NE. | 17. αὐτῷ] ἑαυτῷ h. | τῆ om. aeh. | 20. εἶτά πε — εἶτα om. Heinichenii operae. | 25. πράξας aeghik Clem. E, πρᾶξαι bcdf. | 26. παθεῖν aehik Clem. E, πράττειν bcdfgH^{b}. | ἠξίε] ἐκ ἠξίε Grut., ἀπηξίε conj. V^{a}.

„τὴν παρακαταθήκην ἀπόδος ἡμῖν, ἣν ἐγώ τε καὶ ὁ Χριστός σοι παρα-
13 „κατεθέμεθα ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, ἧς προκαθέζῃ, μάρτυρος. ὁ δὲ τὸ μὲν
„πρῶτον ἐξεπλάγη, χρήματα οἰόμενος, ἅπερ ἐκ ἔλαβε, συκοφαντεῖσθαι,
„καὶ ὅτε πιστεύειν εἶχεν ὑπὲρ ὧν ἐκ ἔσχεν, ὅτε ἀπιστεῖν Ἰωάννῃ. ὡς δὲ
„„τὸν νεανίσκον,“ εἶπεν, „ἀπαιτῶ καὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἀδελφῆς,“ στενάξας
„κάτωθεν ὁ πρεσβύτης καί τι καὶ ἐπιδακρύσας, „ἐκεῖνος,“ ἔφη, „τε-
„θνηκε.“ „πῶς καὶ τίνα θάνατον;“ „θεῷ τέθνηκεν,“ εἶπεν. „ἀπέβη
„γὰρ πονηρὸς καὶ ἐξώλης, καὶ τὸ κεφάλαιον, λῃστής. καὶ νῦν ἀντὶ τῆς
14 „ἐκκλησίας τὸ ὄρος κατείληφε μεθ' ὁμοίᾳ στρατιωτικῇ.“ καταῤῥηξάμενος
„ἣν τὴν ἐσθῆτα ὁ ἀπόστολος, καὶ μετὰ μεγάλης οἰμωγῆς πληξάμενος
„τὴν κεφαλὴν, καλόν γε, ἔφη, φύλακα τῆς ἀδελφῆ ψυχῆς κατέλιπον.
„ἀλλ' ἵππος ἤδη μοι παρέστω, καὶ ἡγεμὼν γινέσθω μοί τις τῆς ὁδῆ.
15 „ἤλαυνεν, ὥσπερ εἶχεν, αὐτόθεν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ
„χωρίον ὑπὸ τῆς προφυλακῆς τῶν λῃστῶν ἁλίσκεται, μήτε φεύγων, μήτε
„παραιτέμενος, ἀλλὰ βοῶν· ἐπὶ τοῦτ' ἐλήλυθα, ἐπὶ τὸν ἄρχοντα ὑμῶν
16 „ἀγάγετέ με. ὅς τέως, ὥσπερ ὡπλιστο, ἀνέμενεν, ὡς δὲ προσιόντα ἐγνώ-
„ρισε τὸν Ἰωάννην, εἰς φυγὴν αἰδεσθεὶς ἐτράπετο. ὁ δὲ ἐδίωκεν ἀνὰ
17 „κράτος, ἐπιλαθόμενος τῆς ἡλικίας τῆς ἑαυτῆ, κεκραγὼς· τί με φεύγεις,
„τέκνον, τὸν σαυτῆ πατέρα, τὸν γυμνὸν, τὸν γέροντα; ἐλέησόν με, τέκνον,
„μὴ φοβῆ. ἔχεις ἔτι ζωῆς ἐλπίδα. ἐγὼ Χριστῷ λόγον δώσω ὑπὲρ σῆ,
„ἂν δέῃ, τὸν σὸν θάνατον ἑκὼν ὑπομενῶ, ὡς ὁ κύριος τὸν ὑπὲρ ἡμῶν.
„ὑπὲρ σῆ τὴν ψυχὴν ἀντιδώσω τὴν ἐμήν. στῆθι, πίστευσον, Χριστός με
18 „ἀπέστειλεν. ὁ δὲ ἀκέσας πρῶτον μὲν ἕστη κάτω βλέπων, εἶτα ἔῤῥιψε
„τὰ ὅπλα, εἶτα τρέμων ἔκλαιε πικρῶς. προσελθόντα δὲ τὸν γέροντα
„περιέλαβεν, ἀπολογέμενος ταῖς οἰμωγαῖς ὡς ἐδύνατο, καὶ τοῖς δάκρυσι
19 „βαπτιζόμενος ἐκ δευτέρε, μόνην ἀποκρύπτων τὴν δεξιάν. ὁ δ' ἐγγυώ-
„μενος, ἐπομνύμενος, ὡς ἄφεσιν αὐτῷ παρὰ τοῦ σωτῆρος ἥυρηται, δεό-
„μενος, γονυπετῶν, αὐτὴν τὴν δεξιὰν ὡς ὑπὸ τῆς μετανοίας κεκαθαρ-

---

1. παρακαταθήκην *acfgh Clem. NE*, παραθήκην *eikmpt.* | 4. ἔσχεν *cfg*, εἶχεν volgo. | ἀπιστεῖν] πιστεύειν *H* errore typogr. | 6. τι] ἔτι *aehS.* | 7. πῶς καὶ] πῶς καὶ πότε καὶ *hk.* | 10. ἣν *cfg Clem. E*, δὲ *hikN*, om. *ae.* | τὴν ἐσθῆτα ὁ ἀπόστ. *aeghk Clem. NE*, ὁ ἀπόστ. τὴν ἐσθῆτα *cfi.* | 11. γε] *se hik.* καλόν γε ἔφη φύλακά *se* τῆς *df.* | 12. γινέσθω *aefg Clem. E*, γενέσθω *chikN.* | 16. ἀγάγετέ *cefikB*, ἀναγάγετέ *a Clem. E*, ἄγετέ *h.* | 17. ἐτράπετο *aeghik Clem. E*, ἐτρέπετο *bcdf.* | 18. τῆς om. *cf.* | 19. post τέκνον add. φησίν *h.* | 20. ἐλπίδα *cfg Clem. VS*^{a}*HB*, ἐλπίδας *aehikS.* | λόγον δώσω *cefgikNB*, δώσω λόγον *ah Clem. E.* | 24. ἔκλαιε *cfghikB H*^{b}, ἔκλαε *ae Clem. E.* | 26. δευτέρᾳ] τῇ ἑτέρᾳ *bcdfg.* post δευτ. add. γονυπετῶν *hi* (a sec. man.) *k.* | ὁ] ὃ *E.* | 27. ἄφεσιν] ἄφεσις *hikN.* | ἥυρηται *bcdfgik VS*^{a}*HB*, εὕρηται *ahS.*

„μένην καταφιλῶν, ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐπανήγαγε, καὶ δαψιλέσι μὲν εὐχαῖς „ἐξαιτούμενος, συνεχέσι δὲ νηστείαις συναγωνιζόμενος, ποικίλαις δὲ σειρῆσι „λόγων κατεπᾴδων αὐτοῦ τὴν γνώμην οὐ πρότερον ἀπῆλθεν, ὥς φασι, „πρὶν αὐτὸν ἀποκατέστησε τῇ ἐκκλησίᾳ, διδοὺς μέγα παράδειγμα μετα- „νοίας ἀληθινῆς καὶ μέγα γνώρισμα παλιγγενεσίας, τρόπαιον ἀναστάσεως „βλεπομένης."

CAP. 24.

Περὶ τῆς τάξεως τῶν εὐαγγελίων.

(Nic. H. E. II, 45.)

Ταῦτα τοῦ Κλήμεντος, ἱστορίας ὁμοῦ καὶ ὠφελείας τῆς τῶν ἐντευξο- 1
μένων ἕνεκεν, ἐνταῦθά μοι κείσθω. φέρε δὲ καὶ τοῦδε τοῦ ἀποστόλου τὰς
ἀναντιῤῥήτους ἐπισημηνώμεθα γραφάς. καὶ δὴ τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον 2
ταῖς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν διεγνωσμένον ἐκκλησίαις πρῶτον ἀνωμολογήσθω. ὅτι
γε μὴν εὐλόγως πρὸς τῶν ἀρχαίων ἐν τετάρτῃ μοίρᾳ τῶν ἄλλων τριῶν
κατείλεκται, ταύτῃ ἂν γένοιτο δῆλον. οἱ θεσπέσιοι καὶ ὡς ἀληθῶς θεο- 3
πρεπεῖς, φημὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ τοὺς ἀποστόλους, τὸν βίον ἄκρως κεκαθαρ-
μένοι, καὶ ἀρετῇ πάσῃ τὰς ψυχὰς κεκοσμημένοι, τὴν δὲ γλῶτταν ἰδιω-
τεύοντες, τῇ γε μὴν πρὸς τοῦ σωτῆρος αὐτοῖς δεδωρημένῃ θείᾳ καὶ
παραδοξοποιῷ δυνάμει θαρσοῦντες, τὸ μὲν ἐν περινοίᾳ καὶ τέχνῃ λόγων
τὰ τοῦ διδασκάλου μαθήματα πρεσβεύειν οὔτε ᾔδεσαν οὔτε ἐνεχείρουν, τῇ δὲ
τοῦ θείου πνεύματος τοῦ συνεργοῦντος αὐτοῖς ἀποδείξει καὶ τῇ δι' αὐτῶν
συντελουμένῃ θαυματουργῷ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει μόνῃ χρώμενοι, τῆς τῶν
οὐρανῶν βασιλείας τὴν γνῶσιν ἐπὶ πᾶσαν κατήγγελον τὴν οἰκουμένην, σπουδῆς
τῆς περὶ τὸ λογογραφεῖν μικρὰν ποιούμενοι φροντίδα. καὶ τοῦτ' ἔπραττον 4
ἅτε μείζονι καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐξυπηρετούμενοι διακονίᾳ. ὁ γοῦν Παῦλος
πάντων ἐν παρασκευῇ λόγων δυνατώτατος νοήμασί τε ἱκανώτατος γεγο-
νὼς, οὐ πλέον τῶν βραχυτάτων ἐπιστολῶν γραφῇ παραδέδωκε, καίτοι
μυρία γε καὶ ἀπόῤῥητα λέγειν ἔχων, ἅτε τῶν μέχρις οὐρανοῦ τρίτου θεωρη-

---

2. σειρῆσι *aei* (a sec. man.) *kptS*ᵃ*K* (de Ruf. p. 300), σειρῆνι *N*, ῥήσεσι *bcdfgh Clementis codex SVHB* „variis sermonum consolationibus, velut quibusdam praecantationibus efferos et exterritos animos mitigabat" *R.* | 4. ἀποκατέστησε *bcdf Clem. VV*ᵃ, κατέστησε *aeSS*ᵃ*H*, ἐπιστῆσαι *gi* (in marg. a pr. man.) *kN*, ἐπιστῆσε *h*, ἐπιστήσας *Syncell.* | 12. ἐπισημηνώμεθα *cfghikV*ᵃ*B*, ὑποσημηνώμεθα *aeSS*ᵃ*VH*, ἐπισημεινώμεθα *b*, ἐπισημειώμεθα *d.* | καὶ post δὴ add. *aeg SVH*, om. *bcdfhikV*ᵃ*B.* | 13. ἀνωμολογήσθω *cikV*ᵃ*B*, ἀνωμολογείσθω *efg*, ἀνομολογείσθω *aeSVH.* | 16. ἄκρως] ἀκριβῶς *hi* (in marg. a pr. man.) *k.* | 17. δὲ] τε *h.* | 19. περινοίᾳ *cfgE*, πειθοῖ *aehikmptN.* | 26. πάντων] ὧν πάντων *bcfv.*

μάτων ἐπιψαύσας, ἐπ' αὐτόν τε τὸν θεοπρεπῆ παράδεισον ἁρπασθείς,
5 καὶ τῶν ἐκεῖσε ῥημάτων ἀῤῥήτων ἀξιωθεὶς ἐπακῦσαι. ἐκ ἄπειροι μὲν ἦν
ὑπῆρχον τῶν αὐτῶν καὶ οἱ λοιποὶ τῆ σωτῆρος ἡμῶν φοιτηταὶ, δώδεκα
μὲν ἀπόστολοι, ἑβδομήκοντα δὲ μαθηταὶ, ἄλλοι τε ἐπὶ τούτοις μυρίοι.
ὅμως δ' ἦν ἐξ ἁπάντων τῶν τῆ κυρίῳ διατριβῶν ὑπομνήματα. Ματθαῖος
ἡμῖν καὶ Ἰωάννης μόνοι καταλελοίπασιν, ὡς καὶ ἐπάναγκες ἐπὶ τὴν γρα-
6 φὴν ἐλθεῖν κατέχει λόγος. Ματθαῖος μὲν γὰρ πρότερον Ἑβραίοις κηρύξας,
ὡς ἤμελλεν καὶ ἑφ' ἑτέρους ἰέναι, πατρίῳ γλώττῃ γραφῇ παραδοὺς τὸ κατ'
αὐτὸν εὐαγγέλιον τὸ λεῖπον τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ τούτοις, ἀφ' ὧν ἐστέλλετο,
7 διὰ τῆς γραφῆς ἀπεπλήρω. ἤδη δὲ Μάρκω καὶ Λουκᾶ τῶν κατ' αὐτοὺς
εὐαγγελίων τὴν ἔκδοσιν πεποιημένων, Ἰωάννην φασὶ, τὸν πάντα χρόνον
ἀγράφῳ κεχρημένον κηρύγματι, τέλος καὶ ἐπὶ τὴν γραφὴν ἐλθεῖν τοιῶνδε
χάριν αἰτίας. τῶν προαναγραφέντων τριῶν εἰς πάντας ἤδη καὶ εἰς αὐτὸν
διαδεδομένων, ἀποδέξασθαι μέν φασιν, ἀληθειαν αὐτοῖς ἐπιμαρτυρήσαντα,
μόνην δὲ ἄρα λείπεσθαι τῇ γραφῇ τὴν περὶ τῶν ἐν πρώτοις καὶ κατ'
8 ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πεπραγμένων διήγησιν. καὶ ἀληθής
γε ὁ λόγος. τοὺς ἄλλους γοῦν τρεῖς εὐαγγελιστὰς συνιδεῖν πάρεστι μόνα τὰ
μετὰ τὴν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ κάθειρξιν ἐφ' ἕνα
ἑνιαυτὸν πεπραγμένα τῷ σωτῆρι συγγεγραφότας, αὐτό τε τοῦτ' ἐπισημη-
9 ναμένους καταρχὰς τῆς αὐτῶν ἱστορίας. μετὰ γοῦν τὴν τεσσαρακονταή-
μερον νηστείαν καὶ τὸν ἐπ' αὐτῇ πειρασμὸν τὸν χρόνον τῆς ἰδίας γραφῆς
ὁ μὲν Ματθαῖος δηλοῖ λέγων· „ἀκούσας δὲ ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνε-
10 χώρησεν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.“ ὁ δὲ Μάρκος ὡσαύτως·
„μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι,“ φησὶν, „Ἰωάννην ἦλθεν Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλι-
λαίαν.“ καὶ ὁ Λουκᾶς δὲ, πρὶν ἄρξασθαι τῶν τοῦ Ἰησοῦ πράξεων, παρα-
πλησίως ἐπιτηρεῖ φάσκων, ὡς ἄρα προσθεὶς Ἡρῴδης οἷς διεπράξατο
11 πονηροῖς κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν φυλακῇ. παρακληθέντα δὴ ἔν τούτων
ἕνεκά φησι τὸν ἀπόστολον Ἰωάννην τὸν ὑπὸ τῶν προτέρων εὐαγγελιστῶν
παρασιωπηθέντα χρόνον καὶ τὰ κατ' αὐτὸν πεπραγμένα τῷ σωτῆρι (ταῦτα
δ' ἦν τὰ πρὸ τῆς τοῦ βαπτιστοῦ καθείρξεως) τῷ κατ' αὐτὸν εὐαγγελίῳ

---

5. διατριβῶν *cfghikNB*, μαθητῶν *aeSVHH*^{b}. verba sic jungenda: τῶν τ. κ. διατριβῶν ὑπομνήματα Ματθαῖος καὶ Ἰωάννης μόνοι ἐξ ἁπάντων ἡμῖν καταλελοίπασιν. | 7. μὲν *cfiVHB*, τε *aeghkSS*^{a}. | 8. ἤμελλεν *cfghB*, ἔμελλε *aeikSVH*. | 17. ἄλλους γοῦν τρεῖς *cfVS*^{a}*HB*, τρεῖς γοῦν *ahi* (a pr. m.) *kS*, ἄλλους γοῦν *eg*. | 21. ἐπ' αὐτῇ *cfVH*, ἐπὶ ταύτῃ *aeghikNSS*^{a}*B*. | 22. δηλοῖ — Matth. 4, 12. | 23. Μάρκος — Marc. 1, 14. | 26. φάσκων — Luc. 3, 20. | 28. φησι] φασι *hikvZB* probante *S*^{a}. | 29. κατ' αὐτὸν *bcdfikB*, κατὰ τοῦτον *aeghSVH*. referendum est ad τὸν χρόνον.

παραδῆναι, αὐτό τε τοῦτ' ἐπισημήνασθαι, τοτὲ μὲν φήσαντα· „ταύτην ἀρχὴν ἐποίησε τῶν παραδόξων ὁ Ἰησοῦς," τοτὲ δὲ μνημονεύσαντα τοῦ βαπτιστοῦ μεταξὺ τῶν Ἰησοῦ πράξεων, ὡς ἔτι τότε βαπτίζοντος ἐν Αἰὼν ἐγγὺς τοῦ Σαλείμ, σαφῶς τε τοῦτο δηλοῦν ἐν τῷ λέγειν· „οὔπω γὰρ ἦν, φησὶν, Ἰωάννης βεβλημένος εἰς φυλακήν." ἐκεῖν ὁ μὲν Ἰωάννης τῇ τοῦ κατ' 12
αὐτὸν εὐαγγελίᾳ γραφῇ τὰ μηδέπω τοῦ βαπτιστοῦ βεβλημένου εἰς φυλακὴν πρὸς τοῦ Χριστοῦ πραχθέντα παραδίδωσιν, οἱ δὲ λοιποὶ τρεῖς εὐαγγελισταὶ τὰ μετὰ τὴν εἰς τὸ δεσμωτήριον κάθειρξιν τοῦ βαπτιστοῦ μνημονεύουσιν. οἷς καὶ ἐπιστήσαντι ἐκάτι ἂν δόξαι διαφωνεῖν ἀλλήλοις τὰ εὐαγγέλια, τῷ 13
τὸ μὲν κατὰ Ἰωάννην τὰ πρῶτα τῶν τοῦ Χριστοῦ πράξεων περιέχειν, τὰ δὲ λοιπὰ τὴν ἐπὶ τέλει τοῦ χρόνου αὐτῷ γεγενημένην ἱστορίαν· εἰκότως δ' ἂν τὴν μὲν τῆς σαρκὸς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γενεαλογίαν, ἅτε Ματθαίῳ καὶ Λουκᾷ προγεγραφεῖσαν, ἀποσιωπῆσαι τὸν Ἰωάννην, τῆς δὲ θεολογίας ἀπάρξασθαι, ὡσὰν αὐτῷ πρὸς τοῦ θείου πνεύματος οἷα κρείττονι παραπεφυλαγ-
μένης. ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν περὶ τῆς τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου γραφῆς 14
εἰρήσθω. καὶ τῆς κατὰ Μάρκον δὲ ἡ γενομένη αἰτία ἐν τοῖς πρόσθεν ἡμῖν δεδήλωται. ὁ δὲ Λουκᾶς ἀρχόμενος καὶ αὐτὸς ἓν κατ' αὐτὸν συγ- 15
γράμματος τὴν αἰτίαν προὔθηκε, δι' ἣν πεποίηται τὴν σύνταξιν· δηλῶν ὡς ἄρα πολλῶν καὶ ἄλλων προπετέστερον ἐπιτετηδευκότων διήγησιν ποιή-
σασθαι ὧν αὐτὸς πεπληροφόρητο λόγων, ἀναγκαίως ἀπαλλάττων ἡμᾶς τῆς περὶ τοὺς ἄλλους ἀμφιρρίστου ὑπολήψεως τὸν ἀσφαλῆ λόγον ὧν αὐτὸς ἱκανῶς τὴν ἀλήθειαν κατειλήφει, ἐκ τῆς ἅμα Παύλῳ συνουσίας τε καὶ διατριβῆς καὶ τῆς τῶν λοιπῶν ἀποστόλων ὁμιλίας ὠφελημένος, διὰ τοῦ ἰδίου παρέδωκεν εὐαγγελίου. καὶ ταῦτα μὲν ἡμεῖς περὶ τούτων· οἰκειότερον 16
δὲ κατὰ καιρὸν διὰ τῆς τῶν ἀρχαίων παραθέσεως τὰ καὶ τοῖς ἄλλοις περὶ αὐτῶν εἰρημένα πειρασόμεθα δηλῶσαι. τῶν δὲ Ἰωάννου συγγραμ- 17
μάτων πρὸς τῷ εὐαγγελίῳ καὶ ἡ προτέρα τῶν ἐπιστολῶν παρά τε τοῖς νῦν καὶ τοῖς ἔκ' ἀρχαίοις ἀναμφίλεκτος ὁμολόγηται, ἀντιλέγονται δὲ αἱ λοιπαὶ δύο. τῆς δ' Ἀποκαλύψεως ἐφ' ἑκάτερον ἔτι νῦν παρὰ τοῖς πολ- 18
λοῖς περιέλκεται ἡ δόξα. ὅμως γε μὴν ἐκ τῆς τῶν ἀρχαίων μαρτυρίας ἐν οἰκείῳ καιρῷ τὴν ἐπίκρισιν δέξεται καὶ αὐτή.

---

1. τε] γε *hi.* | φήσαντα — Joh. 2, 11. | ταύτην] ταύτην τὴν *gik.* | 3. ἔτι *aehikNE*, ὅτι *cfg.* | 4. Σαλείμ *cfgikNB*, Σαλήμ *aehSVH.* | δηλῶν *h.* | ὅπω — Joh. 3, 24. | 5. φησὶν om. *gh.* | 6. βεβλ. εἰς φυλ. *cfik*, εἰς φυλ. βεβλ. *aeghE.* | 11. δ' ἂν *cfikVHB*, γὰν *h*, ἓν *aegSS*^{a}. | 16. πρόσθεν *cfghikNB*, ἔμπροσθεν *aeSVH.* | 17. δεδήλωται — H. E. II, 15. | 26. συγγραμμάτων *cfg VS*^{a}*HB*, γραμμάτων *aeghikSH*^{b}. | 28. ἔτ' om. *gh.* | 29. ἐφ' *cfghVS*^{a}*HB*, εἰς *aeikS.* | 30. ὅμως *cfgvVS*^{a}*HB*, ὁμοίως *aehikS.* | 31. δέξεται] ἐκδέξεται *hik.*

CAP. 25.

Περὶ τῶν ὁμολογουμένων θείων καὶ τῶν μὴ τοιούτων γραφῶν.

(Nic. H. E. II, 46.)

1 Εὔλογον δ' ἐνταῦθα γενομένης ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰς δηλωθείσας
τῆς καινῆς διαθήκης γραφάς. καὶ δὴ τακτέον ἐν πρώτοις τὴν ἁγίαν τῶν
εὐαγγελίων τετρακτύν, οἷς ἕπεται ἡ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων γραφή.
2 μετὰ δὲ ταύτην τὰς Παύλε καταλεκτέον ἐπιστολὰς, αἷς ἑξῆς τὴν φερο-
μένην Ἰωάννε προτέραν καὶ ὁμοίως τὴν Πέτρε κυρωτέον ἐπιστολήν. ἐπὶ
τούτοις τακτέον, εἴγε φανείη, τὴν ἀποκάλυψιν Ἰωάννε, περὶ ἧς τὰ δόξαντα
3 κατὰ καιρὸν ἐκθησόμεθα. καὶ ταῦτα μὲν ἐν ὁμολογεμένοις. τῶν δ' ἀντι-
λεγομένων, γνωρίμων δ' ἔν ὅμως τοῖς πολλοῖς, ἡ λεγομένη Ἰακώβε φέρε-
ται καὶ ἡ Ἰούδα, ἥτε Πέτρε δευτέρα ἐπιστολὴ, καὶ ἡ ὀνομαζομένη δευ-
τέρα καὶ τρίτη Ἰωάννε, εἴτε τῷ εὐαγγελιστῇ τυγχάνεσαι, εἴτε καὶ ἑτέρε
4 ὁμωνύμε ἐυείνῳ. ἐν τοῖς νόθοις κατατετάχθω καὶ τῶν Παύλε πράξεων
ἡ γραφὴ, ὅ τε λεγόμενος Ποιμὴν, καὶ ἡ ἀποκάλυψις Πέτρε, καὶ πρὸς
τούτοις ἡ φερομένη Βαρνάβα ἐπιστολὴ, καὶ τῶν ἀποστόλων αἱ λεγόμεναι
διδαχαί· ἔτι τε, ὡς ἔφην, ἡ Ἰωάννε ἀποκάλυψις, εἰ φανείη, ἣν τινες ὡς
5 ἔφην ἀθετοῦσιν, ἕτεροι δὲ ἐγκρίνεσι τοῖς ὁμολογεμένοις. ἤδη δ' ἐν τούτοις
τινὲς καὶ τὸ καθ' Ἑβραίους εὐαγγέλιον κατέλεξαν, ᾧ μάλιστα Ἑβραίων οἱ
τὸν Χριστὸν παραδεξάμενοι χαίρεσι. ταῦτα μὲν πάντα τῶν ἀντιλεγο-
6 μένων ἂν εἴη. ἀναγκαίως δὲ καὶ τούτων ὅμως τὸν κατάλογον πεποιήμεθα,
διακρίναντες τάς τε κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν ἀληθεῖς καὶ
ἀπλάστες καὶ ἀνωμολογημένας γραφάς, καὶ τὰς ἄλλας παρὰ ταύτας, ἐκ
ἐνδιαθήκες μὲν, ἀλλὰ καὶ ἀντιλεγομένας, ὅμως δὲ παρὰ πλείστοις τῶν
ἐκκλησιαστικῶν γιγνωσκομένας, ἵν' εἰδέναι ἔχοιμεν αὐτάς τε ταύτας, καὶ
τὰς ὀνόματι τῶν ἀποστόλων πρὸς τῶν αἱρετικῶν προφερομένας, ἤτοι ὡς
Πέτρε καὶ Θωμᾶ καὶ Ματθία ἢ καί τινων παρὰ τούτες ἄλλων εὐαγγέλια
περιεχούσας, ἢ ὡς Ἀνδρέε καὶ Ἰωάννε καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων πράξεις,
ὧν οὐδὲν ἁδαμῶς ἐν συγγράμματι τῶν κατὰ τὰς διαδοχὰς ἐκκλησιαστικῶν
7 τις ἀνὴρ εἰς μνήμην ἀγαγεῖν ἠξίωσεν. πόρρω δέ πε καὶ ὁ τῆς φράσεως
παρὰ τὸ ἦθος τὸ ἀποστολικὸν ἐναλλάττει χαρακτὴρ, ἥ τε γνώμη καὶ ἡ
τῶν ἐν αὐτοῖς φερομένων προαίρεσις, πλεῖστον ὅσον τῆς ἀληθοῦς ὀρθο-

---

11. φέρεται] φαίνεται *cik.* | 14. καὶ τῶν] καὶ ἡ τῶν *cfg.* | 15. ἡ om. *cf.* | 18. ἐγκρίνεσι] κρίνεσιν *h.* | 20. μὲν *cfg VS*^{a}*HB*, δὲ *aeh* (*ik* teste Gronov.) *S.* | 22. διακρίναντες *cfhVHB*, διακρίνοντες *aegikSS*^{a}*H*^{b}. | 25. ἄλλας] ἄλλως *hikS.* | 28. ἢ add. *aeSVH*, om. *cfghikt.* | 29. τὰς add. *bcdefgikB*, om. *aSVH.* | 31. ἦθος] ἔθος *h.*

δοξίας ἀπᾴδουσα, ὅτι δὴ αἱρετικῶν ἀνδρῶν ἀναπλάσματα τυγχάνει, σαφῶς παρίστησιν· ὅθεν οὐδ' ἐν νόθοις αὐτὰ κατατακτέον, ἀλλ' ὡς ἄτοπα πάντη καὶ δυσσεβῆ παραιτητέον. ἴωμεν δὴ λοιπὸν καὶ ἐπὶ τὴν ἑξῆς ἱστορίαν.

CAP. 26.

Περὶ Μενάνδρου τοῦ γόητος.

(Nic. H. E. III, 12.)

Σίμωνα τὸν μάγον Μένανδρος διαδεξάμενος ὅπλον δεύτερον, οὐ χεῖρον 1
τῇ προτέρᾳ, τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας ἀποδείκνυται τὸν τρόπον· ἦν καὶ
ἕτος Σαμαρεύς, εἰς ἄκρον δὲ γοητείας ἐκ ἔλαττον τῇ διδασκάλῳ προελ-
θὼν μείζοσιν ἐπιδαψιλεύεται τερατολογίαις, ἑαυτὸν μέν, ὡς ἄρα εἴη,
λέγων, ὁ σωτὴρ, ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων ἄνωθέν ποθεν ἐξ ἀοράτων αἰώ-
νων ἀπεσταλμένος σωτηρίᾳ, διδάσκων δὲ μὴ ἄλλως δυνάσθαί τινα καὶ 2
αὐτῶν τῶν κοσμοποιῶν ἀγγέλων περιγενήσεσθαι, μὴ πρότερον διὰ τῆς
πρὸς αὐτὸν παραδιδομένης μαγικῆς ἐμπειρίας ἀχθέντα, καὶ διὰ τῷ μετα-
διδομένῳ πρὸς αὐτοῦ βαπτίσματος, οὗ τοὺς κατηξιωμένους ἀθανασίαν ἀΐδιον
ἐν αὐτῷ τούτῳ μεθέξειν τῷ βίῳ, μηκέτι θνήσκοντας, αὐτῷ δὲ παραμέ-
νοντας, εἰς τὸ ἀεὶ ἀγήρως τινὰς καὶ ἀθανάτους ἐσομένους. ταῦτα μὲν ἦν
καὶ ἐκ τῶν Εἰρηναίου διαγνῶναι ῥᾴδιον. καὶ ὁ Ἰουστῖνος δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ 3
τῷ Σίμωνος μνημονεύσας καὶ τὴν περὶ τούτου διήγησιν ἐπιφέρει, λέγων·
„Μένανδρον δέ τινα, καὶ αὐτὸν Σαμαρέα, τὸν ἀπὸ κώμης Καππαραττείας,
„γενόμενον μαθητὴν τοῦ Σίμωνος, οἰστρηθέντα καὶ αὐτὸν ὑπὸ τῶν δαι-
„μόνων, καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενον, πολλοὺς ἐξαπατῆσαι διὰ μαγικῆς
„τέχνης οἴδαμεν, ὃς καὶ τοὺς αὐτῷ ἑπομένους, ὡς μὴ ἀποθνήσκοιεν, ἔπει-
„σεν. καὶ νῦν τινές εἰσιν ἀπ' ἐκείνου, τοῦτο ὁμολογοῦντες.“ ἦν δ' ἄρα 4
διαβολικῆς ἐνεργείας, διὰ τοιῶνδε γοήτων τὴν Χριστιανῶν προσηγορίαν
ὑποδυομένων τὸ μέγα τῆς θεοσεβείας μυστήριον ἐπὶ μαγείᾳ σπεδάσαι
διαβαλεῖν, διασῦραί τε δι' αὐτῶν τὰ περὶ ψυχῆς ἀθανασίας καὶ νεκρῶν
ἀναστάσεως ἐκκλησιαστικὰ δόγματα. ἀλλ' ἕτοι μὲν τούτους σωτῆρας ἐπι-
γραψάμενοι τῆς ἀληθοῦς ἀποπεπτώκασιν ἐλπίδος.

---

1. ἀπᾴδουσα *aehikSVV*ᵃ*HB*, ἀποθέσσα *bcdfg*. | 9. ἕτος *abcdfghikVHB*, αὐτὸς *eSS*ᵃ. | post δὲ add. τῆς *aehSVH*, om. *cfgikB*. | 15. κατηξιωμένους *cfghVHB*, καταξιωμένους *aikSS*ᵃ, καταξιωμένους *e*. | ἀθανασίαν ἀΐδιον *abceghi* (a pr. m.) *kE*, ἀθανασίας ἀΐδιὸς *dfsuv*. | 16. αὐτῷ] αὐτοῦ *h*. | 17. ἀγήρως *cfik NVH*ᵃ (Tom. III. p. 312) *B H*ᵇ, ἀγήρους *aehSS*ᵃ*H*. | τινὰς om. *aeSS*ᵃ, post ἀθανάτους ponit *h*. | 18. Εἰρηναίου — Iren. adv. haer. I, 23, 5. p. 100 Mass. | 19. λέγων — Justin. Apol. maj. c. 26. p. 69 ed. Colon. | 20. Καππαραττείας *bcdf*, Καπαραττείας *ik*, Καπαρατταίας *aehE*, Καππαρσαίας Justin.

CAP. 27.

Περὶ τῆς Ἐβιωναίων αἱρέσεως.

(Nic. H. E. III, 13.)

1 Ἄλλης δὲ ὁ πονηρὸς δαίμων, τῆς περὶ τὸν Χριστὸν τῇ θεῇ διαθέσεως ἀδυνατῶν ἐκσεῖσαι, θάτερα ληπτὲς εὑρὼν ἐσφετερίζετο. Ἐβιωναίους τότε οἰκείως ἐπεφήμιζον οἱ πρῶτοι, πτωχῶς καὶ ταπεινῶς τὰ περὶ τῆ
2 Χριστῆ δοξάζοντας. λιτὸν μὲν γὰρ αὐτὸν καὶ κοινὸν ἠγεῖντο κατὰ προκοπὴν ἤθους αὐτὸ μόνον ἄνθρωπον δεδικαιωμένον, ἐξ ἀνδρός τε κοινωνίας καὶ τῆς Μαρίας γεγεννημένον· δεῖν δὲ πάντως αὐτοῖς νομικῆς θρησκείας, ὡς μὴ ἂν διὰ μόνης τῆς εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως καὶ τῇ κατ'
3 αὐτὴν βίᾳ σωθησομένοις. ἄλλοι δὲ παρὰ τούτους τῆς αὐτῆς ὄντες προσηγορίας τὴν μὲν τῶν εἰρημένων ἔκτοπον διεδίδρασκον ἀτοπίαν, ἐκ παρθένου καὶ ἁγίου πνεύματος μὴ ἀρνούμενοι γεγονέναι τὸν Κύριον, οὐ μὴν ἔθ' ὁμοίως καὶ ἔτοι προϋπάρχειν αὐτὸν, θεὸν λόγον ὄντα καὶ σοφίαν, ὁμολογοῦντες τῇ τῶν προτέρων περιετρέποντο δυσσεβείᾳ, μάλιστα ὅτε καὶ τὴν σωμα-
4 τικὴν περὶ τὸν νόμον λατρείαν ὁμοίως ἐκείνοις περιέπειν ἐσπούδαζον. ἔτοι δὲ τῇ μὲν ἀποστόλῳ πάσας τὰς ἐπιστολὰς ἀρνητέας ἡγεῖντο εἶναι δεῖν, ἀποστάτην ἀποκαλοῦντες αὐτὸν τοῦ νόμου· εὐαγγελίῳ δὲ μόνῳ τῷ καθ'
5 Ἑβραίους λεγομένῳ χρώμενοι τῶν λοιπῶν σμικρὸν ἐποιοῦντο λόγον. καὶ τὸ μὲν σάββατον καὶ τὴν ἄλλην Ἰουδαϊκὴν ἀγωγὴν ὁμοίως ἐκείνοις παρεφύλαττον, ταῖς δ' αὖ κυριακαῖς ἡμέραις ἡμῖν τὰ παραπλήσια εἰς μνήμην
6 τῆς τοῦ Κυρίου ἀναστάσεως ἐπετέλουν. ὅθεν παρὰ τὴν τοιαύτην ἐγχείρησιν τῆς τοιᾶσδε λελόγχασι προσηγορίας, τῇ Ἐβιωναίων ὀνόματος, τὴν τῆς διανοίας πτωχείαν αὐτῶν ὑποφαίνοντος· ταύτῃ γὰρ ἐπίκλην ὁ πτωχὸς παρ' Ἑβραίοις ὀνομάζεται.

---

4. *τῇ θεῇ*] *καὶ θεὸν h.* | 5. *θάτερα ληπτὲς H*[a] (Tom. III. p. 313) probante *B*, *θάτεραλήπτες* (sic) *f*, *θατεραλήπτες abcdeSVH*, *θατέρᾳ ληπτὲς ikS*[a]*ZB*, *κατὰ θατεραλήπτες h*, *θεοπαραλείπτες g*. Formam *θατεραλήπτες* recipere dubitavi, quum ea non modo alio exemplo non firmetur, sed etiam ab analogia sermonis graeci abhorreat. | 6. *τῇ* om. *ghik*. | 7. *δοξάζοντας*] *δογματίζοντας καὶ δοξάζοντας aeSS*[a]. | 9. *νομικῆς cfik*, *τῆς νομικῆς* volgo. | 10. *κατ' αὐτὴν*] *κατὰ ταύτην h*. | 13. post *καὶ* add. *τῇ VH* nulla codd. auctoritate. | 15. *ὅτε*] *ὅτι i* (a sec. m.) *k*. | 18. *αὐτὸν* om. *h*. | 20. *ἄλλην ἰουδαϊκὴν cfgikB*, *ἰουδ. ἄλλην ahSVH*. | 22. *τῇ κυρίᾳ cfikVH*, *σωτηρίᾳ aeghSS*[a]*B*. | 23. *Ἐβιωναίων* nomen in codd. *b* et *c* cum spiritu aspero scriptum esse et hoc loco et infra VI, 17., adnotat Valesius.

CAP. 28.

Περὶ Κηρίνθου τοῦ αἱρεσιάρχου.
(Nic. H. E. III, 14.)

Κατὰ τὰς δεδηλωμένας χρόνους ἑτέρας αἱρέσεως ἀρχηγὸν γενέσθαι 1
Κήρινθον παρειλήφαμεν. Γάϊον, οὗ φωνὰς ἤδη πρότερον παρατέθειμαι,
ἐν τῇ φερομένῃ αὐτοῦ ζητήσει ταῦτα περὶ τοῦ αὐτοῦ γράφει· „ἀλλὰ καὶ 2
„Κήρινθος ὁ δι' ἀποκαλύψεων ὡς ὑπὸ ἀποστόλε μεγάλε γεγραμμένων
„τερατολογίας ἡμῖν ὡς δι' ἀγγέλων αὐτῷ δεδειγμένας ψευδόμενος, ἐπεισάγει
„λέγων, μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπίγειον εἶναι τὸ βασίλειον τοῦ Χριστοῦ, καὶ
„πάλιν ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ τὴν σάρκα πολιτευομένην
„δουλεύειν. καὶ ἐχθρὸς ὑπάρχων ταῖς γραφαῖς τοῦ θεοῦ ἀριθμὸν χιλιον-
„ταετίας ἐν γάμῳ ἑορτῆς, θέλων πλανᾶν, λέγει γίνεσθαι.“ καὶ Διονύσιος 3
δὲ ὁ τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν παροικίας καθ' ἡμᾶς τὴν ἐπισκοπὴν εἰληχὼς,
ἐν δευτέρῳ τῶν ἐπαγγελιῶν περὶ τῆς Ἰωάννου Ἀποκαλύψεως εἰπών τινα
ὡς ἐκ τῆς ἀνέκαθεν παραδόσεως, τοῦ αὐτοῦ μέμνηται ἀνδρὸς τούτοις τοῖς
ῥήμασι· „Κήρινθον δὲ τὸν καὶ τὴν ἀπ' ἐκείνου κληθεῖσαν Κηρινθιανὴν 4
„αἵρεσιν συστησάμενον, ἀξιόπιστον ἐπιφημίσαι θελήσαντα τῷ ἑαυτοῦ πλά-
„σματι ὄνομα. τοῦτο γὰρ εἶναι τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τὸ δόγμα, ἐπίγειον
„ἔσεσθαι τὴν τοῦ Χριστοῦ βασιλείαν. καὶ ὢν αὐτὸς ὠρέγετο φιλοσώ- 5
„ματος ὢν καὶ πάνυ σαρκικὸς, ἐν τούτοις ὀνειροπολεῖν ἔσεσθαι, γαστρὸς
„καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα πλησμοναῖς, τετέστι σιτίοις καὶ ποτοῖς καὶ γά-
„μοις, καὶ δι' ὧν εὐφημότερον ταῦτα ᾠήθη πορισεῖσθαι, ἑορταῖς καὶ
„θυσίαις καὶ ἱερείων σφαγαῖς.“ ταῦτα Διονύσιος. ὁ δὲ Εἰρηναῖος ἀποῤῥή- 6
τοτέρας δή τινας τοῦ αὐτοῦ ψευδοδοξίας ἐν πρώτῳ συγγράμματι τῶν πρὸς
τὰς αἱρέσεις προθεὶς, ἐν τῷ τρίτῳ καὶ ἱστορίαν ἐκ ἀξίαν λήθης τῇ
γραφῇ παραδέδωκεν, ὡς ἐκ παραδόσεως Πολυκάρπε φάσκων, Ἰωάννην τὸν
ἀπόστολον εἰσελθεῖν ποτε ἐν βαλανείῳ, ὥστε λύσασθαι, γνόντα δὲ ἔνδον
ὄντα τὸν Κήρινθον ἀποπηδῆσαί τε τοῦ τόπου καὶ ἐκφυγεῖν θύραζε, μήδ'
ὑπομείναντα τὴν αὐτὴν αὐτῷ ὑποδῦναι στέγην, ταὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ τοῖς

---

6. *τοῦ αὐτοῦ cfhikB*, *τοῦ* om. *aegSVH.* | 14. *τῶν*] *περὶ τῶν* conj. *Va.* | 15. *μέμνηται*] idem Dionysii fragmentum (*Κήρινθον — σφαγαῖς*) exstat Eus. H. E. VII, 25. | *τοῖς* add. codd., om. volgo. | 16. *Κήρινθον δὲ* — supple *τῆς ἀποκαλύψεως Ἰωάννου γεγονέναι ποιητήν, λέγουσί τινες τῶν πρὸ ἡμῶν.* | 20. *ὀνειροπολεῖν*] *ὀνειροπολεῖ* vel *ὠνειροπόλει* conj. Valesius ad VII, 25.: at infinitivus pendet a *λέγουσί τινες.* | 21. *πλησμοναῖς nvB*, idemque legitur loc. parall. VII, 25.: *πλησμονῶν CSVHHb.* | 22. *καὶ* post *γάμοις* om. *h.* | 24. *ἐν πρώτῳ* — adv. haer. I, 26, 1. p. 105 Mass. | 25. *προθεὶς eghikVaB*, *προθέμενος N*, *προσθεὶς abcdfSVHHaHb.* | *ἐν τῷ τρίτῳ* — adv. haer. III, 3, 4. p. 177 Mass. | 26. *παραδέδωκεν cfghikBHb*, *παρέδωκεν aeSVH.* | 28. *τε* om. *h.*

σὺν αὐτῷ παραινέσαι φήσαντα, „φύγωμεν, μὴ καὶ τὸ βαλανεῖον συμπέσῃ, ἔνδον ὄντος Κηρίνθε τοῦ τῆς ἀληθείας ἐχθροῦ.“

CAP. 29.

Περὶ Νικολάου καὶ τῶν ἀπ᾽ αὐτοῦ κεκλημένων.

(Nic. H. E. III, 15.)

1 Ἐπὶ τούτῳ δῆτα καὶ ἡ λεγομένη τῶν Νικολαϊτῶν αἵρεσις ἐπὶ σμικρότατον συνέστη χρόνον, ἧς δὴ καὶ ἡ τοῦ Ἰωάννου Ἀποκάλυψις μνημονεύει. ἦτοι Νικόλαον ἕνα τῶν ἀμφὶ τὸν Στέφανον διακόνων πρὸς τῶν ἀποστόλων ἐπὶ τῇ τῶν ἐνδεῶν θεραπείᾳ προκεχειρισμένων ἤνυσεν. ὅ γε μὴν Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης ἐν τρίτῳ στρωματεῖ ταῦτα περὶ αὐτοῦ κατὰ
2 λέξιν ἱστορεῖ· „ὡραίαν, φασί, γυναῖκα ἔχων ἦτος μετὰ τὴν ἀνάληψιν „τὴν τοῦ σωτῆρος πρὸς τῶν ἀποστόλων ὀνειδισθεῖς ζηλοτυπίαν, εἰς μέ„σον ἀγαγὼν τὴν γυναῖκα γῆμαι τῷ βουλομένῳ ἐπέτρεψεν. ἀκόλουθον γὰρ „εἶναί φασι τὴν πρᾶξιν ταύτην ἐκείνῃ τῇ φωνῇ, τῇ ὅτι παραχρᾶσθαι „τῇ σαρκὶ δεῖ. καὶ δὴ κατακολουθήσαντες τῷ γεγενημένῳ, τῷ τε εἰρη„μένῳ ἁπλῶς καὶ ἀβασανίστως, ἀναίδην ἐκπορνεύσουσιν οἱ τὴν αἵρεσιν
3 „αὐτοῦ μετιόντες. πυνθάνομαι δ᾽ ἐγὼ τὸν Νικόλαον μηδεμιᾷ ἑτέρᾳ παρ᾽ „ἣν ἔγημε κεχρῆσθαι γυναικί, τῶν τε ἐκείνου τέκνων τὰς μὲν θηλείας „καταγηράσαι παρθένους, ἄφθορον δὲ διαμεῖναι τὸν υἱόν. ὧν ἦτος ἐχόν„των ἀποβολὴ πάθους ἦν ἡ εἰς μέσον τῶν ἀποστόλων τῆς ζηλοτυπουμένης
„ἐγκύκλησις γυναικὸς, καὶ ἡ ἐγκράτεια τῶν περισπουδάστων ἡδονῶν τὸ „„παραχρᾶσθαι τῇ σαρκὶ““ ἐδίδασκεν. οὐ γὰρ οἶμαι ἐβάλετο κατὰ τὴν
4 „τοῦ σωτῆρος ἐντολὴν δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, ἡδονῇ καὶ κυρίῳ. λέγουσι δ᾽ „ἔν καὶ τὸν Ματθίαν ἦτοι διδάξαι, σαρκὶ μὲν μάχεσθαι καὶ παραχρᾶ„σθαι, μηδὲν αὐτῇ πρὸς ἡδονὴν ἐνδιδόντα, ψυχὴν δὲ αὔξειν διὰ πίστεως „καὶ γνώσεως.“ ταῦτα μὲν ἔν περὶ τῶν κατὰ τὰς δηλουμένας χρόνους παραβραβεῦσαι τὴν ἀληθειαν ἐγκεχειρηκότων, λόγου γε μὴν θᾶττον εἰς τὸ παντελὲς ἀπεσβηκότων εἰρήσθω.

CAP. 30.

Περὶ τῶν ἐν συζυγίαις ἐξετασθέντων ἀποστόλων.

(Nic. H. E. II, 44.)

1 Ὁ μέντοι Κλήμης, οὗ τὰς φωνὰς ἀρτίως ἀνέγνωμεν, τοῖς προειρημένοις ἑξῆς διὰ τὰς ἀθετοῦντας γάμον τὰς τῶν ἀποστόλων ἐξετασθέντας

---

6. *τούτῳ bcfgv, τοῦτο d, τούτων aehikE.* | 7. *μνημονεύει* — Apoc. 2, 6. 15. | 10. *Κλήμης* — Strom. III, 4, 25. p. 187 Sylb. (p. 522 Pott.). | 11. *φασί*] *φησί ae Clem. S.* | 13. *τὴν γυναῖκα* om. *VH* invitis codd. | 23. *σωτῆρος*] *κυρίου καὶ σωτῆρος bcd.* | *δ᾽ ἔν cfhikBH*^{b}, *γοῦν aegSVH.* | 25. *ἐνδιδόντας h.*

ἐν συζυγίαις καταλέγει φάσκων· „ἢ καὶ τὰς ἀποστόλας ἀποδοκιμάσουσι. „Πέτρος μὲν γὰρ καὶ Φίλιππος ἐπαιδοποιήσαντο, Φίλιππος δὲ καὶ τὰς „θυγατέρας ἀνδράσιν ἐξέδωκε. καὶ ὅ γε Παῦλος ἐκ ὀκνεῖ ἔν τινι ἐπι- „στολῇ τὴν αὐτῆ προσαγορεῦσαι σύζυγον, ἣν οὐ περιεκόμιζε διὰ τὸ τῆς „ὑπηρεσίας εὐσταλές.“ ἐπεὶ δὲ τούτων ἐμνήσθημεν, οὐ λυπεῖ καὶ ἄλλην 2 ἀξιοδιήγητον ἱστορίαν τῇ αὐτῇ παραθέσθαι, ἣν ἐν τῷ ἑβδόμῳ στρωματεῖ τοῦτον ἱστορῶν ἀνέγραψε τὸν τρόπον· „φασὶ γῦν τὸν μακάριον Πέτρον, „θεασάμενον τὴν ἑαυτῆ γυναῖκα ἀπαγομένην τὴν ἐπὶ θανάτῳ, ἡσθῆναι „μὲν τῆς κλήσεως χάριν καὶ τῆς ἐπ' οἶκον ἀνακομιδῆς, ἐπιφωνῆσαι δὲ εὖ „μάλα προτρεπτικῶς καὶ παρακλητικῶς ἐξ ὀνόματος προσειπόντα· „„μέ- „μνησο, ὦ αὔτη, τῦ Κυρίε.““ τοιοῦτος ἦν ὁ τῶν μακαρίων γάμος, καὶ „ἡ τῶν φιλτάτων τελεία διάθεσις.“ καὶ ταῦτα δ' οἰκεῖα ὄντα τῇ μετὰ χεῖρας ὑποθέσει ἐνταῦθά μοι κατὰ καιρὸν κείσθω.

CAP. 31.

Περὶ τῆς Ἰωάννου τελευτῆς.

(Nic. H. E. I, 35.)

Παύλᾳ μὲν οὖν καὶ Πέτρᾳ τῆς τελευτῆς ὅ τε χρόνος καὶ ὁ τρόπος 1 καὶ προσέτι τῆς μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῦ βίᾳ τῶν σκηνωμάτων αὐτῶν καταθέσεως ὁ χῶρος ἤδη πρότερον ἡμῖν δεδήλωται. τῦ δὲ Ἰωάννᾳ τὰ 2 μὲν τῦ χρόνᾳ ἤδη πως εἴρηται, τὸ δέ γε τῦ σκηνώματος αὐτῦ χωρίον ἐξ ἐπιστολῆς Πολυκράτους (τῆς δ' ἐν Ἐφέσῳ παροικίας ἐπίσκοπος ἕκτος ἦν) ἐπιδείκνυται, ἣν Οὐίκτορι Ῥωμαίων ἐπισκόπῳ γράφων ὁμῦ τε αὐτῦ καὶ Φιλίππᾳ μνημονεύει τῦ ἀποστόλᾳ τῶν τε τούτᾳ θυγατέρων ὧδέ πως· „καὶ 3 „γὰρ καὶ κατὰ τὴν Ἀσίαν μεγάλα στοιχεῖα κεκοίμηται, ἃ τινα ἀναστή- „σεται τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς παρουσίας τῦ κυρίᾳ, ἐν ᾗ ἔρχεται μετὰ δόξης „ἐξ οὐρανῦ, καὶ ἀναζητήσει πάντας τοὺς ἁγίους, Φίλιππον τὸν τῶν δώδεκα „ἀποστόλων, ὃς κεκοίμηται ἐν Ἱεραπόλει, καὶ δύο θυγατέρες αὐτῦ γε- „γηρακυῖαι παρθένοι, καὶ ἡ ἑτέρα αὐτῦ θυγάτηρ ἐν ἁγίῳ πνεύματι πολι-

1. *φάσκων* — Strom. III, 6, 52. p. 191 Sylb. (p. 535 Pott.). | 7. *ἀνέγραψε* — Strom. VII, 11, 63. p. 312 Sylb. (p. 869 Pott.). | *φασὶ cfghkv Clem. VS*^{a}*HB*, *φησὶ aei* (a sec. man.) *NS*. | 9. *ἐπ' bcdfikNV*^{a}, *εἰς aegh Clem. SVHB*. | 19. *ὁ χῶρος aehikSVH*, *ὁ* post *προσέτι* ponunt *cfgB*. | *δεδήλωται* — H. E. II, 25. | 22. *Οὐίκτορι acefkVHB*, *Βίκτορι ik*, *Οὐίκτωρι SS*^{a}, *Βίκτωρι N*. | 23. *καὶ γὰρ καὶ — ἐν Ἐφέσῳ κεκοίμηται*] idem fragmentum Polycratis exstat Eus. H. E. V, 24. | *καὶ γὰρ καὶ achSVHB*, *καὶ γὰρ* (omisso altero *καὶ*) *efgikN* Euseb. l. c. | 26. *ἀναζητήσει*] *ἀναστήσει* cod. Vindob. ap. Routhium, „requiret“ *R*. | *Φίλιππον τὸν* corruptum videtur ex *Φίλιππος ὁ*. | *τὸν τῶν cfg VS*^{a}*R*^{a}*H*, *τὸν* om. *aehikS*, *ὄντα τῶν* codd. Vatic. et Vindob. Routhii.

„τενσαμένη, ἣ ἐν Ἐφέσῳ ἀναπαύεται, ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ ἐπὶ τὸ „στῆθος τοῦ Κυρίου ἀναπεσών, ὃς ἐγενήθη ἱερεὺς τὸ πέταλον πεφορεκὼς „καὶ μάρτυς καὶ διδάσκαλος· οὗτος ἐν Ἐφέσῳ κεκοίμηται.“ ταῦτα καὶ
4 περὶ τῆς τῶνδε τελευτῆς. καὶ ἐν τῷ Γαΐου δὲ, οὗ μικρῷ πρόσθεν ἐμνήσθημεν, διαλόγῳ Πρόκλος, πρὸς ὃν ἐποιεῖτο τὴν ζήτησιν, περὶ τῆς Φι- 8
λίππου καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ τελευτῆς συνάδων τοῖς ἐκτεθεῖσιν ἔτω φησίν· „μετὰ τοῦτον δὲ προφήτιδες τέσσαρες αἱ Φιλίππου γεγένηνται ἐν „Ἱεραπόλει τῇ κατὰ τὴν Ἀσίαν· ὁ τάφος αὐτῶν ἐστὶν ἐκεῖ, καὶ ὁ τοῦ
5 „πατρὸς αὐτῶν.“ ταῦτα μὲν ὗτος. ὁ δὲ Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων τῶν Φιλίππου θυγατέρων ἐν Καισαρείᾳ τῆς Ἰουδαίας ἅμα τῷ 10
πατρὶ τότε διατριβουσῶν, προφητικῆ τε χαρίσματος ἠξιωμένων, μνημονεύει κατὰ λέξιν ὧδέ πως λέγων· „ἤλθομεν εἰς Καισάρειαν, καὶ εἰσελθόντες „εἰς τὸν οἶκον Φιλίππου τοῦ εὐαγγελιστοῦ ὄντος ἐκ τῶν ἑπτὰ ἐμείναμεν „παρ' αὐτῷ. τούτῳ δὲ ἦσαν παρθένοι θυγατέρες προφητεύουσαι τέσσαρες.“
6 τὰ μὲν ἂν εἰς ἡμετέραν ἐλθόντα γνῶσιν περί τε τῶν ἀποστόλων αὐτῶν 15
καὶ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, ὧν τε καταλελοίπασιν ἡμῖν ἱερῶν γραμμάτων, καὶ τῶν ἀντιλεγομένων μὲν, ὅμως δ' ἐν πλείσταις ἐκκλησίαις παρὰ πολλοῖς δεδημοσιευμένων, τῶν τε παντελῶς νόθων καὶ τῆς ἀποστολικῆς ὀρθοδοξίας ἀλλοτρίων ἐν τούτοις διειληφότες ἐπὶ τὴν τῶν ἑξῆς προΐωμεν ἱστορίαν. 20

CAP. 32.

Ὅπως Συμεὼν ὁ Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος ἐμαρτύρησεν.
(Nic. H. E. III, 16.)

1 Μετὰ Νέρωνα καὶ Δομετιανὸν, κατὰ τοῦτον οὗ νῦν τὸς χρόνος ἐξετάζομεν, μερικῶς καὶ κατὰ πόλεις ἐξ ἐπαναστάσεως δήμων τὸν καθ' 25
ἡμῶν κατέχει λόγος ἀνακινηθῆναι διωγμόν, ἐν ᾧ Συμεῶνα τὸν τοῦ Κλωπᾶ, ὃν δεύτερον καταστῆναι τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας ἐπίσκοπον ἐδη-
2 λώσαμεν, μαρτυρίῳ τὸν βίον ἀναλῦσαι παρειλήφαμεν. καὶ τότε μάρτυς αὐτὸς ἐκεῖνος, οὗ διαφόροις ἤδη πρότερον ἐχρησάμεθα φωναῖς, Ἡγή-

---

1. ἣ add. *ae Hieron. SVBᵃH*, om. *cfghikNRB*. | 2. πεφορεκὼς *fhik codd. Vat. Routhii NVHB*, πεφορηκὼς *cegSSᵃ*. Illud retinui, quod loco parall. (V, 24.) exstat in codicibus tantum non omnibus. | 3. ταῦτα] ταῦτα δὲ *B* ex aliquot codd., δὲ om. *cfg*. | 7. τοῦτον *cfgikB*, τοῦτο *aehSVH*. Quis ille sit prophetа, de quo antea verba fecerat Proculus, incertum est: fortasse Quadratus, coll. H. E. III, 37 init., vel alius quidam ex iis, qui H. E. V, 17 nominantur. | δὲ add. *acfVSᵃHB*, om. *eghikNS*. | 12. λέγων — Act. 21, 8. | 14. προφ. τέσσαρες *cik*, τέσσ. προφ. volgo. | 15. αὐτῶν add. *bcdfikeSᵃB*, om. *aeghSVH*. | 29. Ἡγήσ.] ὁ Ἡγησ. *h*.

σπος· ὃς δὴ περί τινων αἱρετικῶν ἱστορῶν ἐπιφέρει δηλῶν, ὡς ἄρα ὑπὸ τέτων κατὰ τόνδε τὸν χρόνον ὑπομείνας κατηγορίαν, πολυτρόπως ὁ δηλέμενος ὡςὰν Χριστιανὸς ἐπὶ πλείσταις αἰκισθεὶς ἡμέραις, αὐτόν τε τὸν δικαστὴν καὶ τὰς ἀμφ' αὐτὸν εἰς τὰ μέγιστα καταπλήξας, τῷ τῆ Κυρίε πάθει παραπλήσιον τὸ τέλος ἀπηνέγκατο. ἐδὲν δὲ οἷον καὶ τῆ 3
συγγραφέως ἐπακῆσαι, αὐτὰ δὴ ταῦτα κατὰ λέξιν ὧδέ πως ἱστορῆντος· „ἀπὸ τέτων δηλαδὴ τῶν αἱρετικῶν κατηγορῆσί τινες Συμεῶνος τῆ Κλωπᾶ, „ὡς ὄντος ἀπὸ Δαβὶδ καὶ Χριστιανῆ, καὶ ἅτω μαρτυρεῖ ἐτῶν ὢν ἑκα- „τὸν εἴκοσιν, ἐπὶ Τραϊανῆ Καίσαρος καὶ ὑπατικῆ Ἀττικῆ.“ φησὶ δὲ ὁ 4
αὐτὸς, ὡς ἄρα καὶ τὰς κατηγόρες αὐτῆ, ζητεμένων τότε τῶν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς Ἰεδαίων φυλῆς, ὡςὰν ἐξ αὐτῆς ὄντας ἁλῶναι συνέβη. λογισμῷ δ' ἂν καὶ τὸν Συμεῶνα τῶν αὐτοπτῶν καὶ αὐτηκόων εἶποι ἄν τις γεγονέναι τῆ Κυρίε, τεκμηρίῳ τῷ μήκει τῆ χρόνε τῆς αὐτῆ ζωῆς χρώμενος, καὶ τῷ μνημονεύειν τὴν τῶν εὐαγγελίων γραφὴν Μαρίας τῆς τῆ Κλωπᾶ, οὗ γεγονέναι αὐτὸν καὶ πρότερον ὁ λόγος ἐδήλωσεν. ὁ δ' αὐτὸς συγ- 5
γραφεὺς καὶ ἑτέρες ἀπὸ γένες ἑνὸς τῶν φερομένων ἀδελφῶν τῆ σωτῆρος, ᾧ ὄνομα Ἰάδας, φησὶν εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιβιῶναι βασιλείαν, μετὰ τὴν ἤδη πρότερον ἱστορηθεῖσαν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως ἐπὶ Δομετιανῆ μαρτυρίαν. γράφει δὲ ἅτως· „ἔρχονται ἦν καὶ προηγῆνται 6
„πάσης ἐκκλησίας ὡς μάρτυρες καὶ ἀπὸ γένες τῆ Κυρίε, καὶ γενομένης „εἰρήνης βαθείας ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ μένεσι μέχρι Τραϊανῆ Καίσαρος, „μέχρις οὗ ὁ ἐκ θείε τῆ Κυρίε, ὁ προειρημένος Συμεὼν υἱὸς Κλωπᾶ, „συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τῶν αἱρέσεων, ὡσαύτως κατηγορήθη καὶ αὐτὸς ἐπὶ „τῷ αὐτῷ λόγῳ ἐπὶ Ἀττικῆ τῆ ὑπατικῆ. καὶ ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις αἰκι-
„ζόμενος ἐμαρτύρησεν, ὡς πάντας ὑπερθαυμάζειν καὶ τὸν ὑπατικὸν, „πῶς ἑκατὸν εἴκοσι τυγχάνων ἐτῶν ὑπέμεινε· καὶ ἐκελεύσθη σταυρω- „θῆναι.“ ἐπὶ τέτοις ὁ αὐτὸς ἀνὴρ διηγέμενος τὰ κατὰ τὲς δηλεμένες 7
ἐπιλέγει, ὡς ἄρα μέχρι τῶν τότε χρόνων παρθένος καθαρὰ καὶ ἀδιάφθορος ἔμενεν ἡ ἐκκλησία, ἐν ἀδήλῳ πε σκότει φωλεγόντων εἰσέτι τότε τῶν, εἰ καί τινες ὑπῆρχον, παραφθείρειν ἐπιχειρέντων τὸν ὑγιῆ κανόνα τῆ σωτηρίε κηρύγματος. ὡς δ' ὁ ἱερὸς τῶν ἀποστόλων χορὸς διάφορον 8

---

5. τὸ add. *cfN*, om. volgo. | 7. Συμ.] Σίμωνος *ae*, Σιμμῶνος *h*. | 8. ὢν om. *h*. | 15. οὗ] οὗ καὶ *bcdf*. | αὐτὸν] αὐτὴν *hikN*. | πρότερον — H. E. III, 11. | 17. φησὶν] ὅν φησιν *hikN*. | 18. πρότ. ἱστορ. — H. E. III, 20. | 24. πολλαῖς ἡμέραις *aghikmtNB*, πολλὰς ἡμέρας *cfSVH*, πολλαῖς ἡμέρας *e*. Cf. supra p. 107, 3. | 29. ἔμενον *bcdfks*, ἔμεινεν *aeghNE*: utramque lectionem exhibet *i* (a pr. m.). | σκότει φωλ. *acfSVH*, σκότει ὡς φωλ. *e*, σκοτίῳ φωλ. *gkB*, σκοτίῳ ἐμφωλ. *i* (a sec. m.), σκότει ἐνφωλ. *h*, σκοτίῳ φωλ. *N*.

εἰλήφει τῷ βίῳ τέλος, παρεληλύθει τε ἡ γενεὰ ἐκείνη τῶν αὐταῖς ἀκοαῖς τῆς ἐνθέου σοφίας ἐπακῦσαι κατηξιωμένων, τηνικαῦτα τῆς ἀθέου πλάνης ἀρχὴν ἐλάμβανεν ἡ σύστασις, διὰ τῆς τῶν ἑτεροδιδασκάλων ἀπάτης, οἳ καὶ, ἅτε μηδενὸς ἔτι τῶν ἀποστόλων λειπομένου, γυμνῇ λοιπὸν ἤδη τῇ κεφαλῇ τῷ τῆς ἀληθείας κηρύγματι τὴν ψευδώνυμον γνῶσιν ἀντικηρύττειν ἐπεχείρουν.

CAP. 33.

Ὅπως Τραϊανὸς ζητεῖσθαι Χριστιανοὺς ἐκώλυσεν.
(Nic. H. E. III, 17.)

1 Τοσοῦτός γε μὴν ἐν πλείοσι τόποις ὁ καθ' ἡμῶν ἐπετάθη τότε διωγμός, ὡς Πλίνιον Σεκοῦνδον ἐπισημότατον ἡγεμόνων, ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν μαρτύρων κινηθέντα, βασιλεῖ κοινώσασθαι περὶ τοῦ πλήθους τῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀναιρεμένων, ἅμα δ' ἐν ταὐτῷ μηνῦσαι, μηδὲν ἀνόσιον μηδὲ παρὰ τοὺς νόμους πράττειν αὐτοὺς κατειληφέναι, πλὴν τό γε ἅμα τῇ ἕῳ διεγειρομένους τὸν Χριστὸν θεῖ δίκην ὑμνεῖν, τὸ δὲ μοιχεύειν καὶ φονεύειν καὶ τὰ συγγενῆ τούτοις ἀθέμιτα πλημμελήματα καὶ αὐτοὺς ἀπαγο-
2 ρεύειν, πάντα τε πράττειν ἀκολούθως τοῖς νόμοις. πρὸς ἃ τὸν Τραϊανὸν δόγμα τοιόνδε τεθεικέναι, τὸ Χριστιανῶν φῦλον μὴ ἐκζητεῖσθαι μέν, ἐμπεσὸν δὲ κολάζεσθαι· οὗ γενομένου ποσῶς μὲν τοὺς διωγμοὺς σβεσθῆναι τὴν ἀπειλὴν σφοδρότατα ἐγκειμένην, οὐ χειρονάς γε μὴν τοῖς κακοῦργεῖν περὶ
3 ἡμᾶς ἐθέλουσι λείπεσθαι προφάσεις, ἔσθ' ὅπη μὲν τῶν δήμων, ἔσθ' ὅπη δὲ καὶ τῶν κατὰ χώρας ἀρχόντων τὰς καθ' ἡμῶν συσκευαζομένων ἐπιβολὰς, ὡς καὶ ἄνευ προφανῶν διωγμῶν μερικὰς κατ' ἐπαρχίαν ἐξάπτεσθαι, πλείους τε τῶν πιστῶν διαφόροις ἐναγωνίζεσθαι μαρτυρίοις. εἴληπται δ' ἡμῖν ἡ ἱστορία ἐξ ἧς ἀνωτέρω δεδηλώκαμεν τοῦ Τερτυλλιανοῦ Ῥωμαϊκῆς
2 ἀπολογίας, ἧς ἡ ἑρμηνεία τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον· „καίτοι εὑρήκαμεν καὶ „τὴν εἰς ἡμᾶς ἐπιζήτησιν κεκωλυμένην. Πλίνιος γὰρ Σεκοῦνδος ἡγούμενος „ἐπαρχίᾳ, κατακρίνας Χριστιανάς τινας καὶ τῆς ἀξίας ἐκβαλὼν, τρα-

---

1. παρελήλυθεν *h.* | αὐταῖς] αὐτῶν *h.* | 3. ἀρχὴν] τὴν ἀρχ. *aeSVH*, τὴν om. *cfghikNB.* | 4. λειπ.] ὑπολειπ. *h.* | τῇ om. *a* (a pr. m.) *ehikN.* | 6. post ἐπεχείρουν add. καὶ ταῦτα μὲν ἅτος περὶ τούτων διαλαβὼν ὧδέ πως ἔλεξεν. ἡμεῖς δ' ἐπὶ τὰ ἑξῆς τῆς (τῆς om. *H*) ἱστορίας ὁδῷ προβαίνοντες ἴωμεν *aekSVH*, om. *bcdfghisRV*^{a}*S*^{a}*BK* (de Ruf. p. 235) *H*^{b}. | 11. Πλίνιον — Epp. X, 96. | 17. Τραϊανὸν — Plin. Epp. X, 97. | 18. μὴ om. *eh.* | 19. οὗ γενομένου *acfE*, δι' οὗ (sine γεν.) *eghik.* | 20. ἐγκειμένου *acfgE*, ἐγκειμένην *ehiknt.* | 23. ἐπαρχίαν] ἐπαρχίας *hikN.* | 25. ἡμῖν om. *eghik.* | ἀνώτερον *ehik.* | 26. ἀπολογίας — Tertull. Apol. 2. | 27. Πλίνιος] Πλήνιος *cgk.* Supra eandem scripturam exhibent *gk.* | post ἡγούμενος add. τῆς *cfE*, om. *aeghikN.*

„χθεὶς τῷ πλήθει διηγνόει τί αὐτῷ λοιπὸν εἴη πρακτέον. Τραϊανῷ ἐν „τῷ βασιλεῖ ἀνεκοινώσατο λέγων, ἕξω τε μὴ βέλεσθαι αὐτὸς εἰδωλο- „λατρεῖν ἀδὲν ἀνόσιον ἐν αὐτοῖς εὑρηκέναι. ἐμήνυε δὲ καὶ τοῦτο, ἀνί- „στασθαι ἔωθεν τὰς Χριστιανὰς, καὶ τὸν Χριστὸν θεὸν δίκην ὑμνεῖν, „καὶ πρὸς τὸ τὴν ἐπιστήμην αὐτῶν διαφυλάσσειν, κωλύεσθαι φονεύειν, „μοιχεύειν, πλεονεκτεῖν, ἀποστερεῖν καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. πρὸς ταῦτα „ἀντέγραψε Τραϊανὸς, τὸ τῶν Χριστιανῶν φῦλον μὴ ἐκζητεῖσθαι μὲν, „ἐμπεσὸν δὲ κολάζεσθαι.“ καὶ ταῦτα μὲν ἐν τούτοις ἦν.

CAP. 34.

Ὅπως τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τέταρτος Εὐάρεστος ἡγεῖται.
(Nic. H. E. III, 25.)

Τῶν δὲ ἐπὶ Ῥώμης ἐπισκόπων ἕτει τρίτῳ τῆς τε προειρημένης βασι- λέως ἀρχῆς Κλήμης Εὐαρέστῳ παραδὺς τὴν λειτουργίαν ἀναλύει τὸν βίον, τὰ πάντα προστὰς ἔτη ἐννέα τῆς τε θείας λόγου διδασκαλίας.

CAP. 35.

Ὡς τρίτος τῆς Ἱεροσολύμων Ἰοῦστος ἡγεῖται.
(Nic. H. E. III, 2.)

Ἀλλὰ καὶ τὸν Συμεῶνος τὸν δηλωθέντα τελειωθέντος τρόπον, τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπισκοπῆς τὸν θρόνον Ἰουδαῖός τις ὄνομα Ἰοῦστος, μυρίων ὅσων ἐκ περιτομῆς εἰς τὸν Χριστὸν τηνικαῦτα πεπιστευκότων εἷς καὶ αὐτὸς ὤν, διαδέχεται.

CAP. 36.

Περὶ Ἰγνατίου καὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ.
(Nic. H. E. III, 29.)

Διέπρεπέ γε μὴν κατὰ τοῦτες ἐπὶ τῆς Ἀσίας τῶν ἀποστόλων ὁμι- 1
λητὴς Πολύκαρπος, τῆς κατὰ Σμύρναν ἐκκλησίας πρὸς τῶν αὐτοπτῶν καὶ ὑπηρετῶν τοῦ Κυρίου τὴν ἐπισκοπὴν ἐγκεχειρισμένος. καθ' ὃν ἐγνωρί- 2
ζετο Παπίας τῆς ἐν Ἱεραπόλει παροικίας καὶ αὐτὸς ἐπίσκοπος, ἀνὴρ τὰ πάντα ὅτι μάλιστα λογιώτατος καὶ τῆς γραφῆς εἰδήμων, ὅ τε παρὰ πλείστοις εἰσέτι νῦν διαβόητος Ἰγνάτιος, τῆς κατ' Ἀντιόχειαν Πέτρου διαδοχῆς δεύτερος τὴν ἐπισκοπὴν κεκληρωμένος. λόγος δ' ἔχει τοῦτον 3

---

1. διηγνόει *acfE*, διὸ ἠγνόει *egkN*, δι' ὃ ἠγν. *him*. | ἂν om. *egikN*. | 3. ἐμήνυε] ἐμνημόνευσε *k*. | 7. μὴ om. *h*. | 28. ἀνὴρ — εἰδήμων om. *bcdfgh* ^{a} *BV*^{a}*S*^{a}, habent *aeki* (in marg.), tuentur *H*^{a} *B H*^{b} *K* (de Ruf. p. 236.).

ἀπὸ Συρίας ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἀναπεμφθέντα θηρίων γενέσθαι
4 βορὰν τῆς εἰς Χριστὸν μαρτυρίας ἕνεκεν. ἵστος δὴ ἦν τὴν δὲ Ἀσίας
ἀνακωμιδὴν μετ' ἐπιμελεστάτης φρουρῶν φυλακῆς ποιούμενος τὰς κατὰ
πόλιν αἷς ἐπεδήμει παροικίας ταῖς διὰ λόγων ὁμιλίαις τε καὶ προτρο-
παῖς ἐπιῤῥωννὺς, ἐν πρώτοις μάλιστα προφυλάττεσθαι τὰς αἱρέσεις ἄρτι
τότε πρῶτον ἀναφυείσας καὶ ἐπικολαζούσας παρήνει, πρέπειν τε ἀπρὶξ
ἔχεσθαι τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως, ἣν ὑπὲρ ἀσφαλείας καὶ ἐγγρά-
5 φως ἤδη μαρτυρόμενος διατυποῦσθαι ἀναγκαῖον ἡγεῖτο. οὕτω δῆτα ἐν
Σμύρνῃ γενόμενος, ἔνθα ὁ Πολύκαρπος ἦν, μίαν μὲν τῇ κατὰ τὴν Ἔφε-
σον ἐπιστολὴν ἐκκλησίᾳ γράφει, ποιμένος αὐτῆς μνημονεύων Ὀνησίμου,
ἑτέραν δὲ τῇ ἐν Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς Μαιάνδρῳ, ἔνθα πάλιν ἐπισκόπου
Δάμα μνήμην πεποίηται, καὶ τῇ ἐν Τράλλεσι δὲ ἄλλην, ἧς ἄρχοντα τότε
6 ὄντα Πολύβιον ἱστορεῖ. πρὸς ταύταις καὶ τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ γράφει,
ᾗ καὶ παράκλησιν προτείνει, ὡς μὴ παραιτησάμενοι τὸ μαρτυρίου τῆς
ποθουμένης αὐτὸν ἀποστερήσαιεν ἐλπίδος. ἐξ ὧν καὶ βραχύτατα εἰς ἐπί-
7 δειξιν τῶν εἰρημένων παραθέσθαι ἄξιον. γράφει δὴ ἔν κατὰ λέξιν· „ἀπὸ
„Συρίας μέχρι Ῥώμης θηριομαχῶ διὰ γῆς καὶ θαλάσσης, νυκτὸς καὶ
„ἡμέρας, ἐνδεδεμένος δέκα λεοπάρδοις, ὅ ἐστι στρατιωτικὸν τάγμα, οἳ
„καὶ εὐεργετούμενοι χείρονες γίνονται. ἐν δὲ τοῖς ἀδικήμασι αὐτῶν μᾶλ-
8 „λον μαθητεύομαι, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο δεδικαίωμαι. ὀναίμην τῶν θη-
„ρίων τῶν ἐμοὶ ἑτοίμων, ἃ καὶ εὔχομαι σύντομά μοι εὑρεθῆναι, ἃ καὶ
„κολακεύσω συντόμως με καταφαγεῖν, ἃ οὐχ ὥσπερ τινῶν δειλαινόμενα οὐκ
9 „ἥψαντο· κἂν αὐτὰ δὲ ἄκοντα μὴ θέλῃ, ἐγὼ προσβιάσομαι. συγγνώμην
„μοι ἔχετε. τί μοι συμφέρει, ἐγὼ γινώσκω. νῦν ἄρχομαι μαθητὴς εἶναι.
„μηδέν με ζηλώσαι τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων, ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω·
„πῦρ καὶ σταυρὸς, θηρίων τε συστάσεις, σκορπισμοὶ ὀστέων, συγκοπαὶ
„μελῶν, ἄλεσμοὶ ὅλου τοῦ σώματος, κολάσεις τοῦ διαβόλου εἰς ἐμὲ ἐρχέ-
10 „σθωσαν, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω." καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῆς
δηλωθείσης πόλεως ταῖς καταλεχθείσαις ἐκκλησίαις διετυπώσατο. ἤδη δ'
ἐπέκεινα τῆς Σμύρνης γενόμενος ἀπὸ Τρωάδος τοῖς τε ἐν Φιλαδελφείᾳ

2. ἵστος δὴ ἦν *bodfik*, καὶ δὴ *aeghE*, καὶ τρίνυν *N*. | 4. αἷς] ἐν αἷς *gh*. | παροικίαις *ce*. | 6. ἀναφυείσας καὶ om. *aehik*. | 10. ἐπιστολὴν post Ἔφεσον ponunt *cfgikB*, post μίαν μὲν *aehSVH*. | 12. Τράλλεσι] Τράλεσι *cf*. | 16. γράφει — Ignat. Ep. ad. Rom. c. 5. | 19. χείρονες *bodfik*, χείρους *aeh Ignat. NE*. | 21. ἑτοίμων] ἡτοιμασμένων *Ignat*. | σύντομα] σύντονα cum Isaaco Vossio V^a, ἕτοιμα *Ignat*. | 23. ἥψαντο *cfhik Ignat. BH*^{b}, ἥψατο *aegSS*^{a}*H*. | 25. ζηλώσαι V^a, ζηλῶσαι *VS*^{a}*HH*^{a}*B*, ζηλώσῃ *Ignat*. | 26. συστάσεις *acef Ignat. NE*, σύστασις *ghik*. | 27. ἄλεσμοὶ] δεσμοὶ *h*. | 28. ἵνα Ἰ. Χ.] Ἰ. Χ. ἵνα *gh*. | 30. Φιλαδελφείᾳ] Φιλαδελφίᾳ *cef*.

αὖθις διὰ γραφῆς ὁμιλεῖ καὶ τῇ Σμυρναίων ἐκκλησίᾳ, ἰδίως τε τῷ ταύτης προηγημένῳ Πολυκάρπῳ, ὃν οἷα δὴ ἀποστολικὸν ἄνδρα εὖ μάλα γνωρίζων, τὴν κατ' Ἀντιόχειαν αὐτῷ ποίμνην ὡσὰν γνήσιος καὶ ἀγαθὸς ποιμὴν παρατίθεται, τὴν περὶ αὐτῆς φροντίδα διὰ σπουδῆς ἔχειν αὐτὸν ἀξιῶν. ὁ δ' αὐτὸς Σμυρναίοις γράφων ἐκ οἷδ' ὁπόθεν ῥητοῖς συγκέχρη- 11
ται, τοιαῦτά τινα περὶ τῶ Χριστῶ διεξιών· „ἐγὼ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀνά-
„στασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν οἶδα καὶ πιστεύω ὄντα. καὶ ὅτε πρὸς τὰς περὶ
„Πέτρον ἐλήλυθεν, ἔφη αὐτοῖς· λάβετε, ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι
„οὐκ εἰμὶ δαιμόνιον ἀσώματον· καὶ εὐθὺς αὐτοῦ ἥψαντο καὶ ἐπίστευσαν."
οἶδε δὲ αὐτῶ τὸ μαρτύριον καὶ ὁ Εἰρηναῖος, καὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶ 12
μνημονεύει λέγων ὕτως· „ὡς εἶπέ τις τῶν ἡμετέρων διὰ τὴν πρὸς θεὸν
„μαρτυρίαν κατακριθεὶς πρὸς θηρία, ὅτι σῖτός εἰμι θεῦ, καὶ δι' ὀδόντων
„θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὑρεθῶ." καὶ ὁ Πολύκαρπος 13
δὲ τούτων αὐτῶν μέμνηται ἐν τῇ φερομένῃ αὐτοῦ πρὸς Φιλιππησίους ἐπι-
στολῇ, φάσκων αὐτοῖς ῥήμασι· „παρακαλῶ δ' ἅπαντας ὑμᾶς πειθαρχεῖν
„καὶ ἀσκεῖν πᾶσαν ὑπομονήν, ἣν εἴδετε κατ' ὀφθαλμοὺς οὐ μόνον ἐν
„τοῖς μακαρίοις Ἰγνατίῳ καὶ Ῥώφῳ καὶ Ζωσίμῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις
„τοῖς ἐξ ὑμῶν, καὶ ἐν αὐτῷ Παύλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις, πε-
„πεισμένους ὅτι ὗτοι πάντες οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον, ἀλλ' ἐν πίστει καὶ
„δικαιοσύνῃ, καὶ ὅτι εἰς τὸν ὀφειλόμενον αὐτοῖς τόπον εἰσὶ παρὰ Κυρίῳ,
„ᾧ καὶ συνέπαθον. οὐ γὰρ τὸν νῦν ἠγάπησαν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸν ὑπὲρ
„ἡμῶν ἀποθανόντα καὶ δι' ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀναστάντα." καὶ ἑξῆς 14
ἐπιφέρει· „ἐγράψατέ μοι καὶ ὑμεῖς καὶ Ἰγνάτιος, ἵνα ἐάν τις ἀπέρχηται
„εἰς Συρίαν, καὶ τὰ παρ' ὑμῶν ἀποκομίσῃ γράμματα. ὅπερ ποιήσω,
„ἐὰν λάβω καιρὸν εὔθετον, εἴτε ἐγώ, εἴτε ὃν πέμπω πρεσβεύσοντα καὶ
„περὶ ὑμῶν. τὰς ἐπιστολὰς Ἰγνατίου τὰς πεμφθείσας ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ καὶ 15
„ἄλλας ὅσας εἴχομεν παρ' ἡμῖν ἐπέμψαμεν ὑμῖν καθὼς ἐνετείλασθε, αἵ-
„τινες ὑποτεταγμέναι εἰσὶ τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, ἐξ ὧν μεγάλα ὠφεληθῆναι
„δυνήσεσθε. περιέχουσι γὰρ πίστιν καὶ ὑπομονὴν καὶ πᾶσαν οἰκοδομὴν
„τὴν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν ἀνήκουσαν." καὶ τὰ μὲν περὶ τὸν Ἰγνάτιον
τοιαῦτα. διαδέχεται δὲ μετ' αὐτὸν τὴν Ἀντιοχείας ἐπισκοπὴν Ἥρως.

---

6. ἐγὼ δὲ — Ignat. Ep. ad Smyrn. c. 3. | 7. ὄντα] αὐτὸν ὄντα *h.* | 10. οἶδε] οἶδα *H* errore typogr. | 11. μνημονεύει — Iren. adv. haer. V, 28, 4. p. 327 Mass. coll. Ignat. Ep. ad Rom. c. 4. | θεὸν] τὸν θεὸν *hik.* | 14. μέμνηται — Polycarp. Ep. ad Philipp. c. 9. | 23. ἐπιφέρει — Polyc. l. l. c. 13. | 24. ὑμῶν] ἡμῶν *f N.* | 31. τὴν] τὴν τῆς *h.*

CAP. 37.

Περὶ τῶν εἰσέτι τότε διαπρεπόντων εὐαγγελιστῶν.

(Nic. H. E. III, 21.)

1 Τῶν δὲ κατὰ τότες διαλαμψάντων καὶ Κοδράτος ἦν, ὃν ἅμα ταῖς
Φιλίππε θυγατράσι προφητικῷ χαρίσματι λόγος ἔχει διαπρέψαι. καὶ ἄλλοι
δ' ἐπὶ τότοις πλείες ἐγνωρίζοντο κατὰ τύσδε, τὴν πρώτην τάξιν τῆς
τῶν ἀποστόλων ἐπέχοντες διαδοχῆς· οἳ καὶ, ἅτε τηλικῶνδε ὄντες διαπρε-
πεῖς μαθηταὶ, τὰς κατὰ πάντα τόπον τῶν ἐκκλησιῶν προκαταβληθέντας
ὑπὸ τῶν ἀποστόλων θεμελίες ἐπῳκοδόμεν, αὔξοντες εἰς πλέον τὸ κή-
ρυγμα, καὶ τὰ σωτήρια σπέρματα τῆς τῶν ἁπανῶν βασιλείας ἀνὰ πᾶσαν
2 εἰς πλάτος ἐπισπείροντες τὴν οἰκεμένην. καὶ γὰρ δὴ πλεῖστοι τῶν τότε
μαθητῶν σφοδροτέρῳ φιλοσοφίας ἔρωτι πρὸς τὸ θείε λόγε τὴν ψυχὴν
πληττόμενοι, τὴν σωτήριον πρότερον ἀπεπλήρεν παρακέλευσιν, ἐνδεέσι
νέμοντες τὰς ὐσίας, ἔπειτα δὲ ἀποδημίας στελλόμενοι ἔργον ἐπετέλεν
εὐαγγελιστῶν, τοῖς ἔτι πάμπαν ἀνηκόοις τὸ τῆς πίστεως λόγε κηρύττειν
τὸν Χριστὸν φιλοτιμύμενοι, καὶ τὴν τῶν θείων εὐαγγελίων παραδιδόναι
3 γραφήν. ἔτοι δὲ θεμελίες τῆς πίστεως ἐπὶ ξένοις τισὶ τόποις αὐτὸ μόνον
καταβαλλόμενοι, ποιμένας τε καθιστάντες ἑτέρους, τότοις τε αὐτοῖς ἐγχειρί-
ζοντες τὴν τῶν ἀρτίως εἰσαχθέντων γεωργίαν, ἑτέρας αὐτοὶ πάλιν χώρας
τε καὶ ἔθνη μετήεσαν σὺν τῇ ἐκ θεῦ χάριτι καὶ συνεργίᾳ, ἐπεὶ καὶ τὰ
θείε πνεύματος εἰσέτι τότε δι' αὐτῶν πλεῖσται παράδοξοι δυνάμεις ἐνήρ-
γεν, ὥστε ἀπὸ πρώτης ἀκροάσεως ἀθρόως αὖτανδρα πλήθη προθύμως
τὴν εἰς τὸν τῶν ὅλων δημιργὸν εὐσέβειαν ἐν ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς κατα-
4 δέχεσθαι. ἀδυνάτε δ' ὄντος ἡμῖν ἅπαντας ἐξ ὀνόματος ἀπαριθμεῖσθαι,
ὅσοι ποτὲ κατὰ τὴν πρώτην τῶν ἀποστόλων διαδοχὴν ἐν ταῖς κατὰ τὴν
οἰκεμένην ἐκκλησίαις γεγόνασι ποιμένες ἢ καὶ εὐαγγελισταὶ, τότων εἰκότως
ἐξ ὀνόματος γραφῆ μόνων τὴν μνήμην κατατεθείμεθα, ὧν ἔτι καὶ νῦν εἰς
ἡμᾶς δι' ὑπομνημάτων τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας ἡ παράδοσις φέρεται, —

CAP. 38.

Περὶ τῆς Κλήμεντος ἐπιστολῆς καὶ τῶν ψευδῶς εἰς αὐτὸν ἀναφερομένων.

(Nic. H. E. III, 18.)

1 ὥσπερ ὃν ἀμέλει τῷ Ἰγνατίε ἐν αἷς κατελέξαμεν ἐπιστολαῖς, καὶ
τῷ Κλήμεντος ἐν τῇ ἀνωμολογημένῃ παρὰ πᾶσιν, ἣν ἐκ προσώπε τῆς

---

7. διαπρεπεῖς *μαθ. bcdfgsV*^{a}*S*^{a}*B*, *θεοπρεπεῖς μαθ. hikVH*, *μαθ. θεοπρ. aeS.* | 13. *πληττόμενοι*] *ἀναρπαζόμενοι gh.* | 14. *ἔπειτα*] *εἶτα egh.* | 16. *τὸν Χριστὸν* om. *cfi.* | 18. *ἑτέροις HB* tacite. | 23. *ἐν ταῖς αὐτῶν bcdfghikV*^{a}*B*, *αὐταῖς* (sine *ἐν ταῖς*) *aeSVS*^{a}*H.* | 26. *καὶ* om. *c.* | 32. verba *ὥσπερ τῷ Ἰγνατίε*, quum appositionis locum obtineant, grammatice separari nequeunt a postremo enunciato capitis praecedentis, quare *S* et *B* initium capitis 38 faciunt infra, ille a verbis *καὶ τῷ μὴ πόρρω* (p. 113, 9), hic a verbis *ἰστέον δὲ κτλ.* (p. 113, 10).

Ῥωμαίων ἐκκλησίας τῇ Κορινθίων διετυπώσατο, ἐν ᾗ τῆς πρὸς Ἑβραίους πολλὰ νοήματα παραθεὶς, ἤδη δὲ καὶ αὐτολεξεὶ ῥητοῖς τισὶν ἐξ αὐτῆς χρησάμενος, σαφέστατα παρίστησιν ὅτι μὴ νέον ὑπάρχει τὸ σύγγραμμα. ὅθεν δὴ καὶ εἰκότως ἔδοξεν αὐτὸ τοῖς λοιποῖς ἐγκαταλεχθῆναι γράμμασι 2
τῶ ἀποστόλῳ. Ἑβραίοις γὰρ διὰ τῆς πατρίδος γλώττης ἐγγράφως ὡμιληκότος τῷ Παύλῳ, οἱ μὲν τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν, οἱ δὲ τὸν Κλήμεντα τοῦτον αὐτὸν ἑρμηνεῦσαι λέγουσι τὴν γραφήν. ὃ καὶ μᾶλλον ἂν εἴη ἀλη- 3
θὲς, τῷ τὸν ὅμοιον τῆς φράσεως χαρακτῆρα τήν τε τοῦ Κλήμεντος ἐπιστολὴν καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους ἀποσώζειν, καὶ τῷ μὴ πόρρω τὰ ἐν ἑκα-
τέροις τοῖς συγγράμμασι νοήματα καθεστάναι. ἰστέον δ' ὡς καὶ δευτέρα 4
τις εἶναι λέγεται τοῦ Κλήμεντος ἐπιστολή. οὐ μὴν ἔθ' ὁμοίως τῇ προτέρᾳ καὶ ταύτην γνώριμον ἐπιστάμεθα, ὅτι μηδὲ καὶ τὰς ἀρχαίας αὐτῇ κεχρημένας ἴσμεν. ἤδη δὲ καὶ ἕτερα πολυεπῆ καὶ μακρὰ συγγράμματα ὡς τοῦ 5
αὐτοῦ ἐχθὲς καὶ πρώην τινὲς προήγαγον, Πέτρου δὴ καὶ Ἀπίωνος διαλόγους περιέχοντα, ὧν ἐδ' ὅλως μνήμη τις παρὰ τοῖς παλαιοῖς φέρεται. ἐδὲ γὰρ καθαρὸν τῆς ἀποστολικῆς ὀρθοδοξίας ἀποσώζει τὸν χαρακτῆρα. ἡ μὲν ἓν τῷ Κλήμεντος ὁμολογουμένη γραφὴ πρόδηλος. εἴρηται δὲ καὶ τὰ Ἰγνατίου καὶ Πολυκάρπου.

CAP. 39.

Περὶ τῶν Παπίου συγγραμμάτων.

(Nic. H. E. III, 20.)

Τοῦ δὲ Παπίου συγγράμματα πέντε τὸν ἀριθμὸν φέρεται, ἃ καὶ 1
ἐπιγέγραπται, Λογίων κυριακῶν ἐξηγήσεως. τούτων καὶ Εἰρηναῖος ὡς μόνων αὐτῷ γραφέντων μνημονεύει, ὧδέ πως λέγων· „ταῦτα δὲ καὶ Παπίας ὁ „Ἰωάννου μὲν ἀκουστὴς, Πολυκάρπου δὲ ἑταῖρος γεγονὼς, ἀρχαῖος ἀνὴρ, „ἐγγράφως ἐπιμαρτυρεῖ ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἑαυτοῦ βίβλων. ἔστι γὰρ „αὐτῷ πέντε βιβλία συντεταγμένα." καὶ ὁ μὲν Εἰρηναῖος ταῦτα. αὐτός 2
γε μὴν ὁ Παπίας κατὰ τὸ προοίμιον τῶν αὐτοῦ λόγων ἀκροατὴν μὲν καὶ αὐτόπτην ἐδαμῶς ἑαυτὸν γενέσθαι τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ἐμφαίνει, παρει-
ληφέναι δὲ τὰ τῆς πίστεως παρὰ τῶν ἐκείνοις γνωρίμων διδάσκει δι' ὧν φησὶ λέξεων· „ἐκ ὀκνήσω δέ σοι καὶ ὅσα ποτὲ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων 3

---

4. δὴ καὶ add. *cfik*, om. *aeghE*. | 7. ἂν εἴη *cfgikB*, εἴη ἂν *aehSVHS*^{a}. | 8. τῷ] τὸ *aefS*. | 9. τῷ] τὸ *aeS*, om. *f*. | 14. Ἀπίωνος *defhi* (a pr. m.) *NVS*^{a}*HB*, Ἀππίωνος *abckS*. | 23. ἐξηγήσεων *g*: fort. leg. ἐξηγήσεις. | 24. μνημ. — Iren. adv. haer. V, 33, 4. p. 333 Mass. | ὁ add. *acefgB*, om. *hikNSVHS*^{a}. | 26. μαρτυρεῖ *cf*. | ἑαυτοῦ *cfikNB*, αὐτοῦ *aeghSVHS*^{a}. | βίβλων *g*, βιβλίων volgo.

„καλῶς ἔμαθον καὶ καλῶς ἐμνημόνευσα, συντάξαι ταῖς ἑρμηνείαις, δια-
„βεβαιούμενος ὑπὲρ αὐτῶν ἀλήθειαν. οὐ γὰρ τοῖς τὰ πολλὰ λέγουσιν
„ἔχαιρον ὥσπερ οἱ πολλοὶ, ἀλλὰ τοῖς τἀληθῆ διδάσκουσιν, οὐδὲ τοῖς τὰς
„ἀλλοτρίας ἐντολὰς μνημονεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς τὰς παρὰ τῆ κυρίᾳ τῇ
4 „πίστει δεδομένας καὶ ἀπ' αὐτῆς παραγινομένας τῆς ἀληθείας. εἰ δέ πε
„καὶ παρηκολουθηκώς τις τοῖς πρεσβυτέροις ἦλθοι, τὰς τῶν πρεσβυτέρων
„ἀνέκρινον λόγους· τί Ἀνδρέας ἢ τί Πέτρος εἶπεν ἢ τί Φίλιππος ἢ τί
„Θωμᾶς ἢ Ἰάκωβος ἢ τί Ἰωάννης ἢ Ματθαῖος ἤ τις ἕτερος τῶν τῆ
„κυρίᾳ μαθητῶν, ἅ τε Ἀριστίων καὶ ὁ πρεσβύτερος Ἰωάννης οἱ τῆ
„κυρίᾳ μαθηταὶ λέγουσιν. οὐ γὰρ τὰ ἐκ τῶν βιβλίων τοσοῦτόν με ὠφε-
5 „λεῖν ὑπελάμβανον, ὅσον τὰ παρὰ ζώσης φωνῆς καὶ μενούσης." ἔνθα
καὶ ἐπιστῆσαι ἄξιον δὶς καταριθμοῦντι αὐτῷ τὸ Ἰωάννου ὄνομα, ὧν τὸν
μὲν πρότερον Πέτρῳ καὶ Ἰακώβῳ καὶ Ματθαίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀπο-
στόλοις συγκαταλέγει, σαφῶς δηλῶν τὸν εὐαγγελιστήν, τὸν δ' ἕτερον
Ἰωάννην διαστείλας τὸν λόγον ἑτέροις παρὰ τὸν τῶν ἀποστόλων ἀριθμὸν
κατατάσσει, προτάξας αὐτῶν τὸν Ἀριστίωνα, σαφῶς τε αὐτὸν πρεσβύ-
6 τερον ὀνομάζει. ὡς καὶ διὰ τέτων ἀποδείκνυσθαι τὴν ἱστορίαν ἀληθῆ
τῶν δύο κατὰ τὴν Ἀσίαν ὁμωνυμίᾳ κεχρῆσθαι εἰρηκότων, δύο τε ἐν
Ἐφέσῳ γενέσθαι μνήματα καὶ ἑκάτερον Ἰωάννου ἔτι νῦν λέγεσθαι. οἷς καὶ
ἀναγκαῖον προσέχειν τὸν νοῦν· εἰκὸς γὰρ τὸν δεύτερον, εἰ μή τις ἐθέλοι
τὸν πρῶτον, τὴν ἐπ' ὀνόματος φερομένην Ἰωάννου ἀποκάλυψιν ἑωρακέναι.
7 καὶ ὁ νῦν δὲ ἡμῖν δηλούμενος Παπίας τοὺς μὲν τῶν ἀποστόλων λόγους
παρὰ τῶν αὐτοῖς παρηκολουθηκότων ὁμολογεῖ παρειληφέναι, Ἀριστίωνος
δὲ καὶ τοῦ πρεσβυτέρου Ἰωάννου αὐτήκοον ἑαυτόν φησι γενέσθαι. ὀνομαστὶ
γοῦν πολλάκις αὐτῶν μνημονεύσας ἐν τοῖς αὐτοῦ συγγράμμασι τίθησιν αὐτῶν
8 παραδόσεις. καὶ ταῦτα δ' ἡμῖν εἰς τὸ ἄχρηστον εἰρήσθω. ἄξιον δὲ
ταῖς ἀποδοθείσαις τῷ Παπίᾳ φωναῖς προσάψαι λέξεις ἑτέρας αὐτοῦ,
ἐν ᾧ παράδοξά τινα ἱστορεῖ καὶ ἄλλα, ὡσὰν ἐκ παραδόσεως εἰς αὐτὸν
9 ἐληλύθοτα. τὸ μὲν οὖν κατὰ τὴν Ἱεράπολιν Φίλιππον τὸν ἀπόστολον ἅμα
ταῖς θυγατράσι διατρῖψαι, διὰ τῶν πρόσθεν δεδήλωται, ὡς δὲ κατὰ τὰς
αὐτὰς ὁ Παπίας γενόμενος διήγησιν παρειληφέναι θαυμασίαν ὑπὸ τῶν
τοῦ Φιλίππου θυγατέρων μνημονεύει, τὰ νῦν σημειωτέον. νεκρὸν γὰρ ἀνά-
στασιν κατ' αὐτὸν γεγονυῖαν ἱστορεῖ, καὶ αὖ πάλιν ἕτερον παράδοξον

---

1. *συντάξαι bcdfikN*, *συγκατατάξαι aehSVS*^{a}*B*, *συγκατάξαι H* errore typogr. | 5. *παραγινομένας acfgE*, *παραγινομένοις ehikN*. | 9. *οἱ* om. *ehikN*. | 10. *τῶν* om. *g*. | 12. *ἐπιστῆσαι*] *παραστῆσαι h*. | 20. *γὰρ*] *γὰρ ἔν h*. | 25. post *αὐτῶν* add. *καὶ hik*.

περὶ Ἰοῦστον τὸν ἐπικληθέντα Βαρσαβᾶν γεγονὸς, ὡς δηλητήριον φάρμακον ἐμπιόντος καὶ μηδὲν ἀηδὲς διὰ τὴν τοῦ κυρίου χάριν ὑπομείναντος. τοῦτον δὲ τὸν Ἰοῦστον μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἀνάληψιν τοὺς ἱεροὺς ἀποστό- 10
λους μετὰ Ματθίαν σταῆσαί τε καὶ ἐπεύξασθαι ἀντὶ τοῦ προδότου Ἰούδα ἐπὶ
5 τὸν κλῆρον τῆς ἀναπληρώσεως τοῦ αὐτῶν ἀριθμοῦ, ἡ τῶν Πράξεων ὧδέ πως ἱστορεῖ γραφή· „καὶ ἔστησαν δύο, Ἰωσὴφ τὸν καλούμενον Βαρσαββᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰοῦστος, καὶ Ματθίαν· καὶ προσευξάμενοι εἶπον.“ καὶ ἄλλα 11
δὲ ὁ αὐτὸς ὡςὰν ἐκ παραδόσεως ἀγράφου εἰς αὐτὸν ἥκοντα παρατέθειται, ξένας τέ τινας παραβολὰς τοῦ σωτῆρος καὶ διδασκαλίας αὐτοῦ, καί τινα
10 ἄλλα μυθικώτερα. ἐν οἷς καὶ χιλιάδα τινά φησιν ἐτῶν ἔσεσθαι μετὰ τὴν 12
ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, σωματικῶς τῆς Χριστοῦ βασιλείας ἐπὶ ταυτησὶ τῆς γῆς ὑποστησομένης. ἃ καὶ ἡγοῦμαι τὰς ἀποστολικὰς παρεκδεξάμενον διηγήσεις ὑπολαβεῖν, τὰ ἐν ὑποδείγμασι πρὸς αὐτῶν μυστικῶς εἰρημένα μὴ συνεωρακότα. σφόδρα γάρ τοι σμικρὸς ὢν τὸν νοῦν, ὡςὰν ἐκ τῶν αὐτοῦ 13
15 λόγων τεκμηράμενον εἰπεῖν, φαίνεται· πλὴν καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν πλείστοις ὅσοις τῶν ἐκκλησιαστικῶν τῆς ὁμοίας αὐτῷ δόξης παραίτιος γέγονε, τὴν ἀρχαιότητα τἀνδρὸς προβεβλημένοις, ὥσπερ ἂν Εἰρηναίῳ, καὶ εἴ τις ἄλλος τὰ ὅμοια φρονῶν ἀναπέφηνεν. καὶ ἄλλας δὲ τῇ ἑαυτοῦ 14
γραφῇ παραδίδωσιν Ἀριστίωνος τοῦ πρόσθεν δεδηλωμένου τῶν τοῦ κυρίου
20 λόγων διηγήσεις καὶ τοῦ πρεσβυτέρου Ἰωάννου παραδόσεις, ἐφ' ἃς τοὺς φιλομαθεῖς ἀναπέμψαντες ἀναγκαίως νῦν προσθήσομεν ταῖς προεκτεθείσαις αὐτοῦ φωναῖς παράδοσιν, ἣ περὶ Μάρκου τοῦ τὸ εὐαγγέλιον γεγραφότος ἐκτέθειται διὰ τούτων· „καὶ τοῦτο ὁ πρεσβύτερος ἔλεγε· Μάρκος μὲν ἑρ- 15
„μηνευτὴς Πέτρου γενόμενος, ὅσα ἐμνημόνευσεν, ἀκριβῶς ἔγραψεν, οὐ μέν-
25 „τοι τάξει, τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἢ λεχθέντα ἢ πραχθέντα. οὔτε γὰρ ἤκουσε „τοῦ κυρίου, οὔτε παρηκολούθησεν αὐτῷ, ὕστερον δὲ ὡς ἔφην Πέτρῳ, ὃς „πρὸς τὰς χρείας ἐποιεῖτο τὰς διδασκαλίας, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ σύνταξιν „τῶν κυριακῶν ποιούμενος λόγων, ὥστε οὐδὲν ἥμαρτε Μάρκος, οὕτως ἔνια „γράψας ὡς ἀπεμνημόνευσεν. ἑνὸς γὰρ ἐποιήσατο πρόνοιαν, τοῦ μηδὲν
30 „ὧν ἤκουσε παραλιπεῖν, ἢ ψεύσασθαί τι ἐν αὐτοῖς.“ ταῦτα μὲν ἔν ἱστόρηται τῷ Παπίᾳ περὶ τοῦ Μάρκου. περὶ δὲ τοῦ Ματθαίου ταῦτ' εἴρηται· 16

---

1. *Βαρσαβᾶν*] *Βαρσαββᾶν bcdf* hic et infra. | 6. *ἱστορεῖ* — Act. 1, 23. | 7. *εἶπον*] *εἶπαν cf.* | 8. post *αὐτὸς* add. *συγγραφεὺς hSVHS*ᵃ, om. *acefgikBH*ᵇ. | *ὡςὰν cfik, ὡς aeghE.* | 11. post *τῆς* add. *τοῦ hSVH*, om. *acefgikNBH*ᵇ. | 18. *ἑαυτοῦ cfik, ἰδίᾳ aeghE.* | 22. *ἦν*] *ἦν κ.* | 28. *λόγων cfhVHB, λογίων aegikNSS*ᵃ*ZR*ᵃ.

„Ματθαῖος μὲν ἐν Ἑβραΐδι διαλέκτῳ τὰ λόγια συνεγράψατο, ἡρμήνευσε
17 „δ' αὐτὰ ὡς ἦν δυνατὸς ἕκαστος.“ κέχρηται δ' αὐτὸς μαρτυρίαις ἀπὸ τῆς Ἰωάννε προτέρας ἐπιστολῆς καὶ ἀπὸ τῆς Πέτρε ὁμοίως. ἐκτίθειται δὲ καὶ ἄλλην ἱστορίαν περὶ γυναικὸς, ἐπὶ πολλαῖς ἁμαρτίαις διαβληθείσης ἐπὶ τῷ κυρίῳ, ἣν τὸ κατ' Ἑβραίους εὐαγγέλιον περιέχει. καὶ ταῦτα δ' ἡμῖν ἀναγκαίως πρὸς τοῖς ἐκτεθεῖσιν ἐπιτετηρήσθω.

Τέλος τῆ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγε τρίτε.

---

1. συνεγράψατο *cfghVHBR*^{a}, συνετάξατο *aeikNSS*^{a}. | 2. ἦν δυνατὸς *bcdfgikeNR*^{a}*S*^{a}*BH*^{b}, ἠδυνατὸς *h*, ἦν δυνατὸν *x*, ἠδύνατο *aeSVH*. | αὐτὸς *cfxN*, ὁ αὐτὸς vulgo. | 4. καὶ ἀπὸ *C*, ἀπὸ om. *VH*.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ

Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας

Λόγος δ'.

CAP. 1.

Τίνες ἐπὶ τῆς Τραϊανοῦ βασιλείας Ῥωμαίων καὶ Ἀλεξανδρέων ἐπίσκοποι γεγόνασιν.

Ἀμφὶ δὲ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς Τραϊανῆ βασιλείας ὁ μικρῷ πρόσθεν ἡμῖν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παροικίας δηλωθεὶς ἐπίσκοπος τὴν ζωὴν μεταλλάττει, τέταρτος δὲ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τὴν τῶν αὐτόθι λειτουργίαν κληροῦται Πρῖμος. ἐν τούτῳ καὶ Ἀλέξανδρος ἐπὶ Ῥώμης, ὄγδοον ἔτος ἀποπληρώσαντος Εὐαρέστῳ, πέμπτην ἀπὸ Πέτρου καὶ Παύλου κατάγων διαδοχὴν, τὴν ἐπισκοπὴν ἀπολαμβάνει.

CAP. 2.

Ὁποῖα Ἰουδαῖοι κατ' αὐτὸν πεπόνθασιν.

(Nic. H. E. III, 22.)

Καὶ τὰ μὲν τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίας τε καὶ ἐκκλησίας 1
ὁσημέραι ἀνθοῦντα ἐπὶ μεῖζον ἐχώρει προκοπῆς, τὰ δὲ τῆς Ἰουδαίων συμφορᾶς κακοῖς ἐπαλλήλοις ἤκμαζεν. ἤδη γοῦν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς ἐνιαυτὸν ὀκτωκαιδέκατον ἐλαύνοντος αὖθις Ἰουδαίων κίνησις ἐπαναστᾶσα πάμπολυ πλῆθος αὐτῶν διέφθειρεν. ἔν τε γὰρ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τῇ λοιπῇ 2
Αἰγύπτῳ καὶ προσέτι κατὰ Κυρήνην ὥσπερ ὑπό πνεύματος δεινοῦ τινος καὶ στασιώδες ἀναῤῥιπισθέντες ὥρμηντο πρὸς τοὺς συνοίκους Ἕλληνας στασιάζειν, αὐξήσαντές τε εἰς μέγα τὴν στάσιν τῷ ἐπιόντι ἐνιαυτῷ πό-

---

7. ἔτος post *δωδέκατον* ponunt *cfghikxB*, post *βασιλείας* *aeSVH*. | *μικρῷ πρόσθεν* — H. E. III, 21. | 12. *ἀπολαμβάνει* *cfgptxVBG*^{a} (Ep. crit. p. VII) *Hb*, *ὑπολαμβάνει* *aehikSS*^{a}. | 16. *τοῦ σωτῆρος ἡμῶν*] *ἡμῶν Χριστοῦ c*, *Χριστοῦ ik*: *τὰ μὲν ἔν ἡμέτερα ἕως ἤνθει N*: unde *B* suspicatur Eusebium scripsisse *καὶ τὰ μὲν τῆς ἡμῶν διδασκαλίας*. | 20. *διέφθειρεν* *cfhikVHB*, *διαφθείρει* *aegSS*^{a}*Z*. | *ἔν τε γὰρ*] *οἵ τε γὰρ ἐν h*.

λεμον οὐ σμικρὸν συνῆψαν, ἡγεμένα τηνικαῦτα Λύππα τῆς ἀπάσης Αἰ-
3 γύπτα. καὶ δὴ ἐν τῇ πρώτῃ συμβολῇ ἐπικρατῆσαι αὐτὲς συνέβη τῶν
Ἑλλήνων, οἳ καὶ καταφυγόντες εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὲς ἐν τῇ πόλει
Ἰουδαίους ἐζώγρησάν τε καὶ ἀπέκτειναν. τῆς δὲ παρὰ τύτων συμμαχίας
ἀποτυχόντες οἱ κατὰ Κυρήνην, τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτα λεηλατοῦντες καὶ 5
τὲς ἐν αὐτῇ νομὲς φθείροντες διετέλουν, ἡγεμένα αὐτῶν Λυκύα· ἐφ' ὃς
ὁ αὐτοκράτωρ ἔπεμψε Μάρκιον Τύρβωνα σὺν δυνάμει πεζῇ τε καὶ ναυ-
4 τικῇ, ἔτι δὲ καὶ ἱππικῇ. ὁ δὲ πολλαῖς μάχαις ἐν ὀλίγῳ τε χρόνῳ
τὸν πρὸς αὐτὲς διαπονήσας πόλεμον, πολλὰς μυριάδας Ἰουδαίων, οὐ μόνον
τῶν ἀπὸ Κυρήνης, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπ' Αἰγύπτα συναιρομένων Λυκύᾳ τῷ 10
5 βασιλεῖ αὐτῶν, ἀναιρεῖ. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ὑποπτεύσας καὶ τὲς ἐν Μεσο-
ποταμίᾳ Ἰουδαίους ἐπιθήσεσθαι τοῖς αὐτόθι, Λυσίῳ Κυήτῳ προσέταξεν
ἐκκαθᾶραι τῆς ἐπαρχίας αὐτές, ὃς καὶ παραταξάμενος πάμπολυ πλῆθος
τῶν αὐτόθι φονεύει, ἐφ' ᾧ κατορθώματι Ἰουδαίας ἡγεμὼν ὑπὸ τὸ αὐτο-
κράτορος ἀνεδείχθη. ταῦτα καὶ Ἑλλήνων οἱ τὰ κατὰ τὲς αὐτὲς χρόνες 15
γραφῇ παραδόντες. αὐτοῖς ἱστόρησαν ῥήμασι.

CAP. 3.

Οἱ κατὰ Ἀδριανὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀπολογησάμενοι.
(Nic. H. E. III, 21.)

1 Τραϊανὸς δὲ ἐφ' ὅλοις ἔτεσιν εἴκοσι τὴν ἀρχὴν μησὶν ἓξ δέοσι κρα- =
τήσαντος, Αἴλιος Ἀδριανὸς διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν. τύτῳ Κοδράτος
λόγον προσφωνήσας ἀναδίδωσιν, ἀπολογίαν συντάξας ὑπὲρ τῆς καθ' ἡμᾶς
θεοσεβείας, ὅτι δὴ πονηροί τινες ἄνδρες τὲς ἡμετέρες ἐνοχλεῖν ἐπειρῶντο.
εἰσέτι δὲ φέρεται παρὰ πλείστοις τῶν ἀδελφῶν, ἀτὰρ καὶ παρ' ἡμῖν τὸ
σύγγραμμα, ἐξ οὗ κατιδεῖν ἔστι λαμπρὰ τεκμήρια τῆς τε τοῦ ἀνδρὸς δια- :
2 νοίας καὶ τῆς ἀποστολικῆς ὀρθοτομίας. ὁ δ' αὐτὸς τὴν καθ' ἑαυτὸν
ἀρχαιότητα παραφαίνει δι' ὧν ἱστορεῖ ταῦτα ἰδίαις φωναῖς· „τοῦ δὲ
„σωτῆρος ἡμῶν τὰ ἔργα ἀεὶ παρῆν, ἀληθῆ γὰρ ἦν, οἱ θεραπευθέντες,
„οἱ ἀναστάντες ἐκ νεκρῶν, οἳ οὐκ ὤφθησαν μόνον θεραπεύομενοι καὶ ἀνι-
„στάμενοι, ἀλλὰ καὶ ἀεὶ παρόντες, ἐδὲ ἐπιδημοῦντος μόνον τοῦ σωτῆρος, 3
„ἀλλὰ καὶ ἀπαλλαγέντος ἦσαν ἐπὶ χρόνον ἱκανόν, ὥστε καὶ εἰς τὲς ἡμε-

8. καὶ post ἔτι δὲ om. *h.* | ἐν om. *aehikS.* | 12. Λυσίῳ *R* (cujus editio Frobeniana exhibet „Lucio," quum in vetustissimis editionibus, ut Valesius affirmat, legatur „Lusio") *G*[a] (Epist. crit. p. VIII) *H*[b], Λουσίῳ *CE.* | Κυήτῳ *cdfs VS*[a]*HB*, Κοηύτῳ *i*, Κυίτῳ *x*, Κοΐντῳ *abhkS*, Κυήντῳ *g*, Κέντῳ *e*, Κυέτῳ *N*, „Quieto" *R.* | 23. πονηροί τινες *cfikx*, τινες πονηροὶ *aeghNE.* | 29. οἳ om. *eik Syncell.* (p. 658).

„τέρας χρόνας τινὲς αὐτῶν ἀφίκοντο.“ τοιοῦτος μὲν οὖν ἔτος. καὶ Ἀρι- 3
στείδης δὲ πιστὸς ἀνὴρ τῆς καθ' ἡμᾶς ὁρμώμενος εὐσεβείας τῷ Κοδράτῳ
παραπλησίως ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀπολογίαν ἐπιφωνήσας Ἀδριανῷ κατα-
λέλοιπε. σώζεται δέ γε εἰς δεῦρο παρὰ πλείστοις καὶ ἡ τότε γραφή.

CAP. 4.

Οἱ κατὰ ταὐτὸν Ῥωμαίων καὶ Ἀλεξανδρέων χρηματίσαντες ἐπίσκοποι.
(Nic. H. E. III, 25.)

Ἔτει δὲ τρίτῳ τῆς αὐτῆς ἡγεμονίας Ἀλέξανδρος Ῥωμαίων ἐπίσκοπος
τελευτᾷ, δέκατον τῆς οἰκονομίας ἀποπλήσας ἔτος. Ξύστος ἦν τότῳ διά-
δοχος. καὶ τῆς Ἀλεξανδρέων δὲ παροικίας ἀμφὶ τὸν αὐτὸν χρόνον Πρῖ-
μον μεταλλάξαντα δωδεκάτῳ τῆς προστασίας ἔτει διαδέχεται Ἴεστος.

CAP. 5.

Οἱ ἀνέκαθεν ἀπὸ τοῦ σωτῆρος καὶ ἐπὶ τοὺς δηλουμένους Ἱεροσολύμων ἐπίσκοποι.

Τῶν γε μὴν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπισκόπων τὰς χρόνας γραφῇ σωζο- 1
μένας ἀδαμῶς εὗρον· κομιδῇ γὰρ ἂν βραχυβίους αὐτὰς λόγος κατέχει γε-
νέσθαι. τοσοῦτον δ' ἐξ ἐγγράφων παρείληφα, ὡς μέχρι τῆς κατὰ Ἀδριανὸν 2
Ἰουδαίων πολιορκίας πεντεκαίδεκα τὸν ἀριθμὸν αὐτόθι γεγόνασιν ἐπισκόπων
διαδοχαί, οὓς πάντας Ἑβραίους φασὶν ὄντας ἀνέκαθεν τὴν γνῶσιν τοῦ Χριστοῦ
γνησίως καταδέξασθαι, ὥστ' ἤδη πρὸς τῶν τὰ τοιάδε ἐπικρίνειν δυνατῶν
καὶ τῆς τῶν ἐπισκόπων λειτουργίας ἀξίους δοκιμασθῆναι· συνεστάναι γὰρ
αὐτοῖς τότε τὴν πᾶσαν ἐκκλησίαν ἐξ Ἑβραίων πιστῶν, ἀπὸ τῶν ἀπο-
στόλων καὶ εἰς τὴν τότε διαρκεσάντων πολιορκίαν, καθ' ἣν Ἰουδαῖοι
Ῥωμαίων αὖθις ἀποστάντες οὐ μικροῖς πολέμοις ἥλωσαν. διαλελοιπότων 3
δ' ἓν τηνικαῦτα τῶν ἐκ περιτομῆς ἐπισκόπων τὰς ἀπὸ πρώτου νῦν ἀναγ-
καῖον ἂν εἴη καταλέξαι. πρῶτος τοιγαροῦν Ἰάκωβος ὁ τοῦ κυρίου λεγό-
μενος ἀδελφὸς ἦν, μεθ' ὃν δεύτερος Συμεών, τρίτος Ἴεστος, Ζακχαῖος
τέταρτος, πέμπτος Τωβίας, ἕκτος Βενιαμίν, Ἰωάννης ἕβδομος, ὄγδοος
Ματθίας, ἔνατος Φίλιππος, δέκατος Σενεκᾶς, ἑνδέκατος Ἴεστος, Λευὶς
δωδέκατος, Ἐφρῆς τρισκαιδέκατος, τεσσαρεσκαιδέκατος Ἰωσήφ, ἐπὶ πᾶσι
πεντεκαιδέκατος Ἰούδας. τοσοῦτοι καὶ οἱ ἐπὶ τῆς Ἱεροσολύμων πόλεως 4
ἐπίσκοποι ἀπὸ τῶν ἀποστόλων εἰς τὸν δηλέμενον διαγενόμενοι χρόνον,

---

9. ἀποπλήσας] ἀποπληρώσας *fgik*. | 19. ἐπικρίνειν *acfgE*, ἐγκρίνειν *ehikn*. | 23. οὐ om. *h*. | ἥλωσαν] ἀνήλωσαν *k*. | 24. post ἀπὸ add. τῶ *ahSVH*, om. *bcdefgikV*^{a}*B*. | 28. ἔνατος *befikS*^{a}*B*, ἔννατος *adeghSVHH*^{b}. cf. ind. v. ἔνατος. | Σενεκᾶς *eghVBH*^{b}, Σένεκας *k*, Σενεκᾶ *f*, Σενακᾶς *e*, Σεννεκᾶς *aSS*^{a}*H*.

οἱ πάντες ἐκ περιτομῆς. ἤδη δὲ δωδέκατον ἐχέσης ἔτος τῆς ἡγεμονίας Ἀδριανοῦ, Ξύστον δεκαίτη χρόνον ἀποπλήσαντα ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων ἐπισκοπῆς ἕβδομος ἀπὸ τῶν ἀποστόλων διαδέχεται Τελεσφόρος, ἐνιαυτοῦ δὲ μεταξὺ καὶ μηνῶν διαγενομένης τῆς Ἀλεξανδρέων παροικίας τὴν προστασίαν Εὐμενὴς ἕκτῳ κλήρῳ διαδέχεται, τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἔτεσιν ἕνδεκα διαρκέσαντος.

CAP. 6.

Ἡ κατὰ Ἀδριανὸν ὑστάτη Ἰουδαίων πολιορκία.
(Nic. H. E. III, 24.)

Καὶ δῆτα τῆς Ἰουδαίων ἀποστασίας αὖθις εἰς μέγα καὶ πολὺ προελθούσης, Ῥοῦφος ἐπάρχων τῆς Ἰουδαίας, στρατιωτικῆς αὐτῷ συμμαχίας ὑπὸ βασιλέως πεμφθείσης, ταῖς ἀπονοίαις αὐτῶν ἀφειδῶς χρώμενος ἐπεξῆει, μυριάδας ἀθρόως ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ παίδων καὶ γυναικῶν διαφθείρων, πολέμῳ τε νόμῳ τὰς χώρας αὐτῶν ἐξανδραποδιζόμενος. ἐστρατήγει δὲ Ἰουδαίων τηνικαῦτα Βαρχωχέβας ὄνομα, (ἀστέρα δηλοῖ τοῦτο), τὰ μὲν ἄλλα ληστρικὸς καὶ φονικός τις ἀνήρ, ἐπὶ δὲ τῇ προσηγορίᾳ, οἷα ἐπ' ἀνδραπόδων, ὡς δὴ ἐξ οὐρανοῦ φωστὴρ αὐτοῖς κατελήλυθώς, κακὰ μένοις τε ἐπιλάμψαι τερατευόμενος. ἀκμάσαντος δὲ τοῦ πολέμου ἔτους ὀκτωκαιδεκάτου τῆς ἡγεμονίας Ἀδριανοῦ κατὰ Βίθθηρα πόλιν, ἥτις ἦν ἐχυρωτάτη, τῶν Ἱεροσολύμων οὐ σφόδρα πόρρω διεστῶσα, τῆς τε ἔξωθεν πολιορκίας χρονίᾳ γενομένης, λιμῷ τε καὶ δίψει τῶν νεωτεροποιῶν εἰς ἔσχατον ὀλέθρου περιελαθέντων, καὶ τοῦ τῆς ἀπονοίας αὐτοῖς αἰτίου τὴν ἀξίαν ἐκτίσαντος δίκην, τὸ πᾶν ἔθνος ἐξ ἐκείνου καὶ τῆς περὶ τὰ Ἱεροσόλυμα γῆς πάμπαν ἐπιβαίνειν εἴργεται, νόμου δόγματι καὶ διατάξεσιν Ἀδριανοῦ, ὡς ἂν μηδ' ἐξ ἀπόπτου θεωροῖεν τὸ πατρῷον ἔδαφος, ἐγκελευσαμένου. Ἀρίστων ὁ Πελλαῖος ἱστορεῖ. ἔτω δὴ τῆς πόλεως εἰς ἐρημίαν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους

---

2. Ἀδριανοῦ om. *ehik.* | ἀποπλήσαντα] ἀποπληρώσαντα *ik.* | 4. μηνῶν] μηνὸς *hR* (qui vertit „et uno mense"), μηνῶν τινων *f* (in marg.) S^a. | διαγενομένης *bcdfghikV*^{a}*BG*^{a} (Ep. crit. p. VIII) *H*^{b}, διαγενομένων *aeNSVH.* | 5. ἔτος *cgm.* | 10. δῆτα *NH*^{b}, δὴ τὰ *OE.* | 12. ἀπονοίαις] ὑπονοίαις *hik*, ἀπωνείαις *x.* | αὐτῶν om. *h.* | 15. post Ἰουδαίων add. δεύτερος *h.* | Βαρχωχέβας] Βαρχοχεβᾶς *eS*, Ἀρχωχεβᾶς *h*, Βαρχωχεβᾶς volgo. Nostram scripturam, quam confirmat etiam cod. *x*, recte commendat *G*^{a} (Ep. crit. p. VIII) coll. H. E. IV, 8. p. 124, 9. | ἀστέρα δηλοῖ τοῦτο *bcdfxB*, ἀστέρα τοῦτο δηλοῖ *i*, ὃ δὴ ἀστέρα δηλοῖ *aeghNSVHS*^{a}*Z.* | 16. ληστρικὸς καὶ φονικός *bcdfikx*, φον. καὶ ληστρ. *aeghNE.* | 19. Ἀδριανοῦ om. *hik.* | Βίθθηρα *bcdfghikNVHB*, Βίθθηρα *eSS*^{a}, Βήθθηρα *a*, „Bethera" *R.* | πόλιν, ἥτις *acfgNSVHS*^{a}*Z*, πολίχνη τις *eikB*, πολίχνην ἥτις *h.* | ἐχυρωτάτη *cikxH*^{b}, ὀχυρωτάτη volgo. | 22. περιελαθέντων] περιελασθέντων *c.* | 24. δόγμασι *hik.*

καὶ παντελῆ φθορὰν τῶν πάλαι οἰκητόρων ἐλθέσης, ἐξ ἀλλοφύλε τε γένες συνοικισθείσης, ἡ μετέπειτα συστᾶσα Ῥωμαϊκὴ πόλις τὴν ἐπωνυμίαν ἀμείψασα εἰς τὴν τῦ κρατῦντος Αἰλίε Ἀδριανῦ τιμὴν Αἰλία προσαγορεύεται. καὶ δὴ τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας ἐξ ἐθνῶν συγκροτηθείσης, πρῶτος μετὰ τὰς ἐκ περιτομῆς ἐπισκόπες τὴν τῶν ἐκεῖσε λειτεργίαν ἐγχειρίζεται Μάρκος.

CAP. 7.

Τίνες κατ' ἐκεῖνο καιροῦ γεγόνασι ψευδωνύμου γνώσεως ἀρχηγοί.
(Nic. H. E. IV, 2—4.)

Ἤδη δὲ λαμπροτάτων δίκην φωστήρων τῶν ἀνὰ τὴν οἰκεμένην ἀποστιλβεσῶν ἐκκλησιῶν, ἀκμαζέσης τε εἰς ἄπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος τῆς εἰς τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησῦν Χριστὸν πίστεως, ὁ μισόκαλος δαίμων οἷα τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἀεὶ τυγχάνων πολεμιώτατος, πάσας στρέφων κατὰ τῆς ἐκκλησίας μηχανὰς, πάλαι μὲν τοῖς ἔξωθεν διωγμοῖς κατ' αὐτῆς ὡπλίζετο· τότε γε μὴν τέτων ἀποκεκλεισμένος, πονηροῖς καὶ γόησιν ἀνδράσιν ὥσπερ τισὶν ὀλεθρίοις ψυχῶν ὀργάνοις διακόνοις τε ἀπωλείας χρώμενος, ἑτέραις κατεστρατήγει μεθόδοις, πάντα πόρον ἐπινοῶν, ὡς ἂν ὑποδύντες γόητες καὶ ἀπατηλοὶ τὴν αὐτὴν τῦ δόγματος ἡμῖν προσηγορίαν ὁμῦ μὲν τῶν πιστῶν τὰς πρὸς αὐτῶν ἁλισκομένας εἰς βυθὸν ἀπωλείας ἄγοιεν, ὁμῦ δὲ τὰς τῆς πίστεως ἀγνῶτας δι' ὧν αὐτοὶ δρῶντες ἐπιχειροῖεν ἀποτρέποιντο τῆς ἐπὶ τὸν σωτήριον λόγον παρόδε. ἀπὸ γῦν τῦ Μενάνδρε, ὃν διάδοχον τῦ Σίμωνος ἤδη πρότερον παραδεδώκαμεν, ἀμφίστομος ὥσπερ καὶ δικέφαλος ὀφιώδης τις προελθῦσα δύναμις δυεῖν αἱρέσεων διαφόρων ἀρχηγὰς κατεστήσατο, Σατορνῖνόν τε Ἀντιοχέα τὸ γένος, καὶ Βασιλείδην Ἀλεξανδρέα, ὧν ὁ μὲν κατὰ Συρίαν, ὁ δὲ κατ' Αἴγυπτον συνεστήσαντο θεομισῶν αἱρέσεων διδασκαλεῖα. τὰ μὲν ἓν πλεῖστα τὸν Σατορνῖνον τὰ αὐτὰ τῷ Μενάνδρῳ ψευδολογῆσαι ὁ Εἰρηναῖος δηλοῖ, προσχήματι δὲ ἀπορρητοτέρων τὸν Βασιλείδην εἰς τὸ ἄπειρον τεῖναι τὰς ἐπινοίας, δυσσεβῦς αἱρέσεως ἑαυτῷ τερατώδεις ἀναπλάσαντα μυθοποιΐας. πλείστων ἓν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν κατ' ἐκεῖνο καιρὸν τῆς ἀληθείας ὑπεραγωνιζομένων, λογικώτερόν τε τῆς ἀποστολικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς δόξης ὑπερμαχόντων, ἤδη τινὲς καὶ διὰ συγγραμμάτων τοῖς μετέπειτα προφυλακτικὰς αὐτῶν δὴ τέτων τῶν δηλω-

---

1. καὶ παντελῆ *cfVHB*, παντελῆ τε *aeghSS*^{a}: καὶ om. *ik*. | 11. τε] δὲ *cik*. | 25. Σατορνῖλον *g* constanter. | 27. διδασκαλεῖα *aeghikNE*, διδασκάλια *bcfx*. | 28. Εἰρ. — adv. haer. I, 24, 1. p. 100 Mass. | ἀπορρητοτέρῳ *egh*.

θεισῶν αἱρέσεων παρεῖχον ἐφόδους. ὧν εἰς ἡμᾶς κατῆλθεν ἐν τοῖς τότε γνωριμωτάτοις συγγραφεῖς Ἀγρίππα Κάστορος ἱκανώτατος κατὰ Βασιλείδου ἔλεγχος, τὴν δεινότητα τῆς τἀνδρὸς ἀποκαλύπτων γοητείας. ἐκφαίνων δ' ἐν αὐτῷ τὰ ἀπόῤῥητά φησιν αὐτὸν εἰς μὲν τὸ εὐαγγέλιον τέσσαρα πρὸς τοῖς εἴκοσι συντάξαι βιβλία, προφήτας δὲ ἑαυτῷ ὀνομάσαι Βαρκαββᾶν καὶ Βαρκώφ καὶ ἄλλας ἀνυπάρκτους τινὰς ἑαυτῷ συστησάμενον, βαρβάρους τε αὐτοῖς εἰς κατάπληξιν τῶν τὰ τοιαῦτα τεθηπότων ἐπιφημίσαι προσηγορίας, διδάσκειν τε ἀδιαφορεῖν εἰδωλοθύτων ἀπογευομένους καὶ ἑξομνυμένους ἀπαραφυλάκτως τὴν πίστιν κατὰ τὰς τῶν διωγμῶν καιρὰς, Πυθαγορικῶς τε τοῖς προσιοῦσιν αὐτῷ πενταετῆ σιωπὴν παρακελεύεσθαι. καὶ ἕτερα δὲ τούτοις παραπλήσια ἀμφὶ τῷ Βασιλείδῃ καταλέξας ὁ εἰρημένος ἐκ ἀγεννῶς τῆς δηλωθείσης αἱρέσεως εἰς προῦπτον ἐφώρασε τὴν πλάνην. γράφει δὲ καὶ Εἰρηναῖος συγχρονίσαι τούτοις Καρποκράτην, ἑτέρας αἱρέσεως τῆς τῶν γνωστικῶν ἐπικληθείσης πατέρα, οἳ καὶ τῷ Σίμωνος ᾐ ὡς ἐκεῖνος κρύβδην, ἀλλ' ἤδη καὶ εἰς φανερὸν τὰς μαγείας παραδιδόναι ἠξίουν, ὡς ἐπὶ μεγάλοις δὴ μονονεχὶ σεμνυνόμενοι τοῖς κατὰ περιεργίαν πρὸς αὐτῶν ἐπιτελεσμένοις φίλτροις ὀνειροπομποῖς τε καὶ παρέδροις τισὶ δαίμοσι καὶ ἄλλαις ὁμοιοτρόποις τισὶν ἀγωγαῖς· τούτοις τε ἀκολούθως πάντα δρᾶν χρῆναι διδάσκειν τὰ αἰσχροεργότατα τοὺς μέλλοντας εἰς τὸ τέλειον τῆς κατ' αὐτοὺς μυσταγωγίας ἢ καὶ μᾶλλον μυσαροποιΐας ἐλεύσεσθαι, ὡς μὴ ἂν ἄλλως ἐκφευξομένους τὰς κοσμικὰς, ὡς ἂν ἐκεῖνοι φαῖεν, ἄρχοντας, μὴ ὑχὶ πᾶσι τὰ δι' ἀῤῥητοποιΐας ἀπονείμαντας χρέα. τούτοις δῆτα συνέβαινε διακόνοις χρώμενον τὸν ἐπιχαιρεκάκου δαίμονα τοὺς μὲν πρὸς αὐτῶν ἀπατωμένους οἰκτρῶς ἕως εἰς ἀπώλειαν ἀνδραποδίζεσθαι, τοῖς δὲ ἀπίστοις ἔθνεσι πολλὴν παρέχειν κατὰ τῆς θείας λόγῳ δυσφημίας περισσίαν, τῆς ἐξ αὐτῶν φήμης εἰς τὴν τοῦ παντὸς ἔθνους Χριστιανῶν διαβολὴν καταχεομένης. ταύτῃ δ' ἂν ἐπιπλεῖστον συνέβαινε τὴν περὶ ἡμῶν παρὰ τοῖς τότε ἀπίστοις ὑπόνοιαν δυσσεβῆ καὶ ἀτοπωτάτην διαδίδοσθαι, ὡς δὴ ἀθεμίτοις πρὸς μητέρας καὶ ἀδελφὰς μίξεσιν ἀνοσίαις τε τροφαῖς χρωμένων. ἐκ εἰς μακρὰν γε μὴν αὐτῷ ταῦτα προὐχώρει, τῆς ἀληθείας αὐτῆς ἑαυτὴν συνιστώσης, ἐπὶ μέγα τε φῶς κατὰ τὸν προϊόντα χρόνον διαλαμπούσης. ἔσβεστο μὲν γὰρ αὐτίκα πρὸς αὐτῆς ἐνεργείας ἀπελεγχόμενα τὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιτεχνήματα, ἄλλων ἐπ' ἄλλαις αἱρέσεων καινοτομουμένων, ὑποῤῥεσσῶν ἀεὶ τῶν προτέρων, καὶ εἰς πολυ-

---

5. Βαρκαββᾶν *ghikNVS*^{a}*HB*, Βαρκαββὰν *bcd*, Βαρκαβᾶν *aS*, Βαρτααβᾶν *e*. | 13. post δὲ καὶ add. ὁ *h*. | 26. ἔθνεσι Χριστ. *cfikx*, Χριστ. ἔθνεσι *aeghNE*. | 30. μακρὰν *cfikx*·*BH*^{b}, μακρὸν *aehSVHS*^{a}. | 33. ἐνεργείας] ἀληθείας *h*.

τρόπας καὶ πολυμόρφους ἰδέας ἄλλοτε ἄλλως φθειρομένων· προήει δ' εἰς
αὔξην καὶ μέγεθος ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσα ἡ τῆς καθόλου
καὶ μόνης ἀληθοῦς ἐκκλησίας λαμπρότης, τὸ σεμνὸν καὶ εἰλικρινὲς καὶ
ἐλευθέριον τό τε σῶφρον καὶ καθαρὸν τῆς ἐνθέου πολιτείας τε καὶ φιλο-
σοφίας εἰς ἅπαν γένος Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων ἀποστίλβουσα. συνα- 14
πέσβη γοῦν τῷ χρόνῳ καὶ ἡ κατὰ παντὸς τοῦ δόγματος διαβολή, ἔμενε δὲ
μόνη ἄρα κρατοῦσα καὶ ἀνομολογουμένη τὰ μάλιστα διαπρέπειν ἐπὶ σεμ-
νότητι καὶ σωφροσύνῃ θείοις τε καὶ φιλοσόφοις δόγμασιν ἡ καθ' ἡμᾶς
διδασκαλία, ὡς μηδένα τῶν εἰς νῦν αἰσχρὰν ἐπιφέρειν τολμᾶν κατὰ τῆς
πίστεως ἡμῶν δυσφημίαν, μηδέ τινα τοιαύτην διαβολήν, οἵαις πάλαι πρό- 15
τερον φίλον ἦν χρῆσθαι τοῖς καθ' ἡμῶν ἐπισυνισταμένοις. ὅπως δ' ἂν
κατὰ τὰς δηλουμένας αὖθις παρῆγεν εἰς μέσον ἡ ἀλήθεια πλείους ἑαυτῆς
ὑπερμάχους, οὐ δι' ἀγράφων αὐτὸ μόνον ἐλέγχων, ἀλλὰ καὶ δι' ἐγγράφων
ἀποδείξεων κατὰ τῶν ἀθέων αἱρέσεων στρατευομένης.

CAP. 8.

Τίνες ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς.
(Nic. H. E. IV, 5.)

Ἐν τούτοις ἐγνωρίζετο Ἡγήσιππος, οὗ πλείσταις ἤδη πρότερον κεχρή- 1
μεθα φωναῖς, ὡς ἂν ἐκ τῆς αὐτοῦ παραδόσεώς τινα τῶν κατὰ τοὺς ἀπο-
στόλους παρατιθέμενοι. ἐν πέντε δὴ οὖν συγγράμμασιν ἔτος τὴν ἁπλουστά- 2
την παράδοσιν τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος ἀπλουστάτῃ συντάξει γραφῆς ὑπο-
μνηματισάμενος, καθ' ὃν ἐγνωρίζετο σημαίνει χρόνον, περὶ τῶν ἀρχῆθεν
ἱδρυσάντων τὰ εἴδωλα ἔτω πως γράφων· „οἷς καινοτάφια καὶ ναοὺς ἐποίη-
„σαν ὡς μέχρι νῦν, ὧν ἐστι καὶ Ἀντίνοος, δοῦλος Ἀδριανοῦ Καίσαρος,
„οὗ καὶ ἀγῶν ἄγεται Ἀντινόειος, ἐφ' ἡμῶν γενόμενος. καὶ γὰρ καὶ πόλιν

---

2. αὔξην *cefikB*, αὐξιν *x* prob. *H*^{b}, αὔξησιν *aghNSVH*. | 6. γοῦν] δ' ἂν *aehSS*^{a}. | τῷ χρόνῳ *bcdfikxN*, ἅμα τῷ χρόνῳ *aeghE*. cf. Lob. Soph. Ai. 305. | 7. ἄρα om. *h*. | post ἄρα add. παρὰ πᾶσι reliqui codd. praeter *cx*, qui ea verba om., *f* in quo πᾶσι, *ik* in quibus παρὰ deest. | ὁμολογουμένη *h*. | 9. εἰς om. *g*. | 20. παρατιθέμενοι] παραθέμενοι *aegSS*^{a}*Z*. | δὴ *cghikVHB*, δ' *aeSS*^{a}. | 23. καινοτάφια *C*, κενοτάφια *NV*^{a}*S*^{a}*R*^{a}*ZH*. ego vero non ausus sum mutare scripturam consentientem librorum omnium, propterea quod eam scripturam quamvis vitiosam in usu fuisse apud scriptores aevi byzantini, apparet ex Photio (Lex. p. 124, 4.) Suida (p. 183 v. Καινοτάφια) Zonar. (Lex. p. 1161.) Hesychio (qui κενοτάφια reponit post καινός). conferenda praeterea, quae docte de vocis significatione exposuit Gersdorfius Ep. crit. p. IX. | 24. ὧν om. *h*. | 25. post Ἀντινόειος add. ὁ καὶ *aeNSVH*: καὶ om. *gh*, ὁ καὶ om. *bcdfikxR*^{a}*B*. | ἡμῶν *cfghikNE*, ἡμῖν *ae*. | γενόμενος *bcdfgikV*^{a}*S*^{a}*R*^{a}*HB*, γινόμενος *aehSV*.

3 „ἔκτισεν ἐπώνυμον Ἀντινόε καὶ προφήτας.“ κατ' αὐτὸν δὲ καὶ Ἰουστῖ-
νος, γνήσιος τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας ἐραστής, ἔτι τε τοῖς παρ' Ἕλλησιν
ἀσκούμενος ἐνδιέτριβε λόγοις. σημαίνει δὲ καὶ αὐτὸς τοῦτον τὸν χρόνον,
ἐν τῇ πρὸς Ἀντωνῖνον ἀπολογίᾳ ὧδε γράφων· „ἐκ ἄτοπον δὲ ἐπιμνη-
„σθῆναι ἐν τούτοις ἡγούμεθα καὶ Ἀντινόου τοῦ νῦν γενομένου, ὃν καὶ ἅπαντες
„ὡς θεὸν διὰ φόβον σέβειν ὥρμηντο, ἐπιστάμενοι τίς τε ἦν καὶ πόθεν
4 „ὑπῆρχεν.“ ὁ δ' αὐτὸς καὶ τοῦ τότε κατὰ Ἰουδαίων πολέμου μνημονεύων
ταῦτα παρατίθεται· „καὶ γὰρ ἐν τῷ νῦν γενομένῳ Ἰουδαϊκῷ πολέμῳ
„Βαρχωχέβας, ὁ τῆς Ἰουδαίων ἀποστάσεως ἀρχηγέτης, Χριστιανοὺς μόνους
„εἰς τιμωρίας δεινὰς, εἰ μὴ ἀρνοῖντο Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν καὶ βλασφη-
5 „μοῖεν, ἐκέλευεν ἄγεσθαι.“ ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς
φιλοσοφίας ἐπὶ τὴν θεοσέβειαν μεταβολὴν αὐτοῦ, ὅτι μὴ ἀλόγως, μετὰ
κρίσεως δ' αὐτῷ γεγόνει δηλῶν ταῦτα γράφει· „καὶ γὰρ αὐτὸς ἐγὼ τοῖς
„Πλάτωνος χαίρων διδάγμασι, διαβαλλομένους ἀκούων Χριστιανοὺς, ὁρῶν
„δὲ καὶ ἀφόβους πρὸς θάνατον καὶ πάντα τὰ νομιζόμενα φοβερὰ, ἐνε-
„νόουν ἀδύνατον εἶναι ἐν κακίᾳ καὶ ἡδονίᾳ ὑπάρχειν αὐτούς. τίς γὰρ
„φιλήδονος ἢ ἀκρατὴς καὶ ἀνθρωπείων σαρκῶν βορὰν ἡγούμενος ἀγαθὸν
„δύναιτ' ἂν θάνατον ἀσπάζεσθαι, ὅπως τῶν ἑαυτοῦ στερηθείη ἐπιθυμιῶν,
„ἀλλ' ἐκ ἐκ παντὸς ζῆν ἀεὶ τὴν ἐνθάδε βιοτὴν καὶ λανθάνειν τοὺς ἄρ-
6 „χοντας ἐπειρᾶτο, ἐχ ὅτι ἑαυτὸν κατήγγελλε φονευθησόμενον;“ ἔτι δ' ὁ 2
αὐτὸς ἱστορεῖ, δεξάμενον τὸν Ἀδριανὸν παρὰ Σερεννίου Γρανιανοῦ λαμ-
προτάτου ἡγεμόνος γράμματα ὑπὲρ Χριστιανῶν, περιέχοντα ὡς οὐ δίκαιον
εἴη ἐπὶ μηδενὶ ἐγκλήματι, βοαῖς δήμου χαριζομένους, ἀκρίτως κτείνειν αὐτούς,
ἀντιγράψαι Μινυκίῳ Φουνδανῷ ἀνθυπάτῳ τῆς Ἀσίας, προστάττοντα μη-
7 δένα κτείνειν ἄνευ ἐγκλήματος καὶ εὐλόγου κατηγορίας. καὶ τῆς ἐπιστολῆς 2
δὲ ἀντίγραφον παρατέθειται, τὴν Ῥωμαικὴν φωνὴν, ὡς εἶχε, διαφυλάξας.
προλέγει δ' αὐτῆς ταῦτα· „καὶ ἐξ ἐπιστολῆς δὲ ταῦτα τοῦ μεγίστου καὶ
„ἐπιφανεστάτου Καίσαρος Ἀδριανοῦ τοῦ πατρὸς ὑμῶν ἔχοντες ἀπαιτεῖν
„ὑμᾶς, καθὰ ἠξιώσαμεν κελεῦσαι τὰς κρίσεις γίνεσθαι, τοῦτο ἐχ ὡς ὑπὸ

---

1. κατ' αὐτὸν *bdfghikxBH*^{b}, κατὰ ταὐτὸν *c* (teste Valesio) *V*^{a}, κατὰ τοῦτον *aeSVH*. | 2. τε add. *cfhB*, om. *aegikSVHS*^{a}. | 3. αὐτὸς] ἕτος *h*$_{r}$ | 4. γράφων — Justin. Apol. maj. c. 29. p. 72 ed. Colon. | 6. φόβον] φόβῳ Just. | 8. παρατίθεται — Apol. maj. c. 31. p. 72 ed. Colon. | 13. γράφει — Apol. min. c. 12. p. 50 ed. Colon. | 14. ἀκούων Χριστ.] Χριστ. ἀκούων *cfx*. | 15. πρὸς] εἰς *h*. | 21. Σερεννίε *acfikE*, Σερενίε *Syncell.* (p. 658), Σερενίε cum *v* suprascr. *e*, Σερρενίε *h*. | 25. κτείνειν *cfhik Syncell. NE*, κρίνειν *aeg* probante *H*^{b}. | 27. προλέγει — Apol. maj. c. 68. p. 99 ed. Colon. | ταῦτα add. *cfgxN*, om. volgo.

„Ἀδριανῷ κελευσθὲν μᾶλλον ἠξιώσαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆ ἐπίστασθαι δι-
„καίαν ἀξιῶν τὴν προσφώνησιν. ὑπετάξαμεν δὲ καὶ τῆς ἐπιστολῆς
„Ἀδριανῷ τὸ ἀντίγραφον, ἵνα καὶ τοῦτο ἀληθεύειν ἡμᾶς γνωρίζητε. καὶ
„ἔστι τόδε.“ τούτοις ὁ μὲν δηλωθεὶς ἀνὴρ αὐτὴν παρατέθειται τὴν 8
Ῥωμαϊκὴν ἀντιγραφήν, ἡμεῖς δ' εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κατὰ δύναμιν αὐτὴν
μετειλήφαμεν, ἔχουσαν ὧδε.

CAP. 9.

Ἐπιστολὴ Ἀδριανοῦ ὑπὲρ τοῦ μὴ δεῖν ἀκρίτως ἡμᾶς ἐλαύνειν.
(Nic. H. E. III, 27.)

„Μινυκίῳ Φουνδανῷ. ἐπιστολὴν ἐδεξάμην γραφεῖσάν μοι ἀπὸ Σερεν- 1
„νίου Γρανιανοῦ λαμπροτάτου ἀνδρός, ὄντινα σὺ διεδέξω. οὐ δοκεῖ μοι
„ἐν τῷ πράγματι ἀζήτητον καταλιπεῖν, ἵνα μήτε οἱ ἄνθρωποι ταράτ-
„τωνται, καὶ τοῖς συκοφάνταις χορηγία κακουργίας παρασχεθῇ. εἰ ἔν 2
„σαφῶς εἰς ταύτην τὴν ἀξίωσιν οἱ ἐπαρχιῶται δύνανται διϊσχυρίζεσθαι
„κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ὡς καὶ πρὸ βήματος ἀποκρίνασθαι, ἐπὶ τοῦτο
„μόνον τραπῶσιν, ἀλλ' οὐκ ἀξιώσεσιν οὐδὲ μόναις βοαῖς. πολλῷ γὰρ μᾶλλον
„προσῆκεν, εἴ τις κατηγορεῖν βούλοιτο, τοῦτό σε διαγινώσκειν. εἴ τις οὖν 3
„κατηγορεῖ, καὶ δείκνυσί τι παρὰ τοὺς νόμους πράττοντας, ὅτως ὅριζε
„κατὰ τὴν δύναμιν τῷ ἁμαρτήματος· ὡς μὰ τὸν Ἡρακλέα εἴ τις συκο-
„φαντίας χάριν τοῦτο προτείνοι, διαλάμβανε ὑπὲρ τῆς δεινότητος, καὶ
„φρόντιζε ὅπως ἂν ἐκδικήσειας.“ καὶ τὰ μὲν τῆς Ἀδριανῷ ἀντιγραφῆς
τοιαῦτα.

CAP. 10.

Τίνες ἐπὶ τῆς Ἀντωνίνου βασιλείας ἐπίσκοποι Ῥωμαίων καὶ Ἀλεξανδρέων γεγόνασιν.
(Nic. H. E. III, 25.)

Τότε δὲ τὸ χρεὼν μετὰ πρῶτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος ἐκτίσαντος,
Ἀντωνῖνος ὁ κληθεὶς Εὐσεβὴς τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν διαδέχεται. τότε δὲ
ἐν ἔτει πρώτῳ Τελεσφόρου τὸν βίον ἑνδεκάτῳ τῆς λειτουργίας ἐνιαυτῷ
μεταλλάξαντος, Ὑγῖνος τὸν κλῆρον τῆς Ῥωμαίων ἐπισκοπῆς παραλαμ-
βάνει. ἱστορεῖ γε μὴν ὁ Εἰρηναῖος, τὸν Τελεσφόρου μαρτυρίῳ τὴν τελευ-

---

1. καὶ add. *cf VH*, om. *aehi* (a sec. m.) *k Justin. NSS*^{a}*B*. | 3. καὶ τοῦτο *aehE*, καὶ τούτῳ *cf*, κἂν τούτῳ *gi* (a sec. m.) *kN*, καὶ κατὰ τοῦτο *Justin*. | 5. εἰς *bedfx*, ἐπὶ volgo. | 10. Σερεννίου *afhikNE*, Σερεννίου *bcd*, Σερηνίου librarii Justini, qui graecam Eusebii versionem Justino suo attexuerunt, Ἐρεννίου conj. Sylb., atque ita Zonar. Ann. XI, 24. p. 523 Pind. | 21. ὅπως] ὅτως ὅπως *ghkN*. | 30. ἱστορεῖ — adv. haer. III, 3, 3. p. 176 Mass.

τὴν διαπρέψαι, δηλῶν ἐν ταὐτῷ, κατὰ τὸν δηλούμενον Ῥωμαίων ἐπίσκοπον Ὑγῖνον Οὐαλεντῖνον ἰδίας αἱρέσεως εἰσηγητὴν, καὶ Κέρδωνα τῆς κατὰ Μαρκίωνα πλάνης ἀρχηγὸν ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἄμφω γνωρίζεσθαι. γράφει δὲ ὅτως.

CAP. 11.

Περὶ τῶν κατ' αὐτοὺς αἱρεσιαρχῶν.
(Nic. H. E. III, 4.)

1 „Οὐαλεντῖνος μὲν γὰρ ἦλθεν εἰς Ῥώμην ἐπὶ Ὑγίνου, ἤκμασε δὲ ἐπὶ
„Πίου, καὶ παρέμεινεν ἕως Ἀνικήτου. Κέρδων δὲ ὁ πρὸ Μαρκίωνος καὶ
„αὐτὸς ἐπὶ Ὑγίνου, ὃς ἦν ἕνατος ἐπίσκοπος, εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλθὼν
„καὶ ἐξομολογούμενος ὅτω διετέλεσε, ποτὲ μὲν λαθροδιδασκαλῶν, ποτὲ δὲ
„πάλιν ἐξομολογούμενος, ποτὲ δὲ ἐλεγχόμενος ἐφ' οἷς ἐδίδασκε κακῶς, καὶ
„ἀφιστάμενος τῆς τῶν ἀδελφῶν συνοδίας." ταῦτα δέ φησιν ἐν τρίτῳ
2 τῶν πρὸς τὰς αἱρέσεις. ἔν γε μὴν τῷ πρώτῳ αὖθις περὶ τοῦ Κέρδωνος
ταῦτα διέξεισι· „Κέρδων δέ τις ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Σίμωνα τὰς ἀφορ-
„μὰς λαβὼν, καὶ ἐπιδημήσας εἰς τὴν Ῥώμην ἐπὶ Ὑγίνου ἕνατον κλῆρον
„τῆς ἐπισκοπικῆς διαδοχῆς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντος, ἐδίδαξε, τὸν ὑπὸ
„τοῦ νόμου καὶ προφητῶν κεκηρυγμένον θεὸν μὴ εἶναι πατέρα τοῦ κυρίου
„ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. τὸν μὲν γὰρ γνωρίζεσθαι, τὸν δὲ ἀγνῶτα εἶναι,
„καὶ τὸν μὲν δίκαιον, τὸν δὲ ἀγαθὸν ὑπάρχειν. διαδεξάμενος δὲ αὐτὸν
„Μαρκίων ὁ Ποντικὸς ηὔξησε τὸ διδασκαλεῖον, ἀπηρυθριασμένως βλα-
3 „σφημῶν." ὁ δὲ αὐτὸς Εἰρηναῖος τὸν ἄπειρον βυθὸν τῆς Οὐαλεντίνου
πολυπλανοῦς ὕλης εὐτονώτατα διαπλώσας, ἐρπετοῦ δίκην φωλεύοντος ἀπό-
4 κρυφον ὄσαν αὐτοῦ καὶ λελη θυῖαν ἀπογυμνοῖ τὴν κακίαν. πρὸς τούτοις
καὶ ἄλλον τινὰ, Μάρκος αὐτῷ ὄνομα, κατ' αὐτοὺς γενέσθαι λέγει μαγικῆς
κυβείας ἐμπειρότατον. γράφει δὲ καὶ τὰς ἀτελέστους αὐτῶν τελετὰς μυ-
5 σαράς τε μυσταγωγίας ἐκφαίνων αὐτοῖς δὴ τούτοις τοῖς γράμμασιν· „οἱ
„μὲν γὰρ αὐτῶν νυμφῶνα κατασκευάζουσι καὶ μυσταγωγίαν ἐπιτελοῦσι μετ'
„ἐπιῤῥήσεών τινων τοῖς τελουμένοις, καὶ πνευματικὸν γάμον φάσκουσιν εἶναι

---

3. γράφει — adv. haer. III, 4, 3. p. 178 Mass. | 10. ἕνατος] ἔννατος *acS.* | 11. λαθροδιδασκαλῶν *aeghNE*, λαθροδιδάσκων *bcdfikx.* cf. Lob. Phryn. p. 623. | 13. συνοδίας] συνωδίας (συνῳδίας) *cdf*, „conventu" Iren. interpr. | 15. διέξεισι — adv. haer. I, 27, 1. p. 105 Mass. | 16. εἰς τὴν Ῥώμην *cfikx*, ἐν τῇ Ῥώμῃ *aeghNE*, „quum venisset Romam" Irenaei interpr. | ἕνατον] „octavum" vet. interpr. Iren. | 17. ἐπισκοπικῆς] ἐπισκοπῆς *fgxS.* | 21. διδασκαλεῖον] διδασκάλιον (non διδασκάλειον, ut Valesius scripsit lapsu calami) *bcdikxN*, διδασκάλιον (sic) *f.* Cf. ind. s. v. | 27. ἐκφαίνων *a* (a pr. man.) *cegiknNB*, ἐμφαίνων *a* (a scc. m.) *fhxSVHS*^{2}. | οἱ μὲν γὰρ — Iren. adv. haer. I, 21, 3. p. 94.

„τὸ ὑπ' αὐτῶν γινόμενον, κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἄνω συζυγιῶν. οἱ
„δὲ ἄγουσιν ἐφ' ὕδωρ, καὶ βαπτίζοντες ἔτως ἐπιλέγουσιν· εἰς ὄνομα ἀγνώστου
„πατρὸς τῶν ὅλων, εἰς ἀλήθειαν μητέρα τῶν πάντων, εἰς τὸν κατελ-
„θόντα εἰς τὸν Ἰησοῦν. ἄλλοι δὲ Ἑβραϊκὰ ὀνόματα ἐπιλέγουσι πρὸς τὸ
„μᾶλλον καταπλῆξαι τοὺς τελουμένους.“ ἀλλὰ γὰρ μετὰ τέταρτον τῆς ἐπι- 6
σκοπῆς ἔτος Ὑγίνου τελευτήσαντος Πίος ἐπὶ Ῥώμης ἐγχειρίζεται τὴν λει-
τουργίαν. κατά γε μὴν τὴν Ἀλεξάνδρειαν Μάρκος ἀναδείκνυται ποιμὴν,
Εὐμενοῦς ἔτη τὰ πάντα δέκα πρὸς τρισὶν ἐκπλήσαντος, τῷ τε Μάρκῳ ἐπὶ
δέκα ἔτη τῆς λειτουργίας ἀναπαυσαμένῳ Κελαδίων τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκ-
κλησίας τὴν λειτουργίαν παραλαμβάνει. καὶ κατὰ τὴν Ῥωμαίων δὲ πόλιν 7
πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἐπισκοπῆς ἐνιαυτῷ Πίῳ μεταλλάξαντος Ἀνίκητος τῶν
ἐκεῖσε προΐσταται. καθ' ὃν Ἡγήσιππος ἱστορεῖ ἑαυτὸν ἐπιδημῆσαι τῇ
Ῥώμῃ, παραμεῖναί τε αὐτόθι μέχρι τῆς ἐπισκοπῆς Ἐλευθέρου. μάλιστα 8
δὲ ἤκμαζεν ἐπὶ τῶνδε Ἰουστῖνος, ἐν φιλοσόφου σχήματι πρεσβεύων τὸν θεῖον
λόγον, καὶ τοῖς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐναγωνιζόμενος συγγράμμασιν. ὃς δὴ
καὶ γράψας κατὰ Μαρκίωνος σύγγραμμα μνημονεύει ὡς καθ' ὃν συνέ-
ταττε καιρὸν γνωριζομένου τῷ βίῳ τἀνδρός. φησὶ δὲ ἔτως· „Μαρκίωνα 9
„δέ τινα Ποντικὸν, ὃς καὶ νῦν ἔτι ἐστὶ διδάσκων τοὺς πειθομένους, ἄλλον
„τινὰ εἶναι νομίζειν μείζονα τοῦ δημιουργοῦ θεὸν, ὃς καὶ κατὰ πᾶν γένος
„ἀνθρώπων διὰ τῆς τῶν δαιμόνων συλλήψεως πολλοὺς πέπεικε βλάσφημα
„λέγειν, καὶ ἀρνεῖσθαι τὸν ποιητὴν τοῦδε τοῦ παντὸς πατέρα εἶναι τοῦ
„Χριστοῦ, ἄλλον δέ τινα ὡς ὄντα μείζονα παρὰ τοῦτον ὁμολογεῖν πεποιη-
„κέναι. καὶ πάντες οἱ ἀπὸ τούτων ὡρμημένοι, ὡς ἔφαμεν, Χριστιανοὶ
„καλοῦνται, οὐ τρόπον καὶ οὐ κοινῶν ὄντων δογμάτων τοῖς φιλοσόφοις
„τὸ ἐπικαλούμενον ὄνομα τῆς φιλοσοφίας κοινόν ἐστι.“ τούτοις ἐπιφέρει 10
λέγων· „ἔστι δὲ ἡμῖν καὶ σύνταγμα κατὰ πασῶν τῶν γεγενημένων αἱρέ-
„σεων, ᾧ εἰ βούλεσθε ἐντυχεῖν, δώσομεν.“ ὁ δὲ αὐτὸς ἔτος Ἰουστῖνος, 11
καὶ πρὸς Ἕλληνας ἱκανώτατα πονήσας, καὶ λόγους ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας
πίστεως ἀπολογίαν ἔχοντας βασιλεῖ Ἀντωνίνῳ τῷ δὴ ἐπικληθέντι Εὐσεβεῖ
καὶ τῇ Ῥωμαίων συγκλήτῳ βουλῇ προσφωνεῖ. καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς Ῥώμης
τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο. ἐμφαίνει δὲ ἑαυτὸν, ὅστις καὶ πόθεν ἦν, διὰ
τῆς ἀπολογίας ἐν τούτοις·

---

2. ἄγουσιν] ἄγοντες *h*. | 5. καταπλῆξαι *bcdfikx*, καταπλήξασθαι *aegh Epiph. Iren. SVHB*, „ut stupori sint vel perterreant“ Iren. vet. interpr. | 8. τε] δὲ *H* tacite. | 17. φησὶ — Just. Apol. maj. c. 26. p. 70 ed. Colon. | 19. εἶναι add. *cfgkNVS*^{a}*H*, om. *h Just. B.* | μείζονα *cfghik Just. NBH*^{b}, μείζω *aSVH*, μείζων *e*. | 22. μείζονα] μείζονα, τὰ μείζονα *Just.* prob. *V*^{a}*S*^{a}. | 28. post καὶ add. ἔτεροι *aeghi* (a sec. m.) *kE*, om. *cfi* (a pr. m.) *xH*^{b}.

CAP. 12.

Περὶ τῆς Ἰουστίνου πρὸς Ἀντωνῖνον ἀπολογίας.
(Nic. H. E. III, 26. 32.)

„*Αὐτοκράτορι Τίτῳ Αἰλίῳ Ἀδριανῷ Ἀντωνίνῳ Εὐσεβεῖ Καίσαρι*
„*Σεβαστῷ, καὶ Οὐηρισσίμῳ υἱῷ φιλοσόφῳ, καὶ Λευκίῳ φιλοσόφῳ, Καί-*
„*σαρος φύσει υἱῷ καὶ Εὐσεβοῦς εἰσποητῷ, ἐραστῇ παιδείας, ἱερᾷ τε συγ-*
„*κλήτῳ καὶ παντὶ δήμῳ Ῥωμαίων, ὑπὲρ τῶν ἐκ παντὸς γένους ἀνθρώπων*
„*ἀδίκως μισουμένων καὶ ἐπηρεαζομένων, Ἰουστῖνος Πρίσκου τοῦ Βακχείου,*
„*τῶν ἀπὸ Φλαυίας Νέας πόλεως τῆς Συρίας Παλαιστίνης, εἷς αὐτῶν*
„*ὤν, τὴν προσφώνησιν καὶ ἔντευξιν ποιήσομαι.*“ *ἐντευχθεὶς δὲ καὶ ὑφ᾽*
ἑτέρων ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἐπὶ τῆς Ἀσίας ἀδελφῶν, παντοίαις ὕβρεσι πρὸς
τῶν ἐπιχωρίων δήμων καταπονουμένων, τοιαύτης ἠξίωσε τὸ κοινὸν τῆς
Ἀσίας διατάξεως.

CAP. 13.

Ἀντωνίνου πρὸς τὸ κοινὸν τῆς Ἀσίας ἐπιστολὴ περὶ τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς λόγου.
(Nic. H. E. III, 28.)

1 „*Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Μάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνῖνος Σεβαστὸς,*
„*Ἀρμένιος, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ πέμπτον καὶ δέ-*
2 „*κατον, ὕπατος τὸ τρίτον, τῷ κοινῷ τῆς Ἀσίας χαίρειν. ἐγὼ μὲν οἶδα*
„*ὅτι καὶ τοῖς θεοῖς ἐπιμελὲς ἐστι, μὴ λανθάνειν τοὺς τοιούτους. πολὺ γὰρ*
„*μᾶλλον ἐκεῖνοι κολάσαιεν ἂν τοὺς μὴ βουλομένους αὐτοὺς προσκυνεῖν, ἢ*
3 „*ὑμεῖς. ὃς εἰς ταραχὴν ἐμβάλλετε, βεβαιοῦντες τὴν γνώμην αὐτῶν ἥπερ*
„*ἔχουσιν, ὡς ἀθέων κατηγοροῦντες. εἰ δ᾽ ἂν ἐκείνοις αἱρετὸν τὸ δοκεῖν*
„*κατηγορουμένοις τεθνάναι μᾶλλον, ἢ ζῆν, ὑπὲρ τοῦ οἰκείου θεοῦ. ὅθεν καὶ*

---

4. *Αὐτοκράτορι* — Just. Apol. maj. c. 1. p. 53 ed. Colon. | 5. *Λευκίῳ φιλοσόφῳ bcdfx Justin. R* (ed. Frob.) prob. G^a, *Λευκίῳ φιλοσόφου aeghik Rufini codices quidam* (teste Valesio) NV^aE. cf. Ottonis ad Just. l. c. notam 5. | 9. *Φλαυίας*] *Φλαουΐας* volgo. | *τῆς Συρίας cfghikx Just. NBH*^{b}, *Συρίας τῆς aeSVHS*^{a}. | 10. *ὢν* add. *cfi* (a sec. m.) NVS^aH, om. *aeghik Justini codices SB.* | *ποιήσομαι cfx* prob. H^b, *ποιοῦμαι aehSVH, πεποίημαι gik Just. NB.* | 17. *Αὐτοκράτωρ* — cf. Just. Apol. maj. c. 68. p. 100. ed. Colon. sed mirifice discrepat, quod exstat apud Justinum, exemplar ab hoc nostro eusebiano. utrumque explanavit notisque illustravit Eichstadius in Exercit. Antonin. V. (Annal. Acad. Jen. Vol. I. 1823. p. 290 seqq.). | 18. *δέκατον*] *τὸ δέκατον cefgikNB, τὸ* om. *ah Just.* (ubi *τὸ εἰ*) *SVHS*^{a}*Z.* | 21. *αὐτοὺς acfhE, αὐτοῖς egik Just. N.* | 23. *ἐκείνοις bcdfx Just.* probantibus V^aG^a, *κἀκείνοις aeghikNE.* | *τὸ abehikx N Just. SVS*^{a}*HH*^{a}*B, τῷ cdfg.* | 24. *κατηγορουμένοις bcdefghikxVB, κατηγορουμένους aNSS*^{a}*HH*^{a}. apud Justinum legitur *εἴη δ᾽ ἂν ἐκείνοις χρήσιμον τὸ δοκεῖν ἐπὶ τῷ κατηγορουμένῳ τεθνάναι.*

„νικῶσι, προϊέμενοι τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, ἥπερ πειθόμενοι οἷς ἀξιῶτε πράτ-
„τειν αὐτές. περὶ δὲ τῶν σεισμῶν τῶν γεγονότων καὶ γινομένων ἐκ 4
„ἄτοπον ὑμᾶς ὑπομνῆσαι, ἀθυμοῦντας μὲν ὅταν περ ὦσι, παραβάλλοντας
„δὲ τὰ ὑμέτερα πρὸς τὰ ἐκείνων. οἱ μὲν ἴν εὐπαῤῥησιαστότεροι γίγνον- 5
„ται πρὸς τὸν θεὸν, ὑμεῖς δὲ παρὰ πάντα τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἀγνοεῖν
„δοκεῖτε, τῶν τε θεῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀμελεῖτε καὶ τῆς θρησκείας τῆς
„περὶ τὸν ἀθάνατον, ὃν δὴ τὲς Χριστιανὲς θρησκεύοντας ἐλαύνετε καὶ
„διώκετε ἕως θανάτε. ὑπὲρ δὲ τῶν τοιούτων ἤδη καὶ πολλοὶ τῶν περὶ 6
„τὰς ἐπαρχίας ἡγεμόνων καὶ τῷ θειοτάτῳ ἡμῶν ἔγραψαν πατρί, οἷς καὶ
„ἀντέγραψε μηδὲν ἐνοχλεῖν τοῖς τοιούτοις, εἰ μηδὲν φαίνοιντο περὶ τὴν
„τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐγχειρῦντες. καὶ ἐμοὶ δὲ περὶ τῶν τοιούτων
„πολλοὶ ἐσήμαναν, οἷς δὴ καὶ ἀντέγραψα, κατακολεθῶν τῇ τὲ πατρὸς
„γνώμῃ. εἰ δέ τις ἐπιμένοι τινὰ τῶν τοιούτων εἰς πράγματα φέρων ὡς 7
„δὴ τοιοῦτον, ἐκεῖνος ὁ καταφερόμενος ἀπολελύσθω τὲ ἐγκλήματος, καὶ
„ἐὰν φαίνηται τοιοῦτος ὤν, ὁ δὲ καταφέρων ἔνοχος ἔσται δίκης. προε-
„τέθη ἐν Ἐφέσῳ ἐν τῷ κοινῷ τῆς Ἀσίας." τέτοις ἔτω χωρήσασιν ἐπι- 8
μαρτυρῶν Μελίτων τῆς ἐν Σάρδεσιν ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, κατ' αὐτὸ
γνωριζόμενος τὲ χρόνε, δῆλός ἐστιν ἐκ τῶν εἰρημένων αὐτῷ ἐν ᾗ πε-
ποίηται πρὸς αὐτοκράτορα Οὐῆρον ὑπὲρ τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος
ἀπολογίᾳ.

---

1. προϊέμενοι] περιέμενοι *H* errore typogr. | 2. ἐκ om. *Chron. Pasch.* (p. 485, 3 not. Dind.) prob. Haffner (Comm. de edicto Ant. Pii 1781). apud Justinum legitur ἐκ εἰκὸς ὑπομνῆσαι. | 3. ἀθυμοῦντας μὲν κτλ.] locum impeditiorem variis conjecturis vexavit Strothius, quas hic singillatim referre longum est. Examini eas subjecit Kimmelius (de Ruf. p. 281 seqq.), qui idem probabilem loci interpretationem proposuit. Verte: „de terrae motibus haud absurdum videtur vos commonere (corripere), ut qui soleatis, quum terra movetur, non modo animum despondere, sed etiam horum motuum causam culpamque, quae vestra est, transferre in Christianos." ita jam Rufinus, qui haec habet: „de motibus autem terrae — absurdum non erit, moerorem vestrum justa commonitione solari, quandoquidem comperi, quod in hujuscemodi rebus ad illorum invidiam communes casus transfertis." de sententia cf. Tertull. Apol. 40: „existimant, omnis publicae cladis, omnis popularis incommodi Christianos esse causam. si coelum stetit, si terra movit, — statim Christianos ad leonem." | 4. ὑμέτερα *s v Just. V*[a]*S*[a] *HH*[a], ἡμέτερα *a b c d e f g h i k x Chr. Pasch. NSVK* (de Ruf. p. 281. not. 9). | γίγνονται *c f i k x*, γίνονται *a e g h Just. NE.* | 7. τὲς om. *c f.* | καὶ διώκετε om. *h.* | 10. εἰ μηδὲν *c f x* prob. *G*[a]*H*[b], εἰ μὴ cum Justino ceteri, qui post φαίνοιντο addunt τι, quod om. *c f i k x.* | φαίνοιντο *b c d f h i k Just. VHB*, ἐμφαίνοιντο *a e g NSS*[a]. | 11. τῶν add. *c i k x* prob. *G*[a], om. volgo. | 19. post πρὸς add. τὸν *a e S V H*, om. *c f g h i k x B.* | Οὐῆρον] Οὔηρον *b c d f x*, Βῆρον *k.* | post δόγματος add. χρησιμωτάτῃ *a e h E*, om. *c f g i k x* prob. *G*[a].

CAP. 14.

Τὰ περὶ Πολυκάρπου τοῦ τῶν ἀποστόλων γνωρίμου μνημονεύσαντα.
(Nic. H. E. III, 36.)

1 Ἐπὶ δὲ τῶν δηλουμένων, Ἀνικήτου τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἡγουμένου, Πολύκαρπον ἔτι περιόντα τῷ βίῳ γενέσθαι τε ἐπὶ Ῥώμης καὶ εἰς ὁμιλίαν τῷ Ἀνικήτῳ ἐλθεῖν διά τι ζήτημα περὶ τῆς κατὰ τὸ πάσχα ἡμέρας,
2 Εἰρηναῖος ἱστορεῖ. καὶ ἄλλην δὲ ὁ αὐτὸς περὶ τῶ Πολυκάρπου παραδίδωσι διήγησιν, ἣν ἀναγκαῖον τοῖς περὶ αὐτοῦ δηλουμένοις ἐπιστάφαι, ὅτως ἔχουσαν.

Ἀπὸ τοῦ τρίτου τῶν πρὸς τὰς αἱρέσεις Εἰρηναίου.

3 „Καὶ Πολύκαρπος δὲ οὐ μόνον ὑπὸ ἀποστόλων μαθητευθεὶς, καὶ „συναναστραφεὶς πολλοῖς τὸν Χριστὸν ἑωρακόσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀπο„στόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ ἐν Σμύρνῃ ἐκκλησίᾳ ἐπί-
4 „σκοπος, ὃν καὶ ἡμεῖς ἑωράκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ. ἐπιπολὺ „γὰρ παρέμεινε, καὶ πάνυ γηραλέος, ἐνδόξως καὶ ἐπιφανέστατα μαρτυρή- 15
„σας, ἐξῆλθε τοῦ βίου, ταῦτα διδάξας ἀεί, ἃ καὶ παρὰ τῶν ἀποστόλων
5 „ἔμαθεν, ἃ καὶ ἡ ἐκκλησία παραδίδωσιν, ἃ καὶ μόνα ἐστὶν ἀληθῆ. μαρ„τυροῦσι τούτοις αἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐκκλησίαι πᾶσαι, καὶ οἱ μέχρι νῦν
„διαδεδεγμένοι τὸν Πολύκαρπον, πολλῷ ἀξιοπιστότερον καὶ βεβαιότερον
„ἀληθείας μάρτυρα ὄντα Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος καὶ τῶν λοιπῶν 20
„κακογνωμόνων, ὃς καὶ ἐπὶ Ἀνικήτου ἐπιδημήσας τῇ Ῥώμῃ πολλοὺς ἀπὸ
„τῶν προειρημένων αἱρετικῶν ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, μίαν
„καὶ μόνην ταύτην ἀλήθειαν κηρύξας ὑπὸ τῶν ἀποστόλων παρειλημφέναι,
6 „τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραδεδομένην. καί εἰσιν οἱ ἀκηκοότες αὐτοῦ,
„ὅτι Ἰωάννης ὁ τοῦ κυρίου μαθητὴς ἐν τῇ Ἐφέσῳ πορευθεὶς λούσασθαι, 25
„καὶ ἰδὼν ἔσω Κήρινθον, ἐξήλατο τοῦ βαλανείου μὴ λουσάμενος, ἀλλ'
„ἐπειπών· φύγωμεν, μὴ καὶ τὸ βαλανεῖον συμπέσῃ, ἔνδον ὄντος Κηρίνθου
7 „τοῦ τῆς ἀληθείας ἐχθροῦ. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πολύκαρπος Μαρκίωνί ποτε
„εἰς ὄψιν αὐτῷ ἐλθόντι καὶ φήσαντι „„ἐπιγινώσκεις ἡμᾶς““ ἀπεκρίθη·

---

7. *ἱστορεῖ* — Iren. fragm. p. 541 Mass. (Eus. H. E. V, 24). | 10. *ἀπὸ τοῦ τρίτου* — Iren. adv. haer. III, 3, 4. p. 176 Mass. | 12. *πολλοῖς τοῖς τὸν achi* (in marg.) *kE*, *τοῖς* om. *ciN*. | *Χριστὸν*] *Κύριον egBN Iren. Sa B*. | 15. post *γηραλέος* add. *ἦν aikNSSa*, om. *cefgh Iren. VHB*. | 17. *ἡ ἐκκλησία*] „quae et ecclesiae tradidit“ Iren. vet. interpr. | 22. *ἐπὶ cxN* prob. *Ga*, *εἰς* volgo. | 24. *ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας*] „quam et ecclesiae tradidit“ Iren. vet. interpr., „et haec ecclesiae tradebat“ *B*. | 29. *ἐπιγινώσκεις bcdfikx Chron. Pasch.* (p. 480 Dind.) prob. Walchio (Hist. der Ketz. I, 499) Gersdorfio (Ep. crit. p. XII) et Stierenio (Ed. Iren. p. 434. not. 8), „cognoscis“ Iren. cod. Arund., *ἐπιγίνωσκε aegkRNSVHBHb*.

„„ἐπιγινώσκω τὸν πρωτότοκον τῆ σατανᾶ.““ τοσαύτην οἱ ἀπόστολοι
„καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἔσχον εὐλάβειαν πρὸς τὸ μηδὲ μέχρι λόγου κοι-
„νωνεῖν τινὶ τῶν παραχαρασσόντων τὴν ἀλήθειαν, ὡς καὶ Παῦλος ἔφη-
„σεν· „„αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ,
„εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος.““
„ἔστι δὲ καὶ ἐπιστολὴ Πολυκάρπου πρὸς Φιλιππησίους γεγραμμένη ἱκα- 8
„νωτάτη, ἐξ ἧς καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ τὸ κήρυγμα
„τῆς ἀληθείας οἱ βουλόμενοι καὶ φροντίζοντες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας
„δύνανται μαθεῖν.“ ταῦτα ὁ Εἰρηναῖος. ὁ γέ τοι Πολύκαρπος ἐν τῇ 9
δηλωθείσῃ πρὸς Φιλιππησίους αὐτοῦ γραφῇ φερομένῃ εἰς δεῦρο κέχρηταί
τισι μαρτυρίαις ἀπὸ τῆς Πέτρου προτέρας ἐπιστολῆς. Ἀντωνῖνον μὲν δὴ 10
τὸν Εὐσεβῆ κληθέντα, εἰκοστὸν καὶ δεύτερον ἔτος τῆς ἀρχῆς διανύσαντα,
Μάρκος Αὐρήλιος Οὐῆρος, ὁ καὶ Ἀντωνῖνος, υἱὸς αὐτοῦ, σὺν καὶ Λευκίῳ
ἀδελφῷ διαδέχεται.

CAP. 15.

Ὅπως κατὰ Οὐῆρον ὁ Πολύκαρπος ἅμα ἑτέροις ἐμαρτύρησεν ἐπὶ τῆς Σμυρναίων πόλεως.

(Nic. H. E. III, 34. 35.)

Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Πολύκαρπος μεγίστων τὴν Ἀσίαν ἀναθορυβησάντων 1
διωγμῶν μαρτυρίῳ τελειοῦται. ἀναγκαιότατον δὲ αὐτοῦ τὸ τέλος ἐγγράφως 2
ἔτι φερόμενον ἡγοῦμαι δεῖν μνήμης τῆς ἱστορίας καταθέσθαι. ἔστι δὲ ἡ
γραφὴ ἐκ προσώπου ἧς αὐτὸς ἐκκλησίας ἡγεῖτο ταῖς κατὰ Πόντον παροι-
κίαις τὰ κατ' αὐτὸν ἀποσημαίνουσα διὰ τούτων· „ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ ἡ 3
„παροικοῦσα Σμύρναν, τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ τῇ παροικούσῃ ἐν Φιλομηλίῳ
„καὶ πάσαις ταῖς κατὰ πάντα τόπον τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας
„παροικίαις· ἔλεος, εἰρήνη καὶ ἀγάπη θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ

---

1. *ἐπιγινώσκω*] *ἐπιγινώσκω, ἐπιγινώσκω e h k, ἐπιγινώσκων ce Chron. Pasch.* (p. 480), „cognosco te“ Iren. vet. interpr. | 3. *ἔφησεν* — Tit. 3, 10. | 9. *ὁ* om. *h.* | *γε b c d f* (in quibus *μέν γε* legi falso testatur Valesius) *g h i k x B H*^{b}, *μέν a e S V H.* | 13. *υἱὸς*] *ὁ υἱὸς e f g.* | 24. *ἔτι*] *ἤδη b c d f x.* | *τῆς ἱστορίας*] *τῆς ἱστ. τῆσδε a S V H S*^{a}, *τῆσδε τῆς ἱστ. b c d e f g i k V*^{a}*B: τῆσδε* om. *x* prob. *G*^{a} et *H*^{b}. | 22. *Πόντον*] *Πόντου x, πάντα τόπον* conj. *V*^{a}. | 23. *διὰ τούτων*] conferri potest cum narratione Eusebiana aliquantum liberiori integrius illud epistolae smyrnensis exemplum, quod post Halloixium evulgavere Usserius, Cotelerius, Ruinartus (Act. Mart. p. 37), Jacobsonius (Clement. Ignat. Polyc. quae supers. Tom. II. Oxon. 1838. p. 542), Hefelius (Patr. ap. opp. p. 274), alii. Adnotavi hujus exempli lectiones signo *z.* | 24. *τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ* add. *c g i k x z R N S*^{a}*B* (sed is om. *τῇ* post *θεοῦ*) *H*^{b}, om. volgo. cf. Clem. Epist. ad Corinth. init. | 26. *ἡμῶν*] *ὑμῶν H* tacite.

„Χριστῆ πληθυνθείη. ἐγράψαμεν ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τὰ κατὰ τοὺς μαρτυρή-
„σαντας καὶ τὸν μακάριον Πολύκαρπον, ὅστις ὥσπερ ἐπισφραγίσας διὰ
4 „τῆς μαρτυρίας αὐτῆ κατέπαυσε τὸν διωγμόν.“ τέτοις ἑξῆς πρὸ τῆς
ἀμφὶ τῆ Πολυκάρπε διηγήσεως τὰ κατὰ τὰς λοιπὰς ἀνιστορῆσι μάρτυρας,
οἵας ἐνστάσεις πρὸς τὰς ἀλγηδόνας ἐνεδείξαντο, διαγράφοντες. κατα- 5
πλῆξαι γάρ φασι τοὺς ἐν κύκλῳ περιεστῶτας καὶ θεωμένους τοτὲ μὲν μάστιξι
μέχρι καὶ τῶν ἐνδοτάτω φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν καταξαινομένους, ὡς ἤδη
καὶ τὰ ἐν μυχοῖς ἀπόῤῥητα τῆ σώματος σπλάγχνα τε αὐτῶν καὶ μέλη
κατοπτεύεσθαι, τοτὲ δὲ τοὺς ἀπὸ θαλάττης κήρυκας καί τινας ὀξεῖς
ὀβελίσκους ὑποστρωννυμένους, καὶ διὰ παντὸς εἴδους κολάσεων καὶ βασάνων 10
5 προϊόντας, καὶ τέλος θηρσὶν εἰς βορὰν παραδιδομένους. μάλιστα δὲ ἱστο-
ρῆσιν διαπρέψαι τὸν γενναιότατον Γερμανικὸν, ὑπορῥωννύντα σὺν θείᾳ
χάριτι τὴν ἔμφυτον περὶ τὸν θάνατον τῆ σώματος δειλίαν. βελομένε γέ
τοι τῆ ἀνθυπάτε πείθειν αὐτὸν, προβαλλομένε τε τὴν ἡλικίαν καὶ ἀντι-
βολοῦντος κομιδῆ νέον ὄντα καὶ ἀκμαῖον οἶκτον ἑαυτῆ λαβεῖν, μὴ μελλῆ- 15
σαι, προθύμως δὲ ἐπισπάσασθαι εἰς ἑαυτὸν τὸ θηρίον, μονονεχὶ βιασά-
μενον καὶ παροξύναντα, ὡς ἂν τάχιον τῆ ἀδίκε καὶ ἀνόμε βίε αὐτῶν
6 ἀπαλλαγείη. τότε δὲ ἐπὶ τῷ διαπρεπεῖ θανάτῳ τὸ πᾶν πλῆθος ἀποθαυμάσαν
τῆς ἀνδρείας τὸν θεοφιλῆ μάρτυρα καὶ τὴν καθόλε τῆ γένες τῶν Χρι-
στιανῶν ἀρετὴν, ἀθρόως ἐπιβοᾶν ἄρξασθαι· „αἶρε τοὺς ἀθέους· ζητείσθω 20
7 Πολύκαρπος.“ καὶ δὴ πλείστης ἐπὶ ταῖς βοαῖς γενομένης ταραχῆς Φρύγα
τινὰ τὸ γένος, Κόϊντον τοὔνομα, νεωστὶ ἐκ τῆς Φρυγίας ἐπιστάντα,
ἰδόντα τὰς θῆρας καὶ τὰς ἐπὶ τέτοις ἀπειλὰς καταπτῆξαι τὴν ψυχὴν
8 μαλακισθέντα, καὶ τέλος τῆς σωτηρίας ἐνδῦναι. ἐδήλε δὲ τοῦτον ὁ τῆς
προειρημένης γραφῆς λόγος προπετέστερον, ἀλλ' οὐ κατ' εὐλάβειαν ἐπι- 25
πηδῆσαι τῷ δικαστηρίῳ σὺν ἑτέροις, ἀλόντα δ' ἐν ὅμως καταφανὲς ὑπό-
δειγμα τοῖς πᾶσι παρασχεῖν, ὅτι μὴ δέοι τοῖς τοιέτοις ῥιψοκινδύνως καὶ
ἀνευλαβῶς ἐπικατατολμᾶν. ἀλλὰ ταύτῃ μὲν εἶχε πέρας τὰ κατὰ τέτες.
9 τόν γε μὴν θαυμασιώτατον Πολύκαρπον τὰ μὲν πρῶτα τέτων ἀκέσαντα
ἀτάραχον διαμεῖναι, εὐσταθὲς τὸ ἦθος καὶ ἀκίνητον φυλάξαντα, βέλεσθαί 30
τε αὐτῆ κατὰ τὴν πόλιν περιμένειν· πεισθέντα γε μὴν ἀντιβολῆσι τοῖς
ἀμφ' αὐτὸν, καὶ ὡς ἂν ὑπεξέλθοι παρακαλῆσι, προελθεῖν εἰς οὐ πόῤῥω
διεστῶτα τῆς πόλεως ἀγρὸν, διατρίβειν τε σὺν ὀλίγοις ἐνταῦθα, νύκτωρ

---

6. καὶ θεωμ. *bcdfux*, καὶ om. volgo. | 10. κολάσεων] κολάσεως *fgik*. | 17. αὐτῶν om. *aeS*. | 28. ἐπικατατολμᾶν *cxH*^{b}, ἐπιτολμᾶν *aeghSS*^{a}*B*, κατατολμᾶν *fikVH*. | 30. διαμεῖναι] μεῖναι *aegh*. | 31. κατὰ τὴν π. περιμένειν *cfhxVHB*, κατὰ π. μένειν *ikz*, περιμένειν κατὰ π. *aeSS*^{a}.

καὶ μεθ' ἡμέραν ἅτε ἕτερον πράττοντα, ἢ ταῖς πρὸς τὸν Κύριον διακαρτερῶντα εὐχαῖς, δι' ὧν δεῖσθαι καὶ ἱκετεύειν, εἰρήνην ἐξαιτέμενον ταῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκεμένην ἐκκλησίαις· τοῦτο γὰρ καὶ εἶναι ἐκ τῶ παντὸς αὐτῷ σύνηθες. καὶ δὴ εὐχόμενον ἐν ὀπτασίᾳ τριῶν πρότερον ἡμερῶν τῆς 10
5 συλλήψεως νύκτωρ ἰδεῖν τὸ ὑπὸ κεφαλῆς αὐτῷ στρῶμα ἀθρόως ἅτως ὑπὸ πυρὸς φλεχθὲν δεδαπανῆσθαι, ἔξυπνον δὲ ἐπὶ τούτῳ γενόμενον εὐθὺς ὑφερμηνεῦσαι τοῖς παροῦσι τὸ φανέν, μονονεχὶ τὸ μέλλον προθεσπίσαντα, σαφῶς τε ἀνειπόντα τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, ὅτι δέοι αὐτὸν διὰ Χριστὸν πυρὶ τὴν ζωὴν μεταλλάξαι. ἐπικειμένων δὴ ἦν σὺν πάσῃ σπεδῇ τῶν ἀναζη- 11
10 τούντων αὐτὸν, αὖθις πρὸς τῆς τῶν ἀδελφῶν διαθέσεως καὶ στοργῆς ἐκβεβιασμένον μεταβῆναί φασιν ἐφ' ἕτερον ἀγρὸν, ἔνθα μετ' οὐ πλεῖστον τὰς συνελαύνοντας ἐπελθεῖν, δύο δὲ τῶν αὐτόθι συλλαβεῖν παίδων, ὧν θάτερον αἰκισαμένους ἐπιστῆναι δι' αὐτῶ τῇ τῶ Πολυκάρπε καταγωγῇ. ὀψὲ δὲ τῆς ὥρας ἐπελθόντας αὐτὸν μὲν εὑρεῖν ἐν ὑπερῴῳ κατακείμενον, 12
15 ὅθεν δυνατὸν ὂν αὐτῷ ἐφ' ἑτέραν μεταστῆναι οἰκίαν μὴ βεβουλῆσθαι, εἰπόντα· τὸ θέλημα τῶ θεῶ γινέσθω. καὶ δὴ μαθὼν παρόντας, ὡς ὁ 13
λόγος φησὶ, καταβὰς αὐτοῖς διελέξατο, εὖ μάλα φαιδρῷ καὶ πραοτάτῳ προσώπῳ, ὡς καὶ θαῦμα δοκεῖν ὁρᾶν τὸν πάλαι τῶ ἀνδρὸς ἀγνῶτας, ἐναποβλέποντας τῷ τῆς ἡλικίας αὐτῶ παλαιῷ, καὶ τῷ σεμνῷ καὶ εὐστα-
20 θεῖ τῶ προσώπῳ, καὶ εἰ τοσαύτη γένοιτο σπεδὴ ὑπὲρ τῶ τοιοῦτον συλλῃφθῆναι πρεσβύτην. ὁ δ' οὐ μελλήσας εὐθέως τράπεζαν αὐτοῖς παρατε- 14
θῆναι προστάττει, εἶτα τροφῆς ἀφθόνε μεταλαβεῖν ἀξιοῖ, μίαν τε ὥραν, ὡς ἂν προσεύξοιτο ἀδεῶς, παρ' αὐτῶν αἰτεῖται. ἐπιτρεψάντων δὲ ἀναστὰς ηὔχετο, ἔμπλεως τῆς χάριτος ὢν τῶ κυρίε, ὡς ἐκπλήττεσθαι τὰς
25 παρόντας εὐχομένε αὐτῶ ἀκροωμένας, πολλούς τε αὐτῶν μετανοεῖν ἤδη ἐπὶ τῷ τοιοῦτον ἀναιρεῖσθαι μέλλειν σεμνὸν καὶ θεοπρεπῆ πρεσβύτην. ἐπὶ τούτοις ἡ περὶ αὐτῶ γραφὴ κατὰ λέξιν ὧδέ πως τὰ ἑξῆς τῆς ἱστορίας 15
ἔχει· „ἐπεὶ δέ ποτε κατέπαυσε τὴν προσευχὴν, μνημονεύσας ἁπάντων καὶ

---

3. καὶ post γὰρ om. *c* (a pr. m.) | 5. αὐτῷ *cfgik*, αὐτῶ *aehNE*. cf. p. 91, 18: καίπερ τῶ πατρὸς αὐτῷ Οὐεσπασιανῶ μηδὲν καθ' ἡμῶν ἐπινοήσαντος. | 7. μονονεχὶ om. *aegNS*. | 10. πρὸς *cfikx* prob. G^a et H^b, ὑπὸ *aeghE*. | 11. ἐφ' *cfgikxNH*^{b}, εἰς *aehzE*. | 12. δὲ *cfgikB*, τε *aehSVH*. in *z* legitur καὶ μὴ εὑρόντες συνελάβοντο παιδάρια δύο, unde *B* suspicatur Eusebium scripsisse ἐπελθεῖν, καὶ αὐτὸν μὲν μὴ εὑρεῖν, δύο δὲ κτλ. | 15. ὂν add. *acfE*, om. *eghik*. | 16. θεῶ *cfghikxBH*^{b}, Κυρίῳ *aeNSVS*^{a}*H*. in *z* variant libri inter θεῶ, quod e tribus codd. recepit Jacobsonius, et Κυρίῳ, quod dedit Usserius. | 20. προσώπε *cfi* (a pr. m.) *vSVH*, τρόπε *aeghi* (a sec. m.) *ktS*^{a}*B*, om. *z*. | εἰ om. *h*. | γένοιτο] γεγόνει *aegpt*. | 21. εὐθέως om. *h*. | 25. εὐχ. αὐτῶ ἀκρ. *cfikxB*, εὐχόμενον ἀκρ. *g*, ἀκρ. εὐχ. αὐτῶ *aehSVHS*^{a}.

„τῶν πώποτε συμβεβληκότων αὐτῷ μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἐνδόξων τε
„καὶ ἀδόξων, καὶ πάσης τῆς κατὰ τὴν οἰκεμένην καθολικῆς ἐκκλησίας,
„τῆς ὥρας ἐλθούσης τὸ ἐξιέναι, ὅνῳ καθίσαντες αὐτὸν ἤγαγον εἰς τὴν
„πόλιν, ὄντος σαββάτου μεγάλου, καὶ ὑπήντα αὐτῷ ὁ εἰρήναρχος Ἡρώδης
„καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικήτης, οἳ καὶ μεταθέντες αὐτὸν εἰς τὸ ὄχημα
„ἔπειθον παρακαθεζόμενοι καὶ λέγοντες· τί γὰρ κακόν ἐστιν εἰπεῖν
16 „„κύριε καῖσαρ,““ καὶ θῦσαι καὶ διασώζεσθαι; ὁ δὲ τὰ μὲν πρῶτα οὐκ
„ἀπεκρίνατο, ἐπιμενόντων δὲ αὐτῶν ἔφη· οὐ μέλλω πράττειν ὃ συμβου-
„λεύετέ μοι. οἱ δὲ ἀποτυχόντες τοῦ πεῖσαι αὐτὸν δεινὰ ῥήματα ἔλεγον,
„καὶ μετὰ σπουδῆς καθῆρον, ὡς κατιόντα ἀπὸ τοῦ ὀχήματος ἀποσῦραι τὸ
„ἀντικνήμιον. ἀλλὰ γὰρ μὴ ἐπιστραφεὶς, οἷα μηδὲν πεπονθὼς, προθύμως
17 „μετὰ σπουδῆς ἐπορεύετο, ἀγόμενος εἰς τὸ στάδιον. θορύβου δὲ τηλικούτου
„ὄντος ἐν τῷ σταδίῳ, ὡς μηδὲ πολλοῖς ἀκουσθῆναι, τῷ Πολυκάρπῳ
„εἰσιόντι εἰς τὸ στάδιον φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ γέγονεν· ἴσχυε Πολύκαρπε καὶ
„ἀνδρίζου. καὶ τὸν μὲν εἰπόντα οὐδεὶς εἶδεν, τὴν δὲ φωνὴν τῶν ἡμετέρων
18 „πολλοὶ ἤκουσαν. προσαχθέντος δὲ αὐτοῦ θόρυβος ἦν μέγας, ἀκουσάντων
„ὅτι Πολύκαρπος συνείληπται. λοιπὸν δὲ προσελθόντα ἀνηρώτα ὁ ἀν-
„θύπατος, εἰ αὐτὸς εἴη Πολύκαρπος. καὶ ὁμολογήσαντος ἔπειθεν ἀρνεῖ-
„σθαι λέγων „„αἰδέσθητί σου τὴν ἡλικίαν““ καὶ ἕτερα τούτοις ἀκόλουθα,
„ἃ σύνηθες αὐτοῖς λέγειν ἐστίν· „„ὄμοσον τὴν Καίσαρος τύχην, μετανόη-
19 „σον, εἶπον· αἶρε τοὺς ἀθέους.““ ὁ δὲ Πολύκαρπος ἐμβριθεῖ τῷ προσώπῳ
„εἰς πάντα τὸν ὄχλον τὸν ἐν τῷ σταδίῳ ἐμβλέψας, ἐπισείσας αὐτοῖς
„τὴν χεῖρα, στενάξας τε καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· αἶρε τοὺς
20 „ἀθέους. ἐγκειμένου δὲ τοῦ ἡγεμόνος καὶ λέγοντος· ὄμοσον καὶ ἀπολύσω σε,
„λοιδόρησον τὸν Χριστὸν, ἔφη ὁ Πολύκαρπος· ὀγδοήκοντα καὶ ἓξ ἔτη
„δουλεύω αὐτῷ, καὶ οὐδέν με ἠδίκησε· καὶ πῶς δύναμαι βλασφημῆσαι τὸν
21 „βασιλέα μου, τὸν σώσαντά με; ἐπιμένοντος δὲ πάλιν αὐτοῦ καὶ λέγοντος·
„ὄμοσον τὴν Καίσαρος τύχην, ὁ Πολύκαρπος· εἰ κενοδοξεῖς, φησὶν, ἵνα
„ὀμόσω τὴν Καίσαρος τύχην, ὡς λέγεις, προσποιούμενος ἀγνοεῖν ὅστις
„εἰμὶ, μετὰ παῤῥησίας ἄκουε· Χριστιανός εἰμι. εἰ δὲ θέλεις τὸν τοῦ
22 „Χριστιανισμοῦ μαθεῖν λόγον, δὸς ἡμέραν καὶ ἄκουσον. ἔφη ὁ ἀνθύπατος·
„πεῖσον τὸν δῆμον. Πολύκαρπος ἔφη· σὲ μὲν καὶ λόγου ἠξίωσα, δεδι-

---

1. *συμβεβληκότων bcehikRVS*^{a}*HB*, *συμβεβηκότων afgzS* mendose. cf. p. 94, 23. | 3. *ἤγαγον bcdfikx*, *ἦγον aehzNE*. | 7. *διασώζεσθαι*] *σώζεσθαι aegNSS*^{a}. | 11. *προθύμως cfhVH*, *πρόθυμος aegikSS*^{a}*B*. in *z* variant codd. inter utrumque. | 15. *ἀδεὶς cfgikxzB*, *οὐδὲ εἷς aehSVHS*^{a}. | 20. *λέγειν ἐστὶν cfikx*, *ἐστὶ λέγειν aeghE*. | 25. *καὶ* post *ὀγδ.* om. *h*.

„δάγμεθα γὰρ ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ὑπὸ θεῦ τεταγμέναις τιμὴν κατὰ τὸ
„προσῆκον τὴν μὴ βλάπτουσαν ἡμᾶς ἀπονέμειν, ἐκείνους δὲ ἐκ ἀξίας ἡγεῖμαι
„τῦ ἀπολογεῖσθαι αὐτοῖς. ὁ δὲ ἀνθύπατος ἔφη· θηρία ἔχω· τούτοις σε 23
„παραβαλῶ ἐὰν μὴ μετανοήσῃς. ὁ δὲ εἶπεν· κάλει, ἀμετάθετος γὰρ
„ἡμῖν ἡ ἀπὸ τῶν κρειττόνων ἐπὶ τὰ χείρω μετάνοια, καλὸν δὲ μετα-
„τίθεσθαι ἀπὸ τῶν χαλεπῶν ἐπὶ τὰ δίκαια. ὁ δὲ πάλιν πρὸς αὐτὸν· 24
„πυρί σε ποιήσω δαμασθῆναι, ἐὰν τῶν θηρίων καταφρονῇς, ἐὰν μὴ με-
„τανοήσῃς. Πολύκαρπος εἶπε· πῦρ ἀπειλεῖς πρὸς ὥραν καιόμενον καὶ
„μετ' ὀλίγον σβεννύμενον, ἀγνοεῖς γὰρ τὸ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ
„αἰωνίου κολάσεως τοῖς ἀσεβέσι τηρούμενον πῦρ. ἀλλὰ τί βραδύνεις; φέρε
„ἃ βούλει. ταῦτα δὲ καὶ ἕτερα πλείω λέγων θάρσους καὶ χαρᾶς ἐνεπίμ- 25
„πλατο, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῦ χάριτος ἐπληροῦτο, ὥστε μὴ μόνον μὴ
„συμπεσεῖν ταραχθέντα ὑπὸ τῶν λεγομένων πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ τἀναντίον
„τὸν ἀνθύπατον ἐκστῆναι, πέμψαι τε τὸν κήρυκα καὶ ἐν μέσῳ τῷ σταδίῳ
„κηρῦξαι τρὶς· Πολύκαρπος ὡμολόγησεν ἑαυτὸν Χριστιανὸν εἶναι. τούτῳ 26
„λεχθέντος ὑπὸ τῦ κήρυκος πᾶν τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων
„τῶν τὴν Σμύρναν κατοικούντων ἀκατασχέτῳ θυμῷ καὶ μεγάλῃ φωνῇ
„ἐβόα· οὗτός ἐστιν ὁ τῆς Ἀσίας διδάσκαλος, ὁ πατὴρ τῶν Χριστιανῶν,
„ὁ τῶν ἡμετέρων θεῶν καθαιρέτης, ὁ πολλοὺς διδάσκων μὴ θύειν μηδὲ
„προσκυνεῖν. ταῦτα λέγοντες ἐπεβόων καὶ ἠρώτων τὸν ἀσιάρχην Φί- 27
„λιππον, ἵνα ἐπαφῇ τῷ Πολυκάρπῳ λέοντα. ὁ δὲ ἔφη μὴ εἶναι ἐξὸν
„αὐτῷ, ἐπειδὴ πεπληρώκει τὰ κυνηγέσια. τότε ἔδοξεν αὐτοῖς ὁμοθυ-
„μαδὸν ἐπιβοῆσαι, ὥστε ζῶντα τὸν Πολύκαρπον κατακαῦσαι. ἔδει γὰρ 28
„τὸ τῆς φανερωθείσης αὐτῷ ἐπὶ τῇ προσκεφαλαίᾳ ὀπτασίας πληρωθῆναι,
„ὅτε ἰδὼν αὐτὸ καιόμενον προσευχόμενος εἶπεν ἐπιστραφεὶς τοῖς μετ'
„αὐτῦ πιστοῖς προφητικῶς· δεῖ με ζῶντα κατακαῆναι. ταῦτα δ' ὧν μετὰ 29
„τοσούτου τάχους ἐγένετο, θᾶττον ἢ ἐλέγετο, τῶν ὄχλων παραχρῆμα συνα-
„γόντων ἐκ τῶν ἐργαστηρίων καὶ ἐκ τῶν βαλανείων ξύλα καὶ φρύγανα,
„μάλιστα Ἰουδαίων προθύμως, ὡς ἔθος αὐτοῖς, εἰς ταῦτα ὑπεργάντων.

---

3. ἔφη *bcdfikx*, εἶπε *aeghzE*. | 5. ἡμῖν] εἰμί, κακὸν δὲ *g*. | μετάνοια] διάνοια conj. *V*^{a}, „nobis enim immobilis stat sententia, nec possumus de bono ad malum per poenitentiam commutari" *R*. | 11. ἃ *bcdfhVS*^{a}*H*, ὃ *aegikzSB*, „adhibe utrum voles" *R*. | πλείω *cfgikxB*, πλείονα *aehzSVH*. post πλείω add. τέτων *cfx*. | 12. μὴ post μόνον om. *aehS*. | 16. τῶν post πλῆθος add. *cfikxH*^{b}, om. ceteri codices et *E* cum *z*. | 18. Ἀσίας] ἀσεβείας *z* improbante Usserio. | 20. post προσκυνεῖν add. τοῖς θεοῖς *z*. | 26. κατακαῆναι *acfVS*^{a}*H*, καῆναι *ehikSB*, κατακαυθῆναι *z*. | 27. συναγόντων *cfgikxBH*^{b}, συναγαγόντων *aeh SVH*. | 29. ταῦτα *bcdfghikxzRBH*^{b}, τοῦτο *aeSVH*.

30 „ἀλλὰ ὅτε ἡ πυρὰ ἡτοιμάσθη, ἀποθέμενος ἑαυτῷ πάντα τὰ ἱμάτια καὶ
„λύσας τὴν ζώνην ἐπειρᾶτο καὶ ὑπολύειν ἑαυτὸν, μὴ πρότερον τοῦτο
„ποιῶν, διὰ τὸ ἀεὶ ἕκαστον τῶν πιστῶν σπεύδάζειν ὅστις τάχιον τῶ χρωτὸς
„αὐτοῦ ἐφάψηται· ἐν παντὶ γὰρ ἀγαθῆς ἕνεκεν πολιτείας καὶ πρὸ τῆς
31 „πολιᾶς ἐκεκόσμητο. εὐθέως ἦν αὐτῷ περιεστῶτο τὰ πρὸς τὴν πυρὰν
„ἡρμοσμένα ὄργανα, μελλόντων δὲ αὐτῶν καὶ προσηλῶν αὐτὸν εἶπεν·
„ἄφετέ με ἔτως. ὁ γὰρ διδὺς ὑπομεῖναι τὸ πῦρ δώσει καὶ χωρὶς τῆς
„ὑμετέρας ἐκ τῶν ἥλων ἀσφαλείας ἀσκύλτως ἐπιμεῖναι τῇ πυρᾷ. οἱ δὲ
32 „οὐ καθήλωσαν, προσέδησαν δὲ αὐτόν. ὁ δὲ ὀπίσω τὰς χεῖρας ποιήσας,
„καὶ προσδεθεὶς ὥσπερ κριὸς ἐπίσημος ἀναφερόμενος ἐκ μεγάλης ποιμνίης
33 „ὁλοκαύτωμα δεκτὸν θεῷ παντοκράτορι, εἶπεν· ὁ τῶ ἀγαπητῶ καὶ εὐλο-
„γητῶ παιδός σε Ἰησῶ Χριστῶ πατὴρ, δι' οὗ τὴν περί σε ἐπίγνωσιν εἰλή-
„φαμεν, ὁ θεὸς ἀγγέλων καὶ δυνάμεων καὶ πάσης τῆς κτίσεως παντός
„τε τῶ γένους τῶν δικαίων οἳ ζῶσιν ἐνώπιόν σε, εὐλογῶ σε ὅτι ἠξίωσάς
„με τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας ταύτης, τοῦ λαβεῖν μέρος ἐν ἀριθμῷ τῶν μαρ-
„τύρων, ἐν τῷ ποτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς αἰωνίου ψυχῆς
34 „τε καὶ σώματος, ἐν ἀφθαρσίᾳ πνεύματος ἁγίου· ἐν οἷς προσδεχθείην
„ἐνώπιόν σε σήμερον ἐν θυσίᾳ πίονι καὶ προσδεκτῇ, καθὼς προητοί-
„μασας προφανερώσας καὶ πληρώσας ὁ ἀψευδὴς καὶ ἀληθινὸς θεός.
35 „διὰ τοῦτο καὶ περὶ πάντων σε αἰνῶ, σὲ εὐλογῶ, σὲ δοξάζω, διὰ τοῦ
„αἰωνίου ἀρχιερέως Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ σε παιδὸς, δι' οὗ σοι σὺν
„αὐτῷ ἐν πνεύματι ἁγίῳ δόξα, καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας,
36 „ἀμήν. ἀναπέμψαντος δὲ αὐτοῦ τὸ ἀμὴν, καὶ πληρώσαντος τὴν προσευ-
„χὴν, οἱ τοῦ πυρὸς ἅνθρωποι ἐξῆψαν τὸ πῦρ, μεγάλης δὲ ἐκλαμψάσης
„φλογὸς θαῦμα εἶδομεν, οἷς ἰδεῖν ἐδόθη, οἳ καὶ ἐτηρήθησαν εἰς τὸ ἀναγ-
37 „γεῖλαι τοῖς λοιποῖς τὰ γενόμενα. τὸ γὰρ πῦρ καμάρας εἶδος ποιῆσαν,
„ὥσπερ ὀθόνης πλοῖα ὑπὸ πνεύματος πληρωμένης, κύκλῳ περιετείχισε τὸ
„σῶμα τοῦ μάρτυρος, καὶ ἦν εἰς μέσον οὐχ ὡς σὰρξ καιομένη, ἀλλ' ὡς
„χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἐν καμίνῳ πυρώμενος. καὶ γὰρ εὐωδίας τοιαύτης
„ἀντελαβόμεθα, ὡς λιβανωτοῦ πνέοντος ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τιμίων ἀρω-
38 „μάτων. πέρας γῆν ἰδόντες οἱ ἄνομοι μὴ δυνάμενον τὸ σῶμα ὑπὸ τοῦ
„πυρὸς δαπανηθῆναι, ἐκέλευσαν προσελθόντα αὐτῷ κομφέκτορα παρα-
39 „βῦσαι τὸ ξίφος. καὶ τοῦτο ποιήσαντος ἐξῆλθε πλῆθος αἵματος, ὥστε
„κατασβέσαι τὸ πῦρ, καὶ θαυμάσαι πάντα τὸν ὄχλον, εἰ τοσαύτη τις

---

4. ἐν om. *z* ex recens. Jacobsonii. | 5. πολιᾶς] μαρτυρίας *z*. | 13. τῆς om. *fikx*. | 29. τοιαύτης *bcdfgNS*^{a}, τοσαύτης *aehikzSVHB*. | 33. τὸ add. *acf SVHS*^{a}, om. *eghikzB*.

„διαφορὰ μεταξὺ τῶν τε ἀπίστων καὶ τῶν ἐκλεκτῶν, ὧν εἷς καὶ ἕτος
„γέγονεν ὁ θαυμασιώτατος ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διδάσκαλος ἀπο-
„στολικὸς καὶ προφητικὸς, γενόμενος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Σμύρνῃ καθο-
„λικῆς ἐκκλησίας. πᾶν γὰρ ῥῆμα, ὃ ἀφῆκεν ἐκ τῆ στόματος αὐτῆ, καὶ
„ἐτελειώθη καὶ τελειωθήσεται. ὁ δὲ ἀντίζηλος καὶ βάσκανος καὶ πονηρὸς, 40
„ὁ ἀντικείμενος τῷ γένει τῶν δικαίων, ἰδὼν τὸ μέγεθος αὐτῆ τῆς μαρ-
„τυρίας καὶ τὴν ἀπαρχῆς ἀνεπίληπτον αὐτῆ πολιτείαν, ἐστεφανωμένον
„τε τὸν τῆς ἀφθαρσίας στέφανον καὶ βραβεῖον ἀναντίῤῥητον ἀπενηνεγμέ-
„νον, ἐπετήδευσεν ὡς μηδὲ τὸ σωμάτιον αὐτῆ ὑφ' ἡμῶν ληφθείη, καίπερ
„πολλῶν ἐπιθυμούντων τοῦτο ποιῆσαι, καὶ κοινωνῆσαι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ
„σαρκίῳ. ὑπέβαλον γῦν τινες Νικήτην, τὸν τῆ Ἡρώδε πατέρα, ἀδελφὸν 41
„δὲ Ἄλκης, ἐντυχεῖν τῷ ἡγεμόνι, ὥστε μὴ δῦναι αὐτὸ τὸ σῶμα, μὴ,
„φησὶν, ἀφέντες τὸν ἐσταυρωμένον, τοῦτον ἄρξωνται σέβειν. καὶ ταῦτα
„εἶπον ὑποβαλόντων καὶ ἐνισχυσάντων τῶν Ἰουδαίων, οἳ καὶ ἐτήρησαν
„μελλόντων ἡμῶν ἐκ τῆ πυρὸς αὐτὸν λαμβάνειν, ἀγνοοῦντες, ὅτι ἔτε τὸν
„Χριστὸν ποτε καταλιπεῖν δυνησόμεθα, τὸν ὑπὲρ τῆς τῆ παντὸς κόσμε
„τῶν σωζομένων σωτηρίας παθόντα, ἔτε ἕτερόν τινα σέβειν. τοῦτον μὲν 42
„γὰρ ὄντα υἱὸν τῆ θεῆ προσκυνοῦμεν, τοὺς δὲ μάρτυρας ὡς μαθητὰς καὶ
„μιμητὰς τῆ κυρίε ἀγαπῶμεν ἀξίως, ἕνεκα εὐνοίας ἀνυπερβλήτε τῆς εἰς
„τὸν ἴδιον βασιλέα καὶ διδάσκαλον· ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς συγκοινωνούς τε
„καὶ συμμαθητὰς γενέσθαι. ἰδὼν ἓν ὁ ἑκατοντάρχης τὴν τῶν Ἰουδαίων 43
„γενομένην φιλονεικίαν, θεὶς αὐτὸν ἐν μέσῳ, ὡς ἔθος αὐτοῖς, ἔκαυσεν.
„ὕστος τε ἡμεῖς ὕστερον ἀνελόμενοι τὰ τιμιώτερα λίθων πολυτελῶν καὶ
„δοκιμώτερα ὑπὲρ χρυσίον ὀστᾶ αὐτῆ ἀπεθέμεθα ὅπε καὶ ἀκόλεθον ἦν.
„ἔνθα ὡς δυνατὸν ἡμῖν συναγομένοις ἐν ἀγαλλιάσει καὶ χαρᾷ παρέξει 44
„ὁ κύριος ἐπιτελεῖν τὴν τῆ μαρτυρίε αὐτῆ ἡμέραν γενέθλιον, εἴς τε τὴν
„τῶν προηθληκότων μνήμην καὶ τῶν μελλόντων ἄσκησίν τε καὶ ἑτοι-

---

2. ὁ θαυμασιώτατος om. *aeSB*. | 3. προφητικὸς γενόμενος, ἐπίσκοπός τέ *z*. | 5. καὶ post βάσκανος om. *egh*. | 7. αὐτῆ πολιτείαν] αὐτῆ om. *eghB*: exempli *z* codd. alii addunt, alii omittunt. | στεφανόμενον *h*. | 8. τὸν — στέφανον *cfghikx BH*^{b}, τῷ — στεφάνῳ *aeSVH*. in *z* variant codd. inter utrumque. | 10. αὐτῆ τῷ ἁγίῳ *aeSS*^{a}, αὐτῆ τῷ ἁγίῳ αὐτῆ (sic) *h*. | 12. δὲ Ἄλκης Usserius *V*^{a}*S*^{a}*HB*, eamque scripturam confirmant cod. *f*, qui pro δὲ Ἄλκης exhibet δάλκης, et exempli *z* vet. interpres, qui vertit „Alces": habent δὲ δάλκης *acdehikxSV*, δὲ δάλβης *b*, „Dalcae" *R*, δὲ δαρκῆς *N*. | 14. τῶν om. *aeghikB*, add. *cfSVH*. in *z* articulum om. Usserius, e cod. Paris. add. Jacobsonius. | 18. ὄντα υἱὸν *cfikx*, υἱὸν ὄντα *aeghzE*. | καὶ μιμ. τῆ κυρίε *cefghikxzBH*^{b}, τῆ κυρ. καὶ μιμ. *aSVH*. | 19. ἕνεκεν *gh*. | 21. τῶν om. *h*. | 26. τὴν add. *acgikxBH*^{b}, om. *aeSVH*. exempli *z* codd. alii omittunt alii addunt.

CAP. 12.

Περὶ τῆς Ἰουστίνου πρὸς Ἀντωνῖνον ἀπολογίας.
(Nic. H. E. III, 26. 32.)

„*Αὐτοκράτορι Τίτῳ Αἰλίῳ Ἀδριανῷ Ἀντωνίνῳ Εὐσεβεῖ Καίσαρι*
„*Σεβαστῷ, καὶ Οὐηρισσίμῳ υἱῷ φιλοσόφῳ, καὶ Λευκίῳ φιλοσόφῳ, Καί-*
„*σαρος φύσει υἱῷ καὶ Εὐσεβοῦς εἰσποητῷ, ἐραστῇ παιδείας, ἱερᾷ τε συγ-*
„*κλήτῳ καὶ παντὶ δήμῳ Ῥωμαίων, ὑπὲρ τῶν ἐκ παντὸς γένους ἀνθρώπων*
„*ἀδίκως μισουμένων καὶ ἐπηρεαζομένων, Ἰουστῖνος Πρίσκου τοῦ Βακχείου,*
„*τῶν ἀπὸ Φλαυίας Νέας πόλεως τῆς Συρίας Παλαιστίνης, εἷς αὐτῶν*
„*ὤν, τὴν προσφώνησιν καὶ ἔντευξιν ποιήσομαι.“ ἐντευχθεὶς δὲ καὶ ὑφ'*
ἑτέρων ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἐπὶ τῆς Ἀσίας ἀδελφῶν, παντοίαις ὕβρεσι πρὸς
τῶν ἐπιχωρίων δήμων καταπονουμένων, τοιαύτης ἠξίωσε τὸ κοινὸν τῆς
Ἀσίας διατάξεως.

CAP. 13.

Ἀντωνίνου πρὸς τὸ κοινὸν τῆς Ἀσίας ἐπιστολὴ περὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου.
(Nic. H. E. III, 28.)

1 „*Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Μάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνῖνος Σεβαστὸς,*
„*Ἀρμένιος, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ πέμπτον καὶ δέ-*
2 „*κατον, ὕπατος τὸ τρίτον, τῷ κοινῷ τῆς Ἀσίας χαίρειν. ἐγὼ μὲν οἶδα*
„*ὅτι καὶ τοῖς θεοῖς ἐπιμελὲς ἐστι, μὴ λανθάνειν τοὺς τοιούτους. πολὺ γὰρ*
„*μᾶλλον ἐκεῖνοι κολάσαιεν ἂν τοὺς μὴ βουλομένους αὐτοὺς προσκυνεῖν, ἢ*
3 „*ὑμεῖς. ὃς εἰς ταραχὴν ἐμβάλλετε, βεβαιοῦντες τὴν γνώμην αὐτῶν ἥνπερ*
„*ἔχουσιν, ὡς ἀθέων κατηγοροῦντες. εἴη δ' ἂν ἐκείνοις αἱρετὸν τὸ δοκεῖν*
„*κατηγορουμένοις τεθνάναι μᾶλλον, ἢ ζῆν, ὑπὲρ τοῦ οἰκείου θεοῦ. ὅθεν καὶ*

---

4. *Αὐτοκράτορι* — Just. Apol. maj. c. 1. p. 53 ed. Colon. | 5. *Λευκίῳ φιλοσόφῳ bcdfx Justin. R* (ed. Frob.) prob. G^a, *Λευκίῳ φιλοσόφου aeghik Rufini codices quidam* (teste Valesio) NV^aE. cf. Ottonis ad Just. l. c. notam 5. | 9. *Φλαυίας*] *Φλαυΐας* volgo. | *τῆς Συρίας cfghikx Just. NBH*^{b}, *Συρίας τῆς aeSVHS*^{a}. | 10. *ὧν* add. *cfi* (a sec. m.) NVS^aH, om. *aeghik Justini codices SB.* | *ποιήσομαι cfx* prob. H^b, *ποιοῦμαι aehSVH, πεποίημαι gik Just. NB.* | 17. *Αὐτοκράτωρ* — cf. Just. Apol. maj. c. 68. p. 100. ed. Colon. sed mirifice discrepat, quod exstat apud Justinum, exemplar ab hoc nostro eusebiano. utrumque explanavit notisque illustravit Eichstadius in Exercit. Antonin. V. (Annal. Acad. Jen. Vol. I. 1823. p. 290 seqq.). | 18. *δέκατον*] *τὸ δέκατον cefgikNB, τὸ* om. *ah Just.* (ubi *τὸ εἰ*) *SVHS*^{a}*Z.* | 21. *αὐτοὺς acfhE, αὐτοῖς egik Just. N.* | 23. *ἐκείνοις bcdfx Just.* probantibus V^aG^a, *κἀκείνοις aeghikNE.* | *τὸ abehikx N Just. SVS*^{a}*HH*^{a}*B, τῷ cdfg.* | 24. *κατηγορουμένοις bcdefghikxVB, κατηγορουμένους aNSS*^{a}*HH*^{a}. apud Justinum legitur *εἴη δ' ἂν ἐκείνοις χρήσιμον τὸ δοκεῖν ἐπὶ τῷ κατηγορουμένῳ τεθνάναι.*

„νικῶσι, προϊέμενοι τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, ἥπερ πειθόμενοι οἷς ἀξιᾶτε πράτ-
„τειν αὐτές. περὶ δὲ τῶν σεισμῶν τῶν γεγονότων καὶ γινομένων ἐκ 4
„ἄτοπον ὑμᾶς ὑπομνῆσαι, ἀθυμοῦντας μὲν ὅταν περ ὦσι, παραβάλλοντας
„δὲ τὰ ὑμέτερα πρὸς τὰ ἐκείνων. οἱ μὲν ἂν εὐπαῤῥησιαστότεροι γίγνον- 5
„ται πρὸς τὸν θεὸν, ὑμεῖς δὲ παρὰ πάντα τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἀγνοεῖν
„δοκεῖτε, τῶν τε θεῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀμελεῖτε καὶ τῆς θρησκείας τῆς
„περὶ τὸν ἀθάνατον, ὃν δὴ τὸς Χριστιανὸς θρησκεύοντας ἐλαύνετε καὶ
„διώκετε ἕως θανάτε. ὑπὲρ δὲ τῶν τοιούτων ἤδη καὶ πολλοὶ τῶν περὶ 6
„τὰς ἐπαρχίας ἡγεμόνων καὶ τῷ θειοτάτῳ ἡμῶν ἔγραψαν πατρί, οἷς καὶ
„ἀντέγραψε μηδὲν ἐνοχλεῖν τοῖς τοιούτοις, εἰ μηδὲν φαίνοιντο περὶ τὴν
„τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐγχειρῦντες. καὶ ἐμοὶ δὲ περὶ τῶν τοιούτων
„πολλοὶ ἐσήμαναν, οἷς δὴ καὶ ἀντέγραψα, κατακολεθῶν τῇ τῦ πατρὸς
„γνώμῃ. εἰ δέ τις ἐπιμένοι τινὰ τῶν τοιούτων εἰς πράγματα φέρων ὡς 7
„δὴ τοιῦτον, ἐκεῖνος ὁ καταφερόμενος ἀπολελύσθω τῦ ἐγκλήματος, καὶ
„ἐὰν φαίνηται τοιῦτος ὤν, ὁ δὲ καταφέρων ἔνοχος ἔσται δίκης. προσ-
„τέθη ἐν Ἐφέσῳ ἐν τῷ κοινῷ τῆς Ἀσίας." τέτοις ἔτω χωρήσασιν ἐπι- 8
μαρτυρῶν Μελίτων τῆς ἐν Σάρδεσιν ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, κατ' αὐτὸ
γνωριζόμενος τῦ χρόνε, δῆλός ἐστιν ἐκ τῶν εἰρημένων αὐτῷ ἐν ᾗ πε-
ποίηται πρὸς αὐτοκράτορα Οὐῆρον ὑπὲρ τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος
ἀπολογίᾳ.

---

1. προϊέμενοι] περιέμενοι *H* errore typogr. | 2. ἐκ om. *Chron. Pasch.* (p. 485, 3 not. Dind.) prob. Haffner (Comm. de edicto Ant. Pii 1781). apud Justinum legitur ἐκ εἰκὸς ὑπομνῆσαι. | 3. ἀθυμοῦντας μὲν κτλ.] locum impeditiorem variis conjecturis vexavit Strothius, quas hic singillatim referre longum est. Examini eas subjecit Kimmelius (de Ruf. p. 281 seqq.), qui idem probabilem loci interpretationem proposuit. Verte: „de terrae motibus haud absurdum videtur vos commonere (corripere), ut qui soleatis, quum terra movetur, non modo animum despondere, sed etiam horum motuum causam culpamque, quae vestra est, transferre in Christianos." ita jam Rufinus, qui haec habet: „de motibus autem terrae — absurdum non erit, moerorem vestrum justa commonitione solari, quandoquidem comperi, quod in hujuscemodi rebus ad illorum invidiam communes casus transfertis." de sententia cf. Tertull. Apol. 40: „existimant, omnis publicae cladis, omnis popularis incommodi Christianos esse causam. si coelum stetit, si terra movit, — statim Christianos ad leonem." | 4. ὑμέτερα *sv Just. V*^{a}*S*^{a}*HH*^{a}, ἡμέτερα *abcdefghikx Chr. Pasch. NSVK* (de Ruf. p. 281. not. 9). | γίγνονται *cfikx*, γίνονται *aegh Just. NE.* | 7. τὸς om. *cf.* | καὶ διώκετε om. *h.* | 10. εἰ μηδὲν *cfx* prob. *G*^{a}*H*^{b}, εἰ μὴ cum Justino ceteri, qui post φαίνοιντο addunt τι, quod om. *cfikx.* | φαίνοιντο *bcdfhik Just. VHB*, ἐμφαίνοιντο *aegNSS*^{a}. | 11. τῶν add. *cikx* prob. *G*^{a}, om. volgo. | 19. post πρὸς add. τὸν *aeSVH*, om. *cfghikxB.* | Οὐῆρον] Οὔηρον *bcdfx*, Βῆρον *k.* | post δόγματος add. χρησιμωτάτῃ *aehE*, om. *cfgikx* prob. *G*^{a}.

CAP. 14.

Τὰ περὶ Πολυκάρπου τοῦ τῶν ἀποστόλων γνωρίμου μνημονευόμενα.
(Nic. H. E. III, 30.)

1 Ἐπὶ δὲ τῶν δηλωθέντων, Ἀνικήτου τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἡγεμόνος, Πολύκαρπον ἔτι περιόντα τῷ βίῳ γενέσθαι τε ἐπὶ Ῥώμης καὶ εἰς ὁμιλίαν τῷ Ἀνικήτῳ ἐλθεῖν διά τι ζήτημα περὶ τῆς κατὰ τὸ πάσχα ἡμέρας,
2 Εἰρηναῖος ἱστορεῖ. καὶ ἄλλην δὲ ὁ αὐτὸς περὶ τοῦ Πολυκάρπου παραδίδωσι διήγησιν, ἣν ἀναγκαῖον τοῖς περὶ αὐτοῦ δηλωθεῖσιν ἐπισυνάψαι, ἔτους ἔχοντος.

Ἀπὸ τοῦ τρίτου τῶν πρὸς τὰς αἱρέσεις Εἰρηναίου.

3 „Καὶ Πολύκαρπος δὲ οὐ μόνον ὑπὸ ἀποστόλων μαθητευθεὶς, καὶ „συναναστραφεὶς πολλοῖς τὸν Χριστὸν ἑωρακόσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀπο„στόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ ἐν Σμύρνῃ ἐκκλησίᾳ ἐπί-
4 „σκοπος, ὃν καὶ ἡμεῖς ἑωράκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ. ἐπιπολὺ „γὰρ παρέμεινε, καὶ πάνυ γηραλέος, ἐνδόξως καὶ ἐπιφανέστατα μαρτυρή„σας, ἐξῆλθε τοῦ βίου, ταῦτα διδάξας ἀεὶ, ἃ καὶ παρὰ τῶν ἀποστόλων
5 „ἔμαθεν, ἃ καὶ ἡ ἐκκλησία παραδίδωσιν, ἃ καὶ μόνα ἐστὶν ἀληθῆ. μαρ„τυροῦσι τούτοις αἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐκκλησίαι πᾶσαι, καὶ οἱ μέχρι νῦν „διαδεδεγμένοι τὸν Πολύκαρπον, πολλῷ ἀξιοπιστότερον καὶ βεβαιότερον „ἀληθείας μάρτυρα ὄντα Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος καὶ τῶν λοιπῶν
„κακογνωμόνων, οἳς καὶ ἐπὶ Ἀνικήτου ἐπιδημήσας τῇ Ῥώμῃ πολλοὺς ἀπὸ „τῶν προειρημένων αἱρετικῶν ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, μίαν „καὶ μόνην ταύτην ἀλήθειαν κηρύξας ὑπὸ τῶν ἀποστόλων παρειληφέναι,
6 „τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραδεδομένην. καί εἰσιν οἱ ἀκηκοότες αὐτοῦ, „ὅτι Ἰωάννης ὁ τοῦ κυρίου μαθητὴς ἐν τῇ Ἐφέσῳ πορευθεὶς λουσασθαι, „καὶ ἰδὼν ἔσω Κήρινθον, ἐξήλατο τοῦ βαλανείου μὴ λουσάμενος, ἀλλ' „ἐπειπὼν· φύγωμεν, μὴ καὶ τὸ βαλανεῖον συμπέσῃ, ἔνδον ὄντος Κηρίνθου
7 „τοῦ τῆς ἀληθείας ἐχθροῦ. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πολύκαρπος Μαρκίωνί ποτε „εἰς ὄψιν αὐτῷ ἐλθόντι καὶ φήσαντι „„ἐπιγινώσκεις ἡμᾶς““ ἀπεκρίθη·

---

7. *ἱστορεῖ* — Iren. fragm. p. 341 Mass. (Eus. H. E. V, 24). | 10. *ἀπὸ τοῦ τρίτου* — Iren. adv. haer. III, 3, 4. p. 176 Mass. | 12. *πολλοῖς τοῖς τὸν aehi* (in marg.) *kE*, *τοῖς* om. *ciN*. | *Χριστὸν*] *Κύριον egRN Iren. Sa B*. | 15. post *γηραλέος* add. *ἦν aikNSSa*, om. *cefgh Iren. VHB*. | 17. *ἡ ἐκκλησία*] „quae et ecclesiae tradidit“ Iren. vet. interpr. | 22. *ἐπὶ cxN* prob. *Ga*, *εἰς* volgo. | 24. *ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας*] „quam et ecclesiae tradidit“ Iren. vet. interpr., „et haec ecclesiae tradebat“ *B*. | 29. *ἐπιγινώσκεις bcdfikx Chron. Pasch.* (p. 480 Dind.) prob. Walchio (Hist. der Ketz. I, 499) Gersdorfio (Ep. crit. p. XII) et Stierenio (Ed. Iren. p. 434. not. 8), „cognoscis“ Iren. cod. Arund., *ἐπιγίνωσκε aegh RNS VHB Hb*.

„„ἐπιγινώσκω τὸν πρωτότοκον τȣ̃ σατανᾶ.““ τοσαύτην οἱ ἀπόστολοι „καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἔσχον εὐλάβειαν πρὸς τὸ μηδὲ μέχρι λόγȣ κοι- „νωνεῖν τινὶ τῶν παραχαρασσόντων τὴν ἀλήθειαν, ὡς καὶ Παῦλος ἔφη- „σεν· „„αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νȣθεσίαν παραιτȣ̃, „εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιȣ̃τος, καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος.““ „ἔστι δὲ καὶ ἐπιστολὴ Πολυκάρπȣ πρὸς Φιλιππησίȣς γεγραμμένη ἱκα- 8 „νωτάτη, ἐξ ἧς καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς πίστεως αὐτȣ̃ καὶ τὸ κήρυγμα „τῆς ἀληθείας οἱ βȣλόμενοι καὶ φροντίζοντες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας „δύνανται μαθεῖν.“ ταῦτα ὁ Εἰρηναῖος. ὁ γέ τοι Πολύκαρπος ἐν τῇ 9 δηλωθείσῃ πρὸς Φιλιππησίȣς αὐτȣ̃ γραφῇ φερομένῃ εἰς δεῦρο κέχρηταί τισι μαρτυρίαις ἀπὸ τῆς Πέτρȣ προτέρας ἐπιστολῆς. Ἀντωνῖνον μὲν δὴ 10 τὸν Εὐσεβῆ κληθέντα, εἰκοστὸν καὶ δεύτερον ἔτος τῆς ἀρχῆς διανύσαντα, Μάρκος Αὐρήλιος Οὐῆρος, ὁ καὶ Ἀντωνῖνος, υἱὸς αὐτȣ̃, σὺν καὶ Λȣκίῳ ἀδελφῷ διαδέχεται.

CAP. 15.

Ὥπως κατὰ Οὐῆρον ὁ Πολύκαρπος ἅμα ἑτέροις ἐμαρτύρησεν ἐπὶ τῆς Σμυρναίων πόλεως.

(Nic. H. E. III, 34. 35.)

Ἐν τȣ́τῳ δὲ ὁ Πολύκαρπος μεγίστων τὴν Ἀσίαν ἀναθορυβησάντων 1 διωγμῶν μαρτυρίῳ τελειȣ̃ται. ἀναγκαιότατον δὲ αὐτȣ̃ τὸ τέλος ἐγγράφως ἔτι φερόμενον ἡγȣ̃μαι δεῖν μνήμῃ τῆς ἱστορίας καταθέσθαι. ἔστι δὲ ἡ 2 γραφὴ ἐκ προσώπȣ ἧς αὐτὸς ἐκκλησίας ἡγεῖτο ταῖς κατὰ Πόντον παροι- κίαις τὰ κατ' αὐτὸν ἀποσημαίνȣσα διὰ τȣ́των· „ἡ ἐκκλησία τȣ̃ θεȣ̃ ἡ 3 „παροικȣ̃σα Σμύρναν, τῇ ἐκκλησίᾳ τȣ̃ θεȣ̃ τῇ παροικȣ́σῃ ἐν Φιλομηλίῳ „καὶ πάσαις ταῖς κατὰ πάντα τόπον τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας „παροικίαις· ἔλεος, εἰρήνη καὶ ἀγάπη θεȣ̃ πατρὸς καὶ κυρίȣ ἡμῶν Ἰησȣ̃

---

1. ἐπιγινώσκω] ἐπιγινώσκω, ἐπιγινώσκω *ehk*, ἐπιγινώσκω σε *Chron. Pasch.* (p. 480), „cognosco te“ Iren. vet. interpr. | 3. ἔφησεν — Tit. 3, 10. | 9. ὁ om. *h*. | γε *bcdf* (in quibus μέν γε legi falso testatur Valesius) *ghikxBH*ᵇ, μέν *aeSVH*. | 13. υἱὸς] ὁ υἱὸς *efg*. | 21. ἔτι] ἤδη *bcdfx*. | τῆς ἱστορίας] τῆς ἱστ. τῆςδε *aSVHS*ᵃ, τῆςδε τῆς ἱστ. *bcdefgikV*ᵃ*B*: τῆςδε om. *x* prob. *G*ᵃ et *H*ᵇ. | 22. Πόντον] Πόντȣ *x*, πάντα τόπον conj. *V*ᵃ. | 23. διὰ τȣ́των] conferri potest cum narratione Eusebiana aliquantum liberiori integrius illud epistolae smyrnensis exemplum, quod post Halloixium evulgavere Usserius, Cotelerius, Ruinartus (Act. Mart. p. 37), Jacobsonius (Clement. Ignat. Polyc. quae supers. Tom. II. Oxon. 1838. p. 542), Hefelius (Patr. ap. opp. p. 274), alii. Adnotavi hujus exempli lectiones signo *z*. | 24. τῇ ἐκκλησίᾳ τȣ̃ θεȣ̃ add. *cgikxzRNS*ᵃ*B* (sed is om. τῇ post θεȣ̃) *H*ᵇ, om. volgo. cf. Clem. Epist. ad Corinth. init. | 26. ἡμῶν] ὑμῶν *H* tacite.

„Χριστῦ πληθυνθείη. ἐγράψαμεν ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τὰ κατὰ τὸς μαρτυρή-
„σαντας καὶ τὸν μακάριον Πολύκαρπον, ὅστις ὥσπερ ἐπισφραγίσας διὰ
4 „τῆς μαρτυρίας αὐτῦ κατέπαυσε τὸν διωγμόν.“ τούτοις ἑξῆς πρὸ τῆς
ἀμφὶ τῦ Πολυκάρπυ διηγήσεως τὰ κατὰ τὸς λοιπὸς ἀνιστορῦσι μάρτυρας,
οἵας ἐνστάσεις πρὸς τὰς ἀληθόνας ἐνεδείξαντο, διαγράφοντες. κατα- 5
πλῆξαι γάρ φασι τὸς ἐν κύκλῳ περιεστῶτας καὶ θεωμένυς τοτὲ μὲν μάστιξι
μέχρι καὶ τῶν ἐνδοτάτω φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν καταξαινομένυς, ὡς ἤδη
καὶ τὰ ἐν μυχοῖς ἀπόῤῥητα τῦ σώματος σπλάγχνα τε αὐτῶν καὶ μέλη
κατοπτεύεσθαι, τοτὲ δὲ τὸς ἀπὸ θαλάττης κήρυκας καί τινας ὀξεῖς
ὀβελίσκυς ὑποστρωννυμένυς, καὶ διὰ παντὸς εἴδυς κολάσεων καὶ βασάνων 10
5 προϊόντας, καὶ τέλος θηρσὶν εἰς βορὰν παραδιδομένυς. μάλιστα δὲ ἱστο-
ρῦσιν διαπρέψαι τὸν γενναιότατον Γερμανικὸν, ὑπορῥωννύντα σὺν θείᾳ
χάριτι τὴν ἔμφυτον περὶ τὸν θάνατον τῦ σώματος δειλίαν. βελομένυ γέ
τοι τῦ ἀνθυπάτυ πείθειν αὐτὸν, προβαλλομένυ τε τὴν ἡλικίαν καὶ ἀντι-
βολοῦντος κομιδῇ νέον ὄντα καὶ ἀκμαῖον οἶκτον ἑαυτῦ λαβεῖν, μὴ μελλῆ- 15
σαι, προθύμως δὲ ἐπισπάσασθαι εἰς ἑαυτὸν τὸ θηρίον, μονονυχὶ βιασά-
μενον καὶ παροξύναντα, ὡς ἂν τάχιον τῦ ἀδίκυ καὶ ἀνόμυ βίυ αὐτῶν
6 ἀπαλλαγείη. τότε δὲ ἐπὶ τῷ διαπρεπεῖ θανάτῳ τὸ πᾶν πλῆθος ἀποθαυμάσαν
τῆς ἀνδρείας τὸν θεοφιλῆ μάρτυρα καὶ τὴν καθόλυ τῦ γένυς τῶν Χρι-
στιανῶν ἀρετὴν, ἀθρόως ἐπιβοᾶν ἄρξασθαι· „αἶρε τὸς ἀθέυς· ζητείσθω 20
7 Πολύκαρπος.“ καὶ δὴ πλείστης ἐπὶ ταῖς βοαῖς γενομένης ταραχῆς Φρύγα
τινὰ τὸ γένος, Κόϊντον τοὔνομα, νεωστὶ ἐκ τῆς Φρυγίας ἐπιστάντα,
ἰδόντα τὰς θῆρας καὶ τὰς ἐπὶ τούτοις ἀπειλὰς καταπτῆξαι τὴν ψυχὴν
8 μαλακισθέντα, καὶ τέλος τῆς σωτηρίας ἐνδῦναι. ἐδήλυ δὲ τοῦτον ὁ τῆς
προειρημένης γραφῆς λόγος προπετέστερον, ἀλλ' οὐ κατ' εὐλάβειαν ἐπι- 25
πηδῆσαι τῷ δικαστηρίῳ σὺν ἑτέροις, ἁλόντα δ' ἓν ὅμως καταφανὲς ὑπό-
δειγμα τοῖς πᾶσι παρασχεῖν, ὅτι μὴ δέοι τοῖς τοιούτοις ῥιψοκινδύνως καὶ
ἀνευλαβῶς ἐπικατατολμᾶν. ἀλλὰ ταύτῃ μὲν εἶχε πέρας τὰ κατὰ τούτυς.
9 τόν γε μὴν θαυμασιώτατον Πολύκαρπον τὰ μὲν πρῶτα τούτων ἀκύσαντα
ἀτάραχον διαμεῖναι, εὐσταθὲς τὸ ἦθος καὶ ἀκίνητον φυλάξαντα, βέλεσθαί 30
τε αὐτῦ κατὰ τὴν πόλιν περιμένειν· πεισθέντα γε μὴν ἀντιβολῦσι τοῖς
ἀμφ' αὐτὸν, καὶ ὡς ἂν ὑπεξέλθοι παρακαλῦσι, προελθεῖν εἰς οὐ πόῤῥω
διεστῶτα τῆς πόλεως ἀγρὸν, διατρίβειν τε σὺν ὀλίγοις ἐνταῦθα, νύκτωρ

---

6. καὶ θεωμ. *bcdfux*, καὶ om. volgo. | 10. κολάσεων] κολάσεως *fgik*. | 17. αὐτῶν om. *aeS*. | 28. ἐπικατατολμᾶν *cxH*^{b}, ἐπιτολμᾶν *aeghSS*^{a}*B*, κατατολμᾶν *fikVH*. | 30. διαμεῖναι] μεῖναι *aegh*. | 31. κατὰ τὴν π. περιμένειν *cfhxVHB*, κατὰ π. μένειν *ikz*, περιμένειν κατὰ π. *aeSS*^{a}.

καὶ μεθ' ἡμέραν ἔτε ἕτερον πράττοντα, ἢ ταῖς πρὸς τὸν Κύριον διακαρτεροῦντα εὐχαῖς, δι' ὧν δεῖσθαι καὶ ἱκετεύειν, εἰρήνην ἐξαιτούμενον ταῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίαις· τοῦτο γὰρ καὶ εἶναι ἐκ τοῦ παντὸς αὐτῷ σύνηθες. καὶ δὴ εὐχόμενον ἐν ὀπτασίᾳ τριῶν πρότερον ἡμερῶν τῆς 10
5 συλλήψεως νύκτωρ ἰδεῖν τὸ ὑπὸ κεφαλῆς αὐτῷ στρῶμα ἀθρόως ἔτως ὑπὸ πυρὸς φλεχθὲν δεδαπανῆσθαι, ἔξυπνον δὲ ἐπὶ τούτῳ γενόμενον εὐθὺς ὑφερμηνεῦσαι τοῖς παροῦσι τὸ φανέν, μονονεχὶ τὸ μέλλον προθεσπίσαντα, σαφῶς τε ἀνειπόντα τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, ὅτι δέοι αὐτὸν διὰ Χριστὸν πυρὶ τὴν ζωὴν μεταλλάξαι. ἐπικειμένων δὴ ἦν σὺν πάσῃ σπουδῇ τῶν ἀναζη- 11
10 τούντων αὐτὸν, αὖθις πρὸς τῆς τῶν ἀδελφῶν διαθέσεως καὶ στοργῆς ἐκβεβιασμένον μεταβῆναί φασιν ἐφ' ἕτερον ἀγρὸν, ἔνθα μετ' οὐ πλεῖστον τὰς συνελαύνοντας ἐπελθεῖν, δύο δὲ τῶν αὐτόθι συλλαβεῖν παίδων, ὧν θάτερον αἰκισαμένους ἐπιστῆναι δι' αὐτοῦ τῇ τοῦ Πολυκάρπου καταγωγῇ. ὑφὲ δὲ τῆς ὥρας ἐπελθόντας αὐτὸν μὲν εὑρεῖν ἐν ὑπερῴῳ κατακείμενον, 12
15 ὅθεν δυνατὸν ὂν αὐτῷ ἐφ' ἑτέραν μεταστῆναι οἰκίαν μὴ βεβουλῆσθαι, εἰπόντα· τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ γινέσθω. καὶ δὴ μαθὼν παρόντας, ὡς ὁ 13
λόγος φησὶ, καταβὰς αὐτοῖς διελέξατο, εὖ μάλα φαιδρῷ καὶ πραοτάτῳ προσώπῳ, ὡς καὶ θαῦμα δοκεῖν ὁρᾶν τοὺς πάλαι τοῦ ἀνδρὸς ἀγνῶτας, ἐναποβλέποντας τῷ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ παλαιῷ, καὶ τῷ σεμνῷ καὶ εὐστα-
20 θεῖ τοῦ προσώπου, καὶ εἰ τοσαύτη γένοιτο σπουδὴ ὑπὲρ τοῦ τοιοῦτον συλληφθῆναι πρεσβύτην. ὁ δ' οὐ μελλήσας εὐθέως τράπεζαν αὐτοῖς παρατε- 14
θῆναι προστάττει, εἶτα τροφῆς ἀφθόνου μεταλαβεῖν ἀξιοῖ, μίαν τε ὥραν, ὡς ἂν προσεύξοιτο ἀδεῶς, παρ' αὐτῶν αἰτεῖται. ἐπιτρεψάντων δὲ ἀναστὰς ηὔχετο, ἔμπλεως τῆς χάριτος ὢν τοῦ κυρίου, ὡς ἐκπλήττεσθαι τοὺς
25 παρόντας εὐχομένου αὐτοῦ ἀκροωμένους, πολλούς τε αὐτῶν μετανοεῖν ἤδη ἐπὶ τῷ τοιοῦτον ἀναιρεῖσθαι μέλλειν σεμνὸν καὶ θεοπρεπῆ πρεσβύτην. ἐπὶ τούτοις ἡ περὶ αὐτοῦ γραφὴ κατὰ λέξιν ὧδέ πως τὰ ἑξῆς τῆς ἱστορίας 15
ἔχει· „ἐπεὶ δέ ποτε κατέπαυσε τὴν προσευχὴν, μνημονεύσας ἁπάντων καὶ

---

3. καὶ post γὰρ om. *c* (a pr. m.) | 5. αὐτῷ *cfgik*, αὐτοῦ *aehNE*. cf. p. 91, 18: καίπερ τοῦ πατρὸς αὐτῷ Οὐεσπασιανοῦ μηδὲν καθ' ἡμῶν ἐπινοήσαντος. | 7. μονονεχὶ om. *aegNS*. | 10. πρὸς *cfikx* prob. G^a et H^b, ὑπὸ *aeghE*. | 11. ἐφ' *cfgikxNH*^{b}, εἰς *aehzE*. | 12. δὲ *cfgikB*, τε *aehSVH*. in *z* legitur καὶ μὴ εὑρόντες συνελάβοντο παιδάρια δύο, unde *B* suspicatur Eusebium scripsisse ἐπελθεῖν, καὶ αὐτὸν μὲν μὴ εὑρεῖν, δύο δὲ κτλ. | 15. ὂν add. *acfE*, om. *eghik*. | 16. θεοῦ *cfghikxBH*^{b}, Κυρίου *aeNSVS*^{a}*H*. in *z* variant libri inter θεοῦ, quod e tribus codd. recepit Jacobsonius, et Κυρίου, quod dedit Usserius. | 20. προσώπου *cfi* (a pr. m.) *vSVH*, τρόπου *aeghi* (a sec. m.) *ktS*^{a}*B*, om. *z*. | εἰ om. *h*. | γένοιτο] γεγόνει *aegpt*. | 21. εὐθέως om. *h*. | 25. εὐχ. αὐτοῦ ἀκρ. *cfikxB*, εὐχόμενον ἀκρ. *g*, ἀκρ. εὐχ. αὐτοῦ *aehSVHS*^{a}.

„τῶν πώποτε συμβεβληκότων αὐτῷ μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἐνδόξων τε
„καὶ ἀδόξων, καὶ πάσης τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικῆς ἐκκλησίας,
„τῆς ὥρας ἐλθούσης τὸ ἐξιέναι, ὅνῳ καθίσαντες αὐτὸν ἤγαγον εἰς τὴν
„πόλιν, ὄντος σαββάτου μεγάλου, καὶ ὑπήντα αὐτῷ ὁ εἰρήναρχος Ἡρώδης
„καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικήτης, οἳ καὶ μεταθέντες αὐτὸν εἰς τὸ ὄχημα
„ἔπειθον παρακαθεζόμενοι καὶ λέγοντες· τί γὰρ κακόν ἐστιν εἰπεῖν
16 „„κύριε καῖσαρ,““ καὶ θῦσαι καὶ διασώζεσθαι; ὁ δὲ τὰ μὲν πρῶτα οὐκ
„ἀπεκρίνατο, ἐπιμενόντων δὲ αὐτῶν ἔφη· οὐ μέλλω πράττειν ὃ συμβου-
„λεύετέ μοι. οἱ δὲ ἀποτυχόντες τοῦ πεῖσαι αὐτὸν δεινὰ ῥήματα ἔλεγον,
„καὶ μετὰ σπουδῆς καθῆρον, ὡς κατιόντα ἀπὸ τοῦ ὀχήματος ἀποσῦραι τὸ
„ἀντικνήμιον. ἀλλὰ γὰρ μὴ ἐπιστραφείς, οἷα μηδὲν πεπονθὼς, προθύμως
17 „μετὰ σπουδῆς ἐπορεύετο, ἀγόμενος εἰς τὸ στάδιον. θορύβου δὲ τηλικούτου
„ὄντος ἐν τῷ σταδίῳ, ὡς μηδὲ πολλοῖς ἀκουσθῆναι, τῷ Πολυκάρπῳ
„εἰσιόντι εἰς τὸ στάδιον φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ γέγονεν· ἴσχυε Πολύκαρπε καὶ
„ἀνδρίζου. καὶ τὸν μὲν εἰπόντα οὐδεὶς εἶδεν, τὴν δὲ φωνὴν τῶν ἡμετέρων
18 „πολλοὶ ἤκουσαν. προσαχθέντος οὖν αὐτῷ θόρυβος ἦν μέγας, ἀκουσάντων
„ὅτι Πολύκαρπος συνείληπται. λοιπὸν οὖν προσελθόντα ἀνηρώτα ὁ ἀν-
„θύπατος, εἰ αὐτὸς εἴη Πολύκαρπος. καὶ ὁμολογήσαντος ἔπειθεν ἀρνεῖ-
„σθαι λέγων „„αἰδέσθητί σου τὴν ἡλικίαν““ καὶ ἕτερα τούτοις ἀκόλουθα,
„ἃ σύνηθες αὐτοῖς λέγειν ἐστίν· „„ὄμοσον τὴν Καίσαρος τύχην, μετανόη-
19 „σον, εἶπον· αἶρε τοὺς ἀθέους.““ ὁ δὲ Πολύκαρπος ἐμβριθεῖ τῷ προσώπῳ
„εἰς πάντα τὸν ὄχλον τὸν ἐν τῷ σταδίῳ ἐμβλέψας, ἐπισείσας αὐτοῖς
„τὴν χεῖρα, στενάξας τε καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν· αἶρε τοὺς
20 „ἀθέους. ἐγκειμένου δὲ τοῦ ἡγεμόνος καὶ λέγοντος· ὄμοσον καὶ ἀπολύσω σε,
„λοιδόρησον τὸν Χριστὸν, ἔφη ὁ Πολύκαρπος· ὀγδοήκοντα καὶ ἓξ ἔτη
„δουλεύω αὐτῷ, καὶ οὐδέν με ἠδίκησε· καὶ πῶς δύναμαι βλασφημῆσαι τὸν
21 „βασιλέα μου, τὸν σώσαντά με; ἐπιμένοντος δὲ πάλιν αὐτοῦ καὶ λέγοντος·
„ὄμοσον τὴν Καίσαρος τύχην, ὁ Πολύκαρπος· εἰ κενοδοξεῖς, φησὶν, ἵνα
„ὀμόσω τὴν Καίσαρος τύχην, ὡς λέγεις, προσποιούμενος ἀγνοεῖν ὅστις
„εἰμὶ, μετὰ παῤῥησίας ἄκουε· Χριστιανός εἰμι. εἰ δὲ θέλεις τὸν τῆς
22 „Χριστιανισμοῦ μαθεῖν λόγον, δὸς ἡμέραν καὶ ἄκουσον. ἔφη ὁ ἀνθύπατος·
„πεῖσον τὸν δῆμον. Πολύκαρπος ἔφη· σὲ μὲν καὶ λόγου ἠξίωσα, δεδι-

---

1. *συμβεβληκότων bcehikRVS*^{a}*HB*, *συμβεβηκότων afgzS* mendose. cf. p. 94, 23. | 3. *ἤγαγον bcdfikx*, *ἦγον aehzNE*. | 7. *διασώζεσθαι*] *σώζεσθαι aegNSS*^{a}. | 11. *προθύμως cfhVH*, *πρόθυμος aegikSS*^{a}*B*. in *z* variant codd. inter utrumque. | 15. *ἐδεὶς cfgikxzB*, *οὐδὲ εἷς aehSVHS*^{a}. | 20. *λέγειν ἐστὶν cfikx*, *ἐστὶ λέγειν aeghE*. | 25. *καὶ* post *ὀγδ.* om. *h*.

„δάγμεθα γὰρ ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ὑπὸ θεῦ τεταγμέναις τιμὴν κατὰ τὸ
„προσῆκον τὴν μὴ βλάπτουσαν ἡμᾶς ἀπονέμειν, ἐκείνους δὲ ἐκ ἀξίας ἡγεῖμαι
„τῦ ἀπολογεῖσθαι αὐτοῖς. ὁ δὲ ἀνθύπατος ἔφη· θηρία ἔχω· τούτοις σε 23
„παραβαλῶ ἐὰν μὴ μετανοήσῃς. ὁ δὲ εἶπεν· κάλει, ἀμετάθετος γὰρ
„ἡμῖν ἡ ἀπὸ τῶν κρειττόνων ἐπὶ τὰ χείρω μετάνοια, καλὸν δὲ μετα-
„τίθεσθαι ἀπὸ τῶν χαλεπῶν ἐπὶ τὰ δίκαια. ὁ δὲ πάλιν πρὸς αὐτὸν· 24
„πυρί σε ποιήσω δαμασθῆναι, ἐὰν τῶν θηρίων καταφρονῇς, ἐὰν μὴ με-
„τανοήσῃς. Πολύκαρπος εἶπε· πῦρ ἀπειλεῖς πρὸς ὥραν καιόμενον καὶ
„μετ' ὀλίγον σβεννύμενον, ἀγνοεῖς γὰρ τὸ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ
„αἰωνίου κολάσεως τοῖς ἀσεβέσι τηρούμενον πῦρ. ἀλλὰ τί βραδύνεις; φέρε
„ἃ βούλει. ταῦτα δὲ καὶ ἕτερα πλείω λέγων θάρσους καὶ χαρᾶς ἐνεπίμ- 25
„πλατο, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῦ χάριτος ἐπληροῦτο, ὥστε μὴ μόνον μὴ
„συμπεσεῖν ταραχθέντα ὑπὸ τῶν λεγομένων πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ τἀναντίον
„τὸν ἀνθύπατον ἑστῆναι, πέμψαι τε τὸν κήρυκα καὶ ἐν μέσῳ τῷ σταδίῳ
„κηρῦξαι τρὶς· Πολύκαρπος ὡμολόγησεν ἑαυτὸν Χριστιανὸν εἶναι. τότε 26
„λεχθέντος ὑπὸ τῦ κήρυκος πᾶν τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων
„τῶν τὴν Σμύρναν κατοικούντων ἀκατασχέτῳ θυμῷ καὶ μεγάλῃ φωνῇ
„ἐβόα· οὗτός ἐστιν ὁ τῆς Ἀσίας διδάσκαλος, ὁ πατὴρ τῶν Χριστιανῶν,
„ὁ τῶν ἡμετέρων θεῶν καθαιρέτης, ὁ πολλοὺς διδάσκων μὴ θύειν μηδὲ
„προσκυνεῖν. ταῦτα λέγοντες ἐπεβόων καὶ ἠρώτων τὸν ἀσιάρχην Φί- 27
„λιππον, ἵνα ἐπαφῇ τῷ Πολυκάρπῳ λέοντα. ὁ δὲ ἔφη μὴ εἶναι ἐξὸν
„αὐτῷ, ἐπειδὴ πεπλήρωκει τὰ κυνηγέσια. τότε ἔδοξεν αὐτοῖς ὁμοθυ-
„μαδὸν ἐπιβοῆσαι, ὥστε ζῶντα τὸν Πολύκαρπον κατακαῦσαι. ἔδει γὰρ 28
„τὸ τῆς φανερωθείσης αὐτῷ ἐπὶ τῆ προσκεφαλαίᾳ ὀπτασίας πληρωθῆναι,
„ὅτε ἰδὼν αὐτὸ καιόμενον προσευχόμενος εἶπεν ἐπιστραφεὶς τοῖς μετ'
„αὐτῆ πιστοῖς προφητικῶς· δεῖ με ζῶντα κατακαῆναι. ταῦτα οὖν μετὰ 29
„τοσούτου τάχους ἐγένετο, θᾶττον ἢ ἐλέγετο, τῶν ὄχλων παραχρῆμα συνα-
„γόντων ἐκ τῶν ἐργαστηρίων καὶ ἐκ τῶν βαλανείων ξύλα καὶ φρύγανα,
„μάλιστα Ἰουδαίων προθύμως, ὡς ἔθος αὐτοῖς, εἰς ταῦτα ὑπεργέντων.

---

3. ἔφη *bcdfikx*, εἶπε *aeghzE*. | 5. ἡμῖν] εἰμί, κακὸν δὲ *g*. | μετάνοια] διάνοια conj. V^a, „nobis enim immobilis stat sententia, nec possumus de bono ad malum per poenitentiam commutari“ *R*. | 11. ἃ *bcdfhVS*^{a}*H*, ὃ *aegikzSB*, „adhibe utrum voles“ *R*. | πλείω *cfgikxB*, πλείονα *aehzSVH*. post πλείω add. τέτων *cfx*. | 12. μὴ post μόνον om. *aehS*. | 16. τῶν post πλῆθος add. *cfikxH*^{b}, om. ceteri codices et *E* cum *z*. | 18. Ἀσίας] ἀσεβείας *z* improbante Usserio. | 20. post προσκυνεῖν add. τοῖς θεοῖς *z*. | 26. κατακαῆναι *acfVS*^{a}*H*, καῆναι *ehikSB*, κατακαυθῆναι *z*. | 27. συναγόντων *cfgikxBH*^{b}, συναγαγόντων *aehSVH*. | 29. ταῦτα *bcdfghikxzRBH*^{b}, τοῦτο *aeSVH*.

30 „ἀλλὰ ὅτε ἡ πυρὰ ἡτοιμάσθη, ἀποθέμενος ἑαυτῷ πάντα τὰ ἱμάτια καὶ
„λύσας τὴν ζώνην ἐπειρᾶτο καὶ ὑπολύειν ἑαυτὸν, μὴ πρότερον τοῦτο
„ποιῶν, διὰ τὸ ἀεὶ ἕκαστον τῶν πιστῶν σπεύδάζειν ὅστις τάχιον τῶ χρωτὸς
„αὐτοῦ ἐφάψηται· ἐν παντὶ γὰρ ἀγαθῆς ἕνεκεν πολιτείας καὶ πρὸ τῆς
31 „πολιᾶς ἐκεκόσμητο. εὐθέως ἓν αὐτῷ περιεστίθετο τὰ πρὸς τὴν πυρὰν 5
„ἡρμοσμένα ὄργανα, μελλόντων δὲ αὐτῶν καὶ προσηλᾶν αὐτὸν εἶπεν·
„ἄφετέ με ἕτως. ὁ γὰρ διδὺς ὑπομεῖναι τὸ πῦρ δώσει καὶ χωρὶς τῆς
„ὑμετέρας ἐκ τῶν ἥλων ἀσφαλείας ἀσκύλτως ἐπιμεῖναι τῇ πυρᾷ. οἱ δὲ
32 „οὐ καθήλωσαν, προσέδησαν δὲ αὐτόν. ὁ δὲ ὀπίσω τὰς χεῖρας ποιήσας,
„καὶ προσδεθεὶς ὥσπερ κριὸς ἐπίσημος ἀναφερόμενος ἐκ μεγάλε ποιμνίε 10
33 „ὁλοκαύτωμα δεκτὸν θεῷ παντοκράτορι, εἶπεν· ὁ τῶ ἀγαπητῶ καὶ εὐλο-
„γητῶ παιδός σε Ἰησῶ Χριστῶ πατὴρ, δι' οὗ τὴν περί σε ἐπίγνωσιν εἰλή-
„φαμεν, ὁ θεὸς ἀγγέλων καὶ δυνάμεων καὶ πάσης τῆς κτίσεως παντός
„τε τῶ γένες τῶν δικαίων οἳ ζῶσιν ἐνώπιόν σε, εὐλογῶ σε ὅτι ἠξίωσάς
„με τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας ταύτης, τῶ λαβεῖν μέρος ἐν ἀριθμῷ τῶν μαρ- 15
„τύρων, ἐν τῷ ποτηρίῳ τῶ Χριστῶ, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς αἰωνίε ψυχῆς
34 „τε καὶ σώματος, ἐν ἀφθαρσίᾳ πνεύματος ἁγίε· ἐν οἷς προσδεχθείην
„ἐνώπιόν σε σήμερον ἐν θυσίᾳ πίονι καὶ προσδεκτῇ, καθὼς προητοί-
„μασας προφανερώσας καὶ πληρώσας ὁ ἀψευδὴς καὶ ἀληθινὸς θεός.
35 „διὰ τοῦτο καὶ περὶ πάντων σε αἰνῶ, σὲ εὐλογῶ, σὲ δοξάζω, διὰ τῶ 20
„αἰωνίε ἀρχιερέως Ἰησῶ Χριστῶ τῶ ἀγαπητῶ σε παιδὸς, δι' οὗ σοι σὺν
„αὐτῷ ἐν πνεύματι ἁγίῳ δόξα, καὶ νῦν καὶ εἰς τὲς μέλλοντας αἰῶνας,
36 „ἀμήν. ἀναπέμψαντος δὲ αὐτῶ τὸ ἀμὴν, καὶ πληρώσαντος τὴν προσευ-
„χὴν, οἱ τῶ πυρὸς ἄνθρωποι ἐξῆψαν τὸ πῦρ, μεγάλης δὲ ἐκλαμψάσης
„φλογὸς θαῦμα εἶδομεν, οἷς ἰδεῖν ἐδόθη, οἳ καὶ ἐτηρήθησαν εἰς τὸ ἀναγ- 25
37 „γεῖλαι τοῖς λοιποῖς τὰ γενόμενα. τὸ γὰρ πῦρ καμάρας εἶδος ποιῆσαν,
„ὥσπερ ὀθόνης πλοῖα ὑπὸ πνεύματος πληρεμένης, κύκλῳ περιετείχισε τὸ
„σῶμα τῶ μάρτυρος, καὶ ἦν εἰς μέσον οὐχ ὡς σὰρξ καιομένη, ἀλλ' ὡς
„χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἐν καμίνῳ πυρέμενος. καὶ γὰρ εὐωδίας τοιαύτης
„ἀντελαβόμεθα, ὡς λιβανωτῶ πνέοντος ἢ ἄλλε τινὸς τῶν τιμίων ἀρω- 30
38 „μάτων. πέρας γῦν ἰδόντες οἱ ἄνομοι μὴ δυνάμενον τὸ σῶμα ὑπὸ τῶ
„πυρὸς δαπανηθῆναι, ἐκέλευσαν προσελθόντα αὐτῷ κομφέκτορα παρα-
39 „βῦσαι τὸ ξίφος. καὶ τοῦτο ποιήσαντος ἐξῆλθε πλῆθος αἵματος, ὥστε
„κατασβέσαι τὸ πῦρ, καὶ θαυμάσαι πάντα τὸν ὄχλον, εἰ τοσαύτη τις

---

4. ἐν om. *z* ex recens. Jacobsonii. | 5. πολιᾶς] μαρτυρίας *z*. | 13. τῆς om. *fikx*. | 29. τοιαύτης *bcdfgNS*^{a}, τοσαύτης *aehikzSVHB*. | 33. τὸ add. *acf SVHS*^{a}, om. *eghikzB*.

„διαφορὰ μεταξὺ τῶν τε ἀπίστων καὶ τῶν ἐκλεκτῶν, ὧν εἷς καὶ ἕτος
„γέγονεν ὁ θαυμασιώτατος ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διδάσκαλος ἀπο-
„στολικὸς καὶ προφητικὸς, γενόμενος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Σμύρνῃ καθο-
„λικῆς ἐκκλησίας. πᾶν γὰρ ῥῆμα, ὃ ἀφῆκεν ἐκ τῆ στόματος αὐτῆ, καὶ
„ἐτελειώθη καὶ τελειωθήσεται. ὁ δὲ ἀντίζηλος καὶ βάσκανος καὶ πονηρὸς, 40
„ὁ ἀντικείμενος τῷ γένει τῶν δικαίων, ἰδὼν τὸ μέγεθος αὐτῆ τῆς μαρ-
„τυρίας καὶ τὴν ἀπαρχῆς ἀνεπίληπτον αὐτῆ πολιτείαν, ἐστεφανωμένον
„τε τὸν τῆς ἀφθαρσίας στέφανον καὶ βραβεῖον ἀναντίῤῥητον ἀπενηνεγμέ-
„νον, ἐπετήδευσεν ὡς μηδὲ τὸ σωμάτιον αὐτῆ ὑφ' ἡμῶν ληφθείη, καίπερ
„πολλῶν ἐπιθυμούντων τοῦτο ποιῆσαι, καὶ κοινωνῆσαι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ
„σαρκίῳ. ὑπέβαλον γοῦν τινες Νικήτην, τὸν τῆ Ἡρώδε πατέρα, ἀδελφὸν 41
„δὲ Ἄλκης, ἐντυχεῖν τῷ ἡγεμόνι, ὥστε μὴ δοῦναι αὐτῆ τὸ σῶμα, μὴ,
„φησὶν, ἀφέντες τὸν ἐσταυρωμένον, τοῦτον ἄρξωνται σέβειν. καὶ ταῦτα
„εἶπον ὑποβαλόντων καὶ ἐνισχυσάντων τῶν Ἰουδαίων, οἳ καὶ ἐτήρησαν
„μελλόντων ἡμῶν ἐκ τῆ πυρὸς αὐτὸν λαμβάνειν, ἀγνοοῦντες, ὅτι ἔτε τὸν
„Χριστόν ποτε καταλιπεῖν δυνησόμεθα, τὸν ὑπὲρ τῆς τῆ παντὸς κόσμε
„τῶν σωζομένων σωτηρίας παθόντα, ἔτε ἕτερόν τινα σέβειν. τοῦτον μὲν 42
„γὰρ ὄντα υἱὸν τῆ θεῆ προσκυνοῦμεν, τοὺς δὲ μάρτυρας ὡς μαθητὰς καὶ
„μιμητὰς τῆ κυρίε ἀγαπῶμεν ἀξίως, ἕνεκα εὐνοίας ἀνυπερβλήτε τῆς εἰς
„τὸν ἴδιον βασιλέα καὶ διδάσκαλον· ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς συγκοινωνούς τε
„καὶ συμμαθητὰς γενέσθαι. ἰδὼν ἴν ὁ ἑκατοντάρχης τὴν τῶν Ἰουδαίων 43
„γενομένην φιλονεικίαν, θεὶς αὐτὸν ἐν μέσῳ, ὡς ἔθος αὐτοῖς, ἔκαυσεν.
„ὕστως τε ἡμεῖς ὕστερον ἀνελόμενοι τὰ τιμιώτερα λίθων πολυτελῶν καὶ
„δοκιμώτερα ὑπὲρ χρυσίον ὀστᾶ αὐτῆ ἀπεθέμεθα ὅπε καὶ ἀκόλεθον ἦν.
„ἔνθα ὡς δυνατὸν ἡμῖν συναγομένοις ἐν ἀγαλλιάσει καὶ χαρᾷ παρέξει 44
„ὁ κύριος ἐπιτελεῖν τὴν τῆ μαρτυρίε αὐτῆ ἡμέραν γενέθλιον, εἴς τε τὴν
„τῶν προηθληκότων μνήμην καὶ τῶν μελλόντων ἄσκησίν τε καὶ ἑτοι-

---

2. ὁ θαυμασιώτατος om. *aeSB*. | 3. προφητικὸς γενόμενος, ἐπίσκοπός τέ *z*. | 5. καὶ post βάσκανος om. *egh*. | 7. αὐτῆ πολιτείαν] αὐτῆ om. *eghB*: exempli *z* codd. alii addunt, alii omittunt. | στεφανόμενον *h*. | 8. τὸν — στέφανον *cfghikx BH*^{b}, τῷ — στεφάνῳ *aeSVH*. in *z* variant codd. inter utrumque. | 10. αὐτῆ τῷ ἁγίῳ *aeSS*^{a}, αὐτῆ τῷ ἁγίῳ αὐτῆ (sic) *h*. | 12. δὲ Ἄλκης Usserius *V*^{a}*S*^{a}*HB*, eamque scripturam confirmant cod. *f*, qui pro δὲ Ἄλκης exhibet δάλκης, et exempli *z* vet. interpres, qui vertit „Alces“: habent δὲ δάλκης *acdehikxSV*, δὲ δάλβης *b*, „Dalcae“ *R*, δὲ δαρκῆς *N*. | 14. τῶν om. *aeghikB*, add. *cfSVH*. in *z* articulum om. Usserius, e cod. Paris. add. Jacobsonius. | 18. ὄντα υἱὸν *cfikx*, υἱὸν ὄντα *aeghzE*. | καὶ μιμ. τῆ κυρίε *cefghikxzBH*^{b}, τῆ κυρ. καὶ μιμ. *aSVH*. | 19. ἕνεκεν *gh*. | 21. τῶν om. *h*. | 26. τὴν add. *acgikxBH*^{b}, om. *aeSVH*. exempli *z* codd. alii omittunt alii addunt.

45 „μασίαν. τοιαῦτα τὰ κατὰ τὸν μακάριον Πολύκαρπον, σὺν τοῖς ἀπὸ
„Φιλαδελφίας δωδέκατον ἐν Σμύρνῃ μαρτυρήσαντα, ὃς μόνος ὑπὸ πάν-
„των μᾶλλον μνημονεύεται, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν ἐθνῶν ἐν παντὶ τόπῳ λα-
46 „λεῖσθαι.“ τὰ μὲν δὴ κατὰ τὸν θαυμάσιον καὶ ἀποστολικὸν Πολύ-
καρπον τοιάδε κατηξίωτο τέλους, τῶν κατὰ τὴν Σμυρναίων ἐκκλησίαν
ἀδελφῶν τὴν ἱστορίαν ἐν ᾗ δεδηλώκαμεν αὐτῶν ἐπιστολῇ κατατεθειμένων.
ἐν τῇ αὐτῇ δὲ περὶ αὐτὸ γραφῇ καὶ ἄλλα μαρτύρια συνῆπτο κατὰ τὴν
αὐτὴν Σμύρναν πεπραγμένα ὑπὸ τὴν αὐτὴν περίοδον τῷ χρόνῳ τῆς τοῦ
Πολυκάρπου μαρτυρίας, μεθ' ὧν καὶ Μητρόδωρος τῆς κατὰ Μαρκίωνα
47 πλάνης πρεσβύτερος δὴ εἶναι δοκῶν πυρὶ παραδοθεὶς ἀνῄρηται. τῶν γε
μὴν τότε περιβόητος μάρτυς εἷς τις ἐγνωρίζετο Πιόνιος, οὗ τὰς κατὰ
μέρος ὁμολογίας, τήν τε τοῦ λόγου παῤῥησίαν, καὶ τὰς ὑπὲρ τῆς πίστεως
ἐπὶ τοῦ δήμου καὶ τῶν ἀρχόντων ἀπολογίας, διδασκαλικάς τε δημηγορίας,
καὶ ἔτι τὰς πρὸς τοὺς ὑποπεπτωκότας τῷ κατὰ τὸν διωγμὸν πειρασμῷ
δεξιώσεις, παραμυθίας τε ἃς ἐπὶ τῆς εἱρκτῆς τοῖς παρ' αὐτὸν εἰσαφι-
κνεμένοις ἀδελφοῖς παρετίθετο, ἅς τε ἐπὶ τούτοις ὑπέμεινε βασάνους τε
καὶ τὰς ἐπὶ ταύταις ἀλγηδόνας καθηλώσεις τε, καὶ τὴν ἐπὶ τῆς πυρᾶς
καρτερίαν, τήν τε ἐφ' ἅπασι τοῖς παραδόξοις αὐτοῦ τελευτὴν πληρέστατα
τῆς περὶ αὐτοῦ γραφῆς περιεχούσης, τοὺς οἷς φίλον ἐπὶ ταύτην ἀναπέμψο-
48 μεν, τοῖς τῶν ἀρχαίων συναχθεῖσιν ἡμῖν μαρτυρίοις ἐντεταγμένην. ἐξῆς
δὲ καὶ ἄλλων ἐν Περγάμῳ πόλει τῆς Ἀσίας ὑπομνήματα μεμαρτυρηκότων
φέρεται, Κάρπου καὶ Παπύλου καὶ γυναικὸς Ἀγαθονίκης, μετὰ πλείστας
καὶ διαπρεπεῖς ὁμολογίας ἐπιδόξως τετελειωμένων.

---

2. *Φιλαδελφίας cefgzNB*, *Φιλαδελφείας ahikSVH*. | *δωδέκατον — μαρτυρήσαντα* de Valesii conjectura *B*, *δώδεκα τὸν — μαρτυρήσαντα* conj. Savil., *δωδεκάτου — μαρτυρήσαντος i* (a pr. m.) *k*, *δώδεκα τοῦ — μαρτυρήσαντος abcdefhi* (a sec. m.) *xS*, *δώδεκα — μαρτυρήσασιν g*, *δώδεκα τοῖς — μαρτυρήσασι S*ª*HK* (de Ruf. p. 307) *H*ᵇ, „cum quo etiam alii duodecim ex Philadelphia venientes apud Smyrnam martyrio consummati sunt“ *R*. Valesii conjectura proxime accedit ad scripturam codicum manuscriptorum, quum ex *μαρτυρήσαντα ὃς* facile oriri potuerit *μαρτυρήσαντος*, proinde *δωδεκάτου* ex *δωδέκατον*. Confirmatur praeterea ab textu exempli *z*, ubi haec leguntur: *τοιαῦτα τὰ κατὰ τὸν μακάριον Πολύκαρπον, ὃς σὺν τοῖς ἀπὸ Φιλ. δωδέκατος ἐν Σμ. μαρτυρήσας μόνος ὑπὸ πάντων μνημονεύεται.* | 3. *μᾶλλον* om. *z*. | 11. *περιβοήτων μαρτύρων h*. | 13. *διδασκαλικὰς aeghE*, *διδασκαλίας cfikx*. post *τε* add. *καὶ cfg* (in quo *καὶ δημηγορικὰς*) *ikx*. | 16. *τε* post *βασάνους* add. *cfikB*, om. *aeghSVHS*ª. | 18. *πληρέστατα aeghE*, *πληρεστάτην cfx*, *πληρεστάτης i* (a sec. m.) *k*. | 19. *τῆς aefghE*, om. *cikx*. | *γραφῆς aeghikE*, *γραφὴν cfx*.

CAP. 16.

Ὅπως Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος τὸν Χριστοῦ λόγον ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων πόλεως πρεσβεύων ἐμαρτύρησεν.

(Nic. H. E. III, 32.)

Κατὰ τέτος δὲ καὶ ὁ μικρῷ πρόσθεν ἡμῖν δηλωθεὶς Ἰσστῖνος, δεύτερον ὑπὲρ τῶν καθ' ἡμᾶς δογμάτων βιβλίον ἀναδὺς τοῖς δεδηλωμένοις ἄρχεσι, θείῳ κατακοσμεῖται μαρτυρίῳ, φιλοσόφε Κρίσκεντος (τὸν φερώνυμον δὲ ἕτος τῇ Κυνικῇ προσηγορίᾳ βίον τε καὶ τρόπον ἐζήλε) τὴν ἐπιβελὴν αὐτῷ καταρτύσαντος, ἐπείπερ πλεονάκις ἐν διαλόγοις ἐπ' ἀκροατῶν εὐθύνας αὐτὸν τὰ νικητήρια τελευτῶν ὑπὲρ ἧς ἐπρέσβευεν ἀληθείας διὰ τῦ μαρτυρίε τῦ κατ' αὐτὸν ἀνεδήσατο. τῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ταῖς 1 2
ἀληθείαις φιλοσοφώτατος ἐν τῇ δεδηλωμένῃ ἀπολογίᾳ σαφῶς ἕτως, ὥσπερ ἦν καὶ ἔμελλεν ὅσον ἔπω περὶ αὐτὸν συμβήσεσθαι, προλαβὼν ἀποσημαίνει τέτοις αὐτοῖς τοῖς ῥήμασι· „κἀγὼ ἦν προσδοκῶ ὑπό τινος τῶν 3
„ὠνομασμένων ἐπιβελευθῆναι, κἂν ξύλῳ ἐντιναγῆναι, ἢ κἂν ὑπὸ Κρί-„σκεντος τῦ ἀφιλοσόφε ἢ καὶ φιλοκόμπε. οὐ γὰρ φιλόσοφον εἰπεῖν ἄξιον „τὸν ἄνδρα, ὅς γε περὶ ὧν μὴ ἐπίσταται δημοσίᾳ καταμαρτυρεῖ, ὡς „ἀθέων καὶ ἀσεβῶν Χριστιανῶν ὄντων, πρὸς χάριν καὶ ἡδονὴν τῶν „πολλῶν πεπλανημένως τῦτο πράττων. εἴ τε γὰρ μὴ ἐντυχὼν τοῖς τῦ 4
„Χριστῦ διδάγμασι κατατρέχει ἡμῶν, παμπόνηρός ἐστι καὶ ἰδιωτῶν πολὺ „χείρων, οἳ φυλάττονται πολλάκις περὶ ὧν ἐκ ἐπίστανται διαλέγεσθαι „καὶ ψευδομαρτυρεῖν. καὶ εἰ ἐντυχὼν μὴ συνῆκε τὸ ἐν αὐτοῖς μεγαλεῖον, „ἢ συνεὶς πρὸς τὸ μὴ ὑποπτευθῆναι τοιῦτος ταῦτα ποιεῖ, πολὺ μᾶλλον „ἀγεννὴς καὶ παμπόνηρος, ἰδιωτικῆς καὶ ἀλόγε δόξης καὶ φόβε ἐλάττων 5
„ὤν. καὶ γὰρ προθέντα με καὶ ἐρωτήσαντα αὐτὸν ἐρωτήσεις τινὰς τοι-„ύτας μαθεῖν καὶ ἐλέγξαι, ὅτι ἀληθῶς μηδὲν ἐπίσταται, εἰδέναι ὑμᾶς „βέλομαι. καὶ ὅτι ἀληθῆ λέγω, εἰ μὴ ἀνηνέχθησαν ὑμῖν αἱ κοινωνίαι

---

7. *Κρίσκεντος*] *Κρήσκεντος gik* (*ik* semper) *Chron. Pasch.* (p. 482) *N* prob. Ottone ad Just. Apol. II, 3. not. 5. | 9. *ἐπείπερ cfi* (a pr. m.) *E*, *ἐπειδὴ ghi* (a sec. m.) *k*, *ἐπεὶ ae*. | *ἐπ. ἀκρ. bcdfikV*^{a}*S*^{a}*BH*^{b}, *ἀκρ. παρόντων aeghSVH*. | 10. *ὑπὲρ* add. *acfhtVS*^{a}*H*, om. *egikSBH*^{b}. | 12. *ἀπολογίᾳ* — Apol. min. c. 3. p. 46 ed. Colon. | 15. *κἂν cghikVHB*, *κἂν ἐν fx*, *καὶ ἐν bd*, *καὶ ae Just. Chron. Paschal. NSS*^{a}. | *ἐντιναγῆναι acdfghikNE*, *ἐντιναχθῆναι Chron. Pasch.*, *ἐμπαγῆναι a* (a pr. m.) *Justin.* | *κἂν cghikx Justin. Chron. Pasch. B*, *καὶ aefSVHS*^{a}. | 16. *ἀφιλοσόφε*] *φιλοσόφε ik*, *φιλοψόφε Just.*, „a Crescente hoc non philosopho, sed *φιλοκόμπῳ*, id est, non amatore sapientiae, sed amatore jactantiae“ *R*. | *ἢ* add. *cfikx*, om. *aeh Just. Chron. Pasch. E*. | 18. *πρὸς — πολλῶν* om. *h*. | 19. *πεπλανημένως bcdfVV*^{a}*HB*, *πεπλανημένων h*, *τῶν πεπλανημένων aeik Just. Chr. Pasch. SS*^{a}, *τῶν πεπλανημένων* sine *πολλῶν N*. | 20. *πολὺ cfikx Just. NBH*^{b}, *πολλῷ aehSVH*. | 24. *ἀγεννὴς*] *ἀγενὴς x*. | 25. *ὢν ἐλάττων aS*, *ὢν ἔλαττον h*.

„τῶν λόγων, ἕτοιμος καὶ ἐφ' ὑμῶν κοινωνεῖν τῶν ἐρωτήσεων πάλιν·
6 „βασιλικὸν δ' ἂν καὶ τοῦτο ἔργον εἴη. εἰ δὲ καὶ ἐγνώσθησαν ὑμῖν αἱ
„ἐρωτήσεις με καὶ αἱ ἐκείνων ἀποκρίσεις, φανερόν ὑμῖν ἐστιν, ὅτι ἀδὲν
„τῶν ἡμετέρων ἐπίσταται· ἢ εἰ ἐπίσταται, διὰ τὰς ἀκόντας δὲ οὐ τολμᾷ
„λέγειν, ὡς πρότερον ἔφην, οὐ φιλόσοφος, ἀλλὰ φιλόδοξος ἀνὴρ δείκνυ- 5
„ται, ὅς γε μηδὲ τὸ Σωκρατικὸν ἀξιέραστον ὂν τιμᾷ." ταῦτα μὲν ἦν
7 ὁ Ἰουστῖνος. ὅτι δὲ κατὰ τὴν αὐτοῦ προῤῥησιν πρὸς τοῦ Κρίσκεντος
συσκευασθεὶς ἐτελειώθη, Τατιανὸς ἀνὴρ τὸν πρῶτον αὐτῷ βίον σοφι-
στεύσας ἐν τοῖς Ἑλλήνων μαθήμασι, καὶ δόξαν οὐ σμικρὰν ἐν αὐτοῖς
ἀπενηνεγμένος, πλεῖστά τε συγγράμμασιν αὐτῷ καταλιπὼν μνημεῖα, ἐν τῷ 10
πρὸς Ἕλληνας ἱστορεῖ λέγων ὧδέ πως· „καὶ ὁ θαυμασιώτατος Ἰουστῖνος
8 „ὀρθῶς ἐξεφώνησεν, ἐοικέναι τὰς προειρημένας λησταῖς." εἶτ' ἐπεικών
τινα περὶ τῶν φιλοσόφων ἐπιλέγει ταῦτα· „Κρίσκης γάν, ὁ ἐννεοττεύσας
„τῇ μεγάλῃ πόλει, παιδεραστίᾳ μὲν πάντας ὑπερήνεγκε, φιλαργυρίᾳ δὲ
9 „πάνυ προσεχὴς ἦν. θανάτῳ δὲ ὁ καταφρονεῖν συμβεβλεύων ἔτως αὐτὸς 15
„ἐδεδίει τὸν θάνατον, ὡς καὶ Ἰουστῖνον καθάπερ μεγάλῳ κακῷ τῷ θα-
„νάτῳ περιβαλεῖν πραγματεύσασθαι, διότι κηρύττων τὴν ἀλήθειαν λίχνες
„τὰς φιλοσόφους καὶ ἀπατεῶνας ἐξήλεγχεν." καὶ τὸ μὲν κατὰ Ἰουστῖνον
μαρτύριον τοιαύτην εἴληχε τὴν αἰτίαν.

CAP. 17. 20

Περὶ ὧν Ἰουστῖνος ἐν ἰδίῳ συγγράμματι μνημονεύει μαρτύρων.
(Nic. H. E. III, 33.)

1 Ὁ δ' αὐτὸς ἀνὴρ πρὸ τῆ κατ' αὐτὸν ἀγῶνος ἑτέρων πρὸ αὐτῆ
μαρτυρησάντων ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτῆ μνημονεύει ἀπολογίᾳ, χρησίμως τῇ
2 ὑποθέσει καὶ ταῦτα ἱστορῶν. γράφει δὲ ὧδε· „γυνή τις συνεβίω ἀνδρὶ 25
„ἀκολασταίνοντι, ἀκολασταίνουσα καὶ αὐτὴ πρότερον. ἐπειδὴ δὲ τὰ τῆ
„Χριστῆ διδάγματα ἔγνω, ἐσωφρονίσθη, καὶ τὸν ἄνδρα ὁμοίως σωφρο-
„νεῖν πείθειν ἐπειρᾶτο, τὰ διδάγματα ἀναφέρουσα, τήν τε μέλλουσαν τοῖς
„οὐ σωφρόνως καὶ μετὰ λόγου ὀρθῆ βιῶσιν ἔσεσθαι ἐν αἰωνίῳ πυρὶ
3 „κόλασιν ἀπαγγέλλουσα. ὁ δὲ ταῖς αὐταῖς ἀσελγείαις ἐπιμένων ἀλλοτρίαν 30

---

4. *εἰ* om. *aexS* prob. *H*b. | *δὲ* om. *cf.* | 6. *τιμᾷ*] addit Justinus hoc Socratis effatum *ἀλλ' ἔτι γε πρὸ τῆς ἀληθείας τιμητέος ἀνήρ* (Plat. Rep. X. p. 595, c.). | 10. *ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας* — Tat. Orat. ad Graec. c. 18. §. 31. p. 157 Morell. (Justin. fragm. p. 548 Ott.). | 13. *ἐπιλέγει* — Tat. Or. ad Gr. c. 19. §. 32. p. 157. | *ὁ* om. *gh.* | 18. *ἐξήλεγχεν cfhikpvxVHB, συνήλεγχεν aeg Tat. NSS*a*Z.* | 19. *τὴν* om. *aeghNSS*a. | 23. *ἀγῶνος aeghRE, μαρτυρία bcdfikstx.* | 25. *γράφει* — Apol. min. c. 2. p. 41 ed. Colon.

„διὰ τῶν πράξεων ἐποιεῖτο τὴν γαμετήν. ἀσεβὲς γὰρ ἡγεμένη τὸ λοιπὸν
„ἡ γυνὴ, συγκαταλίνεσθαι ἀνδρὶ, παρὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον καὶ παρὰ
„τὸ δίκαιον πόρρω ἡδονῆς ἐκ παντὸς πειρωμένῳ ποιεῖσθαι, τῆς συζυγίας
„χωρισθῆναι ἐβελήθη. καὶ ἐπεὶ ἐξεδυσωπεῖτο ὑπὸ τῶν αὐτῆς, ἔτι προς- 4
„μένειν συμβυλευόντων, ὡς εἰς ἐλπίδα μεταβολῆς ἤξοντός ποτε τῆ ἀν-
„δρός, βιαζομένη ἑαυτὴν ἐπέμενεν. ἐπειδὴ δὲ ὁ ταύτης ἀνὴρ εἰς τὴν 5
„Ἀλεξάνδρειαν πορευθεὶς χαλεπώτερα πράττειν ἀπηγγέλθη, ὅπως μὴ
„κοινωνὸς τῶν ἀδικημάτων καὶ ἀσεβημάτων γένηται, μένουσα ἐν τῇ συζυγίᾳ,
„καὶ ὁμοδίαιτος καὶ ὁμόκοιτος γινομένη, τὸ λεγόμενον παρ' ἡμῖν ῥεπέ-
„διον δᾶσα ἐχωρίσθη. ὁ δὲ καλὸς κἀγαθὸς ταύτης ἀνὴρ, δέον αὐτὸν 6
„χαίρειν, ὅτι ἃ πάλαι μετὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ τῶν μισθοφόρων εὐχερῶς
„ἔπραττε, μέθαις χαίρουσα καὶ κακίᾳ πάσῃ, τούτων μὲν τῶν πράξεων
„πέπαυτο, καὶ αὐτὸν τὰ αὐτὰ παύσασθαι πράττοντα ἐβέλετο, μὴ βυλο-
„μένη ἀπαλλαγείσης κατηγορίαν πεποίηται, λέγων αὐτὴν Χριστιανὴν εἶναι.
„καὶ ἡ μὲν βιβλίδιόν σοι τῷ αὐτοκράτορι ἀναδέδωκε, πρότερον συγχωρη- 7
„θῆναι αὐτῇ διοικήσασθαι τὰ ἑαυτῆς ἀξιοῦσα, ἔπειτα ἀπολογήσασθαι
„περὶ τῆ κατηγορήματος μετὰ τὴν τῶν πραγμάτων αὐτῆς διοίκησιν. καὶ
„συνεχώρησας τοῦτο. ὁ δὲ ταύτης ποτὲ ἀνὴρ, πρὸς ἐκείνην μὲν μὴ δυνά- 8
„μενος τὰ νῦν ἔτι λέγειν, πρὸς Πτολεμαῖόν τινα, ὃν Οὐρβίκιος ἐκολά-
„σατο, διδάσκαλον ἐκείνης τῶν Χριστιανῶν μαθημάτων γενόμενον, ἐτρά-
„πετο διὰ τοῦδε τοῦ τρόπου. ἑκατόνταρχον εἰς δεσμὰ ἐμβαλόντα τὸν 9
„Πτολεμαῖον, φίλον αὐτῷ ὑπάρχοντα, ἔπεισε λαβέσθαι τῆ Πτολεμαίᾳ
„καὶ ἀνερωτῆσαι, εἰ, αὐτὸ τοῦτο μόνον, Χριστιανός ἐστι. καὶ τὸν Πτο-
„λεμαῖον φιλαλήθη ἀλλ' ἐκ ἀπατηλὸν ἐδὲ ψευδολόγον τὴν γνώμην ὄντα,
„ὁμολογήσαντα ἑαυτὸν εἶναι Χριστιανὸν, ἐν δεσμοῖς γενέσθαι ὁ ἑκατόν-
„ταρχος πεποίηκε, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἐκολάσατο.
„τελευταῖον δὲ ὅτε ἐπὶ Οὐρβίκιον ἤχθη ὁ ἄνθρωπος, ὁμοίως αὐτὸ τοῦτο 10
„μόνον ἐξητάσθη, εἰ εἴη Χριστιανός. καὶ πάλιν τὰ καλὰ ἑαυτῷ συνε-

---

4. ἐπεὶ *ac Just. SVHS*^{a}, ἐπειδὴ *efghikB*. | 5. ἐλπίδα *efghikNVHB*, ἐλπίδας *acSS*^{a}. | 9. ἡμῖν *acfghikSVH*, ὑμῖν *e Just. S*^{a}*ZB*. | 11. εὐχερῶς] αἰσχρῶς conj. Sylb. | 13. μὴ βυλομένη add. *bdfhikR Just. SVHB*, om. *aceg*. in *e* folium hic insertum esse, quod longe recentiore manu perscriptum sit, adnotat Valesius. | 15. ἀναδέδωκε *aceh Just. SVHS*^{a}, ἀνέδωκε *fgikxB*. | 17. post διοίκησιν add. ὑπέσχετο *bdfxSS*^{a}, ὑποσχομένη *i* (a sec. m.) *k*, om. *aceghJustin. RNVHB*. | 19. Οὐρβίκιος] Οὔρβικος *Just.* constanter. | 23. εἰ αὐτὸ τοῦτο μόνον codices Eusebii et Justini, αὐτὸ τοῦτο μόνον εἰ Steph. (in edit. Ep. ad Diogn. p. 81) Pearson. Otto, coll. lin. 27: αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐξητάσθη, εἰ εἴη Χριστιανός. | 27. ἤχθη *bdfghikxB* prob. *V*^{a}*G*^{a}*H*^{b}, ἦλθεν *aceSVH*.

„πιστάμενος διὰ τὴν ἀπὸ τῶ Χριστῶ διδαχὴν, τὸ διδασκαλεῖον τῆς θειας
11 „ἀρετῆς ὡμολόγησεν. ὁ γὰρ ἀρνήμενος ὅτιῶν ἢ κατεγνωκὼς τῶ πράγμα-
„τος ἔξαρνος γίνεται, ἢ ἑαυτὸν ἀνάξιον ἐπιστάμενος καὶ ἀλλότριον τῶ
„πράγματος τὴν ὁμολογίαν φεύγει. ὧν ἐδὲν πρόσεστι τῷ ἀληθινῷ Χρι-
12 „στιανῷ. καὶ τῶ Οὐρβικίῳ κελεύσαντος αὐτὸν ἀπαχθῆναι, Λέκιός τις, 5
„καὶ αὐτὸς ὢν Χριστιανὸς, ὁρῶν τὴν ἀλόγως ἔτω γενομένην κρίσιν,
„πρὸς τὸν Οὐρβίκιον ἔφη· τίς ἡ αἰτία τῶ μήτε μοιχὸν, μήτε πόρνον,
„μήτε ἀνδροφόνον, μήτε λωποδύτην, μήτε ἅρπαγα, μήτε ἁπλῶς ἀδίκημά
„τι πράξαντα ἐλεγχόμενον, ὀνόματος δὲ Χριστιανῶ προσωνυμίαν ὁμολο-
„γοῦντα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ἐκολάσω; οὐ πρέποντα Εὐσεβεῖ αὐτοκράτορι 10
„ἐδὲ φιλοσόφῳ Καίσαρος παιδὶ, ἐδὲ ἱερᾷ συγκλήτῳ κρίνεις, ὦ Οὐρβίκιε.
13 „καὶ ὃς ἐδὲν ἄλλο ἀποκρινάμενος καὶ πρὸς τὸν Λέκιον ἔφη· δοκεῖς μοι
„καὶ σὺ εἶναι τοιοῦτος. καὶ τῶ Λεκίῳ φήσαντος „„μάλιστα““ πάλιν καὶ
„αὐτὸν ἀπαχθῆναι ἐκέλευσεν. ὁ δὲ χάριν εἰδέναι ὡμολόγει· πονηρῶν γὰρ
„δεσποτῶν τῶν τοιούτων ἀπηλλάχθαι ἐπεῖπε, καὶ παρὰ ἀγαθὸν πατέρα 15
„καὶ βασιλέα τὸν θεὸν πορεύεσθαι. καὶ ἄλλος δὲ τρίτος ἐπελθὼν κολα-
14 „σθῆναι προσετιμήθη.“ τούτοις ὁ Ἰουστῖνος εἰκότως καὶ ἀπολύθως ἂς
προεμνημονεύσαμεν αὐτῶ φωνὰς ἐπάγει λέγων· „κἀγὼ ἔν προσδοκῶ ὑπό
τινος τῶν ὠνομασμένων ἐπιβουλευθῆναι“ καὶ τὰ λοιπά.

CAP. 18. 2(

Τίνες εἰς ἡμᾶς ἦλθον τῶν Ἰουστίνου λόγων.
(Nic. H. E. IV, 6.)

1 Πλεῖστα δὲ ἕτος καταλέλοιπεν ἡμῖν πεπαιδευμένης διανοίας καὶ περὶ
τὰ θεῖα ἐσπουδακυίας ὑπομνήματα, πάσης ὠφελείας ἔμπλεα, ἐφ' ἃ τὰς
φιλομαθεῖς ἀναπέμψομεν, τὰ εἰς ἡμετέραν γνῶσιν ἐλθόντα χρησίμως παρα- 2(
2 σημηνάμενοι. ὁ μέν τίς ἐστιν αὐτῷ λόγος πρὸς Ἀντωνῖνον τὸν Εὐσεβῆ
προσαγορευθέντα καὶ τοὺς τότε παῖδας τήν τε Ῥωμαίων σύγκλητον προς-
φωνητικὸς ὑπὲρ τῶν καθ' ἡμᾶς δογμάτων, ὁ δὲ δευτέραν περιέχων ὑπὲρ

---

1. *διδασκαλεῖον eghik codices Justini B, διδασκάλιον bcdfSVH.* Cf. ind. s. v. *διδασκαλεῖον.* | 2. *ὁτιῶν eghi* (a sec. m.) *k Justini codices N, ὅτι ἐκ εἴη acfxSVHB.* | 3. *ἑαυτὸν*] *αὐτὸν h.* | 7. *ἡ* om. *e.* | *τῶ*] *ὅτι* conj. Lowth, *δι' ἣν* cj. Steph. | 10. *ἐκολάσω*] *κολάσαι* cj. Steph. Lowth, *κολασθῆναι* Perionius. at nihil mutandum. Justinus scripsit *ἀνακολέσθως*, quasi supra posuisset *διὰ τί*, non *τίς ἡ αἰτία τῶ.* aliam loci impeditioris medelam proposuit Braunio praeeunte Otto, qui mutata interpunctione sic scribit *τίς ἡ αἰτία; τῶ κτλ.*, atque *τῶ* pro *τινος* positum esse arbitratur. | 11. *φιλοσόφῳ abeghikNRE, φιλοσόφῳ καὶ c* (teste Valesio), *φιλοσόφῳ df Justini codices.* cf. p. 128, 5. | 23. *διανοίας*] *ψυχῆς ae8a.* | 28. *δευτέραν*] *δεύτερος hN.*

τῆς ἡμετέρας πίστεως ἀπολογίαν, ἣν πεποίηται πρὸς τὸν τῶ δεδηλωμένῳ αὐτοκράτορος διάδοχόν τε καὶ ὁμώνυμον Ἀντωνῖνον Οὐῆρον, οὗ τὰ κατὰ τὰς χρόνας ἐπὶ τῶ παρόντος διέξιμεν. καὶ ἄλλος ὁ πρὸς Ἕλληνας, ἐν ᾧ 3
μακρὸν περὶ πλείστων παρ' ἡμῖν τε καὶ τοῖς Ἑλλήνων φιλοσόφοις ζητε-
μένων κατατείνας λόγον περὶ τῆς τῶν δαιμόνων διαλαμβάνει φύσεως· ἃ
ἐδὲν ἂν ἐπείγοι τὰ νῦν παρατίθεσθαι. καὶ αὖθις ἕτερον πρὸς Ἕλληνας 4
εἰς ἡμᾶς ἐλήλυθεν αὐτῶ σύγγραμμα, ὃ καὶ ἐπέγραψεν ἔλεγχον. καὶ παρὰ
τέτας ἄλλο περὶ θεῦ μοναρχίας, ἣν οὐ μόνον ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν γραφῶν,
ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν συνίστησι βιβλίων. ἐπὶ τέτοις ἐπιγεγραμ- 5
μένον ψάλτης, καὶ ἄλλο σχολικὸν περὶ ψυχῆς, ἐν ᾧ διαφόρες πεύσεις
προτείνας περὶ τῶ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν προβλήματος, τῶν παρ' Ἕλλησι
φιλοσόφων παρατίθεται τὰς δόξας, αἷς καὶ ἀντιλέξειν ὑπισχνεῖται, τήν
τε αὐτὸς αὐτῆ δόξαν ἐν ἑτέρῳ παραθήσεσθαι συγγράμματι. καὶ διάλογον 6
δὲ πρὸς Ἰεδαίες συνέταξεν, ὃν ἐπὶ τῆς Ἐφεσίων πόλεως πρὸς Τρύφωνα
τῶν τότε Ἑβραίων ἐπισημότατον πεπυίηται, ἐν ᾧ τίνα τρόπον ἡ θεία
χάρις αὐτὸν ἐπὶ τὸν τῆς πίστεως παρώρμησε λόγον, δηλοῖ, ὁποίαν τε πρό-
τερον περὶ τὰ φιλόσοφα μαθήματα σπεδὴν εἰσενήνεκται καὶ ὅσην ἐποιήσατο
τῆς ἀληθείας ἐκθυμοτάτην ζήτησιν. ἱστορεῖ δ' ἐν ταὐτῷ περὶ Ἰεδαίων, ὡς 7
κατὰ τῆς τῶ Χριστῶ διδασκαλίας ἐπιβελὴν συσκευασαμένων, αὐτὰ ταῦτα πρὸς
τὸν Τρύφωνα ἀποτεινόμενος· „οὐ μόνον δὲ οὐ μετενοήσατε ἐφ' οἷς ἐπράξατε
„κακῶς, ἀλλὰ ἄνδρας ἐκλεκτὰς ἐκλεξάμενοι τότε ἀπὸ Ἱερεσαλὴμ ἐξε-
„πέμψατε εἰς ἅπασαν τὴν γῆν λέγοντες, αἵρεσιν ἄθεον Χριστιανῶν πε-
„φάνθαι, καταλέγοντές τε ταῦτα, ἅπερ καθ' ἡμῶν οἱ ἀγνοῦντες ἡμᾶς
„πάντες λέγεσιν, ὥστε οὐ μόνον ἑαυτοῖς ἀδικίας αἴτιοι ὑπάρχετε, ἀλλὰ
„καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἁπλῶς ἀνθρώποις.“ γράφει δὲ καὶ ὡς ὅτι 8
μέχρι καὶ αὐτοῦ χαρίσματα προφητικὰ διέλαμπεν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας.
μέμνηται δὲ καὶ τῆς Ἰωάννε ἀποκαλύψεως, σαφῶς τῶ ἀποστόλε αὐτὴν
εἶναι λέγων. καὶ ῥητῶν δέ τινων προφητικῶν μνημονεύει, διελέγχων τὸν
Τρύφωνα, ὡςὰν περικοψάντων αὐτὰ Ἰεδαίων ἀπὸ τῆς γραφῆς. πλεῖστα
δὲ καὶ ἕτερα παρὰ πολλοῖς φέρεται ἀδελφοῖς τῶν αὐτῶ πόνων. ἐτωσὶ 9
δὲ σπεδῆς εἶναι ἄξιοι καὶ τοῖς παλαιοῖς ἐδόκεν οἱ τἀνδρὸς λόγοι, ὡς

---

5. κατατείνας *aeghE*, κατά τινας *cfik*. | 7. εἰς ἡμᾶς om. *h*. | 9. ἐκ om. *egikB*. | 13. ἑαυτῶ *h*. | 16. παρώρμηται *eh*. | 20. οὐ μόνον κτλ. — Just. Dial. c. Tryph. c. 17. p. 234 ed. Colon. | οὐ post δὲ om. *aefSB*, add. *cghikv Justin. NVHS*^{a}. | 21. κακῶς *abceghikN Justin. Marani et Ottonis SVHB*, κακοῖς *dfx*. | ἐκλεξάμενοι] ἐπιλέξ. *h* et cod. alter Colbert. Marani. | 22. πᾶσαν *aeghE*. | ἄθεον] ἀθέων *aeS*. | 24. πάντες *cik Just.*, ἅπαντες *aefghE*.

τὸν Εἰρηναῖον ἀπομνημονεύειν αὐτῆ φωνὰς, τῆτο μὲν ἐν τῷ τετάρτῳ πρὸς τὰς αἱρέσεις αὐτὰ δὴ ταῦτα ἐπιλέγοντα· „καὶ καλῶς ὁ Ἰωστῖνος ἐν τῷ „πρὸς Μαρκίωνα συντάγματί φησιν· ὅτι αὐτῷ τῷ Κυρίῳ ἐκ ἂν ἐπείσθην, „ἄλλον θεὸν καταγγέλλοντι παρὰ τὸν δημιεργὸν," τῆτο δὲ ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως διὰ τέτων· „καὶ καλῶς ὁ Ἰωστῖνος ἔφη, ὅτι πρὸ „μὲν τῆς τῆ Κυρίε παρεσίας ἐδέ ποτε ἐτόλμησεν ὁ σατανᾶς βλασφη- „μῆσαι τὸν θεὸν, ἅτε μηδέπω εἰδὼς αὐτῆ τὴν κατάκρισιν." καὶ ταῦτα δὲ ἀναγκαίως εἰρήσθω, εἰς προτροπὴν τῆ μετὰ σπεδῆς τὰς φιλομαθεῖς καὶ τὰς τότε περιέπειν λόγες. καὶ τὰ μὲν κατὰ τόνδε τοιαῦτα ἦν.

CAP. 19.

Τίνες ἐπὶ τῆς Οὐήρου βασιλείας τῆς Ῥωμαίων καὶ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας προέστησαν.

(Nic. H. E. IV, 19.)

Ἤδη δὲ εἰς ὄγδοον ἐλαυνέσης ἔτος τῆς δηλεμένης ἡγεμονίας τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπὴν Ἀνίκητον ἔνδεκα τοῖς πᾶσιν ἔτεσι διελθόντα Σωτὴρ διαδέχεται. ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀλεξανδρέων παροικίας Κελαδίωνος τέτταρσιν ἐπὶ δέκα ἔτεσι προστάντος τὴν διαδοχὴν Ἀγριππῖνος διαλαμβάνει.

CAP. 20.

Τίνες τῆς Ἀντιοχέων.

(Nic. H. E. IV, 19.)

Τηνικαῦτα καὶ ἐπὶ τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας Θεόφιλος ἕκτος ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐγνωρίζετο, τετάρτε μὲν τῶν ἐκεῖσε μετὰ Ἥρωνα καταστάντος Κορνηλίε, μετὰ δὲ αὐτὸν πέμπτῳ βαθμῷ τὴν ἐπισκοπὴν Ἔρωτος διαδεξαμένε.

CAP. 21.

Περὶ τῶν κατὰ τούτους διαλαμψάντων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων.

(Nic. H. E. IV, 19.)

Ἤκμαζον δὲ ἐν τέτοις ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας Ἡγήσιππός τε, ὃν ἴσμεν ἐκ τῶν προτέρων, καὶ Διονύσιος Κορινθίων ἐπίσκοπος, Πινυτός τε ἄλλος

---

1. ἐν τῷ τετάρτῳ — Iren. adv. haer. IV, 6, 2. p. 233 Mass. (cf. Justin. fragm. p. 543. Ott.) | 2. ὁ add. *ceikB*, om. *afghNSVH*. | 3. ἐκ *cfghikαNB*, ἐδ' *aeSVHS*^{a}. | 4. ἐν τῷ πέμπτῳ — Iren. adv. haer. V, 26, 2. p. 324 Mass. (Justin. fr. p. 544. Ott.) | 7. αὐτῆ] αὐτῆ *Edd. Irenaei.* | 17. διαδοχὴν] ἀρχὴν *h.* | 22. τηνικαῦτα add. *cfikVH*, om. *aeghSS*^{a}*B*. | ἐπὶ om. *aeSS*^{a}. | 29. ἤκμαζον] ἤκμαζε *aeSS*^{a}.

τῶν ἐπὶ Κρήτης ἐπίσκοπος, Φίλιππός τε ἐπὶ τούτοις καὶ Ἀπολινάριος καὶ Μελίτων, Μασανός τε καὶ Μοδέστος, καὶ ἐπὶ πᾶσιν Εἰρηναῖος, ὧν καὶ εἰς ἡμᾶς τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως ἡ τῆς ὑγιοῦς πίστεως ἔγγραφος κατῆλθεν ὀρθοδοξία.

CAP. 22.

Περὶ Ἡγησίππου καὶ ὧν οὗτος μνημονεύει.

(Nic. H. E. IV, 7.)

Ὁ μὲν οὖν Ἡγήσιππος ἐν πέντε τοῖς εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσιν ὑπομνήμασι 1
τῆς ἰδίας γνώμης πληρεστάτην μνήμην καταλέλοιπεν, ἐν οἷς δηλοῖ, ὡς πλείστοις ἐπισκόποις συμμίξειεν, ἀποδημίαν στειλάμενος μέχρι Ῥώμης, καὶ ὡς ὅτι τὴν αὐτὴν παρὰ πάντων παρείληφε διδασκαλίαν. ἀκοῦσαί γέ τοι πάρεστι μετά τινα περὶ τῆς Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς αὐτῷ εἰρημένα ἐπιλέγοντος ταῦτα· „καὶ ἐπέμεινεν ἡ ἐκκλησία ἡ Κορινθίων ἐν 2
„τῷ ὀρθῷ λόγῳ μέχρι Πρίμου ἐπισκοπεύοντος ἐν Κορίνθῳ· οἷς συνέμιξα „πλέων εἰς Ῥώμην, καὶ συνδιέτριψα τοῖς Κορινθίοις ἡμέρας ἱκανὰς, ἐν „αἷς συνανεπαύσαμεν τῷ ὀρθῷ λόγῳ. γενόμενος δὲ ἐν Ῥώμῃ διαδοχὴν 3
„ἐποιησάμην μέχρις Ἀνικήτου, οὗ διάκονος ἦν Ἐλεύθερος. καὶ παρὰ „Ἀνικήτου διαδέχεται Σωτὴρ, μεθ' ὃν Ἐλεύθερος. ἐν ἑκάστῃ δὲ διαδοχῇ „καὶ ἐν ἑκάστῃ πόλει ἕτως ἔχει, ὡς ὁ νόμος κηρύσσει καὶ οἱ προφῆται „καὶ ὁ κύριος.“ ὁ δ' αὐτὸς καὶ τῶν κατ' αὐτὸν αἱρέσεων τὰς ἀρχὰς 4
ὑποτίθεται διὰ τούτων· „καὶ μετὰ τὸ μαρτυρῆσαι Ἰάκωβον τὸν δίκαιον „ὡς καὶ ὁ Κύριος ἐπὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ, πάλιν ὁ ἐκ θείᾳ αὐτῇ Συμεὼν ὁ „τῆ Κλωπᾶ καθίσταται ἐπίσκοπος, ὃν προέθεντο πάντες ὄντα ἀνεψιὸν τῆ „κυρίου δεύτερον. διὰ τοῦτο ἐκάλουν τὴν ἐκκλησίαν παρθένον· ἅπω γὰρ „ἐφθαρτο ἀκοαῖς ματαίαις. ἄρχεται δ' ὁ Θέβουθις διὰ τὸ μὴ γενέσθαι 5
„αὐτὸν ἐπίσκοπον ὑποφθείρειν, ἀπὸ τῶν ἑπτὰ αἱρέσεων ὤν, (καὶ αὐτὸς „ἦν ἐν τῷ λαῷ), ἀφ' ὧν Σίμων, ὅθεν οἱ Σιμωνιανοὶ, καὶ Κλεόβιος, ὅθεν „Κλεοβιηνοὶ, καὶ Δοσίθεος, ἄθεν Δοσιθεανοὶ, καὶ Γορθαῖος, ὅθεν Γορα-

---

12. *μετά a* (a pr. m., teste Valesio) *ceghvRVS*^{a}*HB*, *μεγάλα a* (a sec. m.) *f* (teste Burtono) *ikxS*. | 14. *οἷς*] *ᾧ S*^{a} temere. | 16. *συνανεπάημεν*] *συνανεπάρημεν c* (a sec. m.), *συνανεπαύθημεν k*. | *διαδοχὴν*] *διατριβὴν Savil. V*^{a}*S*^{a}. | 18. *δὲ* om. *gh*. | 25. *δ' aeghikNE*, *γὰρ bcdfx*. | *Θέβουθις acdhtVS*^{a}*HB*, *Θεβοῦθις f*, *Θαιβοῦθις ik*. | 26. *ὧν bcdefghkSVH*, *ὧν amtS*^{a}*B*, om. *N*. | 28. *Κλεοβιηνοὶ acfxNSHB*, *Κλεοβιανοὶ gVS*^{a}*Z*, *καὶ Κλεοβιηνοὶ aS*, *Κλειηνοὶ h*, *Καιηνοὶ ek*. | *Γόρθειος h*. | *Γοραθηνοὶ acdefhiktS*^{a}*B*, *Γορθηνοὶ gi* (a sec. man.) Epiph. (in Panar.) Theodoret., *Γοροθηνοὶ x* Epiph. (in Ancor.), *Γορθηωνοὶ bvSVH*, *Γορθαιανοὶ N*.

τὸν Εἰρηναῖον ἀπομνημονεύειν αὐτῆ φωνὰς, τῆτο μὲν ἐν τῷ τετάρτῳ πρὸς τὰς αἱρέσεις αὐτὰ δὴ ταῦτα ἐπιλέγοντα· „καὶ καλῶς ὁ Ἰωστῖνος ἐν τῷ „πρὸς Μαρκίωνα συντάγματί φησιν· ὅτι αὐτῷ τῷ Κυρίῳ ἐκ ἂν ἐπείσθην, „ἄλλον θεὸν καταγγέλλοντι παρὰ τὸν δημιυργὸν," τῆτο δὲ ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως διὰ τέτων· „καὶ καλῶς ὁ Ἰωστῖνος ἔφη, ὅτι πρὸ „μὲν τῆς τῆ Κυρίε παρεσίας ἐδέ ποτε ἐτόλμησεν ὁ σατανᾶς βλασφη- „μῆσαι τὸν θεὸν, ἅτε μηδέπω εἰδὼς αὐτῆ τὴν κατάκρισιν." καὶ ταῦτα δὲ ἀναγκαίως εἰρήσθω, εἰς προτροπὴν τῆ μετὰ σπεδῆς τὲς φιλομαθεῖς καὶ τὲς τέτε περιέπειν λόγες. καὶ τὰ μὲν κατὰ τόνδε τοιαῦτα ἦν.

CAP. 19.

Τίνες ἐπὶ τῆς Οὐήρου βασιλείας τῆς Ῥωμαίων καὶ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας προέστησαν.

(Nic. H. E. IV, 19.)

Ἤδη δὲ εἰς ὄγδοον ἐλαυνέσης ἔτος τῆς δηλεμένης ἡγεμονίας τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπὴν Ἀνίκητον ἔνδεκα τοῖς πᾶσιν ἔτεσι διελθόντα Σωτὴρ διαδέχεται. ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀλεξανδρέων παροικίας Κελαδίωνος τέτταρσιν ἐπὶ δέκα ἔτεσι προστάντος τὴν διαδοχὴν Ἀγριππῖνος διαλαμβάνει.

CAP. 20.

Τίνες τῆς Ἀντιοχέων.

(Nic. H. E. IV, 19.)

Τηνικαῦτα καὶ ἐπὶ τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας Θεόφιλος ἕκτος ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐγνωρίζετο, τετάρτε μὲν τῶν ἐκεῖσε μετὰ Ἥρωνα καταστάντος Κορνηλίε, μετὰ δὲ αὐτὸν πέμπτῳ βαθμῷ τὴν ἐπισκοπὴν Ἔρωτος διαδεξαμένε.

CAP. 21.

Περὶ τῶν κατὰ τούτους διαλαμψάντων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων.

(Nic. H. E. IV, 19.)

Ἤκμαζον δὲ ἐν τέτοις ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας Ἡγήσιππός τε, ὃν ἴσμεν ἐκ τῶν προτέρων, καὶ Διονύσιος Κορινθίων ἐπίσκοπος, Πινυτός τε ἄλλος

---

1. ἐν τῷ τετάρτῳ — Iren. adv. haer. IV, 6, 2. p. 233 Mass. (cf. Justin. fragm. p. 543. Ott.) | 2. ὁ add. *ceikB*, om. *afghNSVH*. | 3. ἐκ *cfghikaNB*, ἐδ' *aeSVHS*^{a}. | 4. ἐν τῷ πέμπτῳ — Iren. adv. haer. V, 26, 2. p. 324 Mass. (Justin. fr. p. 544. Ott.) | 7. αὐτῆ] αὐτῆ *Edd. Irenaei.* | 17. διαδοχὴν] ἀρχὴν *h.* | 22. τηνικαῦτα add. *cfikVH*, om. *aeghSS*^{a}*B*. | ἐπὶ om. *aeSS*^{a}. | 29. ἤκμαζον] ἤκμαζε *aeSS*^{a}.

τῶν ἐπὶ Κρήτης ἐπίσκοπος, Φίλιππός τε ἐπὶ τέτοις καὶ Ἀπολινάριος καὶ Μελίτων, Μεσανός τε καὶ Μοδέστος, καὶ ἐπὶ πᾶσιν Εἰρηναῖος, ὧν καὶ εἰς ἡμᾶς τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως ἡ τῆς ὑγιοῦς πίστεως ἔγγραφος κατῆλθεν ὀρθοδοξία.

CAP. 22.

Περὶ Ἡγησίππου καὶ ὧν οὗτος μνημονεύει.

(Nic. H. E. IV, 7.)

Ὁ μὲν ἓν Ἡγήσιππος ἐν πέντε τοῖς εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσιν ὑπομνήμασι 1
τῆς ἰδίας γνώμης πληρεστάτην μνήμην καταλέλοιπεν, ἐν οἷς δηλοῖ, ὡς
πλείστοις ἐπισκόποις συμμίξειεν, ἀποδημίαν στειλάμενος μέχρι Ῥώμης, καὶ
ὡς ὅτι τὴν αὐτὴν παρὰ πάντων παρείληφε διδασκαλίαν. ἀκοῦσαί γέ τοι
πάρεστι μετά τινα περὶ τῆς Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς αὐτῷ
εἰρημένα ἐπιλέγοντος ταῦτα· „καὶ ἐπέμενεν ἡ ἐκκλησία ἡ Κορινθίων ἐν 2
„τῷ ὀρθῷ λόγῳ μέχρι Πρίμου ἐπισκοπεύοντος ἐν Κορίνθῳ· οἷς συνέμιξα
„πλέων εἰς Ῥώμην, καὶ συνδιέτριψα τοῖς Κορινθίοις ἡμέρας ἱκανὰς, ἐν
„αἷς συνανεπάημεν τῷ ὀρθῷ λόγῳ. γενόμενος δὲ ἐν Ῥώμῃ διαδοχὴν 3
„ἐποιησάμην μέχρις Ἀνικήτε, οὗ διάκονος ἦν Ἐλεύθερος. καὶ παρὰ
„Ἀνικήτε διαδέχεται Σωτὴρ, μεθ' ὃν Ἐλεύθερος. ἐν ἑκάστῃ δὲ διαδοχῇ
„καὶ ἐν ἑκάστῃ πόλει ἕτως ἔχει, ὡς ὁ νόμος κηρύσσει καὶ οἱ προφῆται
„καὶ ὁ κύριος." ὁ δ' αὐτὸς καὶ τῶν κατ' αὐτὸν αἱρέσεων τὰς ἀρχὰς 4
ὑποτίθεται διὰ τέτων· „καὶ μετὰ τὸ μαρτυρῆσαι Ἰάκωβον τὸν δίκαιον
„ὡς καὶ ὁ Κύριος ἐπὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ, πάλιν ὁ ἐκ θείε αὐτῦ Συμεὼν ὁ
„τῦ Κλωπᾶ καθίσταται ἐπίσκοπος, ὃν προέθεντο πάντες ὄντα ἀνεψιὸν τῦ
„κυρίου δεύτερον. διὰ τοῦτο ἐκάλουν τὴν ἐκκλησίαν παρθένον· ἔπω γὰρ
„ἐφθαρτο ἀκοαῖς ματαίαις. ἄρχεται δ' ὁ Θέβεθις διὰ τὸ μὴ γενέσθαι 5
„αὐτὸν ἐπίσκοπον ὑποφθείρειν, ἀπὸ τῶν ἑπτὰ αἱρέσεων ὢν, (καὶ αὐτὸς
„ἦν ἐν τῷ λαῷ), ἀφ' ὧν Σίμων, ὅθεν οἱ Σιμωνιανοὶ, καὶ Κλεόβιος, ὅθεν
„Κλεοβιηνοὶ, καὶ Δοσίθεος, ὅθεν Δοσιθεανοὶ, καὶ Γορθαῖος, ὅθεν Γορα-

---

12. *μετὰ a* (a pr. m., teste Valesio) *ceghvRVS*^{a}*HB*, *μεγάλα a* (a sec. m.) *f* (teste Burtono) *ikxS*. | 14. *οἷς*] *ᾧ S*^{a} temere. | 16. *συνανεπάημεν*] *συνανεπάρημεν c* (a sec. m.), *συνανεπαύθημεν k*. | *διαδοχὴν*] *διατριβὴν Savil. V*^{a}*S*^{a}. | 18. *δὲ* om. *gh*. | 25. *δ' aeghikNE*, *γὰρ bcdfx*. | *Θέβεθις acdhtVS*^{a}*HB*, *Θεβοῦθις f*, *Θαιβεθὶς ik*. | 26. *ὧν bcdefghkSVH*, *ὧν amtS*^{a}*B*, om. *N*. | 28. *Κλεοβιηνοὶ acfxNSHB*, *Κλεοβιανοὶ gVS*^{a}*Z*, *καὶ Κλεοβιηνοὶ aS*, *Κλειηνοὶ h*, *Καιηνοὶ ek*. | *Γόρθιος h*. | *Γοραθηνοὶ acdefhiktS*^{a}*B*, *Γορθηνοὶ gi* (a sec. man.) Epiph. (in Panar.) Theodoret., *Γοροθηνοὶ x* Epiph. (in Ancor.), *Γορθωνοὶ bvSVH*, *Γορθαιανοὶ N*.

„θηνοὶ, καὶ Μασβώθεος, ὅθεν Μασβώθειοι· ἀπὸ τούτων Μενανδριανισταὶ
„καὶ Μαρκιωνισταὶ καὶ Καρποκρατιανοὶ καὶ Οὐαλεντινιανοὶ καὶ Βασι-
„λειδιανοὶ καὶ Σατορνιλιανοὶ ἕκαστος ἰδίως καὶ ἑτέρως ἰδίαν δόξαν
6 „παρεισηγάγοσαν. ἀπὸ τούτων ψευδόχριστοι, ψευδοπροφῆται, ψευδαπό-
„στολοι, οἵτινες ἐμέρισαν τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας φθορημαίοις λόγοις
7 „κατὰ τὸ θεῖον καὶ κατὰ τὸ Χριστὸν αὐτοῦ.“ ἔτι δὲ ὁ αὐτὸς καὶ τὰς πάλαι
γεγενημένας παρὰ Ἰουδαίοις αἱρέσεις ἱστορεῖ λέγων· „ἦσαν δὲ γνῶμαι διά-
„φοροι ἐν τῇ περιτομῇ ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ τῶν κατὰ τῆς φυλῆς Ἰούδα καὶ
„τοῦ Χριστοῦ αὗται· Ἐσσαῖοι, Γαλιλαῖοι, Ἡμεροβαπτισταὶ, Μασβώθειοι,
8 „Σαμαρεῖται, Σαδδουκαῖοι, Φαρισαῖοι.“ καὶ ἕτερα δὲ πλεῖστα γράφει,
ὧν ἐκ μέρους ἤδη πρότερον ἐμνημονεύσαμεν, οἰκείως τοῖς καιροῖς τὰς
ἱστορίας παραθέμενοι. ἔκ τε τοῦ καθ' Ἑβραίους εὐαγγελίου καὶ τοῦ Συριακοῦ
καὶ ἰδίως ἐκ τῆς Ἑβραΐδος διαλέκτου τινὰ τίθησιν, ἐμφαίνων ἐξ Ἑβραίων
ἑαυτὸν πεπιστευκέναι, καὶ ἄλλα δὲ ὡσὰν ἐξ Ἰουδαϊκῆς ἀγράφου παραδό-
9 σεως μνημονεύει. οὐ μόνος δὲ ἕτος, ἀλλὰ καὶ Εἰρηναῖος καὶ ὁ πᾶς τῶν
ἀρχαίων χορὸς πανάρετον σοφίαν τὰς Σολομῶνος παροιμίας ἐκάλεσεν. καὶ
περὶ τῶν λεγομένων δὲ ἀποκρύφων διαλαμβάνων, ἐπὶ τῶν αὐτοῦ χρόνων
πρός τινων αἱρετικῶν ἀναπεπλάσθαι τινὰ τούτων ἱστορεῖ. ἀλλὰ γὰρ ἐφ'
ἕτερον ἤδη μεταβατέον.

CAP. 23.

Περὶ Διονυσίου Κορινθίων ἐπισκόπου καὶ ὧν ἔγραψεν ἐπιστολῶν.

(Nic. H. E. IV, 8.)

1 Καὶ πρώτόν γε περὶ Διονυσίου φατέον, ὅτι τε τῆς ἐν Κορίνθῳ
παροικίας τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἐγχειρίστο θρόνον, καὶ ὡς τῆς ἐνθέου

---

1. *Μασβώθεος, ὅθεν Μασβώθειοι* scripsi de conjectura coll. p. 146, 9., *Μασβώ-θεος ὕθεν Μασβωθεανοὶ N*, „Masbutheus unde et Masbutheni“ *R*, *Μασβωθαῖος ὅθεν Μασβωθαιανοὶ $S^a R^a$*, *Μασβώθεος ὕθεν Μασβωθαῖοι B*, *Μασβώθειοι ὅθεν* (om. *Μασβώθεος*) *c*, *Μασβόθειοι ὕθεν f*, *Μασβάθειοι ὕθεν x*, *Μασβωθαῖοι ὕθεν hSVH*, *Μασβωθαῖοι* (om. *Μασβώθεος* et *ὕθεν*) *ae*, *Μασβώθειοι* (om. *Μασβώθεος* et *ὕθεν*) *ik*. | *Μενανδριανισταὶ aehikBE*, *Ἀδριανισταὶ bcdfx* Theodoret., *μὲν Ἀδριανισταὶ N*, ex quo patet causa erroris. | 2. *Μαρκιωνισταὶ aehikE*, „Marcionistae“ *R*, *Μαρκιανισταὶ cfxN*. | *Βασιλειδιανοὶ aeghNE*, *Βασιλιδιανοὶ cikx*. | 3. *ἑτέρως*] *ἑτεροίως hik*, *ἕτεροι ὡς en*. | 4. *παρεισηγάγοσαν* (non *παρεισηγάγησαν*, ut Valesius scripsit lapsu calami) *acfgxH*^{a} (Tom. III. p. 315) *B*, *παρεισηγάγησαν dsS^{a}R^a*, *παρεισήγαγεν eikSV*, *παρεισήγαγον hNV^{a}H*. cf. Maittaire de dial. ling. gr. p. 298 seq. | *ψευδαπ.*] *καὶ ψευδαπ. h*. | 8. *Ἰσραὴλ τῶν aeghikNE*, *Ἰσρ. ἢ τῶν bcdfx*, *Ἰσραηλιτῶν* conj. *V^a*, *Ἰσραὴλ ῥητῶς R^a*. Strothius scribi vult *Ἰσραὴλ ἢ τῶν*, aut *ἢ* transposito *ἐν τῇ περιτομῇ ἢ ἐν υἱοῖς Ἰσρ.*, quam conjecturam confirmare ei videtur Rufinus, cujus versio haec est: „in circumcisione, id est in filiis Israel.“ | 9. *Μασβώθειοι bcdfgikB*, *Μασβωθεοὶ x*, *Μασβωθαῖοι aeg* (a sec. m.) *hNSVH*. cf. p. 146, 1. not. | 15. *ἀλλὰ καὶ Εἰρ.*] *καὶ Εἰρ. δὲ ek*. | 16. *παροικίας*] *ἐκκλησίας h*.

φιλοποvίας οὐ μόνοις τοῖς ὑπ' αὐτὸν, ἀλλ' ἤδη καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς ἀφθόνως ἐκοινώνει, χρησιμώτατον ἅπασιν ἑαυτὸν καθιστὰς ἐν αἷς ὑπετυπᾶτο καθολικαῖς πρὸς τὰς ἐκκλησίας ἐπιστολαῖς. ὧν ἐστιν ἡ μὲν 2
πρὸς Λακεδαιμονίους, ὀρθοδοξίας κατηχητικὴ, εἰρήνης τε καὶ ἑνώσεως ὑποθετικὴ, ἡ δὲ πρὸς Ἀθηναίους, διεγερτικὴ πίστεως καὶ τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτείας, ἧς ὀλιγωρήσαντας ἐλέγχει, ὡςὰν μικρᾶ δεῖν ἀποστάντας τῷ λόγῳ, ἐξ ὅσον τὸν προεστῶτα αὐτῶν Πόπλιον μαρτυρῆσαι κατὰ τὰς τότε συνέβη διωγμούς. Κοδράτῳ δὲ μετὰ τὸν μαρτυρήσαντα Πόπλιον 3
καταστάντος αὐτῶν ἐπισκόπου μέμνηται, ἐπιμαρτυρῶν, ὡς διὰ τῆς αὐτῆ σπουδῆς ἐπισυναχθέντων καὶ τῆς πίστεως ἀναζωπύρησιν εἰληχότων. δηλοῖ δ' ἐπὶ τούτοις, ὡς καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου προτραπεὶς ἐπὶ τὴν πίστιν κατὰ τὰ ἐν ταῖς Πράξεσι δεδηλωμένα πρῶτος τῆς Ἀθήνησι παροικίας τὴν ἐπισκοπὴν ἐγκεχείρισται. ἄλλη δ' ἐπιστολή 4
τις αὐτοῦ πρὸς Νικομηδέας φέρεται, ἐν ᾗ τὴν Μαρκίωνος αἵρεσιν πολεμῶν τῷ τῆς ἀληθείας παρίσταται κανόνι. καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ δὲ τῇ παροι- 5
κούσῃ Γόρτυναν ἅμα ταῖς λοιπαῖς κατὰ Κρήτην παροικίαις ἐπιστείλας, Φίλιππον ἐπίσκοπον αὐτῶν ἀποδέχεται, ἅτε δὴ ἐπὶ πλείσταις μαρτυρεμένης ἀνδραγαθίαις τῆς ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησίας, τήν τε τῶν αἱρετικῶν διαστροφὴν ὑπομιμνήσκει φυλάττεσθαι. καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ δὲ τῇ παροι- 6
κούσῃ Ἄμαστριν ἅμα ταῖς κατὰ Πόντον ἐπιστείλας, Βακχυλίδῃ μὲν καὶ Ἑλπίστῳ ὡςὰν αὐτὸν ἐπὶ τὸ γράψαι προτρεψάντων μέμνηται, γραφῶν τε θείων ἐξηγήσεις παρατέθειται, ἐπίσκοπον αὐτῶν ὀνόματι Πάλμαν ὑποσημαίνων· πολλὰ δὲ περὶ γάμου καὶ ἁγνείας τοῖς αὐτοῖς παραινεῖ, καὶ τοὺς ἐξ οἵας δ' οὖν ἀποπτώσεως, εἴτε πλημμελείας, εἴτε μὴν αἱρετικῆς πλάνης ἐπιστρέφοντας δεξιᾶσθαι προστάττει. ταύταις ἄλλη ἐγκατείλεκται 7
πρὸς Κνωσσίους ἐπιστολὴ, ἐν ᾗ Πιννᾶν τῆς παροικίας ἐπίσκοπον παρακαλεῖ, μὴ βαρὺ φορτίον ἐπάναγκες τὸ περὶ ἁγνείας τοῖς ἀδελφοῖς ἐπιτιθέναι, τῆς δὲ τῶν πολλῶν κατασκοπάζεσθαι ἀσθενείας. πρὸς ἣν ὁ 8
Πιννᾶς ἀντιγράφων θαυμάζει μὲν καὶ ἀποδέχεται τὸν Διονύσιον, ἀντιπαρακαλεῖ δὲ στερροτέρας ἤδη ποτὲ μεταδιδόναι τροφῆς, τελειοτέροις

---

1. μόνοις *cfghikB*, μόνον *aeNSVHS*^{a}*Z*. | 4. κατηχητικὴ] κατηχητικῆς *bcdf*, κατηχετικῆς *x*. | 9. ὡς] ὡςὰν *hik*. | 13. τῆς Ἀθήνησι *ghi* (in marg.) *k*, τῆς ἐν Ἀθήναις *oiNB*, τοῖς ἐν Ἀθήναις *x*, ταῖς ἐν Ἀθήναις *f*, τῆς Ἀθηναίων *aeSVH*. | 15. δὲ] καὶ Heinichenii operae. | 17. ἅτε δὴ *aeghikE*, ὡςὰν *bcdfx*. | μαρτ. ἀνδρ.] ἀνδρ. μαρτ. *cfx*. | 21. αὐτὸν *aehkE*, αὐτῷ *cfgx*, αὐτῶν *i* (teste Grabe). | post προτρεψάντων add. αὐτῶν *egB*, αὐτὸν *ik*, om. *aofhSVH*. | 26. Κνωσίους *aihSS*^{a}. | Πίνυτον *ik*.

γράμμασιν εἰσαῦθις τὸν ὑπ' αὐτῷ λαὸν ὑποθρέψαντα, ὡς μὴ διατέλες τοῖς γαλακτώδεσιν ἐνδιατρίβοντες λόγοις τῇ νηπιώδει ἀγωγῇ λάθοιεν καταγηράσαντες. δι' ἧς ἐπιστολῆς καὶ ἡ τῶ Πινυτῶ περὶ τὴν πίστιν ὀρθοδοξία τε καὶ φροντὶς τῆς τῶν ὑπηκόων ὠφελείας, τό τε λόγιον καὶ ἡ
9 περὶ τὰ θεῖα σύνεσις ὡς δι' ἀκριβεστάτης ἀναδείκνυται εἰκόνος. ἔτι τῶ Διονυσίῳ καὶ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολὴ φέρεται, ἐπισκόπῳ τῷ τότε Σωτῆρι προσφωνῆσα, ἐξ ἧς ἐδὲν οἷον τὸ καὶ παραθέσθαι λέξεις, δι' ὧν τὸ μέχρι τῶ καθ' ἡμᾶς βιωγμῶ φυλαχθὲν Ῥωμαίων ἔθνος ἀποδεχόμενος ταῦτα
10 γράφει· „ἐξ ἀρχῆς γὰρ ὑμῖν ἔθος ἐστὶ τοῦτο, πάντας μὲν ἀδελφοὺς ποι„κίλως εὐεργετεῖν, ἐκκλησίαις τε πολλαῖς ταῖς κατὰ πᾶσαν πόλιν ἐφόδια „πέμπειν, ὧδε μὲν τὴν τῶν δεομένων πενίαν ἀναψύχοντας, ἐν μετάλλοις „δὲ ἀδελφοῖς ὑπάρχεσιν ἐπιχορηγοῦντας δι' ὧν πέμπετε ἀρχῆθεν ἐφοδίων, „πατροπαράδοτον ἔθος Ῥωμαίων Ῥωμαῖοι διαφυλάττοντες, ὃ οὐ μόνον „διατετήρηκεν ὁ μακάριος ὑμῶν ἐπίσκοπος Σωτὴρ, ἀλλὰ καὶ ἐπηύξηκεν, „ἐπιχορηγῶν μὲν τὴν διαπεμπομένην δαψίλειαν τὴν εἰς τοὺς ἁγίους, λόγοις
11 „δὲ μακαρίοις τοὺς ἀπιόντας ἀδελφοὺς ὡς τέκνα πατὴρ φιλόστοργος παρα„καλῶν." ἐν αὐτῇ δὲ ταύτῃ καὶ τῆς Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους μέμνηται ἐπιστολῆς, δηλῶν ἀνέκαθεν ἐξ ἀρχαίου ἔθους ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς ποιεῖσθαι. λέγει γοῦν· „τὴν σήμερον οὖν κυριακὴν ἁγίαν „ἡμέραν διηγάγομεν, ἐν ᾗ ἀνέγνωμεν ὑμῶν τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἔξομεν ἀεί
12 „ποτε ἀναγινώσκοντες νουθετεῖσθαι, ὡς καὶ τὴν προτέραν ἡμῖν διὰ Κλή„μεντος γραφεῖσαν." ἔτι δὲ ὁ αὐτὸς καὶ περὶ τῶν ἰδίων ἐπιστολῶν ὡς ῥᾳδιουργηθεισῶν ταῦτά φησιν· „ἐπιστολὰς γὰρ ἀδελφῶν ἀξιωσάντων με „γράψαι ἔγραψα. καὶ ταύτας οἱ τῶ διαβόλω ἀπόστολοι ζιζανίων γεγέ„μικαν, ἃ μὲν ἐξαιρῶντες, ἃ δὲ προστιθέντες. οἷς τὸ οὐαὶ κεῖται. οὐ
13 „θαυμαστὸν ἄρα, εἰ καὶ τῶν κυριακῶν ῥᾳδιουργῆσαί τινες ἐπιβέβληνται „γραφῶν, ὁπότε καὶ ταῖς οὐ τοιαύταις ἐπιβεβουλεύκασι." καὶ ἄλλη δέ τις παρὰ ταύτας ἐπιστολὴ τῶ Διονυσίῳ φέρεται, Χρυσοφόρᾳ πιστοτάτῃ ἀδελφῇ ἐπιστείλαντος, ᾗ τὰ κατάλληλα γράφων τῆς προσηκούσης καὶ αὐτῇ μεταδίδοι λογικῆς τροφῆς. καὶ τὰ μὲν τῶ Διονυσίῳ τοσαῦτα.

---

1. ὑπ' *cfhVH*, παρ' *aegikSS*^{a}*B*. | 7. οἷον τὸ καὶ *bcdhVV*^{a}*S*^{a}*HB*, οἷον τὸ *f*, οἷόν τε *gi* (in marg.), ἄτοπον καὶ *aei* (a sec. m.) *kS*. cf. ind. s. v. οἷος. | 13. διαφυλάττοντες *acfgE*, φυλάττοντες *ehikN*. | 14. ἐπηύξηκεν *cfhVHB*, ηὔξηκεν *aegikNSS*^{a}*Z*. | 20. ἀνέγνωμεν (non ἔγνωμεν, ut falso testatur Valesius) *cfgikxNR*^{a}*B*, ἀνεγνώκαμεν *aehSVHS*^{a}. | 27. ἐπιβεβουλεύκασι *cgikxN*, ἐπιβεβουλεύμασι *f*, ἐπιβεβλήκασι *aehSVHS*^{a}.

CAP. 24.

Περὶ Θεοφίλου τοῦ Ἀντιοχέων ἐπισκόπου.
(Nic. H. E. IV, 9.)

Τȣ̃ δὲ Θεοφίλȣ, ὃν τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας ἐπίσκοπον δεδηλώκαμεν, τρία τὰ πρὸς Αὐτόλυκον στοιχειώδη φέρεται συγγράμματα, καὶ ἄλλο πρὸς τὴν αἵρεσιν Ἑρμογένȣς τὴν ἐπιγραφὴν ἔχον, ἐν ᾧ ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως Ἰωάννȣ κέχρηται μαρτυρίαις, καὶ ἕτερα δέ τινα κατηχητικὰ αὐτȣ̃ βιβλία. τῶν γε μὴν αἱρετικῶν ȣ̓δὲν χεῖρον καὶ τότε, ζιζανίων δίκην, λυμαινομένων τὸν εἰλικρινῆ τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας σπόρον, οἱ πανταχόσε τῶν ἐκκλησιῶν ποιμένες ὥσπερ τινὰς θῆρας ἀγρίȣς τῶν Χριστȣ̃ προβάτων ἀποσοβȣ̃ντες αὐτȣ̀ς ἀνεῖργον, τοτὲ μὲν ταῖς πρὸς τȣ̀ς ἀδελφȣ̀ς νȣθεσίαις καὶ παραινέσεσι, τοτὲ δὲ πρὸς αὐτȣ̀ς γυμνότερον ἀποδυόμενοι, ἀγράφοις τε εἰς πρόσωπον ζητήσεσι καὶ ἀνατροπαῖς, ἤδη δὲ καὶ δι' ἐγγράφων ὑπομνημάτων τὰς δόξας αὐτῶν ἀκριβεστάτοις ἐλέγχοις διευθύνοντες. ὅ γέ τοι Θεόφιλος σὺν τοῖς ἄλλοις κατὰ τȣ́των στρατευσάμενος δῆλός ἐστιν ἀπό τινος ȣ̓κ ἀγεννῶς αὐτῷ κατὰ Μαρκίωνος πεπονημένȣ λόγȣ, ὃς καὶ αὐτὸς μεθ' ὧν ἄλλων εἰρήκαμεν εἰσέτι νῦν διασέσωσται. τȣ̃τον μὲν ȣ̓ν ἕβδομος ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας διαδέχεται Μαξιμῖνος.

CAP. 25.

Περὶ Φιλίππου καὶ Μοδέστου.
(Nic. H. E. IV, 9.)

Φίλιππός γε μὴν, ὃν ἐκ τῶν Διονυσίου φωνῶν τῆς ἐν Γορτύνῃ παροικίας ἐπίσκοπον ἔγνωμεν, πάνυ γε σπȣδαιότατον πεποίηται καὶ αὐτὸς κατὰ Μαρκίωνος λόγον, Εἰρηναῖος δὲ ὡσαύτως καὶ Μοδέστος, ὃς καὶ διαφερόντως παρὰ τȣ̀ς ἄλλȣς τὴν τȣ̃ ἀνδρὸς εἰς ἔκδηλον τοῖς πᾶσι κατεφώρασε πλάνην, καὶ ἄλλοι δὲ πλείȣς, ὧν παρὰ πλείστοις τῶν ἀδελφῶν εἰσέτι νῦν οἱ πόνοι διαφυλάττονται.

CAP. 26.

Περὶ Μελίτωνος καὶ ὧν αὐτὸς ἐμνημόνευσεν.
(Nic. H. E. IV, 10.)

Ἐπὶ τῶνδε καὶ Μελίτων τῆς ἐν Σάρδεσι παροικίας ἐπίσκοπος, 1
Ἀπολινάριός τε τῆς ἐν Ἱεραπόλει διαπρεπῶς ἤκμαζον, οἳ καὶ τῷ δηλω-

---

8. *αὐτȣ̃ φέρεται βιβλία e, αὐτȣ̃ φέρονται β. h, αὐτȣ̃ β. φέρεται k, αὐτȣ̃ βιβλία εἰσί i.* | *ȣ̓δὲν*] *οὐ hi.* | 10. post *τῶν* add. *τȣ̃ aehSVHS*[a], om. *cfgikxB.* | 11. *αὐτȣ̀ς* om. *cfxN.* | 25. *δὲ cfikx, τε aeghE.* | 26. *εἰς* add. *acefgikxSS*[a], om. *hVHZ.*

„φητῶν περὶ τῆ σωτῆρος καὶ πάσης τῆς πίστεως ἡμῶν, ἔτι δὲ καὶ μα-
„θεῖν τὴν τῶν παλαιῶν βιβλίων ἐβελήθης ἀκρίβειαν, πόσα τὸν ἀριθμὸν
„καὶ ὁποῖα τὴν τάξιν εἶεν, ἐσπέδασα τὸ τοιῦτο πρᾶξαι, ἐπιστάμενός σε
„τὸ σπεδαῖον περὶ τὴν πίστιν, καὶ φιλομαθὲς περὶ τὸν λόγον, ὅτι τε
„μάλιστα πάντων πόθῳ τῷ πρὸς θεὸν ταῦτα προκρίνεις, περὶ τῆς αἰωνίε
14 „σωτηρίας ἀγωνιζόμενος. ἀνελθὼν ἓν εἰς τὴν ἀνατολὴν, καὶ ἕως τῆ
„τόπε γενόμενος ἔνθα ἐκηρύχθη καὶ ἐπράχθη, καὶ ἀκριβῶς μαθὼν τὰ
„τῆς παλαιᾶς διαθήκης βιβλία, ὑποτάξας ἔπεμψά σοι· ὧν ἐστὶ τὰ ὀνό-
„ματα· Μωϋσέως πέντε, Γένεσις, Ἔξοδος, Ἀριθμοὶ, Λευιτικὸν, Δευτερο-
„νόμιον. Ἰησοῦ Ναυῆ, Κριταὶ, Ῥὼθ· Βασιλειῶν τέσσαρα, Παραλειπο-
„μένων δύο. Ψαλμῶν Δαβὶδ, Σολομῶνος Παροιμίαι, ἥ καὶ Σοφία,
„Ἐκκλησιαστὴς, Ἆισμα Ἀισμάτων, Ἰώβ. Προφητῶν, Ἡσαΐε, Ἱερεμίε·
„τῶν δώδεκα ἐν μονοβίβλῳ· Δανιὴλ, Ἰεζεκιὴλ, Ἔσδρας. ἐξ ὧν καὶ τὰς
„ἐκλογὰς ἐποιησάμην, εἰς ἓξ βιβλία διελών." καὶ τὰ μὲν τῆ Μελίτωνος
τοσαῦτα.

CAP. 27.

Περὶ Ἀπολιναρίου τοῦ τῆς Ἱεραπολιτῶν ἐκκλησίας ἐπισκόπου.
(Nic. H. E. IV, 11.)

Τῆ δὲ Ἀπολιναρίε πολλῶν παρὰ πολλοῖς σωζομένων τὰ εἰς ἡμᾶς
ἐλθόντα ἐστὶ τάδε· λόγος ὁ πρὸς τὸν εἰρημένον βασιλέα, καὶ πρὸς
Ἕλληνας συγγράμματα πέντε, καὶ περὶ ἀληθείας πρῶτον καὶ δεύτερον,
καὶ πρὸς Ἰουδαίους πρῶτον καὶ δεύτερον, καὶ ἃ μετὰ ταῦτα συνέγραψε
κατὰ τῆς τῶν Φρυγῶν αἱρέσεως μετ' οὐ πολὺν καινοτομηθείσης χρόνον,
τότε γε μὴν ὥσπερ ἐκφύειν ἀρχομένης, ἔτι τῆ Μοντανῆ ἅμα ταῖς αὐτῆ
ψευδοπροφήτισιν ἀρχὰς τῆς παρεκτροπῆς ποιεμένε.

CAP. 28.

Περὶ Μουσανοῦ καὶ ὧν οὗτος συνεγράψατο.
(Nic. H. E. IV, 11.)

Καὶ Μουσανοῦ δὲ, ὃν ἐν τοῖς φθάσασι κατελέξαμεν, φέρεταί τις
ἐπιστρεπτικώτατος λόγος πρός τινας αὐτῷ γραφεὶς ἀδελφὰς, ἀποκλίναν-

---

3. εἶεν] εἰδέναι *cfx*. | 7. καὶ post ἐπράχθη om. *cfx*. | 9. Μωϋσέως] Μωσέως *aeNS*. | Ἀριθμοὶ, Λευιτικὸν *bcdfikxNS*^{a}*R*^{a}*B*, Λευιτικὸν, Ἀριθμοὶ *aegh SVH*. in Rufini codice quodam vetustissimo legi „Numeri, Leviticus" adfirmat Valesius: in ed. Frob. legitur „Leviticus, Numeri." | 11. ἥ καὶ *abcdefghu RNVS*^{a} (ubi ἡ καὶ) *R*^{a}*HB*, καὶ ἡ *ik*, ἥ (om. καὶ) *S*. | 20. εἰρημένον *cf*, προειρημένον volgo. | 22. καὶ πρὸς Ἰουδαίους πρ. κ. δ. add. *aeghikNE*, om. *bcdfxR* probante *G*^{a}. | 23. τῶν add. *eikN*, om. volgo.

τας ἐπὶ τὴν τῶν λεγομένων Ἐγκρατιτῶν αἵρεσιν, ἄρτι τότε φύειν ἀρχομένην, ξένην τε καὶ φθοριμαίαν ψευδοδοξίαν εἰσάγουσαν τῷ βίῳ, ἧς παρεκτροπῆς ἀρχηγὸν καταστῆναι Τατιανὸν λόγος ἔχει,

CAP. 29.

Περὶ τῆς κατὰ Τατιανὸν αἱρέσεως.

οὗ μικρῷ πρόσθεν τὰς περὶ τοῦ θαυμασίου Ἰουστίνου παρατεθείμεθα 1
λέξεις, μαθητὴν αὐτὸν ἱστοροῦντες τοῦ μάρτυρος. δηλοῖ δὲ Εἰρηναῖος ἐν
τῷ πρώτῳ τῶν πρὸς τὰς αἱρέσεις, ὁμοῦ τά τε περὶ αὐτοῦ καὶ τῆς κατ'
αὐτὸν αἱρέσεως ὅτω γράφων· „ἀπὸ Σατορνίνου καὶ Μαρκίωνος οἱ καλού- 2
„μενοι Ἐγκρατεῖς ἀγαμίαν ἐκήρυξαν, ἀθετοῦντες τὴν ἀρχαίαν πλάσιν τοῦ
„θεοῦ, καὶ ἠρέμα κατηγοροῦντες τοῦ ἄῤῥεν καὶ θῆλυ εἰς γένεσιν ἀνθρώπων
„πεποιηκότος· καὶ τῶν λεγομένων παρ' αὐτοῖς ἐμψύχων ἀποχὴν εἰσηγή-
„σαντο, ἀχαριστοῦντες τῷ πάντα πεποιηκότι θεῷ· ἀντιλέγουσί τε τῇ τοῦ
„πρωτοπλάστου σωτηρίᾳ. καὶ τοῦτο νῦν ἐξευρέθη παρ' αὐτοῖς, Τατιανοῦ 3
„τινος πρώτως ταύτην εἰσενέγκαντος τὴν βλασφημίαν, ὃς Ἰουστίνου ἀκροατὴς
„γεγονὼς, ἐφ' ὅσον μὲν συνῆν ἐκείνῳ, οὐδὲν ἐξέφηνε τοιοῦτον, μετὰ δὲ
„τὴν ἐκείνου μαρτυρίαν ἀποστὰς τῆς ἐκκλησίας, οἰήματι διδασκάλου ἐπαρ-
„θεὶς καὶ τυφωθεὶς ὡς διαφέρων τῶν λοιπῶν, ἴδιον χαρακτῆρα διδασκα-
„λείου συνεστήσατο, αἰῶνάς τινας ἀοράτους ὁμοίως τοῖς ἀπὸ Οὐαλεντίνου
„μυθολογήσας, τὸν γάμον τε φθορὰν καὶ πορνείαν παραπλησίως Μαρ-
„κίωνι καὶ Σατορνίνῳ ἀναγορεύσας, τῇ δὲ τοῦ Ἀδὰμ σωτηρίᾳ παρ' ἑαυτοῦ
„τὴν αἰτιολογίαν ποιησάμενος." ταῦτα μὲν ὁ Εἰρηναῖος τότε· σμικρῷ 4
δὲ ὕστερον Σευῆρός τις τοὔνομα κρατύνας τὴν προδεδηλωμένην αἵρεσιν,
αἴτιος τοῖς ἐξ αὐτῆς ὡρμημένοις τῆς ἀπ' αὐτοῦ παρηγμένης Σευηριανῶν
προσηγορίας γέγονε. χρῶνται μὲν οὖν ὅτοι νόμῳ καὶ προφήταις καὶ εὐαγ- 5
γελίοις, ἰδίως ἑρμηνεύοντες τῶν ἱερῶν τὰ νοήματα γραφῶν· βλασφη-
μοῦντες δὲ Παῦλον τὸν ἀπόστολον ἀθετοῦσιν αὐτοῦ τὰς ἐπιστολὰς, μηδὲ

---

2. τῷ] ἐν τῷ *ahSVH.* | 7. post δηλοῖ δὲ volgo add. τοῦτο, om. *cfx* (in quo δηλοῖ δὲ ὁ Εἰρ.). | 9. γράφων — Iren. adv. haer. I, 28, 1. p. 106 Mass. | Σατορνίνου *bcdfhvNVS*ᵃ*HB*, „Saturnino" *Iren. R*, Σατορνίλου *aegik Epiph. Theodoret. S.* | 18. διδασκαλείου *aeikE*, διδασκαλίου *cfgxN.* | 20. τὸν add. *cfVS*ᵃ*HB*, om. *aeghikx Chron. Pasch.* (p. 486 Dind.). | γάμον] γάμων *ik*, „nuptiarum" Iren. interpr. | 21. Σατορνίνῳ] Σατορνίλῳ *agikS.* | ἀναγορεύσας] ἀπαγορεύσας *bc* (in marg.) *g.* | 22. αἰτιολογίαν *abceghikvN* (cujus paraphrasis haec est: παρ' αὐτῷ δὲ αἰτίαν ξένην τῇ τοῦ Ἀδὰμ σωτηρίᾳ ἐπινοήσας) *SVHB*, ἀντιλογίαν *c* (in marg.) *Iren.* („contradictionem") *S*ᵃ, „de salute vero Adam in dubium deducenda novis quaestionibus commentatur" *R.* pro τὴν αἰτιολ. ποιησ. *df* exhibent ἀπαγορεύσας. | 23. Σευῆρος *c.* | τοὔνομα *fik*, οὔνομα *cx*, ὄνομα *aeghE.* | 24. Σευηριανῶν *c.*

6 τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων καταδεχόμενοι. ὁ μέντοι γε πρότερος αὐτῶν
ἀρχηγὸς ὁ Τατιανὸς συνάφειάν τινα καὶ συναγωγὴν ἐκ οἶδ' ὅπως τῶν
εὐαγγελίων συνθεὶς τὸ διὰ τεσσάρων τῦτο προσωνόμασεν, ὃ καὶ παρά
τισιν εἰσέτι νῦν φέρεται. τοῦ δὲ ἀποστόλου φασὶ τολμῆσαί τινας αὐτὸν
μεταφράσαι φωνὰς, ὡς ἐπιδιορθέμενον αὐτῶν τὴν τῆς φράσεως σύνταξιν.
7 καταλέλοιπε δὲ ἔτος πολύ τι πλῆθος συγγραμμάτων, ὧν μάλιστα παρὰ
πολλοῖς μνημονεύεται διαβόητος αὐτῦ λόγος ὁ πρὸς Ἕλληνας, ἐν ᾧ τῶν
ἀνέκαθεν χρόνων μνημονεύσας, τῶν παρ' Ἕλλησιν εὐδοκίμων ἁπάντων
προγενέστερον Μωϋσέα τε καὶ τὰς Ἑβραίων προφήτας ἀπέφηνεν, ὃς δὴ
καὶ δοκεῖ τῶν συγγραμμάτων ἁπάντων αὐτῦ κάλλιστός τε καὶ ὠφελι- 2
μώτατος ὑπάρχειν. καὶ τὰ μὲν κατὰ τῦσδε τοιαῦτα ἦν.

CAP. 30.

Περὶ Βαρδησάνου τοῦ Σύρου καὶ τῶν φερομένων αὐτοῦ λόγων.
(Nic. H. E. IV, 11.)

1 Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτῆς βασιλείας πληθυσμῶν τῶν αἱρέσεων ἐπὶ τῆς μέσης 1
τῶν ποταμῶν, Βαρδησάνης, ἱκανώτατός τις ἀνὴρ, ἔν τε τῇ Σύρων φωνῇ
διαλεκτικώτατος, πρὸς τὰς κατὰ Μαρκίωνα καί τινας ἑτέρας διαφόρων
προϊσταμένας δογμάτων διαλόγους συστησάμενος, τῇ οἰκείᾳ παρέδωκε γλώττῃ
τε καὶ γραφῇ, μετὰ καὶ πλείστων ἑτέρων αὐτοῦ συγγραμμάτων· οὓς οἱ
γνώριμοι (πλεῖστοι δὲ ἦσαν αὐτῷ δυνατῶς τῷ λόγῳ παρισταμένῳ) ἐπὶ 2
2 τὴν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς Σύρων μεταβεβλήκασι φωνῆς. ἐν οἷς ἐστὶ καὶ ὁ
πρὸς Ἀντωνῖνον ἱκανώτατος αὐτῦ περὶ εἱμαρμένης διάλογος, ὅσα τε ἄλλα
3 φασὶν αὐτὸν προφάσει τῦ τότε διωγμῦ συγγράψαι. ἦν δ' ἄρα ἔτος
πρότερον τῆς κατὰ Οὐαλεντῖνον σχολῆς, καταγνὰς δὲ ταύτης, πλεῖστά τε
τῆς κατὰ τῦτον μυθοποιΐας ἀπελέγξας, ἐδόκει μέν πως αὐτὸς ἑαυτῷ ἐπὶ 3
τὴν ὀρθοτέραν γνώμην μετατεθεῖσθαι, οὐ μήν γε παντελῶς ἀπερρύψατο
τὸν τῆς παλαιᾶς αἱρέσεως ῥύπον. ἐν τύτῳ γε μὴν καὶ ὁ τῆς Ῥωμαίων
ἐκκλησίας ἐπίσκοπος Σωτὴρ τελευτᾷ.

Τῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγυ τετάρτυ τέλος.

---

7. post ᾧ add. καὶ *aegh Chron. Pasch.* (p. 488) *E*, om. *cfikxN*. | 15. πληθυσμῶν *bcdfx*, πληθυσμῶν volgo. | 18. οἰκείᾳ *aeghikE*, ἰδίᾳ *bcdfxN* probante G^a. | 22. αὐτῦ post εἱμαρμένης ponit *h*. | 23. ἄρα add. *cfkVH*, om. *aeghiSS*^{a}*B*. | 26. γε παντελῶς *cfVH*, καὶ παντελῶς γε *ehSS*^{a}, καὶ παντελῶς *ag*, παντελῶς (om. καὶ et γε) *ikB*. | 28. τελευτᾷ] τέλει τῦ βίυ ἐχρήσατο *aeSZH*^{a}.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ
Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας
Λόγος ε'.

PROOEMIUM.

Ὁ μὲν ἐν τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἐπίσκοπος Σωτὴρ ἐπὶ ὄγδοον 1
ἔτος ἡγησάμενος τελευτᾷ τὸν βίον. τέτον δωδέκατος ἀπὸ τῶν ἀποστόλων
Ἐλεύθερος διαδέχεται· ἔτος δ' ἦν ἑπτακαιδέκατον αὐτοκράτορος Ἀντω-
νίνε Οὐήρε, ἐν ᾧ κατά τινα μέρη τῆς γῆς σφοδρότερον ἀναῤῥιπισθέντος
τῶ καθ' ἡμῶν διωγμῶ ἐξ ἐπιθέσεως τῶν κατὰ πόλεις δήμων μυριάδας
μαρτύρων ἀνὰ τὴν οἰκεμένην διαπρέψαι, στοχασμῷ λαβεῖν ἔνεστιν ἀπὸ
τῶν καθ' ἓν ἔθνος συμβεβηκότων, ἃ καὶ γραφῇ τοῖς μετέπειτα παραδο-
θῆναι, ἀλήστε μνήμης ὡς ἀληθῶς ἐπάξια ὄντα, συμβέβηκε. τῆς μὲν οὖν 2
περὶ τέτων ἐντελεστάτης ὑφηγήσεως τὸ πᾶν σύγγραμμα τῇ τῶν μαρ-
τύρων ἡμῖν κατατέτακται συναγωγῇ, οὐχ ἱστορικὴν αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ
διδασκαλικὴν περιέχον διήγησιν. ὁπόσα γέ τοι τῆς παρέσης ἔχοιτο πραγ-
ματείας, ταῦτ' ἐπὶ τῶ παρόντος ἀναλεξάμενος παραθήσομαι. ἄλλοι μὲν 3
οὖν ἱστορικὰς ποιέμενοι διηγήσεις πάντως ἂν παρέδωκαν τῇ γραφῇ πολέ-
μων νίκας, καὶ τρόπαια κατ' ἐχθρῶν, στρατηγῶν τε ἀριστείας, καὶ ὁπλι-
τῶν ἀνδραγαθίας, αἵματι καὶ μυρίοις φόνοις παίδων καὶ πατρίδος καὶ
τῆς ἄλλης ἕνεκεν περιεσίας μιανθέντων. ὁ δέ γε περὶ τῶ καθ' ἡμᾶς πολι- 4
τεύματος διηγηματικὸς ἡμῖν λόγος τὰς ὑπὲρ αὐτῆς τῆς κατὰ ψυχὴν εἰρήνης
εἰρηνικωτάτας πολέμες, καὶ τὰς ἐν τέτοις ὑπὲρ ἀληθείας μᾶλλον ἢ πα-

---

10. post κατὰ add. τὰς *aehSVHS*^{a}, om. *cfgikB*. | 11. ἀνὰ τὴν οἰκ. add. *cfhNE*, om. *aegik*. | 13. ὡς ἀληθῶς add. *acfikE*, om. *eghN*. | 14. μαρτύρων *OSB*, μαρτυρίων de Valesii conjectura *S*^{a}*H* probantibus Cavio (hist. litt. I. p. 182) et Kimmelio (de Ruf. p. 295), dubitante Danzio (de Euseb. Caesar. p. 57. not. 19). cf. ind. s. v. Euseb. | 16. πραγματίας *c*. | 20. παίδων καὶ] παίδων δὲ *H* errore typogr. | 21. περὶ add. *bcdfghxVS*^{a}*B*, om. *ab* (in marg.) *eikSH*. | καθ' ἡμᾶς *bedfgeNS*^{a}*B*, κατὰ θεὸν *ab* (in marg.) *ehikRSVH*.

τρίδος, καὶ μᾶλλον ὑπὲρ εὐσεβείας ἢ τῶν φιλτάτων ἀνδρισαμένης αἰωνίαις ἀναγράψεται στήλαις, τῶν εὐσεβείας ἀθλητῶν τὰς ἐνστάσεις, καὶ τὰς πολυτλήτες ἀνδρείας, τρόπαιά τε τὰ κατὰ δαιμόνων, καὶ νίκας τὰς κατὰ τῶν ἀοράτων ἀντιπάλων, καὶ τὲς ἐπὶ πᾶσι τέτοις στεφάνες εἰς αἰώνιον μνήμην ἀνακηρύττων.

CAP. 1.

Ὅσοι καὶ ὅπως κατὰ Οὐῆρον ἐπὶ τῆς Γαλλίας τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας διεξῆλθον ἀγῶνα.

(Nic. H. E. IV, 16. 17.)

1 Γαλλία μὲν ἦν ἡ χώρα ἦν, καθ' ἣν τὸ τῶν δηλεμένων συνεκρο- 1
τεῖτο στάδιον, ἧς μητροπόλεις ἐπίσημοι καὶ παρὰ τὰς ἄλλας τῶν αὐτόθι διαφέρεσαι βεβόηνται Λέγδενος καὶ Βίεννα, δι' ὧν ἀμφοτέρων τὴν ἅπασαν
2 χώραν πολλῷ τῷ ῥεύματι περιῤῥέων ὁ Ῥόδανὸς ποταμὸς διέξεισι. τὴν ἦν περὶ τῶν μαρτύρων γραφὴν αἱ τῇδε διαφανέσταται ἐκκλησίαι τοῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Φρυγίαν διαπέμπονται, τὰ παρ' αὐταῖς πραχθέντα 15
3 τέτον ἀνιστορῦσαι τὸν τρόπον. παραθήσομαι δὲ τὰς αὐτῶν φωνάς· „οἱ „ἐν Βιέννῃ καὶ Λεγδένῳ τῆς Γαλλίας παροικοῦντες δοῦλοι Χριστοῦ τοῖς „κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Φρυγίαν τὴν αὐτὴν τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῖν πίστιν „καὶ ἐλπίδα ἔχουσιν ἀδελφοῖς· εἰρήνη καὶ χάρις καὶ δόξα ἀπὸ θεῦ πατρὸς
4 „καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίε ἡμῶν.“ εἶτα τέτοις ἑξῆς ἕτερα προοιμια- 20
σάμενοι τὴν τῦ λόγε καταρχὴν ποιοῦνται ἐν τέτοις· „τὸ μὲν ἦν μέγεθος
„τῆς ἐνθάδε θλίψεως καὶ τὴν τοσαύτην τῶν ἐθνῶν εἰς τὲς ἁγίες ὀργήν,
„καὶ ὅσα ὑπέμειναν οἱ μακάριοι μάρτυρες, ἐπ' ἀκριβὲς ἔθ' ἡμεῖς εἰπεῖν
5 „ἱκανοὶ, ἅτε μὴν γραφῇ περιληφθῆναι δυνατόν. παντὶ γὰρ σθένει ἐνέ- „σκηψεν ὁ ἀντικείμενος, προοιμιαζόμενος ἤδη τὴν ἀδεῶς μέλλεσαν ἔσεσθαι 2
„παρεσίαν αὐτοῦ, καὶ διὰ πάντων διῆλθεν, ἐθίζων τὲς ἑαυτοῦ καὶ προ- „γυμνάζων κατὰ τῶν δύλων τοῦ θεοῦ, ὥστε μὴ μόνον οἰκιῶν καὶ βαλα- „νείων καὶ ἀγορᾶς εἴργεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ καθόλε φαίνεσθαι ἡμῶν τινὰ
6 „αὐτοῖς ἀπειρῆσθαι ἐν ὁποίῳ δήποτε τόπῳ. ἀντεστρατήγει δὲ ἡ χάρις „τοῦ θεοῦ, καὶ τὲς μὲν ἀσθενεῖς ἐῤῥύετο, ἀντιπαρέτασσε δὲ στύλες ἑδραίες, 3
„δυναμένες διὰ τῆς ὑπομονῆς πᾶσαν τὴν ὁρμὴν τοῦ πονηροῦ εἰς ἑαυτὲς „ἑλκύσαι, οἳ καὶ ὁμόσε ἐχώρεν αὐτῷ, πᾶν εἶδος ὀνειδισμοῦ καὶ κολάσεως „ἀνεχόμενοι, οἳ καὶ τὰ πολλὰ ὀλίγα ἡγύμενοι ἔσπευδον πρὸς Χριστὸν,

---

3. ἀνδρείας] ἀνδρίας *ahSVHS*a. | 12. Βίεννα] Ἰέννα *h*. | ἅπασαν *cfik*, πᾶσαν *aeghNE*. | 27. μόνον *c*. | 32. αὐτῷ add. *cfikVS*a*HB*, om. *aeghNS*.

„ὄντως ἐπιδεικνύμενοι, ὅτι ἐκ ἄξια τὰ παθήματα τῆ νῦν καιρῆ πρὸς
„τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. καὶ πρῶτον μὲν τὰ ἀπὸ 7
„τῆ ὅχλω παντδημεὶ σωρηδὸν ἐπιφερόμενα γενναίως ὑπέμενον, ἐπιβοήσεις
„καὶ πληγὰς καὶ συρμὸς καὶ διαρπαγὰς καὶ λίθων βολὰς καὶ συγκλεί-
„σεις καὶ πάνθ' ὅσα ἠγριωμένῳ πλήθει ὡς πρὸς ἐχθρὸς καὶ πολεμίους
„φιλεῖ γίνεσθαι. καὶ δὴ ἀναχθέντες εἰς τὴν ἀγορὰν ὑπό τε τῆ χιλιάρχε 8
„καὶ τῶν προεστηκότων τῆς πόλεως ἐξεσιῶν, ἐπὶ παντὸς τῦ πλήθες ἀνα-
„κριθέντες καὶ ὁμολογήσαντες, συνεκλείσθησαν εἰς τὴν εἱρκτὴν ἕως τῆ
„ἡγεμόνος τῆς παρεσίας. μετέπειτα δὲ ἐπὶ τὸν ἡγεμόνα ἀχθέντων αὐτῶν, 9
„κἀκείνε πάσῃ τῇ πρὸς ἡμᾶς ὠμότητι χρωμένε, Οὐέττιος Ἐπάγαθος,
„εἷς ἐκ τῶν ἀδελφῶν, πλήρωμα ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν θεὸν καὶ πρὸς
„τὸν πλησίον κεχωρηκώς, οὗ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἠκρίβωτο ἡ πολιτεία, ὡς
„καίπερ ὄντα νέον συνεξισοῦσθαι τῇ τῦ πρεσβυτέρε Ζαχαρίε μαρτυρίᾳ·
„πεπόρευτο γοῦν ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιώμασι τοῦ Κυρίου
„ἄμεμπτος, πάσῃ τῇ πρὸς τὸν πλησίον λειτουργίᾳ ἄοκνος, ζῆλον θεοῦ
„πολὺν ἔχων, καὶ ζέων τῷ πνεύματι — τοιοῦτος δή τις ὢν τὴν ἔτως
„καθ' ἡμῶν ἀλόγως γινομένην κρίσιν ἐκ ἐβάστασεν, ἀλλ' ὑπερηγανάκτησε,
„καὶ ἠξίε καὶ αὐτὸς ἀκεσθῆναι ἀπολογέμενος ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν, ὅτι
„μηδὲν ἄθεον μηδὲ ἀσεβὲς ἐστιν ἐν ἡμῖν. τῶν δὲ περὶ τὸ βῆμα κατα- 10
„βοησάντων αὐτῦ, (καὶ γὰρ ἦν ἐπίσημος), καὶ τῆ ἡγεμόνος μὴ ἀνασχο-
„μένε τῆς ἔτως ὑπ' αὐτῆ δικαίας προταθείσης ἀξιώσεως, ἀλλὰ μόνον
„τῦτο πυθομένε, εἰ καὶ αὐτὸς εἴη Χριστιανὸς, τῆ δὲ λαμπροτάτῃ φωνῇ
„ὁμολογήσαντος, ἀνελήφθη καὶ αὐτὸς εἰς τὸν κλῆρον τῶν μαρτύρων,
„παράκλητος Χριστιανῶν χρηματίσας, ἔχων δὲ τὸν παράκλητον ἐν ἑαυτῷ,
„τὸ πνεῦμα πλεῖον τῆ Ζαχαρίε, ὃ διὰ τῆ πληρώματος τῆς ἀγάπης ἐνε-
„δείξατο, εὐδοκήσας ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἀπολογίας καὶ τὴν ἑαυτῆ
„θεῖναι ψυχήν. ἦν γὰρ καὶ ἔστι γνήσιος Χριστῆ μαθητὴς, ἀκολεθῶν
„τῷ ἀρνίῳ ὅπε ἂν ὑπάγῃ. ἐντεῦθεν δὴ διεκρίνοντο οἱ λοιποὶ, καὶ φανεροὶ 11
„καὶ ἕτοιμοι ἐγίνοντο πρωτομάρτυρες, οἳ καὶ μετὰ πάσης προθυμίας
„ἀνεπλήρεν τὴν ὁμολογίαν τῆς μαρτυρίας, ἐφαίνοντο δὲ καὶ οἱ ἀνέτοιμοι
„καὶ ἀγύμναστοι καὶ ἔτι ἀσθενεῖς, ἀγῶνος μεγάλε τόνον ἐνεγκεῖν μὴ δυνά-
„μενοι, ὧν καὶ ἐξέτρωσαν ὡς δέκα τὸν ἀριθμὸν, οἳ καὶ μεγάλην λύπην

1. ὄντως] ἔτως *b*, om. *aegS*. | ἐκ ἄξια — Rom. 8, 18. | 8. τῆ ἡγ. τῆς *cfx*, τῆς τῆ ἡγ. volgo. | 11. καὶ πρὸς τὸν *chik*, καὶ τὸν (om. πρὸς) volgo. | 15. post ἄμεμπτος add. volgo καὶ, om. *c*. | 21. ἔτως om. *h*. | 24. παράκλητος] καὶ αὐτὸς παράκλ. *cfmx*. | 25. τὸ πνεῦμα om. *ik* probante *B*, πνεῦμα om. *h*. | 27. ἀκολεθῶν — Apoc. 14, 4. | 32. ἐξέτρωσαν *agiketV*^{a}*S*^{a}*HR*^{a}*B*, ἐξέστρωσαν *e*, ἐξέπεσον *bcdfxSV*, ταχέως ἐξέπεσον *h*.

„καὶ πένθος ἀμέτρητον ἐνεποίησαν ἡμῖν, καὶ τὴν προθυμίαν τῶν λοιπῶν
„τῶν μὴ συνειλημμένων ἐνέκοψαν, οἳ καίπερ πάντα τὰ δεινὰ πάσχοντες
12 „ὅμως συμπαρῆσαν τοῖς μάρτυσι καὶ ἐκ ἀπελείποντο αὐτῶν. τότε δὴ
„οἱ πάντες μεγάλως ἐπτοήθημεν, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ὁμολογίας, οὐ τὰς
„ἐπιφερομένας κολάσεις φοβούμενοι, ἀλλὰ τὸ τέλος ἀφορῶντες, καὶ τὸ
13 „ἀποπεσεῖν τινὰ δεδιότες. συνελαμβάνοντο μέντοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν
„οἱ ἄξιοι, τὸν ἐκείνων ἀναπληροῦντες ἀριθμὸν, ὥστε συλλεγῆναι ἐκ τῶν
„δύο ἐκκλησιῶν πάντας τοὺς σπουδαίους, καὶ δι' ὧν μάλιστα συνεστήκει
14 „τὰ ἐνθάδε. συνελαμβάνοντο δὲ καὶ ἐθνικοί τινες οἰκέται τῶν ἡμετέρων,
„ἐπεὶ δημοσίᾳ ἐκέλευσεν ὁ ἡγεμὼν ἀναζητεῖσθαι πάντας ἡμᾶς· οἳ καὶ
„κατ' ἐνέδραν τῇ σατανᾷ, φοβηθέντες τὰς βασάνους ἃς τοὺς ἁγίους ἔβλε-
„πον πάσχοντας, τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τοῦτο παρορμώντων αὐτούς κατε-
„ψεύσαντο ἡμῶν Θυέστεια δεῖπνα καὶ Οἰδιποδείους μίξεις, καὶ ὅσα μήτε
„λαλεῖν μήτε νοεῖν θέμις ἡμῖν, ἀλλὰ μηδὲ πιστεύειν, εἴ τι τοιοῦτο πώποτε
15 „παρὰ ἀνθρώποις ἐγένετο. τούτων δὲ φημισθέντων πάντες ἀπεθηριώ-
„θησαν εἰς ἡμᾶς, ὥστε καὶ εἴ τινες τὸ πρότερον δι' οἰκειότητα ἐμε-
„τρίαζον, τότε μεγάλως ἐχαλέπαινον καὶ διεπρίοντο καθ' ἡμῶν. ἐπληροῦτο
„δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἰρημένον, ὅτι ἐλεύσεται καιρὸς, ἐν ᾧ πᾶς
16 „ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξει λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ. ἐνταῦθα λοι-
„πὸν ὑπεράνω πάσης ἐξηγήσεως ὑπέμενον κολάσεις οἱ ἅγιοι μάρτυρες,
„φιλοτιμεμένε τῇ σατανᾷ καὶ δι' ἐκείνων ῥηθῆναί τι τῶν βλασφήμων.
17 „ὑπερβεβλημένως δὲ ἐνέσκηψεν ἡ ὀργὴ πᾶσα καὶ ὄχλε καὶ ἡγεμόνος καὶ
„στρατιωτῶν εἰς Σάγκτον τὸν διάκονον ἀπὸ Βιέννης, καὶ εἰς Ματοῦρον,
„νεοφώτιστον μὲν, ἀλλὰ γενναῖον ἀγωνιστὴν, καὶ εἰς Ἄτταλον Περγα-
„μηνὸν τῷ γένει, στῦλον καὶ ἑδραίωμα τῶν ἐνταῦθα ἀεὶ γεγονότα, καὶ
„εἰς Βλανδῖναν, δι' ἧς ἐπέδειξεν ὁ Χριστὸς, ὅτι τὰ παρὰ ἀνθρώποις
„εὐτελῆ καὶ ἀειδῆ καὶ εὐκαταφρόνητα φαινόμενα μεγάλης καταξιοῦται
„παρὰ θεῷ δόξης, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, τὴν ἐν δυνάμει δεικνυ-
18 „μένην, καὶ μὴ ἐν εἴδει καυχωμένην. ἡμῶν γὰρ πάντων δεδιότων, καὶ
„τῆς σαρκίνης δεσποίνης αὐτῆς, ἥτις ἦν καὶ αὐτὴ τῶν μαρτύρων μία
„ἀγωνίστρια, ἀγωνιώσης, μὴ ἀδὲ τὴν ὁμολογίαν δυνήσεται παῤῥησιάσασθαι
„διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς σώματος, ἡ Βλανδῖνα τοσαύτης ἐπληρώθη δυνά-

---

3. δὴ aehikSVHB, δὲ cfg. | 8. συνεστήκει cfik, συνιστήκει aeghE. | 15. παρ' ἀνθρ. ἐγένετο] παρεγένετο h. | 17. καθ' ἡμῶν bcdfikE, ἐφ' ἡμᾶς aeghi (in marg.) t. | 18. εἰρημένον — Joh. 16, 2. | 19. ὑμᾶς om. h. | 25. τὸν add. cfik, om. aeghNE. | 27. καὶ εὐτελῆ h. | ἀειδῆ] ἠήδη (ἀηδῆ) cfN. | 30. μία om. h.

„μεως, ὥστε ἐκλυθῆναι καὶ παρεθῆναι τὰς κατὰ διαδοχὰς παντὶ τρόπῳ
„βασανίζοντας αὐτὴν ἀπὸ ἐωθινῆς ἕως ἑσπέρας, καὶ αὐτὰς ὁμολογοῦντας
„ὅτι νενίκηνται, μηδὲν ἔχοντες μηκέτι ὃ ποιήσουσιν αὐτῇ, καὶ θαυμάζειν
„ἐπὶ τῷ παραμένειν ἔμπυον αὐτὴν, παντὸς τοῦ σώματος διεῤῥωγότος καὶ
„ἠνεφγμένου, καὶ μαρτυρεῖν, ὅτι ἓν εἶδος στρεβλώσεως ἱκανὸν ἦν πρὸς τὸ
„ἐξαγαγεῖν τὴν ψυχήν, οὐχ ὅτι γε τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα. ἀλλ' ἡ μακαρία 19
„ὡς γενναῖος ἀθλητὴς ἀνενέαζεν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ, καὶ ἦν αὐτῆς ἀνά-
„ληψις καὶ ἀνάπαυσις καὶ ἀναλγησία τῶν συμβαινόντων τὸ λέγειν, ὅτι
„Χριστιανή εἰμι καὶ παρ' ἡμῖν ἐδὲν φαῦλον γίνεται. ὁ δὲ Σάγκτος καὶ 20
„αὐτὸς ὑπερβεβλημένως καὶ ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον πάσας τὰς ἐξ ἀν-
„θρώπων αἰκίας γενναίως ὑπομένων, τῶν ἀνόμων ἐλπιζόντων διὰ τὴν
„ἐπιμονὴν καὶ τὸ μέγεθος τῶν βασάνων ἀκούσεσθαί τι παρ' αὐτοῦ τῶν
„μὴ δεόντων, τοσαύτῃ ὑποστάσει ἀντιπαρετάξατο αὐτοῖς, ὥστε μηδὲ τὸ
„ἴδιον κατειπεῖν ὄνομα, μήτε ἔθνους, μήτε πόλεως ὅθεν ἦν, μήτε εἰ δοῦλος
„ἢ ἐλεύθερος εἴη, ἀλλὰ πρὸς πάντα τὰ ἐπερωτώμενα ἀπεκρίνατο τῇ
„Ῥωμαϊκῇ φωνῇ· Χριστιανός εἰμι. τοῦτο καὶ ἀντὶ ὀνόματος καὶ ἀντὶ
„πόλεως καὶ ἀντὶ γένους καὶ ἀντὶ παντὸς ἐπαλλήλως ὡμολόγει, ἄλλην
„δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν αὐτοῦ τὰ ἔθνη. ὅθεν δὴ καὶ φιλονεικία μεγάλη 21
„τῷ τε ἡγεμόνος καὶ τῶν βασανιστῶν ἐγένετο πρὸς αὐτὸν, ὥστε ὁπότε
„μηκέτι μηδὲν εἶχον ὃ ποιήσουσιν αὐτῷ, τὸ τελευταῖον χαλκᾶς λεπίδας
„διαπύρους προσεκόλλων τοῖς τρυφερωτάτοις μέλεσι τοῦ σώματος αὐτοῦ.
„καὶ ταῦτα μὲν ἐκαίετο, αὐτὸς δὲ παρέμενεν ἀνεπίκαμπτος καὶ ἀνένδοτος, 22
„στερῤῥὸς πρὸς τὴν ὁμολογίαν, ὑπὸ τῆς οὐρανίου πηγῆς τοῦ ὕδατος τῆς
„ζωῆς τοῦ ἐξιόντος ἐκ τῆς νηδύος τοῦ Χριστοῦ δροσιζόμενος καὶ ἐνδυνα-
„μούμενος. τὸ δὲ σωμάτιον μάρτυς ἦν τῶν συμβεβηκότων, ὅλον τραῦμα 23
„καὶ μώλωψ καὶ συνεσπασμένον καὶ ἀποβεβληκὸς τὴν ἀνθρώπειον ἔξωθεν
„μορφήν, ἐν ᾧ πάσχων Χριστὸς μεγάλας ἐπετέλει δόξας, καταργῶν τὸν
„ἀντικείμενον, καὶ εἰς τὴν τῶν λοιπῶν ὑποτύπωσιν ὑποδεικνύων, ὅτι
„μηδὲν φοβερὸν ὅπου πατρὸς ἀγάπη, μηδὲ ἀλγεινὸν ὅπου Χριστοῦ δόξα.
„τῶν γὰρ ἀνόμων μεθ' ἡμέρας πάλιν στρεβλόντων τὸν μάρτυρα, καὶ 24
„νομιζόντων, ὅτι οἰδόντων καὶ φλεγμαινόντων τῶν σωμάτων εἰ τὰ αὐτὰ
„προσενέγκοιεν κολαστήρια, περιέσοικτο αὐτοῦ, ὁπότε ἐδὲ τὴν ἀπὸ τῶν

---

4. διερρωγότος *b c d f i v* $V^a S^a H$, περιερρωγότος *a e g h k NS*. | 7. ἀνάληψις] ἀνάνευσις *k*. | 12. ἐπιμονὴν] ὑπομονὴν *a e S*. | 13. μηδὲ] μήτε *g i k S* S^a. | 20. ποιήσουσιν *a c f h E*, ποιήσωσιν *e g i* (a pr. m.) *k*. | 31. σωμάτων] τραυμάτων ex Rufini versione conj. V^a, quam conjecturam recepit *Z*, improbant *K* (de Ruf. p. 513) *H*^{b}.

„χειρῶν ἀφὴν ἠνείχετο, ἢ ὅτι ἐναποθανὼν ταῖς βασάνοις φόβον ἐμποιή-
„σειε τοῖς λοιποῖς, οὐ μόνον ἐδὲν περὶ αὐτὸν τοιοῦτο συνέβη, ἀλλὰ καὶ
„παρὰ πᾶσαν δόξαν ἀνθρώπων ἀνέκυψε καὶ ἀνωρθώθη τὸ σωμάτιον ἐν
„ταῖς μετέπειτα βασάνοις, καὶ τὴν ἰδέαν ἀπέλαβε τὴν προτέραν καὶ
„τὴν χρῆσιν τῶν μελῶν, ὥστε μὴ κόλασιν, ἀλλ' ἴασιν διὰ τῆς χάριτος
25 „τοῦ Χριστοῦ τὴν δευτέραν στρέβλωσιν αὐτῷ γενέσθαι. καὶ Βιβλιάδα δέ
„τινα, μίαν τῶν ἠρνημένων, ἤδη δοκῶν ὁ διάβολος καταπεπωκέναι, θε-
„λήσας δὲ καὶ διὰ βλασφημίας κατακρῖναι, ἦγεν ἐπὶ κόλασιν, ἀναγκάζων
26 „εἰπεῖν τὰ ἄθεα περὶ ἡμῶν, ὡς εὔθρυπτον ἤδη καὶ ἄνανδρον. ἡ δὲ
„ἐν τῇ στρεβλώσει ἀνέκηψε, καὶ ὡςὰν εἰπεῖν ἐκ βαθέος ὕπνου ἀνεγρη-
„γόρησεν, ὑπομνησθεῖσα διὰ τῆς προσκαίρου τιμωρίας τὴν αἰώνιον ἐν
„γεέννῃ κόλασιν, καὶ ἐξ ἐναντίας ἀντεῖπε τοῖς βλασφήμοις φήσασα· πῶς
„ἂν παιδία φάγοιεν οἱ τοιοῦτοι, οἷς μηδὲ ἀλόγων ζῴων αἷμα φαγεῖν ἐξόν;
„καὶ ἀπὸ τῆδε Χριστιανὴν ἑαυτὴν ὁμολόγει, καὶ ἐν τῷ κλήρῳ τῶν μαρ-
27 „τύρων προσετέθη. καταργηθέντων δὲ τῶν τυραννικῶν κολαστηρίων ὑπὸ
„τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς τῶν μακαρίων ὑπομονῆς, ἑτέρας μηχανὰς ὁ διά-
„βολος ἐπενόει, τὰς κατὰ τὴν εἱρκτὴν ἐν τῷ σκότει καὶ τῷ χαλεπωτάτῳ
„χωρίῳ συγκλείσεις, καὶ τὰς ἐν τῷ ξύλῳ διατάσεις τῶν ποδῶν, ἐπὶ
„πέμπτον διατεινομένων τρύπημα, καὶ τὰς λοιπὰς αἰκίας, ὅσας εἰώθασιν
„ὀργιζόμενοι ὑπεργοὶ, καὶ ταῦτα διαβόλῳ πλήρεις, διατιθέναι τὰς ἐγ-
„κλειομένας, ὥστε ἀποπνιγῆναι τὰς πλείστας ἐν τῇ εἱρκτῇ, ὅσας γε ὁ
28 „Κύριος ἔτως ἐξελθεῖν ἠθέλησεν, ἐπιδεικνύων τὴν αὐτοῦ δόξαν. οἱ μὲν
„γὰρ βασανισθέντες πικρῶς, ὥστε δοκεῖν μηδὲ τῆς θεραπείας πάσης
„τυχόντας ἔτι ζῆσαι δύνασθαι, παρέμενον ἐν τῇ εἱρκτῇ, ἔρημοι μὲν τῆς
„παρὰ ἀνθρώπων ἐπιμελείας, ἀναῤῥωννύμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου καὶ ἐνδυνα-
„μέμενοι καὶ σώματι καὶ ψυχῇ, καὶ τοὺς λοιποὺς παρορμῶντες καὶ παρα-
„μυθέμενοι. οἱ δὲ νεαροὶ καὶ ἄρτι συνειλημμένοι, ὧν μὴ προκατήκιστο
„τὰ σώματα, τὸ βάρος ἐκ ἔφερον τῆς συγκλείσεως, ἀλλ' ἔνδον ἐναπέ-
29 „θνησκον. ὁ δὲ μακάριος Ποθεινὸς, ὁ τὴν διακονίαν τῆς ἐπισκοπῆς ἐν
„Λυγδύνῳ πεπιστευμένος, ὑπὲρ τὰ ἐνενήκοντα ἔτη τῆς ἡλικίας γεγονὼς,
„καὶ πάνυ ἀσθενὴς τῷ σώματι, μόλις μὲν ἐμπνέων διὰ τὴν προκειμένην
„σωματικὴν ἀσθένειαν, ὑπὸ δὲ προθυμίας πνεύματος ἀναῤῥωνύμενος διὰ

---

3. post *σωμάτιον* add. *αὐτῷ h.* | 6. *Βιβλιάδα bcdefhkptNVSᵃHB, Βιβλίδα agiS.* | 7. *τινα μίαν akSVSᵃHHᵇ, τινα* om. *eghi* (a pr. m.), *μίαν* om. *cfB.* | *ὁ* add. *fghikB*, om. *aceSVHSᵃ.* | 12. *βλασφήμοις bcdfghk* (in marg.) *svxVᵃSᵃHB, βασανισταῖς aeikS.* | 14. *ἐν* add. *cfik*, om. *aeghE.* | 25. *θερап. πάσ. cfik, πάσ. θερап. aeghE.* | 25. post *ὑπὸ* add. *τῷ ehVH.*

„τὴν ἐγκειμένην τῆς μαρτυρίας ἐπιθυμίαν, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὸ βῆμα ἐσύρετο,
„τοῦ μὲν σώματος καὶ ὑπὸ τοῦ γήρως καὶ ὑπὸ τῆς νόσου λελυμένου, τηρου-
„μένης δὲ τῆς ψυχῆς ἐν αὐτῷ, ἵνα δι' αὐτῆς Χριστὸς θριαμβεύσῃ. ὃς 30
„ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τὸ βῆμα κομισθεὶς, παραπεμπόντων αὐτὸν
„τῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν καὶ παντὸς τοῦ πλήθους, ἐπιβοήσεις παντοίας ποιου-
„μένων, ὡς αὐτοῦ ὄντος τοῦ Κυρίου, ἀπεδίδου τὴν καλὴν μαρτυρίαν. ἀνε- 31
„ταζόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, τίς εἴη Χριστιανῶν ὁ θεὸς, ἔφη· ἐὰν
„ᾖς ἄξιος, γνώσῃ. ἐντεῦθεν δὴ ἀφειδῶς ἐσύρετο, καὶ ποικίλας ἔπασχε
„πληγὰς, τῶν μὲν σύνεγγυς χερσὶ καὶ ποσὶν ἐνυβριζόντων παντοίως, μηδὲ
„τὴν ἡλικίαν αἰδουμένων αὐτοῦ, τῶν δὲ μακρὰν, ὃ μετὰ χεῖρας ἕκαστος
„εἶχεν, εἰς αὐτὸν ἀκοντιζόντων, πάντων δὲ ἡγουμένων μεγάλως πλημμε-
„λεῖν καὶ ἀσεβεῖν, εἴ τις ἀπολειφθείη τῆς εἰς αὐτὸν ἀσελγείας· καὶ γὰρ
„τοὺς θεοὺς ἑαυτῶν ᾤοντο οὕτως ἐκδικήσειν. καὶ μόγις ἐμπνέων ἐῤῥίφη εἰς
„τὴν εἱρκτὴν, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἀπέψυξεν. ἐνταῦθα δὴ μεγάλη τις 32
„οἰκονομία τοῦ θεοῦ ἐγίνετο, καὶ ἔλεος ἀμέτρητον ἀνεφαίνετο Ἰησοῦ, σπα-
„νίως μὲν ἐν τῇ ἀδελφότητι γεγονὸς, μὴ ἀπολειπόμενον δὲ τῆς τέχνης
„τοῦ Χριστοῦ. οἱ γὰρ κατὰ τὴν πρώτην σύλληψιν ἔξαρνοι γενόμενοι συνε- 33
„κλείοντο καὶ αὐτοὶ καὶ μετεῖχον τῶν δεινῶν· οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ
„τούτῳ ὄφελός τι αὐτοῖς ἡ ἐξάρνησις ἐγίνετο· ἀλλ' οἱ μὲν ὁμολογοῦντες
„ὃ καὶ ἦσαν, συνεκλείοντο ὡς Χριστιανοὶ, μηδεμιᾶς ἄλλης αὐτοῖς αἰτίας
„ἐπιφερομένης, οὗτοι δὲ λοιπὸν ὡς ἀνδροφόνοι καὶ μιαροὶ κατείχοντο,
„διπλότερον παρὰ τοὺς λοιποὺς κολαζόμενοι. ἐκείνους μὲν γὰρ ἐπεκούφιζεν 34
„ἡ χαρὰ τῆς μαρτυρίας, καὶ ἡ ἐλπὶς τῶν ἐπηγγελμένων, καὶ ἡ πρὸς τὸν
„Χριστὸν ἀγάπη, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ πατρικὸν, τούτους δὲ τὸ συνειδὸς με-
„γάλως ἐτιμωρεῖτο, ὥστε καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἅπασι κατὰ τὰς παρό-
„δους διαδήλους τὰς ὄψεις αὐτῶν εἶναι. οἱ μὲν γὰρ ἱλαροὶ προῄεσαν, 35
„δόξης καὶ χάριτος πολλῆς ταῖς ὄψεσιν αὐτῶν συγκεκραμένης, ὥστε καὶ
„τὰ δεσμὰ κόσμον εὐπρεπῆ περικεῖσθαι αὐτοῖς, ὡς νύμφῃ κεκοσμημένῃ
„ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς πεποικιλμένοις, τὴν εὐωδίαν ὀδωδότες ἅμα τὴν
„Χριστοῦ, ὥστε ἐνίους δόξαι καὶ μύρῳ κοσμικῷ κεχρίσθαι αὐτούς· οἱ δὲ
„κατηφεῖς καὶ ταπεινοὶ καὶ δυσειδεῖς καὶ πάσης ἀσχημοσύνης ἀνάπλεοι,
„προσέτι δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἐθνῶν ὀνειδιζόμενοι ὡς ἀγεννεῖς καὶ ἄνανδροι,

---

6. Κυρίου *cfik*, Χριστοῦ *aeghE*. | 8. δὴ] δὲ *cf*. | 12. αὐτῶν *aeSS*ᵃ*R*ᵃ*Z*. | 13. εἰς τὴν εἱρκτὴν *bcdfghikvVB*, ἐν τῇ εἱρκτῇ *eSS*ᵃ*HR*ᵃ. | 15. τοῦ add. *cfg VHB*, om. *aehikSS*ᵃ. | 20. αὐτοῖς αἰτίας *cfik*, αἰτίας αὐτοῖς volgo. | 26. προσῄεσαν *aeS*. | 29. πεποικιλμένοις *bcdfghikVB*, περιπεποικιλμένοις *aeSS*ᵃ*H*. | 32. καὶ add. *cefgikR*ᵃ*B*, om. *ahxSVHS*ᵃ.

„ἀνδροφόνων μὲν ἐγκλήματα ἔχοντες, ἀπολωλεκότες δὲ τὴν πάντιμον καὶ
„ἔνδοξον καὶ ζωοποιὸν προσηγορίαν. ταῦτα δὲ οἱ λοιποὶ θεωροῦντες
„ἐστηρίχθησαν, καὶ οἱ συλλαμβανόμενοι ἀδιστάκτως ὡμολόγουν, μηδὲ ἔν-
36. „νοιαν ἔχοντες διαβολικῆ λογισμῷ.“ τούτοις μεταξύ τινα ἐπεισπόντες αὖθις
ἐπιφέρουσι· „μετὰ ταῦτα δὴ λοιπὸν εἰς πᾶν εἶδος διηρεῖτο τὰ μαρτύρια
„τῆς ἐξόδου αὐτῶν. ἐκ διαφόρων γὰρ χρωμάτων καὶ παντοίων ἀνθῶν
„ἕνα πλέξαντες στέφανον προσήνεγκαν τῷ πατρί. ἐχρῆν γὰρ τὰς γενναίας
„ἀθλητὰς, ποικίλον ὑπομείναντας ἀγῶνα καὶ μεγάλως νικήσαντας, ἀπο-
37 „λαβεῖν τὸν μέγαν τῆς ἀφθαρσίας στέφανον. ὁ μὲν ἓν Ματῆρος καὶ ὁ
„Σάγκτος καὶ ἡ Βλανδῖνα καὶ Ἄτταλος ἤγοντο ἐπὶ τὰ θηρία εἰς τὸ
„δημόσιον καὶ εἰς τὸ κοινὸν τῶν ἐθνῶν τῆς ἀπανθρωπίας θέαμα, ἐπί-
38 „τηδες τῆς τῶν θηριομαχιῶν ἡμέρας διὰ τὰς ἡμετέρας διδομένης. καὶ
„ὁ μὲν Ματῆρος καὶ ὁ Σάγκτος αὖθις διήεσαν ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ διὰ
„πάσης κολάσεως, ὡς μηδὲν ὅλως προπεπονθότες, μᾶλλον δὲ ὡς διὰ
„πλειόνων ἤδη κλήρων ἐκβεβιακότες τὸν ἀντίπαλον, καὶ περὶ τῷ στεφάνῳ
„αὐτῷ τὸν ἀγῶνα ἔχοντες, ὑπέφερον πάλιν τὰς διεξόδους τῶν μαστίγων
„τὰς ἐκεῖσε εἰθισμένας, καὶ τὰς ἀπὸ τῶν θηρίων ἑλκηθμὰς, καὶ πάνθ'
„ὅσα μαινόμενος ὁ δῆμος ἄλλοι ἀλλαχόθεν ἐπεβόων καὶ ἐπεκελεύοντο,
„καὶ ἐπὶ πᾶσι τὴν σιδηρᾶν καθέδραν, ἐφ' ἧς τηγανιζόμενα τὰ σώματα
39 „κνίσσης αὐτὰς ἐνεφόρει. οἱ δ' οὐδ' ἕτως ἔλιγον, ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον
„ἐξεμαίνοντο, βουλόμενοι νικῆσαι τὴν ἐκείνων ὑπομονήν. καὶ οὐδ' ὡς παρὰ
„Σάγκτῳ ἕτερόν τι ἤκουσαν παρ' ἣν ἀπαρχῆς εἴθιστο λέγειν τῆς ὁμολο-
40 „γίας φωνήν. ἤτοι μὲν οὖν, διὰ ἀγῶνος μεγάλου ἐπιπολὺ παραμενούσης αὐτῶν
„τῆς ψυχῆς, τέλειον ἐτύθησαν διὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἀντὶ πάσης
„τῆς ἐν τοῖς μονομαχίοις ποικιλίας αὐτοὶ θέαμα γενόμενοι τῷ κόσμῳ.
41 „ἡ δὲ Βλανδῖνα ἐπὶ ξύλῳ κρεμασθεῖσα πρῷκειτο βορὰ τῶν εἰσβαλλομένων
„θηρίων, ἣ καὶ διὰ τῷ βλέπεσθαι σταυρῷ σχήματι κρεμαμένη, διὰ τῆς
„εὐτόνου προσευχῆς πολλὴν προθυμίαν τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐνεποίει, βλε-
„πόντων αὐτῶν ἐν τῷ ἀγῶνι καὶ τοῖς ἔξωθεν ὀφθαλμοῖς διὰ τῆς ἀδελ-
„φῆς τὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἐσταυρωμένον, ἵνα πείσῃ τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτὸν,
„ὅτι πᾶς ὁ ὑπὲρ τῆς Χριστοῦ δόξης παθὼν τὴν κοινωνίαν ἀεὶ ἔχει μετὰ
42 „τοῦ ζῶντος θεοῦ. καὶ μηδενὸς ἁψαμένου τότε τῶν θηρίων αὐτῆς, καθαιρε-

1. ἐγκλήματα *cfikxB*, ἔγκλημα *aeghSVS*^{a}*H*. | 7. γὰν *cfikVHB*, δ' ἓν *aeghSS*^{a}. | 18. καὶ post ἐπεκ. add. *cfVS*^{a}*H*, om. *aeghikSB*. | 20. ἔλιγον] ἤλγεν *cfx*. | 22. ἤκουσαν *cfikVH*, εἰσήκουσαν *aeghSS*^{a}*R*^{a}*BH*^{b}. | 25. μονομαχίοις] μονομαχίμοις *bcdfx*. | γενόμενοι] γινόμενοι *cf*. | 28. ἐντόνου *c*. | τοῖς ἀγων. ἐνεπ. *cfgikB*, ἐνεπ. τοῖς ἀγ. *aehSVHS*^{a}. | 32. τοῦ om. *cf*, post ζῶντος ponit *x*.

„θεῖσα ἀπὸ τῆ ξύλα ἀνελήφθη πάλιν εἰς τὴν εἱρκτὴν, εἰς ἄλλον ἀγῶνα
„τηρεμένη, ἵνα διὰ πλειόνων γυμνασμάτων νικήσασα τῷ μὲν σκολιῷ ὄφει
„ἀπαραίτητον ποιήσῃ τὴν καταδίκην, προτρέψηται δὲ τὰς ἀδελφὰς ἡ
„μικρὰ καὶ ἀσθενὴς καὶ εὐκαταφρόνητος, μέγαν καὶ ἀκαταγώνιστον
„ἀθλητὴν Χριστὸν ἐνδεδυμένη, διὰ πολλῶν κλήρων ἐκβιάσασα τὸν ἀντι-
„κείμενον, καὶ δι' ἀγῶνος τὸν τῆς ἀφθαρσίας στεφανμένη στέφανον. ὁ δὲ 43
„Ἄτταλος καὶ αὐτὸς μεγάλως ἐξαιτηθεὶς ὑπὸ τῆ ὄχλα (καὶ γὰρ ἦν ὀνο-
„μαστὸς) ἕτοιμος εἰσῆλθεν ἀγωνιστὴς διὰ τὸ εὐσυνείδητον, ἐπειδὴ γνη-
„σίως ἐν τῇ Χριστιανῇ συντάξει γεγυμνασμένος ἦν, καὶ ἀεὶ μάρτυρ ἐγε-
„γόνει παρ' ἡμῖν ἀληθείας. καὶ περιαχθεὶς κύκλῳ τῆ ἀμφιθεάτρα, πίνακος 44
„αὐτὸν προάγοντος ἐν ᾧ ἐγέγραπτο Ῥωμαϊστί· ἔτος ἐστιν Ἄτταλος ὁ
„Χριστιανός, καὶ τῆ δήμα σφόδρα σφριγῶντος ἐπ' αὐτῷ, μαθὼν ὁ ἡγεμὼν
„ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀναληφθῆναι μετὰ καὶ τῶν λοι-
„πῶν τῶν ἐν τῇ εἱρκτῇ ὄντων, περὶ ὧν ἐπέστειλε τῷ Καίσαρι, καὶ περιέ-
„μενε τὴν ἀπόφασιν τὴν ἀπ' ἐκείνα. ὁ δὲ διαμέσα καιρὸς ἐκ ἀργὸς 45
„αὐτοῖς ἐδὲ ἄκαρπος ἐγίνετο, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπομονῆς αὐτῶν τὸ ἀμέ-
„τρητον ἔλεος ἀνεφαίνετο Χριστῦ. διὰ γὰρ τῶν ζώντων ἐζωοποιῆντο τὰ
„νεκρὰ, καὶ μάρτυρες τοῖς μὴ μάρτυσιν ἐχαρίζοντο, καὶ ἐνεγίνετο πολλὴ
„χαρὰ τῇ παρθένῳ μητρὶ, ἧς ὡς νεκρὺς ἐξέτρωσε, τέτας ζῶντας ἀπο-
„λαμβανύσῃ. δι' ἐκείνων γὰρ οἱ πλείες τῶν ἠρνημένων ἀνεμητρῆντο καὶ 46
„ἀνεκυΐσκοντο καὶ ἀνεζωπυρῆντο καὶ ἐμάνθανον ὁμολογεῖν, καὶ ζῶντες
„ἤδη καὶ τετονωμένοι προσῄεσαν τῷ βήματι, ἐγγλυκαίνοντος τῆ τὸν μὲν
„θάνατον τῆ ἁμαρτωλῆ μὴ βαλομένε, ἐπὶ δὲ τὴν μετάνοιαν χρηστευο-
„μένε θεῆ, ἵνα καὶ πάλιν ἐπερωτηθῶσιν ὑπὸ τῆ ἡγεμόνος. ἐπιστείλαντος 47
„γὰρ τῆ Καίσαρος, τὰς μὲν ἀποτυμπανισθῆναι, εἰ δέ τινες ἀρνοῖντο,
„τέτες ἀπολυθῆναι, τῆς ἐνθάδε πανηγύρεως (ἔστι δὲ αὕτη πολυάνθρωπος
„ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν συνερχομένων εἰς αὐτὴν) ἀρχομένης συνεστάναι
„ἀνῆγεν ἐπὶ τὸ βῆμα θεατρίζων τὰς μακαρίας καὶ ἐμπομπεύων τοῖς
„ὄχλοις. διὸ καὶ πάλιν ἀνήταζε, καὶ ὅσοι μὲν ἐδόκεν πολιτείαν Ῥω-
„μαίων ἐσχηκέναι, τέτων ἀπέτεμνε τὰς κεφαλὰς, τὰς δὲ λοιπὰς ἔπεμπεν
„εἰς θηρία. ἐδοξάζετο δὲ μεγάλως ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῖς πρότερον ἀρνη- 48
„σαμένοις, τότε παρὰ τὴν τῶν ἐθνῶν ὑπόνοιαν ὁμολογῆσι. καὶ γὰρ ἰδίᾳ

---

5. ἐκβιάσασα *c* (teste Burtono) *NV*^{a}*S*^{a}*HR*^{a}*B*, ἐκβιβάσασα *abdeghikxSV*. Cf. p. 162, 15. | 10. περιαχθέντος *v* prob. *H*^{a}. | 11. ἐγέγραπτο *cfgikB*, ἐπεγέγραπτο *aehSVHS*^{a}. | 20. ἀνεμητρῆντο de Valesii conj. *S*^{a}*ZHR*^{a}, ἀνεμετρῆντο *C*, nisi quod in *a* suprascriptum est ἀνεμητρ. ab eadem manu. | 25. post τὰς μὲν add. ὁμολογῆντας *vZ*. | 31. ὁ om. *c*.

„ἔτοι ἀνητάζοντο, ὡς δῆθεν ἀπολυθησόμενοι, καὶ ὁμολογοῦντες προσετί-
„θεντο τῷ τῶν μαρτύρων κλήρῳ. ἔμειναν δὲ ἔξω οἱ μηδὲ ἴχνος ποτὲ ποτε
„πίστεως, μηδὲ αἴσθησιν ἐνδύματος νυμφικοῦ, μηδὲ ἔννοιαν φόβου θεοῦ
„σχόντες, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀναστροφῆς αὐτῶν βλασφημοῦντες τὴν ὁδὸν,
49 „τετέστιν οἱ υἱοὶ τῆς ἀπωλείας. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες τῇ ἐκκλησίᾳ προσετέ-
„θησαν, ὧν καὶ ἀνεταζομένων Ἀλέξανδρός τις, Φρὺξ μὲν τὸ γένος,
„ἰατρὸς δὲ τὴν ἐπιστήμην, πολλοῖς ἔτεσιν ἐν ταῖς Γαλλίαις διατρίψας,
„καὶ γνωστὸς σχεδὸν πᾶσι διὰ τὴν πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπην καὶ παῤῥη-
„σίαν τοῦ λόγου (ἦν γὰρ καὶ ἐκ ἄμοιρος ἀποστολικοῦ χαρίσματος), παρε-
„στὼς τῷ βήματι, καὶ νεύματι προτρέπων αὐτοὺς πρὸς τὴν ὁμολογίαν,
50 „φανερὸς ἦν τοῖς περιεστηκόσι τὸ βῆμα ὥσπερ ὠδίνων. ἀγανακτήσαντες
„δὲ οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῷ τοὺς πρότερον ἠρνημένους αὖθις ὁμολογεῖν, κατε-
„βόησαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς ἐκεῖνο τοῦτο ποιοῦντος. καὶ ἐπιστήσαντος τοῦ
„ἡγεμόνος καὶ ἀνετάσαντος αὐτὸν, ὅστις εἴη, τοῦ δὲ φήσαντος ὅτι Χρι-
„στιανὸς, ἐν ὀργῇ γενόμενος κατέκρινεν αὐτὸν πρὸς θηρία, καὶ τῇ ἐπιούσῃ
„εἰσῆλθε μετὰ καὶ τοῦ Ἀττάλου. καὶ γὰρ καὶ τὸν Ἄτταλον τῷ ὄχλῳ χαρι-
51 „ζόμενος ὁ ἡγεμὼν ἐξέδωκε πάλιν πρὸς θηρία. οἳ καὶ διὰ πάντων διελ-
„θόντες ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ τῶν πρὸς κόλασιν ἐξευρημένων ὀργάνων, καὶ
„μέγιστον ὑπομείναντες ἀγῶνα, τέλεσχατον ἐτύθησαν καὶ αὐτοί, τοῦ μὲν
„Ἀλεξάνδρου μήτε στενάξαντος μήτε γρύξαντός τι ὅλως, ἀλλὰ κατὰ
52 „καρδίαν ὁμιλοῦντος τῷ θεῷ. ὁ δὲ Ἄτταλος, ὁπότε ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς ἐπε-
„τέθη καθέδρας καὶ περιεκάετο, ἡνίκα ἡ ἀπὸ τοῦ σώματος κνίσσα ἀνε-
„φέρετο, ἔφη πρὸς τὸ πλῆθος τῇ Ῥωμαϊκῇ φωνῇ· ἰδοὺ τοῦτό ἐστιν ἀν-
„θρώπους ἐσθίειν, ὃ ποιεῖτε ὑμεῖς· ἡμεῖς δὲ οὔτε ἀνθρώπους ἐσθίομεν, οὐδ'
„ἕτερόν τι πονηρὸν πράττομεν. ἐπερωτώμενος δὲ τί ὄνομα ἔχει ὁ θεὸς,
53 „ἀπεκρίθη· ὁ θεὸς ὄνομα οὐκ ἔχει ὡς ἄνθρωπος. ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις
„τῇ ἐσχάτῃ λοιπὸν ἡμέρᾳ τῶν μονομαχιῶν ἡ Βλανδῖνα πάλιν εἰσεκομί-
„ζετο μετὰ καὶ Ποντικοῦ παιδαρίου ὡς πεντεκαίδεκα ἐτῶν, οὓς καὶ καθη-
„μέραν εἰσήγοντο πρὸς τὸ βλέπειν τὴν τῶν λοιπῶν κόλασιν, καὶ ἠναγ-
„κάζοντο ὀμνύναι κατὰ τῶν εἰδώλων αὐτῶν. καὶ διὰ τὸ ἐμμένειν εὐσταθῶς
„καὶ ἐξεθεωεῖν αὐτοὺς ἠγριώθη πρὸς αὐτοὺς τὸ πλῆθος, ὡς μήτε τὴν
54 „ἡλικίαν τοῦ παιδὸς οἰκτεῖραι, μήτε τὸ γύναιον αἰδεσθῆναι. πρὸς πάντα

---

2. κλήρῳ] χορῷ *aS.* | 8. τὸν add. *cfgikB*, om. *aehSVHS*^{a}. | 11. περιεστηκόσι *cfghikaB*, περιεστῶσι *aeSVHS*^{a}. | 12. τῷ *cfghmB*, τὸ *aeikSVHS*^{a}. | 14. ὅστις *achE*, τίς *fgik*. | 18. τῶν post ἀμφ. ponunt *cfx*, post διελθ. ponitur volgo. | 22. περιεκάετο *cik*, περιεκαίετο volgo. | σώματος *cfhik*, σωματὶς *aegE*. | κνίσσα (κνῖσα) *cik* fort. rectius.

„δὲ τὰ δεινὰ παρέβαλλον αὐτοὺς, καὶ διὰ πάσης ἐν κύκλῳ διῆγον κολά-
„σεως, ἐπαλλήλως ἀναγκάζοντες ὁμόσαι, ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι τοῦτο πρᾶξαι·
„ὁ μὲν γὰρ Ποντικὸς ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς παρωρμημένος, ὡς καὶ τὰ ἔθνη
„βλέπειν ὅτι ἐκείνη ἦν προτρεπομένη καὶ στηρίζουσα αὐτὸν, πᾶσαν κό-
„λασιν γενναίως ὑπομείνας ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα. ἡ δὲ μακαρία Βλανδῖνα 55
„πάντων ἐσχάτη, καθάπερ μήτηρ εὐγενὴς παρορμήσασα τὰ τέκνα καὶ
„νικηφόρους προπέμψασα πρὸς τὸν βασιλέα, ἀναμετρουμένη καὶ αὐτὴ πάντα
„τὰ τῶν παίδων ἀγωνίσματα, ἔσπευδε πρὸς αὐτοὺς χαίρουσα καὶ ἀγαλ-
„λιωμένη ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ, ὡς εἰς νυμφικὸν δεῖπνον κεκλημένη, ἀλλὰ μὴ
„πρὸς θηρία βεβλημένη. καὶ μετὰ τὰς μάστιγας, μετὰ τὰ θηρία, μετὰ 56
„τὸ τήγανον, τέσχατον εἰς γύργαθον βληθεῖσα ταύρῳ παρεβλήθη, καὶ
„ἱκανῶς ἀναβληθεῖσα πρὸς τὸ ζῷον, μηδὲ αἴσθησιν ἔτι τῶν συμβαινόντων
„ἔχουσα διὰ τὴν ἐλπίδα καὶ ἐποχὴν τῶν πεπιστευμένων καὶ ὁμιλίαν πρὸς
„Χριστὸν, ἐτύθη καὶ αὐτὴ, καὶ αὐτῶν ὁμολογούντων τῶν ἐθνῶν, ὅτι μηδὲ
„πώποτε παρ' αὐτοῖς γυνὴ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ἔπαθεν. ἀλλ' ἐδ' ἅτως 57
„κόρον ἐλάμβανεν αὐτῶν ἡ μανία καὶ ἡ πρὸς τὰς ἀγίας ὠμότης. ὑπὸ
„γὰρ ἀγρίου θηρὸς ἄγρια καὶ βάρβαρα φῦλα ταραχθέντα δυσπαύστως
„εἶχε, καὶ ἄλλην ἰδίαν ἀρχὴν ἐπὶ τοῖς σώμασιν ἐλάμβανεν ἡ ὕβρις αὐτῶν.
„τὸ γὰρ νενικῆσθαι αὐτοὺς οὐκ ἐδυσώπει, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἀνθρώπινον 58
„ἐπιλογισμὸν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐξέκαιεν αὐτῶν τὴν ὀργὴν καθάπερ θηρίου,
„καὶ τῷ ἡγεμόνος καὶ τῷ δήμῳ τὸ ὅμοιον εἰς ἡμᾶς ἄδικον ἐπιδεικνυμένων
„μῖσος, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ· ὁ ἄνομος ἀνομησάτω ἔτι, καὶ ὁ δίκαιος
„δικαιωθήτω ἔτι. καὶ γὰρ τοὺς ἐναποπνιγέντας ἐν τῇ εἱρκτῇ παρέβαλλον 59
„κυσὶν, ἐπιμελῶς παραφυλάσσοντες νύκτωρ καὶ μεθημέραν, μὴ κηδευθῇ
„τις ὑφ' ἡμῶν, καὶ τότε δὴ προθέντες τά τε τῶν θηρίων τά τε τῶν
„πυρὸς λείψανα, πῃ μὲν ἐσπαραγμένα, πῃ δὲ ἠνθρακευμένα, καὶ τῶν
„λοιπῶν τὰς κεφαλὰς σὺν τοῖς ἀποτμήμασιν αὐτῶν ὡσαύτως ἀτάφους
„παρεφύλαττον μετὰ στρατιωτικῆς ἐπιμελείας ἡμέραις συχναῖς. καὶ οἱ 60
„μὲν ἐνεβριμῶντο καὶ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτοῖς, ζητοῦντές τινα
„περισσοτέραν ἐκδίκησιν παρ' αὐτῶν λαβεῖν, οἱ δὲ ἐνεγέλων καὶ ἐπετώ-
„θαζον, μεγαλύνοντες ἅμα τὰ εἴδωλα αὐτῶν, καὶ ἐκείνοις προσάπτοντες

---

1. περιέβαλλον *aei* (a sec. m.) *kSS*^{a}. | ἐν κύκλῳ *acE*, ἐγκύκλῳ *f*, ἐγκύκλια *eh*, ἐγκυκλίᾳ *ik*. | 12. ἀναβληθεῖσα] παρεβληθεῖσα *h*. | 21. ἄδικον *bcdfx V*^{a} *S*^{a} *HR*^{a}, ἄδικος *ik* (teste *B*, ἄδικον teste Gronov.), ἀδίκως *aeghSV*. | 22. ἡ γραφὴ — Dan. 12, 10. Apoc. 22, 11. | 23. ἐν add. *cfgVHB*, om. *aehikSS*^{a}. | παρέβαλλον *cfikS*^{a}*B*, παρέβαλον *aeghSVH*. | 26. ἠνθρακευμένα *bcdefikxB*, ἠνθρακωμένα *aghNSVH*. | 31. ἅμα add. *cefghikR*^{a}*B*, om. *aSVS*^{a}*H*.

„τὴν τούτων τιμωρίαν, οἱ δὲ ἐπιεικέστεροι καὶ κατὰ ποσὸν συμπαθεῖν
„δοκοῦντες ὠνείδιζον πολὺ λέγοντες· πῦ ὁ θεὸς αὐτῶν, καὶ τί αὐτοὺς ὤνησεν
61 „ἡ θρησκεία, ἣν καὶ πρὸ τῆς ἑαυτῶν εἵλαντο ψυχῆς; καὶ τὰ μὲν ἀπ'
„ἐκείνων τοιαύτην εἶχε τὴν ποικιλίαν, τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς ἐν μεγάλῳ καθει-
„στήκει πένθει, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὰ σώματα κρύψαι τῇ γῇ. ἔτε
„γὰρ νὺξ συνεβάλλετο ἡμῖν πρὸς τοῦτο, ἔτε ἀργύρια ἔπειθεν, ἔτε λιτα-
„νεία ἐδυσώπει, παντὶ δὲ τρόπῳ παρετήρουν, ὡς μέγα τι κερδανοῦντες, εἰ
62 „μὴ τύχοιεν ταφῆς." τούτοις ἑξῆς μεθ' ἕτερά φασι· „τὰ μὲν σώματα
„τῶν μαρτύρων παντοίως παραδειγματισθέντα καὶ αἰθριασθέντα ἐπὶ ἡμέρας
„ἕξ, μετέπειτα καέντα καὶ αἰθαλωθέντα ὑπὸ τῶν ἀνόμων κατεσαρώθη
„εἰς τὸν Ῥοδανὸν ποταμὸν πλησίον παραῤῥέοντα, ὅπως μηδὲ λείψανον
63 „αὐτῶν φαίνηται ἐπὶ τῆς γῆς ἔτι. καὶ ταῦτ' ἔπραττον, ὡς δυνάμενοι
„νικῆσαι τὸν θεὸν, καὶ ἀφελέσθαι αὐτῶν τὴν παλιγγενεσίαν, ἵνα, ὡς ἔλεγον
„ἐκεῖνοι, μηδὲ ἐλπίδα σχῶσιν ἀναστάσεως, ἐφ' ᾗ πεποιθότες ξένην τινὰ
„καὶ καινὴν ἡμῖν εἰσάγεσι θρησκείαν, καὶ καταφρονοῦσι τῶν δεινῶν, ἕτοι-
„μοι καὶ μετὰ χαρᾶς ἥκοντες ἐπὶ τὸν θάνατον· νῦν ἴδωμεν εἰ ἀναστή-
„σονται, καὶ εἰ δύναται βοηθῆσαι αὐτοῖς ὁ θεὸς αὐτῶν, καὶ ἐξελέσθαι
„ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν."

CAP. 2.

Ὡς οἱ θεοφιλεῖς μάρτυρες τοὺς ἐν τῷ διωγμῷ διαπεπτωκότας ἐθεράπευον δεξιούμενοι.

(Nic. H. E. IV, 18.)

1 Τοιαῦτα καὶ τὰ κατὰ τὸν δεδηλωμένον αὐτοκράτορα ταῖς Χριστοῦ συμβέβηκεν ἐκκλησίαις, ἀφ' ὧν καὶ τὰ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπαρχίαις ἐνηργημένα εἰκότι λογισμῷ στοιχάζεσθαι πάρεστιν. ἄξιον τούτοις ἐκ τῆς αὐτῆς 2
ἐπισυνάψαι γραφῆς λέξεις ἑτέρας, δι' ὧν καὶ τὸ ἐπιεικὲς καὶ φιλάνθρω-
πον τῶν δεδηλωμένων μαρτύρων ἀναγέγραπται τούτοις αὐτοῖς τοῖς ῥήμα-
2 σιν· „οἳ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ζηλωταὶ καὶ μιμηταὶ Χριστοῦ ἐγένοντο, ὃς ἐν
„μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ὥστε ἐν
„τοιαύτῃ δόξῃ ὑπάρχοντες, καὶ οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δίς, ἀλλὰ πολλάκις μαρ- 3
„τυρήσαντες, καὶ ἐκ θηρίων αὖθις ἀναληφθέντες, καὶ τὰ καυτήρια καὶ
„τὰς μώλωπας καὶ τὰ τραύματα ἔχοντες περικείμενα, ἔτ' αὐτοὶ μάρτυρας
„ἑαυτοὺς ἀνεκήρυττον, ἔτε μὴν ἡμῖν ἐπέτρεπον τούτῳ τῷ ὀνόματι προσα-

---

3. εἵλαντο *e*, εἵλαντο *bcdf*, εἵλοντο *aghikE*. | 6. ἔτε ἀργύρια ἔπειθεν add. *aeghikRNE*, om. *bcdfx*. | 26. καὶ post ὧν add. *cf*, om. volgo. | 28. ὡς ἐν μορφῇ — Phil. 2, 6.

„γορεύειν αὐτὲς, ἀλλ' εἴποτέ τις ἡμῶν δι' ἐπιστολῆς ἢ διὰ λόγε μάρ-
„τυρας αὐτὲς προσεῖπεν, ἐπέπλησσον πικρῶς. ἡδέως γὰρ παρεχώρεν τὴν 3
„τῆς μαρτυρίας προσηγορίαν τῷ Χριστῷ, τῷ πιστῷ καὶ ἀληθινῷ μάρ-
„τυρι καὶ πρωτοτόκῳ τῶν νεκρῶν καὶ ἀρχηγῷ τῆς ζωῆς τῦ θεῦ, καὶ
„ἐπεμιμήσκοντο τῶν ἐξεληλυθότων ἤδη μαρτύρων καὶ ἔλεγον· ἐκεῖνοι
„ἤδη μάρτυρες, ἃς ἐν τῇ ὁμολογίᾳ Χριστὸς ἠξίωσεν ἀναληφθῆναι, ἐπι-
„σφραγισάμενος αὐτῶν διὰ τῆς ἐξόδε τὴν μαρτυρίαν, ἡμεῖς δὲ ὁμόλογοι
„μέτριοι καὶ ταπεινοί. καὶ μετὰ δακρύων παρεκάλεν τὲς ἀδελφὲς, δεό-
„μενοι ἵνα ἐκτενεῖς εὐχαὶ γίνωνται πρὸς τὸ τελειωθῆναι αὐτές. καὶ τὴν 4
„μὲν δύναμιν τῆς μαρτυρίας ἔργῳ ἐπεδείκνυντο, πολλὴν παῤῥησίαν ἄγοντες
„πρὸς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ τὴν εὐγένειαν διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἀφοβίας
„καὶ ἀτρομίας φανερὰν ἐποίεν, τὴν δὲ πρὸς τὲς ἀδελφὲς τῶν μαρτύρων
„προσηγορίαν παρῆτεντο, ἐμπεπλησμένοι φόβε θεῦ." καὶ αὖθις μετὰ 5
βραχέα φασίν· „ἐταπείνεν ἑαυτὲς ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα, ὑφ' ἧς ἱκανῶς
„νῦν εἰσὶν ὑψωμένοι. τότε δὲ πᾶσι μὲν ἀπελογῆντο, κατηγόρεν δὲ ἀδε-
„νὲς, ἔλυον μὲν ἅπαντας, ἐδέσμευον δὲ ἀδέκα, καὶ ὑπὲρ τῶν τὰ δεινὰ
„διατιθέντων ηὔχοντο, καθάπερ Στέφανος ὁ τέλειος μάρτυς· κύριε, μὴ
„στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. εἰ δ' ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων ἐδέετο,
„πόσῳ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν;" καὶ αὖθίς φασι μεθ' ἕτερα· „ἦτος 6
„γὰρ καὶ μέγιστος αὐτοῖς πρὸς αὐτὸν ὁ πόλεμος ἐγένετο, διὰ τὸ γνή-
„σιον τῆς ἀγάπης, ἵνα ἀποπνιχθεὶς ὁ θὴρ, ἃς πρότερον ᾤετο καταπε-
„πωκέναι, ζῶντας ἐξεμέσῃ. οὐ γὰρ ἔλαβον καύχημα κατὰ τῶν πεπτω-
„κότων, ἀλλ' ἐν οἷς ἐπλεόναζον αὐτοὶ, τᾶτο τοῖς ἐνδεεστέροις ἐπήρκεν,
„μητρικὰ σπλάγχνα ἔχοντες, καὶ πολλὰ περὶ αὐτῶν ἐκχέοντες δάκρυα πρὸς
„τὸν πατέρα. ζωὴν ἠτήσαντο, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, ἣν καὶ συνεμερίσαντο 7
„τοῖς πλησίον. κατὰ πάντων νικηφόροι πρὸς θεὸν ἀπελθόντες, εἰρήνην
„ἀγαπήσαντες ἀεὶ, καὶ εἰρήνην ἀεὶ παρεγγυήσαντες, μετ' εἰρήνης ἐχώρη-
„σαν πρὸς θεὸν, μὴ καταλιπόντες πόνον τῇ μητρὶ, μηδὲ στάσιν καὶ
„πόλεμον τοῖς ἀδελφοῖς, ἀλλὰ χαρὰν καὶ εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν καὶ ἀγά-
„πην." ταῦτα καὶ περὶ τῆς τῶν μακαρίων ἐκείνων πρὸς τὲς παραπεπτω- 8
κότας τῶν ἀδελφῶν στοργῆς ὠφελίμως προσκείσθω, τῆς ἀπανθρώπε καὶ ἀνηλεῦς ἕνεκα διαθέσεως τῶν μετὰ ταῦτα ἀφειδῶς τοῖς Χριστῦ μέλεσι προσενηνεγμένων.

---

7. ὁμόλογοι *acefE*, ὁμολογηταὶ *g*, ὁμολογεμένως *hik*. | 11. πάντα om. *aeikS*. | 14. ἐταπείνεν — 1 Petr. 5, 6. | 15. τότε] τῦτο *h*. | 16. μὲν post ἔλυον om. *aegik*. | 17. κύριε — Act. 7, 60. | 22. ἔλαβον *aeghE*, ἔλαβεν *cfik*. | 23. αὐτοῖς *h*. | 26. πάντων *bcdfghVS*^{a}*HB*, πάντα *aeikS*. | 27. εἰρ. ἀεὶ *cfhikVH*, εἰρ. ἡμῖν *aegNSS*^{a}*R*^{a}*B*. | 32. καὶ] τε καὶ *aeSVH*^{a}.

CAP. 3.

Ὁποῖα τῷ μάρτυρι Ἀττάλῳ δι' ὀνείρου γέγονεν ἐπιφάνεια.
(Nic. H. E. IV, 18.)

1 Ἡ δ' αὐτὴ τῶν προειρημένων μαρτύρων γραφὴ καὶ ἄλλην τινὰ μνήμης ἀξίαν ἱστορίαν περιέχει, ἣν καὶ ἐδεὶς ἂν γένοιτο φθόνος μὴ ἐχὶ
2 τῶν ἐντευξομένων εἰς γνῶσιν προσθεῖναι. ἔχει δὲ ἔτως. Ἀλκιβιάδε γάρ τινος ἐξ αὐτῶν, πάνυ αὐχμηρὸν βιῶντος βίον, καὶ μηδενὸς ὅλως τὸ πράτερον μεταλαμβάνοντος, ἀλλ' ἢ ἄρτῳ μόνῳ καὶ ὕδατι χρωμένε, πειρωμένε τε καὶ ἐν τῇ εἱρκτῇ ἔτω διάγειν, Ἀττάλῳ μετὰ τὸν πρῶτον ἀγῶνα, ὃν ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ ἤνυσεν, ἀπεκαλύφθη, ὅτι μὴ καλῶς ποιοίη Ἀλκιβιάδης, μὴ χρώμενος τοῖς κτίσμασι τῆ θεῆ, καὶ ἄλλοις τύπον σκανδάλε
3 ὑπολειπόμενος. πεισθεὶς δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης πάντων ἀνέδην μετελάμβανε, καὶ ηὐχαρίστει τῷ θεῷ. οὐ γὰρ ἀνεπίσκεπτοι χάριτος θεῆ ἦσαν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἦν σύμβελον αὐτοῖς. καὶ ταῦτα μὲν ὠδὶ ἐχέτω.
4 τῶν δ' ἀμφὶ τὸν Μοντανὸν καὶ Ἀλκιβιάδην καὶ Θεόδοτον περὶ τὴν Φρυγίαν ἄρτι τότε πρῶτον τὴν περὶ τῆ προφητεύειν ὑπόληψιν παρὰ πολλοῖς ἐκφερομένων, (πλεῖσται γὰρ ἦν καὶ ἄλλαι παραδοξοποιΐαι τῆ θείᾳ χαρίσματος εἰσέτι τότε κατὰ διαφόρες ἐκκλησίας ἐκτελέμεναι πίστιν παρὰ πολλοῖς τῆ κἀκείνες προφητεύειν παρεῖχον), καὶ δὴ διαφωνίας ὑπαρχέσης περὶ τῶν δεδηλωμένων, αὖθις οἱ κατὰ τὴν Γαλλίαν ἀδελφοὶ τὴν ἰδίαν κρίσιν καὶ περὶ τέτων εὐλαβῆ καὶ ὀρθοδοξοτάτην ὑποτάττεσιν, ἐκθέμενοι καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς τελειωθέντων μαρτύρων διαφόρες ἐπιστολὰς, ἃς ἐν δεσμοῖς ἔτι ὑπάρχοντες τοῖς ἐπ' Ἀσίας καὶ Φρυγίας ἀδελφοῖς διεχάραξαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἐλευθέρῳ τῷ τότε Ῥωμαίων ἐπισκόπῳ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης ἕνεκεν πρεσβεύοντες.

CAP. 4.

Ὅπως οἱ μάρτυρες τὸν Εἰρηναῖον δι' ἐπιστολῆς παρετίθεντο.
(Nic. H. E. IV, 13—15.)

1 Οἱ δ' αὐτοὶ μάρτυρες καὶ τὸν Εἰρηναῖον, πρεσβύτερον ἤδη τότ' ὄντα τῆς ἐν Λεγδένῳ παροικίας, τῷ δηλωθέντι κατὰ Ῥώμην ἐπισκόπῳ συνίστων, πλεῖστα τῷ ἀνδρὶ μαρτυροῦντες, ὡς αἱ τέτου ἔχεσαι τὸν τρόπον
2 δηλῶσι φωναί· „χαίρειν ἐν θεῷ σε ἐν πᾶσιν εὐχόμεθα καὶ ἀεὶ, πάτερ

---

4. μαρτύρων om. *aSS*ª*Z*. | 10. post ποιοίη add. ὁ *aehE*, om. *cfgikN*. | 12. ὁ add. *cefgikNB*, om. *ahSVHS*ª. | 15. περὶ] καὶ περὶ *h*. | 25. ἕνεκεν *cfik*, ἕνεκα *aeghE*. | 29. ἤδη add. *cfhikB*, om. *aeSVHS*ª. | 32. ἐν πᾶσιν *acfhE*, πάλιν *egikB*.

„Ἐλεύθερε. ταῦτά σοι τὰ γράμματα προετρεψάμεθα τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν „καὶ κοινωνὸν Εἰρηναῖον διακομίσαι, καὶ παρακαλέσαμεν ἔχειν σε αὐτὸν ἐν „παραθέσει, ζηλωτὴν ὄντα τῆς διαθήκης Χριστοῦ. εἰ γὰρ ἤθελεν, τόπον „τινὶ δικαιοσύνην περιποιεῖσθαι, ὡς πρεσβύτερον ἐκκλησίας, ὅπερ ἐστὶν „ἐπ' αὐτῷ, ἐν πρώτοις ἂν παρεθέμεθα." τί δεῖ καταλέγειν τὸν ἐν τῇ 3
δηλωθείσῃ γραφῇ τῶν μαρτύρων κατάλογον, ἰδίᾳ μὲν τῶν ἀποτμήσει κεφαλῆς τετελειωμένων, ἰδίᾳ δὲ τῶν θηρσὶν εἰς βορὰν παραβεβλημένων, καὶ αὖθις τῶν ἐπὶ τῆς εἱρκτῆς κεκοιμημένων, τόν τε ἀριθμὸν τῶν εἰσέτι τότε περιόντων ὁμολογητῶν; ὅτῳ γὰρ φίλον, καὶ ταῦτα ῥᾴδιον πληρέ-
στατα διαγνῶναι, μετὰ χεῖρας ἀναλαβόντι τὸ σύγγραμμα, ὃ καὶ αὐτὸ τῇ τῶν μαρτυρίων συναγωγῇ πρὸς ἡμῶν, ὡς ἦν ἔφην, κατείλεκται. ἀλλὰ τὰ μὲν ἐπ' Ἀντωνίνε τοιαῦτα.

CAP. 5.

Ὡς Μάρκῳ Αὐρηλίῳ Καίσαρι ταῖς τῶν ἡμετέρων εὐχαῖς οὐρανόθεν ὁ Θεὸς ἐπακούσας ὑέτισεν.

(Nic. H. E. IV, 12.)

Τότε δὴ ἀδελφὸν Μάρκον Αὐρήλιον Καίσαρα λόγος ἔχει Γερμα- 1
νοῖς καὶ Σαρμάταις ἀντιπαρατεττόμενον μάχῃ δίψει πιεζομένης αὐτῆς στρατιᾶς ἐν ἀμηχανίᾳ γενέσθαι, τὴς δὲ ἐπὶ τῆς Μελιτινῆς ἕτω καλεμένης λεγεῶνος στρατιώτας διὰ πίστεως ἐξ ἐκείνε καὶ εἰς δεῦρο συνεστώσης ἐν τῇ πρὸς τὲς πολεμίες παρατάξει γόνυ θέντας ἐπὶ γῆν κατὰ τὸ οἰκεῖον ἡμῖν τῶν εὐχῶν ἔθος ἐπὶ τὰς πρὸς θεὸν ἱκεσίας τραπέσθαι. παρα- 2
δόξε δὲ τοῖς πολεμίοις τῆ τοιάτε δὴ θεάματος φανέντος ἄλλο τι λόγος ἔχει παραδοξότερον ἐπικαταλαβεῖν αὐτίκα· σκηπτὸν μὲν εἰς φυγὴν καὶ ἀπώλειαν συνελαύνοντα τὲς πολεμίες, ὄμβρον δὲ ἐπὶ τὴν τῶν τὸ θεῖον παρακεκληκότων στρατιὰν, πᾶσαν αὐτὴν ἐκ τῆ δίψες μέλλεσαν ὅσον ὔπω διαφθείρεσθαι ἀνακτώμενον. ἡ δὲ ἱστορία φέρεται μὲν καὶ παρὰ 3
τοῖς πόῤῥω τῆ καθ' ἡμᾶς λόγε συγγραφεῦσιν, οἷς μέλον γέγονε τῆς κατὰ τὲς δηλεμένες γραφῆς, δεδήλωται δὲ καὶ πρὸς τῶν ἡμετέρων. ἀλλὰ τοῖς μὲν ἔξωθεν ἱστορικοῖς, ἅτε τῆς πίστεως ἀνοικείοις, τέθειται μὲν τὸ παράδοξον, οὐ μὴν καὶ ταῖς τῶν ἡμετέρων εὐχαῖς τοῦτο ὡμολογήθη γεγονέναι· τοῖς δέ γε ἡμετέροις, ἅτε ἀληθείας φίλοις, ἁπλῷ καὶ ἀκακοήθει τρόπῳ

---

1. Ἐλευθέρε *bS.* | 3. post *διαθήκης* add. *τῆ aehSVH*, om. *cfgikNB.* | 18. *αὐτῷ h.* | 21. *γῆν*] *τὴν γῆν aehSVHS*^{a}. | 22. post *πρὸς* add. *τὸν aeghNE*, om. *cfik.* | 23. *τῆ τοιάτε δὴ*] *τῆ τοιᾷδε h.* | 27. *ὔπω*] *ἐδέκω gh.* | *διαφθείρεσθαι cfgikx, διαφθαρήσεσθαι aehNE.*

4 τὸ πραχθὲν παραδίδοται. τέτων δ' ἂν εἴη καὶ Ἀπολινάριος, ἐξ ἐκείνε
φήσας τὴν δι' εὐχῆς τὸ παράδοξον πεποιηκυῖαν λεγεῶνα οἰκείαν τῷ γε-
γονότι πρὸς τῦ βασιλέως εἰληφέναι προσηγορίαν, κεραυνοβόλον τῇ Ῥω-
5 μαίων ἐπικληθεῖσάν φωνῇ. μάρτυς δὲ τέτων γένοιτ' ἂν ἀξιόχρεως ὁ Τερ-
τυλλιανὸς, τῇ Ῥωμαϊκῇ συγκλήτῳ προσφωνήσας ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀπο-
λογίαν, ἧς καὶ πρόσθεν ἐμνημονεύσαμεν, τήν τε ἱστορίαν βεβαιῶν σὺν
6 ἀποδείξει μείζονι καὶ ἐναργεστέρᾳ. γράφει δ' ἔν καὶ αὐτὸς λέγων, Μάρκε
τῦ συνετωτάτε βασιλέως ἐπιστολὰς εἰσέτι νῦν φέρεσθαι, ἐν αἷς αὐτὸς
μαρτυρεῖ ἐν Γερμανίᾳ ὕδατος ἀπορίᾳ μέλλοντα αὐτῦ τὸν στρατὸν δια-
φθείρεσθαι ταῖς τῶν Χριστιανῶν εὐχαῖς σεσῶσθαι. τῦτον δέ φησι καὶ
7 θάνατον ἀπειλῆσαι τοῖς κατηγορεῖν ἡμῶν ἐπιχειρῆσιν. οἷς ὁ δηλωθεὶς
ἀνὴρ καὶ ταῦτα προσεπιλέγει· „ποταποὶ ἦν οἱ νόμοι ἔτοι, οἷς καθ' ἡμῶν
„μόνον ἔπονται ἀσεβεῖς, ἄδικοι, ὠμοί; ἧς ἔτε Οὐεσπασιανὸς ἐφύλαξε,
„καίτοι γε Ἰεδαίες νικήσας, ἧς Τραϊανὸς ἐκ μέρες ἐξεθένησε, κωλύων
„ἐπιζητεῖσθαι Χριστιανὲς, ἧς ἔτε Ἀδριανὸς, καίτοι γε πάντα τὰ περίεργα
„πολυπραγμονῶν, ἔτε ὁ Εὐσεβὴς ἐπικληθεὶς ἐπεκύρωσεν." ἀλλὰ ταῦτα μὲν
ὅπη τις ἐθέλῃ τιθέσθω, μετίωμεν δὲ ἡμεῖς ἐπὶ τὴν τῶν ἑξῆς ἀκολεθίαν.
8 Ποθεινῦ δὴ ἐφ' ὅλοις τρισὶ τῆς ζωῆς ἔτεσιν ἐνενήκοντα σὺν τοῖς ἐπὶ Γαλλίας
μαρτυρήσασι τελειωθέντος, Εἰρηναῖος τῆς κατὰ Λέγδενον ἧς ὁ Ποθεινὸς
ἡγεῖτο παροικίας τὴν ἐπισκοπὴν διαδέχεται. Πολυκάρπε δὲ τῦτον ἀκεστὴν
9 γενέσθαι κατὰ τὴν νέαν ἐμανθάνομεν ἡλικίαν. ἔτος τῶν ἐπὶ Ῥώμης τὴν
διαδοχὴν ἐπισκόπων ἐν τρίτῃ συντάξει τῶν πρὸς τὰς αἱρέσεις παραθέ-
μενος, εἰς Ἐλεύθερον, οὗ τὰ κατὰ τὲς χρόνες ἡμῖν ἐξετάζεται, ὡςὰν δὴ
κατ' αὐτὸν σπεδαζομένης αὐτῷ τῆς γραφῆς, τὸν κατάλογον ἵστησι, γρά-
φων ὧδε.

CAP. 6.

Τῶν ἐπὶ Ῥώμης ἐπισκοπευσάντων κατάλογος.

(Nic. H. E. IV, 15.)

1 „Θεμελιώσαντες ἔν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι ἀπόστολοι τὴν
„ἐκκλησίαν Λίνῳ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λειτεργίαν ἐνεχείρισαν. τέτε τῦ Λίνε

---

1. εἴη om. *cfx*. | 5. τῇ ῥωμαϊκῇ *bcdfhiksVS*ᵃ*HB*, τὴν ῥωμαϊκὴν τῇ *aegS*. | 7. ἐναργεστέρᾳ *aeghkE*, ἐνεργεστέρᾳ *cf*, utramque lectionem habet *i*. | γράφει — Tertull. Apol. 5. | 12. οἷς scripsi de conjectura Valesii, quam probavit *S*ᵃ et in textum recepit *H*, οἳ *C*: „quas adversus nos soli exercent impii, injusti, — truces" Tertull. | 13. μόνον *cdNS*ᵃ, μόνων *codd. reliqui*, μόνοι *V*ᵃ*H*. | ἔπονται] ἔσονται *gv*. | 17. ἐθέλοι *eh*, ἐθέλει *aS*. | 24. γράφων — Iren. adv. haer. III, 3, 3. p. 176 Mass.

„Παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται, διαδέχεται δὲ
„αὐτὸν Ἀνέγκλητος. μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων 2
„τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται Κλήμης, ὁ καὶ ἑωρακὼς τὲς μακαρίες ἀπο-
„στόλες, καὶ συμβεβληκὼς αὐτοῖς, καὶ ἔτι ἔναυλον τὸ κήρυγμα τῶν ἀπο-
„στόλων καὶ τὴν παράδοσιν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων, οὐ μόνος· ἔτι γὰρ
„πολλοὶ ὑπελείποντο τότε ὑπὸ τῶν ἀποστόλων δεδιδαγμένοι. ἐπὶ τότε 3
„ἓν τῆ Κλήμεντος στάσεως ἐκ ὀλίγης τοῖς ἐν Κορίνθῳ γενομένης ἀδελ-
„φοῖς, ἐπέστειλεν ἡ ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησία ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς Κορινθίοις, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτὲς, καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν
„καὶ ἣν νεωστὶ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει.“ καὶ μετὰ βραχέα 4
φησί· „τὸν δὲ Κλήμεντα τοῦτον διαδέχεται Εὐάρεστος, καὶ τὸν Εὐάρεστον
„Ἀλέξανδρος. εἶθ' ἕτως ἕκτος ἀπὸ τῶν ἀποστόλων καθίσταται Ξύστος,
„μετὰ δὲ τοῦτον Τελεσφόρος, ὃς καὶ ἐνδόξως ἐμαρτύρησεν· ἔπειτα Ὑγῖ-
„νος, εἶτα Πίος, μεθ' ὃν Ἀνίκητος. διαδεξαμένε τὸν Ἀνίκητον Σωτῆρος
„νῦν δωδεκάτῳ τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων κατέχει κλῆρον
„Ἐλεύθερος. τῇ αὐτῇ τάξει καὶ τῇ αὐτῇ διδαχῇ ἥ τε ἀπὸ τῶν ἀπο- 5
„στόλων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παράδοσις καὶ τὸ τῆς ἀληθείας κήρυγμα κα-
„τήντηκεν εἰς ἡμᾶς.“

CAP. 7.

Ὡς καὶ μέχρι τῶν τότε καιρῶν διὰ τῶν πιστῶν δυνάμεις ἐνηργοῦντο παράδοξα.
(Nic. H. E. IV, 15.)

Ταῦτα ὁ Εἰρηναῖος, ἀκριβῶς ταῖς προδιεξοδευθείσαις ἡμῖν ὑπο- 1
γράψας ἱστορίαις ἐν οἷς ἐπέγραψε πέντε ἔσι τὸν ἀριθμὸν ἐλέγχε καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμε γνώσεως. ἐν δευτέρῳ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, ὅτι
δὴ καὶ εἰς αὐτὸν ὑποδείγματα τῆς θείας καὶ παραδόξε δυνάμεως ἐν ἐκ-
κλησίαις τισὶν ὑπολέλειπτο, διὰ τούτων ἐπισημαίνεται λέγων· „τοσοῦτον δὲ 2
„ἀποδέεσι τοῦ νεκρὸν ἐγεῖραι, καθὼς ὁ κύριος ἤγειρε καὶ οἱ ἀπόστολοι
„διὰ προσευχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀδελφότητι πολλάκις, διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς
„κατὰ τόπον ἐκκλησίας πάσης αἰτησαμένης μετὰ νηστείας καὶ λιτανείας
„πολλῆς, ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα τοῦ τετελευτηκότος, καὶ ἐχαρίσθη ὁ ἄν-
„θρωπος ταῖς εὐχαῖς τῶν ἁγίων.“ καὶ αὖθίς φησι μεθ' ἕτερα· „εἰ δὲ 3

1. μέμνηται — 2 Tim. 4, 21. | 10. post εἰλήφει add. καταγγέλλουσα S^a de conjectura, ex Ruf., qui add. „exprimens,“ et latino Irenaei interprete, qui add. „annuntians.“ | 16. διδαχῇ *codd. Eusebii*, διαδοχῇ („successione“) Iren., quod recte probaverunt V^a et vir quidam doctus in Ephem. Jenens. 1833, n. 102, p. 330. | 26. λέγων — Iren. adv. haer. II, 31, 2. p. 164 Mass. | 27. ἐγεῖραι] ἀναστῆσαι *h*. | 28. post ἀδελφ. add. πολλοὶ *abcdfxSV*, om. *eghik Iren. RNV*^{a}*S*^{a}*HB*. | 31. φησι — Iren. adv. haer. II, 32, 4. p. 166 Mass.

4 τὸ πραχθὲν παραδίδοται. τέτων δ' ἂν εἴη καὶ Ἀπολινάριος, ἐξ ἐκείνε
φήσας τὴν δι' εὐχῆς τὸ παράδοξον πεποιηκυῖαν λεγεῶνα οἰκείαν τῷ γε-
γονότι πρὸς τὸ βασιλέως εἰληφέναι προσηγορίαν, περαννυβόλον τῇ Ῥω-
5 μαίων ἐπικληθεῖσάν φωνῇ. μάρτυς δὲ τέτων γένοιτ' ἂν ἀξιόχρεως ὁ Τερ-
τυλλιανὸς, τῇ Ῥωμαϊκῇ συγκλήτῳ προσφωνήσας ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀπο- 5
λογίαν, ἧς καὶ πρόσθεν ἐμνημονεύσαμεν, τήν τε ἱστορίαν βεβαιῶν σὺν
6 ἀποδείξει μείζονι καὶ ἐναργεστέρᾳ. γράφει δ' ἔν καὶ αὐτὸς λέγων, Μάρκε
τῷ συνετωτάτῳ βασιλέως ἐπιστολὰς εἰσέτι νῦν φέρεσθαι, ἐν αἷς αὐτὸς
μαρτυρεῖ ἐν Γερμανίᾳ ὕδατος ἀπορίᾳ μέλλοντα αὐτῷ τὸν στρατὸν δια-
φθείρεσθαι ταῖς τῶν Χριστιανῶν εὐχαῖς σεσῶσθαι. τῶτον δέ φησι καὶ 10
7 θάνατον ἀπειλῆσαι τοῖς κατηγορεῖν ἡμῶν ἐπιχειρῆσιν. οἷς ὁ δηλωθεὶς
ἀνὴρ καὶ ταῦτα προσεπιλέγει· „ποταποὶ ἦν οἱ νόμοι ἔτοι, οἷς καθ' ἡμῶν
„μόνον ἔπονται ἀσεβεῖς, ἄδικοι, ὠμοί; ἧς ἥτε Οὐεσπασιανὸς ἐφύλαξε,
„καίτοι γε Ἰεδαίες νικήσας, ἧς Τραϊανὸς ἐκ μέρες ἐξεθένησε, κωλύων
„ἐπιζητεῖσθαι Χριστιανὲς, ἧς ἥτε Ἀδριανὸς, καίτοι γε πάντα τὰ περίεργα 15
„πολυπραγμονῶν, ἥτε ὁ Εὐσεβὴς ἐπικληθεὶς ἐπεκύρωσεν." ἀλλὰ ταῦτα μὲν
ὅπη τις ἐθέλῃ τιθέσθω, μετίωμεν δὲ ἡμεῖς ἐπὶ τὴν τῶν ἑξῆς ἀκολεθίαν.
8 Ποθεινῦ δὴ ἐφ' ὅλοις τρισὶν ἐνενήκοντα σὺν τοῖς ἐπὶ Γαλλίας
μαρτυρήσασι τελειωθέντος, Εἰρηναῖος τῆς κατὰ Λύγδενον ἧς ὁ Ποθεινὸς
ἡγεῖτο παροικίας τὴν ἐπισκοπὴν διαδέχεται. Πολυκάρπε δὲ τῶτον ἀκεστὴν 20
9 γενέσθαι κατὰ τὴν νέαν ἐμανθάνομεν ἡλικίαν. ἔτος τῶν ἐπὶ Ῥώμης τὴν
διαδοχὴν ἐπισκόπων ἐν τρίτῃ συντάξει τῶν πρὸς τὰς αἱρέσεις παραθέ-
μενος, εἰς Ἐλεύθερον, οὗ τὰ κατὰ τὰς χρόνες ἡμῖν ἐξετάζεται, ὡσὰν δὴ
κατ' αὐτὸν σπεδαζομένης αὐτῷ τῆς γραφῆς, τὸν κατάλογον ἵστησι, γρά-
φων ὧδε. 25

CAP. 6.

Τῶν ἐπὶ Ῥώμης ἐπισκοπευσάντων κατάλογος.

(Nic. H. E. IV, 15.)

1 „Θεμελιώσαντες ἔν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι ἀπόστολοι τὴν
„ἐκκλησίαν Λίνῳ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λειτεργίαν ἐνεχείρισαν. τέτε τᾶ Λίνε 5

---

1. εἴη om. *cfx.* | 5. τῇ ῥωμαϊκῇ *bcdfhiksVS*ᵃ*HB*, τὴν ῥωμαϊκὴν τῇ *aegS.* | 7. ἐναργεστέρᾳ *aeghkE*, ἐνεργεστέρᾳ *cf*, utramque lectionem habet *i.* | γράφει — Tertull. Apol. 5. | 12. οἷς scripsi de conjectura Valesii, quam probavit *S*ᵃ et in textum recepit *H*, οἳ *C*: „quas adversus nos soli exercent impii, injusti, — truces" Tertull. | 13. μόνον *cdNS*ᵃ, μόνων *codd. reliqui*, μόνοι *V*ᵃ*H.* | ἔπονται] ἔσονται *gv.* | 17. ἐθέλοι *eh*, ἐθέλει *aS.* | 24. γράφων — Iren. adv. haer. III, 3, 3. p. 176 Mass.

„Παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται, διαδέχεται δὲ
„αὐτὸν Ἀνέγκλητος. μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων 2
„τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται Κλήμης, ὁ καὶ ἑωρακὼς τὰς μακαρίας ἀπο-
„στόλας, καὶ συμβεβληκὼς αὐτοῖς, καὶ ἔτι ἔναυλον τὸ κήρυγμα τῶν ἀπο-
„στόλων καὶ τὴν παράδοσιν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων, οὐ μόνος· ἔτι γὰρ
„πολλοὶ ὑπελείποντο τότε ὑπὸ τῶν ἀποστόλων δεδιδαγμένοι. ἐπὶ τούτου 3
„ἐν τῷ Κλήμεντος στάσεως ἐκ ὀλίγης τοῖς ἐν Κορίνθῳ γενομένης ἀδελ-
„φοῖς, ἐπέστειλεν ἡ ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησία ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς Κορινθίοις, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτούς, καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν
„καὶ ἣν νεωστὶ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει.“ καὶ μετὰ βραχέα 4
φησί· „τὸν δὲ Κλήμεντα τοῦτον διαδέχεται Εὔαρεστος, καὶ τὸν Εὔαρεστον
„Ἀλέξανδρος. εἶθ' ὅτως ἕκτος ἀπὸ τῶν ἀποστόλων καθίσταται Ξύστος,
„μετὰ δὲ τοῦτον Τελεσφόρος, ὃς καὶ ἐνδόξως ἐμαρτύρησεν· ἔπειτα Ὑγῖ-
„νος, εἶτα Πίος, μεθ' ὃν Ἀνίκητος. διαδεξαμένου τὸν Ἀνίκητον Σωτῆρος
„νῦν δωδεκάτῳ τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων κατέχει κλῆρον
„Ἐλεύθερος. τῇ αὐτῇ τάξει καὶ τῇ αὐτῇ διδαχῇ ἥ τε ἀπὸ τῶν ἀπο- 5
„στόλων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παράδοσις καὶ τὸ τῆς ἀληθείας κήρυγμα κα-
„τήντηκεν εἰς ἡμᾶς.“

CAP. 7.

Ὡς καὶ μέχρι τῶν τότε καιρῶν διὰ τῶν πιστῶν δυνάμεις ἐνηργοῦντο παράδοξοι.
(Nic. H. E. IV, 13.)

Ταῦτα ὁ Εἰρηναῖος, ἀκριβῶς ταῖς προδιεξοδευθείσαις ἡμῖν ὑπο- 1
γράψας ἱστορίαις ἐν οἷς ἐπέγραψε πέντε ὄσι τὸν ἀριθμὸν ἐλέγχε καὶ ἀνα-
τροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. ἐν δευτέρῳ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, ὅτι
δὴ καὶ εἰς αὐτὸν ὑποδείγματα τῆς θείας καὶ παραδόξου δυνάμεως ἐν ἐκ-
κλησίαις τισὶν ὑπολέλειπτο, διὰ τούτων ἐπισημαίνεται λέγων· „τοσοῦτον δὲ 2
„ἀποδέουσι τοῦ νεκροὺς ἐγεῖραι, καθὼς ὁ κύριος ἤγειρε καὶ οἱ ἀπόστολοι
„διὰ προσευχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀδελφότητι πολλάκις, διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς
„κατὰ τόπον ἐκκλησίας πάσης αἰτησαμένης μετὰ νηστείας καὶ λιτανείας
„πολλῆς, ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα τοῦ τετελευτηκότος, καὶ ἐχαρίσθη ὁ ἄν-
„θρωπος ταῖς εὐχαῖς τῶν ἁγίων.“ καὶ αὖθις φησι μεθ' ἕτερα· „εἰ δὲ 3

1. *μέμνηται* — 2 Tim. 4, 21. | 10. post *εἰλήφει* add. *καταγγέλλουσα* S^a de conjectura, ex Ruf., qui add. „exprimens,“ et latino Irenaei interprete, qui add. „annuntians.“ | 16. *διδαχῇ codd. Eusebii, διαδοχῇ* („successione“) Iren., quod recte probaverunt V^a et vir quidam doctus in Ephem. Jenens. 1833, n. 102, p. 330. | 26. *λέγων* — Iren. adv. haer. II, 31, 2. p. 164 Mass. | 27. *ἐγεῖραι*] *ἀναστῆσαι h.* | 28. post *ἀδελφ.* add. *πολλοὶ abcdfxSV*, om. *eghik Iren. RNV*^{a}*S*^{a}*HB.* | 31. *φησι* — Iren. adv. haer. II, 32, 4. p. 166 Mass.

„καὶ τὸν Κύριον φαντασιωδῶς τὰ τοιαῦτα πεποιηκέναι φήσουσιν, ἐπὶ τὰ
„προφητικὰ ἀνάγοντες αὐτὸς ἐξ αὐτῶν ἐπιδείξομεν, πάντα ἔτως περὶ
„αὐτῆ καὶ προειρῆσθαι καὶ γεγονέναι βεβαίως, καὶ αὐτὸν μόνον εἶναι
„τὸν υἱὸν τῆ θεῦ. διὸ καὶ ἐν τῷ ἐκείνε ὀνόματι οἱ ἀληθῶς αὐτῆ
„μαθηταὶ, παρ' αὐτῆ λαβόντες τὴν χάριν, ἐπιτελοῦσιν ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῇ
„τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, καθὼς εἷς ἕκαστος τὴν δωρεὰν εἴληφε παρ'
„αὐτῆ. οἱ μὲν γὰρ δαίμονας ἐλαύνουσι βεβαίως καὶ ἀληθῶς, ὥστε πολ-
„λάκις καὶ πιστεύειν ἐκείνους αὐτὸς τὸς καθαρισθέντας ἀπὸ τῶν πονηρῶν
„πνευμάτων καὶ εἶναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οἱ δὲ καὶ πρόγνωσιν ἔχουσι τῶν
„μελλόντων καὶ ὀπτασίας καὶ ῥήσεις προφητικὰς, ἄλλοι δὲ τὸς κά-
„μπτοντας διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως ἰῶνται καὶ ὑγιεῖς ἀποκαθιστᾶσιν.
„ἤδη δὲ, καθὼς ἔφαμεν, καὶ νεκροὶ ἠγέρθησαν, καὶ παρέμειναν σὺν ἡμῖν
„ἔτεσιν ἱκανοῖς. καὶ τί γάρ; ὐκ ἔστιν ἀριθμὸν εἰπεῖν τῶν χαρισμάτων,
„ὧν κατὰ παντὸς τῆ κόσμε ἡ ἐκκλησία παρὰ θεῦ λαβοῦσα ἐν τῷ ὀνό-
„ματι Ἰησῆ Χριστῆ τῆ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίε Πιλάτε ἑκάστης ἡμέρας
„ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῇ τῶν ἐθνῶν ἐπιτελεῖ, μήτε ἐξαπατῶσά τινας, μήτε ἐξαρ-
„γυριζομένη· ὡς γὰρ δωρεὰν εἴληφε παρὰ θεῦ, δωρεὰν καὶ διακονεῖ."
καὶ ἐν ἑτέρῳ δὲ τόπῳ ὁ αὐτὸς γράφει· „καθὼς καὶ πολλῶν ἀκούομεν
„ἀδελφῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προφητικὰ χαρίσματα ἐχόντων, καὶ παντοδα-
„παῖς λαλούντων διὰ τῆ πνεύματος γλώσσαις, καὶ τὰ κρύφια τῶν ἀν-
„θρώπων εἰς φανερὸν ἀγόντων ἐπὶ τῷ συμφέροντι, καὶ τὰ μυστήρια τῆ
„θεῦ ἐκδιηγεμένων." ταῦτα καὶ περὶ τῆ διαφορὰς χαρισμάτων μέχρι καὶ
τῶν δηλεμένων χρόνων παρὰ τοῖς ἀξίοις διαμεῖναι.

CAP. 8.

Ὅπως ὁ Εἰρηναῖος τῶν θείων μνημονεύει γραφῶν.
(Nic. H. E. IV, 14.)

1 Ἐπεὶ δὲ ἀρχόμενοι τῆς πραγματείας ὑπόσχεσιν πεποιήμεθα παρα-
θήσεσθαι κατὰ καιρὸν εἰπόντες τὰς τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν πρε-
σβυτέρων τε καὶ συγγραφέων φωνὰς, ἐν αἷς τὰς περὶ τῶν ἐνδιαθήκων
γραφῶν εἰς αὐτὸς κατελθούσας παραδόσεις γραφῇ παραδεδώκασι, τέτων
2 δὲ καὶ ὁ Εἰρηναῖος ἦν, φέρε καὶ τὰς αὐτῆ παραθώμεθα λέξεις. καὶ

---

2. ἐπιδείξομεν *ahi* (a sec. m.) *k* (a sec. m.) *NSVH*, „demonstrabimus" Irenaei vet. interpres, ἐπιδείξωμεν *cefgikxB*. | 6. post ἕκαστος add. αὐτῶν *ae SVS*^{a}*H*. | 8. ἐκείνους αὐτὸς *bcdfikx*, αὐτὸς ἐκ. *aeghE*. | τὸς add. *bcdfS*^{a}*H*, om. *aeghikSVB*. | 13. ἔτεσιν ἱκανοῖς *cfgikB*, ἱκ. ἔτεσι *aehSVS*^{a}*H*. | 16. τινας] „aliquem" vet. interpr. Iren. | 18. ἑτέρῳ τόπῳ — Iren. adv. haer. V, 6, 1. p. 299. | 30. τέτων — ἦν add. *bcdfghikvxVS*^{a}*H*, om. *aeSB*.

πρώτως γε τὰς περὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων, ἔτως ἐχούσας· „ὁ μὲν δὴ
„Ματθαῖος ἐν τοῖς Ἑβραίοις τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν διαλέκτῳ καὶ γραφὴν ἐξή-
„νεγκεν εὐαγγελίου, τῷ Πέτρῳ καὶ τῷ Παύλῳ ἐν Ῥώμῃ εὐαγγελιζομένων
„καὶ θεμελιούντων τὴν ἐκκλησίαν. μετὰ δὲ τὴν τούτων ἔξοδον Μάρκος ὁ 3
„μαθητὴς καὶ ἑρμηνευτὴς Πέτρου καὶ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρυσσόμενα
„ἐγγράφως ἡμῖν παραδέδωκε, καὶ Λουκᾶς δέ, ὁ ἀκόλουθος Παύλου, τὸ ὑπ'
„ἐκείνου κηρυσσόμενον εὐαγγέλιον ἐν βίβλῳ κατέθετο. ἔπειτα Ἰωάννης, ὁ 4
„μαθητὴς τοῦ κυρίου, ὁ καὶ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ ἀναπεσών, καὶ αὐτὸς
„ἐξέδωκε τὸ εὐαγγέλιον, ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας διατρίβων.“ ταῦτα μὲν 5
ἦν ἐν τρίτῳ τῆς εἰρημένης ὑποθέσεως τῷ προδηλωθέντι εἴρηται. ἐν δὲ
τῷ πέμπτῳ περὶ τῆς Ἰωάννου ἀποκαλύψεως καὶ τῆς ψήφου τῆς τοῦ ἀντι-
χρίστου προσηγορίας ἔτω διαλαμβάνει· „τούτων δὲ ἕτως ἐχόντων, καὶ ἐν
„πᾶσι δὲ τοῖς σπουδαίοις καὶ ἀρχαίοις ἀντιγράφοις τοῦ ἀριθμοῦ τούτου κει-
„μένου, καὶ μαρτυρόντων αὐτῶν ἐκείνων τῶν κατ' ὄψιν τὸν Ἰωάννην ἑωρα-
„κότων, καὶ τοῦ λόγου διδάσκοντος ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τοῦ ὀνόματος τοῦ
„θηρίου κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων ψῆφον διὰ τῶν ἐν αὐτῷ γραμμάτων
„ἐμφαίνεται.“ καὶ ὑποκαταβὰς περὶ τοῦ αὐτοῦ φάσκει· „ἡμεῖς οὖν ἐκ ἀπο- 6
„κινδυνεύομεν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀντιχρίστου ἀποφαινόμενοι βεβαιω-
„τικῶς. εἰ γὰρ ἔδει ἀναφανδὸν τῷ νῦν καιρῷ κηρύττεσθαι τοὔνομα αὐτοῦ,
„δι' ἐκείνου ἂν ἐῤῥέθη τοῦ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν ἑωρακότος· ἐδὲ γὰρ πρὸ
„πολλοῦ χρόνου ἑωράθη, ἀλλὰ σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς, πρὸς τῷ
„τέλει τῆς Δομετιανοῦ ἀρχῆς.“ ταῦτα καὶ περὶ τῆς ἀποκαλύψεως ἱστό- 7
ρηται τῷ δεδηλωμένῳ. μέμνηται δὲ καὶ τῆς Ἰωάννου πρώτης ἐπιστολῆς,
μαρτύρια ἐξ αὐτῆς πλεῖστα εἰσφέρων, ὁμοίως δὲ καὶ τῆς Πέτρου προτέρας.
οὐ μόνον δὲ οἶδεν, ἀλλὰ καὶ ἀποδέχεται τὴν τοῦ Ποιμένος γραφὴν λέγων·
„καλῶς ἔν εἶπεν ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα· πρῶτον πάντων πίστευσον ὅτι εἷς
„ἐστὶν ὁ θεὸς, ὁ τὰ πάντα κτίσας“ καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ ῥητοῖς δέ τισιν 8
ἐκ τῆς Σολομῶνος Σοφίας κέχρηται, μονονεχὶ φάσκων· ὅρασις δὲ θεοῦ
περιποιητικὴ ἀφθαρσίας, ἀφθαρσία δὲ ἐγγὺς εἶναι ποιεῖ θεοῦ. καὶ ἀπο-
μνημονευμάτων δὲ ἀποστολικοῦ τινὸς πρεσβυτέρου, οὗ τοὔνομα σιωπῇ παρα-

---

1. ὁ μὲν δὴ — Iren. adv. haer. III, 1, 1. p. 174 Mass. | 2. αὐτῶν διαλ.] διαλ. αὐτῶν S. | 7. βίβλῳ cgik, βιβλίῳ aehE. | 11. ἐν τῷ πέμπτῳ — Iren. adv. haer. V, 30, 1. p. 328 Mass. | τῆς τοῦ aeSVH, τῆς περὶ τοῦ cfhikxB. | 17. φάσκει — Iren. adv. haer. V, 30, 3. p. 330 Mass. | 25. λέγων — Iren. adv. haer. IV, 20, 2. p. 253 Mass. | 26. εἶπεν om. egik. | 28. Σολομῶνος egikB, Σολόμωνος w, Σολόμονος f, Σολομῶντος aehNSVSaH. | φάσκων — Iren. adv. haer. IV, 38, 3. p. 285 Mass., coll. Sap. 6, 20. | 29. ποιεῖ] ποιοῖ H errore typogr. | 30. παραδέδωκε cik, παρέδωκε aefgE.

δέδωκε, μνημονεύει, ἐξηγήσεις τε αὐτῆ θείων γραφῶν παρατέθειται. ἔτι
καὶ Ἰουστίνῳ τῷ μάρτυρος καὶ Ἰγνατίῳ μνήμην πεποίηται, μαρτυρίαις αὖθις
καὶ ἀπὸ τῶν τούτοις γραφέντων κεχρημένος. ἐπήγγελται δὲ αὐτός, ἐκ τῶν
Μαρκίωνος συγγραμμάτων ἀντιλέξειν αὐτῷ ἐν ἰδίῳ σπουδάσματι. καὶ περὶ
τῆς κατὰ τὰς ἑβδομήκοντα ἑρμηνείας τῶν θεοπνεύστων γραφῶν ἄκρως οἷα
κατὰ λέξιν γράφει· „ὁ θεὸς ἦν ἄνθρωπος ἐγένετο, καὶ αὐτὸς Κύριος
„ἔσωσεν ἡμᾶς, δὲς τὸ τῆς παρθένου σημεῖον· ἀλλ' ἐκ ὡς ἔνιοί φασι τῶν
„νῦν τολμώντων μεθερμηνεύειν τὴν γραφὴν „„ἰδοὺ ἡ νεᾶνις ἐν γαστρὶ ἕξει
„καὶ τέξεται υἱόν,"" ὡς Θεοδοτίων ἡρμήνευσεν ὁ Ἐφέσιος, καὶ Ἀκύλας ὁ
„Ποντικὸς, ἀμφότεροι Ἰουδαῖοι προσήλυτοι, οἷς κατακολουθήσαντες οἱ
„Ἐβιωναῖοι ἐξ Ἰωσὴφ αὐτὸν γεγενῆσθαι φάσκουσι." τούτοις ἐπιφέρει μετὰ
βραχέα λέγων· „πρὸ τοῦ γὰρ Ῥωμαίους κρατῦναι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ἔτι
„τῶν Μακεδόνων τὴν Ἀσίαν κατεχόντων, Πτολεμαῖος ὁ Λάγου φιλοτι-
„μούμενος τὴν ὑπ' αὐτῆ κατεσκευασμένην βιβλιοθήκην ἐν Ἀλεξανδρείᾳ
„κοσμῆσαι τοῖς πάντων ἀνθρώπων συγγράμμασιν, ὅσα γε σπουδαῖα ὑπῆρχεν,
„ἠτήσατο παρὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον σχεῖν
„αὐτῶν μεταβεβλημένας τὰς γραφάς. οἱ δὲ (ὑπῆκουον γὰρ ἔτι τοῖς Μα-
„κεδόσι τότε) τὰς παρ' αὐτοῖς ἐμπειροτάτας τῶν γραφῶν καὶ ἀμφο-
„τέρων τῶν διαλέκτων, ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους ἔπεμψαν Πτολεμαίῳ,
„ποιήσοντας τοῦθ' ὅπερ ἠβούλετο. ὁ δὲ ἰδίᾳ πεῖραν αὐτῶν λαβεῖν θελή-
„σας, εὐλαβηθείς τε, μή τι ἄρα συνθέμενοι ἀποκρύψωσι τὴν ἐν ταῖς
„γραφαῖς διὰ τῆς ἑρμηνείας ἀλήθειαν, χωρίσας αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων ἐκέ-
„λευσε τοὺς πάντας τὴν αὐτὴν ἑρμηνείαν γράψειν, καὶ τοῦτο ἐπὶ πάντων
„τῶν βιβλίων ἐποίησε. συνελθόντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ παρὰ τῷ
„Πτολεμαίῳ, καὶ συναντιβαλλόντων ἑκάστου τὴν ἑαυτοῦ ἑρμηνείαν, ὁ μὲν
„θεὸς ἐδοξάσθη, αἱ δὲ γραφαὶ ὄντως θεῖαι ἐγνώσθησαν, τῶν πάντων
„τὰ αὐτὰ ταῖς αὐταῖς λέξεσι καὶ τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασιν ἀναγορευσάντων
„ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὥστε καὶ τὰ παρόντα ἔθνη γνῶναι, ὅτι κατ'

1. μνημονεύει — Iren. adv. haer. V, 33, 3. p. 333. | παρατέθειται *cfika*, παρατίθεται *aeghNE*. | 2. μνήμην πεποίηται — Iren. adv. haer. IV, 6, 2. p. 233. V, 28, 4. p. 327 Mass. | 3. ἐπήγγελται — Iren. adv. haer. I, 27, 4. p. 106 Mass. | post δὲ add. ὁ *aehE*, om. *cfgik*. | 6. γράφει — Iren. adv. haer. III, 21, 1. p. 215 Mass. | 8. ἰδοὺ — Jes. 7, 14. | 12. λέγων — Iren. III, 21, 2. p. 215. | τοῦ γὰρ *cefgikNB*, γὰρ τοῦ *ahSVH*. | 20. ποιήσοντας τοῦθ' *H* ex Savilii conjectura probantibus $V^{a}S^{a}$, „facturos hoc quod ipse voluisset" Iren. vet. interpr., ποιήσαντος τοῦ θεοῦ *CN*. | ἠβούλετο] ἐβούλετο *aeS*. | 23. γράψειν] ποιήσασθαι *h*. S^{a} dedit τὴν αὐτὴν ἑρμηνεύειν γραφὴν, secutus Irenaei interpretem, qui sic vertit: „eandem interpretari scripturam." Recte. | 25. συναντιβαλλόντων *cfgikNB*, συναντιβαλόντων *aehSVH*.

„ἐπίπροσθεν τῆ θεῆ εἰσὶν ἡρμηνευμέναι αἱ γραφαί. καὶ ἐδέη γε θαυμα- 15
„στὸν τοῦτο ἐνηργηκέναι τὸν θεὸν, ὅς γε καὶ ἐν τῆ ἐπὶ Ναβυχοδονόσορ
„αἰχμαλωσίᾳ τῆ λαῆ, διαφθαρεισῶν τῶν γραφῶν, καὶ μετὰ ἑβδομήκοντα
„ἔτη τῶν Ἰουδαίων ἀνελθόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἔπειτα ἐν τοῖς
„χρόνοις Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐνέπνευσεν Ἔσδρᾳ τῷ ἱερεῖ ἐκ
„τῆς φυλῆς Λευὶ, τὰς τῶν προγεγονότων προφητῶν πάντας ἀνατάξασθαι
„λόγους, καὶ ἀποκαταστῆσαι τῷ λαῷ τὴν διὰ Μωϋσέως νομοθεσίαν.“
τοσαῦτα ὁ Εἰρηναῖος.

CAP. 9.

Οἱ κατὰ Κόμοδον ἐπισκοπεύσαντες.
(Nic. H. E. IV, 19.)

Ἐννέα δὲ καὶ δέκα ἔτεσι τῆ βασιλείᾳ διαρκέσαντος Ἀντωνίνου, Κόμοδος τὴν ἡγεμονίαν παραλαμβάνει, οὗ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐκκλησιῶν Ἰουλιανὸς ἐγχειρίζεται τὴν ἐπισκοπὴν, ἐπὶ δυοκαί-
δεκα ἔτεσιν Ἀγριππίνου τὴν λειτουργίαν ἀναπλήσαντος.

CAP. 10.

Περὶ Πανταίνου τοῦ φιλοσόφου.
(Nic. H. E. IV, 32.)

Ἡγεῖτο δὲ τηνικαῦτα τῆς τῶν πιστῶν αὐτόθι διατριβῆς τῶν ἀπὸ 1
παιδείας ἀνὴρ ἐπιδοξότατος, ὄνομα αὐτῷ Πάνταινος, ἐξ ἀρχαίου ἔθους διδασκαλείου τῶν ἱερῶν λόγων παρ' αὐτοῖς συνεστῶτος, ὃ καὶ εἰς ἡμᾶς παρατείνεται, καὶ πρὸς τῶν ἐν λόγῳ καὶ τῆ περὶ τὰ θεῖα σπουδῆ δυνατῶν συγκροτεῖσθαι παρειλήφαμεν. ἐν δὲ τοῖς μάλιστα κατ' ἐκεῖνο καιρῶ διαλάμψαι λόγος ἔχει τὸν δεδηλωμένον, οἷα καὶ ἀπὸ φιλοσόφου ἀγωγῆς
τῶν καλουμένων Στωϊκῶν ὁρμώμενον. τοσαύτην δ' ἔν φασιν αὐτὸν ἐκ- 2
θυμοτάτη διαθέσει προθυμίαν περὶ τὸν θεῖον λόγον ἐνδείξασθαι, ὡς καὶ κήρυκα τῆ κατὰ Χριστὸν εὐαγγελίᾳ τοῖς ἐπ' ἀνατολῆς ἔθνεσιν ἀναδειχθῆναι, μέχρι καὶ τῆς Ἰνδῶν στειλάμενον γῆς. ἦσαν γάρ, ἦσαν εἰσέτι τότε πολλοὶς εὐαγγελισταὶ τῆ λόγῳ, ἔνθεον ζῆλον ἀποστολικῆ μιμήματος συνεις-

---

7. ἀποκαταστῆσαι *a* prob. *H*b, „restituere“ vet. interpr. Iren., ἀποκαταστῆναι *ceteri codd.* et *E.* | 15. Ἀγριππίνου post ἔτεσιν ponunt *cefgikB*, post ἀναπλήσαντος *ahSVHS*a. | ἀναπλήσαντος *cfhVH*, ἀποπλήσαντος *aegikNSS*a*B.* | 19. τῶν ἀπὸ παιδείας ἀνὴρ *cfikvVHB*, ἀνὴρ κατὰ παιδείαν *aehSS*a. | 21. διδασκαλείου *aeghikNE*, διδασκαλίου *bcdfx.* | 22. παρατείνεται] παρατεῖναί τε conj. *V*a. | 25. ὁρμώμενον *acfhE*, ὡρμημένον *eik*, ὡρμημένων *g.* | 28. ἦσαν post γάρ om. *gh.*

8 φέρειν ἐπ' αὐξήσει καὶ οἰκοδομῇ τῇ θείᾳ λόγῳ προμηθέμενοι. ὧν εἷς γενόμενος καὶ ὁ Πάνταινος καὶ εἰς Ἰνδοὺς ἐλθεῖν λέγεται, ἔνθα λόγος εὑρεῖν αὐτὸν προφθάσαν τὴν αὐτῆ παρεσίαν τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον παρά τισιν αὐτόθι τὸν Χριστὸν ἐπεγνωκόσιν, οἷς Βαρθολομαῖον τῶν ἀποστόλων ἕνα κηρῦξαι, αὐτοῖς τε Ἑβραίων γράμμασι τὴν τῆ Ματ- 1
4 θαίᾳ καταλεῖψαι γραφὴν, ἣν καὶ σώζεσθαι εἰς τὸν δηλέμενον χρόνον. ὅ γε μὴν Πάνταινος ἐπὶ πολλοῖς κατορθώμασι τῇ κατ' Ἀλεξάνδρειαν τελευτῶν ἡγεῖται διδασκαλείου, ζώσῃ φωνῇ καὶ διὰ συγγραμμάτων τὰς τῶν θείων δογμάτων θησαυρὰς ὑπομνηματιζόμενος.

CAP. 11.

Περὶ Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως.

(Nic. H. E. IV, 33.)

1 Κατὰ τοῦτον ταῖς θείαις γραφαῖς συνασκούμενος ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἐγνωρίζετο Κλήμης, ὁμώνυμος τῷ πάλαι τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἡγησα-
2 μένῳ φοιτητῇ τῶν ἀποστόλων. ὃς δὴ καὶ ὀνομαστὶ ἐν αἷς συνέταξεν Ὑποτυπώσεσιν ὡσὰν διδασκάλῳ τῷ Πανταίνῳ μέμνηται, τοῦτόν τε αὐτὸν καὶ τῶν Στρωματέων ἐν πρώτῳ συγγράμματι αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ, ὅτε τὸν ἐμφανεστέρως ἧς κατείληφεν ἀποστολικῆς διαδοχῆς ἐπισημαινόμενος ταῦτά
3 φησιν· „ἤδη δὲ οὐ γραφὴ εἰς ἐπίδειξιν τετεχνασμένη ἥδε ἡ πραγματεία, „ἀλλά μοι ὑπομνήματα εἰς γῆρας θησαυρίζεται, λήθης φάρμακον, εἴ- 2
„δωλον ἀτεχνῶς καὶ σκιαγραφία τῶν ἐναργῶν καὶ ἐμψύχων ἐκείνων ὧν
„κατηξιώθην ἐπακοῦσαι λόγων τε καὶ ἀνδρῶν μακαρίων καὶ τῷ ὄντι ἀξιο-
4 „λόγων. τούτων ὁ μὲν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἰωνικὸς, ὁ δὲ ἐπὶ τῆς με- 2
„γάλης Ἑλλάδος, τῆς Κοίλης ἕτερος αὐτῶν Συρίας ἦν, ὁ δὲ ἀπ' Αἰ-
„γύπτου, ἄλλοι δὲ ἀνὰ τὴν ἀνατολὴν, καὶ ταύτης ὁ μέν τις τῶν Ἀσσυ- 2
„ρίων, ὁ δὲ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ Ἑβραῖος ἀνέκαθεν. ὑστάτῳ δὲ περιτυχὼν
„(δυνάμει δὲ ἄρα πρῶτος ἦν) ἀνεπαυσάμην, ἐν Αἰγύπτῳ θηράσας λελη-

---

1. προμηθέμενοι *cgikB*, προμυθέμενοι *f*, προθυμέμενοι *aehSVH*. | 8. διδασκαλείῳ *aehikE*, διδασκαλίῳ *bcdfgx*. | 9. δογμάτων *aehikE*, γραμμάτων *cfgx*. | 16. μέμνηται — hic locus perditarum hypotyposeon non exstat apud alium scriptorem: in Excerptis tamen Theodoti, quae ex libris hypotyposeon descripta esse videntur, haec legimus (p. 1003 Pott., Vol. IV. p. 49 Klotz.): ὁ Πάνταινος ἡμῶν ἔλεγεν κτλ., ad quem fortasse locum referenda sunt Eusebii verba. | τε *cfik*, δὲ volgo. | 18. ἐπισημαινόμενος *aeghE*, ἐπισημηνάμενος *cfikx*. | 19. φησιν — Clem. Alex. Strom. I, 1, 11. (p. 118 Sylb. p. 322 Pott.). | 22. ἐπακοῦσαι *C* (praeter *a*) *Clem. NS*^{a}*B*, ἀκοῦσαι *aSVH*. | 25. τις τῶν *aegikSS*^{a}*H*, τις τῆς *cfhNV*, τῆς τῶν *Clem. B*.

„θότα. ἀλλ' οἱ μὲν τὴν ἀληθῆ τῆς μακαρίας σώζοντες διδασκαλίας 5
„παράδοσιν εὐθὺς ἀπὸ Πέτρου καὶ Ἰακώβου, Ἰωάννου τε καὶ Παύλου τῶν
„ἁγίων ἀποστόλων, παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδεξάμενος, (ὀλίγοι δὲ οἱ πα-
„τράσιν ὅμοιοι), ἦκον δὴ σὺν θεῷ καὶ εἰς ἡμᾶς, τὰ προγονικὰ ἐκεῖνα
„καὶ ἀποστολικὰ καταθησόμενοι σπέρματα."

CAP. 12.

Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπισκόπων.
(Nic. H. E. IV, 19.)

Ἐπὶ τούτων τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας ἐπίσκοπος ὁ παρὰ πολ- 1
λοῖς εἰσέτι νῦν βεβοημένος Νάρκισσος ἐγνωρίζετο, πεντεκαιδεκάτην ἄγων
διαδοχὴν ἀπὸ τῆς τῶν Ἰουδαίων κατὰ Ἁδριανὸν πολιορκίας, ἐξ οὗ δὴ
πρῶτον τὴν αὐτόθι ἐκκλησίαν ἐξ ἐθνῶν συστῆναι μετὰ τὰς ἐκ περιτο-
μῆς, καθηγήσασθαί τε αὐτῶν πρῶτον ἐξ ἐθνῶν ἐπίσκοπον Μάρκον ἐδη-
λώσαμεν. μεθ' ὃν ἐπισκοπεῦσαι Κασσιανὸν αἱ τῶν αὐτόθι διαδοχαὶ 2
περιέχουσι, καὶ μετὰ τοῦτον Πούπλιον, εἶτα Μάξιμον, καὶ ἐπὶ τούτοις Ἰου-
λιανόν, ἔπειτα Γάϊον, μεθ' ὃν Σύμμαχον, καὶ Γάϊον ἕτερον, καὶ πάλιν
ἄλλον Ἰούλιανὸν, Καπίτωνά τε πρὸς τούτοις καὶ Οὐάλεντα καὶ Δολιχιανὸν,
καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν Νάρκισσον, τριακοστὸν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων κατὰ τὴν
τῶν ἑξῆς διαδοχὴν γεγενημένον.

CAP. 13.

Περὶ Ῥόδωνος καὶ ἧς ἐμνημόνευσεν κατὰ Μαρκίωνα διαφωνίας.
(Nic. H. E. IV, 29.)

Ἐν τούτῳ καὶ Ῥόδων, γένος τῶν ἀπὸ Ἀσίας, μαθητευθεὶς ἐπὶ 1
Ῥώμης, ὡς αὐτὸς ἱστορεῖ, Τατιανῷ, ὃν ἐκ τῶν πρόσθεν ἔγνωμεν, διά-
φορα συντάξας βιβλία, μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ πρὸς τὴν Μαρκίωνος παρα-
τέτακται αἵρεσιν· ἣν καὶ εἰς διαφόρους γνώμας κατ' αὐτὸν διαστᾶσαν
ἱστορεῖ, τοὺς τὴν διάστασιν ἐμποιησαμένους ἀναγράφων, ἐπ' ἀκριβές τε τὰς
παρ' ἑκάστῳ τούτων ἐπινενοημένας διελέγχων ψευδολογίας. ἄκμασε δ' ἐν 2
καὶ αὐτὸς ταῦτα γράφοντος· „διὰ τοῦτο καὶ παρ' ἑαυτοῖς ἀσύμφωνοι
„γεγόνασιν, ἀσυστάτου γνώμης ἀντιποιούμενοι. ἀπὸ γὰρ τῆς τούτων ἀγέ-
„λης Ἀπελλῆς μέν, ὁ τῇ πολιτείᾳ σεμνυνόμενος καὶ τῷ γήρᾳ, μίαν

1. σώζοντες διδ. *cfgikx Clem. B*, διδ. σωζ. *aehSVHS*^{2}. | 10. Νάρκ. ἐγνωρ. *cfgikxB*, ἐγνωρ. Ναρκ. *aehSVH*. | 17. post Capitonem exciderunt nomina Maximi et Antonini: cf. Eus. Chron. p. 389 Mai. | 25. παρατέτακται *cfikxB*, παρατέτταται *aehSVH*. | 31. τῇ πολ. σεμν. καὶ τῷ γήρᾳ *acfhSVH*, τὴν πολιτείαν σεμν. καὶ τὸ γῆρας *egikNB*.

„ἀρχὴν ὁμολογεῖ, τὰς δὲ προφητείας ἐξ ἀντικειμένε λέγει πνεύματος,
3 „πειθόμενος ἀποφθέγμασι παρθένε δαιμονώσης, ὄνομα Φιλουμένης. ἕτεροι
„δὲ, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ ναύτης Μαρκίων, δύο ἀρχὰς εἰσηγῆνται· ἀφ'
4 „ὧν εἰσὶ Ποντῖτός τε καὶ Βασιλικός. καὶ ἔτοι μὲν κατακολουθήσαντες
„τῷ Ποντικῷ λύκῳ, καὶ μὴ εὑρίσκοντες τὴν διαίρεσιν τῶν πραγμάτων,
„ὡς ἀδὲ ἐκεῖνος, ἐπὶ τὴν εὐχέρειαν ἐτράποντο, καὶ δύο ἀρχὰς ἀπεφή-
„ναντο ψιλῶς καὶ ἀναποδείκτως. ἄλλοι δὲ πάλιν ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ τὸ
„χεῖρον ἐξοκείλαντες οὐ μόνον δύο, ἀλλὰ καὶ τρεῖς ὑποτίθενται φύσεις,
„ὧν ἐστὶν ἀρχηγὸς καὶ προστάτης Σύνερως, καθὼς οἱ τὸ διδασκαλεῖον
5 „αὐτῆ προβαλλόμενοι λέγεσι." γράφει δὲ ὁ αὐτὸς ὡς καὶ εἰς λόγες ἐλη- 1
λύθοι τῷ Ἀπελλῇ, φάσκων ἔτως· „ὁ γὰρ γέρων Ἀπελλῆς συμμίξας ἡμῖν
„πολλὰ μὲν κακῶς λέγων ἠλέγχθη, ὅθεν καὶ ἔφασκε, μὴ δεῖν ὅλως ἐξε-
„τάζειν τὸν λόγον, ἀλλ' ἕκαστον, ὡς πεπίστευκε, διαμένειν. σωθήσεσθαι
„γὰρ τὰς ἐπὶ τὸν ἐσταυρωμένον ἠλπικότας ἀπεφαίνετο, μόνον ἐὰν ἐν
„ἔργοις ἀγαθοῖς εὑρίσκωνται. τὸ δὲ πάντων ἀσαφέστατον ἐδογματίζετο 1
„αὐτῷ πρᾶγμα, καθὼς προειρήκαμεν, τὸ περὶ τῆ θεῆ. ἔλεγε μὲν γὰρ
6 „μίαν ἀρχὴν, καθὼς καὶ ὁ ἡμέτερος λόγος." εἶτα προθεὶς αὐτῆ πᾶσαν
τὴν δόξαν ἐπιφέρει φάσκων· „λέγοντος δέ με πρὸς αὐτὸν, „„πόθεν ἡ
„ἀπόδειξις αὕτη σοι, ἢ πῶς δύνασαι λέγειν μίαν ἀρχὴν, φράσον ἡμῖν,""
„ἔφη, τὰς μὲν προφητείας ἑαυτὰς ἐλέγχειν, διὰ τὸ μηδὲν ὅλως ἀληθὲς 2
„εἰρηκέναι· ἀσύμφωνοι γὰρ ὑπάρχεσι καὶ ψευδεῖς καὶ ἑαυταῖς ἀντικεί-
„μεναι. τὸ δὲ πῶς ἐστι μία ἀρχὴ, μὴ γινώσκειν ἔλεγεν, ἕτω δὲ κινεῖ-
7 „σθαι μόνον. εἶτ' ἐπομοσαμένε με ταληθὲς εἰπεῖν, ὤμνυεν ἀληθεύων
„λέγειν, μὴ ἐπίστασθαι πῶς εἷς ἐστιν ἀγέννητος θεὸς, τῦτο δὲ πιςεύειν.
„ἐγῶ δὲ γελάσας κατέγνων αὐτῆ, διότι διδάσκαλος εἶναι λέγων ἐκ ᾔδει 2
8 „τὸ διδασκόμενον ὑπ' αὐτῆ κρατύνειν." ἐν τῷ αὐτῷ δὲ συγγράμματι
Καλλιστίωνι προσφωνῶν ὁ αὐτὸς μεμαθητεῦσθαι ἐπὶ Ῥώμης Τατιανῷ
ἑαυτὸν ὁμολογεῖ. φησὶ δὲ καὶ ἐσπεδάσθαι τῷ Τατιανῷ προβλημάτων
βιβλίον, δι' ὧν τὸ ἀσαφὲς καὶ ἐπικεκρυμμένον τῶν θείων γραφῶν παρα-
στήσειν ὑποσχομένε τῆ Τατιανῆ, αὐτὸς ὁ Ῥόδων ἐν ἰδίῳ συγγράμματι 3
τὰς τῶν ἐκείνε προβλημάτων ἐπιλύσεις ἐκθήσεσθαι ἐπαγγέλλεται. φέρεται

---

3. ὁ ναύτης add. *aehRE*, om. *bcdfikstxN*. | 4. Ποντῖτός] Πόντιμός *aeS*, Ποντικός *gN*. | 9. διδασκαλεῖον *egB*, διδασκάλιον *bcdfhikSVH*. | 10. ἐληλύθοι *chkVSᵃH*, ἐληλύθει *aefiSB*. | 14. ἐν om. *hx*. | 15. ἀσαφέστατον] σαφέστατον *gR*. | 16. αὐτῶν *h*. | τῆ add. *chikVH*, om. *aefgSSᵃRᵃB*. | μὲν add. *cfgikB*, om. *aehSVH*. | 17. προσθεὶς *c*. | 18. με om. *gh*. | 23. ἀληθεύων λέγειν] ἀληθεύειν λέγων *xNSSᵃ*.

δὲ τῇ αὐτῇ καὶ εἰς τὴν ἑξαήμερον ὑπόμνημα. ὅ γέ τοι Ἀπελλῆς ἔτος 9
μυρία κατὰ τῆ Μωϋσέως ἠσέβησε νόμε, διὰ πλειόνων συγγραμμάτων τὰς
θείας βλασφημήσας λόγους, εἰς ἔλεγχόν τε, ὥς γε δὴ ἐδόκει, καὶ ἀνα-
τροπὴν αὐτῶν οὐ μικρὰν πεποιημένος σπεδήν. ταῦτα μὲν ἔν περὶ τούτων.

CAP. 14.

Περὶ τῶν κατὰ Φρύγας ψευδοπροφητῶν.
(Nic. H. E. IV, 20.)

Μισόκαλός γε μὴν ἐς τὰ μάλιστα καὶ φιλοπόνηρος ὢν ὁ τῆς ἐκ-
κλησίας τῇ Θεῇ πολέμιος, μηδένα τε μηδαμῶς τῆς κατὰ τῶν ἀνθρώπων
ἀπολιπὼν ἐπιβυλῆς τρόπον, αἱρέσεις ξένας αὖθις ἐπιφύεσθαι κατὰ τῆς
ἐκκλησίας ἐνήργει, ὧν οἱ μὲν ἰοβόλων δίκην ἑρπετῶν ἐπὶ τῆς Ἀσίας καὶ
Φρυγίας εἵρπον, τὸν μὲν παράκλητον Μοντανὸν, τὰς δ' ἐξ αὐτῆ γυναῖκας,
Πρίσκιλλαν καὶ Μαξιμίλλαν, ὡσὰν τῇ Μοντανῇ προφήτιδας γεγονυίας
αὐχοῦντες,

CAP. 15.

Περὶ τοῦ κατὰ Βλάστον ἐπὶ Ῥώμης γενομένου σχίσματος.

οἱ δ' ἐπὶ Ῥώμης ἤκμαζον, ὧν ἡγεῖτο Φλωρῖνος, πρεσβυτερίε τῆς
ἐκκλησίας ἀποπεσών, Βλάστος τε σὺν τούτῳ παραπλησίῳ πτώματι κατε-
σχημένος. οἳ καὶ πλείες τῆς ἐκκλησίας περιέλκοντες ἐπὶ σφῶν ὑπῆγον
βάλημα, θάτερος ἰδίως περὶ τὴν ἀλήθειαν νεωτερίζειν πειρώμενος.

CAP. 16.

Ὅσα περὶ Μοντανοῦ καὶ τῶν μεθ' αὐτοῦ ψευδοπροφητῶν μνημονεύεται.
(Nic. H. E. IV, 23.)

Πρὸς μὲν ἓν τὴν λεγομένην κατὰ Φρύγας αἵρεσιν ὅπλον ἰσχυρὸν 1
καὶ ἀκαταγώνιστον ἐπὶ τῆς Ἱεραπόλεως τὸν Ἀπολινάριον, οὗ καὶ πρόσθεν
μνήμην ὁ λόγος πεποίητο, ἄλλες τε σὺν αὐτῷ πλείες τῶν τηνικάδε λο-
γίων ἀνδρῶν ἡ τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχος ἀνίστη δύναμις, ἐξ ὧν καὶ ἡμῖν
ἱστορίας πλείστη τις ὑπόθεσις καταλέλειπται. ἀρχόμενος γὰν τῆς κατ' 2
αὐτῶν γραφῆς τῶν εἰρημένων δή τις πρῶτον ἐπισημαίνεται, ὡς καὶ ἀγρά-
φοις τοῖς κατ' αὐτῶν ἐπεξέλθοι ἐλέγχοις. προοιμιάζεται γὰν τῦτον τὸν
τρόπον· „ἐκ πλείστε ὅσε καὶ ἱκανωτάτε χρόνε, ἀγαπητὲ Ἀβίρκιε Μάρ- 3

3. βλασφημήσας *cfg* (*ik* teste Gronov.) *SS*^{a}, βλασφημίσας *aehVH*. | 10. ἀπολιπὼν ἐπιβυλῆς *cefgikaB*, ἐπιβ. ἀπολ. *ahSVHS*^{a}. | 12. μὲν] μὲν δὴ *hik*. | παράκλητον Μοντ.] Μοντανὸν παράκλ. *i*. | 29. δή τις *aeghikE*, om. *bca*, ἤδη *df*. | 30. τοῖς om. *VH* tacite. | 31. Ἀυίρκιε *bcdfikaVHR*^{a}*B*, Ἀυίρκιε *aeSS*^{a}, Ἀβίρκιε *h*, Ἀβίρκιε *N*.

„κελλα, ἐπιταχθεὶς ὑπὸ σῦ συγγράψαι τινὰ λόγον εἰς τὴν τῶν κατὰ
„Μιλτιάδην λεγομένων αἵρεσιν, ἐφεκτικώτερόν πως μέχρι νῦν διεκείμην,
„ἐκ ἀπορίᾳ τῦ δύνασθαι ἐλέγχειν μὲν τὸ ψεῦδος, μαρτυρεῖν δὲ τῇ ἀλη-
„θείᾳ, δεδιὼς δὲ καὶ ἐξευλαβούμενος, μή πη δόξω τισὶν ἐπισυγγράφειν
„ἢ ἐπιδιατάσσεσθαι τῷ τῆς τῦ εὐαγγελίυ καινῆς διαθήκης λόγῳ, ᾧ μήτε
„προσθεῖναί μήτ' ἀφελεῖν δυνατὸν τῷ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον αὐτὸ πολι-
4 „τεύεσθαι προηρημένῳ. προσφάτως δὲ γενόμενος ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Γαλα-
„τίας, καὶ καταλαβὼν τὴν κατὰ Πόντον ἐκκλησίαν ὑπὸ τῆς νέας ταύ-
„της, ἐχ, ὡς αὐτοί φασι, προφητείας, πολὺ δὲ μᾶλλον, ὡς δειχθήσεται,
„ψευδοπροφητείας διατεθρυλημένην, καθόσον δυνατὸν, τῦ Κυρίυ παρα-
„σχόντος, περὶ αὐτῶν τε τύτων καὶ τῶν προτεινομένων ὑπ' αὐτῶν ἔκαςά
„τε διελέχθημεν ἡμέραις πλείοσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς τὴν μὲν ἐκκλησίαν
„ἀγαλλιασθῆναι καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπιῤῥωσθῆναι, τὰς δὲ ἐξ ἐναν-
5 „τίας πρὸς τὸ παρὸν ἀποκρεσθῆναι, καὶ τὰς ἀντιθέσεις λυπηθῆναι. ἀξιέν-
„των ἓν τῶν κατὰ τόπον πρεσβυτέρων, ὅπως τῶν λεχθέντων κατὰ τῶν
„ἀντιδιατιθεμένων τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ ὑπόμνημά τι καταλίπωμεν,
„παρόντος καὶ τῦ συμπρεσβυτέρυ ἡμῶν Ζωτικῦ τῦ Ὀτρηνῦ, τῦτο μὲν ἐκ
„ἐπράξαμεν, ἐπηγγειλάμεθα δὲ, ἐνθάδε γράψαντες τῦ Κυρίυ διδόντος
6 „διὰ σπουδῆς πέμψειν αὐτοῖς.“ ταῦτα καὶ ἐξῆς τύτοις ἕτερα καταρχὰς
εἰπὼν τῦ λόγυ, τὸν αἴτιον τῆς δηλουμένης αἱρέσεως προϊὼν τῦτον ἀνι-
στορεῖ τὸν τρόπον· „ἡ τοίνυν ἔνστασις αὐτῶν καὶ ἡ πρόσφατος τοῦ
„ἀποσχίσματος αἵρεσις πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τὴν αἰτίαν ἔσχε τοιαύτην.
7 „κώμη τις εἶναι λέγεται ἐν τῇ κατὰ τὴν Φρυγίαν Μυσίᾳ, καλουμένη
„Ἀρδαβαῦ τῶνομα· ἔνθα φασί τινα τῶν νεοπίστων πρώτως, Μοντανὸν
„τῶνομα, κατὰ Γράτον Ἀσίας ἀνθύπατον, ἐν ἐπιθυμίᾳ ψυχῆς ἀμέτρῳ
„φιλοπρωτείας δόντα πάροδον εἰς ἑαυτὸν τῷ ἀντικειμένῳ πνευματοφορη-
„θῆναί τε καὶ αἰφνιδίως ἐν κατοχῇ τινὶ καὶ παρεκστάσει γενόμενον ἐν-
„θουσιᾶν, ἄρξασθαί τε λαλεῖν καὶ ξενοφωνεῖν, παρὰ τὸ κατὰ παράδοσιν

---

2. *Μιλτιάδην C*, *Ἀλκιβιάδην* de Langii et Valesii conjectura probabili *H*. Infra (V, 17. p. 183, 27) similis occurrit horum nominum permutatio. | *λεγομένων aeikxSS*^{a}*H*, *λεγομένην cfghVR*^{a}*B*. Cf. p. 183, 15. | 8. *Πόντον bcdfhikxSV*, *τόπον aegtNS*^{a}*HR*^{a}*B*. cf. p. 131, 22 not. | 10. *διατεθρυλημένην cfik*, *διατεθρυλλημένην aeghE*. | 11. *ἕκαστά τε*] *ἑκάστοτε* ex conjectura Christophorsoni et Savilii probante Valesio scripsit Routh. | 13. *ἀγαλλιαθῆναι ceg S*. | 14. *ἀντιθέσεις dfvV*^{a}, *ἀντιθέτους abceghikE*. | 17. *Ὀτρηνῦ*] *Ὀστρήνῃ N*. | 18. *ἐνθάδε* om. *gh*. | 19. *πέμψειν cgikR*^{a}*B*, *πέμψει f*, *πέμπειν aehSVH*. | 21. *ἡ τοίνυν*] *ἡ* add. *acehE*, om. *fgik*. | 22. *ἀποσχίσματος cfg*. | 24. *Ἀρδαβαῦ aeghikSVB*, *Ἀρδαβᾶβ c* (teste Valesio), *Ἀρδαμᾶν fmv*, *Ἀρδαβὰ N*, *Ἀρδαβᾶν H* tacite.

„καὶ κατὰ διαδοχὴν ἄνωθεν τῆς ἐκκλησίας ἔθος δῆθεν προφητεύοντα.
„τῶν δὲ κατ' ἐκεῖνο καιρῷ ἐν τῇ τῶν νόθων ἐκφωνημάτων ἀκροάσει γενο- 8
„μένων οἱ μὲν ὡς ἐπὶ ἐνεργεμένῳ καὶ δαιμονῶντι καὶ ἐν πλάνης πνεύ-
„ματι ὑπάρχοντι καὶ τὰς ὄχλους ταράττοντι ἀχθόμενοι ἐπετίμων καὶ λα-
„λεῖν ἐκώλυον, μεμνημένοι τῆς τῶ Κυρίε διαστολῆς τε καὶ ἀπειλῆς πρὸς
„τὸ φυλάττεσθαι τὴν τῶν ψευδοπροφητῶν ἐγρηγορότως παρεσίαν· οἱ δὲ
„ὡς ἁγίῳ πνεύματι καὶ προφητικῷ χαρίσματι ἐπαιρόμενοι καὶ ἐχ ἥκιςα
„χαυνόμενοι, καὶ τῆς διαστολῆς τῶ Κυρίε ἐπιλανθανόμενοι, τὸ βλαψί-
„φρον καὶ ὑποκοριστικὸν καὶ λαοπλάνον πνεῦμα πρὸκαλῶντο, θελγόμενοι
„καὶ πλανώμενοι ὑπ' αὐτῶ, εἰς τὸ μηκέτι κωλύεσθαι σιωπᾶν. τέχνῃ δέ 9
„τινι, μᾶλλον δὲ τοιαύτῃ μεθόδῳ κακοτεχνίας ὁ διάβολος τὴν κατὰ τῶν
„παρηκόων ἀπώλειαν μηχανησάμενος, καὶ παρ' ἀξίαν ὑπ' αὐτῶν τιμώ-
„μενος, ὑπεξήγειρέ τε καὶ προσεξέκαυσεν αὐτῶν τὴν ἀποκεκοιμημένην
„ἀπὸ τῆς κατὰ ἀλήθειαν πίστεως διάνοιαν, ὡς καὶ ἑτέρας τινὰς δύο
„γυναῖκας ἐπεγεῖραι καὶ τῷ νόθῳ πνεύματος πληρῶσαι, ὡς καὶ λαλεῖν
„ἐκφρόνως καὶ ἀκαίρως καὶ ἀλλοτριοτρόπως, ὁμοίως τῷ προειρημένῳ,
„καὶ τὸς μὲν χαίροντας καὶ χαυνωμένους ἐπ' αὐτῷ μακαρίζοντος τῷ πνεύ-
„ματος, καὶ διὰ τὸ μεγέθος τῶν ἐπαγγελμάτων ἐκφυσιῶντος, ἔσθ' ὅπη
„δὲ καὶ κατακρίνοντος στοχαστικῶς καὶ ἀξιοπίστως αὐτὸς ἄντικρυς, ἵνα
„καὶ ἐλεγκτικὸν εἶναι δοκῇ, (ὀλίγοι δ' ἦσαν ἤτοι τῶν Φρυγῶν ἐξηπα-
„τημένοι), τὴν δὲ καθόλε καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὸ ἐρανὸν ἐκκλησίαν βλα-
„σφημεῖν διδάσκοντος τῷ ἀπηυθαδισμένῳ πνεύματος, ὅτι μήτε τιμὴν μήτε
„πάροδον εἰς αὐτὴν τὸ ψευδοπροφητικὸν ἐλάμβανε πνεῦμα. τῶν γὰρ 10
„κατὰ τὴν Ἀσίαν πιστῶν πολλάκις καὶ πολλαχῇ τῆς Ἀσίας εἰς τοῦτο
„συνελθόντων, καὶ τὸς προσφάτως λόγος ἐξετασάντων καὶ βεβήλος ἀπο-
„φηνάντων καὶ ἀποδοκιμασάντων τὴν αἵρεσιν, ἔτω δὴ τῆς τε ἐκκλησίας
„ἐξεώσθησαν καὶ τῆς κοινωνίας εἴρχθησαν." ταῦτα ἐν πρώτοις ἱστορή- 11
σας, καὶ δι' ὅλε τῦ συγγράμματος τὸν ἔλεγχον τῆς κατ' αὐτὸς πλάνης
ἐπαγαγών, ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ τῆς τελευτῆς τῶν προδεδηλωμένων ταῦτά
φησιν· „ἐπειδὴ τοίνυν καὶ προφητοφόντας ἡμᾶς ἀπεκάλεν, ὅτι μὴ τὸς 12
„ἀμετροφώνος αὐτῶν προφήτας ἐδεξάμεθα, (τότος γὰρ εἶναί φασιν,
„ὅσπερ ἐπηγγείλατο τῷ λαῷ πέμψειν ὁ Κύριος), ἀποκρινάσθωσαν ἡμῖν
„πρὸς θεῦ, ἔστι τις, ὦ βέλτιστοι, τότων τῶν ἀπὸ Μοντανῦ καὶ τῶν

---

8. βλαψίφρον] βλαψίφρονον *cfx*. | 14. ἑτέρας] ἑταίρας *v*. | 17. χαυνωμένους *bedfikxNHb*, καυχωμένους *aehi* (in marg.) *k* (in marg.) *E*. | 21. post ὑπὸ add. τὸν *aeghE*, om. *cfikN*. | 30. ἐπειδὴ *acefikN*, ἐπειδὰν *ghE*. | 33. τῶν post καὶ add. *cefgikNBHb*, om. *ahSVH*.

„γυναικῶν λαλεῖν ἀρξαμένων, ὅστις ὑπὸ Ἰουδαίων ἐδιώχθη ἢ ὑπὸ παρα-
„νόμων ἀπεκτάσθη; ἐδείς. ἐδέ γέ τις αὐτῶν κρατηθεὶς ὑπὲρ τῦ ὀνό-
„ματος ἀνεσταυρώθη. οὐ γὰρ ἦν. ἐδὲ μὴν ἐδὲ ἐν συναγωγαῖς Ἰουδαίων
„τῶν γυναικῶν τις ἐμαστιγώθη ποτὲ ἢ ἐλιθοβολήθη. ἐδαμόσε ἐδαμῶς.
13 „ἄλλῳ δὲ θανάτῳ τελευτῆσαι λέγονται Μοντανός τε καὶ Μαξιμίλλα.
„τέτες γὰρ ὑπὸ πνεύματος βλαψίφρονος ἑκατέρες ὑποκινήσαντος λόγος
„ἀναρτῆσαι ἑαυτὲς, ἐχ ὁμῶ, κατὰ δὲ τὸν τῆς ἑκάστε τελευτῆς καιρὸν
„φήμη πολλὴ, καὶ ἕτω δὲ τελευτῆσαι καὶ τὸν βίον καταστρέψαι Ἰούδα
14 „προδότε δίκην. καθάπερ καὶ τὸν θαυμαστὸν ἐκεῖνον τὸν πρῶτον τῆς
„κατ' αὐτὲς λεγομένης προφητείας οἷον ἐπίτροπόν τινα Θεόδοτον πολὺς
„αἱρεῖ λόγος, ὡς αἱρόμενόν ποτε καὶ ἀναλαμβανόμενον εἰς ἐρανὲς παρεκ-
„στῆναί τε καὶ καταπιστεῦσαι ἑαυτὸν τῷ τῆς ἀπάτης πνεύματι, καὶ
15 „δισκευθέντα κακῶς τελευτῆσαι. φασὶ γᾶν τῦτο ἔτως γεγονέναι, ἀλλὰ
„μὴ ἄνευ τῦ ἰδεῖν ἡμᾶς ἐπίστασθαί τι τῶν τοιῦτων νομίζομεν, ὦ μα-
„κάριε. ἴσως μὲν γὰρ ἔτως, ἴσως δὲ ἐχ ἔτως τετελευτήκασι Μοντανός
16 „τε καὶ Θεόδοτος καὶ ἡ προειρημένη γυνή." αὖθις δ' ἐν τῷ αὐτῷ φησὶ
λόγῳ, τὲς τότε ἱερὲς ἐπισκόπες πεπειρᾶσθαι μὲν τὸ ἐν τῇ Μαξιμίλλῃ
πνεῦμα διελέγξαι, κεκωλύσθαι δὲ πρὸς ἑτέρων, συνεργέντων δηλαδὴ τῷ
17 πνεύματι. γράφει δὲ ἔτως· „καὶ μὴ λεγέτω ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ τῷ κατὰ
„Ἀστέριον. Οὐρβανὸν τὸ διὰ Μαξιμίλλης πνεῦμα „„διώκομαι ὡς λύκος
„ἐχ προβάτων· ἐχ εἰμὶ λύκος· ῥῆμά εἰμι καὶ πνεῦμα καὶ δύναμις,""
„ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ πνεύματι δύναμιν ἐναργῶς δειξάτω καὶ ἐλεγξάτω, καὶ
„ἐξομολογεῖσθαι διὰ τᾶ πνεύματος κατεναγκασάτω τὲς τότε παρόντας
„εἰς τὸ δοκιμάσαι καὶ διαλεχθῆναι τῷ πνεύματι λαλῦντι, ἄνδρας δοκίμες
„καὶ ἐπισκόπες, Ζωτικὸν ἀπὸ Κομάνης κώμης καὶ Ἰουλιανὸν ἀπὸ Ἀπα-
„μείας, ὧν οἱ περὶ Θεμίσωνα τὰ στόματα φιμώσαντες ἐχ εἴασαν τὸ
18 „ψευδὲς καὶ λαοπλάνον πνεῦμα ὑπ' αὐτῶν ἐλεγχθῆναι." ἐν ταὐτῷ δὲ
πάλιν ἕτερα μεταξὺ πρὸς ἔλεγχον τῶν τῆς Μαξιμίλλης ψευδοπροφητειῶν
εἰπὼν, ὁμῶ τόν τε χρόνον καθ' ὃν ταῦτ' ἔγραφε σημαίνει, καὶ τῶν προ-
ῤῥήσεων αὐτῆς μέμνηται, δι' ὧν πολέμες ἔσεσθαι καὶ ἀκαταστασίας προε-
19 μαντεύσατο, ὧν καὶ τὴν ψευδολογίαν εὐθύνει ὧδε λέγων· „καὶ πῶς οὐ
„καταφανὲς ἤδη γέγονε καὶ τῦτο τὸ ψεῦδος; Πλείω γὰρ ἢ τρισκαίδεκα
„ἔτη εἰς ταύτην τὴν ἡμέραν, ἐξ οὗ τετελεύτηκεν ἡ γυνή, καὶ ἔτε μερικὸς,
„ἔτε καθολικὸς κόσμῳ γέγονε πόλεμος, ἀλλὰ καὶ Χριστιανοῖς μᾶλλον

6. Delendum aut λόγος, aut φήμη πολλή. | 11. αἱρεῖ ahikaE, ἐρεῖ bcdefg. | 19. λόγῳ om. B tacite. | 24. λαλῦντι] λαλῆντας mpt. | 25. Κομάνης ahikE, Κομάνης cefg. | 26. οἱ om. c. | 28. τῶν om. h.

„εἰρήνη διάμονος ἐξ ἑλέους θεοῦ.“ καὶ ταῦτα δὲ ἐκ τῆ δευτέρᾳ συγγράμματος. καὶ ἀπὸ τῆ τρίτου δὲ σμικρὰς παραθήσομαι λέξεις, δι' ὧν πρὸς τοὺς αὐχοῦντας, ὡς ἄρα πλείους καὶ αὐτῶν μεμαρτυρηκότες εἶεν, ταῦτά φησιν· „ὅταν τοίνυν ἐν πᾶσι τοῖς εἰρημένοις ἐλεγχθέντες ἀπορήσωσιν, „ἐπὶ τοὺς μάρτυρας πειρῶνται καταφεύγειν, λέγοντες πολλοὺς ἔχειν μάρ„τυρας, καὶ τοῦτο εἶναι τεκμήριον πιστὸν τῆς δυνάμεως τοῦ παρ' αὐτοῖς „λεγομένου προφητικοῦ πνεύματος. τὸ δ' ἔστιν ἄρα ὡς ἔοικε παντὸς „μᾶλλον ἐκ ἀληθές. καὶ γὰρ τῶν ἄλλων αἱρέσεών τινες πλείστους ὅσους „ἔχουσι μάρτυρας, καὶ οὐ παρὰ τοῦτο δήπου συγκαταθησόμεθα, οὐδὲ ἀλή„θειαν ἔχειν αὐτοὺς ὁμολογήσομεν. καὶ πρῶτοί γε οἱ ἀπὸ τῆς Μαρκίωνος „αἱρέσεως Μαρκιωνισταὶ καλούμενοι πλείστους ὅσους ἔχειν Χριστοῦ μάρτυρας „λέγουσιν, ἀλλὰ τόν γε Χριστὸν αὐτὸν κατὰ ἀλήθειαν οὐχ ὁμολογοῦσι.“ καὶ μετὰ βραχέα τούτοις ἐπιφέρει λέγων· „ὅθεν τοι καὶ ἐπειδὰν οἱ ἐπὶ „τὸ τῆς κατὰ ἀλήθειαν πίστεως μαρτύριον κληθέντες ἀπὸ τῆς ἐκκλη„σίας τύχωσι μετά τινων τῶν ἀπὸ τῆς τῶν Φρυγῶν αἱρέσεως λεγομένων „μαρτύρων, διαφέρονταί τε πρὸς αὐτοὺς, καὶ μὴ κοινωνήσαντες αὐτοῖς „τελειοῦνται, διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι συγκαταθέσθαι τῷ διὰ Μοντανοῦ καὶ „τῶν γυναικῶν πνεύματι. καὶ ὅτι τοῦτο ἀληθὲς, καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων „χρόνων ἐν Ἀπαμείᾳ τῇ πρὸς Μαιάνδρῳ τυγχάνει γεγενημένον, ἐν τοῖς „περὶ Γαΐου καὶ Ἀλεξάνδρου ἀπὸ Εὐμενείας μαρτυρήσασι πρόδηλον.“ 1 2

CAP. 17.

Περὶ Μιλτιάδου καὶ ὧν συνέταξε λόγων.

(Nic. H. E. IV, 24.)

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ συγγράμματι καὶ Μιλτιάδου συγγραφέως μέμνηται, ὡς λόγον τινὰ καὶ αὐτοῦ κατὰ τῆς προειρημένης αἱρέσεως γεγραφότος. παραθέμενος γοῦν αὐτῶν λέξεις τινὰς ἐπιφέρει λέγων· „ταῦτα εὑρὼν ἔν „τινι συγγράμματι αὐτῶν ἐνισταμένων τῷ Μιλτιάδου τοῦ ἀδελφοῦ συγγράμ„ματι, ἐν ᾧ ἀποδείκνυσι περὶ τοῦ μὴ δεῖν προφήτην ἐν ἐκστάσει λαλεῖν, „ἐπετεμόμην.“ ὑποκαταβὰς δὲ ἐν αὐτῷ τοὺς κατὰ τὴν καινὴν διαθήκην προπεφητευκότας καταλέγει, ἐν οἷς καταριθμεῖ Ἀμμίαν τινὰ καὶ Κοδράτον, λέγων ἔτως· „ἀλλ' ὅ γε ψευδοπροφήτης ἐν παρεκστάσει, ᾧ ἕπεται ἄδεια „καὶ ἀφοβία, ἀρχόμενος μὲν ἐξ ἐκείνου ἀμαθίας, καταστρέφων δὲ εἰς

---

1. ἑλέους *cfik*, ἐλέους volgo. | 5. πειρῶνται καταφ. *cfikxH*^{b}, καταφ. πειρ. volgo. | 12. κατὰ] μετὰ *HB* tacite. | 20. Εὐμενείας] Εὐμενίας *a*. | 26. αὐτῶν] αὐτοῦ *g*, ἐκείνου *N*. | 27. τῷ] τοῦ *h*. | Μιλτιάδου *N Christoph. V*^{a} *S*^{a} *HR*^{a} *H*^{b}, Ἀλκιβιάδου *CSV*. cf. p. 180, 2. not. | 29. αὐτῷ *cf*, ταὐτῷ volgo. | 32. καταστρέφοντος *ehk*.

3 „ἀκέσιον μανίαν ψυχῆς, ὡς προείρηται. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἔστε τινὰ
„τῶν κατὰ τὴν παλαιὰν, ἔστε τῶν κατὰ τὴν καινὴν πνευματοφορηθέντα
„προφήτην δεῖξαι δυνήσονται, ἔστε Ἄγαβον, ἔστε Ἰούδαν, ἔστε Σίλαν, ἔστε
„τὰς Φιλίππου θυγατέρας, ἔστε τὴν ἐν Φιλαδελφείᾳ Ἀμμίαν, ἔστε Κο-
„δράτον· ἔστε γε δή τινας ἄλλους μηδὲν αὐτοῖς προσήκοντας καυχήσον- 5
4 „ται.“ καὶ αὖθις δὲ μετὰ βραχέα ταῦτά φησιν· „εἰ γὰρ μετὰ Κοδρά-
„τον καὶ τὴν ἐν Φιλαδελφείᾳ Ἀμμίαν, ὡς φασιν, αἱ περὶ Μοντανὸν
„διεδέξαντο γυναῖκες τὸ προφητικὸν χάρισμα, τὰς ἀπὸ Μοντανοῦ καὶ τῶν
„γυναικῶν τίνες παρ' αὐτοῖς διεδέξαντο, δειξάτωσαν· δεῖν γὰρ εἶναι τὸ
„προφητικὸν χάρισμα ἐν πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ μέχρι τῆς τελείας παρουσίας, 10
„ὁ ἀπόστολος ἀξιοῖ· ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν δεῖξαι τεσσαρεσκαιδέκατον ἤδη
5 „πω τοῦτο ἔτος ἀπὸ τῆς Μαξιμίλλης τελευτῆς.“ ἔτος μὲν δὴ τοσαῦτα.
ὅ γέ τοι πρὸς αὐτοῦ δεδηλωμένος Μιλτιάδης καὶ ἄλλας ἡμῖν τῆς ἰδίας
περὶ τὰ θεῖα λόγια σπουδῆς μνήμας καταλέλοιπεν, ἔν τε οἷς πρὸς Ἕλ-
ληνας συνέταξε λόγοις καὶ τοῖς πρὸς Ἰουδαίους, ἑκατέρᾳ ἰδίως ὑποθέσει· ἐν 15
δυσὶν ὑπαντήσας συγγράμμασιν. ἔτι δὲ καὶ πρὸς τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας
ὑπὲρ ἧς μετῄει φιλοσοφίας πεποίηται ἀπολογίαν.

CAP. 18.

Ὅσα καὶ Ἀπολλώνιος τοὺς κατὰ Φρύγας ἀπήλεγξε, καὶ τίνων ἐμνημόνευσεν.
(Nic. H. E. IV, 25.) 20

1 Τῆς δὲ κατὰ Φρύγας καλουμένης αἱρέσεως καὶ Ἀπολλώνιος, ἐκ-
κλησιαστικὸς συγγραφεύς, ἀκμαζούσης εἰσέτι τότε κατὰ τὴν Φρυγίαν ἔλεγχον
ἐνστησάμενος ἴδιον κατ' αὐτῶν πεποίηται σύγγραμμα, τὰς μὲν φερομένας
αὐτῶν προφητείας ψευδεῖς ἔσας κατὰ λέξιν εὐθύνων, τὸν δὲ βίον τῶν
τῆς αἱρέσεως ἀρχηγῶν ὁποῖός τις γέγονε διελέγχων. αὐτοῖς δὲ ῥήμασι περὶ 25
2 τοῦ Μοντανοῦ ταῦτα λέγοντος ἄκουε· „ἀλλὰ τίς ἐστὸς ἐστιν ὁ πρόσφατος
„διδάσκαλος, τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ ἡ διδασκαλία δείκνυσιν. ἐστὸς ἐστιν ὁ
„διδάξας λύσεις γάμων, ὁ νηστείας νομοθετήσας, ὁ Πέπουζαν καὶ Τύμιον
„Ἱερουσαλὴμ ὀνομάσας (πόλεις δέ εἰσιν αὗται μικραὶ τῆς Φρυγίας), τοὺς
„πανταχόθεν ἐκεῖ συναγαγεῖν ἐθέλων, ὁ πρακτῆρας χρημάτων καταστήσας, 30
„ὁ ἐπ' ὀνόματι προσφορῶν τὴν δωροληψίαν ἐπιτεχνώμενος, ὁ σαλύρια
„χορηγῶν τοῖς κηρύττουσιν αὐτοῦ τὸν λόγον, ἵνα διὰ τῆς γαστριμαργίας
3 „ἡ διδασκαλία τοῦ λόγου κρατύνηται.“ καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Μοντανοῦ·

---

5. γε δὴ *hik*, ἤδη *aeS*, ἔτι *m*, δὴ *gB*^{a}, om. *bcdfVS*^{a}*H*. | 6. καὶ αὖθις *ch* (*ik* teste Gronovio) *B*, καὶ om. *aefgSVS*^{a}*H*. | εἰ γὰρ om. *h*. | 25. γέγονε] ἐγεγόνει *h*. | 26. ἔστὸς ἐστιν *cfikx*, ἐστιν ἔτος *aeghE*.

καὶ περὶ τῶν προφητίδων δὲ αὐτοῦ ὑποκαταβὰς οὕτω γράφει· „δείκνυμεν
„οὖν αὐτὰς πρώτας τὰς προφήτιδας ταύτας, ἀφ' οὗ τοῦ πνεύματος ἐπληρώ-
„θησαν, τοὺς ἄνδρας καταλιπούσας. πῶς οὖν ἐψεύδοντο Πρίσκαν παρθένον
„ἀποκαλοῦντες;" εἶτ' ἐπιφέρει λέγων· „δοκεῖ σοι πᾶσα γραφὴ κωλύειν 4
„προφήτην λαμβάνειν δῶρα καὶ χρήματα; ὅταν οὖν ἴδω τὴν προφῆτιν
„εἰληφυῖαν καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ πολυτελεῖς ἐσθῆτας, πῶς αὐτὴν
„μὴ παραιτήσωμαι;" αὖθις δὲ ὑποκαταβὰς περί τινος τῶν κατ' αὐτοὺς 5
ὁμολογητῶν ταῦτά φησιν· „ἔτι δὲ καὶ Θεμίσων, ὁ τὴν ἀξιόπιστον πλεο-
„νεξίαν ἠμφιεσμένος, ὁ μὴ βαστάσας τῆς ὁμολογίας τὸ σημεῖον, ἀλλὰ
„πλήθει χρημάτων ἀποθέμενος τὰ δεσμὰ, δέον ἐπὶ τούτῳ ταπεινοφρονεῖν,
„ὡς μάρτυς καυχώμενος ἐτόλμησε, μιμούμενος τὸν ἀπόστολον, καθολικήν
„τινα συνταξάμενος ἐπιστολὴν κατηχεῖν μὲν τοὺς ἄμεινον αὐτοῦ πεπιστευ-
„κότας, συναγωνίζεσθαι δὲ τοῖς τῆς κενοφωνίας λόγοις, βλασφημῆσαι δὲ
„εἰς τὸν Κύριον καὶ τοὺς ἀποστόλους καὶ τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν." καὶ 6
περὶ ἑτέρων δὲ αὖθις τῶν κατ' αὐτοὺς τετιμημένων ὡς δὴ μαρτύρων οὕτω
γράφει· „ἵνα δὲ μὴ περὶ πλειόνων λέγωμεν, ἡ προφῆτις ἡμῖν εἰπάτω τὰ
„κατὰ Ἀλέξανδρον τὸν λέγοντα ἑαυτὸν μάρτυρα, ᾧ συνεστιᾶται, ᾧ προσ-
„κυνοῦσι καὶ αὐτῷ πολλοὶ, οὗ τὰς λῃστείας καὶ τὰ ἄλλα τολμήματα,
„ἐφ' οἷς κεκόλασται, οὐχ ἡμᾶς δεῖ λέγειν, ἀλλὰ ὁ ὀπισθόδομος ἔχει. τίς 7
„οὖν τίνι χαρίζεται τὰ ἁμαρτήματα; πότερον ὁ προφήτης τὰς λῃστείας
„τῷ μάρτυρι, ἢ ὁ μάρτυς τῷ προφήτῃ τὰς πλεονεξίας; εἰρηκότος γὰρ
„τοῦ Κυρίου, μὴ κτήσησθε χρυσὸν μήτε ἄργυρον μήτε δύο χιτῶνας, οὗτοι
„πᾶν τοὐναντίον πεπλημμελήκασι περὶ τὰς τούτων τῶν ἀπηγορευμένων κτή-
„σεις. δείξομεν γὰρ τοὺς λεγομένους παρ' αὐτοῖς προφήτας καὶ μάρτυρας
„μὴ μόνον παρὰ πλουσίων, ἀλλὰ καὶ παρὰ πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ
„χηρῶν κερματιζομένους. καὶ εἰ πεποίθησιν ἔχουσιν, στήτωσαν ἐν τούτῳ, 8
„καὶ διορισάσθωσαν ἐπὶ τούτοις, ἵνα ἐὰν ἐλεγχθῶσι, κἂν τοῦ λοιποῦ παύ-
„σωνται πλημμελοῦντες· δεῖ γὰρ τοὺς καρποὺς δοκιμάζεσθαι τοῦ προφήτου,
„ἀπὸ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ ξύλον γινώσκεται. ἵνα δὲ τοῖς βουλομένοις τὰ 9
„κατὰ Ἀλέξανδρον ᾖ γνώριμα, κέκριται ὑπὸ Αἰμιλλίου Φροντίνου ἀνθυ-

---

3. *Πρίσκαν* *bcdfgistNVS*^{a}*HR*^{a}*B*, *Πρίσκιλλαν* *aehi* (a sec. man.) *kS*. | 4. *δοκεῖ*] *οὐ δοκεῖ* *NvS*^{a}*Z* improbante *H*^{a} (Tom. III. p. 318), „non tibi videtur" *R*. | 7. *παραιτήσωμαι* *cefgikNB*, *παραιτήσομαι* *ahi* (a sec. m.) *SVH*. | 15. *ἑτέρων* *cfikVH*, *ἑτέρου* *aeghSS*^{a}*B*. | 20. *ὁ προφήτης* *C*, *ἡ προφῆτις* *RN* *Christoph.* *S*^{a}*HK* (de Ruf. p. 297). mox iidem *τῇ προφήτιδι* pro *τῷ προφήτῃ*. | 21. *εἰρηκότος* — Matth. 10, 9. | 26. *στήτωσαν ἐν τούτῳ* *cefgikmxB*, *ἐν τούτῳ στήτωσαν* *ahSVHS*^{a}. | 29. *ἀπὸ* — Matth. 7, 20. | *ξύλον* *cfghikxBH*^{b}, *δένδρον* *aeSVH*. | 30. *Αἰμιλλίου* *cfi* (a sec. m.) *k*, *Αἰμιλίου* volgo.

„πάτε ἐν Ἐφέσῳ, οὐ διὰ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ δι' ἃς ἐτόλμησε λῃστείας, ὧν
„ἤδη παραβάτης· εἶτα ἐπιψευσάμενος τῷ ὀνόματι τῶ Κυρίῳ ἀπολέλυται,
„πλανήσας τὲς ἐκεῖ πιστές· καὶ ἡ ἰδία παροικία αὐτὸν, ὅθεν ἦν, ἐκ
„ἐδέξατο, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν λῃστήν. καὶ οἱ θέλοντες μαθεῖν τὰ κατ'
10 „αὐτὸν ἔχεσι τὸ τῆς Ἀσίας δημόσιον ἀρχεῖον. ὃν ὁ προφήτης συνόντα
„πολλοῖς ἔτεσιν ἀγνοεῖ, τῆτον ἐλέγχοντες ἡμεῖς δι' αὐτῆ καὶ τὴν ὑπόστασιν
„ἐξελέγχομεν τῆ προφήτε. τὸ ὅμοιον ἐπὶ πολλῶν δυνάμεθα ἀποδεῖξαι,
11 „καὶ εἰ θαῤῥοῦσιν, ὑπομεινάτωσαν τὸν ἔλεγχον." πάλιν τε αὖ ἐν ἑτέρῳ
τόπῳ τῆ συγγράμματος περὶ ὧν αὐχῆσι προφητῶν ἐπιλέγει ταῦτα· „ἐὰν
„ἀρνῶνται δῶρα τὲς προφήτας αὐτῶν εἰληφέναι, τῆτο ὁμολογησάτωσαν,
„ὅτι ἐὰν ἐλεγχθῶσιν εἰληφότες, οὐκ εἰσὶ προφῆται, καὶ μυρίας ἀποδεί-
„ξεις τέτων παραστήσομεν. ἀναγκαῖον δέ ἐστι πάντας καρπὲς δοκιμά-
„ζεσθαι προφήτε. προφήτης, εἰπέ μοι, βάπτεται; προφήτης στιβίζεται;
„προφήτης φιλοκοσμεῖ; προφήτης τάβλαις καὶ κύβοις παίζει; προφήτης
„δανείζει; ταῦτα ὁμολογησάτωσαν πότερον ἔξεστιν ἢ μὴ, ἐγὼ δὲ ὅτι γέ-
12 „γονε παρ' αὐτοῖς δείξω." ὁ δ' αὐτὸς ἧτος Ἀπολλώνιος κατὰ τὸ αὐτὸ
σύγγραμμα ἱστορεῖ, ὡς ἄρα τεσσαρακοστὸν ἐτύγχανεν ἔτος ἐπὶ τὴν τοῦ
συγγράμματος αὐτῆ γραφὴν, ἐξ οὗ τῇ προσποιήτῳ αὐτῆ προφητείᾳ ὁ
13 Μοντανὸς ἐπικεχείρηκε. καὶ πάλιν φησὶν, ὡς ἄρα Ζωτικὸς, οὗ καὶ ὁ
πρότερος συγγραφεὺς ἐμνημόνευσεν, ἐν Πεπέζοις προφητεύειν δὴ προσ-
ποιεμένης τῆς Μαξιμίλλης ἐπιστὰς διελέγξαι τὸ ἐνεργῆν ἐν αὐτῇ πνεῦμα
πεπείραται, ἐκωλύθη γε μὴν πρὸς τῶν τὰ ἐκείνης φρονέντων. καὶ Θρασέα
14 δέ τινος τῶν τότε μαρτύρων μνημονεύει. ἔτι δὲ ὡς ἐκ παραδόσεως τὸν

---

5. ὃν — ἀγνοεῖ *C*, ὃν ἡ προφῆτις συνόντα — ἀγνοεῖ *v S*^{a}, „quae tamen ibi servari, hi optimi prophetae, qui ei famulantur, ignorant" *R*, ὃ ὁ προφ. συνὸν — ἀγνοεῖ *mu*, ὃ (δημόσιον) οἱ προφῆται (Montanistae) αὐτῷ (Alexandro) συνὸν π. ἔτεσιν ἀγνοοῦσιν conj. *H*, addita explanatione hac: „quod publicum tabularium, quamvis per multos annos jam cum eo (Alexandro) agat et in ejus scelera inquirat, tamen prophetae ignorare videntur." Kimmelius (de Ruf. p. 312) scribendum esse conjectavit ᾧ τὸν προφήτην συνόντα — ἀγνοοῦσιν vel ὃ τῷ προφήτῃ συνὸν — ἀγνοοῦσιν. Meo quidem judicio nihil mutandum, nisi ὁ προφήτης in ἡ προφῆτις. Verte: „quem prophetissa (supradicta, adversus quam disputat Apollonius, cf. p. 185, 16.), quamvis multos cum eo annos vixerit, silentio praetermittit vel ignorare se simulat, hunc nos revincendo revincimus simul prophetae substantiam." Vocum ἡ προφῆτις et ὁ προφήτης permutationem ab itacismo recentiorum Graecorum repetendam esse recte adnotat Strothius: cf. Πλήνιος pro Πλίνιος III, 33. p. 108, 27. not. | 7. τῆ προφήτε] „prophetarum" *R*., τῶν προφητῶν conj. *H*, τῆς προφήτιδος *v S*^{a}. | 13. προφήτης στιβ. προφ. φιλοκ.] „prophetissa stibiis tingitur? prophetissa ornamentis utitur?" *R*. Legit itaque προφῆτις, fort. recte. | 20. δὴ *bcdfik*, ἤδη *aeghNE*. | 22. πρὸς *cfghikxBH*^{b}, ὑπὸ *aeSVH*.

σωτῆρά φησι προστεταχέναι τοῖς αὐτῆ ἀποστόλοις, ἐπὶ δώδεκα ἔτεσι μὴ χωρισθῆναι τῆς Ἱερεσαλήμ. κέχρηται δὲ καὶ μαρτυρίαις ἀπὸ τῆς Ἰωάννε ἀποκαλύψεως, καὶ νεκρὸν δὲ δυνάμει θείᾳ πρὸς αὐτῆ Ἰωάννε ἐν τῇ Ἐφέσῳ ἐγηγέρθαι ἱστορεῖ. καὶ ἄλλα τινά φησι, δι' ὧν ἱκανῶς τῆς προ- 5
ειρημένης αἱρέσεως πληρέστατα διηύθυνε τὴν πλάνην. ταῦτα καὶ ὁ Ἀπολλώνιος.

CAP. 19.

Σαραπίωνος περὶ τῆς τῶν Φρυγῶν αἱρέσεως.
(Nic. H. E. IV, 27.)

Τῶν δὲ Ἀπολιναρίε κατὰ τῆς δηλωθείσης αἱρέσεως μνήμην πεποίη- 1
ται Σαραπίων, ὃν ἐπὶ τῶν δηλουμένων χρόνων μετὰ Μαξιμῖνον ἐπίσκοπον τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας γενέσθαι κατέχει λόγος. μέμνηται δὲ αὐτῆ ἐν ἰδίᾳ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Καρικὸν καὶ Πόντιον, ἐν ᾗ διευθύνων καὶ αὐτὸς τὴν αὐτὴν αἵρεσιν ἐπιλέγει ταῦτα· „ὅπως δὲ καὶ τοῦτο ἴδητε, ὅτι τῆς 2
„ψευδοῦς ταύτης τάξεως τῆς ἐπικαλεμένης νέας προφητείας ἐβδέλυκται „ἡ ἐνέργεια παρὰ πάσῃ τῇ ἐν κόσμῳ ἀδελφότητι, πέπομφα ὑμῖν καὶ „Κλαυδίε Ἀπολιναρίε τῷ μακαριωτάτῳ γενομένῳ ἐν Ἱεραπόλει τῆς Ἀσίας „ἐπισκόπῳ γράμματα.“ ἐν ταύτῃ δὲ τῇ τοῦ Σαραπίωνος ἐπιστολῇ καὶ 3
ὑποσημειώσεις φέρονται διαφόρων ἐπισκόπων, ὧν ὁ μέν τις ὧδέ πως ὑποσεσημείωται „Ἀὐρήλιος Κυρήνιος μάρτυς ἐῤῥῶσθαί ὑμᾶς εὔχομαι,“ ὁ δέ τις τοῦτον τὸν τρόπον „Αἴλιος Πέπλιος Ἰέλιος ἀπὸ Λεβελτῆ κολω-
νείας τῆς Θρᾴκης ἐπίσκοπος· ζῇ ὁ θεὸς ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι Σωτᾶς ὁ μακάριος ὁ ἐν Ἀγχιάλῳ ἠθέλησε τὸν δαίμονα τὸν Πρισκίλλης ἐκβα-
λεῖν, καὶ οἱ ὑποκριταὶ ἐκ ἀφῆκαν.“ καὶ ἄλλων δὲ πλειόνων τὸν ἀριθμὸν 4
ἐπισκόπων συμψήφων τούτοις ἐν τοῖς δηλωθεῖσι γράμμασιν αὐτόγραφοι φέρονται σημειώσεις. καὶ τὰ μὲν κατὰ τούτους ἦν τοιαῦτα.

CAP. 20.

Ὅσα Εἰρηναῖος τοῖς ἐπὶ Ῥώμης σχισματικοῖς ἐγγράφως διείλεκται.
(Nic. H. E. IV, 30.)

Ἐξ ἐναντίας δὲ τῶν ἐπὶ Ῥώμης τὸν ὑγιῆ τῆς ἐκκλησίας θεσμὸν 1
παραχαραττόντων, Εἰρηναῖος διαφόρους ἐπιστολὰς συντάττει, τὴν μὲν ἐπι-

---

5. post τὴν add. ἐχθιστάτην *aSS*^{a}. | 11. Σαραπίων] Σεραπίων *RNSS*^{a} hic et deinceps. | ὃν] ὃ *H* errore typogr. | 12. γεν. κατ. λόγος *cefikB*, κατ. λ. γεν. *akSVHS*^{a}. | 13. Καρικὸν] „Carinum“ *Hieron.*, καρτερικὸν *t*, Καρίκωνι *N*. Cf. Eus. H. E. VI, 12. | Πόντιον *eN Hieron. S*^{a} *BH*^{b} coll. Eus. H. E. VI, 12.: Ποντικὸν *abcdfghikSVH*. | 14. ἴδητε *cfghVHB*, εἰδῆτε *aei* (a sec. man.) *kSS*^{a}*R*^{a}, „sciatis“ *R Hieron.* | 20. ὑποσεσημείωται *aeghikB*, ὑποσεσημάνται *cfNVS*^{a}*H*.

γράψας πρὸς Βλάστον περὶ σχίσματος, τὴν δὲ πρὸς Φλωρῖνον περὶ μοναρχίας ἢ περὶ τοῦ μὴ εἶναι τὸν θεὸν ποιητὴν κακῶν. ταύτης γάρ τοι τῆς γνώμης ἦτος ἐδόκει προασπίζειν· δι' ὃν αὖθις ὑποσυρόμενον τῇ κατὰ Οὐαλεντῖνον πλάνῃ καὶ τὸ περὶ ὀγδοάδος συντάττεται τῷ Εἰρηναίῳ σπέδασμα, ἐν ᾧ καὶ ἐπισημαίνεται τὴν πρώτην τῶν ἀποστόλων κατειληφέναι
2 ἑαυτὸν διαδοχήν. ἔνθα πρὸς τῷ τοῦ συγγράμματος τέλει χαριεστάτην αὐτοῦ σημείωσιν εὑρόντες ἀναγκαίως καὶ ταύτην τῇδε καταλέξομεν τῇ γραφῇ, τοῦτον ἔχουσαν τὸν τρόπον· „ὁρκίζω σε τὸν μεταγραψόμενον τὸ βιβλίον „τοῦτο κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρ- „σίας αὐτοῦ, ἧς ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἵνα ἀντιβάλῃς ὃ μετε- „γράψω, καὶ κατορθώσῃς αὐτὸ πρὸς τὸ ἀντίγραφον τοῦτο, ὅθεν μετε- „γράψω, ἐπιμελῶς· καὶ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψεις καὶ θήσεις
3 „ἐν τῷ ἀντιγράφῳ." καὶ ταῦτα δὲ ὠφελίμως ὑπ' ἐκείνου λελέχθω, πρὸς ἡμῶν τε ἱστορείσθω, ὡς ἂν ἔχοιμεν ἄριστον σπεδαιοτάτης ἐπιμελείας
4 τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους καὶ ὄντως ἱεροὺς ἄνδρας ὑπόδειγμα. ἐν ᾗ γε μὴν προειρήκαμεν πρὸς τὸν Φλωρῖνον ὁ Εἰρηναῖος ἐπιστολῇ αὖθις τῆς ἅμα Πολυκάρπῳ συνουσίας αὐτοῦ μνημονεύει λέγων· „ταῦτα τὰ δόγματα, „Φλωρῖνε, ἵνα πεφεισμένως εἴπω, οὐκ ἔστιν ὑγιοῦς γνώμης· ταῦτα τὰ „δόγματα ἀσύμφωνά ἐστι τῇ ἐκκλησίᾳ, εἰς τὴν μεγίστην ἀσέβειαν περι- „βάλλοντα τοὺς πειθομένους αὐτοῖς· ταῦτα τὰ δόγματα οὐδὲ οἱ ἔξω τῆς
5 „ἐκκλησίας αἱρετικοὶ ἐτόλμησαν ἀποφήνασθαί ποτε· ταῦτα τὰ δόγματα „οἱ πρὸ ἡμῶν πρεσβύτεροι οἱ καὶ τοῖς ἀποστόλοις συμφοιτήσαντες οὐ „παρέδωκάν σοι. εἶδον γάρ σε παῖς ἔτι ὢν ἐν τῇ κάτω Ἀσίᾳ παρὰ „Πολυκάρπῳ, λαμπρῶς πράσσοντα ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ, καὶ πειρώμενον
6 „εὐδοκιμεῖν παρ' αὐτῷ. μᾶλλον γὰρ τὰ τότε διαμνημονεύω τῶν ἐναγχος „γινομένων. αἱ γὰρ ἐκ παίδων μαθήσεις συναύξουσαι τῇ ψυχῇ ἑνοῦνται „αὐτῇ, ὥστε με δύνασθαι εἰπεῖν καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ καθεζόμενος διε- „λέγετο ὁ μακάριος Πολύκαρπος, καὶ τὰς προόδους αὐτοῦ καὶ τὰς εἰσόδους, „καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ βίου, καὶ τὴν τοῦ σώματος ἰδέαν, καὶ τὰς δια- „λέξεις ἃς ἐποιεῖτο πρὸς τὸ πλῆθος, καὶ τὴν μετὰ Ἰωάννου συναναμ-

---

8. ὁρκίζω — Iren. fragm. p. 539 Mass. | μεταγραψόμενον] μεταγραψάμενον *ikN*. | 10. ἧς] ἧ conj. *H*a dubitanter. | 12. μεταγράψεις] *cehikB*, μεταγράψῃς *afgNSVH*. | 13. δὲ add. *cfgikB*, om. *aehSVH*. | ὑπ' *cfghxBH*b, πρὸς *aeikSVH*. | πρὸς *cfghikxBH*b, ὑφ' *aeSVH*. | 17. λέγων — Iren. fragm. p. 539 Mass. | 23. ἔτι ὢν *cefgikB*, ὢν ἔτι *ahNE*. | post παρὰ add. τῷ *aeSVH*, om. *aghikNB*. | 25. τὰ *acefgNE*, τῶν *hik*. | τῶν] ἡ (ῆ) τῶν *h*. | 28. προόδους] παρόδους *S* nulla codd. auctoritate. | 29. εἰδέαν *ch*.

„στροφὴν ὡς ἀπήγγελλε καὶ τὴν μετὰ τῶν λοιπῶν τῶν ἑωρακότων τὸν
„Κύριον, καὶ ὡς ἀπεμνημόνευε τὰς λόγους αὐτῶν, καὶ περὶ τῆ Κυρίε
„τίνα ἦν ἃ παρ' ἐκείνων ἀκηκόει, καὶ περὶ τῶν δυνάμεων αὐτῆ, καὶ
„περὶ τῆς διδασκαλίας, ὡς παρὰ τῶν αὐτοπτῶν τῆς ζωῆς τῆ λόγε παρει-
„ληφὼς ὁ Πολύκαρπος ἀπήγγελλε πάντα σύμφωνα ταῖς γραφαῖς. ταῦτα 7
„καὶ τότε διὰ τὸ ἔλεος τῆ θεῆ τὸ ἐπ' ἐμοὶ γεγονὸς σπεδαίως ἤκουον,
„ὑπομνηματιζόμενος αὐτὰ ἐκ ἐν χάρτῃ, ἀλλ' ἐν τῇ ἐμῇ καρδίᾳ, καὶ ἀεὶ
„διὰ τὴν χάριν τῆ θεῆ γνησίως αὐτὰ ἀναμαρυκῶμαι· καὶ δύναμαι δια-
„μαρτύρασθαι ἔμπροσθεν τῆ θεῆ, ὅτι εἴ τι τοιοῦτον ἀκηκόει ἐκεῖνος ὁ
„μακάριος καὶ ἀποστολικὸς πρεσβύτερος, ἀνακράξας ἂν καὶ ἐμφράξας
„τὰ ὦτα αὐτε, καὶ τὸ σύνηθες αὐτῷ εἰπών „ὦ καλὲ θεὲ, εἰς οἷος με
„καιρὸς τετήρηκας, ἵνα τέτων ἀνέχωμαι" πεφεύγει ἂν καὶ τὸν τόπον, ἐν
„ᾧ καθεζόμενος ἢ ἑστὼς τῶν τοιέτων ἀκηκόει λόγων. καὶ ἐκ τῶν ἐπι- 8
„στολῶν δὲ αὐτε, ὧν ἐπέστειλεν ἤτοι ταῖς γειτνιώσαις ἐκκλησίαις ἐπι-
„στηρίζων αὐτὰς, ἢ τῶν ἀδελφῶν τισὶ νεθετῶν αὐτὸς καὶ προτρεπόμενος,
„δύναται φανερωθῆναι." ταῦτα ὁ Εἰρηναῖος.

CAP. 21.

Ὅπως ἐπὶ Ῥώμης ἐμαρτύρησεν Ἀπολλώνιος.
(Nic. H. E. IV, 26.)

Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τῆς Κομόδου βασιλείας χρόνον μεταβέβλητο 1
μὲν ἐπὶ τὸ πρᾶον τὰ καθ' ἡμᾶς, εἰρήνης σὺν θείᾳ χάριτι τὰς καθ' ὅλης
τῆς οἰκεμένης διαλαβέσης ἐκκλησίας, ὅτε καὶ ὁ σωτήριος λόγος ἐκ παν-
τὸς γένες ἀνθρώπων πᾶσαν ὑπήγετο ψυχὴν ἐπὶ τὴν εὐσεβῆ τῆ τῶν ὅλων
θεῆ θρησκείαν, ὥστε ἤδη καὶ τῶν ἐπὶ Ῥώμης εὖ μάλα πλέτῳ καὶ γένει
διαφανῶν πλείες ἐπὶ τὴν σφῶν ὁμόσε χωρεῖν πανοικί τε καὶ παγγενῆ
σωτηρίαν. ἐκ ἦν δὲ ἄρα τῆτο τῷ μισοκάλῳ δαίμονι βασκάνῳ ὄντι τὴν 2
φύσιν οἰστόν· ἀπεδύετο δ' ἔν αὖθις, ποικίλας τὰς καθ' ἡμῶν μηχανὰς

---

2. τὰς λόγας] τῶν λόγων *cf* (*k* teste Gronov.) *x*. | 4. τῶν] αὐτῶν *x*. τῶν om. *ghVH*. | 5. ὁ] ὁ διδάσκαλος *h*. | 11. καὶ τὸ *cfgikxBH*^{b}, καὶ κατὰ τὸ *aehSVHS*^{a}. | αὐτῷ add. *cfghikmxNBH*^{b}, om. *aSVH*. | 12. πεφεύγει] *accfhikVBH*^{b}, πεφεύγοι *SS*^{a}H. | 20. Κωμώδε *c*. | 21. καθόλε *cf*. | 24. ὥστε] ὡς *aehSS*^{a}. | 25. πανοικὶ] πανοικεῖ *gh*. | παγγενῆ] παγγενὶ *g*, παγγενεὶ *mNS*^{a}. „De scriptura codicum nostrorum haec observanda sunt: quinque, *abcdf*, semper sibi constant in scribendo *παγγενῆ*: e habet semel *παγγενῆ*, ter *παγγενί*: *g* bis *παγγενεῖ*, bis *παγγενὶ*: *h* ter *παγγενῆ*, semel *παγγενεῖ*" Burt. Cf. ind. s. v. *παγγενῆ* et *πεμμιγῆ*, praeterea Lob. Phryn. p. 515, ubi forma *παγγενῆ*, quam in Eusebio diversis locis codices optimi tuentur, recte defenditur. | 27. δ' ἔν *eghikB*, γὲν *abcdfSVH*. | αὖθις] εἰσαῦθις *gh*, ἐσαῦθις *aSS*^{a}.

ἐπιτεχνώμενος. ἐπὶ γᾶν τῆς Ῥωμαίων πόλεως Ἀπολλώνιον, ἄνδρα τῶν τότε πιστῶν ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ βεβοημένον, ἐπὶ δικαστήριον ἄρει, ἕνα γέ τινα τῶν εἰς ταῦτα ἐπιτηδείων αὐτῷ διακόνων ἐπὶ κατηγορίᾳ
3 τἀνδρὸς ἐγείρας. ἀλλ' ὁ μὲν δείλαιος παρὰ καιρὸν τὴν δίκην εἰσελθών, ὅτι μὴ ζῆν ἐξὸν ἦν κατὰ βασιλικὸν ὅρον τὸς τῶν τοιῶνδε μηνυτάς, 5
αὐτίκα κατάγνυται τὰ σκέλη, Περεννίου δικαστοῦ τοιαύτην κατ' αὐτοῦ
4 ψῆφον ἀπενέγκαντος. ὁ δέ γε θεοφιλέστατος μάρτυς, πολλὰ λιπαρῶς ἐπετεύσαντος τῷ δικαστῇ καὶ λόγον αὐτὸν ἐπὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς αἰτήσαντος, λογιωτάτην ὑπὲρ ἧς ἐμαρτύρει πίστεως ἐπὶ πάντων παρασχὼν ἀπολογίαν κεφαλικῇ κολάσει ὡσὰν ἀπὸ δόγματος συγκλήτου τελειοῦται, μηδ' 10
ἄλλως ἀφεῖσθαι τὸς ἅπαξ εἰς δικαστήριον παριόντας καὶ μηδαμῶς τῆς
5 προθέσεως μεταβαλλομένης ἀρχαίᾳ παρ' αὐτοῖς νόμῳ κεκρατηκότος. τότε μὲν ἓν τὰς ἐπὶ τῷ δικαστῷ φωνὰς καὶ τὰς ἀποκρίσεις, ἃς πρὸς πεῦσιν πεποίητο τῷ Περεννίῳ, πᾶσάν τε τὴν πρὸς τὴν σύγκλητον ἀπολογίαν ὅτῳ διαγνῶναι φίλον, ἐκ τῆς τῶν ἀρχαίων μαρτυρίων συναχθείσης ἡμῖν ἀνα- 15
γραφῆς εἴσεται.

CAP. 22.

Τίνες κατὰ τούτους ἐπίσκοποι ἐγνωρίζοντο.
(Nic. H. E. IV, 19.)

Δεκάτῳ γε μὴν τῆς Κομόδου βασιλείας ἔτει δίκα πρὸς τρισὶν ἔτεσι 20
τὴν ἐπισκοπὴν λελειτουργηκότα Ἐλεύθερον διαδέχεται Βίκτωρ· ἐν ᾧ καὶ Ἰουλιανῷ δέκατον ἔτος ἀναπλήσαντος τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν παροικιῶν τὴν λειτουργίαν ἐγχειρίζεται Δημήτριος· καθ' ὃς καὶ τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας ὄγδοος ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ὁ πρόσθεν ἤδη δεδηλωμένος ἔτι τότε Σαραπίων ἐπίσκοπος ἐγνωρίζετο· Καισαρείας δὲ τῆς ἐπὶ Παλαιστίνῃ 25
καθηγεῖτο Θεόφιλος. καὶ Νάρκισσος δὲ ὁμοίως, οὗ καὶ πρόσθεν ὁ λόγος μνήμην ἐποιήσατο, τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας ἔτι τότε τὴν λειτουργίαν εἶχεν. Κορίνθου δὲ τῆς καθ' Ἑλλάδα κατὰ τὸς αὐτὸς χρόνος ἐπίσκοπος ἦν Βάκχυλλος, καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ παροικίας Πολυκράτης, καὶ

---

2. ἐπὶ *cfghikxBHb*, εἰς *aeNSVH*. | 3. αὐτῷ codd. omnes praeter *g*, ubi αὐτῶν: αὐτῇ *VH*. | κατηγορίαν *h*. | 6. κατάγνυται *aeghE*, κατεάγνυται *cfikx*. | 10. ὡσὰν *cfikx*, ὡς volgo. | 11. εἰσάπαξ *h*. | 14. πεποίητο *cfghikxBHb*, πεποίηται *aeSVH*. | 15. μαρτυρίων *edfghxVSaHB*, μαρτύρων *aeikS*. | 22. ἀναπλήσαντος *cfhiVHB*, ἀποπλήσαντος *aekNSSa*. | 25. Σαραπίων] Σεραπίων *aeNSSa*. | ἐπὶ Παλαιστίνῃ *cfhxVHB*, ἐπὶ Παλαιστίνης *gi*, Παλαιστινῶν *aekSSa*. | 26. καθηγεῖτο] ἡγεῖτο *aekSSa*. | ὁ λόγος μν. *cfik*, μν. ὁ λόγος *aeghE*. | 28. χρόνος om. *egikB*. | 29. Βάκχυλλος] Βάκχυλος *gN*.

ἄλλοι δὲ, ὥς γε εἰκὸς, ἐπὶ τούτοις μυρίοι κατὰ τόςδε διέπρεπον. ὧν γε μὴν ἔγγραφος ἡ τῆς πίστεως εἰς ἡμᾶς κατῆλθεν ὀρθοδοξία, τούτους εἰκότως ὀνομαστὶ κατελέξαμεν.

CAP. 23.

Περὶ τοῦ τότε κινηθέντος ἀμφὶ τοῦ πάσχα ζητήματος.
(Nic. H. E. IV, 36.)

Ζητήσεως δῆτα κατὰ τόςδε οὐ σμικρᾶς ἀνακινηθείσης, ὅτι δὴ τῆς 1
Ἀσίας ἁπάσης αἱ παροικίαι ὡςὰν ἐκ παραδόσεως ἀρχαιοτέρας σελήνης τὴν τεσσαρεςκαιδεκάτην φῶντο δεῖν ἐπὶ τῆς τῦ πάσχα σωτηρίε ἑορτῆς παραφυλάττειν, ἐν ᾗ θύειν τὸ πρόβατον Ἰουδαίοις προηγόρευτο, ὡς δέον ἐκπαντὸς κατὰ ταύτην, ὁποίᾳ δ' ἂν ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος περιτυγχάνοι, τὰς τῶν ἀσιτιῶν ἐπιλύσεις ποιεῖσθαι, ἐκ ἔθες ὄντος τῦτον ἐπιτελεῖν τὸν τρόπον ταῖς ἀνὰ τὴν λοιπὴν ἅπασαν οἰκεμένην ἐκκλησίαις, ἐξ ἀποστολικῆς παραδόσεως τὸ καὶ εἰς δεῦρο κρατῆσαν ἔτος φυλαττέσαις, ὡς μηδ' ἑτέρᾳ προσήκειν παρὰ τὴν τῆς ἀναστάσεως τῦ σωτῆρος ἡμῶν ἡμέρᾳ τὰς νηστείας ἐπιλύεσθαι. σύνοδοι δὴ καὶ συγκροτήσεις ἐπισκόπων ἐπὶ ταὐτὸν 2
ἐγίνοντο, πάντες τε μιᾷ γνώμῃ δι' ἐπιστολῶν ἐκκλησιαστικὸν δόγμα τοῖς πανταχόσε διετυπῦντο, ὡς ἂν μηδ' ἐν ἄλλῃ ποτὲ τῆς κυριακῆς ἡμέρᾳ τὸ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἐπιτελοῖτο τῦ Κυρίε μυστήριον, καὶ ὅπως ἐν ταύτῃ μόνῃ τῶν κατὰ τὸ πάσχα νηστειῶν φυλαττοίμεθα τὰς ἐπιλύσεις. φέρεται δ' εἰσέτι νῦν τῶν κατὰ Παλαιστίνην τηνικάδε συγκεκροτημένων 3
γραφὴ, ὧν πρῶτάκτο Θεόφιλος τῆς ἐν Καισαρείᾳ παροικίας ἐπίσκοπος καὶ Νάρκισσος τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις· καὶ τῶν ἐπὶ Ῥώμης δὲ ὁμοίως ἄλλη περὶ τῦ αὐτῦ ζητήματος, ἐπίσκοπον Βίκτορα δηλῦσα· τῶν τε κατὰ Πόντον ἐπισκόπων, ὧν Πάλμας ὡς ἀρχαιότατος πρῶτάκτο, καὶ τῶν κατὰ Γαλλίαν δὲ παροικιῶν, ἃς Εἰρηναῖος ἐπεσκόπει· ἔτι τε τῶν κατὰ τὴν 4
Ὀσροηνὴν καὶ τὰς ἐκεῖσε πόλεις· καὶ ἰδίως Βακχύλλε τῆς Κορινθίων ἐκκλησίας ἐπισκόπε, καὶ πλείστων ὅσων ἄλλων, οἳ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν δόξαν τε καὶ κρίσιν ἐξενηνεγμένοι τὴν αὐτὴν τέθεινται ψῆφον. καὶ τούτων μὲν ἦν ὅρος εἷς, ὁ δεδηλωμένος·

---

8. ἅπασαι *aeS.* | ὡςὰν *cfikxNBH*^{b}, ὡς *aehSVH.* | 9. πάσχα σωτ. *bcdfikx*, σωτ. πάσχα *aeghE.* | 10. προηγόρευτο] προηγορεύετο *cfg.* | 15. ἡμέρᾳ *ef* (de *bd* non constat) *VH*, ἡμέραν cum ceteris codd. *S*^{a}*B.* at cf. p. 191, 18. | 18. ἡμέρᾳ] ἡμέραις *gik.* | 20. φυλαττοίμεθα *aeSS*^{a}*Z*, φυλαττώμεθα *c* (teste Valesio) *d* (teste Valesio) *hVHH*^{b}, φυλαττόμεθα *c* (teste Burtono) *fgikxB.* | 25. Πάλμας] Παλμᾶς *cx.* at cf. p. 147, 22, ubi illud nomen in libris omnibus scriptum est παροξυτόνως. | 27. Βακχύλλε] Βακχύλα *egN*, Βακχύλλῳ *H* errore typ.

CAP. 24.

Περὶ τῆς κατὰ τὴν Ἀσίαν διαφωνίας.

(Nic. H. E. IV, 37.)

1 τῶν δὲ ἐπὶ τῆς Ἀσίας ἐπισκόπων, τὸ πάλαι πρότερον αὐτοῖς
παραδοθὲν διαφυλάττειν ἔθος χρῆναι διϊσχυριζομένων, ἡγεῖτο Πολυκρά-
της, ὃς καὶ αὐτὸς ἐν ᾗ πρὸς Βίκτορα καὶ τὴν Ῥωμαίων ἐκκλησίαν δι-
τυπώσατο γραφῇ τὴν εἰς αὐτὸν ἐλθοῦσαν παράδοσιν ἐκτέθειται διὰ τά-
2 των· „ἡμεῖς ἓν ἀρραδιέργητον ἄγομεν τὴν ἡμέραν, μήτε προστιθέντες,
„μήτε ἀφαιρούμενοι. καὶ γὰρ κατὰ τὴν Ἀσίαν μεγάλα στοιχεῖα κεκοί-
„μηται, ἃ τινα ἀναστήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, ἐν ᾗ
„ἔρχεται μετὰ δόξης ἐξ οὐρανῶν, καὶ ἀναστήσει πάντας τοὺς ἁγίους, Φί-
„λιππον τὸν τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ὃς κεκοίμηται ἐν Ἱεραπόλει, καὶ
„δύο θυγατέρες αὐτῷ γεγηρακυῖαι παρθένοι, καὶ ἡ ἑτέρα αὐτῆ θυγάτηρ
3 „ἐν ἁγίῳ πνεύματι πολιτευσαμένη, ᾗ ἐν Ἐφέσῳ ἀναπαύεται· ἔτι δὲ καὶ
„Ἰωάννης ὁ ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Κυρίου ἀναπεσών, ὃς ἐγενήθη ἱερεὺς τὸ
„πέταλον πεφορεκώς, καὶ μάρτυς καὶ διδάσκαλος· οὗτος ἐν Ἐφέσῳ κεκοί-
4 „μηται· ἔτι δὲ καὶ Πολύκαρπος ὁ ἐν Σμύρνῃ καὶ ἐπίσκοπος καὶ μάρ-
„τυς, καὶ Θρασέας ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς ἀπὸ Εὐμενείας, ὃς ἐν Σμύρνῃ
5 „κεκοίμηται. τί δὲ δεῖ λέγειν Σάγαριν ἐπίσκοπον καὶ μάρτυρα, ὃς ἐν
„Λαοδικείᾳ κεκοίμηται, ἔτι δὲ καὶ Παπίριον τὸν μακάριον, καὶ Μελί-
„τωνα τὸν εὐνοῦχον, τὸν ἐν ἁγίῳ πνεύματι πάντα πολιτευσάμενον, ὃς
„κεῖται ἐν Σάρδεσι περιμένων τὴν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἐπισκοπήν, ἐν ᾗ ἐκ
6 „νεκρῶν ἀναστήσεται. οὗτοι πάντες ἐτήρησαν τὴν ἡμέραν τῆς τεσσαρες-
„καιδεκάτης τοῦ πάσχα κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, μηδὲν παρεκβαίνοντες, ἀλλὰ
„κατὰ τὸν κανόνα τῆς πίστεως ἀκολουθοῦντες· ἔτι δὲ κἀγὼ ὁ μικρότερος
„πάντων ὑμῶν Πολυκράτης, κατὰ παράδοσιν τῶν συγγενῶν μου, οἷς καὶ
„παρηκολούθησά τισιν αὐτῶν. ἑπτὰ μὲν ἦσαν συγγενεῖς μου ἐπίσκοποι,
„ἐγὼ δὲ ὄγδοος· καὶ πάντοτε τὴν ἡμέραν ἤγαγον οἱ συγγενεῖς μου, ὅταν

---

5. ἡγεῖτο] ὧν ἡγεῖτο *cfgikx*: ὧν om. *aehE*. | 7. αὐτόν] αὐτὸς *bf*. | ἐκτέθειται *cfg*, ἐκτίθεται *aehikE*. | 9. καὶ γάρ] καὶ γὰρ καὶ ex Euseb. H. E. III, 31 (p. 105, 24.) scripsit R^a. | 11. ἀναστήσει] ἀναζητήσει *ik* Euseb. l. c. (p. 105, 26), „requiret" *R*. | Φίλιππον τὸν τῶν *cfhVS*^{a}*HR*^{a}, Φίλιππον τῶν (om. τὸν) *eikB*, Φίλιππον τὸν (om. τῶν) *S*, Φίλιππος ὁ τῶν *g*, fort. recte. | 14. ᾗ post πολιτ. add. *aehSVH*, om. *cfgikxNS*^{a}*B*. | 16. πεφορεκὼς] πεφορηκὼς *e* (suprascripto *s*) S^a. cf. p. 106, 2. not. | 17. ὁ add. *acfgNSVH*, om. *ehikB*. | 18. Θρασέας καὶ volgo: καὶ om. *cik*. | Εὐμενείας *cex Sophron.* S^a*H*, Εὐμενίας ceteri. cf. Eus. H. E. V, 16. p. 183, 20. not. | 19. Σάγαριν] Σάγγαριν *N*. | 20. Παπίριον *bcdfgikx*, Παπείριον *aehE*, Παπύριον *N*. | 26. κατὰ τὴν *k*.

„ὁ λαὸς ἤρνυτο τὴν ζύμην. ἐγὼ δ' ἂν, ἀδελφοί, ἑξήκοντα πέντε ἔτη ἔχων 7
„ἐν Κυρίῳ, καὶ συμβεβληκὼς τοῖς ἀπὸ τῆς οἰκουμένης ἀδελφοῖς, καὶ
„πᾶσαν ἁγίαν γραφὴν διεληλυθὼς, οὐ πτύρομαι ἐπὶ τοῖς καταπλησσο-
„μένοις. οἱ γὰρ ἐμοῦ μείζονες εἰρήκασι „„πειθαρχεῖν δεῖ θεῷ μᾶλλον
„ἢ ἀνθρώποις.““ τούτοις ἐπιφέρει περὶ πάντων γράφων τῶν συμπαρόν- 8
„των αὐτῷ καὶ ὁμοδοξούντων ἐπισκόπων ταῦτα λέγων· „ἐδυνάμην δὲ τῶν
„ἐπισκόπων τῶν συμπαρόντων μνημονεῦσαι, οὓς ὑμεῖς ἠξιώσατε μετακλη-
„θῆναι ὑπ' ἐμοῦ, καὶ μετεκαλεσάμην· ὧν τὰ ὀνόματα ἐὰν γράφω, πολλὰ
„πλήθη εἰσίν. οἱ δὲ ἰδόντες τὸν μικρόν μου ἄνθρωπον συνηυδόκησαν τῇ
„ἐπιστολῇ, εἰδότες ὅτι εἰκῇ πολιὰς οὐκ ἤνεγκα, ἀλλὰ ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ πάν-
„τοτε πεπολίτευμαι.“ ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν τῆς Ῥωμαίων προεστὼς Βίκτωρ 9
ἀθρόως τῆς Ἀσίας πάσης ἅμα ταῖς ὁμόροις ἐκκλησίαις τὰς παροικίας
ἀποτέμνειν, ὡςὰν ἑτεροδοξέσας, τῆς κοινῆς ἑνώσεως πειρᾶται, καὶ στη-
λιτεύει γε διὰ γραμμάτων, ἀκοινωνήτους πάντας ἅρδην τὰς ἐκεῖσε ἀνα-
κηρύττων ἀδελφούς. ἀλλ' οὐ πᾶσί γε τοῖς ἐπισκόποις ταῦτ' ἠρέσκετο. 10
ἀντιπαρακελεύονται δῆτα αὐτῷ, τὰ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πρὸς τοὺς πλη-
σίον ἑνώσεώς τε καὶ ἀγάπης φρονεῖν. φέρονται δὲ καὶ αἱ τούτων φωναί,
πληκτικώτερον καθαπτομένων τοῦ Βίκτορος. ἐν οἷς καὶ ὁ Εἰρηναῖος ἐκ 11
προσώπου ὧν ἡγεῖτο κατὰ τὴν Γαλλίαν ἀδελφῶν ἐπιστείλας, παρίσταται
μὲν τῷ δεῖν ἐν μόνῃ τῇ τῆς κυριακῆς ἡμέρᾳ τὸ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναστά-
σεως ἐπιτελεῖσθαι μυστήριον, τῷ γε μὴν Βίκτορι προσηκόντως, ὡς μὴ
ἀποκόπτοι ὅλας ἐκκλησίας θεοῦ, ἀρχαίου ἔθους παράδοσιν ἐπιτηρούσας,
πλεῖστα ἕτερα παραινεῖ, καὶ αὐτοῖς ῥήμασι τάδε ἐπιλέγων· „οὐδὲ γὰρ μόνον 12
„περὶ τῆς ἡμέρας ἐστὶν ἡ ἀμφισβήτησις, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ εἴδους αὐτοῦ
„τῆς νηστείας. οἱ μὲν γὰρ οἴονται μίαν ἡμέραν δεῖν αὐτὰς νηστεύειν,
„οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ καὶ πλείονας· οἱ δὲ τεσσαράκοντα ὥρας ἡμερινὰς

---

1. ἤρνυτο *abcefhirxR* (qui „aufert“) *VS*^{a}*HB*, ἤρνευτο *d*, ἤρτυτο *b* (a scc. m.) *c* (in marg.) *i* (a sec. m.) *kS*. | 4. εἰρήκασι — Act. 5, 29. | 9. ἰδόντες *aeghE*, εἰδότες *efikaRN*. | 13. ὡςὰν *efikx*, ὡς *aeghE*. | 14. πάντας ἅρδην *cfgikaB*, ἅρδην πάντας *aehSVH*. | 17. τε add. *cfghikB*, om. *aeSVH*. | 20. τῷ *gV*^{a}*B*, τὸ ceteri. cf. ind. v. παρίστασθαι. | 23. καὶ om. *fik*. post αὐτοῖς volgo additur δέ, quod om. *efikx*. | ἐπιλέγων — Iren. fragm. p. 540 Mass. | 26. οἱ δὲ τεσσαράκοντα] de lectionis discrepantia haec adnotavit *B*: „post τεσσαράκοντα interpungunt Christophorsonus, Savilius, Strothius, [Weizelius de fest. pasch. p. 95], praeeunte Rufino, nulla codicum auctoritate. totum locum οἱ δὲ — αὐτῶν uno tenore sine interpunctione exhibent *cf*, virgulam post οἱ δὲ, item post νηστεύειν ponunt *aS*, eandem post ὥρας ponunt *bd*.“ Codicem Dresdensem (*x*) inde a verbis οἱ μὲν γὰρ οἴονται usque ad τὴν ἡμέραν αὐτῶν cum textu Valesiano vel Heinicheniano, quem eundem et nos retinuimus, ad singula verba consentire, testatur

13 „τε καὶ νυκτερινὰς συμμετρῶσι τὴν ἡμέραν αὐτῶν. καὶ τοιαύτη μὲν πει-
„κιλία τῶν ἐπιτηρήτων οὐ νῦν ἐφ' ἡμῶν γεγονυῖα, ἀλλὰ καὶ πολὺ πρό-
„τερον ἐπὶ τῶν πρὸ ἡμῶν, τῶν παρὰ τὸ ἀκριβὲς, ὡς εἰκὸς, κρατούντων
„τὴν καθ' ἁπλότητα καὶ ἰδιωτισμὸν συνήθειαν εἰς τὸ μετέπειτα πεποιη-
„κότων. καὶ ἐδὲν ἔλαττον πάντες ἴσμεν εἰρήνευσάν τε καὶ εἰρηνεύομεν
„πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως
14 „συνίστησι." τούτοις καὶ ἱστορίαν προστίθησιν, ἣν οἰκείως παραθήσομαι,
τῶνδε ἔχουσαν τὸν τρόπον· „ἐν οἷς καὶ οἱ πρὸ Σωτῆρος πρεσβύτεροι οἱ
„προστάντες τῆς ἐκκλησίας ἧς σὺ νῦν ἀφηγῇ, Ἀνίκητον λέγομεν καὶ
„Πίον, Ὑγῖνόν τε καὶ Τελεσφόρον καὶ Ξύστον, ἔτε αὐτοὶ ἐτήρησαν, ἔτε
„τοῖς μετ' αὐτῶν ἐπέτρεπον, καὶ ἐδὲν ἔλαττον αὐτοὶ μὴ τηροῦντες εἰρή-
„νευον τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν, ἐν αἷς ἐτηρεῖτο, ἐρχομένοις πρὸς αὐτούς·
15 „καί τοι μᾶλλον ἐναντίον ἦν τὸ τηρεῖν τοῖς μὴ τηροῦσι. καὶ ἐδέ ποτε
„διὰ τὸ εἶδος τοῦτο ἀπεβλήθησάν τινες, ἀλλ' αὐτοὶ μὴ τηροῦντες οἱ πρὸ
„σοῦ πρεσβύτεροι τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν τηροῦσιν ἔπεμπον εὐχαριστίαν.
16 „καὶ τῷ μακαρίᾳ Πολυκάρπῳ ἐπιδημήσαντος τῇ Ῥώμῃ ἐπὶ Ἀνικήτου, καὶ
„περὶ ἄλλων τινῶν μικρὰ σχόντες πρὸς ἀλλήλους εὐθὺς εἰρήνευσαν, περὶ
„τούτου τοῦ κεφαλαίου μὴ φιλεριστήσαντες εἰς ἑαυτούς. οὔτε γὰρ ὁ Ἀνίκητος
„τὸν Πολύκαρπον πεῖσαι ἐδύνατο μὴ τηρεῖν, ἅτε μετὰ Ἰωάννου τοῦ μα-
„θητοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων, οἷς συνδιέτριψεν,
„ἀεὶ τετηρηκότα, οὔτε μὴν ὁ Πολύκαρπος τὸν Ἀνίκητον ἔπεισε τηρεῖν,
„λέγοντα τὴν συνήθειαν τῶν πρὸ αὐτοῦ πρεσβυτέρων ὀφείλειν κατέχειν.
17 „καὶ τούτων ὕτως ἐχόντων ἐκοινώνησαν ἑαυτοῖς, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παρε-
„χώρησεν ὁ Ἀνίκητος τὴν εὐχαριστίαν τῷ Πολυκάρπῳ κατ' ἐντροπὴν
„δηλονότι, καὶ μετ' εἰρήνης ἀπ' ἀλλήλων ἀπηλλάγησαν, πάσης τῆς ἐκ-
18 „κλησίας εἰρήνην ἐχόντων καὶ τῶν τηρούντων καὶ τῶν μὴ τηρούντων." καὶ
ὁ μὲν Εἰρηναῖος φερώνυμός τις ὢν τῇ προσηγορίᾳ, αὐτῷ τε τῷ τρόπῳ

Gersdorfius Ep. crit. p. XVI. Varias de loco vexatissimo interpretum conjecturas exposuit Heinichenius Exc. VII (Tom. III. p. 377—386), cujus ego sententiam ceterorum opinionibus praeferendam esse arbitror. | 1. τε post ὥρας ponunt *vS*ª *Weizel* (l. c. p. 93), om. *aeS*. | post νυκτερινὰς add. αἷς *m Grut. Cast.* | τὴν ἡμέραν] τῇ ἡμέρᾳ conj. *Gieseler* hist. eccl. (ed. IV) I, 1, p. 240. | 3. τῶν παρὰ] τῶν om. *k*. | 8. ἐν οἷς] add. *aegikNSBH*ᵇ*K* (p. 248), om. *bcdfkRVS*ª*H*. | 9. σὺ add. *cefgikNRB*, om. *akSVHS*ª. | 11. αὐτῶν *egikR Mosuet R*ª*B*, αὐτὰς *abcdfkNSVH*. | 13. τοῖς] ἐν τοῖς marg. librorum Turnebi, Morsei et Gruteri. | 16. τῇ Ῥώμῃ *efikVH*, ἐν Ῥώμῃ *aeghkNSS*ª, ἐν τῇ Ῥώμῃ *B*. Cf. ind. v. ἐπιδημεῖν. | 18. εἰς *cefgikBH*ᵇ, πρὸς *akNSVHS*ª. | 26. καὶ post ἐχόντων om. *aegNSS*ª*H*. | καὶ τῶν μὴ] τῶν om. *aeNSS*ª*H*.

εἰρηνοποιὸς, τοιαῦτα ὑπὲρ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης παρεκάλει τε καὶ ἐπρέσβευεν. ὁ δ' αὐτὸς οὐ μόνον τῷ Βίκτορι, καὶ διαφόροις δὲ πλείστοις ἄρχουσιν ἐκκλησιῶν τὰ κατάλληλα δι' ἐπιστολῶν περὶ τοῦ κεκινημένου ζητήματος ὡμίλει.

CAP. 25.

Ὅπως τοῖς πᾶσι μία ψῆφος περὶ τοῦ πάσχα συνεφωνήθη.
(Nic. H. E. IV, 36.)

Οἵ γε μὴν ἐπὶ Παλαιστίνης, ἃς ἀρτίως διεληλύθαμεν, ὅ τε Νάρκισσος καὶ Θεόφιλος, καὶ σὺν αὐτοῖς Κάσσιος τῆς κατὰ Τύρον ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, καὶ Κλάρος τῆς ἐν Πτολεμαΐδι, οἵ τε μετὰ τούτων συνεληλυθότες περὶ τῆς κατελθούσης εἰς αὐτοὺς ἐκ διαδοχῆς τῶν ἀποστόλων περὶ τοῦ πάσχα παραδόσεως πλεῖστα διειληφότες, κατὰ τὸ τέλος τῆς γραφῆς αὐτοῖς ῥήμασιν ἐπιλέγουσι ταῦτα· „τῆς δ' ἐπιστολῆς ἡμῶν πειρά„θητε κατὰ πᾶσαν ἐκκλησίαν ἀντίγραφα διαπέμψασθαι, ὅπως μὴ ἔνοχοι „ὦμεν τοῖς ῥᾳδίως πλανῶσιν ἑαυτῶν τὰς ψυχάς. δηλοῦμεν δὲ ὑμῖν, ὅτι „τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἄγουσιν, ἥπερ καὶ ἡμεῖς. παρ' ἡμῶν „γὰρ τὰ γράμματα κομίζεται αὐτοῖς καὶ ἡμῖν παρ' αὐτῶν, ὥστε συμ„φώνως καὶ ὁμοῦ ἄγειν ἡμᾶς τὴν ἁγίαν ἡμέραν.“

CAP. 26.

Ὅσα τῆς Εἰρηναίου φιλοκαλίας καὶ εἰς ἡμᾶς κατῆλθεν.

Ἀλλὰ γὰρ πρὸς τοῖς ἀποδοθεῖσιν Εἰρηναίου συγγράμμασι καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς φέρεταί τις αὐτοῦ πρὸς Ἕλληνας λόγος συντομώτατος καὶ τὰ μάλιστα ἀναγκαιότατος, περὶ ἐπιστήμης ἐπιγεγραμμένος· καὶ ἄλλος ὃν ἀνατέθεικεν ἀδελφῷ, Μαρκιανῷ τύνομα, εἰς ἐπίδειξιν τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος· καὶ βιβλίον τι διαλέξεων διαφόρων, ἐν ᾧ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς καὶ τῆς λεγομένης Σοφίας Σολομῶντος μνημονεύει, ῥητά τινα ἐξ αὐτῶν παραθέμενος. καὶ τὰ μὲν εἰς ἡμετέραν ἐλθόντα γνῶσιν τῶν Εἰρηναίου τοσαῦτα. Κομόδου δὲ τὴν ἀρχὴν ἐπὶ δέκα καὶ τρισὶν ἔτεσι καταλύσαντος αὐτοκράτωρ Σεβῆρος οὐδ' ὅλοις μησὶν ἓξ μετὰ τὴν Κομόδου τελευτὴν Περτίνακος διαγενομένου κρατεῖ.

---

2. μόνον] μόνῳ *aepxSH.* | καὶ — δὲ] ἀλλὰ καὶ *mNS*^{a}*Z.* at cf. p. 208, 13. | 10. μετὰ] κατὰ *H* errore typ. | 14. ἐκκλησίαν *cfhNVS*^{a}*H*, παροικίαν *aeikS*. | 17. γὰρ *cdfghikNVS*^{a}*HB*, δὲ *aeS*, τε *b.* | 24. ἐπίδειξιν] ἀπόδειξιν coni. I^{a}. | 26. Σοφ. Σολ. *cfikVH*, Σολ. Σοφ. *aeghNSS*^{a}*B.* Exhibent Σολομῶντος omnes praeter *h*, in quo Σολομῶνος. | 27. τῶν *cfhikVHB*, τοῦ *aegSS*^{a}. | 29. Σεβῆρος *afghE*, Σιβήρος *c*, Σισῆρος *ei*.

CAP. 27.

Ὅσα καὶ τῶν λοιπῶν τῶν τηνικάδε συνηκμακότων.
(Nic. H. E. IV, 35.)

Πλεῖστα μὲν ἦν παρὰ πολλοῖς εἰσέτι νῦν τῶν τότε σῴζεται παλαιῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ἐναρέτων σπουδῆς ὑπομνήματα· ὧν γε μὴν αὐτοὶ διέγνωμεν, εἴη ἂν τὰ Ἡρακλείτου εἰς τὸν Ἀπόστολον, καὶ τὰ Μαξίμου περὶ τοῦ πολυθρυλήτου παρὰ τοῖς αἱρεσιώταις ζητήματος, τοῦ πόθεν ἡ κακία, καὶ περὶ τοῦ γενητὴν ὑπάρχειν τὴν ὕλην· τά τε Κανδίδου εἰς τὴν ἑξαήμερον, καὶ Ἀπίωνος εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν· ὁμοίως Σέξτου περὶ ἀναστάσεως, καὶ ἄλλη τις ὑπόθεσις Ἀραβιανοῦ, καὶ μυρίων ἄλλων, ὧν διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἀφορμὴν ἐχ οἷόν τε ἦτε τοὺς χρόνους παραδῆναι γραφῇ, ἅθ' ἱστορίας μνήμην ὑποσημήνασθαι. καὶ ἄλλων δὲ πλείστων, ὧν ἐδὲ τὰς προσηγορίας καταλέγειν ἡμῖν δυνατὸν, ἦλθον εἰς ἡμᾶς λόγοι ὀρθοδόξων μὲν καὶ ἐκκλησιαστικῶν, ὡς γε δὴ ἡ ἑκάστου παραδείκνυσι τῆς θείας γραφῆς ἑρμηνεία, ἀδήλων δὲ ὅμως ἡμῖν, ὅτι μὴ τὴν προσηγορίαν ἐπάγεται τῶν συγγραψαμένων.

CAP. 28.

Περὶ τῶν τὴν Ἀρτέμωνος αἵρεσιν ἐξαρχῆς προβεβλημένων, οἵοί τε τὸν τρόπον γεγόνασι, καὶ ὅπως τὰς ἁγίας γραφὰς διαφθεῖραι τετολμήκασιν.
(Nic. H. E. IV, 21.)

1 *Τούτων ἔν τινος σπουδάσματι κατὰ τῆς Ἀρτέμωνος αἱρέσεως πεπονημένῳ, ἣν αὖθις ὁ ἐκ Σαμοσάτων Παῦλος ὁ καθ' ἡμᾶς ἀνανεώσασθαι πεπείραται, φέρεταί τις διήγησις, ταῖς ἐξεταζομέναις ἡμῖν προσήκουσα ἱστο-*
2 *ρίαις. τὴν γάρ τοι δεδηλωμένην αἵρεσιν, ψιλὸν ἄνθρωπον γενέσθαι τὸν Σωτῆρα φάσκουσαν, οὐ πρὸ πολλοῦ νεωτερισθεῖσαν διευθύνων, ἐπειδὴ σεμνύνειν αὐτὴν ὡσὰν ἀρχαίαν οἱ ταύτης ἤθελον εἰσηγηταὶ, πολλὰ καὶ ἄλλα εἰς ἔλεγχον αὐτῶν τῆς βλασφήμου ψευδηγορίας παραθεὶς ὁ λόγος*
3 *ταῦτα κατὰ λέξιν ἱστορεῖ· „φασὶ γὰρ τοὺς μὲν προτέρους ἅπαντας καὶ „αὐτοὺς τοὺς ἀποστόλους παρειληφέναι τε καὶ δεδιδαχέναι ταῦτα, ἃ νῦν „ἔτοι λέγουσι, καὶ τετηρῆσθαι τὴν ἀλήθειαν τοῦ κηρύγματος μέχρι τῶν χρόνων „τῶν Βίκτορος, ὃς ἦν τρισκαιδέκατος ἀπὸ Πέτρου ἐν Ῥώμῃ ἐπίσκοπος, ἀπὸ*
4 *„δὲ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ζεφυρίνου παρακεχαράχθαι τὴν ἀλήθειαν. ἦν δ' „ἂν τυχὸν πιθανὸν τὸ λεγόμενον, εἰ μὴ πρῶτον μὲν ἀντέπιπτον αὐτοῖς*

---

6 om. *VH.* | 7. πολυθρυλήτου *cefik*, πολυθρυλλήτου *aghE.* | 21. πεπο- post Παῦλος add. *efik*, om. volgo. | 24. τοι om. *aeghS.* | κτορος *efikx*, τῶν Βίκτορος χρ. *aeghE.*

„αἱ θεῖαι γραφαί. καὶ ἀδελφῶν δέ τινων ἐστὶ γράμματα πρεσβύτερα
„τῶν Βίκτορος χρόνων, ἃ ἐκεῖνοι πρὸς τὰ ἔθνη ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ
„πρὸς τὰς τότε αἱρέσεις ἔγραψαν, λέγω δὲ Ἰουστίνου καὶ Μιλτιάδου καὶ
„Τατιανοῦ καὶ Κλήμεντος καὶ ἑτέρων πλειόνων, ἐν οἷς ἅπασι θεολο-
„γεῖται ὁ Χριστός. τὰ γὰρ Εἰρηναίου τε καὶ Μελίτωνος καὶ τῶν λοι- 5
„πῶν τίς ἀγνοεῖ βιβλία, θεὸν καὶ ἄνθρωπον καταγέλλοντα τὸν Χριστόν;
„ψαλμοὶ δὲ ὅσοι καὶ ᾠδαὶ ἀδελφῶν ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ πιστῶν γραφεῖσαι
„τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τὸν Χριστὸν ὑμνοῦσι θεολογοῦντες! πῶς οὖν ἐκ τοσού- 6
„των ἐτῶν καταγελλομένου τῇ ἐκκλησιαστικῇ φρονήματος ἐνδέχεται τὸς
„μέχρι Βίκτορος ἔτως, ὡς ἔτοι λέγουσι, κεκηρυχέναι; πῶς δὲ οὐκ αἰδοῦνται
„ταῦτα Βίκτορος καταψεύδεσθαι, ἀκριβῶς εἰδότες, ὅτι Βίκτωρ Θεόδο-
„τον τὸν σκυτέα, τὸν ἀρχηγὸν καὶ πατέρα ταύτης τῆς ἀρνησιθέου ἀπο-
„στασίας, ἀπεκήρυξε τῆς κοινωνίας, πρῶτον εἰπόντα ψιλὸν ἄνθρωπον
„τὸν Χριστόν; εἰ γὰρ Βίκτωρ κατ' αὐτοὺς ἔτως ἐφρόνει, ὡς ἡ τούτων
„διδάσκει βλασφημία, πῶς ἂν ἀπέβαλλε Θεόδοτον τὸν τῆς αἱρέσεως ταύ-
„της εὑρετήν;" καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν Βίκτορα τοιαῦτα. τότε δὲ ἔτεσι 7
δέκα προστάντος τῆς λειτουργίας διάδοχος καθίσταται Ζεφυρῖνος, ἀμφὶ
τὸ ἔνατον τῆς Σεβήρου βασιλείας ἔτος. προστίθησι δὲ ὁ τὸ προειρημένον
συντάξας περὶ τοῦ κατάρξαντος τῆς δηλωθείσης αἱρέσεως βιβλίον καὶ
ἄλλην κατὰ Ζεφυρῖνον γενομένην πρᾶξιν, ὧδέ πως αὐτοῖς ῥήμασι γράφων·
„ὑπομνήσω γοῦν πολλοὺς τῶν ἀδελφῶν πρᾶγμα ἐφ' ἡμῶν γενόμενον, ὃ 8
„νομίζω ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγεγόνει, τυχὸν ἂν κἀκείνους ἐνεθέτησε. Νατά-
„λιος ἦν τις ὁμολογητὴς, οὐ πάλαι, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἡμετέρων γενόμενος
„καιρῶν. ἔτος ἠπατήθη ποτὲ ὑπὸ Ἀσκληπιοδότου καὶ ἑτέρου Θεοδότου 9
„τινὸς τραπεζίτου. ἦσαν δὲ ἔτοι ἄμφω Θεοδότοι τοῦ σκυτέως [illegible]
„τῷ πρώτῳ ἐπὶ ταύτῃ τῇ φρονήσει, μᾶλλον δὲ ἀφροσύνῃ, [illegible]
„τῆς κοινωνίας ὑπὸ Βίκτορος, ὡς ἔφην, τοῦ τότε ἐπισκόπου. [illegible] 1
„δὲ ὁ Νατάλιος ὑπ' αὐτῶν, ἐπὶ σαλαρίῳ ἐπίσκοπος [illegible]
„τῆς αἱρέσεως, ὥστε λαμβάνειν παρ' αὐτῶν μηνιαῖα [illegible]
„πεντήκοντα. γενόμενος δ' ἐν σὺν αὐτοῖς δι' ὁραμάτων [illegible] 1
„τεῖτο ὑπὸ τοῦ Κυρίου. ὁ γὰρ εὔσπλαγχνος θεὸς [illegible]

---

2. καὶ post ἐκεῖνοι add. *hikB*, om. *acefg*[illegible]. | σκ. *cfgikNB*, τὸν σκ. Θεόδ. *aehSVHS*[a]. | 15. [illegible] 16. τοιαῦτα *efhE*, τοσαῦτα *aegik*. | 18. ἔνατον [illegible] Σεβήρου *ahikE*, Σευήρου *efg*, Σευήρου *c*. | 24. [illegible] doret. (Haer. Fab. II, 5.) *N*. | 28. πληροῦσθαι [illegible] *aegBS*.

„Χριστὸς ἐκ ἐβέλετο ἔξω ἐκκλησίας γενόμενον ἀπολέσθαι μάρτυρα τῶν
12 „ἰδίων παθῶν. ἐπεὶ δὲ ῥᾳθυμότερον τοῖς ὁράμασι προσεῖχε, δελεαζό-
„μενος τῇ τε παρ' αὐτοῖς πρωτοκαθεδρίᾳ καὶ τῇ πλείστες ἀπολλυέσῃ
„αἰσχροκερδείᾳ, τελευταῖον ὑπὸ ἁγίων ἀγγέλων ἐμαστιγώθη, δι' ὅλης τῆς
„νυκτὸς οὐ σμικρῶς αἰκισθεὶς, ὥστε ἕωθεν ἀναστῆναι, καὶ ἐνδυσάμενον
„σάκκον καὶ σποδὸν καταπασάμενον μετὰ πολλῆς σπεδῆς καὶ δακρύων
„προσπεσεῖν Ζεφυρίνῳ τῷ ἐπισκόπῳ, κυλιόμενον ὑπὸ τὰς πόδας ἐ μόνον
„τῶν ἐν κλήρῳ, ἀλλὰ καὶ τῶν λαϊκῶν, συγχέαι τε τοῖς δάκρυσι τὴν
„εὔσπλαγχνον ἐκκλησίαν τε ἐλεήμονος Χριστε· πολλῇ τε τῇ δεήσει χρη-
„σάμενον, δείξαντά τε τὰς μώλωπας ὧν εἰλήφει πληγῶν μόλις κοινωνη-
13 „θῆναι." τέτοις ἐπισυνάψωμεν καὶ ἄλλας περὶ τῶν αὐτῶν τε αὐτε
συγγραφέως φωνὰς, τεῦτον ἐχέσας τὸν τρόπον· „γραφὰς μὲν θείας ἀφό-
„βως ῥεραδιεργήκασι, πίστεώς τε ἀρχαίας κανόνα ἠθετήκασι, Χριστὸν
„δὲ ἠγνοήκασιν, οὐ τί αἱ θεῖαι λέγουσι γραφαὶ ζητοῦντες, ἀλλ' ὁποῖον
„σχῆμα συλλογισμε εἰς τὴν τῆς ἀθεότητος σύστασιν εὑρεθῇ, φιλοπόνως
„ἀσκοῦντες· κἂν αὐτοῖς προτείνῃ τις ῥητὸν γραφῆς θεϊκῆς, ἐξετάζουσι,
„πότερον συνημμένον ἢ διεζευγμένον δύναται ποιῆσαι σχῆμα συλλογισμε.
14 „καταλιπόντες δὲ τὰς ἁγίας τε θεε γραφὰς γεωμετρίαν ἐπιτηδεύεσιν,
„ὡςὰν ἐκ τῆς γῆς ὄντες καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῦντες, καὶ τὸν ἄνωθεν ἐρχό-
„μενον ἀγνοεῦντες. Εὐκλείδης γεῦν παρά τισιν αὐτῶν φιλοπόνως γεωμε-
„τρεῖται, Ἀριστοτέλης δὲ καὶ Θεόφραστος θαυμάζονται, Γαληνὸς γὰρ
15 „ἴσως ὑπό τινων καὶ προσκυνεῖται. οἱ δὲ ταῖς τῶν ἀπίστων τέχναις εἰς
„τὴν τῆς αἱρέσεως αὐτῶν γνώμην ἀποχρώμενοι, καὶ τῇ τῶν ἀθέων
„πανεργίᾳ τὴν ἁπλῆν τῶν θείων γραφῶν πίστιν καπηλεύοντες, ὅτι μηδὲ
„ἐγγὺς πίστεως ὑπάρχεσι, τί δεῖ καὶ λέγειν; διὰ τεῦτο ταῖς θείαις γρα-
16 „φαῖς ἀφόβως ἐπέβαλον τὰς χεῖρας, λέγοντες αὐτὰς διωρθωκέναι. καὶ
„ὅτι τεῦτο μὴ καταψευδόμενος αὐτῶν λέγω, ὁ βέλομενος δύναται μαθεῖν.
„εἰ γάρ τις θελήσει συγκομίσας αὐτῶν ἑκάστε τὰ ἀντίγραφα ἐξετάζειν
„πρὸς ἄλληλα, κατὰ πολὺ ἂν εὕροι διαφωνεῦντα. ἀσύμφωνα γεῦν ἔσται
17 „τὰ Ἀσκληπιάδε τοῖς Θεοδότε. πολλῶν δὲ ἔστιν εὐπορῆσαι, διὰ τὸ
„φιλοτίμως ἐγγεγράφθαι τὰς μαθητὰς αὐτῶν τὰ ὑφ' ἑκάστε αὐτῶν, ὡς
„αὐτοὶ καλεῦσι, κατωρθωμένα, τετέστιν ἠφανισμένα. πάλιν δὲ τέτοις τὰ
„Ἑρμοφίλε οὐ συνᾴδει. τὰ γὰρ Ἀπολλωνίδε ἐδὲ αὐτὰ ἑαυτοῖς ἐστὶ

---

2. παθῶν] παθημάτων h. | 8. post ἐν add. τῷ aeSVH, om. cfghikBH^b. | [illegible] cfik, δὲ aeghE. | 15. θεότητος h. | σύστασιν εὑρ. cgik, εὑρ. σύστ. aehE. | [illegible]κληπιάδε] Ἀσκληπιοδότε kvNRS^a. | 33. Ἀπολλωνίδε gRN Theodoret. [illegible] II, 5.) V^a S^a HR^a B, Ἀπολλωνιάδε hik, Ἀπολλωνίε abcdefSV.

„σύμφωνα. ἔνεστι γὰρ συγκρῖναι τὰ πρότερον ὑπ' αὐτῶν κατασκευασθέντα
„τοῖς ὕστερον πάλιν ἐπιδιαστραφεῖσι, καὶ εὑρεῖν καταπολὺ ἀπᾴδοντα.
„ὅσης δὲ τόλμης ἐστὶ τοῦτο τὸ ἁμάρτημα, εἰκὸς μηδὲ ἐκείνες ἀγνοεῖν. 18
„ἢ γὰρ οὐ πιστεύουσιν ἁγίῳ πνεύματι λελέχθαι τὰς θείας γραφὰς, καί
„εἰσιν ἄπιστοι, ἢ ἑαυτὲς ἡγοῦνται σοφωτέρες τῷ ἁγίῳ πνεύματος ὑπάρχειν,
„καὶ τί ἕτερον ἢ δαιμονῶσιν. οὐδὲ γὰρ ἀρνήσασθαι δύνανται ἑαυτῶν
„εἶναι τὸ τόλμημα, ὁπόταν καὶ τῇ αὐτῶν χειρὶ ᾖ γεγραμμένα, καὶ παρ'
„ὧν κατηχήθησαν, μὴ τοιαύτας παρέλαβον τὰς γραφάς, καὶ δεῖξαι ἀντί-
„γραφα, ὅθεν αὐτὰ μετεγράψαντο, μὴ ἔχωσιν. ἔνιοι δὲ αὐτῶν οὐδὲ παρα- 19
„χαράσσειν ἠξίωσαν αὐτὰς, ἀλλ' ἁπλῶς ἀρνησάμενοι τόν τε νόμον καὶ
„τοὺς προφήτας, ἀνόμου καὶ ἀθέου διδασκαλίας προφάσει χάριτος εἰς
„ἔσχατον ἀπωλείας ὄλεθρον κατωλίσθησαν. καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἱστο-
„ρήσθω τὸν τρόπον.

Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγε πέμπτε τέλος.

---

1. αὐτῶν] *αὐτῇ Christophors. Savil.* de conj. | 12. *ἱστορήσθω cdfiHB, ἱστορείσθω abeghkSVS*[2].

ΕΥΣΕΒΙΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ

Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας

Λόγος ς.

CAP. 1.

Περὶ τοῦ κατὰ Σεβῆρον διωγμοῦ.

(Nic. H. E. V, 2.)

Ὡς δὲ καὶ Σεβῆρος διωγμὸν κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐκίνει, λαμπρὰ μὲν τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀθλητῶν κατὰ πάντα τόπον ἀπετελεῖτο μαρτύρια, μάλιστα δ' ἐπλήθυεν ἐπ' Ἀλεξανδρείας, τῶν ἀπ' Αἰγύπτου καὶ Θηβαΐδος ἁπάσης ἀριστίνδην αὐτόθι ὥσπερ ἐπὶ μέγιστον ἀθλητῶν θεοῦ παραπεμπομένων στάδιον, διὰ καρτερικωτάτης τε ποικίλων βασάνων καὶ θανάτου τρόπων ὑπομονῆς τὰς παρὰ θεῷ στεφάνους ἀναδουμένων. ἐν οἷς καὶ Λεωνίδης ὁ λεγόμενος Ὠριγένους πατὴρ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς νέον κομιδῇ καταλείπει τὸν παῖδα, ὃς δὴ ὁποίας ἐξ ἐκείνου περὶ τὸν θεῖον λόγον προαιρέσεως ἦν, οὐκ ἄκαιρον διὰ βραχέων διελθεῖν, τῷ μάλιστα πολὺν εἶναι παρὰ τοῖς πολλοῖς τὸν περὶ αὐτοῦ βεβοημένον λόγον.

CAP. 2.

Περὶ τῆς Ὠριγένους ἐκ παιδὸς ἀσκήσεως.

(Nic. H. E. V, 3.)

1 *Πολλὰ μὲν ἂν ἄν τις εἴποι, τὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς ἐν σχολῇ παραδοῦναι διὰ γραφῆς πειρώμενος, δέοιτο δ' ἂν καὶ ἰδίας ὑποθέσεως ἡ περὶ αὐτοῦ σύνταξις. ὅμως δ' ἡμεῖς ἐπὶ τῷ παρόντος ἐπιτεμνόμενοι τὰ πλεῖστα διὰ βραχέων ὡς οἷόν τε ὀλίγα ἅττα τῶν περὶ αὐτὸν διελευσόμεθα, ἐκ*

---

8. Σευῆρος *cg*, Σεουῆρος *e*. | 9. post ἀθλητῶν add. ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐκκλησίαις *cfkVH*, om. *aeghiSS*^{a}*B*. | 11. ἁπάσης add. *C*, om. *V*. | ἀθλητῶν ponunt post μέγιστον *aeghikB*, post ἁπάσης *aef* (in quo ἀριθλητῶν) *SVS*^{a}*H*. Jungenda κ[illegible]στον ἀθλητῶν θεῦ στάδιον. | 12. τε] τε καὶ *h*. | 13. θεῷ *cfik*, θεῦ *a*[illegible] 23. ἐπιτεμνόμενοι *aeekE*, ἐπιτεμόμενοι *gik*, ἐπιτεμόμενοι *f*.

τινων ἐπιστολῶν καὶ ἱστορίας τῶν καὶ εἰς ἡμᾶς τῷ βίῳ πεφυλαγμένων
αὐτῦ γνωρίμων τὰ δηλούμενα φέροντες. Ὠριγένυς καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ὡς 2
εἰπεῖν σπαργάνων ἀξιομνημόνευτά μοι εἶναι δοκεῖ. δέκατον μὲν γὰρ ἐπεῖχε
Σεβῆρος τῆς βασιλείας ἔτος, ἡγεῖτο δὲ Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς λοιπῆς
Αἰγύπτυ Λαῖτος, τῶν δὲ αὐτόθι παροικιῶν τὴν ἐπισκοπὴν νεωστὶ τότε
μετὰ Ἰυλιανὸν Δημήτριος ὑπειλήφει. εἰς μέγα δὴ οὖν τῆς τοῦ διωγμοῦ 3
πυρκαϊᾶς ἀφθείσης, καὶ μυρίων ὅσων τοῖς κατὰ τὸ μαρτυρίον ἀναδου-
μένων στεφάνοις, ἔρως τοσῦτος μαρτυρίυ τὴν Ὠριγένυς ἔτι κομιδῆ παιδὸς
ὑπάρχοντος κατεῖχε ψυχὴν, ὡς ὁμόσε τοῖς κινδύνοις χωρεῖν, προπηδᾶν τε
καὶ ὁρμᾶν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα προθύμως ἔχειν. ἤδη γέ τοι μικρὸν ὅσον αὐτῷ 4
καὶ τὰ τῆς ἀπὸ τῦ βίυ ἀπαλλαγῆς οὐ πόῤῥω καθίστατο, μὴ οὐχὶ τῆς
θείας καὶ οὐρανίου προνοίας εἰς τὴν πλείστων ὠφέλειαν διὰ τῆς αὐτοῦ
μητρὸς ἐμποδὼν αὐτῷ τῆς προθυμίας ἐνστάσης. αὕτη γῦν τὰ μὲν πρῶτα 5
λόγοις ἱκετεύυσα τῆς περὶ αὐτὸν μητρικῆς διαθέσεως φειδὼ λαβεῖν παρε-
κάλει, σφοδρότερον δ' ἐπιτείναντα θεασαμένη, ὅτε γνοὺς ἁλόντα τὸν
πατέρα δεσμωτηρίῳ φυλάττεσθαι, ὅλος ἐγίνετο τῆς περὶ τὸ μαρτύριον
ὁρμῆς, τὴν πᾶσαν αὐτοῦ ἀποκρυψαμένη ἐσθῆτα οἴκοι μένειν ἀνάγκην
ἐπῆγεν. ὁ δὲ, ὡς ὐδὲν ἄλλο πράττειν αὐτῷ παρῆν, τῆς προθυμίας ὑπὲρ 6
τὴν ἡλικίαν ἐπιτεινομένης, ὐχ οἷός τε ὢν ἠρεμεῖν, διαπέμπεται τῷ πατρὶ
προτρεπτικωτάτην περὶ μαρτυρίυ συντάξας ἐπιστολὴν, ἐν ᾗ κατὰ λέξιν
αὐτῷ παραινεῖ λέγων· „ἔπεχε, μὴ δι' ἡμᾶς ἄλλο τι φρονήσῃς." τοῦτο
πρῶτον τῆς Ὠριγένυς παιδικῆς ἀγχινοίας καὶ περὶ τὴν θεοσέβειαν γνη-
σιωτάτης διαθέσεως ἀνάγραπτον ἔστω τεκμήριον. καὶ γὰρ ἤδη καὶ τῶν 7
τῆς πίστεως λόγων οὐ σμικρὰς ἀφορμὰς κατεβέβλητο, ταῖς θείαις γρα-
φαῖς ἐξέτι παιδὸς ἐνησκημένος. οὐ μετρίως γῦν καὶ περὶ ταῦτα ἐπε-
πόνητο, τῦ πατρὸς αὐτῷ πρὸς τῇ τῶν ἐγκυκλίων παιδείᾳ καὶ τούτων οὐ
κατὰ πάρεργον τὴν φροντίδα πεποιημένυ. ἐξ ἅπαντος γῦν αὐτόν. [illegible]
τῆς τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων μελέτης, ἐνῆγε τοῖς ἱερεῖς ἐναγκεῖσθαι
παιδεύμασιν, ἐκμαθήσεις καὶ ἀπαγγελίας ἡμέρας [illegible]
τόμενος. ὐκ ἀπροαιρέτως δὲ ταῦτα ἐγίνετο τῷ [illegible]

---

2. post αὐτῦ add. ἡμῖν *cfx*. | Ὠριγένυς cum [illegible] Praeterea notandum, nomen Origenis in *bcdf* [illegible] improbante *V*ª. | 3. post σπαργάνων add. [illegible] *cf*. | 13. αὐτῷ τῆς προθυμίας] αὐτῦ τῆς [illegible] rum Moraei et Gruteri. | γῦν] μὲν ὖν *aSVH*. [illegible] marg.) *VS*ª*H*, om. *aeghikB*. | 21. [illegible] βέβλητο volgo. | 25. ταῦτα *cfg*, ταύτας [illegible] νητο *aegikSB*. | 27. πεποιημένυ] [illegible]

προθυμότατα περὶ ταῦτα πονοῦντι, ὡς μηδ' ἐξαρκεῖν αὐτῷ τὰς ἁπλᾶς
καὶ προχείρους τῶν ἱερῶν λόγων ἐντεύξεις, ζητεῖν δέ τι πλέον καὶ βαθυ-
τέρας ἤδη ἐξ ἐκείνου πολυπραγμονεῖν θεωρίας, ὥστε καὶ πράγματα παρέ-
χειν τῷ πατρὶ, τί ἄρα ἐθέλοι δηλοῦν τὸ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς ἀναπυν-
10 θανόμενος βούλημα. ἐκεῖνος δὲ τῷ μὲν δοκεῖν εἰς πρόσωπον ἐπέπληττεν
αὐτῷ, μηδὲν ὑπὲρ ἡλικίαν μηδὲ τῆς προφανοῦς διανοίας περαιτέρω τι
ζητεῖν παραινῶν, ἰδίως δὲ παρ' ἑαυτῷ τὰ μεγάλα γεγηθὼς τὴν μεγίστην
ὡμολόγει τῷ πάντων ἀγαθῶν αἰτίῳ θεῷ χάριν, ὅτι δὴ αὐτὸν τοιούτου
11 πατέρα γενέσθαι παιδὸς ἠξίωσεν. ἐπιστάντα δὲ ἤδη πολλάκις καθεύ-
δοντι τῷ παιδὶ γυμνῶσαι μὲν αὐτοῦ τὰ στέρνα φασὶν, ὥσπερ δὲ θείου
πνεύματος ἔνδον ἐν αὐτοῖς ἀφιερωμένου, φιλῆσαί τε σεβασμίως καὶ τῆς
εὐτεκνίας μακάριον ἑαυτὸν ἡγήσασθαι. ταῦτα καὶ ἕτερα τούτοις συγγενῆ
12 περὶ παῖδα ὄντα τὸν Ὠριγένην γενέσθαι μνημονεύουσιν. ὡς δὲ ἤδη αὐτῷ
ὁ πατὴρ μαρτυρίῳ τετελείωτο, ἔρημος ἅμα μητρὶ καὶ βραχυτέροις ἀδελ-
φοῖς τὸν ἀριθμὸν ἓξ, ἑπτακαιδέκατον οὐ πλῆρες ἔτος ἄγων, καταλεί-
13 πεται. τῆς γε μὴν τοῦ πατρὸς περιουσίας τοῖς βασιλικοῖς ταμείοις ἀνα-
ληφθείσης, ἐν σπάνει τῶν κατὰ τὸν βίον χρειῶν σὺν τοῖς προσήκουσι
καταστὰς, οἰκονομίας τῆς ἐκ θεοῦ καταξιοῦται, καὶ τυγχάνει δεξιώσεως
ὁμοῦ καὶ ἀναπαύσεως παρά τινι πλουσιωτάτῃ μὲν τὸν βίον καὶ τὰ ἄλλα
περιφανεστάτῃ γυναικὶ, διαβόητόν γε μὴν ἄνδρα περιεπούσῃ τῶν τότε ἐπὶ
τῆς Ἀλεξανδρείας αἱρεσιωτῶν· τὸ γένος ἦν ὗτος Ἀντιοχεὺς· θετὸν δὲ
αὐτὸν υἱὸν εἶχέν τε σὺν ἑαυτῇ, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα περιεῖπεν ἡ δεδη-
14 λωμένη. ἀλλὰ τούτῳ γε ἐπάναγκες ὁ Ὠριγένης συνὼν, τῆς ἐξ ἐκείνου περὶ
τὴν πίστιν ὀρθοδοξίας ἐναργῆ παρείχετο δείγματα, ὅτι δὴ μυρίου πλήθους
διὰ τὸ δοκοῦν ἱκανὸν ἐν λόγῳ τοῦ Παύλου (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ ἀνδρὶ)
συναγομένου παρ' αὐτῷ οὐ μόνον αἱρετικῶν, ἀλλὰ καὶ ἡμετέρων, οὐδεπώ-
ποτε πρὀτράπη κατὰ τὴν εὐχὴν αὐτῷ συστῆναι, φυλάττων ἐξέτι παιδὸς
κανόνα ἐκκλησίας, βδελυττόμενός τε, ὡς αὐτῷ ῥήματι φησί που αὐτὸς,
15 τὰς τῶν αἱρέσεων διδασκαλίας. προαχθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐν τοῖς
Ἑλλήνων μαθήμασιν, ἐκθυμότερόν τε καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν τῇ
περὶ τοὺς λόγους ἀσκήσει ὅλον ἐπιδοὺς ἑαυτὸν, ὡς καὶ παρασκευὴν ἐπὶ τὰ

---

2. δέ τι] δ' ἔτι c. | 3. καὶ om. ahV. | 6. τι om. fgik. | 8. τοιούτου cfikN, τοιοῦδε aeghE. | 9. καθεύδοντι cfhikxVB, εὕδοντι agNSS^{a}H. | 13. Ὠριγένην] Ὠριγένη gik. | 15. ἔτος ἄγων] cefgikB, ἄγων ἔτος ahSVH. | 21. post γένος add. δ' cfVH, om. aeghikSS^{a}B. | 22. τε add. cfikxB, om. aeghSVHS^a. | 28. κανόνα] κανόνας cf.

γραμματικὰ οὐ μετρίαν ἔχειν, μετ' οὐ πολὺ τῆς τῦ πατρὸς τελειώσεως τέτοις ἐπιδεδωκὼς ἑαυτὸν, εὐπόρει τῶν ἀναγκαίων, ὡς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡλικίᾳ, δαφιλῶς.

CAP. 3.

Ὡς κομιδῇ νέος ὢν τὸν Χριστοῦ λόγον ἐπρέσβευεν.
(Nic. H. E. V, 4. 5.)

Σχολάζοντι δὲ τῇ διατριβῇ, ὥς που καὶ αὐτὸς ἐγγράφως ἱστορεῖ, 1
μηδενός τε ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας τῷ κατηχεῖν ἀνακειμένου, πάντων δὲ ἀπεληλαμένων ὑπὸ τῆς ἀπειλῆς τῦ διωγμῦ, προσῄεσαν αὐτῷ τινὲς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀκουσόμενοι τὸν λόγον τῦ θεῦ. ὧν πρῶτον ἐπισημαίνεται γεγονέναι Πλάταρχον, ὃς μετὰ τὸ βιῶναι καλῶς καὶ μαρτυρίῳ θείῳ κατεκοσμήθη· δεύτερον Ἡρακλᾶν τῦ Πλατάρχε ἀδελφὸν, ὃς δὴ καὶ αὐτὸς παρ' αὐτῷ πλείστην βίβ φιλοσόφε καὶ ἀσκήσεως ἀπόδειξιν παρασχὼν τῆς Ἀλεξανδρέων μετὰ Δημήτριον ἐπισκοπῆς ἀξιῦται. ἔτος δ' ἦγεν ὀκτωκαι- 3
δέκατον, καθ' ὃ τῦ τῆς κατηχήσεως προέστη διδασκαλείβ. ἐν ᾧ καὶ προκόπτει ἐπὶ τῶν κατὰ Ἀκύλαν τῆς Ἀλεξανδρείας ἡγεμόνευον διωγμῶν, ὅτε καὶ μάλιστα διαβόητον ἐκτήσατο παρὰ πᾶσι τοῖς ἀπὸ τῆς πίστεως ὁρμωμένοις ὄνομα, δι' ἣν ἐνεδείκνυτο πρὸς ἅπαντας τὰς ἁγίας ἀγνῶτάς τε καὶ γνωρίμους μάρτυρας δεξίωσίν τε καὶ προθυμίαν. οὐ μόνον γὰρ ἐν 4
δεσμοῖς τυγχάνουσιν, ἀδὲ μέχρις ὑστάτης ἀποφάσεως ἀνακρινομένοις συνῆν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταύτην ἀπαγομένοις τὴν ἐπὶ θανάτῳ τοῖς ἁγίοις μάρτυσι πολλῇ τῇ παῤῥησίᾳ χρώμενος καὶ ὁμόσε τοῖς κινδύνοις χωρῶν· ὥστε ἤδη αὐτὸν προσιόντα θαρσαλέως καὶ τὰς μάρτυρας μετὰ πολλῆς παῤῥησίας φιλήματι προσαγορεύοντα πολλάκις ἐπαμανεὶς ὁ ἐν κύκλῳ τῶν ἐθνῶν δῆμος μικρᾶ δεῖν κατέλευσεν, εἰ μὴ τῆς θείας δεξιᾶς βοηθῦ καθάπαξ τυγχάνων παραδόξως διεδίδρασκεν. ἡ δ' αὐτὴ θεία καὶ ἀράνιος χάρις 5
ἄλλοτε πάλιν καὶ πάλιν, καὶ ὅδ' ἔστιν ὁσάκις εἰπεῖν, τῆς ἄγαν περὶ τὸν Χριστῦ λόγον προθυμίας τε καὶ παῤῥησίας ἕνεκεν τηνικαῦτα ἐπιβελευόμενον αὐτὸν διεφύλαττε. τοσῦτος δ' ἦν ἄρα τῶν ἀπίστων ὁ πρὸς αὐτὸν πόλεμος, ὡς καὶ συστροφὰς ποιησαμένους, στρατιώτας αὐτῷ περὶ τὸν οἶκον, ἔνθα κατέμενεν, ἐπιστῆσαι, διὰ τὸ πλῆθος τῶν τὰ τῆς ἱερᾶς πί-

---

1. οὐ post γραμματικὰ add. *bcdfgi* (a sec. m.) *kxS*^{a}, om. *aehiSVHB*: cf. ind. v. μέτριος. | 10. γεγονέναι om. *k*. | 13. βίβ γιλ. *cfgikx*, φιλ. βίβ *ah E*. | 15. διδασκαλείβ *aehikNE*, διδαοκαλίβ *cfgx*. | 16. τῆς Ἀλεξανδρείας *se h E*, Ἀλεξανδρέων *g*, κατὰ Ἀλεξανδρείας *cfk*, κατὰ Ἀλεξάνδρειαν *i*. | 18. ἔτος *gh* (a sec. m.) *kxNBH*^{b}, ἔνατος *cfi*, τέτατος *aeSVH*. | τε om. *ahSVH*, add. *ce f gikxBH*^{b}. | 22. καὶ ὁμόσε τ. κ. χωρῶν om. *cf*.

στεως κατηχεμένων παρ' αὐτῷ. ἔτω δὲ ὁσημέραι ὁ κατ' αὐτὸ διωγμὸς
ἐξεκάετο, ὡς μηκέτι χωρεῖν αὐτὸν τὴν πᾶσαν πόλιν, οἴκοις μὲν ἐξ οἴκων
ἀμείβοντα, πανταχόθεν δὲ ἐλαυνόμενον, τῆς πληθύος ἕνεκεν τῶν δι' αὐτὸ
τῇ θείᾳ προσιόντων διδασκαλίᾳ· ἐπεὶ καὶ τὰ κατὰ πρᾶξιν ἔργα αὐτῷ
γνησιωτάτης φιλοσοφίας κατορθώματα εὖ μάλα θαυμαστὰ περιεῖχεν. οἷον
τὸν λόγον, τοιόνδε φασὶ τὸν τρόπον· καὶ οἷον τὸν τρόπον, τοιόνδε
τὸν λόγον ἐπεδείκνυτο. διὸ δὴ μάλιστα συναιρομένης αὐτῷ δυνάμεως
θείας μυρίας ἐνῆγεν ἐπὶ τὸν αὐτὸ ζῆλον. ἐπειδὴ δὲ ἑώρα φοιτητὰς ἤδη
πλείους προσιόντας, αὐτῷ μόνῳ τῆς τὸ κατηχεῖν διατριβῆς ὑπὸ Δημητρίου
τοῦ τῆς ἐκκλησίας προεστῶτος ἐπιτετραμμένης, ἀσύμφωνον ἡγησάμενος τὴν
τῶν γραμματικῶν λόγων διδασκαλίαν τῇ πρὸς τὰ θεῖα παιδεύματα ἀσκή-
σει, μὴ μελλήσας ἀπορρήγνυσιν ἅτε ἀνωφελῆ καὶ τοῖς ἱεροῖς μαθήμασιν
ἐναντίαν τὴν τῶν γραμματικῶν λόγων διατριβήν. εἶτα λογισμῷ καθή-
κοντι, ὡς ἂν μὴ γένοιτο τῆς παρ' ἑτέρων ἐπικρίας ἐνδεής, ὅσαπερ ἦν
αὐτῷ πρότερον λόγων ἀρχαίων συγγράμματα φιλοκάλως ἐσπουδασμένα,
μεταδὲς, τοῖς ὑπὸ τοῦ ταῦτα ἐωνημένου φερομένοις αὐτῷ τέτταρσιν ὀβο-
λοῖς τῆς ἡμέρας ἠρκεῖτο, πλείστοις τε ἔτεσι τοῦτον φιλοσοφῶν διετέλει τὸν
τρόπον, πάσας ὕλας νεωτερικῶν ἐπιθυμιῶν ἑαυτοῦ περιαιρούμενος, καὶ διὰ
πάσης μὲν ἡμέρας οὐ σμικρὰς ἀσκήσεως καμάτους ἀνατλῶν, καὶ τῆς νυ-
κτὸς δὲ τὸν πλείονα χρόνον ταῖς τῶν θείων γραφῶν ἑαυτὸν ἀνατιθεὶς
μελέταις, βίῳ τε ὡς ἔνι μάλιστα ἐγκαρτερῶν φιλοσοφωτάτῳ, τοτὲ μὲν
τοῖς ἐν ἀσιτίαις γυμνασίοις ἐνασκούμενος, τοτὲ δὲ μεμετρημένοις τοῖς κατὰ
τὸν ὕπνον καιροῖς, οὗ μεταλαμβάνειν ὅλως ἐπὶ στρωμνῆς, ἀλλ' ἐπὶ
τοὔδαφος διὰ σπουδῆς ἐποιεῖτο. πάντων δὲ μάλιστα τὰς εὐαγγελικὰς τοῦ
Σωτῆρος φωνὰς φυλακτέας εἶναι ᾤετο δεῖν, τάς τε περὶ τοῦ μὴ δύο χι-
τῶνας μηδ' ὑποδήμασι χρᾶσθαι παραινέσας, μηδὲ μὴν ταῖς περὶ τοῦ μέλ-
λοντος χρόνου φροντίσι κατατρίβεσθαι. ἀλλὰ καὶ μείζονι τῆς ἡλικίας προ-
θυμίᾳ χρώμενος, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι διακαρτερῶν, εἰς ἄκρον τε
ὑπερβαλλούσης ἀκτημοσύνης ἐλαύνων, τοὺς ἀμφ' αὐτὸν εἰς τὰ μάλιστα
κατέπλησσε, μυρίας μὲν ὅσας λυπῶν εὐχομένους αὐτῷ κοινωνεῖν τῶν ὑπαρ-
χόντων, δι' οὓς ἑώρων αὐτὸν εἰσφέροντα περὶ τὴν θείαν διδασκαλίαν

---

2. post πᾶσαν add. Ἀλεξανδρίων *aeSVH*, om. *cfghikxNBH*^{b}. | 4. τὰ om. *h*. | 6. φασὶ καὶ τὸν *h*. | post τοιόνδε add. καὶ *cfSVH*, om. *aeghikB*. | 15. πρότερον λόγ. ἀρχ. *cefgikE*, λόγ. ἀρχ. πρ. *ahSVH*. | 16. τοῖς add. *ef VS*^{a}*H*, om. *aeghikNB*. | 22. ἐνασκούμενος add. *acfkSVH*, om. *egh* (i teste Gronov.) *B*. | 25. τάς τε περὶ — Matth. 10, 10. | 26. χρῆσθαι *aeS*. | 29. ὑπερβαλλούσης om. *h*. | 30. ὅσας om. *eh*.

καμάτους, οὐ μήν γε αὐτὸς ἐνδιδοὺς ταῖς καρτερίαις. λέγεται γοῦν καὶ 12
πλειόνων ἐτῶν γῆν πεπατηκέναι, μηδενὶ μηδαμῶς κεχρημένος ὑποδήματι,
ἀλλὰ καὶ οἴνου χρήσεως καὶ τῶν ἄλλων παρὰ τὴν ἀναγκαίαν τροφὴν
πλείστοις ἔτεσιν ἀπεσχημένος, ὥστε ἤδη εἰς κίνδυνον ἀνατροπῆς καὶ δια-
φθορᾶς τῆ θώρακος περιπεσεῖν. τοιαῦτα δὴ φιλοσόφε βίε τοῖς θεωμένοις 13
παράσχων ὑποδείγματα, εἰκότως ἐπὶ τὸν ὅμοιον αὐτῷ ζῆλον πλείας παρώρμα
τῶν φοιτητῶν, ὥστε ἤδη καὶ τῶν ἀπίστων ἐθνῶν, τῶν τε ἀπὸ παιδείας
καὶ φιλοσοφίας οὐ τὰς τυχόντας ὑπάγεσθαι τῇ δι' αὐτῆ διδασκαλίᾳ·
οἷς καὶ αὐτοῖς γνησίως ἐν βάθει ψυχῆς τὴν εἰς τὸν θεῖον λόγον πίστιν
δι' αὐτῆ παραδεχομένοις διαπρέπειν συνέβαινε κατὰ τὸν τότε τῆ διωγμῆ
καιρὸν, ὡς καί τινας αὐτῶν ἁλόντας μαρτυρίῳ τελειωθῆναι.

CAP. 4.

Ὅσοι δι' αἰτοῦ κατηχηθέντες προήχθησαν μάρτυρες.

(Nic. H. E. V, 6. 7.)

Πρῶτος μὲν ἦν τούτων ὁ μικρῷ πρόσθεν δηλωθεὶς Πλούταρχος ἦν· 1
οὗ τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀπαγομένε σμικρῆ δεῖν αὖθις ὁ, περὶ οὗ ὁ λόγος,
συμπαρὼν αὐτῷ εἰς ὑστάτην τοῦ βίου τελευτὴν ὑπὸ τῶν αὐτοῦ πολιτῶν
ἀνῄρητο, ὡς αἴτιος αὐτῷ πεφηνὼς τῆ θανάτε· θεῆ δὲ αὐτὸν ἐτήρει καὶ
τότε βελή. μετὰ δὲ Πλούταρχον δεύτερος τῶν Ὠριγένες φοιτητῶν μάρτυς 2
ἀναδείκνυται Σερῆνος, διὰ πυρὸς τὴν δοκιμὴν ἧς παρειλήφει πίστεως
παρεσχημένος. τῆς αὐτῆς διατριβῆς τρίτος καθίσταται μάρτυς Ἡρα- 3
κλείδης, καὶ ἐπὶ τούτῳ τέταρτος Ἥρων, ὁ μὲν πρότερος ἔτι κατηχέμενος,
ὁ δὲ τεφρούτιστος, τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθέντες. ἔτι πρὸς τούτοις τῆς αὐτῆς
σχολῆς πέμπτος ἀθλητὴς τῆς εὐσεβείας ἀνακηρύττεται ἕτερος τῆ πρώτε
Σερῆνος, ὃν μετὰ πλείστην βασάνων ὑπομονὴν κεφαλῆς ἀποτομῇ κολα-
σθῆναι λόγος ἔχει. καὶ γυναικῶν δὲ Ἡραὶς ἔτι κατηχεμένη τὸ βάπτισμα,
ὡς φησίν πε αὐτὸς, τὸ διὰ πυρὸς λαβοῦσα τὸν βίον ἐξελήλυθεν.

---

1. γε αὐτὸς *cfgikx*, αὐτός γε *aehE*. | 6. αὐτῷ] αὐτῆ *aeS*, αὐτῇ ceteri. | 8. δι' add. *aceghikSV*, om. *bl Va Sa H*, ἑαυτῆ *df*. | 16. θανάτῳ *c*, θάνατον ceteri *codd.* et *E*. cf. III, 30. p. 105, 8. VI, 3. p. 203, 21. VI, 5. p. 206, 17. VII, 15. de mart. Palaest. c. 8. 11. | ὁ post αἴθις om. *c*. | 25. κεφαλῆς ἀποτομῇ *cfV HSa*, κεφαλῆς (om. ἀποτομῇ) *a*, κεφαλικῇ *eg*, κεφαλῇ *hikB*, fort. recte, nam κεφαλῆς κολασθῆναι λόγος ἔχει ἀποτομῇ *xS*. | 26. Ἡραὶς] ἡ Ῥαῖς *x*, ἡ Ῥαΐς *S*. | 27. φησίν πε *cfik*, πέ φησιν volgo. | τό om. *h*.

CAP. 27.

Ὅσα καὶ τῶν λοιπῶν τῶν τηνικάδε συνηκμακότων.

(Nic. H. E. IV, 35.)

Πλεῖστα μὲν ἂν παρὰ πολλοῖς εἰσέτι νῦν τῶν τότε σώζεται παλαιῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ἐναρέτε σπουδῆς ὑπομνήματα· ὧν γε μὴν αὐτοὶ διέγνωμεν, εἴη ἂν τὰ Ἡρακλείτε εἰς τὸν Ἀπόστολον, καὶ τὰ Μαξίμε περὶ τῆ πολυθρυλήτε παρὰ τοῖς αἱρεσιώταις ζητήματος, τῆ πόθεν ἡ κακία, καὶ περὶ τῆ γεννητὴν ὑπάρχειν τὴν ὕλην· τά τε Καιδίδε εἰς τὴν ἑξαήμερον, καὶ Ἀπίωνος εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν· ὁμοίως Σέξτε περὶ ἀναστάσεως, καὶ ἄλλη τις ὑπόθεσις Ἀραβιανῆ, καὶ μυρίων ἄλλων, ὧν διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἀφορμὴν οὐχ οἷόν τε ἦτε τὰς χρόνους παραδῆναι γραφῇ, ἓθ' ἱστορίας μνήμην ὑποσημήνασθαι. καὶ ἄλλων δὲ πλείστων, ὧν οὐδὲ τὰς προσηγορίας καταλέγειν ἡμῖν δυνατὸν, ἦλθον εἰς ἡμᾶς λόγοι ὀρθοδόξων μὲν καὶ ἐκκλησιαστικῶν, ὥς γε δὴ ἡ ἑκάστε παραδείκνυσι τῆς θείας γραφῆς ἑρμηνεία, ἀδήλων δὲ ὅμως ἡμῖν, ὅτι μὴ τὴν προσηγορίαν ἐπάγεται τῶν συγγραψαμένων.

CAP. 28.

Περὶ τῶν τὴν Ἀρτέμωνος αἵρεσιν ἐξαρχῆς προβεβλημένων, οἵοί τε τὸν τρόπον γεγόνασι, καὶ ὅπως τὰς ἁγίας γραφὰς διαφθεῖραι τετολμήκασιν.

(Nic. H. E. IV, 21.)

1 *Τούτων ἔν τινος σπουδάσματι κατὰ τῆς Ἀρτέμωνος αἱρέσεως πεπονημένῳ, ἣν αὖθις ὁ ἐκ Σαμοσάτων Παῦλος ὁ καθ' ἡμᾶς ἀνανεώσασθαι πεπείραται, φέρεταί τις διήγησις, ταῖς ἐξεταζομέναις ἡμῖν προσήκουσα ἱστο-*
2 *ρίαις. τὴν γάρ τοι δεδηλωμένην αἵρεσιν, ψιλὸν ἄνθρωπον γενέσθαι τὸν Σωτῆρα φάσκουσαν, οὐ πρὸ πολλῶ νεωτερισθεῖσαν διευθύνων, ἐπειδὴ σεμνύνειν αὐτὴν ὡσὰν ἀρχαίαν οἱ ταύτης ἤθελον εἰσηγηταὶ, πολλὰ καὶ ἄλλα εἰς ἔλεγχον αὐτῶν τῆς βλασφήμε ψευδηγορίας παραθεὶς ὁ λόγος*
3 *ταῦτα κατὰ λέξιν ἱστορεῖ· „φασὶ γὰρ τὸς μὲν προτέρους ἅπαντας καὶ „αὐτὸς τὰς ἀποστόλους παρειληφέναι τε καὶ δεδιδαχέναι ταῦτα, ἃ νῦν „ἔτοι λέγουσι, καὶ τετηρῆσθαι τὴν ἀλήθειαν τῆ κηρύγματος μέχρι τῶν χρόνων „τῶν Βίκτορος, ὃς ἦν τρισκαιδέκατος ἀπὸ Πέτρε ἐν Ῥώμῃ ἐπίσκοπος, ἀπὸ*
4 *„δὲ τῆ διαδόχε αὐτῆ Ζεφυρίνε παρακεχαράχθαι τὴν ἀλήθειαν. ἦν δ' „ἂν τυχὸν πιθανὸν τὸ λεγόμενον, εἰ μὴ πρῶτον μὲν ἀντέπιπτον αὐτοῖς*

---

6. ἂν] om. *VH.* | 7. πολυθρυλήτε *cefik*, πολυθρυλλήτε *aghE.* | 21. πεπονημένων *h.* | 22. ὁ post *Παῦλος* add. *cfik*, om. volgo. | 24. τοι om. *aeghS.* | 30. τῶν χρόνων τῶν Βίκτορος *cfikx*, τῶν Βίκτορος χρ. *aeghE.*

„αἱ θεῖαι γραφαί. καὶ ἀδελφῶν δέ τινων ἐστὶ γράμματα πρεσβύτερα
„τῶν Βίκτορος χρόνων, ἃ ἐκεῖνοι πρὸς τὰ ἔθνη ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ
„πρὸς τὰς τότε αἱρέσεις ἔγραψαν, λέγω δὲ Ἰουστίνου καὶ Μιλτιάδου καὶ
„Τατιανοῦ καὶ Κλήμεντος καὶ ἑτέρων πλειόνων, ἐν οἷς ἅπασι θεολο-
„γεῖται ὁ Χριστός. τὰ γὰρ Εἰρηναίου τε καὶ Μελίτωνος καὶ τῶν λοι- 5
„πῶν τίς ἀγνοεῖ βιβλία, θεὸν καὶ ἄνθρωπον καταγγέλλοντα τὸν Χριστόν;
„ψαλμοὶ δὲ ὅσοι καὶ ᾠδαὶ ἀδελφῶν ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ πιστῶν γραφεῖσαι
„τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τὸν Χριστὸν ὑμνοῦσι θεολογοῦντες! πῶς οὖν ἐκ τοσού- 6
„των ἐτῶν καταγγελλομένου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος ἐνδέχεται τὰς
„μέχρι Βίκτορος ἔτους, ὡς ἔτοι λέγουσι, κεκηρυχέναι; πῶς δὲ οὐκ αἰδοῦνται
„ταῦτα Βίκτορος καταψεύδεσθαι, ἀκριβῶς εἰδότες, ὅτι Βίκτωρ Θεόδο-
„τον τὸν σκυτέα, τὸν ἀρχηγὸν καὶ πατέρα ταύτης τῆς ἀρνησιθέου ἀπο-
„στασίας, ἀπεκήρυξε τῆς κοινωνίας, πρῶτον εἰπόντα ψιλὸν ἄνθρωπον
„τὸν Χριστόν; εἰ γὰρ Βίκτωρ κατ' αὐτοὺς ἔτους ἐφρόνει, ὡς ἡ τότων
„διδάσκει βλασφημία, πῶς ἂν ἀπέβαλλε Θεόδοτον τὸν τῆς αἱρέσεως ταύ-
„της εὑρετήν;" καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν Βίκτορα τοιαῦτα. τότε δὲ ἔτεσι 7
δέκα προστάντος τῆς λειτουργίας διάδοχος καθίσταται Ζεφυρῖνος, ἀμφὶ
τὸ ἔνατον τῆς Σεβήρου βασιλείας ἔτος. προστίθησι δὲ ὁ τὸ προειρημένον
συντάξας περὶ τοῦ κατάρξαντος τῆς δηλωθείσης αἱρέσεως βιβλίον καὶ
ἄλλην κατὰ Ζεφυρῖνον γενομένην πρᾶξιν, ὧδέ πως αὐτοῖς ῥήμασι γράφων·
„ὑπομνήσω γοῦν πολλοὺς τῶν ἀδελφῶν πρᾶγμα ἐφ' ἡμῶν γενόμενον, ὃ 8
„νομίζω ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγεγόνει, τυχὸν ἂν κἀκείνους ἐνεθέτησε. Νατά-
„λιος ἦν τις ὁμολογητής, οὐ πάλαι, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἡμετέρων γενόμενος
„καιρῶν. ἔτος ἠπατήθη ποτὲ ὑπὸ Ἀσκληπιοδότου καὶ ἑτέρου Θεοδότου 9
„τινὸς τραπεζίτου. ἦσαν δὲ ἔτοι ἄμφω Θεοδότου τοῦ σκυτέως μαθηταί,
„τοῦ πρώτου ἐκείνου ταύτην τὴν φρονήσει, μᾶλλον δὲ ἀφροσύνῃ, ἀφορισθέντος
„τῆς κοινωνίας ὑπὸ Βίκτορος, ὡς ἔφην, τοῦ τότε ἐπισκόπου. ἀνεπείσθη 10
„δὲ ὁ Νατάλιος ὑπ' αὐτῶν, ἐπὶ σαλαρίῳ ἐπίσκοπος κληρωθῆναι ταύτης
„τῆς αἱρέσεως, ὥστε λαμβάνειν παρ' αὐτῶν μηνιαῖα δηνάρια ἑκατὸν
„πεντήκοντα, γενόμενος ἐν σὺν αὐτοῖς δι' ὁραμάτων πολλάκις ἐνεθε- 11
„τεῖτο ὑπὸ τοῦ Κυρίου. ὁ γὰρ εὔσπλαγχνος θεὸς καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς

---

2. καὶ post ἐκεῖνοι add. *hikB*, om. *acefgNSVHS*^{a}. | 11. *Θεόδοτον τὸν σκ. cfgikNB, τὸν σκ. Θεόδ. aehSVHS*^{a}. | 15. *ἀπέβαλλε*] *ἀπέβαλε gikN*. | 16. *τοιαῦτα efhE, τοσαῦτα aegik*. | 18. *ἔνατον cefB, ἔννατον aghikSVHS*^{a}. | *Σεβήρου ahikE, Σευήρου cfg, Σεσήρου e*. | 24. *Ἀσκληπιοδότου*] *Ἀσκληπιάδου g Theodoret.* (Haer. Fab. II, 5.) *N*. | 28. *πληρωθῆναι bcdfhikltVS*^{a}*HB, πληθῆναι aegRS*.

„Χριστὸς ἐκ ἐβούλετο ἔξω ἐκκλησίας γενόμενον ἀπολέσθαι μάρτυρα τῶν
12 „ἰδίων παθῶν. ἐπεὶ δὲ ῥᾳθυμότερον τοῖς ὁράμασι προσεῖχε, δελεαζό-
„μενος τῇ τε παρ' αὐτοῖς πρωτοκαθεδρίᾳ καὶ τῇ πλείστης ἀπολλύσῃ
„αἰσχροκερδείᾳ, τελευταῖον ὑπὸ ἁγίων ἀγγέλων ἐμαστιγώθη, δι' ὅλης τῆς
„νυκτὸς οὐ σμικρῶς αἰκισθείς, ὥστε ἔωθεν ἀναστῆναι, καὶ ἐνδυσάμενον
„σάκκον καὶ σποδὸν καταπασάμενον μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ δακρύων
„προσπεσεῖν Ζεφυρίνῳ τῷ ἐπισκόπῳ, κυλιόμενον ὑπὸ τὰς πόδας ἐ μόνον
„τῶν ἐν κλήρῳ, ἀλλὰ καὶ τῶν λαϊκῶν, συγχέαι τε τοῖς δάκρυσι τὴν
„εὔσπλαγχνον ἐκκλησίαν τῇ ἐλεήμονος Χριστοῦ· πολλῇ τε τῇ δεήσει χρη-
„σάμενον, δείξαντά τε τὰς μώλωπας ὧν εἰλήφει πληγῶν μόλις κοινωνη-
13 „θῆναι." τούτοις ἐπισυνάψωμεν καὶ ἄλλας περὶ τῶν αὐτῶν τῇ αὐτῇ
συγγραφέως φωνάς, τοῦτον ἐχέσας τὸν τρόπον· „γραφὰς μὲν θείας ἀφό-
„βως ῥεραδιουργήκασι, πίστεώς τε ἀρχαίας κανόνα ἠθετήκασι, Χριστὸν
„δὲ ἠγνοήκασιν, οὐ τί αἱ θεῖαι λέγουσι γραφαὶ ζητοῦντες, ἀλλ' ὁποῖον
„σχῆμα συλλογισμῷ εἰς τὴν τῆς ἀθεότητος σύστασιν εὑρεθῇ, φιλοπόνως
„ἀσκοῦντες· κἂν αὐτοῖς προτείνῃ τις ῥητὸν γραφῆς θεϊκῆς, ἐξετάζουσι,
„πότερον συνημμένον ἢ διεζευγμένον δύναται ποιῆσαι σχῆμα συλλογισμῷ.
14 „καταλιπόντες δὲ τὰς ἁγίας τοῦ θεοῦ γραφὰς γεωμετρίαν ἐπιτηδεύουσιν,
„ὡσὰν ἐκ τῆς γῆς ὄντες καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλοῦντες, καὶ τὸν ἄνωθεν ἐρχό-
„μενον ἀγνοοῦντες. Εὐκλείδης γοῦν παρά τισιν αὐτῶν φιλοπόνως γεωμε-
„τρεῖται, Ἀριστοτέλης δὲ καὶ Θεόφραστος θαυμάζονται, Γαληνὸς γὰρ
15 „ἴσως ὑπό τινων καὶ προσκυνεῖται. οἱ δὲ ταῖς τῶν ἀπίστων τέχναις εἰς
„τὴν τῆς αἱρέσεως αὐτῶν γνώμην ἀποχρώμενοι, καὶ τῇ τῶν ἀθέων
„πανουργίᾳ τὴν ἁπλῆν τῶν θείων γραφῶν πίστιν καπηλεύοντες, ὅτι μηδὲ
„ἐγγὺς πίστεως ὑπάρχουσι, τί δεῖ καὶ λέγειν; διὰ τοῦτο ταῖς θείαις γρα-
16 „φαῖς ἀφόβως ἐπέβαλον τὰς χεῖρας, λέγοντες αὐτὰς διωρθωκέναι. καὶ
„ὅτι τοῦτο μὴ κατασψευδόμενος αὐτῶν λέγω, ὁ βέλομενος δύναται μαθεῖν.
„εἰ γάρ τις θελήσει συγκομίσας αὐτῶν ἑκάστου τὰ ἀντίγραφα ἐξετάζειν
„πρὸς ἄλληλα, κατὰ πολὺ ἂν εὕροι διαφωνοῦντα. ἀσύμφωνα γοῦν ἔσται
17 „τὰ Ἀσκληπιάδου τοῖς Θεοδότου. πολλῶν δὲ ἔστιν εὐπορῆσαι, διὰ τὸ
„φιλοτίμως ἐγγεγράφθαι τοὺς μαθητὰς αὐτῶν τὰ ὑφ' ἑκάστου αὐτῶν, ὡς
„αὐτοὶ καλοῦσι, κατορθωμένα, τετέστιν ἡφανισμένα. πάλιν δὲ τούτοις τὰ
„Ἑρμοφίλου οὐ συνάδει. τὰ γὰρ Ἀπολλωνίδου οὐδὲ αὐτὰ ἑαυτοῖς ἐστὶ

---

2. παθῶν] παθημάτων *h*. | 8. post ἐν add. τῷ *aeSVH*, om. *cfghikBH*^{b}. | 15. τε *cfik*, δὲ *aeghE*. | 15. θεότητος *h*. | σύστασιν εὑρ. *egik*, εὑρ. σύστ. *aekE*. | 30. Ἀσκληπιάδα] Ἀσκληπιοδότου *kvNBS*^{a}. | 33. Ἀπολλωνίδου *gRN Theodoret.* (haer. fab. II, 5.) *V*^{a}*S*^{a}*HB*^{a}*B*, Ἀπολλωνιάδου *hik*, Ἀπολλωνίου *abcdefSV*.

„σύμφωνα. ἔνεστι γὰρ συγκρῖναι τὰ πρότερον ὑπ' αὐτῶν κατασκευασθέντα
„τοῖς ὕστερον πάλιν ἐπιδιαστραφεῖσι, καὶ εὑρεῖν καταπολὺ ἀπᾴδοντα.
„ὅσης δὲ τόλμης ἐστὶ τοῦτο τὸ ἁμάρτημα, εἰκὸς μηδὲ ἐκείνους ἀγνοεῖν. 18
„ἢ γὰρ οὐ πιστεύουσιν ἁγίῳ πνεύματι λελέχθαι τὰς θείας γραφὰς, καί
„εἰσιν ἄπιστοι, ἢ ἑαυτοὺς ἡγοῦνται σοφωτέρους τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑπάρχειν,
„καὶ τί ἕτερον ἢ δαιμονῶσιν. ἐδὲ γὰρ ἀρνήσασθαι δύνανται ἑαυτῶν
„εἶναι τὸ τόλμημα, ὁπόταν καὶ τῇ αὐτῶν χειρὶ ᾖ γεγραμμένα, καὶ παρ'
„ὧν κατηχήθησαν, μὴ τοιαύτας παρέλαβον τὰς γραφάς, καὶ δεῖξαι ἀντί-
„γραφα, ὅθεν αὐτὰ μετεγράψαντο, μὴ ἔχουσιν. ἔνιοι δὲ αὐτῶν ἐδὲ παρα- 19
„χαράσσειν ἠξίωσαν αὐτὰς, ἀλλ' ἁπλῶς ἀρνησάμενοι τόν τε νόμον καὶ
„τοὺς προφήτας, ἀνόμου καὶ ἀθέου διδασκαλίας προφάσει χάριτος εἰς
„ἔσχατον ἀπωλείας ὄλεθρον κατωλίσθησαν. καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἱστο-
„ρήσθω τὸν τρόπον.

Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λόγοι πέμπτος τέλος.

---

1. αὐτῶν] αὐτοῦ *Christophors. Savil.* de conj. | 12. ἱσταρήσθω *cdfiHB*, ἱστορείσθω *abeghkSVS*^{a}.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ

Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας

Λόγος ς.

CAP. 1.

Περὶ τοῦ κατὰ Σεβῆρον διωγμοῦ.

(Nic. H. E. V, 2.)

Ὡς δὲ καὶ Σεβῆρος διωγμὸν κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐκίνει, λαμπρὰ μὲν τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀθλητῶν κατὰ πάντα τόπον ἀπετελεῖτο μαρτύρια, μάλιστα δ' ἐπλήθυεν ἐπ' Ἀλεξανδρείας, τῶν ἀπ' Αἰγύπτου καὶ Θηβαΐδος ἁπάσης ἀριστίνδην αὐτόθι ὥσπερ ἐπὶ μέγιστον ἀθλητῶν θεοῦ παραπεμπομένων στάδιον, διὰ καρτερικωτάτης τε ποικίλων βασάνων καὶ θανάτου τρόπων ὑπομονῆς τὰς παρὰ θεῷ στεφάνους ἀναδεμένων. ἐν οἷς καὶ Λεωνίδης ὁ λεγόμενος Ὠριγένους πατὴρ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς νέον κομιδῇ καταλείπει τὸν παῖδα, ὃς δὴ ὁποίας ἐξ ἐκείνου περὶ τὸν θεῖον λόγον προαιρέσεως ἦν, ἐκ ἄκαιρον διὰ βραχέων διελθεῖν, τῷ μάλιστα πολὺν εἶναι παρὰ τοῖς πολλοῖς τὸν περὶ αὐτῆς βεβοημένον λόγον.

CAP. 2.

Περὶ τῆς Ὠριγένους ἐκ παιδὸς ἀσκήσεως.

(Nic. H. E. V, 3.)

1 *Πολλὰ μὲν ἔν ἄν τις εἴποι, τὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς ἐν σχολῇ παραδοῦναι διὰ γραφῆς πειρώμενος, δέοιτο δ' ἂν καὶ ἰδίας ὑποθέσεως ἡ περὶ αὐτοῦ σύνταξις. ὅμως δ' ἡμεῖς ἐπὶ τῷ παρόντος ἐπιτεμνόμενοι τὰ πλεῖστα διὰ βραχέων ὡς οἷόν τε ὀλίγα ἅττα τῶν περὶ αὐτὸν διελευσόμεθα, ἐκ*

---

8. Σευῆρος *cg*, Σεσῆρος *e*. | 9. post ἀθλητῶν add. ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐκκλησίαις *cfkVH*, om. *aeghiSS*ᵃ*B*. | 11. ἁπάσης add. *C*, om. *V*. | ἀθλητῶν ponunt post μέγιστον *aeghikB*, post ἁπάσης *acf* (in quo ἀριθλητῶν) *SVS*ᵃ*H*. Jungenda sunt μέγιστον ἀθλητῶν θεοῦ στάδιον. | 12. τε] τε καὶ *h*. | 13. θεῷ *cfik*, θεοῦ *aeghE*. | 23. ἐπιτεμνόμενοι *acehE*, ἐπιτεμόμενοι *gik*, ἐπιτεμέμενοι *f*.

τινων ἐπιστολῶν καὶ ἱστορίας τῶν καὶ εἰς ἡμᾶς τῷ βίῳ πεφυλαγμένων αὐτῆ γνωρίμων τὰ δηλέμενα φέροντες. Ὠριγένης καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ὡς 2
εἰπεῖν σπαργάνων ἀξιομνημόνευτά μοι εἶναι δοκεῖ. δέκατον μὲν γὰρ ἐπεῖχε
Σεβῆρος τῆς βασιλείας ἔτος, ἡγεῖτο δὲ Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς λοιπῆς
Αἰγύπτε Λαῖτος, τῶν δὲ αὐτόθι παροικιῶν τὴν ἐπισκοπὴν νεωστὶ τότε
μετὰ Ἰουλιανὸν Δημήτριος ὑπειλήφει. εἰς μέγα δὴ οὖν τῆς τοῦ διωγμοῦ 3
πυρκαϊᾶς ἀφθείσης, καὶ μυρίων ὅσων τοῖς κατὰ τὸ μαρτυρίον ἀναδου-
μένων στεφάνοις, ἕρως τοσοῦτος μαρτυρίς τὴν Ὠριγένης ἔτι κομιδῇ παιδὸς
ὑπάρχοντος κατεῖχε ψυχὴν, ὡς ὁμόσε τοῖς κινδύνοις χωρεῖν, προπηδᾶν τε
καὶ ὁρμᾶν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα προθύμως ἔχειν. ἤδη γέ τοι μικρὸν ὅσον αὐτῷ 4
καὶ τὰ τῆς ἀπὸ τῆ βίε ἀπαλλαγῆς οὐ πόῤῥω καθίστατο, μὴ οὐχὶ τῆς
θείας καὶ οὐρανίου προνοίας εἰς τὴν πλείστων ὠφέλειαν διὰ τῆς αὐτοῦ
μητρὸς ἐμποδὼν αὐτῷ τῆς προθυμίας ἑνστάσης. αὕτη γοῦν τὰ μὲν πρῶτα 5
λόγοις ἱκετεύσα τῆς περὶ αὐτὸν μητρικῆς διαθέσεως φειδὼ λαβεῖν παρε-
κάλει, σφοδρότερον δ' ἐπιτείναντα θεασαμένη, ὅτε γονὺς ἁλόντα τὸν
πατέρα δεσμωτηρίῳ φυλάττεσθαι, ὅλος ἐγίνετο τῆς περὶ τὸ μαρτύριον
ὁρμῆς, τὴν πᾶσαν αὐτοῦ ἀποκρυψαμένη ἐσθῆτα οἴκοι μένειν ἀνάγκην
ἐπῆγεν. ὁ δὲ, ὡς ἐδὲν ἄλλο πράττειν αὐτῷ παρῆν, τῆς προθυμίας ὑπὲρ 6
τὴν ἡλικίαν ἐπιτεινομένης, ἐχ οἷός τε ὢν ἡρεμεῖν, διαπέμπεται τῷ πατρὶ
προτρεπτικωτάτην περὶ μαρτυρίς συντάξας ἐπιστολὴν, ἐν ᾗ κατὰ λέξιν
αὐτῷ παραινεῖ λέγων· „ἔπεχε, μὴ δι' ἡμᾶς ἄλλο τι φρονήσῃς.“ τοῦτο
πρῶτον τῆς Ὠριγένης παιδικῆς ἀγχινοίας καὶ περὶ τὴν θεοσέβειαν γνη-
σιωτάτης διαθέσεως ἀνάγραπτον ἔστω τεκμήριον. καὶ γὰρ ἤδη καὶ τῶν 7
τῆς πίστεως λόγων οὐ σμικρὰς ἀφορμὰς κατεβέβλητο, ταῖς θείαις γρα-
φαῖς ἔξέτι παιδὸς ἐνησκημένος. οὐ μετρίως γοῦν καὶ περὶ ταῦτα ἐπε-
πόνητο, τῇ πατρὸς αὐτῷ πρὸς τῇ τῶν ἐγκυκλίων παιδείᾳ καὶ τέτων οὐ
κατὰ πάρεργον τὴν φροντίδα πεποιημένε. ἐξ ἅπαντος γοῦν αὐτὸν, πρὸ 8
τῆς τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων μελέτης, ἐνῆγε τοῖς ἱεροῖς ἐνασκεῖσθαι
παιδεύμασιν, ἐκπαθήσεις καὶ ἀπαγγελίας ἡμέρας ἑκάστης αὐτὸν εἰσπρατ-
τόμενος. ἐκ ἀπροαιρέτως δὲ ταῦτα ἐγίνετο τῷ παιδὶ, ἀλλὰ καὶ ἄγαν 9

---

2. post αὐτῆ add. ἡμῖν *cfx*. | Ὠριγένης cum praecedentibus conjungunt *xS*. Praeterea notandum, nomen Origenis in *bcdf* semper scribi cum aspiratione, haud improbante *V*ª. | 3. post σπαργάνων add. ἃ *cx*. | 4. Σευῆρος *cg*. | 10. γε] δὲ *cf*. | 13. αὐτῷ τῆς προθυμίας] αὐτῆ τῆς προθ. *g*, αὐτῆ τῇ προθυμίᾳ margo librorum Moraei et Grutēri. | γοῦν] μὲν οὖν *aSVH*. | 20. συντάξας add. *bcdfi* (in marg.) *VS*ª*H*, om. *aeghikB*. | 21. φρονήσεις *c*. | 24. κατεβέβλητο *cx*, καταβέβλητο volgo. | 25. ταῦτα *cfg*, ταύτας *aehikE*. | ἐπεπόνητο *cfhSVH*, πεπόνητο *aegikSB*. | 27. πεποιημένε] ποιεμένε *aeNSS*ª.

προθυμότατα περὶ ταῦτα πονοῦντι, ὡς μηδ' ἐξαρκεῖν αὐτῷ τὰς ἁπλᾶς καὶ προχείρους τῶν ἱερῶν λόγων ἐντεύξεις, ζητεῖν δέ τι πλέον καὶ βαθυτέρας ἤδη ἐξ ἐκείνης πολυπραγμονεῖν θεωρίας, ὥστε καὶ πράγματα παρέχειν τῷ πατρὶ, τί ἄρα ἐθέλοι δηλοῦν τὸ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς ἀναπυνθανόμενος βέλημα. ἐκεῖνος δὲ τῷ μὲν δοκεῖν εἰς πρόσωπον ἐπέπληττεν αὐτῷ, μηδὲν ὑπὲρ ἡλικίαν μηδὲ τῆς προφανοῦς διανοίας περαιτέρω τι ζητεῖν παραινῶν, ἰδίως δὲ παρ' ἑαυτῷ τὰ μεγάλα γεγηθὼς τὴν μεγίστην ὡμολόγει τῷ πάντων ἀγαθῶν αἰτίῳ θεῷ χάριν, ὅτι δὴ αὐτὸν τοιούτου πατέρα γενέσθαι παιδὸς ἠξίωσεν. ἐπιστάντα δὲ ἤδη πολλάκις καθεύδοντι τῷ παιδὶ γυμνῶσαι μὲν αὐτοῦ τὰ στέρνα φασὶν, ὥσπερ δὲ θείου πνεύματος ἔνδον ἐν αὐτοῖς ἀφιερωμένα, φιλῆσαί τε σεβασμίως καὶ τῆς εὐτεκνίας μακάριον ἑαυτὸν ἡγήσασθαι. ταῦτα καὶ ἕτερα τούτοις συγγενῆ περὶ παῖδα ὄντα τὸν Ὠριγένην γενέσθαι μνημονεύουσιν. ὡς δὲ ἤδη αὐτῷ ὁ πατὴρ μαρτυρίῳ τετελείωτο, ἔρημος ἅμα μητρὶ καὶ βραχυτέροις ἀδελφοῖς τὸν ἀριθμὸν ἓξ, ἑπτακαιδέκατον οὐ πλῆρες ἔτος ἄγων, καταλαίπεται. τῆς γε μὴν τοῦ πατρὸς περιουσίας τοῖς βασιλικοῖς ταμείοις ἀναληφθείσης, ἐν σπάνει τῶν κατὰ τὸν βίον χρειῶν σὺν τοῖς προσήκουσι καταστὰς, οἰκονομίας τῆς ἐκ θεοῦ καταξιοῦται, καὶ τυγχάνει δεξιώσεως ὁμοῦ καὶ ἀναπαύσεως παρά τινι πλουσιωτάτῃ μὲν τὸν βίον καὶ τὰ ἄλλα περιφανεστάτῃ γυναικὶ, διαβόητόν γε μὴν ἄνδρα περιεπέσῃ τῶν τότε ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας αἱρεσιωτῶν· τὸ γένος ἦν ἕτος Ἀντιοχεύς· θετὸν δὲ αὐτὸν υἱὸν εἶχέν τε σὺν ἑαυτῇ, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα περιεῖπεν ἡ δεδηλωμένη. ἀλλὰ τούτῳ γε ἐπάναγκες ὁ Ὠριγένης συνὼν, τῆς ἐξ ἐκείνου περὶ τὴν πίστιν ὀρθοδοξίας ἐναργῆ παρείχετο δείγματα, ὅτι δὴ μυρίᾳ πλήθους διὰ τὸ δοκεῖν ἱκανὸν ἐν λόγῳ τῷ Παύλου (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ ἀνδρὶ) συναγομένου παρ' αὐτῷ οὐ μόνον αἱρετικῶν, ἀλλὰ καὶ ἡμετέρων, ἐδεκάκοτε πρὸ τοῦ πίπτειν κατὰ τὴν εὐχὴν αὐτῷ συστῆναι, φυλάττων ἐξέτι παιδὸς κανόνα ἐκκλησίας, βδελυττόμενός τε, ὡς αὐτῷ ῥήματι φησί που αὐτὸς, τὰς τῶν αἱρέσεων διδασκαλίας. προαχθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐν τοῖς Ἑλλήνων μαθήμασιν, ἐκθυμότερόν τε καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν σῇ περὶ τοὺς λόγους ἀσκήσει ὅλον ἐπιδοὺς ἑαυτὸν, ὡς καὶ παρασκευὴν ἐπὶ τὰ

---

2. δέ τι] δ' ἔτι *c*. | 3. καὶ om. *ahV*. | 6. τι om. *fgik*. | 8. τοιούτου *cfikNV*, τοιοῦδε *aeghE*. | 9. καθεύδοντι *cfhikxVB*, εὕδοντι *agNSS*^{a}*H*. | 13. Ὠριγένην] Ὠριγένη *gik*. | 15. ἕτος ἄγων] *oefgikB*, ἄγων ἕτος *ahSVH*. | 21. post γένος add. δ' *cfVH*, om. *aeghikSS*^{a}*B*. | 22. τε add. *cfikxB*, om. *aeghSVHS*^{a}. | 28. κανόνα] κανόνας *cf*.

γραμματικὰ οὐ μετρίαν ἔχειν, μετ' οὐ πολὺ τῆς τῆ πατρὸς τελειώσεως τέτοις ἐπιδεδωκὼς ἑαυτὸν, εὐπόρει τῶν ἀναγκαίων, ὡς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡλικίᾳ, δαφιλῶς.

CAP. 3.

Ὡς κομιδῇ νέος ὢν τὸν Χριστοῦ λόγον ἐπρέσβευεν.
(Nic. H. E. V, 4. 5.)

Σχολάζοντι δὲ τῇ διατριβῇ, ὥς που καὶ αὐτὸς ἐγγράφως ἱστορεῖ, 1
μηδενός τε ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας τῷ κατηχεῖν ἀνακειμένου, πάντων δὲ ἀπεληλαμένων ὑπὸ τῆς ἀπειλῆς τῆ διωγμῆ, προσήεσαν αὐτῷ τινὲς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀκεσόμενοι τὸν λόγον τῆ θεῆ. ὧν πρῶτον ἐπισημαίνεται γεγο- 2
νέναι Πλάταρχον, ὃς μετὰ τὸ βιῶναι καλῶς καὶ μαρτυρίῳ θείῳ κατεκοσμήθη· δεύτερον Ἡρακλᾶν τῆ Πλατάρχῃ ἀδελφὸν, ὃς δὴ καὶ αὐτὸς παρ' αὐτῷ πλείστην βίᾳ φιλοσόφῳ καὶ ἀσκήσεως ἀπόδειξιν παρασχὼν τῆς Ἀλεξανδρέων μετὰ Δημήτριον ἐπισκοπῆς ἀξιῶται. ἔτος δ' ἦγεν ὀκτωκαι- 3
δέκατον, καθ' ὃ τῆ τῆς κατηχήσεως προέστη διδασκαλείᾳ. ἐν ᾧ καὶ προκόπτει ἐπὶ τῶν κατὰ Ἀκύλαν τῆς Ἀλεξανδρείας ἡγεμόνα διωγμῶν, ὅτε καὶ μάλιστα διαβόητον ἐκτήσατο παρὰ πᾶσι τοῖς ἀπὸ τῆς πίστεως ὁρμωμένοις ὄνομα, δι' ἣν ἐνεδείκνυτο πρὸς ἅπαντας τὰς ἁγίας ἀγωνιστάς τε καὶ γνωρίμους μάρτυρας δεξίωσίν τε καὶ προθυμίαν. οὐ μόνον γὰρ ἐν 4
δεσμοῖς τυγχάνουσιν, ἐδὲ μέχρις ὑστάτης ἀποφάσεως ἀνακρινομένοις συνῆν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταύτην ἀπαγομένοις τὴν ἐπὶ θανάτῳ τοῖς ἁγίοις μάρτυσι πολλῇ τῇ παῤῥησίᾳ χρώμενος καὶ ὁμόσε τοῖς κινδύνοις χωρῶν· ὥστε ἤδη αὐτὸν προσιόντα θαρσαλέως καὶ τὰς μάρτυρας μετὰ πολλῆς παῤῥησίας φιλήματι προσαγορεύοντα πολλάκις ἐπιμανεὶς ὁ ἐν κύκλῳ τῶν ἐθνῶν δῆμος μικρᾶ δεῖν κατέλευσεν, εἰ μὴ τῆς θείας δεξιᾶς βοηθᾶ καθάπαξ τυγχάνων παραδόξως διεδίδρασκεν. ἡ δ' αὐτὴ θεία καὶ ἐράνιος χάρις 5
ἄλλοτε πάλιν καὶ πάλιν, καὶ ἐδ' ἔστιν ὁσάκις εἰπεῖν, τῆς ἄγαν περὶ τὸν Χριστᾶ λόγον προθυμίας τε καὶ παῤῥησίας ἕνεκεν τηνικαῦτα ἐπιβλεύμενον αὐτὸν διεφύλαττε. τοσοῦτος δ' ἦν ἄρα τῶν ἀπίστων ὁ πρὸς αὐτὸν πόλεμος, ὡς καὶ συστροφὰς ποιησαμένους, στρατιώτας αὐτῷ περὶ τὸν οἶκον, ἔνθα κατέμενεν, ἐπιστῆσαι, διὰ τὸ πλῆθος τῶν τὰ τῆς ἱερᾶς πί-

---

1. οὐ post γραμματικὰ add. *bcdfgi* (a sec. m.) *kxS*^{a}, om. *aehiSVHB*: cf. ind. v. *μέτριος*. | 10. *γεγονέναι* om. *h*. | 13. *βίᾳ φιλ. cfgikx*, *φιλ. βίᾳ ahE*. | 15. *διδασκαλείᾳ aehikNE*, *διδασκαλίᾳ cfgx*. | 16. *τῆς Ἀλεξανδρείας aehE*, *Ἀλεξανδρέων g*, *κατὰ Ἀλεξανδρείας cfk*, *κατὰ Ἀλεξάνδρειαν i*. | 18. *ἔνομα ghi* (a sec. m.) *kxNBH*^{b}, *ἤνομα cfi*, *τἤνομα aeSVH*. | τε om. *ahSVH*, add. *cefgikxBH*^{b}. | 22. *καὶ ὁμόσε τ. κ. χωρῶν* om. *cf*.

6 στεως κατηχημένων παρ' αὐτῷ. ἔτω δὲ ὁσημέραι ὁ κατ' αὐτῆ διωγμὸς
ἐξεκάετο, ὡς μηκέτι χωρεῖν αὐτὸν τὴν πᾶσαν πόλιν, οἴκοις μὲν ἐξ οἴκων
ἀμείβοντα, πανταχόθεν δὲ ἐλαυνόμενον, τῆς πληθύος ἕνεκεν τῶν δι' αὐτῆ
τῇ θείᾳ προσιόντων διδασκαλίᾳ· ἐπεὶ καὶ τὰ κατὰ πρᾶξιν ἔργα αὐτῷ
7 γνησιωτάτης φιλοσοφίας κατορθώματα εὖ μάλα θαυμαστὰ περιεῖχεν. οἷον
γᾶρ τὸν λόγον, τοιόνδε φασὶ τὸν τρόπον· καὶ οἷον τὸν τρόπον, τοιόνδε
τὸν λόγον ἐπεδείκνυτο. διὸ δὴ μάλιστα συναιρομένης αὐτῷ δυνάμεως
8 θείας μυρίους ἐνῆγεν ἐπὶ τὸν αὐτῆ ζῆλον. ἐπειδὴ δὲ ἑώρα φοιτητὰς ἤδη
πλείους προσιόντας, αὐτῷ μόνῳ τῆς τῆ κατηχεῖν διατριβῆς ὑπὸ Δημητρίᾳ
τῆ τῆς ἐκκλησίας προεστῶτος ἐπιτετραμμένης, ἀσύμφωνον ἡγησάμενος τὴν
τῶν γραμματικῶν λόγων διδασκαλίαν τῇ πρὸς τὰ θεῖα παιδεύματα ἀσκή-
σει, μὴ μελλήσας ἀποῤῥήγνυσιν ἅτε ἀνωφελῆ καὶ τοῖς ἱεροῖς μαθήμασιν
9 ἐναντίαν τὴν τῶν γραμματικῶν λόγων διατριβήν. εἶτα λογισμῷ καθή-
κοντι, ὡς ἂν μὴ γένοιτο τῆς παρ' ἑτέρων ἐπικρίας ἐνδεὴς, ὅσαπερ ἦν
αὐτῷ πρότερον λόγων ἀρχαίων συγγράμματα φιλοκάλως ἐσπουδασμένα,
μεταδὲς, τοῖς ὑπὸ τῆ ταῦτα ἐωνημένοις φερομένοις αὐτῷ τέτταρσιν ὀβο-
λοῖς τῆς ἡμέρας ἠρκεῖτο, πλείστοις τε ἔτεσι τῆτον φιλοσοφῶν διετέλει τὸν
τρόπον, πάσας ὕλας νεωτερικῶν ἐπιθυμιῶν ἑαυτῆ περιαιρέμενος, καὶ διὰ
πάσης μὲν ἡμέρας οὐ σμικρὰς ἀσκήσεως καμάτες ἀνατλῶν, καὶ τῆς νυ-
κτὸς δὲ τὸν πλείονα χρόνον ταῖς τῶν θείων γραφῶν ἑαυτὸν ἀνατιθεὶς
μελέταις, βίῳ τε ὡς ἔνι μάλιστα ἐγκαρτερῶν φιλοσοφωτάτῳ, τοτὲ μὲν
τοῖς ἐν ἀσιτίαις γυμνασίοις ἐνασκούμενος, τοτὲ δὲ μεμετρημένοις τοῖς κατὰ
τὸν ὕπνον καιροῖς, οὗ μεταλαμβάνειν ὅδ' ὅλως ἐπὶ στρωμνῆς, ἀλλ' ἐπὶ
10 τοὔδαφος διὰ σπεδῆς ἐποιεῖτο. πάντων δὲ μάλιστα τὰς εὐαγγελικὰς τοῦ
Σωτῆρος φωνὰς φυλακτέας εἶναι ᾤετο δεῖν, τάς τε περὶ τῆ μὴ δύο χι-
τῶνας μηδ' ὑποδήμασι χρᾶσθαι παραινούσας, μηδὲ μὴν ταῖς περὶ τῆ μέλ-
11 λοντος χρόνῳ φροντίσι κατατρίβεσθαι. ἀλλὰ καὶ μείζονι τῆς ἡλικίας προ-
θυμίᾳ χρώμενος, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι διακαρτερῶν, εἰς ἄκρον τε
ὑπερβαλλούσης ἀκτημοσύνης ἐλαύνων, τοὺς ἀμφ' αὐτὸν εἰς τὰ μάλιστα
κατέπλησσε, μυρίους μὲν ὅσους λυπῶν εὐχομένους αὐτῷ κοινωνεῖν τῶν ὑπαρ-
χόντων, δι' οὓς ἑώρων αὐτὸν εἰσφέροντα περὶ τὴν θείαν διδασκαλίαν

---

2. post πᾶσαν add. Ἀλεξανδρίων *aeSVH*, om. *cfghikxNBHb*. | 4. τὰ om. *h*. | 6. φασὶ καὶ τὸν *h*. | post τοιόνδε add. καὶ *cfSVH*, om. *aeghikB*. | 15. πρότερον λόγ. ἀρχ. *cefgikE*, λόγ. ἀρχ. πρ. *ahSVH*. | 16. τοῖς add. *cf VSaH*, om. *aeghikNB*. | 22. ἐνασκούμενος add. *acfkSVH*, om. *egh* (i teste Gronov.) *B*. | 25. τάς τε περὶ — Matth. 10, 10. | 26. χρῆσθαι *aeS*. | 29. ὑπερβαλλούσης om. *h*. | 30. ὅσους om. *eh*.

καμάτους, οὐ μήν γε αὐτὸς ἐνδιδοὺς ταῖς καρτερίαις. λέγεται γοῦν καὶ 12
πλειόνων ἐτῶν γῆν πεπατηκέναι, μηδενὶ μηδαμῶς κεχρημένος ὑποδήματι,
ἀλλὰ καὶ οἴνου χρήσεως καὶ τῶν ἄλλων παρὰ τὴν ἀναγκαίαν τροφὴν
πλείστοις ἔτεσιν ἀπεσχημένος, ὥστε ἤδη εἰς κίνδυνον ἀνατροπῆς καὶ δια-
φθορᾶς τῆ θώρακος περιπεσεῖν. τοιαῦτα δὴ φιλοσόφῳ βίῳ τοῖς θεωμένοις 13
παρέχων ὑποδείγματα, εἰκότως ἐπὶ τὸν ὅμοιον αὐτῷ ζῆλον πλείους παρώρμα
τῶν φοιτητῶν, ὥστε ἤδη καὶ τῶν ἀπίστων ἐθνῶν, τῶν τε ἀπὸ παιδείας
καὶ φιλοσοφίας οὐ τὰς τυχόντας ὑπάγεσθαι τῇ δι' αὐτῆ διδασκαλίᾳ·
οἷς καὶ αὐτοῖς γνησίως ἐν βάθει ψυχῆς τὴν εἰς τὸν θεῖον λόγον πίστιν
δι' αὐτῆ παραδεχομένοις διαπρέπειν συνέβαινε κατὰ τὸν τότε τῆ διωγμῆ
καιρὸν, ὡς καί τινας αὐτῶν ἁλόντας μαρτυρίῳ τελειωθῆναι.

CAP. 4.

Ὅσοι δι' αὐτοῦ κατηχηθέντες προήχθησαν μάρτυρες.

(Nic. H. E. V, 6. 7.)

Πρῶτος μὲν ἦν τούτων ὁ μικρῷ πρόσθεν δηλωθεὶς Πλούταρχος ἦν· 1
οὗ τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀπαγομένῳ σμικρῆ δεῖν αὖθις ὁ, περὶ οὗ ὁ λόγος,
συμπαρὼν αὐτῷ εἰς ὑστάτην τοῦ βίου τελευτὴν ὑπὸ τῶν αὐτοῦ πολιτῶν
ἀνῄρητο, ὡς αἴτιος αὐτῷ πεφηνὼς τῆ θανάτε· θεῆ δὲ αὐτὸν ἐτήρει καὶ
τότε βελή. μετὰ δὲ Πλούταρχον δεύτερος τῶν Ὠριγένους φοιτητῶν μάρτυς 2
ἀναδείκνυται Σερῆνος, διὰ πυρὸς τὴν δοκιμὴν ἧς παρειλήφει πίστεως
παρεσχημένος. τῆς αὐτῆς διατριβῆς τρίτος καθίσταται μάρτυς Ἡρα- 3
κλείδης, καὶ ἐπὶ τούτῳ τέταρτος Ἥρων, ὁ μὲν πρότερος ἔτι κατηχέμενος,
ὁ δὲ νεοφώτιστος, τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθέντες. ἔτι πρὸς τούτοις τῆς αὐτῆς
σχολῆς πέμπτος ἀθλητὴς τῆς εὐσεβείας ἀνακηρύττεται ἕτερος τῆ πρώτε
Σερῆνος, ὃν μετ' πλείστην βασάνων ὑπομονὴν κεφαλῆς ἀποτομῇ κολα-
σθῆναι λόγος ἔχει. καὶ γυναικῶν δὲ Ἡραῖς ἔτι κατηχεμένη τὸ βάπτισμα,
ὡς φησίν πε αὐτὸς, τὸ διὰ πυρὸς λαβεῖσα τὸν βίον ἐξελήλυθεν.

---

1. γε αὐτὸς *cfgikx*, αὐτός γε *aehE*. | 6. αὐτῷ] αὐτῆ *aeS*, αὐτῷ ceteri. | 8. δι' add. *aceghikSV*, om. *btV*^{a}*S*^{a}*H*, ἑαυτῆ *df*. | 16. θανάτῳ *c*, θάνατον ceteri *codd.* et *E.* cf. III, 30. p. 105, 8. VI, 3. p. 203, 21. VI, 5. p. 206, 17. VII, 15. de mart. Palaest. c. 8. 11. | ὁ post αὖθις om. *c*. | 25. κεφαλῆς ἀποτομῇ *cfVHS*^{a}, κεφαλῆς (om. ἀποτομῇ) *a*, κεφαλικῇ *eg*, κεφαλῇ *hikB*, fort. recte, nam κεφαλῆς κολασθῆναι λόγος ἔχει ἀποτομῇ *xS*. | 26. Ἡραῖς] ἡ Ῥαΐς *x*, ἡ Ῥαΐς *S*. | 27. φησίν πε *cfik*, πέ φησιν volgo. | τό om. *h*.

CAP. 5.

Περὶ Ποταμιαίνης.

(Nic. H. E. V, 7.)

1 Ἕβδομος δὲ ἐν τούτοις ἀριθμείσθω Βασιλείδης, τὴν περιβόητον Ποτα-
μίαιναν ἀπαγαγών, περὶ ἧς πολὺς ὁ λόγος εἰσέτι νῦν παρὰ τοῖς ἐπιχω- 1
ρίοις ᾄδεται, μυρία μὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ σώματος ἁγνείας τε καὶ παρθενίας,
ἐν ᾗ διέπρεψε, πρὸς ἐραστὰς ἀγωνισαμένης, (καὶ γὰρ ἦν αὐτῇ ἀκμαῖον
πρὸς τῇ ψυχῇ καὶ τὸ τοῦ σώματος ὡραῖον ἐπήνθει), μυρία δὲ ὑπὲρ τῆς
εἰς Χριστὸν πίστεως ἀνατλησάσης, καὶ τέλος μετὰ δεινὰς καὶ φρικτὰς
2 εἰκῆν βασάνους ἅμα τῇ μητρὶ Μαρκέλλῃ διὰ πυρὸς τελειωθείσης. φασί 1
γέ τοι τὸν δικαστήν, (Ἀκύλας ἦν τούτῳ ὄνομα), χαλεπὰς ἐπιθέντα αὐτῇ
κατὰ παντὸς τοῦ σώματος αἰκίας, τέλος ἐφ' ὕβρει τοῦ σώματος μονομά-
χοις αὐτὴν ἀπειλῆσαι παραδῶναι· τὴν δὲ βραχύ τι εἰς ἑαυτὴν ἐπισκεψα-
μένην, ἐρωτηθεῖσαν ὃ κρίνειε, τοιαύτην δῶναι ἀπόκρισιν, δι' ἧς ἐδόκει
3 νενομισμένον τι αὐτοῖς ἀσεβὲς ἀποφθέγξασθαι. ἅμα δὲ λόγῳ τὸν τῆς 1
ἀποφάσεως ὅρον καταδεξαμένην ὁ Βασιλείδης, εἴ τις ὢν τῶν ἐν στρα-
τείαις ἀναφερομένων, ἀπάγει παραλαβὼν τὴν ἐπὶ θανάτῳ. ὡς δὲ τὸ
πλῆθος ἐνοχλεῖν αὐτῇ καὶ ἀκολάστοις ἐνυβρίζειν ῥήμασιν ἐπειρᾶτο, ὁ
μὲν ἀνεῖργεν ἀποσοβῶν τοὺς ἐνυβρίζοντας, πλεῖστον ἔλεον καὶ φιλανθρω-
πίαν εἰς αὐτὴν ἐνδεικνύμενος, ἡ δὲ τῆς περὶ αὐτὴν συμπαθείας ἀποδε- 2
ξαμένη τὸν ἄνδρα θαῤῥεῖν παρακελεύεται· ἐξαιτήσεσθαι γὰρ αὐτὸν ἀπελ-
θοῦσαν παρὰ τοῦ ἑαυτῆς Κυρίου, καὶ οὐκ εἰς μακρὸν τῶν εἰς αὐτὴν
4 πεπραγμένων τὴν ἀμοιβὴν ἀποτίσειν αὐτῷ. ταῦτα δὲ εἰποῦσαν γενναίως
τὴν ἔξοδον ὑποστῆναι, πίττης ἐμπύρου κατὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος
ἀπ' ἄκρων ποδῶν καὶ μέχρι κορυφῆς ῥεύματι καὶ κατὰ μικρὸν περιχυθείσης 2
5 αὐτῇ. καὶ ὁ μὲν τῆς ἀοιδίμου κόρης τοιοῦτος κατηγώνιστο ἆθλος. οὐ
μακρὸν δὲ χρόνον διαλιπὼν ὁ Βασιλείδης, ὅρκον διά τινα αἰτίαν πρὸς
τῶν συστρατιωτῶν αἰτηθείς, μὴ ἐξεῖναι αὐτῷ τὸ παράπαν ὀμνύναι δι-
εβεβαιοῦτο· Χριστιανὸν γὰρ ὑπάρχειν, καὶ τοῦτο ἐμφανῶς ὁμολογεῖν. παύ-
ζειν μὲν ἓν ἐνομίζετο τέως τὰ πρῶτα, ὡς δὲ ἐπιμόνως ἀπισχυρίζετο, 3
ἄγεται ἐπὶ τὸν δικαστήν, ἐφ' οὗ τὴν ἔνστασιν ὁμολογήσας δεσμοῖς παρα-

---

4. δὲ add. *cfhVH*, om. *aegikSS*^{a}*B*. | 7. διέπρεψε] διέτρεψε *H* errore typ. | ἀγωνισαμένης *eghikvNVS*^{a}*H*, ἀγωνισαμένη *acfSB*. | 8. ὑπὲρ — πίστεως add. *acfE*, om. *eghik*. | 9. ἀνατλησάσης *cfgx*, ἀνατλάσης *aehikE*. | 10. τῇ add. *cfikNE*, om. *aegh*. | Μαρκέλλῃ *aeghkE*, Μαρκέλλᾳ *cfi* (hic suprascripto *η*). | 11. ἐπιτιθέντα *h*. | 13. εἰς *bcdfikH*^{a}, πρὸς *aeghE*. | 18. αὐτῇ *cfikVH*, αὐτὴν *aeghSS*^{a}*B*. | 21. ἐξαιτήσεσθαι *aehE*, ἐξαιτήσασθαι *cfgikx*. | 25. καὶ post ῥεύματι om. *h*. | μικρὸν *bcdfik*, βραχὺ *aeghE*. | 28. στρατιωτῶν *c*.

δίδοται. τῶν δὲ κατὰ θεὸν ἀδελφῶν ὡς αὐτὸν ἀφικνουμένων, καὶ τὴν 6
αἰτίαν τῆς ἀθρόας καὶ παραδόξου ταύτης ὁρμῆς πυνθανομένων, λέγεται
εἰπεῖν, ὡς ἄρα Ποταμίαινα τρισὶν ὕστερον ἡμέραις τῆ μαρτυρίᾳ νύκτωρ
ἐπιστᾶσα στέφανον αὐτῆ τῇ κεφαλῇ περιθεῖσα εἴη, φαίη τε παρακεκλη-
κέναι χάριν αὐτοῦ τὸν Κύριον, καὶ τῆς ἀξιώσεως τετυχηκέναι, οὐκ εἰς
μακρόν τε αὐτὸν παραλήψεσθαι. ἐπὶ τούτοις τῶν ἀδελφῶν τῆς ἐν Κυρίῳ
σφραγίδος μεταδόντων αὐτῷ, τῇ μετέπειτα ἡμέρᾳ τῷ τῆ Κυρίᾳ διαπρέ-
ψας μαρτυρίῳ τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται. καὶ ἄλλοι δὲ πλείους τῶν κατ' 7
Ἀλεξάνδρειαν ἀθρόως τῷ Χριστῆ λόγῳ προσελθεῖν κατὰ τὸς δεδηλω-
μένους ἱστορῆνται, ὡς δὴ καθ' ὕπνους τῆς Ποταμιαίνης ἐπιφανείσης καὶ
προσκεκλημένης αὐτούς. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὧδε ἐχέτω.

CAP. 6.

Περὶ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως.

(Nic. H. E. IV, 33.)

Πάνταινον δὲ Κλήμης διαδεξάμενος τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν κατη-
χήσεως εἰς ἐκεῖνο τῆ καιρῷ καθηγεῖτο, ὡς καὶ τὸν Ὠριγένην τῶν φοι-
τητῶν γενέσθαι αὐτῆ. τήν γέ τοι τῶν Στρωματέων αὐτῆ πραγματείαν
ὁ Κλήμης ὑπομνηματιζόμενος, κατὰ τὸ πρῶτον σύγγραμμα χρονικὴν ἐκ-
θέμενος γραφήν, εἰς τὴν Κομόδου τελευτὴν περιγράφει τοὺς χρόνους, ὡς
εἶναι σαφεῖς, ὅτι κατὰ Σεβῆρον αὐτῷ πεπόνηται τὰ σπουδάσματα, οὗ τοὺς
χρόνους ὁ παρὼν ἱστορεῖ λόγος.

CAP. 7.

Περὶ Ἰούδα συγγραφέως.

(Nic. H. E. IV, 35.)

Ἐν τούτῳ καὶ Ἰούδας συγγραφέων ἕτερος, εἰς τὰς παρὰ τῷ Δανιὴλ
ἑβδομήκοντα ἑβδομάδας ἐγγράφως διαλεχθείς, ἐπὶ τὸ δέκατον τῆς Σεβήρου
βασιλείας ἵστησι τὴν χρονογραφίαν, ὃς καὶ τὴν θρυλουμένην τῆ ἀντιχρίστῳ

---

1. ἀφικνουμένων *cfgik*, ἀφικομένων *aehE*. | 10. post καὶ add. ἐπὶ τὸν θεῖον λόγον *bcdfsvVH*, om. *aeghikSV*ª. | 12. Uncinis inclusit cap. 6 et 7 Strothius, quum narrationis filum nimium abrumpant, pessimeque cohaereant tam cum antecedentibus, quam cum consequentibus. Rufinus haec duo capita capiti tertio immeruit. | 16. τῶν φ. γ. αὐτῆ *aehSS*ª*HB*, φ. γ. τῶν αὐτῆ *g*, τῶν φ. αὐτῆ παῖδα ὄντα γενέσθαι *bcdfV*, ἔτι παῖδα ὄντα τῶν φ. αὐτῆ γενέσθαι *ik*. | 17. αὐτῆ add. *cfik*, om. vulgo. | πραγματίαν *cf*. | 18. τὸ om. *h*. | 19. περιγράφει — Strom. I, 21, 139 seqq. (p. 145 seqq. Sylb.). | 20. Σεβῆρον *cg*. | πεπόνηται *ga*, πεπόνητο vulgo. | 27. θρυλουμένην *cfgik*, θρυλλουμένην *aeSS*ª*HB*, θρυλλομένην *V*.

παρουσίαν ἤδη τότε πλησιάζειν φέτο· ὕτω σφοδρῶς ἡ τῆ τότε καθ' ἡμῶν διωγμῆ κίνησις τὰς τῶν πολλῶν ἀνατεταράχει διανοίας.

CAP. 8.

Περὶ τοῦ τολμηθέντος Ὠριγένει.

(Nic. H. E. V, 8.)

1 Ἐν τούτῳ δὲ τῆς κατηχήσεως ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας τὸ ἔργον ἐπιτε-
λοῦντι τῷ Ὠριγένει πρᾶγμά τι διαπέπρακται, φρενὸς μὲν ἀτελοῦς καὶ νεα-
2 νικῆς, πίστεως δὲ ὁμοῦ καὶ σωφροσύνης μέγιστον δεῖγμα περιέχον. τὸ γὰρ
„εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν"
ἁπλούστερον καὶ νεανικώτερον ἐκλαβὼν ὁμοῦ μὲν σωτήριον φωνὴν ἀποπληροῦν
οἰόμενος, ὁμοῦ δὲ καὶ διὰ τὸ νέον τὴν ἡλικίαν ὄντα μὴ ἀνδράσι μόνον,
καὶ γυναιξὶ δὲ τὰ θεῖα προσομιλεῖν, ὡς ἂν πᾶσαν τὴν παρὰ τοῖς ἀπί-
στοις αἰσχρᾶς διαβολῆς ὑπόνοιαν ἀποκλείσειε, τὴν σωτήριον φωνὴν ἔργοις
ἐπιτελέσαι ὡρμήθη, τοὺς πολλοὺς τῶν ἀμφ' αὐτὸν γνωρίμων διαλαθεῖν
3 φροντίσας. ἐκ ἦν δὲ ἄρα δυνατὸν αὐτῷ καίπερ βουλομένῳ τοσοῦτον ἔργον
ἐπικρύψασθαι. γνὸς δῆτα ὕστερον ὁ Δημήτριος, ἅτε τῆς αὐτόθι παροι-
κίας προεστὼς, εὖ μάλα μὲν αὐτὸν ἀποθαυμάζει τῆ τολμήματος, τὴν
δέ γε προθυμίαν καὶ τὸ γνήσιον αὐτῆ τῆς πίστεως ἀποδεξάμενος, θαῤῥεῖν
αὐτίκα παρακελεύεται, καὶ νῦν μᾶλλον ἔχεσθαι αὐτὸν τῆ τῆς κατηχή-
4 σεως ἔργῳ παρορμᾷ. ἀλλὰ τότε μὲν ἦτος τοιοῦτός τις ἦν. οὐ μακροῖς
δὲ χρόνοις ὕστερον ὁ αὐτὸς ὁρῶν εὖ πράττοντα, μέγαν τε καὶ λαμπρὸν
καὶ παρὰ πᾶσιν ὄντα βεβοημένον, ἀνθρώπινόν τι πεπονθὼς τοῖς ἀνὰ τὴν
οἰκουμένην ἐπισκόποις καταγράφειν ὡς ἀποπωτάτω τῆ πραχθέντος αὐτῷ
ἐπειρᾶτο, ὅτε γε τῶν κατὰ Παλαιστίνην οἱ μάλιστα δόκιμοι καὶ δια-
πρέποντες Καισαρείας τε καὶ Ἱεροσολύμων ἐπίσκοποι πρεσβείων τὸν Ὠρι-
γένην καὶ τῆς ἀνωτάτω τιμῆς ἄξιον εἶναι δοκιμάσαντες χεῖρας εἰς
5 πρεσβυτέριον αὐτῷ τεθείκασι. τηνικαῦτα δ' ἦν εἰς μέγα δόξης προελ-
θόντος αὐτῆ, ὄνομά τε παρὰ τοῖς πανταχῆ πᾶσιν ἀνθρώποις καὶ κλέος
ἀρετῆς καὶ σοφίας οὐ σμικρὸν κτησαμένου, μηδεμιᾶς ἄλλης εὐπορῶν ὁ
Δημήτριος κατηγορίας, τῆς πάλαι ἐν παιδὶ γεγονυίας αὐτῷ πράξεως δεινὴν
ποιεῖται διαβολὴν, συμπεριλαβεῖν τολμήσας ταῖς κατηγορίαις τὰς ἐπὶ τὸ

1. τότε καθ' ἡμῶν *cfikx*, καθ' ἡμῶν τότε *aehE*. | 2. τῶν om. *h*. | ἀνατεταράχει *cfikVH*, ἀνετάραττε *aehSS*^{a}*B*. | 7. διαπέπρακται *chikVHB*, πέπρακται *aegSS*^{a}. | 8. δὲ *bcdfgxB*, γε *h*, τε *ik*, γε μὴν *aeSVH*. | ὁμοῦ καὶ *aeghikE*, ὅμως (om. καὶ) *bcdfx*. | 9. εἰσὶν — Matth. 19, 12. | 23. αὐτῷ add. *eefSVH*, om. *aghikB*. | 24. ὅτε *bcdfhikV*, ὅτι *aegSS*^{a}*H* prob. *V*^{a}. | 25. τὸν Ὠριγένην] Ὠριγένη *ik*. | 29. ἄλλης om. *h*.

πρεσβυτέριον αὐτὸν προάξαντας. ταῦτα μὲν οὖν μικρὸν ὑπεράχθη ὕστερον. 6
τότε γε μὴν ὁ Ὠριγένης ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας τὸ τῆς θείας διδασκαλίας ἔργον εἰς πάντας ἀφυλάκτως τοὺς προσιόντας νύκτωρ καὶ μεθημέραν ἐπετέλει, τοῖς θείοις ἀόκνως μαθήμασι καὶ τοῖς ὡς αὐτὸν φοιτῶσι τὴν
5 πᾶσαν ἀνατιθεὶς σχολήν. ἐπὶ δέκα δὲ καὶ ὀκτὼ ἔτεσι τὴν ἀρχὴν ἐπι- 7
κρατήσαντα Σεβῆρον Ἀντωνῖνος ὁ παῖς διαδέχεται. ἐν τούτῳ δὲ τῶν κατὰ τὸν διωγμὸν ἀνδρισαμένων καὶ μετὰ τὰς ἐν ὁμολογίαις ἀγῶνας διὰ προνοίας θεῖ πεφυλαγμένων εἷς τις ὢν ὁ Ἀλέξανδρος, ὃν ἀρτίως ἐπίσκοπον τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας ἐδηλώσαμεν, οἷα ταῖς ὑπὲρ Χριστοῦ δια-
10 πρίψας ὁμολογίαις, τῆς δηλωθείσης ἐπισκοπῆς ἀξιοῦται, ἔτι Ναρκίσσου, ὃς ἦν αὐτῇ πρότερος, περιόντος τῷ βίῳ.

CAP. 9.

Περὶ τῶν κατὰ Νάρκισσον παραδόξων.
(Nic. H. E. V, 9.)

15 Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα παράδοξα οἱ τῆς παροικίας πολῖται ὡσὰν 1
ἐκ παραδόσεως τῶν κατὰ διαδοχὴν ἀδελφῶν τῇ Ναρκίσσῳ μνημονεύουσιν, ἐν οἷς καὶ τοιόνδε τι θαῦμα δι' αὐτῆς γεγονὸς ἱστορῆσι. κατὰ τὴν με- 2
γάλην ποτὲ τῇ πάσχα διανυκτέρευσιν τἄλλαιόν φασι τοῖς διακόνοις ἐπιλιπεῖν. ἐφ' ᾧ τὸ πᾶν πλῆθος δεινῆς ἀθυμίας διαλαβόυσης τὸν Νάρκισσον
20 τοῖς τὰ φῶτα παρασκευάζουσιν ἐπιτάξαι, ὕδωρ ἀνιμήσαντας ὡς αὐτὸν κομιεῖσθαι. τότε δὲ ἅμα λόγῳ πραχθέντος ἐπευξάμενον τῷ ὕδατι ἐγχέαι 3
κατὰ τῶν λύχνων πίστει τῇ εἰς τὸν Κύριον γνησίᾳ παρακελεύσασθαι. ποιησάντων δὲ καὶ τοῦτο παρὰ πάντα λόγον δυνάμει παραδόξῳ καὶ θείᾳ μεταβαλεῖν ἐξ ὕδατος εἰς ἐλαίᾳ ποιότητα τὴν φύσιν, παρά τε πλείστοις
25 τῶν αὐτόθι ἀδελφῶν ἐπὶ μήκιστον ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς ἡμᾶς βραχύ τι δεῖγμα τοῦ τότε θαύματος φυλαχθῆναι. ἄλλα τε πλεῖστα περὶ τοῦ βίου τοῦδε τοῦ 4
ἀνδρὸς μνήμης ἄξια καταλέγουσιν, ἐν οἷς καὶ τοιόνδε τι. τὸ εὔτονον αὐτοῦ καὶ στερρὸν τοῦ βίου φαῦλοί τινες ἀνθρωπίσκοι μὴ οἷοί τε φέρειν, δέει τοῦ μὴ δίκην ὑποσχεῖν ἁλόντας, διὰ τὸ μυρία κακὰ ἑαυτοῖς συνειδέναι,

---

1. ὑπεράχθη ὕστερον *acfgikxBHᵇ*, ὕστ. ὑπερ. *ehSVH*. | 3. πάντας *cfikx*, ἅπαντας *aeghE*. | 10. post ὁμολογίαις add. κατὰ τὸν τοῦ διωγμοῦ καιρὸν *qdfi* (in marg.) *kV*, om. *aeghi* (teste Gronov.) *RSVᵃSᵃB*, uncis illa inclusit *H*. | 15. ὡσὰν *cfx*, ὡς volgo. | 20. post ἀνιμήσαντας add. ἔκ τινος παρακειμένης φρέατος *cfSVHSᵃ*, om. *aeghikBHᵇ*. | 21. κομιεῖσθαι *cfikx*, κομίσαι *aeghE*. | τότε] τοῦ *cf*. | 24. ποιότητα *abceghikxSVB*, πιότητα *dfsRVᵃSᵃH*. | 25. αὐτόθι add. *cfgikxSSᵃB*, om. *aehVH*. | 29. συνειδέναι *bcdfhik* (in marg.) *ixVSᵃHB*, συνεγνωκέναι *aegi* (in marg.) *kS*.

συσκευὴν κατ' αὐτῶ προλαβόντες συῤῥάπτεσι, καί τινα δεινὴν καταχέεσιν
5 αὐτῶ διαβολήν. εἶτα πιστύμενοι τὰς ἀκροωμένας ὅρκοις ἐβεβαίων τὰς κατηγορίας, καὶ ὁ μὲν ἦ μὴν ἀπόλοιτο πυρὶ ὤμνυεν, ὁ δὲ ἦ μὴν σκαιᾷ νόσῳ δαπανηθείη τὸ σῶμα, ὁ δὲ τρίτος ἦ μὴν τὰς ὁράσεις πηρωθείη. ἀλλ' ἐδ' ἕτως αὐτοῖς, καίπερ ὀμνύσι, τῶν πιστῶν τις προσεῖχε τὸν νᾶν, διὰ τὴν εἰς πάντας λάμπεσαν ἐκ τῆ παντὸς σωφροσύνην τε καὶ παρά-
6 ρετον ἀγωγὴν τῆ Ναρκίσσε. αὐτός γε μὴν τὴν τῶν εἰρημένων μηδαμῶς ὑπομένων μοχθηρίαν, καὶ ἄλλως ἐκ μακρῆ τὸν φιλόσοφον ἀσπαζόμενος βίον, διαδρὰς πᾶν τὸ τῆς ἐκκλησίας πλῆθος, ἐν ἐρημίαις καὶ ἀφανέσιν
7 ἀγροῖς λανθάνων, πλείστοις ἔτεσι διέτριβεν. ἀλλ' οὐ καὶ ὁ τῆς δίκης 1 μέγας ὀφθαλμὸς ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις ἠρέμει, μετῆει δὲ ὡς τάχιστα τὺς ἀσεβεῖς αἷς καθ' ἑαυτῶν ἐπιορκῆντες κατεδήσαντο ἀραῖς. ὁ μὲν ἦν πρῶτος, ἐκ μηδεμιᾶς προφάσεως ἁπλῶς ἕτως μικρῆ διαπεσόντος ἐφ' ἧς κατέμενεν οἰκίας σπινθῆρος, νύκτωρ ὑφαφθείσης ἁπάσης, παγγενῆ κατα-
φλέγεται. ὁ δὲ ἀθρόως τὸ σῶμα ἐξ ἄκρων ποδῶν ἐπὶ κεφαλὴν, ἧς αὐτὸς 1
8 προσετίμησεν ἑαυτῷ, νόσε πίμπλαται. ὁ δὲ τρίτος τὰς τῶν προτέρων συνιδὼν ἐκβάσεις, καὶ τοῦ πάντων ἐφόρου θεοῦ τρέσας τὴν ἀδιάδραστον δίκην, ὡμολόγει μὲν τοῖς πᾶσι τὰ κοινῆ σφίσιν αὐτοῖς ἐσκαιωρημένα, τοσαύταις δὲ κατετρύχετο μεταμελόμενος οἰμωγαῖς, δακρύων τε ἐς τοσῦτον οὐκ ἀπέλιπεν, ἕως ἄμφω διεφθάρη τὰς ὄψεις. καὶ οἶδε μὲν τῆς 2
ψευδολογίας τοιαύτας ὑπέσχον τιμωρίας.

CAP. 10.

Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπισκόπων.

(Nic. H. E. V, 10.)

Τῆ δὲ Ναρκίσσε ἀνακεχωρηκότος, καὶ μηδαμῶς ὅπη ὢν τυγχάνοι 1
γιγνωσκομένε, δόξαν τοῖς τῶν ὁμόρων ἐκκλησιῶν προεστῶσιν ἐφ' ἑτέρε μετίασιν ἐπισκόπε χειροτονίαν. Δῖος τύτῳ ὄνομα ἦν· ὃν οὐ πολὺν προστάντα χρόνον Γερμανίων διαδέχεται καὶ τῦτον Γόρδιος, καθ' ὃν ὥσπερ ἐξ ἀναβιώσεως ἀναφανείς ποθεν ὁ Νάρκισσος αὖθις ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν προστασίαν παρακαλεῖται, μειζόνως ἔτι μᾶλλον τῶν πάντων ἀγασθέντων αὐτὸν, τῆς τε ἀναχωρήσεως ἕνεκα καὶ τῆς φιλοσοφίας, καὶ ἐφ' ἅπασι δι' ἣν παρὰ τῆ θεῆ κατηξίωτο ἐκδίκησιν.

---

10. οὐ καὶ] οὐκ ἐᾷ *ae*S. | 14. παγγενῆ *acfhi* (a sec. m.), παγγενεῖ *gikn N*, παγγενὶ *e*.

CAP. 11.

Περὶ Ἀλεξάνδρου.

Καὶ δὴ μηκέθ' οἷός τε ὄντος λειτουργεῖν διὰ λιπαρὸν γῆρας, τὸν 1
εἰρημένον Ἀλέξανδρον, ἐπίσκοπον ἑτέρας ὑπάρχοντα παροικίας, οἰκονομίᾳ
θεοῦ ἐπὶ τὴν ἅμα τῷ Ναρκίσσῳ λειτουργίαν ἐκάλει, κατὰ ἀποκάλυψιν
νύκτωρ αὐτῷ δι' ὁράματος φανεῖσαν. ταύτῃ δ' ἦν ὡς κατά τι θεοπρό- 2
πιον ἐκ τῆς Καππαδοκῶν γῆς, ἔνθα τὸ πρῶτον τῆς ἐπισκοπῆς ἠξίωτο,
τὴν πορείαν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα εὐχῆς καὶ τῶν τόπων ἱστορίας ἕνεκεν
πεποιημένον φιλοφρονέστατα οἱ τῇδε ὑπολαβόντες ἐκέτ' οἴκαδε παλινο-
στεῖν αὐτῷ ἐπιτρέπεσι, καθ' ἑτέραν ἀποκάλυψιν καὶ αὐτοῖς νύκτωρ
ὀφθεῖσαν, μίαν τε φωνὴν σαφεστάτην τοῖς μάλιστα αὐτῶν σπεδαίοις
χρήσασαν· ἐδήλε γὰρ προελθόντας ἔξω πυλῶν τὸν ἐκ θεοῦ προωρισμένον
αὐτοῖς ἐπίσκοπον ὑποδέξασθαι. τοῦτο δὲ πράξαντες μετὰ κοινῆς τῶν ἐπι-
σκόπων, οἳ τὰς πέριξ διεῖπον ἐκκλησίας, γνώμης ἐπάναγκες αὐτὸν παρα-
μένειν βιάζονται. μνημονεύει γέ τοι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος ἐν ἰδίαις 3
ἐπιστολαῖς ταῖς πρὸς Ἀντινοείτας εἰσέτι νῦν παρ' ἡμῖν σωζομέναις τῆς
Ναρκίσσου σὺν αὐτῷ προεδρίας, ταῦτα κατὰ λέξιν ἐπὶ τέλει γράφων τῆς
ἐπιστολῆς· „ἀσπάζεται ὑμᾶς Νάρκισσος, ὁ πρὸ ἐμοῦ διέπων τὸν τόπον
„τῆς ἐπισκοπῆς τὸν ἐνθάδε, καὶ νῦν συνεξεταζόμενός μοι διὰ τῶν εὐχῶν,
„ἑκατὸν δεκαὲξ ἔτη ἠνυκώς, παρακαλῶν ὑμᾶς ὁμοίως ἐμοὶ ὁμοφρονῆσαι.“
καὶ ταῦτα μὲν ἕτως εἶχε. τῆς δὲ κατ' Ἀντιόχειαν ἐκκλησίας Σαρα- 4
πίωνος ἀναπαυσαμένου τὴν ἐπισκοπὴν διαδέχεται Ἀσκληπιάδης, ἐν ταῖς
κατὰ τὸν διωγμὸν ὁμολογίας διαπρέψας καὶ αὐτός. μέμνηται καὶ τῆς 5
τότε καταστάσεως Ἀλέξανδρος, Ἀντιοχεῦσι γράφων ὧδε· „Ἀλέξανδρος,
„δοῦλος καὶ δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῇ μακαρίᾳ ἐκκλησίᾳ Ἀντιοχέων ἐν
„Κυρίῳ χαίρειν. ἐλαφρά μοι καὶ κοῦφα τὰ δεσμὰ ὁ Κύριος ἐποίησε κατὰ
„τὸν καιρὸν τῆς εἰρκτῆς, πυθομένῳ μοι, τῆς ἁγίας ὑμῶν τῶν Ἀντιοχέων
„ἐκκλησίας κατὰ τὴν θείαν πρόνοιαν Ἀσκληπιάδην τὸν ἐπιτηδειότατον
„κατ' ἀξίαν τὴν πίστιν τῆς ἐπισκοπῆς ἐγκεχειρισμένον.“ ταύτην δὲ τὴν 6
ἐπιστολὴν σημαίνει διὰ Κλήμεντος ἀπεσταλκέναι, πρὸς τῷ τέλει τοῦτον
γράφων τὸν τρόπον· „ταῦτα δὲ ὑμῖν, κύριοί μου ἀδελφοί, τὰ γράμματα

---

6. ὡς *cfgikxNHb*, ὥσπερ *aehSVSaHB*. | 7. post τῆς add. τῶν *ahSVH*, om. *cefgikNB*. | 9. post ὑπολαβ. add. ἀδελφοὶ *cfi* (in marg.) *kxN*, om. *aegh* (i teste Gronov.) *BSSaHK* (de Ruf. p. 289). | παλινοστεῖν αὐτῷ *cfikx*, αὐτῷ καὶ. *aeghE*. | 16. Ἀντινοείτας] Ἀντινοίτας *aeNSSa*. | 17. post τῆς add. αὐτῆς *aehE*, om. *bcdfikVaHb*. | 24. post κατας. add. ὁ *cf*. | 25. δοῦλος *eghiks VSaHB*, ὁ δοῦλος *bcdfN*. | ἐκκλ. Ἀντ. *cfik*, Ἀντ. ἐκκλ. volgo. | 27. μοι add. *cfgikxHb*, om. *aehNE*. | 29. κατ' ἀξίαν τῆς πίστεως τὴν ἐπισκοπὴν ἐγκ. *N* prob. *VaSa*.

„ἀπέστειλα διὰ Κλήμεντος τῷ μακαρίᾳ πρεσβυτέρῳ, ἀνδρὸς ἐναρέτου καὶ
„δοκίμου, ὃν ἴστε καὶ ὑμεῖς καὶ ἐπιγνώσεσθε, ὃς καὶ ἐνθάδε παρὼν
„κατὰ τὴν πρόνοιαν καὶ ἐπισκοπὴν τοῦ δεσπότου ἐπεστήριξέ τε καὶ ηὔξησε
„τὴν τοῦ Κυρίου ἐκκλησίαν.“

CAP. 12.

Περὶ Σαραπίωνος καὶ τῶν φερομένων αὐτοῦ λόγων.
(Nic. H. E. V, 3.)

1 Τοῦ δὲ Σαραπίωνος τῆς περὶ λόγους ἀσκήσεως καὶ ἄλλα μὲν εἰκὸς
σώζεσθαι παρ' ἑτέροις ὑπομνήματα, εἰς ἡμᾶς δὲ μόνα κατῆλθε τὰ πρὸς
Δομνῖνον, ἐκπεπτωκότα τινὰ παρὰ τὸν τοῦ διωγμοῦ καιρὸν ἀπὸ τῆς εἰς
Χριστὸν πίστεως ἐπὶ τὴν ἰουδαϊκὴν ἐθελοθρησκείαν, καὶ τὰ πρὸς Πόντιον
καὶ Καρικὸν ἐκκλησιαστικοὺς ἄνδρας, καὶ ἄλλαι πρὸς ἑτέρους ἐπιστολαί·
2 ἕτερός τε συντεταγμένος αὐτῷ λόγος περὶ τοῦ λεγομένου κατὰ Πέτρον
εὐαγγελίου, ὃν πεποίηται ἀπελέγχων τὰ ψευδῶς ἐν αὐτῷ εἰρημένα, διά
τινας ἐν τῇ κατὰ Ῥωσσὸν παροικίᾳ προφάσει τῆς εἰρημένης γραφῆς εἰς
ἑτεροδόξους διδασκαλίας ἀποκείλαντας. ἀφ' ἧς εὔλογον βραχείας παρα-
θέσθαι λέξεις, δι' ὧν ἦν εἶχε περὶ τοῦ βιβλίου γνώμην προτίθησιν ὧδε
3 γράφων· „ἡμεῖς γὰρ, ἀδελφοί, καὶ Πέτρον καὶ τοὺς ἄλλους ἀποστόλους
„ἀποδεχόμεθα ὡς Χριστόν, τὰ δὲ ὀνόματι αὐτῶν ψευδεπίγραφα ὡς
„ἔμπειροι παραιτέμεθα, γινώσκοντες ὅτι τὰ τοιαῦτα οὐ παρελάβομεν.
4 „ἐγὼ γὰρ γενόμενος παρ' ὑμῖν ὑπενόουν τοὺς πάντας ὀρθῇ πίστει προσφέ-
„ρεσθαι, καὶ μὴ διελθὼν τὸ ὑπ' αὐτῶν προφερόμενον ὀνόματι Πέτρου
„εὐαγγέλιον εἶπον· ὅτι εἰ τοῦτό ἐστι μόνον τὸ δοκοῦν ὑμῖν παρέχειν μικρο-
„ψυχίαν, ἀναγινωσκέσθω. νῦν δὲ μαθὼν, ὅτι αἱρέσει τινὶ ὁ νοῦς αὐτῶν
„ἐνεφώλευεν ἐκ τῶν λεχθέντων μοι, σπεδάσω πάλιν γενέσθαι πρὸς ὑμᾶς,
5 „ὥστε, ἀδελφοὶ, προσδοκᾶτέ με ἐν τάχει. ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, καταλα-
„βόμενοι, ὁποίας ἦν αἱρέσεως ὁ Μαρκιανὸς, καὶ ἑαυτῷ ἠναντιοῦτο μὴ
6 „νοῶν ἃ ἐλάλει, μαθήσεσθε ἐξ ὧν ὑμῖν ἐγράφη. ἐδυνήθημεν γὰρ παρ'

---

8. *δὲ bcdfVH, μὲν ἓν aehikSS*ᵃ*B.* | 10. *Δομνῖνον bcdfhisvx Hieronymi codd. VS*ᵃ*HB, Δόμνον aegi* (a sec. m.) *kRS.* | 16. *ἧς*] *οὗ tS*ᵃ. | 17. *προτίθησιν*] *προστίθησιν xSS*ᵃ*Z.* | 19. *ὀνόματι*] *ὀνόματα aeS.* | 22. *μὴ*] *μὴν hx* haud improbantibus *BH*ᵇ. | 26. *ἡμεῖς*] leg. *ὑμεῖς.* | 27. *Μαρκιανὸς*] *Μαρκίωνος ὃς v.* | *καὶ*] leg. *ὡς καὶ*, ex conj. Valesii, ita quidem, ut enunciatum *ὡς — ἠναντιοῦτο* pendeat a *μαθήσεσθε*. *ὃς καὶ* legisse videtur Rufinus, qui ita vertit: „nos enim novimus, fratres, cujus haereseos fuerit Marcianus, qui etiam sibi ipsi contrarius exstitit, non intelligens, quae loqueretur; quae etiam vos discetis ex his, quae scripta sunt vobis.“ | 28. post *ἐλάλει* add. *ἃ aehE*, om. *bcdfgik.* | *μαθήσεσθαι h.*

„ἄλλων τῶν ἀσκησάντων αὐτὸ τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον, τουτέστι παρὰ τῶν „διαδόχων τῶν καταρξαμένων αὐτῆ, ἃς Δοκητὰς καλοῦμεν, (τὰ γὰρ φρο- „νήματα τὰ πλείονα ἐκείνων ἐστὶ τῆς διδασκαλίας), χρησάμενοι παρ' „αὐτῶν, διελθεῖν, καὶ εὑρεῖν τὰ μὲν πλείονα τῷ ὀρθῷ λόγῳ τῷ Σωτῆρος, „τινὰ δὲ προσδιεσταλμένα, ἃ καὶ ὑπετάξαμεν ὑμῖν." καὶ ταῦτα μὲν τὰ Σαραπίωνος.

CAP. 13.

Περὶ τῶν Κλήμεντος συγγραμμάτων.

(Nic. H. E. IV, 35.)

Τῷ δὲ Κλήμεντος Στρωματεῖς οἱ πάντες ὀκτὼ παρ' ἡμῖν σώζονται, 1 ἃς καὶ τοιαύτης ἠξίωσε προγραφῆς „Τίτῳ Φλαυίῳ Κλήμεντος τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων στρωματεῖς." Ἰσάριθμοί 2 τε τούτοις εἰσὶν οἱ ἐπιγεγραμμένοι Ὑποτυπώσεων αὐτῷ λόγοι, ἐν οἷς ὀνομασὶ ὡς διδασκάλῳ τῷ Πανταίνῳ μνημονεύει, ἐκδοχάς τε αὐτοῦ γράφων καὶ παραδόσεις ἐκτιθέμενος. ἔστι δὲ αὐτῷ καὶ πρὸς Ἕλληνας λόγος ὁ 3 προτρεπτικός, τρεῖς τε οἱ τῷ ἐπιγεγραμμένῳ Παιδαγωγῷ, καὶ „τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος" ἔτως ἐπιγραφεὶς ἕτερος αὐτοῦ λόγος· τό τε περὶ τοῦ πάσχα σύγγραμμα, καὶ διαλέξεις περὶ νηστείας, καὶ περὶ καταλαλιᾶς, καὶ ὁ προτρεπτικὸς εἰς ὑπομονὴν ἢ πρὸς τοὺς νεωστὶ βεβαπτισμένους, καὶ ὁ ἐπιγεγραμμένος κανὼν ἐκκλησιαστικός, ἢ πρὸς τοὺς Ἰουδαΐζοντας, ὃν Ἀλεξάνδρῳ τῷ δεδηλωμένῳ ἐπισκόπῳ ἀνατέθεικεν. ἐν μὲν οὖν τοῖς Στρω- 4 ματεῦσιν οὐ μόνον τῆς θείας κατάστρωσιν πεποίηται γραφῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν παρ' Ἕλλησιν, εἴ τι ἄρα ὠφέλιμον ἐδόκει καὶ αὐτοῖς εἰρῆσθαι, μνημονεύει, τῶν τε παρὰ τοῖς πολλοῖς δογμάτων, τὰ Ἑλλήνων ὁμοῦ καὶ τὰ βαρβάρων ἀναπτύσσων. καὶ ἔτι τὰς τῶν αἱρεσιαρχῶν ψευδοδοξίας εὐ- 5 θύνων ἱστορίαν τε πολλὴν ἐξαπλοῖ, ὑπόθεσιν ἡμῖν πολυμαθῆ παρέχων παιδείας. τούτοις ἅπασι καταμίγνυσι καὶ τὰ φιλοσόφων δόγματα, ὅθεν εἰκότως κατάλληλον τῇ ὑποθέσει καὶ τὴν προγραφὴν τῶν Στρωματέων πεποίηται. κέχρηται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν ἀντιλεγομένων γρα- 6

---

2. φρονήματα τὰ πλείονα *cfxH*^{b}, πλείονα φρονήματα volgo. | 11. προγραφῆς] περιγραφῆς *S*, ἐπιγραφῆς *Gruter.* | 19. ἢ] „Valesius ait, se dudum conjecisse προτρεπτικὸς εἰς ὑπομονὴν πρὸς τοὺς κτλ. et sic in cod. Reg. *(a)* scriptum postea invenisse. In hoc vero codice legitur προτρεπτικὸς πρὸς ὑπομ. εἰς τοὺς κτλ., sicut quoque in *e*, quam lectionem Stephanus expressit. εἰς ὑπομ. *bcdfghikVS*^{a}." Burt. Valesii conjecturam probat *H*^{a}. Duos titulos distinguit Rufinus, cujus versio haec est: „et alius exhortatorius ad patientiam. et alius ad neophytos." | 23. καὶ add. *cfgikxBH*^{b}, om. *aehSVH.* | 24. τὰ βαρβ.] τὰ om. *cfg*, add. *aehikE.*

φῶν μαρτυρίαις, τῆς τε λεγομένης Σολομῶντος σοφίας, καὶ τῆς Ἰησοῦ
τῆ Σιρὰχ, καὶ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς, τῆς τε Βαρνάβα καὶ Κλή-
7 μεντος καὶ Ἰούδα. μνημονεύει τε τῆ πρὸς Ἕλληνας Τατιανῆ λόγε, καὶ
Κασσιανῆ ὡς καὶ αὐτῆ χρονογραφίαν πεποιημένε· ἔτι μὴν Φίλωνος καὶ
Ἀριστοβούλε, Ἰωσήπε τε καὶ Δημητρίε καὶ Εὐπολέμε, ἰουδαίων συγγρα-
φέων, ὡςὰν τούτων ἁπάντων ἐγγράφως πρεσβύτερον τῆς παρ' Ἕλλησιν
8 ἀρχαιογονίας Μωϋσέα τε καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων γένος ἀποδειξάντων. καὶ
ἄλλης δὲ πλείστης χρηστομαθείας ἔμπλεοι οἱ δηλούμενοι τυγχάνουσι τοῦ
ἀνδρὸς λόγοι, ὧν ἐν τῷ πρώτῳ περὶ ἑαυτῆ δηλοῖ ὡς ἔγγιστα τῆς τῶν
ἀποστόλων γενομένε διαδοχῆς. ὑπισχνεῖται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ εἰς τὴν Γέ-
9 νεσιν ὑπομνηματιεῖσθαι. καὶ ἐν τῷ λόγῳ δὲ αὐτῆ τῷ περὶ τῆ πάσχα
ἐκβιασθῆναι ὁμολογεῖ πρὸς τῶν ἑταίρων, ἃς ἔτυχε παρὰ τῶν ἀρχαίων
πρεσβυτέρων ἀκηκοὼς παραδόσεις, γραφῇ τοῖς μετὰ ταῦτα παραδοῦναι.
μέμνηται δὲ ἐν αὐτῷ Μελίτωνος καὶ Εἰρηναίε καί τινων ἑτέρων, ὧν καὶ
τὰς διηγήσεις τέθειται.

CAP. 14.

Ὁπόσων ἐμνημόνευσε γραφῶν.

1 Ἐν δὲ ταῖς Ὑποτυπώσεσι, ξυνελόντα εἰπεῖν, πάσης τῆς ἐνδιαθήκε
γραφῆς ἐπιτετμημένας πεποίηται διηγήσεις, μηδὲ τὰς ἀντιλεγομένας παρελ-
θών, τὴν Ἰούδα λέγω καὶ τὰς λοιπὰς καθολικὰς ἐπιστολὰς, τήν τε Βαρ-
2 νάβα καὶ τὴν Πέτρε λεγομένην ἀποκάλυψιν. καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους δὲ
ἐπιστολὴν Παύλε μὲν εἶναί φησι, γεγράφθαι δὲ Ἑβραίοις Ἑβραϊκῇ φωνῇ,
Λουκᾶν δὲ φιλοτίμως αὐτὴν μεθερμηνεύσαντα ἐκδοῦναι τοῖς Ἕλλησιν, ὅθεν
τὸν αὐτὸν χρῶτα εὑρίσκεσθαι κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ταύτης τε τῆς ἐπι-
3 στολῆς καὶ τῶν Πράξεων· μὴ προγεγράφθαι δὲ τὸ „Παῦλος ἀπόστολος,"
εἰκότως· Ἑβραίοις γὰρ, φησίν, ἐπιστέλλων, πρόληψιν εἰληφόσι κατ' αὐτῆ
καὶ ὑποπτεύσιν αὐτὸν, συνετῶς πάνυ ἐκ ἐν ἀρχῇ ἀπέτρεψεν αὐτὸς τὸ
4 ὄνομα θείς. εἶτα ὑποβὰς ἐπιλέγει· „ἤδη δὲ ὡς ὁ μακάριος ἔλεγε πρεσβύ-
„τερος, ἐπεὶ ὁ Κύριος ἀπόστολος ὢν τῆ παντοκράτορος ἀπεστάλη πρὸς
„Ἑβραίους, διὰ μετριότητα ὁ Παῦλος, ὡςὰν εἰς τὰ ἔθνη ἀπεσταλμένος,
„ἐκ ἐγγράφει ἑαυτὸν Ἑβραίων ἀπόστολον, διά τε τὴν πρὸς τὸν Κύριον
„τιμὴν, διά τε τὸ ἐκ περιουσίας καὶ τοῖς Ἑβραίοις ἐπιστέλλειν, ἐθνῶν

1. *Σολομῶντος*] *Σολομῶνος h.* | 3. *τε*] *καὶ h, τε καὶ ik.* | 4. *καὶ Κασσιανῆ* om. *h.* | *χρονογραφίας h.* | 7. *τὸ* om. *h.* | 8. *ἔμπλεοι*] *ἔμπλεω fikN.* | 14. *καὶ* post *ὧν* om. *h.* | 18. *ἐν δὲ ταῖς* — Clem. Alex. fragm. p. 1024 Pott. (IV. p. 88 Klotz.) | 20. *λοιπὰς* om. *ae.* | 21. *τὴν* post *καὶ* om. *h.* | 26. *φησίν*] *φασίν c.* | 27. *ἀπέτρεψεν aceg SS² B, ἐπέτρεψεν g, ἀποτρέψοι N, ἀπέστρεψεν fhikV H.*

κήρυκα ὄντα καὶ ἀπόστολον.“ αὖθις δ' ἐν τοῖς αὐτοῖς ὁ Κλήμης βιβλίοις περὶ τῆς τάξεως τῶν εὐαγγελίων παράδοσιν τῶν ἀνέκαθεν πρεσβυτέρων τέθειται, τῆσδε ἔχεσαν τὸν τρόπον. προγεγράφθαι ἔλεγεν τῶν εὐαγγελίων τὰ περιέχοντα τὰς γενεαλογίας. τὸ δὲ κατὰ Μάρκον ταύτην ἐσχηκέναι τὴν οἰκονομίαν. τῶ Πέτρῳ δημοσίᾳ ἐν Ῥώμῃ κηρύξαντος τὸν λόγον, καὶ πνεύματι τὸ εὐαγγέλιον ἐξειπόντος, τοὺς παρόντας πολλοὺς ὄντας παρακαλέσαι τὸν Μάρκον, ὡσὰν ἀκολουθήσαντα αὐτῷ πόρρωθεν καὶ μεμνημένον τῶν λεχθέντων, ἀναγράψαι τὰ εἰρημένα· ποιήσαντα δὲ τὸ εὐαγγέλιον μεταδῶναι τοῖς δεομένοις αὐτοῦ. ὅπερ ἐπιγνόντα τὸν Πέτρον προτρεπτικῶς μήτε κωλῦσαι μήτε προτρέψασθαι, τὸν μέντοι Ἰωάννην ἔσχατον συνιδόντα, ὅτι τὰ σωματικὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις δεδήλωται, προτραπέντα ὑπὸ τῶν γνωρίμων, πνεύματι θεοφορηθέντα, πνευματικὸν ποιῆσαι εὐαγγέλιον. τοσαῦτα ὁ Κλήμης. πάλιν δ' ὁ δηλωθεὶς Ἀλέξανδρος τῆ Κλήμεντος, ἅμα δὲ καὶ τῆ Πανταίνῳ ἔν τινι πρὸς Ὠριγένην ἐπιστολῇ μνημονεύει, ὡς δὴ γνωρίμων αὐτῷ γενομένων τῶν ἀνδρῶν. γράφει δὲ ἔτως· „τοῦτο „γὰρ καὶ θέλημα θεοῦ, ὡς οἶδας, γέγονεν, ἵνα ἡ ἀπὸ προγόνων ἡμῖν φιλία „μένῃ ἄσυλος, μᾶλλον δὲ θερμοτέρα ἢ καὶ βεβαιοτέρα. πατέρας γὰρ „ἴσμεν τοὺς μακαρίους ἐκείνους τοὺς προοδεύσαντας, πρὸς οὓς μετ' ὀλίγον „ἐσόμεθα, Πάνταινον τὸν μακάριον ὡς ἀληθῶς καὶ κύριον, καὶ τὸν „ἱερὸν Κλήμεντα κύριόν μοι γενόμενον καὶ ὠφελήσαντά με, καὶ εἴ τις „ἕτερος τοιοῦτος, δι' ὧν σε ἐγνώρισα τὸν κατὰ πάντα ἄριστον καὶ κύριόν „μου καὶ ἀδελφόν.“ καὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα. ὁ μέν τοι Ἀδαμάντιος, καὶ τοῦτο γὰρ ἦν τῷ Ὠριγένει ὄνομα, Ζεφυρίνῳ κατὰ τόνδε τὸν χρόνον τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἡγεμόνα ἐπιδημῆσαι τῇ Ῥώμῃ, καὶ αὐτός πε γράφει λέγων „εὐξάμενος τὴν ἀρχαιοτάτην Ῥωμαίων ἐκκλησίαν ἰδεῖν,“ ἔνθα οὐ πολὺ διατρίψας ἐπάνεισιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. καὶ δὴ τὰ συνήθη τῆς κατηχήσεως ἐνταῦθα μετὰ πάσης ἐπλήρου σπουδῆς, Δημητρίου τῶν τῇδε ἐπισκόπου ἔτι τότε παρορμῶντος αὐτὸν καὶ μονονουχὶ ἀντιβολοῦντος, ἀόκνως τὴν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ὠφέλειαν ποιεῖσθαι.

CAP. 15.

Περὶ τοῦ Ἡρακλᾶ.
(Nic. H. E. V, 11.)

Ὁ δ' ὡς ἑαυτὸν ἐώρα μὴ ἐπαρκοῦντα τῇ τῶν θείων βαθυτέρᾳ σχολῇ, τῇ τε ἐξετάσει καὶ ἑρμηνείᾳ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, καὶ προσέτι τῇ τῶν

3. ἔλεγεν] ἐλέγετο *S*, ἔφη *g*, om. *B*. | 9. τὸν Πέτρον — προτρέψασθαι] τὸν Πέτρον πυρῶσαι καὶ προτρέψασθαι εἰς ἔντευξιν αὐτῷ conj. *Christophors.* coll. II, 15. p. 57, 8., quam conjecturam refellit Kimmel de Ruf. p. 290 seqq. | προτρεπτικῶς] προφανῶς conj. *Va.* | 17. μένῃ *acehNE*, μεινῃ *fika*. | 19. ὡς om. *aegikS*. | 22. μὲν *cfgik*, γέ *aehE*. | 25. ὄνομα *aceghE*, ἔνομα *f*, τῦνομα *ik*.

προσιόντων κατηχήσει, μηδ' ἀναπνεῦσαι συγχωρέντων αὐτῷ, ἑτέρων ἐφ' ἑτέροις ἐξ ἕω καὶ μέχρις ἑσπέρας ἐπὶ τὸ παρ' αὐτῷ διδασκαλεῖον φοιτώντων, διανείμας τὰ πλήθη, τὸν Ἡρακλᾶν τῶν γνωρίμων προκρίνας, ἔν τε τοῖς θείοις σπεδαῖον καὶ ἄλλως ὄντα λογιώτατον ἄνδρα καὶ φιλοσοφίας ἐκ ἄμοιρον, κοινωνὸν καθίστη τῆς κατηχήσεως, τῷ μὲν τὴν πρώτην τῶν ἄρτι στοιχειωμένων εἰσαγωγὴν ἐπιτρέψας, αὐτῷ δὲ τὴν τῶν ἐν ἕξει φυλάξας ἀκρόασιν.

CAP. 16.

Ὅπως Ὠριγένης περὶ τὰς Θείας ἐσπουδάκει γραφάς.
(Nic. H. E. V, 11.)

1 Τοσαύτη δὲ εἰσήγετο τῷ Ὠριγένει τῶν θείων λόγων ἀπηκριβωμένη ἐξέτασις, ὡς καὶ τὴν ἑβραΐδα γλῶτταν ἐκμαθεῖν, τάς τε παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις φερομένας πρωτοτύπως αὐτοῖς Ἑβραίων στοιχείοις γραφὰς κτῆμα ἴδιον ποιήσασθαι, ἀνιχνεῦσαί τε τὰς τῶν ἑτέρων παρὰ τὲς ἑβδομήκοντα τὰς ἱερὰς γραφὰς ἡρμηνευκότων ἐκδόσεις, καί τινας ἑτέρας παρὰ τὰς καθημαξευμένας ἑρμηνείας ἐναλλαττέσας, τὴν Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος, ἐφευρεῖν, ἃς ἐκ οἶδ' ὁπόθεν ἔκ τινων μυχῶν τὸν πάλαι
2 λανθανέσας χρόνον εἰς φῶς ἀνιχνεύσας προήγαγεν. ἐφ' ὧν διὰ τὴν ἀδηλότητα, τίνος ἄρ' εἶεν ἐκ εἰδὼς, αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐπεσημήνατο, ὡς ἄρα τὴν μὲν εὗροι ἐν τῇ πρὸς Ἀκτίοις Νικοπόλει, τὴν δὲ ἐν ἑτέρῳ τοιῷδε
3 τόπῳ. ἔν γε μὴν τοῖς ἑξαπλοῖς τῶν ψαλμῶν μετὰ τὰς ἐπισήμους τέσσαρας ἐκδόσεις οὐ μόνον πέμπτην, ἀλλὰ καὶ ἕκτην καὶ ἑβδόμην παραθεὶς ἑρμηνείαν, ἐπὶ μιᾶς αὖθις σεσημείωται, ὡς ἐν Ἰεριχοῖ εὑρημένης ἐν πίθῳ,
4 κατὰ τὲς χρόνες Ἀντωνίνε τὲ υἱῆ Σεβήρε. ταύτας δὲ ἁπάσας ἐπὶ ταὐτὸν συναγαγὼν, διελών τε πρὸς κῶλον, καὶ ἀντιπαραθεὶς ἀλλήλαις μετὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ἑβραίων σημειώσεως, τὰ τῶν λεγομένων ἡμῖν ἑξαπλῶν ἀντίγραφα καταλέλοιπεν, ἰδίως τὴν Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος ἔκδοσιν ἅμα τῇ τῶν ἑβδομήκοντα ἐν τοῖς τετραπλοῖς ἐπικατασκευάσας.

---

2. διδασκαλεῖον] διδασκάλιον *bcdfx*. | 13. φερομένας *cfgx*, ἐμφερομένας *aehE*, ἐκφερομένας *ik* teste Gronov. | 16. καθημαξευμένας] κατασκευαζομένας *e*. | 17. ὁπόθεν *cfgikx Suid.* (v. Ὠριγ.), ὅθεν volgo. | post τινων add. ἀποῤῥήτων S^a ex Nicephoro Rufino et Suida. | 18. εἰς φ. ἀνιχ. προήγαγεν *bcdfiks Suid.* $S^a HB$, ἀνιχν. πρ. εἰς φῶς *aegSV*. | 20. Ἀκτίοις *bcdg*, Ἀρκτίοις *fk*, Ἀκτίῳ *ahi* (a sec. man.) *NE*, ἄρκτες *e*. | τοιῷδε τόπῳ *bcdfgikxNS*^{a}*B*, τόπῳ τοιῷδε *aehSVH*. e codice *i* secunda manus erasit v. τοιῷδε, adjecto in margine scholio hoc: ὁ δὲ ἕτερος τόπος ἡ ἱεριχὼ λέγεται ἐν ἱστορίας δ' λόγῳ. | 22. οὐ μόνον κτλ.] οὐ μόνον πέμπτην καὶ ἕκτην, ἀλλὰ καὶ ἑβδόμην conj. V^a. | 26. ἡμῖν ἑξαπ. *cfikx*, ἑξαπλ. ἡμῖν *aeghN Suid. E*. | 28. τετραπλοῖς] τετρασσοῖς *eikN*. | ἐπικατασκευάσας *bcdefhxVV*^{a}*HH*^{a}*B*, ἐπισκευάσας *aik Suid. SS*^{a}.

CAP. 17.

Περὶ Συμμάχου τοῦ ἑρμηνέως.
(Nic. H. E. V, 12.)

Τῶν γε μὴν ἑρμηνευτῶν αὐτῶν δὴ τούτων ἱστέον, Ἐβιωναῖον τὸν Σύμμαχον γεγονέναι. αἵρεσις δέ ἐστιν ἡ τῶν Ἐβιωναίων ἔτω καλεμένη τῶν τὸν Χριστὸν ἐξ Ἰωσὴφ καὶ Μαρίας γεγονέναι φασκόντων, ψιλόν τε ἄνθρωπον ὑπειληφότων αὐτὸν, καὶ τὸν νόμον χρῆναι ἰουδαϊκώτερον φυλάττειν ἀπισχυριζομένων, ὥς πε καὶ ἐκ τῆς πρόσθεν ἱστορίας ἔγνωμεν. καὶ ὑπομνήματα δὲ τῶ Συμμάχε εἰσέτι νῦν φέρεται, ἐν οἷς δοκεῖ πρὸς τὸ κατὰ Ματθαῖον ἀποτεινόμενος εὐαγγέλιον τὴν δεδηλωμένην αἵρεσιν κρατύνειν. ταῦτα δὲ ὁ Ὠριγένης μετὰ καὶ ἄλλων εἰς τὰς γραφὰς ἑρμηνειῶν τῶ Συμμάχε σημαίνει παρὰ Ἰουλιανῆς τινὸς εἰληφέναι, ἣν καί φησι παρ' αὐτῶ Συμμάχε τὰς βίβλες διαδεξασθαι.

CAP. 18.

Περὶ Ἀμβροσίου.
(Nic. H. E. V, 12.)

Ἐν τούτῳ καὶ Ἀμβρόσιος, τὰ τῆς Οὐαλεντίνε φρονῶν αἱρέσεως, πρὸς τῆς ὑπὸ Ὠριγένες πρεσβευομένης ἀληθείας ἐλεγχθείς, καὶ ὡςὰν ὑπὸ φωτὸς καταυγασθεὶς τὴν διάνοιαν, τῷ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀρθοδοξίας προστίθεται λόγῳ· καὶ ἄλλοι δὲ πλείες τῶν ἀπὸ παιδείας, τῆς περὶ τὸν Ὠριγένην φήμης πανταχόσε βοωμένης, ἔρεσαν ὡς αὐτὸν, πεῖραν τῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς λόγοις ἱκανότητος τἀνδρὸς ληψόμενοι· μυρίοι δὲ τῶν αἱρετικῶν, φιλοσόφων τε τῶν μάλιστα ἐπιφανῶν ἐκ ὀλίγοι διὰ σπεδῆς αὐτῷ προσεῖχον, μονονεχὶ πρὸς τοῖς θείοις καὶ τὰ τῆς ἔξωθεν φιλοσοφίας πρὸς αὐτῶ παιδευόμενοι. εἰσῆγέ τε γὰρ ὅσες εὐφυῶς ἔχοντας ἑώρα καὶ ἐπὶ τὰ φιλόσοφα μαθήματα, γεωμετρίαν καὶ ἀριθμητικὴν καὶ τὰ ἄλλα προπαιδεύματα παραδιδὲς, εἵς τε τὰς αἱρέσεις τὰς παρὰ τοῖς φιλοσόφοις προάγων, καὶ τὰ παρὰ τούτοις συγγράμματα διηγύμενος, ὑπομνηματιζόμενός τε καὶ θεωρῶν εἰς ἕκαστα, ὥστε μέγαν καὶ παρ' αὐτοῖς Ἕλλησι φιλόσοφον τὸν ἄνδρα κηρύττεσθαι. πολλὲς δὲ καὶ τῶν ἰδιωτικωτέρων ἐνῆγεν ἐπὶ τὰ ἐγκύκλια γράμματα, οὐ μικρὰν αὐτοῖς ἔσεσθαι φάσκων ἐξ ἐκείνων ἐπιτηδειότητα εἰς τὴν τῶν θείων γραφῶν θεωρίαν τε καὶ παρασκευήν. ὅθεν μάλιστα καὶ ἑαυτῷ ἀναγκαίαν ἡγήσατο τὴν περὶ τὰ κοσμικὰ καὶ φιλόσοφα μαθήματα ἄσκησιν.

---

21. Ὠριγένην] Ὠριγένη *ik.* | 22. δὲ *cfgikxBH*^{b}, τε *aehSVH.* | 24. μονονεχὶ add. *cfik Suid. SVS*^{a}*HH*^{b}, om. *aeghB.* | 26. φιλόσοφα] φιλόλογα *eh Grut.* | 34. φιλόσοφα] φιλόλογα *m.*

CAP. 19.

Ὅσα περὶ Ὠριγένους μνημονεύεται.

(Nic. H. E. V, 12. 13.)

1 *Μάρτυρες δὲ καὶ τῆς περὶ ταῦτα αὐτῷ κατορθώσεως αὐτῶν Ἑλλήνων οἱ κατ' αὐτὸν ἠκμακότες φιλόσοφοι, ὧν ἐν συγγράμμασι πολλὴν μνήμην εὕρομεν τῷ ἀνδρός, τοτὲ μὲν αὐτῷ προσφωνέντων τὰς ἑαυτῶν λόγους, τοτὲ δὲ ὡς διδασκάλῳ εἰς ἐπίκρισιν τὰς ἰδίας ἀναφερόντων πόνους.*

2 *Τί δεῖ ταῦτα λέγειν, ὅτε καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς ἐν Σικελίᾳ καταστὰς Πορφύριος, συγγράμματα καθ' ἡμῶν ἐνστησάμενος, καὶ δι' αὐτῶν τὰς θείας γραφὰς διαβάλλειν πεπειραμένος, τῶν τε εἰς αὐτὰς ἐξηγησαμένων μηδενὸς μηδὲν μηδαμῶς φαῦλον ἔγκλημα τοῖς δόγμασιν ἐπιβαλεῖν δυνηθείς, ἀπορίᾳ λόγων ἐπὶ τὸ λοιδορεῖν τρέπεται καὶ τὰς ἐξηγητὰς ἐνδιαβάλλειν,*

3 *ὧν μάλιστα τὸν Ὠριγένην· ὃν κατὰ τὴν νέαν ἡλικίαν ἐγνωκέναι φήσας διαβάλλειν μὲν πειρᾶται, συνιστῶν δὲ ἄρα τὸν ἄνδρα ἐλάνθανε, τὰ μὲν ἐπαληθεύων, ἐν οἷς ἐδ' ἑτέρως αὐτῷ λέγειν ἦν δυνατὸν, τὰ δὲ καὶ ψευδόμενος, ἐν οἷς λήσεσθαι ἐνόμιζε, καὶ τοτὲ μὲν ὡς Χριστιανοῦ κατηγορῶν, τοτὲ δὲ τὴν περὶ τὰ φιλόσοφα μαθήματα ἐπίδοσιν αὐτοῦ*

4 *διαγράφων. ἄκρε δ' ἂν ἃ φησι κατὰ λέξιν· „τῆς δὴ μοχθηρίας τῶν „ἰουδαϊκῶν γραφῶν ἐκ ἀπόστασιν, λύσιν δέ τινες εὑρεῖν προθυμηθέντες, „ἐπ' ἐξηγήσεις ἐτράποντο ἀσυγκλώστως καὶ ἀναρμόστως τοῖς γεγραμμένοις, „ἐκ ἀπολογίαν μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ὀθνείων, παραδοχὴν δὲ καὶ ἔπαινον „τοῖς οἰκείοις φερούσας. αἰνίγματα γὰρ τὰ φανερῶς παρὰ Μωϋσεῖ λεγό„μενα εἶναι κομπάσαντες, καὶ ἐπιθειάσαντες ὡς θεσπίσματα πλήρη κρυ„φίων μυστηρίων, διά τε τῆ τύφῳ τὸ κριτικὸν τῆς ψυχῆς καταγοητεύ-*

5 *„σαντες, ἐπάγεσιν ἐξηγήσεις.“ εἶτα μεθ' ἕτερά φησιν· „ὁ δὲ τρόπος „τῆς ἀτοπίας ἐξ ἀνδρός, ᾧ κἀγὼ κομιδῇ νέος ὢν ἔτι ἐντετύχηκα, σφό„δρα εὐδοκιμήσαντος καὶ ἔτι δι' ὧν καταλέλοιπε συγγραμμάτων εὐδοκι„μοῦντος, παρειλήφθω Ὠριγένης, οὗ κλέος παρὰ τοῖς διδασκάλοις τούτων*

6 *„τῶν λόγων μέγα διαδέδοται. ἀκροατὴς γὰρ ἦτος Ἀμμωνίῳ τῷ πλείστην „ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐπίδοσιν ἐν φιλοσοφίᾳ ἐσχηκότος γεγονὼς, „εἰς μὲν τὴν τῶν λόγων ἐμπειρίαν πολλὴν παρὰ τῷ διδασκάλῳ τὴν ὠφέ„λειαν ἐκτήσατο, εἰς δὲ τὴν ὀρθὴν τοῦ βίου προαίρεσιν τὴν ἐναντίαν*

7 *„ἐκείνῳ πορείαν ἐποιήσατο. Ἀμμώνιος μὲν γὰρ Χριστιανὸς ἐν Χριστια„νοῖς ἀνατραφεὶς τοῖς γονεῦσιν, ὅτε τοῦ φρονεῖν καὶ τῆς φιλοσοφίας*

---

12. *ἐνδιαβάλλειν cfikH*^{b}, *διαβάλλειν aeghB*. | 13. *ὃν* om. *g*. | 17. post *αὐτῷ* add. *θαυμάζων καὶ aegSVH*, om. *bcdfhixBH*^{b}. | 29. *μέγα* om. *h*. | 33. post *ἐκείνῳ* add. *τῷ βίῳ aeSVH*, om. *cfghikwNB*.

„ἥψατο, εὐθὺς πρὸς τὴν κατὰ νόμους πολιτείαν μετεβάλετο, Ὠριγένης
„δὲ Ἕλλην ἐν Ἕλλησι παιδευθεὶς λόγοις πρὸς τὸ βάρβαρον ἐξώκειλε
„τόλμημα· ᾧ δὴ φέρων αὐτόν τε καὶ τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἕξιν ἐκαπή-
„λευσε, κατὰ μὲν τὸν βίον Χριστιανῶς ζῶν καὶ παρανόμως, κατὰ δὲ
„τὰς περὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῶ θείω δόξας ἑλληνίζων καὶ τὰ Ἑλλή-
„νων τοῖς ὀθνείοις ὑποβαλλόμενος μύθοις. συνῆν τε γὰρ ἀεὶ τῷ Πλά- 8
„τωνι, τοῖς τε Νουμηνίῳ καὶ Κρονίῳ, Ἀπολλοφάνῃ τε καὶ Λογγίνῳ καὶ
„Μοδεράτῳ Νικομάχῳ τε καὶ τῶν ἐν τοῖς Πυθαγορείοις ἐλλογίμων ἀν-
„δρῶν ὡμίλει συγγράμμασιν· ἐχρῆτο δὲ καὶ Χαιρήμονος τοῦ Στωϊκοῦ,
„Κορνούτῳ τε ταῖς βίβλοις, παρ' ὧν τὸν μεταληπτικὸν τῶν παρ' Ἕλλησι
„μυστηρίων γνοὺς τρόπον ταῖς ἰουδαϊκαῖς προσῆψε γραφαῖς.“ ταῦτα τῷ 9
Πορφυρίῳ κατὰ τὸ τρίτον σύγγραμμα τῶν γραφέντων αὐτῷ κατὰ Χρι-
στιανῶν εἴρηται, ἐπαληθεύσαντι μὲν περὶ τῆς τἀνδρὸς ἀσκήσεως καὶ
πολυμαθείας, ψευσαμένῳ δὲ σαφῶς (τί γὰρ ἂν ἔμελλεν ὁ κατὰ Χριστια-
νῶν;) ἐν οἷς αὐτὸν μὲν ἐξ Ἑλλήνων φησὶν μετατεθεῖσθαι, τὸν δ' Ἀμ-
μώνιον ἐκ βίου τοῦ κατὰ τὴν θεοσέβειαν ἐπὶ τὸν ἐθνικὸν τρόπον ἐκπεσεῖν.
τῷ τε γὰρ Ὠριγένει τὰ τῆς κατὰ Χριστὸν διδασκαλίας ἐκ προγόνων 10
ἐσώζετο, ὡς καὶ τὰ τῆς πρόσθεν ἱστορίας ἐδήλωσε, τῷ τε Ἀμμωνίῳ τὰ
τῆς ἐνθέου φιλοσοφίας ἀκέραια καὶ ἀδιάπτωτα καὶ μέχρις ἰσχάτης τοῦ
βίου διέμενε τελευτῆς, ὥς πω καὶ οἱ τἀνδρὸς εἰσέτι νῦν μαρτυρῆσι πόνοι,
δι' ὧν κατέλιπε συγγραμμάτων παρὰ τοῖς πλείστοις εὐδοκιμοῦντος· ὥσπερ
ἦν καὶ ὁ ἐπιγεγραμμένος περὶ τῆς Μωϋσέως καὶ Ἰησοῦ συμφωνίας, καὶ
ὅσοι ἄλλοι παρὰ τοῖς φιλοκάλοις εὑρηνται. ταῦτα μὲν οὖν εἰς παρά- 11
στασιν κείσθω τῆς τε τῶ ψευδηγόρω συκοφαντίας καὶ τῆς Ὠριγένους καὶ

---

3. αὐτόν τε] αὐτόν τε volgo, αὐτό τε (quod non improbat H^b) vel ἑαυτὸν αὐτό τε conj. V^a. Ruf. vertit: „quo se conferens omne illud praeclarum ingenium philosophicis litteris expolitum vitiavit atque corrupit,“ unde Valesius suspicatur legisse eum ᾧ δὴ φέρων αὐτὸν, καὶ τὴν κτλ. (omisso τε). at nihil mutandum, nisi αὐτύν, quod volgo legitur, in αὐτόν. verte: „quo facto protinus (φέρων = φερόμενος) et se ipsum et quem adeptus erat in philosophia usum corrupit atque adulteravit.“ Addita voce φέρων vel φερόμενος indicari impetum quendam, in vulgus notum est (cf. Hemsterhus. ad Luc. D. M. 6, 3. Herm. Vig. p. 776. Heinichen. Suppl. not. in Eus. p. 46): et quod Hermannus adnotat, participium φέρων ita tantum usurpari, ut conjunctum sit cum verbis motum aliquem significantibus, id nostro cum loco bene conciliari potest, quum vox φέρων spectet ad vocem ἐξοκέλλειν. | 5. post ἑλληνίζων add. τε *aeghkNE*, om. *cfi*. | 8. Πυθαγορείοις *aehNE*, Πυθαγορίοις *cfgikx*. | 10. Κορνούτῳ] Κορνούτε *gik Suid*. | 14. πολυμαθείας *acfghk* (a sec. man.), πολυμαθίας *eikN*. | 15. ἐξ Ἑ. φησὶν *cfikx*, φησιν ἐξ Ἑ. *aeghE*. | 16. τὴν add. *cfikVH*, om. *aegh Suid. SS*^{a} *B*. | 21. πλείστοις] πολλοῖς *cfx*. | εὐδοκιμοῦντος *acfghE*, εὐδοκιμοῦντες *eik*. | 24. κείσθω *bdfx*, ἐγκείσθω volgo.

περὶ τὰ Ἑλλήνων μαθήματα πολυπειρίας, περὶ ἧς πρός τινας μεμψα-
μένους αὐτῷ διὰ τὴν περὶ ἐκεῖνα σπουδὴν ἀπολογούμενος ἐν ἐπιστολῇ τινὶ
12 ταῦτα γράφει· „ἐπεὶ δὲ ἀνακειμένῳ μοι τῷ λόγῳ, τῆς φήμης διατρε-
„χούσης περὶ τῆς ἕξεως ἡμῶν, προσῆσαν ὁτὲ μὲν αἱρετικοὶ, ὁτὲ δὲ οἱ
„ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, καὶ μάλιστα τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ, ἔδοξεν
„ἐξετάσαι τά τε τῶν αἱρετικῶν δόγματα, καὶ τὰ τῶν φιλοσόφων περὶ
13 „ἀληθείας λέγειν ἐπαγγελλόμενα. τοῦτο δὲ πεποιήκαμεν μιμησάμενοί τε
„τὸν πρὸ ἡμῶν πολλὰς ὠφελήσαντα Πάνταινον, ὃν ὀλίγην ἐν ἐκείνοις
„ἐσχηκότα παρασκευὴν, καὶ τὸν νῦν ἐν τῷ πρεσβυτερίῳ καθεζόμενον
„Ἀλεξανδρέων Ἡρακλᾶν, ὅντινα εὗρον παρὰ τῷ διδασκάλῳ τῶν φιλο-
„σόφων μαθημάτων, ἤδη πέντε ἔτεσιν αὐτῷ προσκαρτερήσαντα, πρὶν ἢ
14 „ἐμὲ ἄρξασθαι ἀκούειν ἐκείνων τῶν λόγων. διὸ καὶ πρότερον κοινῇ ἐσθῆτι
„χρώμενος, ἀποδυσάμενος, καὶ φιλόσοφον ἀναλαβὼν σχῆμα, μέχρι τοῦ
„δεῦρο τηρεῖ, βιβλία τε Ἑλλήνων κατὰ δύναμιν οὐ παύεται φιλολογῶν."
καὶ ταῦτα μὲν αὐτῷ περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀσκήσεως ἀπολογουμένῳ εἴρηται.
15 κατὰ τοῦτον δὲ τὸν χρόνον ἐπ' Ἀλεξανδρείας αὐτῷ τὰς διατριβὰς ποιου-
μένῳ ἐπιστάς τις τῶν στρατιωτικῶν ἀνεδίδου γράμματα, Δημητρίῳ τε τῷ
τῆς παροικίας ἐπισκόπῳ καὶ τῷ τότε τῆς Αἰγύπτου ἐπάρχῳ παρὰ τοῦ τῆς
Ἀραβίας ἡγουμένου, ὡς ἂν μετὰ σπουδῆς ἁπάσης τὸν Ὠριγένην πέμψουσιν
κοινωνήσοντα λόγων αὐτῷ. τοιγαροῦν προπεμφθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἀφικνεῖται
ἐπὶ τὴν Ἀραβίαν. ἐκ δὲ μακρὸν τὰ τῆς ἀφίξεως εἰς πέρας ἀγαγὼν
16 αὖθις ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπανῆει. χρόνου δὲ μεταξὺ διαγενομένου, οὐ
σμικρᾷ κατὰ τὴν πόλιν ἀναῤῥιπισθέντος πολέμου, ὑπεξελθὼν τῆς Ἀλεξαν-
δρείας, καὶ μηδὲ τὰς κατ' Αἴγυπτον διατριβὰς ἀσφαλεῖς ἑαυτῷ ἡγούμενος,
ἐλθὼν ἐπὶ Παλαιστίνης, ἐν Καισαρείᾳ τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο, ἔνθα καὶ
διαλέγεσθαι τάς τε θείας ἑρμηνεύειν γραφὰς ἐπὶ τῇ κοινῇ τῆς ἐκκλησίας
οἱ τῇδε ἐπίσκοποι, καίτοι τῆς τῷ πρεσβυτερίῳ χειροτονίας ἐδέπω τετυ-
17 χηκότα αὐτὸν ἠξίουν. ὃ καὶ αὐτὸ γένοιτ' ἂν ἔκδηλον ἀφ' ὧν περὶ τότε
Δημητρίῳ γράφοντες Ἀλέξανδρος ὁ Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος καὶ Θεόκτι-
στος ὁ Καισαρείας ὧδέ πως ἀπολογοῦνται· „προσέθηκε δὲ τοῖς γράμ-
„μασιν, ὅτι τοῦτο ἐδέποτε ἠκούσθη ἐδὲ νῦν γεγένηται, τὸ παρόντων ἐπι-

6. τὰ τῶν *acfghVHB*, τὰ ὑπὸ τῶν *ekN Suid. SS*^{a}, τὰ παρὰ τῶν *i* (a sec. man.). | 9. τὸν] τῶν *c*. | 11. αὐτῷ] αὐτὸν *NH*^{a} (Tom. III. p. 320). | πρὶν ἢ *ck* (teste Gronov.) *x*, ἢ om. volgo. | 12. διὸ] δι' ὃν *h*. | 20. τοιγαροῦν *cfE*, καὶ δὴ *aegi* (a sec m.) *k*, ὁ δὲ *h*. | προπεμφθεὶς ὑπ' αὐτῶν add. *cfkE*, om. *aegh*. | 24. καὶ μηδὲ — ἡγούμενος om. *eh*. | 25. ἐλθὼν] ἦει μὲν *eh*, om. *g*. | Παλαιστίνης *acefgE*, Παλαιστίνην *hikN*. | post Καισαρ. add. δὲ *egh*. | 31. νῦν] ἕως νῦν *h*.

„σκόπων λαϊκὴς ὁμιλεῖν, ἐκ οἷδ' ὅπως προφανῶς ἐκ ἀληθῆ λέγων. ὅπε 18
„γεῖν εὑρίσκονται οἱ ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ ὠφελεῖν τὰς ἀδελφὰς, καὶ παρα-
„καλοῦνται τῷ λαῷ προσομιλεῖν ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐπισκόπων, ὥσπερ ἐν
„Λαράνδοις Εὔελπις ὑπὸ Νέωνος, καὶ ἐν Ἰκονίῳ Παυλῖνος ὑπὸ Κέλσε,
„καὶ ἐν Συννάδοις Θεόδωρος ὑπὸ Ἀττικοῦ τῶν μακαρίων ἀδελφῶν. εἰκὸς
„δὲ καὶ ἐν ἄλλοις τόποις τοῦτο γίνεσθαι, ἡμᾶς δὲ μὴ εἰδέναι." τοῦτον
καὶ ἔτι νέος ὢν ὁ δηλούμενος ἀνὴρ οὐ πρὸς μόνων τῶν συνήθων, ἀλλὰ
καὶ τῶν ἐπὶ ξένης ἐπισκόπων ἐτιμᾶτο τὸν τρόπον. ἀλλὰ γὰρ αὖθις τῇ 19
Δημητρίε διὰ γραμμάτων αὐτὸν ἀνακαλέσαντος, δι' ἀνδρῶν τε διακόνων
τῆς ἐκκλησίας ἐπισπεύσαντος ἐπανελθεῖν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀφικό-
μενος τὰς συνήθεις ἀπετέλει σπουδάς.

CAP. 20.

Ὅσοι τῶν τηνικάδε φέρονται λόγοι.

(Nic. H. E. V, 15.)

Ἤκμαζον δὲ κατὰ τοῦτο πλείους λόγιοι καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες, 1
ὧν καὶ ἐπιστολὰς ἃς πρὸς ἀλλήλους διεχάραττον ἔτι νῦν σωζομένας εὑρεῖν
εὔπορον, αἳ καὶ εἰς ἡμᾶς ἐφυλάχθησαν ἐν τῇ κατὰ Αἰλίαν βιβλιοθήκῃ,
πρὸς τῷ τηνικάδε τὴν αὐτόθι διέποντος ἐκκλησίαν Ἀλεξάνδρου ἐπισκευα-
σθείσῃ, ἀφ' ἧς καὶ αὐτοὶ τὰς ὕλας τῆς μετὰ χεῖρας ὑποθέσεως ἐπὶ ταὐτὸ
συναγαγεῖν δεδυνήμεθα. τούτων Βήρυλλος σὺν ἐπιστολαῖς καὶ συγγράμ- 2
μασι διαφόρες φιλοκαλίας καταλέλοιπεν. ἐπίσκοπος δ' ἦτος ἦν τῶν κατὰ
Βόστραν Ἀράβων· ὡσαύτως δὲ καὶ Ἱππόλυτος, ἑτέρας που καὶ αὐτὸς
προεστὼς ἐκκλησίας. ἦλθε δὲ εἰς ἡμᾶς καὶ Γαΐε λογιωτάτε ἀνδρὸς διά- 3
λογος, ἐπὶ Ῥώμης κατὰ Ζεφυρῖνον πρὸς Πρόκλον τῆς κατὰ Φρύγας αἱρέ-
σεως ὑπερμαχοῦντα κεκινημένος, ἐν ᾧ τῶν δι' ἐναντίας τὴν περὶ τὸ συν-
τάττειν καινὰς γραφὰς προπέτειάν τε καὶ τόλμαν ἐπιστομίζων τῶν τῇ
ἱερᾷ ἀποστόλε δεκατριῶν μόνων ἐπιστολῶν μνημονεύει, τὴν πρὸς Ἑβραίους
μὴ συναριθμήσας ταῖς λοιπαῖς· ἐπεὶ καὶ εἰς δεῦρο παρὰ Ῥωμαίων τισὶν
οὐ νομίζεται τῇ ἀποστόλε συγκάνειν.

---

6. τοῦτον] τοῦτο *fikN* mutata interpunctione. | 7. καὶ post τοῦτον om. *h*. | post ἀνὴρ add. Ὠριγένης *aeSV*, om. *bcdfghikeS*^{a}*HB*. | 8. ἀλλὰ γὰρ αὖθις] αὖθις δὲ *egh*. | 11. ἀπετέλει *cfik*, ἀποτελεῖ *k*, ἐπετέλει *aehE*. | 17. post κατὰ add. τὴν *aeSVH*, om. *cfghikN*. | 18. ἐκκλησίαν *cfhikaVS*^{a}*B*, παροικίαν *aeg SHS*^{a}. | 20. Βήρυλλος] Κύριλλος *fmp*. | συγγράμμασι *aceSVH*, συγγράμματε (om. καὶ) *g*, συγγραμμάτων *fhikB*.

CAP. 21.

Ὅσοι κατὰ τούσδε ἐπίσκοποι ἐγνωρίζοντο.

(Nic. H. E. V, 26.)

1 *Ἀλλὰ γὰρ Ἀντωνῖνον ἔτη βασιλεύσαντα ἑπτὰ καὶ μῆνας ἓξ Μακρῖνος διαδέχεται. τότε δ' ἐπ' ἐνιαυτὸν διαγενομένου αὖθις ἕτερος Ἀντωνῖνος τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν παραλαμβάνει, οὗ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ὁ Ῥωμαίων ἐπίσκοπος Ζεφυρῖνος μεταλλάττει τὸν βίον, ὅλοις ὀκτωκαί-*
2 *δεκα διακατασχὼν ἔτεσι τὴν λειτουργίαν. μεθ' ὃν Κάλλιστος τὴν ἐπισκοπὴν ἐγχειρίζεται, ὃς ἐπιβιώσας ἔτεσιν πέντε Οὐρβανῷ τὴν λειτουργίαν καταλείπει. αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐπὶ τούτοις διαδέχεται τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν, ἐπὶ τέτταρσι μόνοις ἔτεσιν Ἀντωνίνου διαγενομένου. ἐν τούτῳ δὲ καὶ*
3 *ἐπὶ τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας Ἀσκληπιάδην Φιλητὸς διαδέχεται. τοῦ δὲ αὐτοκράτορος μήτηρ, Μαμμαία τοὔνομα, γυνὴ θεοσεβεστάτη εἴ καί τις ἄλλη γεγονυῖα καὶ εὐλαβὴς τὸν τρόπον, τῆς Ὠριγένους πανταχόσε βοωμένης φήμης, ὡς καὶ μέχρι τῶν αὐτῆς ἐλθεῖν ἀκοῶν, περὶ πολλοῦ ποιεῖται τῆς τοῦ ἀνδρὸς θέας ἀξιωθῆναι, καὶ τῆς ὑπὸ πάντων θαυμαζομένης περὶ*
4 *τὰ θεῖα συνέσεως αὐτοῦ πεῖραν λαβεῖν. ἐπ' Ἀντιοχείας δῆτα διατρίβουσα μετὰ στρατιωτικῆς δορυφορίας αὐτὸν ἀνακαλεῖται. παρ' ᾗ χρόνον διατρίψας, πλεῖστά τε ὅσα εἰς τὴν τοῦ Κυρίου δόξαν καὶ τῆς τοῦ θείου διδασκαλείου ἀρετῆς ἐπιδειξάμενος, ἐπὶ τὰς συνήθεις ἔσπευδε διατριβάς.*

CAP. 22.

Ὅσα τῶν Ἱππολύτου εἰς ἡμᾶς ἦλθεν.

(Nic. H. E. V, 15.)

Τότε δῆτα καὶ Ἱππόλυτος συντάττων μετὰ πλείστων ἄλλων ὑπομνημάτων καὶ τὸ περὶ τοῦ πάσχα πεποίηται σύγγραμμα, ἐν ᾧ τῶν χρόνων ἀναγραφὴν ἐκθέμενος, καί τινα κανόνα ἐκκαιδεκαετηρίδος περὶ τοῦ πάσχα προθεὶς, ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Ἀλεξάνδρου αὐτοκράτορος τοὺς χρόνους περιγράφει. τῶν δὲ λοιπῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα ἐστὶ τάδε· εἰς τὴν ἑξαήμερον, εἰς τὰ μετὰ τὴν ἑξαήμερον, πρὸς Μαρκίωνα, εἰς τὸ ᾆσμα, εἰς μέρη τοῦ Ἰεζεκιήλ, περὶ τοῦ πάσχα, πρὸς ἁπάσας τὰς αἱρέσεις· πλεῖστά τε ἄλλα καὶ παρὰ πολλοῖς εὕροις ἂν σωζόμενα.

---

9. *ἔτεσιν cfghikNBH*^{b}, *ἔτη aeSVHS*^{a}. | *λειτουργίαν cfgxB, ἐκκλησίαν aehikSVHS*^{a}. | 13. *εἰ καί τις ἄλλη θεοσ. γυνὴ eh.* | 14. *ἄλλη — τρόπον* om. *g, γεγονυῖα — τρόπον* om. *eh, καὶ εὐλ. τὸν τρ.* om. *ik.* | 20. *διδασκαλεῖς aehE, διδασκαλίᾳ bcdfgikx.* | 27. *Ἀλεξ. αὐτοκ. cfik, αὐτοκ. Ἀλεξ. aeghE.*

CAP. 23.

Περὶ τῆς Ὠριγένους σπουδῆς καὶ ὡς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πρεσβείου ἠξιώθη.
(Nic. H. E. V, 18.)

Ἐξ ἐκείνε δὲ καὶ Ὠριγένει τῶν εἰς τὰς θείας γραφὰς ὑπομνημάτων 1
ἐγίνετο ἀρχὴ, Ἀμβροσίου ἐς τὰ μάλιστα παρορμῶντος αὐτὸν μυρίαις ὁσαιςῦν προτροπαῖς, οὐ ταῖς διὰ λόγων καὶ παρακλήσεσιν αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφθονωτάταις τῶν ἐπιτηδείων χορηγίαις. ταχυγράφοι γὰρ αὐτῷ 2
πλείες ἢ ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν παρῆσαν ὑπαγορεύοντι, χρόνοις τεταγμένοις ἀλλήλες ἀμείβοντες· βιβλιογράφοι τε ἐχ ἧττες, ἅμα καὶ κόραις ἐπὶ τὸ καλλιγραφεῖν ἠσκημέναις· ὧν ἁπάντων τὴν δέεσαν τῶν ἐπιτηδείων ἄφθονον περιεσίαν ὁ Ἀμβρόσιος παρεστήσατο, ναὶ μὴν καὶ ἐν τῇ περὶ τὰ θεῖα λόγια ἀσκήσει τε καὶ σπεδῇ προθυμίαν ἄφατον αὐτῷ συνεισέφερεν, ᾗ καὶ μάλιστα αὐτὸν πρᾢτρεπεν ἐπὶ τὴν τῶν ὑπομνημάτων σύνταξιν. τάτων δὲ ἔτως ἐχόντων Οὐρβανὸν ἐπισκοπεύσαντα τῆς Ῥωμαίων ἐκκλη- 3
σίας ἔτεσιν ὀκτὼ διαδέχεται Ποντιανὸς, τῆς δ' Ἀντιοχέων μετὰ Φιλητὸν Ζεβῖνος. καθ' ὃς Ὠριγένης ἐπειγόσης χρείας ἐκκλησιαστικῶν ἕνεκα πραγμά- 4
των ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στειλάμενος τὴν διὰ Παλαιστίνης πρεσβυτερίε χειροθεσίαν ἐν Καισαρείᾳ πρὸς τῶν τῇδε ἐπισκόπων ἀναλαμβάνει. τὰ μὲν ἓν ἐπὶ τάτῳ περὶ αὐτᾶ κεκινημένα, τά τε ἐπὶ τοῖς κινηθεῖσι δεδογμένα τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶσιν, ὅσα τε ἄλλα ἀκμάζων περὶ τὸν θεῖον εἰσενήνεκται λόγον, ἰδίας δεόμενα συντάξεως, μετρίως ἐν τῷ δευτέρῳ ἧς ὑπὲρ αὐτᾶ πεποιήμεθα ἀπολογίας ἀνεγράψαμεν.

CAP. 24.

Τίνα ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξηγήσατο.
(Nic. H. E. V, 15.)

Ταῦτα δὲ ἐκείνοις δέοι ἂν προσεπιθεῖναι δηλοῦντας, ὡς ἐν μὲν τῷ 1
ἕκτῳ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐξηγητικῶν σημαίνει τὰ πρότερα πέντε ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἔτ' ὄντα αὐτὸν συντάξαι, τῆς δ' εἰς τὸ πᾶν εὐαγγέλιον αὐτὸ δὴ τᾶτο πραγματείας μόνοι δύο καὶ εἴκοσιν εἰς ἡμᾶς περιῆλθον τόμοι. κατὰ δὲ τὸ ἕνατον τῶν εἰς τὴν Γένεσιν (δώδεκα δέ ἐστι τὰ πάντα) 2
οὐ μόνον τὰς πρὸ τᾶ ἑνάτε δηλοῖ ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπεμνηματίσθαι,

---

6. ἓν *abcdefghiSVHH*a *BH*b, οὐ *c* (in marg.) *i* (a sec. m.) *kx Suid. S*a. | οὐ add. *aeghSVHBH*b, om. *bcdfik Suid. S*a. | 13. ᾗ] ἣ *c*. | 16. *Ζεβῖνος*] *Ζεβῖνος e, Ζεβινᾶς k, Ζέβενος N.* | post ἓς add. ὑ *aehE*, om. *cfgik*. | 26. ἂν om. *bcdf*. | 29. πρᾱγματίας *c*. | 30. ἔνατον *ceikB*, ἔννατον *afghi* (a sec. m.) *SVH*Sa. | 31. ἐνάτε *cikB*, ἐννάτε *aefghSVHS*a.

ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πρώτας δὲ πέντε καὶ εἴκοσι ψαλμούς, ἔτι τε τὰ εἰς τὰς θρήνους, ὧν εἰς ἡμᾶς ἐληλύθασι τόμοι πέντε, ἐν οἷς μέμνηται καὶ
3 τῶν περὶ ἀναστάσεως· δύο δ' ἐστὶ καὶ ταῦτα. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ ἀρχῶν πρὸ τῆς ἀπ' Ἀλεξανδρείας μεταναστάσεως γράφει, καὶ τὰς ἐπιγεγραμμένας Στρωματεῖς, ὄντας τὸν ἀριθμὸν δέκα, ἐπὶ τῆς αὐτῆς πό- 5
λεως κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρου συντάττει βασιλείαν, ὡς καὶ τοῦτο ὁλόγραφοι δηλοῦσιν αὐτῷ πρὸ τῶν τόμων ἐπισημειώσεις.

CAP. 25.

Ὅπως τῶν ἐνδιαθήκων γραφῶν ἐμνημόνευσεν.
(Nic. H. E. V, 16.) 10

1 Τὸν μέν τοί γε πρῶτον ἐξηγούμενος ψαλμὸν ἔκθεσιν πεποίηται τῶν ἱερῶν γραφῶν τῆς παλαιᾶς διαθήκης καταλόγῳ, ὧδέ πως γράφων κατὰ λέξιν· „ἐκ ἀγνοητέον δ' εἶναι τὰς ἐνδιαθήκους βίβλους, ὡς Ἑβραῖοι „παραδιδόασιν, δύο καὶ εἴκοσι, ὅσος ἀριθμὸς τῶν παρ' αὐτοῖς στοιχείων
2 „ἐστίν." εἶτα μετά τινα ἐπιφέρει λέγων· „εἰσὶ δὲ αἱ εἴκοσι δύο βίβλοι 15
„καθ' Ἑβραίους αἵδε· ἡ παρ' ἡμῖν Γένεσις ἐπιγεγραμμένη, παρ' Ἑβραίοις „δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βίβλου Βρησὶθ, ὅπερ ἐστὶν, ἐν ἀρχῇ· Ἔξοδος, „Οὐελεσμὼθ, ὅπερ ἐστὶ, ταῦτα τὰ ὀνόματα· Λευιτικὸν, Οὐϊκρὰ, καὶ „ἐκάλεσεν· Ἀριθμοὶ, Ἀμμεσφεκωδείμ· Δευτερονόμιον, Ἐλεαδδεβαρεὶμ, ἤτοι „οἱ λόγοι· Ἰησοῦς υἱὸς Ναυῆ, Ἰωσοῦε βὲν νοῦν· Κριταὶ, Ῥὲθ, παρ' αὐτοῖς 20
„ἐν ἑνὶ, Σαφατείμ· Βασιλειῶν πρώτη, δευτέρα, παρ' αὐτοῖς ἕν, Σαμυὴλ, „ὁ θεόκλητος· Βασιλειῶν τρίτη, τετάρτη, ἐν ἑνὶ Οὐαμμὲλχ Δαβὶδ, ὅπερ „ἐστὶ βασιλεία Δαβίδ· Παραλειπομένων πρώτη, δευτέρα, ἐν ἑνὶ Δαβρηϊα-

1. ἀλλὰ add. *acfhSVH*, om. *egikNB*, fort. recte: cf. p. 195, 2 not. | 11. τοι add. *acfgSVH*, om. *ehikB*. | 12. τῆς παλ. διαθ. om. *h*. | 13. ἐκ κτλ. — Orig. Opp. ed. Delarue Tom. II. p. 528. (ed. Lommatzsch. Tom. XI. p. 377). | 14. post ὅσος add. ὁ *aehkE*, om. *cfgik* (a sec. m.) *N Suid.* | 15. εἰσὶ κτλ. — Orig. Opp. ed. Delarue II. p. 529, ed. Lomm. Tom. XI. p. 378. | 16. Ἑβραίοις δὲ *cfgikNB*, δὲ Ἑβρ. *aeSVHS*^{a}. δὲ om. *h*. | 17. Βρησὶθ *cfhikE*, βρησὶδ *aeN*. | 18. Οὐελεσμὼθ *cikxB*, οὐελλεσμὼθ *aeN*, οὐέλλε σμὼθ *SS*^{a}, οὐαλεσμὼθ *fhVH*. | 19. Ἀμμεσφεκωδεὶμ *bcdhikVS*^{a}*HB*, ἀμμεσφεκωδὶμ *ae*, ἀμμεσφεκωδεὶμ *f*, ἀμμεσφεκωδὶμ *N*, ἀμμισπαρὶμ ἢ πεκυδὶμ *S*. | Ἐλεαδδεβαρεὶμ *bcdfikxB*, ἔλλε ἀδδεβαρὶμ *VHS*^{a}, ἔλλε ἀδδεβαρὶμ *eS*, ἐλλεαδεβαρὶμ *a*, ἐλλεαδαβαρὶν *N*. | 21. ἐν ἑνὶ, Σαφατεὶμ *BH*^{b}, ἐν ἑνὶ σωφετὶμ *hVH*, ἐν ἕνι σωφετὶμ *S*^{a}, ἕν ἕνι σωφετὶμ *S*, ἑνισωσαφατεὶμ (non — σαφετεὶμ, ut testatur Valesius, nam in *c* quidem exstat — σαφατείμ) *bcdgkx*, ἐν ἰωσαφθεῖν *a*, ἐν ἰωσαφτεὶμ *i*, ἐνισωσαφτεῖν *e*, ἐνισωσαφυεὶμ *f*, ἐν Ἰωσαφατὶμ *N*. Exstat igitur — σαφ — in *abcdefgikx*. | 22. ἐν ἑνὶ Οὐαμμὲλχ *aexNB*, ἑνενισαμὲλχ *cik*, ἕν ἐντσαμὰλχ *f*, ἕν ἕνι σαμμέλεχ *S*, ἐν ἑνὶ σαμμελὲχ *hVS*^{a}*H*. | ὅπερ — Δαβὶδ om. *h*. | 23. ἐν ἑνὶ Δαβρηϊαμεὶν *abcdefgikB*, ἐνενιδαβριαμὶν *N*, ἕν ἕνι διβρὴ αἰαμὶμ *S*, ἐν ἑνὶ διβρὴ αἰαμὶμ *hVH*, ἐν ἑνὶ Διβρὴ αἰαμὶμ *S*^{a}.

„μεὶν, ὅπερ ἐστὶ λόγοι ἡμερῶν· Ἔσδρας πρῶτος, δεύτερος, ἐν ἑνὶ Ἐζρᾶ,
„ὅ ἐστι βοηθός· βίβλος Ψαλμῶν, Σφαρθελλεὶμ· Σολομῶντος παροιμίαι,
„Μελὼθ· Ἐκκλησιαστὴς, Κωελθ· Ἆισμα Ἀισμάτων, Σὶρ Ἀσσιρίμ·
„Ἡσαΐας, Ἰεσσία· Ἱερεμίας σὺν Θρήνοις καὶ τῇ ἐπιστολῇ ἐν ἑνὶ, Ἱερεμία·
„Δανιὴλ, Δανιήλ· Ἰεζεκιὴλ, Ἰεζεκιήλ· Ἰὼβ, Ἰώβ· Ἐσθὴρ, Ἐσθήρ. ἔξω
„δέ τέτων ἐστὶ τὰ Μακκαβαϊκὰ, ἅπερ ἐπιγέγραπται Σαρβὴθ Σαβαναιὲλ.“
ταῦτα μὲν ὧδε ἐν τῷ προειρημένῳ τίθησι συγγράμματι. ἐν δὲ τῷ πρώτῳ 3
τῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον, τὸν ἐκκλησιαστικὸν φυλάττων κανόνα, μόνα
τέσσαρα εἰδέναι εὐαγγέλια μαρτύρεται, ὧδέ πως γράφων· „ὡς ἐν παρα- 4
„δόσει μαθὼν περὶ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων, ἃ καὶ μόνα ἀναντίῤῥητά
„ἐστιν ἐν τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἐκκλησίᾳ τῇ θεῇ, ὅτι πρῶτον μὲν γέγρα-
„πται τὸ κατὰ τόν ποτε τελώνην, ὕστερον δὲ ἀπόστολον Ἰησῆ Χριστῆ
„Ματθαῖον, ἐκδεδωκότα αὐτὸ τοῖς ἀπὸ Ἰουδαϊσμῆ πιστεύσασι, γράμμασιν
„ἑβραϊκοῖς συντεταγμένον· δεύτερον δὲ τὸ κατὰ Μάρκον, ὡς Πέτρος 5
„ὑφηγήσατο αὐτῷ, ποιήσαντα, ὃν καὶ υἱὸν ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ διὰ
„τέτων ὡμολόγησε φάσκων· „„ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἐν Βαβυλῶνι συνεκ-
„λεκτὴ καὶ Μάρκος ὁ υἱός μου.““ καὶ τρίτον τὸ κατὰ Λεκᾶν, τὸ ὑπὸ 6
„Παύλε ἐπαινέμενον εὐαγγέλιον, τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πεποιηκότα· ἐπὶ
„πᾶσι τὸ κατὰ Ἰωάννην.“ καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ δὲ τῶν εἰς τὸ κατὰ 7
Ἰωάννην ἐξηγητικῶν ὁ αὐτὸς ταῦτα περὶ τῶν ἐπιστολῶν τῶν ἀποστόλων
φησίν· „ὁ δὲ ἱκανωθεὶς διάκονος γεγενῆσθαι τῆς καινῆς διαθήκης, οὐ
„γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος, Παῦλος, ὁ πεπληρωκὼς τὸ εὐαγγέλιον
„ἀπὸ Ἱερεσαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τῆ Ἰλλυρικῆ, οὐδὲ πάσαις ἔγραψεν αἷς
„ἐδίδαξεν ἐκκλησίαις, ἀλλὰ καὶ αἷς ἔγραψεν, ὀλίγας στίχους ἐπέστειλε.

---

1. post πρῶτος add. καὶ *aeghSVH*, om. *cfikB*. | ἐν ἑνὶ Ἐζρᾶ *aehikE*, ἐνενιεζρὰς *cf*. | 2. Σφαρθελλεὶμ *aegikB*, σφαρθιλὶμ *N*, ἐφαρθελλεὶμ (non ἐφαρθωελλεὶμ, ut tradit Valesius) *bcdf*, σέφερ θιλλὶμ *hSVHS*^{a}. | Σολομῶντος] Σολομῶνος *ikN*. | 3. Μελὼθ *abcdeghikB*, μεθὼλ *f*, μεσλὼθ *N*, μισλὼθ *SVHS*^{a}. | Κωέλθ *abcdefikB*, ὀχοὲλθ *h*, κωέλεθ *NSVHS*^{a}. | post ᾀσμάτων add. οὐ γὰρ, ὡς ὑπολαμβάνουσί τινες, ᾄσματα ᾀσμάτων *aeghikNSS*^{a}*B*, om. *bcdfVH*. | 4. Ἡσαΐας *aghikNE*, Ἡσαία *bcdef*. | Ἰεσσία *bcdfikB*, Ἰεσία *ag*, Ἰεσαία *ehSVH*, Ἰεζία *N*. | Ἱερεμία] Ἱρμία *S*^{a}*H*. | 5. Ἰεζ., Ἰεζεκ. *aceikNB*, Ἰεζ., Ἰεζεκὴλ *hSVH*. secundum nomen om. *f*. | 6. Σαβαναιὲλ *cefgikxB*, σαβανεὶλ *a*, σαρβαναιὴλ *h*, σαρβανὲ ἔλ *SVH*. | 8. post Ματθ. add. εὐαγγέλιον *aeSVH*, om. *cfghikNBH*^{b}. | μόνα om. *h*. | 9. εἰδέναι *cfikNVS*^{a}*H*, εἶναι *aeghSB*. | γράφων — Orig. Opp. ed. Delarue Tom. III. p. 440, ed. Lommatzsch Tom. III. p. 1. | 15. ὃν] ὃ *H*. | 16. φάσκων — 1 Petr. 5, 13. | 21. φησίν — Orig. Comment. ed. Huet. Tom. II. p. 88. (Orig. Opp. ed. Lomm. Tom. I. p. 165). | γεγενῆσθαι *cfikx*, γενέσθαι *aeghNE*. | οὐ γρ. — 2 Cor. 3, 6. | 23. ἀπὸ κτλ. — Rom. 15, 19.

8 „Πέτρος δὲ, ἐφ' ᾧ οἰκοδομεῖται ἡ Χριστῦ ἐκκλησία, ἧς πύλαι ᾅδου οὐ
„κατισχύσουσι, μίαν ἐπιστολὴν ὁμολογουμένην καταλέλοιπεν, ἔστω δὲ καὶ
9 „δευτέραν· ἀμφιβάλλεται γάρ. τί δεῖ περὶ τοῦ ἀναπεσόντος ἐπὶ τὸ στῆθος
„λέγειν τοῦ Ἰησοῦ, Ἰωάννου, ὃς εὐαγγέλιον ἓν καταλέλοιπεν, ὁμολογῶν δύ-
„νασθαι τοσαῦτα ποιήσειν ἃ ἐδὲ ὁ κόσμος χωρῆσαι ἐδύνατο; ἔγραψε δὲ
„καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν, κελευσθεὶς σιωπῆσαι καὶ μὴ γράψαι τὰς τῶν
10 „ἑπτὰ βροντῶν φωνάς. καταλέλοιπε καὶ ἐπιστολὴν πάνυ ὀλίγων στίχων,
„ἔστω δὲ καὶ δευτέραν καὶ τρίτην· ἐπεὶ οὐ πάντες φασὶ γνησίους εἶναι
11 „ταύτας· πλὴν οὐκ εἰσὶ στίχων ἀμφότεραι ἑκατόν." ἔτι πρὸς τούτοις περὶ
τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς ἐν ταῖς εἰς αὐτὴν ὁμιλίαις ταῦτα διαλαμ-
βάνει· „ὅτι ὁ χαρακτὴρ τῆς λέξεως τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιγεγραμμένης
„ἐπιστολῆς οὐκ ἔχει τὸ ἐν λόγῳ ἰδιωτικὸν τοῦ ἀποστόλου, ὁμολογήσαντος
„ἑαυτὸν ἰδιώτην εἶναι τῷ λόγῳ, τουτέστι τῇ φράσει, ἀλλά ἐστιν ἡ ἐπι-
„στολὴ συνθέσει τῆς λέξεως ἑλληνικωτέρα, πᾶς ὁ ἐπιστάμενος κρίνειν
12 „φράσεων διαφορὰς ὁμολογήσαι ἄν. πάλιν τε αὖ ὅτι τὰ νοήματα τῆς
„ἐπιστολῆς θαυμάσιά ἐστι, καὶ οὐ δεύτερα τῶν ἀποστολικῶν ὁμολογου-
„μένων γραμμάτων, καὶ τοῦτο ἂν συμφήσαι εἶναι ἀληθὲς πᾶς ὁ προσέχων
13 „τῇ ἀναγνώσει τῇ ἀποστολικῇ." τούτοις μεθ' ἕτερα ἐπιφέρει λέγων· „ἐγὼ
„δὲ ἀποφαινόμενος εἴποιμ' ἄν, ὅτι τὰ μὲν νοήματα τοῦ ἀποστόλου ἐστὶν,
„ἡ δὲ φράσις καὶ ἡ σύνθεσις ἀπομνημονεύσαντός τινος τὰ ἀποστολικὰ,
„καὶ ὡσπερεὶ σχολιογραφήσαντός τινος τὰ εἰρημένα ὑπὸ τοῦ διδασκάλου.
„εἴ τις οὖν ἐκκλησία ἔχει ταύτην τὴν ἐπιστολὴν ὡς Παύλου, αὕτη εὐδο-
„κιμείτω καὶ ἐπὶ τούτῳ. οὐ γὰρ εἰκῇ οἱ ἀρχαῖοι ἄνδρες ὡς Παύλου
14 „αὐτὴν παραδεδώκασι. τίς δὲ ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν, τὸ μὲν ἀληθὲς
„θεὸς οἶδεν, ἡ δὲ εἰς ἡμᾶς φθάσασα ἱστορία ὑπό τινων μὲν λεγόντων,
„ὅτι Κλήμης ὁ γενόμενος ἐπίσκοπος Ῥωμαίων ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν,
„ὑπό τινων δὲ, ὅτι Λουκᾶς ὁ γράψας τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὰς πράξεις."
ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὧδε ἐχέτω.

---

1. ἐφ' κτλ. — Matth. 16, 18. | 3. ἐπὶ τὸ στ. λέγειν *cfgikxNB*, λέγ. ἐπὶ τὸ στ. *aehSVH*. | 4. ὁμολογῶν — Joh. 21, 25. | 5. ποιήσειν] ποιεῖν *h*. | 6. κελευσθεὶς — Apoc. 10, 4. | 7. καὶ] δὲ καὶ *aghSVHS*^{a}. | 10. διαλαμβάνει — Orig. Comment. ed. Huet. Tom. II. p. 430. (Orig. Opp. ed. Lommatzsch. Tom. V. p. 301). | 12. ὁμολογήσαντος — 2 Cor. 11, 6. | 15. φράσεως *h*. | 16. ὁμολογουμένων om. *h*. | 21. τινος om. *aefgNSVH*, add. *cikxBH*^{b}. hanc lectionem confirmant etiam *fh*, omittendo verba τὰ ἀποστ. — σχολιογ., propter repetitum, ut probabiliter suspicatur *B*, τινος.

CAP. 26.

Ὡς Ἡρακλᾶς τὴν Ἀλεξανδρέων ἐπισκοπὴν διεδέξατο.
(Nic. H. E. V, 18.)

Ἔτος δ' ἦν τοῦτο δέκατον τῆς δηλουμένης ἡγεμονίας, καθ' ὃ τὴν ἀπ' Ἀλεξανδρείας μεταστασιν ἐπὶ τὴν Καισάρειαν ὁ Ὠριγένης ποιησάμενος, Ἡρακλᾷ τὸ τῆς κατηχήσεως τῶν αὐτόθι διδασκαλεῖον καταλείπει. ἐκ δὲ μακρὸν καὶ Δημήτριος ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας ἐπίσκοπος τελευτᾷ, ἐφ' ὅλοις ἔτεσι τρισὶ καὶ τεσσαράκοντα τῇ λειτουργίᾳ διαρκέσας· διαδέχεται δ' αὐτὸν ὁ Ἡρακλᾶς. διέπρεπε δὲ ἐν τούτῳ Φιρμιλιανὸς, Καισαρείας τῆς Καππαδοκῶν ἐπίσκοπος,

CAP. 27.

Ὅπως αὐτὸν ἐώρων οἱ ἐπίσκοποι.

τοσαύτην εἰσάγων περὶ τὸν Ὠριγένην σπουδὴν, ὡς τοτὲ μὲν αὐτὸν ἀμφὶ τὰ κατ' αὐτὸν κλίματα εἰς τὴν τῶν ἐκκλησιῶν ὠφέλειαν ἐκκαλεῖσθαι, τοτὲ δὲ ὡς αὐτὸν ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν στέλλεσθαι, καί τινας αὐτῷ συνδιατρίβειν χρόνους, τῆς εἰς τὰ θεῖα βελτιώσεως ἕνεκα. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς Ἱεροσολύμων προεστὼς Ἀλέξανδρος, Θεόκτιστός τε ὁ κατὰ Καισάρειαν, τὸν πάντα χρόνον ὡς ἔπος εἰπεῖν προσανέχοντες αὐτῷ οἷα διδασκάλῳ μόνῳ, τὰ τῆς τῶν θείων γραφῶν ἑρμηνείας καὶ τὰ λοιπὰ τῇ ἐκκλησιαστικῇ λόγῳ πράττειν συνεχώρουν.

CAP. 28.

Περὶ τοῦ κατὰ Μαξιμῖνον διωγμοῦ.
(Nic. H. E. V, 20.)

Τόν γε μὴν Ῥωμαίων αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον τρισὶν ἐπὶ δέκα ἔτεσιν τὴν ἀρχὴν διανύσαντα Μαξιμῖνος Καῖσαρ διαδέχεται, ὃς δὴ κατὰ κότον τὸν πρὸς τὸν Ἀλεξάνδρου οἶκον, ἐκ πλειόνων πιστῶν συνεστῶτα, διωγμὸν ἐγείρας, τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν ἄρχοντας μόνους ὡς αἰτίους τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον διδασκαλίας ἀναιρεῖσθαι προστάττει. τότε καὶ Ὠριγένης τὸν περὶ μαρτυρίου συντάττει, Ἀμβροσίῳ καὶ Πρωτοκτήτῳ πρεσβυτέρῳ τῆς ἐν Καισαρείᾳ παροικίας ἀναθεὶς τὸ σύγγραμμα, ὅτι δὴ ἄμφω περίστασις ἐχ ἡ τυχοῦσα ἐν τῷ διωγμῷ κατειλήφει, ἐν ᾗ καὶ διαπρέψαι κατέχει

---

4. *δέκατον aeghikE, δωδέκατον bcdfN.* | 6. *διδασκαλεῖον] διδασκάλιον bcdfmx.* | 9. *Φιρμιλλιανὸς cfg, Φιρμιλιανὸς aehikNE.* | 18. *ὡς ἔπος εἰπεῖν* add. *bcdfeVS^{a}HH^{b}*, om. *aeghikSB.* | 24. *ἐπὶ δέκα ἔτεσιν cfikB, ἔτεσιν ἐπὶ δέκα aehSVH.*

λόγος ἐν ὁμολογίᾳ τὰς ἄνδρας, οὐ πλείονος ἢ τριετῆς χρόνε τῷ Μαξιμίνῳ διαγενομένε. σεσημείωται δὲ τετονὶ τῇ διωγμῷ τὸν καιρὸν ἔν τε τῷ δευτέρῳ καὶ εἰκοστῷ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐξηγητικῶν καὶ ἐν διαφόροις ἐπιστολαῖς Ὠριγένης.

CAP. 29.

Περὶ Φαβιανοῦ, ὡς Ῥωμαίων ἐπίσκοπος ἐκ θεοῦ παραδόξως ἀνεδείχθη.

(Nic. H. E. V, 26.)

1 Γορδιανῇ δὲ μετὰ Μαξιμῖνον τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν διαδεξαμένε, τῆς κατὰ Ῥώμην ἐκκλησίας Ποντιανὸν ἔτεσιν ἕξ ἐπισκοπεύσαντα διαδέχεται Ἀντέρως, καὶ τοῦτον Φαβιανὸς ἐπὶ μῆνα τῇ λειτουργίᾳ διακονησά-
2 μενον. ἐξ ἀγρῇ φασὶ τὸν Φαβιανὸν μετὰ τὴν Ἀντέρωτος τελευτὴν ἄμ' ἑτέροις συνελθόντα ἐπιχωριάζειν τῇ Ῥώμῃ, ἔνθα παραδοξότατα πρὸς τῆς
3 θείας καὶ ἀρανίε χάριτος ἐπὶ τὸν κλῆρον παρεληλυθέναι. τῶν γὰρ ἀδελφῶν ἁπάντων χειροτονίας ἕνεκεν τῆς τῇ μέλλοντος διαδέξασθαι τὴν ἐπισκοπὴν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας συγκεκροτημένων, πλείστων τε ἐπιφανῶν καὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν τοῖς πολλοῖς ἐν ὑπονοίᾳ ὑπαρχόντων, ὁ Φαβιανὸς παρὼν ἀδενὸς μὲν ἀνθρώπων εἰς διάνοιαν ἦει, ὅμως δ' ἓν ἀθρόως ἐκ μετεώρε περιστερὰν καταπτᾶσαν ἐπικαθεσθῆναι τῇ αὐτοῦ κεφαλῇ μνημονεύουσι, μίμημα ἐνδεικνυμένην τῆς ἐπὶ τὸν Σωτῆρα τῇ ἁγίε πνεύματος ἐν εἴδει
4 περιστερᾶς καθόδε. ἐφ' ᾧ τὸν πάντα λαὸν ὥσπερ ὑφ' ἑνὸς πνεύματος θείε κινηθέντα ὁμόσε προθυμίᾳ πάσῃ καὶ μιᾷ ψυχῇ ἄξιον ἐπιβοῆσαι, καὶ ἀμελλήτως ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς λαβόντας αὐτὸν ἐπιθεῖναι.
5 τότε δὴ καὶ τῇ κατ' Ἀντιόχειαν ἐπισκόπε Ζεβίνε τὸν βίον μεταλλάξαντος Βαβύλας τὴν ἀρχὴν διαδέχεται, ἔν τε Ἀλεξανδρείᾳ μετὰ Δημήτριον Ἡρακλᾶ τὴν λειτουργίαν παρειληφότος τῆς τῶν αὐτόθι κατηχήσεως τὴν διατριβὴν διαδέχεται Διονύσιος, εἷς καὶ οὗτος τῶν Ὠριγένους γενόμενος φοιτητῶν.

---

4. post ἐπιστολαῖς add. ὁ *aeghE*, om. *cfik*. | 10. Φαβιανὸς] Φλαβιανὸς *ax* constanter. | 12. ἑτέροις] ἑταίροις conj. V^a. | 14. διαδέξασθαι *cik*, διαδέξεσθαι volgo. | 15. ἐπὶ τῆς ἐκκλ. om. *egh*. | καὶ om. *h*. | 17. ἀθρόως] ἀθρόον *aSS*^{a}*H*. | 21. ὁμόσε add. *acfSVH*, om. *eghikB*. | 23. Ζεβίνε *aghiE*, Ζεβινᾶ *k*, Ζεβύνε *c*, Ζεβύννε *f*, Ζεβέννε *e*. | 24. post Δημήτριον add. ἐπὶ τριοὶ καὶ τεσσαράκοντα ἔτεσι τὴν ἐπισκοπὴν ἐκτελέσαντα *bc* (in quo ἐκτελέσαντος) *dfV*, om. *aeghikRSS*^{a}*B*, uncis inclusit *H*. desumpta sunt ex cap. 26. (p. 227, 8). | 25. Ἡρακλᾶ *aegikSS*^{a}*B*, Ἡρακλᾶς *cfhVH*. | παρειληφότος *aeghikSS*^{a}*B*, παρείληφεν *cfVH*. | τῆς] τῆς δὲ *cfVH*, δὲ om. *aeghikSS*^{a}*B*.

CAP. 30.

Ὅσοι γεγόνασιν Ὠριγένους φοιτηταί.

(Nic. H. E. V, 20.)

Τῷ δὲ Ὠριγένει ἐπὶ τῆς Καισαρείας τὰ συνήθη πράττοντι πολλοὶ προσήεσαν οὐ μόνον τῶν ἐπιχωρίων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἀλλοδαπῆς μυρίοι φοιτηταὶ τὰς πατρίδας ἀπολιπόντες, ὧν ἐπισήμως μάλιστα ἔγνωμεν Θεόδωρον, ὃς ἦν αὐτὸς ἔτος ὁ καθ' ἡμᾶς ἐπισκόπων διαβόητος Γρηγόριος, τόν τε τότε ἀδελφὸν Ἀθηνόδωρον, ἃς ἀμφὶ τὰ Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων μαθήματα δεινῶς ἐπτοημένες, φιλοσοφίας αὐτοῖς ἐνθεὶς ἔρωτα, τῆς προτέρας σπεδῆς τὴν θείαν ἄσκησιν ἀντικαταλλάξασθαι πρὸτρέψατο. πέντε δὲ ὅλοις ἔτεσιν αὐτῷ συγγενόμενοι τοσαύτην ἀπηνέγκαντο περὶ τὰ θεῖα βελτίωσιν, ὡς ἔτι νέως ἄμφω ἐπισκοπῆς τῶν κατὰ Πόντον ἐκκλησιῶν ἀξιωθῆναι.

CAP. 31.

Περὶ Ἀφρικανοῦ.

(Nic. H. E. V, 21.)

Ἐν τούτῳ καὶ Ἀφρικανὸς ὁ τῶν ἐπιγεγραμμένων Κεστῶν συγγραφεὺς 1
ἐγνωρίζετο. ἐπιστολὴ τότε Ὠριγένει γραφεῖσα φέρεται, ἀπορῶντος ὡςὰν νόθα καὶ πεπλασμένης ἔσης τῆς ἐν τῷ Δανιὴλ κατὰ Σωσάνναν ἱστορίας· πρὸς ἣν Ὠριγένης ἀντιγράφει πληρέστατα. τοῦ δ' αὐτοῦ Ἀφρικανοῦ καὶ 2
ἄλλα τὸν ἀριθμὸν πέντε χρονογραφιῶν ἦλθεν εἰς ἡμᾶς ἐπ' ἀκριβὲς πεπονημένα σπεδάσματα, ἐν οἷς φησιν ἑαυτὸν πορείαν στείλασθαι ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, διὰ πολλὴν τῆ Ἡρακλᾶ φήμην, ὃν ἐπὶ λόγοις φιλοσόφοις καὶ τοῖς ἄλλοις Ἑλλήνων μαθήμασιν εὖ μάλα διαπρέψαντα τὴν ἐπισκοπὴν τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας ἐγχειρισθῆναι ἐδηλώσαμεν. καὶ ἑτέρα δὲ τῆ 3
αὐτῆ Ἀφρικανῆ φέρεται ἐπιστολὴ πρὸς Ἀριστείδην, περὶ τῆς νομιζομένης διαφωνίας τῶν παρὰ Ματθαίῳ τε καὶ Λουκᾷ τῆ Χριστῆ γενεαλογιῶν, ἐν ᾗ σαφέστατα τὴν τῶν εὐαγγελιστῶν συμφωνίαν παρίστησιν ἐξ ἱστορίας εἰς αὐτὸν κατελθέσης, ἣν κατὰ καιρὸν ἐν τῷ πρώτῳ τῆς μετὰ χεῖρας
ὑποθέσεως προλαβὼν ἐξεθέμην.

---

5. ἀπὸ add. *cfhxV*, om. *aegikN Suid. SS*^{a}*H.* | 8. τότε *aeghik Suid. SS*^{a}*B*, αὐτῆ *cfVH.* | 11. post θεῖα add. λόγια *aS.* | 17. καὶ] δὲ καὶ *h.* | ὁ τῶν — συγγραφεὺς delenda censet *V*^{a}. | 18. ὡςὰν *cfNE*, ὡς *aeghik.* | 19. Σωσάνναν *cfghikB*, Σωσάνναν *aeNSVH.* | 27. τῆ] τῶν *cfik* (a pr. m.). | 28. τῶν εὐαγγ. συμφ. *cfikxB*, συμφ. τ. εὐαγγ. *aeghSVH.* | 30. ἐξεθέμην — Eus. H. E. I, 7.

CAP. 32.

Τίνα Ὠριγένης ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ἐξηγήσατο.
(Nic. H. E. V, 19.)

1 *Καὶ Ὠριγένει δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον τὰ εἰς τὸν Ἡσαΐαν, ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ τὰ εἰς τὸν Ἰεζεκιὴλ συνετάττετο· ὧν εἰς μὲν τὸ τρίτον* 5
μέρος τῶ Ἡσαΐᾳ, μέχρι τῆς ὁράσεως τῶν τετραπόδων τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, τριάκοντα εἰς ἡμᾶς περιῆλθον τόμοι, εἰς δὲ τὸν Ἰεζεκιὴλ πέντε καὶ εἴ-
2 *κοσιν, ἃς καὶ μόνας εἰς τὸν πάντα πεποίηται προφήτην. γενόμενος δὲ τηνικάδε ἐν Ἀθήναις περαίνει μὲν τὰ εἰς τὸν Ἰεζεκιὴλ, τῶν δὲ εἰς τὸ* 10
ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων ἄρχεται, καὶ πρόεισί γε αὐτόθι μέχρι πέμπτε συγ-
γράμματος. ἐπανελθὼν δὲ ἐπὶ τὴν Καισάρειαν καὶ ταῦτα εἰς πέρας δέκα
3 *ὄντα τὸν ἀριθμὸν ἄγει. τί δεῖ τῶν λόγων τἀνδρὸς ἐπὶ τῶ παρόντος τὸν ἀκριβῆ κατάλογον ποιεῖσθαι, ἰδίας δεόμενον σχολῆς; ὃν καὶ ἀνεγράψαμεν* 15
ἐπὶ τῆς τῶ Παμφίλε βίε τῶ καθ' ἡμᾶς ἱερῶ μάρτυρος ἀναγραφῆς, ἐν ᾗ τὴν περὶ τὰ θεῖα σπουδὴν τῶ Παμφίλε ὁπόση τις γεγόνει παριστῶντες,
τῆς συναχθείσης αὐτῷ τῶν τε Ὠριγένους καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων βιβλιοθήκης τὰς πίνακας παρεθέμην, ἐξ ὧν ὅτῳ φίλον πάρε-
στιν ἐντελέστατα τῶν Ὠριγένους πόνων τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα διαγνῶναι. 20
νυνὶ δὲ πορευτέον ἐπὶ τὴν τῆς ἱστορίας ἀκολεθίαν.

CAP. 33.

Περὶ τῆς Βηρύλλου παρατροπῆς.
(Nic. H. E. V, 22.)

1 *Βήρυλλος ὁ μικρῷ πρόσθεν δεδηλωμένος Βοστρῶν τῆς Ἀραβίας ἐπίσκοπος, τὸν ἐκκλησιαστικὸν παρεκτρέπων κανόνα, ξένα τινὰ τῆς πίστεως παρεισφέρειν ἐπειρᾶτο, τὸν Σωτῆρα καὶ Κύριον ἡμῶν λέγειν τολμῶν μὴ* 25
προϋφεστάναι κατ' ἰδίαν ἐσίας περιγραφὴν πρὸ τῆς εἰς ἀνθρώπες ἐπι-
δημίας, μηδὲ μὴν θεότητα ἰδίαν ἔχειν, ἀλλ' ἐμπολιτευομένην αὐτῷ μόνην
2 *τὴν πατρικήν. ἐπὶ τέτῳ πλείστων ἐπισκόπων ζητήσεις καὶ διαλόγες πρὸς τὸν ἄνδρα πεποιημένων, μεθ' ἑτέρων παρακληθεὶς Ὠριγένης κάτεισι μὲν* 30
εἰς ὁμιλίαν τὰ πρῶτα τῷ ἀνδρὶ, τίνα νῦν ἔχοι ἀποπειρώμενος, ὡς δ'
ἔγνω ὅ τι καὶ λέγοι, εὐθύνας μὴ ὀρθοδοξοῦντα, λογισμῷ τε πείσας καὶ
ἀποδείξει ἀναλαβὼν αὐτὸν, τῇ περὶ τὸ δόγματος ἀφίστησιν ἀληθείᾳ, ἐπί

---

14. *ἱερῶ μάρτυρος* a c e g h i k x S V H B, *ἱερομάρτυρος* b d f N V^{a} S^{a}. | 15. *γέγονεν* h. | 23. *Βήρυλλος*] *Κύριλλος* f m. | 27. *αὐτῷ μόνην*] *αὐτὸ μόνην* e, *αὐτὸ μόνον* prop. H^{b}. | 31. *ὅ τι*] *ὅτι* S. | *καὶ ἀποδ. ἀναλ. αὐτὸν* add. a c f E, *καὶ ἀποδείξει τῇ περὶ τὸ δόγματος ἀναλαβὼν αὐτὸν* i k, om. e g h: fort. recte.

τε τὴν προτέραν ὑγιῆ δόξαν ἀποκαθίστησι. καὶ φέρεταί γε εἰσέτι νῦν 3
ἔγγραφα τῇ τε Βηρύλλῳ καὶ τῆς δι' αὐτὸν γενομένης συνόδου, ὁμοῦ τὰς
Ὠριγένους πρὸς αὐτὸν ζητήσεις καὶ τὰς λεχθείσας ἐπὶ τῆς αὐτοῦ παροικίας
διαλέξεις, ἕκαστά τε τῶν τότε πεπραγμένων περιέχοντα. καὶ ἄλλα μὲν 4
ἔν μυρία Ὠριγένους πέρι μνήμην παραδιδόασι τῶν καθ' ἡμᾶς οἱ πρεσβύ-
τεροι, ἃ καὶ παρήσειν μοι δοκῶ, οὐ τῆς ἐνεστώσης ἐχόμενα πραγματείας·
ὅσα δὲ ἀναγκαῖα τῶν περὶ αὐτὸν διαγνῶναι ἦν, ταῦτα καὶ ἐκ τῆς ὑπὲρ
αὐτοῦ πεπονημένης ἡμῖν τε καὶ τῷ καθ' ἡμᾶς ἱερῷ μάρτυρι Παμφίλῳ
ἀπολογίας πάρεστιν ἀναλέξασθαι, ἣν τῶν φιλαιτίων ἕνεκα συμπονήσαντες
ἀλλήλοις διὰ σπουδῆς πεποιήμεθα.

CAP. 34.

Τὰ κατὰ Φίλιππον Καίσαρα.

(Nic. H. E. V, 25.)

Ἔτεσι δὲ ὅλοις ἓξ Γορδιανοῦ τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἀνύσαντος,
Φίλιππος ἅμα παιδὶ Φιλίππῳ τὴν ἀρχὴν διαδέχεται. τοῦτον κατέχει
λόγος Χριστιανὸν ὄντα ἐν ἡμέρᾳ τῆς ὑστάτης τοῦ πάσχα παννυχίδος τῶν
ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας εὐχῶν τῷ πλήθει μετασχεῖν ἐθελῆσαι, οὐ πρότερον δὲ
ὑπὸ τοῦ τηνικάδε προεστῶτος ἐπιτραπῆναι εἰσβαλεῖν, ἢ ἐξομολογήσασθαι,
καὶ τοῖς ἐν παραπτώμασιν ἐξεταζομένοις μετανοίας τε χώραν ἴσχουσιν
ἑαυτὸν καταλέξαι· ἄλλως γὰρ μὴ ἄν ποτε πρὸς αὐτοῦ, μὴ οὐχὶ τοῦτο
ποιήσαντα, διὰ πολλὰς τῶν κατ' αὐτὸν αἰτίας παραδεχθῆναι. καὶ πει-
θαρχῆσαί γε προθύμως λέγεται, τὸ γνήσιον καὶ εὐλαβὲς τῆς περὶ τὸν
θεῖον φόβον διαθέσεως ἔργοις ἐπιδεδειγμένον.

CAP. 35.

Ὡς Διονύσιος Ἡρακλᾶ τὴν ἐπισκοπὴν διεδέξατο.

(Nic. H. E. V, 26.)

Τρίτον δὲ τούτῳ ἔτος ἦν, καθ' ὃ μεταλλάξαντος Ἡρακλᾶ τὸν βίον
ἐπὶ δεκαὲξ ἔτεσι τῆς προστασίας, τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐκκλησιῶν τὴν
ἐπισκοπὴν Διονύσιος ὑπολαμβάνει.

---

6. πραγματίας *c.* | 8. ἱερομάρτυρι *bdf*: cf. p. 230, 14 not. | 14. ἓξ] πέντε *g.* | 17. μετασχεῖν *abcghikSVHB*, συμμετασχεῖν *dfi* (a sec. man.) *NS*^{a}, μετασχῆναι *e.* | 22. γε] γὲν *h.* | 28. δεκαὲξ *cfikxB*, ἑκκαίδεκα *hSVS*^{a}*H*, ἑξκαίδεκα *ae.* Eusebius scripsit ἐπὶ ις' ἔτεσι. | 29. ὑπολαμβάνει] ἀπολαμβάνει *x* prob. *Hᵇ.*

CAP. 36.

Ὅσα ἄλλα ἐσπούδασται τῷ Ὠριγένει.

(Nic. H. E. V, 19.)

1 *Τότε δῆτα, οἷα καὶ εἰκὸς ἦν, πληθυούσης τῆς πίστεως, πεπαῤῥησιασμένε τε τῇ καθ' ἡμᾶς παρὰ πᾶσι λόγῳ, ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντά φασιν ἔτη τὸν Ὠριγένην γενόμενον, ἅτε δὴ μεγίστην ἤδη συλλεξάμενον ἐκ τῆς μακρᾶς παρασκευῆς ἕξιν, τὰς ἐπὶ τοῦ κοινοῦ λεγομένας αὐτῷ διαλέξεις ταχυγράφοις μεταλαβεῖν ἐπιτρέψαι, οὐ πρότερόν ποτε τῦτο γενέσθαι συγ-*
2 *κεχωρηκότα. ἐν τύτῳ καὶ τὰ πρὸς τὸν ἐπιγεγραμμένον καθ' ἡμῶν Κέλσε τῇ Ἐπικρεῖε ἀληθῆ λόγον ὀκτὼ τὸν ἀριθμὸν συγγράμματα συντάττει, καὶ τὰς εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον εἴκοσι πέντε τόμες, τές τε*
3 *εἰς τὰς δώδεκα προφήτας, ἀφ' ὧν μόνας εὕρομεν πέντε καὶ εἴκοσι. φέρεται δὲ αὐτῦ καὶ πρὸς αὐτὸν βασιλέα Φίλιππον ἐπιστολή, καὶ ἄλλη πρὸς τὴν τότε γαμετὴν Σεβῆραν, διάφοροί τε ἄλλαι πρὸς διαφόρες, ὧν ὁπόσας σποράδην παρὰ διαφόροις σωθείσας συναγαγεῖν δεδυνήμεθα, ἐν ἰδίαις τόμων περιγραφαῖς, ὡς ἂν μηκέτι διαῤῥίπτοιντο, κατελέξαμεν, τὸν ἀριθμὸν*
4 *ἑκατὸν ὑπερβαινέσας. γράφει δὲ καὶ Φαβιανῷ τῷ κατὰ Ῥώμην ἐπισκόπῳ, ἑτέροις τε πλείστοις ἄρχεσιν ἐκκλησιῶν, περὶ τῆς κατ' αὐτὸν ὀρθοδοξίας. ἔχεις καὶ τούτων τὰς ἀποδείξεις ἐν ἕκτῳ τῆς γραφείσης ἡμῖν περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἀπολογίας.*

CAP. 37.

Περὶ τῆς τῶν Ἀράβων διαστάσεως.

(Nic. H. E. V, 23.)

Ἄλλοι δ' αὖ πάλιν ἐπὶ τῆς Ἀραβίας κατὰ τὸν δηλούμενον ἐπιφύονται χρόνον δόγματος ἀλλοτρίε τῆς ἀληθείας εἰσηγηταὶ, οἳ ἔλεγον τὴν ἀνθρωπείαν ψυχὴν τέως μὲν κατὰ τὸν ἐνεστῶτα καιρὸν ἅμα τῇ τελευτῇ συναποθνήσκειν τοῖς σώμασι καὶ συνδιαφθείρεσθαι, αὖθις δέ ποτε κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν σὺν αὐτοῖς ἀναβιώσεσθαι. καὶ δὴ καὶ τότε συγκροτηθείσης οὐ σμικρᾶς συνόδε, πάλιν Ὠριγένης παρακληθεὶς καὶ ἐνταῦθα, κινήσας τε λόγες ἐπὶ τῇ κοινῇ περὶ τῆ ζητεμένε ἔτως ἠνέχθη, ὡς μετατεθῆναι τὰς τῶν πρότερον ἐσφαλμένων διανοίας.

---

5. ἑξήκοντα] ἑβδομήκοντα *h*. | 6. δὴ add. *cfgikxβHᵇ*, om. *aehSVH*. | 10. Ἐπικρεῖε *aghikE*, Ἐπικρίε *cefx*. | 14. Σεβῆραν *acehkE*, Σενῆραν *fg*, Σεσήραν *i*. | 16. τὸν ἀριθμὸν ἑκ. *cfikx*, τὸν ἑκ. ἀρ. *aeghSVHB*, ἑκ. τ. ἀρ. *N*. | 30. κινήσας τε] κινήσασθαι *dfVᵃ*.

CAP. 38.

Περὶ τῆς Ἐλκεσαϊτῶν αἱρέσεως.
(Nic. H. E. V, 24.)

Τότε δὲ καὶ ἄλλη διαστροφὴ κατάρχεται, ἡ τῶν Ἐλκεσαϊτῶν λεγομένη αἵρεσις, ἣ καὶ ἅμα τῷ ἄρξασθαι ἀπίσβη. μνημονεύει δ' αὐτῆς ὁμιλῶν ἐπὶ τῇ κοινῇ εἰς τὸν ὀγδοηκοστὸν δεύτερον ψαλμὸν ὁ Ὠριγένης, ὧδέ πως λέγων· „ἐλήλυθέ τις ἐπὶ τῆ παρόντος μέγα φρονῶν ἐπὶ τῷ „δύνασθαι πρεσβεύειν γνώμης ἀθέου καὶ ἀσεβεστάτης, καλουμένης Ἐλκε„σαϊτῶν, νεωστὶ ἐπανισταμένης ταῖς ἐκκλησίαις. ἐκείνη ἡ γνώμη οἷα λέγει „κακὰ, παραθήσομαι ὑμῖν, ἵνα μὴ συναρπάζησθε. ἀθετεῖ τινὰ ἀπὸ „πάσης γραφῆς, κέχρηται ῥητοῖς πάλιν ἀπὸ πάσης παλαιᾶς τε καὶ εὐαγ„γελικῆς, τὸν ἀπόστολον τέλεον ἀθετεῖ. φησὶ δὲ ὅτι τὸ ἀρνήσασθαι „ἀδιάφορόν ἐστι, καὶ ὁ μὲν νοήσας τῷ στόματι ἐν ἀνάγκαις ἀρνήσεται, „τῇ δὲ καρδίᾳ ἐχί. καὶ βίβλον τινὰ φέρουσιν, ἣν λέγουσιν ἐξ ἀρανῆ κατα„πεπτωκέναι, καὶ τὸν ἀκηκοότα ἐκείνης καὶ πιστεύοντα ἄφεσιν λήψεσθαι „τῶν ἁμαρτημάτων, ἄλλην ἄφεσιν παρ' ἣν Χριστὸς Ἰησοῦς ἀφῆκε.“ καὶ τὰ μὲν περὶ τούτων τάδε ἐστίν.

CAP. 39.

Περὶ τοῦ κατὰ Δέκιον διωγμοῦ, καὶ ὅσα Ὠριγένης πέπονθεν.
(Nic. H. E. V, 27. 32.)

Ἀλλὰ γὰρ Φίλιππον ἔτεσιν ἑπτὰ βασιλεύσαντα διαδέχεται Δέκιος, 1
ὃς δὴ τῇ πρὸς Φίλιππον ἔχθρᾳ ἕνεκα διωγμὸν κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐγείρει,
ἐν ᾧ Φαβιανῆ ἐπὶ Ῥώμης μαρτυρίῳ τελειωθέντος Κορνήλιος τὴν ἐπισκο-
πὴν διαδέχεται. ἐπὶ δὲ Παλαιστίνης Ἀλέξανδρος ὁ τῆς Ἱεροσολύμων ἐκ- 2
κλησίας ἐπίσκοπος, αὖθις διὰ Χριστὸν ἐν τῇ Καισαρείᾳ ἡγεμονικοῖς
παραστὰς δικαστηρίοις, καὶ ἐπὶ δευτέρᾳ διαπρέψας ὁμολογίᾳ, δεσμωτηρίῳ
πειρᾶται, λιπαρῷ γήρει καὶ σεμνῇ πολιᾷ κατεστεμμένος. τότε δὲ μετὰ 3
τὴν ἐν τοῖς ἡγεμονικοῖς δικαστηρίοις λαμπρὰν καὶ περιφανῆ μαρτυρίαν
ἐπὶ τῆς εἱρκτῆς κοιμηθέντος, Μαζαβάνης διάδοχος τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις
ἐπισκοπῆς ἀναδείκνυται. τῷ δ' Ἀλεξάνδρῳ παραπλησίως ἐν Ἀντιοχείᾳ 4
τῇ Βαβύλα μετὰ τὴν ὁμολογίαν ἐν δεσμωτηρίῳ μεταλλάξαντος, Φάβιος
τῆς αὐτόθι προΐσταται ἐκκλησίας. τὰ μὲν ὧν Ὠριγένει κατὰ τὸν διωγμὸν 5
συμβάντα οἷα καὶ ὅσα, καὶ ὁποίας ἔτυχε τελευτῆς, τῇ πονηρῇ δαίμονος

---

6. ὁ add. *cefhVS*^{a}*HB*, om. *agikNS*. | 7. *λέγων* — Orig. Comment. in sacr. script. ed. Huet. p. 51. | 14. *καταπεπτωκέναι bcdfhikxVHB*, *πεπτωκέναι ae Syncell.* (p. 682) *NSS*^{a}. | 16. *καὶ — ἐστὶν* om. *eh* (i teste Gronov.).

ἐφαμίλλως τῷ ἀνδρὶ παντστρατιᾷ παραταξαμένῳ, πάσῃ τε μηχανῇ καὶ δυνάμει κατ' αὐτῆ στρατηγήσαντος, παρὰ πάντας τε τὺς τηνικάδε πολεμηθέντας διαφερόντως ἐπισκήψαντος αὐτῷ, οἷά τε καὶ ὅσα διὰ τὸν Χριστῆ λόγον ὁ ἀνὴρ ὑπέμεινε δεσμὰ καὶ βασάνους τὰς κατὰ τῆ σώματος, τάς τε ὑπὸ σιδηρῷ κλοιῷ καὶ μυχοῖς εἱρκτῆς τιμωρίας, καὶ ὡς ἐπὶ πλείσταις ἡμέραις τὺς πόδας ὑπὸ τέσσαρα τῆ κολαστηρίῳ ξύλῳ παραταθεὶς διαστήματα κατασπώμενος πυρός τε ἀπειλὰς καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς τῶν ἐχθρῶν ἐπενεχθέντα καρτερῶς ἤνεγκεν, οἷα τε τὰ κατ' αὐτὸν ἔτυχε τέλος, μηδαμῶς αὐτὸν ἀνελεῖν παντὶ σθένει τοῦ δικαστοῦ φιλονείκως ἐνστάντος, ὁποίας τε μετὰ ταῦτα καταλείπει φωνὰς, καὶ αὐτὰς πλήρεις τοῖς ἀναλήψεως δεομένοις ὠφελείας, πλεῖσται ὅσαι τἀνδρὸς ἐπιστολαὶ τἀληθὲς ὁμῆ καὶ ἀκριβὲς περιέχεσι.

CAP. 40.

Περὶ τῶν Διονυσίῳ συμβάντων.

(Nic. H. E. V, 28.)

1 Τά γέ τοι κατὰ Διονύσιον ἐκ τῆς πρὸς Γερμανὸν ἐπιστολῆς αὐτῆ παραθήσομαι, ἔνθα τῦτον περὶ ἑαυτῆ λέγων ἱστορεῖ τὸν τρόπον· „ἐγὼ „δὲ καὶ ἐνώπιον τῆ θεῆ λαλῶ, καὶ αὐτὸς οἶδεν ὅτι οὐ ψεύδομαι· ἐδὲ
2 „μίαν ἐπ' ἐμαυτῆ βαλλόμενος ἐδὲ ἀθεεὶ πεποίημαι τὴν φυγήν. ἀλλὰ καὶ „πρότερον τοῦ κατὰ Δέκιον προτεθέντος διωγμοῦ Σαβῖνος αὐτῆς ὥρας „φρεμεντάριον ἔπεμψεν εἰς ἀναζήτησίν με, κἀγὼ μὲν τεσσάρων ἡμερῶν „ἐπὶ τῆς οἰκίας ἔμεινα, τὴν ἄφιξιν τοῦ φρεμενταρίου προσδοκῶν. ὁ δὲ „πάντα μὲν περιῆλθεν ἀνερευνῶν, τὺς ποταμὺς, τὰς ὁδὺς, τὺς ἀγρὺς, „ἔνθα κρύπτεσθαί με ἢ βαδίζειν ὑπενόησεν, ἀορασίᾳ δὲ εἴχετο, μὴ εὑρίσκων
3 „τὴν οἰκίαν· οὐ γὰρ ἐπίστευσεν οἴκοι με διωκόμενον ἔχειν. καὶ μόλις μετὰ „τὴν τετάρτην ἡμέραν κελεύσαντός μοι μεταστῆναι τῆ θεῆ καὶ παρα„δόξως ὁδοποιήσαντος ἐγώ τε καὶ οἱ παῖδες καὶ πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν „ἅμα συνεξήλθομεν. καὶ ὅτι τῆς τῆ θεῆ προνοίας ἔργον ἐκεῖνο γέγονε,
4 „τὰ ἑξῆς ἐδήλωσεν, ἐν οἷς τάχα τισὶ γεγόναμεν χρήσιμοι.“ εἶτά τινα μεταξὺ εἰπὼν τὰ μετὰ τὴν φυγὴν αὐτῷ συμβεβηκότα δηλοῖ, ταῦτα ἐπιφέρων· „ἐγὼ μὲν γὰρ περὶ ἡλίου δυσμὰς ἅμα τοῖς σὺν ἐμοὶ γενόμενος

6. ὑπὸ] ἐπὶ vel πρὸς conj. V^a. | 7. κατασπώμενος add. *bcdfhikxVV*^{a}*S*^{a}*HB*, om. *aeg Syncell.* (p. 686) *S*. | 10. τοῖς *cefhik Syncell. NVHB*, τῆς *abdSS*^{a}, om. *g*. | 18. καὶ post δὲ om. *bV*^{a}. | 19. ἐμαυτῆ *aeghikxE*, ἐμαυτῷ *d Syncell.*, ἐμαυτὸν *bc*. | 23. τ. ποτ., τ. ὁδὺς *cfx*, τ. ὁδ., τ. ποτ. volgo. | 25. ἐπίστευσεν *bcdf*, ἐπίστευεν volgo. | ἔχειν *bcdfx*, μένειν volgo. cf. ind. v. ἔχειν. | 31. γενόμενος] γενομένοις *fik Syncell.* (p. 687).

„ὑπὸ τοῖς στρατιώταις εἰς Ταπόσιριν ἦχθην, ὁ δὲ Τιμόθεος κατὰ τὴν
„τῆ θεῆ πρόνοιαν ἔτυχε μὴ παρὼν μηδὲ καταληφθείς. ἐλθὼν δὲ ὕστερον
„εὗρε τὸν οἶκον ἔρημον, καὶ φρουροῦντας αὐτὸν ὑπηρέτας, ἡμᾶς δὲ ἐξην-
„δραποδισμένους.“ καὶ μεθ' ἕτερά φησι· „καὶ τίς ὁ τῆς θαυμασίας
„οἰκονομίας αὐτοῦ τρόπος; τὰ γὰρ ἀληθῆ λεχθήσεται. ἀπηντᾶτό τις
„τῶν χωρικῶν ὑποφεύγοντι τῷ Τιμοθέῳ καὶ τεταραγμένῳ, καὶ τὴν αἰτίαν
„τῆς ἐπείξεως ἐπύθετο. ὁ δὲ τἀληθὲς ἐξεῖπε, κἀκεῖνος ἀκέσας (ἀπῄει
„δὲ εὐωχησόμενος γάμους· διαπαννυχίζειν γὰρ αὐτοῖς ἐν ταῖς τοιαύταις
„συνόδοις ἔθος) εἰσελθὼν ἀπήγγειλε τοῖς κατακειμένοις· οἱ δὲ ὁρμῇ μιᾷ
„καθάπερ ἀπὸ συνθήματος πάντες ἐξανέστησαν, καὶ δρόμῳ φερόμενοι
„τάχιστα ἦκον, ἐπεισπεσόντες τε ἡμῖν ἠλάλαξαν, καὶ φυγῆς εὐθέως τῶν
„φρουρούντων ἡμᾶς στρατιωτῶν γενομένης ἐπέστησαν ἡμῖν, ὡς εἴχομεν ἐπὶ
„τῶν ἀστρώτων σκιμπόδων κατακείμενοι. κἀγὼ μὲν, οἶδεν ὁ θεὸς, ὡς
„λῃστὰς εἶναι πρότερον ἡγούμενος ἐπὶ σύλησιν καὶ ἁρπαγὴν ἀφικομένους,
„μέτων ἐπὶ τῆς εὐνῆς, ἧς ἤμην γυμνὸς ἐν τῷ λινῷ ἐσθήματι, τὴν δὲ
„λοιπὴν ἐσθῆτα παρακειμένην αὐτοῖς ὤρεγον, οἱ δὲ ἐξανίστασθαί τε
„ἐκέλευον καὶ τὴν ταχίστην ἔξιέναι. καὶ τότε συνεὶς, ἐφ' ᾧ παρῆσαν,
„ἀνέκραγον δεόμενος αὐτῶν καὶ ἱκετεύων ἀπιέναι καὶ ἡμᾶς ἐᾶν, εἰ δὲ
„βέλονταί τι χρηστὸν ἐργάσασθαι, τὰς ἀπαγούσας με φθάσαι, καὶ τὴν
„κεφαλὴν αὐτοὺς τὴν ἐμὴν ἀποτεμεῖν ἠξίουν. καὶ τοιαῦτα βοῶντος, ὡς
„ἴσασιν οἱ κοινωνοί μου καὶ μέτοχοι πάντων γενόμενοι, ἀνίστασαν πρὸς
„βίαν, κἀγὼ μὲν παρῆκα ἐμαυτὸν ὕπτιον εἰς τὔδαφος, οἱ δὲ διαλαβόντες
„χειρῶν καὶ ποδῶν, σύροντες ἐξήγαγον. ἐπηκολούθουν δέ μοι οἱ τούτων
„πάντων γενόμενοι μάρτυρες, Γάϊος, Φαῦστος, Πέτρος, Παῦλος, οἳ καὶ
„ὑπολαβόντες με φοράδην ἐξήγαγον τῇ πολιχνίῳ, καὶ ὅπῃ γυμνῷ ἐπιβι-
„βάσαντες ἀπήγαγον.“ ταῦτα περὶ ἑαυτῆ ὁ Διονύσιος.

CAP. 41.

Περὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς Ἀλεξανδρείας μαρτυρησάντων.
(Nic. H. E. V, 29—31.)

Ὁ δ' αὐτὸς ἐν ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Φαβιανὸν Ἀντιοχέων ἐπίσκοπον 1
τῶν κατὰ Δέκιον μαρτυρησάντων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τοὺς ἀγῶνας τοῦτον

---

5. ἀπηντᾶτό *i Syncell. V*[a]*B*, ἀπήντα τότε *g*, ἀπήντετο *aehkS*, ἀπήντα *bcdfxVS*[a]*H*. | 6. χωρικῶν *bcd*, χωριτῶν volgo, χωρητικῶν *x*. | 7. ἐπείξεως] ἀφίξεως *h*. | 8. ἐν ταῖς — συνόδοις om. *h*. | 9. δὲ add. *cefghik Syncell. B*, om. *aSVH*. | 10. ἀπὸ συνθήματος *bcdfhkxVS*[a]*HB*, ὑπὸ συνθήματος *e*, ὑπὸ συνθήματι *agiS*. | 11. ἐπεισπεσόντες *aegiSS*[a]*HB*, ἐπισπεύδοντες *cfhkxV Syncell.* (p. 688). | 15. ἧς om. *egi Syncell.* | 20. αὐτὸς] αὐτοῖς *Syncell.* | 24. γενόμενοι add. *cfhSVH*, om. *aegikB*. | 26. post Διονύσιος add. διεξέρχεται *aeSVH*, om. *cfghikxBH*[b]. | 30. Φαβιανὸν *bcdfgR*, Φάβιον volgo. | Ἀντ. ἐπ. *efgikB*, ἐπ. Ἀντ. *aehSVS*[a]*H*.

ἱστορεῖ τὸν τρόπον· „ἐκ ἀπὸ τῆ βασιλικῆ προστάγματος ὁ διωγμὸς παρ'
„ἡμῖν ἤρξατο, ἀλλὰ γὰρ ὅλον ἐνιαυτὸν πρῴλαβε, καὶ φθάσας ὁ κακῶν
„τῇ πόλει ταύτῃ μάντις καὶ ποιητὴς, ὅστις ἐκεῖνος ἦν, ἐκίνησε καὶ παρώρ-
„μησε καθ' ἡμῶν τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, εἰς τὴν ἐπιχώριον αὐτὲς δεισι-
2 „δαιμονίαν ἀναῤῥιπίσας. οἱ δὲ ἐρεθισθέντες ὑπ' αὐτῆ, καὶ πάσης ἐξε-
„σίας εἰς ἀνοσιεργίαν λαβόμενοι, μόνην εὐσέβειαν τὴν θρησκείαν τῶν δαι-
3 „μόνων ταύτην ὑπέλαβον, τὸ καθ' ἡμῶν φονᾶν. πρῶτον μὲν ἔν πρεσβύτην
„Μητρᾶν ὀνόματι συναρπάσαντες, καὶ κελεύσαντες ἄθεα λέγειν ῥήματα,
„μὴ πειθόμενον, ξύλοις τε παίοντες τὸ σῶμα, καὶ καλάμοις ὀξέσι τὸ
„πρόσωπον καὶ τὲς ὀφθαλμὲς κεντῶντες, ἀγαγόντες εἰς τὸ προάστειον
4 „κατελιθοβόλησαν. ἔπειτα πιστὴν γυναῖκα Κοΐνταν καλουμένην ἐπὶ τὸ
„εἰδωλεῖον ἀγαγόντες ἠνάγκαζον προσκυνεῖν· ἀποστρεφομένην δὲ καὶ βδε-
„λυττομένην ἐκδήσαντες τῶν ποδῶν, διὰ πάσης τῆς πόλεως κατὰ τοῦ
„τραχέος λιθοστρώτε σύροντες, προσαρασσομένην τοῖς μυλιαίοις λίθοις
5 „ἅμα καὶ μαστιγοῦντες, ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀγαγόντες κατέλευσαν τόπον. εἶθ'
„ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ὥρμησαν ἐπὶ τὰς τῶν θεοσεβῶν οἰκίας, καὶ οὓς
„ἐγνώριζον ἕκαστοι γειτνιῶντας ἐπισπεύδοντες ἦγον, ἐσύλων τε καὶ διήρ-
„παζον, τὰ μὲν τιμιώτερα τῶν κειμηλίων νοσφιζόμενοι, τὰ δὲ εὐτελέστερα
„καὶ ὅσα ἐκ ξύλων ἐπεποίητο, διαῤῥιπτοῦντες καὶ κατακαίοντες ἐν ταῖς
6 „ὁδοῖς ἐαλωκυίας ὑπὸ πολεμίων πόλεως παρεῖχον θέαν. ἐξέκλινον δὲ καὶ
„ὑπανεχώρεν οἱ ἀδελφοὶ, καὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων, ὁμοίως
„ἐκείνοις οἷς καὶ Παῦλος ἐμαρτύρησε, μετὰ χαρᾶς προσεδέξαντο. καὶ
„ἐκ οἶδ' εἴ τις, πλὴν εἰ μή πέ τις εἷς ἐμπεσών, μέχρι γε τότε τὸν Κύριον
7 „ἠρνήσατο. ἀλλὰ καὶ τὴν θαυμασιωτάτην τότε παρθένον πρεσβῦτιν Ἀπολ-
„λωνίαν διαλαβόντες, τὲς μὲν ὀδόντας ἅπαντας, κόπτοντες τὰς σιαγόνας,
„ἐξήλασαν, πυρὰν δὲ νήσαντες πρὸ τῆς πόλεως ζῶσαν ἠπείλεν κατα-
„καύσειν, εἰ μὴ συνεκφωνήσειεν αὐτοῖς τὰ τῆς ἀσεβείας κηρύγματα. ἡ
„δὲ ὑποπαραιτησαμένη βραχὺ καὶ ἀνεθεῖσα συντόνως ἐπεπήδησεν εἰς τὸ
8 „πῦρ καὶ καταπέφλεκται. Σαραπίωνά τε καταλαβόντες ἐφέστιον, σκλη-
„ραῖς βασάνοις αἰκισάμενοι, καὶ πάντα τὰ ἄρθρα διακλάσαντες, ἀπὸ τῆ

---

1. παρ' ἡμῖν] om. *S*, post ἤρξατο ponit *g*. | 4. αὐτὲς] αὐτῆ *eik Syncell.* (p. 689). | 6. τὴν θρησκείαν τ. δαιμ. add. *C* (praeter *i*) *Syncell.*, om. *iV*^{a}*H*, uncinis inclusit *S*^{a}. | 7. μὲν add. *cfhE*, om. *aegik*. | 8. Μητρᾶν *acfgikNB*, Μετρᾶν *ehVS*^{a}*H*, Μητρανὸν *Syncell.* | 10. ἀγαγόντες *aehikE*, ἀπαγαγόντες *cf*, ἐπαγαγόντες *g*. | 12. ἀγαγόντες] ἀπαγαγόντες *h Syncell. VH.* | 14. προσαρασσομένην *fik*, προσαρρασσομένην *acehE*. | 22. ἐμαρτύρησε — Hebr. 10, 34. | 23. ἐμπεσών] ἐκπεσών *Syncell.* (p. 690). | 26. κατακαύσειν *cfik Syncell.*, κατακαῦσαι *aeghE*. | 28. συντόνως] συντόμως *aeS*.

„ὑπερφὲ πρηνῆ κατέῤῥιψαν. ἀδεμία δὲ ὁδὸς, οὐ λεωφόρος, οὐ στενωπὸς
„ἡμῖν βάσιμος ἦν, οὐ νύκτωρ, οὐ μεθημέραν, ἀεὶ καὶ παντα χῆ πάντων
„κεκραγότων, εἰ μὴ τὰ δύσφημά τις ἀνυμνοίη ῥήματα, τοῦτον εὐθέως
„δεῖν σύρεσθαί τε καὶ πίμπρασθαι. καὶ ταῦτα ἐπιπολὺ μὲν ἥκμασε τοῦτον 9
„τὸν τρόπον, διαδεξαμένη δὲ τὰς ἀθλίας ἡ στάσις καὶ ὁ πόλεμος ὁ ἐμ-
„φύλιος τὴν καθ' ἡμῶν ὠμότητα πρὸς ἀλλήλας αὐτῶν ἔτρεψε. καὶ σμικρὸν
„μὲν προσανεπνεύσαμεν, ἀσχολίαν τῆ πρὸς ἡμᾶς θυμῆ λαβόντων, εὐθέως
„δὲ ἡ τῆς βασιλείας ἐκείνης τῆς εὐμενεστέρας ἡμῖν μεταβολὴ διήγγελται,
„καὶ πολὺς ὁ τῆς ἐφ' ἡμᾶς ἀπειλῆς φόβος ἀνετείνετο. καὶ δὴ καὶ παρῆν 10
„τὸ πρόσταγμα, αὐτὸ σχεδὸν ἐκεῖνο οἷον τὸ προῤῥηθὲν ὑπὸ τῆ Κυρίῃ
„ἀποφαῖνον τὸ φοβερώτατον, ὡς, εἰ δυνατὸν, σκανδαλίσαι καὶ τὰς ἐκλε-
„κτάς. πλὴν πάντες γε κατεπτήχεσαν, καὶ πολλοὶ μὲν εὐθέως τῶν περι- 11
„φανεστέρων οἱ μὲν ἀπήντων δεδιότες, οἱ δὲ δημοσιεύοντες ὑπὸ τῶν
„πράξεων ἤγοντο, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν ἀμφ' αὐτοῖς ἐφείλκοντο· ὀνομαστί τε
„καλεύμενοι ταῖς ἀνάγνοις καὶ ἀνιέροις θυσίαις προσήεσαν, οἱ μὲν ὠχριῶν-
„τες καὶ τρέμοντες, ὥσπερ οὐ θύσοντες, ἀλλ' αὐτοὶ θύματα καὶ σφάγια
„τοῖς εἰδώλοις ἐσόμενοι, ὡς ὑπὸ πολλοῦ τοῦ περιεστῶτος δήμου χλεύην
„αὐτοῖς ἐπιφέρεσθαι, καὶ δήλης μὲν εἶναι πρὸς πάντα δειλὰς ὑπάρχοντας,
„καὶ πρὸς τὸ τεθνάναι καὶ πρὸς τὸ θῦσαι· οἱ δέ τινες ἑτοιμότερον 12
„τοῖς βωμοῖς προσέτρεχον, ἰσχυριζόμενοι τῆ θρασύτητι τὸ μηδὲ πρότερον
„Χριστιανοὶ γεγονέναι, περὶ ὧν ἡ τῆ Κυρίῃ πρόῤῥησις ἀληθεστάτη, ὅτι
„δυσκόλως σωθήσονται· τῶν δὲ λοιπῶν οἱ μὲν εἴποντο τούτοις ἑκατέροις,
„οἱ δὲ ἔφευγον, οἱ δὲ ἠλίσκοντο. καὶ τούτων οἱ μὲν ἄχρι δεσμῶν καὶ 13
„φυλακῆς χωρήσαντες, καί τινες καὶ πλείονας ἡμέρας καθειρχθέντες, εἶτα
„καὶ πρὶν ἐπὶ δικαστήριον ἐλθεῖν, ἐξωμόσαντο, οἱ δὲ καὶ βασάνοις ἐπὶ
„ποσὸν ἐγκαρτερήσαντες πρὸς τὸ ἑξῆς ἀπεῖκον. οἱ δὲ στερῤῥοὶ καὶ μα- 14
„κάριοι στῦλοι τῆ Κυρίῳ, κραταιωθέντες ὑπ' αὐτῆ, καὶ τῆς ἰσχυρᾶς ἐν
„ἑαυτοῖς πίστεως ἀξίαν καὶ ἀνάλογον δύναμιν καὶ καρτερίαν λαβόντες,
„θαυμαστοὶ γεγόνασιν αὐτῆ τῆς βασιλείας μάρτυρες. ὧν πρῶτος Ἰουλια- 15
„νὸς, ἄνθρωπος ποδαγρὸς, μὴ στῆναι, μὴ βαδίσαι δυνάμενος, σὺν ἑτέροις

---

4. τοῦτον ἥκμασε] ἥκμασε τοῦτον *cfik*, τοῦτον ἤκμασε volgo, τοῦτον ἤκμαζεν *h*, τοῦτον τὸν τρόπον ἤκμασε *x*. | 5. ἀθλίας] ἄθλιος conj. Pearson., quod recepit *Z*. | ὁ post καὶ et πόλεμος om. *egik*. | 10. post *Κυρίῳ* add. ἡμῶν *aegikE*, ἢ *k Syncell.* (p. 691), om. *cf*. | 11. ἀποφαῖνον *bcdfVH*, παρὰ βραχὺ *aeghik Syncell. SB*. | 14. αὐτοῖς *aceikS*, αὐτὲς *fghi* (a sec. m.) *VS*[a]*HB*. | 21. προῤῥήσις — Matth. 19, 23. | 25. ἐπὶ *fgikx Syncell.*, εἰς volgo. | ἐλθεῖν *fgikx Syncell.*, εἰσελθεῖν volgo.

„δύο τοῖς φέρουσιν αὐτὸν προσήχθη, ὧν ὁ μὲν ἕτερος εὐθὺς ἠρνήσατο,
„ὁ δ' ἕτερος, Κρονίων ὀνόματι, ἐπίκλην δὲ Εὔνους, καὶ αὐτὸς ὁ πρε-
„σβύτης Ἰουλιανὸς, ὁμολογήσαντες τὸν Κύριον, διὰ πάσης τῆς πόλεως
„μεγίστης ὕσης, ὡς ἴστε, καμήλοις ἐποχέμενοι καὶ μετέωροι μαστιγούμενοι,
16 „τέλος ἀσβέστῳ πυρὶ, περικεχυμένῳ τῷ δήμῳ παντὸς, κατεκάησαν. στρα- 5
„τιώτης τε αὐτοῖς ἀπαγομένοις παρεστὰς καὶ τοῖς ἐφυβρίζουσιν ἐναντιω-
„θεὶς, ἐκβοησάντων ἐκείνων προσαχθεὶς ὁ ἀνδρειότατος ὁπλομάχος τοῦ
„θεοῦ Βησᾶς, κἂν τῷ μεγάλῳ πολέμῳ τῷ περὶ τῆς εὐσεβείας ἀριστεύσας,
17 „ἀπετμήθη τὸν κεφαλήν. καί τις ἕτερος, τὸ μὲν γένος Λίβυς, τὴν δὲ
„προσηγορίαν ἅμα καὶ τὴν εὐλογίαν ἀληθὴς Μάκαρ, προτροπῆς αὐτῷ 10
„πολλῆς ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ πρὸς ἄρνησιν γενομένης, ἐχ ὑπαχθεὶς ζῶν κατα-
„πέφλεκται. Ἐπίμαχός τε μετ' αὐτὸν καὶ Ἀλέξανδρος μετὰ πολὺν ὃν
„ἔμειναν δεσμῶται χρόνον, μυρίας διενεγκόντες ἀλγηδόνας, ξυστῆρας,
18 „μάστιγας, πυρὶ ἀσβέστῳ καὶ ὕτοι διεχύθησαν. καὶ σὺν αὐτοῖς γυναῖκες
„τέσσαρες· Ἀμμωνάριόν τε ἁγία παρθένος, πάνυ φιλονείκως αὐτὴν ἐπι- 15
„πλεῖστον τῷ δικαστῇ βασανίσαντος, ἅτε προαποφηναμένην ὅτι μηδὲν ὧν
„ἐκεῖνος κελεύοι φθέγξαιτο, ἀληθεύσασα τὴν ἐπαγγελίαν ἀπήχθη· αἱ δὲ
„λοιπαὶ, ἡ σεμνοτάτη πρεσβῦτις Μερκουρία, καὶ ἡ πολύπαις μὲν, ἐχ ὑπὲρ
„τὸν Κύριον δὲ ἀγαπήσασα ἑαυτῆς τὰ τέκνα Διονυσία, καταιδεσθέντος
„εἰς ἀνήνυτον ἔτι βασανίζειν καὶ ὑπὸ γυναικῶν ἡττᾶσθαι τῷ ἡγεμόνος, 20
„σιδήρῳ τεθνᾶσι, μηκέτι βασάνων πεῖραν λαβοῦσαι· τὰς γὰρ ὑπὲρ πασῶν
19 „ἡ πρόμαχος Ἀμμωνάριον ἀνεδέδεκτο βασάνους. Ἥρων δὲ καὶ Ἀτὴρ καὶ
„Ἰσίδωρος Αἰγύπτιοι καὶ σὺν αὐτοῖς παιδάριον ὡς πεντεκαιδεκαέτης ὁ
„Διόσκορος παρεδόθησαν· καὶ πρῶτον τὸ μειράκιον λόγοις τε ἀπατᾶν
„ὡς εὐπαράγωγον, καὶ βασάνοις καταναγκάζειν ὡς εὐένδοτον πειρωμένῳ, 25
20 „ἔτε ἐπείσθη ἔτε εἶξεν ὁ Διόσκορος. τὰς δὲ λοιπὰς ἀγριώτατα κατα-

---

1. αὐτὸν om. *f x* H^b. | 5. στρατιώτης] στρατιῶται *Syncell.* (p. 692). | 8. Βησᾶς om. *h.* | 12. πολὺν] οὐ πολὺν *a e S.* | 15. Ἀμμωνάριόν] Ἀμμωναρία *g Syncell. N.* | τε] μὲν S^a. | 16. ὅτι *C* (praeter *a*), ὡς *a S V H.* | 17. φθέγξαιτο] φθέξηται *e*, φθέγξηται aH^b. | 18. σεμνοτάτη *c f g i k x Syncell.*, σεμνοπρεπεστάτη *a e h E.* | 19. „post Διονυσία addidi ex Rufino [in quo „Dionysia et alia Ammonaria"] καὶ Ἀμμωνάριον ἑτέρα: quattuor enim mulieres illas fuisse supra dixit Dionysius" Valesius, idque receperunt S^a *H* „Hanc observationem Valesii nil moror: illae enim quattuor πυρὶ διεχύθησαν, ceterae vero, inter quas Mercuria et Dionysia, σιδήρῳ τεθνᾶσι: diversae igitur erant hae et illae" Burton. Errare Burtonum, apparet ex verbis αἱ δὲ λοιπαὶ. | 22. ἡ] ὁ *H B* errore typ. | Ἀμμωνάριον] Ἀμμωναρία *g h N Syncell.* (p. 693). | ἀναδέδεκται *h.* | βασάνους add. *c f i k S V H*, om. *a e g h Syncell. B.* | Ἀτὴρ] Ἄτρης *g*, Ἀστὴρ *N Syncell.*, „Arsinus" *B.*

„ξήνας, ἐγκαρτερήσαντας πυρὶ καὶ τέτες παραδέδωκε, τὸν δὲ Διόσκορον
„ἐλλαμπρυνάμενόν τε δημοσίᾳ, καὶ σοφώτατα πρὸς τὰς ἰδίας πεύσεις
„ἀποκρινάμενον θαυμάσας παρῆκεν, ὑπέρθεσιν φήσας εἰς μετάνοιαν αὐτῷ
„διὰ τὴν ἡλικίαν ἐπιμετρεῖν. καὶ νῦν ὁ θεοπρεπέστατος σὺν ἡμῖν ἐστι
„Διόσκορος, εἰς μακρότερον τὸν ἀγῶνα καὶ διαρκέστερον μείνας τὸν ἆθλον.
„Νεμεσίων δέ τις, κἀκεῖνος Αἰγύπτιος, ἐσυκοφαντήθη μὲν ὡς δὴ σύνοικος 21
„ληστῶν, ἀπολυσάμενος δὲ ταύτην παρὰ τῷ ἑκατοντάρχῳ τὴν ἀλλοτριω-
„τάτην κατ᾽ αὐτῆ διαβολὴν, καταμηνυθεὶς ὡς Χριστιανὸς ἦκε δεσμώτης
„ἐπὶ τὸν ἡγέμονον. ὁ δὲ ἀδικώτατος διπλαῖς αὐτὸν ἢ τὰς ληστὰς ταῖς
„τε βασάνοις καὶ ταῖς μάστιξι λυμηνάμενος, μεταξὺ τῶν ληστῶν κα-
„τέφλεξε, τιμηθέντα τὸν μακάριον τῷ τῆ Χριστῆ παραδείγματι. ἀθρόον 22
„δέ τι σύνταγμα στρατιωτικὸν, Ἄμμων καὶ Ζήνων καὶ Πτολεμαῖος καὶ
„Ἰγγένης, καὶ σὺν αὐτοῖς πρεσβύτης Θεόφιλος, εἰστήκεισαν πρὸ τῆ δικα-
„στηρίε· κρινομένε δή τινος ὡς Χριστιανῆ καὶ πρὸς ἄρνησιν ἤδη ῥέπον-
„τος ἐπρίοντο ἕτοι παρεστηκότες, καὶ τοῖς τε προσώποις ἐνένευον, καὶ
„τὰς χεῖρας ἀνέτεινον, καὶ συνεσχηματίζοντο τοῖς σώμασιν. ἐπιστροφῆς 23
„δὲ πάντων πρὸς αὐτὰς γενομένης, πρίν τινας αὐτῶν ἄλλες λαβίσθαι,
„φθάσαντες ἐπὶ τὸ βάθρον ἀνέδραμον, εἶναι Χριστιανοὶ λέγοντες, ὡς
„τόν τε ἡγεμόνα καὶ τὰς συνέδρας ἐμφόβες γενέσθαι, καὶ τὰς μὲν κριτο-
„μένες εὐθαρσεστάτες, ἐφ᾽ οἷς πείσονται, φαίνεσθαι, τὰς δὲ δικάζοντας
„ἀποδειλιᾶν. καὶ ἕτοι μὲν ἐκ δικαστηρίων ἐνεπόμπευσαν καὶ ἠγαλλιά-
„σαντο τῇ μαρτυρίᾳ, θριαμβεύοντος αὐτὰς ἐνδόξως τῆ θεῆ."

CAP. 42.

Περὶ ὧν ἄλλων ὁ Διονύσιος ἱστορεῖ.

(Nic. H. E. V, 31.)

„Ἄλλοι δὲ πλεῖστοι κατὰ πόλεις καὶ κώμας ὑπὸ τῶν ἐθνῶν δι- 1
„σπάσθησαν, ὧν ἑνὸς παραδείγματος ἕνεκεν ἐπιμνησθήσομαι. Ἰσχυρίων
„ἐπετρόπευέ τινι τῶν ἀρχόντων ἐπὶ μισθῷ. τῆτον ὁ μισθοδότης ἐκέλευσε
„θῦσαι, μὴ πειθόμενον ὕβριζεν, ἐμμένοντα προεπηλάκιζεν· ὑφιστάμενε,
„βακτηρίαν μεγίστην λαβὼν, διὰ τῶν ἐντέρων καὶ τῶν σπλάγχνων διώσας
„ἀπέκτεινε. τί δεῖ λέγειν τὸ πλῆθος τῶν ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι πλανη- 2

---

1. παραδέδωκε *cfhE*, ἔδωκε *aegik*. | 7. ἀπολυσάμενος *cfg* (*ik* teste Gronov.) *α*, ἀποδυσάμενος *aeh Syncell. E.* cf. ind. v. ἀπολύεσθαι. | 20. εὐθαρσεστάτες *aegh Syncell.* (p. 694) *E*, εὐθαρσοστάτες *cfik.* | δικάζοντας *aehik Syncell. E.*, δοκιμάζοντας *cfα*, δικαστὰς *N.* | 22. αὐτὰς] δι᾽ αὐτὰς mavult *Sa.* | 28. ἐκέλευσε *cfgikα Syncell.*, ἐκέλευε *aehNE.*

„θέντων, ὑπὸ λιμοῦ καὶ δίψης καὶ κρύους καὶ νόσων καὶ λῃστῶν καὶ
„θηρίων διεφθαρμένων; ὧν οἱ περιγενόμενοι τῆς ἐκείνων εἰσὶν ἐκλογῆς
„καὶ νίκης μάρτυρες. ἓν δὲ καὶ τούτων εἰς δήλωσιν ἔργον παραθήσομαι.
3 „Χαιρήμων ἦν ὑπεργήρως τῆς Νείλε καλεμένης ἐπίσκοπος πόλεως. ἔτος
„εἰς τὸ Ἀράβιον ὄρος ἅμα τῇ συμβίῳ ἑαυτοῦ φυγὼν ἐκ ἐπανελήλυθεν,
„οὐδὲ ἐδυνήθησαν ἰδεῖν ἐκέτι καίτοι πολλὰ διερευνησάμενοι οἱ ἀδελφοὶ
4 „ἔτε αὐτὸς, ἔτε τὰ σώματα. πολλοὶ δὲ οἱ κατ' αὐτὸ τὸ Ἀραβικὸν ὄρος
„ἐξανδραποδισθέντες ὑπὸ βαρβάρων Σαρακηνῶν, οἱ μὲν μόλις ἐπὶ πολ-
„λοῖς χρήμασιν ἐλυτρώθησαν, οἱ δὲ μέχρι καὶ νῦν ἐδέπω. καὶ ταῦτα
„διεξῆλθον οὐ μάτην, ἀδελφὲ, ἀλλ' ἵνα εἰδῇς, ὅσα καὶ ἡλίκα δεινὰ παρ'
5 „ἡμῖν συνέβη· ὧν οἱ μᾶλλον πεπειραμένοι πλείονα ἂν εἰδεῖεν." εἶτα
τούτοις ἐπιφέρει μετὰ βραχέα λέγων· „αὐτοὶ τοίνυν οἱ θεῖοι μάρτυρες
„παρ' ἡμῖν, οἱ νῦν τῷ Χριστῷ πάρεδροι καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ κοινωνοὶ
„καὶ μέτοχοι τῆς κρίσεως αὐτοῦ καὶ συνδικάζοντες αὐτῷ, τῶν παρα-
„πεπτωκότων ἀδελφῶν τινὰς ὑπευθύνους τοῖς τῶν θυσιῶν ἐγκλήμασι γενο-
„μένους προσελάβοντο, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν αὐτῶν ἰδόντες,
„δεκτήν τε γενέσθαι δυναμένην τῷ μὴ βουλομένῳ καθόλε τὸν θάνατον
„τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὴν μετάνοιαν δοκιμάσαντες, εἰσεδέξαντο καὶ συνή-
„γαγον καὶ συνέστησαν, καὶ προσευχῶν αὐτοῖς καὶ ἐστιάσεων ἐκοινώ-
6 „νησαν. τί ἂν ἡμῖν, ἀδελφοὶ, περὶ τούτων συμβουλεύετε; τί ἡμῖν πρακτέον;
„σύμψηφοι καὶ ὁμογνώμονες αὐτοῖς καταστῶμεν, καὶ τὴν κρίσιν αὐτῶν
„καὶ τὴν χάριν φυλάξωμεν, καὶ τοῖς ἐλεηθεῖσιν ὑπ' αὐτῶν χρηστευσώ-
„μεθα, ἢ τὴν κρίσιν αὐτῶν ἄδικον ποιησώμεθα, καὶ δοκιμαστὰς αὐτοὺς
„τῆς ἐκείνων γνώμης ἐπιστήσωμεν, καὶ τὴν χρηστότητα λυπήσωμεν, καὶ
„τὴν τάξιν ἀνασκευάσωμεν;" ταῦτα δὲ εἰκότως ὁ Διονύσιος παρατέ-
θειται, τὸν περὶ τῶν ἐξησθενηκότων κατὰ τὸν τοῦ διωγμοῦ καιρὸν ἀνα-
κινῶν λόγον.

CAP. 43.

Περὶ Νοβάτου, οἷός τις ἦν τὸν τρόπον, καὶ περὶ τῆς κατ' αὐτὸν αἱρέσεως.
(Nic. H. E. VI, 3.)

1 Ἐπειδήπερ τῇ κατὰ τούτων ἀρθεὶς ὑπερηφανίᾳ Νοβάτος, τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας πρεσβύτερος, ὡς μηκέτ' ὄσης αὐτοῖς σωτηρίας ἐλπίδος,

---

2. περιγενόμενοι] ὑπεργενόμενοι *hVH.* | 5. Ἀράβιον] Ἀράβων *fx*, Ἀραβικὸν *g.* | 6. ἐδυν. *cf*, ἠδυν. volgo. | 7. post σώματα add. εὗρον *bcdfgik*, αὐτῶν *Syncell.* (p. 695), om. *aehV*^{a}*B.* | 8. οἱ μὲν] ὧν οἱ μὲν *hik.* | 9. καὶ add. *cf* (*ik* teste Gronovio) *x Syncell.* | 22. καὶ τὴν χάριν] ἢ τ. χ. *aeSS*^{a}, τῇ χάριτι *Syncell.* (p. 696). | 23. ἄδικον] ἄδικτον *aeSS*^{a}*Z.*

μηδ' εἰ πάντα τὰ εἰς ἐπιστροφὴν γνησίαν καὶ καθαρὰν ἐξομολόγησιν ἐπιτελοῖεν, ἰδίας αἱρέσεως τῶν κατὰ λογισμῶ φυσίωσιν Καθαρὸς ἑαυτὸς ἀποφηνάντων ἀρχηγὸς καθίσταται. ἐφ' ᾧ σύνοδε μεγίστης ἐπὶ Ῥώμης 2
συγκροτηθείσης, ἑξήκοντα μὲν τὸν ἀριθμὸν ἐπισκόπων, πλειόνων δ' ἔτι
μᾶλλον πρεσβυτέρων τε καὶ διακόνων, ἰδίως τε κατὰ τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τῶν κατὰ χώραν ποιμένων περὶ τῶ πρακτέε διασκεψαμένων, δόγμα παρίσταται τοῖς πᾶσι, τὸν μὲν Νοβάτον ἅμα τοῖς αὐτῷ συνεπαρθεῖσι, τὸς τε συνευδοκεῖν τῇ μισαδέλφῳ καὶ ἀπανθρωποτάτῃ γνώμῃ τἀνδρὸς προαιρεμένες ἐν ἀλλοτρίοις τῆς ἐκκλησίας ἡγεῖσθαι, τὸς δὲ τῇ συμφορᾷ
περιπεπτωκότας τῶν ἀδελφῶν ἰᾶσθαι καὶ θεραπεύειν τοῖς τῆς μετανοίας φαρμάκοις. ἦλθον δ' ἔν εἰς ἡμᾶς ἐπιστολαὶ Κορνηλίε Ῥωμαίων ἐπισκόπε 3
πρὸς τὸν τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας Φάβιον, δηλῶσαι τὰ περὶ τῆς Ῥωμαίων συνόδε καὶ τὰ δόξαντα πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἀφρικὴν καὶ τὰς αὐτόθι χώρας· καὶ ἄλλαι πάλιν ῥωμαϊκῇ φωνῇ συντεταγμέναι
Κυπριανῶ καὶ τῶν ἅμ' αὐτῷ κατὰ τὴν Ἀφρικὴν, δι' ὧν τὸ καὶ αὐτοὺς συνευδοκεῖν τῷ δεῖν τυγχάνειν ἐπικρίας τὸς πεπειρασμένες ἐφαίνετο, καὶ τῷ χρῆναι εὐλόγως τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐκκήρυκτον ποιήσασθαι τὸν τῆς αἱρέσεως ἀρχηγὸν, πάντας τε ὁμοίως τὸς συναπαγομένες αὐτῷ. ταύ- 4
ταις ἄλλη τις ἐπιστολὴ συνῆπτο τῶ Κορνηλίε περὶ τῶν κατὰ τὴν σύνοδον ἀρεσάντων, καὶ πάλιν ἑτέρα περὶ τῶν κατὰ Νοβάτον πραχθέντων, ἀφ' ἧς καὶ μέρη παραθέσθαι ἐδὲν ἂν κωλύοι, ὅπως εἰδεῖεν τὰ κατ' αὐτὸν οἱ τῇδε ἐντυγχάνοντες τῇ γραφῇ. τὸν δὴ ἔν Φάβιον ἀναδιδάσκων, ὁποῖός 5
τις ὁ Νοβάτος ἐγεγόνει τὸν τρόπον, αὐτὰ δὴ ταῦτα γράφει ὁ Κορνήλιος· „ἵνα δὲ γνῷς, ὅτι πρόπαλαι ὀρεγόμενος τῆς ἐπισκοπῆς ὁ θαυμά-
„σιος ἧτος, καὶ κρύπτων ἐν ἑαυτῷ τὴν προπετῆ ταύτην αὐτῦ ἐπιθυμίαν „ἐλάνθανεν, ἐπικαλύμματι τῆς αὐτῦ ἀπονοίας τῷ καταρχὰς σὺν αὐτῷ „τὸς ὁμολογητὰς ἐσχηκέναι χρώμενος, εἰπεῖν βύλομαι. Μάξιμος, πρεσβύ- 6
„τερος τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ Οὐρβανὸς, δὶς τὴν ἐξ ὁμολογίας δόξαν ἀρί-
„στην καρπωσάμενοι, Σιδόνιός τε καὶ Κελερῖνος, ἀνὴρ ὃς πάσας βασάνες
„διὰ τὸν τῦ θεῦ ἔλεον καρτερικώτατα διενέγκας, καὶ τῇ ῥώμῃ τῆς αὐτῦ
„πίστεως τὸ ἀσθενὲς τῆς σαρκὸς ἐπιῤῥώσας, κατὰ κράτος νενίκηκε τὸν

---

7. τοῖς αὐτῷ συνεπαρθεῖσι *aghE*, τοῖς σὺν αὐτῷ ἐπαρθεῖσι *fx*, τοῖς σὺν αὐτῷ συνεπαρθεῖσι *cik*. | 13. πᾶσι om. *aeghB*. | 15. post Ἀφρικὴν add. ἐπισκόπων *cfi* (in marg., teste Gronovio) *kxV*, om. *aegh(i)SS*ª*HB*. | 16. τῷ] τὸ *ef*. | πεπειρασμένες *chikVHB*, πεπειραμένες *aefgxSS*ª. | ἐφαίνετο *cfikx*, ἐνεφαίνετο *aeghE*. | 26. ἀπονοίας] ἐπινοίας *Syncell.* (p. 697). | 29. Σιδόνιός *acfghikVR*ª*B*, Σιδώνιός *e Syncell. NSS*ª*H*.

„ἀντικείμενον — ἔτοι δὴ ἦν οἱ ἄνδρες κατανοήσαντες αὐτὸν, καὶ κατα-
„φωράσαντες τὴν ἐν αὐτῷ πανουργίαν τε καὶ παλιμβολίαν, τάς τε ἐπιορ-
„κίας καὶ ψευδολογίας, καὶ τὴν ἀκοινωνησίαν αὐτῇ καὶ λυποφιλίαν,
„ἐπανῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν, καὶ ἅπαντα αὐτῇ τὰ τεχνάσματα
„καὶ πονηρεύματα, ἃ ἐκ πολλῆ ἔχων ἐν ἑαυτῷ ὑπεστέλλετο, παρόντων
„ἱκανῶν, τῦτο μὲν ἐπισκόπων, τῦτο δὲ πρεσβυτέρων καὶ λαϊκῶν ἀνδρῶν
„παμπόλλων, ἐξήγγειλαν ἀποδυρόμενοι καὶ μεταγινώσκοντες ἐφ' οἷς πεν-
„σθέντες τῷ δολερῷ καὶ κακοήθει θηρίῳ πρὸς ὀλίγον χρόνον τῆς ἐκ-
7 „κλησίας ἀπελείφθησαν.“ εἶτα μετὰ βραχέα φησίν· „ἀμήχανον ὅσην,
„ἀγαπητὲ ἀδελφὲ, τροπὴν καὶ μεταβολὴν ἐν βραχεῖ καιρῷ ἐθεασάμεθα
„ἐπ' αὐτῇ γεγενημένην. ὁ γάρ τοι λαμπρότατος καὶ δι' ὅρκων φοβερῶν
„τινῶν πιστύμενος τὸ μηδ' ὅλως ἐπισκοπῆς ὀρίγεσθαι, αἰφνίδιον ἐπί-
8 „σκοπος ὥσπερ ἐκ μαγγάνε τινὸς εἰς τὸ μέσον ῥιφεὶς ἀναφαίνεται. ἔτος
„γάρ τοι ὁ δογματιστὴς, ὁ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστήμης ὑπερασπιστὴς,
„ὑπηνίκα παρασκᾶσθαί τε καὶ ὑφαρπάζειν τὴν μὴ δοθεῖσαν αὐτῷ ἄνωθεν
„ἐπισκοπὴν ἐπεχείρει, δύο ἑαυτῷ κοινωνὸς ἀπεγνωκότας τῆς ἑαυτῶν σω-
„τηρίας ἐπελέξατο, ὡς ἂν εἰς βραχύ τι μέρος καὶ ἐλάχιστον τῆς Ἰταλίας
„ἀποστείλῃ, κἀκεῖθεν ἐπισκόπους τρεῖς, ἀνθρώπους ἀγροίκους καὶ ἁπλε-
„στάτους, πλαστῇ τινὶ ἐπιχειρήσει ἐξαπατήσῃ, διαβεβαιύμενος καὶ διϊσχυρι-
„ζόμενος δεῖν αὐτὸς ἐν τάχει παραγενέσθαι εἰς Ῥώμην, ὡς δῆθεν πᾶσα
„ἡτισδηποτῶν διχοστασία γεγονῦα σὺν καὶ ἑτέροις ἐπισκόποις καὶ αὐτῶν
9 „μεσιτευόντων διαλυθῇ. ἃς παραγενομένης, ἅτε δὴ, ὡς ἔρθημεν λέγον-
„τες, ἀνθρώπους ἁπλεστέρους περὶ τὰς τῶν πονηρῶν μηχανάς τε καὶ
„ῥᾳδιυργίας, συγκλεισθέντας ὑπό τινων ὁμοίων αὐτῷ τεταγμένων ἀν-
„θρώπων, ὥρᾳ δεκάτῃ μεθύοντας καὶ κραιπαλῶντας μετὰ βίας ἠνάγ-
„κασεν εἰκονικῇ τινὶ καὶ ματαίᾳ χειροπιθεσίᾳ ἐπισκοπὴν αὐτῷ δῶναι, ἣν
10 „ἐνέδρᾳ καὶ πανουργίᾳ, μὴ ἐπιβάλλεσαν αὐτῷ, ἐκδικεῖ. ἐξ ὧν εἰς μετ'
„οὐ πολὺ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀποδυρόμενος καὶ ἐξομολογού-
„μενος τὸ ἑαυτῇ ἁμάρτημα, ᾧ καὶ ἐκοινωνήσαμεν ὡς λαϊκῷ, ὑπὲρ αὐτῇ
„δεηθέντος παντὸς τῦ παρόντος λαῦ. καὶ τῶν λοιπῶν δὲ ἐπισκόπων
„διαδόχες εἰς τὰς τόπες, ἐν οἷς ἦσαν, χειροτονήσαντες ἀπεστάλκαμεν.

---

3. ψευδ.] τὰς ψευδ. *cfikx Syncell.* | 5. πον.] τὰ πον. *fikx.* | 7. ἀποδυρόμενοι *cfgh Syncell. VS*^{a}*HB*, ἀποδυράμενοι *aeikS.* | 10. ἀγαπητὲ ἀδελφὲ *cfgikx Syncell. R*^{a}, ἀδ. ἀγ. *aehE.* | 11. αὐτῇ] αὐτὸς *cf.* | 15. ῥιφεὶς *C*, ῥιφθεὶς *Reading. H.* | 24. ῥᾳδιυργίας] ῥᾳδιυργίαν *g VS*^{a}*H.* | τεταγμένων] τεταραγμένων *Syncell.* | 27. μὴ om. *Syncell.* | 29. ὡς add. *cf VS*^{a}*H*, om. *aeghik Syncell. SB.* | 30. δὲ om. *h.*

„ὁ ἐκδικητὴς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἐκ ἠπίστατο, ἕνα ἐπίσκοπον δεῖν εἶναι ἐν 11
„καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ ἐκ ἠγνόει (πῶς γὰρ;) πρεσβυτέρους εἶναι τεσ-
„σαράκοντα ἓξ, διακόνους ἑπτὰ, ὑποδιακόνους ἑπτὰ, ἀκολούθους δύο καὶ
„τεσσαράκοντα, ἐξορκιστὰς δὲ καὶ ἀναγνώστας ἅμα πυλωροῖς δύο καὶ
„πεντήκοντα, χήρας σὺν θλιβομένοις ὑπὲρ τὰς χιλίας πεντακοσίας, ἃς
„πάντας ἡ τῆ δεσπότου χάρις καὶ φιλανθρωπία διατρέφει. ὃν ἐδὲ τοσοῦτο 12
„πλῆθος καὶ ἔτως ἀναγκαῖον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, διὰ τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας
„πλέσιός τε καὶ πληθύων ἀριθμὸς μετὰ μεγίστης καὶ ἀναριθμήτε λαοῦ,
„ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀπογνώσεώς τε καὶ ἀπαγορεύσεως ἐνέτρεψέ τε καὶ
„ἀνεκαλέσατο εἰς τὴν ἐκκλησίαν.“ καὶ αὖθις μεθ' ἕτερα τέτοις προς- 13
τίθησι ταῦτα· „φέρε δὴ ἐξῆς εἴπωμεν, τίσιν ἔργοις ἢ τίσι πολιτείαις
„τεθαῤῥήκως ἀντεποιήθη τῆς ἐπισκοπῆς. ἆρά γε διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐν
„τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνεστράφθαι, καὶ πολλὰς ἀγῶνας ὑπὲρ αὐτῆς ἠγωνίσθαι,
„καὶ ἐν κινδύνοις πολλοῖς τε καὶ μεγάλοις ἕνεκα τῆς θεοσεβείας γεγο-
„νέναι; ἀλλ' ἐκ ἔστιν. ᾧ γε ἀφορμὴ τῶ πιστεῦσαι γέγονεν ὁ σατανᾶς, 14
„φοιτήσας εἰς αὐτὸν καὶ οἰκήσας ἐν αὐτῷ χρόνον ἱκανόν. ὃς βοηθέ-
„μενός ὑπὸ τῶν ἐπορκιστῶν, νόσῳ περιπεσὼν χαλεπῇ, καὶ ἀποθανεῖσθαι
„ὅσον ἐδέπω νομιζόμενος, ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ, ᾗ ἔκειτο, περιχυθεὶς ἔλα-
„βεν· εἴ γε χρὴ λέγειν τὸν τοιοῦτον εἰληφέναι. οὐ μὴν ἐδὲ τῶν λοιπῶν 15
„ἔτυχε διαφυγὼν τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς ἐκ-
„κλησίας κανόνα, τῶ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπε. τέτων δὲ μὴ
„τυχὼν πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε;“ καὶ πάλιν μετὰ βραχέα 16
φησίν· „ὁ διὰ δειλίαν καὶ φιλοζωΐαν ἐν τῷ καιρῷ τῆς διώξεως πρε-
„σβύτερον εἶναι ἑαυτὸν ἀρνησάμενος. ἀξιέμενος γὰρ καὶ παρακαλέμενος
„ὑπὸ τῶν διακόνων, ἵν' ἐξελθὼν τοῦ οἰκίσκου, ἐν ᾧ καθεῖρξεν ἑαυτὸν,
„βοηθήσῃ τοῖς ἀδελφοῖς, ὅσα θέμις καὶ ὅσα δυνατὸν πρεσβυτέρῳ κιν-
„δυνεύσιν ἀδελφοῖς καὶ ἐπικερίας δεομένοις βοηθεῖν, τοσοῦτον ἀπέσχε τῶ
„πειθαρχῆσαι παρακαλῶσι τοῖς διακόνοις, ὡς καὶ χαλεπαίνοντα ἀπιέναι
„καὶ ἀπαλλάττεσθαι· μὴ γὰρ ἔτι βέλεσθαι πρεσβύτερος εἶναι ἔφη, ἑτέρας
„γὰρ εἶναι φιλοσοφίας ἐραστής.“ ὑπερβὰς δ' ὀλίγα τέτοις πάλιν ἐπι- 17
φέρει λέγων· „καταλιπὼν γὰρ ὁ λαμπρὸς ἔτος τὴν ἐκκλησίαν τῶ θεῶ,
„ἐν ᾗ πιστεύσας κατηξιώθη τῶ πρεσβυτερίῳ κατὰ χάριν τοῦ ἐπισκόπε τῶ
„ἐπιθέντος αὐτῷ χεῖρα εἰς πρεσβυτερίε κλῆρον, ὃς διακωλυόμενος ὑπὸ

---

9. ἐνέτρεψέ] ἐπέστρεψέ *Syncell.* (p. 699), ἀνέτρεψέ *d.* | 13. ἠγωνίσθαι *cfikx Syncell.*, ἀγωνίσασθαι *aeghE.* | 18. ᾗ] οὗ *eik Syncell.* | 21. τέτων *bcdfik Syncell.* (p. 700), τέτε volgo. | 26. ὅσα — ἀδελφοῖς καὶ om. *aeS* propter repetitum ἀδελφοῖς. | 33. χεῖρα *cfgikBH*^{b}, χεῖρας *aeh Syncell. SVH.*

„παντὸς τῆ κλήρᾳ, ἀλλὰ καὶ λαϊκῶν πολλῶν, ἐπεὶ μὴ ἐξὸν ἦν τὸν ἐπὶ
„κλίνης διὰ νόσον περιχυθέντα, ὥσπερ καὶ ἕτος, εἰς κλῆρόν τινα γε-
18 „νέσθαι, ἠξίωσε συγχωρηθῆναι αὐτῷ τοῦτον μόνον χειροτονῆσαι.“ εἰτ'
ἄλλο τι χείριστον τούτοις προστίθησι τῶν τοῦ ἀνδρὸς ἀτοπημάτων,
λέγων ἕτως· „ποιήσας γὰρ τὰς προσφορὰς, καὶ διανέμων ἑκάστῳ τὸ
„μέρος καὶ ἐπιδιδὲς τοῦτο, ὀμνύειν, ἀντὶ τοῦ εὐλογεῖν, τὰς ταλαιπώρες
„ἀνθρώπας ἀναγκάζει, κατέχων ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ τὰς τοῦ λαβόντος,
„καὶ μὴ ἀφεὶς ἔσθ' ἃν ὀμνύοντες εἴπωσι ταῦτα (τοῖς γὰρ ἐκείνα χρή-
„σομαι λόγοις)· ὅμοσόν μοι κατὰ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου
„ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μηδέποτέ με καταλιπεῖν καὶ ἐπιστρέψαι πρὸς Κορ-
19 „νήλιον. καὶ ὁ ἄθλιος ἄνθρωπος οὐ πρότερον γεύεται, εἰ μὴ πρότερον
„αὐτῷ καταράσαιτο. καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν λαμβάνοντα τὸν ἄρτον ἐκεῖνον
20 „„τὸ ἀμήν,““ „„ἐκέτι ἀνήξω πρὸς Κορνήλιον““ λέγει.“ καὶ μεθ' ἕτερα
πάλιν ταῦτά φησιν· „ἤδη δὲ ἴσθι γεγυμνῶσθαι καὶ ἔρημον γεγονέναι,
„καταλιμπανόντων αὐτὸν καθ' ἡμέραν ἑκάστην τῶν ἀδελφῶν, καὶ εἰς
„τὴν ἐκκλησίαν ἐπανερχομένων. ὃν καὶ Μωσῆς ὁ μακάριος μάρτυς, ὁ
„παρ' ἡμῖν ἔναγχος μαρτυρήσας καλήν τινα καὶ θαυμαστὴν μαρτυρίαν,
„ἔτι ὢν ἐν κόσμῳ, κατιδὼν αὐτοῦ τὴν θρασύτητα καὶ τὴν ἀπόνοιαν,
„ἀκοινώνητον ἐποίησε σὺν τοῖς πέντε πρεσβυτέροις τοῖς ἅμα αὐτῷ ἀπο-
21 „σχίσασιν ἑαυτὸς τῆς ἐκκλησίας.“ καὶ ἐπὶ τέλει δὲ τῆς ἐπιστολῆς τῶν
ἐπὶ Ῥώμης παραγενομένων ἐπισκόπων τῆς τε τοῦ Νοβάτε κατεγνωκότων
ἀβελτηρίας καλάλογον πεποίηται, ὁμοῦ τά τε ὀνόματα καὶ ἧς ὁ καθεῖς
22 αὐτῶν προηγεῖτο παροικίας ἐπισημαινόμενος. τῶν τε μὴ παραγενομένων
μὲν ἐπὶ τῆς Ῥώμης, συνευδοκησάντων δὲ διὰ γραμμάτων τῇ τῶν προειρη-
μένων ψήφῳ, τὰς προσηγορίας ὁμοῦ καὶ τὰς πόλεις ὅθεν ἕκαστος ὁρμώ-
μενος ἐπέστελλε, μνημοεύει. ταῦτα μὲν ὁ Κορνήλιος Φαβίῳ Ἀντιοχείας
ἐπισκόπῳ δηλῶν ἔγραφε.

CAP. 44.

Περὶ Σαραπίωνος ἱστορία Διονυσίου.
(Nic. H. E. VI, 6.)

1 Τῷ δ' αὐτῷ τότε Φαβίῳ ὑποκατακλινομένῳ πως τῷ σχίσματι καὶ
Διονύσιος ὁ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐπιστείλας, πολλά τε καὶ ἄλλα περὶ

---

2. κλίνης *cfhVS*^{a}*H*, κλίνῃ *aegik Syncell. NSB.* | 4. χείριστον τούτοις *cfikx*, τούτοις *χ.* volgo. | 8. ἀφεὶς *cfhi Syncell. VS*^{a}*H*, ἀφιεὶς *aegi* (a sec. m.) *kSB.* | 12. αὐτῷ] ἑαυτῷ *Syncell.* (pag. 701) prob. *V*^{a}*S*^{a}. | καταράσαιτο *C Syncell.*, καταράσεται *SH.* | 20. post ἐπὶ add. τῆς *cefgikB*, om. *ahSVHS*^{a}. | 21. τῆ om. *h.* | 22. καθεῖς] καθεὶς *SVS*^{a}. | 23. ἐπισημαινόμενος *cik*, ἐπισημηνάμενος *aeghE.* | 31. σχίσματι *acfhNE*, σχήματι *egik.* | 32. καὶ ἄλλα] καὶ om. *hVS*^{a}*H.*

μετανοίας ἐν τοῖς πρὸς αὐτὸν γράμμασι διελθὼν, τῶν τε κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐναγχος τότε μαρτυρησάντων τὰς ἀγῶνας διϊὼν, μετὰ τῆς ἄλλης ἱστορίας πρᾶγμά τι μεστὸν θαύματος διηγεῖται, ὃ καὶ αὐτὸ ἀναγκαῖον τῇδε παραδῦναι τῇ γραφῇ, ὕτως ἔχον· „ἐν δέ σοι τῶτο παράδειγμα παρ' 2
„ἡμῖν συμβεβηκὸς ἐκθήσομαι. Σαραπίων τις ἦν παρ' ἡμῖν πιστὸς γέρων,
„ἀμέμπτως μὲν τὸν πολὺν διαβιώσας χρόνον, ἐν δὲ τῷ πειρασμῷ πεσών.
„ἔτος πολλάκις ἐδεῖτο, καὶ ὐδεὶς προσεῖχεν αὐτῷ, καὶ γὰρ ἐτεθύκει· ἐν
„νόσῳ δὲ γενόμενος, τριῶν ἐξῆς ἡμερῶν ἄφωνος καὶ ἀναίσθητος διετέ-
„λεσε. βραχὺ δὲ ἀνασφήλας τῇ τετάρτῃ προσεκαλέσατο τὸν θυγατριδῦν, 3
„καὶ „μέχρι τίνος, φησὶν, ὦ τέκνον, με κατέχετε; δέομαι, σπεύσατε, καί
„με θᾶττον ἀπολύσατε, τῶν πρεσβυτέρων μοί τινα κάλεσον." καὶ ταῦτα
„εἰπὼν πάλιν ἦν ἄφωνος. ἔδραμεν ὁ παῖς ἐπὶ τὸν πρεσβύτερον· νὺξ 4
„δὲ ἦν, κἀκεῖνος ἠσθένει. ἀφικέσθαι μὲν ἴν ἐκ ἐδυνήθη, ἐντολῆς δὲ ὑπ'
„ἐμῦ δεδομένης, τὰς ἀπαλλαττομένας τῦ βίῳ, εἰ δέοιντο, καὶ μάλιστα εἰ
„καὶ πρότερον ἱκετεύσαντες τύχοιεν, ἀφίεσθαι, ἵν' εὐέλπιδες ἀπαλλάτ-
„τωνται, βραχὺ τῆς εὐχαριστίας ἔδωκεν τῷ παιδαρίῳ, ἀποβρέξαι κελεύ-
„σας καὶ τῷ πρεσβύτῃ κατὰ τῦ στόματος ἐπιστάξαι. ἐπανῆκεν ὁ παῖς 5
„φέρων· ἐγγύς τε γενομένῳ, πρὶν εἰσελθεῖν, ἀνενέγκας πάλιν ὁ Σαρα-
„πίων· ἦκες, ἔφη, τέκνον; καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος ἐλθεῖν ἐκ ἠδυνήθη,
„σὺ δὲ ποίησον ταχέως τὸ προσταχθέν, καὶ ἀπάλλαττέ με. ἀπέβρεξεν
„ὁ παῖς καὶ ἅμα τε ἐνέχεε τῷ στόματι. καὶ μικρὸν ἐκεῖνος καταβρο-
„χθίσας εὐθέως ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα. ἆρ' ἐκ ἐναργῶς διετηρήθη καὶ 6
„παρέμεινεν, ἕως λυθῇ, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἐξαλειφθείσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς
„ἔπραξε καλοῖς ὁμολογηθῆναι δυνηθῇ;" ταῦτα ὁ Διονύσιος.

CAP. 45.

Ἐπιστολὴ πρὸς Νοουάτον Διονυσίου.
(Nic. H. E. VI, 4.)

Ἴδωμεν δὲ ὁ αὐτὸς ὁποῖα καὶ τῷ Νοβάτῳ διεχάραξε, ταράττοντι τηνικάδε τὴν Ῥωμαίων ἀδελφότητα. ἐπειδὴ ἦν τῆς ἀποστασίας καὶ τῦ σχίσματος πρόφασιν ἐποιεῖτο τῶν ἀδελφῶν τίνας, ὡς δὴ πρὸς αὐτῶν ἐπὶ τῦτ' ἐλθεῖν ἐκβεβιασμένος, ὅρα τίνα τρόπον αὐτῷ γράφει· „Διονύσιος

4. τῇδε om. *h*, post *παραδῦναι* ponit *g*. | 10. *με* post *τέκνον* ponunt *cfhik Syncell.* (p. 702) *VH*, post *μέχρι* *aeNSS*^{a}, om. *gB*. | 15. post *τύχοιεν* add. *τῶν θείων δώρων τῆς μεταδόσεως ἀξιῦσθαι καὶ ὕτως dfi* (in marg.) *k* (in marg.), om. *abceghN Syncell. E*. | 16. *ἔδωκεν bcdfgikx Syncell. NS*^{a}, *ἐπέδωκεν aeh SVHB, δέδωκε Zonar.* (Ann. XII, 20. p. 588 Pind.) | 18. *τε aehik Syncell. E, δὲ cfgNZ.* | 29. *ἀδελφότητα cfghikx VB, ἐκκλησίαν aeNSS*^{a}*H*.

„Νοβάτῳ τῷ ἀδελφῷ χαίρειν. εἰ ἄκων, ὡς φῄς, ἦλθης, δείξεις, ἐὰν
„ἀναχωρήσῃς ἐκών. ἔδει μὲν γὰρ καὶ πᾶν ὁτιοῦν παθεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ
„διακόψαι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἦν ἐκ ἀδοξοτέρα τῆς ἕνεκεν τοῦ
„μὴ εἰδωλολατρῆσαι γινομένης ἡ ἕνεκεν τοῦ μὴ σχίσαι μαρτυρία, κατ'
„ἐμὲ δὲ καὶ μείζων. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὑπὲρ μιᾶς τις τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, ἐν-
„ταῦθα δὲ ὑπὲρ ὅλης τῆς ἐκκλησίας μαρτυρεῖ. καὶ νῦν δὲ εἰ πείσαις ἢ
„βιάσαιο τοὺς ἀδελφοὺς εἰς ὁμόνοιαν ἐλθεῖν, μεῖζον ἔσται σοι τοῦ σφάλ-
„ματος τὸ κατόρθωμα, καὶ τὸ μὲν οὐ λογισθήσεται, τὸ δὲ ἐπαινεθή-
„σεται. εἰ δὲ ἀπειθούντων ἀδυνατοίης, σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχήν.
„ἐῤῥῶσθαί σε ἐχόμενον τῆς εἰρήνης ἐν Κυρίῳ εὔχομαι.“ ταῦτα καὶ πρὸς
τὸν Νοβάτον.

CAP. 46.

Περὶ τῶν ἄλλων Διονυσίου ἐπιστολῶν.

(Nic. H. E. VI, 6.)

1 Γράφει δὲ καὶ τοῖς κατ' Αἴγυπτον ἐπιστολὴν περὶ μετανοίας, ἐν
ᾗ τὰ δόξαντα αὐτῷ περὶ τῶν ὑποπεπτωκότων παρατέθειται, τάξεις παρα-
2 πτωμάτων διαγράψας. καὶ πρὸς Κόνωνα (τῆς Ἑρμουπολιτῶν δὲ παροικίας
ἐπίσκοπος ἦν ἔτος) ἰδία τις περὶ μετανοίας αὐτοῦ φέρεται γραφή, καὶ
ἄλλη ἐπιστρεπτικὴ πρὸς τὸ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ποίμνιον αὐτοῦ. ἐν τούτοις
ἐστὶ καὶ ἡ περὶ μαρτυρίου πρὸς τὸν Ὠριγένην γραφεῖσα, καὶ τοῖς κατὰ 2
Λαοδίκειαν ἀδελφοῖς, ὧν προΐστατο Θηλυμίδρης ἐπίσκοπος. καὶ τοῖς
κατὰ Ἀρμενίαν ὡσαύτως περὶ μετανοίας ἐπιστέλλει, ὧν ἐπεσκόπευε Μερε-
3 ζάνης. πρὸς ἅπασι τούτοις καὶ Κορνηλίῳ τῷ κατὰ Ῥώμην γράφει, δεξά-
μενος αὐτοῦ τὴν κατὰ τοῦ Νοβάτου ἐπιστολήν, ᾧ καὶ σημαίνει δηλῶν ἑαυ-
τὸν παρακεκλῆσθαι ὑπό τε Ἑλένου τοῦ ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας ἐπισκόπου 2
καὶ τῶν λοιπῶν τῶν σὺν αὐτῷ, Φιρμιλλιανοῦ τε τοῦ ἐν Καππαδοκίᾳ, καὶ
τοῦ κατὰ Παλαιστίνην Θεοκτίστου, ὡς ἂν ἐπὶ τὴν σύνοδον ἀπαντήσοι τὴν
κατὰ Ἀντιόχειαν, ἔνθα τοῦ Νοβάτου κρατύνειν τινὲς ἐπεχείρουν τὸ σχίσμα.
4 πρὸς τούτοις ἐπιστέλλει μηνυθῆναι αὐτῷ, Φάβιον μὲν κεκοιμῆσθαι, Δη-

---

1. Νοβάτῳ] *Novatiano* e *Hieron.*, Ναυατιανῷ *N.* | ἐὰν *cfhi Syncell.* (p. 703) *VB*, ἂν *aeNSS*ᵃ*H*, om. *gi* (a sec. m.) *k.* | 2. ἀναχωρήσῃς] ἀναχωρήσας *gik.* | 4. εἰδωλολατρῆσαι — τοῦ μὴ om. *V* errore typ. | 6. πείσαις *aegi* (a sec. man.) *kSS*ᵃ*HB*, πείσαιο *chV*, πείσας *f*, πείσεις *N*, πεῖσαί σε *Syncell.* | 15. τοῖς *egikxN Syncell. BH*ᵇ, τῆς *f*, τὰς *h*, πρὸς τὰς *aeSVHS*ᵃ. | 21. Θηλυμίδρης] Θημμίδρης *cfx*, Θηλύμιδρις *N.* cf. VII, 5. p. 249, 30. | 22. Μερεζάνης *aehikSVHB*, Μαρεζάνης *g*, Μεροναζάνης *f*, unde *B* suspicatur ita legi etiam in *bcd*, in quibus Μερναζάνης scriptum esse affirmat Valesius. | 26. Φιρμιλλιανοῦ *cfgik*, Φιρμιλιανοῦ volgo.

μητριανὸν δὲ διάδοχον ἐκείνῳ τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν ἐπισκοπῆς καθεστάναι. γράφει δὲ καὶ περὶ τῶ ἐν Ἱεροσολύμοις αὐτοῖς ῥήμασι φάσκων· „ὁ μὲν „γὰρ μακάριος Ἀλέξανδρος ἐν φρουρᾷ γενόμενος μακαρίως ἀνεπαύσατο.“ ἑξῆς ταύτῃ καὶ ἑτέρα τις ἐπιστολὴ τοῖς ἐν Ῥώμῃ τῶ Διονυσίῳ φέρεται διακονικὴ διὰ Ἱππολύτου. τοῖς αὐτοῖς ἄλλην περὶ εἰρήνης διατυπῶται, καὶ ὡσαύτως περὶ μετανοίας, καὶ αὖ πάλιν ἄλλην τοῖς ἐκεῖσε ὁμολογηταῖς, ἔτι τῇ τῶ Νοβάτου συμφερομένοις γνώμῃ. τοῖς δὲ αὐτοῖς τούτοις ἑτέρας δύο μεταθεμένοις ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐπιστέλλει. καὶ ἄλλοις δὲ πλείοσιν ὁμοίως διὰ γραμμάτων ὁμιλήσας, ποικίλας τοῖς ἔτι νῦν σπεδὴν περὶ τὰς λόγους αὐτῶ ποιεμένοις καταλέλοιπεν ὠφελείας.

Τέλος τῶ ς΄ λόγου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.

---

3. μακάριος *cfikaVH*, θαυμάσιος *aeghNSS*^{a}*B*. | 5. αὐτοῖς] αὐτοῖς δὲ volgo, δὲ om. *cfik*.

Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας

Λόγος ζ'.

PROOEMIUM.

Τὸν ἕβδομον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας αὖθις ὁ μέγας ἡμῖν Ἀλεξανδρέων ἐπίσκοπος Διονύσιος ἰδίαις φωναῖς συνεκπονήσει, τῶν καθ' ἑαυτὸν πεπραγμένων ἕκαστα ἐν μέρει δι' ὧν καταλέλοιπεν ἐπιστολῶν ὑφηγέμενος. ἐμοὶ δὲ ὁ λόγος ἐντεῦθεν ποιήσεται τὴν ἀρχήν.

CAP. 1.

Περὶ τῆς Δεκίου καὶ Γάλλου κακοτροπίας.
(Nic. H. E. V, 34.)

Δέκιον δ' ὅλον ἐπικρατήσαντα δυοῖν ἐτοῖν χρόνον, αὐτίκα τε ἅμα παισὶ κατασφαγέντα Γάλλος διαδέχεται. Ὠριγένης ἐν τούτῳ ἐνὸς δέοντα τῆς ζωῆς ἑβδομήκοντα ἀποπλήσας ἔτη τελευτᾷ. γράφων γέ τοι ὁ Διονύσιος Ἑρμάμμωνι περὶ τοῦ Γάλλου ταῦτα φάσκει· „ἀλλ' οὐδὲ Γάλλος „ἔγνω τὸ Δεκίᾳ κακὸν, οὐδὲ προεσκόπησε τί ποτ' ἐκεῖνον ἔσφηλεν, ἀλλὰ „πρὸς τὸν αὐτὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῷ γενόμενον ἔπταισε λίθον. ὃς „εὖ φερομένης αὐτῷ τῆς βασιλείας, καὶ κατὰ νῶν χωρούντων τῶν πραγμά„των, τοὺς ἱερουὺς ἄνδρας τοὺς περὶ τῆς εἰρήνης αὐτῷ καὶ τῆς ὑγιείας „πρεσβεύοντας πρὸς τὸν θεὸν ἤλασεν. ἐκᾶν σὺν ἐκείνοις ἐδίωξε καὶ τὰς „ὑπὲρ ἑαυτῷ προσευχάς." ταῦτα μὲν ἔν περὶ τοῦδε.

CAP. 2.

Τίνες οἱ κατὰ τούσδε Ῥωμαίων ἐπίσκοποι.
(Nic. H. E. VI, 7.)

Κατὰ δὲ τὴν Ῥωμαίων πόλιν Κορνηλίῳ ἔτεσιν ἀμφὶ τὰ τρία τὴν ἐπισκοπὴν διανύσαντος, Λεύκιος κατέστη διάδοχος, μησὶ δ' ἐπ' ὀλίγοις ἔτος

---

6. τὸν] τὸ *aegS*, e quibus *ae* habent *βιβλίον* pro *λόγος* in titulo libri. | 13. post ἅμα vulgo add. τοῖς, om. *cfg*. | 19. νῶν] ῥᾶν *aS*. | 20. περὶ] ὑπὲρ conj. *V*^{a}. | 26. τρία] τριάκοντα *hmp*.

ὀκτὼ τῇ λειτουργίᾳ διακονησάμενος Στεφάνῳ τελευτῶν μεταδίδωσι τὸν κλῆρον. τούτῳ τὴν πρώτην ὁ Διονύσιος τῶν περὶ βαπτίσματος ἐπιστολῶν διατυποῦται, ζητήματος οὐ μικρᾶ τηνικάδε ἀνακινηθέντος, εἰ δέοι τὰς ἐξ οἵας δ' ἂν αἱρέσεως ἐπιστρέφοντας διὰ λουτροῦ καθαίρειν, παλαιᾶ γέ τοι κεκρατηκότος ἔθους ἐπὶ τῶν τοιούτων μόνῃ χρῆσθαι τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσεως εὐχῇ.

CAP. 3.

Ὅπως Κυπριανὸς ἅμα τοῖς κατ' αὐτὸν ἐπισκόποις τοὺς ἐξ αἱρετικῆς πλάνης ἐπιστρέφοντας λουτρῷ δεῖν καθαίρειν πρῶτος ἐδογμάτισεν.

(Nic. H. E. VI, 7.)

Πρῶτος τῶν τότε Κυπριανὸς τῆς κατὰ Καρχηδόνα παροικίας ποιμὴν οὐδ' ἄλλως ἢ διὰ λουτροῦ πρότερον τῆς πλάνης ἀποκαθηραμένους προσίεσθαι δεῖν ἡγεῖτο. ἀλλ' ὅ γε Στέφανος μὴ δεῖν τι νεώτερον παρὰ τὴν κρατήσασαν ἀρχῆθεν παράδοσιν ἐπικαινοτομεῖν οἰόμενος, ἐπὶ τούτῳ διηγανάκτει.

CAP. 4.

Ὁπόσας περὶ τούτου Διονύσιος συνέταξεν ἐπιστολάς.

(Nic. H. E. VI, 7.)

Πλεῖστα δὴ ἐν αὐτῷ περὶ τούτῳ διὰ γραμμάτων ὁ Διονύσιος ὁμιλήσας, τελευτῶν δηλοῖ ὡς ἄρα τῇ διωγμῷ ἐλελωφηκότος αἱ πανταχόσε ἐκκλησίαι τὴν κατὰ Νοβάτον ἀποστραφεῖσαι νεωτεροποιΐαν εἰρήνην πρὸς ἑαυτὰς ἀνειλήφεσαν. γράφει δὲ ὧδε.

CAP. 5.

Περὶ τῆς μετὰ τὸν διωγμὸν εἰρήνης.

„Ἴσθι δὲ νῦν, ἀδελφέ, ὅτι ἥνωνται πᾶσαι αἱ πρότερον διεσχισμέ- 1
„ναι κατά τε τὴν ἀνατολὴν ἐκκλησίαι, καὶ ἔτι προσωτέρω. καὶ πάντες
„εἰσὶν ὁμόφρονες οἱ πανταχῆ προεστῶτες, χαίροντες καθ' ὑπερβολὴν ἐπὶ
„τῇ παρὰ προσδοκίαν εἰρήνῃ γενομένῃ, Δημητριανὸς ἐν Ἀντιοχείᾳ, Θεόκτι-
„στος ἐν Καισαρείᾳ, Μαζαβάνης ἐν Αἰλίᾳ, Μαρῖνος ἐν Τύρῳ κοιμη-
„θέντος Ἀλεξάνδρου, Ἡλιόδωρος ἐν Λαοδικείᾳ ἀναπαυσαμένου Θηλυμίδρου,
„Ἕλενος ἐν Ταρσῷ καὶ πᾶσαι αἱ τῆς Κιλικίας ἐκκλησίαι, Φιρμιλλιανὸς
„καὶ πᾶσα Καππαδοκία. τὰς γὰρ περιφανεστέρας μόνας τῶν ἐπισκόπων

---

2. τούτῳ τὴν *aehikBH*^{b}, τούτῳ τὴν δὴ Στεφάνῳ *S*, τούτῳ δὴ Στεφάνῳ τὴν *cx VS*^{a}*H*, τούτῳ δὴ τῷ Στ. τὴν *fg*. | 4. οἵας δ' ἂν] οἱασῶν *S*. | 26. καὶ ἔτι προσωτέρω om. *df*. | 31. Φιρμιλλιανὸς *gik*, Φιρμιλιανὸς volgo.

„θέντων, ὑπὸ λιμῶ καὶ δίψης καὶ κρύους καὶ νόσων καὶ λῃστῶν καὶ
„θηρίων διεφθαρμένων; ὧν οἱ περιγενόμενοι τῆς ἐκείνων εἰσὶν ἐκλογῆς
„καὶ νίκης μάρτυρες. ἓν δὲ καὶ τούτων εἰς δήλωσιν ἔργον παραθήσομαι.
3 „Χαιρήμων ἦν ὑπεργήρως τῆς Νείλε καλεμένης ἐπίσκοπος πόλεως. ἔτος
„εἰς τὸ Ἀράβιον ὄρος ἅμα τῇ συμβίῳ ἑαυτῦ φυγὼν ἐκ ἐπανελήλυθεν,
„ἐδὲ ἐδυνήθησαν ἰδεῖν ἐκέτι καίτοι πολλὰ διερευνησάμενοι οἱ ἀδελφοὶ
4 „ἔτε αὐτὲς, ἔτε τὰ σώματα. πολλοὶ δὲ οἱ κατ' αὐτὸ τὸ Ἀραβικὸν ὄρος
„ἐξανδραποδισθέντες ὑπὸ βαρβάρων Σαρακηνῶν, οἱ μὲν μόλις ἐπὶ πολ-
„λοῖς χρήμασιν ἐλυτρώθηντο, οἱ δὲ μέχρι καὶ νῦν ἐδέπω. καὶ ταῦτα
„διεξῆλθον οὐ μάτην, ἀδελφὲ, ἀλλ' ἵνα εἰδῇς, ὅσα καὶ ἡλίκα δεινὰ παρ'
5 „ἡμῖν συνέβη· ὧν οἱ μᾶλλον πεπειραμένοι πλείονα ἂν εἰδεῖεν." εἶτα
τούτοις ἐπιφέρει μετὰ βραχέα λέγων· „αὐτοὶ τοίνυν οἱ θεῖοι μάρτυρες
„παρ' ἡμῖν, οἱ νῦν τῷ Χριστῷ πάρεδροι καὶ τῆς βασιλείας αὐτῦ κοινωνοὶ
„καὶ μέτοχοι τῆς κρίσεως αὐτῦ καὶ συνδικάζοντες αὐτῷ, τῶν παρα-
„πεπτωκότων ἀδελφῶν τινὰς ὑπευθύνες τοῖς τῶν θυσιῶν ἐγκλήμασι γενο-
„μένες προσελάβοντο, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν αὐτῶν ἰδόντες,
„δεκτήν τε γενέσθαι δυναμένην τῷ μὴ βουλομένῳ καθόλε τὸν θάνατον
„τῦ ἁμαρτωλῦ ὡς τὴν μετάνοιαν δοκιμάσαντες, εἰσεδέξαντο καὶ συνή-
„γαγον καὶ συνέστησαν, καὶ προσευχῶν αὐτοῖς καὶ ἑστιάσεων ἐκοινώ-
6 „νησαν. τί ἂν ἡμῖν, ἀδελφοὶ, περὶ τούτων συμβουλεύετε; τί ἡμῖν πρακτέον;
„σύμψηφοι καὶ ὁμογνώμονες αὐτοῖς καταστῶμεν, καὶ τὴν κρίσιν αὐτῶν
„καὶ τὴν χάριν φυλάξωμεν, καὶ τοῖς ἐλεηθεῖσιν ὑπ' αὐτῶν χρηστευσώ-
„μεθα, ἢ τὴν κρίσιν αὐτῶν ἄδικον ποιησώμεθα, καὶ δοκιμαστὰς αὐτὲς
„τῆς ἐκείνων γνώμης ἐπιστήσωμεν, καὶ τὴν χρηστότητα λυπήσωμεν, καὶ
„τὴν τάξιν ἀνασκευάσωμεν;" ταῦτα δὲ εἰκότως ὁ Διονύσιος παρατέ-
θειται, τὸν περὶ τῶν ἐξησθενηκότων κατὰ τὸν τῦ διωγμῦ καιρὸν ἀνα-
κινῶν λόγον.

CAP. 43.

Περὶ Νοβάτου, οἷός τις ἦν τὸν τρόπον, καὶ περὶ τῆς κατ' αὐτὸν αἱρέσεως.
(Nic. H. E. VI, 3.)

1 Ἐπειδήπερ τῇ κατὰ τούτων ἀρθεὶς ὑπερηφανίᾳ Νοβάτος, τῆς Ῥω-
μαίων ἐκκλησίας πρεσβύτερος, ὡς μηκέτ' ὄσης αὐτοῖς σωτηρίας ἐλπίδος,

---

2. περιγενόμενοι] ὑπεργενόμενοι *hVH.* | 5. Ἀράβιον] Ἀράβων *fx*, Ἀραβικὸν *g.* | 6. ἐδυν. *cf*, ἠδυν. volgo. | 7. post σώματα add. εὗρον *bcdfgik*, αὐτῶν *Syncell.* (p. 695), om. *aehV*^{a}*B.* | 8. οἱ μὲν] ὧν οἱ μὲν *hik.* | 9. καὶ add. *cf* (*ik* teste Gronovio) *x Syncell.* | 22. καὶ τὴν χάριν] ἢ τ. χ. *aeSS*^{a}, τῇ χάριτι *Syncell.* (p. 696). | 23. ἄδικον] ἄδικτον *aeSS*^{a}*Z.*

μηδ' εἰ πάντα τὰ εἰς ἐπιστροφὴν γνησίαν καὶ καθαρὰν ἐξομολόγησιν ἐπιτελοῖεν, ἰδίας αἱρέσεως τῶν κατὰ λογισμῶ φυσίωσιν Καθαρὸς ἑαυτὸς ἀποφηνάντων ἀρχηγὸς καθίσταται. ἐφ' ᾧ συνόδω μεγίστης ἐπὶ Ῥώμης 2
συγκροτηθείσης, ἑξήκοντα μὲν τὸν ἀριθμὸν ἐπισκόπων, πλειόνων δ' ἔτι
μᾶλλον πρεσβυτέρων τε καὶ διακόνων, ἰδίως τε κατὰ τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τῶν κατὰ χώραν ποιμένων περὶ τῶ πρακτέω διασκεψαμένων, δόγμα παρίσταται τοῖς πᾶσι, τὸν μὲν Νοβάτον ἅμα τοῖς αὐτῷ συνεπαρθεῖσι, τέως τε συνευδοκεῖν τῇ μισανθρωποτάτῃ γνώμῃ τἀνδρὸς προαιρεμένως ἐν ἀλλοτρίοις τῆς ἐκκλησίας ἡγεῖσθαι, τὲς δὲ τῇ συμφορᾷ περιπεπτωκότας τῶν ἀδελφῶν ἰᾶσθαι καὶ θεραπεύειν τοῖς τῆς μετανοίας φαρμάκοις. ἦλθον δ' ἔν εἰς ἡμᾶς ἐπιστολαὶ Κορνηλίω Ῥωμαίων ἐπισκόπω 3
πρὸς τὸν τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας Φάβιον, δηλοῦσαι τὰ περὶ τῆς Ῥωμαίων συνόδω καὶ τὰ δόξαντα πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἀφρικὴν καὶ τὰς αὐτόθι χώρας· καὶ ἄλλαι πάλιν ῥωμαϊκῇ φωνῇ συντεταγμέναι Κυπριανῶ καὶ τῶν ἅμ' αὐτῷ κατὰ τὴν Ἀφρικὴν, δι' ὧν τὸ καὶ αὐτοὺς συνευδοκεῖν τῷ δεῖν τυγχάνειν ἐπικρίας τὲς πεπειρασμένως ἐφαίνετο, καὶ τῷ χρῆναι εὐλόγως τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐκκήρυκτον ποιήσασθαι τὸν τῆς αἱρέσεως ἀρχηγὸν, πάντας τε ὁμοίως τὲς συναπαγομένως αὐτῷ. ταύ- 4
ταις ἄλλη τις ἐπιστολὴ συνῆπτο τῶ Κορνηλίω περὶ τῶν κατὰ τὴν σύνοδον ἀρεσάντων, καὶ πάλιν ἑτέρα περὶ τῶν κατὰ Νοβάτον πραχθέντων, ἀφ' ἧς καὶ μέρη παραθέσθαι ἐδὲν ἂν κωλύοι, ὅπως εἰδεῖεν τὰ κατ' αὐτὸν οἱ τῇδε ἐντυγχάνοντες τῇ γραφῇ. τὸν δὴ ἔν Φάβιον ἀναδιδάσκων, ὁποῖός 5
τις ὁ Νοβάτος ἐγεγόνει τὸν τρόπον, αὐτὰ δὴ ταῦτα γράφει ὁ Κορνήλιος· „ἵνα δὲ γνῷς, ὅτι πρόπαλαι ὀρεγόμενος τῆς ἐπισκοπῆς ὁ θαυμά-
„σιος ἧτος, καὶ κρύπτων ἐν ἑαυτῷ τὴν προπετῆ ταύτην αὐτῦ ἐπιθυμίαν „ἐλάνθανεν, ἐπικαλύμματι τῆς αὐτῦ ἀπονοίας τῷ καταρχὰς σὺν αὐτῷ „τὲς ὁμολογητὰς ἐσχηκέναι χρώμενος, εἰπεῖν βύλομαι. Μάξιμος, πρεσβύ- 6
„τερος τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ Οὐρβανὸς, δὶς τὴν ἐξ ὁμολογίας δόξαν ἀρί-
„στην καρπωσάμενοι, Σιδόνιός τε καὶ Κελερῖνος, ἀνὴρ ὃς πάσας βασάνως
„διὰ τὸν τῦ θεῦ ἔλεον καρτερικώτατα διενέγκας, καὶ τῇ ῥώμῃ τῆς αὐτῦ „πίστεως τὸ ἀσθενὲς τῆς σαρκὸς ἐπιῤῥώσας, κατὰ κράτος νενίκηκε τὸν

---

7. τοῖς αὐτῷ συνεπαρθεῖσι *agh*E, τοῖς σὺν αὐτῷ ἐπαρθεῖσι *fx*, τοῖς σὺν αὐτῷ συνεπαρθεῖσι *cik*. | 13. πᾶσι om. *aegh*B. | 15. post Ἀφρικὴν add. ἐπισκόπων *cfi* (in marg., teste Gronovio) *kx*V, om. *aegh(i)*SS^{a}HB. | 16. τῷ] τὸ *cf*. | πεπειρασμένως *chikVHB*, πεπειραμένως *aefgxSS*^{a}. | ἐφαίνετο *cfikx*, ἐνεφαίνετο *aegh*E. | 26. ἀπονοίας] ἐπινοίας *Syncell.* (p. 697). | 29. Σιδόνιός *acfghikVR*^{a}B, Σιδώνιός e *Syncell.* NSS^{a}H.

„ἀντικείμενον — ἔστοι δὴ ἦν οἱ ἄνδρες κατανοήσαντες αὐτὸν, καὶ κατα-
„φωράσαντες τὴν ἐν αὐτῷ πανουργίαν τε καὶ παλιμβολίαν, τάς τε ἐπιορ-
„κίας καὶ ψευδολογίας, καὶ τὴν ἀκοινωνησίαν αὐτῷ καὶ λυκοφιλίαν,
„ἐπανῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν, καὶ ἅπαντα αὐτῷ τὰ τεχνάσματα
„καὶ πονηρεύματα, ἃ ἐκ πολλῆ ἔχων ἐν ἑαυτῷ ὑπεστέλλετο, παρόντων
„ἱκανῶν, τοῦτο μὲν ἐπισκόπων, τοῦτο δὲ πρεσβυτέρων καὶ λαϊκῶν ἀνδρῶν
„πανπόλλων, ἐξήγγειλαν ἀποδυρόμενοι καὶ μεταγινώσκοντες ἐφ᾽ οἷς πει-
„σθέντες τῷ δολερῷ καὶ κακοήθει θηρίῳ πρὸς ὀλίγον χρόνον τῆς ἐκ-
7 „κλησίας ἀπελείφθησαν.“ εἶτα μετὰ βραχέα φησίν· „ἀμήχανον ὅσην,
„ἀγαπητὲ ἀδελφὲ, τροπὴν καὶ μεταβολὴν ἐν βραχεῖ καιρῷ ἐθεασάμεθα
„ἐπ᾽ αὐτῷ γεγενημένην. ὁ γάρ τοι λαμπρότατος καὶ δι᾽ ὅρκων φοβερῶν
„τινῶν πιστούμενος τὸ μηδ᾽ ὅλως ἐπισκοπῆς ὀρέγεσθαι, αἰφνίδιον ἐπί-
8 „σκοπος ὥσπερ ἐκ μαγγάνε τινὸς εἰς τὸ μέσον ῥιφεὶς ἀναφαίνεται. ἔστος
„γάρ τοι ὁ δογματιστὴς, ὁ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστήμης ὑπερασπιστὴς,
„ὁπηνίκα παρασπᾶσθαί τε καὶ ὑφαρπάζειν τὴν μὴ δοθεῖσαν αὐτῷ ἄνωθεν
„ἐπισκοπὴν ἐπεχείρει, δύο ἑαυτῷ κοινωνὲς ἀπεγνωκότας τῆς ἑαυτῶν σω-
„τηρίας ἐπελέξατο, ὡς ἂν εἰς βραχύ τι μέρος καὶ ἐλάχιστον τῆς Ἰταλίας
„ἀποστείλῃ, κἀκεῖθεν ἐπισκόπες τρεῖς, ἀνθρώπες ἀγροίκες καὶ ἁπλε-
„στάτες, πλαστῇ τινὶ ἐπιχειρήσει ἐξαπατήσῃ, διαβεβαιόμενος καὶ διϊσχυρι-
„ζόμενος δεῖν αὐτὲς ἐν τάχει παραγενέσθαι εἰς Ῥώμην, ὡς δῆθεν πᾶσα
„ἠτισδηποτοῦν διχοστασία γεγονυῖα σὺν καὶ ἑτέροις ἐπισκόποις καὶ αὐτῶν
9 „μεσιτευόντων διαλυθῇ. ἓς παραγενομένες, ἅτε δὴ, ὡς ἔφθημεν λέγον-
„τες, ἀνθρώπους ἁπλεστέρους περὶ τὰς τῶν πονηρῶν μηχανάς τε καὶ
„ῥᾳδιουργίας, συγκλεισθέντας ὑπό τινων ὁμοίων αὐτῷ τεταγμένων ἀν-
„θρώπων, ὥρᾳ δεκάτῃ μεθύοντας καὶ κραιπαλῶντας μετὰ βίας ἠνάγ-
„κασεν εἰκονικῇ τινὶ καὶ ματαίᾳ χειροπιθεσίᾳ ἐπισκοπὴν αὐτῷ δῶναι, ᾗ
10 „ἐνέδρᾳ καὶ πανουργίᾳ, μὴ ἐπιβάλλεσαν αὐτῷ, ἐκδικεῖ. ἐξ ὧν εἰς μετ᾽
„οὐ πολὺ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀποδυρόμενος καὶ ἐξομολογού-
„μενος τὸ ἑαυτῷ ἁμάρτημα, ᾧ καὶ ἐκοινωνήσαμεν ὡς λαϊκῷ, ὑπὲρ αὐτῷ
„δεηθέντος παντὸς τοῦ παρόντος λαοῦ. καὶ τῶν λοιπῶν δὲ ἐπισκόπων
„διαδόχες εἰς τὲς τόπες, ἐν οἷς ἦσαν, χειροτονήσαντες ἀπεστάλκαμεν.

---

3. ψευδ.] τὰς ψευδ. *cfikx Syncell.* | 5. πον.] τὰ πον. *fikx.* | 7. ἀποδυρόμενοι *cfgh Syncell. VS*^{a}*HB*, ἀποδυράμενοι *aeikS.* | 10. ἀγαπητὲ ἀδελφὲ *cfgikx Syncell. R*^{a}, ἀδ. ἀγ. *aehE.* | 11. αὐτοῦ] αὐτὲς *cf.* | 13. ῥιφεὶς *C*, ῥιφθεὶς *Reading. H.* | 24. ῥᾳδιουργίας] ῥᾳδιουργίαν *g VS*^{a}*H.* | τεταγμένων] τεταραγμένων *Syncell.* | 27. μὴ om. *Syncell.* | 29. ὡς add. *cf VS*^{a}*H*, om. *aeghik Syncell. S.B.* | 30. δὲ om. *h.*

„ὁ ἐκδικητὴς ἓν τῷ εὐαγγελίῳ ἐκ ἠπίστατο, ἕνα ἐπίσκοπον δεῖν εἶναι ἐν 11
„καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ ἐκ ἠγνόει (πῶς γὰρ;) πρεσβυτέρους εἶναι τεσ-
„σαράκοντα ἕξ, διακόνους ἑπτὰ, ὑποδιακόνους ἑπτὰ, ἀκολύθους δύο καὶ
„τεσσαράκοντα, ἐξορκιστὰς δὲ καὶ ἀναγνώστας ἅμα πυλωροῖς δύο καὶ
„πεντήκοντα, χήρας σὺν θλιβομένοις ὑπὲρ τὰς χιλίας πεντακοσίας, ἃς
„πάντας ἡ τῆ δεσπότῃ χάρις καὶ φιλανθρωπία διατρέφει. ὃν ἐδὲ τοσοῦτο 12
„πλῆθος καὶ ἔτως ἀναγκαῖον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, διὰ τῆς τῆ θεῆ προνοίας
„πλέσιός τε καὶ πληθύων ἀριθμὸς μετὰ μεγίστε καὶ ἀναριθμήτε λαῆ,
„ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀπογνώσεώς τε καὶ ἀπαγορεύσεως ἐνέτρεψέ τε καὶ
„ἀνεκαλέσατο εἰς τὴν ἐκκλησίαν.“ καὶ αὖθις μεθ' ἕτερα τύτοις προς- 13
τίθησι ταῦτα· „φέρε δὴ ἑξῆς εἴπωμεν, τίσιν ἔργοις ἢ τίσι πολιτείαις
„τεθαῤῥηκὼς ἀντεποιήθη τῆς ἐπισκοπῆς. ἆρά γε διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐν
„τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνεστράφθαι, καὶ πολλὰς ἀγῶνας ὑπὲρ αὐτῆς ἠγωνίσθαι,
„καὶ ἐν κινδύνοις πολλοῖς τε καὶ μεγάλοις ἕνεκα τῆς θεοσεβείας γεγο-
„νέναι; ἀλλ' ἐκ ἔστιν. ᾧ γε ἀφορμὴ τῆ πιστεῦσαι γέγονεν ὁ σατανᾶς, 14
„φοιτήσας εἰς αὐτὸν καὶ οἰκήσας ἐν αὐτῷ χρόνον ἱκανόν. ὃς βοηθέ-
„μενός ὑπὸ τῶν ἐπορκιστῶν, νόσῳ περιπεσὼν χαλεπῇ, καὶ ἀποθανεῖσθαι
„ὅσον ἐδέπω νομιζόμενος, ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ, ᾗ ἔκειτο, περιχυθεὶς ἔλα-
„βεν· εἴ γε χρὴ λέγειν τὸν τοιῦτον εἰληφέναι. οὐ μὴν ἐδὲ τῶν λοιπῶν 15
„ἔτυχε διαφυγὼν τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς ἐκ-
„κλησίας κανόνα, τῆ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τῆ ἐπισκόπε. τύτων δὲ μὴ
„τυχὼν πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε;“ καὶ πάλιν μετὰ βραχέα 16
φησίν· „ὁ διὰ δειλίαν καὶ φιλοζωΐαν ἐν τῷ καιρῷ τῆς διώξεως πρε-
„σβύτερον εἶναι ἑαυτὸν ἀρνησάμενος. ἀξιέμενος γὰρ καὶ παρακαλέμενος
„ὑπὸ τῶν διακόνων, ἵν' ἐξελθὼν τοῦ οἰκίσκου, ἐν ᾧ καθεῖρξεν ἑαυτὸν,
„βοηθήσῃ τοῖς ἀδελφοῖς, ὅσα θέμις καὶ ὅσα δυνατὸν πρεσβυτέρῳ κιν-
„δυνεύσιν ἀδελφοῖς καὶ ἐπικρίας δεομένοις βοηθεῖν, τοσοῦτον ἀπέσχε τῆ
„πειθαρχῆσαι παρακαλῆσι τοῖς διακόνοις, ὡς καὶ χαλεπαίνοντα ἀπιέναι
„καὶ ἀπαλλάττεσθαι· μὴ γὰρ ἔτι βέλεσθαι πρεσβύτερος εἶναι ἔφη, ἑτέρας
„γὰρ εἶναι φιλοσοφίας ἐραστής.“ ὑπερβὰς δ' ὀλίγα τύτοις πάλιν ἐπι- 17
φέρει λέγων· „καταλιπὼν γὰρ ὁ λαμπρὸς ἔτος τὴν ἐκκλησίαν τῆ θεῆ,
„ἐν ᾗ πιστεύσας κατηξιώθη τῆ πρεσβυτερίῳ κατὰ χάριν τῆ ἐπισκόπε τῆ
„ἐπιθέντος αὐτῷ χεῖρα εἰς πρεσβυτερίε κλῆρον, ὃς διακωλυόμενος ὑπὸ

9. ἐνέτρεψέ] ἐπέστρεψε *Syncell.* (p. 699), ἀνέστρεψε *d.* | 13. ἠγωνίσθαι *cfikx Syncell.*, ἀγωνίσασθαι *aeghE.* | 18. ᾗ] οὗ *eik Syncell.* | 21. τύτων *bcdfik Syncell.* (p. 700), τύτε volgo. | 26. ὅσα — ἀδελφοῖς καὶ om. *aeS* propter repetitum ἀδελφοῖς. | 33. χεῖρα *cfgikBHb*, χεῖρας *aeh Syncell. SVH.*

„παντὸς τῦ κλήρε, ἀλλὰ καὶ λαϊκῶν πολλῶν, ἐπεὶ μὴ ἔξὸν ἦν τὸν ἐπὶ
„κλίνης διὰ νόσον περιχυθέντα, ὥσπερ καὶ ἕτος, εἰς κλῆρόν τινα γε-
18 „νέσθαι, ἠξίωσε συγχωρηθῆναι αὐτῷ τῦτον μόνον χειροτονῆσαι.“ εἶτ'
ἄλλο τι χείριστον τούτοις προστίθησι τῶν τοῦ ἀνδρὸς ἀποπημάτων,
λέγων ἕτως· „ποιήσας γὰρ τὰς προσφορὰς, καὶ διανέμων ἑκάστῳ τὸ
„μέρος καὶ ἐπιδιδὲς τῦτο, ὀμνύειν, ἀντὶ τῦ εὐλογεῖν, τὲς ταλαιπώρες
„ἀνθρώπες ἀναγκάζει, κατέχων ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ τὰς τῦ λαβόντος,
„καὶ μὴ ἀφεὶς ἔστ' ἂν ὀμνύοντες εἴπωσι ταῦτα (τοῖς γὰρ ἐκείνε χρή-
„σομαι λόγοις)· ὅμοσόν μοι κατὰ τῦ σώματος καὶ τῦ αἵματος τῦ κυρίε
„ἡμῶν Ἰησῦ Χριστῦ, μηδέποτέ με καταλιπεῖν καὶ ἐπιστρέψαι πρὸς Κορ-
19 „νήλιον. καὶ ὁ ἄθλιος ἄνθρωπος οὐ πρότερον γεύεται, εἰ μὴ πρότερον
„αὐτῷ καταράσαιτο. καὶ ἀντὶ τῦ εἰπεῖν λαμβάνοντα τὸν ἄρτον ἐκεῖνον
20 „„τὸ ἀμήν,““ „„ἐκέτι ἀνήξω πρὸς Κορνήλιον““ λέγει.“ καὶ μεθ' ἕτερα
πάλιν ταῦτά φησιν· „ἤδη δὲ ἴσθι γεγυμνῶσθαι καὶ ἔρημον γεγονέναι,
„καταλιμπανόντων αὐτὸν καθ' ἡμέραν ἑκάστην τῶν ἀδελφῶν, καὶ εἰς
„τὴν ἐκκλησίαν ἐπανερχομένων. ὃν καὶ Μωσῆς ὁ μακάριος μάρτυς, ὁ
„παρ' ἡμῖν ἔναγχος μαρτυρήσας καλήν τινα καὶ θαυμαστὴν μαρτυρίαν,
„ἔτι ὢν ἐν κόσμῳ, κατιδὼν αὐτοῦ τὴν θρασύτητα καὶ τὴν ἀπόνοιαν,
„ἀκοινώνητον ἐποίησε σὺν τοῖς πέντε πρεσβυτέροις τοῖς ἅμα αὐτῷ ἀπο-
21 „σχίσασιν ἑαυτὲς τῆς ἐκκλησίας.“ καὶ ἐπὶ τέλει δὲ τῆς ἐπιστολῆς τῶν
ἐπὶ Ῥώμης παραγενομένων ἐπισκόπων τῆς τε τῦ Νοβάτε κατεγνωκότων
ἀβελτηρίας καθάλογον πεποίηται, ὁμῦ τά τε ὀνόματα καὶ ἧς ὁ καθεῖς
22 αὐτῶν προηγεῖτο παροικίας ἐπισημαινόμενος. τῶν τε μὴ παραγενομένων
μὲν ἐπὶ τῆς Ῥώμης, συνευδοκησάντων δὲ διὰ γραμμάτων τῇ τῶν προειρη-
μένων ψήφῳ, τὰς προσηγορίας ὁμῦ καὶ τὰς πόλεις ὅθεν ἕκαστος ὁρμώ-
μενος ἐπέστελλε, μνημονεύει. ταῦτα μὲν ὁ Κορνήλιος Φαβίῳ Ἀντιοχείας
ἐπισκόπῳ δηλῶν ἔγραφε.

CAP. 44.

Περὶ Σαραπίωνος ἱστορία Διονυσίου.

(Nic. H. E. VI, 6.)

1 Τῷ δ' αὐτῷ τότῳ Φαβίῳ ὑποκατακλινομένῳ πως τῷ σχίσματι καὶ
Διονύσιος ὁ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐπιστείλας, πολλά τε καὶ ἄλλα περὶ

---

2. κλίνης *cfhV*^{Sa}*H*, κλίνῃ *aegik Syncell. NSB.* | 4. χείριστον τότοις *cfikx*, τότοις *χ.* volgo. | 8. ἀφεὶς *cfhi Syncell. VS*^{a}*H*, ἀφιεὶς *aegi* (a sec. m.) *kSB.* | 12. αὐτῷ] ἑαυτῷ *Syncell.* (pag. 701) prob. *V*^{a}*S*^{a}. | καταράσαιτο *C Syncell.*, καταράσεται *SH.* | 20. post ἐπὶ add. τῆς *cefgikB*, om. *ahSVHS*^{a}. | 21. τῷ om. *h.* | 22. καθεῖς] καθεὶς *SVS*^{a}. | 23. ἐπισημαινόμενος *cik*, ἐπισημηνάμενος *aeghE.* | 31. σχίσματι *acfhNE*, σχήματι *egik.* | 32. καὶ ἄλλα] καὶ om. *hVS*^{a}*H.*

μετανοίας ἐν τοῖς πρὸς αὐτὸν γράμμασι διελθὼν, τῶν τε κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐναγχος τότε μαρτυρησάντων τὰς ἀγῶνας διϊὼν, μετὰ τῆς ἄλλης ἱστορίας πρᾶγμά τι μεστὸν θαύματος διηγεῖται, ὃ καὶ αὐτὸ ἀναγκαῖον τῇδε παραδῦναι τῇ γραφῇ, ὕτως ἔχον· „ἐν δέ σοι τοῦτο παράδειγμα παρ' 2
„ἡμῖν συμβεβηκὸς ἐκθήσομαι. Σαραπίων τις ἦν παρ' ἡμῖν πιστὸς γέρων,
„ἀμέμπτως μὲν τὸν πολὺν διαβιώσας χρόνον, ἐν δὲ τῷ πειρασμῷ πεσών.
„ἕτος πολλάκις ἐδεῖτο, καὶ ἀδεὴς προσεῖχεν αὐτῷ, καὶ γὰρ ἐτεθύκει· ἐν
„νόσῳ δὲ γενόμενος, τριῶν ἐξῆς ἡμερῶν ἄφωνος καὶ ἀναίσθητος διετέ-
„λεσε. βραχὺ δὲ ἀνασφήλας τῇ τετάρτῃ προσεκαλέσατο τὸν θυγατριδῆν, 3
„καὶ „μέχρι τίνος, φησὶν, ὦ τέκνον, με κατέχετε; δέομαι, σπεύσατε, καί
„με θᾶττον ἀπολύσατε, τῶν πρεσβυτέρων μοί τινα κάλεσον." καὶ ταῦτα
„εἰπὼν πάλιν ἦν ἄφωνος. ἔδραμεν ὁ παῖς ἐπὶ τὸν πρεσβύτερον· νὺξ 4
„δὲ ἦν, κἀκεῖνος ἠσθένει. ἀφικέσθαι μὲν ἂν οὐκ ἐδυνήθη, ἐντολῆς δὲ ὑπ'
„ἐμοῦ δεδομένης, τὰς ἀπαλλαττομένας τοῦ βίου, εἰ δέοιντο, καὶ μάλιστα εἰ
„καὶ πρότερον ἱκετεύσαντες τύχοιεν, ἀφίεσθαι, ἵν' εὐέλπιδες ἀπαλλάτ-
„τωνται, βραχὺ τῆς εὐχαριστίας ἔδωκεν τῷ παιδαρίῳ, ἀποβρέξαι κελεύ-
„σας καὶ τῷ πρεσβύτῃ κατὰ τοῦ στόματος ἐπιστάξαι. ἐπανῆκεν ὁ παῖς 5
„φέρων· ἐγγύς τε γενομένῳ, πρὶν εἰσελθεῖν, ἀνενέγκας πάλιν ὁ Σαρα-
„πίων· ἦκες, ἔφη, τέκνον; καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος ἐλθεῖν οὐκ ἠδυνήθη,
„σὺ δὲ ποίησον ταχέως τὸ προσταχθέν, καὶ ἀπάλλαττέ με. ἀπέβρεξεν
„ὁ παῖς καὶ ἅμα τε ἐνέχεε τῷ στόματι. καὶ μικρὸν ἐκεῖνος καταβρο-
„χθίσας εὐθέως ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα. ἆρ' οὐκ ἐναργῶς διετηρήθη καὶ 6
„παρέμεινεν, ἕως λυθῇ, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἐξαλειφθείσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς
„ἔπραξε καλοῖς ὁμολογηθῆναι δυνηθῇ;" ταῦτα ὁ Διονύσιος.

CAP. 45.

Ἐπιστολὴ πρὸς Νοουάτον Διονυσίου.
(Nic. H. E. VI, 4.)

Ἴδωμεν δὲ ὁ αὐτὸς ὁποῖα καὶ τῷ Νοβάτῳ διεχάραξε, ταράττοντι τηνικάδε τὴν Ῥωμαίων ἀδελφότητα. ἐπειδὴ ἦν τῆς ἀποστασίας καὶ τοῦ σχίσματος πρόφασιν ἐποιεῖτο τῶν ἀδελφῶν τινας, ὡς δὴ πρὸς αὐτῶν ἐπὶ τοῦτ' ἐλθεῖν ἐκβεβιασμένος, ὅρα τίνα τρόπον αὐτῷ γράφει· „Διονύσιος

4. τῇδε om. *h*, post παραδῦναι ponit *g*. | 10. *με* post τέκνον ponunt *cfhik Syncell.* (p. 702) *VH*, post μέχρι *aeNSS*^{a}, om. *gB*. | 15. post τύχοιεν add. τῶν θείων δώρων τῆς μεταδόσεως ἀξιοῦσθαι καὶ ὕτως *dfi* (in marg.) *k* (in marg.), om. *abceghN Syncell. E*. | 16. ἔδωκεν *bcdfgikx Syncell. NS*^{a}, ἐπέδωκεν *aeh SVHB*, δέδωκε *Zonar.* (Ann. XII, 20. p. 588 Pind.) | 18. τε *aehik Syncell. E*, δὲ *cfgNZ*. | 29. ἀδελφότητα *cfghikx VB*, ἐκκλησίαν *aeNSS*^{a}*H*.

„Νοβάτῳ τῷ ἀδελφῷ χαίρειν. εἰ ἄκων, ὡς φῄς, ἦχθης, δείξεις, ἐὰν
„ἀναχωρήσῃς ἑκών. ἔδει μὲν γὰρ καὶ πᾶν ὁτιοῦν παθεῖν ὑπὲρ τῆ μὴ
„διακόψαι τὴν ἐκκλησίαν τῆ θεῆ, καὶ ἦν ἐκ ἀδοξοτέρα τῆς ἕνεκεν τῆ
„μὴ εἰδωλολατρῆσαι γινομένης ἡ ἕνεκεν τῆ μὴ σχίσαι μαρτυρία, κατ'
„ἐμὲ δὲ καὶ μείζων. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὑπὲρ μιᾶς τις τῆς ἑαυτῆ ψυχῆς, ἐν- 5
„ταῦθα δὲ ὑπὲρ ὅλης τῆς ἐκκλησίας μαρτυρεῖ. καὶ νῦν δὲ εἰ πείσαις ἢ
„βιάσαιο τὰς ἀδελφὰς εἰς ὁμόνοιαν ἐλθεῖν, μεῖζον ἔσται σοι τῆ σφάλ-
„ματος τὸ κατόρθωμα, καὶ τὸ μὲν οὐ λογισθήσεται, τὸ δὲ ἐπαινεθή-
„σεται. εἰ δὲ ἀπειθούντων ἀδυνατοίης, σώζων σῶζε τὴν σεαυτῆ ψυχήν.
„ἐῤῥῶσθαί σε ἐχόμενον τῆς εἰρήνης ἐν Κυρίῳ εὔχομαι.“ ταῦτα καὶ πρὸς 10
τὸν Νοβάτον.

CAP. 46.

Περὶ τῶν ἄλλων Διονυσίου ἐπιστολῶν.
(Nic. H. E. VI, 6.)

1 Γράφει δὲ καὶ τοῖς κατ' Αἴγυπτον ἐπιστολὴν περὶ μετανοίας, ἐν 15
ᾗ τὰ δόξαντα αὐτῷ περὶ τῶν ὑποπεπτωκότων παρατέθειται, τάξεις παρα-
2 πτωμάτων διαγράψας. καὶ πρὸς Κόνωνα (τῆς Ἑρμουπολιτῶν δὲ παροικίας
ἐπίσκοπος ἦν ἔτος) ἰδία τις περὶ μετανοίας αὐτῆ φέρεται γραφή, καὶ
ἄλλη ἐπιστρεπτικὴ πρὸς τὸ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ποίμνιον αὐτῆ. ἐν τούτοις
ἐστὶ καὶ ἡ περὶ μαρτυρίᾳ πρὸς τὸν Ὠριγένην γραφεῖσα, καὶ τοῖς κατὰ 20
Λαοδίκειαν ἀδελφοῖς, ὧν προΐστατο Θηλυμίδρης ἐπίσκοπος. καὶ τοῖς
κατὰ Ἀρμενίαν ὡσαύτως περὶ μετανοίας ἐπιστέλλει, ὧν ἐπεσκόπευε Μερο-
3 ζάνης. πρὸς ἅπασι τούτοις καὶ Κορνηλίῳ τῷ κατὰ Ῥώμην γράφει, δεξά-
μενος αὐτῆ τὴν κατὰ τῆ Νοβάτε ἐπιστολήν, ᾧ καὶ σημαίνει δηλῶν ἑαυ-
τὸν παρακεκλῆσθαι ὑπό τε Ἑλένε τῆ ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας ἐπισκόπε 25
καὶ τῶν λοιπῶν τῶν σὺν αὐτῷ, Φιρμιλλιανῆ τε τῆ ἐν Καππαδοκίᾳ, καὶ
τῆ κατὰ Παλαιστίνην Θεοκτίστε, ὡς ἂν ἐπὶ τὴν σύνοδον ἀπαντήσοι τὴν
κατὰ Ἀντιόχειαν, ἔνθα τῆ Νοβάτε κρατύνειν τινὲς ἐπεχείρεν τὸ σχίσμα.
4 πρὸς τούτοις ἐπιστέλλει μηνυθῆναι αὐτῷ, Φάβιον μὲν κεκοιμῆσθαι, Δη-

---

1. Νοβάτῳ] *Novatiano* e *Hieron.*, *Navatianῳ N.* | ἐὰν *cfhi Syncell.* (p. 703) *VB*, ἂν *aeNSS*ª*H*, om. *gi* (a sec. m.) *k*. | 2. ἀναχωρήσῃς] ἀναχωρήσας *gik*. | 4. εἰδωλολατρῆσαι — τῆ μὴ om. *V* errore typ. | 6. πείσαις *aegi* (a sec. man.) *kSS*ª*HB*, πείσαιο *chV*, πείσας *f*, πείσεις *N*, πεῖσαί σε *Syncell.* | 15. τοῖς *egikxN Syncell. BH*ᵇ, τῆς *f*, τὰς *h*, πρὸς τὰς *aeSVHS*ª. | 21. Θηλυμίδρης] Θημμίδρης *cfx*, Θηλύμιδρις *N.* cf. VII, 5. p. 249, 30. | 22. Μερυζάνης *aehikSVHB*, Μαρυζάνης *g*, Μεροναζάνης *f*, unde *B* suspicatur ita legi etiam in *bcd*, in quibus Μερυαζάνης scriptum esse affirmat Valesius. | 26. Φιρμιλλιανῆ *ofgik*, Φιρμιλιανῆ volgo.

μητριανὸν δὲ διάδοχον ἐκείνῳ τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν ἐπισκοπῆς καθεστάναι. γράφει δὲ καὶ περὶ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις αὐτοῖς ῥήμασι φάσκων· „ὁ μὲν „γὰρ μακάριος Ἀλέξανδρος ἐν φρουρᾷ γενόμενος μακαρίως ἀνεπαύσατο.“ ἐξῆς ταύτῃ καὶ ἑτέρα τις ἐπιστολὴ τοῖς ἐν Ῥώμῃ τῷ Διονυσίῳ φέρεται διακονικὴ διὰ Ἱππολύτου. τοῖς αὐτοῖς ἄλλην περὶ εἰρήνης διατυπῶται, καὶ ὡσαύτως περὶ μετανοίας, καὶ αὖ πάλιν ἄλλην τοῖς ἐκεῖσε ὁμολογηταῖς, ἔτι τῇ τοῦ Νοβάτου συμφερομένοις γνώμῃ. τοῖς δὲ αὐτοῖς τούτοις ἑτέρας δύο μεταθεμένοις ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐπιστέλλει. καὶ ἄλλοις δὲ πλείοσιν ὁμοίως διὰ γραμμάτων ὁμιλήσας, ποικίλας τοῖς ἔτι νῦν σπουδὴν περὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ ποιουμένοις καταλέλοιπεν ὠφελείας.

Τέλος τοῦ ς΄ λόγου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.

---

3. μακάριος *cfikαVH*, θαυμάσιος *aeghNSS*^{a}*B*. | 5. αὐτοῖς] αὐτοῖς δὲ volgo, δὲ om. *cfik*.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ

Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας

Λόγος ζ'.

PROOEMIUM.

Τὸν ἕβδομον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας αὖθις ὁ μέγας ἡμῖν Ἀλεξανδρέων ἐπίσκοπος Διονύσιος ἰδίαις φωναῖς συνεκπονήσει, τῶν καθ' ἑαυτὸν πεπραγμένων ἕκαστα ἐν μέρει δι' ὧν καταλέλοιπεν ἐπιστολῶν ὑφηγέμενος. ἐμοὶ δὲ ὁ λόγος ἐντεῦθεν ποιήσεται τὴν ἀρχήν.

CAP. 1.

Περὶ τῆς Δεκίου καὶ Γάλλου κακοτροπίας.
(Nic. H. E. V, 34.)

Δέκιον δ' ὅλον ἐπικρατήσαντα δυοῖν ἐτοῖν χρόνον, αὐτίκα τε ἅμα παισὶ κατασφαγέντα Γάλλος διαδέχεται. Ὠριγένης ἐν τούτῳ ἐνὸς δέοντα τῆς ζωῆς ἑβδομήκοντα ἀποπλήσας ἔτη τελευτᾷ. γράφων γέ τοι ὁ Διονύσιος Ἑρμάμμωνι περὶ τοῦ Γάλλου ταῦτα φάσκει· „ἀλλ' οὐδὲ Γάλλος „ἔγνω τὸ Δεκίᾳ κακὸν, ἀδὲ προεσκόπησε τί ποτ' ἐκεῖνον ἔσφηλεν, ἀλλὰ „πρὸς τὸν αὐτὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῷ γενόμενον ἔπταισε λίθον. ὃς „εὖ φερομένης αὐτῷ τῆς βασιλείας, καὶ κατὰ νῶν χωρούντων τῶν πραγμά„των, τοὺς ἱεροὺς ἄνδρας τοὺς περὶ τῆς εἰρήνης αὐτῷ καὶ τῆς ὑγιείας „πρεσβεύοντας πρὸς τὸν θεὸν ἤλασεν. ἐκεῖ σὺν ἐκείνοις ἐδίωξε καὶ τὰς „ὑπὲρ ἑαυτῷ προσευχάς." ταῦτα μὲν ἔν περὶ τοῦδε.

CAP. 2.

Τίνες οἱ κατὰ τούσδε Ῥωμαίων ἐπίσκοποι.
(Nic. H. E. VI, 7.)

Κατὰ δὲ τὴν Ῥωμαίων πόλιν Κορνηλίῳ ἔτεσιν ἀμφὶ τὰ τρία τὴν ἐπισκοπὴν διανύσαντος, Λεύκιος κατέστη διάδοχος, μησὶ δ' ἑπτὰ ὅλοις ἔτος

---

6. τὸν] τὸ *aegS*, e quibus *ae* habent *βιβλίον* pro *λόγος* in titulo libri. | 13. post ἅμα vulgo add. τοῖς, om. *cfg*. | 19. νῶν] ῥᾶν *aS*. | 20. περὶ] ὑπὲρ conj. *V*^{a}. | 26. τρία] τριάκοντα *hmp*.

ὀκτὼ τῇ λειτουργίᾳ διακονησάμενος Στεφάνῳ τελευτῶν μεταδίδωσι τὸν κλῆρον. τούτῳ τὴν πρώτην ὁ Διονύσιος τῶν περὶ βαπτίσματος ἐπιστολῶν διατυποῦται, ζητήματος οὐ μικρᾶ τηνικάδε ἀνακινηθέντος, εἰ δέοι τοὺς ἐξ οἵας δ' ἂν αἱρέσεως ἐπιστρέφοντας διὰ λουτροῦ καθαίρειν, παλαιᾶ γέ τοι κεκρατηκότος ἔθους ἐπὶ τῶν τοιούτων μόνῃ χρῆσθαι τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσεως εὐχῇ.

CAP. 3.

Ὅπως Κυπριανὸς ἅμα τοῖς κατ' αὐτὸν ἐπισκόποις τοὺς ἐξ αἱρετικῆς πλάνης ἐπιστρέφοντας λουτρῷ δεῖν καθαίρειν πρῶτος ἐδογμάτισεν.

(Nic. H. E. VI, 7.)

Πρῶτος τῶν τότε Κυπριανὸς τῆς κατὰ Καρχηδόνα παροικίας ποιμὴν οὐδ' ἄλλως ἢ διὰ λουτροῦ πρότερον τῆς πλάνης ἀποκαθηραμένους προσίεσθαι δεῖν ἡγεῖτο. ἀλλ' ὅ γε Στέφανος μὴ δεῖν τι νεώτερον παρὰ τὴν κρατήσασαν ἀρχῆθεν παράδοσιν ἐπικαινοτομεῖν οἰόμενος, ἐπὶ τούτῳ διηγανάκτει.

CAP. 4.

Ὁπόσας περὶ τούτου Διονύσιος συνέταξεν ἐπιστολάς.

(Nic. H. E. VI, 7.)

Πλεῖστα δὴ ἐν αὐτῷ περὶ τούτε διὰ γραμμάτων ὁ Διονύσιος ὁμιλήσας, τελευτῶν δηλοῖ ὡς ἄρα τῇ διωγμῷ ἐλελωφηκότος αἱ πανταχόσε ἐκκλησίαι τὴν κατὰ Νοβάτον ἀποστραφεῖσαι νεωτεροποιΐαν εἰρήνην πρὸς ἑαυτὰς ἀνειλήφεσαν. γράφει δὲ ὧδε.

CAP. 5.

Περὶ τῆς μετὰ τὸν διωγμὸν εἰρήνης.

„Ἴσθι δὲ νῦν, ἀδελφέ, ὅτι ἥνωνται πᾶσαι αἱ πρότερον διεσχισμέ- 1
„ναι κατά τε τὴν ἀνατολὴν ἐκκλησίαι, καὶ ἔτι προσωτέρω, καὶ πάντες
„εἰσὶν ὁμόφρονες οἱ πανταχῆ προεστῶτες, χαίροντες καθ' ὑπερβολὴν ἐπὶ
„τῇ παρὰ προσδοκίαν εἰρήνῃ γενομένῃ, Δημητριανὸς ἐν Ἀντιοχείᾳ, Θεόκτι-
„στος ἐν Καισαρείᾳ, Μαζαβάνης ἐν Αἰλίᾳ, Μαρῖνος ἐν Τύρῳ κοιμη-
„θέντος Ἀλεξάνδρου, Ἡλιόδωρος ἐν Λαοδικείᾳ ἀναπαυσαμένου Θηλυμίδρου,
„Ἕλενος ἐν Ταρσῷ καὶ πᾶσαι αἱ τῆς Κιλικίας ἐκκλησίαι, Φιρμιλλιανὸς
„καὶ πᾶσα Καππαδοκία. τὰς γὰρ περιφανεστέρας μόνας τῶν ἐπισκόπων

---

2. τούτῳ τὴν *acehik B H*^{b}, τούτῳ τὴν δὴ Στεφάνῳ *S*, τούτῳ δὴ Στεφάνῳ τὴν *cx VS*^{a}*H*, τούτῳ δὴ τῷ Στ. τὴν *fg*. | 4. οἵας δ' ἂν] οἱασοῦν *S*. | 26. καὶ ἔτι προσωτέρω om. *df*. | 31. Φιρμιλλιανὸς *gik*, Φιρμιλιανὸς volgo.

„ὠνόμασα, ἵνα μήτε μῆκος τῇ ἐπιστολῇ, μήτε βάρος προσάψω τῷ λόγῳ.
2 „αἱ μέντοι Συρίαι ὅλαι καὶ ἡ Ἀραβία, οἷς ἐπαρκεῖτε ἑκάστοτε καὶ οἷς
„νῦν ἐπεστείλατε, ἥ τε Μεσοποταμία, Πόντος τε καὶ Βιθυνία καὶ συνε-
„λόντι εἰπεῖν ἀγαλλιῶνται πάντες πανταχῇ τῇ ὁμονοίᾳ καὶ φιλαδελφίᾳ,
3 „δοξάζοντες τὸν θεόν.“ ταῦτα μὲν ὁ Διονύσιος. Στέφανον δ' ἐπὶ δυσὶν
ἀποπλήσαντα τὴν λειτουργίαν ἔτεσι Ξύστος διαδέχεται. τούτῳ δευτέραν ὁ
Διονύσιος περὶ βαπτίσματος ἐγχαράξας ἐπιστολὴν ὁμοῦ τὴν Στεφάνου καὶ
τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων γνώμην τε καὶ κρίσιν δηλοῖ, περὶ τοῦ Στεφάνου
4 λέγων ταῦτα· „ἐπεστάλκει μὲν οὖν πρότερον καὶ περὶ Ἑλένου καὶ περὶ
„Φιρμιλλιανοῦ καὶ πάντων τῶν τε ἀπὸ Κιλικίας καὶ Καππαδοκίας καὶ
„Γαλατίας καὶ πάντων τῶν ἑξῆς ὁμορόντων ἐθνῶν, ὡς οὐδὲ ἐκείνοις
„κοινωνήσων διὰ τὴν αὐτὴν ταύτην αἰτίαν, ἐπειδὴ τὰς αἱρετικὰς, φησίν,
5 „ἀναβαπτίζουσι. καὶ σκόπει τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος. ὄντως γὰρ δόγ-
„ματα περὶ τούτου γέγονεν ἐν ταῖς μεγίσταις τῶν ἐπισκόπων συνόδοις, ὡς
„πυνθάνομαι, ὥστε τοὺς προσιόντας ἀπὸ αἱρέσεων, προκατηχηθέντας, εἶτα
„ἀπολούσασθαι καὶ ἀνακαθαίρεσθαι τὸν τῆς παλαιᾶς καὶ ἀκαθάρτου
6 „ζύμης ῥύπον. καὶ περὶ τούτων αὐτῷ πάντων δεόμενος ἐπέστειλα.“ καὶ
μεθ' ἕτερά φησι· „καὶ τοῖς ἀγαπητοῖς δὲ ἡμῶν καὶ συμπρεσβυτέροις
„Διονυσίῳ καὶ Φιλήμονι, συμψήφοις πρότερον Στεφάνῳ γενομένοις, καὶ
„περὶ τῶν αὐτῶν μοι γράψασι, πρότερον μὲν ὀλίγα, καὶ νῦν δὲδι ἃ
„πλειόνων ἐπέστειλα.“ ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ δηλωθέντος ζητήματος.

CAP. 6.

Περὶ τῆς κατὰ Σαβέλλιον αἱρέσεως.
(Nic. H. E. VI, 7.)

Σημαίνων δὲ ἐν ταὐτῷ καὶ περὶ τῶν κατὰ Σαβέλλιον αἱρετικῶν
ὡς κατ' αὐτὸν ἐπιπολαζόντων ταῦτά φησι· „περὶ γὰρ τοῦ νῦν κινηθέντος
„ἐν τῇ Πτολεμαΐδι τῆς Πενταπόλεως δόγματος, ὄντος ἀσεβοῦς καὶ βλα-
„σφημίαν πολλὴν ἔχοντος περὶ τοῦ παντοκράτορος θεοῦ, πατρὸς τοῦ κυρίου

---

2. ἐπαρκεῖται *gh*. | 7. ἐγχαράξας *bcdf*, χαράξας volgo. | 10. *Φιρμιλλιανοῦ ik*, *Φιρμιλιανοῦ* volgo. | ἀπὸ] ἀπὸ τῆς volgo, τῆς om. *cfik Syncell.* (p. 709). | 11. *Γαλατίας*] *δηλονότι Γαλ. aehik Syncell. S*, *δηλονότι* om. *bcdfVS*ᵃ*HB*. haec τε ἀπὸ — καὶ πάντων τῶν ἑξῆς om. *NR*, haud improbante *S*ᵃ, qui vocem *δηλονότι* inde originem trahere existimat. | 15. *αἱρέσεων eghmx Syncell. NRS*ᵃ*HB*, *αἱρέσεως acfikSV*. | 16. *ἀπολέσασθαι C*, *ἀπολέσθαι Syncell. SS*ᵃ*H*. | 25. *ἐν ταὐτῷ bcdfghikx VS*ᵃ*HB*, *ἐπ' αὐτῷ aeSV*ᵃ. | 28. *ἔχοντος aefghi* (a sec. man.) *E*, *περιέχοντος cikx N*. | post *θεοῦ* add. *καὶ aeSVH*, post *πατρὸς cfghimx Syncell.* (p. 710) *B*, om. *kN* (in quo *τοῦ πατρός*).

„ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπιστίαν τε πολλὴν περὶ τὸ μονογενὲς παιδὸς αὐτοῦ
„καὶ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως, τοῦ ἐνανθρωπήσαντος λόγου, ἀναισθη-
„σίαν δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἐλθόντων ἑκατέρωθεν πρὸς ἐμὲ καὶ
„προγραμμάτων καὶ τῶν διαλεξομένων ἀδελφῶν, ἐπέστειλά τινα ὡς ἐδυ-
„νήθην, παρασχόντος τοῦ θεοῦ, διδασκαλικώτερον ὑφηγούμενος, ὧν τὰ ἐν-
„τίγραφα ἔπεμψά σοι.“

CAP. 7.

Περὶ τῆς κατὰ τῶν αἱρετικῶν παμμιάρου πλάνης, καὶ τῆς θεοπέμπτου ὁράσεως Διονυσίου, οὔτε παρείληφεν ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος.

(Nic. H. E. VI, 8.)

Καὶ ἐν τῇ τρίτῃ δὲ τῶν περὶ βαπτίσματος, ἣν Φιλήμονι τῷ κατὰ 1
Ῥώμην πρεσβυτέρῳ ὁ αὐτὸς γράφει Διονύσιος, ταῦτα παρατίθεται· „ἐγὼ
„δὲ καὶ τοῖς συντάγμασι καὶ ταῖς παραδόσεσι τῶν αἱρετικῶν ἐνέτυχον,
„χραίνων μέν με πρὸς ὀλίγον τὴν ψυχὴν ταῖς παμμιάροις αὐτῶν ἐνθυ-
„μήσεσιν, ὄνησιν δ' ἣν ἀπ' αὐτῶν ταύτην λαμβάνων, τὸ ἐξελέγχειν αὐτὰς
„παρ' ἐμαυτῷ, καὶ πολὺ πλέον βδελύττεσθαι. καὶ δή τινος ἀδελφοῦ τῶν 2
„πρεσβυτέρων με ἀπείργοντος καὶ δεδιττομένου συμφύρεσθαι τῇ τῆς πο-
„νηρίας αὐτῶν βορβόρῳ· λυμανεῖσθαι γὰρ τὴν ψυχὴν τὴν ἐμαυτοῦ, καὶ
„ἀληθῆ γε λέγοντος, ὡς ἡσθόμην· ὅραμα θεόπεμπτον προσελθὸν ἐπέρ-
„ρωσέ με. καὶ λόγος πρός με γενόμενος προσέταξε διαῤῥήδην λέγων· 3
„πᾶσιν ἐντύγχανε οἷς ἂν εἰς χεῖρας λάβοις· διευθύνειν γὰρ ἕκαστα καὶ
„δοκιμάζειν ἱκανὸς εἶ, καί σοι γέγονε τοῦτο ἐξαρχῆς καὶ τῆς πίστεως
„αἴτιον. ἀπεδεξάμην τὸ ὅραμα, ὡς ἀποστολικῇ φωνῇ συντρέχον τῇ
„λεγούσῃ πρὸς τοὺς δυνατωτέρους· γίνεσθε δόκιμοι τραπεζῖται.“ εἶτά τινα 4
περὶ πασῶν εἰπὼν τῶν αἱρέσεων ἐπιφέρει λέγων· „τοῦτον ἐγὼ τὸν κανόνα
„καὶ τὸν τύπον παρὰ τοῦ μακαρίου πάπα ἡμῶν Ἡρακλᾶ παρέλαβον. τοὺς
„γὰρ προσιόντας ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, καίτοι τῆς ἐκκλησίας ἀποστάντας,
„μᾶλλον δὲ ἐδὲ ἀποστάντας, ἀλλὰ συνάγεσθαι μὲν δοκοῦντας, καταμηνυ-
„θέντας δὲ ὡς προσφοιτῶντάς τινι τῶν ἑτεροδιδασκαλούντων, ἀπελάσας
„τῆς ἐκκλησίας, δεομένους οὐ προσήκατο, ἕως δημοσίᾳ πάντα ὅσα ἀκη-
„κόεσαν παρὰ τοῖς ἀντιδιατιθεμένοις ἐξέφρασαν, καὶ τότε συνήγαγεν
„αὐτούς, οὐ δεηθεὶς ἐπ' αὐτῶν ἑτέρου βαπτίσματος· τοῦ γὰρ ἁγίου πρότερον

---

1. post πολλὴν add. ἔχοντος *acefhE*, om. *gik Syncell. N.* | 2. καὶ *cfghik Syncell. VB*, τοῦ *aeNSS*^{a}*H.* | 4. προγραμμάτων] τῶν γραμμάτων *Syncell.* prob. *V*^{a}. | 17. συμφύρεσθαι *gikxR Syncell. V*^{a}*S*^{a}*H*^{b}, συμφέρεσθαι *abcdefh NSVHB.* | 18. αὐτῶν] αὐτῷ *gkV.* | 30. ἀκηκόεσαν *h*, ἀκηκόασι ceteri. | 32. post ἁγίου add. πνεύματος *bSVH*, om. *acdfgehikx Syncell.* (p. 711) *NV*^{a}*S*^{a}*B.* supple βαπτίσματος.

„παρ' αὐτοῦ τετυχήκεσαν.“ πάλιν δὲ ἐπιπολὺ γυμνάσας τὸ πρόβλημα
„ταῦτα ἐπιλέγει· „μεμάθηκα καὶ τοῦτο, ὅτι μὴ νῦν οἱ ἐν Ἀφρικῇ μόνον
„τοῦτο παρεισήγαγον, ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ κατὰ τὰς πρὸ ἡμῶν ἐπισκό-
„πους ἐν ταῖς πολυανθρωποτάταις ἐκκλησίαις καὶ ταῖς συνόδοις τῶν ἀδελ-
„φῶν, ἐν Ἰκονίῳ καὶ Συννάδοις καὶ παρὰ πολλοῖς τοῦτο ἔδοξεν· ὧν τὰς
„βελὰς ἀνατρέπων εἰς ἔριν αὐτὸς καὶ φιλονεικίαν ἐμβαλεῖν ἐχ ὑπομένω.
„οὐ γὰρ μετακινήσεις, φησὶν, ὅρια τοῦ πλησίον σου, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες
„σου.“ ἡ τετάρτη αὐτοῦ τῶν περὶ βαπτίσματος ἐπιστολῶν πρὸς τὸν κατὰ
Ῥώμην ἐγράφη Διονύσιον, τότε μὲν πρεσβείᾳ ἠξιωμένον, ἐκ εἰς μακρὸν
δὲ καὶ τὴν ἐπισκοπὴν τῶν ἐκεῖσε παρειληφότα· ἐξ ἧς γνῶναι πάρεστιν,
ὅπως καὶ αὐτὸς ἔτος λόγιός τε καὶ θαυμάσιος πρὸς τοῦ κατ' Ἀλεξάν-
δρειαν Διονυσίου μεμαρτύρηται. γράφει δὲ αὐτῷ μεθ' ἕτερα τῶν κατὰ
τὸν Νοβάτον μνημονεύων ἐν τούτοις.

CAP. 8.

Περὶ τῆς κατὰ Νοβάτον ἑτεροδοξίας.

(Nic. H. E. VI, 9.)

„Νοβατιανῷ μὲν γὰρ εὐλόγως ἀπεχθανόμεθα, διακόψαντι τὴν ἐκ-
„κλησίαν, καί τινας τῶν ἀδελφῶν εἰς ἀσεβείας καὶ βλασφημίας ἑλκύ-
„σαντι, καὶ περὶ τοῦ θεοῦ διδασκαλίαν ἀνοσιωτάτην ἐπεισκυκλήσαντι, καὶ
„τὸν χρηστότατον κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς ἀνηλεῆ συκοφαντοῦντι,
„ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὸ λουτρὸν ἀθετοῦντι τὸ ἅγιον, καὶ τὴν τε πρὸ αὐτοῦ
„πίστιν καὶ ὁμολογίαν ἀνατρέποντι, τό τε πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξ αὐτῶν,
„εἰ καί τις ἦν ἐλπὶς τοῦ παραμεῖναι ἢ καὶ ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτὸς, παν-
„τελῶς φυγαδεύοντι.“

CAP. 9.

Περὶ τοῦ τῶν αἱρετικῶν ἀθέου βαπτίσματος.

(Nic. H. E. VI, 9.)

Καὶ ἡ πέμπτη δὲ αὐτῷ πρὸς τὸν Ῥωμαίων ἐπίσκοπον Ξύστον ἐγέ-
γραπτο, ἐν ᾗ πολλὰ κατὰ τῶν αἱρετικῶν εἰπὼν τοιοῦτόν τι γεγονὸς κατ'
αὐτὸν ἐκτίθεται λέγων· „καὶ γὰρ ὄντως, ἀδελφέ, καὶ συμβελῆς δέομαι,
„καὶ γνώμην αἰτῶ παρὰ σοῦ, τοιούτου τινός μοι προσελθόντος πράγματος,

---

6. αὐτὸς καὶ φιλ. *cfgik Syncell. B*, καὶ φιλ. αὐτὸς *aehSVH.* | 7. φησὶν — Deut. 19, 14. | 9. πρεσβείᾳ *aeghSVHB*, πρεσβυτερίᾳ *bcdfikS*^{a}. | 13. τὸν om. *aeikSS*^{a}. | 17. Νοβατιανῷ] Ναυατιανῷ *ae Syncell.* (p. 712). | 23. post ἢ add. καὶ *aegik Syncell. NSS*^{a}*HB*, om. *cfhV.* | 30. καὶ post ἀδελφὲ add. *bcdfgikxN Syncell. S*^{a}*HB*, om. *aehSV.*

„δεδιὼς μὴ ἄρα σφάλλωμαι. τῶν γὰρ συναγομένων ἀδελφῶν πιστὸς 2
„νομιζόμενος ἀρχαῖος καὶ πρὸ τῆς ἐμῆς χειροτονίας, οἶμαι δὲ καὶ πρὸ
„τῆς τῶ μακαρίᾳ Ἡρακλᾶ καταστάσεως τῆς συναγωγῆς μετασχών, τοῖς
„ὑπόγυιον βαπτιζομένοις παρατυχών, καὶ τῶν ἐπερωτήσεων καὶ ἀποκρί-
„σεων ἐπακούσας, προσῆλθέ μοι κλαίων καὶ καταθρηνῶν ἑαυτὸν καὶ
„πίπτων πρὸ τῶν ποδῶν μου, ἐξομολογούμενος μὲν καὶ ἐξομνύμενος, τὸ
„βάπτισμα, ὃ παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς βεβάπτιστο, μὴ τοιοῦτον εἶναι, μηδὲ
„ὅλως ἔχειν τινὰ πρὸς τοῦτο κοινωνίαν, ἀσεβείας γὰρ ἐκεῖνο καὶ βλασφη-
„μιῶν πεπληρῶσθαι· λέγων δὲ πάνυ τι τὴν ψυχὴν νῦν κατανενύχθαι, 3
„καὶ μηδὲ παῤῥησίαν ἔχειν ἐπᾶραι τὰς ὀφθαλμὰς πρὸς τὸν θεὸν, ἀπὸ
„τῶν ἀνοσίων ἐκείνων ῥημάτων καὶ πραγμάτων ὁρμώμενος· καὶ διὰ τοῦτο
„δεόμενος τῆς εἰλικρινεστάτης ταύτης καθάρσεως καὶ παραδοχῆς καὶ
„χάριτος τυχεῖν. ὅπερ ἐγὼ μὲν ἐκ ἐτόλμησα ποιῆσαι, φήσας, αὐτάρκη 4
„τὴν πολυχρόνιον αὐτῷ κοινωνίαν εἰς τοῦτο γεγονέναι. εὐχαριστίας γὰρ
„ἐπακύσαντα, καὶ συνεπιφθεγξάμενον τὸ ἀμὴν, καὶ τραπέζῃ παραστάντα,
„καὶ χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείναντα, καὶ ταύτην
„καταδεξάμενον, καὶ τῷ σώματος καὶ τῷ αἵματος τῷ κυρίᾳ ἡμῶν Ἰησοῦ
„Χριστῷ μετασχόντα ἱκανῷ χρόνῳ, ἐκ ἂν ἐξ ὑπαρχῆς ἀνασκευάζειν ἔτι
„τολμήσαιμι· θαρσεῖν δὲ ἐκέλευον, καὶ μετὰ βεβαίας πίστεως καὶ ἀγα-
„θῆς συνειδήσεως τῇ μετοχῇ τῶν ἁγίων προσιέναι. ὁ δὲ οὔτε πενθῶν 5
„παύεται, πέφρικέ τε τῇ τραπέζῃ προσιέναι, καὶ μόλις παρακαλούμενος
„συνεστάναι ταῖς προσευχαῖς ἀνέχεται.“ ἐπὶ ταῖς προειρημέναις φέρεταί 6
τις καὶ ἄλλη τῷ αὐτῷ περὶ βαπτίσματος ἐπιστολὴ, ἐξ αὐτῷ καὶ ἧς ἠγεῖτο
παροικίας Ξύστῳ καὶ τῇ κατὰ Ῥώμην ἐκκλησίᾳ προσπεφωνημένη, ἐν ᾗ
διὰ μακρᾶς ἀποδείξεως τὸν περὶ τοῦ ὑποκειμένου ζητήματος παρατείνει
λόγον. καὶ ἄλλη δέ τις αὐτῷ μετὰ ταύτας φέρεται πρὸς τὸν κατὰ
Ῥώμην Διονύσιον, ἡ περὶ Λεκιανοῦ. καὶ περὶ μὲν τούτων τοσαῦτα.

CAP. 10.

Περὶ Οὐαλεριανοῦ καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν διωγμοῦ.
(Nic. H. E. VI, 10.)

Οἵ γε μὴν ἀμφὶ τὸν Γάλλον ἐδ' ὅλοις ἔτεσι δύο τὴν ἀρχὴν ἐπι- 1
κατασχόντες ἐκποδὼν μεθίστανται, Οὐαλεριανὸς δὲ ἅμα Γαλλιηνῷ παιδὶ

1. ἄρα σφάλλωμαι *aehNSVH*, ἄρα σφάλλομαι *cfikB*, παρασφάλλομαι *g*, παρασφάλλομεν *Syncell.* | 2. πρὸ post οἶμαι δὲ καὶ add. *acfhNVS*^{a}*H*, om. *egik Syncell.* (p. 713) *SB.* | 4. ἀποκρίσεων] τῶν ἀποκρ. *cfg Syncell. NV* (in Corrig.) *B*, τῶν om. *aehikSS*^{a}*H.* | 9. νῦν add. *cfhikVB*, om. *aegNSS*^{a}*H.* | 17. Ἰησοῦ Χριστῷ om. *aeghB.* | 18. ὑπαρχῆς *cfghx Syncell. NV* (in edd. prioribus) *HB*, ἀρχῆς *aeSV* (in edd. post.) *S*^{a}. | ἔτι τολμήσαιμι] ἐπιτολμήσαιμι *fik Syncell.* | 20. συνειδήσεως *bcdfhNVS*^{a}*H*, ἐλπίδος *aegik Syncell. SB.* | 32. Οὐαλλεριανὸς *ae* hic et infra.

2 διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν. αὖθις δὴ ἓν ὁ Διονύσιος οἷα καὶ περὶ τότε
διέξεισιν, ἐκ τῆς πρὸς Ἑρμάμμωνα ἐπιστολῆς μαθεῖν ἔστιν, ἐν ᾗ τοῦτον
ἱστορεῖ τὸν τρόπον· „καὶ τῷ Ἰωάννῃ δὲ ὁμοίως ἀποκαλύπτεται. καὶ
„ἐδόθη γὰρ αὐτῷ, φησὶ, στόμα λαλεῖν μεγάλα καὶ βλασφημίαν, καὶ ἐδόθη
3 „αὐτῷ ἐξουσία καὶ μῆνες τεσσαράκοντα δύο. ἀμφότερα δὲ ἔστιν ἐπὶ Οὐα-
„λεριανοῦ θαυμάσαι, καὶ τούτων μάλιστα τὰ πρὸ αὐτοῦ ὡς ἕτος ἔσχε συν-
„νοεῖν, ὡς μὲν ἥπιος καὶ φιλόφρων ἦν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῷ θεῷ. ἐδὲ
„γὰρ ἄλλος τις ἔτω τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων εὐμενῶς καὶ δεξιῶς πρὸς
„αὐτοὺς διετέθη, ἐδ' οἱ λεχθέντες ἀναφανδὸν Χριστιανοὶ γεγονέναι, ὡς
„ἐκεῖνος οἰκειότατα ἐν ἀρχῇ καὶ προσφιλέστατα φανερὸς ἦν αὐτοὺς ἀπο-
„δεχόμενος. καὶ πᾶς τε ὁ οἶκος αὐτοῦ θεοσεβῶν πεπλήρωτο, καὶ ἦν
4 „ἐκκλησία θεοῦ. ἀποσκευάσασθαι δὲ παρέπεισεν αὐτὸν ὁ διδάσκαλος καὶ
„τῶν ἀπ' Αἰγύπτου μάγων ἀρχισυνάγωγος, τοὺς μὲν καθαροὺς καὶ ὁσίους
„ἄνδρας κτίννυσθαι καὶ διώκεσθαι κελεύων, ὡς ἀντιπάλους καὶ κωλυτὰς
„τῶν παμμιάρων καὶ βδελυκτῶν ἐπαοιδῶν ὑπάρχοντας, (καὶ γὰρ εἰσὶ καὶ
„ἦσαν ἱκανοὶ, παρόντες καὶ ὁρώμενοι, καὶ μόνον ἐμπνέοντες καὶ φθεγ-
„γόμενοι, διασκεδάσαι τὰς τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων ἐπιβολάς), τελετὰς
„δὲ ἀνάγνους καὶ μαγγανείας ἐξαγίστους καὶ ἱερουργίας ἀκαλλιερήτους ἐπι-
„τελεῖν ὑποτιθέμενος, παῖδας ἀθλίους ἀποσφάττειν, καὶ τέκνα δυστήνων
„πατέρων καταθύειν, καὶ σπλάγχνα νεογενῆ διαιρεῖν, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ
„διακόπτειν καὶ καταχορδεύειν πλάσματα, ὡς ἐκ τούτων εὐδαιμονήσοντας."
5 καὶ τούτοις ἐπιφέρει λέγων· „καλὰ γὰν αὐτοῖς Μακριανὸς τῆς ἐλπιζομένης
„βασιλείας προσήνεγκε χαριστήρια, ὃς πρότερον μὲν ἐπὶ τῶν καθόλε λόγων
„λεγόμενος εἶναι βασιλέως, ἐδὲν εὔλογον ἐδὲ καθολικὸν ἐφρόνησεν, ἀλλ'
„ὑποπέπτωκεν ἀρᾷ προφητικῇ τῇ λεγούσῃ· „„ἐαὶ τοῖς προφητεύσιν ἀπὸ
6 „καρδίας αὐτῶν, καὶ τὸ καθόλε μὴ βλέπουσιν.""" οὐ γὰρ συνῆκε τὴν
„καθόλου πρόνοιαν, οὐδὲ τὴν κρίσιν ὑπείδετο τοῦ πρὸ πάντων καὶ διὰ
„πάντων καὶ ἐπὶ πᾶσι. διὸ καὶ τῆς μὲν καθολικῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας γέ-

---

4. φησὶ — Apoc. 13, 5. | βλασφημίαν] βλάσφημα i (a sec. m.) k *Syncell.* (p. 718). | 6. πρὸ] πρὸς *f*, πρῶτα *ik*, πρότερα conj. S^a. Valesius legendum censet transpositis vocabulis καὶ αὐτῷ μάλιστα τὰ πρὸ τούτων. | ἕτος *f* S^a *H*, ἔτως *codd. ceteri et Syncell.*, ἐχ ἔτως conj. V^a. | 7. ὡς μὲν *aegik Syncell. SB*, ὡς γὰρ i (a sec. m.), ἕως *bchV* S^a *H*, ἕως γὰρ *df*. | 10. φανερὸς] φανερῶς *Syncell. SS*^{a}. | 11. τε add. *cfgik Syncell.*, om. *aehNE*. | αὐτοῦ om. *h*. | 16. καὶ post ἐμπν. om. *h*. | 21. διακόπτειν *aegkxNSS*^{a}*H*, κατακόπτειν *cfhi Syncell. V*. | εὐδαιμονήσοντας *bcdfghkVHB*, εὐδαιμονήσαντας *aeS*, εὐδαιμονήσοντα *Syncell. NRV*^{a}*S*^{a}. | 22. post τούτοις add. γε *cfg*. | Μακριανὸς *bcdfhikrVV*^{a}*S*^{a}*HB*, Μακρῖνος *aeg Syncell.* (p. 719) *NS*. | 25. λεγούσῃ — Ezech. 13, 5.

„γονε πολέμιος, ἠλλοτρίωσε δὲ καὶ ἀπεξένωσεν ἑαυτὸν τῇ ἐλέες τῇ θεῇ, „καὶ ὡς ποῤῥωτάτω τῆς ἑαυτῇ σωτηρίας ἐφυγάδευσεν, ἐν τούτῳ τὸ ἴδιον „ἐπαληθεύων ὄνομα.“ καὶ πάλιν μεθ' ἕτερά φησιν· „ὁ μὲν γὰρ Οὐα- 7
„λεριανὸς εἰς ταῦτα ὑπὸ τούτε προαχθεὶς, εἰς ὕβρεις καὶ ὀνειδισμὲς ἐκ-
„δοθεὶς κατὰ τὸ ῥηθὲν πρὸς Ἡσαΐαν· „„καὶ ἕτοι ἐξελέξαντο τὰς ὁδὲς
„αὐτῶν καὶ τὰ βδελύγματα αὐτῶν, ἃ ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἠθέλησε, καὶ ἐγὼ
„ἐκλέξομαι τὰ ἐμπαίγματα αὐτῶν, καὶ τὰς ἁμαρτίας ἀνταποδώσω αὐ-
„τοῖς.““ ἕτος δὲ τῇ βασιλείᾳ παρὰ τὴν ἀξίαν ἐπιμανεὶς, καὶ τὸν βα- 8
„σίλειον ὑποδῦναι κόσμον ἀδυνατῶν ἀναπήρῳ τῷ σώματι, τὰς δύο παῖ-
„δας τὰς πατρῴας ἀναδεξαμένες ἁμαρτίας προεστήσατο. ἐναργὴς γὰρ
„ἐπὶ τούτων ἡ προῤῥησις ἣν εἶπεν ὁ θεός· „„ἀποδιδὺς ἁμαρτίας πατέρων
„ἐπὶ τέκνα ἕως τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς τοῖς μισοῦσί με.““ τὰς γὰρ 9
„ἰδίας πονηρὰς ἐπιθυμίας, ὧν ἠνύτχει, ταῖς τῶν υἱῶν κεφαλαῖς ἐπι-
„βαλὼν, εἰς ἐκείνους τὴν ἑαυτοῦ κακίαν καὶ τὸ πρὸς τὸν θεὸν μῖσος
„ἐξωμόρξατο.“ καὶ περὶ μὲν τῇ Οὐαλεριανῇ τοσαῦτα ὁ Διονύσιος.

CAP. 11.

Περὶ τῶν τότε Διονυσίῳ καὶ τοῖς κατ' Αἴγυπτον συμβάντων.
(Nic. H. E. VI, 10.)

Περὶ δὲ τῇ κατ' αὐτὸν διωγμῇ σφοδρότατα πνεύσαντος οἷα σὺν 1
ἑτέροις ὁ αὐτὸς διὰ τὴν εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσέβειαν ὑπέστη, δηλώ-
σουσιν αἱ αὐτοῦ φωναί, ἃς πρὸς Γερμανὸν τῶν κατ' αὐτὸν ἐπισκόπων
κακῶς ἀγορεύειν αὐτὸν πειρώμενον ἀποτεινόμενος, τοῦτον παρατίθεται
τὸν τρόπον· „εἰς ἀφροσύνην δὲ κινδυνεύω πολλὴν καὶ ἀναισθησίαν ὄντως 2
„ἐμπεσεῖν, εἰς ἀνάγκην συμβιβαζόμενος τοῦ διηγεῖσθαι τὴν θαυμαστὴν
„περὶ ἡμᾶς οἰκονομίαν τῇ θεῷ. ἀλλ' ἐπειδὴ μηστήριον, φησί, βασιλέως
„κρύψαι καλὸν, τὰ δὲ ἔργα τῇ θεῇ ἀνακαλύπτειν ἔνδοξον, ὁμόσε χωρήσω
„τῇ Γερμανῇ βίᾳ. ἦκον πρὸς Αἰμιλιανὸν οὐ μόνος· ἠκολούθησαν δέ μοι 3
„συμπρεσβύτερος τέ μα Μάξιμος, καὶ διάκονοι Φαῦστος καὶ Εὐσέβιος
„καὶ Χαιρήμων· καί τις τῶν ἀπὸ Ῥώμης παρόντων ἀδελφῶν ἡμῖν
„συνεισῆλθεν. Αἰμιλιανὸς δὲ οὐκ εἶπέ μοι προηγουμένως· μὴ σύναγε. 4

---

2. σωτηρίας ἐκκλησίας *bS.* | 5. τὸ ῥηθὲν — Jes. 66, 3. 4. | 11. εἶπεν — Exod. 20, 5. | 13. ηὐτύχει *bcdfikxV*^{a}, εἰ τύχοι *h*, ηὐτύχει *aeg Syncell.* (p. 720) *E.* | 23. εἰς κτλ.] recte monet Valesius, haec jungenda esse iis, quae leguntur supra VI, 40. Verbis εἰς ἀφροσ. κτλ. modestiae causa utitur Dionysius ad exemplum Pauli 2 Cor. 11, 1. 17. 23. | 25. ἐπειδὴ *cfhikVH*, ἐπεὶ *aeg NSS*^{a}*H.* | φησὶ — Tob. 12, 7. | 26. ἀνακαλύπτειν *cfghikSVB*, ἀνακηρύττειν *eNS*^{a}*H*, ἀνακρύπτειν *a.*

„περιττὸν γὰρ ἦν αὐτῷ τοῦτο, καὶ τὸ τελευταῖον ἐπὶ τὸ πρῶτον ἀνα-
„τρέχοντι. οὐ γὰρ περὶ τοῦ μὴ συνάγειν ἑτέρους ὁ λόγος ἦν αὐτῷ, ἀλλὰ
„περὶ τοῦ μηδ' αὐτοὺς ἡμᾶς εἶναι Χριστιανούς, καὶ τότε προσέταττε πε-
„παῦσθαι, εἰ μεταβαλοίμην ἔγωγε, καὶ τοὺς ἄλλους ἕψεσθαί μοι νομίζων.
„ἀπεκρινάμην δὲ ἐκ ἀπροικότως ἐδὲ μακράν· πειθαρχεῖν δεῖ θεῷ μᾶλ- 5
„λον ἢ ἀνθρώποις. ἀλλ' ἄντικρυς διεμαρτυράμην, ὅτι τὸν θεὸν τὸν ὄντα
„μόνον καὶ οὐδένα ἕτερον σέβων οὐδ' ἂν μετατεθείμην, οὐδὲ παυσαίμην
„ποτὲ Χριστιανὸς ὤν. ἐπὶ τούτοις ἐκέλευσεν ἡμᾶς ἀπελθεῖν εἰς κώμην
6 „πλησίον τῆς ἐρήμου καλουμένην Κεφρώ. αὐτῶν δὲ ἐπακόσατε τῶν ὑπ'
„ἀμφοτέρων λεχθέντων ὡς ὑπεμνηματίσθη. εἰσαχθέντων Διονυσίου καὶ 10
„Φαύστου καὶ Μαξίμου καὶ Μαρκέλλου καὶ Χαιρήμονος Αἰμιλιανὸς διέπων
„τὴν ἡγεμονίαν εἶπε· καὶ ἀγράφως ὑμῖν διελέχθην περὶ τῆς φιλανθρω-
7 „πίας τῶν κυρίων ἡμῶν ἧ περὶ ὑμᾶς κέχρηνται. δεδώκασι γὰρ ἐξουσίαν
„ὑμῖν σωτηρίας, εἰ βούλοισθε ἐπὶ τὸ κατὰ φύσιν τρέπεσθαι, καὶ θεοὺς
„τοὺς σώζοντας αὐτῶν τὴν βασιλείαν προσκυνεῖν, ἐπιλαθέσθαι τε τῶν 15
„παρὰ φύσιν. τί ἔν φατε πρὸς ταῦτα; ἐδὲ γὰρ ἀχαρίστους ὑμᾶς ἔσεσθαι
„περὶ τὴν φιλανθρωπίαν αὐτῶν προσδοκῶ, ἐπειδήπερ ἐπὶ τὰ βελτίω
8 „ὑμᾶς προτρέπονται. Διονύσιος ἀπεκρίνατο· οὐ πάντες πάντας προσκυ-
„νοῦσι θεούς, ἀλλ' ἕκαστοι τινάς, οὓς νομίζουσιν. ἡμεῖς τοίνυν τὸν ἕνα
„θεὸν, τὸν δημιουργὸν τῶν ἁπάντων, τὸν καὶ τὴν βασιλείαν ἐγχειρί- 20
„σαντα τοῖς θεοφιλεστάτοις Οὐαλεριανῷ καὶ Γαλλιήνῳ σεβαστοῖς, τοῦτον
„καὶ σέβομεν καὶ προσκυνοῦμεν, καὶ τούτῳ διηνεκῶς ὑπὲρ τῆς βασιλείας
9 „αὐτῶν, ὅπως ἀσάλευτος διαμένῃ, προσευχόμεθα. Αἰμιλιανὸς διέπων τὴν
„ἡγεμονίαν αὐτοῖς εἶπε· τίς γὰρ ὑμᾶς κωλύει, καὶ τοῦτον, εἴπερ ἐστὶ
„θεὸς, μετὰ τῶν κατὰ φύσιν θεῶν προσκυνεῖν; θεοὺς γὰρ σέβειν ἐκε- 25
„λεύσθητε, καὶ θεοὺς οὓς πάντες ἴσασι. Διονύσιος ἀπεκρίνατο· ἡμεῖς
10 „οὐδένα ἕτερον προσκυνοῦμεν. Αἰμιλιανὸς διέπων τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῖς
„εἶπεν· ὁρῶ ὑμᾶς ὁμοῦ καὶ ἀχαρίστους ὄντας καὶ ἀναισθήτους τῆς πρᾳό-
„τητος τῶν σεβαστῶν ἡμῶν. διόπερ ἐκ ἔσεσθε ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἀλλὰ
„ἀποσταλήσεσθε εἰς τὰ μέρη τῆς Λιβύης, καὶ ἐν τόπῳ λεγομένῳ Κεφρώ· 30
„τοῦτον γὰρ τὸν τόπον ἐξελεξάμην ἐκ τῆς κελεύσεως τῶν σεβαστῶν

1. ἦν αὐτῷ τοῦτο *cfik*, τοῦτο ἦν αὐτῷ *aeghE*. | 5. ἀπεικότως conj. *V*^{a}. | μακράν] μακρὰν τοῦ *aegi* (a sec. man.) *kS*^{a}*B*, τοῦ om. *cfhSVHH*^{b}. | πειθαρχεῖν — Act. 5, 29. Haec πειθαρχεῖν — ἀνθρώποις delenda esse videntur Valesio. | 7. σέβων *cfgikVS*^{a}*HH*^{b}, σέβω *aehSB*. | ἐδ'] ἐκ *i* (a sec. m.). | 8. ὤν] εἶναι *h*. | 9. δὲ *aehE*, τε *cfgik*. | 14. βέλοισθε *aehE*, βέλεσθε *bcdik*, βέλεσθαι *f*. | 20. τὸν δημ. *cxH*^{b}, καὶ δημ. ceteri. | ἐγχειρίσαντα *ghaSS*^{a}*BH*^{b}, ἐγχειρήσαντα *acefikVH*. | 29. ἡμῶν om. *hS*. | 30. καὶ ἐν — τοῦτον γὰρ om. *x*.

„ἡμῶν. ἐδαμῶς δὲ ἐξέσται ὅτε ὑμῖν ὅτε ἄλλοις τισὶν, ἢ συνόδες ποιεῖσθαι,
„ἢ εἰς τὰ καλέμενα κοιμητήρια εἰσιέναι. εἰ δέ τις φανείη ἢ μὴ γενόμενος 11
„εἰς τὸν τόπον τᾶτον ὃν ἐκέλευσα, ἢ ἐν συναγωγῇ τινὶ εὑρεθείη, ἑαυτῷ
„τὸν κίνδυνον ἐπαρτήσει. οὐ γὰρ ἐπιλείψει ἡ δέουσα ἐπιστρέφεια. ἀπό-
„στητε ἔν ὅπε ἐκελεύσθητε. καὶ νοσῆντα δέ με κατήπειξεν, ἐδὲ μιᾶς
„ὑπέρθεσιν δὲς ἡμέρας. ποίαν ἔν ἔτι τῇ συναγαγεῖν ἢ μὴ συναγαγεῖν
„εἶχον σχολήν;“ εἶτα μεθ' ἕτερά φησιν· „ἀλλ' ἐδὲ τῆς αἰσθητῆς ἡμεῖς 12
„μετὰ τοῦ Κυρίου συναγωγῆς ἀπέστημεν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐν τῇ πόλει
„σπεδαιότερον συνεκρότεν ὡς συνὼν, ἀπὼν μὲν τῷ σώματι, ὡς εἰπεῖν,
„παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἐν δὲ τῇ Κεφροῖ καὶ πολλὴ συνεπεδήμησεν
„ἡμῖν ἐκκλησία, τῶν μὲν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀδελφῶν ἑπομένων, τῶν δὲ
„συνόντων ἀπ' Αἰγύπτε. κἀκεῖ θύραν ἡμῖν ὁ θεὸς ἀνέφξε τᾶ λόγε. καὶ 13
„τὸ μὲν πρῶτον ἐδιώχθημεν, ἐλιθοβολήθημεν, ὕστερον δέ τινες ἐκ ὀλίγοι
„τῶν ἐθνῶν τὰ εἴδωλα καταλιπόντες ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν θεόν. οὐ πρό-
„τερον γὰρ παραδεξαμένοις αὐτοῖς τότε πρῶτον δι' ἡμῶν ὁ λόγος ἐπε-
„σπάρη. καὶ ὥσπερ τότε ἕνεκεν ἀπαγαγὼν ἡμᾶς πρὸς αὐτὲς ὁ θεὸς, 14
„ἐπεὶ τὴν διακονίαν ταύτην ἐπληρώσαμεν, πάλιν ἀπαγήοχεν. ὁ γὰρ Αἰμι-
„λιανὸς εἰς τραχυτέρες μέν, ὡς ἐδόκει, καὶ λιβυκωτέρες ἡμᾶς μετα-
„στῆσαι τόπες ἐβελήθη, καὶ τὲς πανταχόσε εἰς τὸν Μαρεώτην ἐκέλευσε
„συρρεῖν, κώμας ἑκάστοις τῶν κατὰ χώραν ἀφορίσας, ἡμᾶς δὲ μᾶλλον
„ἐν ὁδῷ καὶ πρώτες καταληφθησομένες ἔταξεν. φκονόμει γὰρ δηλονότι
„καὶ παρεσκεύαζεν, ἵνα ὁπόταν βεληθείη συλλαβεῖν, πάντας εὐαλώτες
„ἔχοι. ἐγὼ δὲ ὅτε μὲν εἰς Κεφρὼν κεκελεύσμην ἀπελθεῖν, καὶ τὸν τόπον 15
„ἠγνόεν ὅποι ποτὲ ἔτός ἐστιν, ἐδὲ τὸ ὄνομα σχεδὸν πρότερον ἀκηκοώς·
„καὶ ὅμως εὐθύμως καὶ ἀταράχως ἀπῆειν. ἐπεὶ δὲ μετασκηνώσειν εἰς
„τὰ Κολλεθίωνος ἀπηγγέλη μοι, ἴσασιν οἱ παρόντες ὅπως διετέθην·
„ἐνταῦθα γὰρ ἐμαυτῇ κατηγορήσω. τὸ μὲν πρῶτον ἠχθέσθην καὶ λίαν 16
„ἐχαλέπηνα· καὶ γὰρ εἰ γνωριμώτεροι καὶ συνηθέστεροι ἐτύγχανον ἡμῖν
„οἱ τόποι, ἀλλ' ἔρημον μὲν ἀδελφῶν καὶ σπεδαίων ἀνθρώπων ἔφασκον
„εἶναι τὸ χωρίον, ταῖς δὲ τῶν ὁδοιπορέντων ἐνοχλήσεσι καὶ ληστῶν κατα-
„δρομαῖς ἐγκείμενον. ἔτυχον δὲ παραμυθίας, ὑπομνησάντων με τῶν ἀδελ- 17

---

2. ἢ post φαν. add. *cfik*, om. *aeghE*. | 6. *συναγαγεῖν cx*, *συνάγειν* ceteri. | *συναγαγεῖν cfx*, *συνάγειν* volgo. | 9. *εἰπεῖν bcxHHb*, *εἶπον aeghSVB*, *εἶπεν iksSa*, *εἶπεν ὁ ἀπόστολος dfi* (a sec. man.). Cf. 1 Cor. 5, 3. | 15. *γὰρ aeghE*, *δὲ bcdfik*. | 17. *ἀπαγήοχεν abcdfghE*, *ἀπαγίοχεν e*, *ἀπηγείοχεν i* (a sec. man.), *ἀπαγείοχον ik*. | 31. *ἐκκείμενον* conj. *Va*. | *παραμυθίας* (non *παραθυμίας*, ut in *B* perperam exscriptum est) *acefgikSSa*, *παραθυμίας VH* tacite.

„φῶν, ὅτι γειτνιᾷ μᾶλλον τῇ πόλει, καὶ ἡ μὲν Κεφρὼν πολλὴν ἡμῖν
„ἦγεν ἀδελφῶν τῶν ἀπ' Αἰγύπτου τὴν ἐπιμιξίαν, ὡς πλατύτερον ἐκκλη-
„σιάζειν δυνάσθαι, ἐκεῖ δὲ πλησιαίτερον ὅσης τῆς πόλεως συνεχέστερον
„τῆς τῶν ὄντως ἀγαπητῶν καὶ οἰκειοτάτων καὶ φιλτάτων ὄψεως ἀπο-
„λαύσομεν. ἀφίξονται γὰρ καὶ ἀναπαύσονται, καὶ ὡς ἐν προαστείοις
„πορρωτέρω κειμένοις, κατὰ μέρος ἔσονται συναγωγαί. καὶ ὕτως ἐγέ-
18 „νετο." καὶ μεθ' ἕτερα περὶ τῶν συμβεβηκότων αὐτῷ αὖθις ταῦτα γράφει· „πολλαῖς γε ταῖς ὁμολογίαις Γερμανὸς σεμνύνεται. πολλά γε εἰπεῖν
„ἔχει καθ' ἑαυτῦ γενόμενα. ὅσας ἀριθμῆσαι δύναται περὶ ἡμῶν ἀπο-
„φάσεις, δημεύσεις, προγραφάς, ὑπαρχόντων ἁρπαγάς, ἀξιωμάτων ἀπο-
„θέσεις, δόξης κοσμικῆς ὀλιγωρίας, ἐπαίνων ἡγεμονικῶν καὶ βουλευτικῶν
„καταφρονήσεις, καὶ τῶν ἐναντίων ἀπειλῶν καὶ καταβοήσεων καὶ κιν-
„δύνων καὶ διωγμῶν καὶ πλάνης καὶ στενοχωρίας καὶ ποικίλης θλίψεως
„ὑπομονήν, οἷα τὰ ἐπὶ Δεκίου καὶ Σαβίνου συμβάντα μοι, οἷα μέχρι νῦν
19 „Αἰμιλιανοῦ. πῶ δὲ Γερμανὸς ἐφάνη; τίς δὲ περὶ αὐτοῦ λόγος; ἀλλὰ τῆς
„πολλῆς ἀφροσύνης, εἰς ἣν ἐμπίπτω διὰ Γερμανὸν, ὑφίσμαι, διὸ καὶ
„τὴν καθ' ἕκαστον τῶν γενομένων διήγησιν παρίημι τοῖς εἰδόσιν ἀδελ-
20 „φοῖς λέγειν." ὁ δ' αὐτὸς καὶ ἐν τῇ πρὸς Δυμήτιον καὶ Δίδυμον ἐπι-
στολῇ τῶν ἀμφὶ τὸν διωγμὸν αὖθις μνημονεύει ἐν τούτοις· „τὲς δὲ ἡμε-
„τέρας πολλάς τε ὄντας καὶ ἀγνῶτας ὑμῖν περισσὸν ὀνομαστὶ καταλέγειν·
„πλὴν ἴστε ὅτι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ νέοι καὶ γέροντες, καὶ κόραι
„καὶ πρεσβύτιδες, καὶ στρατιῶται καὶ ἰδιῶται, καὶ πᾶν γένος καὶ πᾶσα
„ἡλικία, οἱ μὲν διὰ μαστίγων καὶ πυρὸς, οἱ δὲ διὰ σιδήρου τὸν ἀγῶνα
21 „νικήσαντες τὲς στεφάνους ἀπειλήφασι· τοῖς δὲ οὐ πάμπολυς αὐτάρκης
„ἀπέβη χρόνος, εἰς τὸ φανῆναι δεκτὲς τῷ Κυρίῳ, ὥσπερ ἦν ἔοικε μηδὲ
„ἐμοὶ ὁ μέχρι νῦν. διόπερ εἰς ὃν οἶδεν αὐτὸς ἐπιτήδειον καιρὸν ὑπερέ-
„θετό με ὁ λέγων· „καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας
22 „ἐβοήθησά σοι." τὰ γὰρ καθ' ἡμᾶς ἐπειδὴ πυνθάνεσθε καὶ βούλεσθε δηλω-
„θῆναι ὑμῖν ὅπως διάγομεν, ἠκούσατε μὲν πάντως, ὅπως ἡμᾶς δεσμώτας
„ἀπαγομένους ὑπὸ ἑκατοντάρχου καὶ στρατηγῶν καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς
„στρατιωτῶν καὶ ὑπηρετῶν, ἐμέ τε καὶ Γάϊον καὶ Φαῦστον καὶ Πέτρον
„καὶ Παῦλον, ἐπελθόντες τινὲς τῶν Μαρεωτῶν ἄκοντας καὶ μηδὲ ἐπο-
23 „μένους, βίᾳ τε σύροντες ἀφήρπασαν. ἐγὼ δὲ νῦν καὶ Γάϊος καὶ Πέ-

---

9. ὅσας *acefhE*, ὅσα *dgikV*^{a}. | 21. ἴστε ὅτι] τε *h*. | 25. δεκτὲς — ἐμοὶ om. *h*. | 26. ὁ μέχρι νῦν post ἀπέβη χρόνος ponit *h*. | 27. ὁ λέγων — Jes. 49, 8. | 30. στρατηγῶν] στρατηγῦ *gv*. | 33. τε] τε καὶ *acehS*, καὶ om. *bcdfgikVS*^{a}*HB*.

„τρος, μόνοι τῶν ἄλλων ἀδελφῶν ἀπορφανισθέντες, ἐν ἐρήμῳ καὶ αὐχ-
„μηρῷ τῆς Λιβύης τόπῳ κατακεκλείσμεθα, τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν τῆ Παραι-
„τονίου διεστηκότες.“ καὶ ὑποκαταβάς φησιν· „ἐν δὲ τῇ πόλει 24
„καταδεδύκασιν ἀφανῶς ἐπισκεπτόμενοι τὲς ἀδελφύς — πρεσβύτεροι μὲν,
„Μάξιμος, Διόσκορος, Δημήτριος, Λέκιος· οἱ γὰρ ἐν τῷ κόσμῳ προφα-
„νέστεροι Φαυστῖνος καὶ Ἀκύλας ἐν Λιγύπτῳ πλανῶνται· διάκονοι δὲ οἱ
„μετὰ τὲς ἐν τῇ νόσῳ τελευτήσαντας ὑπολειφθέντες Φαῦστος, Εὐσέβιος,
„Χαιρήμων· Εὐσέβιος ὃν ἐξ ἀρχῆς ὁ θεὸς ἐνεδυνάμωσε καὶ παρεσκεύασε,
„τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς γενομένων ὁμολογητῶν ἐναγωνίως
„ἀποπληρῶν, καὶ τὰς τῶν σωμάτων περιστολὰς τῶν τελείων καὶ μακα-
„ρίων μαρτύρων ἐκ ἀκινδύνως ἐκτελεῖν. καὶ γὰρ μέχρι νῦν ἐκ ἀνίησιν 25
„ὁ ἡγέμενος, τὲς μὲν ἀναιρῶν, ὡς προεῖπον, ὠμῶς τῶν προσαγομένων,
„τοὺς δὲ βασάνοις καταξαίνων, τοὺς δὲ φυλακαῖς καὶ δεσμοῖς ἐκτήκων,
„προστάσσων τε μηδένα τούτοις προσιέναι, καὶ ἀνερευνῶν μή τις φανείη.
„καὶ ὅμως ὁ θεὸς τῇ προθυμίᾳ καὶ λιπαρείᾳ τῶν ἀδελφῶν διαναπαύει
„τὲς πεπιεσμένες.“ καὶ τοσαῦτα μὲν ὁ Διονύσιος. ἰστέον δὲ ὡς ὁ μὲν 26
Εὐσέβιος, ὃν διάκονον προσεῖπεν, σμικρὸν ὕστερον ἐπίσκοπος ἐκκλησίας
τῆς κατὰ Συρίαν Λαοδικείας καθίσταται, ὁ δὲ Μάξιμος, ὃν τότε πρε-
σβύτερον εἴρηκε, μετ' αὐτὸν Διονύσιον τὴν λειτουργίαν τῶν κατ' Ἀλεξάν-
δρειαν ἀδελφῶν διαδέχεται, Φαῦστος δὲ ὁ σὺν αὐτῷ τηνικάδε διαπρέψας
ἐν τῇ ὁμολογίᾳ, μέχρι τῆ καθ' ἡμᾶς διωγμῆ φυλαχθεὶς, γηραιὸς κομιδῇ
καὶ πλήρης ἡμερῶν καθ' ἡμᾶς αὐτὲς μαρτυρίῳ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς
τελειῶται. ἀλλὰ τὰ μὲν κατ' ἐκεῖνο καιρῆ τῷ Διονυσίῳ συμβάντα τοιαῦτα.

CAP. 12.

Περὶ τῶν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης μαρτυρησάντων.
(Nic. H. E. VI, 11.)

Κατὰ δὲ τὸν δηλούμενον Οὐαλεριανῆ διωγμὸν τρεῖς ἐν Καισαρείᾳ
τῆς Παλαιστίνης τῇ κατὰ Χριστὸν διαλάμψαντες ὁμολογίᾳ θείῳ κατε-
κοσμήθησαν μαρτυρίῳ, θηρίων γενόμενοι βορά. τούτων ὁ μὲν Πρίσκος
ἐκαλεῖτο, ὁ δὲ Μάλχος, τῷ δὲ τρίτῳ Ἀλέξανδρος ὄνομα ἦν. τούτες φασὶ
κατ' ἀγρὸν οἰκοῦντας πρότερον μὲν ἑαυτὲς ὡς ἀμελεῖς καὶ ῥᾳθύμως κα-

5. post Δημήτριος add. καὶ *cfhVS*^{a}*H*, om. *aegikSB*. | 6. δὲ *aeikE*, τε *bcdfg*, om. *h*. | 15. λιπαρείᾳ *cfghV*, λιπαρίᾳ *aeikSS*^{a}*HB*. | 16. post Διονύσιος add. καὶ ἐν ταύτῃ τίθεται τῇ γραφῇ *cfSVS*^{a}*H*, om. *aeghikBH*^{b}. | 17. σμικρὸν *aegSS*^{a}*HB*, ὁ μικρὸν *bcdfhikxVV*^{a}. | ἐκκλησίας om. *aehSB*. | 20. ὁ om. *hVH*, add. ceteri.

κήρυξ ἐβόα καλῶν πρὸ τῆ δικαστηρίῳ· καὶ γὰρ ἤδη τὰ τῆς προθεσμίας τῆ χρόνῳ πεπλήρωτο. καὶ δὴ παραστὰς τῷ δικαστηρίῳ, καὶ μεῖζονα τῆς πίστεως τὴν προθυμίαν ἐπιδείξας, εὐθὺς, ὡς εἶχεν, ἀπαχθεὶς τὴν ἐπὶ θανάτῳ τελειῶται.

CAP. 16.

Ἡ κατὰ Ἀστύριον ἱστορία.

(Nic. H. E. VI, 14.)

Ἔνθα καὶ Ἀστύριος ἐπὶ τῇ θεοφιλεῖ παῤῥησίᾳ μνημονεύεται, ἀνὴρ τῶν ἐπὶ Ῥώμης συγκλητικῶν γενόμενος, βασιλεῦσί τε προσφιλὴς, καὶ πᾶσι γνώριμος εὐγενείας τε ἕνεκα καὶ περιουσίας· ὃς παρὼν τηνικάδε τελειωμένῳ τῷ μάρτυρι, τὸν ὦμον ὑποθεὶς, ἐπὶ λαμπρᾶς καὶ πολυτελοῦς ἐσθῆτος ἄρας τὸ σκῆνος ἐπιφέρεται, περιστείλας τε εὖ μάλα πλουσίως τῇ προσηκούσῃ ταφῇ παραδίδωσι. τέτε μυρία μὲν καὶ ἄλλα μνημονεύσιν οἱ τἀνδρὸς καὶ εἰς ἡμᾶς διαμείναντες γνώριμοι,

CAP. 17.

Περὶ τῶν κατὰ Πανεάδα σημείων τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μεγαλουργίας.

ἀτὰρ καὶ παραδόξε τοιέτε. ἐπὶ τῆς Φιλίππε Καισαρείας, ἣν Πανεάδα Φοίνικες προσαγορεύσι, φασὶ παρὰ ταῖς αὐτόθι δεικνυμέναις ἐν ταῖς ὑπωρείαις τῆ καλεμένε Πανίε ὄρες πηγαῖς, ἐξ ὧν καὶ τὸν Ἰορδάνην προχεῖσθαι, κατά τινα ἑορτῆς ἡμέραν σφάγιόν τι καταβάλλεσθαι, καὶ τέτο τῇ τοῦ δαίμονος δυνάμει ἀφανὲς γίνεσθαι παραδόξως, θαῦμά τε εἶναι περιβόητον τοῖς παρεσι τὸ γινόμενον. παρόντα δ' ἔν ποτὲ τοῖς πραττομένοις τὸν Ἀστύριον, καὶ τὸ πρᾶγμα καταπεπληγμένε ἰδόντα τὲς πολλὲς, οἰκτεῖραι τῆς πλάνης, κἄπειτα ἀνανεύσαντα εἰς ὀρανὸν ἱκετεῦσαι διὰ Χριστῆ τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν, τὸ λαοπλάνον δαιμόνιον ἐλέγξαι καὶ παῦσαι τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπάτης. ταῦτα δέ φασιν εὐξαμένε ἀθρόως τὸ ἱερεῖον ἐπιπολάσαι ταῖς πηγαῖς, ἔτω τε αὐτοῖς τὸ παράδοξον οἴχεσθαι, μηδενὸς μηκέτι θαύματος περὶ τὸν τόπον γενομένε.

---

2. *δικαστηρίῳ*] *δικαστῇ g h.* | 3. post *εὐθὺς* add. *ἐκεῖθεν a h i k N S S^a H B*, om. *c f g x V.* | *ὡς εἶχεν* om. *h N.* | 10. *τηνικάδε* om. *h.* | 11. post *λαμπρᾶς* add. *τε S S^a H*, om. *C.* | 14. *καὶ* post *τἀνδρὸς* om. *h.* | 19. *Πανίε b c d f g i k N S S^a H B, Πανείε a h S V.* | 23. *καταπεπληγμένε c f g i k x H^b, καταπληττομένε a h N E.* | 25. *ἐλέγξαι c f i k B, ἀπέλεγξαι a S V H, διελέγξαι g.*

CAP. 18.

Περὶ τοῦ ἀνδριάντος οὐ ἡ αἱμορῥοοῦσα ἀνέστησεν.
(Nic. H. E. VI, 15.)

Ἀλλ' ἐπειδὴ τῆσδε τῆς πόλεως εἰς μνήμην ἐλήλυθα, οὐκ ἄξιον ἡγοῦ- 1
μαι παρελθεῖν διήγησιν καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς μνημονεύεσθαι ἀξίαν. τὴν γὰρ αἱμορῥοοῦσαν, ἣν ἐκ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων πρὸς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τοῦ πάθους ἀπαλλαγὴν εὕρασθαι μεμαθήκαμεν, ἐνθένδε ἔλεγον ὁρμᾶσθαι, τόν τε οἶκον αὐτῆς ἐπὶ τῆς πόλεως δείκνυσθαι, καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰς αὐτὴν εὐεργεσίας θαυμαστὰ τρόπαια παραμένειν. ἑστάναι γὰρ ἐφ' 2
ὑψηλῷ λίθῳ πρὸς μὲν ταῖς πύλαις τοῦ αὐτῆς οἴκου γυναικὸς ἐκτύπωμα χάλκεον ἐπὶ γόνυ κεκλιμένον καὶ τεταμέναις ἐπὶ τὸ πρόσθεν ταῖς χερσὶν, ἱκετευούσῃ ἐοικός, τοῦτο δὲ ἄντικρυς ἄλλο τῆς αὐτῆς ὕλης ἀνδρὸς ὄρθιον σχῆμα, διπλοΐδα κοσμίως περιβεβλημένον, καὶ τὴν χεῖρα τῇ γυναικὶ προτεῖνον, οὗ παρὰ τοῖς ποσὶν ἐπὶ τῆς στήλης αὐτῆς ξένον τι βοτάνης εἶδος
φύειν, ὃ μέχρι τοῦ κρασπέδου τῆς τοῦ χαλκοῦ διπλοΐδος ἀνιὸν, ἀλεξιφάρμακόν τι παντοίων νοσημάτων τυγχάνειν. τοῦτον τὸν ἀνδριάντα τῷ Ἰησοῦ 3
εἰκόνα φέρειν ἔλεγον. ἔμεινε δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς, ὡς καὶ ὄψει παραλαβεῖν ἐπιδημήσαντας αὐτοὺς τῇ πόλει. καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν, τοὺς πάλαι ἐξ 4
ἐθνῶν εὐεργετηθέντας πρὸς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ταῦτα πεποιηκέναι, ὅτε καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ τὰς εἰκόνας, Παύλου καὶ Πέτρου καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ Χριστοῦ, διὰ χρωμάτων ἐν γραφαῖς σωζομένας ἱστορήσαμεν, ὡς εἰκὸς τῶν παλαιῶν ἀπαραφυλάκτως οἷα σωτῆρας ἐθνικῇ συνηθείᾳ παρ' ἑαυτοῖς τοῦτον τιμᾶν εἰωθότων τὸν τρόπον.

CAP. 19.

Περὶ τοῦ Θρόνου Ἰακώβου τοῦ ἐπισκόπου.
(Nic. H. E. VI, 16.)

Τὸν γὰρ Ἰακώβου θρόνον, τοῦ πρώτου τῆς Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπὴν πρὸς αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἀποστόλων ὑποδεξαμένου, ὃν καὶ ἀδελφὸν τοῦ Χριστοῦ χρηματίσαι οἱ θεῖοι λόγοι περιέχουσιν, εἰς δεῦρο πεφυλαγμένον οἱ τῇδε κατὰ διαδοχὴν περιέποντες ἀδελφοὶ σαφῶς τοῖς πᾶσιν ἐπιδείκνυνται, οἷον περὶ τοὺς ἁγίους ἄνδρας τοῦ θεοφιλοῦς ἕνεκεν οἵ τε πάλαι καὶ οἱ εἰς ἡμᾶς ἔσωζόν τε καὶ ἀποσώζουσι σέβας. καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ.

---

7. εὕρασθαι] εὑρέσθαι *ikSS*^{a}. | 14. αὐτῆς add. *ahikE*, om. *cfgx*. | 16. post τοῦτον add. δὲ *ahxSVH*, om. *cfgikB*. | τῷ Ἰησοῦ εἰκόνα *cfik*, εἰκ. τ. Ἰησοῦ *aghE*. | 22. ἀπαραφυλάκτως] ἀπαραλλάκτως *bSHH*^{a} (III. p. 405). | 27. post Θρόνον add. τοῦ ἀποστόλου *bS*. | 32. σέβας] ἀξιόχρεων σέβας *aekNRSS*^{a}.

CAP. 20.

Περὶ τῶν ἑορταστικῶν Διονυσίου ἐπιστολῶν, ἔνθα καὶ περὶ τοῦ πάσχα κανονίζει.
(Nic. H. E. VI, 4.)

Ὁ γε μὴν Διονύσιος πρὸς ταῖς δηλωθείσαις ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἔτι καὶ τὰς φερομένας ἑορταστικὰς τοτηνικαῦτα συντάττει, πανηγυρικωτέρᾳς ἐν αὐταῖς περὶ τῆς τῆ πάσχα ἑορτῆς ἀνακινῶν λόγους. τέτων τὴν μὲν Φλαβίῳ προσφωνεῖ, τὴν δὲ Δομετίῳ καὶ Διδύμῳ, ἐν ᾗ καὶ κανόνα ἐκτίθεται ὀκταετηρίδος, ὅτι μὴ ἄλλοτε ἢ μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν προσήκοι τὴν τοῦ πάσχα ἑορτὴν ἐπιτελεῖν παριστάμενος. πρὸς ταύταις καὶ ἄλλην τοῖς κατ᾽ Ἀλεξάνδρειαν συμπρεσβυτέροις ἐπιστολὴν διαχαράττει, ἑτέροις τε ὁμῆ διαφόρως, καὶ ταύτας ἔτι τῆ διωγμῆ συνεστῶτος.

CAP. 21.

Περὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συμβάντων.
(Nic. H. E. VI, 19.)

1 Ἐπιλαβέσης δὲ ὅσον ὅπω τῆς εἰρήνης, ἐπάνεισι μὲν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πάλιν δ᾽ ἐνταῦθα στάσεως καὶ πολέμε συστάντος, ὡς ἐχ οἷόν τε ἦν αὐτῷ, τοὺς κατὰ τὴν πόλιν ἅπαντας ἀδελφοὺς εἰς ἑκάτερον τῆς στάσεως μέρος διηρημένες ἐπισκοπεῖν, αὖθις ἐν τῇ τῆ πάσχα ἑορτῇ ὥσπερ τις ὑπερόριος ἐξ αὐτῆς τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ γραμμάτων αὐτοῖς ὡμίλει.
2 καὶ Ἱέρακι δὲ μετὰ ταῦτα τῶν κατ᾽ Αἴγυπτον ἐπισκόπῳ ἑτέραν ἑορταστικὴν ἐπίστολὴν γράφων, τῆς κατ᾽ αὐτὸν τῶν Ἀλεξανδρέων στάσεως μνημονεύει διὰ τέτων· „ἐμοὶ δὲ τί θαυμαστὸν εἰ πρὸς τὰς ποῤῥωτέρω „παροικεῦντας χαλεπὸν τὸ κἂν δι᾽ ἐπιστολῶν ὁμιλεῖν, ὅτε καὶ τὸ πρὸς „ἐμαυτὸν αὐτῷ μοι διαλέγεσθαι καὶ τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ συμβελεύεσθαι κα-
3 „θέστηκεν ἄπορον; πρὸς γᾶν τὰ ἐμαυτῆ σπλάγχνα, τὰς ὁμοσκήνες καὶ „συμψύχες ἀδελφοὺς καὶ τῆς αὐτῆς πολίτας ἐκκλησίας ἐπιστολιμαίων „δέομαι γραμμάτων, καὶ ταῦθ᾽ ὅπως διαπεμψαίμην, ἀμήχανον φαίνεται. „ῥᾷον γὰρ ἄν τις ἐχ ὅπως εἰς τὴν ὑπερόριον, ἀλλὰ καὶ ἀπ᾽ ἀνατολῶν „ἐπὶ δυσμὰς περαιωθείη, ἢ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς Ἀλεξαν-
4 „δρείας ἐπέλθοι. τῆς γὰρ ἐρήμε τῆς πολλῆς ἀτριβῆς ἐκείνης, ἣν ἐν δυσὶ „γενεαῖς διώδευσεν ὁ Ἰσραὴλ, ἄπειρος μᾶλλον καὶ ἄβατός ἐστιν ἡ μεσαι-

---

7. Φλαυΐῳ *chikxVB*, Φλαυΐῳ *aegSSᵃH*, Φλαβιανῷ *N*. | 11. διαφόρως *CE*, διαφόρες *N*: scrib. vel διαφόρες (coll. 267, 22) vel διαφόροις. | ἔτι] ἐπὶ *S*. | 20. τῶν] τῷ *fN*. | ἐπισκόπῳ *acehNE*, ἐπισκόπων *gik*. cf. VII, 24 (p. 268, 22): Νέπως ἐπίσκοπος τῶν κατ᾽ Αἴγυπτον. | 25. παροικεῦντας *cfhikxVB*, κατοικεῦντας *aegNSSᵃH*. | 28. ὑπερόριον *cfghNVSᵃ*, ὑπερορίαν *aeikSHB*. | 30. πολλῆς] πολλῆς καὶ volgo, καὶ om. *cf*. | 31. ἄπειρος *abceghkxSVHB*, ἄπορος *dfiNSᵃ*.

„τάτη τῆς πόλεως ὁδός· καὶ τῆς θαλάσσης, ἣν ἐκεῖνοι ῥαγεῖσαν καὶ διατειχισθεῖσαν ἔσχον ἱππήλατον, καὶ ὧν ἐν τῇ λεωφόρῳ κατεποντίσθησαν „Αἰγύπτιοι, οἱ γαληνοὶ καὶ ἀκύμαντοι λιμένες γεγόνασιν εἰκών, πολλάκις „φανέντες ἀπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς φόνων οἷον ἐρυθρὰ θάλασσα. ὁ δ' ἐπιῤ- 5
5 „ῥέων ποταμὸς τὴν πόλιν ποτὲ μὲν ἐρήμῃ τῆς ἀνύδρῳ ξηρότερος ὤφθη, „καὶ μᾶλλον αὐχμώδης ἐκείνης, ἣν διαπορευόμενος ὁ Ἰσραὴλ ἔτως ἐδί- „ψησεν, ὡς Μωϋσῆ μὲν καταβοᾶν, ῥυῆναι δ' αὐτοῖς παρὰ τῆ θαυμάσια „ποιοῦντος μόνῃ ἐκ πέτρας ἀκροτόμῳ ποτόν· ποτὲ δὲ τοσοῦτον ἐπλήμ- 6
„μυρεν, ὡς πᾶσαν τὴν περίχωρον τάς τε ὁδοὺς καὶ τοὺς ἀγροὺς ἐπικλύ-
10 „σαντα, τῆς ἐπὶ Νῶε γενομένης τῷ ὕδατος φορᾶς ἐπαγαγεῖν ἀπειλήν· „ἀεὶ δὲ αἵματι καὶ φόνοις καὶ καταποντισμοῖς κάτεισι μεμιασμένος, οἷος „ὑπὸ Μωϋσεῖ γέγονε τῷ Φαραὼ, μεταβαλὼν εἰς αἷμα καὶ ἐποζέσας. „καὶ ποῖον γένοιτ' ἂν τοῦ πάντα καθαίροντος ὕδατος ὕδωρ καθάρσιον 7
„ἄλλο; πῶς ἂν ὁ πολὺς καὶ ἀπέραντος ἀνθρώποις ὠκεανὸς ἐπιχυθεὶς
15 „τὴν πικρὰν ταύτην ἀποσμήξαι θάλασσαν; ἢ πῶς ἂν ὁ μέγας ποταμὸς „ὁ ἐκπορευόμενος ἐξ Ἐδὲμ, τὰς τέσσαρας ἀρχὰς εἰς ἃς ἀφορίζεται μετο- „χετεύσας εἰς μίαν τῆ Γῇ, ἀποπλύναι τὸ λύθρον; ἢ πότε ὁ τεθο- 8
„λωμένος ὑπὸ τῶν πονηρῶν πανταχόθεν ἀναθυμιάσεων ἀὴρ εἰλικρινὴς „γένοιτο; τοιοῦτοι γὰρ ἀπὸ τῆς γῆς ἀτμοὶ, καὶ ἀπὸ θαλάσσης ἄνεμοι,
20 „ποταμῶν τε αὖραι καὶ λιμένων ἀνιμήσεις ἀποπνέουσιν, ὡς σηπομένων ἐν „πᾶσι τοῖς ὑποκειμένοις στοιχείοις νεκρῶν ἰχῶρας εἶναι τὰς δρόσους. „εἶτα θαυμάζουσι καὶ διαποροῦσι, πόθεν οἱ συνεχεῖς λοιμοὶ, πόθεν αἱ 9
„χαλεπαὶ νόσοι, πόθεν αἱ παντοδαπαὶ φθοραὶ, πόθεν ὁ ποικίλος καὶ „πολὺς τῶν ἀνθρώπων ὄλεθρος, διὰ τί μηκέτι τοσοῦτο πλῆθος οἰκητόρων
25 „ἡ μεγίστη πόλις ἐν αὐτῇ φέρει, ἀπὸ νηπίων ἀρξαμένη παίδων μέχρι „τῶν εἰς ἄκρον γεγηρακότων, ὅσους ὠμογέροντας οὓς ἐκάλει πρότερον „ὄντας ἔτρεφεν, ἀλλ' οἱ τεσσαρακοντοῦται καὶ μέχρι τῶν ἑβδομήκοντα „ἐτῶν τοσοῦτο πλείονες τότε, ὥστε μὴ συμπληροῦσθαι νῦν τὸν ἀριθμὸν „αὐτῶν, προσεγγραφέντων καὶ συγκαταλεγέντων εἰς τὸ δημόσιον σιτηρέ-
30 „σιον τῶν ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν μέχρι τῶν ὀγδοήκοντα, καὶ γεγό- „νασιν οἷον ἡλικιῶται τῶν πάλαι γεραιτάτων οἱ ὄψει νεώτατοι. καὶ 10

---

1. καὶ τῆς κτλ.] „ait Dionysius, portus urbis Alexandrinae (οἱ γαληνοὶ καὶ ἀκ. λιμένες), peremtorum civium cruore exundantes, rubri maris imaginem saepius praebuisse" Valesius. ὧν referendum est ad ἐκεῖνοι sive Israelitas. | 2. post κατεποντίσθησαν add. οἱ *acehE*, om. *cfgikN*. | 7. Μωϋσῆ *bcVV*ª*H*, Μωϋσῇ *adfik SS*ª*B*, Μωσῇ *ehN*, Μωϋσεῖ *g*. | 12. Μωϋσεῖ *cgkVS*ª*HB*, Μωσεῖ *aeS*, Μωϋσῆ *i* (a sec. man.) Μωυσῇ *f*, Μωσῇ *hN*. | 13. καθάρσιον ἄλλο *cf*, ἄλλο καθ. volgo. | 17. τὸ *acfhNSVH*, τὸν *egikB*. | 24. πλῆθος om. *h*. | 28. τοσοῦτο] τοσούτῳ *mS*ª*Z*.

„οὕτω μειούμενον ἀεὶ καὶ δαπανώμενον ὁρῶντες τὸ ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων
„γένος οὐ τρέμουσιν, αὐξομένου καὶ προκόπτοντος τῇ παντελοῦς αὐτῶν
„ἀφανισμῷ."

CAP. 22.

Περὶ τῆς ἐπισκηψάσης νόσου.
(Nic. H. E. VI, 20.)

1 Μετὰ ταῦτα λοιμικῆς τὸν πόλεμον διαλαβέσης νόσε, τῆς τε ἑορτῆς
πλησιαζέσης, αὖθις διὰ γραφῆς τοῖς ἀδελφοῖς ὁμιλεῖ, τὰ τῆς συμφορᾶς
2 ἐπισημαινόμενος πάθη διὰ τούτων· „τοῖς μὲν ἄλλοις ἀνθρώποις οὐκ ἂν
„δόξειε καιρὸς ἑορτῆς εἶναι τὰ παρόντα. ἐδ' ἔστιν αὐτοῖς ἔτε ἔτος ἔτε
„τις ἕτερος, ἐχ ὅπως τῶν ἐπιλύπων, ἀλλ' ἐδ' εἴ τις περιχαρὴς, ὃν οἰη-
„θεῖεν μάλιστα. νῦν μέν γε θρῆνοι πάντα, καὶ πενθοῦσι πάντες, καὶ
„περιηχέσιν οἰμωγαὶ τὴν πόλιν διὰ τὸ πλῆθος τῶν τεθνηκότων καὶ τῶν
3 „ἀποθνησκόντων ὁσημέραι. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν πρωτοτόκων τῶν Αἰγυπτίων
„γέγραπται, ἕτως καὶ νῦν ἐγενήθη κραυγὴ μεγάλη. οὐ γάρ ἐστιν οἰκία,
„ἐν ᾗ ἐκ ἔστιν ἐν αὐτῇ τεθνηκώς· καὶ ὄφελόν γε· πολλὰ μὲν γὰρ καὶ
4 „δεινὰ καὶ τὰ πρὸ τέτε συμβεβηκότα. πρῶτον μὲν ἡμᾶς ἤλασαν, καὶ
„μόνοι πρὸς ἁπάντων διωκόμενοι καὶ θανατέμενοι ἑορτάσαμεν καὶ τότε,
„καὶ πᾶς ὁ τῆς καθ' ἕκαστον θλίψεως τόπος πανηγυρικὸν ἡμῖν γέγονε
„χωρίον, ἀγρὸς, ἐρημία, ναῦς, πανδοχεῖον, δεσμωτήριον· φαιδροτάτην δὲ
5 „πασῶν ἤγαγον ἑορτὴν οἱ τέλειοι μάρτυρες εὐωχηθέντες ἐν ἐρανῷ. μετὰ
„δὲ ταῦτα πόλεμος καὶ λιμὸς ἐπέλαβεν, ἃ τοῖς ἔθνεσι συνδιηνέγκαμεν,
„μόνοι μὲν ὑποστάντες, ὅσα ἡμῖν ἐλυμήναντο, παραπολαύσαντες δὲ καὶ
„ὧν ἀλλήλες εἰργάσαντό τε καὶ πεπόνθασι· καὶ τῇ Χριστῷ πάλιν ἐκηυ-
6 „φράνθημεν εἰρήνῃ, ἣν μόνοις ἡμῖν δέδωκε. βραχυτάτης δὲ ἡμῶν τε καὶ
„αὐτῶν τυχόντων ἀναπνοῆς, ἐπικατέσκηψεν ἡ νόσος αὕτη, πρᾶγμα φόβε
„τε παντὸς φοβερώτερον ἐκείνοις, καὶ συμφορᾶς ἡστινοσῦν σχετλιώτερον,
„καὶ ὡς ἴδιός τις αὐτῶν ἀπήγγειλε συγγραφεὺς, πρᾶγμα μόνον δὴ τῆς
„πάντων ἐλπίδος κρεῖσσον γενόμενον· ἡμῖν δὲ οὐ τοιῦτο μέν, γυμνάσιον
„δὲ καὶ δοκίμιον οὐδενὸς τῶν ἄλλων ἔλαττον. ἀπέσχετο μὲν γὰρ οὐδὲ
7 „ἡμῶν, πολλὴ δὲ ἐξῆλθεν εἰς τὰ ἔθνη." τούτοις ἑξῆς ἐπιφέρει λέγων·
„οἱ γῦν πλεῖστοι τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν δι' ὑπερβάλλεσαν ἀγάπην καὶ φιλα-
„δελφίαν ἀφειδοῦντες ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων ἐχόμενοι, ἐπισκοπῶντες ἀφυ-

---

11. ἐπιλύπων *bcfhVV*^{a}*S*^{a}*HB*, ἐπιλοίπων *adegikNS*. | 16. γε· πολλὰ *bedexVHH*^{a}, γε εἰς· πολλὰ *gns Turnebus V*^{a}*S*^{a}*B*, γε· εἰς πολλὰ *aN*, γε· ἐπὶ πολλὰ *hk*. post γε lacunam exhibet *f*, rasuram *i*. | 19. ἕκαστον] ἑαυτὸς *k*. | 25. δέδωκε *cfgik*, ἔδωκε *aehNE*.

„λάκτως τὺς νοσοῦντας, λιπαρῶς ὑπηρετούμενοι, θεραπεύοντες ἐν Χριστῷ,
„συναπηλλάττοντο ἐκείνοις ἀσμενέστατα, τῇ παρ' ἑτέρων ἀναπιμπλάμενοι
„πάθους, καὶ τὴν νόσον ἐφ' ἑαυτοὺς ἕλκοντες ἀπὸ τῶν πλησίον, καὶ
„ἑκόντες ἀναμασσόμενοι τὰς ἀλγηδόνας. καὶ πολλοὶ νοσοκομήσαντες καὶ
„ῥῶσαντες ἑτέρους ἐτελεύτησαν αὐτοὶ, τὸν ἐκείνων θάνατον εἰς ἑαυτοὺς
„μεταστησάμενοι, καὶ τὸ δημῶδες ῥῆμα, μόνης ἀεὶ δοκοῦν φιλοφροσύνης
„ἔχεσθαι, ἔργῳ δὴ τότε πληροῦντες, ἀπιόντες αὐτῶν περίψημα. οἱ γοῦν 8
„ἄριστοι τῶν παρ' ἡμῖν ἀδελφῶν τοῦτον τὸν τρόπον ἐξεχώρησαν τοῦ βίου,
„πρεσβύτεροί τέ τινες καὶ διάκονοι καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ λίαν ἐπαινε-
„μένοι, ὡς καὶ τοῦ θανάτου τοῦτο τὸ εἶδος διὰ πολλὴν εὐσέβειαν καὶ
„πίστιν ἰσχυρὰν γενόμενον μηδὲν ἀποδεῖν μαρτυρίου δοκεῖν. καὶ τὰ σώ- 9
„ματα δὲ τῶν ἁγίων ὑπτίαις χερσὶ καὶ κόλποις ὑπολαμβάνοντες, καθαι-
„ροῦντές τε ὀφθαλμοὺς, καὶ στόματα συγκλείοντες, ὠμοφοροῦντές τε καὶ
„διατιθέντες, προσκολλώμενοι, συμπλεκόμενοι, λατροῖς τε καὶ περιστο-
„λαῖς κατακοσμοῦντες, μετὰ μικρὸν ἐτύγχανον τῶν ἴσων, ἀεὶ τῶν ὑπολει-
„πομένων ἑφεπομένων τοῖς πρὸ αὐτῶν. τὰ δέ γε ἔθνη πᾶν τοὐναντίον· 10
„καὶ νοσεῖν τε ἀρχομένους ἀπωθοῦντο, καὶ ἀπέφευγον τοὺς φιλτάτους, κἂν
„ταῖς ὁδοῖς ἐρρίπτουν ἡμιθνήτας, καὶ νεκροὺς ἀτάφους ἀπεσκυβαλίζοντο,
„τὴν τοῦ θανάτου διάδοσιν καὶ κοινωνίαν ἐκτρεπόμενοι, ἣν ἐκ ἦν καὶ
„πολλὰ μηχανωμένοις ἐκκλῖναι ῥᾴδιον." μετὰ δὲ καὶ ταύτην τὴν ἐπι- 11
στολὴν, εἰρηνευσάντων τῶν κατὰ τὴν πόλιν, τοῖς κατ' Αἴγυπτον ἀδελφοῖς
ἑορταστικὴν αὖθις ἐπιστέλλει γραφὴν, καὶ ἐπὶ ταύτῃ ἄλλας διαφόρους
πάλιν διατυποῦται. φέρεται δέ τις αὐτοῦ καὶ περὶ σαββάτου, καὶ ἄλλη περὶ
γυμνασίου. Ἑρμάμμωνι δὲ πάλιν καὶ τοῖς κατ' Αἴγυπτον ἀδελφοῖς δι' ἐπι- 12
στολῆς ὁμιλῶν, πολλά τε ἄλλα περὶ τῆς Λεκίου καὶ τῶν μετ' αὐτὸν διεξ-
ελθὼν κακοτροπίας, τῆς κατὰ τὸν Γαλλιηνὸν εἰρήνης ἐπιμιμήσκεται.

CAP. 23.

Περὶ τῆς Γαλλιηνοῦ βασιλείας.

(Nic. H. E. VI, 21.)

Οὐδὲν δὲ οἷον τὸ καὶ τούτων ὧδέ πως ἐχόντων ἀκοῦσαι· „ἐκεῖνος 1
„μὲν ἓν τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων τὸν μὲν προέμενος, τῷ δὲ ἐπιθέμενος,

---

2. post *ἐκείνοις*, non post *ἀσμενέστατα* interpungunt *aS*. | 7. post *αὐτῶν* add. *πάντων bcdfsVSᵃH*, om. *aeghikxSB*, qui *πάντων* ex 1 Cor. 4, 13. in textum intrusum esse arbitratur. | 11. *γενόμενον cfxN*, *γινόμενον* volgo. | 13. post *τε* add. *τὲς aeSVHSᵃ*. | 16. *δὲ* om. *h*. | 17. *τε* add. *cfx*, om. volgo. | *κἂν*] *καὶ cf*. | 20. *καὶ* post *δὲ* add. *cfik*, om. *aeghE*. | 21. *κατ' aeghE*, *κατὰ τὴν cfikN*. | 22. *διαφόρους* om. *aeS*. | 23. *πάλιν* post *ταύτῃ* ponunt *aegSSᵃ*, post *διαφ. bchikVHB*. | 25. *τε*] *τε καὶ cf*. | 26. *ἐπιμιμνήσκεται egikx*, *ἐπομιμνήσκεται* (sic) *f*, *ὑπομιμνήσκεται aehE*.

„παγγενῆ ταχέως καὶ πρόῤῥιζος ἐξηφανίσθη· ἀνεδείχθη δὲ καὶ συνανω-
„μολογήθη παρὰ πάντων ὁ Γαλλιηνὸς, παλαιὸς ἅμα βασιλεὺς καὶ νέος,
2 „πρῶτος ὢν καὶ μετ' ἐκείνους παρών. κατὰ γὰρ τὸ ῥηθὲν πρὸς τὸν
„προφήτην Ἡσαΐαν „τὰ ἀπ' ἀρχῆς ἰδὲ ἥκασι, καὶ καινὰ ἃ νῦν ἀνατελεῖ.“
„ὥσπερ γὰρ νέφος τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ὑποδραμὸν καὶ πρὸς ὀλίγον
„ἐπηλυγάσαν ἐσκίασεν αὐτὸν καὶ ἀντ' αὐτῆ προεφάνη, εἶτα παρελθόντος
„ἢ διατακέντος τῆ νέφει ἐξεφάνη πάλιν ἐπανατείλας ὁ ἥλιος ὁ προα-
„νατείλας, ἕτω προστὰς καὶ προσπελάσας ἑαυτὸν ὁ Μακριανὸς τῆς ἐφε-
„στώσης Γαλλιηνῆ βασιλείας, ὁ μὲν ἐκ ἔστιν, ἐπεὶ μηδὲ ἦν, ὁ δ' ἔστιν
3 „ὁμοίως ὥσπερ ἦν. καὶ οἷον ἀποθεμένη τὸ γῆρας ἡ βασιλεία, καὶ τὴν
„προῦσαν ἀνακαθηραμένη κακίαν, ἀκμαιότερον νῦν ἐπανθεῖ, καὶ ποῤῥώ-
4 „τερον ὁρᾶται καὶ ἀκέεται καὶ διαφοιτᾷ πανταχῆ.“ εἶθ' ἑξῆς καὶ τὸν
χρόνον, καθ' ὃν ταῦτ' ἔγραφε, διὰ τούτων σημαίνει· „καί μοι πάλιν τὰς
„ἡμέρας τῶν βασιλικῶν ἐτῶν ἔπεισι σκοπεῖν. ὁρῶ γὰρ, ὡς ὀνομασθέν-
„τες μὲν οἱ ἀσεβέστατοι μετ' οὐ πολὺ γεγόνασιν ἀνώνυμοι, ὁ δὲ ὁσιώ-
„τερος καὶ φιλοθεώτερος ὑπερβὰς τὴν ἑπταετηρίδα νῦν ἐνιαυτὸν ἕνατον
„διανύει, ἐν ᾧ ἡμεῖς ἑορτάσωμεν.“

CAP. 24.

Περὶ Νέπωτος καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν σχίσματος.
(Nic. H. E. VI, 21.)

1 Ἐπὶ τούτοις πᾶσι σπουδάζεται αὐτῷ καὶ τὰ περὶ ἐπαγγελιῶν δύο
συγγράμματα. ἡ δ' ὑπόθεσις αὐτῷ Νέπως ἦν, ἐπίσκοπος τῶν κατ' Αἴ-
γυπτον, ἰσδαϊκώτερον τὰς ἐπηγγελμένας τοῖς ἁγίοις ἐν ταῖς θείαις γρα-
φαῖς ἐπαγγελίας ἀποδοθήσεσθαι διδάσκων, καί τινα χιλιάδα ἐτῶν τρυ-
2 φῆς σωματικῆς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ταύτης ἔσεσθαι ὑποτιθέμενος. δόξας γέν
ἔτος ἐκ τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννε τὴν ἰδίαν κρατύνειν ὑπόληψιν, „ἔλεγχον
3 ἀλληγοριστῶν“ λόγον τινὰ περὶ τούτε συντάξας ἐπέγραψε. πρὸς ὃν ὁ Διο-
νύσιος ἐν τοῖς περὶ ἐπαγγελιῶν ἐνίσταται, διὰ μὲν τῆ προτέρᾳ τὴν αὐτῆ
γνώμην ἣν εἶχε περὶ τῆ δόγματος παρατιθέμενος, διὰ δὲ τῆ δευτέρᾳ περὶ
τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου διαλαμβάνων, ἔνθα τοῦ Νέπωτος κατὰ τὴν
4 ἀρχὴν μνημονεύσας ταῦτα περὶ αὐτῆ γράφει· „ἐπεὶ δὲ σύνταγμά τι προ—

1. παγγενῆ *acfhNE*, παγγενεῖ *gik*, παγγενὲ *e*. | 3. πρῶτος post ἐκείνους ponit *h*. | ῥηθὲν — Jes. 43, 19. | 7. ἐπαν. ὁ ἥλιος ὁ πρ. *cf* (is om. ὁ post ἥλιος) *hVS*^{a}*HB*, ἐπαν. ὁ πρ. ἥλιος *aeikS*. | 8. προστὰς] προστὰς conj. *V*^{a}. | προσπελάσας *abcdeghikxNVS*^{a}*HB*, προπελάσας *afS*. | Μακριανὸς *bedfhik* ∞ *VS*^{a}*HB*, Μακρῖνος *aegNS*. | 10. ὥσπερ ἦν om. *cfx*. | 14. ἔπεισι σκοπεῖν] ἐπεσκοπεῖν *hik*. | 21. πᾶσι *cfik*, ἅπασι volgo. | 28. αὐτῆ *c*, αὐτῆ volgo.

„κομίζεσι Νέπωτος, ᾧ λίαν ἐπερείδονται ὡς ἀναντιῤῥήτως ἀποδεικνύντι
„τὴν τοῦ Χριστοῦ βασιλείαν ἐπὶ γῆς ἔσεσθαι, ἐν ἄλλοις μὲν πολλοῖς ἀπο-
„δέχομαι καὶ ἀγαπῶ Νέπωτα, τῆς τε πίστεως καὶ τῆς φιλοπονίας καὶ
„τῆς ἐν ταῖς γραφαῖς διατριβῆς καὶ τῆς πολλῆς ψαλμῳδίας, ᾗ μέχρι
„νῦν πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν εὐθυμοῦνται, καὶ πάνυ δι' αἰδοῦς ἄγω τὸν ἄν-
„θρωπον ταύτῃ μᾶλλον, ᾗ προανεπαύσατο, ἀλλὰ (φίλη γὰρ καὶ προτι-
„μοτάτη πάντων ἡ ἀλήθεια) ἐπαινεῖν τε χρὴ καὶ συναινεῖν ἀφθόνως,
„εἴ τι ὀρθῶς λέγοιτο, ἐξετάζειν δὲ καὶ διευθύνειν, εἴ τι μὴ φαίνοιτο
„ὑγιῶς ἀναγεγραμμένον. καὶ πρὸς μὲν παρόντα καὶ ψιλῷ λόγῳ δογμα- 5
„τίζοντα αὐτάρκης ἦν ἂν ἡ ἄγραφος ὁμιλία, δι' ἐρωτήσεως καὶ ἀπο-
„κρίσεως πείθουσα καὶ συμβιβάζουσα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους· γραφῆς δὲ
„ἐκκειμένης, ὡς δοκεῖ τισὶ, πιθανωτάτης, καί τινων διδασκάλων τὸν μὲν
„νόμον καὶ τοὺς προφήτας τὸ μηδὲν ἡγουμένων, καὶ τὸ τοῖς εὐαγγελίοις
„ἕπεσθαι παρέντων, καὶ τὰς τῶν ἀποστόλων ἐπιστολὰς ἐκφαυλισάντων,
„τὴν δὲ τοῦ συγγράμματος τούτου διδασκαλίαν ὡς μέγα δή τι καὶ κεκρυμ-
„μένον μυστήριον κατεπαγγελλομένων, καὶ τοὺς ἁπλουστέρους ἀδελφοὺς ἡμῶν
„οὐδὲν ἐώντων ὑψηλὸν καὶ μεγαλεῖον φρονεῖν ὅτε περὶ τῆς ἐνδόξου καὶ
„ἀληθῶς ἐνθέου τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐπιφανείας, οὔτε τῆς ἡμετέρας ἐκ νεκρῶν
„ἀναστάσεως καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπισυναγωγῆς καὶ ὁμοιώσεως, ἀλλὰ
„μικρὰ καὶ θνητὰ καὶ οἷα τὰ νῦν ἐλπίζειν ἀναπειθόντων ἐν τῇ βασι-
„λείᾳ τοῦ θεοῦ, ἀναγκαῖον καὶ ἡμᾶς ὡς πρὸς παρόντα τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν
„διαλεχθῆναι Νέπωτα." τούτοις μεθ' ἕτερα ἐπιφέρει λέγων· „ἐν μὲν οὖν 6
„τῷ Ἀρσενοείτῃ γενόμενος, ἔνθα, ὡς οἶδας, πρὸ πολλοῦ τοῦτο ἐπεπόλαζε
„τὸ δόγμα, ὡς καὶ σχίσματα καὶ ἀποστασίας ὅλων ἐκκλησιῶν γεγονέναι,
„συγκαλέσας τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διδασκάλους τῶν ἐν ταῖς κώμαις ἀδελ-
„φῶν, παρόντων καὶ τῶν βουλομένων ἀδελφῶν, δημοσίᾳ τὴν ἐξέτασιν
„ποιήσασθαι τοῦ λόγου προετρεψάμην. καὶ τοῦτό μοι προσαγόντων τὸ βι- 7
„βλίον ὥς τι ὅπλον καὶ τεῖχος ἀκαταμάχητον, συγκαθεσθεὶς αὐτοῖς τριῶν
„ἑξῆς ἡμερῶν ἐξ ἕω μέχρις ἑσπέρας, διευθύνειν ἐπειράθην τὰ γεγραμ-
„μένα. ἔνθα καὶ τὸ εὐσταθὲς καὶ τὸ φιλάληθες καὶ τὸ εὐπαρακολού- 8
„θητον καὶ συνετὸν ὑπερηγάσθην τῶν ἀδελφῶν, ὡς ἐν τάξει καὶ μετ'
„ἐπιεικείας τὰς ἐρωτήσεις καὶ τὰς ἐπαπορήσεις καὶ τὰς συγκαταθέσεις
„ἐποιούμεθα, τὸ μὲν ἐκ παντὸς τρόπου φιλονείκως τῶν ἅπαξ δοξάντων

---

6. ᾗ *sS*ᵃ*ZB*, ἤ *g*, om. *e*, ἢ *codd. et editores ceteri.* | 8. δὲ *bcdfikVS*ᵃ*H*, τε *aeghSB*. | 23. Ἀρσενοείτῃ *bcdhSVH*, Ἀρσενοΐτῃ *aefgikNB*. Mirum est, eam scripturam, quae una recte se habet, scripturam Ἀρσιν— (cf. Steph. Byz. v. Ἀρσινόη) in codice exstare nullo. | 33. post τρόπου add. καὶ *aeghE*, om. *cfikx*.

„προέγραψεν ἑαυτῷ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ ἀπερίττως ἀπ' αὐτῆ τῆ μυστηρίᾳ
„τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἤρξατο· ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ
„ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. ἐπὶ ταύτῃ γὰρ τῇ ἀποκαλύψει καὶ
„ὁ Κύριος τὸν Πέτρον ἐμακάρισεν εἰπών· μακάριος εἶ Σίμων βὰρ Ἰωνᾶ,
„ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος. 5
11 „ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ φερομένῃ Ἰωάννου καὶ τρίτῃ, καίτοι βραχείαις
„οὔσαις ἐπιστολαῖς, ὁ Ἰωάννης ὀνομαστὶ πρόκειται, ἀλλὰ ἀνωνύμως ὁ
„πρεσβύτερος γέγραπται. ἔτος δέ γε οὐδὲ αὔταρκες ἐνόμισεν, ἅπαξ ἑαυτὸν
„ὀνομάσας διηγεῖσθαι τὰ ἑξῆς, ἀλλὰ πάλιν ἀναλαμβάνει· ἐγὼ Ἰωάννης,
„ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν καὶ συγκοινωνὸς ἐν τῇ θλίψει καὶ βασιλείᾳ καὶ ἐν 10
„ὑπομονῇ Ἰησοῦ, ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ, διὰ τὸν
„λόγον τοῦ θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ. καὶ δὴ καὶ πρὸς τῷ τέλει
„ταῦτα εἶπε· μακάριος ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τῆ βιβλίᾳ
12 „τούτῳ· κἀγὼ Ἰωάννης ὁ βλέπων καὶ ἀκούων ταῦτα. ὅτι μὲν οὖν Ἰωάννης
„ἐστὶν ὁ ταῦτα γράφων, αὐτῷ λέγοντι πιστευτέον· ποῖος δὲ ἕτος, ἄδη- 15
„λον. οὐ γὰρ εἶπεν ἑαυτὸν εἶναι, ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πολλαχῆ, τὸν
„ἠγαπημένον ὑπὸ τῆ Κυρίᾳ μαθητὴν, οὐδὲ τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου, οὐδὲ τὸν
13 „αὐτόπτην καὶ αὐτήκοον τῆ Κυρίᾳ γενόμενον. εἶπε γὰρ ἄν τι τούτων
„τῶν προδεδηλωμένων, σαφῶς ἑαυτὸν ἐμφανίσαι βουλόμενος. ἀλλὰ τοῦτον
„μὲν οὐδέν, ἀδελφὸν δὲ ἡμῶν καὶ συγκοινωνὸν εἶπε καὶ μάρτυρα Ἰησοῦ 20
14 „καὶ μακάριον ἐπὶ τῇ θέᾳ καὶ ἀκοῇ τῶν ἀποκαλύψεων. πολλοὺς δὲ
„ὁμωνύμους Ἰωάννῃ τῷ ἀποστόλῳ νομίζω γεγονέναι, οἳ διὰ τὴν πρὸς
„ἐκεῖνον ἀγάπην, καὶ τὸ θαυμάζειν καὶ ζηλοῦν, ἀγαπηθῆναί τε ὁμοίως
„αὐτῷ βούλεσθαι ὑπὸ τῆ Κυρίᾳ, καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τὴν αὐτὴν ἠσπάσαντο,
„ὥσπερ καὶ ὁ Παῦλος πολὺς καὶ δὴ ὁ Πέτρος ἐν τοῖς τῶν πιστῶν 25
15 „παισὶν ὀνομάζεται. ἔστι μὲν οὖν καὶ ἕτερος Ἰωάννης ἐν ταῖς Πράξεσι
„τῶν ἀποστόλων ὁ ἐπικληθεὶς Μάρκος, ὃν Βαρνάβας καὶ Παῦλος ἀνα-
„τοῖς συμπαρέλαβον, περὶ οὗ καὶ πάλιν λέγει· εἶχον δὲ καὶ Ἰωάννην
„ὑπηρέτην. εἰ δὲ ἕτος ὁ γράψας ἐστὶν, οὐκ ἂν φαίην· οὐδὲ γὰρ ἀφῖχθαι
„σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν Ἀσίαν γέγραπται, ἀλλὰ ἀναχθέντες μέν, φησίν, ἀπὸ
„τῆς Πάφου οἱ περὶ τὸν Παῦλον ἦλθον εἰς Πέργην τῆς Παμφυλίας,
16 „Ἰωάννης δὲ ἀποχωρήσας ἀπ' αὐτῶν ὑπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα. ἄλλον

---

2. ἤρξατο — 1 Joh. 1, 1. | 4. ἐμακάρισεν — Matth. 16, 17. | 8. οὐδὲ *aeghNE* = οὔτε *cfik*. | ἅπαξ *cfhV*, εἰσάπαξ *aegikNSS*ᵃ*HB*. | 9. ἐγὼ — Apoc. 1, 9. 13. εἶπε — Apoc. 22, 7. | 14. ὃν *aeghE*, γὰρ *cfika*. | 25. τὸ] τῷ *cf*. | 25. δὴ = *cfkx*, δὴ καὶ volgo. | 28. λέγει — Act. 13, 5. | 30. φησὶν — Act. 13, 13. 31. τὸν add. *cfik*, om. *aeghE*.

„δέ τινα οἶμαι τῶν ἐν Ἀσίᾳ γενομένων, ἐπεὶ καὶ δύο φασὶν ἐν Ἐφέσῳ
„γενέσθαι μνήματα, καὶ ἑκάτερον Ἰωάννου λέγεσθαι. καὶ ἀπὸ τῶν νοη- 17
„μάτων δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ῥημάτων καὶ τῆς συντάξεως αὐτῶν εἰκότως
„ἕτερος ἂν τούτοις παρ' ἐκεῖνον ὑπονοηθήσεται. συνᾴδουσι μὲν γὰρ ἀλλήλοις 18
„τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἡ ἐπιστολή, ὁμοίως τε ἄρχονται. τὸ μέν φησιν· ἐν
„ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, ἡ δὲ· ὃ ἦν ἀπαρχῆς. τὸ μέν φησι· καὶ ὁ λόγος
„σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ,
„δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός· ἡ δὲ τὰ αὐτὰ σμικρῷ παρηλλαγμένα·
„ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἐθεασάμεθα, καὶ
„αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, καὶ ἡ ζωὴ ἐφα-
„νερώθη. ταῦτα γὰρ προανακρέεται διατεινόμενος, ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς ἐδή- 19
„λωσε, πρὸς τοὺς ἐκ ἐν σαρκὶ φάσκοντας ἐληλυθέναι τὸν Κύριον· διὸ
„καὶ συνῆψεν ἐπιμελῶς· καὶ ἑωράκαμεν καὶ μαρτυροῦμεν, καὶ ἀπαγγέλ-
„λομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἥτις ἦν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἐφα-
„νερώθη ἡμῖν· ὃ ἑωράκαμεν καὶ ἀκηκόαμεν, ἀπαγγέλλομεν καὶ ὑμῖν.
„ἔχεται αὐτοῦ, καὶ τῶν προθέσεων ἐκ ἀφίσταται, διὰ δὲ τῶν αὐτῶν κεφα- 20
„λαίων καὶ ὀνομάτων πάντα διεξέρχεται, ὧν τινα μὲν ἡμεῖς συντόμως
„ὑπεμνήσαμεν. ὁ δὲ προσεχῶς ἐντυγχάνων εὑρήσει ἐν ἑκατέρῳ πολλὴν 21
„τὴν ζωὴν, πολὺ τὸ φῶς, ἀποτροπὴν τοῦ σκότους, συνεχῆ τὴν ἀλήθειαν,
„τὴν χάριν, τὴν χαρὰν, τὴν σάρκα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, τὴν κρίσιν,
„τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην τοῦ θεοῦ, τὴν πρὸς
„ἀλλήλους ἡμᾶς ἀγάπης ἐντολήν, ὡς πάσας δεῖ φυλάσσειν τὰς ἐντολάς·
„ὁ ἔλεγχος τοῦ κόσμου, τοῦ διαβόλου, τοῦ ἀντιχρίστου, ἡ ἐπαγγελία τοῦ ἁγίου
„πνεύματος, ἡ υἱοθεσία τοῦ θεοῦ, ἡ διοῦσα πίστις ἡμῶν ἀπαιτουμένη, ὁ
„πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς πανταχοῦ· καὶ ὅλως διὰ πάντων χαρακτηρίζοντας ἕνα
„καὶ τὸν αὐτὸν συνορᾶν τοῦ τε εὐαγγελίου καὶ τῆς ἐπιστολῆς χρῶτα πρό-
„κειται. ἀλλοιοτάτη δὲ καὶ ξένη παρὰ ταῦτα ἡ Ἀποκάλυψις, μήτε 22
„ἐφαπτομένη μήτε γειτνιῶσα τούτων μηδενὶ, σχεδὸν ὡς εἰπεῖν μηδὲ συλ-
„λαβὴν πρὸς αὐτὰ κοινὴν ἔχουσα. ἀλλ' οὐδὲ μνήμην τινὰ οὐδὲ ἔννοιαν ἔστε 23
„ἡ ἐπιστολὴ τῆς Ἀποκαλύψεως ἔχει (ἐῶ γὰρ τὸ εὐαγγέλιον), ἔστε τῆς
„ἐπιστολῆς ἡ Ἀποκάλυψις, Παύλου διὰ τῶν ἐπιστολῶν ὑποφήναντός τι

3. ἀπὸ post δὲ καὶ add. *cfgikxBH*^{b}, om. *aehSVHS*^{a}. | 5. τὸ μέν φησιν — Joh. 1, 1. | 6. ἡ δὲ — 1 Joh. 1, 1. | τὸ μέν φησιν — Joh. 1, 14. | 8. ἡ δὲ — 1 Joh. 1, 1. | 12. διὸ] διὰ ἃ *NSS*^{a}*H*. | 13. συνῆψεν — 1 Joh. 1, 2. | καὶ ἑωρ.] καὶ ὃ ἑωρ. volgo, ὃ om. *cfik*. | καὶ μαρτ. *cfikx*, καὶ om. volgo. | 15. καὶ post ἀπαγγ. add. *cefx*, om. volgo. | 18. ὑπεμνήσαμεν *df* prob. *V*^{a}, ὑπομνήσομεν *aeghikE*, ὑπομνήσωμεν *bcx*, ὑπομνηματίσομεν *N*. | 30. ἐῶ *afghNE*, ἐᾷ *ce*, ἔα *ik*. | τὸ om. *ahV*.

„καὶ περὶ τῶν ἀποκαλύψεων αὐτῆ, ἃς ἐκ ἐνέγραψε καθ' αὑτάς. ἔτι δὲ
„καὶ τῆς φράσεως τὴν διαφορὰν ἔστι τεκμήρασθαι τῇ εὐαγγελίῳ καὶ τῆς
„ἐπιστολῆς πρὸς τὴν Ἀποκάλυψιν. τὰ μὲν γὰρ οὐ μόνον ἀπταίστως
„κατὰ τὴν Ἑλλήνων φωνὴν, ἀλλὰ καὶ λογιώτατα ταῖς λέξεσι, τοῖς συλ-
„λογισμοῖς, ταῖς συντάξεσι τῆς ἑρμηνείας γέγραπται. πολλῆ γε δεῖ βάρ-
„βαρόν τινα φθόγγον ἢ σολοικισμὸν ἢ ὅλως ἰδιωτισμὸν ἐν αὐτοῖς εὑρε-
„θῆναι. ἑκάτερον γὰρ εἶχεν, ὡς ἔοικε, τὸν λόγον, ἀμφοτέρους αὐτῷ
„χαρίσαμένῳ τῷ Κυρίῳ, τόν τε τῆς γνώσεως, τόν τε τῆς φράσεως. τοῦτον
„δὲ ἀποκάλυψιν μὲν ἑωρακέναι, καὶ γνῶσιν εἰληφέναι καὶ προφητείαν,
„ἐκ ἀντερῶ, διάλεκτον μέντοι καὶ γλῶτταν ἐκ ἀκριβῶς ἑλληνίζουσαν αὐτῇ
„βλέπω, ἀλλ' ἰδιώμασί τε βαρβαρικοῖς χρώμενον, καί που καὶ σολοικί-
„ζοντα. ἅπερ ἐκ ἀναγκαῖον νῦν ἐκλέγειν· οὐδὲ γὰρ ἐπισκώπτων, μή τις
„νομίσῃ, ταῦτα εἶπον, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀνομοιότητα διευθύνων τῶν
„γραφῶν."

CAP. 26.

Περὶ τῶν ἐπιστολῶν Διονυσίου.

(Nic. H. E. VI, 24.)

Ἐπὶ ταύταις τοῦ Διονυσίου φέρονται καὶ ἄλλαι πλείους ἐπιστολαί, ὥσπερ αἱ κατὰ Σαβελλίου πρὸς Ἄμμωνα τῆς κατὰ Βερνίκην ἐκκλησίας ἐπίσκοπον, καὶ ἡ πρὸς Τελεσφόρον, καὶ ἡ πρὸς Εὐφράνορα, καὶ πάλιν ἡ πρὸς Ἄμμωνα, καὶ Εὔπορον. συντάττει δὲ περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως καὶ ἄλλα τέσσαρα συγγράμματα, ἃ τῷ κατὰ Ῥώμην ὁμωνύμῳ Διονυσίῳ προσ-
2 φωνεῖ. καὶ πλείους δὲ παρὰ ταύτας εἰσὶν αὐτῇ παρ' ἡμῖν ἐπιστολαὶ, καὶ δὴ καὶ πολυεπεῖς λόγοι ἐν ἐπιστολῆς χαρακτῆρι γραφέντες, ὡς οἱ περὶ φύσεως, Τιμοθέῳ τῷ παιδὶ προσπεφωνημένοι, καὶ ὁ περὶ πειρασμῶν, ὃν
3 καὶ αὐτὸν Εὐφράνορι ἀνατέθεικεν. ἐπὶ τούτοις καὶ Βασιλείδῃ τῶν κατὰ τὴν Πεντάπολιν παροικιῶν ἐπισκόπῳ γράφων φησὶν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐξήγησιν πεποιῆσθαι τῇ Ἐκκλησιαστῇ. διαφόρως δ' ἡμῖν καὶ τὰς πρὸς τοῦτον καταλέλοιπεν ἐπιστολάς. τοσαῦτα ὁ Διονύσιος. ἀλλὰ γὰρ ἤδη μετὰ τὴν τούτων ἱστορίαν φέρε καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς τοῖς μετέπειτα γνωρίζειν γενεὰν, ὁποία τις ἦν, παραδῶμεν.

---

1. fort. *ἀνέγραψε.* | post *δὲ καὶ* add. *διὰ egikSS^{a}B*, om. *cfhNVH.* | 4. *τὴν*] *τὴν τῶν cfik.* | *λογιώτατα ταῖς*] *λογιωτάταις cikN.* | 7. post *τὸν λόγον* add. *τὴν γνῶσιν aehi* (in marg.) *kNS*, om. *bcdfgVS^{a}HB.* | *ἀμφοτέρους acfgikxB, ἀμφότερα ehNSS^{a}H.* | 8. *γνώσεως, τόν τε τῆς φράσεως bcdfgik VHB, σοφίας καὶ τὸν τῆς γνώσεως aehNS.* | *τοῦτον fhikNV, τούτῳ acegSHB.* | 9. *καὶ γνῶσιν*] *καὶ* om. *h.* | 11. *τε*] *μὲν aeSVHS^a.* | 27. *τὴν* post *κατὰ* add. *efgikB*, om. *aehNSVH.* | 28. *καὶ τὰς cfgikxBH^b, τὰς καὶ h, τε καὶ aeS καὶ* (om. *τὰς*) *VS^{a}H.* | 30. post *μετὰ τὴν* add. *περὶ aeSVH*, om. *cfghikxBH^b*

CAP. 27.

Περὶ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συστάσης ὑπ' αὐτοῦ αἱρέσεως.
(Nic. H. E. VI, 27.)

Ξύστον τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἔτεσιν ἕνδεκα προστάντα διαδέχεται 1
τῷ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ὁμώνυμος Διονύσιος. ἐν τούτῳ δὲ καὶ Δημητριανῷ
κατ' Ἀντιόχειαν τὸν βίον μεταλλάξαντος τὴν ἐπισκοπὴν Παῦλος ὁ ἐκ
Σαμοσάτων παραλαμβάνει. τότε δὲ ταπεινὰ καὶ χαμαιπετῆ περὶ τοῦ Χριστοῦ 2
παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν φρονήσαντος, ὡς κοινῇ τὴν φύσιν
ἀνθρώπῳ γενομένῳ, ὁ μὲν κατ' Ἀλεξάνδρειαν Διονύσιος, παρακληθεὶς ὡς
ἂν ἐπὶ τὴν σύνοδον ἀφίκοιτο, γῆρας ὁμοῦ καὶ ἀσθένειαν τοῦ σώματος
αἰτιασάμενος, ἀνατίθεται τὴν παρουσίαν, δι' ἐπιστολῆς τὴν αὐτοῦ γνώμην,
ἣν ἔχοι περὶ τοῦ ζητουμένου, παραστήσας, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν ἐκκλησιῶν ποι-
μένες ἄλλος ἄλλοθεν ὡς ἐπὶ λυμεῶνα τῆς Χριστοῦ ποίμνης συνήεσαν, οἱ
πάντες ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν σπεύδοντες.

CAP. 28.

Περὶ τῶν τότε γνωριζομένων διαφανῶν ἐπισκόπων.

Τούτων οἱ μάλιστα διέπρεπον, Φιρμιλλιανὸς μὲν τῆς Καππαδοκῶν 1
Καισαρείας ἐπίσκοπος ἦν, Γρηγόριος δὲ καὶ Ἀθηνόδωρος ἀδελφοὶ, τῶν
κατὰ Πόντον παροικιῶν ποιμένες, καὶ ἐπὶ τούτοις Ἕλενος τῆς ἐν Ταρσῷ
παροικίας, καὶ Νικομᾶς τῆς ἐν Ἰκονίῳ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Ἱερο-
σολύμοις ἐκκλησίας Ὑμέναιος, τῆς τε ὁμόρου ταύτης Καισαρείας Θεό-
τεκνος, Μάξιμος ἔτι πρὸς τούτοις· τῶν κατὰ Βόστραν δὲ καὶ ἕτερος ἀδελ-
φῶν διαπρεπῶς ἠγεῖτο· μυρίους τε ἄλλους ἂν ἀπορήσαι τις ἅμα πρε-
σβυτέρους καὶ διακόνους τῆς αὐτῆς ἕνεκεν αἰτίας ἐν τῇ προειρημένῃ πόλει
τηνικάδε συγκροτηθέντας ἀπαριθμούμενος, ἀλλὰ τούτων γε οἱ μάλιστα ἐπι-
φανεῖς οἵδε ἦσαν. πάντων ἓν κατὰ καιρὸς διαφόρως καὶ πολλάκις ἐπὶ 2
ταὐτὸ συνιόντων, λόγοι καὶ ζητήσεις καθ' ἑκάστην ἀνεκινοῦντο σύνοδον,
τῶν μὲν ἀμφὶ τὸν Σαμοσατέα τὰ τῆς ἑτεροδοξίας ἐπικρύπτειν ἔτι καὶ
παρακαλύπτεσθαι πειρωμένων, τῶν δὲ ἀπογυμνοῦν καὶ εἰς φανερὸν ἄγειν
τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν βλασφημίαν αὐτοῦ διὰ σπουδῆς ποιου-
μένων. ἐν τούτῳ δὲ Διονύσιος τελευτᾷ, κατὰ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς 3
Γαλλιηνοῦ βασιλείας, προστὰς τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐπισκοπῆς ἔτεσιν

---

13. *συνῆσαν*] *συνίεσαν C (?) E.* | 17. *Φιρμιλλιανὸς g i k, Φιρμιλιανὸς* volgo. | 20. *Νικομᾶς i Syncell.* (p. 726) *N, Νικόμας* volgo. | 23. *ἀπορήσαι*] *εὑπορήσαι i k.* | 26. *διαφόρως*] *διαφόρως* conj. Γ^a: recte. cf. p. 264, 11 not.

4 ἑπτακαίδεκα· διαδέχεται δὲ αὐτὸν Μάξιμος. Γαλλιηνῷ δὲ ἐφ' ὅλοις ἐνιαυτοῖς πεντεκαίδεκα τὴν ἀρχὴν κεκρατηκότος Κλαύδιος κατέστη διάδοχος. δεύτερον δὲ ἔτος διελθὼν ἔτος Αὐρηλιανῷ μεταδίδωσι τὴν ἡγεμονίαν,

CAP. 29.

Ὅπως ὁ Παῦλος ἐλεγχθεὶς ὑπὸ Μαλχίωνος, τινὸς ἀπὸ σοφιστῶν πρεσβυτέρου, ἐξεκηρύχθη.

1 καθ' ὃν τελευταίας συγκροτηθείσης πλείστων ὅσων ἐπισκόπων συνόδου, φωραθεὶς καὶ πρὸς ἁπάντων ἤδη σαφῶς καταγνωσθεὶς ἑτεροδοξίαν ὁ τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν αἱρέσεως ἀρχηγὸς, τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καθολικῆς
2 ἐκκλησίας ἀποκηρύττεται. μάλιστα δ' αὐτὸν εὐθύνας ἐπικρυπτόμενον διήλεγξε Μαλχίων, ἀνὴρ τά τε ἄλλα λόγιος, καὶ σοφιστῆ τῶν ἐπ' Ἀντιοχείας ἑλληνικῶν παιδευτηρίων διατριβῆς προεστὼς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δι' ὑπερβάλλουσαν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως γνησιότητα πρεσβυτερίου τῆς αὐτόθι παροικίας ἠξιωμένος· οὗτός γέ τοι ἐπισημειουμένων ταχυγράφων ζήτησιν πρὸς αὐτὸν ἐνστησάμενος, ἣν καὶ εἰς δεῦρο φερομένην ἴσμεν, μόνος ἴσχυσε τῶν ἄλλων κρυψίνουν ὄντα καὶ ἀπατηλὸν φωράσαι τὸν ἄνθρωπον.

CAP. 30.

Περὶ τῆς κατὰ Παύλου ἐπιστολῆς τῶν ἐπισκόπων.
(Nic. H. E. VI, 29. 30.)

1 Μίαν δὴ ἣν ἐκ κοινῆς γνώμης οἱ ἐπὶ ταὐτὸ συγκεκροτημένοι ποιμένες διαχαράξαντες ἐπιστολὴν εἰς πρόσωπον τῆ τε Ῥωμαίων ἐπισκόπου Διονυσίῳ καὶ Μαξίμῳ τῆ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ πάσας διαπέμπονται τὰς ἐπαρχίας, τὴν αὐτῶν τε σπουδὴν τοῖς πᾶσι φανερὰν καθιστάντες, καὶ τῆ Παύλου τὴν διάστροφον ἑτεροδοξίαν, ἐλέγχους τε καὶ ἐρωτήσεις ἃς πρὸς αὐτὸν ἀνακεκινήκασι, καὶ ἔτι τὸν πάντα βίον τε καὶ τρόπον τῆ ἀνδρὸς διηγούμενοι· ἐξ ὧν μνήμης ἕνεκεν καλῶς ἂν ἔχοι ταύτας αὐτῶν ἐπὶ τῆ
2 παρόντος διελθεῖν τὰς φωνάς· „Διονυσίῳ καὶ Μαξίμῳ καὶ τοῖς κατὰ τὴν „οἰκουμένην πᾶσι συλλειτουργοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις καὶ „διακόνοις, καὶ πάσῃ τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, Ἕλενος „καὶ Τιμαῖος καὶ Θεόφιλος καὶ Θεότεκνος καὶ Μάξιμος, Πρόκλος, „Νικομᾶς καὶ Αἰλιανὸς καὶ Παῦλος καὶ Βωλανὸς καὶ Πρωτογένης καὶ

---

11. σοφιστῆ *acegkE*, σοφιστὴς *h*, σοφὸς τῆς *i* (a sec. man.), σοφός τις *m*, σοφὸς *f*, σοφιστικῆς *N*, σοφίας ἁπλέως, τῆ *Syncell.* (p. 727). | 14. οὗτος] αὐτὸς *h*. | 24. αὐτῶν] δ' αὐτῶν *hk*. | τε add. *cfghikB*, om. *aeSVH*. | 28. post φωνὰς add. ἐπιστολή *acefV*, om. *ghikSS*^{a}*HB*. | 32. Αἰλιανὸς] Αἰμιλιανὸς *aS*.

„Ἱέραξ καὶ Εὐτύχιος καὶ Θεόδωρος καὶ Μαλχίων καὶ Λύκιος, καὶ οἱ
„λοιποὶ πάντες οἱ σὺν ἡμῖν παροικοῦντες τὰς ἐγγὺς πόλεις καὶ ἔθνη
„ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι καὶ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ θεοῦ
„ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς ἐν Κυρίῳ χαίρειν.“ τέτοις μετὰ βραχέα ἐπιλέγεσι 3
ταῦτα· „ἐπεστέλλομεν δὲ ἅμα καὶ παρεκαλέσαμεν πολλὰς καὶ τῶν μακρὰν
„ἐπισκόπων ἐπὶ τὴν θεραπείαν τῆς θανατηφόρε διδασκαλίας, ὥσπερ καὶ
„Διονύσιον τὸν ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ Φιρμιλιανὸν τὸν ἀπὸ τῆς
„Καππαδοκίας, τὰς μακαρίτας, ὧν ὁ μὲν καὶ ἐπέστειλεν εἰς τὴν Ἀντιό-
„χειαν, τὸν ἡγεμόνα τῆς πλάνης οὐδὲ προσρήσεως ἀξιώσας, οὐδὲ πρὸς
„πρόσωπον γράψας αὐτῷ, ἀλλὰ τῇ παροικίᾳ πάσῃ, ἧς καὶ τὸ ἀντί-
„γραφον ὑπετάξαμεν· ὁ δὲ Φιρμιλιανὸς καὶ δὶς ἀφικόμενος κατέγνω μὲν 4
„τῶν ὑπ' ἐκείνε καινοτομεμένων, ὡς ἴσμεν καὶ μαρτυροῦμεν οἱ παραγενό-
„μενοι, καὶ ἄλλοι πολλοὶ συνίσασιν, ἐπαγγειλαμένου δὲ μεταθήσεσθαι,
„πιστεύσας καὶ ἐλπίσας ἄνευ τινὸς περὶ τὸν λόγον λοιδορίας τὸ πρᾶγμα
„εἰς δέον καταστήσεσθαι, ἀνεβάλετο, παρακρεσθεὶς ὑπ' αὐτῆ τῆ καὶ τὸν
„θεὸν τὸν ἑαυτῆ ἀρνεμένε, καὶ τὴν πίστιν, ἣν καὶ αὐτὸς πρότερον εἶχε,
„μὴ φυλάξαντος. ἔμελλε δὲ καὶ νῦν ὁ Φιρμιλιανὸς εἰς Ἀντιόχειαν δια- 5
„βήσεσθαι, καὶ μέχρι γε Ταρσῶν ἦκεν, ἄτε τῆς ἀρνησιθέε κακίας αὐτῆ
„πεῖραν εἰληφώς· ἀλλὰ γὰρ μεταξὺ συνεληλυθότων ἡμῶν καὶ καλόντων
„καὶ ἀναμενόντων, ἄχρις ἂν ἔλθῃ, τέλος ἔσχε τῆ βίε.“ μεθ' ἕτερα δ' 6
αὖθις τὸν βίον τῆ αὐτῆ, οἵας ἐτύγχανεν ἀγωγῆς, διαγράφεσιν ἐν τέτοις·
„ὅπε γε ἀποστὰς τῆ κανόνος ἐπὶ κίβδηλα καὶ νόθα διδάγματα μετελή-
„λυθεν, ἐδὲν δεῖ τῆ ἔξω ὄντος τὰς πράξεις κρίνειν· ἐδὲ ὅτι πρότερον 7
„πένης ὢν καὶ πτωχὸς, καὶ μήτε παρὰ πατέρων παραλαβὼν μηδεμίαν
„εὐπορίαν, μήτε ἐκ τέχνης ἤ τινος ἐπιτηδεύματος κτησάμενος, νῦν εἰς
„ὑπερβάλλοντα πλῆτον ἐλήλακεν, ἐξ ἀνομιῶν καὶ ἱεροσυλιῶν καὶ ὧν αἰτεῖ
„καὶ σείει τὰς ἀδελφὰς, καταβραβεύων τὰς ἀδικεμένας, καὶ ὑπισχνέμενος
„βοηθήσειν μισθῆ, ψευδόμενος δὲ καὶ τέτες, καὶ μάτην καρπέμενος τὴν
„τῶν ἐν πράγμασιν ὄντων ἑτοιμότητα πρὸς τὸ διδόναι ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς

---

4. ἀδελφοῖς] ἀδ. ἡμῶν *h*. | 8. καὶ om. *VH*. | 15. αὐτῆ add. *acfhE*, om. *egik Syncell.* (p. 729). | 16. τὸν ἑαυτῆ] καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆ *ik*. post ἑαυτῆ additur volgo τὸν κύριον, quod om. *cfikx*. | 17. εἰς *cfik*, εἰς τὴν volgo. | 18. κακίας αὐτῆ *cfghikB*, αὐτῆ κακίας *aeSVH*, αὐτῆ om. *Syncell.* | 22. γε *cfikN*, δὲ volgo. | διδάγματα] διατάγματα *ik*, δόγματα *h*. | 23. ἐδὲ] scrib. ἔτε, coll. pag. 278, 1. 7. | 26. αἰτεῖ καὶ σείει *aegh Syncell. E*, ἔτι ἐκσείει *cfx*, ἔτι καὶ διασείει *i* (a sec. man.) *k*, ἀπαιτεῖ καὶ διασείει *N*. | 28. μισθῆ] μ. χάριν *hk*.

8 „τῶν ἐνοχλούντων, πορισμὸν ἡγούμενος τὴν θεοσέβειαν· ἔτε ὡς ὑψηλο-
„φρονεῖ καὶ ὑπερῆρται κοσμικὰ ἀξιώματα ὑποδυόμενος, καὶ δεκηνάριος
„μᾶλλον ἢ ἐπίσκοπος θέλων καλεῖσθαι, καὶ σοβῶν κατὰ τὰς ἀγορὰς,
„καὶ ἐπιστολὰς ἀναγινώσκων καὶ ὑπαγορεύων, ἅμα βαδίζων δημοσίᾳ καὶ
„δορυφορούμενος, τῶν μὲν προπορευομένων, τῶν δὲ ἑφεπομένων πολλῶν
„τὸν ἀριθμὸν, ὡς καὶ τὴν πίστιν φθονεῖσθαι καὶ μισεῖσθαι διὰ τὸν ὄγκον
9 „αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπερηφανίαν τῆς καρδίας· οὔτε τὴν ἐν ταῖς ἐκκλησια-
„στικαῖς συνόδοις τερατείαν, ἣν μηχανᾶται δοξοκοπῶν καὶ φαντασιο-
„κοπῶν, καὶ τὰς τῶν ἀκεραιοτέρων ψυχὰς τοῖς τοιούτοις ἐκπλήττων, βῆμα
„μὲν καὶ θρόνον ὑψηλὸν ἑαυτῷ κατασκευασάμενος, ἐχ ὡς Χριστῦ μα-
„θητής, σήκρητον δὲ, ὥσπερ οἱ τῦ κόσμυ ἄρχοντες, ἔχων τε καὶ ὀνο-
„μάζων, παίων τε τῇ χειρὶ τὸν μηρὸν, καὶ τὸ βῆμα ἀράττων τοῖς ποσὶ,
„καὶ τοῖς μὴ ἐπαινοῦσι μηδὲ ὥσπερ ἐν τοῖς θεάτροις κατασείουσι ταῖς
„ὀθόναις μηδ' ἐκβοῶσί τε καὶ ἀναπηδῶσι κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν
„στασιώταις ἀνδράσι τε καὶ γυναίοις, ἀκόσμως ἔτως ἀκροωμένοις, τοῖς
„δ' ἓν ὡς ἐν οἴκῳ θεῦ σεμνοπρεπῶς καὶ εὐτάκτως ἀκέεσιν ἐπιτιμῶν
„καὶ ἐνυβρίζων, καὶ εἰς τὰς ἀπελθόντας ἐκ τῦ βίυ τύτε παροινῶν ἐξη-
„γητὰς τῦ λόγυ φορτικῶς ἐν τῷ κοινῷ, καὶ μεγαλορρήμονῶν περὶ ἑαυτῦ,
10 „καθάπερ ἐκ ἐπίσκοπος, ἀλλὰ σοφιστὴς καὶ γόης· ψαλμὰς δὲ τὰς μὲν
„εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησῦν Χριστὸν παύσας, ὡς δὴ νεωτέρυς καὶ νεω-
„τέρων ἀνδρῶν συγγράμματα, εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐν μέσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ
„μεγάλῃ τῦ πάσχα ἡμέρᾳ ψαλμῳδεῖν γυναῖκας παρασκευάζων, ὧν καὶ
„ἀκέσας ἄν τις ῥίξειεν, οἷα καὶ τὰς θωπεύοντας αὐτὸν ἐπισκόπυς τῶν
„ὁμόρων ἀγρῶν τε καὶ πόλεων καὶ πρεσβυτέρυς ἐν ταῖς πρὸς τὸν λαὸν
11 „ὁμιλίαις καθίησι διαλέγεσθαι. τὸν μὲν γὰρ υἱὸν τῦ θεῦ οὐ βέλεται
„συνομολογεῖν ἐξ ἀρανῦ κατεληλυθέναι, (ἵνα τι προλαβόντες τῶν μελ-
„λόντων γραφήσεσθαι θῶμεν· καὶ τῦτο οὐ λόγῳ ψιλῷ ῥηθήσεται, ἀλλ'
„ἐξ ὧν ἐπέμψαμεν ὑπομνημάτων δείκνυται πολλαχόθεν, οὐχ ἥκιστα δὲ
„ὅπυ λέγει Ἰησῦν Χριστὸν κάτωθεν), οἱ δὲ εἰς αὐτὸν ψάλλοντες καὶ
„ἐγκωμιάζοντες ἐν τῷ λαῷ ἄγγελον τὸν ἀσεβῆ διδάσκαλον ἑαυτῶν ἐξ
„ἀρανῦ κατεληλυθέναι λέγυσι, καὶ ταῦτα οὐ κωλύει, ἀλλὰ καὶ λεγομέ-

---

1. ἔτε ὡς *aeghik Syncell.* (pag. 730) *SVB*, καὶ ἔτως *bcdf*, καὶ ἔτε ὡς *NS*^{a}*HR*^{a}. | ὑψηλοφρονεῖ *bcdfikH*, ὑψηλὰ φρονεῖ *aeghN Syncell. SVS*^{a}*B*. | 10. post μαθητὴς add. ἀλλ' ὡς Ἀντιχρίστε πρόδρομος καὶ μιμητὴς Syncelli cod. Paris. alter. | 11. δὲ] τε *bcdfikx*. | 12. ἀράττων *aeh Syncell. NE*, ταράττων *cfgikx*. | 17. ἐξηγητὰς *aegh Syncell. NE*, ἐξηγηταὶ *m*, ἐξηγεῖται *cfik*. | 26. προσλαβόντες *cf*. | 28. δὲ] δὴ *R*^{a}*H* mendose. | 29. ὅπυ *aegh Syncell.* (p. 751) *E*, πυ *cfikxN*. | λέγει *aegh Syncell. NE*, λέγειν *cfik*.

„νοις πάρεστιν ὁ ὑπερήφανος. τὰς δὲ συνεισάκτας αὐτῷ γυναῖκας, ὡς 12
„Ἀντιοχεῖς ὀνομάζεσι, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων,
„οἷς καὶ τοῦτο καὶ τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα ἀνίατα ὄντα συγκρύπτει, συνει-
„δὼς καὶ ἐλέγξας, ὅπως αὐτὰς ὑπόχρεως ἔχῃ, περὶ ὧν λόγοις καὶ ἔργοις
„ἀδικεῖ, μὴ τολμῶντας κατηγορεῖν τῷ καθ' ἑαυτὰς φόβῳ — ἀλλὰ καὶ
„πλεῖσις ἀπέφηνεν, ἐφ' ᾧ πρὸς τῶν τὰ τοιαῦτα ζηλώντων φιλεῖται καὶ
„θαυμάζεται — τί ἂν ταῦτα γράφοιμεν; ἐπιστάμεθα δὲ, ἀγαπητοὶ, ὅτι 13
„τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸ ἱερατεῖον ἅπαν παράδειγμα εἶναι δεῖ τῷ πλήθει
„πάντων καλῶν ἔργον, καὶ ἐδὲ ἐκεῖνο ἀγνοοῦμεν, ὅσοι ὑπὸ τὸ συνεισάγειν
„ἑαυτοῖς γυναῖκας ἐξέπεσον, οἱ δ' ὑπωπτεύθησαν· ὥστ' εἰ καὶ δοίη τις
„αὐτῷ τὸ μηδὲν ἀσελγὲς ποιεῖν, ἀλλὰ τήν γε ὑπόνοιαν τὴν ἐκ τῶν τοιούτω
„πράγματος φυομένην ἐχρῆν εὐλαβηθῆναι, μή τινα σκανδαλίσῃ, τὸς δὲ
„καὶ μιμεῖσθαι προτρέψηται. πῶς γὰρ ἂν ἐπιπλήξειεν ἢ νουθετήσειεν 14
„ἕτερον, μὴ συγκαταβαίνειν ἐπιπλέον εἰς ταὐτὸν γυναικὶ, μὴ ὀλίσθῃ φυ-
„λαττόμενον, ὡς γέγραπται, ὅστις μίαν μὲν ἀπέστησεν ἤδη, δύο δὲ ἁρμα-
„ζέσας καὶ εὐπρεπεῖς τὴν ὄψιν ἔχει μεθ' ἑαυτῷ, κἂν ἀπίῃ πε, συμπερι-
„φέρει, καὶ ταῦτα τρυφῶν καὶ ὑπερεμπιμπλάμενος; ὧν ἕνεκα στενάζεσι 15
„μὲν καὶ ὀδύρονται πάντες καθ' ἑαυτὰς, ἕτω δὲ τὴν τυραννίδα καὶ δυνα-
„στείαν αὐτῷ πεφόβηνται, ὥστε κατηγορεῖν μὴ τολμᾶν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν, 16
„ὡς προειρήκαμεν, εὔθυνεν ἄν τις τὸν ἄνδρα, τὸ γᾶν φρόνημα καθο-
„λικὸν ἔχοντα καὶ συγκαταριθμούμενον ἡμῖν, τὸν δὲ ἐξορχησάμενον τὸ
„μυστήριον καὶ ἐμπομπεύοντα τῇ μιαρᾷ αἱρέσει τῇ Ἀρτεμᾷ (τί γὰρ οὐ
„χρὴ μόλις τὸν πατέρα αὐτῷ δηλῶσαι;) ἐδὲν δεῖν ἡγέμεθα τούτων τὰς
„λογισμοὺς ἀπαιτεῖν.“ εἶτ' ἐπὶ τέλει τῆς ἐπιστολῆς ταῦτ' ἐπιλέγουσιν· 17
„ἠναγκάσθημεν ἓν, ἀντιτασσόμενον αὐτὸν τῷ θεῷ καὶ μὴ εἴκοντα ἐκ-
„κηρύξαντες, ἕτερον ἀντ' αὐτῷ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ καταστῆσαι ἐπί-
„σκοπον, θεῷ προνοίᾳ, ὡς πεπείσμεθα, τὸν τῷ μακαρίᾳ Δημητριανῷ καὶ
„ἐπιφανῶς προστάντος πρὸ τούτου τῆς αὐτῆς παροικίας υἱὸν Δόμνον,
„ἅπασι τοῖς πρέπουσιν ἐπισκόπῳ καλοῖς κεκοσμημένον· ἐδηλώσαμέν τε
„ὑμῖν, ὅπως τούτῳ γράψητε, καὶ τὰ παρὰ τούτε κοινωνικὰ δέχησθε γράμ-
„ματα. τῷ δὲ Ἀρτεμᾷ ἕτος ἐπιστελλέτω, καὶ οἱ τὰ Ἀρτεμᾷ φρονοῦντες

1. αὐτῷ *aehNE*, αὐτῷ *cfgik Syncell.* | 10. εἰ καὶ *bcdefgikN Syncell.* (p. 732) *VS*^{a}*B*, καὶ εἰ *ahSHH*^{b}, κἂν *x*. | 12. τινα *acegkNE*, τινας *fhi Syncell.* | 13. μιμεῖσθαι] μισεῖσθαι *cgi* (a pr. m.). | προτρέψηται *cfgikVHB*, προτρέψῃ *aeN Syncell. SS*^{a}, προτρέπῃ *h*. | 16. τὴν ὄψιν] τὰς ὄψεις *cfikx*. | 22. ἐμπομπεύοντα *bcdhikxVHB*, ἐμποπεύοντα *fg*, ἐκπομπεύσαντα *aeS*, ἐμποπεύσαντα *sN Syncell.* (p. 733) *S*^{a}. | 30. τὰ post καὶ ponunt *cfhikVHB*, post τέτε *aeg Syncell. NSS*^{a}.

18 „τέτῳ κοινωνείτωσαν.“ τῇ δὴ ἓν Παύλε σὺν καὶ τῇ τῆς πίστεως ὀρθο-
δοξίᾳ τῆς ἐπισκοπῆς ἐκπεπτωκότος, Δόμνος, ὡς εἴρηται, τὴν λειτεργίαν
19 τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν ἐκκλησίας διεδέξατο. ἀλλὰ γὰρ μηδαμῶς ἐκστῆναι
τῇ Παύλε τῇ τῆς ἐκκλησίας οἴκε θέλοντος, βασιλεὺς ἐντευχθεὶς Αὐρη-
λιανὸς αἰσιώτατα περὶ τὰ πρακτέα διείληφε, τέτοις νεῖμαι προστάττων 5
τὸν οἶκον, οἷς ἂν οἱ κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐπί-
σκοποι τῇ δόγματος ἐπιστείλοιεν. ἕτω δῆτα ὁ προδηλωθεὶς ἀνὴρ μετὰ
τῆς ἐσχάτης αἰσχύνης ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἐξελαύνεται τῆς ἐκκλησίας.
20 τοιῶτος μέν γέ τις ἦν τὸ τηνικάδε περὶ ἡμᾶς ὁ Αὐρηλιανός, προϊῶσης
δ' αὐτῷ τῆς ἀρχῆς ἀλλοῖόν τι περὶ ἡμῶν φρονήσας ἤδη τισὶ βυλαῖς, ὡς 10
ἂν διωγμὸν καθ' ἡμῶν ἐγείρειεν, ἀνεκινεῖτο, πολύς τε ἦν ὁ παρὰ πᾶσι
21 περὶ τούτου λόγος. μέλλοντα δὲ ἤδη καὶ σχεδὸν εἰπεῖν τοῖς καθ' ἡμῶν
γράμμασιν ὑποσημειώμενον θεία μέτεισιν δίκη, μονονεχὶ ἐξ ἀγκώνων τῆς
ἐγχειρήσεως αὐτὸν ἀποδεσμῶσα, λαμπρῶς τε τοῖς πᾶσι συνορᾶν παρι-
στῶσα, ὡς ὅποτε γένοιτ' ἂν ῥᾳστώνη τοῖς τῆ βίε ἄρχεσι κατὰ τῶν τῆ 15
Χριστῆ ἐκκλησιῶν, μὴ ἐχὶ τῆς ὑπερμάχε χειρὸς θείᾳ καὶ ἐρανίῳ κρίσει,
παιδείας ἕνεκα καὶ ἐπιστροφῆς, καθ' ἃς ἂν αὐτὴ δοκιμάζοι καιρὸς, τῆτ'
22 ἐπιτελεῖσθαι συγχωρήσης. ἔτεσι γῶν ἓξ κρατήσαντα τὸν Αὐρηλιανὸν δια-
δέχεται Πρόβος, καὶ τῆτον δέ πε τοῖς ἴσοις ἐπικατασχόντα Κάρος ἅμα
παισὶ Καρίνῳ καὶ Νυμεριανῷ· πάλιν τ' αὖ καὶ τέτων ἐδ' ὅλοις τρισὶν 20
ἐνιαυτοῖς διαγενομένων, μέτεισι τὰ τῆς ἡγεμονίας εἰς Διοκλητιανὸν καὶ
τὰς μετ' αὐτὸν εἰσποιηθέντας, ἐφ' ὧν ὁ καθ' ἡμᾶς συντελεῖται διωγμὸς
23 καὶ ἡ κατ' αὐτὸν τῶν ἐκκλησιῶν καθαίρεσις. ἀλλὰ γὰρ μικρῷ τούτου
πρότερον τὸν ἐπὶ Ῥώμης ἐπίσκοπον Διονύσιον ἔτεσιν ἐννέα διελθόντα τὴν
λειτεργίαν διαδέχεται Φῆλιξ. 2

CAP. 31.

Περὶ τῆς τῶν Μανιχαίων ἑτεροδόξου διαστροφῆς ἄρτι τότε ἀρξαμένης.
(Nic. H. E. VI, 31. 32.)

1 Ἐν τέτῳ καὶ ὁ Μανὴς τὰς φρένας, ἐπώνυμός τε τῆς δαιμονιώσης
αἱρέσεως, τὴν τῆ λογισμῆ παρατροπὴν καθωπλίζετο, τῆ δαίμονος, αὐτῆ

1. post κοινων. add. καὶ ταῦτα μὲν ἐνταυθοῖ (ἐνταῦθα *k*) κεῖσθω *aeikSVH*, om. *bcdfghi* (a sec. m.) *RB*. | ὀρθοδοξίᾳ] κακοδοξίᾳ *x* prob. *H*ᵇ. | 2. ἐκπεπτω-
κότος *cfikVH*, ἀποπεπτωκότος *aegh Syncell. SS*ᵃ*B*. | 3. κατὰ] κατὰ τὴν *h*. | 7. ἐπιστείλοιεν *cfx*, ἐπιστέλλοιεν volgo. | 12. δὲ] τε *h*. | 19. δέ πε *cfghxBH*ᵇ, δήπε *aeikSVH*. | ἅμα] ἅμα τοῖς *aeSVHS*ᵃ. | 20. post Νυμ. add. διαδέχεται *aSVHS*ᵃ. | 29. δαιμονιώσης *bcdfhVH*, δαιμονώσης *aegikS*ᵃ*B*, δαιμονιώ-
δης *bNS*.

δήπου τῇ θεομάχῳ σατανᾷ, ἐπὶ λύμῃ πολλῶν τὸν ἄνδρα προβεβλημένου. βάρβαρος δῆτα τὸν βίον αὐτῷ λόγῳ καὶ τρόπῳ, τήν τε φύσιν δαιμονικός τις ὢν καὶ μανιώδης, ἀκόλουθα τούτοις ἐγχειρῶν, Χριστὸν αὐτὸν μορφάζεσθαι ἐπειρᾶτο, τοτὲ μὲν τὸν παράκλητον καὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνακηρύττων, καὶ τυφούμενός γε ἐπὶ τῇ μανίᾳ, τοτὲ δὲ, οἷα Χριστὸς, μαθητὰς δώδεκα κοινωνὸς τῆς καινοτομίας αἱρέμενος. δόγματά γε μὴν ψευδῆ καὶ ἄθεα ἐκ μυρίων τῶν πρόπαλαι ἀπεσβηκότων ἀθέων συμπεφορημένα καττύσας, ἐκ τῆς Περσῶν ἐπὶ τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκεμένην ὥσπερ τινὰ θανατηφόρον ἰὸν ἐξωμόρξατο, ἀφ' οὗ δὴ τὸ Μανιχαίων δυσσεβὲς ὄνομα τοῖς πολλοῖς εἰσέτι νῦν ἐπιπολάζει. τοιαύτη μὲν ἦν ἡ καὶ τῇδε τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ὑπόθεσις, κατὰ τὰς δεδηλωμένας ὑποφυείσης χρόνους,

CAP. 32.

Περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς διαπρεψάντων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν, τίνες τε αὐτῶν μέχρι τῆς τῶν ἐκκλησιῶν πολιορκίας ἔμειναν.

(Nic. H. E. VI, 34—37.)

καθ' ὃς Φήλικα τῆς Ῥωμαίων προστάντα ἐκκλησίας ἔτεσι πέντε 1
Εὐτυχιανὸς διαδέχεται· ἐδ' ὅλοις δὲ μησὶν ἕξ τος δέκα διαγενόμενος Γαΐῳ τῷ καθ' ἡμᾶς καταλείπει τὸν κλῆρον. καὶ τότε δὲ ἀμφὶ τὰ πεντεκαίδεκα ἔτη προστάντος Μαρκελλίνος κατέστη διάδοχος, ὃν καὶ αὐτὸν ὁ διωγμὸς κατείληφε. κατὰ τόνδε τῆς Ἀντιοχέων ἐπισκοπῆς μετὰ Λόμνον 2
ἠγήσατο Τίμαιος, ὃν ὁ καθ' ἡμᾶς διεδέξατο Κύριλλος, καθ' ὃν Δωρόθεον πρεσβεύσαντα τῇ κατὰ Ἀντιόχειαν ἠξιωμένον τῶν τηνικάδε λόγιον ἄνδρα ἔγνωμεν. φιλόκαλος δ' ἕτος περὶ τὰ θεῖα γεγονὼς καὶ τῆς Ἑβραίων ἐπεμελήθη γλώττης, ὡς καὶ αὐταῖς ταῖς ἑβραϊκαῖς γραφαῖς ἐπιστημόνως ἐντυγχάνειν. ἦν δ' οὗτος τῶν μάλιστα ἐλευθερίων, προπαιδείας τε τῆς 3
καθ' Ἕλληνας ἐκ ἄμοιρος, τὴν φύσιν δὲ ἄλλως εὐνοῦχος, ἕτω πεφυκὼς ἐξ αὐτῆς γενέσεως, ὡς καὶ βασιλέα διὰ τοῦτο οἷόν τι παράδοξον αὐτὸν οἰκειώσασθαι, καὶ τιμῆσαί γε ἐπιτροπῇ τῆς κατὰ Τύρον ἀλσργοῦ βαφῆς. τότε μετρίως τὰς γραφὰς ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας διηγσμένος κατηκούσαμεν. μετὰ 4
δὲ Κύριλλον Τύραννος τῆς Ἀντιοχέων παροικίας τὴν ἐπισκοπὴν διεδέξατο, καθ' ὃν ἥκμασεν ἡ τῶν ἐκκλησιῶν πολιορκία. τῆς δ' ἐν Λαοδικείᾳ παροι- 5

1. δήπου] δὴ *aeghi* (a sec. man.) *S.* | 7. post ἄθεα add. καὶ *cfg*, om. *aehikE.* | ἀπεσβηκότων ἀθέων *bcdfgikxRBH*b, ἠσεβηκότων cum ἀθέων in marg. *e*, ἀπεσβηκυιῶν αἱρέσεων *ahSVH.* | 23. τῶν τηνικάδε om. *aegh.* | 28. αὐτὸν *aeghNE*, ἑαυτὸν *cikx*, ἑαυτῷ *fk* (a sec. m.) *m.* | 29. ἐπιτροπῇ *aeghE*, ἐπὶ *cf*, om. *ik.* | post βαφῆς add. ἐπίτροπον *cfikx.*

κίας ἠγήσατο μετὰ Σωκράτην Εὐσέβιος, ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων ὁρμηθεὶς
πόλεως. αἰτία δ' αὐτῷ τῆς μεταναστάσεως ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸν Παῦλον
ὑπόθεσις, δι' ὃν τῆς Συρίας ἐπιβὰς πρὸς τῶν τῇδε περὶ τὰ θεῖα ἐσκε-
δακότων τῆς οἰκαδε πορείας εἴργεται, ἐπέραστόν τι θεοσεβείας χρῆμα
τῶν καθ' ἡμᾶς γενόμενος, ὡς καὶ ἀπὸ τῶν παρατεθεισῶν Διονυσίῳ φωνῶν 5
6 διαγνῶναι ῥᾴδιον. Ἀνατόλιος αὐτῷ διάδοχος, ἀγαθός φασιν ἀγαθῇ, καθί-
σταται, γένος μὲν καὶ αὐτὸς Ἀλεξανδρεύς, λόγων δ' ἕνεκα καὶ παιδείας
τῆς Ἑλλήνων φιλοσοφίας τε τὰ πρῶτα τῶν μάλιστα καθ' ἡμᾶς δοκιμω-
τάτων ἀπενηνεγμένος, ἄτε ἀριθμητικῆς καὶ γεωμετρίας ἀστρονομίας τε
καὶ τῆς ἄλλης διαλεκτικῆς, ἔτι τε φυσικῆς θεωρίας, ῥητορικῶν τε αὖ 10
μαθημάτων ἐληλακὼς εἰς ἄκρον· ὧν ἕνεκα καὶ τῆς ἐπ' Ἀλεξανδρείας
Ἀριστοτέλης διαδοχῆς τὴν διατριβὴν λόγος ἔχει πρὸς τῶν τῇδε πολιτῶν
7 συστήσασθαι αὐτὸν ἀξιωθῆναι. μυρίας μὲν ἴσμεν τῇδε καὶ ἄλλας ἀριστείας
ἐν τῇ κατ' Ἀλεξάνδρειαν τῇ Πρεχείᾳ πολιορκίᾳ μνημονεύσιν, ἄτε τῶν
ἐν τέλει προνομίας ἐξαιρέτε πρὸς ἁπάντων ἠξιωμένε, δείγματος δὲ ἕνεκα 15
8 μόνε τῇδε ἐπιμνησθήσομαι. τῷ πυρῷ, φασὶ, τοῖς πολιορκεμένοις ἐπιλελοι-
πότος, ὡς ἤδη τῶν ἔξωθεν πολεμίων μᾶλλον αὐτοῖς τὸν λιμὸν ἀφόρητον
καθεστάναι, παρὼν ὁ δηλέμενος οἰκονομεῖταί τι τοιῆτον. θατέρε μέρες
τῆς πόλεως τῷ ῥωμαϊκῷ συμμαχῆντος στρατῷ, ταύτῃ τε τυγχάνοντος
ἀπολιορκήτε, τὸν Εὐσέβιον (ἔτι γὰρ εἶναι τότε αὐτόθι πρὸ τῆς ἐπὶ Συρίαν 20
μεταναστάσεως) ἐν τοῖς ἀπολιορκήτοις ὄντα, μέγα τε κλέος καὶ διαβόη-
τον ὄνομα μέχρι καὶ τῆ Ῥωμαίων στρατηλάτε κεκτημένον, περὶ τῶν λιμῷ
διαφθειρομένων κατὰ τὴν πολιορκίαν πέμψας ὁ Ἀνατόλιος ἐκδιδάσκει.
9 ὁ δὲ μαθὼν, σωτηρίαν τοῖς ἀπὸ τῶν πολεμίων αὐτομόλοις παρασχεῖν
ὡς ἐν μεγίστῃ χάριτι δωρεᾶς τὸν Ῥωμαίων στρατηγὸν αἰτεῖται, καὶ τῆς 25
ἀξιώσεώς γε τυχὼν ἐμφανὲς τῷ Ἀνατολίῳ καθίστησιν. ὁ δὲ αὐτίκα τὴν
ἐπαγγελίαν δεξάμενος, βελὴν τῶν Ἀλεξανδρέων συναγαγών, τὰ μὲν πρῶτα
πάντας ἠξίε φιλικὴν δᾶναι Ῥωμαίοις δεξιὰν, ὡς δ' ἀγριαίνοντας ἐπὶ τῷ
λόγῳ συνεῖδεν, ἀλλ' οὐ τούτῳ γε, φησὶν, ἀντιλέξειν ποθ' ὑμᾶς οἶομαι, εἰ
τὰς περιττὰς καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἀδαμῆ χρησίμας, γραῖδας καὶ νήπια καὶ 30
πρεσβύτας, ἐκδᾶναι πυλῶν ἔξω βαδίζειν ὅποι καὶ βέλοιντο συμβελεύσαιμι.
τί γὰρ δὴ τούτες εἰς μάτην ὅσον ὅπω τεθνηξομένες παρ' ἑαυτοῖς ἔχοιμεν;
τί δὲ τὰς ἀναπήρες καὶ τὰ σώματα λελωβημένας τῷ λιμῷ κατατρύχομεν,

5. post ὡς add. ἤδη *cVS*^{a}*HB*, δὴ *g*, η (sic) *f*, om. *aehikS*. | φωνῶν — p. 259, 8. | 6. φασὶν ἀγαθὸς *h*. | 8. τε τὰ *aehikSVH*, τά τε *cfgxB*. | 12. post διατριβὴν add. αὐτὸν *cx* prob. *H*^{b}. | 14. Πρεχείᾳ *a*, Πυρεχείᾳ *a* (in marg.) *bhE*, Πυρυχίᾳ *fg*, Πιρυχίᾳ *ci* (a sec. m.) *x*, Βρεχίᾳ *kN*. | 32. ἔχοιμεν] ἔχομεν *aSS*^{a}. | 33. τὰς] τὰς ἀρτίως *SS*^{a}.

τρέφειν δέον μόνας ἄνδρας καὶ νεανίας, καὶ τὸν ἀναγκαῖον πυρὸν τοῖς ἐπὶ φυλακῇ τῆς πόλεως ἐπιτηδείοις ταμιεύεσθαι; τοιούτοις τισὶ λογισμοῖς πείσας τὸ συνέδριον, ψῆφον πρῶτος ἀναστὰς ἐκφέρει, πᾶν τὸ τῇ στρατείᾳ μὴ ἐπιτήδειον εἴτε ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν γένος ἀπολύειν τῆς πόλεως, ὅτι μηδὲ καταμένουσιν αὐτοῖς καὶ εἰς τὸ ἄχρηστον ἐν τῇ πόλει διατρίβουσιν ἐλπὶς ἂν γένοιτο σωτηρίας, πρὸς τῷ λιμῷ διαφθαρησομένοις. ταύτῃ δὲ τῶν λοιπῶν ἁπάντων τῇ βουλῇ συγκατατεθειμένων, μικροῦ δεῖν τοὺς πάντας τῶν πολιορκουμένων διεσώσατο, ἐν πρώτοις μὲν τὰς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὴν πόλιν πᾶσαν ἡλικίαν διαδιδράσκειν προμηθούμενος, οὐ μόνον τῶν κατὰ τὴν ψῆφον δεδογμένων, τῇ δὲ τούτων προφάσει καὶ μυρίας ἄλλας λεληθότως γυναικείαν ατολὴν ἀμπισχομένας, νύκτωρ τε τῇ ἐκείνης φροντίδι τῶν πυλῶν ἐξιόντας, καὶ ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων στρατιὰν ὁρμῶντας. ἔνθα τὰς πάντας ὑποδεχόμενος ὁ Εὐσέβιος πατρὸς καὶ ἰατρῶ δίκην κεκακωμένας ἐκ τῆς μακρᾶς πολιορκίας διὰ πάσης προνοίας καὶ θεραπείας ἀνεκτᾶτο. τοιούτων ἡ κατὰ Λιβο- δίκειαν ἐκκλησία δύο ἐφεξῆς κατὰ διαδοχὴν ἠξιώθη ποιμένων, σὺν θείᾳ προμηθείᾳ μετὰ τὸν δηλωθέντα πόλεμον ἐκ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως ἐπὶ τὰ τῇδε μετεληλυθότων. οὐ μὴν ἔν ἐσπεδάσθη πλεῖστα τῷ Ἀνατολίῳ συγγράμματα, τοσαῦτα δ' εἰς ἡμᾶς ἐλήλυθε, δι' ὧν αὐτῷ καταμαθεῖν δυνατὸν ὁμῶ τό τε λόγιον καὶ πολυμαθὲς, ἐν οἷς μάλιστα τὰ περὶ τῷ πάσχα δόξαντα παρίστησιν, ἀφ' ὧν ἀναγκαῖον ἂν εἴη τούτων ἐπὶ τῷ παρόντος μνημονεῦσαι.

Ἐκ τῶν περὶ τῷ πάσχα Ἀνατολίου κανόνων.

„Ἔχει τοίνυν ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει τὴν ἐμβολὴν τῷ πρώτῳ μηνὸς, ἥτις „ἀπάσης ἐστὶν ἀρχὴ τῆς ἐννεακαιδεκαετηρίδος, τῇ κατ' Αἰγυπτίους μὲν „Φαμενὼθ ἕκτῃ καὶ εἰκάδι, κατὰ δὲ τοὺς Μακεδόνων μῆνας, Δύστρου „δευτέρᾳ καὶ εἰκάδι, ὡς δ' ἂν εἴποιεν Ῥωμαῖοι, πρὸ ἕνδεκα Καλανδῶν „Ἀπριλλίων. εὑρίσκεται δὲ ὁ ἥλιος ἐν τῇ προκειμένῃ Φαμενὼθ ἕκτῃ καὶ „εἰκάδι οὐ μόνον ἐπιβὰς τῷ πρώτῳ τμήματος, ἀλλ' ἤδη καὶ τετάρτην „ἡμέραν ἐν αὐτῷ διαπορευόμενος. τοῦτο δὲ τὸ τμῆμα πρῶτον δωδεκα- „τημόριον καὶ ἰσημερινὸν, καὶ μηνῶν ἀρχὴν, καὶ κεφαλὴν τῆς κύκλῳ, καὶ „ἄφεσιν τῆς τῶν πλανητῶν δρόμου καλεῖν εἰώθασι, τὸ δὲ πρὸ τούτου μηνῶν „ἔσχατον καὶ τμῆμα δωδέκατον καὶ τελευταῖον δωδεκατημόριον καὶ τέλος „τῆς τῶν πλανητῶν περιόδου. διὸ καὶ τὰς ἐν αὐτῷ τιθεμένας τὸν πρῶτον

---

7. τῇ *cfhVH*, τῶν ἐν τῇ *aegikSS*ᵃ*B*. | 21. τούτων *aefgikxSS*ᵃ*B*, τοιούτων *chVH*. | 25. τῇ *hV*ᵃ*BH*ᵇ, τὴν *bcdfgik*, τῆς *aeSS*ᵃ*H*. | 28. Ἀπριλλίων *aefgikSS*ᵃ*B*, Ἀπριλίων *chVH*.

„μῆνα, καὶ τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην τῆ πάσχα κατ' αὐτὴν λαμβάνοντας
16 „οὐ μικρῶς ἐδ' ὡς ἔτυχεν ἁμαρτάνειν φαμέν. ἔστι δ' ἐχ ἡμέτερος ἔτος
„ὁ λόγος, Ἰουδαίοις δὲ ἐγινώσκετο τοῖς πάλαι καὶ πρὸ Χριστῆ, ἐφυλάτ-
„τετό τε πρὸς αὐτῶν μάλιστα. μαθεῖν δ' ἔστιν ἐκ τῶν ὑπὸ Φίλωνος,
„Ἰωσήπε, Μωσαίε λεγομένων, καὶ οὐ μόνων τότων, ἀλλὰ καὶ τῶν· ἔτι 5
„παλαιοτέρων, ἀμφοτέρων Ἀγαθοβήλων τῶν ἐπίκλην διδασκάλων, Ἀρι-
„στοβήλε τῆ πάνυ, ὃς ἐν τοῖς ἑβδομήκοντα κατειλεγμένος τοῖς τὰς ἱερὰς
„καὶ θείας Ἑβραίων ἑρμηνεύσασι γραφὰς Πτολεμαίῳ τῷ Φιλαδέλφῳ καὶ
„τῷ τότε πατρὶ, καὶ βίβλες ἐξηγητικὰς τῆ Μωϋσέως νόμε τοῖς αὐτοῖς·
17 „προσεφώνησε βασιλεῦσιν. ἤτοι τὰ ζητέμενα κατὰ τὴν Ἔξοδον ἐπιλύοντές 10
„φασι δεῖν τὰ διαβατήρια θύειν ἐπίσης ἅπαντας μετὰ ἰσημερίαν ἐαρινὴν,
„μεσοῦντος τῆ πρώτε μηνός· τοῦτο δὲ εὑρίσκεσθαι, τὸ πρῶτον τμῆμα τῆ
„ἡλιακῆ, ἢ ὥς τινες αὐτῶν ὠνόμασαν, ζωοφόρε κύκλε διεξιόντος ἡλίε.
„ὁ δὲ Ἀριστόβελος προστίθησιν, ὡς εἴη ἐξ ἀνάγκης τῇ τῶν διαβατηρίων
„ἑορτῇ, μὴ μόνον τὸν ἥλιον τὸ ἰσημερινὸν διαπορεύεσθαι τμῆμα, καὶ 15
18 „τὴν σελήνην δέ. τῶν γὰρ ἰσημερινῶν τμημάτων ὄντων δύο, τοῦ μὲν
„ἐαρινῆ, τῆ δὲ μετοπωρινῆ, καὶ διαμετρέντων ἄλληλα, δοθείσης τε τῆς
„τῶν διαβατηρίων ἡμέρας τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆ μηνὸς μεθ' ἑσπέραν,
„ἑστήξεται μὲν ἡ σελήνη τὴν ἐναντίαν καὶ διάμετρον τῷ ἡλίῳ στάσιν,
„ὥσπερ ἂν ἔξεστιν ἐν ταῖς πανσελήνοις ὁρᾶν, ἔσονται δὲ ὁ μὲν κατὰ τὸ 2·
„ἐαρινὸν ἰσημερινὸν, ὁ ἥλιος, τμῆμα, ἡ δὲ ἐξ ἀνάγκης κατὰ τὸ φθινοπω-
19 „ρινὸν ἰσημερινὸν, ἡ σελήνη. οἶδα πλεῖστα καὶ ἄλλα πρὸς αὐτῶν λεγό-
„μενα, τῶτο μὲν πιθανὰ, τῶτο δὲ κατὰ τὰς κυριακὰς ἀποδείξεις προϊόντα,
„δι' ὧν παριστάνειν πειρῶνται, τὴν τῆ πάσχα καὶ τῶν ἀζύμων ἑορτὴν
„δεῖν πάντως μετ' ἰσημερίαν ἄγεσθαι· παρίημι δὲ τὰς τοιαύτας τῶν 2
„ἀποδείξεων ὕλας ἀπαιτῶν, ὧν περιήρηται μὲν τὸ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως
„νόμῳ κάλυμμα, ἀνακεκαλυμμένῳ δὲ τῷ προσώπῳ λοιπὸν ἤδη Χριστὸν
„καὶ τὰ Χριστῆ ἀεὶ κατοπτρίζεσθαι μαθήματά τε καὶ παθήματα. τῆ
„δὲ τὸν πρῶτον παρ' Ἑβραίοις μῆνα περὶ ἰσημερίαν εἶναι, παραστατικὰ
20 „καὶ τὰ ἐν τῷ Ἐνὼχ μαθήματα.“ καὶ ἀριθμητικὰς δὲ καταλέλοιπεν ὁ
αὐτὸς ἐν ὅλοις δέκα συγγράμμασιν εἰσαγωγὰς, καὶ ἄλλα δείγματα τῆς
21 περὶ τὰ θεῖα σχολῆς τε αὐτοῦ καὶ πολυπειρίας, τούτῳ πρῶτος ὁ τῆς
Παλαιστινῶν Καισαρείας ἐπίσκοπος Θεότεκνος χεῖρας εἰς ἐπισκοπὴν ἐπι-
τέθεικε, διάδοχον ἑαυτοῦ μετὰ τελευτὴν πορισῆσθαι τῇ ἰδίᾳ παροικίᾳ

---

4. *μάλιστα. μαθεῖν δ'*] *μάλιστά τε μαθεῖν cfx.* | 5. *μόνων*] *μόνον cf.* | 13. *ζωοφόρε κύκλε*] *ζωοφόρον κύκλον xS.* | 19. *ἡ* om. *hVH.* | 26. *ἀπαιτῶν*] *ἀπ' αὐτῶν a* (in marg.) *S, ἀπὸ τῶν gn, ἀπὸ τῶν αὐτῶν e.* | *τῆ*] *τῷ gh.*

προμνώμενος. καὶ δὴ ἐπὶ σμικρόν τινα χρόνον ἄμφω τῆς αὐτῆς πρῦ-
στησαν ἐκκλησίας, ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν τῆς κατὰ Παῦλον συνόδε
καλέσης, τὴν Λαοδικέων πόλιν παριὼν πρὸς τῶν ἀδελφῶν αὐτόθι κοι-
μηθέντος Εὐσεβίε κεκράτηται· καὶ τῆ Ἀνατολίδ δὲ τὸν βίον μεταλλά- 22
ξαντος τῆς ἐκεῖσε παροικίας ὕστατος τῶν πρὸ τῆ διωγμῆ καθίσταται
Στέφανος, λόγων μὲν φιλοσόφων καὶ τῆς ἄλλης παρ' Ἕλλησι παιδείας
παρὰ τοῖς πολλοῖς θαυμασθεὶς, ἐχ ὁμοίως γε μὴν περὶ τὴν θείαν πίστιν
διατεθειμένος, ὡς προϊὼν ὁ τῆ διωγμῆ καιρὸς ἀπήλεγξεν, εἴρωνα μᾶλλον
δειλόν τε καὶ ἄνανδρον, ἥπερ ἀληθῆ φιλόσοφον ἀποδείξας τὸν ἄνδρα.
οὐ μὴν ἐπὶ τέτῳ γε καταστρέφειν ἤμελλε τὰ τῆς ἐκκλησίας, ἀνορθῶται 23
δ' αὐτὰ πρὸς αὐτῆ θεῆ τῆ πάντων σωτῆρος αὐτίκα τῆς αὐτόθι παροι-
κίας ἐπίσκοπος ἀναδειχθεὶς Θεόδοτος, πράγμασιν αὐτοῖς ἀνὴρ καὶ τὸ
κύριον ὄνομα καὶ τὸν ἐπίσκοπον ἐπαληθεύσας. ἰατρικῆς μὲν γὰρ σω-
μάτων ἀπεφέρετο τὰ πρῶτα τῆς ἐπιστήμης, ψυχῶν δὲ θεραπευτικῆς οἷος
ἐδὲ ἄλλος ἀνθρώπων ἐτύγχανε, φιλανθρωπίας, γνησιότητος, συμπαθείας,
σπεδῆς τῆς τῶν παρ' αὐτῆ δεομένων ὠφελείας ἕνεκεν. πολὺ δὲ ἦν αὐτῷ
καὶ τὸ περὶ τὰ θεῖα μαθήματα συνησκημένον. ἕτος μὲν δὴ τοιῆτος ἦν.
ἐν Καισαρείᾳ δὲ τῆς Παλαιστίνης Θεότεκνον σπεδαιότατα τὴν ἐπισκοπὴν 24
διελθόντα Ἀγάπιος διαδέχεται, ὃν καὶ πολλὰ καμεῖν, γνησιωτάτην τε
πρόνοιαν τῆς τοῦ λαοῦ προστασίας ἴσμεν πεποιημένον, πλουσίᾳ τε χειρὶ
πάντων μάλιστα πενήτων ἐπιμεμελημένον. κατὰ τοῦτον ἐλλογιμώτατον 25
αὐτῷ τε βίῳ φιλόσοφον ἀληθῆ, πρεσβείε τῆς αὐτόθι παροικίας ἠξιω-
μένον, Πάμφιλον ἔγνωμεν, ὃν ὁποῖός τις ἦν καὶ ὁπόθεν ὁρμώμενος, οὐ
σμικρᾶς ἂν γένοιτο δηλῶν ὑποθέσεως· ἕκαστα δὲ τῆ κατ' αὐτὸν βίε καὶ
ἧς συνεστήσατο διατριβῆς, τάς τε κατὰ τὸν διωγμὸν ἐν διαφόροις ὁμο-
λογίαις ἀγῶνας αὐτῆ, καὶ ὃν ἐπὶ πᾶσιν ἀνεδήσατο τῆ μαρτυρίε στέφανον,
ἐν ἰδίᾳ τῇ περὶ αὐτῆ διειλήφαμεν ὑποθέσει. ἀλλ' ἕτος μὲν τῶν τῇδε 26
θαυμασιώτατος, ἐν δὲ τοῖς μάλιστα καθ' ἡμᾶς σπανιωτάτες γενομένες
ἴσμεν τῶν μὲν ἐπ' Ἀλεξανδρείας πρεσβυτέρων Πιέριον, Μελέτιον δὲ τῶν
κατὰ Πόντον ἐκκλησιῶν ἐπίσκοπον. ἀλλ' ὁ μὲν ἄκρως ἀκτήμονι βίῳ καὶ 27
μαθήμασι φιλοσόφοις δεδοκίμαστο, ταῖς περὶ τὰ θεῖα θεωρίαις καὶ ἐξη-
γήσεσι, καὶ ταῖς ἐπὶ τῆ κοινῆ τῆς ἐκκλησίας διαλέξεσιν ὑπερφυῶς ἐξη-
σκημένος, ὁ δὲ Μελέτιος (τὸ μέλι τῆς Ἀττικῆς ἐκάλεν αὐτὸν οἱ ἀπὸ

1. προμνώμενος *aegikNSV*^{a} *S*^{a}*HB*, προνοούμενος *bcdfhxV*. | 2. Παῦλον *efgikNB*, Παύλε *aehSVHS*^{a}. | 16. τῆς τῶν *aghE*, τῶν τῆς *bcdefikV*^{a}. | 18. Θεότεκνον σπεδ. *cefgikxBH*^{b}, σπεδ. Θεότ. *ahSVH*. | 23. ὑπόθεν *cf*, ὅθεν *mohikE*

παιδείας) τοιοῦτος ἦν, οἷον ἂν γράψειέ τις τῶν κατὰ πάντα λόγων ἕνεκα τελεώτατον· ῥητορικῆς μέν γε τὴν ἀρετὴν ἐδὲ οἷόν τε θαυμάζειν ἐπαξίως, ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἶναι αὐτῷ φαίη ἄν τις τὸ κατὰ φύσιν· τῆς δ' ἄλλης
28 πολυπειρίας τε καὶ πολυμαθείας τίς ἂν τὴν ἀρετὴν ὑπερβάλοιτο; ὅτι δὴ ἐπὶ πάσαις λογικαῖς ἐπιστήμαις τὸν τεχνικώτατον καὶ λογιώτατον καὶ μόνον πεῖραν αὐτοῦ λαβὼν ἂν εἴπες. ἐφάμιλλα δὲ αὐτῷ καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς παρῆν τῷ βίῳ. τοῦτον κατὰ τὸν τῷ διωγμῷ καιρὸν τοῖς κατὰ Παλαιστίνην κλίμασι διαδιδράσκοντα ἐφ' ὅλοις ἔτεσιν ἑπτὰ κατενοήσαμεν.
29 τῆς δ' ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας μετὰ τὸν σμικρῷ πρόσθεν δεδηλωμένον ἐπίσκοπον Τιμέναιον Ζάμβδας τὴν λειτουργίαν παραλαμβάνει. μετ' οὐ πολὺ δὲ τούτῳ κεκοιμημένῳ Ἕρμων ὕστατος τῶν μέχρι τῷ καθ' ἡμᾶς διωγμῷ τὸν εἰσέτι νῦν ἐκεῖσε πεφυλαγμένον ἀποστολικὸν διαδέχεται θρόνον. καὶ ἐπ' Ἀλεξανδρείας δὲ Μάξιμον ὀκτωκαίδεκα ἔτεσι μετὰ τὴν Διονυσίου τελευτὴν ἐπισκοπεύσαντα Θεωνᾶς διαδέχεται· καθ' ὃν ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ ταὐτὸν τῷ Πιερίῳ πρεσβυτερίῳ ἠξιωμένος Ἀχιλλᾶς ἐγνωρίζετο, τῆς ἱερᾶς πίστεως τὸ διδασκαλεῖον ἐγκεχειρισμένος, ἐδενὸς ἧττον σπανιώτατον φιλοσοφίας ἔργον καὶ πολιτείας εὐαγγελικῆς τρόπον γνήσιον
31 ἐπιδεδειγμένος. μετὰ δὲ Θεωνᾶν ἐννεακαίδεκα ἔτεσιν ἐξυπηρετησάμενον διαδέχεται τὴν ἐπισκοπὴν τῶν ἐπ' Ἀλεξανδρείας Πέτρος, ἐν τοῖς μάλιστα καὶ αὐτὸς διαπρέψας ἐφ' ὅλοις δυοκαίδεκα ἐνιαυτοῖς, ὧν πρὸ τῷ διωγμῷ τρισὶν ὑφ' ὅλοις ἔτεσιν ἡγησάμενος τῆς ἐκκλησίας, τὸν λοιπὸν τῷ βίῳ χρόνον εὐτονωτέρᾳ τῇ συνασκήσει ἑαυτόν τε ἦγε, καὶ τῆς κοινῆς τῶν ἐκκλησιῶν ὠφελείας ἐκ ἀφανῶς ἐπεμέλετο. ταύτῃ δ' ἐν ἑνάτῳ ἔτει τῷ διωγμῷ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς τῷ τῷ μαρτυρίῳ κατεκοσμήθη στεφάνῳ.
32 Ἐν τούτοις τὴν τῶν διαδοχῶν περιγράψαντες ὑπόθεσιν, ἀπὸ τῆς τῷ σωτῆρος ἡμῶν γενέσεως ἐπὶ τὴν τῶν προσευκτηρίων καθαίρεσιν εἰς ἔτη συντείνεσαν πέντε καὶ τριακόσια, φέρε ἑξῆς τὰς καθ' ἡμᾶς τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀνδρισαμένων ἀγῶνας, ὅσοι τε καὶ πηλίκοι γεγόνασι, καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς εἰδέναι διὰ γραφῆς καταλείψωμεν.

Τέλος τῷ ἑβδόμῳ λόγῳ.

---

4. πολυμαθείας *bcdfghVHB*, πολυμαθίας *ikx*, φιλομαθείας *aNSS*^{a}, φιλομαθίας *e*. | 6. ἂν εἶπες *cdfghikVH*, ἂν εἶπεν *b*, εἶπεν ἂν *aS*, εἶποις ἂν *neNS*, εἴποις ἂν *e*. | 10. Ζάμβδας *achE*, Ζάβδας vel Ζαβδᾶς *efgRN*, Ζαβαδᾶς *i* Zonarae codd. variant inter Ζάμδας et Ζάμβδας (Ann. XII, 31. p. 613 Pind.). | 16. διδασκαλεῖον *aeghi* (a sec. m.) *E*, διδασκάλιον *bcdfikx*. | 25. ἐπεμελεῖτο *gh* ἐνάτῳ] ἐννάτῳ *fg*. | 25. διαδοχῶν] διαδόχων volgo. | 26. ἐπὶ] ἕως ἐπὶ *cf*.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ
Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας
Λόγος ἡ.

PROOEMIUM.

Τὴν τῶν ἀποστόλων διαδοχὴν ἐν ὅλοις ἑπτὰ περιγράψαντες βιβλίοις, ἐν ὀγδόῳ τούτῳ συγγράμματι τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτὰς, οὐ τῆς τυχούσης ἄξια ὄντα γραφῆς, ἔν τι τῶν ἀναγκαιοτάτων ἡγούμεθα δεῖν εἰς γνῶσιν καὶ τῶν μεθ' ἡμᾶς παραδοῦναι, καὶ ἄρξεταί γε ὁ λόγος ἐντεῦθεν ἡμῖν.

CAP. 1.

Περὶ τῶν πρὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ.
(Nic. H. E. VII, 2.)

Ὅσης μὲν καὶ ὁποίας πρὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ δόξης ὁμοῦ καὶ 1
παῤῥησίας ὁ διὰ Χριστοῦ τῷ βίῳ κατηγγελμένος τῆς εἰς τὸν τῶν ὅλων
θεὸν εὐσεβείας λόγος παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις,
ἠξίωτο, μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς ἐπαξίως διηγήσασθαι. τεκμήρια δ' ἂν γέ- 2
νοιτο τῶν κρατούντων αἱ περὶ τὰς ἡμετέρας δεξιώσεις, οἷς καὶ τὰς τῶν
ἐθνῶν ἐνεχείριζον ἡγεμονίας, τῆς περὶ τὸ θύειν ἀγωνίας κατὰ πολλὴν, ἣν
ἀπέσωζον περὶ τὸ δόγμα, φιλίαν αὐτὰς ἀπαλλάττοντες. τί δεῖ περὶ τῶν 3
κατὰ τὰς βασιλικὰς λέγειν οἴκους, καὶ τῶν ἐπὶ πᾶσιν ἀρχόντων; οἳ τοῖς
οἰκείοις εἰς πρόσωπον ἐπὶ τῷ θείῳ παῤῥησιαζομένοις λόγῳ τε καὶ βίῳ
συνεχώρουν, γαμεταῖς καὶ παισὶ καὶ οἰκέταις, μονονοχὶ καὶ ἐγκαυχᾶσθαι
ἐπὶ τῇ παῤῥησίᾳ τῆς πίστεως ἐπιτρέποντες· ἃς ἐξόχως καὶ μᾶλλον τῶν
συνθεραπόντων ἀποδεκτὰς ἡγοῦντο. οἷος ἐκεῖνος ἦν Δωρόθεος, πάντων 4
αὐτοῖς εὐνούστατος καὶ πιστότατος, καὶ τούτων ἕνεκα διαφερόντως παρὰ
τὰς ἐν ἀρχαῖς καὶ ἡγεμονίαις αὐτοῖς τιμιωτάταις ἐντιμότατος, ὅ τε σὺν

---

8. ἔν τι τῶν ἀναγκ. om. *aegS.* | 9. ἐντεῦθεν ἡμῖν *cfikx*, ἡμῖν ἐντ. volgo. | 25. εὐνούστατος *cf*, εὐν. τε volgo. | 26. αὐτοῖς *bcdfgikxVHB*, om. *aehS.* | τιμιωτάταις *bcdikxVHB*, τιμιώτατος *fg*, om. *aehS.*

αὐτῷ περιβόητος Γοργόνιος, καὶ ὅσοι τῆς αὐτῆς ὁμοίως τέτοις ἠξίωντο
διὰ τὸν τῦ θεῦ λόγον τιμῆς. οἵας τε καὶ τὰς καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν
ἄρχοντας παρὰ πᾶσιν ἐπιτρόποις καὶ ἡγεμόσιν ἀποδοχῆς ἦν ὁρᾶν ἀξιε-
μένες! πῶς δ' ἄν τις διαγράψειε τὰς μυριάνδρες ἐκείνας ἐπισυναγωγὰς
καὶ τὰ πλήθη τῶν κατὰ πᾶσαν πόλιν ἀθροισμάτων, τάς τε ἐπισήμες
ἐν τοῖς προσευκτηρίοις συνδρομάς, ὧν δὴ ἕνεκα μηδαμῶς ἔτι τοῖς πα-
λαιοῖς οἰκοδομήμασιν ἀρκέμενοι εὐρείας εἰς πλάτος ἀνὰ πάσας τὰς πόλεις
ἐκ θεμελίων ἀνίστων ἐκκλησίας. ταῦτα δὲ τοῖς χρόνοις προϊόντα, ὁσημ-
μέραι τε εἰς αὔξησιν καὶ μέγεθος ἐπιδιδόντα ἀδεὲς ἀνεῖργε φθόνος, ἀδέ
τις δαίμων πονηρὸς οἷός τε ἦν βασκαίνειν ἀδ' ἀνθρώπων ἐπιβελαῖς κω-
λύειν, ἐς ὅσον ἡ θεία καὶ ἀράνιος χεὶρ ἔσκεπέ τε καὶ ἐφρόρει οἷα δὴ
ἄξιον ὄντα τὸν ἑαυτῆς λαόν· ὡς δὲ ἐκ τῆς ἐπὶ πλέον ἐλευθερίας ἐπὶ
χαυνότητα καὶ ῥωθρίαν τὰ καθ' ἡμᾶς μετηλλάττετο, ἄλλων ἄλλοις
διαφθονεμένων καὶ διαλοιδορεμένων, καὶ μονονυχὶ ἡμῶν αὐτῶν ἑαυτοῖς
προσπολεμέντων ὅπλοις, εἰ ἔτω τύχοι, καὶ δόρασι τοῖς διὰ λόγων, ἀρ-
χόντων τε ἄρχεσι προσρηγνύντων, καὶ λαῶν ἐπὶ λαὸς καταστασιαζόντων,
τῆς τε ὑποκρίσεως ἀφάτε καὶ τῆς εἰρωνείας ἐπὶ πλεῖστον ὅσον κακίας
προϊέσης, ἡ μὲν δὴ θεία κρίσις, οἷα φίλον αὐτῇ, πεφεισμένως, τῶν ἀθροι-
σμάτων ἔτι συγκροτεμένων, ἠρέμα καὶ μετρίως τὴν αὐτῆς ἐπισκοπὴν ἀνε-
κίνει, ἐκ τῶν ἐν στρατείαις ἀδελφῶν καταρχομένε τῆ διωγμῆ. ὡς δ' ἀνε-
παισθήτως ἔχοντες ἐχ ὅπως εὐμενὲς καὶ ἵλεω καταστήσεσθαι τὸ θεῖον
πρὸθυμέμεθα, οἷα δέ τινες ἄθεοι ἀφρόντιστα καὶ ἀνεπίσκοπα τὰ καθ'
ἡμᾶς ἡγούμενοι ἄλλας ἐπ' ἄλλαις προσετίθεμεν κακίας, οἵ τε δοκοῦντες
ἡμῶν ποιμένες τὸν τῆς θεοσεβείας θεσμὸν παρωσάμενοι ταῖς πρὸς ἀλλή-
λες ἀνεφλέγοντο φιλονεικίαις, αὐτὰ δὴ ταῦτα μόνα, τὰς ἔρεις καὶ τὰς
ἀπειλὰς τόν τε ζῆλον καὶ τὸ πρὸς ἀλλήλες ἔχθος τε καὶ μῖσος ἐπαύ-
ξοντες, οἷά τε τυραννίδας τὰς φιλαρχίας ἐκθύμως διεκδικῶντες, τότε δή,
τότε κατὰ τὴν φάσκεσαν τῆ Ἱερεμίε φωνὴν „ἐνόφωσεν ἐν ὀργῇ αὐτῆ
Κύριος τὴν θυγατέρα Σιών, καὶ κατέῤῥιψεν ἐξ ἀρανῆ εἰς γῆν δόξασμα
Ἰσραὴλ, ἐκ ἐμνήσθη τε ὑποποδίε ποδῶν αὐτῆ ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτῆ· ἀλλὰ
καὶ κατεπόντισε Κύριος πάντα τὰ ὡραῖα Ἰσραὴλ, καὶ καθεῖλε πάντας
τὲς φραγμὲς αὐτῆ," κατά τε τὰ ἐν ψαλμοῖς προθεσπισθέντα „κατέ-
στρεψε τὴν διαθήκην τῆ δύλε αὐτῆ, καὶ ἐβεβήλωσεν εἰς γῆν διὰ τῆς τῶν

---

3. post ἀποδοχῆς add. καὶ θεραπείας καὶ δεξιώσεως οὐ τῆς τυχόσης *a e* E_r om. *codd. reliqui.* | 4. συναγωγὰς *h.* | 25. ἔρεις *c f x*, ἔριδας volgo. | 27. τε post — om. *h.* | 28. Ἱερεμία — Thren. 2, 1. 2. | 32. ἐν ψαλμοῖς — Ps. 88 (89), 40 seqq.

ἐκκλησιῶν καθαιρέσεως τὸ ἁγίασμα αὐτῆ, καὶ καθεῖλε πάντας τὰς φραγμὰς αὐτῆ, ἔθετο τὰ ὀχυρώματα αὐτῆ δειλίαν· διήρπασάν τε τὰ πλήθη τῆ λαῆ πάντες οἱ διοδεύοντες ὁδόν, καὶ δὴ ἐπὶ τέτοις ὄνειδος ἐγενήθη τοῖς γείτοσιν αὐτῆ. ὕψωσε γὰρ τὴν δεξιὰν τῶν ἐχθρῶν αὐτῆ, καὶ ἀπέστρεψε τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτῆ, καὶ οὐκ ἀντελάβετο αὐτῆ ἐν τῷ πολέμῳ· ἀλλὰ καὶ κατέλυσεν ἀπὸ καθαρισμῆ αὐτὸν, καὶ τὸν θρόνον αὐτῆ εἰς τὴν γῆν κατέῤῥαξεν· ἐσμίκρυνέ τε τὰς ἡμέρας τῆ χρόνε αὐτῆ, καὶ ἐπὶ πᾶσι κατέχεεν αὐτῆ αἰσχύνην."

CAP. 2.

Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν καθαιρέσεως.
(Nic. H. E. VII, 5.)

Συντετέλεσται δῆτα καθ' ἡμᾶς πάντα, ὁπηνίκα τῶν μὲν προσευκτηρίων τὰς οἴκους ἐξ ὕψους εἰς ἔδαφος αὐτοῖς θεμελίοις καταῤῥιπτεμένους, τὰς δὲ ἐνθέους καὶ ἱερὰς γραφὰς κατὰ μέσας ἀγορὰς πυρὶ παραδιδομένας αὐτοῖς ἐπείδομεν ὀφθαλμοῖς, τούς τε τῶν ἐκκλησιῶν ποιμένας αἰσχρῶς ὧδε κἀκεῖσε κρυπταζομένους, τοὺς δὲ ἀσχημόνως ἁλισκομένους, καὶ πρὸς τῶν ἐχθρῶν καταπαιζομένους, ὅτε καὶ κατ' ἄλλον προφητικὸν λόγον „ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας, καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ καὶ οὐκ ὁδῷ." ἀλλὰ τέτων μὲν οὐκ ἡμέτερον διαγράφειν τὰς ἐπὶ τέλει σκυθρωπὰς συμφοράς, ἐπεὶ καὶ τὰς πρόσθεν τῆ διωγμῆ διαστάσεις τε αὐτῶν εἰς ἀλλήλους καὶ ἀτοπίας οὐκ ἡμῖν οἰκεῖον μνήμῃ παραδιδόναι. διὸ καὶ πλέον οὐδὲν ἱστορῆσαι περὶ αὐτῶν διέγνωμεν, ἢ δι' ὧν ἂν τὴν θείαν δικαιώσαιμεν κρίσιν. ὧν δὲ τῶν πρὸς τῆ διωγμῆ πεπειραμένων, ἢ τῶν εἰς ἅπαν τῆς σωτηρίας νεναυαγηκότων, αὐτῆ τε γνώμῃ τοῖς τῆ κλύδωνος ἐναποῤῥιφέντων βυθοῖς, μνήμην ποιήσασθαι προήχθημεν, μόνα δὲ ἐκεῖνα τῆ καθόλε προσθήσομεν ἱστορίᾳ, ἃ πρώτοις μὲν ἡμῖν αὐτοῖς, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς γένοιτ' ἂν πρὸς ὠφελείας. ἴωμεν οὖν ἐντεῦθεν ἤδη, τὰς ἱερὰς ἀγῶνας τῶν τῆ θεῆ λόγε μαρτύρων ἐν ἐπιτομῆ διαγράψοντες. ἔτος τῆτο ἦν ἐννεακαιδέκατον τῆς Διοκλητιανῆ βασιλείας, Δύστρος μὴν, (λέγοιτο δ' ἂν ἔτος Μάρτιος κατὰ Ῥωμαίες), ἐν ᾧ τῆς τῆ σωτηρίε πάθες ἑορτῆς

---

3. διοδεύοντες] διαπορευόμενοι *h.* | 4. ἐχθρῶν] θλιβόντων *h.* | 6. αὐτὸν *cghiNVH*, αὐτῆ *aefi* (in marg.) *kSB.* | 12. δῆτα *cghikVHB*, δὴ τὰ *aefS.* | πάντα *cfx*, ἅπαντα volgo. | 13. καταῤῥιπτεμένους *C*, καταῤῥιπτομένους *S Reading.* (in Corrig.) *H.* cf. p. 267, 18. | 15. post ποιμένας add. ὃς μὲν *nH.* | 17. λόγον om. *H.* — Locus est Ps. 106 (107), 40. | 18. post ἄρχοντας add. αὐτῶν *aeSV.* | 19. τὰς ἐπὶ τέλει om. *h.* | 22. αὐτῶν] αὐτὸν *H.* | διέγνωμεν *cfgikB*, ἔγνωμεν *aehSVH.* | 28. ἔτος τῆτο *κτλ.* — cf. Eus. de Mart. Palaest. Praef.

ἐπελαυνόσης ἥπλωτο πανταχόσε βασιλικὰ γράμματα, τὰς μὲν ἐκκλησίας εἰς ἔδαφος φέρειν, τὰς δὲ γραφὰς ἀφανεῖς πυρὶ γενέσθαι προστάττοντα, καὶ τὲς μὲν τιμῆς ἐπειλημμένες ἀτίμες, τὲς δὲ ἐν οἰκετείαις, εἰ ἐπιμένοιεν τῇ τῆ Χριστιανισμῆ προθέσει, ἐλευθερίας στερεῖσθαι προαγορεύοντα. καὶ ἡ μὲν πρώτη καθ' ἡμῶν γραφὴ τοιαύτη τις ἦν· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἑτέρων ἐπιφοιτησάντων γραμμάτων προσετάττετο, τὲς τῶν ἐκκλησιῶν προέδρυς πάντας τὲς κατὰ πάντα τόπον πρῶτα μὲν δεσμοῖς παραδίδεσθαι, εἶθ' ὕστερον πάσῃ μηχανῇ θύειν ἐξαναγκάζεσθαι.

CAP. 3.

Περὶ τοῦ τρόπου τῶν κατὰ τὸν διωγμὸν ἠγωνισμένων.

(Nic. H. E. VII, 4.)

1 Τότε δὴ ἦν, τότε πλεῖστοι μὲν ὅσοι τῶν ἐκκλησιῶν ἄρχοντες, δειναῖς αἰκίαις προθύμως ἐναθλήσαντες, μεγάλων ἀγώνων ἱστορίας ἐπεδείξαντο, μυρίοι δ' ἄλλοι τὴν ψυχὴν ὑπὸ δειλίας προναρκήσαντες προχείρως ἔτως ἀπὸ πρώτης ἐξησθένησαν προσβολῆς, τῶν δὲ λοιπῶν ἕκαστος εἵδη διάφορα βασάνων ἐνήλλαττεν, ὁ μὲν μάστιξιν αἰκιζόμενος τὸ σῶμα, ὁ δὲ στρεβλώσεσι καὶ ξεσμοῖς ἀνυπομονήτοις τιμωρύμενος, ἐφ' οἷς ἤδη τινὲς 2 ἐκ αἴσιον ἀπηνέγκαντο τῆ βίᾳ τέλος. ἄλλοι δ' αὖ πάλιν ἄλλως τὸν ἀγῶνα διεξήεσαν· ὁ μὲν γάρ τις ἑτέρων βίᾳ συνωθέντων καὶ ταῖς παμμιάροις καὶ ἀνάγνοις προσαγόντων θυσίαις ὡς τεθυκὼς ἀπηλλάττετο, καὶ εἰ μὴ τεθυκὼς ἦν, ὁ δὲ μηδ' ὅλως προσπελάσας, μηδέ τινος ἐναγῆς ἐφαψάμενος, εἰρηκότων δ' ἑτέρων ὅτι τεθύκοι, σιωπῇ φέρων τὴν συκοφαντίαν ἀπήει, ἄλλος ἡμιθανὴς αἰρόμενος ὡσὰν ἤδη νεκρὸς ἐῤῥίπτετο. 3 καί τις αὖ πάλιν ἐπ' ἐδάφους κείμενος μακρὰν ἐσύρετο τοῖν ποδοῖν, ἐν τεθυκόσιν αὐτοῖς λελογισμένος· ὁ δέ τις ἐβόα, καὶ μεγάλῃ διεμαρτύρετο φωνῇ τῆς θυσίας τὴν ἄρνησιν· καὶ ἄλλος Χριστιανὸς εἶναι ἐκεκράγει, τῇ τῆ σωτηρίᾳ προσρήματος ὁμολογίᾳ λαμπρυνόμενος· ἕτερος τὸ μὴ τεθυ- 4 κέναι μήτε θύσειν ποτὲ διετείνετο. ὅμως δ' ἦν καὶ οἵδε πολυχειρίᾳ τῆς ἐπὶ τᾶτο τεταγμένης στρατιωτικῆς παρατάξεως κατὰ στόματος παιόμενοι καὶ κατασιγαζόμενοι, κατά τε προσώπε καὶ παρειῶν τυπτόμενοι μετὰ βίας ἐξωθῦντο. ὕτως ἐξ ἅπαντος οἱ τῆς θεοσεβείας ἐχθροὶ τὸ δοκεῖν ἠνυκέναι περὶ πολλῆ ἐτίθεντο. ἀλλ' οὐ καὶ κατὰ τῶν ἁγίων αὐτοῖς μαρ-

---

1. ἐπελαυνόσης *bcdfikx*, εἰσελαυνόσης volgo. | 4. τῇ *ceikB*, ἐν τῇ *ahSVHS*^{a}. cf. Eus. de Mart. Palaest. Praef. | προαγορεύοντα] προσαγ. *ik*. | 12. τότε δὴ κτλ. — cf. Eus. de Mart. Palaest. c. 1. | 21. καὶ εἰ μὴ τεθ. ἦν om. *h*. | μηδ'] μήθ' volgo.

τύρων ταῦτα πρὸχώρει, ὧν εἰς ἀκριβῆ διήγησιν τίς ἂν ἡμῖν ἐξαρκέσειε λόγος;

CAP. 4.

Περὶ τῶν ἀοιδίμων τοῦ Θεοῦ μαρτύρων, ὡς πάντα τόπον ἔπλησαν τῆς ἑαυτῶν μνήμης, ποικίλους τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀναθησάμενοι στεφάνους.

(Nic. H. E. VII, 3.)

Μυρίας μὲν γὰρ ἱστορήσαι ἄν τις θαυμαστὴν ὑπὲρ εὐσεβείας τῆ θεῆ τῶν ὅλων ἐνδεδειγμένης προθυμίαν, ἐκ ἐξότεπερ μόνον ὁ κατὰ πάντων ἀνεκινήθη διωγμός, πολὺ πρότερον δὲ, καθ' ὃν ἔτι τὰ τῆς εἰρήνης συνεκροτεῖτο. ἄρτι γὰρ ἄρτι πρῶτον ὥσπερ ἀπὸ κάρη βαθέος ὑποκινηθέντος τῆ τὴν ἐξουσίαν εἰληφότος, κρύβδην τε ἔτι καὶ ἀφανῶς μετὰ τὸν ἀπὸ Δεκίε καὶ Οὐαλεριανῆ μεταξὺ χρόνον ταῖς ἐκκλησίαις ἐπιχειρῆντος, ἐκ ἀθρόως τε τῷ καθ' ἡμῶν ἐπαποδυομένη πολέμῳ, ἀλλ' ἔτι τῶν κατὰ τὰ στρατόπεδα μόνων ἀποπειρωμένη — ταύτη γὰρ καὶ τὰς λοιπὰς ἀλῶναι ῥᾳδίως ᾤετο, εἰ πρότερον ἐκείνων καταγωνισάμενος περιγένοιτο —, πλείστης παρῆν τῶν ἐν στρατείαις ὁρᾶν ἀσμενέστατα τὸν ἰδιωτικὸν προασπαζομένης βίον, ὡς ἂν μὴ ἔξαρνοι γένοιντο τῆς περὶ τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν εὐσεβείας. ὡς γὰρ ὁ στρατοπεδάρχης, ὅστις ποτὲ ἦν ἐκεῖνος, ἄρτι πρῶτον ἐνεχείρει τῷ κατὰ τῶν στρατευμάτων διωγμῷ, φυλοκρινῶν καὶ διακαθαίρων τὰς ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἀναφερομένης, αἱρεσίν τε διδὰς, ἢ πειθαρχῆσιν ἧς μετῆν αὐτοῖς ἀπολαύειν τιμῆς, ἢ τἀναντίον στέρεσθαι ταύτης, εἰ ἀντιτάττοιντο τῷ προστάγματι, πλεῖστοι ὅσοι τῆς Χριστοῦ βασιλείας στρατιῶται τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν, μὴ μελλήσαντες, τῆς δοκάσης δόξης καὶ εὐπραγίας ἧς εἶχον ἀναμφιλόγως πρὸτίμησαν. ἤδη δὲ σπανίως τέτων εἷς πε καὶ δεύτερος οὐ μόνον τῆς ἀξίας τὴν ἀποβολὴν, ἀλλὰ καὶ θάνατον τῆς εὐσεβῆς ἐνστάσεως ἀντικατηλλάττοντο, μετρίως πως ἤδη τότε τῆ τὴν ἐπιβολὴν ἐνεργῆντος καὶ μέχρις αἵματος ἐπ' ἐνίων φθάνειν ἐπιτολμῶντος, τῆ πλήθες, ὡς ἔοικε, τῶν πιστῶν δεδιττομένη τε αὐτὸν ἔτι καὶ ἀποκναίοντος ἐπὶ τὸν κατὰ πάντων ἀθρόως ἐφορμῆσαι πόλεμον. ὡς δὲ καὶ γυμνότερον ἐπαπεδύετο, ἐδ' ἔστι λόγῳ δυνατὸν ἀφηγήσασθαι, ὅσες καὶ ὁποίες τῆ θεῆ μάρτυρας ὀφθαλμοῖς παρῆν ὁρᾶν τοῖς ἀνὰ πάσας τάς τε πόλεις καὶ τὰς χώρας οἰκῆσιν.

---

11. post τῆ add. ταύτην *bcdfVH*, om. *aeghikSB*. | 16. παρῆν] τε παρῆν *cfx*. | 18. post ἐκεῖνος add. ἐστόριος ὄνομα αὐτῷ *g*. | 19. φυλοκρινῶν] φιλονρινῶν *nx*. | 31. θεῆ *cfik*, Χριστῆ *aehNE*.

CAP. 5.

Περὶ τῶν κατὰ Νικομήδειαν.

(Nic. H. E. VII, 5.)

Αὐτίκα γὲν τῶν ἐκ ἀσήμων τις, ἀλλὰ καὶ ἄγαν κατὰ τὰς ἐν τῷ βίῳ νενομισμένας ὑπεροχὰς ἐνδοξοτάτων, ἅμα τῷ τὴν κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Νικομηδείᾳ προτεθῆναι γραφὴν, ζήλῳ τῷ κατὰ θεὸν ὑποκινηθεὶς, διαπύρῳ τε ἐφορμήσας τῇ πίστει, ἐν προφανεῖ καὶ δημοσίῳ κειμένην ὡς ἀνοσίαν καὶ ἀσεβεστάτην ἀνελὼν σπαράττει, δυεῖν ἐπικαρότων κατὰ τὴν αὐτὴν πόλιν βασιλέων, τῶ τε πρεσβυτάτῳ τῶν ἄλλων, καὶ τῷ τὸν τέταρτον ἀπὸ τότε τῆς ἀρχῆς ἐπικρατοῦντος βαθμόν. ἀλλ' ἔτος μὲν τῶν τηνικάδε πρῶτος τοῦτον διαπρέψας τὸν τρόπον, ἅμα τε τοιαῦτα, οἷα καὶ εἰκὸς ἦν, ὑπομείνας ὡςὰν ἐπὶ τοιούτῳ τολμήματι, τὸ ἄλυπον καὶ ἀτάραχον εἰς αὐτὴν τελευταίαν διετήρησεν ἀναπνοήν.

CAP. 6.

Περὶ τῶν κατὰ τοὺς βασιλικοὺς οἴκους.

(Nic. H. E. VII, 5.)

1 *Πάντων δὲ, ὅσοι τῶν πώποτε ἀνυμνῆνται θαυμάσιοι καὶ ἐπ' ἀνδρείᾳ βεβοημένοι, εἴτε παρ' Ἕλλησιν εἴτε παρὰ βαρβάροις, θείας ἤνεγκεν ὁ καιρὸς καὶ διαπρεπεῖς μάρτυρας τὰς ἀμφὶ τὸν Δωρόθεον βασιλικὰς παῖδας, οἳ καὶ τῆς ἀνωτάτω παρὰ τοῖς δεσπόταις ἠξιωμένοι τιμῆς, γνησίων τε αὐτοῖς διαθέσει τέκνων οὐ λειπόμενοι, μείζονα πλοῦτον ὡς ἀληθῶς ἤγηνται τῆς τῷ βίῳ δόξης καὶ τρυφῆς τὰς ὑπὲρ εὐσεβείας ὀνειδισμούς τε καὶ πόνους, καὶ τὰς κεκαινουργημένας ἐπ' αὐτοῖς πολυτρόπους θανάτους, ὧν ἑνός τινος οἵῳ κέχρηται μνησθέντες τῷ τοῦ βίου τέλει, σκοπεῖν ἐξ*
2 *αὐτοῦ καὶ τὰ τοῖς ἄλλοις συμβεβηκότα τοῖς ἐντυγχάνουσι καταλείψομεν. ἦγετό τις εἰς μέσον κατὰ τὴν προειρημένην πόλιν ἐφ' ὧν δεδηλώκαμεν ἀρχόντων. θύειν δὴ οὖν προσταχθεὶς, ὡς ἐνίστατο, γυμνὸς μετάρσιος ἀρθῆναι κελεύεται, μάστιξί τε τὸ πᾶν σῶμα καταξαίνεσθαι, εἰσότε ἥττη-*
3 *θεὶς κἂν ἄκων τὸ προσταττόμενον ποιήσειεν. ὡς δὲ καὶ ταῦτα πάσχων ἀδιάτρεπτος ἦν, ὄξος λοιπὸν ἤδη τῶν ὀστέων ὑποφαινομένων αὐτῷ σὺν καὶ ἄλατι φύραντες κατὰ τῶν διασαπέντων τῷ σώματος μερῶν ἐνέχεον· ὡς δὲ καὶ ταύτας ἐπάτει τὰς ἀλγηδόνας, ἐσχάρα τέντεῦθεν καὶ πῦρ εἰς μέσον εἵλκετο, καὶ χρεῶν ἐδωδίμων δίκην τὰ λείψανα αὐτῷ τῷ σώματος*

---

7. *δημοσίῳ cfik, δημοσίᾳ aeghE.* | 20. *τιμῆς* post *ἠξιωμένοι* ponunt *efgikB*, post *ἀνωτάτω ahSVH*, post *δεσπόταις e.* | 26. *δεδήλωκα h.* | 29. *πάσχων* om. *h.*

ὑπὸ τῆ πυρὸς ἐκ εἰς ἀθρῶν, ὡς ἂν μὴ συντόμως ἀπαλλαγείη, καταβραχὺ δὲ ἀνηλίσκετο, οὐ πρότερον ἀνεῖναι τῶν ἐπιτιθέντων αὐτὸν τῇ πυρᾷ συγχωρεμένων, πρὶν ἂν καὶ μετὰ τοσαῦτα τοῖς προστασσομένοις ἐπινεύσειεν. ὁ δ' ἀπριὶξ ἐχόμενος τῆς προθέσεως νικηφόρος ἐν αὐταῖς 4
παρέδωκε τὴν ψυχὴν ταῖς βασάνοις. τοιοῦτον τῶν βασιλικῶν ἑνὸς τὸ μαρτύριον παίδων ἄξιον ὡς ὄντως καὶ τῆς προσηγορίας· Πέτρος γὰρ ἐκαλεῖτο. οὐ χείρονα δὲ καὶ τὰ κατὰ τὰς λοιπὰς ὄντα, λόγε φειδόμενοι 5
συμμετρίας, παραλείψομεν, τοσοῦτον ἱστορήσαντες, ὡς ὅ γε Δωρόθεος καὶ ὁ Γοργόνιος, ἑτέροις ἅμα πλείοσι τῆς βασιλικῆς οἰκετίας, μετὰ τὰς πολυτρόπους ἀγῶνας βρόχῳ τὴν ζωὴν μεταλλάξαντες, τῆς ἐνθέε νίκης ἀπηνέγκαντο βραβεῖα. ἐν τούτῳ τῆς κατὰ Νικομήδειαν ἐκκλησίας ὁ τηνι- 6
καῦτα προεστὼς Ἄνθιμος διὰ τὴν εἰς Χριστὸν μαρτυρίαν τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται· τούτῳ δὲ πλῆθος ἀθροῦν μαρτύρων προστίθεται, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐν τοῖς κατὰ τὴν Νικομήδειαν βασιλείοις πυρκαϊᾶς ἐν αὐταῖς δὴ
ταῖς ἡμέραις ἀφθείσης, ἣν καθ' ὑπόνοιαν ψευδῆ πρὸς τῶν ἡμετέρων ἐπιχειρηθῆναι λόγου διαδοθέντος, παγγενῆ σωρηδὸν βασιλικῷ νεύματι τῶν τῇδε θεοσεβῶν οἱ μὲν ξίφει κατεσφάττοντο, οἱ δὲ διὰ πυρὸς ἐτελεῦντο. ὅ τε λόγος ἔχει, προθυμίᾳ τινὶ ἀῤῥήτῳ ἄνδρας ἅμα γυναιξὶν ἐπὶ τὴν πυρὰν καθάλλεσθαι· δήσαντες δὲ οἱ δήμιοι ἄλλο τι πλῆθος ἐπὶ σκάφαις
τοῖς θαλαττίοις ἐναπέῤῥιπτον βυθοῖς. τὰς δέ γε βασιλικὰς μετὰ θάνατον 7
παῖδας, γῇ μετὰ τῆς προσηκούσης κηδείας παραδοθέντας, αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς ἀνορύξαντες ἐναποῤῥίψαι θαλάσσῃ καὶ αὐτὰς ᾤοντο δεῖν οἱ νενομισμένοι δεσπόται, ὡς ἂν μὴ ἐν μνήμασιν ἀποκειμένας προσκυνοῖέν τινες, θεὰς δὴ αὐτὰς, ὥς γε ᾤοντο, λογιζόμενοι. καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τῆς Νικομηδείας
κατὰ τὴν ἀρχὴν ἀποτελεσθέντα τῇ διωγμῇ τοιαῦτα. ἐκ εἰς μακρὸν δὲ 8
ἑτέρων κατὰ τὴν Μελιτινὴν ἔτω καλεμένην χώραν, καὶ αὖ πάλιν ἄλλων ἀμφὶ τὴν Συρίαν ἐπιφυῆναι τῇ βασιλείᾳ πεπειραμένων, τὰς πανταχόσε τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας εἱρκταῖς καὶ δεσμοῖς ἐνεῖραι πρόσταγμα ἐφοίτα βασιλικόν. καὶ ἦν ἡ θέα τῶν ἐπὶ τούτοις γινομένων πᾶσαν διήγησιν ὑπερ- 9

---

1. ἀθρῶν *k*, ἄθρων volgo. | 2. ἀνηλίσκετο *aehE*, ἀναλίσκοιτο *cfgikx* prob. *H*b. | 5. παρέδωκε *cfgikxH*b, ἀπέδωκε *aehE*. | ταῖς βασάνοις post ψυχὴν ponunt *cfx*, post αὐταῖς *aeghE*, om. *ik*. | 6. ἄξιον] ἄξιος *g*, ἀξίᾳ conj. *V*a. | 9. οἰκετίας *acefgikBH*b, οἰκετείας *hSVH*. cf. VIII, 2. p. 290, 3 et infra de Mart. Palaest. Praef. §. 1. | 13. ἀθρῶν *k*, ἄθρων volgo. | 16. παγγενῆ *acfE*, παγγενεῖ *hik*, παγγενὶ *eg*. | 18. τινὶ *xH*b, τινὶ καὶ *ci*, θείᾳ τινὶ καὶ *aehi* (a sec. man.) *kE*, τοσαύτῃ θείᾳ τινὶ (om. καὶ) *g*, τινὶ θειοτέρᾳ καὶ *fi* (in marg.). | 22. ἀνορύξαντες] ἀνορύξαντας *eh*. | ᾤοντο] ὡς ᾤοντο *cf*. | 24. δὴ add. *cfikx*, om. *aeghE*. | 26. Μελιτίνην *c*.

αἵρεσα, μυρία πλήθος ἐν παντὶ τόπῳ καθειργνυμένη, καὶ τὰ πανταχῆ δεσμωτήρια, ἀνδροφόνοις καὶ τυμβωρύχοις πάλαι πρότερον ἐπεσκευασμένα, τότε πληρόντων ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἀναγνωστῶν τε καὶ ἐπορκιστῶν, ὡς μηδὲ χώραν ἔτι τοῖς ἐπὶ κακουργίαις κατακρίτοις αὐτόθι λείπεσθαι. αὖθις δ' ἑτέρων τὰ πρῶτα γράμματα ἐπικατειληφότων, ἐν οἷς τὰς κατακλείστους θύσαντας μὲν ἐᾶν βαδίζειν ἐπ' ἐλευθερίας, ἐνισταμένους δὲ μυρίαις καταξαίνειν προστέτακτο βασάνοις, πῶς ἂν πάλιν ἐνταῦθα τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν μαρτύρων ἀριθμήσειέ τις τὸ πλῆθος, καὶ μάλιστα τῶν κατὰ τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὸ Μαύρων ἔθνος, Θηβαΐδα τε καὶ κατ' Αἴγυπτον, ἐξ ἧς καὶ εἰς ἑτέρας ἤδη προελθόντες πόλεις τε καὶ ἐπαρχίας διέπρεψαν τοῖς μαρτυρίοις.

CAP. 7.

Περὶ τῶν κατὰ Φοινίκην Αἰγυπτίων.

(Nic. H. E. VII, 7.)

1 Ἴσμεν γῆν τὰς ἐξ αὐτῶν διαλάμψαντας ἐν Παλαιστίνῃ, ἴσμεν δὲ καὶ τὰς ἐν Τύρῳ τῆς Φοινίκης, ἃς τίς ἰδὼν οὐ κατεπλάγη τὰς ἀναριθμήτους μάστιγας, καὶ τὰς ἐν τέτοις τῶν ὡς ἀληθῶς παραδόξων τῆς θεοσεβείας ἀθλητῶν ἐνστάσεις, τόν τε παραχρῆμα μετὰ τὰς μάστιγας ἐν θηρσὶν αἱμοβόροις ἀγῶνα, καὶ τὰς ἐν τούτῳ παρδάλεων καὶ διαφόρων ἄρκτων, συῶν τε ἀγρίων καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ κεκαυτηριασμένων βοῶν προσβολὰς, καὶ τὰς πρὸς ἕκαστον τῶν θηρίων θαυμασίους τῶν γενναίων 2 ὑπομονάς; οἷς γιγνομένοις καὶ αὐτοὶ παρῆμεν, ὁπηνίκα τῷ μαρτυρηθέντι σωτῆρος ἡμῶν αὐτῷ δὴ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν θείαν δύναμιν ἐπιπαρῆσαν, ἐναργῶς τε αὐτὴν τοῖς μάρτυσιν ἐπιδεικνῦσαν ἱστορήσαμεν, τῶν ἀνθρωποβόρων ἐπὶ πλείονα χρόνον μὴ προσψαύειν μηδὲ πλησιάζειν τοῖς τῶν θεοφιλῶν σώμασιν ἐπιτολμώντων, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τὰς ἄλλας, ὅσοι δήπεθεν ἔξωθεν ἐρεθισμοῖς παρώρμων αὐτὰ, φερομένων, μόνων δὲ τῶν ἱερῶν ἀθλητῶν γυμνῶν ἑστώτων καὶ ταῖς χερσὶ κατασειόντων, ἐπί τε σφᾶς αὐτοὺς ἐπισπωμένων (τοῦτο γὰρ αὐτοῖς ἐκελεύετο πράττειν) μηδ' ὅλως ἐφαπτομένων, ἀλλ' ἴσθ' ὅπη μὲν καὶ ἐπ' αὐτὰς ὁρμώντων, οἷα δὲ πρός τινος θειοτέρας δυνάμεως ἀνακρουομένων καὶ αὖ πάλιν εἰς τὰ πρόσω χωρόν- 3 των. ὃ καὶ εἰς μακρὸν γινόμενον, θαῦμα παρεῖχεν οὐ σμικρὸν τοῖς θεωμένοις, ὥστε ἤδη διὰ τὸ ἄπρακτον τῷ πρώτῳ δεύτερον καὶ τρίτον προσα- 4 φίεσθαι ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ μάρτυρι θηρίον. καταπλαγῆναι δ' ἦν τὴν ἐπὶ

4. post τε add. ἔτι *aegikSB*, om. *cfhVH*. | 5. λείπεσθαι *cefikB*, κατα—λείπεσθαι *ahSVHS*ª.

τούτοις ἀπτόητον τῶν ἱερῶν ἐκείνων καρτερίαν, καὶ τὴν ἐν σώμασι νέοις βεβηκυῖαν καὶ ἀδιάτρεπτον ἔνστασιν. ἑώρας γὰρ ἡλικίαν ἐδ' ὅλων ἐτῶν εἴκοσι δίχα δεσμῶν ἑστῶτος νέου, καὶ τὰς μὲν χεῖρας ἐφαπλοῦντος εἰς σταυροῦ τύπον, ἀκαταπλήκτῳ δὲ καὶ ἀτρεμεῖ διανοίᾳ ταῖς πρὸς τὸ θεῖον σχολαίτατα τεταμένα λιταῖς, μηδ' ὅλως τε μεθισταμένου μηδ' ἀποκλίνοντός ποι τῇ ἔνθα εἱστήκει τόπου, ἄρκτων καὶ παρδάλεων θυμῷ καὶ θανάτῳ πνεόντων σχεδὸν αὐτῆς καθαπτομένων αὐτῇ τῆς σαρκὸς, ἀλλ' ἐκ οἷδ' ὅπως θείᾳ καὶ ἀποῤῥήτῳ δυνάμει μονονεχὶ φραττομένων τὸ στόμα, καὶ αὖθις παλινδρομούντων εἰς τὸπίσω. καὶ ἕτος μὲν ἦν τοιοῦτός τις ἦν. πάλιν δ' ἂν ἑτέρας εἶδες, πέντε γὰρ οἱ πάντες ἐτύγχανον, ἠγριωμένῳ ταύρῳ παραβληθέντας, ὃς τὲς μὲν ἄλλες τῶν ἔξωθεν προσιόντων τοῖς κέρασιν εἰς τὸν ἀέρα ῥίπτων διεσπάραττεν, ἡμιθνῆτας αἱρεσθαι καταλιπών, ἐπὶ μόνης δὲ θυμῷ καὶ ἀπειλῇ τὲς ἱερὲς ὁρμῶν μάρτυρας ἐδὲ πλησιάζειν αὐτοῖς οἷός τε ἦν, κυρίττων δὲ τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς κέρασι τῇδε κἀκεῖσε χρώμενος καὶ διὰ τὲς ἀπὸ τῶν καυτήρων ἐρεθισμὲς θυμοῦ καὶ ἀπειλῆς πνέων εἰς τὸπίσω πρὸς τῆς ἱερᾶς ἀνθείλκετο προνοίας, ὡς μηδὲ τότε μηδὲν μηδαμῶς αὐτὲς ἀδικήσαντος, ἕτερα ἄττα αὐτοῖς ἐπαφίεσθαι θηρία. τέλος δὴ ἦν μετὰ τὰς δεινὰς καὶ ποικίλας τότων προσβολὰς ξίφει κατασφαγέντες οἱ πάντες, ἀντὶ γῆς καὶ τάφων τοῖς θαλατίοις παραδίδονται κύμασι.

CAP. 8.

Περὶ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον.

(Nic. H. E. VII, 8.)

Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ ἀγὼν τῶν κατὰ Τύρον τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἄθλες ἐνδειξαμένων Αἰγυπτίων. θαυμάσειε δ' ἄν τις αὐτῶν καὶ τὲς ἐπὶ τῆς οἰκείας γῆς μαρτυρήσαντας, ἔνθα μυρίοι τὸν ἀριθμὸν ἄνδρες ἅμα γυναιξὶ καὶ παισὶν, ὑπὲρ τῆς τῇ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίας τῇ προσκαίρῳ ζῇν καταφρονήσαντες, διαφόρες ὑπέμειναν θανάτες, οἱ μὲν αὐτῶν μετὰ ξεσμὲς καὶ στρεβλώσεις μάστιγάς τε χαλεπωτάτας καὶ μυρίας ἄλλας ποικίλας καὶ φρικτὰς ἀκῆσαι βασάνες πυρὶ παραδοθέντες, οἱ δὲ πελάγει καταβροχισθέντες, ἄλλοι δὲ εὐθαρσῶς τοῖς ἀποτέμνεσι τὰς ἑαυτῶν προτείναντες κεφαλὰς, οἱ δὲ καὶ ἐναποθανόντες ταῖς βασάνοις, ἕτεροι δὲ λιμῷ διαφθαρέντες, καὶ ἄλλοι πάλιν ἀνασκολοπισθέντες, οἱ μὲν κατὰ τὸ

---

7. post πνεόντων add. καὶ *acfSVH*, om. *eghikB*. | 15. ἀπὸ om. *VH*. | 31. καταβροχισθέντες *C*, καταβροχθισθέντες de Zimmermanni conj. *H*. | προτείναντες *c*.

σύνηθες τοῖς κακέργοις, οἱ δὲ καὶ χειρόνως ἀνάπαλιν κατωκάρα προσηλωθέντες, τηρέμενοί τε ζῶντες, εἰσότε καὶ ἐπ' αὐτῶν ἰκρίων λιμῷ διαφθαρεῖεν.

CAP. 9.

Περὶ τῶν κατὰ Θηβαΐδα.

(Nic. H. E. VII, 8.)

1 *Πάντα δ' ὑπεραίρει λόγον καὶ ἃς ὑπέμειναν αἰκίας καὶ ἀλγηδόνας οἱ κατὰ Θηβαΐδα μάρτυρες, ὀστράκοις ἀντὶ ὀνύχων ὅλον τὸ σῶμα μέχρις ἀπαλλαγῆς τῆ βίᾳ καταξαινόμενοι, γύναιά τε τοῖν ποδοῖν ἐξ ἑνὸς ἀποδεσμέμενα, μετέωρά τε καὶ διαείρια κάτω κεφαλὴν μαγγάνοις τισὶν εἰς ὕψος ἀνελκόμενα, γυμνοῖς τε παντελῶς καὶ μηδ' ἐπικεκαλυμμένοις τοῖς* 10
2 *σώμασι θέαν ταύτην αἰσχίστην καὶ πάντων ὠμοτάτην καὶ ἀπανθρωποτάτην τοῖς ὁρῶσιν ἅπασι παρεσχημένα. ἄλλοι δ' αὖ πάλιν δένδρεσι καὶ πρέμνοις ἐναπέθνησκον δεσμέμενοι· τὲς γὰρ μάλιστα στερρότατες τῶν κλάδων μηχαναῖς τισιν ἐπὶ ταὐτὸν συνέλκοντες, εἰς ἑκάτερά τε τέτων τὰ τῶν μαρτύρων ἀποτείνοντες σκέλη, εἰς τὴν ἑαυτῶν ἠφίεσαν τὲς κλάδες* 15
3 *φέρεσθαι φύσιν, ἀθρῆν τῶν μελῶν διασπασμὸν καθ' ὧν ταῦτ' ἐνεχείρεν ἐπινοῦντες. καὶ ταῦτά γε πάντα ἐνηργεῖτο ἐκ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας ἢ χρόνον τινὰ βραχύν, ἀλλ' ἐπὶ μακρὸν ὅλων ἐτῶν διάστημα, ὁτὲ μὲν πλειόνων ἢ δέκα, ὁτὲ δὲ ὑπὲρ τὲς εἴκοσι τὸν ἀριθμὸν ἀναιρεμένων· ἄλλοτε δὲ ἐχ ἧττον καὶ τριάκοντα, ἤδη δὲ ἐγγύς πε καὶ ἑξήκοντα, καὶ πάλιν ἄλλοτε* 2
4 *ἑκατὸν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἄνδρες ἅμα κομιδῇ νηπίοις καὶ γυναιξὶν ἐκτείνοντο, ποικίλαις καὶ ἐναλλαττούσαις τιμωρίαις καταδικαζόμενοι. ἱστορήσαμεν δὲ καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῶν τόπων γενόμενοι πλείες ἀθρόως κατὰ μίαν ἡμέραν τὲς μὲν τῆς κεφαλῆς ἀποτομὴν ὑπομείναντας, τὲς δὲ τὴν διὰ πυρὸς τι-*
5 *μωρίαν· ὡς ἀμβλύνεσθαι φονεύοντα τὸν σίδηρον, ἀτονῦντά τε διαθλᾶσθαι, αὐτὲς δὲ τὲς ἀναιρῦντας ἀποκάμνοντας ἀμοιβαδὸν ἀλλήλες διαδέχεσθαι. ὅτε καὶ θαυμασιωτάτην ὁρμὴν, θείαν τε ὡς ἀληθῶς δύναμιν καὶ προθυμίαν τῶν εἰς τὸν Χριστὸν τῆ θεῆ πεπιστευκότων συνεωρῶμεν. ἅμα γῦν τῇ κατὰ τῶν προτέρων ἀποφάσει ἐπεπήδων ἄλλοθεν ἄλλοι τῷ πρὸ τῆ δικαστῆ βήματι, Χριστιανὲς σφᾶς ὁμολογῦντες, ἀφροντίστως μὲν* 3
πρὸς τὰ δεινὰ καὶ τὲς τῶν πολυειδῶν βασάνων τρόπες διακείμενοι, ἀκαταπλήκτως δὲ παῤῥησιαζόμενοι ἐπὶ τῇ εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείᾳ, μετά τε χαρᾶς καὶ γέλωτος καὶ εὐφροσύνης τὴν ὑστάτην ἀπόφασιν τῆ

---

7. *σῶμα ef*, *σῶμα καὶ* volgo. | 16. *ἀθρῆν k*, *ἄθρων* volgo. | 22. post *τιμωρίαις* add. *θανάτῳ cfik*, om. *aeghE*. | 26. *δὲ cfik*, *τε* volgo. | 30. *σφᾶς*] *σφᾶς αὐτὲς h*.

θανάτῳ καταδεχόμενοι, ὥστε ψάλλειν καὶ ὕμνους καὶ εὐχαριστίας εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν μέχρις αὐτῆς ἐσχάτης ἀναπέμπειν ἀναπνοῆς. θαυμάσιοι 6
μὲν ἦν καὶ ἕτοι, ἐξαιρέτως δὲ ἐκεῖνοι θαυμασιώτεροι, οἱ πλούτῳ μὲν καὶ εὐγενείᾳ καὶ δόξῃ, λόγῳ τε καὶ φιλοσοφίᾳ διαπρέψαντες, πάντα γε μὴν δεύτερα θέμενοι τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας καὶ τῆς εἰς τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πίστεως· οἷος Φιλόρωμος ἦν, ἀρχήν τινα οὐ τὴν 7
τυχοῦσαν τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν βασιλικῆς διοικήσεως ἐγκεχειρισμένος, ὃς μετὰ τοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς τιμῆς ὑπὸ στρατιώταις δορυφορούμενος ἑκάστης ἀνεκρίνετο ἡμέρας· Φιλέας τε τῆς Θμουϊτῶν ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, διαπρέψας ἀνὴρ ταῖς κατὰ τὴν πατρίδα πολιτείαις τε καὶ λειτουργίαις, ἔν τε τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν λόγοις· οἳ καὶ μυρίων ὅσων πρὸς 8
αἵματός τε καὶ τῶν ἄλλων φίλων ἀντιβολούντων, ἔτι μὴν τῶν ἐπ' ἀξίας ἀρχόντων, πρὸς δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ δικαστοῦ παρακαλοῦντος, ὡς ἂν αὐτῶν οἴκτον λάβοιεν, φειδώ τε παίδων καὶ γυναικῶν ποιήσαιντο, ἐδαμῶς πρὸς τῶν τοσούτων ἐπὶ τὸ φιλοζωῆσαι μὲν ἑλέσθαι, καταφρονῆσαι δὲ τῶν περὶ ὁμολογίας καὶ ἀρνήσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν θεσμῶν ὑπήχθησαν, ἀνδρείῳ δὲ λογισμῷ καὶ φιλοσόφῳ, μᾶλλον δὲ εὐσεβεῖ καὶ φιλοθέῳ ψυχῇ, πρὸς πάσας τοῦ δικαστοῦ τάς τε ἀπειλὰς καὶ τὰς ὕβρεις ἐνστάντες, ἄμφω τὰς κεφαλὰς ἀπετμήθησαν.

CAP. 10.

Φιλέου μάρτυρος περὶ τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν πεπραγμένων ἔγγραφοι διδασκαλίαι.
(Nic. H. E. VII, 9.)

Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἔξωθεν μαθημάτων ἕνεκα πολλοῦ λόγου ἄξιον γε- 1
νέσθαι τὸν Φιλέαν ἔφαμεν, αὐτὸς ἑαυτῷ παρίτω μάρτυς, ἅμα μὲν ἑαυτὸν ὅστις ποτ' ἦν ἐπιδείξων, ἅμα δὲ καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ συμβεβηκότα μαρτύρια ἀκριβέστερον μᾶλλον ἢ ἡμεῖς ἱστορήσων διὰ τούτων τῶν λέξεων· „τούτων ἁπάντων ὑποδειγμάτων ἡμῖν καὶ ὑπογραμμῶν καὶ 2
„καλῶν γνωρισμάτων ἐν ταῖς θείαις καὶ ἱεραῖς γραφαῖς κειμένων, ἐδὲν „μελλήσαντες οἱ μακάριοι σὺν ἡμῖν μάρτυρες, τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα πρὸς „τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν καθαρῶς τείναντες, καὶ τὸν ἐπ' εὐσεβείᾳ θά- „νατον ἐν νῷ λαβόντες, ἀπρὶξ τῆς κλήσεως εἴχοντο, τὸν μὲν κύριον ἡμῶν „Ἰησοῦν Χριστὸν εὑρόντες ἐνανθρωπήσαντα δι' ἡμᾶς, ἵνα πᾶσαν μὲν

---

13. ἀρχόντων e margine irrepsisse recte existimat V^a et uncis inclusit *H.* | 14. ποιήσαιντο *xS*, ποιήσοιντο ceteri. | 18. πάσας *c*, ἁπάσας volgo. | 27. τούτων *πλ.*] huic fragmento titulum praeponunt hunc: ἀπὸ τῶν Φιλέα πρὸς Θμουΐτας γραμμάτων *ae*, om. *cdfgx*, in margine ponunt *bik.* | 29. post μακάριοι add. οἱ ^{a}*ehSVH*, om. *cfgikR*^{a}*B.* | 30. εὐσεβείᾳ *aehikE*, εὐσεβείας *cfx.*

τίαν ἐκκόψῃ, ἐφόδια δὲ τῆς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν εἰσόδου ἡμῖν
θηται· οὐ γὰρ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν
ωσε μορφὴν δέλε λαβών, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἑαυτὸν
πείνωσεν ἕως θανάτε, θανάτε δὲ σταυροῦ. διὸ καὶ ζηλώσαντες τὰ
ζονα χαρίσματα οἱ χριστοφόροι μάρτυρες πάντα μὲν πόνον καὶ παν-
ίας ἐπινοίας αἰκισμῶν ἐκ εἰσάπαξ, ἀλλ' ἤδη καὶ δεύτερόν τινες ὑπέ-
ειναν, πάσας δὲ ἀπειλὰς οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις τῶν δορυ-
φόρων κατ' αὐτῶν φιλοτιμυμένων, ἐκ ἐνεδίδεν τὴν γνώμην, διὰ τὸ τὴν
τελείαν ἀγάπην ἔξω βάλλειν τὸν φόβον. ὧν καταλέγειν τὴν ἀρετὴν καὶ
„τὴν ἐφ' ἑκάστῃ βασάνῳ ἀνδρείαν, τίς ἂν ἀρκέσειε λόγος; ἀνέσεως γὰρ
„ἄσης ἅπασι τοῖς βελομένοις ἐνυβρίζειν, οἱ μὲν ξύλοις ἔπαιον, ἕτεροι
„δὲ ῥάβδοις, ἄλλοι δὲ μάστιξιν, ἕτεροι δὲ πάλιν ἱμᾶσιν, ἄλλοι δὲ σχοι-
„νίοις. καὶ ἦν ἡ θέα τῶν αἰκισμῶν ἐνηλλαγμένη, καὶ πολλὴν τὴν ἐν
„αὐτῇ κακίαν ἔχουσα. οἱ μὲν γὰρ ὀπίσω τὼ χεῖρε δεθέντες περὶ τὸ ξύλον
„ἐξηρτῶντο, καὶ μαγγάνοις τισὶ διετείνοντο πᾶν μέλος, εἶθ' ἕτως διὰ
„παντὸς τε σώματος ἐπῆγον ἐκ κελεύσεως οἱ βασανισταὶ, οὐ καθάπερ
„τοῖς φονεῦσιν ἐπὶ τῶν πλευρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς γαστρὸς καὶ κνη-
„μῶν καὶ παρειῶν τοῖς ἀμυντηρίοις ἐκόλαζον· ἕτεροι δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς
„μιᾶς χειρὸς ἐξηρτημένοι αἰωρεῦντο, πάσης ἀλγηδόνος δεινοτέραν τὴν ἀπὸ
„τῶν ἄρθρων καὶ μελῶν τάσιν ἔχοντες· ἄλλοι δὲ πρὸς τοῖς κίοσιν ἀντι-
„πρόσωποι ἐδοῦντο, οὐ βεβηκόσι τοῖς ποσὶ, τῷ δὲ βάρει τε σώματος
„βιαζομένων μετὰ τάσεως ἀνελκομένων τῶν δεσμῶν. καὶ τοῦθ' ὑπέμενον,
„ἐκ ἐφ' ὅσον προσδιελέγετο ἀὸ' αὐτοῖς ἐσχόλαζεν ὁ ἡγεμὼν, ἀλλὰ μονον-
„σχὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. ὅτε γὰρ καὶ ἐφ' ἑτέρες μετέβαινε, τοῖς προ-
„τέροις κατελίμπανεν ἐφεδρεύειν τὰς τῇ ἐξουσίᾳ αὐτῆ ὑπηρετεμένας, εἴ
„πέ τις ἡττηθεὶς τῶν βασάνων ἐνδιδόναι ἐδόκει, ἀφειδῶς δὲ κελεύων καὶ
„τοῖς δεσμοῖς προσιέναι, καὶ μετὰ ταῦτα ψυχορῥαγοῦντας αὐτὰς κατατι-
„θεμένες εἰς τὴν γῆν ἕλκεσθαι· οὐ γὰρ εἶναι κἂν μέρος φροντίδος αὐ-
„τοῖς περὶ ἡμῶν, ἀλλ' ἕτω καὶ διανοεῖσθαι καὶ πράττειν, ὡς μηκέτ' ὄν-
„των, ταύτην δευτέραν βάσανον ἐπὶ ταῖς πληγαῖς τῶν ὑπεναντίων
„ἐφευρόντων. ἦσαν δὲ οἱ καὶ μετὰ τὰς αἰκισμὰς ἐπὶ τῆ ξύλε κείμενοι
„διὰ τῶν τεσσάρων ὀπῶν διατεταμένοι ἄμφω τὼ πόδε, ὡς καὶ κατ'

---

6. ἐπινοίας αἰκ. *cfgikN*, αἰκ. ἐπ. *aehE*. | 10. ἑκάστῃ *aehikE*, ἑπάστῳ *cfgN*. | 11. ἔπαιον *aehikNSB*, ἐπαίοντο *cfVH*. | 28. φροντίδος αὐτοῖς *eefgik*, αὐτοῖς φρ. *aeE*. | 29. καὶ *aefghikxNVB*, ἐδόκουν *bedH*. | 32. τεσσάρων *aaNE*, om. *cfhikx*. „Si Eusebius scripsit τῶν δ' ὀπῶν, facilior erat librario- substitutio vocis ποδῶν pro ὀτῶν in c.“ Burt. | ὀτῶν] ποδῶν *cx*.

„ἀνάγκην αὐτὸς ἐπὶ τῶ ξύλῳ ὑπτίους εἶναι, μὴ δυναμένους διὰ τὸ ἕναυλα
„τὰ τραύματα ἀπὸ τῶν πληγῶν καθ' ὅλου τοῦ σώματος ἔχειν· ἕτεροι δὲ
„εἰς τέδαφος ῥιφέντες ἔκειντο ὑπὸ τῆς τῶν βασάνων ἀθρόας προσβολῆς,
„δεινοτέραν τὴν ὄψιν τῆς ἐνεργείας τοῖς ὁρῶσι παρέχοντες, ποικίλας καὶ
„διαφόρους ἐν τοῖς σώμασι φέροντες τῶν βασάνων τὰς ἐπινοίας. τούτων 9
„ἔτως ἐχόντων, οἱ μὲν ἐναπέθνησκον ταῖς βασάνοις, τῇ καρτερίᾳ καται-
„σχύναντες τὸν ἀντίπαλον, οἱ δὲ ἡμιθνῆτες ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ συγκλειό-
„μενοι μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ταῖς ἀλγηδόσι συνεχόμενοι ἐτελειοῦντο, οἱ
„δὲ λοιποὶ τῆς θεραπείας ἀνακτήσεως τυχόντες τῷ χρόνῳ καὶ τῇ τῆς
„φυλακῆς διατριβῇ θαρσαλεώτεροι ἐγίνοντο. ἔτω γοῦν ἡνίκα προσετέτακτο 10
„αἱρέσεως κειμένης, ἢ ἐφαψάμενον τῆς ἐναγοῦς θυσίας ἀνενόχλητον εἶναι,
„τῆς ἐπαράτου ἐλευθερίας παρ' αὐτῶν τυχόντα, ἢ μὴ θύοντα τὴν ἐπὶ
„θανάτῳ δίκην ἐκδέχεσθαι, ἐδὲν μελλήσαντες ἀσμένως ἐπὶ τὸν θάνατον
„ἔχώρεν· ἦδεσαν γὰρ τὰ ὑπὸ τῶν ἱερῶν γραφῶν ἡμῖν προορισθέντα. ὁ
„γὰρ θυσιάζων, φησὶ, θεοῖς ἑτέροις ἐξολοθρευθήσεται, καί· ὅτι ἐκ ἔσον-
„ταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.“ τοιαῦται τοῦ ὡς ἀληθῶς φιλοσόφου τε 11
ἐμοῦ καὶ φιλοθέου μάρτυρος αἱ φωναί, ἃς πρὸ τῆς τελευταίας ἀποφάσεως
ὑπὸ τὴν δεσμωτικὴν ἔθ' ὑπάρχων τάξιν τοῖς κατὰ τὴν αὐτοῦ παροικίαν
ἀδελφοῖς ἐπεστάλκει, ἅμα μὲν τὰ ἐν οἷς ἦν ἀνατιθέμενος, ἅμα δὲ καὶ
παρορμῶν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἀπρὶξ ἔχεσθαι καὶ μετ' αὐτὸν ὅσον ἔπω τελειω-
θησόμενον τῆς ἐν Χριστῷ θεοσεβείας. ἀλλὰ τί χρὴ πολλὰ λέγειν, καὶ 12
καινοτέρας ἐπὶ καινοτέραις τῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην θεοπρεπῶν μαρτύρων
ἀθλήσεις παρατίθεσθαι, καὶ μάλιστα τῶν ἐκεῖτι μὲν κοινῷ νόμῳ, πολέμου
δὲ τρόπῳ πεπολιορκημένων;

CAP. 11.

Περὶ τῶν κατὰ Φρυγίαν.
(Nic. H. E. VII, 10.)

Ἤδη γοῦν ὅλην Χριστιανῶν πολίχνην αὐτανδρον ἀμφὶ τὴν Φρυγίαν 1
ἐν κύκλῳ περιβαλόντες ὁπλῖται, πῦρ τε ὑφάψαντες, κατέφλεξαν αὐτοὺς
ἅμα νηπίοις καὶ γυναιξὶ, τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἐπιβοωμένους· ὅτι δὴ παν-
δημεὶ πάντες οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες, λογιστής τε αὐτὸς καὶ στρατηγὸς

---

15. φησὶ — Exod. 22, 20. | ἐκ ἔσονταί — Exod. 20, 3. | 17. τῆς add. *cfg*, om. *aehikE*. | 19. τὰ add. *acefgikxSBH*^{b}, om. *VH*. | 30. τὸν ἐπὶ π. θεὸν *hB*, τὸν ἐπὶ π. θεὸν Χριστὸν *cfxSVH*, τὸν Χριστὸν (om. ἐπὶ π. θεὸν) *aegik* prob. *H*^{b}. | ἐπιβοωμένους *cefVH*, ἐπιβοωμένοις *agikSB*, μαρτυρομένοις *h*. | 31. στρατηγὸς *aefhNE*, στρατηγοὶ *cik*.

αὐτῷ περιβόητος Γοργόνιος, καὶ ὅσοι τῆς αὐτῆς ὁμοίως τούτοις ἠξίωντο
5 διὰ τὸν τῆ θεῆ λόγον τιμῆς. οἵας τε καὶ τὰς καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν
ἄρχοντας παρὰ πᾶσιν ἐπιτρόποις καὶ ἡγεμόσιν ἀποδοχῆς ἦν ὁρᾶν ἀξιε-
μένης! πῶς δ' ἄν τις διαγράψειε τὰς μυριάνδρους ἐκείνας ἐπισυναγωγὰς
καὶ τὰ πλήθη τῶν κατὰ πᾶσαν πόλιν ἀθροισμάτων, τάς τε ἐπισήμους 5
ἐν τοῖς προσευκτηρίοις συνδρομάς, ὧν δὴ ἕνεκα μηδαμῶς ἔτι τοῖς πα-
λαιοῖς οἰκοδομήμασιν ἀρκέμενοι εὐρείας εἰς πλάτος ἀνὰ πάσας τὰς πόλεις
6 ἐκ θεμελίων ἀνίστων ἐκκλησίας. ταῦτα δὲ τοῖς χρόνοις προϊόντα, ὁσημ-
μέραι τε εἰς αὔξησιν καὶ μέγεθος ἐπιδιδόντα ἀδεὶς ἀνεῖργε φθόνος, ἀδέ
τις δαίμων πονηρὸς οἷός τε ἦν βασκαίνειν ἀδ' ἀνθρώπων ἐπιβλαῖς κω- 10
λύειν, ἐς ὅσον ἡ θεία καὶ ὑράνιος χεὶρ ἔσκεπέ τε καὶ ἐφρούρει οἷα δὴ
7 ἄξιον ὄντα τὸν ἑαυτῆς λαόν· ὡς δὲ ἐκ τῆς ἐπὶ πλέον ἐλευθερίας ἐπὶ
χαυνότητα καὶ νωθρίαν τὰ καθ' ἡμᾶς μετηλλάττετο, ἄλλων ἄλλοις
διαφθονουμένων καὶ διαλοιδορουμένων, καὶ μονονουχὶ ἡμῶν αὐτῶν ἑαυτοῖς
προσπολεμόντων ὅπλοις, εἰ ἔτω τύχοι, καὶ δόρασι τοῖς διὰ λόγων, ἀρ- 15
χόντων τε ἄρχουσι προσρηγνύντων, καὶ λαῶν ἐπὶ λαοὺς καταστασιαζόντων,
τῆς τε ὑποκρίσεως ἀφάτου καὶ τῆς εἰρωνείας ἐπὶ πλεῖστον ὅσον κακίας
προϊούσης, ἡ μὲν δὴ θεία κρίσις, οἷα φίλον αὐτῇ, πεφεισμένως, τῶν ἀθροι-
σμάτων ἔτι συγκροτουμένων, ἠρέμα καὶ μετρίως τὴν αὐτῆς ἐπισκοπὴν ἀνε-
8 κίνει, ἐκ τῶν ἐν στρατείαις ἀδελφῶν καταρχομένου τοῦ διωγμοῦ. ὡς δ' ἀνε- 20
παισθήτως ἔχοντες ἐχ ὅπως εὐμενὴς καὶ ἵλεως καταστήσεσθαι τὸ θεῖον
προὐθυμούμεθα, οἷα δέ τινες ἄθεοι ἀφρόντιστα καὶ ἀνεπίσκοπα τὰ καθ'
ἡμᾶς ἡγούμενοι ἄλλας ἐπ' ἄλλαις προσετίθεμεν κακίας, οἵ τε δοκοῦντες
ἡμῶν ποιμένες τὸν τῆς θεοσεβείας θεσμὸν παρωσάμενοι ταῖς πρὸς ἀλλή-
λους ἀνεφλέγοντο φιλονεικίαις, αὐτὰ δὴ ταῦτα μόνα, τὰς ἔριδας καὶ τὰς 25
ἀπειλὰς τόν τε ζῆλον καὶ τὸ πρὸς ἀλλήλους ἔχθος τε καὶ μῖσος ἐπαύ-
ξοντες, οἷά τε τυραννίδας τὰς φιλαρχίας ἐκθύμως διεκδικοῦντες, τότε δή,
τότε κατὰ τὴν φάσκουσαν τῷ Ἱερεμίᾳ φωνὴν „ἐγνόφωσεν ἐν ὀργῇ αὐτῆ
Κύριος τὴν θυγατέρα Σιών, καὶ κατέῤῥιψεν ἐξ ὑρανῆ εἰς γῆν δόξασμα
Ἰσραὴλ, ἐκ ἐμνήσθη τε ὑποποδίου ποδῶν αὐτῆ ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτῆ· ἀλλὰ 30
καὶ κατεπόντισε Κύριος πάντα τὰ ὡραῖα Ἰσραὴλ, καὶ καθεῖλε πάντας
9 τοὺς φραγμοὺς αὐτῆ," κατά τε τὰ ἐν ψαλμοῖς προθεσπισθέντα „κατέ-
στρεψε τὴν διαθήκην τῆ δούλῃ αὐτῆ, καὶ ἐβεβήλωσεν εἰς γῆν διὰ τῆς τῶν

---

3. post ἀποδοχῆς add. καὶ θεραπείας καὶ δεξιώσεως οὐ τῆς τυχούσης a e E, om. codd. reliqui. | 4. συναγωγὰς h. | 25. ἔρεις c f x, ἔριδας volgo. | 27. τε post οἷα om. h. | 28. Ἱερεμίᾳ — Thren. 2, 1. 2. | 32. ἐν ψαλμοῖς — Ps. 88 (89), 40 seqq.

ἐκκλησιῶν καθαιρέσεως τὸ ἁγίασμα αὐτῆ, καὶ καθεῖλε πάντας τὰς φραγμὰς αὐτῆ, ἔθετο τὰ ὀχυρώματα αὐτῆ δειλίαν· διήρπασάν τε τὰ πλήθη τῆ λαῆ πάντες οἱ διοδεύοντες ὁδόν, καὶ δὴ ἐπὶ τέτοις ὄνειδος ἐγενήθη τοῖς γείτοσιν αὐτῆ. ὕψωσε γὰρ τὴν δεξιὰν τῶν ἐχθρῶν αὐτῆ, καὶ ἀπέστρεψε τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτῆ, καὶ οὐκ ἀντελάβετο αὐτῆ ἐν τῷ πολέμῳ· ἀλλὰ καὶ κατέλυσεν ἀπὸ καθαρισμῆ αὐτὸν, καὶ τὸν θρόνον αὐτῆ εἰς τὴν γῆν κατέῤῥαξεν· ἐσμίκρυνέ τε τὰς ἡμέρας τῆ χρόνε αὐτῆ, καὶ ἐπὶ πᾶσι κατέχεεν αὐτῆ αἰσχύνην."

CAP. 2.

Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν καθαιρέσεως.
(Nic. H. E. VII, 3.)

Συντετέλεσται δῆτα καθ' ἡμᾶς πάντα, ὁπηνίκα τῶν μὲν προσευκτηρίων τὰς οἴκες ἐξ ὕψες εἰς ἔδαφος αὐτοῖς θεμελίοις καταῤῥιπτεμένες, τὰς δὲ ἐνθέες καὶ ἱερὰς γραφὰς κατὰ μέσας ἀγορὰς πυρὶ παραδιδομένας αὐτοῖς ἐπείδομεν ὀφθαλμοῖς, τύς τε τῶν ἐκκλησιῶν ποιμένας αἰσχρῶς ὧδε κἀκεῖσε κρυπταζομένες, τὲς δὲ ἀσχημόνως ἁλισκομένες, καὶ πρὸς τῶν ἐχθρῶν καταπαιζομένες, ὅτε καὶ κατ' ἄλλον προφητικὸν λόγον „ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας, καὶ ἐπλάνησεν αὐτὲς ἐν ἀβάτῳ καὶ οὐκ ὁδῷ." ἀλλὰ τέτων μὲν οὐχ ἡμέτερον διαγράφειν τὰς ἐπὶ τέλει σκυθρωπὰς συμφορὰς, ἐπεὶ καὶ τὰς πρόσθεν τῆ διωγμῆ διαστάσεις τε αὐτῶν εἰς ἀλλήλες καὶ ἀτοπίας οὐχ ἡμῖν οἰκεῖον μνήμῃ παραδιδόναι. διὸ καὶ πλέον ὠδὲν ἱστορῆσαι περὶ αὐτῶν διέγνωμεν, ἢ δι' ὧν ἂν τὴν θείαν δικαιώσαιμεν κρίσιν. ἐκᾶν δὲ τῶν πρὸς τῆ διωγμῆ πεπειραμένων, ἢ τῶν εἰς ἅπαν τῆς σωτηρίας νεναυαγηκότων, αὐτῆ τε γνώμῃ τοῖς τῆ κλύδωνος ἐναποῤῥιφέντων βυθοῖς, μνήμην ποιήσασθαι προήχθημεν, μόνα δὲ ἐκεῖνα τῆ καθόλε προσθήσομεν ἱστορίᾳ, ἃ πρώτοις μὲν ἡμῖν αὐτοῖς, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς γένοιτ' ἂν πρὸς ὠφελείας. ἴωμεν ὅν ἐντεῦθεν ἤδη, τὺς ἱερὺς ἀγῶνας τῶν τῆ θεῆ λόγε μαρτύρων ἐν ἐπιτομῆ διαγράψοντες. ἔτος τῆτο ἦν ἐννεακαιδέκατον τῆς Διοκλητιανῆ βασιλείας, Δύστρος μὴν, (λέγοιτο δ' ἂν ὕτος Μάρτιος κατὰ Ῥωμαίες), ἐν ᾧ τῆς τῆ σωτηρίε πάθες ἑορτῆς

3. διοδεύοντες] διαπορευόμενοι *h*. | 4. ἐχθρῶν] θλιβόντων *h*. | 6. αὐτὸν *cghiNVH*, αὐτῆ *aefi* (in marg.) *kSB*. | 12. δῆτα *cghikVHB*, δὴ τὰ *aefS*. | πάντα *cfx*, ἅπαντα volgo. | 13. καταῤῥιπτεμένες *C*, καταῤῥιπτομένες *S Reading.* (in Corrig.) *H.* cf. p. 267, 18. | 15. post ποιμένας add. ὡς μὲν *nH*. | 17. λόγον om. *H*. — Locus est Ps. 106 (107), 40. | 18. post ἄρχοντας add. αὐτῶν *aeSV*. | 19. τὰς ἐπὶ τέλει om. *h*. | 22. αὐτῶν] αὐτὸν *H*. | διέγνωμεν *cfgikB*, ἔγνωμεν *aehSVH*. | 28. ἔτος τῆτο *κτλ*. — cf. Eus. de Mart. Palaest. Praef.

ἐπελαυνέσης ἥπλωτο πανταχόσε βασιλικὰ γράμματα, τὰς μὲν ἐκκλησίας εἰς ἔδαφος φέρειν, τὰς δὲ γραφὰς ἀφανεῖς πυρὶ γενέσθαι προστάττοντα, καὶ τὺς μὲν τιμῆς ἐπειλημμένους ἀτίμους, τὺς δὲ ἐν οἰκετείαις, εἰ ἐπιμένοιεν τῇ τῶ Χριστιανισμῶ προθέσει, ἐλευθερίας στερεῖσθαι προαγορεύοντα. καὶ ἡ μὲν πρώτη καθ' ἡμῶν γραφὴ τοιαύτη τις ἦν· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἑτέρων ἐπιφοιτησάντων γραμμάτων προσετάττετο, τὺς τῶν ἐκκλησιῶν προέδρους πάντας τὺς κατὰ πάντα τόπον πρῶτα μὲν δεσμοῖς παραδίδοσθαι, εἶθ' ὕστερον πάσῃ μηχανῇ θύειν ἐξαναγκάζεσθαι.

CAP. 3.

Περὶ τοῦ τρόπου τῶν κατὰ τὸν διωγμὸν ἠγωνισμένων.

(Nic. H. E. VII, 4.)

Τότε δὴ ἦν, τότε πλεῖστοι μὲν ὅσοι τῶν ἐκκλησιῶν ἄρχοντες, δειναῖς αἰκίαις προθύμως ἐναθλήσαντες, μεγάλων ἀγώνων ἱστορίας ἐπεδείξαντο, μυρίοι δ' ἄλλοι τὴν ψυχὴν ὑπὸ δειλίας προναρκήσαντες προχείρως ἅτως ἀπὸ πρώτης ἐξησθένησαν προσβολῆς, τῶν δὲ λοιπῶν ἕκαστος εἴδη διάφορα βασάνων ἐνήλλαττεν, ὁ μὲν μάστιξιν αἰκιζόμενος τὸ σῶμα, ὁ δὲ στρεβλώσεσι καὶ ξεσμοῖς ἀνυπομονήτοις τιμωρέμενος, ἐφ' οἷς ἤδη τινὲς ἐκ αἴσιον ἀπηνέγκαντο τῇ βίᾳ τέλος. ἄλλοι δ' αὖ πάλιν ἄλλως τὸν ἀγῶνα διεξήγεσαν· ὁ μὲν γάρ τις ἑτέρων βίᾳ συνωθέντων καὶ ταῖς παμμιάροις καὶ ἀνάγνοις προσαγόντων θυσίαις ὡς τεθνκὼς ἀπηλλάττετο, καὶ εἰ μὴ τεθνκὼς ἦν, ὁ δὲ μηδ' ὅλως προσπελάσας, μηδέ τινος ἐναγῆς ἁψαμένος, εἰρηκότων δ' ἑτέρων ὅτι τεθνκοι, σιωπῇ φέρων τὴν συκοφαντίαν ἀπῄει, ἄλλος ἡμιθανὴς αἰρόμενος ὡσὰν ἤδη νεκρὸς ἐρρίπτετο. καί τις αὖ πάλιν ἐπ' ἐδάφους κείμενος μακρὰν ἐσύρετο τοῖν ποδοῖν, ἐν τεθνκόσιν αὐτοῖς λελογισμένος· ὁ δέ τις ἐβόα, καὶ μεγάλῃ διεμαρτύρετο φωνῇ τῆς θυσίας τὴν ἄρνησιν· καὶ ἄλλος Χριστιανὸς εἶναι ἐκεκράγει, τῇ τῶ σωτηρίω προσρήματος ὁμολογίᾳ λαμπρυνόμενος· ἕτερος τὸ μὴ τεθνκέναι μήτε θύσειν ποτὲ διετείνετο. ὅμως δ' ἦν καὶ οἵδε πολυχειρίᾳ τῆς ἐπὶ τᾶτο τεταγμένης στρατιωτικῆς παρατάξεως κατὰ στόματος παιόμενοι καὶ κατασιγαζόμενοι, κατά τε προσώπε καὶ παρειῶν τυπτόμενοι μετὰ βίας ἐξωθῦντο. ἅτως ἐξ ἅπαντος οἱ τῆς θεοσεβείας ἐχθροὶ τὸ δοκεῖν ἠνυκέναι περὶ πολλῶ ἐτίθεντο. ἀλλ' οὐ καὶ κατὰ τῶν ἁγίων αὐτοῖς μαρ-

---

1. ἐπελαυνέσης *bcdfikx*, εἰσελαυνέσης volgo. | 4. τῇ *ceikB*, ἐν τῇ *ahSVHS*^{a}. cf. Eus. de Mart. Palaest. Praef. | προαγορεύοντα] προσαγ. *ik*. | 12. τότε δὴ κτλ. — cf. Eus. de Mart. Palaest. c. 1. | 21. καὶ εἰ μὴ τεθ. ἦν om. *h*. | μηδ'] μήθ' volgo.

τύρων ταῦτα πρὸχώρει, ὧν εἰς ἀκριβῆ διήγησιν τίς ἂν ἡμῖν ἐξαρκέσειε λόγος;

CAP. 4.

Περὶ τῶν ἀοιδίμων τοῦ Θεοῦ μαρτύρων, ὡς πάντα τόπον ἐπλησαν τῆς ἑαυτῶν μνήμης, ποικίλους τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀναδησάμενοι στεφάνους.

(Nic. H. E. VII, 3.)

Μυρίας μὲν γὰρ ἱστορήσαι ἄν τις θαυμαστὴν ὑπὲρ εὐσεβείας τῆ θεῆ τῶν ὅλων ἐνδεδειγμένας προθυμίαν, ἐκ ἐξότεπερ μόνον ὁ κατὰ πάντων ἀνεκινήθη διωγμὸς, πολὺ πρότερον δὲ, καθ' ὃν ἔτι τὰ τῆς εἰρήνης συνεκροτεῖτο. ἄρτι γὰρ ἄρτι πρῶτον ὥσπερ ἀπὸ κάρα βαθέος ὑποκινηθέντα τῆ τὴν ἔξεσίαν εἰληφότος, κρύβδην τε ἔτι καὶ ἀφανῶς μετὰ τὸν ἀπὸ Δεκίε καὶ Οὐαλεριανῆ μεταξὺ χρόνον ταῖς ἐκκλησίαις ἐπιχειρῆντος, ἐκ ἀθρόως τε τῷ καθ' ἡμῶν ἐπαποδυομένῳ πολέμῳ, ἀλλ' ἔτι τῶν κατὰ τὰ στρατόπεδα μόνων ἀποπειρωμένῳ — ταύτῃ γὰρ καὶ τὰς λοιπὰς ἁλῶναι ῥᾳδίως ἔφετο, εἰ πρότερον ἐκείνων καταγωνισάμενος περιγένοιτο —, πλείστας παρῆν τῶν ἐν στρατείαις ὁρᾶν ἀσμενέστατα τὸν ἰδιωτικὸν προασπαζομένας βίον, ὡς ἂν μὴ ἔξαρνοι γένοιντο τῆς περὶ τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν εὐσεβείας. ὡς γὰρ ὁ στρατοπεδάρχης, ὅστις ποτὲ ἦν ἐκεῖνος, ἄρτι πρῶτον ἐνεχείρει τῷ κατὰ τῶν στρατευμάτων διωγμῷ, φυλοκρινῶν καὶ διακαθαίρων τὰς ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἀναφερομένας, αἵρεσίν τε διδὰς, ἢ πειθαρχῆσιν ἧς μετῆν αὐτοῖς ἀπολαύειν τιμῆς, ἢ τἀναντίον στέρεσθαι ταύτης, εἰ ἀντιτάττοιντο τῷ προστάγματι, πλεῖστοι ὅσοι τῆς Χριστοῦ βασιλείας στρατιῶται τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν, μὴ μελλήσαντες, τῆς δοκούσης δόξης καὶ εὐπραγίας ἧς εἶχον ἀναμφιλόγως πρυτίμησαν. ἤδη δὲ σπανίως τούτων εἷς πε καὶ δεύτερος οὐ μόνον τῆς ἀξίας τὴν ἀποβολὴν, ἀλλὰ καὶ θάνατον τῆς εὐσεβῆς ἐνστάσεως ἀντικατηλλάττοντο, μετρίως πως ἤδη τότε τῆ τὴν ἐπιβολὴν ἐνεργοῦντος καὶ μέχρις αἵματος ἐπ' ἐνίων φθάνειν ἐπιτολμῶντος, τῆ πλήθυς, ὡς ἔοικε, τῶν πιστῶν δεδιττομένη τε αὐτὸν ἔτι καὶ ἀποκναίοντος ἐπὶ τὸν κατὰ πάντων ἀθρόως ἐφορμῆσαι πόλεμον. ὡς δὲ καὶ γυμνότερον ἐπαπεδύετο, ἐδ' ἔστι λόγῳ δυνατὸν ἀφηγήσασθαι, ὅσας καὶ ὁποίας τῆ θεῆ μάρτυρας ὀφθαλμοῖς παρῆν ὁρᾶν τοῖς ἀνὰ πάσας τάς τε πόλεις καὶ τὰς χώρας οἰκῆσιν.

---

11. post τῆ add. ταύτην *bcdfVH*, om. *aeghikSB*. | 16. παρῆν] τε παρῆν *cfx*. | 18. post ἐκεῖνος add. ἐστόριος ὄνομα αὐτῷ *g*. | 19. φυλοκρινῶν] φιλονεικῶν *nx*. | 31. θεῆ *cfik*, Χριστῆ *aehNE*.

CAP. 5.

Περὶ τῶν κατὰ Νικομήδειαν.

(Nic. H. E. VII, 5.)

Αὐτίκα γοῦν τῶν ἐκ ἀσήμων τις, ἀλλὰ καὶ ἄγαν κατὰ τὰς ἐν τῷ βίῳ νενομισμένας ὑπεροχὰς ἐνδοξοτάτων, ἅμα τῷ τὴν κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Νικομηδείᾳ προτεθῆναι γραφὴν, ζήλῳ τῷ κατὰ θεὸν ὑποκινηθεὶς, διαπύρῳ τε ἐφορμήσας τῇ πίστει, ἐν προφανεῖ καὶ δημοσίῳ κειμένην ὡς ἀνοσίαν καὶ ἀσεβεστάτην ἀνελὼν σπαράττει, δυεῖν ἐπιπαρόντων κατὰ τὴν αὐτὴν πόλιν βασιλέων, τῶν τε πρεσβυτάτῳ τῶν ἄλλων, καὶ τῷ τὸν τέταρτον ἀπὸ τότε τῆς ἀρχῆς ἐπικρατοῦντος βαθμόν. ἀλλ' ἔτος μὲν τῶν τηνικάδε πρῶτος τοῦτον διαπρέψας τὸν τρόπον, ἅμα τε τοιαῦτα, οἷα καὶ εἰκὸς ἦν, ὑπομείνας ὡςὰν ἐπὶ τοιούτῳ τολμήματι, τὸ ἄλυπον καὶ ἀτάραχον εἰς αὐτὴν τελευταίαν διετήρησεν ἀναπνοήν.

CAP. 6.

Περὶ τῶν κατὰ τοὺς βασιλικοὺς οἴκους.

(Nic. H. E. VII, 5.)

1 *Πάντων δὲ, ὅσοι τῶν πώποτε ἀνυμνοῦνται θαυμάσιοι καὶ ἐπ' ἀνδρείᾳ βεβοημένοι, εἴτε παρ' Ἕλλησιν εἴτε παρὰ βαρβάροις, θείως ἤνεγκεν ὁ καιρὸς καὶ διαπρεπεῖς μάρτυρας τοὺς ἀμφὶ τὸν Δωρόθεον βασιλικὲς παῖδας, οἳ καὶ τῆς ἀνωτάτω παρὰ τοῖς δεσπόταις ἠξιωμένοι τιμῆς, γνησίων τε αὐτοῖς διαθέσει τέκνων οὐ λειπόμενοι, μείζονα πλοῦτον ὡς ἀληθῶς ἥγηνται τῆς τῷ βίῳ δόξης καὶ τρυφῆς τὰς ὑπὲρ εὐσεβείας ὀνειδισμούς τε καὶ πόνους, καὶ τὰς κεκαινουργημένας ἐπ' αὐτοῖς πολυτρόπους θανάτους, ὧν ἑνός τινος οἵῳ κέχρηται μνησθέντες τῷ τοῦ βίου τέλει, σκοπεῖν ἐξ*

2 *αὐτοῦ καὶ τὰ τοῖς ἄλλοις συμβεβηκότα τοῖς ἐντυγχάνουσι καταλείψομεν.* 2 *ἦγετό τις εἰς μέσον κατὰ τὴν προειρημένην πόλιν ἐφ' ὧν δεδηλώκαμεν ἀρχόντων. θύειν δὴ οὖν προσταχθεὶς, ὡς ἐνίστατο, γυμνὸς μετάρσιος*

3 *ἀρθῆναι κελεύεται, μάστιξί τε τὸ πᾶν σῶμα καταξαίνεσθαι, εἰσότε ἡττηθεὶς κἂν ἄκων τὸ προστατόμενον ποιήσειεν. ὡς δὲ καὶ ταῦτα πάσχων ἀδιάτρεπτος ἦν, ὄξος λοιπὸν ἤδη τῶν ὀστέων ὑποφαινομένων αὐτῷ σὺν καὶ ἅλατι φύραντες κατὰ τῶν διασαπέντων τοῦ σώματος μερῶν ἐνέχεον· ὡς δὲ καὶ ταύτας ἐπάτει τὰς ἀλγηδόνας, ἐσχάρα τὸ ἐντεῦθεν καὶ πῦρ εἰς μέσον εἵλκετο, καὶ χρεῶν ἐδωδίμων δίκην τὰ λείψανα αὐτῷ τῷ σώματος*

---

7. *δημοσίῳ cfik, δημοσίᾳ aeghE.* | 20. *τιμῆς* post *ἠξιωμένοι* ponunt *cfgikB*, post *ἀνωτάτω ahSVH*, post *δεσπόταις e.* | 26. *διδήλωκα h.* | 29. *πάσχων* om. *h.*

ὑπὸ τῶ πυρὸς ἐκ εἰς ἀθρῶν, ὡς ἂν μὴ συντόμως ἀπαλλαγείη, καταβραχὺ δὲ ἀνηλίσκετο, οὐ πρότερον ἀνεῖναι τῶν ἐπιτιθέντων αὐτὸν τῇ πυρᾷ συγχωρεμένων, πρὶν ἂν καὶ μετὰ τοσαῦτα τοῖς προστασσομένοις ἐπινεύσειεν. ὁ δ' ἀπρὶξ ἐχόμενος τῆς προθέσεως νικηφόρος ἐν αὐταῖς 4
5 παρέδωκε τὴν ψυχὴν ταῖς βασάνοις. τοιοῦτον τῶν βασιλικῶν ἐνὸς τὸ μαρτύριον παίδων ἄξιον ὡς ὄντως καὶ τῆς προσηγορίας· Πέτρος γὰρ ἐκαλεῖτο. οὐ χείρονα δὲ καὶ τὰ κατὰ τὰς λοιπὰς ὄντα, λόγω φειδόμενοι 5
συμμετρίας, παραλείψομεν, τοσοῦτον ἱστορήσαντες, ὡς ὅ γε Δωρόθεος καὶ ὁ Γοργόνιος, ἑτέροις ἅμα πλείοσι τῆς βασιλικῆς οἰκετίας, μετὰ τὰς πολυ-
10 τρόπους ἀγῶνας βρόχῳ τὴν ζωὴν μεταλλάξαντες, τῆς ἐνθέου νίκης ἀπηνέγκαντο βραβεῖα. ἐν τούτῳ τῆς κατὰ Νικομήδειαν ἐκκλησίας ὁ τηνι- 6
καῦτα προεστὼς Ἄνθιμος διὰ τὴν εἰς Χριστὸν μαρτυρίαν τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται· τούτῳ δὲ πλῆθος ἀθροῦν μαρτύρων προστίθεται, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐν τοῖς κατὰ τὴν Νικομήδειαν βασιλείοις πυρκαϊᾶς ἐν αὐταῖς δὴ
15 ταῖς ἡμέραις ἀφθείσης, ἣν καθ' ὑπόνοιαν ψευδῆ πρὸς τῶν ἡμετέρων ἐπιχειρηθῆναι λόγου διαδοθέντος, παγγενῆ σωρηδὸν βασιλικῷ πνεύματι τῶν τῇδε θεοσεβῶν οἱ μὲν ξίφει κατεσφάττοντο, οἱ δὲ διὰ πυρὸς ἐτελειοῦντο. ὅ τε λόγος ἔχει, προθυμίᾳ τινὶ ἀῤῥήτῳ ἄνδρας ἅμα γυναιξὶν ἐπὶ τὴν πυρὰν καθάλλεσθαι· δήσαντες δὲ οἱ δήμιοι ἄλλο τι πλῆθος ἐπὶ σκάφαις
20 τοῖς θαλαττίοις ἐναπέῤῥιπτον βυθοῖς. τὰς δέ γε βασιλικὰς μετὰ θάνατον 7
παῖδας, γῇ μετὰ τῆς προσηκούσης κηδείας παραδοθέντας, αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς ἀνορύξαντες ἐναποῤῥίψαι θαλάσσῃ καὶ αὐτὰς ᾤοντο δεῖν οἱ νενομισμένοι δεσπόται, ὡς ἂν μὴ ἐν μνήμασιν ἀποκειμένας προσκυνοῖέν τινες, θεὰς δὴ αὐτὰς, ὥς γε ᾤοντο, λογιζόμενοι. καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τῆς Νικομηδείας
25 κατὰ τὴν ἀρχὴν ἀποτελεσθέντα τῇ διωγμῇ τοιαῦτα. ἐκ εἰς μακρὸν δὲ 8
ἑτέρων κατὰ τὴν Μελιτινὴν ἔτω καλουμένην χώραν, καὶ αὖ πάλιν ἄλλων ἀμφὶ τὴν Συρίαν ἐπιφυῆναι τῇ βασιλείᾳ πεπειραμένων, τὰς πανταχόσε τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας εἱρκταῖς καὶ δεσμοῖς ἐνεῖραι πρόσταγμα ἐφοίτα βασιλικόν. καὶ ἦν ἡ θέα τῶν ἐπὶ τέτοις γινομένων πᾶσαν διήγησιν ὑπερ- 9

---

1. ἀθρῶν *k*, ἄθρων volgo. | 2. ἀνηλίσκετο *aehE*, ἀναλίσκοιτο *cfgikx* prob. *H*b. | 5. παρέδωκε *cfgikxH*b, ἀπέδωκε *aehE*. | ταῖς βασάνοις post ψυχὴν ponunt *cfx*, post αὐταῖς *aeghE*, om. *ik*. | 6. ἄξιον] ἄξιος *g*, ἀξίᾳ conj. *V*a. | 9. οἰκετίας *acefgikBH*b, οἰκετείας *hSVH*. cf. VIII, 2. p. 290, 3 et infra de Mart. Palaest. Praef. §. 1. | 13. ἀθρῶν *k*, ἄθρων volgo. | 16. παγγενῆ *acfE*, παγγενεῖ *hik*, παγγενὶ *eg*. | 18. τινὶ *xH*b, τινὶ καὶ *ci*, θείᾳ τινὶ καὶ *aehi* (a sec. man.) *kE*, τοσαύτῃ θείᾳ τινὶ (om. καὶ) *g*, τινὶ θειοτέρᾳ καὶ *fi* (in marg.). | 22. ἀνορύξαντες] ἀνορύξαντας *eh*. | ᾤοντο] ὡς ᾤοντο *cf*. | 24. δὴ add. *cfikx*, om. *aeghE*. | 26. Μελιτίνην *c*.

αἵρεσα, μυρίᾳ πλήθει ἐν παντὶ τόπῳ καθειργνυμένῃ, καὶ τὰ παναχῇ δεσμωτήρια, ἀνδροφόνοις καὶ τυμβωρύχοις πάλαι πρότερον ἐπεσκευασμένα, τότε πληρούντων ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἀναγνωστῶν τε καὶ ἐπορκιστῶν, ὡς μηδὲ χώραν ἔτι τοῖς ἐπὶ κακουργίαις κατακρίτοις αὐτόθι λείπεσθαι. αὖθις δ' ἑτέρων τὰ πρῶτα γράμματα ἐπικατειληφότων, ἐν οἷς τὰς κατακλείστους θύσαντας μὲν ἐᾶν βαδίζειν ἐπ' ἐλευθερίας, ἑστηκυίας δὲ μυρίαις καταξαίνειν προστέτακτο βασάνοις, πῶς ἂν πάλιν ἐνταῦθα τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν μαρτύρων ἀριθμήσειέ τις τὸ πλῆθος, καὶ μάλιστα τῶν κατὰ τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὸ Μαύρων ἔθνος, Θηβαΐδα τε καὶ κατ' Αἴγυπτον, ἐξ ἧς καὶ εἰς ἑτέρας ἤδη προελθόντες πόλεις τε καὶ ἐπαρχίας διέπρεψαν τοῖς μαρτυρίοις.

CAP. 7.

Περὶ τῶν κατὰ Φοινίκην Αἰγυπτίων.

(Nic. H. E. VII, 7.)

1 Ἴσμεν γὰρ τὰς ἐξ αὐτῶν διαλάμψαντας ἐν Παλαιστίνῃ, ἴσμεν δὲ καὶ τὰς ἐν Τύρῳ τῆς Φοινίκης, ἃς τίς ἰδὼν οὐ κατεπλάγη τὰς ἀναριθμήτους μάστιγας, καὶ τὰς ἐν τέτοις τῶν ὡς ἀληθῶς παραδόξων τῆς θεοσεβείας ἀθλητῶν ἀνστάσεις, τόν τε παραχρῆμα μετὰ τὰς μάστιγας ἐν θηρσὶν αἱμοβόροις ἀγῶνα, καὶ τὰς ἐν τούτῳ παρδάλεων καὶ διαφόρων ἄρκτων, συῶν τε ἀγρίων καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ κεκαυτηριασμένων βοῶν προσβολὰς, καὶ τὰς πρὸς ἕκαστον τῶν θηρίων θαυμασίας τῶν γενναίων 2 ἀθλητῶν ἀνδρείας; οἷς γιγνομένοις καὶ αὐτοὶ παρῆμεν, ὁπηνίκα τῇ μαρτυρεμένῃ σωτῆρος ἡμῶν αὐτῇ δὴ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν θείαν δύναμιν ἐπιπαρῆσαν, ἐναργῶς τε αὐτὴν τοῖς μάρτυσιν ἐπιδεικνῦσαν ἱστορήσαμεν, τῶν ἀνθρωποβόρων ἐπὶ πλείονα χρόνον μὴ προσψαύειν μηδὲ πλησιάζειν τοῖς τῶν θεοφιλῶν σώμασιν ἐπιτολμώντων, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τὰς ἄλλας, ὅσοι δήπεθεν ἔξωθεν ἐρεθισμοῖς παρώρμων αὐτὰ, φερομένων, μόνων δὲ τῶν ἱερῶν ἀθλητῶν γυμνῶν ἑστώτων καὶ ταῖς χερσὶ κατασειόντων, ἐπί τε σφᾶς αὐτοὺς ἐπισπωμένων (τοῦτο γὰρ αὐτοῖς ἐκελεύετο πράττειν) μηδ' ὅλως ἁψαπτομένων, ἀλλ' ἕσθ' ὅπη μὲν καὶ ἐπ' αὐτὰς ὁρμώντων, οἷα δὲ πρός τινος θειοτέρας δυνάμεως ἀνακρουομένων καὶ αὖ πάλιν εἰς τὰπίσω χωρούν- 3 των. ὃ καὶ εἰς μακρὸν γινόμενον, θαῦμα παρεῖχεν οὐ σμικρὸν τοῖς θεωμένοις, ὥστε ἤδη διὰ τὸ ἄπρακτον τῇ πρώτῃ δεύτερον καὶ τρίτον προσα- 4 φίεσθαι ἐνί καὶ τῷ αὐτῷ μάρτυρι θηρίον. καταπλαγῆναι δ' ἦν τὴν ἐπὶ

4. post τε add. ἔτι *aegikSB*, om. *cfhVH*. | 5. λείπεσθαι *cefikB*, καταλείπεσθαι *ahSVHS*^{a}.

τέτοις ἀπτόητον τῶν ἱερῶν ἐκείνων καρτερίαν, καὶ τὴν ἐν σώμασι νέοις βεβηκυῖαν καὶ ἀδιάτρεπτον ἔνστασιν. ἑώρας γὰρ ἡλικίαν ἐδ' ὅλων ἐτῶν εἴκοσι δίχα δεσμῶν ἑστῶτος νέου, καὶ τὰς μὲν χεῖρας ἐφαπλοῦντος εἰς σταυρῷ τύπον, ἀκαταπλήκτῳ δὲ καὶ ἀτρεμεῖ διανοίᾳ ταῖς πρὸς τὸ θεῖον σχολαίτατα τεταμένα λιταῖς, μηδ' ὅλως τε μεθισταμένα μηδ' ἀποκλίνοντός ποι τῆ ἔνθα εἱστήκει τόπε, ἄρκτων καὶ παρδάλεων θυμῷ καὶ θανάτῳ πνεόντων σχεδὸν αὐτῆς καθαπτομένων αὐτῇ τῆς σαρκὸς, ἀλλ' ἐκ οἷδ' ὅπως θείᾳ καὶ ἀπορρήτῳ δυνάμει μονονχὶ φραττομένων τὸ στόμα, καὶ αὖθις παλινδρομέντων εἰς τὲπίσω. καὶ ἕτος μὲν ἦν τοιοῦτός τις ἦν. πάλιν δ' ἂν ἑτέρας εἶδες, πέντε γὰρ οἱ πάντες ἐτύγχανον, ἠγριωμένῳ ταύρῳ παραβληθέντας, ὃς τὲς μὲν ἄλλες τῶν ἔξωθεν προσιόντων τοῖς κέρασιν εἰς τὸν ἀέρα ῥίπτων διεσπάραττεν, ἡμιθνῆτας αἵρεσθαι καταλιπὼν, ἐπὶ μόνες δὲ θυμῷ καὶ ἀπειλῇ τὲς ἱερὲς ὁρμῶν μάρτυρας ἐδὲ πλησιάζειν αὐτοῖς οἷός τε ἦν, κυρίττων δὲ τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς κέρασι τῇδε κἀκεῖσε χρώμενος καὶ διὰ τὲς ἀπὸ τῶν καυτήρων ἐρεθισμὲς θυμῷ καὶ ἀπειλῇς πνέων εἰς τὲπίσω πρὸς τῆς ἱερᾶς ἀνθείλκετο προνοίας, ὡς μηδὲ τέτε μηδὲν μηδαμῶς αὐτὲς ἀδικήσαντος, ἕτερα ἄττα αὐτοῖς ἐπαφίεσθαι θηρία. τέλος δὴ ἦν μετὰ τὰς δεινὰς καὶ ποικίλας τέτων προσβολὰς ξίφει κατασφαγέντες οἱ πάντες, ἀντὶ γῆς καὶ τάφων τοῖς θαλατίοις παραδίδονται κύμασι.

CAP. 8.

Περὶ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον.

(Nic. H. E. VII, 8.)

Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ ἀγὼν τῶν κατὰ Τύρον τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἆθλες ἐνδειξαμένων Αἰγυπτίων. θαυμάσειε δ' ἄν τις αὐτῶν καὶ τὲς ἐπὶ τῆς οἰκείας γῆς μαρτυρήσαντας, ἔνθα μυρίοι τὸν ἀριθμὸν ἄνδρες ἅμα γυναιξὶ καὶ παισὶν, ὑπὲρ τῆς τῦ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίας τῦ προσκαίρε ζῆν καταφρονήσαντες, διαφόρες ὑπέμειναν θανάτες, οἱ μὲν αὐτῶν μετὰ ξεσμὲς καὶ στρεβλώσεις μάστιγάς τε χαλεπωτάτας καὶ μυρίας ἄλλας ποικίλας καὶ φρικτὰς ἀκῦσαι βασάνες πυρὶ παραδοθέντες, οἱ δὲ πελάγει καταβροχισθέντες, ἄλλοι δὲ εὐθαρσῶς τοῖς ἀποτέμνεσι τὰς ἑαυτῶν προτείναντες κεφαλὰς, οἱ δὲ καὶ ἐναποθανόντες ταῖς βασάνοις, ἕτεροι δὲ λιμῷ διαφθαρέντες, καὶ ἄλλοι πάλιν ἀνασκολοπισθέντες, οἱ μὲν κατὰ τὸ

7. post πνεόντων add. καὶ *acfSVH*, om. *eghikB*. | 15. ἀπὸ om. *VH*. | 31. καταβροχισθέντες *C*, καταβροχθισθέντες de Zimmermanni conj. *H*. | προτείναντες *c*.

σύνηθες τοῖς κακέργοις, οἱ δὲ καὶ χειρόνως ἀνάπαλιν κατωκάρα προσηλωθέντες, τηρέμενοί τε ζῶντες, εἰσότε καὶ ἐπ' αὐτῶν ἰχρίων λιμῷ διαφθαρεῖεν.

CAP. 9.

Περὶ τῶν κατὰ Θηβαΐδα.

(Nic. H. E. VII, 8.)

1 *Πάντα δ' ὑπεραίρει λόγον καὶ ἃς ὑπέμειναν αἰκίας καὶ ἀλγηδόνας οἱ κατὰ Θηβαΐδα μάρτυρες, ὀστράκοις ἀντὶ ὀνύχων ὅλον τὸ σῶμα μέχρις ἀπαλλαγῆς τῆ βίᾳ καταξαινόμενοι, γύναιά τε τοῖν ποδοῖν ἐξ ἑνὸς ἀποδεσμέμενα, μετέωρά τε καὶ διαείρια κάτω κεφαλὴν μαγγάνοις τισὶν εἰς ὕψος ἀνελκόμενα, γυμνοῖς τε παντελῶς καὶ μηδ' ἐπικεκαλυμμένοις τοῖς* 10
2 *σώμασι θέαν ταύτην αἰσχίστην καὶ πάντων ὠμοτάτην καὶ ἀπανθρωποτάτην τοῖς ὁρῶσιν ἅπασι παρεσχημένα. ἄλλοι δ' αὖ πάλιν δένδρεσι καὶ πρέμνοις ἐναπέθνησκον δεσμέμενοι· τὰς γὰρ μάλιστα στερρὸτάτας τῶν κλάδων μηχαναῖς τισιν ἐπὶ ταὐτὸν συνέλκοντες, εἰς ἑκάτερά τε τάτων τὰ τῶν μαρτύρων ἀποτείνοντες σκέλη, εἰς τὴν ἑαυτῶν ἠφίεσαν τὰς κλάδας* 15
3 *φέρεσθαι φύσιν, ἀθρῆν τῶν μελῶν διασπασμὸν καθ' ὧν ταῦτ' ἐνεχείρουν ἐπινοοῦντες. καὶ ταῦτά γε πάντα ἐνηργεῖτο οὐκ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας ἢ χρόνου τινὰ βραχύν, ἀλλ' ἐπὶ μακρὸν ὅλων ἐτῶν διάστημα, ὁτὲ μὲν πλειόνων ἢ δέκα, ὁτὲ δὲ ὑπὲρ τὰς εἴκοσι τὸν ἀριθμὸν ἀναιρεμένων· ἄλλοτε δὲ οὐκ* 20
4 *ἔλαττον καὶ τριάκοντα, ἤδη δὲ ἐγγύς πᾳ καὶ ἑξήκοντα, καὶ πάλιν ἄλλοτε ἑκατὸν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἄνδρες ἅμα κομιδῇ νηπίοις καὶ γυναιξὶν ἐκτείνοντο, ποικίλαις καὶ ἐναλλαττούσαις τιμωρίαις καταδικαζόμενοι. ἱστορήσαμεν δὲ καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῶν τόπων γενόμενοι πλείους ἀθρόως κατὰ μίαν ἡμέραν τοὺς μὲν τῆς κεφαλῆς ἀποτομὴν ὑπομείναντας, τοὺς δὲ τὴν διὰ πυρὸς τι-*
5 *μωρίαν· ὡς ἀμβλύνεσθαι φονεύοντα τὸν σίδηρον, ἀτονῆντά τε διαθλᾶσθαι, αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀναιροῦντας ἀποκάμνοντας ἀμοιβαδὸν ἀλλήλους διαδέχεσθαι. ὅτε καὶ θαυμασιωτάτην ὁρμὴν, θείαν τε ὡς ἀληθῶς δύναμιν καὶ προθυμίαν τῶν εἰς τὸν Χριστὸν τῆ θεῆ πεπιστευκότων συνεωρῶμεν. ἅμα γῆν τῇ κατὰ τῶν προτέρων ἀποφάσει ἐπεπήδων ἄλλοθεν ἄλλοι τῷ πρὸ τῆ δικαστῆ βήματι, Χριστιανοὺς σφᾶς ὁμολογοῦντες, ἀφροντίστως μὲν πρὸς τὰ δεινὰ καὶ τὰς τῶν πολυειδῶν βασάνων τρόπους διακείμενοι, ἀκαταπλήκτως δὲ παῤῥησιαζόμενοι ἐπὶ τῇ εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείᾳ, μετά τε χαρᾶς καὶ γέλωτος καὶ εὐφροσύνης τὴν ὑστάτην ἀπόφασιν τῆ*

---

7. *σῶμα ef*, *σῶμα* καὶ volgo. | 16. *ἀθρῆν k*, *ἄθρουν* volgo. | 23. post *τιμωρίαις* add. *θανάτῳ efik*, om. *aeghE*. | 26. *δὲ efik*, *τε* volgo. | 30. *σφᾶς*] *σφᾶς αὐτοὺς h*.

θανάτῳ καταδεχόμενοι, ὥστε φάλλειν καὶ ὕμνους καὶ εὐχαριστίας εἰς τὸν
τῶν ὅλων θεὸν μέχρις αὐτῆς ἐσχάτης ἀναπέμπειν ἀναπνοῆς. θαυμάσιοι 6
μὲν ἦν καὶ ἕτοι, ἐξαιρέτως δὲ ἐκεῖνοι θαυμασιώτεροι, οἱ πλούτῳ μὲν καὶ
εὐγενείᾳ καὶ δόξῃ, λόγῳ τε καὶ φιλοσοφίᾳ διαπρέψαντες, πάντα γε μὴν
δεύτερα θέμενοι τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας καὶ τῆς εἰς τὸν σωτῆρα καὶ κύριον
ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πίστεως· οἷος Φιλόρωμος ἦν, ἀρχήν τινα οὐ τὴν 7
τυχοῦσαν τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν βασιλικῆς διοικήσεως ἐγκεχειρισμένος, ὃς
μετὰ τοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς τιμῆς ὑπὸ στρατιώταις δορυφορού-
μενος ἑκάστης ἀνεκρίνετο ἡμέρας· Φιλέας τε τῆς Θμουϊτῶν ἐκκλησίας
ἐπίσκοπος, διαπρέψας ἀνὴρ ταῖς κατὰ τὴν πατρίδα πολιτείαις τε καὶ
λειτουργίαις, ἔν τε τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν λόγοις· οἵ καὶ μυρίων ὅσων πρὸς 8
αἵματός τε καὶ τῶν ἄλλων φίλων ἀντιβολούντων, ἔτι μὴν τῶν ἐπ' ἀξίας
ἀρχόντων, πρὸς δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ δικαστοῦ παρακαλοῦντος, ὡς ἂν αὐτῶν
οἴκτον λάβοιεν, φειδώ τε παίδων καὶ γυναικῶν ποιήσαιντο, ἐδαμῶς πρὸς
τῶν τοσούτων ἐπὶ τὸ φιλοζωῆσαι μὲν ἑλέσθαι, καταφρονῆσαι δὲ τῶν περὶ
ὁμολογίας καὶ ἀρνήσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν θεσμῶν ὑπήχθησαν, ἀνδρείῳ
δὲ λογισμῷ καὶ φιλοσόφῳ, μᾶλλον δὲ εὐσεβεῖ καὶ φιλοθέῳ ψυχῇ, πρὸς
πάσας τοῦ δικαστοῦ τάς τε ἀπειλὰς καὶ τὰς ὕβρεις ἑστάντες, ἄμφω τὰς
κεφαλὰς ἀπετμήθησαν.

CAP. 10.

Φιλέου μάρτυρος περὶ τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν πεπραγμένων ἔγγραφοι διδασκαλίαι.
(Nic. H. E. VII, 9.)

Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἔξωθεν μαθημάτων ἕνεκα πολλοῦ λόγου ἄξιον γε- 1
νέσθαι τὸν Φιλέαν ἔφαμεν, αὐτὸς ἑαυτῷ παρίτω μάρτυς, ἅμα μὲν ἑαυτὸν
ὅστις ποτ' ἦν ἐπιδείξων, ἅμα δὲ καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ
συμβεβηκότα μαρτύρια ἀκριβέστερον μᾶλλον ἢ ἡμεῖς ἱστορήσων διὰ τούτων
τῶν λέξεων· „τούτων ἁπάντων ὑποδειγμάτων ἡμῖν καὶ ὑπογραμμῶν καὶ 2
„καλῶν γνωρισμάτων ἐν ταῖς θείαις καὶ ἱεραῖς γραφαῖς κειμένων, ἐδέν
„μελλήσαντες οἱ μακάριοι σὺν ἡμῖν μάρτυρες, τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα πρὸς
„τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν καθαρῶς τείναντες, καὶ τὸν ἐπ' εὐσεβείᾳ θά-
„νατον ἐν νῷ λαβόντες, ἀπρὶξ τῆς κλήσεως εἴχοντο, τὸν μὲν κύριον ἡμῶν
„Ἰησοῦν Χριστὸν εὑρόντες ἐνανθρωπήσαντα δι' ἡμᾶς, ἵνα πᾶσαν μὲν

---

13. *ἀρχόντων* e margine irrepsisse recte existimat V^a et uncis inclusit *H.* | 14. *ποιήσαιντο* $\varkappa S$, *ποιήσοιντο* ceteri. | 18. *πάσας c*, *ἁπάσας* volgo. | 27. *τούτων κτλ.*] huic fragmento titulum praeponunt hunc: *ἀπὸ τῶν Φιλέα πρὸς Θμουΐτας γραμμάτων ae*, om. *cdfgx*, in margine ponunt *bik.* | 29. post *μακάριοι* add. *οἱ aehSVH*, om. *efgikR*^{a}*B.* | 30. *εὐσεβείᾳ aehikE*, *εὐσεβείας cfx.*

„ἁμαρτίαν ἐκκόψῃ, ἐφόδια δὲ τῆς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν εἰσόδου ἡμῖν
„κατάθηται· οὐ γὰρ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν
„ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἑαυτὸν
3 „ἐταπείνωσεν ἕως θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. διὸ καὶ ζηλώσαντες τὰ
„μείζονα χαρίσματα οἱ χριστοφόροι μάρτυρες πάντα μὲν πόνον καὶ παν- 5
„τοίας ἐπινοίας αἰκισμῶν ἐκ εἰσάπαξ, ἀλλ' ἤδη καὶ δευτερόν τινες ὑπέ-
„μειναν, πάσας δὲ ἀπειλὰς οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις τῶν δορυ-
„φόρων κατ' αὐτῶν φιλοτιμυμένων, ἐκ ἐνεδίδου τὴν γνώμην, διὰ τὸ τὴν
4 „τελείαν ἀγάπην ἔξω βάλλειν τὸν φόβον. ὧν καταλέγειν τὴν ἀρετὴν καὶ
„τὴν ἐφ' ἑκάστῃ βασάνῳ ἀνδρείαν, τίς ἂν ἀρκέσειε λόγος; ἀνέσεως γὰρ 10
„ἔσης ἅπασι τοῖς βελομένοις ἐνυβρίζειν, οἱ μὲν ξύλοις ἔπαιον, ἕτεροι
„δὲ ῥάβδοις, ἄλλοι δὲ μάστιξιν, ἕτεροι δὲ πάλιν ἱμᾶσιν, ἄλλοι δὲ σχοι-
5 „νίοις. καὶ ἦν ἡ θέα τῶν αἰκισμῶν ἐνηλλαγμένη, καὶ πολλὴν τὴν ἐν
„αὐτῇ κακίαν ἔχουσα. οἱ μὲν γὰρ ὀπίσω τὼ χεῖρε δεθέντες περὶ τὸ ξύλον
„ἐξηρτῶντο, καὶ μαγγάνοις τισὶ διετείνοντο πᾶν μέλος, εἶθ' ἕτως διὰ 15
„παντὸς τοῦ σώματος ἐπῆγον ἐκ κελεύσεως οἱ βασανισταὶ, οὐ καθάπερ
„τοῖς φονεῦσιν ἐπὶ τῶν πλευρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς γαστρὸς καὶ κνη-
„μῶν καὶ παρειῶν τοῖς ἀμυντηρίοις ἐκόλαζον· ἕτεροι δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς
„μιᾶς χειρὸς ἐξηρτημένοι αἰωρῶντο, πάσης ἀλγηδόνος δεινοτέραν τὴν ἀπὸ
„τῶν ἄρθρων καὶ μελῶν τάσιν ἔχοντες· ἄλλοι δὲ πρὸς τοῖς κίοσιν ἀντι- 20
„πρόσωποι ἐδοῦντο, οὐ βεβηκόσι τοῖς ποσὶ, τῷ δὲ βάρει τῶ σώματος
6 „βιαζομένων μετὰ τάσεως ἀνελκομένων τῶν δεσμῶν. καὶ τοῦθ' ὑπέμενον,
„ἐκ ἐφ' ὅσον προσδιελέγετο ἐδ' αὐτοῖς ἐσχόλαζεν ὁ ἡγεμὼν, ἀλλὰ μονον-
„ωχὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. ὅτε γὰρ καὶ ἐφ' ἑτέρας μετέβαινε, τοῖς προ- 25
„τέροις κατελίμπανεν ἐφεδρεύειν τὰς τῇ ἐξουσίᾳ αὐτῆ ὑπηρετημένας, εἴ
„πέ τις ἠττηθεὶς τῶν βασάνων ἐνδιδόναι ἐδόκει, ἀφειδῶς δὲ κελεύων καὶ
„τοῖς δεσμοῖς προσιέναι, καὶ μετὰ ταῦτα ψυχορραγοῦντας αὐτὰς κατατι-
7 „θεμένας εἰς τὴν γῆν ἕλκεσθαι· οὐ γὰρ εἶναι κἂν μέρος φροντίδος αὐ-
„τοῖς περὶ ἡμῶν, ἀλλ' ἕτω καὶ διανοεῖσθαι καὶ πράττειν, ὡς μηκέτ' ὄν- 30
„των, ταύτην δευτέραν βάσανον ἐπὶ ταῖς πληγαῖς τῶν ὑπεναντίων
8 „ἐφευρόντων. ἦσαν δὲ οἱ καὶ μετὰ τὰς αἰκισμὰς ἐπὶ τῶ ξύλω κείμενοι
„διὰ τῶν τεσσάρων ὀπῶν διατεταμένοι ἄμφω τὼ πόδε, ὡς καὶ κατ'

---

6. ἐπινοίας αἰκ. *cfgikN*, αἰκ. ἐπ. *aehE*. | 10. ἑκάστῃ *aehikE*, ἑκάστῳ *cfgN*. | 11. ἔπαιον *aehikNSB*, ἐπαίοντο *cfVH*. | 28. φροντίδος αὐτοῖς *cefgik*, αὐτοῖς φρ. *aeE*. | 29. καὶ *aefghikxNVB*, ἐδόκουν *bcdH*. | 32. τεσσάρων *aegNE*, om. *cfhikx*. „Si Eusebius scripsit τῶν δ' ὀπῶν, facilior erat librariorum error et substitutio vocis *ποδῶν* pro ὀπῶν in *c*." Burt. | ὀπῶν] ποδῶν *cx*.

„ἀνάγκην αὐτὸς ἐπὶ τῶ ξύλω ὑπτίους εἶναι, μὴ δυναμένους διὰ τὸ ἔναυλα
„τὰ τραύματα ἀπὸ τῶν πληγῶν καθ' ὅλου τοῦ σώματος ἔχειν· ἕτεροι δὲ
„εἰς τέλαφος ῥιφέντες ἔκειντο ὑπὸ τῆς τῶν βασάνων ἀθρόας προσβολῆς,
„δεινοτέραν τὴν ὄψιν τῆς ἐνεργείας τοῖς ὁρῶσι παρέχοντες, ποικίλας καὶ
„διαφόρους ἐν τοῖς σώμασι φέροντες τῶν βασάνων τὰς ἐπινοίας. τέτων 9
„ὕτως ἐχόντων, οἱ μὲν ἐναπέθνησκον ταῖς βασάνοις, τῇ καρτερίᾳ κατα-
„σχύναντες τὸν ἀντίπαλον, οἱ δὲ ἡμιθνῆτες ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ συγκλειό-
„μενοι μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ταῖς ἀλγηδόσι συνεχόμενοι ἐτελειῶντο, οἱ
„δὲ λοιποὶ τῆς θεραπείας ἀνακτήσεως τυχόντες τῷ χρόνῳ καὶ τῇ τῆς
„φυλακῆς διατριβῇ θαρσαλεώτεροι ἐγίνοντο. ἔτω γῦν ἡνίκα προσετέτακτο 10
„αἱρέσεως κειμένης, ἢ ἐφαψάμενον τῆς ἐναγοῦς θυσίας ἀνενόχλητον εἶναι,
„τῆς ἐπαράτου ἐλευθερίας παρ' αὐτῶν τυχόντα, ἢ μὴ θύοντα τὴν ἐπὶ
„θανάτῳ δίκην ἐκδέχεσθαι, ἐδὲν μελλήσαντες ἀσμένως ἐπὶ τὸν θάνατον
„ἐχώρεν· ἤδεσαν γὰρ τὰ ὑπὸ τῶν ἱερῶν γραφῶν ἡμῖν προορισθέντα. ὁ
„γὰρ θυσιάζων, φησὶ, θεοῖς ἑτέροις ἐξολοθρευθήσεται, καί· ὅτι ἐκ ἔσον-
„ταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.“ τοιαῦται τῶ ὡς ἀληθῶς φιλοσόφω τε 11
ὁμοῦ καὶ φιλοθέω μάρτυρες αἱ φωναὶ, ἃς πρὸ τῆς τελευταίας ἀποφάσεως
ὑπὸ τὴν δεσμωτικὴν ἔθ' ὑπάρχων τάξιν τοῖς κατὰ τὴν αὐτῶ παροικίαν
ἀδελφοῖς ἐπεστάλκει, ἅμα μὲν τὰ ἐν οἷς ἦν ἀνατιθέμενος, ἅμα δὲ καὶ
παρορμῶν αὐτὸς ἐπὶ τὸ ἀπρὶξ ἔχεσθαι καὶ μετ' αὐτὸν ὅσον ἔπω τελειω-
θησόμενον τῆς ἐν Χριστῷ θεοσεβείας. ἀλλὰ τί χρὴ πολλὰ λέγειν, καὶ 12
καινοτέρας ἐπὶ καινοτέραις τῶν ἀνὰ τὴν οἰκεμένην θεοπρεπῶν μαρτύρων
ἀθλήσεις παρατίθεσθαι, καὶ μάλιστα τῶν ἐκέτι μὲν κοινῷ νόμῳ, πολέμῳ
δὲ τρόπῳ πεπολιορκημένων;

CAP. 11.

Περὶ τῶν κατὰ Φρυγίαν.
(Nic. H. E. VII, 10.)

Ἤδη γῦν ὅλην Χριστιανῶν πολίχνην αὐτανδρον ἀμφὶ τὴν Φρυγίαν 1
ἐν κύκλῳ περιβαλόντες ὁπλῖται, πῦρ τε ὑφάψαντες, κατέφλεξαν αὐτὸς
ἅμα νηπίοις καὶ γυναιξὶ, τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἐπιβοωμένες· ὅτι δὴ παν-
δημεὶ πάντες οἱ τὴν πόλιν οἰκῦντες, λογιστής τε αὐτὸς καὶ στρατηγὸς

---

15. φησὶ — Exod. 22, 20. | ἐκ ἔσονταί — Exod. 20, 3. | 17. τῆς add. *cfg*, om. *aehikE*. | 19. τὰ add. *acefgikxSBH*^{b}, om. *VH*. | 30. τὸν ἐπὶ π. θεὸν *hB*, τὸν ἐπὶ π. θεὸν Χριστὸν *cfxSVH*, τὸν Χριστὸν (om. ἐπὶ π. θεὸν) *aegik* prob. *H*^{b}. | ἐπιβοωμένες *cefVH*, ἐπιβοωμένοις *agikSB*, μαρτυρομένοις *h*. | 31. στρατηγὸς *aefhNE*, στρατηγοὶ *cik*.

σὺν τοῖς ἐν τέλει πᾶσι καὶ ὅλῳ δήμῳ, Χριστιανὸς σφᾶς ὁμολογοῦντες, ἐδ' ὁπωστιοῦν τοῖς προστάττουσιν εἰδωλολατρεῖν ἐπειθάρχουν. καί τις ἕτερος ῥωμαϊκῆς ἀξίας ἐπειλημμένος, Ἄδαυκτος ὄνομα, γένος τῶν παρ' Ἰταλοῖς ἐπισήμων, διὰ πάσης διελθὼν ἀνὴρ τῆς παρὰ βασιλεῦσι τιμῆς, ὡς καὶ τὰς καθόλε διοικήσεις τῆς παρ' αὐτοῖς καλεμένης μαγιστρότητός τε καὶ καθολικότητος ἀμέμπτως διελθεῖν, ἐπὶ πᾶσι τέτοις διαπρέψας τοῖς ἐν θεοσεβείᾳ κατορθώμασι καὶ ταῖς εἰς τὸν Χριστὸν τῆ θεῆ ὁμολογίαις, τῷ τῆ μαρτυρίε διαδήματι κατεκοσμήθη, ἐπ' αὐτῆς τῆς τῆ καθολικῆ πράξεως τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ὑπομείνας ἀγῶνα.

CAP. 12.

Περὶ πλείστων ἑτέρων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν διαφόρως ἠγωνισμένων.
(Nic. H. E. VII, 11.)

1 Τί με χρὴ νῦν ἐπ' ὀνόματος τῶν λοιπῶν μνημονεύειν, ἢ τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν ἀριθμεῖν, ἢ τὰς πολυτρόπες αἰκίας ἀναζωγραφεῖν τῶν θαυμασίων Χριστῆ μαρτύρων, τοτὲ μὲν πέλυξιν ἀναιρεμένων, οἷα γέγονε τοῖς ἐπ' Ἀραβίας, τοτὲ δὲ τὰ σκέλη καταγνυμένων, οἷα τοῖς ἐν Καππαδοκίᾳ συμβέβηκε, καὶ ποτὲ μὲν κατὰ κεφαλῆς ἐκ τοῖν ποδοῖν εἰς ὕψος ἀναρτωμένων, καὶ μαλθακῆ πυρὸς ὑποκαιομένε τῷ παραπεμπομένῳ καπνῷ τῆς φλεγομένης ὕλης ἀποπνιγομένων, οἷα τοῖς ἐν Μέσῃ τῶν ποταμῶν ἐπήχθη, ποτὲ δὲ ῥῖνας καὶ ὦτα καὶ χεῖρας ἀκρωτηριαζομένων, τά τε λοιπὰ τῆ σώματος μέλη καὶ μέρη κρεουργεμένων, οἷα τὰ ἐπ' Ἀλεξαν-
2 δρείας ἦν; τί δεῖ τῶν ἐπ' Ἀντιοχείας ἀναζωπυρεῖν τὴν μνήμην, ἐσχάραις πυρὸς ἐκ εἰς θάνατον, ἀλλ' ἐπὶ μακρᾷ τιμωρίᾳ κατοπτωμένων, ἑτέρων τε θᾶττον τὴν δεξιὰν αὐτῶν πυρὶ καθιέντων, ἢ τῆς ἐναγῆς θυσίας ἐφαπτομένων; ὧν τινὲς τὴν πεῖραν φεύγοντες, πρὶν ἁλῶναι καὶ εἰς χεῖρας τῶν ἐπιβούλων ἐλθεῖν, ἄνωθεν ἐξ ὑψηλῶν δωμάτων ἑαυτὲς κατεκρήμνισαν,
3 τὸν θάνατον ἅρπαγμα θέμενοι τῆς τῶν δυσσεβῶν μοχθηρίας. καί τις ἱερὰ καὶ θαυμασία τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν, τὸ δὲ σῶμα γυνὴ, καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἐπ' Ἀντιοχείας πλέτῳ καὶ γένει καὶ εὐδοξίᾳ παρὰ πᾶσι βεβοημένη, παίδων ξυνωρίδα παρθένων, τῇ τῆ σώματος ὥρᾳ καὶ ἀκμῇ διαπρεπεσῶν, θεσμοῖς εὐσεβείας ἀναθρεψαμένη, ἐπειδὴ πολὺς ὁ περὶ αὐτὰς κινέμενος φθόνος πάντα τρόπον ἀνιχνεύων λανθανέσας περιειργάζετο, εἶτα

4. διελθὼν *cfhVH*, προελθὼν *aegikSB*. | 16. καταγνυμένων *aeghE*, κατεαγνυμένων *cfik*. | 20. ἐπήχθη *cfgx*, ἐπηνέχθη *aehikE*. | 21. post μέλη add. τε *aeghxE*, om. *cfik*. | 24. τε *aehikE*, δὲ *cf*. | post θᾶττον add. τοῖν χεροῖν *cfgxB*, om. *aehikSVH*.

ἐπ' ἀλλοδαπῆς αὐτὰς διατρίβειν μαθὼν πεφροντισμένως ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν ἐκάλει, δικτύων δὲ ἤδη στρατιωτικῶν εἴσω περιβέβληντο, ἐν ἀμηχάνοις ἑαυτήν τε καὶ τὰς παῖδας θεασαμένη, καὶ τὰ μέλλοντα ἐξ ἀνθρώπων δεινὰ τῷ λόγῳ παραθεῖσα, τό τε πάντων δεινῶν ἀφορητότερον, πορνείας ἀπειλήν, μηδὲ ἄχροις ὠσὶν ὑπομεῖναι δεῖν ἀκοῦσαι, ἑαυτῇ τε καὶ ταῖς κόραις παρακελευσαμένη, ἀλλὰ καὶ τὸ προδῶναι τὰς ψυχὰς τῇ τῶν δαιμόνων δειλίᾳ πάντων ὑπάρχειν θανάτων καὶ πάσης χεῖρον ἀπωλείας φήσασα, μίαν τούτων ἁπάντων εἶναι λύσιν ὑπετίθετο, τὴν ἐπὶ τὸν Κύριον καταφυγήν· κἄπειτα ὁμοῦ τὴν γνώμην συνθέμεναι, τά τε σώματα περι- 4
στείλασαι κοσμίως τοῖς περιβλήμασιν, ἐπ' αὐτῆς μέσης γενόμεναι τῆς ὁδοῦ, βραχύ τι τοὺς φύλακας εἰς ἀναχώρησιν ὑποπαραιτησάμεναι, ἐπὶ παραῤῥέοντα ποταμὸν ἑαυτὰς ἠκόντισαν. αἵδε μὲν ἦν ἑαυτάς· ἄλλην δ' 5
ἐπ' αὐτῆς Ἀντιοχείας ξυνωρίδα παρθένων τὰ πάντα θεοπρεπῶν καὶ ἀληθῶς ἀδελφῶν, ἐπιδόξων μὲν τὸ γένος, λαμπρῶν δὲ τὸν βίον, νέων τὰς χρόνους, ὡραίων τὸ σῶμα, σεμνῶν τὴν ψυχήν, εὐσεβῶν τὸν τρόπον, θαυμαστῶν τὴν σπουδήν, ὡς ἂν μὴ φερούσης τῆς γῆς τὰ τοιαῦτα βαστάζειν, θαλάττῃ ῥίπτειν ἐκέλευον οἱ τῶν δαιμόνων θεραπευταί. ταῦτα μὲν ἦν παρὰ τοῖσδε. τὰ φρικτὰ δὲ ἀκοαῖς κατὰ τὸν Πόντον ἔπασχον ἕτεροι, 6
καλάμοις ὀξέσι ταῖν χεροῖν ἐξ ἄκρων ὀνύχων τὰς δακτύλας διαπειρόμενοι, καὶ ἄλλοι πυρὶ μολίβδῃ διατακέντος βρασσέσῃ καὶ πεπυρακτωμένῃ ὕλῃ τὰ νῶτα καταχεόμενοι, καὶ τὰ μάλιστα ἀναγκαιότατα τῶ σώματος κατοπτώμενοι· διά τε τῶν ἀποῤῥήτων ἕτεροι μελῶν τε καὶ σπλάγχνων 7
αἰσχρὰς καὶ ἀσυμπαθεῖς καὶ ἐδὲ λόγῳ ῥητὰς ὑπέμενον πάθας, ἃς οἱ γενναῖοι καὶ νόμιμοι δικασταὶ, τὴν σφῶν ἐπιδεικνύμενοι δεινότητα, ὥσπερ τινὰ σοφίας ἀρετὴν φιλοτιμότερον ἐπενόουν, ἀεὶ ταῖς καινότερον ἐφευρισκομέναις αἰκίαις, ὡσπερεὶ ἐν ἀγῶνος βραβείοις, ἀλλήλας ὑπερεξάγειν διαμιλλώμενοι. τὰ δ' ἔν τῶν συμφορῶν ἔσχατα, ὅτε δὴ λοιπὸν ἀπειρηκότες 8
ἐπὶ τῇ τῶν κακῶν ὑπερβολῇ καὶ πρὸς τὸ κτείνειν ἀποκαμόντες, πλησμονήν τε καὶ κόρον τῆς τῶν αἱμάτων ἐκχύσεως ἐσχηκότες, ἐπὶ τὸ νομιζόμενον αὐτοῖς χρηστὸν καὶ φιλάνθρωπον ἐτρέποντο, ὡς μηδὲν μὲν ἔτι δοκεῖν δεινὸν καθ' ἡμῶν περιεργάζεσθαι· μὴ γὰρ καθήκειν φασὶν αἵμασιν 9

---

3. ἑαυτὴν *cfgikxN*, αὐτὴν *aehE*. | τε add. *cik*, om. volgo. | τὰς add. *cefgikxB*, om. *ahNSVH*. | 9. τὴν γνώμην *cfik*, τῇ γνώμῃ *aeghE*. | 11. ἐπὶ] ὑπὸ *cfx*. | 12. αἵδε] ὧδε *h*. | 19. ταῖν *acfikSVHS*^{a}, τοῖν *eghB*. | 20. μολίβδῃ *ace* (*fg* μολίβδου) *hikxNVHB*, μολύβδῃ *S Read. Z*. | 23. ὑπ. πάθας] αἰκίας ὑπ. *h*. | 26. ὥσπερεὶ *cfhVH*, ὥσπερ *aegikSB*. | διαμ.] ἀμιλλώμενοι *aehS*. | 31. αἵμασιν ἐμφ. *cfgikxB*, ἐμφ. αἵμ. *ehSVH*.

ἐμφυλίοις μιαίνειν τὰς πόλεις, μηδ' ἐπ' ὠμότητι τῇ ἀνωτάτῳ διαβάλλειν τὴν τῶν κρατέντων ἀρχήν, εὐμενῆ τοῖς πᾶσιν ὑπάρχουσαν καὶ πραεῖαν, δεῖν δὲ μᾶλλον τῆς φιλανθρώπου καὶ βασιλικῆς ἐξουσίας εἰς πάντας ἐκτείνεσθαι τὴν εὐεργεσίαν, μηκέτι θανάτῳ κολαζομένους· λελύσθαι γὰρ αὐτῶν καθ' ἡμῶν ταύτην τὴν τιμωρίαν, διὰ τὴν τῶν κρατέντων φιλανθρωπίαν. 5
10 τηνικαῦτα ὀφθαλμὸς ἐξορύττεσθαι καὶ τοῖν σκελοῖν πηρῶσθαι θάτερον προσετάττετο. ταῦτα γὰρ ἦν αὐτοῖς τὰ φιλάνθρωπα, καὶ τῶν καθ' ἡμῶν τιμωριῶν τὰ κεφότατα, ὥστε ἤδη ταύτης ἕνεκα τῆς τῶν ἀσεβῶν φιλανθρωπίας ἐκεῖ εἶναι δυνατὸν ἐξειπεῖν τὸ πλῆθος τῶν ὑπὲρ πάντα λόγον τὰς μὲν δεξιὰς ὀφθαλμοὺς ξίφει πρότερον ἐκκοπτομένων, καὶ μετὰ τὴν 10
ἐκκέντησιν τούτους πυρὶ καυτηριαζομένων, τοὺς δὲ λαιοὺς πόδας κατὰ τῶν ἀγκυλῶν αὖθις καυτῆρσιν ἀχρειωμένων, μετά τε ταῦτα τοῖς κατ' ἐπαρχίαν χαλκῷ μετάλλοις ἐχ ὑπηρεσίας τοσοῦτον, ὅσον κακώσεως καὶ ταλαιπωρίας ἕνεκεν καταδικαζομένων, πρὸς ἅπασί τε τούτοις ἄλλων ἄλλοις ἀγῶσιν, οὓς μηδὲ καταλέγειν δυνατόν, (νικᾷ γὰρ πάντα λόγον τὰ κατ' αὐτοὺς ἀνδρα- 15
11 γαθήματα), περιπεπατωκότων. ἐν δὴ τούτοις ἐφ' ὅλης τῆς οἰκεμένης διαλάμψαντες οἱ μεγαλοπρεπεῖς τῷ Χριστοῦ μάρτυρες τοὺς μὲν ἀπανταχοῦ τῆς ἀνδρείας αὐτῶν ἐπόπτας εἰκότως κατεπλήξαντο, τῆς δὲ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θείας ὡς ἀληθῶς καὶ ἀποῤῥήτου δυνάμεως ἐμφανῆ δι' ἑαυτῶν τὰ τεκμήρια παρεστήσαντο. ἑκάστου μὲν ἂν ἐπ' ὀνόματος μνημονεύειν μακρὸν 20
ἂν εἴη, μή τι γε τῶν ἀδυνάτων,

CAP. 13.

Περὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας προέδρων, τῶν τὸ γνήσιον ἧς ἐπρέσβευον εὐσεβείας διὰ τοῦ σφῶν αἵματος ἐπιδεδειγμένων.

(Nic. H. E. VII, 16.) 25

1 τῶν δὲ κατὰ τὰς ἐπισήμους πόλεις μαρτυρησάντων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων πρῶτος ἡμῖν ἐν εὐσεβῶν στήλαις τῆς Χριστοῦ βασιλείας ἀναγορευέσθω μάρτυς ἐπίσκοπος τῆς Νικομηδέων πόλεως, τὴν κεφαλὴν ἀπο-
2 τμηθείς, Ἄνθιμος. τῶν δ' ἐπ' Ἀντιοχείας μαρτύρων τὸν πάντα βίον ἄριστος πρεσβύτερος τῆς αὐτόθι παροικίας Λεκιανός, ἐν τῇ Νικομηδείᾳ καὶ 30
αὐτὸς, βασιλέως ἐπιπαρόντος, τὴν ἐράνιον τῷ Χριστῷ βασιλείαν λόγῳ
3 πρότερον δι' ἀπολογίας, εἶτα δὲ καὶ ἔργοις ἀνακηρύξας. τῶν δ' ἐπὶ

---

1. τῇ ἀνωτάτῳ *bcdfhiVH*, τὴν. ἀν. *aegi* (a sec. m.) *kSB*. | 2. τὴν add. *bcdfi* (a sec. m.) *VH*, om. *aeghikSB*. | 4. αὐτῶν post γὰρ ponunt *cfgika*, post ταύτην *aehE*. | 10. καὶ μ. τ. ἐκκ.] κἄπειτα *h*. | 27. ἀναγορευέσθω] ἀναγορεύεσθαι *x* prob. *Hb*. | 29. ἐπ' *C*, ἀπ' *NVaZH*.

Φοινίκης μαρτύρων γένοιντ' ἂν ἐπισημότατοι τὰ πάντα θεοφιλεῖς τῶν λογικῶν Χριστῷ θρεμμάτων ποιμένες, Τυραννίων ἐπίσκοπος τῆς κατὰ Τύρον ἐκκλησίας, πρεσβύτερός τε τῆς κατὰ Σιδῶνα Ζηνόβιος, καὶ ἔτι Σιλβανὸς τῶν ἀμφὶ τὴν Ἔμισαν ἐκκλησιῶν ἐπίσκοπος. ἀλλ' οὗτος μὲν 4
θηρίων βορὰ μεθ' ἑτέρων ἐπ' αὐτῆς Ἐμίσης γενόμενος, χοροῖς ἀνελήφθη μαρτύρων, τῶν δ' ἐπ' Ἀντιοχείας ἄμφω τὸν τῷ θεῷ λόγον διὰ τῆς εἰς θάνατον ὑπομονῆς ἐδοξασάτην, ὁ μὲν θαλαττίοις παραδοθεὶς βυθοῖς, ὁ ἐπίσκοπος, ὁ δὲ ἰατρῶν ἄριστος Ζηνόβιος ταῖς κατὰ τῶν πλευρῶν ἐπιτεθείσαις αὐτῷ καρτερῶς ἐναποθανὼν βασάνοις. τῶν δ' ἐπὶ Παλαιστίνης 5
μαρτύρων Σιλβανὸς, ἐπίσκοπος τῶν ἀμφὶ τὴν Γάζαν ἐκκλησιῶν, κατὰ τὰ ἐν Φαινοῖ χαλκῇ μέταλλα σὺν ἑτέροις ἑνὸς δέουσι τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται, Αἰγύπτιοί τε αὐτόθι Πηλεὺς καὶ Νεῖλος ἐπίσκοποι μεθ' ἑτέρων τὴν διὰ πυρὸς ὑπέμειναν τελευτήν. καὶ τὸ μέγα 6
δὲ κλέος τῆς Καισαρέων παροικίας ἐν τούτοις ἡμῖν μνημονευέσθω Πάμφιλος πρεσβύτερος, τῶν καθ' ἡμᾶς θαυμασιώτατος, οὗ τῶν ἀνδραγαθημάτων τὴν ἀρετὴν κατὰ τὸν δέοντα καιρὸν ἀνεγράψαμεν. τῶν δ' ἐκ 7
Ἀλεξανδρείας καθ' ὅλης τε Αἰγύπτου καὶ Θηβαΐδος διαπρεπῶς τελειωθέντων πρῶτος Πέτρος, αὐτῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, θεῖόν τι χρῆμα διδασκάλων τῆς ἐν Χριστῷ θεοσεβείας, ἀναγεγράφθω, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ πρεσβυτέρων Φαῦστος καὶ Λῖος καὶ Ἀμμώνιος, τέλειοι Χριστῷ μάρτυρες, Φιλέας τε καὶ Ἡσύχιος καὶ Παχύμιος καὶ Θεόδωρος, τῶν ἀμφὶ τὴν Αἴγυπτον ἐκκλησιῶν ἐπίσκοποι, μυρίοι τε ἐπὶ τούτοις ἄλλοι διαφανεῖς, οἳ πρὸς τῶν κατὰ χώραν καὶ τόπον παροικιῶν μνημονεύονται, ὧν ἀνὰ τὴν πᾶσαν οἰκεμένην ὑπὲρ τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας ἠγωνισμένων γραφῇ
παραδιδόναι τὰς ἆθλας, ἐπ' ἀκριβές τε ἕκαστα τῶν περὶ αὐτὰς συμβεβηκότων ἱστορεῖν, ἐχ ἡμέτερον, τῶν δ' ὄψει τὰ πράγματα παρειληφότων ἴδιον ἂν γένοιτο. οἷς γε μὴν αὐτὸς παρεγενόμην, τούτας καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς γνωρίμους δι' ἑτέρας ποιήσομαι γραφῆς. κατά γε μὴν τὸν παρόντα 8
λόγον τὴν παλινῳδίαν τῶν περὶ ἡμᾶς εἰργασμένων τοῖς εἰρημένοις ἐπισυνάψω, τά τε ἐξ ἀρχῆς τῷ διωγμῷ συμβεβηκότα, χρησιμώτατα τυγχάνοντα τοῖς ἐντευξομένοις. τὰ μὲν οὖν πρὸ τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου τῆς 9
Ῥωμαίων ἡγεμονίας, ἐν ὅσοις δὴ χρόνοις τὰ τῶν ἀρχόντων φίλιά τε ἡμῖν

---

16. ἀνεγράψαμεν *bcdfhiVHB*, ἀναγράψομεν *agi* (in marg.) *kS*, ἀναγράψωμεν *e*. cf. VI, 32. p. 230, 13. VII, 32. p. 285, 27. et de Mart. Palaest. c. 11.: παραδεδώκαμεν. | 17. τε *acefhSVH*, τῆς *gikB*, ἔτι δὲ *N*. | 20. Λῖος *bcfhik RVHB*, Λίδιος *adegS* Λίδυμος *N*. | 30. τε add. *aekikE*, om. *cfi* (a sec. m.). | 32. φίλιά *aeghE*, φίλα *cfikN*.

ἦν καὶ εἰρηναῖα, ὁπόσης ἀγαθῶν εὐφορίας καὶ εὐετηρίας ἠξίωτο, τίς ἂν ἐξαρκέσειε λόγος διηγήσασθαι; ὁπότε καὶ οἱ μάλιστα τῆς καθόλου κρατοῦντες ἀρχῆς, δεκαετηρίδας καὶ εἰκοσαετηρίδας τῆς βασιλείας ἐκπλήσαντες, ἐν ἑορταῖς καὶ πανηγύρεσι, φαιδροτάταις τε θαλίαις καὶ εὐφροσύναις
10 μετὰ πάσης εὐσταθοῦς διετέλεσν εἰρήνης. ἔτω δ' αὐτοῖς ἀπαραποδίστως αὐξήσης καὶ ἐπὶ μέγα ὀσημέραι προϊούσης τῆς ἐξουσίας, ἀθρόως τῆς πρὸς ἡμᾶς εἰρήνης μεταθέμενοι, πόλεμον ἄσπονδον ἐγείρουσιν, ἕπω δ' αὐτοῖς τῆς τοιασδὶ κινήσεως δεύτερον ἔτος πεπλήρωτο, καί τι περὶ τὴν ὅλην
11 ἀρχὴν νεώτερον γεγονὸς τὰ πάντα πράγματα ἀνατρέπει. νόσε γὰρ ἐκ αἰσίας τῷ πρωτοστάτῃ τῶν εἰρημένων ἐπισκηψάσης, ὑφ' ἧς δὴ καὶ τὰ τῆς διανοίας εἰς ἔκστασιν αὐτῷ παρήγετο, σὺν τῷ μετ' αὐτὸν δευτερείοις τετιμημένῳ τὸν δημώδη καὶ ἰδιωτικὸν ἀπολαμβάνει βίον· ἕπω δὲ ταῦτ' αὐτῷ ἔτω πέπρακτο, καὶ διχῇ τὰ πάντα τῆς ἀρχῆς διαιρεῖται, πρᾶγμα
12 μηδ' ἄλλοτέ πω πάλαι γεγονὸς μνήμῃ παραδεδομένον. χρόνῳ δ' οὐ πλείστῳ μεταξὺ γενομένῳ, βασιλεὺς Κωνστάντιος, τὸν πάντα βίον πρᾳότατα καὶ τοῖς ὑπηκόοις εὐνοϊκώτατα, τῷ τε θείῳ λόγῳ προσφιλέστατα διαθέμενος, παῖδα γνήσιον Κωνσταντῖνον αὐτοκράτορα καὶ σεβαστὸν ἀνθ' ἑαυτοῦ καταλιπὼν, κοινῷ φύσεως νόμῳ τελευτᾷ τὸν βίον, πρῶτός τε ἐν θεοῖς ἀνηγορεύετο παρ' αὐτοῖς, ἁπάσης μετὰ θάνατον, ὅση βασιλεῖ τις
13 ἂν ὠφείλετο, τιμῆς ἠξιωμένος, χρηστότατος καὶ ἠπιώτατος βασιλέων, ὃς δὴ καὶ μόνος τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπαξίως τῆς ἡγεμονίας τὸν πάντα τῆς ἀρχῆς διατελέσας χρόνον, καὶ τἆλλα τοῖς πᾶσι δεξιώτατον καὶ εὐεργετικώτατον παρασχὼν ἑαυτὸν, τὲ δὲ καθ' ἡμῶν πολέμε μηδαμῶς ἐπικοινωνήσας, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν θεοσεβεῖς ἀβλαβεῖς καὶ ἀνεπηρεάστους φυλάξας, καὶ-
μήτε τῶν ἐκκλησιῶν τὰς οἴκους καθελὼν, μήθ' ἕτερόν τι καθ' ἡμῶν καινεργήσας, τέλος εὐδόκιμον καὶ τρισμακάριον ἀπείληφε τῷ βίῳ, μόνος ἐπὶ τῆς αὐτῆ βασιλείας εὐμενῶς καὶ ἐπιδόξως ἐπὶ διαδόχῳ γνησίῳ παιδὶ,
14 πάντα σωφρονεστάτῳ τε καὶ εὐσεβεστάτῳ, τελευτήσας. τότε παῖς Κωνσταντῖνος εὐθὺς ἀρχόμενος, βασιλεὺς τελεώτατος καὶ σεβαστὸς πρὸς τῶν

---

1. εὐφορίας *cfgikx*, εὐπορίας *aehNE*. | 3. τῆς βασ. add. *cfhVH*, post δεκ. ponit *g*, om. *aeikNSB*. | 12. δὲ ταῦτ' αὐτῷ ἔτω *cB*, δὲ ταυτῷ (sic) *f*, αὐτῷ ταῦθ' ἕτω *ik*, δὲ ταῦθ' ἕτω *aehSVHS*^{a}. | 13. πρᾶγμα *aehikE*, πράγματα *cfgi* (a sec. man.), falso jungentes τὰ πάντα τῆς ἀρχῆς πράγματα. | 14. πάλαι add. *bodefikxHB*, om. *ahSV*. | 23. δὲ *cfH*, τε volgo. cfr. H. E. VIII. Append.: ἀτὰρ καὶ τῷ καθ' ἡμῶν πολέμε ἔξω γενόμενος. | 26. εὐδόκιμον *bedfhik* (in marg.) *VHB*, εὔδαιμον *aei* (in marg.) *kS*. Scriptura εὔδαιμον orta esse videtur ex appendice hujus libri, ubi nonnulla ex nostro capite ad verbum repetuntur.

στρατοπέδων, καὶ ἔτι πολὺ τούτων πρότερον πρὸς αὐτῇ τῇ παμβασιλέως θεᾷ ἀναγορευθεὶς, ζηλωτὴν ἑαυτὸν τῆς πατρικῆς περὶ τὸν ἡμέτερον λόγον εὐσεβείας κατεστήσατο. καὶ ἔτος μὲν τοιοῦτος. Λικίννιος δὲ ἐπὶ τούτοις ὑπὸ κοινῆς ψήφου τῶν κρατούντων αὐτοκράτωρ καὶ σεβαστὸς ἀναπέφηνε. ταῦτα Μαξιμῖνον δεινῶς ἐλύπει, μόνον καίσαρα παρὰ πάντας εἰσέτι τότε χρηματίζοντα, ὃς δὴ ἦν τὰ μάλιστα τυραννικὸς ὢν, παραρπάσας ἑαυτῷ τὴν ἀξίαν, σεβαστὸς ἦν, αὐτὸς ὑφ' ἑαυτῇ γεγονώς· ἐν τούτῳ δὲ Κωνσταντίνῳ μηχανὴν θανάτου συῤῥάπτων ἀλὲς ὁ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν ἐπανηρῆσθαι δεδηλωμένος, αἰσχίστῳ καταστρέφει θανάτῳ. πρώτου δὲ τούτου τὰς ἐπὶ τιμῇ γραφὰς, ἀνδριάντας τε καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐπ' ἀναθέσει νενόμισται, ὡς ἀνοσίῳ καὶ δυσσεβεστάτῳ καθῄρει.

CAP. 14.

Περὶ τοῦ τρόπου τῶν τῆς εὐσεβείας ἐχθρῶν.
(Nic. H. E. VII, 21.)

Τότε παῖς Μαξέντιος, ὁ τὴν ἐπὶ Ῥώμης τυραννίδα συστησάμενος, ἀρχόμενος μὲν τὴν καθ' ἡμᾶς πίστιν ἐπ' ἀρεσκείᾳ καὶ κολακείᾳ τῷ δήμῳ Ῥωμαίων καθυπεκρίνατο, ταύτῃ τε τοῖς ὑπηκόοις τὸν κατὰ Χριστιανῶν ἀνεῖναι προστάττει διωγμὸν, εὐσέβειαν ἐπιμορφάζων, καὶ ὡς ἂν δεξιὸς καὶ πολὺ πρᾶος παρὰ τοὺς προτέρους φανείη· οὐ μὴν οἷος ἔσεσθαι ἠλπίσθη, τοιοῦτος ἔργοις ἀναπέφηνεν, εἰς πάσας δ' ἀνοσιουργίας ὀκείλας ἐδὲν ὅ τι μιαρίας ἔργον καὶ ἀκολασίας παραλέλοιπε, μοιχείας τε καὶ παντοίας ἐπιτελῶν φθορᾶς· διαζευγνύς γέ τοι τῶν ἀνδρῶν τὰς κατὰ νόμον γαμετὰς, ταύτας ἐνυβρίζων, ἀτιμότατα τοῖς ἀνδράσιν αὖθις ἀπέπεμπε, καὶ ταῦτ' ἐκ ἀσήμοις ἐδ' ἀφανέσιν ἐγχειρῶν ἐπετήδευεν, ἀλλ' αὐτῶν δὴ μάλιστα τῶν τὰ πρῶτα τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου βουλῆς ἀπεννεγμένων ἐμπαροινῶν τοῖς ἐξοχωτάτοις. οἱ πάντες δ' αὐτὸν ὑποπεπτηχότες δῆμοι καὶ ἄρχοντες, ἔνδοξοί τε καὶ ἄδοξοι, δεινῇ κατετρύχοντο τυραννίδι. καὶ ἐδ' ἠρεμούντων καὶ τὴν πικρὰν φερόντων δουλείαν, ἀπαλλαγή τις ὅμως ἦν τῆς τοῦ τυράννου φονώσης ὠμότητος· ἐπὶ σμικρᾷ γοῦν ἤδη ποτὲ προφάσει τὸν δῆμον εἰς φόνον τοῖς ἀμφ' αὐτὸν δορυφόροις ἐκδίδωσι, καὶ ἐκτείνετο μυρία τοῦ δήμου Ῥωμαίων πλήθη ἐπὶ μέσης τῆς πόλεως, οὐ Σκυθῶν ἐδὲ

3. *Λικίννιος fi* (a sec. m.) *kS, λικίνιος* volgo. | 5. *πάντας bcdefik V*[a]*HB, πάντων aghaS.* | 6. *ὃς* codd. omnes praeter *g*, in quo *εἰς, ἐς SH* coll. p. 204, 29. 223, 5. 306, 18. | 8. *ὁ μετὰ — δεδηλωμένος* add. *eghik* (*ab* in marg.) *VHB*, om. *bcdfx.* | 9. post *θανάτῳ* add. *τὸν βίον h.* | 25. *ταύτας*] *ταύταις aik.* | 26. *οἱ πάντες κτλ.*] quae hic leguntur, Eusebius iisdem paene verbis repetiit de vit. Constant. I, 35. | 30. *ἐκτείνετο*] *κτείνει h.*

4 βαρβάρων, ἀλλ' αὐτῶν τῶν οἰκείων δόρασι καὶ πανοπλίαις. συγκλητικῶν γε μὴν φόνος ὁπόσος δι' ἐπιβολὴν ἐνηργεῖτο τῆς οὐσίας, οὐδ' ἐξαριθμήσασθαι δυνατὸν, ἄλλοτε ἄλλαις πεπλασμέναις αἰτίαις μυρίων ἀναιρουμένων. ἡ δὲ τῶν κακῶν τῷ τυράννῳ κορωνὶς ἐπὶ γοητείαν ἤλαυνε, μαγικαῖς ἐπινοίαις τοτὲ μὲν γυναῖκας ἐγκύμονας ἀνασχίζοντος, τοτὲ δὲ νεογνῶν σπλάγχνα βρεφῶν διερευνωμένου, λέοντάς τε κατασφάττοντος, καί τινας ἀῤῥητοποιΐας ἐπὶ δαιμόνων προκλήσεις καὶ ἀποτροπιασμὸν τῶ πολέμω συνισταμένου· διὰ τούτων γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς νίκης κατορθωθήσεσθαι, ἡ 6 πᾶσα ἐτύγχανεν ἐλπίς. ὕτος μὲν οὖν ἐπὶ Ῥώμης τυράννων δ' ἔστιν εἰπεῖν οἷα δρῶν τὰς ὑπηκόους κατεδυλοῦτο, ὡς ἤδη καὶ τῶν ἀναγκαίων τροφῶν ἐν ἐσχάτῃ σπάνει καὶ ἀπορίᾳ καταστῆναι, ὅσην ἐπὶ Ῥώμης δ' ἄλλοτε 7 οἱ καθ' ἡμᾶς γενέσθαι μνημονεύουσιν. ὁ δ' ἐπ' ἀνατολῆς τύραννος Μαξιμῖνος, ὡςὰν πρὸς ἀδελφὸν τὴν κακίαν πρὸς τὸν ἐπὶ Ῥώμης φιλίαν κρύβδην σπενδόμενος, ἐπὶ πλεῖστον χρόνον λανθάνειν ἐφρόντιζε, φωραθεὶς γέ τοι 8 ὕστερον δίκην τίννυσι τὴν ἀξίαν. ἦν δὲ θαυμάσαι, ὅπως καὶ ὕτος τὰ συγγενῆ καὶ ἀδελφὰ, μᾶλλον δὲ κακίας τὰ πρῶτα καὶ τὰ νικητήρια τῆς τῶ κατὰ Ῥώμην τυράννου κακοτροπίας ἀπενηνεγμένος. γοήτων τε γὰρ καὶ μάγων οἱ πρῶτοι τῆς ἀνωτάτω παρ' αὐτῷ τιμῆς ἠξίωντο, ψοφοδεῶς ἐς τὰ μάλιστα καὶ δεισιδαιμονεστάτου καθεστῶτος, τήν τε περὶ τὰ εἴδωλα καὶ τὼς δαίμονας περὶ πολλῶ τιθεμένου πλάνην. μαντειῶν γῶν δίχα καὶ 9 χρησμῶν οὐδὲ μέχρις ὄνυχος, ὡς εἰπεῖν, τολμᾶν τι κινεῖν οἷός τε ἦν. οὗ χάριν καὶ τῷ καθ' ἡμῶν σφοδρότερον ἢ οἱ πρόσθεν καὶ πυκνότερον ἐπετίθετο διωγμῷ, νεὼς κατὰ πᾶσαν πόλιν ἐγείρειν, καὶ τὰ χρόνου μήκει καθηρημένα τεμένη διὰ σπουδῆς ἀνανεοῦσθαι προστάττων, ἱερέας τε εἰδώλων κατὰ πάντα τόπον καὶ πόλιν· καὶ ἐπὶ τούτων ἑκάστης ἐπαρχίας 25 ἀρχιερέα, τῶν ἐν πολιτείαις ἕνα γέ τινα τὸν μάλιστα ἐμφανῶς διὰ πάσης ἐμπρέψαντα λειτουργίας, μετὰ στρατιωτικῆ στίφους καὶ δορυφορίας ἐκτάσσων, ἀναίδην τε πᾶσι γόησιν, ὡςὰν εὐσεβέσι καὶ θεῶν προσφιλέσιν, ἡγε- 10 μονίας καὶ τὰς μεγίστας προνομίας δωρούμενος. ἐκ δὴ τούτων ὁρμώμενος, πόλιν μὲν οὐ μίαν οὐδὲ χώραν, ὅλας δὲ ἄρδην τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχίας χρυσῆ καὶ ἀργύρω καὶ χρημάτων ἀμυθήτων εἰσπράξεσιν, ἐπισκήψεσί τε βαρυτάταις καὶ ἄλλοτε ἄλλαις καταδίκαις ἠνία καὶ κατεπίεζε. τῶν γε μὴν εὐπόρων τὰς ἐκ προγόνων περιποιηθείσας οὐσίας ἀφαιρούμενος, πλούτους ἀθρόως καὶ σωροὺς χρημάτων τοῖς ἀμφ' αὐτὸν κόλαξιν ἐδωρεῖτο·

---

6. λέοντας] γίροντας *h*. | 15. ὕστερον] εἰς ὕστερον *cf.* | 18. αὐτῷ] αὐτῶ conj. *V*^{a}, quod recepit *Z*. | 23. νεὼς] νεώς τε *aSVH*, τε om. *efghikmB*. | 28. ἀναίδην] ἀνέδην *i* (a sec. m.).

παροιμίας γε μὴν καὶ μέθης ἐς τοσαύτην ἠνέχθη φορὰν, ὡς ἐν τοῖς 11
πότοις παρακόπτειν καὶ τῶν φρενῶν παρεξίστασθαι, τοιαῦτά τε μεθύοντα
προστάττειν, οἷα ἀνανήψαντα αὐτὸν τῇ ὑστεραίᾳ εἰς μετάμελον ἄγειν·
κραιπάλης δὲ καὶ ἀσωτίας μηδενὶ καταλιπὼν ὑπερβολὴν, κακίας διδάσκαλον
τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἄρχεσί τε καὶ ἀρχομένοις ἑαυτὸν καθίστη, θρύπτεσθαι
μὲν τὸ στρατιωτικὸν διὰ πάσης τρυφῆς τε καὶ ἀκολασίας ἐνάγων, ἡγε-
μόνας δὲ καὶ στρατοπεδάρχας δι' ἁρπαγῶν καὶ πλεονεξίας χωρεῖν κατὰ
τῶν ὑπηκόων, μονονεχὶ συντυραννεῖντας αὐτῷ, προκαλούμενος. τί δεῖ τὰς 12
ἐμπαθεῖς τἀνδρὸς αἰσχρουργίας μνημονεύειν; ἢ τῶν πρὸς αὐτῷ μεμοιχευ-
μένων ἀπαριθμεῖσθαι τὴν πληθύν; ἐκ ἧν γέ τοι πόλιν αὐτὸν παρελθεῖν,
μὴ ἐχὶ ἐκ παντὸς φθορὰς γυναικῶν, παρθένων τε ἁρπαγὰς εἰργασμένον.
κατὰ πάντων γέ τοι αὐτῷ ταῦτα πρὸχώρει, μὴ ὅτι μόνων Χριστιανῶν, 13
οἳ θανάτῳ καταφρονήσαντες παρ' ἐδὲν αὐτῷ τὴν τοσαύτην ἔθεντο τυραν-
νίδα. οἱ μὲν γὰρ ἄνδρες ἀνατλάντες πῦρ καὶ σίδηρον καὶ προσηλώσεις,
θῆράς τε ἀγρίας καὶ θαλάττης βυθὸς, ἀποτομάς τε μελῶν καὶ καυ-
τῆρας, καὶ ὀφθαλμῶν κεντήσεις τε καὶ ἐξορύξεις, καὶ τοῦ παντὸς σώ-
ματος ἀκρωτηριασμὸς, λιμόν τε ἐπὶ τούτοις καὶ μέταλλα καὶ δεσμὰ, ἐπὶ
πάντων μᾶλλον ὑπομονὴν τὴν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐνεδείξαντο, ἢ τὸ σέβας
τὸ εἰς θεὸν εἰδώλοις ἀντικατηλλάξαντο. αἱ δ' αὖ γυναῖκες οὐχ ἧττον 14
τῶν ἀνδρῶν ὑπὸ τῆς τῶ θείω λόγω διδασκαλίας ἠῤῥενωμέναι, αἱ μὲν τὰς
αὐτοὺς τοῖς ἀνδράσιν ἀγῶνας ὑποστᾶσαι ἴσα τῆς ἀρετῆς ἀπηνέγκαντο
βραβεῖα, αἱ δὲ ἐπὶ φθορὰν ἑλκόμεναι θᾶττον τὴν ψυχὴν θανάτῳ, ἢ τὸ
σῶμα τῇ φθορᾷ παραδεδώκασι. μόνη γὲν τῶν ἄλλων ὑπὸ τῷ τυράννῳ 15
μεμοιχευμένων Χριστιανὴ τῶν ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἐπισημοτάτη τε καὶ λαμ-
προτάτη τὴν ἐμπαθῆ καὶ ἀκόλαστον Μαξιμίνου ψυχὴν δι' ἀνδρειοτάτου
παραστήματος ὑπερεξενίκησεν, ἔνδοξος μὲν τἆλλα πλέτῳ τε καὶ γένει καὶ
παιδείᾳ, πάντα γε μὴν δεύτερα σωφροσύνης τεθειμένη, ἣν καὶ πολλὰ
λιπαρήσας κτεῖναι μὲν ἑτοίμως θνήσκειν ἔχουσαν οὐχ οἷός τε ἦν, τῆς ἐπι-
θυμίας μᾶλλον τῷ θυμῷ κατακρατέσης αὐτῷ, φυγῇ δὲ ζημιώσας πάσης
ἀφείλετο τῆς οὐσίας. μυρίαι δ' ἄλλαι πρὸς τῶν κατ' ἔθνος ἀρχόντων 16
πορνείας ἀπειλὴν μηδ' ἀκῆσαι δεδυνημέναι, πᾶν εἶδος βασάνων καὶ στρε-

---

3. post *οἷα* add. *ἂν cf.* | 7. *δὲ aehikE, τε cfg.* | 9. *τἀνδρὸς aegikSB, τῷ ἀνδρὸς cfVH.* | 16. *τῷ παντὸς aeghE* (cf. Euseb. Laud. Const. c. 7), *τὰς παντὸς τῷ afikv.* | 17. *ἐπὶ* om. *g.* | 18. haec *ἢ — ἀντικατηλλάξαντο* om. *eh.* | 20. *ἠῤῥενωμέναι*] *ἐῤῥωμέναι h.* | 23. *ἄλλων* add. *acfE*, om. *eghik.* | 26. *ὑπερεξενίκησεν cdfghkxVHB, ὑπερενίκησεν i* (a sec. man.), *ἐξενίκησεν abeS.* | *μὲν*] *μὲν ἐν cfikx.* | 29. *πάσης — τῆς οὐσίας*] *πᾶσαν — τὴν οὐσίαν cf.*

βλώσεων καὶ θανατηφόρου κολάσεως ὑπέστησαν. Θαυμασταὶ μὲν ἦν καὶ αὗται, ὑπερφυῶς γε μὴν θαυμασιωτάτη ἡ ἐπὶ Ῥώμης εὐγενεστάτη τῷ ὄντι καὶ σωφρονεστάτη γυνὴ πασῶν, αἷς ἐμπαροινεῖν ὁ ἐκεῖσε τύραννος
17 Μαξέντιος τὰ ὅμοια Μαξιμίνῳ δρῶν ἐπειρᾶτο. ὡς γὰρ ἐπιστάντας τῷ οἴκῳ τοὺς τὰ τοιαῦτα τῷ τυράννῳ διακονεμένους ἐπύθετο, (Χριστιανὴ δὲ καὶ αὕτη ἦν), τόν τε ἄνδρα τὸν αὐτῆς, καὶ ταῦτα Ῥωμαίων ὄντα ἔπαρχον, τῆ δέους ἕνεκα λαβόντας ἄγειν αὐτὴν ἐπιτρέψαντα, ἐς βραχὺν ὑποπαραιτησαμένη, ὡς ἂν δὴ κατακοσμηθείη τὸ σῶμα, εἴσεισιν ἐπὶ τὸ ταμιεῖον, καὶ μονωθεῖσα ξίφος καθ' ἑαυτῆς πήγνυσι, θανοῦσά τε παραχρῆμα τὸν μὲν νεκρὸν τοῖς προαγωγοῖς καταλιμπάνει, ἔργοις δ' αὐτοῖς ἁπάσης φωνῆς γεγωνοτέροις, ὅτι μόνον χρημάτων ἀήττητόν τε καὶ ἀνώλεθρον ἡ παρὰ Χριστιανοῖς ἀρετὴ πέφυκεν, εἰς πάντας ἀνθρώπους τές
18 τε νῦν ὄντας καὶ τὸς μετὰ ταῦτα γενησομένους ἐξέφηνε. τοσαύτη δῆτα κακίας φορὰ ὑφ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν συνηνέχθη καιρὸν, πρὸς τῶν δύο τυράννων ἀνατολήν καὶ δύσιν διειληφότων κατεργασθεῖσα. τίς δ' ἂν τὴν τῶν τοσούτων διερευνώμενος αἰτίαν διστάξαι, μὴ οὐχὶ τὸν καθ' ἡμῶν διωγμὸν ἀποφήνασθαι; ὅτε γε μάλιστα οὐ πρότερον τὰ τῆς τοσῆσδε πέπαυντο συγχύσεως, ἢ Χριστιανὸς τὰ τῆς παῤῥησίας ἀπολαβεῖν.

CAP. 15.

Περὶ τῶν τοῖς ἐκτὸς συμβεβηκότων.
(Nic. H. E. VII, 22.)

1 Διὰ παντός γέ τοι τῆ κατὰ τὸν διωγμὸν δεκαέτες χρόνε τῶν εἰς ἐπιβουλὴν καὶ πόλεμον τὸν κατ' ἀλλήλων ὧδὲν αὐτὸς διαλέλοιπεν. ἅπλωτα μὲν γὰρ τὰ κατὰ θάλατταν ἦν, ὧδ' ἔξῃν ποθὲν καταπλεύσαντας μὴ ἐχὶ πάσαις αἰκίαις ὑπάγεσθαι, στρεβλεμένες καὶ τὰς πλευρὰς καταξαινομένες, βασάνοις τε παντοίαις, μὴ ἄρα παρὰ τῶν δι' ἐναντίας ἐχθρῶν ἥκοιεν, ἀνακρινομένες, καὶ τέλος σταυροῖς ἢ τῇ διὰ πυρὸς ὑπαγομένες κολάσει.
2 ἀσπίδων ἐπὶ τούτοις καὶ θωράκων παρασκευαὶ, βελῶν τε καὶ δοράτων καὶ τῆς ἄλλης πολεμικῆς παρατάξεως ἑτοιμασίαι, τριήρων τε καὶ τῶν κατὰ ναυμαχίαν ὅπλων, κατὰ πάντα συνεκροτοῦντο τόπον, οὐδ' ἦν ἄλλο τι παντὶ τῳ προσδοκᾶν, ἢ πολεμίων κατὰ πᾶσαν ἔφοδον ἡμέραν. τούτοις καὶ ὁ μετὰ ταῦτα λιμός τε καὶ λοιμὸς ἐγκατασκήπτει, περὶ ὧν κατὰ καιρὸν ἱστορήσομεν τὰ δέοντα.

---

7. ἄγειν αὐτὴν *cfgik*, αὐτὴν ἄγειν *aeh* Euseb. (de vit. Const. I. 54.) *E.* | βραχὺν] βραχὺ *i* (a sec. m.) *k.* | 8. δὴ *cdfgikxV*^{a}*B*, ἤδη *abehSVH.* | 9. ταμιεῖα *cfgik*, ταμεῖα *aehE.* | 11. χρημάτων] χρῆμα Euseb. de vit. Const. I, 54. prob. *V*^{a}*Z.* | 16. μὴ — ἀποφήνασθαι om. *h.*

CAP. 16.

Περὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῶν πραγμάτων μεταβολῆς.

(Nic. H. E. VII, 22.)

Τοιαῦτ' ἦν τὰ διὰ παντὸς τῦ διωγμῦ παρατετακότα, δεκάτῳ μὲν 1
ἔτει σὺν θεῦ χάριτι παντελῶς πεπαυμένα, λωφᾶν γε μὴν μετ' ὄγδοον ἔτος
ἐναρξαμένου. ὡς γὰρ τὴν εἰς ἡμᾶς ἐπισκοπὴν εὐμενῆ καὶ ἵλεω ἡ θεία
καὶ οὐράνιος χάρις ἐνεδείκνυτο, τότε δῆτα καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς ἄρχοντες,
αὐτοὶ δὴ ἐκεῖνοι δι' ὧν πάλαι τὰ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐνηργεῖτο πολέμων,
παραδοξότατα μεταθέμενοι τὴν γνώμην παλινῳδίαν ᾖδον, χρηστοῖς περὶ
ἡμῶν προγράμμασι καὶ διατάγμασιν ἡμερωτάτοις τὴν ἐπὶ μέγα ἀφθεῖσαν
τῦ διωγμῦ πυρκαϊὰν σβεννύντες. ἐκ ἀνθρώπινον δέ τι τότε κατέστη 2
αἴτιον, ἀδ' οἶκτος, ὡς ἂν φαίη τις, ἢ φιλανθρωπία τῶν ἀρχόντων· πολλῦ
δεῖ· πλείω γὰρ ὁσημέραι καὶ χαλεπώτερα ἀρχῆθεν εἰς ἐκεῖνο τῦ καιρῦ
τὰ καθ' ἡμῶν αὐτοῖς ἐπενοεῖτο, ποικιλωτέραις μηχαναῖς ἄλλοτε ἄλλως
τὰς καθ' ἡμῶν αἰκίας ἐπικαινοργόντων· ἀλλ' αὐτῆς γε τῆς θείας προ-
νοίας ἐμφανὴς ἐπίσκεψις, τῷ μὲν αὐτῆς καταλλαττομένης λαῷ, τῷ δ'
αὐθέντῃ τῶν κακῶν ἐπεξιύσης καὶ πρωτοστάτῃ τῆς τῦ παντὸς διωγμῦ
κακίας ἐπιχολεμένης. καὶ γὰρ εἴ τι ταῦτ' ἐχρῆν κατὰ θείαν γενέσθαι 3
κρίσιν, ἀλλὰ ἰαὶ, φησὶν ὁ λόγος, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται. μέτεισι
γῦν αὐτὸν θεήλατος κόλασις, ἐξ αὐτῆς αὐτῦ καταρξαμένη σαρκὸς, καὶ
μέχρι τῆς ψυχῆς προελθῦσα. ἀθρόα μὲν γὰρ περὶ τὰ μέσα τῶν ἀποῤῥή- 4
των τῦ σώματος ἀπόστασις γίγνεται αὐτῷ, εἶθ' ἕλκος ἐν βάθει συριγ-
γῶδες, καὶ τούτων ἀνίατος νομὴ κατὰ τῶν ἐνδοτάτω σπλάγχνων, ἀφ' ὧν
ἄλεκτόν τι πλῆθος σκωλήκων βρύειν, θανατώδη τε ὀδμὴν ἀποπνέειν, τῦ
παντὸς ὄγκε τῶν σωμάτων ἐκ πολυτροφίας αὐτῷ καὶ πρὸ τῆς νόσε εἰς
ὑπερβολὴν πλήθυς πιμελῆς μεταβεβληκότος, ἣν τότε κατασαπεῖσαν ἀφύ-
ρητον καὶ φρικτοτάτην τοῖς πλησιάζεσι παρέχειν τὴν θέαν. ἰατρῶν δ' 5
ἦν οἱ μὲν, ἀδ' ὅλως ὑπομεῖναι τὴν τῦ δυσώδες ὑπερβάλλεσαν ἀτοπίαν
οἷοί τε, κατεσφάττοντο, οἱ δὲ διφθηκότος τῦ παντὸς ὄγκε καὶ εἰς ἀνέλπιστον
σωτηρίας ἀποπεπτωκότος μηδὲν ἐπικουρεῖν δυνάμενοι, ἀηλεῶς ἐκτείνοντο.

CAP. 17.

Περὶ τῆς τῶν κρατούντων παλινῳδίας.

(Nic. H. E. VII, 22. 23.)

Καὶ δὴ τοσούτοις παλαίων κακοῖς συναίσθησιν τῶν κατὰ τῶν θεο- 1
σεβῶν αὐτῷ τετολμημένων ἴσχει. συναγαγὼν δ' ἓν εἰς ἑαυτὸν τὴν διά-

---

5. λωφᾶν *cH*, λοφᾶν volgo. | 17. καὶ πρωτοστάτῃ — ἔρχεται om. *eh*. | 18. ἐπιχολεμένης *ci* (teste Gronov.) *BH*^{b}, ἐπισχολεμένης *afgkxSVH*. | 19. φησὶν — Matth. 18, 7. | 23. τούτων *aeghik Euseb.* (vit. Const. I, 57.) *NE*, τούτῳ *bcdf*.

νοιαν, πρῶτα μὲν ἀνθωμολογεῖτο τῷ τῶν ὅλων θεῷ, εἶτα τὰς ἀμφ' αὐτὸν
ἀνακαλέσας, μηδὲν ὑπερθεμένους τὸν κατὰ Χριστιανῶν ἀποπαῦσαι διωγμὸν,
νόμῳ τε καὶ δόγματι βασιλικῷ τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν οἰκοδομεῖν ἐπισπέρ-
χειν τε καὶ τὰ συνήθη διαπράττεσθαι, εὐχὰς ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ποιουν-
2 μένους, προστάττει. αὐτίκα γὰρ ἔργῳ τῷ λόγῳ παρηκολουθηκότος, ἥπλωτο
κατὰ πόλεις βασιλικὰ διατάγματα, τὴν παλινῳδίαν τῶν καθ' ἡμᾶς τῆτον
περιέχοντα τὸν τρόπον·

3 „Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Γαλέριος Οὐαλέριος Μαξιμῖνος, ἀνίκητος,
„σεβαστὸς, ἀρχιερεὺς μέγιστος, Γερμανικὸς μέγιστος, Αἰγυπτιακὸς μέγι-
„στος, Θηβαϊκὸς μέγιστος, Σαρματικὸς μέγιστος πεντάκις, Περσῶν μέγι-
„στος δὶς, Καρπῶν μέγιστος ἑξάκις, Ἀρμενίων μέγιστος, Μήδων μέγιστος,
„Ἀδιαβηνῶν μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ εἰκοστὸν, αὐτοκράτωρ τὸ
4 „ἐννεακαιδέκατον, ὕπατος τὸ ὄγδοον, πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος· καὶ
„αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Οὐαλέριος Κωνσταντῖνος, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς,
„ἀνίκητος, σεβαστὸς, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας, αὐτοκράτωρ
5 „τὸ πέμπτον, ὕπατος, πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος· καὶ αὐτοκράτωρ
„Καῖσαρ Οὐαλέριος Λικιννιανὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἀνίκητος, σεβαστὸς,
„ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ τέταρτον, αὐτοκράτωρ τὸ
„τρίτον, ὕπατος, πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος, ἐπαρχιώταις ἰδίοις χαίρειν.
6 „μεταξὺ τῶν λοιπῶν, ἅπερ ὑπὲρ τῆ χρησίμα καὶ λυσιτελῆς τοῖς δημο-
„σίοις διατυπέμεθα, ἡμεῖς μὲν βεβουλήμεθα πρότερον κατὰ τὰς ἀρχαίας
„νόμους καὶ τὴν δημοσίαν ἐπιστήμην τὴν τῶν Ῥωμαίων ἅπαντας ἐπα-
„νορθώσασθαι, καὶ τῆτο πρόνοιαν ποιήσασθαι, ἵνα καὶ οἱ Χριστιανοὶ,
„οἵτινες τῶν γονέων τῶν ἑαυτῶν καταλελοίπασι τὴν αἵρεσιν, εἰς ἀγαθὴν
7 „πρόθεσιν ἐπανέλθοιεν· ἐπείπερ τινὶ λογισμῷ τοσαύτη αὐτὰς πλεονεξία

---

2. κατὰ] κατὰ τῶν volgo, τῶν om. *cgikN*. | 8. Μαξιμῖνος] Μαξιμινὸς *gk*, „Maximianus" *R*. | post ἀνίκ. add. καὶ *h*. | 9. Γερμανικὸς] hos titulos alii aliter exhibent. nos cum Heinichenio retinuimus, mutata tantummodo interpunctione, textum Valesii, quocum sine discrepantia consentiunt *akR*. de *bd* non satis constat: codicum *c* et *h* diversitatem adscripsimus. | 10. Θηβ. μέγιστος om. *h*, add. *c*. | Σαρμ. μέγιστος om. *bcdf*, add. *h*. deinde non post πεντάκις, sed post μέγιστος virgula interpungunt *ch*. | μέγιστος post Περσῶν om. *h*. | 11. δὶς om. *c*. deinde ante, non post δὶς interpungunt *hE*. | ante, non post ἑξάκις interpungunt *chE*. | Μήδων μέγ. Ἀδ. μέγ. om. *h*. | 12. τὸ post αὐτοκ. om. *aSVH*. | 14. Κωνσταντῖνος *ahNSVHB*, Κωνστάντιος *cfgikaRZ*. | 15. δημ. ἐξουσίας] „omissus est in omnibus libris numerus tribuniciae potestatis Constantini. Ego quinquies addidi certissima conjectura." Valesius. | 16. haec καὶ αὐτοκράτωρ — ἰδίοις χαίρειν add. *bcdfgikxNVHB*, om. *ahRS*. | 17. Λικιννιανὸς *bcdfVH*, Λικίνιος *ikNB*, Λικίνιος Λικιννιανὸς *g*, om. *ahS*. | 22. ἅπαντας *efghNVHB*, ἅπαντα *aikS*, „cuncta" Lact. de mort. pers. c. 34.

„κατεσχήκει καὶ ἄνοια κατειλήφει, ὡς μὴ ἕπεσθαι τοῖς ὑπὸ τῶν πάλαι
„καταδειχθεῖσιν, ἅπερ ἴσως πρότερον καὶ οἱ γονεῖς αὐτῶν ἦσαν κατα-
„στήσαντες, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτῶν πρόθεσιν, καὶ ὡς ἕκαστος ἐβούλετο,
„ἔτως ἑαυτοῖς καὶ νόμους ποιῆσαι, καὶ τούτους παραφυλάττειν, καὶ ἐν δια-
„φόροις διάφορα πλήθη συνάγειν. τοιγαροῦν τοιούτῳ ὑφ' ἡμῶν προστά- 8
„γματος παρακολουθήσαντος, ὥστε ἐπὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καταστα-
„θέντα ἑαυτοὺς μεταστήσαιεν, πλεῖστοι μὲν κινδύνῳ ὑποβληθέντες, πλεῖστοι
„δὲ ταραχθέντες παντοίους θανάτους ὑπέφερον· καὶ ἐπειδὴ τῶν πολλῶν 9
„τῇ αὐτῇ ἀπονοίᾳ διαμενόντων ἐωρῶμεν μήτε τοῖς θεοῖς τοῖς ἐπουρανίοις
„τὴν ὀφειλομένην θρησκείαν προσάγειν αὐτοὺς, μήτε τῷ τῶν Χριστιανῶν
„προσέχειν, ἀφορῶντες εἰς τὴν ἡμετέραν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν διηνεκῆ
„συνήθειαν, δι' ἧς εἰώθαμεν ἅπασιν ἀνθρώποις συγγνώμην ἀπονέμειν,
„προθυμότατα καὶ ἐν τούτῳ τὴν συγχώρησιν τὴν ἡμετέραν ἐπεκτεῖναι δεῖν
„ἐνομίσαμεν, ἵνα αὖθις ὦσι Χριστιανοὶ, καὶ τοὺς οἴκους, ἐν οἷς συνήγοντο,
„συνθῶσιν ἔτως, ὥστε μηδὲν ὑπεναντίον τῆς ἐπιστήμης αὐτοὺς πράττειν·
„δι' ἑτέρας δὲ ἐπιστολῆς τοῖς δικασταῖς δηλώσομεν, τί αὐτοὺς παραφυ-
„λάξασθαι δεήσει. ὅθεν κατὰ ταύτην τὴν συγχώρησιν τὴν ἡμετέραν ὀφεί- 10
„λουσι τὸν ἑαυτῶν θεὸν ἱκετεύειν περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας καὶ
„τῶν δημοσίων καὶ τῆς ἑαυτῶν, ἵνα κατὰ πάντα τρόπον καὶ τὰ δη-
„μόσια παρασχεθῇ ὑγιῆ, καὶ ἀμέριμνοι ζῆν ἐν τῇ ἑαυτῶν ἑστίᾳ δυνη-
„θῶσι." ταῦτα κατὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων φωνὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν 11
κατὰ τὸ δυνατὸν μεταβληθέντα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. τί δὴ οὖν ἐπὶ
τούτοις γίνεται, ἐπιθεωρῆσαι καιρός.

Τέλος τῆ ἡ λόγε τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.

APPENDIX.

Τὸ ὡς λεῖπον ἔν τισιν ἀντιγράφοις ἐν τῷ ὀγδόῳ λόγῳ.

Ἀλλ' ὁ μὲν τῆς γραφῆς αἴτιος μετὰ τὴν τοιάνδε ὁμολογίαν αὐτίκα 1
καὶ ἐκ εἰς μακρὸν τῶν ἀλγηδόνων ἀπαλλαγεὶς μεταλλάττει τὸν βίον.
τοῦτον δὴ λόγος ἔχει πρῶτον αἴτιον τῆς τῆ διωγμῆ καταστῆναι συμφορᾶς,
ἔτι πάλαι πρὸ τῆς τῶν λοιπῶν βασιλέων κινήσεως τοὺς ἐν στρατείαις

---

6. ὥστε] ὡς ἂν *h*. | 10. τῷ om. *g*, τῇ *N*, „nec Christianorum Deum observare" Lact. l. c. | 13. ἐκτεῖναι *ah*. | 26. τὸ — λόγῳ] hunc titulum ita exhibent *bcefE*, atque totum hoc libri octavi additamentum exstat in *abcdfgkx*, deest in *ehiR*.

Χριστιανὸς καὶ πρώτης γε ἁπάντων τὸν ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ οἴκῃ παρατρέπειν ἐκβεβιασμένον, καὶ τὸς μὲν ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ἀξίας ἀποκινῆσαι, τὸς δὲ ἀτιμότατα καθυβρίζοντα, ἤδη δὲ καὶ θάνατον ἑτέροις ἐπαρτῶντα, καὶ τέσχατόν γε τὸς τῆς βασιλείας κοινωνὸς ἐπὶ τὸν κατὰ πάντων ἀνακινηκότα διωγμόν· ὧν καὶ αὐτῶν ἐκ ἄξιον τὸ τῇ βίᾳ τέλος παραδῦναι
2 σιωπῇ. τεττάρων ἦν τὴν κατὰ πάντων διειλημμένων ἀρχήν, οἱ μὲν χρόνῳ καὶ τιμῇ προηγμένοι, ἐδ' ὅλοις δυσὶν ἔτεσιν ἐπιγενόμενοι τῷ διωγμῷ, μεθίστανται τῆς βασιλείας, ἣ καὶ πρόσθεν ἡμῖν δεδήλωται, καὶ δὴ τὸν ἐπίλοιπον τῇ βίᾳ χρόνον δημώδει καὶ ἰδιωτικῷ τρόπῳ διαγενόμενοι τέλος
3 τοιόνδε τῆς ζωῆς εἰλήχασιν· ὁ μὲν τιμῇ τε καὶ χρόνῳ τῶν πρωτείων ἠξιωμένος μακρᾷ καὶ ἐπιλυποτάτῃ τῇ τοῦ σώματος ἀσθενείᾳ διεργασθεὶς, ὁ δὲ τὰ δεύτερα αὐτῇ φέρων ἀγχόνῃ τὴν ζωὴν ἀπορρήξας, κατά τινα δαιμονίαν προσημείωσιν τοῦτο παθὼν διὰ πλείστας αὐτῷ τετολμημένας
4 ῥᾳδιουργίας. τῶν δὲ μετὰ τέτες ὁ μὲν ὕστατος, ὃν δὴ καὶ ἀρχηγὸν τῇ παντὸς ἔφαμεν γεγονέναι διωγμῷ, τοιαῦτα οἷα καὶ προδεδηλώκαμεν, πέπονθεν, ὁ δὲ τέτον προάγων χρηστότατος καὶ ἠπιώτατος βασιλεὺς Κωνστάντιος, ἐπαξίως τῆς ἡγεμονίας τὸν ἅπαντα τῆς ἀρχῆς διατελέσας χρόνον, ἀλλὰ καὶ τἄλλα τοῖς πᾶσι δεξιώτατον καὶ εὐεργετικώτατον παρασχὼν ἑαυτὸν, ἀτὰρ καὶ τῇ καθ' ἡμῶν πολέμῳ ἕξω γενόμενος, καὶ τὸς ὑπ' αὐτὸν θεοσεβεῖς ἀβλαβεῖς καὶ ἀνεπηρεάστες διαφυλάξας, καὶ μήτε τὸς οἴκῳ τῶν ἐκκλησιῶν καθελὼν, μηθ' ἕτερόν τι μηδ' ὅλως καθ' ἡμῶν ἐπικαινουργήσας, τέλος εὔδαιμον καὶ τρισμακάριον ὄντως κατείληφε τῇ βίᾳ, μόνος ἐπὶ τῆς αὐτῇ βασιλείας εὐμενῶς καὶ ἐπιδόξως, ἐπὶ διαδόχῳ τῆς βασιλείας γνησίῳ
5 παιδὶ τὰ πάντα σωφρονεστάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ, τελευτήσας· ὃς εὐθὺς ἀρχόμενος βασιλεὺς τελεώτατος καὶ σεβαστὸς πρὸς τῶν στρατοπέδων ἀναγορευθεὶς, ζηλωτὴν ἑαυτὸν τῆς πατρικῆς περὶ τὸν ἡμέτερον λόγον εὐσεβείας κατεστήσατο. τοιαύτη τῶν προαναγεγραμμένων τεττάρων ἡ τῇ
6 βίᾳ ἔκβασις, κατὰ παρηλλαγμένας χρόνες γεγενημένη. τέτων δὴ μόνος ἔτι λιπὼν ὁ μικρῷ πρόσθεν ἡμῖν εἰρημένος σὺν τοῖς μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἀρχὴν εἰσποιηθεῖσι τὴν προδεδηλωμένην ἐξομολόγησιν διὰ τῶ προεκτεθέντος ἐγγράφε λόγε τοῖς πᾶσι φανερὰν κατεστήσατο.

---

2. μὲν ἐκ *cfkB*, ἐκ (om. μὲν) *axS*, μὲν (om. ἐκ) *gVH*. | 5. διωγμόν· ὧν *VHB*, διωγμὸν (om. ὧν) *akxS*, διωγμένων *bc*, δεδιωγμένων *df*. | 7. δυεῖν *ck*, δυοῖν volgo. | 14. δὴ om. *aSVH*. | 22. μόνος *fgVH* coll. VIII, 13. p. 304, 26., μόνον *ackS*. | 29. λιπὼν *cgVH*, λειπὼν *k*, λοιπὸν *afSB*: fort. scrib. λοιπός.

EUSEBII
LIBER DE MARTYRIBUS PALAESTINAE.

Καὶ ταῦτα ἔν τινι ἀντιγράφῳ ἐν τῷ ὀγδόῳ τόμῳ εὕρομεν.

PROOEMIUM.

Ἔτος τοῦτο ἦν ἐννεακαιδέκατον τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας, Ξανθικὸς μήν, ὃς λέγοιτ' ἂν Ἀπρίλλιος κατὰ Ῥωμαίους, ἐν ᾧ τῆς τοῦ σωτηρίου πάθους ἑορτῆς ἐπιλαμβανούσης, ἠγείτο μὲν Φλαβιανὸς τοῦ τῶν Παλαιστινῶν ἔθνους, ἤπλωτο δ' ἀθρόως πανταχοῦ γράμματα, τὰς μὲν ἐκκλησίας εἰς ἔδαφος φέρειν, τὰς δὲ γραφὰς ἀφανεῖς πυρὶ γενέσθαι προστάττοντα, καὶ τοὺς μὲν τιμῆς ἐπειλημμένους ἀτίμους, τοὺς δὲ ἐν οἰκετίαις, εἰ ἐπιμένοιεν τῇ τοῦ Χριστιανισμοῦ προθέσει, ἐλευθερίας στερίσκεσθαι προαγορεύοντα. καὶ ἡ μὲν τῆς πρώτης καθ' ἡμῶν γραφῆς τοιαύτη τις ἦν δύναμις. μετ' οὐ πολὺ δὲ ἑτέρων ἐπιφοιτησάντων γραμμάτων προσετάττετο, τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προέδρους πάντας πανταχῇ πρῶτον μὲν δεσμοῖς παραδίδοσθαι, εἶθ' ὕστερον πάσῃ μηχανῇ θύειν ἐξαναγκάζεσθαι. 1 2

CAP. 1.

Πρῶτος τοιγαροῦν τῶν ἐπὶ Παλαιστίνης μαρτύρων Προκόπιος, πρὶν ἢ φυλακῆς πεῖραν λαβεῖν, εὐθὺς ἀπὸ πρώτης εἰσόδου τοῖς ἡγεμονικοῖς παραστὰς δικαστηρίοις, θύειν τε τοῖς λεγομένοις προσταχθεὶς θεοῖς, ἕνα μόνον ἔφησεν εἰδέναι, ᾧ καθῆκεν, ὡς αὐτὸς βούλεται, θύειν· ὡς δὲ καὶ τοῖς βασιλεῦσι τέσσαρσι σπένδειν ἐκελεύετο, ῥῆμά τι φθεγξάμενος τῶν οὐ προσηνῶν αὐτοῖς αὐτίκα τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται, τὸ ποιητικὸν εἰπὼν ἐκεῖνο· „οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς.“ Δεσίου μηνὸς ἑβδόμῃ, πρὸ ἑπτὰ Εἰδῶν Ἰουνίων λέγοιτ' ἂν παρὰ Ῥωμαίοις, ἡμέρᾳ 1 2

---

3. *καὶ ταῦτα κτλ.*] Fragmentum hoc de Martyr. Pal. exstat in *abcdfx* sub finem libri octavi, in *ik* sub finem libri decimi, in *g* post medium cap. 13. libri octavi, deest in *ehR.* | 5. *ἔτος τοῦτο κτλ.* — cf. Eus. H. E. VIII, 2. (p. 289, 28). | 10. *εἰ*] *εἰ ἔτι aSVH.* | 23. *οὐκ ἀγαθὸν* — Il. II, 204. | 24. *ἑβδόμῃ gikV*^{a}*B*, *ὀγδόῃ abcdfSVH.*

τετράδι σαββάτου τοῦτο πρῶτον ἐπὶ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης ἀπε-
3 τελέσθη σημεῖον. μετὰ δὲ τοῦτο ἐπὶ τῆς αὐτῆς πόλεως πλεῖστοι ὅσοι τῶν
ἐπιχωρίων ἐκκλησιῶν ἄρχοντες, δειναῖς αἰκίαις προθύμως διαθλήσαντες,
μεγάλων ἀγώνων ἱστορίαν τοῖς ἐνορῶσιν ἐνεδείξαντο, ἄλλοι δὲ ὑπὸ δει-
λίας τὴν ψυχὴν προαρκήσαντες, προχείρως ἔτως ἀπὸ πρώτης ἐξησθέ- 5
νησαν προσβολῆς, τῶν δὲ λοιπῶν ἕκαστος εἴδη διάφορα βασάνων διήλ-
λαττον, τοτὲ μὲν μάστιξιν ἀνηρίθμοις, τοτὲ δὲ στρεβλώσεσι καὶ καταξάν-
σεσι τῶν πλευρῶν δεσμοῖς τε ἀνυπομονήτοις, ὑφ' ὧν τισὶ καὶ παρεθῆναι
4 συνέβη τὰς χεῖρας. ὅμως δ' οὖν ἔφερον τὸ ἀποβὰν ἀκολούθως ταῖς
ἀπορρήτοις κρίσεσι τοῦ θεοῦ τέλος. ὁ μὲν γὰρ ἑτέρων κατεχόντων αὐτῆ 10
τοῦ χεῖρε, καὶ τῷ βωμῷ προσαγόντων, τήν τε μιαρὰν καὶ ἐναγῆ θυσίαν
κατὰ τῆς δεξιᾶς ἐπιῤῥιπτύντων, ὡς ἂν τεθυκὼς ἀπηλλάττετο, ὁ δὲ μηδ'
ὅλως ἐφαψάμενος, εἰρηκότων δ' ἑτέρων ὅτι τεθύκοι, σιωπήσας ἀπῆει,
ἄλλος ἡμιθανὴς αἰρόμενος ὡςὰν ἤδη νεκρὸς ἐῤῥίπτετο καὶ ἀνίετό γε τῶν
δεσμῶν, ἐν τεθυκόσιν αὐτοῖς λελογισμένος, ὁ δὲ βοῶν καὶ μαρτυρόμενος, 15
ὅτι μὴ πείθοιτο, κατὰ στόματος παιόμενος, πολυχειρίᾳ τε τῶν ἐπὶ τούτῳ
τεταγμένων κατασιγαζόμενος, μετὰ βίας ἐξωθεῖτο, καὶ εἰ μὴ τεθυκὼς ἦν.
5 ἔτως ἐκ παντὸς τὸ δοκεῖν ἠνυκέναι αὐτοῖς περὶ πολλοῦ ὑπῆρχεν. ἐκ δὴ
ἓν τῶν τοσούτων μόνοι τοῦ τῶν ἁγίων μαρτύρων κατηξιώθησαν στεφάνε
Ἀλφειὸς καὶ Ζακχαῖος, οἳ μετὰ μάστιγας καὶ ξεσμὸς, δεσμά τε χαλεπὰ 20
καὶ τὰς ἐπὶ τούτοις ἀλγηδόνας, ἑτέρας τε διαφόρους ἐξετάσεις, νυχθήμερον
ὑπὸ τέσσαρα τοῦ κολαστηρίου ξύλα κεντήματα τὰς πόδας παραταθέντες,
Δίου μηνὸς ἑπτακαιδεκάτῃ (αὕτη παρὰ Ῥωμαίοις ἡ πρὸ δεκαπέντε Κα-
λανδῶν Δεκεμβρίων) μόνον ἕνα θεὸν καὶ Χριστὸν βασιλέα Ἰησοῦν ὁμο-
λογήσαντες, ὥς τι βλάσφημον φθεγξάμενοι, ὁμοίως τῷ προτέρῳ μάρτυρι 25
τὰς κεφαλὰς ἀπετμήθησαν.

CAP. 2.

1 Μνήμης δ' ἄξια τυγχάνει καὶ τὰ περὶ Ῥωμανὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπὶ
τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀποτελεσθέντα. Παλαιστινὸς γὰρ ἔτος ὤν, διάκονός
τε καὶ ἐπορκιστὴς τῆς ἐν Καισαρείᾳ παροικίας, ὁμοῦ τῇ τῶν ἐκκλησιῶν 30
καθαιρέσει γενόμενος ἐκεῖσε, πλείους ἄνδρας ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις σωρη-
δὸν τοῖς εἰδώλοις προσιόντας τε καὶ θύοντας ἐνιδὼν, ἀνύποιστον ἡγη-
σάμενος τὴν θέαν, ζήλῳ θεοσεβείας πρόσεισι, κἀκείνοις μεγάλῃ φωνῇ κε-
2 κραγὼς ἐπιπλήττει. αὐτὸς δὲ τῆς τόλμης ἕνεκεν συλληφθεὶς, γενναιότατος

---

2. μετὰ δὲ τοῦτο κτλ. — cf. Eus. H. E. VIII, 3. (p. 290, 12). | 9. ταῖς *gikB*, τοῖς *acfSVH*. | 10. κρίσεσι *cfgikxB*, κρίμασι *aSVH*. | 16. τούτῳ] τοῦτο *cf*.

εἰ καί τις ἄλλος ἀποδέδεικται μάρτυς τῆς ἀληθείας. ἀποφηναμένου γὰρ κατ' αὐτοῦ τὸν διὰ πυρὸς θάνατον τῷ δικαστῇ, φαιδρῷ προσώπῳ καὶ διαθέσει εὖ μάλα προθυμοτάτῃ τὴν ἀπόφασιν ἀσπαστῶς καταδεξάμενος ἀπάγεται· εἶτα τῷ ἱκρίῳ προσδεῖται, τῆς τε ὕλης συμπεφορημένης ἐπ' αὐτῷ, καὶ τῶν μελλόντων ὑφάπτειν τὴν πυρὰν τὴν βασιλέως ἐπιπαρόντος ἐπίκρισιν ἐκδεχομένων, „πᾶ μοι τὸ πῦρ" ἐβόα· καὶ ταῦτα λέγων 3
ἀνάκλητος πρὸς βασιλέα γίγνεται, καινοτέρᾳ ὑποβληθησόμενος κολάσει τῆς γλώττης, ἧς ἀποκοπὴν ἀνδρειότατα ὑπομείνας ἔργοις ἅπασιν ὑπέδειξεν, ὅτι δὴ θεία δύναμις τοῖς ὁτιποτοῦν χαλεπὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ὑπομένουσιν ἐπελαφρίζουσα τοὺς πόνους καὶ τὴν προθυμίαν ἐπιῤῥωννῦσα παρίσταται. μαθὼν γοῦν τὴν καινουργίαν τῆς κολάσεως, καὶ μὴ καταπλαγεὶς ὁ γενναδας, ἁσμένως προὔβάλετο τὴν γλῶτταν, προθυμότατα εὐτρεπῆ παρέχων αὐτὴν τοῖς ἀποτέμνουσι. μεθ' ἣν τιμωρίαν εἰς δεσμὰ βληθεὶς, πλεῖστόν τε αὐ- 4
τόθι πονηθεὶς χρόνον, τέλος τῆς ἀρχικῆς εἰκοσαετηρίδος ἐπιστάσης, κατὰ νομιζομένην δωρεὰν τῶν ἐν τοῖς δεσμοῖς πανταχῇ πάντων ἐλευθερίας ἀνακηρυχθείσης, μόνος ὑπὸ πέντε κεντήματα ἄμφω τὼ πόδε διαταθεὶς, ἐν αὐτῷ κείμενος τῷ ξύλῳ βρόχῳ περιβληθεὶς, ὡς καὶ ἐπεπόθει, μαρτυρίῳ κατεκοσμήθη. ἀλλ' ἑτός γε, εἰ καὶ ὑπερόριος, ὅμως Παλαιστινὸς ὤν, ἐν 5
Παλαιστινοῖς ἄξιος ἂν εἴη μάρτυσιν ἀριθμεῖσθαι. ταῦτα μὲν ἔτει πρώτῳ τῶνδε ἀπετελέσθη τὸν τρόπον, κατὰ μόνων τῶν τῆς ἐκκλησίας προέδρων ἐπηρτημένου τῷ διωγμῷ.

CAP. 3.

Δευτέρου δ' ἔτους διαλαβόντος, καὶ δὴ σφοδρότερον ἐπιταθέντος τῷ 1
καθ' ἡμῶν πολέμῳ, τῆς ἐπαρχίας ἡγεμόνευε τηνικάδε Οὐρβανῷ, γραμμάτων τούτῳ πρώτων βασιλικῶν πεφοιτηκότων, ἐν οἷς καθολικῷ προστάγματι πάντας πανδημεὶ τοὺς κατὰ πόλιν θύειν τε καὶ σπένδειν τοῖς εἰδώλοις ἐκελεύετο, Τιμόθεος ἐν Γάζῃ πόλει τῆς Παλαιστίνης μυρίας ἀνατλὰς βασάνους, ἐπὶ πάσαις λεπτῷ καὶ μαλθακῷ πυρὶ παραδοθεὶς, δοκιμὴν γνησιωτάτην τῆς περὶ τὸ θεῖον γνησιωτάτης εὐσεβείας διὰ τῆς πρὸς πάντα ὑπομονῆς παρασχὼν, τὸν τῶν ἱερονικῶν τῆς θεοσεβείας ἀθλητῶν στέφανον ἀπηνέγκατο. τούτῳ δ' ἅμα γενναιοτάτην ἔνστασιν ἐπιδειξάμενοι Ἀγάπιος καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς Θέκλα θηρίοις εἰς βορὰν κατεδικάσθησαν. τὰ ἐπὶ 2
τούτοις τίς ἰδὼν ἐκ ἐθαύμασεν, ἢ καὶ ἀκοῇ μαθὼν ἐκ ἐξεπλάγη; πάνδημον γάρ τοι τῶν ἐθνῶν ἑορτὴν καὶ συνήθεις θέας ἀγόντων, μετὰ τῶν ἄλλως αὐτοῖς σπεδαζομένων καὶ τὰς ἀρτίως θηρίοις κατακριθέντας πολὺς

11. καινουργίαν cfgikB, νεουργίαν aSVH.

3 ἦν ὁ λόγος ἐπιδείξεσθαι τὸν ἀγῶνα. αὐξούσης δῆτα καὶ πλεοναζούσης παρὰ πᾶσι τῆς φήμης, νεανίαι τὸν ἀριθμὸν ἓξ, ὧν ὁ μὲν Ποντικὸς τὸ γένος ἦν, ὄνομα Τιμόλαος, ὁ δ' ἐκ Τριπόλεως τῆς Φοινίκης, Διονύσιος ἐκαλεῖτο, ἕτερος δ' αὐτῶν τῆς ἐν Διοσπόλει παροικίας ὑποδιάκονος, Ῥωμύλος ἦν καὶ τέτῳ προσηγορία, δύο τε ἐπὶ τέτοις Αἰγύπτιοι, Πάησις καὶ Ἀλέξανδρος, καὶ ἄλλος τέτῳ συνώνυμος Ἀλέξανδρος τῶν ἀπὸ Γάζης, ἐπὶ τὸ κυνηγέσιον ἀνιέναι μέλλοντι τῷ Οὐρβανῷ, ἐνδήσαντες πρότερον τὰς αὐτῶν χεῖρας, ὡς ἂν τὴν ἄγαν σημήνειαν περὶ τὸ μαρτύριον προθυμίαν, δρομαῖοι προσίασι, Χριστιανὲς σφᾶς ὁμολογοῦντες, διά τε τῆς πρὸς πάντα τὰ δεινὰ παρατάξεως, ὅτι μηδὲ τὰς τῶν θηρίων ἐπιβολὰς οἱ τὴν εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσέβειαν αὐχοῦντες κατεπτήχασιν, ἐπι-
4 δεικνύμενοι. αὐτίκα μὲν εἰς οὐ τὴν τυχεῖσαν κατάπληξιν αὐτόν τε τὸν ἄρχοντα καὶ τὲς ἀμφ' αὐτὸν καταστήσαντες, δεσμωτηρίῳ καθείργνυνται, μετ' οὐ πολλὰς δὲ ἡμέρας δυεῖν αὐτοῖς ἄλλων καταλεγέντων, τῷ μὲν καὶ πρὸ αὐτῶν δειναῖς καὶ ποικίλαις ἤδη πρότερον καθ' ἑτέρας ὁμολογίας ἐναθλήσαντος βασάνοις, Ἀγάπιος καὶ αὐτῷ ὄνομα ἦν, τοῦ δὲ τὰς τοῦ σώματος αὐτοῖς χρείας διακονουμένου, ὄνομα δὲ καὶ τούτῳ Διονύσιος, οἱ πάντες ὀκτὼ γενόμενοι τὸν ἀριθμὸν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τὰς κεφαλὰς αὖθις
5 ἐπ' αὐτῆς Καισαρείας ἀποτέμνονται, Δύστρε μηνὸς ἡμέρᾳ τετράδι καὶ εἰκάδι, ἣ πρὸ ἐννέα Καλανδῶν Ἀπριλλίων καὶ αὐτὴ ἴσα ἐτύγχανεν. ἐν τέτῳ μεταβολή τις τῶν κρατέντων, αὐτῇ δὴ τῇ πάντων ἀνωτάτω καὶ τῇ μετ' αὐτὸν δευτέρᾳ, ἐπὶ τὸ ἰδιωτικὸν σχῆμα γίνεται, νοσεῖν τε αὐτοῖς
6 ἄρχεται τὰ κοινά. μικρὸν δ' ὕστερον διαστάσης εἰς ἑαυτὴν τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς πόλεμος ἄσπονδος εἰς αὐτὲς ἐπεγείρεται, οὐ πρότερόν τε τὰ τῆς διαστάσεως καὶ τῶν ἐπὶ ταύτῃ θορύβων κατάστασιν εἴληφεν, ἢ τὴν καθ' ἡμᾶς εἰρήνην καθ' ὅλης πρυτανευθῆναι τῆς ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν οἰκε-
7 μένης. ἅμα τε γὰρ αὖτη τοῖς πᾶσι δίκην φωτὸς ὡσὰν ἐκ ζοφερᾶς καὶ σκοτεινοτάτης νυκτὸς ἀνατέταλκε, καὶ αὖ πάλιν τὰ κοινὰ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας αὖθις εὐσταθῆ καὶ φίλια καὶ εἰρηναῖα ἦν, τὴν ἐκ προγόνων εἰς ἀλλήλες εὔνοιαν ἀπολαμβάνοντα. ἀλλὰ τέτων μὲν κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν ἐντελέστερον ἀποδώσομεν τὸν λόγον, νυνὶ δὲ ἐπὶ τὴν τῶν ἑξῆς ἀπίωμεν ἀκολεθίαν.

CAP. 4.

1 Μαξιμῖνος Καῖσαρ αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν παρελθὼν, ὥσπερ τῆς ἐμφύτε θεοσεβείας αὐτῷ καὶ δυσσεβείας τὰ σύμβολα τοῖς πᾶσιν ἐνδεικνύ-

1. ἐπιδείξεσθαι *fv* V^a *Z*, ἐπιδεῖξασθαι reliqui. | 5. Πάησις *bcdfVH*, Παῦσις *agikSB*. | 7. post κυνηγ. add. ἐν *acfSVH*, om. *gikB*. | 22. αὐτοῖς] αὐτόθεν *i* (a sec. m.), αὖθις conj. *Z*.

μενος, γεννικώτερον ἢ οἱ πρόσθεν τῷ καθ' ἡμῶν ἐπαπεδύετο διωγμῷ. πᾶσι δῆτα συγχύσεως οὐ μικρᾶς ἐπηωρημένης, καὶ ἄλλων ἄλλοσε διασπειρομένων, διαδρᾶναί τε τὸ δεινὸν ἐπιμελὲς ποιεμένων, χαλεπῆς τε τὸ πᾶν ἐπεχούσης κινήσεως, τίς ἂν ἐξαρκέσειεν ἡμῖν λόγος εἰς τὴν ἐπαξίαν διήγησιν τῆ θείᾳ ἔρωτος καὶ παῤῥησίας τῆς εἰς θεὸν ὁμολογίας τῆ μακαρίᾳ καὶ ὡς ἀληθῶς ἀμνῆ ἀκάκῃ, μάρτυρος Ἀπφιανῆ φημὶ, τῆ πρὸ πυλῶν ἐπὶ θεωρίαν ἅπασι τοῖς κατὰ Καισάρειαν θαυμαστὸν παράδειγμα τῆς εἰς τὸν μόνον θεὸν εὐσεβείας προβεβλημένῃ; εἰκοστὸν ἔτος ἐδέπω τοῦτο τῆς τῆ σώματος ἡλικίας ἦν αὐτῷ. πρῶτον μὲν ἔν τῆς Ἑλλήνων παιδείας ἕνεκα κοσμικῆς (ἐτύγχανε γὰρ καὶ τῶν κατὰ κόσμον εὖ μάλα πλούτῳ περιῤῥεομένων) τὸν πλείονα κατὰ τὴν Βηρυτὸν διατρίψας χρόνον, παράδοξον καὶ εἰπεῖν, ὡς ἐν τοιαύτῃ πόλει τῶν νεωτερικῶν ἐπιθυμιῶν ὑπεράνω γενόμενος, καὶ μηθ' ὑπὸ ἀκμῆς τῆ σώματος, μηθ' ὑπὸ τῆς τῶν νέων ἑταιρίας διαφθαρεὶς τὸν τρόπον σωφροσύνην ἠσπάζετο, κοσμίως καὶ σεμνῶς καὶ εὐσεβῶς κατὰ τὸν αἱρεθέντα Χριστιανισμῷ λόγον διεξάγων καὶ τὸν ἑαυτῆ παιδαγωγῶν βίον. εἰ δὲ χρὴ μνήμην ποιησαμένους καὶ τῆς πατρίδος αὐτῆ, κοσμῆσαι καὶ ταύτην διὰ τῆ προαχθέντος ἐξ αὐτῆς γενναίᾳ τῆς θεοσεβείας ἀθλητῆ, εὐλόγως ἂν καὶ τοῦτο ποιήσομεν. εἴ τις ἄρα Παγὰς ἐπίσταται τῆς Λυκίας ἐκ ἄσημον πόλιν, ἐντεῦθεν ὁρμώμενος ὁ νεανίας, μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς κατὰ τὴν Βηρυτὸν παιδείας, τῆ πατρὸς αὐτῷ τὰ πρωτεῖα τῆς πατρίδος ἀποφερομένῃ, μὴ οἷός τε φέρειν τὴν ἅμα τῷ πατρὶ καὶ τοῖς τῷ γένει προσήκουσι συνεσίαν, ὅτι μηδὲ ζῆν αὐτοῖς ἐδόκει κατὰ τὲς τῆς θεοσεβείας θεσμὲς, πνεύματι δ' ὥσπερ θείῳ κατεσχημένος, καὶ κατά τινα φυσικὴν, μᾶλλον δ' ἔνθεον καὶ ἀληθῆ φιλοσοφίαν μεῖζον φρονήσας τῆς νενομισμένης τῆ βίᾳ δόξης, τῆς τε τῶν σωμάτων καταπτύσας ἡδυπαθείας, κρύβδην τὲς οἰκείας ἀποδρὰς, καὶ μηδὲ τῶν ἐφημέρων δαπανῶν ἐπιστραφεὶς ἐλπίδι καὶ πίστει τῇ εἰς θεὸν, ἤγετο πρὸς τῆ θείᾳ πνεύματος χειραγωγέμενος ἐπὶ τὴν Καισαρέων πόλιν, ἔνθα ἡτοίμαστο αὐτῷ ὁ τῆ μαρτυρίᾳ τῆς θεοσεβείας στέφανος. γενόμενος δὲ ἡμῖν αὐτοῖς ἅμα, καὶ ὡς ἔνι μάλιστα τοῖς θείοις λόγοις ἐπ' ὀλίγον συλλεξάμενος, ἀσκήσεσί τε προσηκούσαις ἐκθυμότατα παρασκευασάμενος, τέλος

1. γεννικώτερον *abcdfikxVB*, γενικώτερον *a* (a sec. man.) *gSH*. cf. Suid. p. 1087, 8.: γεννικῶς· γενναίως, ἰσχυρῶς et Hemsterh. in Luc. Somn. 7. | 2. ἐπηωρημένης *akE*, ἐπαιωρημένης *cfik*. | 6. τῆ πρὸ πυλῶν *i* (in quo τῆ a sec. m.) *k codex Vaticanus Valesii HB*, τὸν πρὸ πυλῶν *alter cod. Vat. Valesii*, τῶν προπύλων *abcdfgxSV*, πρὸ τῶν πυλῶν (om. τῆ) conj. V^a. | 14. ἑταιρίας *cgikB*, ἑταιρείας *afSVH*. | 18. ἄρα Παγὰς *agE*, ἀραπαγὰς *f*, ἀρπαγὰς *b*, ἁρπαγὰς *cd*, ἀραγαγὰς *ik*. | 23. κατεσχημένος *Savilius* $V^a H$, κατισχημένος *C*.

3 ἦν ὁ λόγος ἐπιδείξεσθαι τὸν ἀγῶνα. αὐξούσης δῆτα καὶ πλεοναζούσης
παρὰ πᾶσι τῆς φήμης, νεανίαι τὸν ἀριθμὸν ἓξ, ὧν ὁ μὲν Ποντικὸς τὸ
γένος ἦν, ὄνομα Τιμόλαος, ὁ δ' ἐκ Τριπόλεως τῆς Φοινίκης, Διονύσιος
ἐκαλεῖτο, ἕτερος δ' αὐτῶν τῆς ἐν Διοσπόλει παροικίας ὑποδιάκονος,
Ῥωμύλος ἦν καὶ τέτῳ προσηγορία, δύο τε ἐπὶ τέτοις Αἰγύπτιοι, Πάησις
καὶ Ἀλέξανδρος, καὶ ἄλλος τέτῳ συνώνυμος Ἀλέξανδρος τῶν ἀπὸ Γάζης,
ἐπὶ τὸ κυνηγέσιον ἀνιέναι μέλλοντι τῷ Οὐρβανῷ, ἐνδήσαντες πρότερον
τὰς αὐτῶν χεῖρας, ὡς ἂν τὴν ἄγαν σημήνειαν περὶ τὸ μαρτύριον προ-
θυμίαν, δρομαῖοι προσίασι, Χριστιανὲς σφᾶς ὁμολογοῦντες, διά τε τῆς
πρὸς πάντα τὰ δεινὰ παρατάξεως, ὅτι μηδὲ τὰς τῶν θηρίων ἐπιβολὰς
οἱ τὴν εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσέβειαν αὐχοῦντες κατεπτήχασιν, ἐπι-
4 δεικνύμενοι. αὐτίκα μὲν εἰς οὐ τὴν τυχεῖσαν κατάπληξιν αὐτόν τε τὸν
ἄρχοντα καὶ τὲς ἀμφ' αὐτὸν καταστήσαντες, δεσμωτηρίῳ καθείργνυνται,
μετ' οὐ πολλὰς δὲ ἡμέρας δυεῖν αὐτοῖς ἄλλων καταλεγέντων, τῶ μὲν καὶ
πρὸ αὐτῶν δεινοῖς καὶ ποικίλαις ἤδη πρότερον καθ' ἑτέρας ὁμολογίας
ἐναθλήσαντος βασάνοις, Ἀγάπιος καὶ αὐτῷ ὄνομα ἦν, τοῦ δὲ τὰς τοῦ
σώματος αὐτοῖς χρείας διακονουμένου, ὄνομα δὲ καὶ τούτῳ Διονύσιος, οἱ
πάντες ὀκτὼ γενόμενοι τὸν ἀριθμὸν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τὰς κεφαλὰς αὖθις
ἐπ' αὐτῆς Καισαρείας ἀποτέμνονται, Δύστρε μηνὸς ἡμέρᾳ τετράδι καὶ
5 εἰκάδι, ἣ πρὸ ἐννέα Καλανδῶν Ἀπριλλίων καὶ αὐτὴ ἴσα ἐτύγχανεν. ἐν
τέτῳ μεταβολή τις τῶν κρατέντων, αὐτῆ δὴ τῆ πάντων ἀνωτάτω καὶ
τῆ μετ' αὐτὸν δευτέρᾳ, ἐπὶ τὸ ἰδιωτικὸν σχῆμα γίνεται, νοσεῖν τε αὐτοῖς
6 ἄρχεται τὰ κοινά. μικρὸν δ' ὕστερον διαστάσης εἰς ἑαυτὴν τῆς Ῥωμαίων
ἀρχῆς πόλεμος ἄσπονδος εἰς αὐτὲς ἐπεγείρεται, οὐ πρότερόν τε τὰ τῆς
διαστάσεως καὶ τῶν ἐπὶ ταύτῃ θορύβων κατάστασιν εἴληφεν, ἢ τὴν καθ'
ἡμᾶς εἰρήνην καθ' ὅλης πρυτανευθῆναι τῆς ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν οἰκε-
7 μένης. ἅμα τε γὰρ αὖτη τοῖς πᾶσι δίκην φωτὸς ὡςὰν ἐκ ζοφερᾶς καὶ
σκοτεινοτάτης νυκτὸς ἀνατέταλκε, καὶ αὖ πάλιν τὰ κοινὰ τῆς Ῥωμαίων
ἡγεμονίας αὖθις εὐσταθῆ καὶ φίλια καὶ εἰρηναῖα ἦν, τὴν ἐκ προγόνων
εἰς ἀλλήλες εὔνοιαν ἀπολαμβάνοντα. ἀλλὰ τέτων μὲν κατὰ τὸν προσή-
κοντα καιρὸν ἐντελέστερον ἀποδώσομεν τὸν λόγον, νυνὶ δὲ ἐπὶ τὴν τῶν
ἑξῆς ἀπίωμεν ἀκολθίαν.

CAP.

1 Μαξιμῖνος Καῖσαρ αὐτόθεν [illegible]ὼν, ὥσπερ τῆς
ἐμφύτε θεοσεβείας αὐτῆ [illegible] πᾶσιν ἐνδεικνύ-

agil
ὁ (a

[illegible] bedfVM. [illegible]
[illegible] 28. αὐτοῦ

7 οἷον ἐπιδέδεικται, τίς μὲν πάλιν ἰδὼν οὐ κατεπλάγη; τίς δ' αὖθις ἀκοῇ παραλαβὼν οὐκ ἂν ἐνδίκως θαυμάσειε τὸ θάρσος, τὴν παῤῥησίαν, τὴν ἔνστασιν, καὶ πρό γε τούτων τὴν τόλμαν καὶ αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα, ζήλῳ θεοσεβείας καὶ πνεύματος ὡς ἀληθῶς ὑπὲρ ἄνθρωπον παρέχοντα τεκ-
8 μήρια; δευτέρας γάρ τοι καθ' ἡμῶν γενομένης ἐπαναστάσεως ὑπὸ Μαξιμίνῳ, τρίτῳ τῷ καθ' ἡμᾶς ἔτει διωγμῷ, γραμμάτων τε τῷ τυράννῳ τοῦτο πρῶτον διαπεφοιτηκότων, ὡς ἂν πανδημεὶ πάντες ἀπαξαπλῶς μετ' ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς τῶν κατὰ πόλεις ἀρχόντων θύοιεν, κηρύκων τε καθ' ὅλης τῆς Καισαρέων πόλεως ἄνδρας ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐπὶ τοὺς τῶν εἰδώλων οἴκους ἐξ ἡγεμονικῆς κελεύσματος ἀναβοωμένων, καὶ πρὸς τούτοις ὀνομαστὶ χιλιάρχων ἀπὸ γραφῆς ἕκαστον ἀνακαλεμένων, ἀφάτῳ τε κλύδωνι κακῶν τῶν πανταχόσε συγκεχυμένων, ἀφόβως ὁ δεδηλωμένος, μηδενὸς ἐπὶ τῷ πραχθησομένῳ συνειδότος αὐτῷ, ἡμᾶς τε, οἳ κατ' οἶκον αὐτῷ συνῆμεν, καὶ ἔτι πᾶν τὸ περὶ τὸν ἡγεμόνα στρατιωτικὸν στῖφος ὑποκλέψας, σπένδοντι τῷ Οὐρβανῷ πρόσεισι, καὶ τῆς δεξιᾶς ἀκατα-
πλήκτως αὐτὸν λαβόμενος κατέπαυσε μὲν παραχρῆμα τὸ θύειν, εὖ μάλα δὲ συμβουλευτικῶς μετά τινος θείᾳ παραστήματος παρήνει, παύσασθαι τῆς πλάνης· μὴ γὰρ καλῶς ἔχειν καταλιπόντας τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθῆ
9 θεὸν εἰδώλοις καὶ δαίμοσι θύειν. τοῦτο δ', ὡς ἔοικεν, ἐνεχειρεῖτο τῷ μειρακίῳ, τῆς ἐπὶ τοῦτ' αὐτὸν προαγούσης ἐνθέου δυνάμεως μονονουχὶ διὰ τοῦ γενομένου βοώσης, ὡς ἄρα τοσοῦτον ἀποδέοιεν Χριστιανοὶ οἵ γε ὄντως τοιοῦτοι, ἧς ἅπαξ ἠξιώθησαν εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείας μεταβάλλεσθαι, ὡς μὴ μόνον ὑπεράνω καθίστασθαι τῶν ἀπειλῶν καὶ τῶν ἐπὶ ταύταις κολαστηρίων, παῤῥησιάζεσθαι δ' εἰσέτι μᾶλλον, εὐγενεῖ τε καὶ ἀτρόμῳ γλώττῃ ἐλευθεροστομεῖν, καὶ, εἰ οἷόν τε, καὶ τοὺς διώκοντας αὐτοὺς
μεταθεμένους τῆς ἀγνωσίας τὸν μόνον ὄντα θεὸν ἐπιγνῶναι παρακαλεῖν.
10 ἐπὶ τούτοις ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος, παραχρῆμα μὲν, ὅσα εἰκὸς αὐτὸν, ὡς ἂν ἐπὶ τοιούτῳ τολμήματι θηρῶν δίκην ἀγρίων πρὸς τῶν ἀμφὶ τὸν ἡγεμόνα διασπαραχθεὶς, καὶ μυρίας καθ' ὅλου τοῦ σώματος πληγὰς ἀνδρειότατα
11 ὑπομείνας, τέως μὲν αὐτίκα δεσμωτηρίῳ παραδίδοται. ἔνθα νυχθήμερον ἄμφω τὼ πόδε ἐπὶ τοῦ βασανιστικοῦ διαταθεὶς ξύλου, τῇ ἐπιούσῃ προσάγεται τῷ δικαστῇ· εἶτα θύειν ἐκβιαζομένῳ, πᾶσαν ἐνδείκνυται πρὸς πόνους καὶ φρικτὰς ἀλγηδόνας καρτερίαν, τὰς πλευρὰς οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δεύτερον, ἀλλὰ καὶ πλεονάκις ἄχρις ὀστέων καὶ αὐτῶν σπλάγχνων καταξανθεὶς, πληγάς

---

4. παρέχοντα] παρέχον τὰ x V^a Z. | 20. προαγούσης e. | διὰ τ. γ. βοώσης cfgikx B, βοώσης δ. τ. γ. a S V H.

τε κατὰ προσώπε καὶ αὐχένος τοσαύτας δεξάμενος, ὡς μηδ' ὑπὸ τῶν εἰ-
καὶ ἀκριβῶς αὐτὸν πάλαι εἰδότων, διοιδήσαντα τὸ πρόσωπον, ἔτι γινώ-
σκεσθαι. ἀλλὰ γὰρ μηδὲ πρὸς τὰ τοσαῦτα ἐνδιδόντος, λίνοις ἐλαίῳ δε- 12
δευμένοις τῶ πόδε αὐτοῦ καλύψαντες πῦρ ὑφῆπτον ἐκ προστάξεως οἱ
βασανισταὶ, ἐφ' οἷς ὁποίας ἤνεγκεν ὁ μακάριος ἀλγηδόνας, πάντα λόγον
ὑπεραίρειν μοι δοκῶ. καθίκετο γὰρ αὐτῆ διατῆξαν τὰς σάρκας καὶ τῶν
ὀστέων τὸ πῦρ, ὡς κηρῆ δίκην λείβεσθαι καὶ ἀποστάζειν ἐκτηκομένην τὴν
ἰκμάδα τῆ σώματος. ἀλλὰ γὰρ ἐδὲ πρὸς ταῦτα ἐνδὺς, ἡττημένων ἤδη 13
καὶ μόνον οὐκ ἀπειρηκότων πρὸς τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον καρτερίαν αὐτοῦ
τῶν ἀντιπάλων, αὖθις δεσμοῖς εἴργνυται, τριταῖός τε αὖ προσαχθεὶς τῷ
δικαστῇ καὶ τὴν αὐτὴν ὁμολογήσας πρόθεσιν, καί τοί γε λοιπὸν ἡμιθνὴς
ὑπάρχων, ὑπορρύχιος θαλάττῃ παραδίδοται. τὰ δ' ἐπὶ τούτοις παρα- 14
χρῆμα γενόμενα ῥηθέντα μὲν ἐκ ἀπείκὸς παρὰ τοῖς μὴ ὄψει παρειλη-
φόσιν ἀπιστηθήσεσθαι, ἡμᾶς δ' ἔν καίπερ τῦτ' ἀκριβῶς εἰδότας ἐχ αἱρεῖ
λόγος μὴ ἐχὶ ἐκ παντὸς παραδῦναι τῷ λόγῳ τὴν ἱστορίαν, τῷ καὶ μάρ-
τυρας εἶναι τῆ γεγενημένε ἁπλῶς εἰπεῖν ἅπαντας τὲς τὴν Καισάρειαν
οἰκοῦντας. οὐδεμία γοῦν ἡλικία τῆς παραδόξου ταύτης ἀπελείφθη θέας.
αὐτίκα γῆν ὡς ἐδόκει μάλιστα κατὰ μέσε πελάγες ἐν ἀπείροις βυθοῖς 15
τὸν ἱερὸν ὄντως ἐκεῖνον καὶ τρισμακάριον ἐμβαλεῖν, κλόνος ἀθρόως ἐχ
ὃ τυχὼν καὶ βρασμὸς αὐτήν τε τὴν θάλασσαν καὶ τὸ περιέχον ἅπαν
διαχεῖ, ὡς καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν πόλιν ἅπασαν πρὸς τῆ γενομένε σεισθῆναι.
ἅμα δὲ τῷ παραδόξῳ τύτῳ καὶ ἀθρόῳ σεισμῷ τῆ θείε μάρτυρος τὸν
νεκρὸν ἡ θάλαττα, ὥσπερ μὴ οἵα τε οὖσα φέρειν αὐτὸν, πρὸ τῶν τῆς
πόλεως ἐκβράσσει πυλῶν. καὶ τοιαῦτα μὲν ἦν τὰ κατὰ τὸν θεσπέσιον
Ἀπφιανὸν, Ξανθικῆ μηνὸς δευτέρᾳ, ἥτις ἂν εἴη πρὸ τεσσάρων Νώνων
Ἀπριλλίων, ἡμέρᾳ παρασκευῆς τελειωθέντα.

CAP. 5.

Ὑπὸ δὴ τὸν αὐτὸν καιρὸν αὐταῖς τε ἡμέραις, ἐπὶ τῆς Τυρίων 1
πόλεως νεανίας Οὐλπιανὸς ὄνομα, μετὰ δεινὰς καὶ αὐτὸς αἰκίας, μάστι-
γάς τε χαλεπωτάτας, ἅμα κυνὶ καὶ ἀσπίδι, τῷ ἰοβόλῳ ἑρπετῷ, ὠμοβοείῃ
περιβληθεὶς δορᾷ, θαλάττῃ παραδίδοται. διό μοι δοκεῖ ἐν τοῖς Ἀπφιανῦ
μαρτυρίοις εὐλόγως ἂν ἡμῖν μνημονεύεσθαι καὶ οὗτος. ἀδελφὰ δὲ τῷ 2
Ἀπφιανῷ σμικρὸν τῷ χρόνῳ ὕστερον ὑπομείνας ὁ μὴ μόνον αὐτῆ κατὰ
θεὸν, καὶ σώματι δὲ ὁμοπάτριος ἀδελφὸς Αἰδέσιος, μετὰ μυρίας ὅσας

15. post παντὸς add. τὰληθὲς *sfik*, ἀληθῶς *g*, om. *aE*. | 18. post γῆν add. τῷ *i* (a sec. m.): fort. leg. τῆ. cf. ind. v. παραιτέκα. | 22. ἂν add. *C*, om. *VH*.

νοιαν, πρῶτα μὲν ἀνθωμολογεῖτο τῷ τῶν ὅλων θεῷ, εἶτα τὰς ἀμφ' αὐτὸν
ἀνακαλέσας, μηδὲν ὑπερθεμένας τὸν κατὰ Χριστιανῶν ἀποπαῦσαι διωγμὸν,
νόμῳ τε καὶ δόγματι βασιλικῷ τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν οἰκοδομεῖν ἐπισπέρ-
χειν τε καὶ τὰ συνήθη διαπράττεσθαι, εὐχὰς ὑπὲρ τοῦ βασιλείᾳ ποιουν-
2 μένας, προστάττει. αὐτίκα γὰρ ἔργῳ τῷ λόγῳ παρηκολουθηκότος, ἥπλωτο
κατὰ πόλεις βασιλικὰ διατάγματα, τὴν παλιγγενεσίαν τῶν καθ' ἡμᾶς τῆτον
περιέχοντα τὸν τρόπον·

3 „Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Γαλέριος Οὐαλέριος Μαξιμῖνος, ἀνίκητος,
„σεβαστὸς, ἀρχιερεὺς μέγιστος, Γερμανικὸς μέγιστος, Αἰγυπτιακὸς μέγι-
„στος, Θηβαϊκὸς μέγιστος, Σαρματικὸς μέγιστος πεντάκις, Περσῶν μέγι-
„στος δὶς, Καρπῶν μέγιστος ἑξάκις, Ἀρμενίων μέγιστος, Μήδων μέγιστος,
„Ἀδιαβηνῶν μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ εἰκοστὸν, αὐτοκράτωρ τὸ
4 „ἐννεακαιδέκατον, ὕπατος τὸ ὄγδοον, πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος· καὶ
„αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Οὐαλέριος Κωνσταντῖνος, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς,
„ἀνίκητος, σεβαστὸς, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας, αὐτοκράτωρ
5 „τὸ πέμπτον, ὕπατος, πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος· καὶ αὐτοκράτωρ
„Καῖσαρ Οὐαλέριος Λικιννιανὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἀνίκητος, σεβαστὸς,
„ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ τέταρτον, αὐτοκράτωρ τὸ
„τρίτον, ὕπατος, πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος, ἐπαρχιώταις ἰδίοις χαίρειν.
6 „μεταξὺ τῶν λοιπῶν, ἅπερ ὑπὲρ τῆ χρησίμα καὶ λυσιτελῆς τοῖς δημο-
„σίοις διατυπώμεθα, ἡμεῖς μὲν βεβουλήμεθα πρότερον κατὰ τὰς ἀρχαίας
„νόμους καὶ τὴν δημοσίαν ἐπιστήμην τὴν τῶν Ῥωμαίων ἅπαντας ἐπα-
„νορθώσασθαι, καὶ τῆτο πρόνοιαν ποιήσασθαι, ἵνα καὶ οἱ Χριστιανοὶ,
„οἵτινες τῶν γονέων τῶν ἑαυτῶν καταλελοίπασι τὴν αἵρεσιν, εἰς ἀγαθὴν
7 „πρόθεσιν ἐπανέλθοιεν· ἐπείπερ τινὶ λογισμῷ τοσαύτη αὐτὰς πλεονεξία

---

2. κατὰ] κατὰ τῶν volgo, τῶν om. *cgikN*. | 8. Μαξιμῖνος] Μαξιμινὸς *gk*, „Maximianus" *R*. | post ἀνίκ. add. καὶ *h*. | 9. Γερμανικὸς] hos titulos alii aliter exhibent. nos cum Heinichenio retinuimus, mutata tantummodo interpunctione, textum Valesii, quocum sine discrepantia consentiunt *akR*. de *bd* non satis constat: codicum *c* et *h* diversitatem adscripsimus. | 10. Θηβ. μέγιστος om. *h*, add. *c*. | Σαρμ. μέγιστος om. *bcdf*, add. *h*. deinde non post πεντάκις, sed post μέγιστος virgula interpungunt *ch*. | μέγιστος post Περσῶν om. *h*. | 11. δὶς om. *c*. deinde ante, non post δὶς interpungunt *hE*. | ante, non post ἑξάκις interpungunt *chE*. | Μήδων μέγ. Ἀδ. μέγ. om. *h*. | 12. τὸ post αὐτοκ. om. *aSVH*. | 14. Κωνσταντῖνος *ahNSVHB*, Κωνστάντιος *cfgikxRZ*. | 15. δημ. ἐξουσίας] „omissus est in omnibus libris numerus tribuniciae potestatis Constantini. Ego quinquies addidi certissima conjectura." Valesius. | 16. haec καὶ αὐτοκράτωρ — ἰδίοις χαίρειν add. *bcdfgikxNVHB*, om. *ahRS*. | 17. Λικιννιανὸς *bcdfVH*, Λικίνιος *ikNB*, Λικίνιος Λικιννιανὸς *g*, om. *ahS*. | 22. ἅπαντες *cfghNVHB*, ἅπαντα *aikS*, „cuncta" Lact. de mort. pers. c. 34.

„κατεσχήκει καὶ ἄνοια κατειλήφει, ὡς μὴ ἕπεσθαι τοῖς ὑπὸ τῶν πάλαι
„καταδειχθεῖσιν, ἅπερ ἴσως πρότερον καὶ οἱ γονεῖς αὐτῶν ἦσαν κατα-
„στήσαντες, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτῶν πρόθεσιν, καὶ ὡς ἕκαστος ἐβέλετο,
„ἔτως ἑαυτοῖς καὶ νόμους ποιῆσαι, καὶ τούτους παραφυλάττειν, καὶ ἐν δια-
„φόροις διάφορα πλήθη συνάγειν. τοιγαροῦν τοιούτῳ ὑφ' ἡμῶν προστά- 8
„γματος παρακολουθήσαντος, ὥστε ἐπὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καταστα-
„θέντα ἑαυτοὺς μεταστήσαιεν, πλεῖστοι μὲν κινδύνῳ ὑποβληθέντες, πλεῖστοι
„δὲ ταραχθέντες παντοίους θανάτους ὑπέφερον· καὶ ἐπειδὴ τῶν πολλῶν 9
„τῇ αὐτῇ ἀπονοίᾳ διαμενόντων ἐωρῶμεν μήτε τοῖς θεοῖς τοῖς ἐπουρανίοις
„τὴν ὀφειλομένην θρησκείαν προσάγειν αὐτοὺς, μήτε τῷ τῶν Χριστιανῶν
„προσέχειν, ἀφορῶντες εἰς τὴν ἡμετέραν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν διηνεκῆ
„συνήθειαν, δι' ἧς εἰώθαμεν ἅπασιν ἀνθρώποις συγγνώμην ἀπονέμειν,
„προθυμότατα καὶ ἐν τούτῳ τὴν συγχώρησιν τὴν ἡμετέραν ἐπεκτεῖναι δεῖν
„ἐνομίσαμεν, ἵνα αὖθις ὦσι Χριστιανοὶ, καὶ τοὺς οἴκους, ἐν οἷς συνήγοντο,
„συνθῶσιν ἔτως, ὥστε μηδὲν ὑπεναντίον τῆς ἐπιστήμης αὐτοὺς πράττειν·
„δι' ἑτέρας δὲ ἐπιστολῆς τοῖς δικασταῖς δηλώσομεν, τί αὐτοὺς παραφυ-
„λάξασθαι δεήσει. ὅθεν κατὰ ταύτην τὴν συγχώρησιν τὴν ἡμετέραν ὀφεί- 10
„λουσι τὸν ἑαυτῶν θεὸν ἱκετεύειν περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας καὶ
„τῶν δημοσίων καὶ τῆς ἑαυτῶν, ἵνα κατὰ πάντα τρόπον καὶ τὰ δη-
„μόσια παρασχεθῇ ὑγιῆ, καὶ ἀμέριμνοι ζῆν ἐν τῇ ἑαυτῶν ἑστίᾳ δυνη-
„θῶσι." ταῦτα κατὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων φωνὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν 11
κατὰ τὸ δυνατὸν μεταβληθέντα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. τί δὴ οὖν ἐπὶ
τούτοις γίνεται, ἐπιθεωρῆσαι καιρός.

Τέλος τῆ ἡ λόγε τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.

APPENDIX.

Τὸ ὡς λεῖπον ἔν τισιν ἀντιγράφοις ἐν τῷ ὀγδόῳ λόγῳ.

Ἀλλ' ὁ μὲν τῆς γραφῆς αἴτιος μετὰ τὴν τοιάνδε ὁμολογίαν αὐτίκα 1
καὶ ἐκ εἰς μακρὸν τῶν ἀληθόνων ἀπαλλαγεὶς μεταλλάττει τὸν βίον.
τοῦτον δὴ λόγος ἔχει πρῶτον αἴτιον τῆς τῆ διωγμῆ καταστῆναι συμφορᾶς,
ἔτι πάλαι πρὸ τῆς τῶν λοιπῶν βασιλέων κινήσεως τοὺς ἐν στρατείαις

6. ὥστε] ὡς ἂν *h*. | 10. τῷ om. *g*, τῇ *N*, „nec Christianorum Deum observare" Lact. l. c. | 13. ἐκτεῖναι *ah*. | 26. τὸ — λόγῳ] hunc titulum ita exhibent *acfE*, atque totum hoc libri octavi additamentum exstat in *abcdfgkx*, deest in *ehiR*.

Χριστιανὸς καὶ πρώτης γε ἁπάντων τὸν ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ οἴκῃ παρατρέπειν ἐκβεβιασμένον, καὶ τὸς μὲν ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ἀξίας ἀποκινοῦντα, τὸς δὲ ἀτιμότατα καθυβρίζοντα, ἤδη δὲ καὶ θάνατον ἑτέροις ἐπαρτῶντα, καὶ τὸ σχατόν γε τὸς τῆς βασιλείας κοινωνὸς ἐπὶ τὸν κατὰ πάντων ἀνακεκινηκότα διωγμόν· ὧν καὶ αὐτῶν ἐξ ἄξιον τὸ τῷ βίῳ τέλος παραδῶναι

2 *σιωπῇ. τεττάρων ἓν τὴν κατὰ πάντων διειλεγχότων ἀρχήν, οἱ μὲν χρόνῳ καὶ τιμῇ προηγέμενοι, ἐδ' ὅλοις δυσὶν ἔτεσιν ἐπιγενόμενοι τῷ διωγμῷ, μεθίστανται τῆς βασιλείας, ἣ καὶ πρόσθεν ἡμῖν δεδήλωται, καὶ δὴ τὸν ἐπίλοιπον τῷ βίῳ χρόνον δημώδει καὶ ἰδιωτικῷ τρόπῳ διαγενόμενοι τέλος*

3 *τοιόνδε τῆς ζωῆς εἰλήχασιν· ὁ μὲν τιμῇ τε καὶ χρόνῳ τῶν πρωτείων ἠξιωμένος μακρᾷ καὶ ἐπιλυποτάτῃ τῇ τοῦ σώματος ἀσθενείᾳ διεργασθεὶς, ὁ δὲ τὰ δεύτερα αὐτῷ φέρων ἀγχόνῃ τὴν ζωὴν ἀπορρήξας, κατά τινα δαιμονίαν προσημείωσιν τοῦτο παθὼν διὰ πλείστας αὐτῷ τετολμημένας*

4 *ῥᾳδιουργίας. τῶν δὲ μετὰ τέτες ὁ μὲν ὕστατος, ὃν δὴ καὶ ἀρχηγὸν τῆ παντὸς ἔφαμεν γεγονέναι διωγμῦ, τοιαῦτα οἷα καὶ προδεδηλώκαμεν, πέπονθεν, ὁ δὲ τέτον προάγων χρηστότατος καὶ ἠπιώτατος βασιλεὺς Κωνστάντιος, ἐπαξίως τῆς ἡγεμονίας τὸν ἅπαντα τῆς ἀρχῆς διατελέσας χρόνον, ἀλλὰ καὶ τἄλλα τοῖς πᾶσι δεξιώτατον καὶ εὐεργετικώτατον παρασχὼν ἑαυτὸν, ἀτὰρ καὶ τῷ καθ' ἡμῶν πολέμῳ ἔξω γενόμενος, καὶ τὸς ὑπ' αὐτὸν θεοσεβεῖς ἀβλαβεῖς καὶ ἀνεπηρεάστες διαφυλάξας, καὶ μήτε τὸς οἴκες τῶν ἐκκλησιῶν καθελὼν, μηθ' ἕτερόν τι μηδ' ὅλως καθ' ἡμῶν ἐπικαινοεργήσας, τέλος εὔδαιμον καὶ τρισμακάριον ὄντως κατείληφε τῷ βίῳ, μόνος ἐπὶ τῆς αὐτῷ βασιλείας εὐμενῶς καὶ ἐπιδόξως, ἐπὶ διαδόχῳ τῆς βασιλείας γνησίῳ*

5 *παιδὶ τὰ πάντα σωφρονεστάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ, τελευτήσας· ὃς εὐθὺς ἀρχόμενος βασιλεὺς τελεώτατος καὶ σεβαστὸς πρὸς τῶν στρατοπέδων ἀναγορευθεὶς, ζηλωτὴν ἑαυτὸν τῆς πατρικῆς περὶ τὸν ἡμέτερον λόγον εὐσεβείας κατεστήσατο. τοιαύτη τῶν προαναγεγραμμένων τεττάρων ἡ τῷ*

6 *βίῳ ἔκβασις, κατὰ παρηλλαγμένας χρόνες γεγενημένη. τέτων δὴ μόνος ἔτι λιπὼν ὁ μικρῷ πρόσθεν ἡμῖν εἰρημένος σὺν τοῖς μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἀρχὴν εἰσποιηθεῖσι τὴν προδεδηλωμένην ἐξομολόγησιν διὰ τῷ προεκτεθέντος ἐγγράφῳ λόγῳ τοῖς πᾶσι φανερὰν κατεστήσατο.*

---

2. *μὲν ἐκ cfkB*, *ἐκ* (om. *μὲν*) *axS*, *μὲν* (om. *ἐκ*) *gVH*. | 5. *διωγμόν· ὧν VHB*, *διωγμὸν* (om. *ὧν*) *akxS*, *διωγμένων bc*, *δεδιωγμένων df*. | 7. *δυσὶν ck*, *δυοῖν* volgo. | 14. *δὴ* om. *aSVH*. | 22. *μόνος fgVH* coll. VIII, 13. p. 304, 26., *μόνον ackS*. | 29. *λιπὼν cgVH*, *λειπὼν k*, *λοιπὸν afSB*: fort. scrib. *λοιπός*.

EUSEBII
LIBER DE MARTYRIBUS PALAESTINAE.

Καὶ ταῦτα ἔν τινι ἀντιγράφῳ ἐν τῷ ὀγδόῳ τόμῳ εὕρομεν.

PROOEMIUM.

Ἔτος τοῦτο ἦν ἐννεακαιδέκατον τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας, Ξανθικὸς μήν, ὃς λέγοιτ' ἂν Ἀπρίλλιος κατὰ Ῥωμαίους, ἐν ᾧ τῆς τοῦ σωτηρίου πάθους ἑορτῆς ἐπιλαμβανούσης, ἠγείτο μὲν Φλαβιανὸς τοῦ τῶν Παλαιστινῶν ἔθνους, ἤπλωτο δ' ἀθρόως πανταχοῦ γράμματα, τὰς μὲν ἐκκλησίας εἰς ἔδαφος φέρειν, τὰς δὲ γραφὰς ἀφανεῖς πυρὶ γενέσθαι προστάττοντα, καὶ τοὺς μὲν τιμῆς ἐπειλημμένους ἀτίμους, τοὺς δὲ ἐν οἰκετείαις, εἰ ἐπιμένοιεν τῇ τοῦ Χριστιανισμοῦ προθέσει, ἐλευθερίας στερίσκεσθαι προαγορεύοντα. καὶ ἡ μὲν τῆς πρώτης καθ' ἡμῶν γραφῆς τοιαύτη τις ἦν δύναμις. μετ' οὐ πολὺ δὲ ἑτέρων ἐπιφοιτησάντων γραμμάτων προσετάττετο, τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προέδρους πάντας πανταχῇ πρῶτον μὲν δεσμοῖς παραδίδοσθαι, εἶθ' ὕστερον πάσῃ μηχανῇ θύειν ἐξαναγκάζεσθαι. 1 2

CAP. 1.

Πρῶτος τοιγαροῦν τῶν ἐπὶ Παλαιστίνης μαρτύρων Προκόπιος, πρὶν ἢ φυλακῆς πεῖραν λαβεῖν, εὐθὺς ἀπὸ πρώτης εἰσόδου τοῖς ἡγεμονικοῖς παραστὰς δικαστηρίοις, θύειν τε τοῖς λεγομένοις προσταχθεὶς θεοῖς, ἕνα μόνον ἔφησεν εἰδέναι, ᾧ καθῆκεν, ὡς αὐτὸς βέλεται, θύειν· ὡς δὲ κἂν τοῖς βασιλεῦσι τέσσαρσι σπένδειν ἐκελεύετο, ῥῆμά τι φθεγξάμενος τῶν οὐ προσηνῶν αὐτοῖς αὐτίκα τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται, τὸ ποιητικὸν εἰπὼν ἐκεῖνο· „οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς.“ Δεσίου μηνὸς ἑβδόμῃ, πρὸ ἑπτὰ Εἰδῶν Ἰουνίων λέγοιτ' ἂν παρὰ Ῥωμαίοις, ἡμέρᾳ 1 2

---

3. *καὶ ταῦτα κτλ.*] Fragmentum hoc de Martyr. Pal. exstat in *abcdfx* sub finem libri octavi, in *ik* sub finem libri decimi, in *g* post medium cap. 13. libri octavi, deest in *ehR.* | 5. *ἔτος τοῦτο κτλ.* — cf. Eus. H. E. VIII, 2. (p. 289, 28). | 10. *εἰ*] *εἰ ἔτι aSVH.* | 23. *οὐκ ἀγαθὸν* — Il. II, 204. | 24. *ἑβδόμῃ gikV*^{a}*B*, *ὀγδόῃ abcdfSVH.*

Χριστιανὸς καὶ πρώτης γε ἁπάντων τὸν ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ οἴκῃ παρατρέπειν ἐκβεβιασμένον, καὶ τὸς μὲν ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ἀξίας ἀποκινοῦντα, τὸς δὲ ἀτιμότατα καθυβρίζοντα, ἤδη δὲ καὶ θάνατον ἑτέροις ἐπαρτῶντα, καὶ τὸσχατόν γε τὸς τῆς βασιλείας κοινωνὸς ἐπὶ τὸν κατὰ πάντων ἀνακεκινηκότα διωγμόν· ὧν καὶ αὐτῶν ἐκ ἄξιον τὸ τῇ βίᾳ τέλος παραδῦναι
2 σιωπῇ. τεττάρων ἦν τὴν κατὰ πάντων διειληχότων ἀρχὴν, οἱ μὲν χρόνῳ καὶ τιμῇ προηγέμενοι, ἐδ' ὅλοις δυσὶν ἔτεσιν ἐπιγενόμενοι τῷ διωγμῷ, μεθίστανται τῆς βασιλείας, ᾗ καὶ πρόσθεν ἡμῖν δεδήλωται, καὶ δὴ τὸν ἐπίλοιπον τῇ βίᾳ χρόνον δημώδει καὶ ἰδιωτικῷ τρόπῳ διαγενόμενοι τέλος
3 τοιόνδε τῆς ζωῆς εἰλήχασιν· ὁ μὲν τιμῇ τε καὶ χρόνῳ τῶν πρωτείων ἠξιωμένος μακρᾷ καὶ ἐπιλυποτάτῃ τῇ τοῦ σώματος ἀσθενείᾳ διεργασθεὶς, ὁ δὲ τὰ δεύτερα αὐτῇ φέρων ἀγχόνῃ τὴν ζωὴν ἀπορρήξας, κατά τινα δαιμονίαν προσημείωσιν τοῦτο παθὼν διὰ πλείστας αὐτῷ τετολμημένας
4 ῥᾳδιουργίας. τῶν δὲ μετὰ τέτες ὁ μὲν ὕστατος, ὃν δὴ καὶ ἀρχηγὸν τῇ παντὸς ἔφαμεν γεγονέναι διωγμῷ, τοιαῦτα οἷα καὶ προδεδηλώκαμεν, πέπονθεν, ὁ δὲ τοῦτον προάγων χρηστότατος καὶ ἡπιώτατος βασιλεὺς Κωνστάντιος, ἐπαξίως τῆς ἡγεμονίας τὸν ἅπαντα τῆς ἀρχῆς διατελέσας χρόνον, ἀλλὰ καὶ τἄλλα τοῖς πᾶσι δεξιώτατον καὶ εὐεργετικώτατον παρασχὼν ἑαυτὸν, ἀτὰρ καὶ τῇ καθ' ἡμῶν πολέμῳ ἕξω γενόμενος, καὶ τὸς ὑπ' αὐτὸν θεοσεβεῖς ἀβλαβεῖς καὶ ἀνεπηρεάστες διαφυλάξας, καὶ μήτε τὸς οἴκες τῶν ἐκκλησιῶν καθελὼν, μηθ' ἕτερόν τι μηδ' ὅλως καθ' ἡμῶν ἐπικαινουργήσας, τέλος εὔδαιμον καὶ τρισμακάριον ὄντως κατείληφε τῇ βίᾳ, μόνος ἐπὶ τῆς αὐτῇ βασιλείας εὐμενῶς καὶ ἐπιδόξως, ἐπὶ διαδόχῳ τῆς βασιλείας γνησίῳ
5 παιδὶ τὰ πάντα σωφρονεστάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ, τελευτήσας· ὃς εὐθὺς ἀρχόμενος βασιλεὺς τελεώτατος καὶ σεβαστὸς πρὸς τῶν στρατοπέδων ἀναγορευθεὶς, ζηλωτὴν ἑαυτὸν τῆς πατρικῆς περὶ τὸν ἡμέτερον λόγον εὐσεβείας κατεστήσατο. τοιαύτη τῶν προαναγεγραμμένων τεττάρων ἡ τῇ
6 βίᾳ ἔκβασις, κατὰ παρηλλαγμένες χρόνες γεγενημένη. τέτων δὴ μόνος ἔτι λιπὼν ὁ μικρῷ πρόσθεν ἡμῖν εἰρημένος σὺν τοῖς μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἀρχὴν εἰσποιηθεῖσι τὴν προδεδηλωμένην ἐξομολόγησιν διὰ τῆ προεκτεθέντος ἐγγράφε λόγε τοῖς πᾶσι φανερὰν κατεστήσατο.

---

2. *μὲν ἐκ cfkB*, *ἐκ* (om. *μὲν*) *acS*, *μὲν* (om. *ἐκ*) *gVH*. | 5. *διωγμόν· ὧν VHB*, *διωγμὸν* (om. *ὧν*) *akxS*, *διωγμένων bc*, *δεδιωγμένων df*. | 7. *δυεῖν ck*, *δυοῖν* volgo. | 14. *δὴ* om. *aSVH*. | 22. *μόνος fgVH* coll. VIII, 13. p. 304, 26., *μόνον ackS*. | 29. *λιπὼν cgVH*, *λειπὼν k*, *λοιπὸν afSB*: fort. scrib. *λοιπός*.

EUSEBII
LIBER DE MARTYRIBUS PALAESTINAE.

Καὶ ταῦτα ἔν τινι ἀντιγράφῳ ἐν τῷ ὀγδόῳ τόμῳ εὕρομεν.

PROOEMIUM.

Ἔτος τοῦτο ἦν ἐννεακαιδέκατον τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας, Ξανθικὸς μὴν, ὃς λέγοιτ' ἂν Ἀπρίλλιος κατὰ Ῥωμαίους, ἐν ᾧ τῆς τοῦ σωτηρίου πάθους ἑορτῆς ἐπιλαμβανούσης, ἡγεῖτο μὲν Φλαβιανὸς τῶν Παλαιστινῶν ἐθνους, ἤπλωτο δ' ἀθρόως πανταχοῦ γράμματα, τὰς μὲν ἐκκλησίας εἰς ἔδαφος φέρειν, τὰς δὲ γραφὰς ἀφανεῖς πυρὶ γενέσθαι προστάττοντα, καὶ τοὺς μὲν τιμῆς ἐπειλημμένους ἀτίμους, τοὺς δὲ ἐν οἰκετίαις, εἰ ἐπιμένοιεν τῇ τοῦ Χριστιανισμοῦ προθέσει, ἐλευθερίας στερίσκεσθαι προαγορεύοντα. καὶ ἡ μὲν τῆς πρώτης καθ' ἡμῶν γραφῆς τοιαύτη τις ἦν δύναμις. μετ' οὐ πολὺ δὲ ἑτέρων ἐπιφοιτησάντων γραμμάτων προσετάττετο, τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προέδρους πάντας πανταχῇ πρῶτον μὲν δεσμοῖς παραδίδοσθαι, εἶθ' ὕστερον πάσῃ μηχανῇ θύειν ἐξαναγκάζεσθαι. 1 2

CAP. 1.

Πρῶτος τοιγαροῦν τῶν ἐπὶ Παλαιστίνης μαρτύρων Προκόπιος, πρὶν ἢ φυλακῆς πεῖραν λαβεῖν, εὐθὺς ἀπὸ πρώτης εἰσόδου τοῖς ἡγεμονικοῖς παραστὰς δικαστηρίοις, θύειν τε τοῖς λεγομένοις προσταχθεὶς θεοῖς, ἕνα μόνον ἔφησεν εἰδέναι, ᾧ καθῆκεν, ὡς αὐτὸς βέλεται, θύειν· ὡς δὲ κἂν τοῖς βασιλεῦσι τέσσαρσι σπένδειν ἐκελεύετο, ῥῆμά τι φθεγξάμενος τῶν οὐ προσηνῶν αὐτοῖς αὐτίκα τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται, τὸ ποιητικὸν εἰπὼν ἐκεῖνο· „οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς.“ Δεσίῳ μηνὸς ἑβδόμῃ, πρὸ ἑπτὰ Εἰδῶν Ἰουνίων λέγοιτ' ἂν παρὰ Ῥωμαίοις, ἡμέρᾳ 1 2

---

3. *καὶ ταῦτα κτλ.*] Fragmentum hoc de Martyr. Pal. exstat in *abcdfx* sub finem libri octavi, in *ik* sub finem libri decimi, in *g* post medium cap. 13. libri octavi, deest in *ehR.* | 5. *ἔτος τοῦτο κτλ.* — cf. Eus. H. E. VIII, 2. (p. 289, 28). | 10. *εἰ*] *εἰ ἔτι aSVH.* | 23. *οὐκ ἀγαθὸν* — Il. II, 204. | 24. *ἑβδόμῃ gikV*^{a}*B*, *ὀγδόῃ abcdfSVH.*

τετράδι σαββάτου τοῦτο πρῶτον ἐπὶ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης ἀπε-
3 τελέσθη σημεῖον. μετὰ δὲ τοῦτο ἐπὶ τῆς αὐτῆς πόλεως πλεῖστοι ὅσοι τῶν
ἐπιχωρίων ἐκκλησιῶν ἄρχοντες, δεινοῖς αἰκίαις προθύμως διαθλήσαντες,
μεγάλων ἀγώνων ἱστορίαν τοῖς ἐνορῶσιν ἐνεδείξαντο, ἄλλοι δὲ ὑπὸ δει-
λίας τὴν ψυχὴν προναρκήσαντες, προχείρως ἔτως ἀπὸ πρώτης ἐξησθέ- 5
νησαν προσβολῆς, τῶν δὲ λοιπῶν ἕκαστος εἴδη διάφορα βασάνων διήλ-
λαττον, τοτὲ μὲν μάστιξιν ἀνηρίθμοις, τοτὲ δὲ στρεβλώσεσι καὶ καταξάν-
σεσι τῶν πλευρῶν δεσμοῖς τε ἀνυπομονήτοις, ὑφ' ὧν τισὶ καὶ παρεθῆναι
4 συνέβη τὰς χεῖρας. ὅμως δ' οὖν ἔφερον τὸ ἀποβὰν ἀκολούθως ταῖς
ἀπορρήτοις κρίσεσι τοῦ θεοῦ τέλος. ὁ μὲν γὰρ ἑτέρων κατεχόντων αὐτῆ 10
τοῦ χεῖρε, καὶ τῷ βωμῷ προσαγόντων, τήν τε μιαρὰν καὶ ἐναγῆ θυσίαν
κατὰ τῆς δεξιᾶς ἐπιῤῥιπτέντων, ὡς ἂν τεθνεὼς ἀπηλλάττετο, ὁ δὲ μηδ'
ὅλως ἐφαψάμενος, εἰρηκότων δ' ἑτέρων ὅτι τεθνεώς, σιωπήσας ἀπῆει,
ἄλλος ἠμιθανὴς αἰρόμενος ὡσὰν ἤδη νεκρὸς ἐῤῥίπτετο καὶ ἀνίετό γε τῶν
δεσμῶν, ἐν τεθνεῶσιν αὐτοῖς λελογισμένος, ὁ δὲ βοῶν καὶ μαρτυρόμενος, 15
ὅτι μὴ πείθοιτο, κατὰ στόματος παιόμενος, πολυχειρίᾳ τε τῶν ἐπὶ τούτῳ
τεταγμένων κατασιγαζόμενος, μετὰ βίας ἐξωθεῖτο, καὶ εἰ μὴ τεθνεὼς ἦν.
5 ἔτως ἐκ παντὸς τὸ δοκεῖν ἠνυκέναι αὐτοῖς περὶ πολλοῦ ὑπῆρχεν. ἐκ δὴ
ἓν τῶν τοσούτων μόνοι τοῦ τῶν ἁγίων μαρτύρων κατηξιώθησαν στεφάνου
Ἅλφειὸς καὶ Ζακχαῖος, οἱ μετὰ μάστιγας καὶ ξεσμοὺς, δεσμά τε χαλεπὰ 20
καὶ τὰς ἐπὶ τούτοις ἀλγηδόνας, ἑτέρας τε διαφόρους ἐξετάσεις, νυχθήμερον
ὑπὸ τέσσαρα τοῦ κολαστηρίου ξύλα κεντήματα τὰς πόδας παραταθέντες,
Δίου μηνὸς ἑπτακαιδεκάτῃ (αὕτη παρὰ Ῥωμαίοις ἡ πρὸ δεκαπέντε Κα-
λανδῶν Δεκεμβρίων) μόνον ἕνα θεὸν καὶ Χριστὸν βασιλέα Ἰησοῦν ὁμο-
λογήσαντες, ὥς τι βλάσφημον φθεγξάμενοι, ὁμοίως τῷ προτέρῳ μάρτυρι 25
τὰς κεφαλὰς ἀπετμήθησαν.

CAP. 2.

1 Μνήμης δ' ἄξια τυγχάνει καὶ τὰ περὶ Ῥωμανὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπὶ
τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀποτελεσθέντα. Παλαιστινὸς γὰρ ἔτος ὤν, διάκονός
τε καὶ ἐπορκιστὴς τῆς ἐν Καισαρείᾳ παροικίας, ὁμοῦ τῇ τῶν ἐκκλησιῶν 30
καθαιρέσει γενόμενος ἐκεῖσε, πλείους ἄνδρας ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις σωρη-
δὸν τοῖς εἰδώλοις προσιόντας τε καὶ θύοντας ἐνιδὼν, ἀνύποιστον ἡγη-
σάμενος τὴν θέαν, ζήλῳ θεοσεβείας πρόσεισι, κἀκείνοις μεγάλῃ φωνῇ κε-
2 κραγὼς ἐπιπλήττει. αὐτὸς δὲ τῆς τόλμης ἕνεκεν συλληφθεὶς, γενναιότατος

---

2. μετὰ δὲ τοῦτο κτλ. — cf. Eus. H. E. VIII, 3. (p. 290, 12). | 9. ταῖς *gikB*, τοῖς *acfSVH*. | 10. κρίσεσι *cfgikxB*, κρίμασι *aSVH*. | 16. τούτῳ] τοῦτο *ef*.

εἰ καί τις ἄλλος ἀποδέδεικται μάρτυς τῆς ἀληθείας. ἀποφηναμένῳ γὰρ
καὶ αὐτῷ τὸν διὰ πυρὸς θάνατον τῷ δικαστῇ, φαιδρῷ προσώπῳ καὶ
θαθέσει εὖ μάλα προθυμοτάτῃ τὴν ἀπόφασιν ἀσπαστῶς καταδεξάμενος
ἀπάγεται· εἶτα τῷ ἱκρίῳ προσδεῖται, τῆς τε ὕλης συμπεφορημένης ἐπ'
αὐτῷ, καὶ τῶν μελλόντων ὑφάπτειν τὴν πυρὰν τὴν βασιλέως ἐπιπαρόν-
τος ἐπίκρισιν ἐκδεχομένων, „πῦ μοι τὸ πῦρ" ἐβόα· καὶ ταῦτα λέγων 3
ἀνάκλητος πρὸς βασιλέα γίγνεται, καινοτέρᾳ ὑποβληθησόμενος κολάσει
τῆς γλώττης, ἧς ἀποκοπὴν ἀνδρειότατα ὑπομείνας ἔργοις ἅπασιν ὑπέδειξεν,
ὅτι δὴ θεία δύναμις τοῖς ὁτιποτοῦν χαλεπὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ὑπομένουσιν
ἐπελαφρίζουσα τοὺς πόνους καὶ τὴν προθυμίαν ἐπιῤῥωννῦσα παρίσταται.
μαθὼν γοῦν τὴν καινεργίαν τῆς κολάσεως, καὶ μὴ καταπλαγεὶς ὁ γεννάδας,
ἀσμένως πρὸβάλετο τὴν γλῶτταν, προθυμότατα εὐτρεπῆ παρέχων αὐτὴν
τοῖς ἀποτέμνουσι. μεθ' ἣν τιμωρίαν εἰς δεσμὰ βληθεὶς, πλεῖστόν τε αὐ- 4
τόθι πονηθεὶς χρόνον, τέλος τῆς ἀρχικῆς εἰκοσαετηρίδος ἐπιστάσης, κατὰ
νομιζομένην δωρεὰν τῶν ἐν τοῖς δεσμοῖς πανταχῇ πάντων ἐλευθερίας ἀνα-
κηρυχθείσης, μόνος ὑπὸ πέντε κεντήματα ἄμφω τὼ πόδε διαταθεὶς, ἐν
αὐτῷ κείμενος τῷ ξύλῳ βρόχῳ περιβληθεὶς, ὡς καὶ ἐπεπόθει, μαρτυρίῳ
κατεκοσμήθη. ἀλλ' ἑτός γε, εἰ καὶ ὑπερόριος, ὅμως Παλαιστινὸς ὤν, ἐν 5
Παλαιστινοῖς ἄξιος ἂν εἴη μάρτυσιν ἀριθμεῖσθαι. ταῦτα μὲν ἔτει πρώτῳ
τῶν ἀπετελέσθη τὸν τρόπον, κατὰ μόνων τῶν τῆς ἐκκλησίας προέδρων
ἐπηρτημένα τῇ διωγμῷ.

CAP. 3.

Δευτέρᾳ δ' ἔτει διαλαβόντος, καὶ δὴ σφοδρότερον ἐπιταθέντος τῇ 1
καθ' ἡμῶν πολέμῳ, τῆς ἐπαρχίας ἡγεμόνα τηνικάδε Οὐρβανὸν, γραμμάτων
τούτῳ πρώτων βασιλικῶν πεφοιτηκότων, ἐν οἷς καθολικῷ προστάγματι
πάντας πανδημεὶ τοὺς κατὰ πόλιν θύειν τε καὶ σπένδειν τοῖς εἰδώλοις
ἐκελεύετο, Τιμόθεος ἐν Γάζῃ πόλει τῆς Παλαιστίνης μυρίας ἀνατλὰς
βασάνους, ἐπὶ πάσαις λεπτῷ καὶ μαλθακῷ πυρὶ παραδοθεὶς, δοκιμὴν
γνησιωτάτην τῆς περὶ τὸ θεῖον γνησιωτάτης εὐσεβείας διὰ τῆς πρὸς πάντα
ὑπομονῆς παρασχὼν, τὸν τῶν ἱερονικῶν τῆς θεοσεβείας ἀθλητῶν στέφανον
ἀπηνέγκατο. τούτῳ δ' ἅμα γενναιοτάτην ἔνστασιν ἐπιδειξάμενοι Ἀγάπιος
καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς Θέκλα θηρίοις εἰς βορὰν κατεδικάσθησαν. τὰ ἐπὶ 2
τούτοις τίς ἰδὼν οὐκ ἐθαύμασεν, ἢ καὶ ἀκοῇ μαθὼν οὐκ ἐξεπλάγη; πάν-
δημον γάρ τοι τῶν ἐθνῶν ἑορτὴν καὶ συνήθεις θέας ἀγόντων, μετὰ τῶν
ἄλλως αὐτοῖς σπουδαζομένων καὶ τὰς ἀρτίως θηρίοις κατακριθέντας πολὺς

11. καινεργίαν *cfgikB*, νεωργίαν *aSVH*.

3 ἦν ὁ λόγος ἐπιδείξεσθαι τὸν ἀγῶνα. αὐξούσης δῆτα καὶ πλεοναζούσης παρὰ πᾶσι τῆς φήμης, νεανίαι τὸν ἀριθμὸν ἓξ, ὧν ὁ μὲν Ποντικὸς τὸ γένος ἦν, ὄνομα Τιμόλαος, ὁ δ' ἐκ Τριπόλεως τῆς Φοινίκης, Διονύσιος ἐκαλεῖτο, ἕτερος δ' αὐτῶν τῆς ἐν Διοσπόλει παροικίας ὑποδιάκονος, Ῥωμύλος ἦν καὶ τούτῳ προσηγορία, δύο τε ἐπὶ τούτοις Αἰγύπτιοι, Πάησις καὶ Ἀλέξανδρος, καὶ ἄλλος τούτῳ συνώνυμος Ἀλέξανδρος τῶν ἀπὸ Γάζης, ἐπὶ τὸ κυνηγέσιον ἀνιέναι μέλλοντι τῷ Οὐρβανῷ, ἐνδήσαντες πρότερον τὰς αὐτῶν χεῖρας, ὡς ἂν τὴν ἄγαν σημήνειαν περὶ τὸ μαρτύριον προθυμίαν, δρομαῖοι προσίασι, Χριστιανὲς σφᾶς ὁμολογοῦντες, διά τε τῆς πρὸς πάντα τὰ δεινὰ παρατάξεως, ὅτι μηδὲ τὰς τῶν θηρίων ἐπιβολὰς οἱ τὴν εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσέβειαν αὐχοῦντες κατεπτήχασιν, ἐπι-
4 δεικνύμενοι. αὐτίκα μὲν εἰς οὐ τὴν τυχεῖσαν κατάπληξιν αὐτόν τε τὸν ἄρχοντα καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν καταστήσαντες, δεσμωτηρίῳ καθείργνυνται, μεθ' οὓς πολλὰς δὲ ἡμέρας δυεῖν αὐτοῖς ἄλλων καταλεγέντων, τῷ μὲν καὶ πρὸ αὐτῶν δειναῖς καὶ ποικίλαις ἤθη πρότερον καθ' ἑτέρας ὁμολογίας ἐναθλήσαντος βασάνοις, Ἀγάπιος καὶ αὐτῷ ὄνομα ἦν, τοῦ δὲ τὰς τοῦ σώματος αὐτοῖς χρείας διακονουμένου, ὄνομα δὲ καὶ τούτῳ Διονύσιος, οἱ πάντες ὀκτὼ γενόμενοι τὸν ἀριθμὸν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τὰς κεφαλὰς αὖθις ἐπ' αὐτῆς Καισαρείας ἀποτέμνονται, Δύστρῳ μηνὸς ἡμέρᾳ τετράδι καὶ
5 εἰκάδι, ἣ πρὸ ἐννέα Καλανδῶν Ἀπριλλίων καὶ αὐτὴ ὅσα ἐτύγχανεν. ἐν τούτῳ μεταβολή τις τῶν κρατούντων, αὐτῷ δὴ τῷ πάντων ἀνωτάτω καὶ τῷ μεθ' αὐτὸν δευτέρῳ, ἐπὶ τὸ ἰδιωτικὸν σχῆμα γίνεται, νοσεῖν τε αὐτοῖς
6 ἄρχεται τὰ κοινά. μικρὸν δ' ὕστερον διαστάσης εἰς ἑαυτὴν τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς πόλεμος ἄσπονδος εἰς αὐτὰς ἐπεγείρεται, οὐ πρότερόν τε τὰ τῆς διαστάσεως καὶ τῶν ἐπὶ ταύτῃ θορύβων κατάστασιν εἴληφεν, ἢ τὴν καθ' ἡμᾶς εἰρήνην καθ' ὅλης πρυτανευθῆναι τῆς ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν οἰκου-
7 μένης. ἅμα τε γὰρ αὕτη τοῖς πᾶσι δίκην φωτὸς ὡσὰν ἐκ ζοφερᾶς καὶ σκοτεινοτάτης νυκτὸς ἀνατέταλκε, καὶ αὖ πάλιν τὰ κοινὰ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας αὖθις εὐσταθῆ καὶ φίλια καὶ εἰρηναῖα ἦν, τὴν ἐκ προγόνων εἰς ἀλλήλους εὔνοιαν ἀπολαμβάνοντα. ἀλλὰ τούτων μὲν κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν ἐντελέστερον ἀποδώσομεν τὸν λόγον, νυνὶ δὲ ἐπὶ τὴν τῶν ἑξῆς ἀπίωμεν ἀκολουθίαν.

CAP. 4.

1 Μαξιμῖνος Καῖσαρ αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν παρελθών, ὥσπερ τῆς ἐμφύτου θεοσεβείας καὶ δυσσεβείας τὰ σύμβολα τοῖς πᾶσιν ἐνδεικνύ-

1. ἐπιδείξεσθαι *fv* V^a *Z*, ἐπιδείξασθαι reliqui. | 5. Πάησις *bcdfVH*, Παῦσις *agikSB*. | 7. post κυνηγ. add. ἓν *acfSVH*, om. *gikB*. | 22. αὐτοῖς] αὐτόθεν *i* (*a sec.* m.), αὖθις conj. *Z*.

μενος, γεννικώτερον ἢ οἱ πρόσθεν τῷ καθ' ἡμῶν ἐπαπεδύετο διωγμῷ. πᾶσι δῆτα συγχύσεως οὐ μικρᾶς ἐπηωρημένης, καὶ ἄλλων ἄλλοσε διασπειρομένων, διαδρᾶναί τε τὸ δεινὸν ἐπιμελὲς ποιεμένων, χαλεπῆς τε τὸ πᾶν ἐπεχούσης κινήσεως, τίς ἂν ἐξαρκέσειεν ἡμῖν λόγος εἰς τὴν ἐπαξίαν διήγησιν τῆ θείᾳ ἔρωτος καὶ παῤῥησίας τῆς εἰς θεὸν ὁμολογίας τῆ μακαρίᾳ καὶ ὡς ἀληθῶς ἀμνῆ ἀκάκῳ, μάρτυρος Ἀπφιανῆ φημὶ, τῆ πρὸ πυλῶν ἐπὶ θεωρίαν ἅπασι τοῖς κατὰ Καισάρειαν θαυμαστὸν παράδειγμα τῆς εἰς τὸν μόνον θεὸν εὐσεβείας προβεβλημένῃ; εἰκοστὸν ἔτος ἐδέπω τέτο τῆς τῆ σώματος ἡλικίας ἦν αὐτῷ. πρῶτον μὲν ἔν τῆς Ἑλλήνων παιδείας ἕνεκα κοσμικῆς (ἐτύγχανε γὰρ καὶ τῶν κατὰ κόσμον εὖ μάλα πλύτῳ περιῤῥεομένων) τὸν πλείονα κατὰ τὴν Βηρυτὸν διατρίψας χρόνον, παράδοξον καὶ εἰπεῖν, ὡς ἐν τοιαύτῃ πόλει τῶν νεωτερικῶν ἐπιθυμιῶν ὑπεράνω γενόμενος, καὶ μηθ' ὑπὸ ἀκμῆς τῆ σώματος, μηθ' ὑπὸ τῆς τῶν νέων ἑταιρίας διαφθαρεὶς τὸν τρόπον σωφροσύνην ἠσπάζετο, κοσμίως καὶ σεμνῶς καὶ εὐσεβῶς κατὰ τὸν αἱρεθέντα Χριστιανισμῷ λόγον διεξάγων καὶ τὸν ἑαυτῆ παιδαγωγῶν βίον. εἰ δὲ χρὴ μνήμην ποιησαμένες καὶ τῆς πατρίδος αὐτῆ, κοσμῆσαι καὶ ταύτην διὰ τῆ προαχθέντος ἐξ αὐτῆς γενναίᾳ τῆς θεοσεβείας ἀθλητῆ, εὐλόγως ἂν καὶ τέτο ποιήσομεν. εἴ τις ἄρα Παγὰς ἐπίσταται τῆς Λυκίας ἐκ ἄσημον πόλιν, ἐντεῦθεν ὁρμώμενος ὁ νεανίας, μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς κατὰ τὴν Βηρυτὸν παιδείας, τῆ πατρὸς αὐτῷ τὰ πρωτεῖα τῆς πατρίδος ἀποφερομένῃ, μὴ οἷός τε φέρειν τὴν ἅμα τῷ πατρὶ καὶ τοῖς τῷ γένει προσήκεσι συνεσίαν, ὅτι μηδὲ ζῆν αὐτοῖς ἐδόκει κατὰ τὲς τῆς θεοσεβείας θεσμές, πνεύματι δ' ὥσπερ θείῳ κατεσχημένος, καὶ κατά τινα φυσικὴν, μᾶλλον δ' ἔνθεον καὶ ἀληθῆ φιλοσοφίαν μεῖζον φρονήσας τῆς νενομισμένης τῆ βίᾳ δόξης, τῆς τε τῶν σωμάτων καταπτύσας ἡδυπαθείας, κρύβδην τὲς οἰκείες ἀποδρὰς, καὶ μηδὲ τῶν ἐφημέρων δαπανῶν ἐπιστραφεὶς ἐλπίδι καὶ πίστει τῇ εἰς θεὸν, ἤγετο πρὸς τῆ θείᾳ πνεύματος χειραγωγέμενος ἐπὶ τὴν Καισαρέων πόλιν, ἔνθα ἑτοίμαστο αὐτῷ ὁ τῆ μαρτυρίᾳ τῆς θεοσεβείας στέφανος. γενόμενος δὲ ἡμῖν αὐτοῖς ἅμα, καὶ ὡς ἔνι μάλιστα τοῖς θείοις λόγοις ἐπ' ὀλίγον συλλεξάμενος, ἀσκήσεσί τε προσηκούσαις ἐκθυμότατα παρασκευασάμενος, τέλος

1. γεννικώτερον *abcdfikxVB*, γενικοίτερον *a* (a sec. man.) *gSH*. cf. Suid. p. 1087, 8.: γεννικῶς· γενναίως, ἰσχυρῶς et Hemsterh. in Luc. Somn. 7. | 2. ἐπηωρημένης *akE*, ἐπαιωρημένης *cfik*. | 6. τῆ πρὸ πυλῶν *i* (in quo τῆ a sec. m.) *k codex Vaticanus Valesii HB*, τὸν πρὸ πυλῶν *alter cod. Vat. Valesii*, τῶν προπύλων *abcdfgxSV*, πρὸ τῶν πυλῶν (om. τῆ) conj. V^a. | 14. ἑταιρίας *cgikB*, ἑταιρείας *afSVH*. | 18. ἄρα Παγὰς *agE*, ἀραπαγὰς *f*, ἀρπαγὰς *b*, ἁρπαγὰς *cd*, ἀραγαὰς *ik*. | 23. κατεσχημένος *Savilius* $V^a H$, κατισχημένος *C*.

7 οἷον ἐπιδέδεικται, τίς μὲν πάλιν ἰδὼν οὐ κατεπλάγη; τίς δ' αὖθις ἀκοῇ
παραλαβὼν οὐκ ἂν ἐνδίκως θαυμάσειε τὸ θάρσος, τὴν παῤῥησίαν, τὴν
ἔνστασιν, καὶ πρό γε τούτων τὴν τόλμαν καὶ αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα, ζήλε
θεοσεβείας καὶ πνεύματος ὡς ἀληθῶς ὑπὲρ ἄνθρωπον παρέχοντα τεκ-
8 μήρια; δευτέρας γάρ τοι καθ' ἡμῶν γενομένης ἐπαναστάσεως ὑπὸ Μαξι- 5
μίνε, τρίτῳ τῷ καθ' ἡμᾶς ἔτει διωγμῷ, γραμμάτων τε τῷ τυράννε τοῦτο
πρῶτον διαπεφοιτηκότων, ὡς ἂν πανδημεὶ πάντες ἀπαξαπλῶς μετ' ἐπι-
μελείας καὶ σπουδῆς τῶν κατὰ πόλεις ἀρχόντων θύοιεν, κηρύκων τε καθ'
ὅλης τῆς Καισαρέων πόλεως ἄνδρας ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐπὶ τοὺς
τῶν εἰδώλων οἴκους ἐξ ἡγεμονικῆ κελεύσματος ἀναβοωμένων, καὶ πρὸς 10
τούτοις ὀνομαστὶ χιλιάρχων ἀπὸ γραφῆς ἕκαστον ἀνακαλεμένων, ἀφέτῳ
τε κλύδωνι κακῶν τῶν πανταχόσε συγκεχυμένων, ἀφόβως ὁ δεδηλωμένος,
μηδενὸς ἐπὶ τῷ πραχθησομένῳ συνειδότος αὐτῷ, ἡμᾶς τε, οἳ κατ' οἶκον
αὐτῷ συνῆμεν, καὶ ἔτι πᾶν τὸ περὶ τὸν ἡγεμόνα στρατιωτικὸν στῖφος
ὑποκλέψας, σπένδοντι τῷ Οὐρβανῷ πρόσεισι, καὶ τῆς δεξιᾶς ἀκατα- 15
πλήκτως αὐτὸν λαβόμενος κατέπαυσε μὲν παραχρῆμα τὸ θύειν, εὖ μάλα
δὲ συμβουλευτικῶς μετά τινος θείᾳ παραστήματος παρῄνει, παύσασθαι
τῆς πλάνης· μὴ γὰρ καλῶς ἔχειν καταλιπόντας τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθῆ
9 θεὸν εἰδώλοις καὶ δαίμοσι θύειν. τοῦτο δ', ὡς ἔοικεν, ἐνεχειρεῖτο τῷ
μειρακίῳ, τῆς ἐπὶ τοῦτ' αὐτὸν προαγούσης ἐνθέου δυνάμεως μονονουχὶ διὰ τῶν 20
γενομένου βοώσης, ὡς ἄρα τοσοῦτον ἀποδέοιεν Χριστιανοὶ οἵ γε ὄντως
τοιοῦτοι, ἧς ἅπαξ ἠξιώθησαν εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείας μεταβάλ-
λεσθαι, ὡς μὴ μόνον ὑπεράνω καθίστασθαι τῶν ἀπειλῶν καὶ τῶν ἐπὶ
ταύταις κολαστηρίων, παῤῥησιάζεσθαι δ' εἰσέτι μᾶλλον, εὐγενεῖ τε καὶ
ἀτρόμῳ γλώττῃ ἐλευθεροστομεῖν, καὶ, εἰ οἷόν τε, καὶ τοὺς διώκοντας αὐτοὺς 25
μεταθεμένους τῆς ἀγνωσίας τὸν μόνον ὄντα θεὸν ἐπιγνῶναι παρακαλεῖν.
10 ἐπὶ τούτοις ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος, παραχρῆμα μὲν, ὅσα εἰκὸς αὐτὸν, ὡσὰν
ἐπὶ τοιούτῳ τολμήματι θηρῶν δίκην ἀγρίων πρὸς τῶν ἀμφὶ τὸν ἡγεμόνα
διασπαραχθεὶς, καὶ μυρίας καθ' ὅλε τοῦ σώματος πληγὰς ἀνδρειότατα
11 ὑπομείνας, τέως μὲν αὐτίκα δεσμωτηρίῳ παραδίδοται. ἔνθα νυχθήμερον 35
ἅμφω τὼ πόδε ἐπὶ τῦ βασανιστικῦ διαταθεὶς ξύλε, τῇ ἐπιούσῃ προσάγεται
τῷ δικαστῇ· εἶτα θύειν ἐκβιαζομένε, πᾶσαν ἐνδείκνυται πρὸς πόνες καὶ
φρικτὰς ἀλγηδόνας καρτερίαν, τὰς πλευρὰς οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δεύτερον, ἀλλὰ
καὶ πλειονάκις ἄχρις ὀστέων καὶ αὐτῶν σπλάγχνων καταξανθεὶς, πληγάς

---

4. παρέχοντα] παρέχον τὰ *x* V[a] *Z.* | 20. προαγούσης *e.* | διὰ τ. γ. βοώσης *cfgikx B*, βοώσης δ. τ. γ. *aSVH.*

τε κατὰ προσώπε καὶ αὐχένος τοσαύτας δεξάμενος, ὡς μηδ' ὑπὸ τῶν εὖ καὶ ἀκριβῶς αὐτὸν πάλαι εἰδότων, διοιδήσαντα τὸ πρόσωπον, ἔτι γινώσκεσθαι. ἀλλὰ γὰρ μηδὲ πρὸς τὰ τοσαῦτα ἐνδιδόντος, λίνοις ἐλαίῳ δε- 12
δευμένοις τῷ πόδε αὐτοῦ καλύψαντες πῦρ ὑφῆπτον ἐκ προστάξεως οἱ
βασανισταὶ, ἐφ' οἷς ὁποίας ἤνεγκεν ὁ μακάριος ἀλγηδόνας, πάντα λόγον ὑπεραίρειν μοι δοκῶ. καθίκετο γὰρ αὐτῆ διατῆξαν τὰς σάρκας καὶ τῶν ὀστέων τὸ πῦρ, ὡς κηρῷ δίκην λείβεσθαι καὶ ἀποστάζειν ἐκτηκομένην τὴν ἰκμάδα τῆ σώματος. ἀλλὰ γὰρ ἐδὲ πρὸς ταῦτα ἐνδὺς, ἡττημένων ἤδη 13
καὶ μόνον οὐκ ἀπειρηκότων πρὸς τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον καρτερίαν αὐτοῦ
τῶν ἀντιπάλων, αὖθις δεσμοῖς εἴργνυται, τριταῖός τε αὖ προσαχθεὶς τῷ δικαστῇ καὶ τὴν αὐτὴν ὁμολογήσας πρόθεσιν, καί τοί γε λοιπὸν ἡμιθνὴς ὑπάρχων, ὑπορρύχιος θαλάττῃ παραδίδοται. τὰ δ' ἐπὶ τούτοις παρα- 14
χρῆμα γενόμενα ῥηθέντα μὲν ἐκ ἀπεικὸς παρὰ τοῖς μὴ ὄψει παρειληφόσιν ἀπιστηθήσεσθαι, ἡμᾶς δ' ἔν καίπερ τῦτ' ἀκριβῶς εἰδότας ἐχ αἱρεῖ
λόγος μὴ ἐχὶ ἐκ παντὸς παραδῦναι τῷ λόγῳ τὴν ἱστορίαν, τῷ καὶ μάρτυρας εἶναι τῆ γεγενημένῃ ἁπλῶς εἰπεῖν ἅπαντας τὲς τὴν Καισάρειαν οἰκοῦντας. οὐδεμία γοῦν ἡλικία τῆς παραδόξου ταύτης ἀπελείφθη θέας. αὐτίκα γῆν ὡς ἐδόκει μάλιστα κατὰ μέσε πελάγες ἐν ἀπείροις βυθοῖς 15
τὸν ἱερὸν ὄντως ἐκεῖνον καὶ τρισμακάριον ἐμβαλεῖν, κλόνος ἀθρόως ἐχ
ὁ τυχὼν καὶ βρασμὸς αὐτήν τε τὴν θάλασσαν καὶ τὸ περιέχον ἅπαν διαχεῖ, ὡς καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν πόλιν ἅπασαν πρὸς τῆ γενομένῃ σεισθῆναι. ἅμα δὲ τῷ παραδόξῳ τέτῳ καὶ ἀθρόῳ σεισμῷ τῆ θείᾳ μάρτυρος τὸν νεκρὸν ἡ θάλαττα, ὥσπερ μὴ οἷά τε οὖσα φέρειν αὐτὸν, πρὸ τῶν τῆς πόλεως ἐκβράσσει πυλῶν. καὶ τοιαῦτα μὲν ἦν τὰ κατὰ τὸν θεσπέσιον
Ἀπφιανὸν, Ξανθικῆ μηνὸς δευτέρᾳ, ἥτις ἂν εἴη πρὸ τεσσάρων Νώνων Ἀπριλλίων, ἡμέρᾳ παρασκευῆς τελειωθέντα.

CAP. 5.

Ὑπὸ δὴ τὸν αὐτὸν καιρὸν αὐταῖς τε ἡμέραις, ἐπὶ τῆς Τυρίων 1
πόλεως νεανίας Οὐλπιανὸς ὄνομα, μετὰ δεινὰς καὶ αὐτὸς αἰκίας, μάστι-
γάς τε χαλεπωτάτας, ἅμα κυνὶ καὶ ἀσπίδι, τῷ ἰοβόλῳ ἑρπετῷ, ὁμοβοίνῃ περιβληθεὶς δορᾷ, θαλάττῃ παραδίδοται. διό μοι δοκεῖ ἐν τοῖς Ἀπφιανῦ μαρτυρίοις εὐλόγως ἂν ἡμῖν μνημονεύεσθαι καὶ οὗτος. ἀδελφὰ δὲ τῷ 2
Ἀπφιανῷ σμικρὸν τῷ χρόνῳ ὕστερον ὑπομείνας ὁ μὴ μόνον αὐτῆ κατὰ θεὸν, καὶ σώματι δὲ ὁμοπάτριος ἀδελφὸς Αἰδέσιος, μετὰ μυρίας ὅσας

15. post παντὸς add. τἀληθὲς *cfik*, ἀληθῶς *g*, om. *aE*. | 18. post γῆν add. τῷ *i* (a sec. m.): fort. leg. τῆ. cf. ind. v. παραιτέομαι. | 32. ἂν add. *C*, om. *VH*.

ὁμολογίας καὶ πολυχρονίες δεσμῶν κακώσεις ἡγεμονικάς τε ἀποφάσεις, ἐν αἷς τοῖς κατὰ Παλαιστίνην δέδοται μετάλλοις, καὶ μετὰ τὴν ἐν πᾶσι τούτοις φιλόσοφον ἐν τρίβωνος σχήματι ἀγωγήν, (καὶ γὰρ ἦν αὐτὸς πλέον τῆς τοῦ ἀδελφοῦ παιδείας κεκτημένος καὶ ἀπὸ μαθημάτων φιλοσόφων
3 ὡρμᾶτο), τελευτῶν δῆτα ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως τὸν αὐτόθι συνιδὼν δικαστὴν Χριστιανοῖς δικάζοντα, πέρα τε τῶν προσηκόντων ἐμπαροινοῦντα, καὶ τοτὲ μὲν σεμνοῖς ἀνδράσι ποικίλως ἐνυβρίζοντα, τοτὲ δὲ γυναῖκας σωφροσύνης τῆς ἀνωτάτω καὶ αὐτοπαρθένες ἀσκητρίας εἰς αἰσχρὰς ὕβρεις πορνοτρόφοις παραδιδόντα, ταὐτὸν ἐγχειρήσας τῷ ἀδελφῷ, ὅτι δὴ ἀφόρητα εἶναι αὐτῷ τὰ γινόμενα ἐδόκει, παραστήματι θαρσαλέῳ πρόσεισι, λόγοις τε καὶ ἔργοις τὸν δικαστὴν αἰσχύνῃ καὶ ἀτιμίᾳ περιβαλὼν, κἀπὶ τούτοις καρτερῶς εὖ μάλα βασάνων πολυτρόπες ὑπομείνας αἰκίας, τὴν ἀδελφικὴν ἀπηνέγκατο θαλάττῃ παραδοθεὶς τελευτήν. ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τοῦτον, ὡς δ' ἂν ἔφην, σμικρὸν τῷ χρόνῳ ὕστερον τοῦτον ἐγενήθη τὸν τρόπον.

CAP. 6.

1 Τετάρτῳ γε μὴν τῷ καθ' ἡμῶν ἔτει διωγμῷ, πρὸ δώδεκα Καλανδῶν Δεκεμβρίνων, ἢ γένοιτ' ἂν μηνὸς Δίου εἰκάδι, προσαββάτου ἡμέρᾳ, κατὰ τὴν αὐτὴν Καισάρειαν, γραφῆς ὡς ἀληθῶς ἄξιον, αὐτοῦ δὴ τοῦ τυράννου Μαξιμίνου παρόντος καὶ θέας τοῖς πλήθεσι φιλοτιμουμένου κατὰ
2 τὴν λεγομένην αὐτῷ γενέθλιον ἡμέραν, ἀπετελέσθη τοιοῦτον. ἔθος τὸ πρὶν ὄντος, ἐπὶ βασιλέων, εἰ καὶ ἄλλοτε, τὰς φιλοτίμους θέας πλείους τοῖς θεαταῖς ἐμπαρέχειν, θυμηδίας καινῶν καὶ ξένων τά τε συνήθη παραλλαττόντων τῶν θεαμάτων, ζῴων ἔσθ' ὅπη τῶν ἐξ Ἰνδίας ἢ Αἰθιοπίας ἢ καὶ ἄλλοθεν εἰσκομιζομένων, ἢ καὶ ἀνδρῶν ἐντέχνοις τισὶ σωμασκίαις παραδόξες ψυχαγωγίας τοῖς ὁρῶσιν ἐνδεικνυμένων, πάντως πε καὶ τότε, οἷα βασιλέως τὰς θέας παρέχοντος, πλεῖόν τι καὶ παράδοξον χρῆν ὑπάρξαι
3 ταῖς φιλοτιμίαις. τί τοίνυν τοῦτο ἦν; μάρτυς τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος παρήγετο εἰς μέσον, τῆς μόνης καὶ ἀληθοῦς εὐσεβείας ὑπεραγωνιζόμενος. Ἀγάπιος ἦτος ἦν, ὁ δεύτερος ἅμα τῇ Θέκλᾳ θηρσὶν ἐπὶ βορᾷ δεδόσθαι μικρῷ πρότερον δεδηλωμένος, ὃς δὴ καὶ ἄλλοτε δεσμωτηρίε τρίτον καὶ πολλάκις ἅμα κακούργοις ἐμπομπεύσας τῷ σταδίῳ, ἀεί γε μὴν κατὰ χρόνες

---

17. ἡμῶν *C*, ἡμᾶς *VH*. | 23. παραλλαττόντων] *a c E*, παραλλάττων *k*, παραλλάττειν *f g i* (a sec. m.). | 24. τῶν post παραλλ. om. *g B*. | ἔσθ' *CSH*, om. *VZ*. | 32. δεσμωτηρίε] ἐκ δεσμ. aut ἐκπομπεύσας pro ἐμπ. conj. H^a, δεσμωτηρίε ἐξαχθείς, ἐν ᾧ κατείχετο ἔτος ἤδη τὸ conj. V^a.

τῷ δικαστῇ μετὰ τὰς ἀπειλὰς, ἤτοι κατ' οἶκτον ἢ κατ' ἐλπίδα τῆ μεταθήσεσθαι τῆς προθέσεως, εἰς ἑτέρας αὐτὸν ἀγῶνας ὑπερτιθεμένε, τότε δὴ βασιλέως ἐπικαιρότερος ἦγετο, ὥσπερ ἐπίτηδες εἰς ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ πεφυλαγμένος, ὥστ' ἂν κἀκεῖνο τὸ σωτήριον ῥῆμα, ὃ τοῖς μαθηταῖς θείᾳ γνώσει προηγόρευεν, ὡς ἄρα καὶ ἐπὶ βασιλέων ἀχθήσονται ἕνεκεν τῆς εἰς αὐτὸν μαρτυρίας, καὶ ἐπ' αὐτοῦ πληρωθείη. φέρεται δὴ εἰς μέσον τὸ στάδιον σὺν καί τινι κακούργῳ. φόρῳ δὲ τῷ δεσπότῃ τοῦτον ἐνέχεσθαι ἔλεγον. εἶθ' ὁ μὲν τῷ δεσπότῃ φονεὺς τοῖς θηρσὶ παραβληθεὶς ἐλέᾳ καὶ φιλανθρωπίας ἠξίωτο, μονονεχὶ κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν ἐπὶ τῷ Σωτῆρος Βαραββᾶν. βοαῖς δ' ἐπὶ τούτῳ καὶ εὐφημίαις τὸ πᾶν ἐξηχεῖτο θέατρον, ὡςὰν τῷ μιαιφόνῳ φιλανθρώπως πρὸς τῷ βασιλέως σεσωσμένῳ, τιμῆς τε καὶ ἐλευθερίας ἠξιωμένῳ. ὁ δὲ τῆς θεοσεβείας ἀθλητὴς ἀνακαλεῖται μὲν πρότερον ὑπὸ τῷ τυράννῳ, εἶτα ἄρνησιν τῆς προθέσεως αἰτηθεὶς ἐπ' ἐλευθερίας ἐπαγγελίᾳ, μεγάλῃ φωνῇ διαμαρτύρεται, μὴ φαύλης μὲν ἕνεκεν αἰτίας, εὐσεβείας δὲ τῷ τῶν ὅλων δημιουργῷ προθύμως καὶ μεθ' ἡδονῆς, ὅσα δ' ἂν ἐπάγοιτο αὐτῷ, γενναίως ὑποστήσεσθαι. καὶ ταῦτ' εἰπὼν ἅμα λόγῳ τοὔργον ἐπάγει, δρομαῖος ἄντικρυς ἀπολυθείσῃ κατ' αὐτοῦ ἄρκτῳ ὑπαντιάσας, ταύτῃ τε ἑαυτὸν ἀσμενέστατα ἐπιδεδωκὼς εἰς βοράν, μεθ' ἣν ἔμπνους εἰς τὸ δεσμωτήριον αἴρεται. μίαν τε ἐνταῦθα ἐπιβιώσας ἡμέραν τῇ ἑξῆς λίθων αὐτῷ προσαρτηθέντων τοῖς ποσὶ μέσῳ πελάγει καταποντοῦται. τοιοῦτο καὶ τὸ τῷ Ἀγαπίῳ μαρτύριον.

CAP. 7.

Ἤδη δὲ καὶ εἰς πέμπτον ἔτος τῷ διωγμῷ παραταθέντος, μηνὸς δευτέρᾳ Ξανθικοῦ, ἥτις ἐστὶ πρὸ τεσσάρων Νώνων Ἀπριλλίων, ἐν αὐτῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ τῆς τῷ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναστάσεως, αὖθις ἐπὶ τῆς Καισαρείας Θεοδοσία τῶν ἀπὸ Τύρου παρθένος, πιστὸν καὶ σεμνότατον κόριον, ἐδ' ὅλως ἐτῶν ὀκτωκαίδεκα, δεσμίοις τισὶ καὶ αὐτοῖς τὴν Χριστῷ βασιλείαν ὁμολογοῦσι, πρό τε τῷ δικαστηρίῳ καθεζομένοις, πρόσεισιν ὁμῷ φιλοφρονεμένη, καὶ οἷα εἰκὸς ὑπὲρ τῷ μνημονεύειν αὐτῆς πρὸς τὸν Κύριον γενομένης παρακαλοῦσα. τοῦτο δὲ πράξασαν ὥσπερ ἀνόσιόν τι καὶ ἀσεβὲς εἰργασμένην ἁφαρπάσαντες στρατιῶται ἄγουσιν ἐπὶ τὸν ἡγεμόνα. αὐτίκα δ' ἔτος ἅτε τις ἐμμανὴς καὶ τὸν θυμὸν θηριωδέστατος δειναῖς καὶ φρικτοτάταις βασάνοις κατὰ πλευρῶν καὶ μαζῶν μέχρι καὶ αὐτῶν ὀστέων

5. προηγόρευεν — Matth. 10, 18. | 16. δ'] δὴ conj. *V*^{a}. | 17. δρομαῖος *fgikV*, δρομαίως *acS*. | 21. τῷ om. *c*.

αἰκισάμενος, ἔμπνεον ἔτ' αὐτὴν, ὅμως δ' ἦν πρὸς ἅπαντα γεγηθότι καὶ φαιδρῷ ἱσταμένην προσώπῳ, τοῖς θαλαττίοις κύμασιν ἐμβληθῆναι προστάττει. εἶτ' ἐξ αὐτῆς ἐπὶ τὰς λοιπὰς μεταβὰς ὁμολογητὰς τοῖς κατὰ
3 Φαινὼ τῆς Παλαιστίνης χαλκῇ μετάλλοις τὰς πάντας παραδίδωσιν. ἐπὶ τούτοις, Δίου μηνὸς πέμπτῃ, κατὰ δὲ Ῥωμαίους Νώναις Νοεμβρίαις, ἐπὶ τῆς αὐτῆς πόλεως τοὺς ἀμφὶ Σιλβανὸν ἔτι δὴ τότε ὄντα πρεσβύτερον, ὁμολογήσαντα, ὃν ἐκ εἰς μακρὸν ὕστερον ἐπισκοπῆ τιμηθῆναί τε καὶ μαρτυρίῳ συνέβη τελειωθῆναι, γενναιοτάτην ἔνστασιν τὴν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐπιδειξαμένους τοῖς εἰς τὸ αὐτὸ χαλκῇ μέταλλον πόνοις ὁ αὐτὸς ἐγκρίνει, καυτῆρσι πρότερον τῶν ποδῶν τὰς ἀγκύλας αὐτοῖς ἀχρειωθῆναι προστάξας.
4 ἅμα δὲ τῇ κατὰ τούτων ἀποφάσει ἄνδρα μυρίαις ἄλλαις ὁμολογίαις διαπρέψαντα, Δομνῖνος ἦν οὗτος, ὁ διὰ περιττὴν ἐλευθερίαν τοῖς κατὰ Παλαιστίνην ἅπασι γνωριμώτατος, τῇ διὰ πυρὸς ἐκδίδωσι κολάσει· μεθ' ὃν ὁ αὐτὸς δικαστὴς, δεινὸς ἐπινοητής τις ὢν κακίας, καὶ τῶν κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας ἐπιχειρημάτων καινοργὸς, τὰς μηδ' ἀκουσθείσας πώποτε κατὰ τῶν θεοσεβῶν ἐπενόει τιμωρίας, καὶ τρεῖς μὲν εἰς τὸ μονομαχεῖν ἐπὶ πυγμῇ καταδικάζει, Ἀὐξέντιον δὲ, σεμνὸν καὶ ἱερὸν πρεσβύτην, θηρίοις βορὰν παραδίδωσιν, ἄλλους δ' αὖ πάλιν τελείων ἀνδρῶν φέροντας ἡλικίαν εἰς εὐνέχυς ἐκτεμὼν τοῖς αὐτοῖς κατακρίνει μετάλλοις, ἑτέρους δ' αὖ πάλιν μετὰ χαλεπὰς βασάνους δεσμωτηρίῳ καθείργνυσιν, ἐν οἷς καὶ
5 ὁ πάντων ἐμοὶ γῆν ποθεινότατος ἑταίρων Πάμφιλος ἦν, τῶν καθ' ἡμᾶς μαρτύρων ἀνὴρ πάσης ἕνεκεν ἀρετῆς ἐπιδοξότατος. τοῦτον τὴν ἐν ῥητορικῆς λόγοις φιλοσόφοις τε μαθήμασιν ἀπόπειραν πρότερον ὁ Οὐρβανὸς λαβὼν, εἶθ' ὕστερον θύειν καταναγκάσας, ὡς ἀνανεύοντα καὶ μηδ' ὅλως ἐν λόγῳ τὰς ἀπειλὰς ἐώρα τιθέμενον, τὸ πανύστατον ἀγριάνας, σφοδρο-
6 τέραις αὐτὸν αἰκίζεσθαι προστάττει βασάνοις. καὶ δὴ ταῖς κατὰ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ δι' ἐπιμόνων καὶ φιλονείκων ξυστήρων ὁ θηριωδέστατος μονονεχὶ ἐμφορηθεὶς, αἰσχύνην γε μὴν ἐπὶ πᾶσι καταχεάμενος, τοῖς ἐν
7 τῷ δεσμωτηρίῳ καὶ αὐτὸν ὁμολογηταῖς καταλέγει. ἐπὶ δὲ τῇ κατὰ τῶν ἁγίων ὠμότητι ὁποίας ἀμοιβῆς παρὰ τῇ θείᾳ δίκῃ τεύξεται, τοσαῦτα κατὰ τῶν Χριστοῦ μαρτύρων ἐμπαροινήσας, διαγνῶναι ῥᾴδιον ἐκ τῶν τῇδε προοιμίων, δι' ὧν εὐθὺς καὶ οὐκ εἰς μακρὸν τοῖς κατὰ τοῦ Παμφίλου τετολμημένοις αὐτὸν ἔτι τῆς ἡγεμονίας ἐχόμενον ἡ θεία μετῆλθεν δίκη,

---

7. ὁμολογήσαντα] ὁμολογήσαντας conj. V^a. | 10. post προστάξας add. ἐκδίδωσιν *acfE*, om. *gik*. | 21. γῆν om. *aSVH*. | 22. τὴν] τῆς *ci* (a pr. m.) *k*. | ῥητορικῆς *cqikVH*, ῥητορικοῖς *afi* (a sec. man.) *SB*. | 25. σφοδροτέροις *c*. | 26. προστ. βασ.] βασ. προστ. *aSVH*. | 31. post τῶν add. τοῦ *cfB*, om. *aikSVH*.

ἀθρόως ἔτως τὸν χθὲς ἄνω πε ἐφ' ὑψηλῆ βήματος δικάζοντα, καὶ πρὸς τῇ στρατιωτικῇ δορυφορέμενον στίφει, ὅλε τε τῇ Παλαιστινῶν ἔθνες ἐπάρχοντα, ὁμοδίαιτόν τε οἷα φιλαίτατον καὶ ὁμοτράπεζον αὐτῷ τῷ τυράννῳ καθεστῶτα, διὰ μιᾶς γυμνώσασα νυκτὸς, καὶ τῶν τοσούτων ἀξιωμάτων ἔρημον καταστήσασα, ἀτιμίαν τε καὶ αἰσχύνην ἐπὶ τῶν πρότερον ὡςὰν ἄρχοντα αὐτὸν τεθηπότων καταχέασα, δειλόν τε καὶ ἄνανδρον, γυναικώδεις τε προιέμενον φωνὰς καὶ ἱκεσίας ὅλῳ τῷ ἔθνει, οὗ δὴ καὶ ἦρχεν, ἐπιδείξασα, αὐτόν τε τὸν Μαξιμῖνον, ἐφ' ᾧ τὸ πρὶν γαυριῶν ἐφρυάττετο, ὡςὰν διαφερόντως αὐτὸν τῶν δρωμένων αὐτῷ καθ' ἡμῶν ἕνεκα στέργοντι, δικαστὴν ἀπηνῆ καὶ ὠμότατον ἐπ' αὐτῆς τῆς Καισαρείας καταστήσασα, ὡς καὶ τὴν ἐπὶ θανάτῳ κατ' αὐτῆ ψῆφον ἐξενεγκεῖν, μετὰ πολλὴν τὴν ἐφ' οἷς ἐξηλέγχετο ἀτοπήμασιν αἰσχύνην. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὁδῇ 8
πάρεργον ἡμῖν εἰρήσθω· γένοιτο δ' ἂν προσήκων καιρὸς, ἐν ᾧ τῶν δυσσεβῶν, οἳ μάλιστα καθ' ἡμῶν ἐστρατεύσαντο, αὐτῆ τε τῇ Μαξιμίνῳ καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν τὰ τέλη καὶ τῶν βίων τὰς καταστροφὰς ὁ λόγος ἡμῖν ἐπὶ σχολῆς περιλήψεται.

CAP. 8.

Καὶ εἰς ἕκτον δὲ ἔτος πνεύσαντος ἐπιμόνως τοῦ καθ' ἡμῶν χει- 1
μῶνος, εἶχε μὲν πρὸ τότε τὸ καλούμενον ἐν Θηβαΐδι φερωνύμως οὗ γενῆται πορφυρίτε λίθε μέταλλον πλείστην ὅσην πληθὺν τῶν τῆς θεοσεβείας ὁμολογητῶν, ἐξ ὧν, τρισὶ δέσι τὸν ἀριθμὸν, ἑκατὸν ἄνδρες ἅμα γυναιξὶ καὶ κομιδῇ νηπίοις πρὸς τὸν Παλαιστίνης ἡγούμενον διαπέμπονται, οὓς τὸν τῶν ὅλων θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσαντας, τῶν σκαιῶν ποδῶν τὰς ἀγκύλας αὐτοῖς νεύροις καυτῆρσιν ἀποτμηθῆναι, καὶ αὖ πάλιν τῶν ὀφθαλμῶν τὰς δεξιὰς πρῶτον μὲν ξίφεσιν αὐτοῖς ὑμέσι καὶ κόραις ἐκκοπῆναι, εἶτα δὲ πυρὶ διὰ καυτήρων πάμπαν εἰς ῥίζας αὐτὰς ἀχρειωθῆναι, Φιρμιλλιανὸς, ὁ τῇδε διάδοχος Οὐρβανῷ πεμφθεὶς ἡγούμενος, ὡς ἂν ἐκ βασιλικῆ νεύματος προστάττει· κἄπειτα αὐτὰς τοῖς κατὰ τὴν ἐπάρχιον μετάλλοις μόχθε καὶ κακοπαθείας ἕνεκεν ταλαιπωρεῖσθαι παραδίδωσιν. οὐ τότες δὲ ἄρα μόνον τὰ τηλικαῦτα παθόντας ἦρκει παραλα- 2
βεῖν ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ καὶ Παλαιστινῶν τὰς ἐπὶ πυγμῇ εἰς μονομαχίας κατακεκρίσθαι μικρῷ πρόσθεν δεδηλωμένας, ἐπεὶ μήτε τὰς ἐκ τῆ βασιλικῆ ταμείε τροφὰς, μήτε μὴν τὰς ἐπιτηδείας τῇ πυγμῇ μελέτας ὑπέμενον. ἤδη 3
δὲ ἐκ ἐπιτρόποις αὐτὸ μόνον οἱ δηλούμενοι, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ Μαξιμίνῳ

---

3. ἐπάρχοντα *agkE*, ἔτ' ἄρχοντα *cfmx*. | 27. Φιρμιλλιανὸς *gik*, Φιρμιλιανὸς volgo. | 34. οἱ δηλούμενοι *acfSVH*, οὐδ' ἡγεμόνοις *ikB*.

τέτε γε ἕνεκεν παραστάντες γενναιοτάτην ἔνστασιν ὁμολογίας διὰ λιμῆ
καρτερίας καὶ μαστίγων ὑπομονῆς ἐνδειξάμενοι, τὰ ὅμοια τοῖς δηλωθεῖσι
πεπόνθασι, μεθ' ἑτέρων προστεθέντων αὐτοῖς ὁμολογητῶν ἐπ' αὐτῆς τῆς
4 Καισαρείας. ὧν κατὰ πόδας ἐπὶ τῇ τῶν θείων ἀναγνωσμάτων συγκρο-
τήσει κατὰ τὴν Γαζαίων πόλιν ἁλόντες ἕτεροι, οἱ μὲν τὰς αὐτὰς τέτοις 5
ὑπέμειναν κατά τε τῶν ποδῶν καὶ τῶν ὀφθαλμῶν πάθας, οἱ δὲ καὶ ἔτι
5 μείζες, φοβερωτάτων κατὰ τῶν πλευρῶν ἐπειράθησαν βασάνων. ἐξ ὧν
μία τις, τὸ μὲν σῶμα γυνὴ, τὸν δὲ λογισμὸν ἄῤῥην, πορνείας ἀπειλὴν
μὴ ἐνεγκῦσα, εἰπῦσά τι ῥῆμα κατὰ τῦ τυράννε, ὡςὰν ὕτως ὠμοῖς δικα-
σταῖς τὴν ἀρχὴν ἐπιτετραφότος, πρῶτον μὲν μαστίζεται, εἶτα δὲ μετέωρος 10
6 ἐπὶ τῦ ξύλε γενομένη τὰς πλευρὰς αἰκίζεται. ὡς δ' ἐπιμόνως καὶ σφο-
δρῶς ἐκ προστάξεως τῦ δικαστῦ τὰς βασάνες ἐπῆγον οἱ ταύτῃ τεταγμένοι,
ὑπὲρ τὲς παρ' Ἕλλησιν ἐκείνες μαχητὰς ἐπ' ἐλευθερίᾳ τεθρυλημένες, μὴ
βαστάσασα τὸ ἀνηλεὲς καὶ ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον τῶν πραττομένων,
ἄλλη τις ὁμοίως τῇ προτέρᾳ τὸν τῆς παρθενίας ἐπανῃρημένη σκοπὸν, 15
τὸ μὲν σῶμα πάνυ γε τὸ δοκεῖν εὐτελὴς καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος,
ῥωμαλέα δὲ ἄλλως τὴν ψυχὴν καὶ μείζονα τῦ σώματος τὸν λογισμὸν
ἐνεστερνίσμένη „καὶ μέχρι τίνος," ἐκ μέσε τῦ ὄχλε, „τὴν ἐμὴν ὠμῶς ἕτως
βασανίζεις ἀδελφήν;" ἀνέκραγε πρὸς τὸν δικαστήν· ὁ δὲ πικρότερον ὑπο-
7 κινηθεὶς αὐτίκα συλληφθῆναι κελεύει τὴν ἄνθρωπον. εἶτα σύρεται εἰς 20
μέσον, καὶ τὸ σεβάσμιον τῦ Σωτῆρος ἐπιγραψαμένη ὄνομα πρῶτον μὲν
λόγοις θύειν ἀνεπείθετο, ὡς δ' ἠπείθει, βίᾳ πρὸς τὸν βωμὸν εἵλκετο.
ἡ δὲ ἀδελφὰ ἑαυτῇ πράττουσα καὶ τῆς προτέρας ἐχομένη προθυμίας
ἀτρεμεῖ, καὶ θαρσαλέῳ ποδὶ λὰξ ἐντείνει τῷ βωμῷ, καὶ τὰ εἰς αὐτὸν
8 ἅμα τῇ ἐπικειμένῃ ἀνατρέπει πυρᾷ. ἐφ' ᾧ θηρὸς ἀγρίε δίκην ὁ δικαστὴς 25
ὀξυνθεὶς τὸν θυμὸν, τοσαύτας μὲν αὐτῇ πρότερον αἰκίας κατὰ τῶν
πλευρῶν ἐπιτίθησιν, ὅσας ἐδενὶ τῶν πώποτε, μονονχὶ καὶ ὠμῶν τῶν
σαρκῶν αὐτῆς ἐμφορηθῆναι γλιχόμενος· ὡς δὲ κόρον αὐτῷ ἤδη τὰ τῆς
μανίας ἐλάμβανεν, ἄμφω ζεύξας, αὐτήν τε ταύτην ἅμα τῇ πρὸς αὐτῆς
ἀδελφῇ προσαγορευθείσῃ, τὸν διὰ πυρὸς αὐτῶν καταψηφίζεται θάνατον. 30
τέτων ἡ μὲν προτέρα τῆς Γαζαίων χώρας ἐλέγετο, τὴν δ' ἑτέραν ἰστέον

---

6. ποδῶν καὶ τῶν ὀφθ. *cfgikxB*, ὀφθ. καὶ τ. π. *aSVH*. | 7. μείζες *abcdfgE*, μειζόνων καὶ *i* (a sec. m.) prob. *H*^{b}, μειζόνων *k*. Fort. leg. οἱ δὲ καὶ ἐπὶ ταύταις φοβ. κτλ. | φοβερωτάτων *abcdfE*, φοβεριώτατα *k*, φοβερῶν *i* (a sec. man.), ἐπὶ γὰρ ταύταις καὶ φοβερῶν *g*, φοβερωτάτων γὰρ conj. *V*^{a}. | 13. τεθρυλημένες *cgikB*, τεθρυλλημένες *aSVH*. | 21. ὄνομα] ὄνομα *cfx*. | 24. τὰ εἰς om. *g*. Videtur aliquid excidisse post τὰ.

ἀπὸ τῆς Καισαρέων ὡρμῆσθαι, τὴν πολλοῖς γνώριμον Οὐαλεντῖναν τὄνομα. τὸ ἐπὶ τούτῳ μαρτύριον πῶς ἂν κατ' ἀξίαν διέλθοιμι, οὗ κατηξίωται ὁ 9
τρισμακάριος Παῦλος, κατὰ μὲν τὴν αὐτὴν ταύταις ὥραν ὑπὸ μίαν ἀπόφασιν τὴν ἐπὶ θανάτῳ κριθεὶς, πρὸς αὐτῇ δὲ τῇ τελειώσει τὸν ἀποτέμνειν αὐτὸν ὅσον ὅπω μέλλοντα βραχύ τι ὥρας ἐνδῦναι αὐτῷ ἀντιβολήσας· οὗ τυχὼν λαμπρᾷ καὶ γεγωνῷ φωνῇ πρῶτον μὲν τὰς ὑπὲρ τῶν 10
ὁμοεθνῶν ἐπαρτάνενε τῷ θεῷ δι' εὐχῶν καταλλαγὰς, ἢ τάχος ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐνδοθῆναι ποτνιώμενος, εἶθ' ὑπὲρ τῆς Ἰουδαίων πρὸς τὸν θεὸν διὰ Χριστοῦ προσαγωγῆς ἠξίε, εἶθ' ἑξῆς κατέβαινε τῷ λόγῳ, τὰ αὐτὰ καὶ
10 Σαμαρείταις ἐπευχόμενος, καὶ τοὺς ἐν πλάνῃ δὲ καὶ ἀγνωσίᾳ θεοῦ τῶν ἐθνῶν ὄντας, εἰς ἐπίγνωσιν ἐλθεῖν αὐτοὺς, καὶ τὴν ἀληθῶς εὐσέβειαν ἀναλαβεῖν παρεκάλει, μηδὲ τοὺς τότε παμμιγῆ περιεστῶτας ἀτημελήτως καταλιπών· μεθ' ὧν πάντας, ὦ τῆς πολλῆς καὶ ἀφάτε ἀνεξικακίας, καὶ ὑπὲρ 11
τοῦ τὸν θάνατον αὐτῷ προστιμήσαντος δικαστοῦ, τῶν τε ἐπὶ πᾶσιν ἀρ-
15 χόντων, ἔτι τε καὶ τοῦ ὅσον ὅπω τῆς κεφαλῆς αὐτὸν ἀποτεμοῦντος, εἰς ἐπήκοον αὐτοῦ τ' ἐκείνε καὶ τῶν παρόντων ἁπάντων, τοῦ τῶν ὅλων ἐδεῖτο θεοῦ, μηδαμῶς αὐτοῖς ἐν ἀριθμῷ γενέσθαι τὴν εἰς αὐτὸν ἁμαρτάδα παρακαλῶν. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα μεγάλῃ φωνῇ κατευξάμενος, καὶ μονονυχὶ 12
τοὺς πάντας, ὡςὰν ἀδίκως ἀναιρούμενος, εἰς οἶκτον ἑλκύσας καὶ δάκρυα,
20 ἢ νόμος αὐτὸς ἑαυτὸν σχηματίσας, καὶ τὸν αὐχένα γυμνὸν τῇ τοῦ ξίφες ἀποτομῇ παραδοὺς, θείῳ κατεκοσμήθη μαρτυρίῳ, μητὸς Πανέμε πέμπτη καὶ εἰκάδι, ἣ λέγοιτ' ἂν πρὸ ὀκτὼ Καλανδῶν Αὐγούστων. καὶ τὰ μὲν κατὰ τόνδε τοιοῦτο τέλος εἶχεν. οὐ μακρῷ δὲ διαδραμόντος χρόνε αὖθις 13
ἐκ τῆς Αἰγυπτίων γῆς οἱ θαυμάσιοι τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας ἀθληταὶ
25 τριακόντα πρὸς ἑκατὸν, ἐκ προστάξεως Μαξιμίνε τὰς αὐτὰς τοῖς προτέροις ἐπ' αὐτῆς Αἰγύπτε εἴς τε τὰς ὀφθαλμὰς καὶ τοὺς πόδας συμφορὰς ὑποστάντες, τοῖς δεδηλωμένοις ἐν Παλαιστίνῃ μετάλλοις, οἱ δὲ τοῖς κατὰ Κιλικίαν κατάκριτοι παραπέμπονται.

CAP. 9.

30 Ἐπὶ δὴ τοῖς τοσούτοις τῶν μεγαλοπρεπῶν Χριστοῦ μαρτύρων ἀνδρα- 1
γαθήμασι λωφησάσης καὶ ὡσανεὶ τοῖς ἱεροῖς αὐτῶν αἵμαει τῆς τοῦ διωγμοῦ

---

4. τῇ add. *C*, om. *VH*. | 6. γεγωνῷ *cfiE*, γεγωνώσῃ *ax* prob. *H*^{b}, γεγωνοτέρᾳ *k*, γεγονότα τῇ *g*. | 11. αὐτοῦς] αὐτῷ conj. *V*^{a}. | 18. post μεγάλῃ add. τῇ *agE*, om. *cfik*. | 20. ἢ νόμος *dfikB*, ἣν ὅμως *g*, ὅμως *abcSVH*. | 30. ἐπὶ δὴ *c* (teste Burtono) *i* (a sec. m.) *V*^{a}*HB*, ἐπειδὴ *bfkxSV*. | 31. αὐτῶν add. *C*, om. *VH*.

πυρκαϊᾶς ἀποσβεννυμένης, ἀνέσεώς τε ἤδη καὶ ἐλευθερίας τοῖς ἐπὶ Θηβαΐδος εἰς τὰ αὐτόθι μέταλλα διὰ Χριστὸν καταπονουμένοις συγκεχωρημένης, μικρόν τε ἐκ καθαρᾶ μελλόντων ἡμῶν ὑπαναπνεῖν ἀέρος, ἐκ οἷδ' ὅπως ἔκ τινος ἀνακινήσεως πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς ὁ τῆ διώκειν τὴν ἐξουσίαν
2 εἰληχὼς κατὰ Χριστιανῶν ἀνεκάετο. ἀθρόως δ' ἦν αὖθις Μαξιμίνῳ διαφοιτᾷ καθ' ἡμῶν πανταχοῦ γράμματα κατ' ἐπαρχίαν, ἡγεμόνες τε καὶ προσέτι ὁ τῶν στρατοπέδων ἄρχειν ἐπιτεταγμένος προγράμμασι καὶ ἐπιστολαῖς καὶ δημοσίοις διατάγμασι τὰς ἐν ἁπάσαις πόλεσι λογιστὰς ἅμα στρατηγοῖς καὶ ταβουλαρίοις ἐπέσπερχον, τὸ βασιλικὸν εἰς πέρας ἄγειν πρόσταγμα, κελεῦον, ὡς ἂν μετὰ σπουδῆς πάσης τῶν μὲν εἰδώλων ἀνοικοδομοῖεν τὰ πεπτωκότα, πανδημεὶ δὲ πάντας ἄνδρας ἅμα γυναιξὶ καὶ οἰκέταις καὶ αὐτοῖς ὑπομαζίοις παισὶ θύειν καὶ σπένδειν, αὐτῶν τε ἀκριβῶς τῶν ἐναγῶν ἀπογεύσεσθαι θυσιῶν ἐπιμελὲς ποιοῖντο, καὶ τὰ μὲν κατ' ἀγορὰν ὤνια ταῖς ἀπὸ τῶν θυσιῶν σπονδαῖς καταμολύνοιτο, πρόσθεν δὲ τῶν λιτρῶν ἔφεδροι κατατάσσοιντο, ὡς ἂν τὰς ἐν τέτοις ἀποκαθαιρο-
3 μένας ταῖς παμμιάροις μολύνοιεν θυσίαις. τούτων δῆτα ἔτως ἐπιτελεσμένων, ἐξ ὑπαρχῆς τε τῶν ἡμετέρων πλείστη, οἷα δὴ εἰκὸς ἦν, φροντίδι συνεχομένων, τῶν τε ἀπίστων ἐθνῶν βαρεῖαν τῶν γινομένων καὶ ὡσὰν περιττὴν ἤδη τὴν ἀτοπίαν καταμεμφομένων, (προσκορῆ γὰρ καὶ φορτικὰ ταῦτα καὶ αὐτοῖς εἶναι κατεφαίνετο), μεγίστη τε χειμῶνος τοῖς πανταχῆ πᾶσιν ἐπηρτημένη, τὄμπαλιν ἡ θεία τῆ Σωτῆρος ἡμῶν δύναμις τοῖς αὐτῆς ἀθληταῖς θάρσος τοσοῦτον ἐνέπνει, ὡς μηδ' ἐπισπωμένη τινὸς μηδ'
4 ἕλκοντος τὴν τῶν τοσούτων καταπατεῖν ἀπειλήν. ὁμόσε δὴ ἦν τρεῖς συνταξάμενοι τῶν πιστῶν ἐπιπηδῶσιν εἰδώλοις θύοντι τῷ ἄρχοντι, παύσασθαι τῆς πλάνης ἐμβοώμενοι· μὴ γὰρ δὴ ἄλλον ὑπάρχειν πλὴν τοῦ τῶν ὅλων ποιητοῦ τε καὶ δημιουργοῦ θεόν. ἀνερωτώμενοι δῆτα τίνες εἶεν,
5 Χριστιανὸς σφᾶς θαρσαλέως ὡμολόγουν. ἐφ' οἷς ὀξύτερον παρακινηθεὶς ὁ Φιρμιλλιανὸς, μηδὲ βασάνοις αὐτοὺς αἰκισάμενος κεφαλικῇ παραδίδωσι κολάσει. τούτων ὁ μὲν πρεσβύτερος ἦν, Ἀντωνῖνος ὄνομα, ὁ δὲ Ζεβινᾶς ἐκαλεῖτο, τῆς Ἐλευθεροπολιτῶν ὁρμώμενος, Γερμανὸς δὲ καὶ τῷ τρίτῳ ἦν ἡ προσηγορία. Δίῳ μηνὸς τρισκαιδεκάτῃ, Εἰδοῖς Νοεμβρίαις καὶ τὰ κατὰ
6 τέτους ἐπράχθη. γίνεται δ' ἐν αὐτοῖς συναπόδημος ἐπ' αὐτῆς ἡμέρας Ἐνναθὰς τῶν ἀπὸ Σκυθοπόλεώς τις γυνὴ, παρθενίας στέμματι καὶ αὐτὴ

---

7. τῶν *aikSVB*, τοῦ τῶν *bodfxH*, τούτων *g*. Valesius suspicatur esse scribendum ὁ τοῦ στρατοπέδου κτλ. | 11. καὶ post οἰκέταις add. *aE*, om. *cfgikx*. | 21. αὐτῆς *cfikVHB*, αὐτοῖς *agS*, αὐτοῦ conj. *Z*. | 28. Φιρμιλλιανὸς *ik*, Φιρμιλιανὸς volgo.

κεκοσμημένη, οὐ ταὐτὸν μὲν αὐτοῖς διαπραξαμένη, ἐλχθεῖσα δὲ βίᾳ καὶ πρεσαχθεῖσα τῷ δικαστῇ. μετὰ μάστιγας ἦν καὶ δεινὰς ὕβρεις, ἃς ἐπή- 7
γαγεν αὐτῇ, ἐδὲ μετὰ γνώμης τῆς μείζονος ἐξεσίας, τῶν κατὰ γειτνίαν ἐφεστώτων τις χιλιάρχων ἐτόλμα, Μάξυς ὄνομα, χείρων τῆς προσηγορίας ἄνθρωπος, μιαρὸς μὲν τὰ ἄλλα, ἰσχυρὸς δ' ὑπερβαλλόντως τὸ ἦθος, καὶ τὸν πάντα τρόπον δεινός τις ὄντως καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς γνωρίμοις διαβεβλημένος, ἔτος μέν γε ἐσθῆτος ἁπάσης τὴν μακαρίαν ἀποδύσας, ὡς τὴν ἐξ ὀσφύος αὐτὸ μόνον καὶ ἐπὶ πόδας καλύπτεσθαι, τὸ δ' ἄλλο σῶμα γυμνὸν ἔχειν, τήν τε πᾶσαν Καισαρέων πόλιν κύκλῳ περιαγαγών, ἱμάσιν ἀνὰ πάσας ἑλκομένην τὰς ἀγορὰς τύπτεσθαι περὶ πολλῆ ποιεῖται. καὶ 8
δὴ μετὰ τοσαῦτα θαρσαλεωτάτην ἔνστασιν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἡγεμονικῶν βημάτων ἐνδειξαμένην, ζῶσαν πυρὶ παραδίδωσιν ὁ δικαστής, ὃς καὶ τὸ ἀπάνθρωπον ἐπιτείνας τὴν κατὰ τῶν θεοσεβῶν λύτταν, πέρα τῶν τῆς φύσεως προήει θεσμῶν, ἐδὲ ταφῆς αἰδέμενος ἀψύχοις φθονῆσαι τοῖς τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν σώμασι. νύκτωρ δ' οὖν ἐπιμελῶς καὶ μεθ' ἡμέραν 9
ὑπαίθρους θηρσὶν εἰς βορὰν τοὺς νεκροὺς φυλάττεσθαι προστάττει. καὶ παρῆν ὁρᾶν ἐπὶ πλείοσιν ἡμέραις ἐκ ὀλίγου ἀνδρῶν ἀριθμὸν, τῇ θηριώδει ταύτῃ καὶ βαρβάρῳ βυλῇ διακονεμένων. ἀλλ' οἱ μὲν ἐξ ἀπόπτυ, οἷόν τι σπουδῆς ἄξιον, ὡς μὴ οἱ νεκροὶ κλαπεῖεν, ἐπεσκόπουν, θῆρες δὲ ἄγριοι καὶ κύνες, οἰωνῶν τε τὰ σαρκοβόρα τὰ βρότεια μέλη ὧδε κἀκεῖσε ἐσπάραττον. καὶ ἡ πᾶσά γε μὴν ἐν κύκλῳ πόλις σπλάγχνων καὶ ὀστέων ἀν- 10
θρωπείων διεστόρνυτο, ὡς μηδέ τι πώποτε δεινότερον μηδ' αὐτοῖς, ὅσοι πρότερον ἀπεχθῶς εἶχον πρὸς ἡμᾶς, φανῆναι φρικωδέστερον, ἐχ ἕτω τὴν συμφορὰν εἰς οὓς ἐπράττετο ταῦτα, ὡς ἐπὶ τῇ σφῶν αὐτῶν καὶ τῆς κοινῆς ἁπάντων ὕβρει φύσεως ἀπολοφυρομένων. προὔκειτο γὰρ ἄγχιστα 11
πυλῶν, θέαμα παντὸς λόγε καὶ τραγικῆς ἀκοῆς μεῖζον, ἐκ ἐφ' ἑνὶ χώρῳ κατεσθιομένων τῶν ἀνθρωπείων σαρκῶν, ἀλλὰ κατὰ πάντα τόπον διαῤῥιπτεμένων. μέλη γᾶν καὶ σάρκας ὅλας, μέρη τέ τινα σπλάγχνων καὶ πυλῶν εἴσω τινὲς κατιδεῖν εἰρήκασιν. ἐφ' οἷς πλείσταις ἡμέραις ἐπιτελουμένοις 12
τοιοῦτόν τι παράδοξον συμβαίνει. αἰθρία ἦν καὶ λαμπρὸς ἀὴρ, καὶ τῆ περιέχοντος κατάστασις εὐδιεινοτάτη. εἶτα ἀθρόως τῶν ἀνὰ τὴν πόλιν

4. ἐτόλμα] Valesius conjectaverat, aut delendam esse vocem ἐτόλμα, aut scribendum ἐπαγαγεῖν. at recte vidit Heinichenius, orationem procedere ἀνακολούθως. | 12. καὶ] fort. scrib. ἐπὶ. cf. infra c. 13 (p. 335, 24): ἐπὶ τὸ ἀνηλεὲς τὸ τῆ τρόπε ὠμὸν ἐπιτείνων. IX, 10.: ἐπιτείνας εἰς ἀπόνοιαν τὰ τῆς μανίας. | 13. τὸ] εἰς g. | 22. διεστόρνυτο acikE, διεστώρνυτο c in marg., διεστρώνυτο fgm. | 23. εἶχεν πρὸς ἡμᾶς] πρὸς ἡ. εἶχον aSVH. | 30. ἀὴρ] ὁ ἀὴρ aSVH. | 31. εὐδιεινοτάτη gVHB, εὐδιεινωτάτη ai (a sec. man.), εὐδιεινωτάτη df, εὐδεινοτάτη x, εὐδινωτάτη c (teste Burtono) k, εὐδιωτάτη mZ.

κιόνων, οἳ τὰς δημοσίας ὑπήρειδον στοὰς, δακρύων τινὰ τρόπον οἱ πλείες σταλαγμοὺς ἀπέσταζον, ἀγοραί τε καὶ πλατεῖαι, μηδεμιᾶς ψεκάδος ἐξ ἀέρος γεγενημένης, ἐκ οἷδ' ὁπόθεν ὕδατι ῥανθεῖσαι καθυγραίνοντο, ὡς αὐτίκα διαθρυληθῆναι εἰς πάντας, δακρῦσαι τὴν γῆν ἀῤῥήτῳ λόγῳ, τὴν τῶν τότε πραχθέντων ἀνοσιουργίαν μὴ φέρουσαν, εἰς ἔλεγχόν τε φύσεως ἀτέγκτου καὶ ἀσυμπαθοῦς ἀνθρώπων λίθους καὶ τὴν ἄψυχον ὕλην ἐπι-
13 κλαῦσαι τοῖς γεγενημένοις. λῆρος ἴσως καὶ μῦθος εὖ οἷδ' ὅτι δόξειεν εἶναι τὸ ῥῆμα τοῖς μεθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὐχ οἷσπερ ὁ καιρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπιστεώσατο.

CAP. 10.

1 Τῇ δ' ἐπιόντος μηνὸς Ἀπελλαίε τεσσαρεσκαιδεκάτῃ, πρὸ δεκαεννέα Καλανδῶν Ἰανναρίων λέγοιτ' ἂν, πάλιν αὖ τῶν ἀπ' Αἰγύπτε τινὲς πρὸς τῶν ἐπὶ ταῖς πύλαις τὲς παριόντας διερευνωμένων συλληφθέντες (ἐτύγχανον δ' οὗτοι θεραπείας ἕνεκα τῶν κατὰ Κιλικίαν ὁμολογητῶν στειλάμενοι) οἱ μὲν τὴν αὐτὴν οἷς ἔτυχον ἐξυπηρετησόμενοι, κατεδέξαντο ψῆφον, ὀφθαλ- 15
μοὺς καὶ πόδας ἀχρειωθέντες, τρεῖς δ' αὐτῶν ἐν Ἀσκάλωνι, ἔνθα καὶ ἐνέσχηντο, θαυμασίαν τε παράστασιν ἀνδρείας παρεσχημένοι διάφορον ἀπηνέγκαντο μαρτυρίε τέλος, ὁ μέν τις αὐτῶν πυρὶ παραδοθεὶς, Ἄρης ὄνομα, οἱ δὲ τὰς κεφαλὰς ἀποτμηθέντες, Πρόμος καὶ Ἠλίας τούτοις ἦν
2 ἡ προσηγορία. Αὐδυναίε δὲ μηνὸς ἡμέρᾳ μιᾷ καὶ δεκάτῃ, εἴη δ' ἂν ἡ 20
πρὸ τριῶν Εἰδῶν Ἰανναρίων, ἐπὶ τῆς αὐτῆς Καισαρείας Πέτρος ἀσκητὴς, ὁ καὶ Ἀψέλαμος, ἀπὸ Ἀνέας κώμης τῶν ὅρων Ἐλευθεροπόλεως, διὰ πυρὸς, οἷα χρυσὸς ἀκραιφνέστατος, τῆς εἰς τὸν Χριστὸν τῇ θεῇ πίστεως εὐγενεῖ λογισμῷ τὴν δοκιμὴν ἀποδέδωκε, μυρία μὲν λιπαρῆντας τόν τε δικαστὴν καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν, ὡς ἂν ἐλεήσειέ τε αὐτὸν καὶ τῆς ἰδίας 25
φείσαιτο νεότητός τε καὶ ἀκμῆς, ὑπεριδὼν, προτιμήσας δ' ἁπάντων καὶ
3 ζωῆς αὐτῆς τὴν ἐπὶ τὸν τῶν ὅλων θεὸν ἐλπίδα. τούτῳ δὲ τῆς κατὰ Μαρκίωνα πλάνης ἐπίσκοπός τις εἶναι δοκῶν Ἀσκληπιὸς, ζήλῳ μὲν, ὡς ᾤετο, εὐσεβείας, ἀλλ' ἔτι γε τῆς κατ' ἐπίγνωσιν, ὅμως δ' ἓν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πυρᾷ τὸν βίον συνεξελήλυθεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ταύτῃ. 30

CAP. 11.

1 Καιρὸς δῆτα καλεῖ, τὸ μέγα καὶ περιβόητον ἀνιστορῆσαι θέατρον τῶν ἀμφὶ τὸ τριπόθητον ἔμοιγε ὄνομα Παμφίλε τελειωθέντων· δώδεκα

---

3. ῥανθεῖσαι *cik*, ῥαντισθεῖσαι *afE*. | 4. διαθρυληθῆναι] διαθρυλληθῆναι *aSVH*. | 19. Πρόμος *acgikSV*, Πρόβος *dV*[a]*H*, Πρίβος *f*. | 25. αὐτὸν *acfkSB*, ἑαυτὸν *gi* (a sec. m.), αὐτὸν *VH*.

δ' ἦσαν οἱ πάντες, προφητικῆ τινος ἢ καὶ ἀποστολικῆ χαρίσματος καὶ ἀριθμοῦ κατηξιωμένοι. ὧν ὁ κορυφαῖος καὶ τῇ τοῦ κατὰ Καισάρειαν 2
πρεσβείᾳ τιμῇ κεκοσμημένος μόνος ἐτύγχανεν ὁ Πάμφιλος, ἀνὴρ, καὶ παρ' ὅλον αὐτῆ τὸν βίον πάσῃ διαπρέψας ἀρετῇ, ἀποτάξει καὶ καταφρονήσει
βίᾳ, τῇ τῆς ἐσίας εἰς ἐνδεεῖς κοινωνίᾳ, κοσμικῶν ἐλπίδων ὀλιγωρίᾳ, φιλοσόφῳ πολιτείᾳ καὶ ἀσκήσει· μάλιστα δὲ παρὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς πάντας διέπρεπε τῇ περὶ τὰ θεῖα λόγια γνησιωτάτῃ σπουδῇ, ἀτρύτῳ τε περὶ ἃ πρᾴθετο φιλοπονίᾳ, καὶ τῇ περὶ τοὺς προσήκοντας καὶ πάντας τοὺς αὐτῷ πλησιάζοντας ὠφελείᾳ· οὗ τὰ λοιπὰ τῆς ἀρετῆς κατορθώματα, μακρο- 3
τέρας ὄντα διηγήσεως, ἐπ' ἰδίας τῆς τῶ κατ' αὐτὸν ὑποθέσεως βίβ γραφῆς ἐν τρισὶν ἤδη πρότερον ὑπομνήμασι παραδεδώκαμεν. ἀλλὰ γὰρ ἐπ' ἐκεῖνα τοὺς φιλοτίμως καὶ ταῦτα εἰδέναι ἔχοντας ἀναπέμψαντες τὰ νῦν ἐχώμεθα τῆς κατὰ τοὺς μάρτυρας ἀπολεθίας. δεύτερος μετὰ Πάμφιλον 4
ἐπὶ τὸν ἀγῶνα παρῄει ἱεροπρεπεῖ πολιᾷ τετιμημένος Οὐάλης, τῶν ἀπὸ Λιβίας διάκονος, αὐτῇ προσόψει σεμνότατος πρεσβύτης, τῶν θείων γραφῶν εἰ καί τις ἄλλος ἐπιστήμων· τοσαύτας γέ τοι μνήμας αὐτῶν ἐνεστέρνιστο, ὡς μὴ ἐνδεῖν τῆς ἀπὸ γραμμάτων ἐντεύξεως, τῆς εἴ ποτε λάβοι γραφῆς οἵασδ' ἂν ἀπομνημονεῦσαι διεξόδες. τρίτος ὁ θερμεργότατος καὶ 5
τῷ πνεύματι ζέων ἀπὸ τῆς Ἰαμνιτῶν πόλεως ἐν αὐτοῖς ἐγνωρίζετο Παῦλος, πρὸ τῆ μαρτυρίᾳ διὰ καυτήρων ὑπομονῆς τὸν τῆς ὁμολογίας διαθλήσας ἀγῶνα. τούτοις ἐπὶ τῆς εἰρκτῆς ἐτῶν δυεῖν ὅλων χρόνον κατατρίψασιν ὑπόθεσις τῆ μαρτυρίᾳ γίνεται Αἰγυπτίων αὖθις ἀδελφῶν ἔφοδος, τῶν καὶ σὺν αὐτοῖς τελειωθέντων. τὰς κατὰ Κιλικίαν ἤτοι μέχρι τῶν αὐτόθι 6
μετάλλων ὁμολογητὰς προπέμψαντες ἐπαλινόστεν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα· ὁμοίως δῆτα καὶ αὐτοὶ πρὸς αὐταῖς εἰσόδοις τῶν κατὰ Καισάρειαν πυλῶν, τίνες τε εἶεν καὶ ὁπόθεν ἀφικνύμενοι, πρὸς τῶν φυλάκων (βάρβαροι δέ τινες ὑπῆρχον ἤτοι τὸν τρόπον) ἀνερωτηθέντες, καὶ μηδὲν τῆς ἀληθείας ἀποκρυψάμενοι, οἷα κακοῦργοι ἐπ' αὐτοφώρῳ ληφθέντες συνείχοντο· πέντε δ' ἦσαν οὗτοι τὸν ἀριθμόν. οἳ καὶ προσαχθέντες τῷ τυράννῳ, κἀπὶ τούτου 7
παῤῥησιασάμενοι, αὐτίκα μὲν καθειργνυνται δεσμωτηρίῳ· τῇ δ' ἑξῆς Περιτίβ μηνὸς ἡμέρᾳ ἑκκαιδεκάτῃ (Μαρτίβ κατὰ Ῥωμαίους ἡ πρὸ δεκατεσσάρων Καλανδῶν) ἐκ προστάγματος τότε δὴ αὐτὰς ἅμα τοῖς ἀμφὶ τὸν Πάμφιλον δεδηλωμένοις τῷ δικαστῇ προσάγεσιν. ὃς καὶ πρῶτον τῆς 8
τῶν Αἰγυπτίων ἀκαταμαχήτε ἐνστάσεως παντοίοις βασάνων εἴδεσι, μη-

---

17. ἐντεύξεως, τὸ ἤ γε ποτε ἂν λάβοι γραφῆς οἵασδ' ἂν αὐτὸν ἀπομν. διεξ. legendum esse censet Valesius. | 31. post ἑκκαιδ. excidisse videtur ἡ.

χανῶν τε ξένων καὶ ποικίλων ἐπινοίαις πεῖραν λαμβάνει. τὸν μὲν προήγορον ἁπάντων τούτοις ἐγγυμνάσας τοῖς ἄθλοις, τίς εἴη, πρῶτον ἠρώτα, εἶτ' ἀντὶ τῆ κυρίᾳ ὀνόματος προφητικόν τι ἐπακέσας — τοῦτο δὲ πρὸς αὐτῶν ἐγίγνετο, ἀντὶ τῶν πατρόθεν αὐτοῖς ἐπιπεφημισμένων εἰδωλικῶν ὄντων, εἰ τύχοι, μετατεθεικότων ἑαυτοῖς τὰς προσηγορίας· Ἠλίαν γοῦν καὶ Ἱερεμίαν καὶ Ἡσαΐαν τε καὶ Σαμουὴλ καὶ Δανιὴλ ἤκουες ἂν αὐτῶν ἐπιγραφομένων, καὶ τὸν ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖον γνήσιόν τε καὶ εἰλικρινῶς Ἰσραὴλ τῷ θεῷ οὐ μόνον ἔργοις, ἀλλὰ φωναῖς κυρίως ἐκφερομέναις ἐπιδεικνυμένων — τοιοῦτόν τι ἦν πρὸς τῆ μάρτυρος ὄνομα ἐπακούσας ὁ Φιρμιλλιανὸς, οὐ μὴν ἐπιστήσας τῇ τοῦ ῥήματος δυνάμει, δεύτερον, ἥτις αὐτῆ
9 πατρὶς γέγοιτο, ἠρώτα. ὁ δὲ συνῳδὸν τῇ προτέρᾳ δευτέραν ἀφίησι φωνὴν, Ἱερουσαλὴμ εἶναι λέγων τὴν ἑαυτῆ πατρίδα, ἐκείνην δῆτα νοῶν περὶ ἧς εἴρηται τῷ Παύλῳ· „ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐλευθέρα ἐστὶν, ἥτις ἐστὶν μήτηρ ἡμῶν·“ καί· „προσεληλύθατε Σιὼν ὄρει, καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος,
10 Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ.“ καὶ ὁ μὲν ταύτην ἐνόει, ὁ δ' ἐπὶ χθόνα καὶ χαμαὶ ῥέψας τὴν διάνοιαν, ἥτις εἴη αὕτη καὶ ποῦ γῆς κειμένη, ἀκριβῶς ἐπελυπραγμόνει, εἶτα καὶ βασάνοις ἐπῆγεν, ὡς ἂν τἀληθὲς ὁμολογοίη· ὁ δὲ στρεβλούμενος κατόπιν τῶ χεῖρε, καὶ τοῖν ποδοῖν μαγγάνοις τισὶ ξένοις
11 διακλώμενος, ἀληθὲς εἰπεῖν ἀπισχυρίζετο. εἶτα πάλιν πολλάκις ἐρομένῳ, τίς εἴη καὶ ποῦ κειμένη ἦν δὴ φράζει πόλιν, μόνων εἶναι τῶν θεοσεβῶν ταύτην ἔλεγε πατρίδα· μὴ γὰρ ἑτέροις ἢ τούτοις μόνοις αὐτῆς μετεῖναι,
12 πείσθαι δὲ πρὸς αὐταῖς ἀνατολαῖς καὶ πρὸς ἀνίσχοντι ἡλίῳ. ὁ μὲν πάλιν διὰ τούτων κατὰ τὸν ἴδιον νοῦν ἐφιλοσόφει, μηδαμοῦ τῶν ἐν κύκλῳ βασάνοις αὐτὸν αἰκιζομένων ἐπιστροφὴν ποιούμενος, ἄσαρκος δ' ὥσπερ καὶ ἀσώματος οὐδ' ἐπαΐειν δοκῶν τῶν ἀλγηδόνων· ὁ δ' ἀπορούμενος ἐσφάδαζεν, ἐχθρὰν καὶ Ῥωμαίοις πολεμίαν πάντως πρὺ συστήσεσθαι πόλιν Χριστιανὸς οἰόμενος, πολύς τε ἦν ταύτην ἀνερευνῶν, καὶ τὴν δηλωθεῖσαν
13 χώραν κατ' ἀνατολὰς ἐξετάζων. ὡς δ' ἐπὶ πλεῖον μάστιξι τὸν νεανίαν καταξήνας παντοίαις τε τιμωρησάμενος βασάνοις ἀπαράλλακτον τὴν ἔνστασιν τῶν πρότερον αὐτῷ ῥηθέντων ἐγίγνωσκε, τὴν ἐπὶ θανάτῳ κατ' αὐτῆ κεφαλικὴν ἐκφέρει ψῆφον. τοσαύτην μὲν ἦν τὰ κατὰ τοῦτον δραματεργίαν εἰλήχει. καὶ τὰς λοιπὰς δὲ τοῖς παραπλησίοις ἄθλοις ἐγγυμνάσας,

---

7. τὸν *bcdfgikVHB*, τῶν *aS*. | Ἰεδαῖον *ikV*^{a}*HB*, Ἰεδαίων *abcdfgx SV*. | 8. τῆ θεῆ add. *acdgikxE*, θεῆ *f*, om. *b*. | 9. Φιρμιλλιανὸς *gik*, Φιρμιλιανὸς volgo. | 13. ἡ δὲ ἄνω — Gal. 4, 25. | 14. προσεληλύθατε — Hebr. 12, 22. | 16. εἴη αὕτη] αὕτη εἴη *aSVH*. | ποῦ *cfgikVB*, πῆ *axSH*. | 19. ἐρομένῳ *cgikB*, ἐρωτωμένῳ *aSVH*, ἐρωτώμενος *f*. | 20. ποῦ *cfgikxVB*, πῆ *aSH*.

τὸν ὅμοιον ἀπαλλάττει τρόπον. εἶτ' ἀποκαμὼν, διαγνούς τε εἰς μάτην 14
τιμωρεῖσθαι τὰς ἄνδρας, ἐπιθυμίας κόρον λαβὼν ἐπὶ τὰς ἀμφὶ τὸν Πάμ-
φιλον μίτεισιν, ἀναδιδαχθείς τε, ὡς ἤδη καὶ πρότερον διὰ βασάνων ἀμε-
τάθετον ἐνεδείξαντο τὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως προθυμίαν, ἀνερωτήσας εἰ
ἄρα εἰσίτι κἂν νῦν πειθαρχοῖεν, δεξάμενός τε αὐτὸ μόνον παρ' ἑνὸς
ἑκάστης τὴν τελευταίαν αὐτῶν τῆς κατὰ τὸ μαρτύριον ὁμολογίας φωνὴν,
τὴν αὐτὴν τοῖς προτέροις ἐπάγει τιμωρίαν. τούτων ἐπὶ πέρας ἀχθέντων, 15
μειράκιον τῆς οἰκετικῆς ὑπάρχον τῇ Παμφίλε θεραπείας, οἷα γνησίᾳ ἀνα-
τροφῇ καὶ παιδείᾳ τῇ τηλικύτε συνησκημένον ἀνδρὸς, ὡς ἔγνω τὴν κατὰ
τοῦ δεσπότου ψῆφον, ἀπὸ μέσης τῆς πληθύος ἀναβοᾷ, γῇ τὰ σώματα
παραδοθῆναι ἀξιῶν. ὁ δ' ὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ θὴρ καὶ εἴ τι θηρὸς ἀγριώ- 16
τερον, μήτε τῷ τῆς ἡλικίας ἀπονείμας νέῳ συγγνώμην, αὐτὸ μόνον ὡς
ἐρωτήσας ὁμολογοῦντα Χριστιανὸν ἔμαθεν, ὥσπερ ὑπό τινος τρωθεὶς βέλεσ,
οἰδήσας τὸν θυμὸν, ὅλῃ δυνάμει τοῖς βασανισταῖς χρῆσθαι κατ' αὐτοῦ
προστάττει. ὡς δ' ἐπικελευομένε θύειν ἀνανεύοντα ἑώρα, ἐκέθ' ὡς σάρ- 17
κας ἀνθρώπε, ἀλλ' ἢ λίθες ἢ ξύλα ἢ τι τῶν ἄλλων ἀψύχων, ἄχρις αὐτῶν
ὀστέων καὶ τῶν ἐν βάθει καὶ ἐν μυχοῖς σπλάγχνων παραμόνως κατα-
ξαίνεσθαι κελεύει. εἰς μακρὸν δὲ τότε γινομένε μάτην ἐγχειρεῖν διέγνω,
ἀφώνε καὶ ἀνεπαισθήτε, μικρῷ δὲ δεῖν καὶ πάντῃ ἀψύχε τῷ σώματος
αὐτῷ ταῖς βασάνοις κατατριβομένε. παράμονον δὲ τὸ ἀνηλεὲς καὶ ἀπάν- 18
θρωπον κεκτημένος, εὐθὺς ὡς εἶχε μακρῷ πυρὶ παραδοθῆναι αὐτὸν ἀπο-
φαίνεται. καὶ οὗτος μὲν, πρὸ τῆς τοῦ κατὰ σάρκα δεσπότε τελειώσεως,
ὕστατος ἐπὶ τὸν ἀγῶνα παρελθὼν, τὴν ἀπὸ τῷ σώματος ἀπαλλαγὴν πρῶ-
λαβεν, ἔτι διαμελλόντων τῶν περὶ τὰς προτέρας ἐσπεδακότων. ἦν δὲ ἄρα 19
τὸν Πορφύριον ἰδεῖν, ἱερονίκε διαθέσει πάμμαχον νενικηκότος, κεκονισμένον
μὲν τὸ σῶμα, φαιδρὸν δὲ τὸ πρόσωπον, θαρσαλέῳ φρονήματι καὶ γαύρῳ
μετὰ τοσαῦτα τὴν ἐπὶ θανάτῳ βαδίζοντα, καὶ θείε πνεύματος ὡς ἀλη-
θῶς ἔμπλεων, αὐτῇ τε φιλοσόφῳ σχήματι μόνῳ τῷ περὶ αὐτὸν ἀναβο-
λαίῳ ἐξωμίδος τρόπον ἠμφιεσμένον, νηφαλέῳ τε λογισμῷ περὶ ὧν ἐβάλετο
τοῖς γνωρίμοις ἐντελλόμενον καὶ διανεύοντα, ἐπ' αὐτῷ τε ἱκρίῳ τὸ
πρόσωπον ἔτι φαιδρὸν διατηροῦντα, ἀλλὰ καὶ ἀφθείσης ἔξω ἀπὸ μακρῷ
ἀποστήματος κύκλῳ περὶ αὐτὸν τῆς πυρᾶς, ἐνθένδε κἀκεῖθεν ἀφαρπά-
ζοντα τῷ στόματι τὴν φλόγα, γενναιότατά τε εἰς ἐσχάτην ἀνάπνοὴν
ἐγκαρτεροῦντα τῇ σιωπῇ, μετὰ μίαν τε, ἣν ἅμα καθαψαμένης αὐτῇ τῆς

---

8. ἀνατροφῇ *aikE*, ἀναγραφῇ *cfmx*. | 15. post ἀνανεύοντα add. αὐτὸν *aSVH*, om. *cfgikxB*. | 34. τε] *γε* conj. *V*^{a}.

φλογὸς ἀπέρρηξε, φωνὴν, τὸν υἱὸν τῦ θεῦ Ἰησῦν βοηθὸν ἐπιβοώμενος.
20 τοιοῦτος καὶ ὁ Πορφυρίου ἆθλος. τῆς δὲ κατ' αὐτὸν τελειώσεως ἄγγελος τῷ Παμφίλῳ γενόμενος Σέλευκος, τῶν ἀπὸ στρατείας τις ὁμολογητὴς, οἷα τηλικαύτης ἀγγελίας διάκονος τῦ σὺν αὐτοῖς παραχρῆμα κλῆρε καταξιῶται. αὐτίκα γάρ τοι αὐτὸν διαγγείλαντα τὸ τῦ Πορφυρίου τέλος, τῶν τε μαρτύρων ἕνα δή τινα φιλήματι προσειπόντα, ἐπιλαβόμενοι στρατιῶταί τινες ἄγουσιν ἐπὶ τὸν ἡγεμόνα. ὁ δὲ ὥσπερ ἐπισπέρχων αὐτὸν τῷ προτέρῳ συναπόθημον τῆς εἰς ἐρανὲς γενέσθαι πορείας, αὐτίκα κεφαλικῇ τιμωρίᾳ
21 κολασθῆναι προστάττει. ἦτος ἦν μὲν ἀπὸ τῆς Καππαδοκῶν γῆς, τῆς δ' ἐν στρατείαις ἐπιλέκτου νεολαίας, καὶ τῶν ἐν ῥωμαϊκοῖς ἀξιώμασιν οὐ μικρᾶς τιμῆς ἐπειλημμένος· ἡλικίᾳ τε γὰρ καὶ ῥώμῃ σώματος, μεγέθει τε καὶ ἰσχύϊ παρὰ πλεῖστον ὅσον τὰς συστρατιώτας ἐπλεονέκτει, ὡς καὶ τὴν πρόσοψιν αὐτῷ περιβόητον τοῖς πᾶσιν εἶναι, καὶ τὸ πᾶν εἶδος ἀξιά-
22 γαστον, μεγέθους ἕνεκα καὶ εὐμορφίας. καταρχὰς μὲν ἔν τῇ διωγμῷ διὰ μαστίγων ὑπομονῆς τοῖς κατὰ τὴν ὁμολογίαν διαπρέψας ἀγῶσι, μετὰ δὲ τὴν τῆς στρατείας ἀπαλλαγὴν ζηλωτὴν ἑαυτὸν καταστήσας τῶν τῆς θεοσεβείας ἀσκητῶν, ὀρφανῶν ἐρήμων καὶ χηρῶν ἀπεριστάτων, τῶν τε ἐν πενίαις καὶ ἀσθενείαις ἀπερριμμένων ἐπίσκοπος ὥσπερ καὶ ἐπίκουρος, πατρὸς καὶ κηδεμόνος δίκην, ἀναπέφανται, ὅθεν δὴ εἰκότως πρὸς τῷ τοῖς τοιοῖσδε μᾶλλον τῶν διὰ καπνῦ καὶ αἵματος θυσιῶν χαίροντος θεῦ τῆς
23 κατὰ τὸ μαρτύριον παραδόξου κλήσεως ἠξιώθη. δέκατος ἦτος ἀθλητὴς ἐπὶ τοῖς δεδηλωμένοις ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ τετελείωτο ἡμέρᾳ, καθ' ἣν, ὡς ἔοικε, μεγίστης τῷ Παμφίλῳ μαρτυρίῳ ἐπαξίως τῦ ἀνδρὸς διανοιχθείσης πύλης εὐμαρὴς ἅμ' αὐτῷ καὶ ἑτέροις ἡ πάροδος τῆς εἰς τὴν βασι-
24 λείαν τῶν ἐρανῶν εἰσόδου γεγένηται. κατ' ἴχνη δῆτα τῷ Σελεύκῳ Θεόδουλος, σεμνός τις καὶ θεοσεβὴς πρεσβύτης, τῆς ἡγεμονικῆς τυγχάνων οἰκετείας, τετιμημένος τε παρὰ τῷ Φιρμιλλιανῷ πλέον τῶν κατὰ τὸν οἶκον ἁπάντων, τῦτο μὲν τῆς ἡλικίας ἕνεκεν, καὶ τῷ τριγενείας πατέρα καθεστάναι, τοῦτο δὲ δι' ἣν ἔσωζε περὶ αὐτοὺς εὔνοιαν καὶ πιστοτάτην συνείδησιν, τὸ παραπλήσιον τῷ Σελεύκῳ διαπραξάμενος, προσαχθεὶς τῷ δεσπότῃ καὶ μᾶλλον αὐτὸν τῶν πρότερον ὀξύνας, ταὐτὸ τοῦ σωτηρίου
25 μαρτύριον πάθους σταυρῷ παραδοθεὶς κατεδέξατο. ἐπὶ τούτοις ἑνὸς ἔτι λείποντος, ὃς τὸν δωδέκατον ἀποπλήσοι τοῖς δηλεμένοις μάρτυσιν ἀριθμὸν, Ἰουλιανὸς παρῆν τοῦτον ἀποπληρώσων· ἐξ ἀποδημίας γέ τοι ἀφικόμενος

---

7. τῷ προτέρῳ *agE*, τῷ πρότερον *cf*, τῶν πρότερον *ik*. | 19. τῦ τοῖς *xVHB*, τούτοις *S*. | 29. αὐτὰς] αὐτὸν *mHZB*.

αὐτίκα, καὶ μηδ' εἰσβαλών πω τῇ πόλει, εὐθὺς ὡς εἶχεν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ μαθὼν καὶ ὁρμήσας ἐπὶ τὴν μαρτύρων θέαν, ὡς ἐπὶ γῆς χαμαὶ τὰ τῶν ἁγίων εἶδε σκηνώματα, χαρᾶς ἔμπλεως γεγονώς, ἑκάστῳ περιπλακείς, τὰς πάντας ἠσπάζετο. τοῦτο ποιοῦντα συλλαβόντες αὖθις οἱ τῶν φόνων διά- 26
κονοι προσάγουσι τῷ Φιρμιλλιανῷ. ἀκόλουθα δ' αὐτῷ ἐπιτελῶν, μακρῷ καὶ τούτου πυρὶ παραδίδωσιν. ἦτω δῆτα καὶ Ἰουλιανὸς σκιρτῶν καὶ ὑπεραλλόμενος, μεγάλῃ τε φωνῇ τῷ τηλικούτων αὐτὸν ἀξιώσαντι Κυρίῳ ὑπευχαριστῶν, τῶν μαρτύρων κατηξιώθη στεφάνου. ἦν δὲ ἔτος τὸ μὲν κατὰ 27
σάρκα γένος Καππαδοκῶν, τὸν δὲ τρόπον εὐλαβέστατος καὶ πιστότατος καὶ γνησιώτατος, σπουδαῖός τε τὰ ἄλλα πάντα, καὶ πνεύματος αὐτοῦ ἁγίου πνεύματος. τοιοῦτο τῆς συνοδίας τὸ στῖφος τῶν ἅμα Παμφίλῳ συνεισελθεῖν ἐπὶ τὸ μαρτύριον ἀξιωθέντων. τούτων ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας το- 28
σαύτας τε νύκτας ἐκ προστάξεως τοῦ δυσσεβοῦς ἡγεμόνος τὰ ἱερὰ καὶ ὄντως ἅγια σώματα εἰς βορὰν τοῖς σαρκοβόροις ἐτηρεῖτο. ὡς δ' ἐδὲν αὐτοῖς παραδόξως, οὐ θηρίον, οὐ πτηνόν, οὐ κύων προσεπέλαζεν, αὖθις ἐξ οἰκονομίας τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας ἀβλαβῆ ληφθέντα, τῆς τε προσηκούσης κηδείας λαχόντα, τῇ συνήθει παρεδόθη ταφῇ. ἔτι δὲ τῆς κατὰ τόνος κινήσεως 29
ἀνὰ στόμα τοῖς πᾶσι λαλουμένης, Ἁδριανὸς καὶ Εὔβουλος, ἀπὸ Μαγγαναίας ἦτον καλουμένης χώρας ὡς τὸν λοιπὸν ὁμολογητὰς εἰς τὴν Καισάρειαν ἀφικόμενοι, πρὸς τῇ πύλῃ καὶ αὐτοὶ δι' ἣν ἐληλύθασιν ἀνεκρίνοντο αἰτίαν· εἶτα ὁμολογήσαντες τἀληθὲς τῷ Φιρμιλλιανῷ προσάγονται. ὁ δ' ὡς εἶχε, πάλιν μηδὲν ὑπερθέμενος, μετὰ πλείστας βασάνους ἃς κατὰ τῶν πλευρῶν αὐτοῖς ἐπιτέθεικε, θηρίων αὐτὸν βορᾷ κατακρίνει. δυοῖν δὴ ἐν 30
μεταξὺ διελθουσῶν ἡμερῶν ὁ μὲν Ἁδριανὸς Δύστρου πέμπτῃ μηνός, πρὸ τριῶν Νώνων Μαρτίων, γενεθλίων τῆς κατὰ Καισαρίων νομιζομένης Τύχης ἡμέρᾳ, λέοντι παραβληθεὶς καὶ μετὰ τοῦτον ξίφει κατασφαγεὶς ἐτελειώθη, ὁ δὲ Εὔβουλος μεθ' ἑτέραν μέσην, Νώναις αὐταῖς Μαρτίαις, ἥ γένοιτ' ἂν ἑβδόμη Δύστρου, πολλὰ λιπαρήσαντος αὐτὸν τοῦ δικαστοῦ, ὡς ἂν θύσας τῆς νομιζομένης παρ' αὐτῶν ἐλευθερίας τύχοι, τῆς προσκαίρου ζωῆς τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας εὐκλεῆ προτιμήσας θάνατον, μετὰ τοὺς θῆρας ὁμοίως τῷ προτέρῳ θύμα γενόμενος, ὕστατος τῶν ἐπὶ τῆς Καισαρείας μαρτύρων τοὺς ἄθλους ἐπεσφραγίσατο. μνημονεῦσαι δ' ἔτι ἄξιον ἐνταῦθα 31
τοῦ λόγου, ὡς ἄρα ἐκ εἰς μακρὸν τῆς ἐρανίου προνοίας τοὺς δυσσεβεῖς ἄρχοντας αὐτοῖς τυράννοις μετελθούσης. ὁ γὰρ τὰ τοσαῦτα κατὰ τῶν τοῦ

---

6. ὑπεραλλόμενος] ὑπερβαλλόμενος *VZH*, mendose. | 7. τε *cf*, τῇ *agikE*. | 25. Νώνων *cfgVHB*, Νόννων *ai* (a sec. m.) *kS*. | 27. Νόνναις *aikS*. | 29. τύχοι *cfgikxVB*, τύχῃ *aSH*. | 34. γὰρ om. *gik*.

Χριστῦ μαρτύρων παροινήσας, αὐτὸς δὴ ὁ Φιρμιλλιανὸς, μετὰ τῶν ἄλλων ἰσχάτην ὑπομείνας τιμωρίαν ξίφει τὴν ζωὴν καταστρέφει. καὶ τὰ μὲν κατὰ Καισάρειαν ἐφ' ὅλοις τοῖς τῦ διωγμῦ χρόνοις ἐπιτελεσθέντα μαρτύρια τοιαῦτα.

CAP. 12.

Ὅσα δ' ἐπὶ τούτοις κατὰ τὸν ἐν μέσῳ χρόνον ἐπιτελεσθῆναι συμβέβηκε, κατά τε τὰς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας, ὡς ἀντὶ ποιμένων τῶν λογικῶν τῦ Χριστῦ προβάτων, ὧν ἐκ ἐνθέσμως πρῶστησαν, καμήλων ἀλόγε καὶ τῇ τῦ σώματος φύσει σκολιωτάτε ζῴε φροντιστὰς αὐτὲς ὡσαρεὶ τούτων ἀξίως ἡ θεία κατακρίνασα δίκη προεστήσατο, ὅπως τε βασιλικῶν ἵππων ἐνόχες παραστάσει κατεδίκασεν, ὅσα τε τῶν ἱερῶν σκευῶν, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἕνεκα κειμηλίων οἱ αὐτοὶ πρὸς τῶν κατὰ καιρὸς βασιλικῶν ἐπιτρόπων τε καὶ ἀρχόντων ἐν ὕβρεσι καὶ ἀτιμίαις καὶ βασάνοις ἀνηντλήκασι, τάς τε ἐπὶ τούτοις τῶν πολλῶν φιλαρχίας, ἀκρίτες τε καὶ ἐκθέσμες χειροτονίας, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ὁμολογηταῖς σχίσματα, ὅσα τε οἱ νέοι στασιώδεις κατὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας λειψάνων διὰ σπεδῆς ἐμηχανήσαντο, καινότερα καινοῖς ἐπινεωτερίζοντες, καὶ ἀφειδῶς ταῖς τῦ διωγμῦ συμφοραῖς ἐπεντρίβοντες, καὶ κακὰ κακοῖς ἐπιτειχίζοντες, ταῦτα πάντα παρήσειν μοι δοκῷ, ἀνοίκειον ἐμαυτῷ κρίνας, παραιτεμένῳ τε καὶ ἀποφεύγοντι, ὡς δ' ἔν καὶ ἀρχομένῳ μοι εἴρηται, τὴν περὶ τούτων διήγησιν, ἀλλὰ γὰρ ὅσα σεμνὰ καὶ εὔφημα κατὰ τὸν ἱερὸν λόγον, καὶ εἴ τις ἀρετὴ καὶ ἔπαινος, ταῦτα λέγειν τε καὶ γράφειν καὶ πισταῖς ἀκοαῖς παρέχεσθαι οἰκειότατον ἡγέμενος τῇ τῶν θαυμαστῶν μαρτύρων ἱστορίᾳ. καὶ τῇ μετὰ ταύτην ἐρανόθεν ἡμῖν ἐπιφανείσῃ εἰρήνῃ κοσμήσειν μοι δοκῶ τὸ παντὸς λόγε τὴν περιγραφήν.

CAP. 13.

1 Ἕβδομον ἔτος τῦ καθ' ἡμῶν ἀγῶνος ἠνύετο, καί πως ἠρέμα τῶν καθ' ἡμᾶς ἡσυχῇ τὸ ἀπερίεργον εἰληφότων, εἰς ὄγδοόν τε διαγενομένων ἔτος, ἀμφὶ τὰ ἐν Παλαιστίνῃ χαλκῦ μέταλλα ἐκ ὀλίγης ὁμολογητῶν συγκεκροτημένης πληθύος, πολλῇ τε τῇ παῤῥησίᾳ χρωμένων, ὡς καὶ οἴκοις εἰς ἐκκλησίας δείμασθαι, ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων δεινός τις ὢν καὶ πονηρὸς, καὶ οἷον αὐτὸν τὰ κατὰ τῶν μαρτύρων δρασθέντα συνέστησεν, ἐπιδημήσας αὐτόθι καὶ τὴν τῶν ἐκεῖσε διαγωγὴν πυθόμενος, βασιλεῖ κοι-

---

6. κατά τε τὸν conj. V^a. | 7. τε delendum esse censet V^a. | 8. ἐνθέσμως] ἀθέσμως *i* (a sec. man.). | 20. δ' ἔν] γῦν conj. V^a. | 23. post ἡγέμ. interpungunt *a S*.

νεται, ὅσα δοκεῖν εἰς διαβολὴν καταγράφων. εἶτ' ἐπιστὰς ὁ τοῖς μετάλ- 2
λοις ἐπιτεταγμένος, ὡςὰν ἐκ βασιλικῦ νεύματος διελὼν τὴν τῶν ὁμολογητῶν πληθύν, τοῖς μὲν Κύπρον, τοῖς δὲ τὸν Λίβανον οἰκεῖν ἔνειμεν, ἄλλους τε ἄλλαις κατὰ Παλαιστίνην χώραις κατασπείρας, τοὺς πάντας διαφόροις πονεῖσθαί τισιν ἔργοις ἐπικελεύεται. εἶτα τέσσαρας τὰς μάλιστα 3
δοκοῦντας αὐτῶν κορυφαίους ἐπιλεξάμενος ἐπὶ τὸν ἐφεστῶτα τοῖς αὐτόθι στρατεύμασι παραπέμπεται· Πηλεὺς ἦν καὶ Νεῖλος, ἐπίσκοποι Αἰγυπτίων, καὶ πρεσβύτερος ἄλλος, καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ τοῖς πᾶσι διὰ τὴν περὶ πάντας σπεδὴν γνωριμώτατος Πατερμύθιος· ὃς ὁ στρατοπεδάρχης, ἄρνησιν τῆς θεοσεβείας αἰτήσας καὶ μὴ τυχών, τῇ διὰ πυρὸς τελειώσει παραδίδωσιν. ἄλλοι δ' αὖ πάλιν ἐτύγχανον ἐκεῖσε ἐφ' ἑαυτοῖς ἰδίαν χώραν 4
οἰκεῖν λαχόντες, ὅσαι τῶν ὁμολογητῶν ἦτοι διὰ γῆρας, ἢ διὰ πηρώσεις, ἢ ἄλλας σωμάτων ἀσθενείας, τῆς ἐν τοῖς ἔργοις ἀπολέλυντο λειτουργίας, ὧν ἡγεῖτο ἐκ τῆς Γαζαίων ἐπίσκοπος ὁρμώμενος Σιλβανὸς, εὐλαβές τι χρῆμα καὶ γνήσιον ὑπόδειγμα Χριστιανισμῦ φέρων. ἔτος δὴ, ὡς εἰπεῖν, 5
ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῦ διωγμῦ καὶ διὰ παντὸς τῦ χρόνου παντοίοις ἀγῶσιν ὁμολογιῶν διαπρέψας, εἰς ἐκεῖνο τῦ καιρῦ τετήρητο, ὡς ἂν ὕστατον γένοιτο παντὸς τῦ κατὰ Παλαιστίνην ἀγῶνος ἐπισφράγισμα. τέτῳ 6
δὲ καὶ τῶν ἀπ' Αἰγύπτου συνῆσαν πλείους, ἐν οἷς ἦν καὶ Ἰωάννης, ὃς τῇ περὶ μνήμας ἀρετῇ τοὺς καθ' ἡμᾶς ὑπερεβάλετο πάντας. τῶν μὲν οὖν ὄψεων καὶ πρότερον ἕτος ἐστέρητο, ὅμως δὲ καὶ ἐφ' αἷς διέπρεψεν ὁμολογίαις ὁμοίως τοῖς ἄλλοις καυτῆρσιν ἀφανισθεὶς τὸν πόδα, κατὰ τῆς μὴ ἐνεργέσης ὁράσεως τὸν αὐτὸν τῦ πυρὸς καυτῆρα εἰλήφει, τῶν δημίων ἐπὶ τὸ ἀνηλεὲς καὶ ἀσυμπαθὲς τὸ τῦ τρόπυ ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον ἐπιτεινόντων. τοιοῦτον δὴ ὄντα ἤθεσι μὲν καὶ βίῳ φιλοσόφῳ τί ἂν τις ἀπο- 7
θαυμάσειεν, ἐχ ἔτως ἀναφανέντος παραδόξῳ, ὅσον τῆς ἐν μνήμαις ἀρετῆς, ὅλας βίβλους τῶν θείων γραφῶν ἐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἧ φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος, ἀλλ' ἀδὲ ἐν ζῴων δοραῖς ἢ χάρταις, ὑπὸ σητῶν καὶ χρόνου διαφθειρομένοις, ἀλλ' ἐν πλαξὶν ὡς ἀληθῶς καρδίας σαρκίναις, ψυχῇ τε διαυγεῖ καὶ καθαρωτάτῳ διανοίας ὄμματι καταγεγραμμένῃ, ὡς προφέρειν γε, ὅτε καὶ βούλοιτο, διὰ στόματος ὥσπερ ἀπό τινος λόγων θησαυροῦ τοτὲ μὲν νομικὴν καὶ προφητικὴν γραφὴν, τοτὲ δὲ ἱστορικὴν, εὐαγγελικήν τε ἄλλοτε καὶ ἀποστολικήν. καταπλαγῆναί ποτε αὐτὸς ὁμο- 8
λογῶ, πρῶτον τὸν ἄνδρα θεασάμενος μέσον ἱκανοῦ πλήθους ἐκκλησίας

---

19. ἦν om. *ac*. | 27. φησιν — 2 Cor. 3, 3. | 29. καρδίας *gi* (a sec. man.) *k* (a sec. m.) *VHB*, καρδίαις *acfikS*. | 30. καταγεγραμμένῃ] καταγεγραμμένα *g*.

ἑστῶτα, καί τινα μέρη θείας γραφῆς δεξιόντα. ἕως μὲν γὰρ φωνῆς αὐτο
μόνον ἐπακροᾶσθαί μοι παρῆν, ἀναγινώσκειν, οἷα δὴ ἔθος ἐν ταῖς συνό-
δοις, τινὰ ἡγούμην, ὡς δὲ ἄγχιστα γενόμενος τὸ πραττόμενον συνεῖδον,
τὰς μὲν ἄλλας ἅπαντας ὑγιέσιν ὀφθαλμοῖς ἐν κύκλῳ περιεστῶτας, τοῦτον
δὲ μόνοις τοῖς τῆς διανοίας χρώμενον, καὶ ἀτεχνῶς οἷά τινα προφήτην
ἀποφθεγγόμενον, παρὰ πολύ τε πλεονεκτοῦντα τὰς τὸ σῶμα ἐῤῥωμένας,
ἐδ' ὁπωσοῦν δοξάζειν τὸν θεὸν καὶ ἀποθαυμάζειν οἷός τε ἦν, σαφές τε
πεῖσμα καὶ βέβαιον αὐτοῖς ἔργοις ἐδόκει μοι ὁρᾶν, ὅτι δὴ μόνος κατ'
ἀλήθειαν ἐχ ὁ ἐν τῷ προφανεῖ σώματι νενομισμένος πέφυκεν ἄνθρωπος,
ἀλλ' ὁ κατὰ ψυχὴν καὶ διάνοιαν, ὃς καὶ τοῦ σώματος λελωβημένου μεί-
9 ζονα τὴν ἀρετὴν τῆς καθ' αὑτὸν δυνάμεως ἐπεδείκνυτο. ἀλλὰ γὰρ τὰς
δεδηλωμένας κατὰ τὸν ἀποκριθέντα τόπον διατρίβοντας, τά τε συνήθη
ἐν ἀσιτίαις καὶ προσευχαῖς καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀποτελοῦντας ἀσκήσεσι, θεὸς
μὲν αὐτὸς τῆς σωτηρίου τελειώσεως τυχεῖν ἠξίου, δεξιὰν αὐτοῖς ἐπήκοον
παρέχων, ὁ δὲ πολέμιος ἐχθρὸς, ἅτε σχολαίτατα κατ' αὐτοῦ διὰ τῶν
πρὸς θεὸν εὐχῶν ὁπλιζομένους μηκέθ' οἷός τε φέρειν, κτείνειν καὶ μεταίρειν
10 ἀπὸ γῆς ὡσὰν ἐνόμιζεν ἐνοχλοῦντας· θεὸς δὲ αὐτῷ καὶ τοῦτο πράττειν
ἐγχειροῦντι συνεχώρει, ὡς ὁμοῦ τε αὐτὸς τῆς αὐτοῦ κατὰ προαίρεσιν μὴ
εἴργοιτο πονηρίας, ἐκεῖνοί τε τῶν πολυτρόπων ἀγώνων ἤδη ποτὲ ἀπολά-
βοιεν τὰ βραβεῖα. ταύτῃ ἦν ἐνὸς δέοντες τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα
πνεύματι τῷ παναγεστάτῳ Μαξιμίνῳ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τὰς κεφαλὰς ἀποτε-
11 μνονται. ταῦτα μὲν ἦν τὰ κατὰ Παλαιστίνην ἐν ὅλοις ἔτεσιν ὀκτὼ συμ-
περανθέντα μαρτύρια, καὶ τοιοῦτος ὁ καθ' ἡμᾶς διωγμὸς, ἀρξάμενος μὲν
ἀπὸ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν καθαιρέσεως, εἰς μέγα δὲ προκόψας ἐν ταῖς κατὰ
χρόνους τῶν ἀρχόντων ἐπαναστάσεσιν, ἐν αἷς πολύτροποι καὶ πολυειδεῖς
τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἠθληκότων ἀγῶνες ἀνήριθμόν τι πλῆθος μαρτύρων
κατὰ πᾶσαν ἐπάρχιον συνεστήσαντο, ἐν τοῖς ἀπὸ Λιβύης καὶ δι' ὅλης
Αἰγύπτου, Συρίας τε καὶ τῶν ἀπ' ἀνατολῆς καὶ κύκλῳ μέχρι τῶν κατὰ
12 τὸ Ἰλλυρικὸν κλίμα παρατείνουσι. τὰ γάρ τοι ἐπέκεινα τῶν δεδηλωμένων,
Ἰταλία πᾶσα καὶ Σικελία, Γαλλία τε καὶ ὅσα κατὰ δυόμενον ἥλιον ἐπὶ
Σπανίαν Μαυριτανίαν τε καὶ Ἀφρικὴν, ἐδ' ὅλοις ἔτεσιν δυσὶ τοῖς πρώ-
τοις τῆς διωγμῆς τὸν πόλεμον ὑπομείναντα, ταχίστης ἠξιώθησαν ἐπισκοπῆς

---

7. ὁπωσοῦν] ὅπως οὐ conj. V^a. | 13. ἐν ἀσιτίαις π. πρ. *cfgikxB*, ἐν πρ. π. ἀσιτίαις *aS*, πρ. καὶ ἀσιτίαις (om. ἐν) *VH*. | θεὸς μὲν *aikSVH*, θεὸς μὲν θεὸς *cfx*, ὁ μὲν θεὸς *gB*. | 17. ἐνόμ. ἐνοχλ. *acfxSVH*, ἐνοχλ. ἐνόμ. *gikB*. | 18. ὁμοῦ τε *gV*^{a}, ὁμοῦ γε volgo. | 20. δέοντες *cfiB*, δέοντος *agkSVH*. cf. p. 303, 11. | 26. ἀνήριθμόν] ἀνάριθμόν *HZ*.

τε θεᾷ καὶ εἰρήνης, τῆς ἐρανίε προνοίας φειδὼ τῆς τῶν ἀνδρῶν ἁπλό-
τητος καὶ πίστεως ποιεμένης. ὃ γᾶν μηδὲ ἱστόρηται ἐν τοῖς ἀνέκαθεν 13
τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, τᾶτο νῦν πρῶτον καθ' ἡμᾶς παρὰ πᾶσαν γέγονεν
ἐλπίδα· διαιρεῖται μὲν γὰρ ἐπὶ τῷ καθ' ἡμᾶς διωγμῷ διχῇ τὰ τῆς βασι-
λείας, εἰρήνης δ' ἀπολαύουσιν οἱ ἐν θατέρῳ μέρει τῷ προδεδηλωμένῳ
κατοικᾶντες ἀδελφοὶ, τῶν ἀνὰ τὴν ἄλλην οἰκεμένην μυρίες ἐπὶ μυρίοις
ἀγῶνας ὑπομεινάντων. ἀλλὰ γὰρ ὅτε καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἐπισκοπὴν 14
εὐμενῆ καὶ ἵλεων ἡ θεία χάρις ἐνεδείκνυτο, τότε δῆτα καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς
ἄρχοντες αὐτοὶ δὴ ἐκεῖνοι, δι' ὧν πάλαι τὰ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐνηργεῖτο
πολέμων, παραδοξοτάτῳ γνώμῃ μεταβαλλόμενοι παλινῳδίαν ᾖδον, χρηστοῖς
περὶ ἡμῶν προγράμμασιν καὶ ἡμέροις διατάγμασι τὴν καθ' ἡμῶν πυρ-
καϊὰν ἀποσβεννύντες· ἀναγραπτέα δὴ καὶ ἡ παλινῳδία.

Εὐσεβίε τᾶ Παμφίλε περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μαρτυρησάντων
τέλος.

---

8. ἵλεων *cikx*, ἵλεον *f*, ἵλεω *agE*. | post ἡ θεία add. καὶ ἐράνιος *cfgB*, om. *akSVH*.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ

Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας

Λόγος Θ'.

CAP. 1.

Περὶ τῆς ἐπιπλάστου ἀνέσεως.

(Nic. H. E. VII, 24.)

Τὰ μὲν δὴ τῆς παλινῳδίας τοῦ προτεθέντος βασιλικοῦ νεύματος ἥπλωτο τῆς Ἀσίας πάντῃ καὶ παντιχῇ, κατά τε τὰς ἀμφὶ ταύτην ἐπαρχίας· ὧν τῦτον ἐπιτελεσθέντων τὸν τρόπον Μαξιμῖνος ὁ ἐπ' ἀνατολῆς τύραννος, δυσσεβέστατος εἰ καί τις ἄλλος, καὶ τῆς εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείας πολεμιώτατος γεγονὼς, ἐδαμῶς τοῖς γραφεῖσιν ἀρεσθεὶς, ἀντὶ τῦ προτεθέντος γράμματος λόγῳ προστάττει τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἄρχεσι,

1 *τὸν καθ' ἡμῶν ἀνεῖναι πόλεμον. ἐπεὶ γὰρ αὐτῷ μὴ ἐξῆν ἄλλως τῇ τῶν κρειττόνων ἀντιλέγειν κρίσει, τὸν προεκτεθέντα νόμον ἐν παραβύστῳ θεὶς, καὶ ὅπως ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸν μέρεσι μὴ εἰς πρᾶπτον ἀχθείη φροντίσας, ἀγράφῳ προστάγματι τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἄρχουσι τὸν καθ' ἡμῶν διωγμὸν ἀνεῖναι προστάττει. οἱ δὲ τὰ τῆς παρακελεύσεως ἀλλήλοις διὰ γραφῆς*

2 *ὑποσημαίνεσιν. ὁ γῆν παρ' αὐτοῖς τῷ τῶν ἐξοχωτάτων ἐπάρχων ἀξιώματι τετιμημένος Σαβῖνος πρὸς τὰς κατ' ἔθνος ἡγεμένας τὴν βασιλέως ἐμφαίνει γνώμην διὰ ῥωμαϊκῆς ἐπιστολῆς, ἧς καὶ αὐτῆς ἡ ἑρμηνεία τῦτον*

3 *περιέχει τὸν τρόπον· „Λιπαρωτάτη καὶ καθωσιωμένη σπουδῇ ἡ θειότης „τῶν δεσποτῶν ἡμῶν θειοτάτων αὐτοκρατόρων πάντων τῶν ἀνθρώπων „τὰς διανοίας πρὸς τὴν ὁσίαν καὶ ὀρθὴν τῇ ζῇν ὁδὸν περιαγαγεῖν ἔτι „πάλαι ὥρισεν, ὅπως καὶ οἱ ἀλλοτρίᾳ Ῥωμαίων συνηθείᾳ ἀκολουθεῖν δο-„κοῦντες τὰς ὀφειλομένας θρησκείας τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς ἐπιτελοῖεν.*

4 *„ἀλλ' ἤ τινων ἔνστασις καὶ τραχυτάτη βουλὴ εἰς τοσοῦτον περιέστη, ὡς „μήτε λογισμῷ δικαίῳ τῆς κελεύσεως δύνασθαι ἐκ τῆς ἰδίας προθέσεως*

5 *„ἀναχωρεῖν, μήτε τὴν ἐπικειμένην τιμωρίαν αὐτὰς ἐκφοβεῖν. ἐπειδὴ τοίνυν*

---

18. τὰ] τὸ *VH.*

„συνέβαινεν ἐκ τῶ τοιάτε τρόπε πολλὰς εἰς κίνδυνον ἑαυτὰς περιβάλλειν,
„κατὰ τὴν προσοῦσαν εὐγένειαν τῆς εὐσεβείας ἡ θειότης τῶν δεσποτῶν
„ἡμῶν τῶν δυνατωτάτων αὐτοκρατόρων, ἀλλότριον εἶναι τῆς προθέσεως
„τῆς θειοτάτης τῆς ἰδίας δοκιμάζουσα τὸ ἐκ τῆς τοιαύτης αἰτίας εἰς
„τοσοῦτον κίνδυνον τοὺς ἀνθρώπους περιβάλλειν, ἐκέλευσε διὰ τῆς ἐμῆς
„καθοσιώσεως τῇ σῇ ἀγχινοίᾳ διαχαράξαι, ἵν' εἴ τις τῶν Χριστιανῶν τῶ
„ἰδίω ἔθνει τὴν θρησκείαν μετιὼν εὑρεθείη, τῆς κατ' αὐτῶ ἐνοχλήσεως
„καὶ τῶ κινδύνε αὐτὸν ἀποστήσειας, καὶ μή τινα ἐκ ταύτης τῆς προφά-
„σεως τιμωρίᾳ κολαστέον νομίσειας, ὁπότε τῇ τοσάτε χρόνε συνελεύσει
„συνέστη, αὐτὰς μηδενὶ τρόπῳ πεπεῖσθαι δεδυνῆσθαι, ὅπως ἀπὸ τῶν
„τοιάτων ἐνστάσεων ἀναχωρήσαιεν. ἐγγράψαι τοιγαρῦν πρὸς τὰς λογιστὰς 6
„καὶ τὰς στρατηγὰς καὶ τὰς πραιπωσίτας τῶ πάγε ἑκάστης πόλεως ἡ σὴ
„ἐπιστρέφεια ὀφείλει, ἵνα γνῷεν, περαιτέρω αὐτοῖς τάτε τῶ γράμματος
„φροντίδα ποιεῖσθαι μὴ προσήκειν." ἐπὶ τάτοις οἱ κατ' ἐπαρχίαν, τὴν 7
τῶν γραφέντων αὐτοῖς ἐπαληθεύειν προαίρεσιν νενομικότες, λογισταῖς καὶ
στρατηγοῖς καὶ τοῖς κατ' ἀγρὰς ἐπιτεταγμένοις τὴν βασιλικὴν διὰ γραμ-
μάτων ἐμφανῆ καθιστῶσι γνώμην· οὐ μόνον δ' αὐτοῖς διὰ γραφῆς ταῦτα
πρὸχώρει, καὶ ἔργοις δὲ πολὺ πρότερον, ὡςὰν νεῦμα βασιλικὸν εἰς πέρας
ἄγοντες, οὓς εἶχον ἐν δεσμωτηρίοις καθειργμένους διὰ τὴν εἰς τὸ θεῖον
ὁμολογίαν, εἰς φανερὸν προάγοντες ἠλευθέρουν, ἀνιέντες τάτων δὴ αὐτῶν
τὰς ἐν μετάλλοις ἐπὶ τιμωρίᾳ δεδομένας· τῆτο γὰρ ἐπ' ἀληθείας βασιλεῖ
δοκεῖν ὑπειλήφασιν ἠπατημένοι. καὶ δὴ τάτων ἔτως ἐπιτελεσθέντων, ἀθρόως 8
οἷόν τι φῶς ἐκ ζοφερᾶς νυκτὸς ἐκλάμψαν κατὰ πᾶσαν πόλιν συγκροτε-
μένας παρῆν ὁρᾶν ἐκκλησίας, συνόδε τε παμπληθεῖς, καὶ τὰς ἐπὶ τάτων
ἐξ ἔθες ἐπιτελεμένας συναγωγὰς, καταπέπληκτο δ' ἐπὶ τάτοις οὐ σμικρῶς
πᾶς τις τῶν ἀπίστων ἐθνῶν, τῆς τοσαύτης μεταβολῆς τὸ παράδοξον ἀπο-
θαυμάζων, μέγαν τε καὶ μόνον ἀληθῆ τὸν Χριστιανῶν θεὸν ἐπιβοώμενος.
τῶν δ' ἡμετέρων οἱ μὲν τὸν τῶν διωγμῶν ἀγῶνα πιστῶς καὶ ἀνδρείως 9
διηθληκότες τὴν πρὸς ἅπαντας αὖθις ἀπελάμβανον παῤῥησίαν, ὅσοι δὲ
τὰ τῆς πίστεως νενοσηκότες τὰς ψυχὰς ἐτύγχανον κεχειμασμένοι, ἀσμένως
περὶ τὴν σφῶν θεραπείαν ἔσπευδον, ἀντιβολοῦντες καὶ σωτηρίας δεξιὰν
τὰς ἐῤῥωμένας αἰτέμενοι, τόν τε θεὸν ἵλεων αὐτοῖς γενέσθαι καθικε-
τεύοντες. εἶτα δὲ καὶ οἱ γενναῖοι τῆς θεοσεβείας ἀθληταὶ, τῆς εἰς τὰ 10

---

12. πραιπωσίτας *cik*, πραιποσίτας *afE*, πρεποσίτας *g*. | 13. γράμματος] πράγματος conj. V^a. | 15. νενομικότες] νομίσαντες *h*. | 19. καθειργμένους] καθειργνυμένους *cf*. | 25. συναγωγὰς *acfhSVH*, ἀγωγὰς *egikB*.

μέταλλα κακοπαθείας ἐλευθερέμενοι, ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν ἐστέλλοντο, γαῦροι καὶ φαιδροὶ διὰ πάσης ἰόντες πόλεως, εὐφροσύνης τε ἀλέκτε καὶ ἦν ἐδὲ
11 λόγῳ δυνατὸν ἑρμηνεῦσαι παῤῥησίας ἔμπλεοι. στίφη δ' ἦν πολυάνθρωπα κατὰ μέσας λεωφόρες καὶ ἀγορὰς, ᾠδαῖς καὶ ψαλμοῖς τὸν θεὸν ἀνυμνοῦντα, τὰ τῆς πορείας ἦνυε. καὶ τὲς μετὰ τιμωρίας ἀπηνεστάτης μικρῷ πρόσθεν δεσμίες τῶν πατρίδων ἀπεληλαμένες εἶδες ἂν ἱλαροῖς καὶ γεγηθόσι προσώποις τὰς αὐτῶν ἑστίας ἀπολαμβάνοντας, ὡς καὶ τὲς πρότέρον καθ' ἡμῶν φονῶντας, τὸ θαῦμα παρὰ πᾶσαν ὁρῶντας ἐλπίδα, συγχαίρειν τοῖς γεγενημένοις.

CAP. 2.

Περὶ τῆς μετέπειτα διαστροφῆς.
(Nic. H. E. VII, 25.)

Ταῦτα δ' ἐκέτι οἷός τε φέρειν ὁ τύραννος, μισόκαλος ἐς τὰ μάλιστα καὶ πάντων ἀγαθῶν ἐπίβελος ὑπάρχων, ὃν ἔφαμεν τῶν ἐπ' ἀνατολῆς ἄρχειν μερῶν, ἐδ' ὅλες ἐπὶ μῆνας ἓξ τῆτον ἐπιτελεῖσθαι τὸν τρόπον ἠνέσχετο· ὅσα δ' ἦν πρὸς ἀνατροπὴν τῆς εἰρήνης, μηχανώμενος, πρῶτον μὲν εἴργειν ἡμᾶς τῆς ἐν τοῖς κοιμητηρίοις συνόδε διὰ προφάσεως πειρᾶται, εἶτα διά τινων πονηρῶν ἀνδρῶν αὐτὸς ἑαυτῷ καθ' ἡμῶν πρεσβεύεται, τὲς Ἀντιοχέων πολίτας παρορμήσας ἐπὶ τὸ μηδαμῶς τινα Χριστιανῶν τὴν αὐτῶν οἰκεῖν ἐπιτρέπεσθαι πατρίδα ὡς ἐν μεγίστῃ δωρεᾷ παῤ αὐτῆ τυχεῖν ἀξιῶσαι, καὶ ἑτέρες δὲ ταὐτὸ ὑποβαλεῖν διαπράξασθαι· ὧν πάντων ἀρχηγὸς ἐπ' αὐτῆς Ἀντιοχείας ἐπιφύεται Θεότεκνος, δεινὸς καὶ γόης καὶ πονηρὸς ἀνὴρ, καὶ τῆς προσωνυμίας ἀλλότριος· ἐδόκει δὲ λογιστεύειν τὰ κατὰ τὴν πόλιν.

CAP. 3.

Περὶ τοῦ κατ' Ἀντιόχειαν νεοπαγοῦς ξοάνου.

Πλεῖστα δ' ἦν ἔτος καθ' ἡμῶν στρατευσάμενος, καὶ πάντα τρόπον τὲς ἡμετέρες, ὥσπερ τινὰς φῶρας ἀνοσίες, ἐκ μυχῶν θηρεῦσαι διὰ σπεδῆς πεποιημένος, πάντα τε ἐπὶ διαβολῇ καὶ κατηγορίᾳ τῇ καθ' ἡμῶν μεμηχανημένος, καὶ θανάτε αἴτιος μυρίοις ὅσοις γεγονὼς, τελευτῶν εἴδωλόν τι Διὸς Φιλίε μαγγανείαις τισὶ καὶ γοητείαις ἱδρύεται, τελετάς τε ἀνάγνες

---

3. δ' om. *ahSVH.* | 7. ἐστ. ἀπολ. *cefgikxSB*, ἀπολ. ἐστ. *hVH*, ἐστίας om. *a.* | 13. post τε add. ὧν *aSVH*, add. ἦν *cf*, om. *eghikBH*^{b}. cf. IX, 10. p. 353, 6. | 16. δ' ἔν] γὲν *xS.* | 18. πρεσβεύεται] πρεσβευτὰς *hik.* | 30. post θανάτε add. τε *bcdfgikx*, δὲ *e*, om. *ahE.* | 31. ἱδρύεται *cfgikx*, ἱδρύει *aehE.*

αὐτῷ καὶ μυήσεις ἀκαλλιερήτες, ἐξαγίστες τε καθαρμὲς ἐπινοήσας, μέχρι καὶ βασιλέως τὴν τερατείαν δι' ὧν ἐδόκει χρησμῶν ἐκτελεῖν ἐπεδείκνυτο· καὶ δὴ καὶ ἔτος κολακείᾳ τῇ καθ' ἡδονὴν τῶ κρατοῦντος ἐπεγείρει κατὰ Χριστιανῶν τὸν δαίμονα, καὶ τὸν θεὸν δὴ κελεῦσαί φησιν, ὑπερορίες τῆς πόλεως καὶ τῶν ἀμφὶ τὴν πόλιν ἀγρῶν ὡςὰν ἐχθρὲς αὐτῷ Χριστιανὲς ἀπελάσαι.

CAP. 4.

Περὶ τῶν καθ' ἡμῶν ψηφισμάτων.
(Nic. H. E. VII, 25.)

Τύτῳ δὲ πρώτῳ κατὰ γνώμην πράξαντι πάντες οἱ λοιποὶ τῶν ἐν 1
τέλει τὰς ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν πόλεις οἰκοῦντες τὴν ὁμοίαν ὡρμῶντο ψῆφον ποιήσασθαι, προσφιλὲς δ' εἶναι τοῦτο βασιλεῖ τῶν κατ' ἐπαρχίαν ἡγεμόνων συνεωρακότων, καὶ τοῦτ' αὐτὸ διαπράξασθαι τοῖς ὑπηκόοις ὑποβεβληκότων. ὧν δὴ καὶ αὐτῶν τοῖς ψηφίσμασι δι' ἀντιγραφῆς ἀσμενέ- 2
στατα ἐπινεύσαντος τῆ τυράννε, αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς ὁ καθ' ἡμῶν ἀνεφλέγετο διωγμός. ἱερεῖς δῆτα κατὰ πόλιν τῶν ξοάνων, καὶ ἐπὶ τύτοις ἀρχιερεῖς πρὸς αὐτῆ Μαξιμίνε οἱ μάλιστα ταῖς πολιτείαις διαπρέψαντες καὶ διὰ πασῶν ἔνδοξοι γενόμενοι καθίσταντο, οἷς καὶ πολλή τις εἰσήγετο σπεδὴ περὶ τὴν τῶν θεραπευομένων πρὸς αὐτῶν θρησκείαν. ἡ γὰν ἔκ- 3
τοπος τῆ κρατοῦντος δεισιδαιμονία, συνελόντι φάναι, πάντας τὲς ὑπ' αὐτὸν ἄρχοντάς τε καὶ ἀρχομένες εἰς τὴν αὐτῆ χάριν πάντα πράττειν καθ' ἡμῶν ἐνῆγε, ταύτην αὐτῷ χάριν μεγίστην ἀνθ' ὧν ἐνόμιζον πρὸς αὐτῆ τεύξεσθαι εὐεργεσιῶν ἀντιδωρεμένων, τὸ καθ' ἡμῶν φονᾶν καί τινας εἰς ἡμᾶς καινοτέρας κακοηθείας ἐνδείκνυσθαι.

CAP. 5.

Περὶ τῶν ἐπιπλάστων ὑπομνημάτων.
(Nic. H. E. VII, 28.)

Πλασάμενοι δῆτα Πιλάτου καὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὑπομνήματα, 1
πάσης ἔμπλεα κατὰ τῆ Χριστῆ βλασφημίας, γνώμῃ τῆ μείζονος ἐπὶ πᾶσαν διαπέμπονται τὴν ὑπ' αὐτὸν ἀρχήν, διὰ γραμμάτων παρακελευόμενοι, κατὰ πάντα τόπον, ἀγρύς τε καὶ πόλεις, ἐν ἐκφανεῖ ταῦτα τοῖς πᾶσιν ἐκθεῖναι, τοῖς τε παισὶ τὲς γραμματοδιδασκάλες ἀντὶ μαθημάτων ταῦτα μελετᾶν καὶ διὰ μνήμης κατέχειν παραδιδόναι. ὧν τῆτον ἐπιτελεσμένων 2

---

3. ἐγείρει *eh.* | 12. δ'] γε conj. V^a. | 19. πρὸς αὐτῶν om. *h.* | 30. γραμμάτων *achxSV*, προγραμμάτων *defgikNHB.* | 33. μελετᾶν] μελετῶν *H* mendose.

τὸν τρόπον ἕτερος στρατοπεδάρχης, ὃν δὲκα Ῥωμαῖοι προσαγορεύουσιν, ἀνὰ τὴν Λαμασκὸν τῆς Φοινίκης ἐπίῤῥητά τινα γυναικάρια ἐξ ἀγορᾶς ἀνάρπαστα ποιήσας, βασάνῳ αὐταῖς ἐπιθήσειν ἠπείλει, λέγειν ἐγγράφως ἐπαναγκάζων, ὡς δὴ εἴησάν ποτε Χριστιαναὶ, συνειδείᾳ τε αὐτοῖς ἀθεμιτεργίας, ἐν αὐτοῖς τε τοῖς κυριακοῖς πράττειν αὐτὰς τὰ ἀκόλαστα, καὶ ὅσα ἄλλα λέγειν αὐτὰς ἐπὶ διαβολῇ τῶ δόγματος ἤθελεν· ὧν καὶ ἔτος ἐν ὑπομνήμασι τὰς φωνὰς ἐντεθείσας βασιλεῖ κοινοῦται. καὶ δὴ προστάξαντος εἰς πάντα τόπον καὶ πόλιν καὶ ταῦτα δημοσιεῦται τὰ γράμματα.

CAP. 6.

Περὶ τῶν ἐν τῷδε τῷ χρόνῳ μεμαρτυρηκότων.

(Nic. H. E. VII, 27.)

1 Ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ εἰς μακρὸν αὐτόχειρ ἑαυτῷ γεγονὼς ὁ στρατοπεδάρχης δίκην τίννυσι τῆς κακοτροπίας. ἡμῶν δ' αὖ φυγαὶ πάλιν ἀνεκινοῦντο καὶ διωγμοὶ χαλεποὶ, τῶν τε κατὰ πάσας ἐπαρχίας ἡγουμένων αὖθις δειναὶ καθ' ἡμῶν ἐπαναστάσεις, ὡς καί τινας ἁλόντας τῶν περὶ τὸν θεῖον λόγον ἐπιφανῶν ἀπαραίτητον τὴν ἐπὶ θανάτῳ ψῆφον καταδέξασθαι, ὧν τρεῖς ἐν Ἐμίσῃ τῇ πόλει τῆς Φοινίκης, Χριστιανὲς σφᾶς ὁμολογήσαντες, θηρίων βορᾷ παραδίδονται· ἐπίσκοπος ἦν ἐν τούτοις Σιλβανὸς, τὴν ἡλικίαν ὑπέργηρως, ἐν ὅλοις ἔτεσι τεσσαράκοντα τὴν λειτερ-
2 γίαν διηνυκώς. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ Πέτρος τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν παροικιῶν προστὰς ἐπιφανέστατα, θεῖον ἐπισκόπων χρῆμα βίου τε ἀρετῆς ἕνεκα καὶ τῆς τῶν ἱερῶν λόγων συνασκήσεως, ἐξ ἐδεμιᾶς ἀνάρπαστος γεγονὼς αἰτίας, μηδεμιᾶς προλαβέσης προσδοκίας, ἀθρόως ἔτω καὶ ἀλόγως, ὡςὰν Μαξιμίνου προστάξαντος, τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον ἐπισκόπων ἄλλοι πλείους ταὐτὸν ὑπο-
3 μένεσι· Λουκιανός τε, ἀνὴρ τὰ πάντα ἄριστος, βίῳ τε ἐγκρατὴς καὶ τοῖς ἱεροῖς μαθήμασι συγκεκροτημένος, τῆς κατ' Ἀντιόχειαν παροικίας πρεσβύτερος, ἀχθεὶς ἐπὶ τῆς Νικομηδέων πόλεως, ἔνθα τηνικαῦτα βασιλεὺς διατρίβων ἐτύγχανε, παρασχών τε ἐπὶ τῷ ἄρχοντος τὴν ὑπὲρ ἧς προΐ-
4 στατο διδασκαλίας ἀπολογίαν, δεσμωτηρίῳ παραδοθεὶς κτίννυται. τοσαῦτα δῆτα ἐν βραχεῖ τῷ μισοκάλῳ Μαξιμίνῳ καθ' ἡμῶν συνεσκεύαστο, ὡς τῷ προτέρᾳ δοκεῖν πολλῷ χαλεπώτερον τοῦτον ἡμῖν ἐπεγηγέρθαι διωγμόν.

---

4. αὐτοῖς *CE*: fort. αὐταῖς. | 17. Ἐμίσῃ *achkxSB*, Ἐμέσῃ *efgiNVH*. | τῇ om. *eh*. | 21. ἐπιφανίστατος *h*. | 22. τε ἀρετῆς *acefgikxSB*, ἀρετῆς τε *hVH*, ἀρετῆς eraso τε *i*. | 26. ἐγκρατὴς *cfVH*, ἐγκρατεῖ *aeghikNSB*.

CAP. 7.

Περὶ τῆς καθ' ἡμῶν ἐν στήλαις ἀνατεθείσης γραφῆς.
(Nic. H. E. VII, 9.)

Ἀνὰ μέσας γέ τοι τὰς πύλας, ὃ μηδὲ ἄλλοτέ ποτε, ψηφίσματα 1
πόλεων καθ' ἡμῶν καὶ βασιλικῶν πρὸς ταῦτα διατάξεων ἀντιγραφαὶ
στήλαις ἐντετυπωμένα χαλκαῖς ἀνορθῶντο, οἵ τε παῖδες ἀνὰ τὰ διδασκα-
λεῖα Ἰησοῦν καὶ Πιλάτον καὶ τὰ ἐφ' ὕβρει πλασθέντα ὑπομνήματα διὰ-
στόματος κατὰ πᾶσαν ἕφερον ἡμέραν. ἐντεῦθά μοι ἀναγκαῖον εἶναι φαί- 2
νεται, αὐτὴν δὴ ταύτην τὴν ἐν στήλαις ἀνατεθεῖσαν τῷ Μαξιμίνῳ γρα-
φὴν ἐντάξαι (ἵν' ὁμοῦ τῆς τε τοῦ ἀνδρὸς θεομισείας ἡ ἀλαζὼν καὶ ὑπερή-
φανος αὐθάδεια φανερὰ κατασταίη, καὶ τῆς παρὰ πόδας αὐτὸν μετελθούσης
ἱερᾶς δίκης ἡ ἄϋπνος κατὰ τῶν ἀσεβῶν μισοπονηρία, πρὸς ἧς ἐλασθεὶς
ἐκ εἰς μακρὸν τἀναντία περὶ ἡμῶν ἐβουλεύσατό τε καὶ δι' ἐγγράφων νόμων
ἐδογμάτισε), τοῦτον ἐπ' αὐτῶν λέξεων ἔχουσαν τὸν τρόπον·

Ἀντίγραφον ἑρμηνείας τῆς Μαξιμίνου πρὸς τὰ καθ' ἡμῶν ψηφίσματα ἀντιγραφῆς, ἀπὸ τῆς ἐν Τύρῳ στήλης μεταληφθείσης.

„Ἤδη ποτὲ ἡ ἀσθενὴς θρασύτης τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἴσχυσε, 3
„πᾶσαν πλάνης ἀμαυρότητα καὶ ὁμίχλην ἀποσεισαμένη καὶ ἀνασκεδά-
„σασα, ἥτις πρὸ τούτου, οὐ τοσοῦτον τῶν ἀσεβῶν, ὅσον τῶν ἀθλίων ἀν-
„θρώπων τὰς αἰσθήσεις ὀλεθρίῳ ἀγνοίας σκότῳ ἐνειληθείσας ἐπολιόρκει,
„ἐπιγνῶναι, ὡς τῇ τῶν ἀθανάτων θεῶν φιλαγάθῳ προνοίᾳ διοικεῖται
„καὶ σταθεροποιεῖται· ὅπερ πρᾶγμα ἄπιστόν ἐστιν εἰπεῖν, ὅπως κεχα- 4
„ρισμένον, ὅπως τε ἥδιστον καὶ προσφιλὲς ἡμῖν γέγονεν, ὡς μέγιστον
„δεῖγμα τῆς θεοφιλοῦς ὑμῶν προαιρέσεως δεδωκέναι· ὁπότε καὶ πρὸ τούτου
„οὐδενὶ ἄγνωστον ἦν, ὁποίας παρατηρήσεως καὶ θεοσεβείας πρὸς τοὺς
„ἀθανάτους θεοὺς ἐτυγχάνετε ὄντες, οἷς οὐ ψιλῶν καὶ ὑποκένων ῥημάτων
„πίστις, ἀλλὰ συνεχὴ καὶ παράδοξα ἔργων ἐπισήμων γνωρίζεται. διόπερ 5
„ἐπαξίως ἡ ὑμετέρα πόλις θεῶν ἀθανάτων ἵδρυμά τε καὶ οἰκητήριον
„ἐπικαλοῖτο· πολλοῖς γοῦν παραδείγμασι καταφαίνεται, τῇ τῶν ἐρανίων
„θεῶν αὐτὴν ἐπιδημίᾳ ἀνθεῖν. ἰδοὺ τοίνυν ἡ ὑμετέρα πόλις, πάντων τῶν 6
„ἰδίᾳ διαφερόντων αὐτῆς ἀμελήσασα, καὶ τὰς πρότερον τῶν ὑπὲρ αὐτῆς
„πραγμάτων δεήσεις παριδοῦσα, ὅτε πάλιν ἤσθετο τοὺς τῆς ἐπαράτου

---

6. διδασκαλεῖα] διδασκάλια *cf.* | 12. ἐλασθεὶς *bcdfhVH*, ἐλαθεὶς *aeikSB.* | 14. τοῦτον — τρόπον add. *aceSVH*, om. *hikB.* | 24. δεδωκέναι *acegkE*, δεδηλωκέναι *fikN.* | 27. ἔργων] ἔργα *cf.* | 31. αὐτῆς *acefgikαNBH*^{b}, αὐτῇ *hi* (a sec. m.) *SVH.* | αὐτῆς *acefgikαNSB*, αὐτῇ *hVH.*

„ματαιότητος γεγονότας ἔρπειν ἄρχεσθαι, καὶ ὥσπερ ἀμεληθεῖσαν καὶ
„κεκοιμημένην πυρὰν ἀναζωπυρεμένων τῶν πυρσῶν μιγίστας πυρκαϊὰς
„ἀναπληρῶσαν, εὐθέως πρὸς τὴν ἡμετέραν εὐσέβειαν, ὥσπερ πρὸς μητρό-
„πολιν πασῶν θεοσεβειῶν, χωρίς τινος μελλήσεως κατέφυγεν, ἴασίν τινα
„καὶ βοήθειαν ἀπαιτοῦσα· ἥντινα διάνοιαν σωτηριώδη διὰ τὴν πίστιν τῆς 5
„ὑμετέρας θεοσεβείας τὸς θεὸς ὑμῖν ἐμβεβληκέναι δῆλόν ἐστιν· ἐκεῖνος
„τοιγαροῦν ἐκεῖνος ὁ ὕψιστος καὶ μέγιστος Ζεὺς, ὁ προκαθήμενος τῆς
„λαμπροτάτης ὑμῶν πόλεως, ὁ τὸς πατρῴους ὑμῶν θεὸς καὶ γυναῖκας
„καὶ τέκνα καὶ ἑστίαν καὶ οἴκους ἀπὸ πάσης ὀλεθρίας φθορᾶς ῥυόμενος,
„ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς τὸ σωτήριον ἐνέπνευσε βέλημα, ἐπιδεικνὺς καὶ 10
„ἐμφαίνων, ὅπως ἐξαίρετόν ἐστι καὶ λαμπρὸν καὶ σωτηριῶδες, μετὰ τῆ
„ὀφειλομένῃ σεβάσματος τῇ θρησκείᾳ καὶ ταῖς ἱεροθρησκίαις τῶν ἀθα-
8 „νάτων θεῶν προσιέναι. τίς γὰρ ἔτως ἀνόητος ἢ νῦ παντὸς ἀλλότριος
„εὑρεθῆναι δύναται, ὃς οὐκ αἴσθεται, τῇ φιλαγάθῳ τῶν θεῶν σπουδῇ
„συμβαίνειν, μήτε τὴν γῆν τὰ παραδιδόμενα αὐτῇ σπέρματα ἀρνεῖσθαι, 15
„τὴν τῶν γεωργῶν ἐλπίδα κενῇ προσδοκίᾳ σφάλλεσαν, μηδ' αὖ ἀσεβῆς
„πολέμε πρόσοψιν ἀνεπικωλύτως ἐπὶ γῆς στηρίζεσθαι, καὶ φθαρείσης
„τῆς τῆ ἐρανῆ εὐκρασίας αὐχμῶντα τὰ σώματα εἰς θάνατον κατασύρεσθαι,
„μηδὲ μὴν ἀμέτρων ἀνέμων πνεύμασι τὴν θάλασσαν κυμαίνεσαν κορυ-
„φῦσθαι, μηδέ γε καταιγίδας ἀπροσδοκήτες καταῤῥηγνυμένας ὀλέθριον 20
„χειμῶνα ἐπεγείρειν, ἔτι τοίνην μήτε τὴν τροφὴν ἁπάντων καὶ μητέρα
„γῆν, ἀπὸ τῶν κατωτάτω λαγόνων ἑαυτῆς ἐν φοβερῷ τρόμῳ καταδυο-
„μένην, μηδέ γε τὰ ἐπικείμενα ὄρη χασμάτων γινομένων καταδύεσθαι,
„ἅπερ πάντα καὶ τότων ἔτι χαλεπώτερα κακὰ πρὸ τότε πολλάκις γεγο-
9 „νέναι ἐδεὶς ἀγνοεῖ. καὶ ταῦτα σύμπαντα διὰ τὴν ὀλέθριον πλάνην τῆς 25
„ὑποκείνε ματαιότητος τῶν ἀθεμίτων ἐκείνων ἀνθρώπων ἐγίνετο, ἡνίκα
„κατὰ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐπεπόλαζε, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν τὰ πανταχῆ τῆς
10 „οἰκεμένης αἰσχύναις ἐπίεζε.“ τότοις μεθ' ἕτερα ἐπιλέγει· „ἐφοράτωσαν
„ἐν τοῖς πλατέσιν ἤδη πεδίοις ἀνθοῦντα τὰ λήϊα καὶ τοῖς ἀστάχυσιν
„ἐπικυμαίνοντα, καὶ τὰς λειμῶνας δι' εὐομβρίαν φυτοῖς καὶ ἄνθεσι λαμ- 30
„πομένας, καὶ τὴν τῆ ἀέρος κατάστασιν εὔκρατον καὶ πραοτάτην ἀπο-
11 „δοθεῖσαν· χαιρέτωσαν λοιπὸν ἅπαντες διὰ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας, ἱερερ-

---

1. post ματ. add. ἀρχηγὲς *fi* (a sec. m.) *Z*, om. *reliqui codd.* | post ἔρπειν add. καὶ *egik*, om. *abcdfhE*. | 6. ἐκεῖνος τοιγ. om. *V*. | 7. ἐκεῖνος post τοιγ. add. *C*, om. *H*. | 14. αἴσθεται *cfghikxBH*^{b}, αἰσθάνεται *aeSVH*. | 17. γῆς om. *h*. | 20. γε om. *h*. | 22. ἀναδυομένην conj. *V*^{a}. | 26. ἐκείνων ἀνθρ. *cfgikxB*, ἀνθρ. ἐκ. *aehSVH*. | 32. ἡμετέρας *eghikB*, ὑμετέρας *acfi* (a sec. m.) *SVH*.

„γίας τε καὶ τιμῆς τῆς τῷ δυνατωτάτῳ καὶ στερρροτάτῳ Ἄρεος δυνάμεως
„ἐξενμενισθείσης, καὶ διὰ τοῦτο τῆς εὐδιεστάτης εἰρήνης βεβαίως μεθ'
„ἡσυχίας ἀπολαύοντες ἠδυνέσθωσαν· καὶ ὅσοι τῆς τυφλῆς ἐκείνης πλάνης
„καὶ περιόδου παντάπασιν ἀποστάντες εἰς ὀρθὴν καὶ καλλίστην διάνοιαν
„ἐπανῆλθον, μειζόνως μὲν ἕν χαιρέτωσαν, ὡσὰν ἐκ χειμῶνος ἀπροσδο-
„κήτε ἢ νόσε βαρείας ἀποσπασθέντες, καὶ ἡδεῖαν εἰς τὸπιὸν ζωῆς ἀπό-
„λαυσιν καρπωσάμενοι. εἰ δὲ τῇ ἑκαράτῳ αὐτῶν ματαιότητι ἐπιμένοιεν, 12
„ἐν πολλῷ πόῤῥωθεν τῆς ὑμετέρας πόλεως καὶ περιχώρε, καθὼς ἠξιώ-
„σατε, ἀποχωρισθέντες ἐξελασθήτωσαν, ἵν' οὕτως, κατ' ἀκολουθίαν τῆς
„ἀξιοκαίνου ὑμῶν περὶ τοῦτο σπουδῆς, παντὸς μιάσματος καὶ ἀσεβείας
„ἀποχωρισθεῖσα ἡ ὑμετέρα πόλις κατὰ τὴν ἔμφυτον αὐτῇ πρόθεσιν μετὰ
„τῆ ὀφειλομένε σεβάσματος ταῖς τῶν ἀθανάτων θεῶν ἱερεργίαις ὑπακύοι.
„ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅσῳ προσφιλὴς ἡμῖν γέγονεν ἡ περὶ τέτε ἀξίωσις ὑμῶν, 13
„καὶ χωρὶς ψηφισμάτων καὶ χωρὶς δεήσεως αὐθαιρέτῳ βελήσει ἡ ἡμετέρα
„προθυμοτάτη φιλαγαθίαις ψυχὴ, ἐπιτρέπομεν τῇ ὑμετέρᾳ καθοσιώσει,
„ὁποίαν δ' ἂν βεληθῆτε μεγαλοδωρεὰν, ἀντὶ ταύτης ὑμῶν τῆς φιλοθέε
„προθέσεως αἰτῆσαι. καὶ ἤδη μὲν τοῦτο ποιεῖν καὶ λαβεῖν ἀξιώσατε· 14
„τεύξεσθε γὰρ αὐτῆς χωρίς τινος ὑπερθέσεως· ἥτις παρασχεθεῖσα τῇ
„ὑμετέρᾳ πόλει εἰς ἅπαντα τὸν αἰῶνα τῆς περὶ τὲς ἀθανάτες θεὲς φιλο-
„θέε εὐσεβείας παρέξει μαρτυρίαν, τῇ δὲ ὑμᾶς ἀξίων ἐπάθλων τετυχη-
„κέναι παρὰ τῆς ἡμετέρας φιλαγαθίας, ταύτης ὑμῶν ἕνεκεν τῆς τῷ βίῳ
„προαιρέσεως, νἱοῖς τε καὶ ἐκγόνοις ὑμετέροις ἐπιδειχθήσεται." ταῦτα 15
δὴ καθ' ἡμῶν κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν ἀνεστηλίτευτο, πάσης ἐλπίδος, τὸ
γᾶν ἐπ' ἀνθρώποις, ἀγαθῆς τὰ καθ' ἡμᾶς ἀποκλείοντα· ὡς, κατ' αὐτὸ
δὴ τὸ θεῖον ἐκεῖνο λόγιον, εἰ δυνατὸν, ἐπὶ τύτοις καὶ τὲς ἐκλεκτὲς αὐτὲς
σκανδαλίζεσθαι. ἤδη γέ τοι σχεδὸν τῆς παρὰ τοῖς πλείστοις ἀποψυχέσης 16
προσδοκίας, ἀθρόως καθ' ὁδὸν ἔτι σχεδὸν τὴν πορείαν ἕν τισι χώραις
διανυόντων τῶν τὴν προκειμένην γραφὴν καθ' ἡμῶν διακονεμένων, ὁ τῆς
ἰδίας ἐκκλησίας ὑπέρμαχος θεὸς, μονονουχὶ τὴν τοῦ τυράννου καθ' ἡμῶν
ἐπιστομίζων μεγαλαυχίαν, τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἐράνιον αὐτῷ συμμαχίαν ἐπε-
δείκνυτο.

---

1. *δυνάμεως* add. *acfE*, om. *eghik*. | 2. *εὐδιεστάτης cfxB*, *εὐδιεωτάτης aehikSV*, *εὐδιεστάτης gH*. | 9. *ἐξελασθήτωσαν bcdfg*, *ἐξελαθήτωσαν aehikE*. | 11. *κατὰ mvVZH*, *καὶ eghikB*, om. *acf*. | 12. *ὑπακύοι C*, *ὑπακῇ SH*. | 13. *ὅσῳ*] *ὡς* mavult V^a. | 15. *ἐπιτρέπωμεν c*. | 20. *τῷ δὲ*] *τῶν τε* conj. V^a, dum supplet *μαρτυρίαν*. | 25. *λόγιον* — Matth. 24, 24.

CAP. 8.

Περὶ τῶν κατὰ ταῦτα συμβεβηκότων ἐν λιμῷ καὶ λοιμῷ καὶ πολέμοις.

Οἱ μὲν ἦν ἐξ ἔθους ὄμβροι τε καὶ ὑετοὶ χειμαδίοι τῆς ὥρας ὑπαρχέσης τὴν ἐπὶ γῆς ἀνεῖχον συνήθη φοράν, λιμὸς δ' ἀδόκητος ἐπισκήπτει, καὶ λοιμὸς ἐπὶ τούτῳ, καί τινος ἑτέρᾳ νοσήματος — ἕλκος δὲ ἦν φερωνύμως τῷ πυρώδες ἔνεκεν ἄνθρακι προσαγορευόμενον — ἐπιφορά, ὃ καθ' ὅλων μὲν ἕρπον τῶν σωμάτων σφαλερὰς ἐνεποίει τοῖς πεπονθόσι κινδύνους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ὀφθαλμῶν διαφερόντως ἐπὶ πλεῖστον γενόμενον μυρίους ὅσους ἄνδρας ἅμα γυναιξὶ καὶ παισὶ πηρὰς ἀπειργάζετο.
2 τούτοις προσεπανίσταται τῷ τυράννῳ ὁ πρὸς Ἀρμενίους πόλεμος, ἄνδρας ἐξ ἀρχαίας φίλους τε καὶ συμμάχους Ῥωμαίων, οὓς καὶ αὐτοὺς Χριστιανοὺς ὄντας καὶ τὴν εἰς τὸ θεῖον εὐσέβειαν διὰ σπουδῆς ποιουμένους ὁ θεομισὴς εἰδώλοις θύειν καὶ δαίμοσιν ἐπαναγκάσαι πεπειραμένος ἐχθροὺς ἀντὶ φίλων
3 καὶ πολεμίους ἀντὶ συμμάχων κατεστήσατο. ἀθρόως δὴ ταῦτα πάντα ὑφ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν συρρεύσαντα καιρὸν τῆς τῶ τυράννῳ θρασύτητος τὴν κατὰ τῶ θείῳ μεγαλαυχίαν διήλεγξεν, ὅτι δὴ τῆς περὶ τὰ εἴδωλα αὐτῶ σπουδῆς καὶ τῆς καθ' ἡμῶν ἕνεκα πολιορκίας μὴ λιμὸν μηδὲ λοιμὸν μηδὲ μὴν πόλεμον ἐπὶ τῶν αὐτῶ συμβῆναι καιρῶν ἐθρασύνετο. ταῦτα δ' ἦν ὁμῶ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐπελθόντα καὶ τῆς αὐτῶ καταστροφῆς περιει-
4 λήφει τὰ προοίμια. αὐτὸς μὲν ἦν περὶ τὸν πρὸς Ἀρμενίους πόλεμον ἅμα τοῖς αὐτῶ στρατοπέδοις κατεπορεῖτο, τὰς δὲ λοιπὰς τῶν τὰς ὑπ' αὐτὸν πόλεις οἰκήτων δεινῶς ὁ λιμός τε ἅμα καὶ λοιμὸς κατεστρυχέτην, ὡς ἑνὸς μέτρα πυρῶν δισχιλίας καὶ πεντακοσίας Ἀττικὰς ἀντικαταλλάττεσθαι.
5 μυρίοι μὲν ἦν ἐτύγχανον οἱ κατὰ πόλεις θνήσκοντες, πλείους δὲ τούτων οἱ κατ' ἀγρούς τε καὶ κώμας, ὡς ἤδη καὶ τὰς πάλαι τῶν ἀγροίκων κολυ-
ἀνδρας ἀπογραφὰς μικρῶ δεῖν παντελῆ παθεῖν ἐξάλειψιν, ἀθρόως σχεδὸν
6 ἁπάντων ἐνδείᾳ τροφῆς καὶ λοιμώδει νόσῳ διεφθαρμένων. τινὲς μὲν ἦν τὰ ἑαυτῶν φίλτατα βραχυτάτης τροφῆς τοῖς εὐπορωτέροις ἀπεμπολᾶν ἠξίουν, ἄλλοι δὲ τὰς κτήσεις κατὰ βραχὺ διαπιπράσκοντες εἰς ἐσχάτην ἐνδείας ἀπορίαν ἦλαυνον· ἤδη δέ τινες σμικρὰ χόρτα διαμασώμενοι σκαράγματα, καί τινας ἀναίδην φθοροποιὰς ἐσθίοντες πόας, τὴν τῶν σω-
7 μάτων ἕξιν λυμαινόμενοι διώλλυντο. καὶ γυναίων δὲ τῶν κατὰ πόλεις

---

6. post ὃ add. καὶ *efgikmN*, om. *achN*. | 7. ἕρπον *acf*, ἔρπων *SVH*. | 16. ὅτι] ὅτε mavult *Va*. | 17. μηδὲ μὴν] μὴ μὴν *h*. | 28. ἀπεμπολᾶν *cfgikB*, ἀπεμπωλεῖν *achSV*, ἀπεμπολεῖν *i* (a sec. man.) *H*. | 30. διαμασώμενοι *cfkik SVB*, διαμασσώμενοι *egZH*. | 31. ἀνέδην *gik*. | 32. λυμαινόμενοι *egikB*, λυμαινόμενα *acfhSVH*.

εὐγενεῖδων τινὲς, εἰς ἀναίσχυντον ἀνάγκην πρὸς τῆς ἀπορίας ἐλασθεῖσαι, μεταιτεῖν ἐπὶ τῶν ἀγορῶν προεληλύθεσαν, τῆς πάλαι ἐλευθερίᾳ τροφῆς ὑπόδειγμα διὰ τῆς περὶ τὸ πρόσωπον αἰδοῦς καὶ τῆς ἀμφὶ τὴν περιβολὴν κοσμιότητος ὑποφαίνουσαι. καὶ οἱ μὲν ἀπεσκληκότες ὥσπερ εἴδωλα νεκρὰ 8
ὧδε κἀκεῖσε ψυχορραγοῦντες, ἐνσειόμενοί τε καὶ περιολισθαίνοντες ὑπ' ἀδυναμίας τῷ στῆναι, κατέπιπτον ἐν μέσαις ταῖς πλατείαις, πρηνεῖς δ' ἡπλωμένοι ὀρέξαι σφίσι μικρὸν τρύφος ἄρτου κατηντιβόλουν, καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς ἐσχάταις ἔχοντες ἀναπνοαῖς πεινῆν ἐπεβόων, πρὸς μόνην ταύτην τὴν ὀδυνηροτάτην φωνὴν εὐσθενεῖς καθιστάμενοι· οἱ δὲ τὴν πληθὺν τῶν 9
αἰτούντων καταπληττόμενοι, ὅσοι τῶν εὐπορωτέρων ἐδόκουν εἶναι, μετὰ τὸ μυρία παρασχεῖν εἰς ἀπηνῆ λοιπὸν καὶ ἄτεγκτον ἐχώρουν διάθεσιν, τὰ αὐτὰ τοῖς αἰτοῦσιν ὅσον ὔπω καὶ αὐτοὶ πείσεσθαι προσδοκῶντες, ὥστ' ἤδη κατὰ μέσας ἀγορὰς καὶ στενωπὸς νεκρὰ καὶ γυμνὰ σώματα ἐφ' ἡμέραις πλείοσιν ἄταφα διερριμμένα θέαν τοῖς ὁρῶσιν οἰκτροτάτην παρέχεσθαι.
ἤδη γέ τοι καὶ κυνῶν τινὲς ἐγίνοντο βορά, δι' ἣν μάλιστα αἰτίαν οἱ 10
ζῶντες ἐπὶ τὴν κυνοκτονίαν ἐτράποντο, δέει τῷ μὴ λυσσήσαντας ἀνθρωποφαγίαν ἐργάσασθαι. οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ ὁ λοιμὸς πάντας οἴκους καὶ 11
γενεὰς ἐπεβόσκετο, μάλιστα δ' ἃς ὁ λιμὸς διὰ τὸ εὐπορεῖν τροφῶν ἐχ οἷός τε ἦν ἐκτρίψαι. οἱ γ' ἔν ἐν περισσίαις, ἄρχοντες καὶ ἡγεμόνες καὶ
μυρίοι τῶν ἐν τέλει, ὥσπερ ἐπίτηδες τῇ λοιμώδει νόσῳ πρὸς τῷ λιμῷ καταλελειμμένοι, ὀξεῖαν καὶ ὠκυτάτην ὑπέμενον τελευτήν· πάντα δ' ἔν οἰμωγῶν ἦν ἀνάπλεα, κατὰ πάντας τε στενωπὸς, ἀγοράς τε καὶ πλατείας ἐδ' ἦν ἄλλο τι θεωρεῖν, ἢ θρήνους μετὰ τῶν συνήθων· αὐτοῖς αὐλῶν τε καὶ κτύπων. τοῦτον δὴ τὸν τρόπον δυσὶν ὅπλοις τοῖς προδεδηλωμένοις 12
λοιμῷ τε ὁμῷ καὶ λιμῷ στρατεύσας ὁ θάνατος, ὅλας ἐν ὀλίγῳ γενεὰς ἐνεμήθη, ὡς ὁρᾶν ἤδη δυεῖν καὶ τριῶν σώματα νεκρῶν ὑπὸ μίαν ἐκφορὰν προκομιζόμενα. τοιαῦτα τῆς Μαξιμίνου μεγαλαυχίας καὶ τῶν κατὰ πόλεις 13
καθ' ἡμῶν ψηφισμάτων τἀπίχειρα ἦν, ὅτε καὶ τῆς Χριστιανῶν περὶ πάντα σεβῆς τε καὶ εὐσεβείας πᾶσιν ἔθνεσιν διάδηλα κατέστη τὰ τεκμήρια. μόνοι γὰρ ἐν τηλικαύτῃ κακῶν περιστάσει τὸ συμπαθὲς καὶ φιλάν- 14
θρωπον ἔργοις αὐτοῖς ἐπιδεικνύμενοι, διὰ πάσης ἡμέρας οἱ μὲν τῇ τῶν θνησκόντων (μυριάδες δ' ἦσαν, οἷς ἔστις ἦν ὁ ἐπιμελησόμενος) κηδείᾳ τε καὶ ταφῇ προσκαρτέρουν, οἱ δὲ τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν πρὸς τῷ λιμῷ κατατρυχομένων τὴν πληθὺν ὑπὸ μίαν σύνοψιν ἀθροίζοντες, ἄρτους διέ-

---

1. ἐλασθεῖσαι *C*, ἐλαθεῖσαι *S*. | 12. πείθεσθαι *c*. | 25. λοιμῷ — λιμῷ *df* probante V^a. | 29. πάντα] πάντας *v* V^a *Z*.

νεμον τοῖς πᾶσιν, ὡς περιβόητον εἰς πάντας ἀνθρώπους καταστῆναι τὸ πρᾶγμα, θεόν τε τῶν Χριστιανῶν δοξάζειν, εὐσεβεῖς τε καὶ μόνους θεοσεβεῖς τότε ἀληθῶς, πρὸς αὐτῶν ἐλεγχθέντας τῶν πραγμάτων, ὁμολογεῖν. ἐφ' οἷς τῶτον ἐπιτελεσμένοις τὸν τρόπον ὁ μέγας καὶ ἐράνιος Χριστιανῶν ὑπέρμαχος θεὸς τὴν κατὰ πάντων ἀνθρώπων διὰ τῶν δεδηλωμένων ἐπιδειξάμενος ἀπειλὴν καὶ ἀγανάκτησιν ἀνθ' ὧν εἰς ἡμᾶς ὑπερβαλλόντως ἐνεδείξαντο, τὴν εὐμενῆ καὶ φαιδρὰν τῆς αὐτῦ περὶ ἡμᾶς προνοίας αὖθις ἡμῖν αὐγὴν ἀπεδίδου, ὡς ἐν βαθεῖ σκότῳ παραδοξότατα φῶς ἡμῖν ἐξ αὐτῦ καταλάμπων εἰρήνης, ἐκφανές τε τοῖς πᾶσι καθιστὰς, θεὸν αὐτὸν τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπίσκοπον διὰ παντὸς γεγονέναι πραγμάτων, μαστίζοντα μὲν καὶ διὰ τῶν περιστάσεων κατὰ καιρὸν ἐπιστρέφοντα τὸν αὐτῦ λαὸν, πάλιν δ' αὖ μετὰ τὴν αὐτάρκη παιδείαν ἵλεων καὶ εὐμενῆ τοῖς εἰς αὐτὸν τὰς ἐλπίδας ἔχουσιν ἀναφαινόμενον.

CAP. 9.

Περὶ τῆς τῶν θεοφιλῶν βασιλέων νίκης.

(Nic. H. E. VII, 29—31.)

1 Οὕτω δὴ Κωνσταντίνε, ὃν βασιλέα ἐκ βασιλέως, εὐσεβῆ τε ἐξ εὐσεβεστάτε καὶ πάντα σωφρονεστάτε γεγονέναι προειρήκαμεν, Λικιννίε τε τε μετ' αὐτὸν, συνέσει καὶ εὐσεβείᾳ τετιμημένων, πρὸς τῦ παμβασιλέως θεῦ τε τῶν ὅλων καὶ σωτῆρος δύο θεοφιλῶν κατὰ τῶν δύο δυσσεβεστάτων τυράννων ἀνεγηγερμένων, πολέμε τε νόμῳ παραταξαμένων, θεῦ συμμαχῦντος αὐτοῖς, παραδοξότατα πίπτει μὲν ἐπὶ Ῥώμης ὑπὸ Κωνσταντίνε Μαξέντιος, ὁ δ' ἐπ' ἀνατολῆς οὐ πολὺν ἐπιζήσας ἐκείνῳ χρόνον αἰσχίστῳ καὶ αὐτὸς ὑπὸ Λικιννίε, ἔπω μανέντος τότε, καταστρέφει θα-
2 νάτῳ. πρότερός γε μὴν ὁ καὶ τιμῇ καὶ τάξει τῆς βασιλείας πρῶτος Κωνσταντῖνος, τῶν ἐπὶ Ῥώμης κατατυραννεμένων φειδῶ λαβὼν, θεὸν τὸν ἐράνιον, τόν τε τέτε λόγον, αὐτὸν δὴ τὸν πάντων σωτῆρα Ἰησῦν Χριστὸν σύμμαχον δι' εὐχῶν ἐπικαλεσάμενος, πρόεισι παντρατιᾷ, Ῥωμαίοις
3 τὰ τῆς ἐκ προγόνων ἐλευθερίας προμνώμενος. Μαξεντίε δῆτα μᾶλλον ταῖς

---

8. *ἀπεδίδε*] *ἐπεδίδε h.* | 12. *δ'*] *τ'* volgo. | 18. *Λικιννίε — τετιμημένων* add. *bcdfgikVHB*, om. *aehS.* | 20. *δύο θεοφ.* add. *bcdfikVHB*, om. *aehS.* | *δύο* add. *cgikVHB*, om. *aefhS.* | 21. *ἀνεγηγερμένων bcdefgikVHB*, *ἀνεγηγερμένε ahS.* „hinc patet hujus loci depravatio: soli enim *ah ἀνεγηγερμένων* in *ἀνεγηγερμένε* immutaverunt, *e* vero, qui et ipse Licinii nomen expunxit, pluralem *ἀνεγηγερμένων* incaute retinuit.“ *Burton.* | *παραταξαμένων*] *παραταξαμένε aeS*: sed in *h* exstat *παραταξαμένων.* | 22. *αὐτοῖς*] *αὐτῷ aehS.* | *Κωνσταντῖνον eh.* | 23. *ἐπ'*] *ἀπ' c.* | 24. post *θανάτῳ* add. *τέλος h.*

κατὰ γοητείαν μηχαναῖς, ἢ τῇ τῶν ὑπηκόων ἐπιθαρσῆντος εὐνοίᾳ, προελθεῖν γε μὴν ἐθ' ὅσον πυλῶν τῆ ἄστεος ἐπιτολμῶντος, ὁπλιτῶν δ' ἀνηρίθμῳ πλήθει καὶ στρατοπέδων λόχοις μυρίοις πάντα τόπον καὶ χώραν καὶ πόλιν, ὅση τις ἐν κύκλῳ τῆς Ῥωμαίων καὶ Ἰταλίας ἀπάσης ὑπ' αὐτῷ δεδέλωτο, φραξαμένη, ὁ τῆς ἐκ θεῆ συμμαχίας ἀνημμένος βασιλεὺς ἐπιὼν πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ τῆ τυράννε παρατάξει, εὖ μάλα τε πάσας εἱλὼν, πρόσισιν ἐπὶ πλεῖστον ὅσον τῆς Ἰταλίας, ἤδη τε αὐτῆς Ῥώμης ἄγχιστα ἦν· εἶθ' ὡς μὴ τῆ τυράννε χάριν Ῥωμαίοις πολεμεῖν ἀναγκάζοιτο, θεὸς αὐτὸς δεσμοῖς τισὶν ὥσπερ τὸν τύραννον ποῤῥωτάτω πυλῶν ἐξέλκει, καὶ τὰ πάλαι δὴ κατὰ ἀσεβῶν ὡς ἐν μύθου λόγῳ παρὰ τοῖς πλείστοις ἀπιστέμενα, πιστά γε μὴν πιστοῖς ἐν ἱεραῖς βίβλοις ἐστηλιτευμένα, αὐτῇ ἐναργείᾳ πᾶσιν ἁπλῶς εἰπεῖν πιστοῖς καὶ ἀπίστοις, ὀφθαλμοῖς τὰ παράδοξα παρειληφόσιν ἐπιστώσατο. ὥσπερ ἓν ἐκ αὐτῆ Μωϋσέως καὶ τῆ πάλαι θεοσεβῆς Ἑβραίων γένες „ἅρματα Φαραὼ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔῤῥιψεν εἰς θάλασσαν, ἐπιλέκτους ἀναβάτας τριστάτας κατεπόντισεν ἐν θαλάσσῃ ἐρυθρᾷ, πόντῳ ἐκάλυψεν αὐτούς," κατὰ τὰ αὐτὰ δὴ καὶ Μαξέντιος οἵ τε ἀμφ' αὐτὸν ὁπλῖται καὶ δορυφόροι „ἔδυσαν εἰς βυθὸν ὡσεὶ λίθος," ὁπηνίκα νῶτα δοὺς τῇ ἐκ θεοῦ μετὰ Κωνσταντίνου δυνάμει τὸν πρὸ τῆς πορείας διῆει ποταμόν, ὃν αὐτὸς ἀκάφεσι ζεύξας καὶ εὖ μάλα γεφυρώσας μηχανὴν ὀλέθρε καθ' ἑαυτῆ συνεστήσατο. ἐφ' ᾧ ἦν ἂν εἰπεῖν· „λάκκον ὤρυξε καὶ ἀνέσκαψεν αὐτὸν, καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον ὃν εἰργάσατο. ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτῆ εἰς κεφαλὴν αὐτῆ, καὶ ἐπὶ κορυφὴν αὐτοῦ ἡ ἀδικία αὐτοῦ καταβήσεται." ταύτῃ δῆτα τοῦ ἐπὶ τῆ ποταμῆ ζεύγματος διαλυθέντος, ὑφιζάνει μὲν ἡ διάβασις, χωρεῖ δ' ἀθρόως αὖτανδρα κατὰ τὸ βυθὸ τὰ σκάφη, καὶ αὐτός γε πρῶτος ὁ δυσσεβέστατος, εἶτα δὲ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν ὑπασπισταὶ, ἢ τὰ θεῖα προαναφωνεῖ λόγια „ἔδυσαν ὡσεὶ μόλυβδος ἐν ὕδατι σφοδρῷ·" ὥστε εἰκότως εἰ μὴ λόγοις, ἔργοις δ' ἦν ὁμοίως τοῖς ἀμφὶ τὸν μέγαν θεράποντα Μωϋσέα, τὰς παρὰ θεῆ τὴν νίκην ἀραμένες αὐτὰ δὴ τὰ κατὰ τὰ πάλαι δυσσεβῆς τυράννε ὦδέ πως ἀνυμνεῖν καὶ λέγειν· „ᾄσωμεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔῤῥιψεν εἰς θάλασσαν· βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς μὲ κύριος ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν·" καί· „τίς

---

1. τῇ om. *h*. | 12. ἐναργείᾳ *cfik*, ἐνεργείᾳ *aeghE*. | 14. ἅρματα — Exod. 15, 4. | 16. πόντος *aehi*. | 21. ἦν om. *c*. | λάκκον — Ps. 7, 16. | 27. ἔδυσαν — Exod. 15, 10. | μόλυβδος *aceghE*, μόλιβδος *fikxN*. | 30. ᾄσωμεν — Exod. 15, 1. | 32. με κύριος add. *cfghikVHB*, om. *abdex Eus.* (vit. Const. I, 38.) *N LXX S.*

ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς, κύριε, τίς ὅμοιός σοι; δεδοξασμένος ἐν ἁγίοις, θαυ-
9 μαστὸς ἐν δόξαις, ποιῶν τέρατα.“ ταῦτά τε καὶ ὅσα τούτοις ἀδελφά τε
καὶ ἐμφερῆ Κωνσταντῖνος τῷ παναγεμόνι καὶ τῆς νίκης αἰτίῳ θεῷ αὐ-
τοῖς ἔργοις ἀνυμνήσας, ἐπὶ Ῥώμης μετ' ἐπινικίων εἰσήλασε, πάντων
ἀθρόως αὐτὸν ἅμα κομιδῇ νηπίοις καὶ γυναιξὶ, τῶν τε ἀπὸ τῆς συγ- 5
κλήτου βουλῆς καὶ τῶν ἄλλων διασημοτάτων σὺν παντὶ δήμῳ Ῥωμαίων
φαιδροῖς ὄμμασιν, αὐταῖς ψυχαῖς, οἷα λυτρωτὴν, σωτῆρά τε καὶ εὐερ-
10 γέτην μετ' εὐφημιῶν καὶ ἁπλήστε χαρᾶς ὑποδεχομένων. ὁ δ' ὥσπερ ἔμ-
φυτον τὴν εἰς θεὸν εὐσέβειαν κεκτημένος, μηδ' ὅλως ἐπὶ ταῖς βοαῖς ὑπο-
σαλευόμενος, μηδ' ἐπαιρόμενος τοῖς ἐπαίνοις, εὖ μάλα τῆς ἐκ θεοῦ 10
συναισθόμενος βοηθείας, αὐτίκα τῷ σωτηρίῳ τρόπαιον πάθος ὑπὸ χεῖρα
ἰδίας εἰκόνος ἀνατεθῆναι προστάττει· καὶ δὴ τὸ σωτήριον τοῦ σταυροῦ
σημεῖον ἐπὶ τῇ δεξιᾷ κατέχοντα αὐτὸν ἐν τῷ μάλιστα τῶν ἐπὶ Ῥώμης
δεδημοσιευμένῳ τόπῳ στήσαντες, αὐτὴν δὴ ταύτην ὑπογραφὴν ἐντάξαι
11 ῥήμασιν αὐτοῖς τῇ Ῥωμαίων ἐγκελεύεται φωνῇ· „τούτῳ τῷ σωτηριώ- 15
δει σημείῳ, τῷ ἀληθινῷ ἐλέγχῳ τῆς ἀνδρείας, τὴν πόλιν ὑμῶν ἀπὸ ζυγῷ
τῷ τυράννῳ διασωθεῖσαν ἠλευθέρωσα· ἔτι μὴν καὶ τὴν σύγκλητον καὶ τὸν
δῆμον Ῥωμαίων τῇ ἀρχαίᾳ ἐπιφανείᾳ καὶ τῇ λαμπρότητι ἐλευθερώσας ἀπο-
12 κατέστησα.“ καὶ δὴ ἐπὶ τούτοις αὐτός τε Κωνσταντῖνος καὶ σὺν αὐτῷ βασιλεὺς 20
Λικίννιος (ἅπερ τότε ἐφ' ἧ ὕστερον ἐκπέπτωκε μανίαν τὴν διάνοιαν ἐκ-
τραπεὶς) θεὸν τὸν τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων αὐτοῖς αἴτιον εὐμενίσαντες ἅμφω,
μᾷ βουλῇ καὶ γνώμῃ νόμον ὑπὲρ Χριστιανῶν τελεώτατον πληρέστατα
διατυποῦνται, καὶ τῶν πεπραγμένων εἰς αὐτὸς ἐκ θεᾶ τὰ παράδοξα, τά
τε τῆς κατὰ τῶ τυράννε νίκης, καὶ τὸν νόμον αὐτὸν Μαξιμίνῳ τῶν ἐπ' 25
ἀνατολῆς ἐθνῶν ἔτι δυναστεύοντι, φιλίαν τε πρὸς αὐτὸς ὑποκοριζομένῳ,
13 διαπέμπονται. ὁ δ' οἷα τύραννος περιαλγὴς ἐφ' οἷς ἔγνω γεγενημένοις,
εἶτα μὴ δοκεῖν ἑτέροις εἶξαι βιαλόμενος, μηδ' αὖ παρεκθέσθαι τὸ κελευσθὲν
δέει τῶν προστεταχότων, ὡςὰν ἐξ ἰδίας αὐθεντίας τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἡγε-
μόσι τᾶτο πρῶτον ὑπὲρ Χριστιανῶν ἐπάναγκες διαχαράττει τὸ γράμμα, 30
τὰ μηδέπω ποτὲ πρὸς αὐτᾶ πεπραγμένα ἐπιπλάστως αὐτὸς καθ' ἑαυτᾶ
ψευδόμενος.

---

2. τε *cf Eus.* (vit. Const. I, 39.), γε *ahSVH*, om. *egikB*. | 11. συναισθόμενος *bcdfhikxVB*, συνηισθημένος *aeg Eus.* (vit. Const. I, 39.) *SH*. | ὑπὸ χεῖρα] ὑπὲρ χεῖρα conj. V^a, ὑποχείριον H^a. | 12. τῷ σταυρῷ om. *h*. | 13. τῇ om. *h*. | 14. δεδημοσιευμένῳ *acfgikNSVH*, διδημοσιευμένων *ehB*. | τόπων *h*. | στήσαντες] fort. leg. στήσαντας. | 16. ἀνδρείας *cfx*, ἀνδρίας volgo. | 24. τῶν *aeghE*, τῷ *cfik*. | 28. αὐθεντίας *cfix*, αὐτενθείας volgo.

Ἀντίγραφον ἑρμηνείας ἐπιστολῆς τοῦ τυράννου Μαξιμίνου.

„Ἰόβιος Μαξιμῖνος σεβαστὸς Σαβίνῳ. καὶ παρὰ τῇ σῇ στιβαρό- 1
„τητι καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις φανερὸν εἶναι πέποιθα, τὰς δεσπότας
„ἡμῶν Διοκλητιανὸν καὶ Μαξιμιανὸν, τοὺς ἡμετέρους πατέρας, ἡνίκα συνεῖ-
„δον σχεδὸν ἅπαντας ἀνθρώπους, καταλειφθείσης τῆς τῶν θεῶν θρησκείας,
„τῷ ἔθνει τῶν Χριστιανῶν ἑαυτοὺς συμμεμιχότας, ὀρθῶς διατεταχέναι,
„πάντας ἀνθρώπους τοὺς ἀπὸ τῆς τῶν αὐτῶν θεῶν τῶν ἀθανάτων θρη-
„σκείας ἀναχωρήσαντας προδήλῳ κολάσει καὶ τιμωρίᾳ εἰς τὴν θρησκείαν
„τῶν θεῶν ἀνακληθῆναι. ἀλλ' ὅτε ἐγὼ εὐτυχῶς τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἀνα- 2
„τολὴν παρεγενόμην, καὶ ἔγνων, εἴς τινας τόπους πλείστους τῶν ἀνθρώπων
„τὰ δημόσια ὠφελεῖν δυναμένους ὑπὸ τῶν δικαστῶν διὰ τὴν προειρημένην
„αἰτίαν ἐξορίζεσθαι, ἑκάστῳ τῶν δικαστῶν ἐντολὰς δέδωκα, ὥστε μηδένα
„τούτων τῶν λοιπῶν προσφέρεσθαι τοῖς ἐπαρχιώταις ἀπηνῶς, ἀλλὰ μᾶλλον
„κολακείᾳ καὶ προτροπαῖς πρὸς τὴν τῶν θεῶν θρησκείαν αὐτοὺς ἀνακαλεῖν.
„τηνικαῦτα ἦν ὅτε ἀκολούθως τῇ κελεύσει τῇ ἐμῇ ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἐφυ- 3
„λάττετο τὰ προστεταγμένα, συνέβαινε μηδένα ἐκ τῶν τῆς ἀνατολῆς μερῶν
„μήτε ἐξόριστον μήτε ἐνύβριστον γενέσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τοῦ μὴ
„βαρέως κατ' αὐτῶν τι γίνεσθαι εἰς τὴν τῶν θεῶν θρησκείαν ἀνα-
„κεκλῆσθαι. μετὰ δὲ ταῦτα, ὅτε τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ εὐτυχῶς ἐπέβην 4
„εἰς τὴν Νικομήδειαν κἀκεῖ διετέλουν, παρεγένοντο πολῖται τῆς αὐτῆς
„πόλεως πρός με ἅμα μετὰ τῶν ξοάνων τῶν θεῶν, μειζόνως δεόμενοι,
„ἵνα παντὶ τρόπῳ τὸ τοιοῦτον ἔθνος μηδαμῶς ἐπιτρέποιτο ἐν τῇ αὐτῶν
„πατρίδι οἰκεῖν. ἀλλ' ὅτε ἔγνων πλείστους τῆς αὐτῆς θρησκείας ἄνδρας 5
„ἐν αὐτοῖς τοῖς μέρεσιν οἰκεῖν, ἅτως αὐτοῖς τὰς ἀποκρίσεις ἀπένειμον,
„ὅτι τῇ μὲν αἰτήσει αὐτῶν ἀσμένως χάριν ἔσχηκα, ἀλλ' οὐ παρὰ πάν-
„των τοῦτο αἰτηθὲν κατεῖδον· εἰ μὲν ἦν τινὲς εἶεν τῇ αὐτῇ δεισιδαιμονίᾳ
„διαμένοντες, ἅτως ἕνα ἕκαστον ἐν τῇ ἰδίᾳ προαιρέσει τὴν βούλησιν ἔχειν,
„καὶ εἰ βούλοιντο τὴν τῶν θεῶν θρησκείαν ἐπιγινώσκειν. ὅμως καὶ τοῖς 6
„τῆς αὐτῆς πόλεως Νικομηδεῦσι, καὶ ταῖς λοιπαῖς πόλεσιν, αἳ καὶ αὐταὶ
„εἰς τοσοῦτον τὴν ὁμοίαν αἴτησιν περισπουδάστως πρός με πεποιήκασιν,
„δηλονότι ἵνα μηδὲ εἷς τῶν Χριστιανῶν ταῖς πόλεσιν ἐνοικοίη, ἀνάγκην
„ἔσχον προσφιλῶς ἀποκρίνασθαι, ὅτι δὴ αὐτὸ τοῦτο καὶ οἱ ἀρχαῖοι
„αὐτοκράτορες πάντες διεφύλαξαν, καὶ αὐτοῖς τοῖς θεοῖς, δι' ὧς πάντες
„ἄνθρωποι καὶ αὐτὴ ἡ τῶν δημοσίων διοίκησις συνίσταται, ἤρεσεν ἦν,
„ὥστε τὴν τοσαύτην αἴτησιν, ἣν ὑπὲρ τῆς θρησκείας τοῦ θείου αὐτῶν

9. *ἀνακληθῆναι cf.* | 14. *κολακείᾳ cgikxNB, κολακείαις aefhSVH.* | 18. *τὸ om. efgxB.* | 34. *ἦν*] *νῦν* conj. *Va.*

7 „ἀναφέρεσι, βεβαιώσαιμι. τοιγαροῦν εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ τῇ σῇ καθο-
„σιώσει πρὸ τέτε τῆ χρόνε διὰ γραμμάτων ἐπέσταλται, καὶ δι' ἐντολῶν
„ὁμοίως κεκέλευσται, ἵνα μὴ κατὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν τὸ τοιοῦτον ἔθος
„διαφυλάξαι ἐπιμεληθέντων μηδὲν τραχέως, ἀλλὰ ἀνεξικάκως καὶ συμ-
„μέτρως συμπεριφέροιντο αὐτοῖς, ὅμως ἵνα μήτε ὑπὸ τῶν βενεφικιαλίων, 5
„μήτε ὑπ' ἄλλων τῶν τυχόντων ὕβρεις μηδὲ σεισμὸς ὑπομένοιεν, ἀκό-
„λεθον ἐνόμισα, καὶ τέτοις τοῖς γράμμασι τὴν σὴν στιβαρότητα ὑπο-
„μνῆσαι, ὅπως ταῖς κολακείαις καὶ ταῖς προτροπαῖς μᾶλλον τὴν τῶν
8 „θεῶν ἐπιμέλειαν τὲς ἡμετέρες ἐπαρχιώτας ποιήσειας ἐπιγινώσκειν. ὅθεν
„εἴ τις τῇ αὐτῆ προαιρέσει τὴν θρησκείαν τῶν θεῶν ἐπιγνωστέον προσ- 10
„λάβοι, τέτες ὑποδέξασθαι προσήκει, εἰ δέ τινες τῇ ἰδίᾳ θρησκείᾳ ἀκο-
9 „λεθεῖν βέλοιντο, ἐν τῇ αὐτῶν ἐξεσίᾳ καταλίποις. διόπερ ἡ σὴ καθο-
„σίωσις τὸ ἐπιτραπέν σοι διαφυλάττειν ὀφείλει, καὶ μηδενὶ ἐξεσία δοθῇ,
„ὥστε τὲς ἡμετέρες ἐπαρχιώτας ὕβρεσι καὶ σεισμοῖς ἐπιτρῖψαι, ὁπότε,
„ὥσπερ προγέγραπται, ταῖς προτροπαῖς μᾶλλον καὶ ταῖς κολακείαις 15
„πρὸς τὴν τῶν θεῶν θρησκείαν τὲς ἡμετέρους ἐπαρχιώτας προσήκει
„ἀνακαλεῖν. ἵνα δὲ αὕτη ἡμῶν ἡ κέλευσις εἰς γνῶσιν πάντων τῶν ἐπαρ-
„χιωτῶν τῶν ἡμετέρων ἔλθῃ, διατάγματι ὑπὸ σῆ προτεθέντι τὸ κεκε-
10 „λευσμένον ὀφείλεις δηλῶσαι." ταῦθ' ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐκβεβιασμένος,
ἀλλ' οὐ κατὰ γνώμην τὴν αὐτῆ διακελευσάμενος, ἐκέτ' ἀληθὴς ἐδ' ἀξιό- 20
πιστος παρὰ τοῖς πᾶσιν ἦν, τῆς πρόσθεν ἤδη μετὰ τὴν ὁμοίαν συγχώ-
11 ρησιν παλιμβόλε καὶ διεψευσμένης αὐτῆ γνώμης ἕνεκα. ἔκεν ἐτόλμα τις
τῶν ἡμετέρων σύνοδον συγκροτεῖν, ἐδ' ἑαυτὸν ἐν φανερῷ καταστήσασθαι,
ὅτι μηδὲ τοῦτ' ἤθελεν αὐτῷ τὸ γράμμα, αὐτὸ μόνον τὸ ἀνεπηρέαστον
ἡμῖν ἐπιτρέπον φυλάττεσθαι, οὐ μὴν συνόδες ἐπικελεῦον ποιεῖσθαι, ἐδ' 25
οἴκους ἐκκλησιῶν οἰκοδομεῖν, οὐδ' ἄλλο τι τῶν συνήθων ἡμῖν διαπράτ-
12 τεσθαι. καίτοι γε ταῦθ' οἱ τῆς εἰρήνης καὶ εὐσεβείας προήγοροι Κων-
σταντῖνος καὶ Λικίννιος αὐτῷ τε ἐπιτρέπειν ἐπεστάλκεσαν, καὶ τοῖς ὑπ'
αὐτὲς ἅπασι διὰ προγραμμάτων καὶ νόμων συγκεχωρήκεσαν. οὐ μὴν ὁ
δυσσεβέστατος ταύτῃ ἐνδῶναι προήρητο, εἰ μὴ ὅτε πρὸς τῆς θείας συνε- 30
λαθεὶς δίκης ὕστατόν γε ἄκων ἐπὶ τέτ' ἦχθη.

---

3. ἔθνος *acefhixNSVB*, ἔθος *gkV*[a]*ZH*. Scripturam ἔθνος etiam Keimius (Annal. Theol. Tub. Vol. XI. 1852. p. 230) defendit, coll. H. E. IX, 1. p. 339, 7.: εἴ τις τῶν Χριστιανῶν τῆ ἰδίᾳ ἔθνες τὴν θρησκείαν κτλ. IX, 9. p. 351, 6.: τῷ ἔθνει τῶν Χριστιανῶν. Ib. p. 351, 22.: τὸ τοιῶτον ἔθνος. IX, 10. p. 354, 28., ubi τῷ τοιέτῳ ἔθνει legit Rufinus. | 6. μηδὲ] μήτε volgo. | 12. καταλίποις *acefhxE*, καταλείποις *egik*, καταλείπειν *NV*[a]. | 23. ἑαυτὸν *cgi* (a sec. m.) *k*, αὐτὸν *aefhiE*. | 27. καὶ εὐσ. πρ. *cfghikxB*, πρ. καὶ εὐσ. *aeSVH*. | Κωνστ. καὶ Λικ. om. *eh*. | 30. συνελαθεὶς] συνελασθεὶς *bdfHZ*.

CAP. 10.

Περὶ τῆς τῶν τυράννων καταστροφῆς τοῦ βίου, καὶ οἵαις ἐχρήσαντο πρὸ τῆς τελευτῆς φωναῖς.

(Nic. H. E. VII, 37. 38.)

Ἐκπεριῆλθε δ' αὐτὸν τοιαύτη τις αἰτία· τὸ μέγεθος τῆς οὐ κατ' ἀξίαν ἐπιτραπείσης ἡγεμονίας αὐτῷ μηκέθ' οἷός τε φέρειν, ἀλλὰ δι' ἀπειρίαν σώφρονος καὶ βασιλικοῦ λογισμοῦ ἀπειροκάλως τοῖς πράγμασιν ἐγχειρῶν, ἐπὶ πᾶσίν τε ὑπερηφανίας μεγαλαυχίᾳ τὴν ψυχὴν ἀλόγως ἀρθείς, ἤδη καὶ κατὰ τῶν τῆς βασιλείας κοινωνῶν, τὰ πάντα αὐτῇ διαφερόντων γένει καὶ τροφῇ καὶ παιδείᾳ, ἀξιώματί τε καὶ συνέσει, καὶ τῷ γε πάντων κορυφαιοτάτῳ, σωφροσύνῃ καὶ τῇ περὶ τὸν ἀληθῆ θεὸν εὐσεβείᾳ, τολμᾶν ὥρμητο θρασυνέσθαι, καὶ πρῶτον ἑαυτὸν ταῖς τιμαῖς ἀναγορεύειν. ἐπιτείνας δὲ εἰς ἀπόνοιαν τὰ τῆς μανίας, συνθήκας ἃς πρὸς Λικίννιον πεποίητο παρασπονδήσας, πόλεμον ἄσπονδον αἴρεται· εἶτ' ἐν βραχεῖ τὰ πάντα κυκήσας, πᾶσάν τε πόλιν ἐκταράξας, καὶ πᾶν στρατόπεδον μυριάδων τὸ πλῆθος ἀνηρίθμων συναγαγών, ἔξεισιν εἰς μάχην αὐτῷ παρατάξάμενος, δαιμόνων ἐλπίσιν ὧν δὴ φέρετο θεῶν καὶ ταῖς τῶν ὁπλιτῶν μυριάσιν τὴν ψυχὴν ἐπηρμένος. καὶ δὴ συμβαλὼν εἰς χεῖρας ἔρημος τῆς ἐκ θεοῦ καθίσταται ἐπισκοπῆς, Λικιννίῳ τῆς νίκης ἐξ αὐτοῦ τοῦ πάντων ἑνὸς καὶ μόνου θεοῦ πρυτανευθείσης. ἀπόλωσι δὴ πρῶτον τὸ ἐφ' ᾧ ἐπεποίθει ὁπλιτικὸν, τῶν τε ἀμφ' αὐτὸν δορυφόρων γυμνὸν καὶ πάντων ἔρημον αὐτὸν καταλελοιπότων, καὶ τῷ τότε κρατοῦντι προσπεφευγότων, ὑπεκδὺς ὁ δείλαιος ὡς τάχιστα τὸν οὐ πρέποντα αὐτῷ βασιλικὸν κόσμον, δειλῶς καὶ δυσγενῶς καὶ ἀνάνδρως ὑποδύνει τὸ πλῆθος, κἄπειτα διαδιδράσκει, κρυπταζόμενός τε ἀνὰ τὰς ἀγρὰς καὶ τὰς κώμας μόλις τῶν πολεμίων τὰς χεῖρας, τὰ τῆς σωτηρίας αὐτῷ προνοούμενος, διέξεισιν, ἔργοις αὐτοῖς εὖ μάλα πιστὰς καὶ ἀληθεῖς τὰς θείας ἀποφήνας χρησμὰς, ἐν οἷς εἴρηται· „οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ· ψευδὴς ἵππος εἰς σωτηρίαν, ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτῆ οὐ σωθήσεται. ἰδὲ οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίᾳ ἐπὶ τοὺς φοβεμένους αὐτὸν, τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτῆ, ῥύσασθαι ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς αὐτῶν.“ ἅτω δῆτα αἰσχύνης ἔμπλεως ὁ τύραννος ἐπὶ

7. καὶ βασ. λογ. *cghikB*, λογ. κ. βασ. *aeSVH.* | 8. πᾶσίν *h*, πάσῃ volgo. | 10. καὶ τροφῇ *cefhikxB*, τε (om. καὶ τροφῇ) *aSVH.* | 15. κυκήσας] κυνηήσας *f*, κινήσας *S.* | 20. post θεοῦ add. τῷ τότε κρατοῦντι codd. omnes praeter *g.* eadem verba quum paullo infra iterum legantur, hoc nostro loco quin subditicia sint, dubitari vix potest. | 22. καὶ τῷ om. *h.* | 26. προνοούμενος *acefhSVZ*, προμνώμενος *gikH.* | 28. εἴρηται — Ps. 32 (33), 16.

τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐλθὼν μέρη, πρῶτον μὲν ἐμμανεῖ θυμῷ πολλοὺς ἱερεῖς καὶ προφήτας τῶν πάλαι θαυμαζομένων αὐτῷ θεῶν, ὧν δὴ τοῖς χρησμοῖς ἀναῤῥιπισθεὶς τὸν πόλεμον ἤρατο, ὡσὰν γόητας καὶ ἀπατεῶνας καὶ ἐπὶ πᾶσι προδότας τῆς αὐτῷ γενομένης σωτηρίας ἀναιρεῖ, εἶτα δὴ δὴς δόξαν τῷ τῶν Χριστιανῶν θεῷ, νόμον τε τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας αὐτῶν τελεώτατα καὶ πληρέστατα διαταξάμενος, δυσθανατήσας αὐτίκα, μηδεμιᾶς αὐτῷ χρόνου δοθείσης προθεσμίας τελευτᾷ τὸν βίον. ὁ δὲ καταπεμφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ νόμος τοιοῦτος ἦν·

Ἀντίγραφον ἑρμηνείας τῆς τοῦ τυράννου ὑπὲρ Χριστιανῶν διατάξεως, ἐκ ῥωμαϊκῆς γλώττης εἰς τὴν ἑλλάδα μεταληφθείσης.

„*Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Γάϊος Οὐαλέριος Μαξιμῖνος, Γερμανικὸς, „Σαρματικὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἀνίκητος, σεβαστός. κατὰ πάντα τρόπον „ἡμᾶς διηνεκῶς τῶν ἐπαρχιωτῶν τῶν ἡμετέρων τὸ χρησίμῳ προνοεῖσθαι, „καὶ ταῦτα αὐτοῖς βέλεσθαι παρέχειν, οἷς τὰ λυσιτελῆ πάντων μάλιστα „κατορθῶται, καὶ ὅσα τῆς λυσιτελείας καὶ τῆς χρησιμότητός ἐστι τῆς „κοινῆς αὐτῶν, καὶ ὁποῖα πρὸς τὴν δημοσίαν λυσιτέλειαν ἁρμόζει, καὶ „ταῖς ἑκάστων διανοίαις προσφιλῆ τυγχάνει, ἀδένα ἀγνοεῖν, ἀλλ' ἕκαστον „ἀνατρέχειν ἐπ' αὐτῷ τὸ γινόμενον, γινώσκειν τε ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων „καὶ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ, δῆλον εἶναι πιστεύομεν. ὁπότε τοίνυν πρὸ τούτου „δῆλον γέγονε τῇ γνώσει τῇ ἡμετέρᾳ, ἐκ ταύτης τῆς προφάσεως, ἐξ ἧς „κεκελευσμένον ἦν ὑπὸ τῶν θειοτάτων Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν „γονέων τῶν ἡμετέρων, τὰς συνόδους τῶν Χριστιανῶν ἐξῃρῆσθαι, πολλὰς „σεισμοὺς καὶ ἀποστερήσεις ὑπὸ τῶν ὀφφικιαλίων γεγενῆσθαι, καὶ εἰς „τοὐπιὸν δὲ τοῦτο προχωρεῖν κατὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν τῶν ἡμετέρων, ὧν „μάλιστα πρόνοιαν τὴν προσήκουσαν γίνεσθαι σπεδάζομεν, τῶν ἐσιῶν τῶν „ἰδίων αὐτῶν κατατριβομένων, δοθέντων γραμμάτων πρὸς τὰς ἡγεμόνας „ἑκάστης ἐπαρχίας τῷ παρελθόντι ἐνιαυτῷ ἐνομοθετήσαμεν, ἴν' ἐάν τις „βέλοιτο τῷ τοιούτῳ ἔθει ἢ τῇ αὐτῇ φυλακῇ τῆς αὐτῆς θρησκείας ἕπε„σθαι, τοῦτον ἀνεμποδίστως ἔχεσθαι τῆς προθέσεως τῆς ἑαυτοῦ, καὶ ὑπὸ „μηδενὸς ἐμποδίζεσθαι μηδὲ κωλύεσθαι, καὶ εἶναι αὐτοῖς εὐχέρειαν, ἄνευ „τινὸς φόβου καὶ ὑποψίας τοῦθ' ὅπερ ἑκάστῳ ἀρέσκει ποιεῖν. πλὴν ἐδὲ „νῦν λαθεῖν ἡμᾶς ἐδυνήθη, ὅτι τινὲς τῶν δικαστῶν παρενεθυμοῦντο τὰς

---

4. δὴ] δὲ *egh*. | 5. τῶν om. *gh*. | 15. post προνοεῖσθαι add. δεῖ *abcdfh SVH*, δεῖν conj. *H*[a], om. *egikS V*[a] *Z*. | 18. αὐτῷ *cfg*, αὐτὸ *aehikE*. | 28. ἔθει] ἔθνει *eB*: forte recte coll. p. 352, 3 not. | αὐτῇ] τοιαύτῃ *eN*. | αὐτῆς om. *efg*. | 32. παρενεθυμοῦντο] παρ' ἐδὲν ἐτίθεντο *dfi*.

„ἡμετέρας κελεύσεις, καὶ διστάζειν τοὺς ἡμετέρους ἀνθρώπους περὶ τὰ
„προστάγματα τὰ ἡμέτερα παρεσκεύασαν, καὶ ὀκνηρότερον προσιέναι ταύ-
„ταις ταῖς θρησκείαις, αἷς ἦν ἀρεστὸν αὐτοῖς, ἐποίησαν. ἵνα τοίνυν εἰς 10
„τὸ ἑξῆς πᾶσα ὑποψία ἀμφιβολίας τῇ φόβῳ περιαιρεθῇ, τοῦτο τὸ διά-
„ταγμα προτεθῆναι ἐνομοθετήσαμεν, ἵνα πᾶσι δῆλον γένηται, ἐξεῖναι
„τούτοις, οἵ τινες ταύτην τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν θρησκείαν μετιέναι βού-
„λονται, ἐκ ταύτης τῆς δωρεᾶς τῆς ἡμετέρας, καθὼς ἕκαστος βέλεται
„ἢ ἡδέα αὐτῷ ἐστὶν, ἅτως προσιέναι τῇ θρησκείᾳ ταύτῃ, ἣν ἐξ ἔθους
„θρησκεύειν εἵλετο· καὶ τὰ κυριακὰ δὲ τὰ οἰκεῖα ὅπως κατασκευάζοιεν,
„συγχωρεῖται. ἵνα μέντοι καὶ μείζων γένηται ἡ ἡμετέρα δωρεὰ, καὶ 11
„τοῦτο νομοθετῆσαι κατηξιώσαμεν, ἵν' εἴ τινες οἰκίαι καὶ χωρία τῇ δικαίᾳ
„τῶν Χριστιανῶν πρὸ τούτου ἐτύγχανον ὄντα, ἐκ τῆς κελεύσεως τῶν γο-
„νέων τῶν ἡμετέρων εἰς τὸ δίκαιον μετέπεσε τοῦ φίσκου, ἢ ὑπό τινος
„κατελήφθη πόλεως, εἴτε διάπρασις τούτων γεγένηται, εἴτε εἰς χάρισμα
„δέδοταί τινι, ταῦτα πάντα εἰς τὸ ἀρχαῖον δίκαιον τῶν Χριστιανῶν
„ἀνακληθῆναι ἐκελεύσαμεν, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας καὶ
„τῆς προνοίας αἴσθησιν πάντες λάβωσιν.“ αὗται τοῦ τυράννου φωναί, 12
ἀδ' ὅλον ἐνιαυτὸν τῶν κατὰ Χριστιανῶν ἐν στήλαις ἀνατεθειμένων αὐτῷ
διαταγμάτων ὑστερίσασαι. καὶ παρ' ᾧ γε μικρῷ πρόσθεν δυσσεβεῖς ἐδο-
κοῦμεν καὶ ἄθεοι καὶ παντὸς ὄλεθροι τῷ βίῳ, ὡς μὴ ὅτι γε πόλιν, ἀλλ'
ἀδὲ χώραν ἀδ' ἐρημίαν οἰκεῖν ἐπιτρέπεσθαι, παρὰ τούτῳ διατάξεις ὑπὲρ
Χριστιανῶν καὶ νομοθεσίαι συνετάττοντο, καὶ οἱ πρὸ βραχέος πυρὶ καὶ
σιδήρῳ, θηρίων τε καὶ οἰωνῶν βορᾷ πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτῶν τῷ τυράννῳ
διαφθειρόμενοι, καὶ πᾶν εἶδος κολάσεως καὶ τιμωρίας, ἀπαλλαγῆς τε βίου
οἰκτρότατα ὡρᾶν ἄθεοι καὶ δυσσεβεῖς ὑπομένοντες, ὅτοι νῦν πρὸς αὐτῶν
καὶ θρησκεύειν ὁμολογοῦνται θρησκείαν, καὶ ἐπισκευάζειν κυριακὰ ἐπιτρέ-
πονται, καὶ δικαίων τινῶν αὐτοῖς μετεῖναι αὐτὸς ὁ τύραννος μαρτυρεῖ
καὶ ὁμολογεῖ. καὶ δὴ τοιαῦτα ἐξομολογησάμενος, ὥσπερ τινὸς τυχὼν εὐερ- 13
γεσίας, τούτων δὴ αὐτῶν ἕνεκα ἧττον ἢ παθεῖν αὐτὸν ἐχρῆν δήπου παθὼν,
ἀθρόᾳ θεοῦ πληγεὶς μάστιγι ἐν δευτέρᾳ τῇ πολέμου συμβολῇ καταστρέφει.
γίνεται δ' αὐτῷ τὰ τῆς καταστροφῆς ἐκ οἷα στρατηγοῖς πολεμάρχαις, 14
ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ γνωρίμων πολλάκις ἀνδριζομένοις ἐν πολέμῳ, τὴν εὐκλεῆ
τελευτὴν εὐθαρσῶς ὑπομεῖναι συνέβη, ἀλλὰ γὰρ ἄτε τις δυσσεβὴς καὶ

---

4. ἀμφιβολίας *acefhE*, ἡ ἀμφιβολία *gk*, καὶ ἀμφιβολία *i* (a sec. man.). | τῷ φόβῳ] τε φόβος conj. *V*ª. | 8. ἢ ἡδέα *acSB*, εἴη δέα *h*, ἢ ἡδὺ *dfikNH*ᵇ, ἢ δίον δοκ *VH*. | 10. συγχωρεῖται *ahxSVH*, συγχωρῆται *cf*, συγκεχώρηται *egiknNB*. | 11. leg. aut χωρία, ἃ aut ἐκ τε κτλ. | 25. αὐτῷ] τῷ αὐτῷ *eh*.

θεομάχος, τῆς παρατάξεως ἐν αὐτῷ πρὸ τῶ πεδίω συνεστώσης, οἵποι μένων αὐτὸς καὶ κρυπταζόμενος τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν ὑπέχει, ἀθρόᾳ θεοῦ πληγεὶς καθ' ὅλου τοῦ σώματος μάστιγι, ὡς ἀλγηδόσι δειναῖς καὶ περιωδυνίαις ἑλαυνόμενον πρηνῆ καταπεσεῖν λιμῷ φθειρόμενον, τάς τε σάρκας ὅλας ἀοράτῳ καὶ θεηλάτῳ πυρὶ τηκόμενον ὡς διαῤῥεύσαντα τὸ μὲν πᾶν εἶδος τῆς παλαιᾶς μορφῆς ἀφανισθῆναι, ξηρῶν δ' αὐτὸ μόνον ὀστέων οἷόν τι μακρῷ χρόνῳ κατεσκελετευμένον εἴδωλον ὑπολειφθῆναι· ὡς μηδ' ἄλλο τι νομίζειν τοὺς παρόντας, ἢ τάφον αὐτῷ τῆς ψυχῆς γεγονέναι τὸ σῶμα, ἐν ἤδη νεκρῷ καὶ παντελῶς ἀποῤῥεύσαντι κατορωρυγμένης. σφοδρότερον δ' ἔτι μᾶλλον τῆς θέρμης αὐτὸν ἐκ βάθους μυελῶν καταφλεγούσης, προπηδῶσι μὲν αὐτῷ τὰ ὄμματα, καὶ τῆς ἰδίας λήξεως ἀποπεσόντα πηρὸν αὐτὸν ἀφίησιν. ὁ δ' ἐπὶ τούτοις ἔτι ἐμπνέων, ἀνθυμολογούμενος τῷ κυρίῳ, θάνατον ἐπεκαλεῖτο, καὶ τὸ πανύστατον ἐνδίκως ταῦτα τῆς κατὰ τοῦ Χριστοῦ παροινίας χάριν ὁμολογήσας παθεῖν τὴν ψυχὴν ἀφίησιν.

CAP. 11.

Περὶ τῆς ὑστάτης ἀπωλείας τῶν τῆς θεοσεβείας ἐχθρῶν.

(Nic. H. E. VII, 39.)

1 Οὕτω δῆτα Μαξιμίνος ἐκποδὼν γενομένου, ὃς μόνος ἔτι λείπων τῶν τῆς θεοσεβείας ἐχθρῶν, ἁπάντων χείριστος ἀναπέφηνε, τὰ μὲν τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως ἐκ θεμελίων χάριτι θεοῦ τοῦ παντοκράτορος ἐγείρετο, ὅ τε Χριστοῦ λόγος εἰς δόξαν τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ διαλάμπων, μείζονα τῆς πρόσθεν ἀπελάμβανε παῤῥησίαν, τὰ δὲ τῆς δυσσεβείας τῶν τῆς
2 θεοσεβείας ἐχθρῶν αἰσχύνης ἐσχάτης καὶ ἀτιμίας ἐνεπίμπλατο. πρῶτός τε γὰρ αὐτὸς ἐκεῖνος Μαξιμῖνος, ἁπάντων πολεμιώτατος ὑπὸ τῶν κρατούντων ἀναγορευθείς, δυσσεβέστατος καὶ δυσωνυμώτατος καὶ θεομισέστατος τύραννος διὰ προγραμμάτων δημοσίων ἀνεστηλίτευτο, γραφαί τε ὅσαι εἰς τιμὴν αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων κατὰ πᾶσαν ἀνέκειντο πόλιν, αἱ μὲν ἐξ ὕψους εἰς ἔδαφος ῥιπτέμεναι συνετρίβοντο, αἱ δὲ τὰς προσόψεις ἠχρειοῦντο, σκοτεινῷ χρώματι καταμελανούμεναι, ἀνδριάντων τε ὁμοίως ὁπόσοι εἰς τὴν αὐτοῦ τιμὴν διανεστήκεσαν, ὡσαύτως ῥιπτέμενοι συνετρίβοντο, γέλως καὶ παιδιὰ τοῖς ἐνυβρίζειν καὶ ἐμπαροινεῖν ἐθέλουσιν ἐκκει-
3 μένοι. εἶτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων τῆς θεοσεβείας ἐχθρῶν πᾶσαι αἱ τιμαὶ

5. διαῤῥεύσαντα *ehikBH*^{b}, διαῤῥεύσασας *abcdfx*. *H* scripsit de conjectura τηκόμενον διαῤῥευσάσας, ὡς. | 6. ξηρῶν *aehikE*, ξηρὸν *cfgx*. | αὐτὸ *cfiB*, αὐτῷ *aeghkSVH*. | ὀστέων] ὀστέον γεγονέναι καὶ *cfx*, ὀστέων γεγονέναι *k*, ὀστέων γεγονὸς *i*. | 23. τῆς *egik Lowthius BH*^{b}, τὴν *acfhSVH*. | 24. ἐσχάτης *n*. ἀτιμ. *cfgikxB*, *n*. ἀτ. ἐσχ. *aehSVH*. | 25. πολεμιώτατος *acefikxVHB*, πολέμιος *ghV*^{a}. | 32. παιδιὰ] παίγνια *h* prob. *H*^{b}.

περιηρῆντο, ἐκτείνοντο δὲ καὶ πάντες οἱ τὰ Μαξιμίνε φρονοῦντες, ὅσοι μάλιστα τῶν ἐν ἀρχικοῖς ἀξιώμασιν ὑπ' αὐτοῦ τετιμημένοι τῇ πρὸς αὐτὸν κολακείᾳ σοβαρῶς ἐνεπαρῴνησαν τῷ καθ' ἡμᾶς λόγῳ· οἷος ἦν ὁ παρὰ πάντας αὐτῷ τιμιώτατος καὶ αἰδεσιμώτατος, ἑταίρων τε γνησιώτατος Πευκέτιος, δισύπατος καὶ τρισύπατος, καὶ τῶν καθόλε λόγων ἔπαρχος πρὸς αὐτοῦ καθεσταμένος, Κουλκιανός τε ὡσαύτως διὰ πάσης ἀρχικῆς προελθὼν ἐξουσίας, ὁ καὶ αὐτὸς μυρίοις τοῖς κατ' Αἴγυπτον Χριστιανῶν ἐλλαμπρυνόμενος αἵμασιν, ἄλλοι τε ἐπὶ τούτοις οὐκ ὀλίγοι, δι' ὧν μάλιστα τὰ τῆς Μαξιμίνε τυραννίδος ἐκραταιοῦτό τε καὶ ηὔξετο. ἐκάλει δὲ ἄρα καὶ Θεότεκνον ἡ δίκη, ἀδαμῶς τὰ κατὰ Χριστιανῶν αὐτῷ πεπραγμένα λήθη παραδιδοῦσα. ἐπὶ μὲν γὰρ τῷ κατ' Ἀντιόχειαν ἱδρυθέντι πρὸς αὐτοῦ ξοάνῳ δόξας εὐημερεῖν, ἤδη καὶ ἡγεμονίας ἠξίωτο παρὰ Μαξιμίνε. Λικίνιος δ' ἐπιβὰς τῆς Ἀντιοχέων πόλεως, φοράν τε γοήτων ποιησάμενος, τοὺς τῆ νεοπαγοῦς ξοάνε προφήτας καὶ ἱερεῖς βασάνοις ἠκίζετο, τίνι λόγῳ τὴν ἀπάτην καθυπεκρίνοντο πυνθανόμενος. ὡς δ' ἐπικρύπτεσθαι αὐτοῖς πρὸς τῶν βασάνων συνελαυνομένοις ἀδύνατον ἦν, ἐδήλουν δὲ, τὸ πᾶν μυστήριον ἀπάτην τυγχάνειν τέχνῃ τῇ Θεοτέκνε μεμηχανημένην, τοῖς πᾶσι τὴν ἀξίαν ἐπιθεὶς δίκην, πρῶτον αὐτὸν Θεότεκνον, εἶτα δὲ καὶ τοὺς τῆς γοητείας κοινωνοὺς μετὰ πλείστας ὅσας αἰκίας θανάτῳ παραδίδωσι. τούτοις ἅπασι προσετίθεντο καὶ οἱ Μαξιμίνε παῖδες, οὓς ἤδη καὶ τῆς βασιλικῆς τιμῆς, τῆς τε ἐν πίναξι καὶ γραφαῖς ἀναθέσεως πεποίητο κοινωνούς· καὶ οἱ συγγενεῖς δὲ τοῦ τυράννου, τὸ πρὶν αὐχοῦντες, καὶ πάντας ἀνθρώπους καταδυναστεύειν ἐπηρμένοι, τὰ αὐτὰ τοῖς προδεδηλωμένοις μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀτιμίας ἔπασχον, ἐπεὶ μὴ ἐδέξαντο παιδείαν, μηδὲ ἔγνωσαν μηδὲ συνῆκαν τὴν φάσκουσαν ἐν ἱεροῖς λόγοις παρακέλευσιν· „μὴ πεποίθετε ἐπ' ἄρχοντας, ἐπὶ υἱὸς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία· ἐξελεύσεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ ἀποστρέψει εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ· ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν.“ ἕτω δῆτα τῶν δυσσεβῶν ἐκκαθαρθέντων, μόνοις ἐφυλάττετο τὰ τῆς προσηκούσης βασιλείας βέβαιά τε καὶ ἀνεπίφθονα Κωνσταντίνῳ καὶ Λικιννίῳ· οἳ τὸ πρόσθεν ἁπάντων ἐκκαθάραντες τῷ βίῳ τὴν θεοσεβρίαν, τῶν ἐκ θεοῦ πρυτανευθέντων ἀγαθῶν αὐτοῖς ἠσθημένοι, τὸ φιλάρετον καὶ θεοφιλὲς, τό τε πρὸς τὸ θεῖον εὐσεβὲς καὶ εὐχάριστον διὰ τῆς ὑπὲρ Χριστιανῶν ἐνεδείξαντο νομοθεσίας.

Τέλος τοῦ θ' λόγου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.

---

11. πρὸς *cefiknxB*, παρ' *aghSVH*. | 22. συγγενεῖς *aceghE*, συγγένειαν *fi* (a sec. m.) *k*. | 25. μὴ — Ps. 145 (146), 3. | 27. ἀποστρέψει *acefhE*, ἐπιστρέψει *gik LXX*. | 32. ἠσθημένως *hik*.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ

Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας

Λόγος ι'.

CAP. 1.

Περὶ τῆς ἐκ θεοῦ πρυτανευθείσης ἡμῖν εἰρήνης.
(Nic. H. E. VII, 40.)

1 Θεῷ δὴ χάρις ἐπὶ πᾶσι τῷ παντοκράτορι καὶ βασιλεῖ τῶν ὅλων, πλείστη δὲ καὶ τῷ σωτῆρι καὶ λυτρωτῇ τῶν ψυχῶν ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, δι' οὗ τὰ τῆς εἰρήνης ἔκ τε τῶν ἔξωθεν ὀχληρῶν καὶ τῶν κατὰ διά-
2 νοιαν βέβαια καὶ ἀσάλευτα φυλάττεσθαι ἡμῖν διαπαντὸς εὐχόμεθα. ἅμα δὲ σαῖς εὐχαῖς καὶ τὸν δέκατον ἐν τούτῳ τοῖς προδιεξοδευθεῖσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐπιθέντες τόμον, σοὶ τοῦτον ἐπιγράψωμεν, ἱερώτατέ μοι Παυλῖνε, ὥσπερ ἐπισφράγισμά σε τῆς ὅλης ὑποθέσεως ἀναβοώμενοι.
3 εἰκότως δ' ἐν ἀριθμῷ τελείῳ τὸν τέλειον ἐνταῦθα καὶ παννηγυρικὸν τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως λόγον κατατάξομεν, θείῳ πνεύματι πειθαρχοῦντες, ᾧδέ πως ἐγκελευομένῳ· „ᾄσατε τῷ κυρίῳ ᾆσμα καινόν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησεν. ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ, καὶ ὁ βραχίων ὁ ἅγιος αὐτοῦ· ἐγνώρισε κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ, ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε
4 τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ.“ καὶ δὴ τῷ λογίῳ προστάττοντι τὸ καινὸν ᾆσμα διὰ τῶδε νῦν ἀκολέθως ἐπιφωνῶμεν, ὅτι δὴ μετὰ τὰς δεινὰς καὶ σκοτεινὰς ἐκείνας ὄψεις τε καὶ διηγήσεις τοιαῦτα νῦν ὁρᾶν καὶ τοιαῦτα παννηγυρίζειν ἠξιώθημεν, οἷα τῶν πρὸ ἡμῶν πολλοὶ τῷ ὄντι δίκαιοι καὶ θεοῦ μάρτυρες ἐπεθύμησαν ἐπὶ γῆς ἰδεῖν, καὶ ἐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι, καὶ ἐκ
5 ἤκουσαν. ἀλλ' οἱ μὲν ᾗ τάχος σπεύσαντες τῶν πολὺ κρειττόνων ἔτυχον, ἓν τ' αὐτοῖς ἀραιοῖς καὶ παραδείσῳ τῆς ἐνθέου τρυφῆς ἀναρπασθέντες, ἡμεῖς δὲ καὶ τάδε μείζονα ἢ καθ' ἡμᾶς ὑπάρχειν ὁμολογοῦντες, ὑπερεκ-

---

11. εὐχώμεθα *c*. | 12. σαῖς] ταῖς σαῖς *ehVH*. | 13. ἐπιγράψωμεν *cfx*, ἐπιγράψομεν volgo. | 15. δ'] om. *h*. | 17. ᾄσατε — Ps. 97 (98), 1. | 18. αὐτὸν *cfhiVH*, αὐτῷ *aegk LXX SB*. | 23. πολλοὶ — Matth. 13, 7.

πεπλήγμεθα μὲν τῆς τῶ αἰτίᾳ μεγαλοδωρεᾶς τὴν χάριν, θαυμάζομεν δὲ εἰκότως ὅλης ψυχῆς δυνάμει σέβοντες, καὶ ταῖς ἀναγράπτοις προῤῥήσεσιν ἀληθειαν ἐπιμαρτυρῶντες, δι' ὧν εἴρηται· „δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τῶ 6
Κυρίου, ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνταναιρῶν πολέμους μέχρι τῶν
περάτων τῆς οἰκεμένης· τόξον συντρίψει καὶ συνθλάσει ὅπλον, καὶ θυρεὸς
κατακαύσει ἐν πυρί·" ἐφ' οἷς εἰς ἡμᾶς ἐναργῶς πεπληρωμένοις χαίροντες
τὸν ἐφεξῆς συνείρωμεν λόγον. ἠφάνιστο μὲν δὴ καθ' ὃν δεδήλωται τρό- 7
πον πᾶν τὸ τῶν θεομισῶν γένος, καὶ τῆς ἀνθρώπων ἀθρόως ὄψεως ἔτως
ἐξαλήλειπτο, ὡς πάλιν ῥῆμα θεῖον τέλος ἔχειν τὸ λέγον· „εἶδον ἀσεβῆ
ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τῶ Λιβάνου· καὶ παρῆλθον,
καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν, καὶ ἐζήτησα τὸν τόπον αὐτῶ, καὶ οὐχ εὑρέθη·" ἡμέρα δὲ 8
λοιπὸν ἤδη φαιδρὰ καὶ διαυγὴς, μηδενὸς νέφους αὐτὴν ἐπισκιάζοντος,
φωτὸς οὐρανίου βολαῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ
Χριστῶ κατηύγαζεν, ὐδέ τις ἦν καὶ τοῖς ἔξωθεν τῶ καθ' ἡμᾶς θιάσου
φθόνος, συναπολαύειν εἰ μὴ τῶν ἴσων, ἀποῤῥοῆς δ' ἔν ὅμως καὶ μετα-
σίας τῶν θεόθεν ἡμῖν πρυτανευθέντων.

CAP. 2.

Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως.
(Nic. H. E. VII, 40.)

Πᾶσι μὲν οὖν ἀνθρώποις τὰ ἐκ τῆς τῶν τυράννων καταδυναστείας 1
ἐλεύθερα ἦν, καὶ τῶν προτέρων ἀπηλλαγμένοι κακῶν ἄλλος ἄλλως μόνον
ἀληθῆ θεὸν τὸν τῶν εὐσεβῶν ὑπέρμαχον ὡμολόγει, μάλιστα δ' ἡμῖν τοῖς
ἐπὶ τὸν Χριστὸν τῶ θεῶ τὰς ἐλπίδας ἀνηρτημένοις ἄλεκτος παρῆν εὐφρο-
σύνη, καί τις ἔνθεος ἅπασιν ἐπήνθει χαρὰ, πάντα τόπον τὸν πρὸ μικροῦ
ταῖς τῶν τυράννων δυσσεβείαις ἠρεπωμένον ὥσπερ ἐκ μακρᾶς καὶ θανα-
τηφόρου λύμης ἀναβιώσκοντα θεωμένοις, νεώς τε αὖθις ἐκ βάθρων εἰς
ὕψος ἄπειρον ἐγειρομένης, καὶ πολὺ κρείττονα τὴν ἀγλαΐαν τῶν πάλαι
πεπολιορκημένων ἀπολαμβάνοντας. ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς οἱ ἀνωτάτω συνε- 2
χέσι ταῖς ὑπὲρ Χριστιανῶν νομοθεσίαις τὰ τῆς ἐκ θεοῦ μεγαλοδωρεᾶς
ἡμῖν εἰς μακρὸν ἔτι καὶ μεῖζον ἐκράτυνον, ἐφοίτα δὲ καὶ εἰς πρόσωπον
ἐπισκόποις βασιλέως γράμματα, καὶ τιμαὶ καὶ χρημάτων δόσεις' ὧν ἐκ

---

5. εἴρηται — Ps. 45 (46), 9. | 4. *Κυρίου ceiw, τῶ θεῶ afghkE*: in *LXX* codd. alii exhibent *τῶ θεῶ*, alii *τῶ κυρίω*. | 5. *οἰκεμένης bcdfgw, γῆς aehik LXX.* | 9. *λέγον* — Ps. 36 (37), 35. | 15. *εἰ μὴ gikRV^{a}BH^{b}K* (p. 514), *ἡμῖν abcdefhSVH.* | 26. *θεωμένοις*] *θεώμενοι cfx* haud improbante *H^{b}*. | 31. *βασιλέως* om. *h.*

ἀπὸ τρόπε γένοιτ' ἂν κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν τῇ λόγε, ὥσπερ ἐν ἱερᾷ στήλῃ, τῇδε τῇ βίβλῳ τὰς φωνὰς ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐπὶ τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν μεταληφθείσας ἐγχαράξαι, ὡς ἂν καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἅπασι φέροιντο διὰ μνήμης.

CAP. 3.

Περὶ τῶν κατὰ πάντα τόπον ἐγκαινίων.
(Nic. H. E. VII, 40.)

1 Ἐπὶ δὲ τέτοις τὸ πᾶσιν εὐκταῖον ἡμῖν καὶ ποθέμενον συνεκροτεῖτο θέαμα, ἐγκαινίων ἑορταὶ κατὰ πόλεις, καὶ τῶν ἄρτι νεοπαγῶν προσευκτηρίων ἀφιερώσεις, ἐπισκόπων τε ἐπὶ ταὐτὸ συνηλύσεις, τῶν πόῤῥωθεν ἐξ ἀλλοδαπῆς συνδρομαὶ, λαῶν εἰς λαοὺς φιλοφρονήσεις, τῶν Χριστοῦ
2 σώματος μελῶν εἰς μίαν συνιόντων ἁρμονίαν ἕνωσις. συνήγετο δ' οὖν ἀκολούθως προῤῥήσει προφητικῇ μυστικῶς τὸ μέλλον προσημαινέσῃ „ὀστέον πρὸς ὀστέον, καὶ ἁρμονία πρὸς ἁρμονίαν," καὶ ὅσα θεσπίζων ὁ λόγος
3 δι' αἰνιγμάτων ἀψευδῶς προανετείνετο. μία τε ἦν θείε πνεύματος διὰ πάντων τῶν μελῶν χωρῦσα δύναμις, καὶ ψυχὴ τῶν πάντων μία, καὶ προθυμία πίστεως ἡ αὐτὴ, καὶ εἷς ἐξ ἁπάντων θεολογίας ὕμνος· ναὶ μὴν καὶ τῶν προηγουμένων ἐντελεῖς θρησκεῖαι, ἱερουργίαι τε τῶν ἱερωμένων, καὶ θεοπρεπεῖς ἐκκλησίας θεσμοί, ὧδε μὲν ψαλμῳδίαις καὶ ταῖς λοιπαῖς τῶν θεόθεν ἡμῖν παραδοθεισῶν φωνῶν ἀκροάσεσιν, ὧδε δὲ θείαις καὶ μυστικαῖς ἐπιτελεμέναις διακονίαις· σωτηρίε τε ἦν πάθες ἀπόῤῥητα σύμ-
4 βολα. ὁμοῦ δὲ πᾶν γένος ἡλικίας ἄῤῥενός τε καὶ θήλεος φύσεως ὅλῃ διανοίας ἰσχύϊ δι' εὐχῶν καὶ εὐχαριστίας γεγηθότι νῷ καὶ ψυχῇ τὸν τῶν ἀγαθῶν παραίτιον θεὸν ἐγέραιρον. ἐκίνει δὲ καὶ λόγες ἅπας τῶν παρόντων ἀρχόντων πανηγυρικὸς, ὡς ἑκάστῳ παρῆν δυνάμεως, θειάζων τὴν πανήγυριν.

CAP. 4.

Πανηγυρικὸς ἐπὶ τῇ τῶν πραγμάτων φαιδρότητι.
(Nic. H. E. VII, 40.)

1 Καί τις ἐν μέσῳ παρελθὼν τῶν μετρίως ἐπιεικῶν, λόγε σύνταξιν πεποιημένος, ὡς ἐν ἐκκλησίας ἀθροίσματι πλείστων ἐπιπαρόντων ποιμέ-

---

2. ἐκ τῆς — μεταληφθείσας om. *h.* | 10. συνηλύσεις *ikB*, συνήλυσις *h*, συνηλήσεις *e*, συνειλύσεις *cf*, συνελεύσεις *agxSVH.* | 12. ἁρμονίαν *bcdfgikV*^{a}*H*, ἁρμονίας *aehSVZ.* | ἕνωσις *bcfikV*^{a}*HZ*, ἕνωσιν *adehS.* | 13. ὀστέον — Ezech. 37, 7. | 18. ἐντελεῖς *aeghE*, ἐν τέλει *cfik.* | 21. ἐπιτελεμέναις *acefgE*, ἐπιτελέμεναι *hik*, ἐπιτελέμενοι *i* (a sec. man.): fort. recte. | διακονίαι *h.* | τε *aehikE*, δὲ *cfg.*

νων, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ κόσμῳ τὴν ἀκρόασιν παρεχομένων, ἑνὸς εἰς πρόσωπον τὰ πάντα ἀρίστῃ καὶ θεοφιλεῖ ἐπισκόπῃ, οὗ διὰ σπουδῆς ὁ μάλιστα τῶν ἀμφὶ τὸ Φοινίκων ἔθνος διαπρέπων ἐν Τύρῳ νεὼς φιλοτίμως ἐπεσκεύασο, τοιόνδε παρέσχε λόγον.

Πανηγυρικὸς ἐπὶ τῇ τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομῇ, Παυλίνῳ Τυρίων ἐπισκόπῳ προσπεφωνημένος.

Ὦ φίλοι θεοῦ καὶ ἱερεῖς, οἱ τὸν ἅγιον ποδήρη καὶ τὸν ὡράϊον τῆς 2
δόξης στέφανον τό τε χρῖσμα τὸ ἔνθεον καὶ τὴν ἱερατικὴν τοῦ ἁγίου
πνεύματος στολὴν περιβεβλημένοι, σύ τε, ὦ νέα ἁγία νεὼ θεοῦ σεμνολό-
γημα, γεραρᾷ μὲν φρονήσει παρὰ θεοῦ τετιμημένε, νέας δὲ καὶ ἀκμαζούσης
ἀρετῆς ἔργα πολυτελῆ καὶ πράξεις ἐπιδεδειγμένε, ᾧ τὸν ἐπὶ γῆς οἶκον
αὐτὸς ὁ τὸν σύμπαντα κόσμον περιέχων θεὸς δείμασθαι καὶ ἀνανεοῦν
Χριστῷ τῷ μονογενεῖ καὶ πρωτογενεῖ αὐτοῦ λόγῳ, τῇ τε ἁγίᾳ καὶ θεο-
πρεπεῖ τέτε νύμφῃ, γέρας ἐξαίρετον δεδώρηται· εἴτε τις νέον σε Βεσελεὴλ, 3
θείας ἀρχιτέκτονα σκηνῆς ἐθέλοι καλεῖν, εἴτε Σολόμωνα, καινῆς καὶ πολὺ
κρείττονος Ἱερουσαλὴμ βασιλέα, εἴτε καὶ νέον Ζοροβάβελ, τὴν πολὺ κρείτ-
τονα δόξαν τῆς προτέρας τῷ νεῷ τε θεοῦ περιτιθέντα· ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς, 4
ὦ τῆς ἱερᾶς ἀγέλης Χριστοῦ θρέμματα, λόγων ἀγαθῶν ἑστία, σωφροσύνης
παιδευτήριον, καὶ θεοσεβείας σεμνὸν καὶ θεοσεβὲς ἀκροατήριον· πάλαι 5
μὲν ἡμῖν τὰς παραδόξους θεοσημείας καὶ τῶν τοῦ Κυρίου θαυμάτων τὰς
εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίας διὰ θείων ἀναγνωσμάτων ἀκοῇ παραδεχομένοις
ὕμνους εἰς θεὸν καὶ ᾠδὰς ἀναπέμπειν ἐξῆν, λέγειν παιδευομένοις· „ὁ θεὸς,
ἐν τοῖς ὠσὶν ἡμῶν ἠκούσαμεν, οἱ πατέρες ἡμῶν ἀνήγγειλαν ἡμῖν ἔργον ὃ
εἰργάσω ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις.“ ἀλλὰ νῦν γε 6
ἐκεῖ ἀκοαῖς ἐδὲ λόγων φήμαις τὸν βραχίονα τὸν ὑψηλὸν, τήν τε ὡράϊον
δεξιὰν τοῦ παναγάθου καὶ παμβασιλέως ἡμῶν θεοῦ παραλαμβάνουσιν, ἔργοις
δ' ὡς ἔπος εἰπεῖν καὶ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ πάλαι μνήμῃ παραδεδομένα
πιστὰ καὶ ἀληθῆ καθορωμένοις, δεύτερον ὕμνον ἐπινίκιον πάρεστιν ἀνα-
μέλπειν, ἐναργῶς τε ἀναφωνεῖν καὶ λέγειν· „καθάπερ ἠκούσαμεν, ἔτως καὶ
εἴδομεν, ἐν πόλει κυρίου τῶν δυνάμεων, ἐν πόλει τοῦ θεοῦ ἡμῶν.“ ποίᾳ δὲ 7
πόλει; ἢ τῇδε τῇ νεοπαγεῖ καὶ θεοτεύκτῳ; ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία θεοῦ ζῶντος,
στῦλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας, περὶ ἧς καὶ ἄλλο τι θεῖον λόγιον

---

9. *νέα acfhSVH, νέον egikB.* | 19. *θεοσεβὲς abcdfhiSVH, θεοφιλὲς egkB, θεοπρεπὲς* conj. *Va.* | *πάλαι μὲν*] *πάλιν ἐν h.* | 22. *ἀναπέμπειν. cfhik VHB, ἀναμέλπειν aegSZ.* | *ὁ θεὸς* — Ps. 43 (44), 2. | 29. *καθάπερ* — Ps. 47 (48), 9.

ὧδέ πως εὐαγγελίζεται· „δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ θεοῦ,“ ἐφ' ἧν τῷ παναγάθῳ συγκροτήσαντος ἡμᾶς θεοῦ διὰ τῆς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ χάριτος, τῶν ἀνακεκλημένων ἕκαστος ὑμνείτω μονονεχὶ βοῶν καὶ λέγων· „εὐφράνθην ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι· εἰς οἶκον Κυρίου πορευσόμεθα,“ καί· „Κύριε, ἠγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου, καὶ τόπον σκηνώματος δόξης σου.“ καὶ μὴ μόνον γε ὁ καθεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ πάντες ἀθρόως ἐνὶ πνεύματι καὶ μιᾷ ψυχῇ γεραίροντες ἀνευφημῶμεν, „μέγας Κύριος,“ ἐπιλέγοντες, „καὶ αἰνετὸς σφόδρα, ἐν πόλει τοῦ θεοῦ ἡμῶν, ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ. καὶ γὰρ ἦν μέγας ὡς ἀληθῶς, καὶ μέγας ὁ οἶκος αὐτοῦ, ὑψηλὸς καὶ ἐπιμήκης, καὶ ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· μέγας ὁ Κύριος ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος· μέγας ὁ ποιῶν μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ἔνδοξά τε καὶ ἐξαίσια, ὧν ἐκ ἔστιν ἀριθμός· μέγας ὁ ἀλλοιῶν καιροὺς καὶ χρόνους, μεθιστῶν βασιλεῖς καὶ καθιστῶν, ἐγείρων ἀπὸ γῆς πτωχὸν, καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνιστῶν πένητα. καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὕψωσε ταπεινοὺς ἀπὸ γῆς, πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ βραχίονας ὑπερηφάνων συνέτριψεν,“ οὐ πιστοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπίστοις τῶν παλαιῶν διηγημάτων τὴν μνήμην ἐκπιστωσάμενος, ὁ θαυματουργὸς, ὁ μεγαλουργὸς, ὁ τῶν ὅλων δεσπότης, ὁ τοῦ σύμπαντος κόσμου δημιουργὸς, ὁ παντοκράτωρ, ὁ παναγαθὸς, ὁ εἷς καὶ μόνος θεὸς, ᾧ τὸ καινὸν ᾆσμα μέλπωμεν, προσυπακούοντες τῷ ποιοῦντι θαυμάσια μόνῳ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ, τῷ πατάξαντι βασιλεῖς μεγάλους καὶ ἀποκτείναντι βασιλεῖς κραταιοὺς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος, καὶ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν. καὶ τὸν μὲν τῶν ὅλων πατέρα τοῦτοις ἀνευφημοῦντες μή ποτε διαλίποιμεν· τὸν δὲ τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν δεύτερον αἴτιον, τὸν τῆς θεογνωσίας εἰσηγητὴν, τὸν τῆς ἀληθοῦς θεοσεβείας διδάσκαλον, τὸν τῶν ἀσεβῶν ὀλετῆρα, τὸν τυραννοκτόνον, τὸν τοῦ βίου διορθωτὴν, τὸν ἡμῶν τῶν ἀπεγνωσμένων σωτῆρα Ἰησοῦν ἀνὰ στόμα φέροντες γεραίρωμεν, ὅτι δὴ μόνος οἷα παναγάθου πατρὸς μονώτατος ὑπάρχων παναγάθου παῖς, γνώμῃ τῆς πατρικῆς φιλανθρωπίας τῶν ἐν φθορᾷ κάτω που κειμένων ἡμῶν εὖ μάλα προθύμως ὑποδὺς τὴν φύσιν, οἷά τις ἰατρῶν ἄριστος τῆς τῶν καμνόντων ἕνεκεν σωτηρίας ὁρᾷ μὲν

---

1. δεδοξ. — Ps. 86 (87), 3. | 4. εὐφράνθην — Ps. 121 (122), 1. | 5. κύριε — Ps. 25 (26), 8. | 7. μέγας — Ps. 47 (48), 2. | 11. ὁ post μέγας om. *efg B.* | ὁ ποιῶν — Job. 9, 10. | 13. ἐγείρων — Ps. 112 (113), 7. | 14. ἀνιστῶν *bcdik*, ἀνυψῶν *aefgh LXX E.* | καθεῖλε — Luc. 1, 52. | 19. μέλπωμεν *chiVH*, μέλπομεν *aegkSB.* | 20. τῷ ποιοῦντι κτλ. — Ps. 135 (136), 4. 17. 25. | 31. ὁρᾷ *CSVH*^{b}, ὁρᾷ *HB*, qui formam jonicam inconsulto extruserunt. Sunt ea verba Hippocratis medici (cf. Hip-

δεινὰ, θιγγάνει δ' ἀηδέων, ἐπ' ἀλλοτρίῃσί τε ξυμφορῇσιν ἰδίας καρπᾶται λύπας, οὐ νοσοῦντας αὐτὸ μόνον, οὐδ' ἕλκεσι δεινοῖς καὶ σεσηπόσιν ἤδη τραύμασι πιεζομένης, ἀλλὰ καὶ ἐν νεκροῖς κειμένης ἡμᾶς ἐξ αὐτῶν μυχῶν τῆ θανάτῳ αὐτὸς ἑαυτῷ διεσώσατο, ὅτι μηδὲ ἄλλῳ τῳ τῶν κατ' ἐρανὸν τοσοῦτον παρῆν ἰσχύος, ὡς τῇ τῶν τοσούτων ἀβλαβῶς διακονήσασθαι σωτηρίᾳ. μόνος δ' οὖν καὶ τῆς ἡμῶν αὐτῶν βαρυπαθοῦς φθορᾶς ἐφαψάμενος, μόνος τὰς ἡμετέρας ἀνατλὰς πόνους, μόνος τὰ πρόστιμα τῶν ἡμετέρων ἀσεβημάτων περιθέμενος, οὐχ ἡμιθνῆτας, ἀλλὰ καὶ πάμπαν ἐν μνήμασι καὶ τάφοις μυσαρὸς ἤδη καὶ ὀδωδότας ἀναλαβὼν, πάλαι τε καὶ νῦν σπεδῇ τῇ φιλανθρώπῳ, παρὰ πᾶσαν τὴν ἐτεινοσῦν ἡμῶν τε αὐτῶν ἐλπίδα, σώζει τε καὶ τῶν τῆ πατρὸς ἀγαθῶν ἀφθονίαν μεταδίδωσιν, ὁ ζωοποιὸς, ὁ φωταγωγὸς, ὁ μέγας ἡμῶν ἰατρὸς καὶ βασιλεὺς καὶ κύριος, ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ τότε μὲν ἅπαξ ἐν νυκτὶ ζοφερᾷ καὶ σκότῳ βαθεῖ, δαιμόνων ἀλιτηρίων πλάναις καὶ θεομισῶν πνευμάτων ἐνεργείαις πᾶν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος κατορωρυγμένον, αὐτὸ μόνον ἐπιφανεὶς, ὡςὰν κηρῆ διατακέντος ταῖς αὐτῆ βολαῖς τῆ φωτὸς τὰς πολυθέτους τῶν ἀσεβημάτων ἡμῶν σειρὰς διελύσατο. νῦν δ' ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ χάριτι καὶ ἐνεργεσίᾳ τῆ μισοκάλῳ φθόνῳ καὶ φιλοπονήρῳ δαίμονος μονονυχὶ διαῤῥηγνυμένης, καὶ πάσας αὐτῆ τὰς θανατοποιὰς καθ' ἡμῶν ἐπιστρατεύοντος δυνάμεις, καὶ τὰ μὲν πρῶτα κυνὸς δίκην λυττῶντος, τοὺς ὀδόντας ἐπὶ τοὺς ἀφιεμένης κατ' αὐτῆ λίθους προσαράττοντος, καὶ τὸν κατὰ τῶν ἀμυνομένων θυμὸν ἐπὶ τὰ ἄψυχα βλήματα καθιέντος, τοῖς τῶν προσευκτηρίων λίθοις καὶ ταῖς τῶν οἴκων ἀψύχοις ὕλαις τὴν θηριώδη μανίαν ἐπερείσαντος, ἐρημίαν τε, ὥς γε δὴ αὐτὸς ἑαυτῷ ᾤετο, τῶν ἐκκλησιῶν ἀπεργασαμένης, εἶτα δὲ δεινὰ συρίγματα καὶ τὰς ὀφιώδεις αὐτῆ φωνὰς, τοτὲ μὲν ἀσεβῶν τυράννων ἀπειλαῖς, τοτὲ δὲ βλασφήμοις δυσσεβῶν ἀρχόντων διατάξεσιν ἀφιέντος, καὶ προσέτι τὸν αὐτῆ θάνατον ἐξερευνομένης, καὶ τοῖς ἰώδεσι καὶ ψυχοφθόροις δηλητηρίοις τὰς ἁλισκομένας πρὸς αὐτοῦ ψυχὰς φαρμάττοντος, καὶ μονονυχὶ νεκρῶντος ταῖς τῶν νεκρῶν εἰδώλων νεκροποιοῖς θυσίαις, πάντα τε ἀνθρωπόμορφον θῆρα καὶ πάντα τρόπον ἄγριον καθ' ἡμῶν ὑποσαλεύοντος, αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς ὁ τῆς μεγάλης βαλῆς ἄγγελος, ὁ μέγας ἀρχιστράτηγος τῆ θεῆ, μετὰ τὴν αὐτάρκη διαγυμνασίαν, ἣν οἱ μέγιστοι τῆς αὐτῆ βασιλείας στρατιῶται διὰ τῆς πρὸς ἅπαντα

---

pocr. de Flat. init., p. 78 ed. Foes.), quae eadem laudantur et ab aliis scriptoribus, veluti a Luciano in Bis Accus. c. 1. p. 49 ed. Bip. Cf. quae interpretes adnotaverunt ad Luciani l. c. Tom. VII. p. 400 ed. Bip. | 15. αὐτὸ μόνον] αὐτὸς μόνος *ax*S.

ὑπομονῆς καὶ καρτερίας ἐνεδείξαντο, ἀθρόως ἔτως φανεὶς τὰ μὲν ἐχθρὰ
καὶ πολέμια εἰς ἀφανὲς καὶ τὸ μηδὲν κατεστήσατο, ὡς μηδὲ πώποτε ὠνο-
μάσθαι δοκεῖν, τὰ δ' αὐτῷ φίλα καὶ οἰκεῖα δόξης ἐπέκεινα παρὰ πᾶσιν
ἐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ δυνάμεσιν ἐπουρανίοις, ἡλίῳ τε καὶ σελήνῃ
16 καὶ ἄστροις καὶ τῷ σύμπαντι ἐρανῷ τε καὶ κόσμῳ προήγαγεν, ὥστε ἤδη, 5
ὃ μηδὲ ἄλλοτέ πω, τὰς πάντων ἀνωτάτω βασιλέας, ἧς λελόγχασι παρ'
αὐτοῦ τιμῆς συνησθημένους, νεκρῶν μὲν εἰδώλων καταπτύειν προσώποις,
πατεῖν δ' ἄθεσμα δαιμόνων θέσμια, καὶ παλαιᾶς ἀπάτης πατροπαραδότε
κατεγγελᾶν, ἕνα δὲ αὐτὸν μόνον θεὸν τὸν κοινὸν ἁπάντων καὶ ἑαυτῶν
εὐεργέτην γνωρίζειν, Χριστόν τε τοῦ θεοῦ παῖδα παμβασιλέα τῶν ὅλων 10
ὁμολογεῖν, σωτῆρά τε αὐτὸν ἐν στήλαις ἀναγορεύειν, ἀτεξαλείπτῳ μνήμῃ
τὰ κατορθώματα καὶ τὰς κατὰ τῶν ἀσεβῶν αὐτῆ νίκας μέσῃ τῇ βασι-
λευούσῃ τῶν ἐπὶ γῆς πόλει βασιλικοῖς χαρακτῆρσι προσεγγράφοντας, ὥστε
μόνον τῶν ἐξ αἰῶνος Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἡμῶν σωτῆρα καὶ πρὸς αὐτῶν
τῶν ἐπὶ γῆς ἀνωτάτω οὐχ οἷα κοινὸν ἐξ ἀνθρώπων βασιλέα γενόμενον 15
ὁμολογεῖσθαι, ἀλλ' οἷα τοῦ καθόλου θεοῦ παῖδα γνήσιον καὶ αὐτοθεὸν
17 προσκυνεῖσθαι, καὶ εἰκότως. τίς γὰρ τῶν πώποτε βασιλέων τοσοῦτον ἀρετῆς
ἠνέγκατο, ὡς πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων ἀκοὴν καὶ γλῶτταν ἐμ-
πλῆσαι τῆς αὐτοῦ προσηγορίας; τίς βασιλεὺς νόμους εὐσεβεῖς οὕτω καὶ
σώφρονας διαταξάμενος, ἀπὸ περάτων γῆς καὶ εἰς ἄκρα τῆς ὅλης οἰκε- 20
μένης εἰς ἐπήκοον ἅπασιν ἀνθρώποις ἀναγινώσκεσθαι διαρκῶς ἐκράτυνεν;
18 τίς ἀνημέρων ἐθνῶν ἔθη βάρβαρα καὶ ἀνήμερα τοῖς ἡμέροις αὐτῆ καὶ
φιλανθρωποτάτοις παρέλυσε νόμοις; τίς αἰῶσιν ὅλοις ὑπὸ πάντων πολε-
μούμενος τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον ἀρετὴν ἐπεδείξατο, ὡς ἀνθεῖν ὁσημέραι καὶ
19 νεάζειν διὰ παντὸς τῆ βίᾳ; τίς ἔθνος τὸ μηδ' ἀκεσθὲν ἐξ αἰῶνος, ἐκ ἐν 25
γωνίᾳ ποι γῆς λεληθὸς, ἀλλὰ καθ' ὅλης τῆς ὑφ' ἡλίῳ ἱδρύσατο; τίς
εὐσεβείας ὅπλοις οὕτως ἐφράξατο τοὺς στρατιώτας, ὡς ἀδάμαντος τὰς
ψυχὰς κραταιοτέρας ἐν τοῖς πρὸς τὰς ἀντιπάλας ἀγῶσι διαφαίνεσθαι;
20 τίς βασιλέων εἰς τοσοῦτον κρατεῖ καὶ στρατηγεῖ γε μετὰ θάνατον, καὶ
τρόπαια κατ' ἐχθρῶν ἵστησι, καὶ πάντα τόπον καὶ χώραν καὶ πόλιν, 30
ἑλλάδα τε καὶ βάρβαρον, βασιλικῶν οἴκων αὐτῆ πληροῖ, καὶ θείων ναῶν
ἀφιερώμασιν, οἷα τάδε τὰ τοῦδε τοῦ νεὼ περικαλλῆ κοσμήματά τε καὶ
ἀναθήματα, ἃ καὶ αὐτὰ σεμνὰ μὲν ὡς ἀληθῶς καὶ μεγάλα, ἐκπλήξεώς
τε καὶ θαύματος ἄξια, καὶ οἷα τῆς τῆ σωτῆρος ἡμῶν βασιλείας ἐναργῆ

---

1. ἔτως *aehSVH*, ἔτος *cfikxB*. | 9. αὐτὸν *cfik*, αὐτὸ *gB*, αὐτῶν post μόνον *x*, om. *aehSVH*. | 26. γῆς] τῆς γῆς *aehSVZ*, τῆς om. *bcdfgikV*^{a}*HB*. cf. p. 16, 1. 330, 16. | λεληθὸς *bcdfghikVHB*, λεληθότως *aeS*.

δείγματα, ὅτι καὶ νῦν αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ
ἐκτίσθησαν, — τί γὰρ καὶ ἔμελλε τῷ παμβασιλέως καὶ παντεμόνος καὶ
αὐτοῦ θεοῦ λόγου ἐνστήσεσθαι τῷ νεύματι; — σχολῆς τε λόγων οἰκείας
εἰς ἀκριβῆ θεωρίαν τε καὶ ἑρμηνείαν τυγχάνει δεόμενα· οὐ μὴν ὅσα καὶ 21
οἷα τὰ τῆς τῶν πεπονηκότων προθυμίας κέκριται παρ' αὐτῷ τῷ θεο-
λογημένῳ, τὸν ἔμψυχον πάντων ἡμῶν καθορῶντι ναὸν, καὶ τὸν ἐκ ζώντων
λίθων καὶ βεβηκότων οἶκον ἐποπτεύοντι, εὖ καὶ ἀσφαλῶς ἱδρυμένων ἐπὶ
τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου λίθου
αὐτῆ Ἰησῆ Χριστῆ, ὃν ἀπεδοκίμασαν μὲν οὐχ οἱ τῆς παλαιᾶς καὶ μηκέτ'
οὔσης ἐκείνης μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσέτι νῦν τῶν πολλῶν ἀνθρώπων
οἰκοδομῆς κακοὶ κακῶν ὄντες ἀρχιτέκτονες, δοκιμάσας δὲ ὁ πατὴρ καὶ
τότε καὶ νῦν εἰς κεφαλὴν γωνίας τῆσδε τῆς κοινῆς ἡμῶν ἐκκλησίας ἱδρύ-
σατο. τοῦτον δὴ οὖν τὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἐπεσκευασμένον ζῶντος θεοῦ 22
ζῶντα ναὸν — τὸ μέγιστον καὶ ἀληθεῖ λόγῳ θεοπρεπὲς ἱερεῖόν φημι,
οὗ τὰ ἐνδοτάτω ἄδυτα τοῖς πολλοῖς ἀθεώρητα καὶ ὄντως ἅγια καὶ τῶν
ἁγίων ἅγια — τίς ἂν ἐποπτεύσας ἐξειπεῖν τολμήσειε; τίς δὲ κἂν εἰσκύψαι
περιβόλων ἱερῶν εἴσω δυνατὸς, ὅτι μὴ μόνος ὁ μέγας τῶν ὅλων ἀρχιε-
ρεὺς, ᾧ μόνῳ θέμις πάσης λογικῆς ψυχῆς τὰ ἀπόῤῥητα διερευνᾶσθαι;
τάχα δὲ καὶ ἄλλῳ δευτερεύειν μετὰ τοῦτον ἑνὶ μόνῳ τῶν ἴσων ἐφικτὸν, 23
τῷδε τῷ προκαθημένῳ τῆσδε τῆς στρατιᾶς ἡγεμόνι, ὃν αὐτὸς ὁ πρῶτος
καὶ μέγας ἀρχιερεὺς δευτερείοις τῶν τῇδε ἱερείων τιμήσας, ποιμένα τῆς
ὑμετέρας ἐνθέε ποίμνης, κλήρῳ καὶ κρίσει τῇ πατρὸς τὸν ὑμέτερον λα-
χόντα λαὸν, ὡραίαν θεραπευτὴν καὶ ὑποφήτην αὐτὸς ἑαυτοῦ κατετάξατο,
τὸν νέον Ἀαρὼν ἢ Μελχισεδὲκ, ἀφωμοιωμένον τῷ υἱῷ τῇ θεῦ, μένοντά
τε καὶ πρὸς αὐτῆ τηρέμενον εἰς τὸ διηνεκὲς ταῖς κοιναῖς ἁπάντων ὑμῶν
εὐχαῖς. τούτῳ δὴ ἓν ἑξέστω μόνῳ μετὰ τὸν πρῶτον καὶ μέγιστον ἀρχιερέα, 24
εἰ μὴ τὰ πρῶτα, τὰ δεύτερα γῆν ὅμως ὁρᾶν τε καὶ ἐπισκοπεῖν τῆς ἐν-
δοτάτω τῶν ὑμετέρων ψυχῶν θεωρίας, πείρᾳ μὲν καὶ χρόνῳ μήκει ἕκα-
στον ἀκριβῶς ἐξητακότι, σπουδῇ τε τῇ αὐτοῦ καὶ ἐπιμελείᾳ τοὺς πάντας
ὑμᾶς ἐν κόσμῳ καὶ λόγῳ τῷ κατ' εὐσέβειαν διατεθειμένῳ, δυνατῷ τε ὄντι
μᾶλλον ἁπάντων, ὧν αὐτὸς σὺν θείᾳ δυνάμει κατηρτίσατο, τούτων τοῖς
ἔργοις ἐφαμίλλως ἀποδῦναι τὰς λόγους. ὁ μὲν ἓν πρῶτος καὶ μέγας ἡμῶν 25
ἀρχιερεὺς, ὅσα βλέπει τὸν πατέρα ποιοῦντα, ταῦτα, φησίν, ὁμοίως καὶ ὁ

---

3. τε] „scribendum puto δέ. nam cum antea praecesserit particula μέν, ubi dicitur ἃ καὶ αὐτὰ σεμνὰ μὲν κτλ., sequitur nunc aemula illius particula δέ“ Valesius. Haud assentior. Protasi ἃ καὶ αὐτὰ σεμνὰ μὲν respondet apodosis οὐ μὴν ὅσα καὶ οἷα κτλ. | 5. τὰ om. *g i k*. | 13. ὑμῶν] ἡμῶν *g HZ*. | 33. φησίν — Joh. 5, 19.

υἱὸς ποιεῖ· ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ὡσὰν ἐπὶ διδάσκαλον τὸν πρῶτον καθαροῖς νοὸς ὄμμασιν ἀφορῶν, ὅσα βλέπει ποιοῦντα, ὡσὰν ἀρχετύποις χρώμενος παραδείγμασι, τούτων τὰς εἰκόνας, ὡς ἔνι μάλιστα δυνατὸν, εἰς τὸ ὁμοιότατον δημιεργῶν ἀπειργάσατο, οὐδὲν ἐκείνῳ καταλιπὼν τῷ Βεσελεὴλ, ὃν αὐτὸς ὁ θεὸς πνεύματος ἐμπλήσας σοφίας καὶ συνέσεως καὶ τῆς ἄλλης ἐντέχνου καὶ ἐπιστημονικῆς γνώσεως, τῆς τῶν οὐρανίων τύπων διὰ συμ-
26 βόλων ναοῦ κατασκευῆς δημιουργὸν ἀνακέκληται. ταύτῃ δ' οὖν καὶ ὅδε Χριστὸν ὅλον, τὸν λόγον, τὴν σοφίαν, τὸ φῶς, ἐν τῇ αὐτὸς αὐτῷ ἀγαλματοφορῶν ψυχῇ, οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν οἵᾳ σὺν μεγαλοφροσύνῃ, πλουσίᾳ τε καὶ ἁπλήστῳ διανοίας χειρὶ, καὶ σὺν οἵᾳ πάντων ὑμῶν φιλοτιμίᾳ, τῇ τῶν εἰσφορῶν μεγαλοψυχίᾳ, τῆς αὐτῆς αὐτῷ προθέσεως κατὰ μηδένα τρόπον ἀπολειφθῆναι φιλονεικότερον μεγαλοφρονεμένων, τὸν μεγαλοπρεπῆ τόνδε θεῷ τῷ ὑψίστῳ νεὼ, τῷ τῷ κρείττονος παραδείγματι ὡσὰν ὁρώμενον μὴ ὁρωμένῳ, τὴν φύσιν ἐμφερῇ συνεστήσατο, χῶρον μὲν τόνδε, ὅτι καὶ ἄξιον εἰπεῖν πρῶτον ἁπάντων, πάσης οὐ καθαρᾶς ὕλης ἐχθρῶν ἐπι-
βουλαῖς κατακεχωσμένον οὐ παριδὼν, οὐδὲ τῇ τῶν αἰτίων παραχωρήσας κακίᾳ, ἐξὸν ἐφ' ἕτερον ἐλθόντα, μυρίων ἄλλων εὐπορουμένων τῇ πόλει,
27 ῥᾳστώνην εὕρασθαι τῷ πόνῳ καὶ πραγμάτων ἀπηλλάχθαι. ὁ δὲ πρῶτον αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἔργον ἐγείρας, εἶτα δὲ τὸν σύμπαντα λαὸν προθυμίᾳ ῥώσας καὶ μίαν ἐξ ἁπάντων μεγάλην χεῖρα συναγαγὼν, πρῶτον ἆθλον ἠγωνίζετο, αὐτὴν δὴ μάλιστα τὴν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πεπολιορκημένην, αὐτὴν τὴν προπονήσασαν, καὶ τὰς αὐτὰς ἡμῖν καὶ πρὸ ἡμῶν διωγμὰς ὑπομείνασαν, τὴν μητρὸς δίκην τῶν τέκνων ἐρημωθεῖσαν ἐκκλησίαν συναπο-
28 λαῦσαι δεῖν οἰόμενος τῆς τῷ παναγάθῳ μεγαλοδωρεᾶς. ἐπειδὴ γὰρ τὰς παῖδας αὖθις ὁ μέγας ποιμὴν, τὰς θῆρας καὶ τὰς λύκας καὶ πᾶν ἀπηνὲς καὶ ἄγριον γένος ἀποσοβήσας, καὶ τὰς μύλας τῶν λεόντων, ᾗ φησὶ τὰ θεῖα λόγια, συντρίψας, ἐπὶ ταὐτὸν αὖθις συνελθεῖν ἠξίωσε, δικαιότατα καὶ τῆς ποίμνης τὴν μάνδραν ἀνίστη, τῷ καταισχῦναι ἐχθρὸν καὶ ἐνδικητὴν, καὶ ὡς ἂν ἔλεγχον ταῖς θεομάχοις τῶν ἀσεβῶν προαγάγοι τόλμαις.
29 καὶ νῦν οἱ μὲν ἐκ εἰσίν, οἱ θεομισεῖς, ὅτι μηδὲ ἦσαν· εἰς βραχὺ δὲ ταράξαντες καὶ ταραχθέντες, εἶθ' ὑποσχόντες τιμωρίαν οὐ μεμπτὴν τῇ δίκῃ, ἑαυτοὺς καὶ φίλους καὶ οἴκους ἅρδην ἀναστάτους κατέστησαν, ὡς τὰς πάλαι στήλαις ἱεραῖς καταγραφείσας προῤῥήσεις ἔργοις πιστὰς ὁμολογεῖσθαι, δι' ὧν τά τε ἄλλα ὁ θεῖος ἐπαληθεύει λόγος, ἀτὰρ καὶ τάδε περὶ αὐτῶν

---

13. *νεὼ cfikx, νεὼν aeghE.* cf. ind. v. *νεώς.* | 25. *αὖθις*] *αὐτῆς i* (a sec. man.) *Vᵃ.* | 26. *φησὶ* — Ps. 57 (58), 7. | 28. *ἐχθρὸν* — Ps. 8, 3.

ἀποφαινόμενος· „ῥομφαίαν ἐσπάσαντο οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἐνέτειναν τόξον 30
αὐτῶν, τοῦ καταβαλεῖν πτωχὸν καὶ πένητα, τοῦ σφάξαι τοὺς εὐθεῖς τῇ
καρδίᾳ· ἡ ῥομφαία αὐτῶν εἰσέλθοι εἰς καρδίαν αὐτῶν, καὶ τὰ τόξα
αὐτῶν συντριβείη.“ καὶ πάλιν· „ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτῶν μετ' ἤχου,
καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ
αἰῶνος· ὅτι δὴ καὶ ἐν κακοῖς γενόμενοι ἐκέκραξαν, καὶ ἐκ[illegible]ην ὁ σώζων,
πρὸς κύριον, καὶ ἐκ εἰσήκουσεν αὐτῶν. ἀλλ' οἱ μὲν συνεποδίσθησαν καὶ
ἔπεσον, ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν καὶ ἀνωρθώθημεν.“ καὶ τόγε ἐν τούτοις προα-
ναφωνῶν· „κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξαδενώσεις“ ἀληθὲς
ὑπ' ὀφθαλμοῖς πάντων ἀναπέφανται. ἀλλ' οἱ μὲν γιγάντων τρόπον θεο- 31
μαχίαν ἐνστησάμενοι τοιαύτην εἰλήχασι τὴν τοῦ βίου καταστροφήν· τῆς δ'
ἐρήμου καὶ παρ' ἀνθρώποις ἀπεγνωσμένης τοιαῦτα οἷα τὰ ὁρώμενα τῆς
κατὰ θεὸν ὑπομονῆς τὰ τέλη, ὡς ἀναφωνεῖν αὐτῇ τὴν προφητείαν Ἡσαΐου
ταῦτα· „εὐφράνθητι ἔρημος διψῶσα, ἀγαλλιάσθω ἔρημος, καὶ ἀνθείτω 32
ὡς κρίνον· καὶ ἐξανθήσει καὶ ἀγαλλιάσεται τὰ ἔρημα. ἰσχύσατε χεῖρες
ἀνειμέναι καὶ γόνατα παραλελυμένα· παρακαλέσατε, ὀλιγόψυχοι τῇ δια-
νοίᾳ, ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε. ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδίδωσι καὶ
ἀνταποδώσει, αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς· ὅτι, φησίν, ἐρράγη ἐν τῇ ἐρήμῳ
ὕδωρ, καὶ φάραγξ ἐν γῇ διψώσῃ, καὶ ἡ ἄνυδρος ἔσται εἰς ἕλη, καὶ εἰς
τὴν διψῶσαν γῆν πηγὴ ὕδατος ἔσται.“ καὶ τάδε μὲν λόγοις πάλαι προ- 33
θεσπισθέντα βίβλοις ἱεραῖς καταβέβλητο· τά γε μὴν ἔργα ἐκεῖ μὲν ἀκοαῖς,
ἀλλ' ἔργοις ἡμῖν παραδέδοται. ἡ ἔρημος ἥδε, ἡ ἄνυδρος, ἡ χήρα καὶ
ἀπερίστατος, ἧς ὡς ἐν δρυμῷ ξύλων ἀξίνας ἐξέκοψαν τὰς πύλας ἐπὶ
τὸ αὐτὸ, ἐν πέλυκι καὶ λαξευτηρίῳ συντρίψαντες αὐτὴν, ἧς καὶ τὰς βίβλους
διαφθείραντες, ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιαστήριον τῷ θεῷ, εἰς τὴν γῆν
ἐβεβήλωσαν τὸ σκήνωμα τῷ ὀνόματος αὐτῷ, ἣν ἐτρύγησαν πάντες οἱ παρα-
πορευόμενοι τὴν ὁδὸν, προκαθελόντες αὐτῆς τὰς φραγμὸς, ἣν ἐλυμήναντο
ὗς ἐκ δρυμοῦ, καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο, Χριστῷ δυνάμει παραδόξῳ
νῦν, ὅτε θέλει αὐτὸς, γέγονεν ὡς κρίνον· ἐπεὶ καὶ τότε αὐτῷ νεύματι,
ὡσὰν προκηδομένῳ πατρὸς, ἐπαιδεύετο· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει, 34
μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. μέτρῳ δῆτα κατὰ τὸ δέον ἐπι-
στραφεῖσα, αὖθις ἄνωθεν ἐξ ὑπαρχῆς ἀγαλλιᾶν προστάττεται, ἐξανθεῖ
τε ὡς κρίνον, καὶ τῆς ἐνθέου εὐωδίας εἰς πάντας ἀποπνεῖ ἀνθρώπους·

---

1. ῥομφαίαν — Ps. 36 (37), 14. | 4. ἀπώλετο — Ps. 9, 7. 6. | 6. ἐκέκραξαν — Ps. 17 (18), 42. | 8. τό γε *aeghE*, τότε *cfik*. | 9. κύριε — Ps. 72 (73), 20. | 14. εὐφράνθητι — Jes. 35, 1 seqq. | 23. ὡς ἐν δρυμῷ — Ps. 73 (74), 5. | 24. συντρίψαντες *aeghE*, συνέτριψαν *cfikx*. | 26. ἣν — Ps. 79 (80), 13. | 30. ὃν γὰρ — Hebr. 12, 6.

ὅτι, φησίν, ἐῤῥάγη ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ, τὸ νᾶμα τῆς θείας τῆ σωτηρίᾳ λατρῆ παλιγγενεσίας· καὶ νῦν γέγονεν ἡ πρὸ μικρᾶ ἔρημος εἰς ἕλη, καὶ εἰς τὴν διψῶσαν γῆν ἔβρυσε πηγὴ ὕδατος ζῶντος· ἴσχυσάν τε ὡς ἀληθῶς χεῖρες αἱ τὸ πρὶν ἀνειμέναι, καὶ τῆς τῶν χειρῶν ἰσχύος ἔργα τάδε τὰ μεγάλα καὶ ἐναργῆ δείγματα· ἀλλὰ καὶ τὰ πάλαι σεσαθρωμένα καὶ παρειμένα γόνατα, τὰς οἰκείας ἀπολαβόντα βάσεις, τὴν ὁδὸν τῆς θεογνωσίας εὐθυποροῦντα βαδίζει, ἐπὶ τὴν οἰκείαν ποίμνην τῆ παναγάθῳ ποιμένος σπεύδοντα. εἰ δὲ καὶ ταῖς τῶν τυράννων ἀπειλαῖς τὰς ψυχάς τινες ἀπενάρκησαν, ἀλλὰ τέτρες ὁ σωτήριος ἀθεραπεύτες παρορᾷ λόγος· εὖ μάλα δὲ καὶ αὐτοὺς ἰώμενος εἰς τὴν τοῦ θείου παράκλησιν παρορμᾷ λέγων· „παρακαλέσατε, οἱ ὀλιγόψυχοι τῇ διανοίᾳ, ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε.“ τούτων δεῖν ἀπολαῦσαι τὴν διὰ θεὸν γενομένην ἔρημον, τῆ λόγῳ προαγορεύοντος ἐπακούσας ὀξείᾳ διανοίας ἀκοῇ ἕτος ὁ νέος ἡμῶν καὶ καλὸς Ζοροβάβελ, μετὰ τὴν πικρὰν ἐκείνην αἰχμαλωσίαν καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως οὐ παριδὼν τὸ πτῶμα νεκρὸν, πρώτιστα πάντων παρακλήσεσι καὶ λιταῖς ἵλεων τὸν πατέρα μετὰ τῆς κοινῆς ὑμῶν ἁπάντων ὁμοφροσύνης καταστησάμενος, καὶ τὸν μόνον νεκρῶν ζωοποιὸν σύμμαχον παραλαβὼν καὶ συνεργὸν, τὴν πεσοῦσαν ἐξήγειρε, προαποκαθάρας καὶ προθεραπεύσας τῶν κακῶν· καὶ στολὴν οὐ τὴν ἐξ ἀρχαίᾳ παλαιὰν αὐτῇ περιτέθεικεν, ἀλλ' ὁποίαν αὖθις παρὰ τῶν θείων χρησμῶν ἐξεπαιδεύετο, σαφῶς ὧδε λεγόντων· „καὶ ἔσται ἡ δόξα τῆ οἴκῳ τέτρ ἡ ἐσχάτη, ὑπὲρ τὴν προτέραν.“ ταύτῃ δ' ἓν πολὺ μείζονα τὸν χῶρον ἅπαντα περιλαβὼν, τὸν μὲν ἔξωθεν ὠχυροῦτο περίβολον τῷ τῆ παντὸς περιτειχίσματι, ὡς ἂν ἀσφαλέστατον εἴη τῆ παντὸς ἕρκος. πρόπυλον δὲ μέγα καὶ εἰς ὕψος ἐπηρμένον πρὸς αὐτὰς ἀνίσχοντος ἡλίου ἀκτῖνας ἀναπετάσας, ἤδη καὶ τοῖς μακρὰν περιβόλων ἔξω ἱερῶν ἑστῶσι τῆς τῶν ἔνδον παρέσχεν ἀφθονίαν θέας, μονονυχὶ καὶ τῶν ἀλλοτρίων τῆς πίστεως ἐπὶ τὰς πρώτας εἰσόδους ἐπιστρέφων τὰς ὄψεις, ὡς ἂν μὴ παρατρέχοι τις, ὅτι μὴ τὴν ψυχὴν κατανυγεὶς πρότερον μνήμῃ τῆς τε πρὶν ἐρημίας, καὶ τῆς νῦν παραδόξε θαυματεργίας, ὑφ' ἧς τάχα καὶ ἑλκυσθήσεσθαι κατανυγέντα, καὶ πρὸς αὐτῆς τῆς ὄψεως ἐπὶ τὴν εἴσοδον προτραπήσεσθαι ἤλπισεν. εἴσω δὲ παρελθόντι πυλῶν, ἐκ εὐθὺς ἐφῆκεν ἀνάγνοις καὶ ἀνίπτοις ποσὶ τῶν ἔνδον ἐπιβαίνειν ἁγίων, διαλαβὼν δὲ πλεῖστον ὅσον τὸ μεταξὺ τῆ τε νεὼ καὶ τῶν πρώτων εἰσόδων, τέτταρσι μὲν πέριξ ἐγκαρσίοις κατεκόσμησε στοαῖς, εἰς τετράγωνόν

---

1. φησίν — Jes. 35, 6. | τὸ νᾶμα] τὸν ἅμα *S*. | 20. λεγόντων — Hagg. 2, 9. | 28. παρατρέχοι *cfikaB*, παρατρέχῃ *ahSVH*, παρατρέχων *e*.

τι σχῆμα περιφράξας τὸν τόπον, κίοσιν πανταχόθεν ἐπαιρομέναις, ὧν τὰ μέσα διαφράγμασι τοῖς ἀπὸ ξύλου δικτυωτοῖς ἐς τὸ σύμμετρον ἤκουσι μήκεσ περικλείσας, μέσον αἴθριον ἠφίει εἰς τὴν τῆ ἐρανῆ κάτοψιν, λαμπρὸν καὶ ταῖς τῆ φωτὸς ἀκτῖσιν ἀνειμένον ἀέρα παρέχον. ἱερῶν δ' ἐν- 40
ταῦθα καθαρσίων ἐτίθει σύμβολα, κρήνας ἄντικρυς εἰς πρόσωπον ἐπισκευάζων τῆ νεῶ, πολλῷ τῷ χεύματι τῆ νάματος τοῖς περιβόλων ἱερῶν ἐπὶ τὰ ἔσω προϊοῦσι τὴν ἀπόῤῥυψιν παρεχομένας. καὶ πρώτη μὲν εἰσιόντων αὔτη διατριβή, κόσμον ὁμοῦ καὶ ἀγλαΐαν τῷ παντὶ, τοῖς τε τῶν πρώτων εἰσαγωγῶν ἔτι δεομένοις κατάλληλον τὴν μονὴν παρεχομένη. ἀλλὰ 41
γὰρ καὶ τὴν τέτων θέαν παραμειψάμενος, πλείοσιν ἔτι μᾶλλον τοῖς ἐνδοτάτω προπύλοις τὰς ἐπὶ τὸν νεὼ παρόδες ἀναπεπταμένας ἐποίει, ὑπὸ μὲν ταῖς ἡλίε βολαῖς αὖθις τρεῖς πύλας ὑφ' ἓν καταθεὶς πλευρόν, ὧν τὸ πολὺ τὰς παρ' ἑκάτερα μεγέθει τε καὶ πλάτει πλεονεκτεῖν τῇ μέσῃ χαρισάμενος, παραπήγμασί τε χαλκῆ σιδηροδέτοις καὶ ποικίλμασιν ἀναγλύφοις διαφερόντως αὐτὴν φαιδρύνας, ὡσὰν βασιλίδι ταύτῃ τὲς δορυφόρες ὑπέζενξε. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ταῖς παρ' ἑκάτερα τῆ παντὸς νεῶ 42
στοαῖς τὸν τῶν προπύλων ἀριθμὸν διατάξας, ἄνωθεν ἐπὶ ταύταις ἄλλῳ πλείονι φωτὶ διαφόρους τὰς ἐπὶ τὸν οἶκον εἰσβολὰς ἐπενόει, ταῖς ἀπὸ ξύλου λεπτουργίαις καὶ τὸν περὶ αὐτὰς κόσμον καταποικίλλων. τὸν δὲ
βασίλειον οἶκον πλεσιωτέραις ἤδη καὶ δαψιλέσι ταῖς ὕλαις ὠχύρε, ἀφθόνῳ φιλοτιμίᾳ τῶν ἀναλωμάτων χρώμενος. ἔνθα μοι δοκῶ περιττὸν εἶναι τῆ 43
δομήματος μήκη τε καὶ πλάτη καταγράφειν, τὰ φαιδρὰ ταῦτα κάλλη, καὶ τὰ λόγου κρείττονα μεγέθη, τήν τε τῶν ἔργων ἀποστίλβουσαν ὄψιν τῷ λόγῳ διεξιόντι, ὕψη τε τὰ ἐρανομήκη, καὶ τὰς τέτων ὑπερκειμένας
πολυτελεῖς τῆ Λιβάνε κέδρες, ὧν ἐδὲ τὸ θεῖον λόγιον τὴν μνήμην ἀπεσιώπησεν· „εὐφρανθήσεται," φάσκον, „τὰ ξύλα τῆ Κυρίε, καὶ αἱ κέδροι τῆ Λιβάνε ἃς ἐφύτευσε." τί με δεῖ νῦν τῆς πανσόφε καὶ ἀρχιτεκτονικῆς 44
διατάξεως καὶ τοῦ κάλλους τῆς ἐφ' ἑκάστου μέρους ὑπερβολῆς ἀκριβολογεῖσθαι τὴν ὑφήγησιν, ὅτε τῆς ὄψεως τὴν διὰ τῶν ὤτων ἀποκλείει
μάθησιν ἡ μαρτυρία; ἀλλὰ γὰρ ὧδε καὶ τὸν νεὼν ἐπιτελέσας, θρόνοις τε τοῖς ἀνωτάτω εἰς τὴν τῶν προέδρων τιμὴν, καὶ προσέτι βάθροις ἐν τάξει τοῖς καθ' ὅλε κατὰ τὸ πρέπον κοσμήσας, ἐφ' ἅπασί τε τὸ τῶν ἁγίων ἅγιον θυσιαστήριον ἐν μέσῳ θεὶς, αὖθις καὶ τάδε, ὡς ἂν εἴη τοῖς πολλοῖς ἅβατα, τοῖς ἀπὸ ξύλε περιέφραττε δικτύοις, εἰς ἄκρον ἐντέχνε

---

11. τὸν νεὼ *cx*, τὸν νεὼν *aeghE*, τῷ νεῷ *f*, τῆ νεῶ *ik*. | 21. δοκῶ περ. *E* nihil adnotante Burtono: at scribendum aut δοκεῖ aut περιττόε. | 26. φάσκον — Ps. 103 (104), 16.

λειτουργίας ἐξησκημένοις, ὡς θαυμάσιον τοῖς ὁρῶσι παρέχειν τὴν θέαν.
45 ἀλλ' ἐδὲ τέδαφος ἄρα εἰς ἀμελὲς ἔκειτο αὐτῷ· καὶ τόδε γῦν λίθῳ μαρμάρῳ εὖ μάλα κόσμῳ παντὶ λαμπρύνας, ἤδη λοιπὸν καὶ ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τῦ νεῶ μετῆει, ἐξέδρας καὶ οἴκυς τὺς παρ' ἑκάτερα μεγίστυς ἐπισκευάζων εὐτέχνως, ἐπὶ ταὐτὸν εἰς πλευρὰ τῷ βασιλείῳ συνεζευγμένυς καὶ ταῖς ἐπὶ τὸν μέσον οἶκον εἰσβολαῖς ἡνωμένυς· ἃ καὶ αὐτὰ τοῖς ἔτι καθάρσεως καὶ περιῤῥαντηρίων τῶν διὰ ὕδατος καὶ ἁγίου πνεύματος ἐγχρήζουσιν ὁ εἰρηνικώτατος ἡμῶν Σολομῶν ὁ τὸν νεὼν τῦ Θεῦ δειμάμενος ἀπειργάζετο, ὡς μηκέτι λόγον, ἀλλ' ἔργον γεγονέναι τὴν ἄνω λεχθεῖσαν προφητείαν.
46 γέγονε γὰρ καὶ νῦν, ὡς ἀληθῶς ἐστὶν ἡ δόξα τῦ οἴκυ τότε ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν προτέραν. ἔδει γὰρ καὶ ἀκόλεθον ἦν, τῦ ποιμένος αὐτῆς καὶ δεσπότυ ἅπαξ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς θάνατον καταδεξαμένυ, καὶ μετὰ τὸ πάθος ὃ χάριν αὐτῆς ῥυπῶν ἐνεδύσατο σῶμα, ἐπὶ τὸ λαμπρὸν καὶ ἔνδοξον μεταβεβληκότος, αὐτήν τε σάρκα τὴν λυθεῖσαν ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν ἀγαγόντος, καὶ τήνδε ὁμοίως τῶν τοῦ σωτῆρος οἰκονομιῶν ἐπαύρασθαι· ὅτι δὴ καὶ τύτων πολὺ κρείττονα λαβῦσα παρ' αὐτῦ τὴν ἐπαγγελίαν, τὴν πολὺ μείζονα δόξαν τῆς παλιγγενεσίας ἐν ἀφθάρτῳ σώματος ἀναστάσει μετὰ φωτὸς ἀγγέλων χορείας ἐν τοῖς ἐρανῶν ἐπέκεινα τῦ Θεῦ βασιλείοις σὺν αὐτῷ Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ πανευεργέτῃ καὶ σωτῆρι διαρκῶς ἐπὶ τοὺς
47 ἑξῆς αἰῶνας ἀπολαβεῖν ποθεῖ. ἀλλὰ γὰρ τέως ἐπὶ τῦ παρόντος τύτοις ἡ πάλαι χήρα καὶ ἔρημος Θεῦ χάριτι περιβληθεῖσα τοῖς ἔνθεσι γέγονεν ἀληθῶς ὡς κρίνον, ᾗ φησὶν ἡ προφητεία, καὶ τὴν νυμφικὴν ἀναλαβῦσα στολήν, τόν τε τῆς εὐπρεπείας περιθεμένη στέφανον, οἷα χορεύειν διὰ Ἡσαΐυ παιδεύεται, τὰ χαριστήρια τῷ βασιλεῖ Θεῷ φωναῖς εὐφήμοις γεραί-
48 ρεσα, αὐτῆς λεγέσης ἐπακέσωμεν· „ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μυ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ· ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίυ, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης· περιέθηκέ μοι ὡς νυμφίῳ μίτραν, καὶ ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ, καὶ ὡς γῆν αὔξεσαν τὸ ἄνθος αὐτῆς· καὶ ὡς κῆπος τὰ σπέρματα αὐτῦ ἀνατελεῖ, ἕτως Κύριος Κύριος ἀνέτειλε δικαιοσύνην καὶ ἀγαλλίαμα ἐνώπιον πάν-
49 των τῶν ἐθνῶν." τύτοις μὲν ἔν αὖτη χορεύει· οἷοις δὲ καὶ ὁ νυμφίος λόγος ὁ ἐράνιος, αὐτὸς Ἰησῦς Χριστὸς αὐτὴν ἀμείβεται, ἄκυε λέγοντος Κυρίυ· „μὴ φοβῦ ὅτι κατησχύνθης, μηδὲ ἐντραπῇς ὅτι ὠνειδίσθης· ὅτι

---

16. *κρείττονα ad* (a sec. m.) *eghSVH, κρεῖττον bcdfH, κρείττω ik, κρειττόνων* conj. V^a. | 20. *ἀπολαβεῖν*] *ἀπολαύειν x* prob. H^b. | 25. *ἀγαλλιάσθω* — Jes. 61, 10. | 29. *κύριος κύριος ace LXX SB, κύριος* (om. altero *κύρ.*) *fghik VH.* | 31. *λόγος acefikE, λόγοις gh.* at cfr. p. 371, 26.: *τῇ νυμφίῳ λόγ.* | post *λέγοντος* add. *τῇ aehSVH*, om. *cfgikB.* | 32. *μὴ φοβῦ* — Jes. 54, 4.

αἰσχύνην αἰώνιον ἐπιλήσῃ, καὶ ὄνειδος τῆς χηρείας σε οὐ μὴ μνησθήσῃ. ἀχ. ὡς γυναῖκα ἐγκαταλελειμμένην καὶ ὀλιγόψυχον κέκληκέ σε Κύριος, ἀθ' ὡς γυναῖκα ἐκ νεότητος μεμισημένην, εἶπεν ὁ θεός σου. χρόνον μικρὸν ἐγκατέλιπόν σε, καὶ ἐν ἐλέῳ μεγάλῳ ἐλεήσω σε· ἐν θυμῷ μικρῷ ἀπέ-
5 στρεψα τὸ πρόσωπόν με ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐν ἐλέῳ αἰωνίῳ ἐλεήσω σε, εἶπεν ὁ ῥυσάμενός σε Κύριος. ἐξεγείρε, ἐξεγείρε ἡ πιοῦσα ἐκ χειρὸς Κυρίε τὸ 50 ποτήριον τῆ θυμῆ αὐτοῦ· ποτήριον γὰρ τῆς πτώσεως, τὸ κόνδυ τῆ θυμῆ με, ἐξέπιες καὶ ἐξεκένωσας. καὶ ἐκ ἦν ὁ παρακαλῶν σε ἀπὸ πάντων τῶν τέκνων σε, ὧν ἔτεκες, καὶ ἐκ ἦν ὁ ἀντιλαμβανόμενος τῆς χειρός σε.
10 ἰδοὺ εἴληφα ἐκ τῆς χειρός σου τὸ ποτήριον τῆς πτώσεως, τὸ κόνδυ τοῦ θυμοῦ μου, καὶ οὐ προσθήσεις ἔτι πιεῖν αὐτό· καὶ δώσω αὐτὸ εἰς τὰς 51 χεῖρας τῶν ἀδικησάντων σε καὶ τῶν ταπεινωσάντων σε. ἐξεγείρε, ἐξεγείρε, ἔνδυσαι τὴν ἰσχύν, ἔνδυσαι τὴν δόξαν σε. ἐκτίναξαι τὸν χῦν καὶ ἀνάστηθι. κάθισον, ἔκλυσαι τὸν δεσμὸν τῆ τραχήλε σε. ἆρον κύκλῳ
15 τὰς ὀφθαλμές σε καὶ ἴδε συνηγμένα τὰ τέκνα σε· ἰδὲ συνήχθησαν καὶ ἦλθον πρός σε· ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ὅτι πάντας αὐτὰς ὡς κόσμον ἐνδύσῃ καὶ περιθήσῃ αὐτὰς ὡς κόσμον νύμφης, ὅτι τὰ ἔρημά σε καὶ τὰ διεφθαρμένα καὶ τὰ καταπεπτωκότα νῦν στενοχωρήσει ἀπὸ τῶν κατοι- κόντων σε· καὶ μακρυνθήσονται ἀπὸ σοῦ οἱ καταπίνοντές σε. ἐρῦσι γὰρ 52
20 εἰς τὰ ὦτά σε οἱ υἱοί σε ὃς ἀπολώλεκας· στενός μοι ὁ τόπος, ποίησόν μοι τόπον ἵνα κατοικήσω. καὶ ἐρεῖς ἐν τῇ καρδίᾳ σε· τίς ἐγέννησέ μοι τούτες; ἐγὼ δὲ ἄτεκνος καὶ χήρα, τούτες δὲ τίς ἐξέθρεψέ μοι; ἐγὼ δὲ κατελείφθην μόνη, ἕτοι δέ μοι πῦ ἦσαν;" ταῦτα Ἡσαΐας προεθέσπισε, 53 ταῦτα πρόπαλαι περὶ ἡμῶν ἐν ἱεραῖς βίβλοις καταβέβλητο, ἐχρῆν δέ πε
25 τούτων τὴν ἀψευδείαν ἤδη ποτὲ ἔργοις παραλαβεῖν. ἀλλὰ γὰρ τοιαῦτα 54 τῆ νομφίε λόγε πρὸς τὴν ἑαυτῆ νύμφην τὴν ἱερὰν καὶ ἁγίαν ἐκκλησίαν ἐπιφωνοῦντος, εἰκότως ὁ νυμφοστόλος ὅδε αὐτὴν τὴν ἔρημον, τὴν πτῶμα κειμένην, τὴν παρὰ ἀνθρώποις ἀνέλπιδα, ταῖς κοιναῖς ἁπάντων ὑμῶν εὐ- χαῖς, χεῖρας τὰς ὑμῶν αὐτῶν ὀρέξας, ἐξήγειρε καὶ ἐξανέστησε, θεῦ τῆ
30 παμβασιλέως νεύματι καὶ τῆς Ἰησῦ Χριστῦ δυνάμεως ἐπιφανείᾳ, τοιαύτην τε ἀναστήσας κατεστήσατο, οἵαν ἐκ τῆς τῶν ἱερῶν χρησμῶν καταγραφῆς ἐδιδάσκετο. θαῦμα μὲν ἦν μέγιστον τοῦτο καὶ πέρα πάσης ἐκπλήξεως, μά- 55 λιστα τοῖς ἐπὶ μόνῃ τῇ τῶν ἔξωθεν φαντασίᾳ τὸν νοῦν προσανέχουσι. θαυ- μάτων δὲ θαυμασιώτερα τά τε ἀρχέτυπα, καὶ τούτων τὰ πρωτότυπα νοητὰ

---

6. ἐξεγείρε — Jes. 51, 17. | 12. τῶν post καὶ add. *cefgikx LXX BHᵇ*, om. *ahSVH*. | ἐξεγείρε — Jes. 52, 1. | 14. ἆρον — Jes. 49, 18. | 17. νύμφης *bcdfghikxHB*, νύμφη *ae LXX SV*. | 24. ἐχρῆν] χρῆν *cek*.

καὶ θεοπρεπῆ παραδείγματα, τῆς ἐνθέω φημὶ καὶ λογικῆς ἐν ψυχαῖς οἰκο-
56 δομῆς ἀνανεώματα· ἣν αὐτὸς ὁ Θεόπαις κατ' εἰκόνα τὴν αὐτὸς αὐτῷ
δημιουργήσας, πάντῃ τε καὶ κατὰ πάντα τὸ θεοείκελον δεδωρημένος,
ἄφθαρτον φύσιν, ἀσώματον, λογικὴν, πάσης γεώδους ὕλης ἀλλοτρίαν, αὐτο-
νοερὰν οὐσίαν, ἅπαξ τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι συστησά- 5
μενος, νύμφην ἁγίαν καὶ νεῶν πανίερον ἑαυτῷ τε καὶ τῷ πατρὶ κατειρ-
γάσατο. ὃ καὶ σαφῶς αὐτὸς ὁμολογῶν ἐκφαίνει, λέγων· „ἐνοικήσω ἐν
αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεὸς, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί
μοι λαός.“ καὶ τοιαύτη μὲν ἡ τελεία καὶ κεκαθαρμένη ψυχὴ, ἀρχῆθεν
57 ἔτω γεγενημένη, οἷα τὸν ἐράνιον λόγον ἀγαλματοφορεῖν. ἀλλὰ γὰρ φθόνῳ 10
καὶ ζήλῳ τοῦ φιλοπονήρου δαίμονος φιλοπαθὴς καὶ φιλοπόνηρος ἐξ αὐτε-
ξουσίου αἱρέσεως γενομένη, ὑπαναχωρήσαντος αὐτῆς τοῦ θείου ὡσὰν ἔρημος
προστάτου, εὐάλωτος καὶ εἰς ἐπιβουλὴν εὐχερὴς τοῖς ἐκ μακροῦ διαφθονη-
μένοις ἀπελήλεγκται, ταῖς τε τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν καὶ νοητῶν πολεμίων
ἐλεπόλεσι καὶ μηχαναῖς καταβληθεῖσα, πτῶμα ἐξαίσιον καταπέπτωκεν, εἰς 15
ὅσον οὐδ' ἐπὶ λίθῳ λίθον τῆς ἀρετῆς ἑστῶτα ἐν αὐτῇ διαμεῖναι, ὅλην δὲ
διόλου χαμαὶ κεῖσθαι νεκρὰν, τῶν περὶ θεοῦ φυσικῶν ἐννοιῶν πάμπαν ἀπε-
58 στερημένην. πεπτωκυῖαν δὴ ταύτην ἐκείνην τὴν κατ' εἰκόνα θεοῦ κατα-
σκευασθεῖσαν ἐλυμήνατο οὐχ ὗς ἔτος ὁ ἐκ δρυμοῦ τοῦ παρ' ἡμῖν ὁρατοῦ,
ἀλλά τις φθοροποιὸς δαίμων, καὶ θῆρες ἄγριοι νοητοί, οἳ καὶ τοῖς πά- 20
θεσιν οἷα πεπυρακτωμένοις τῆς σφῶν κακίας βέλεσιν αὐτὴν ἐξυφάψαν-
τες, ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ θεῖον ὄντως ἁγιαστήριον τοῦ θεοῦ, εἰς τὴν γῆν
τε ἐβεβήλωσαν τὸ σκήνωμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ· εἶτα πολλῷ τῷ προσχώ-
ματι τὴν ἀθλίαν κατορύξαντες, εἰς ἀνέλπιστον πάσης περιέτρεψαν σω-
59 τηρίας. ἀλλ' ὅγε κηδεμὼν αὐτῆς λόγος, ὁ θεοφεγγὴς καὶ σωτήριος, τὴν 25
κατ' ἀξίαν δίκην τῶν ἁμαρτημάτων ὑποσχοῦσαν αὖθις ἐξυπαρχῆς ἀνελάμ-
60 βανε, πατρὸς παναγάθου φιλανθρωπίᾳ πειθόμενος. αὐτὰς δὴ ἓν πρώτας
τὰς τῶν ἀνωτάτω βασιλευόντων ψυχὰς προελόμενος, τῶν μὲν δυσσεβῶν
καὶ ὀλεθρίων πάντων, αὐτῶν τε τῶν δεινῶν καὶ θεομισῶν τυράννων τὴν
οἰκουμένην ἅπασαν δι' αὐτῶν τῶν θεοφιλεστάτων ἐκαθήρατο· εἶτα δὲ τοὺς 30
αὐτῷ γνωρίμους ἄνδρας, τοὺς πάλαι διὰ βίου ἱερωμένους αὐτῷ, κρύβδην γε
μὴν ὡς ἐν κακῶν χειμῶνι πρὸς τῆς αὐτοῦ σκέπης καλυπτομένους, εἰς
φανερὸν ἀγαγὼν, καὶ ταῖς τοῦ πνεύματος μεγαλοδωρεαῖς ἐπαξίως τιμήσας,
αὖθις καὶ διὰ τούτων τὰς μικρῷ πρόσθεν ἐῤῥυπωμένας ψυχὰς, ὕλης τε

---

7. λέγων — Levit. 26, 12. | 14. ἀπελήλεγκται *bodfhikVHB*, ἀπολέλειπται *aegS*, ἀπελήλυθε *cH*^{b}. | 33. πνεύματος] πατρὸς *cik*.

παντοίας καὶ χώματος ἀσεβῶν ἐπιταγμάτων συμπεφορημένας, ὄρυξι καὶ
δικέλλαις ταῖς πληκτικαῖς τῶν μαθημάτων διδασκαλίαις ἐξεκάθηρέ τε καὶ
ἀπέσμηξε· λαμπρόν τε καὶ διαυγῆ τῆς πάντων ὑμῶν διανοίας τὸν χῶρον 61
ἀπειργασμένος, ἐνταῦθα λοιπὸν τῷ πανσόφῳ καὶ θεοφιλεῖ τῷδε παρα-
δέδωκεν ἡγεμόνι, ὃς τά τε ἄλλα κριτικὸς καὶ ἐπιλογιστικὸς τυγχάνων,
τὴν τῶν αὐτῷ κεκληρωμένων ψυχῶν εὖ διαγινώσκων καὶ φυλοκρινῶν διά-
νοιαν, ἐκ πρώτης ὡς εἰπεῖν ἡμέρας οἰκοδομῶν ὅπως καὶ εἰς δεῦρο πέ-
παυται, τοτὲ μὲν διαυγῆ τὸν χρυσὸν, τοτὲ δὲ δόκιμον καὶ καθαρὸν τὸ
ἀργύριον καὶ τὰς τιμίους καὶ πολυτελεῖς λίθους ἐν πᾶσιν ὑμῖν ἁρμόττων,
ὡς ἱερὰν αὖθις καὶ μυστικὴν ἔργοις τοῖς εἰς ὑμᾶς ἀποπληρῶν προφητείαν,
ἣν ἧς εἴρηται· „ἰδὲ ἐγὼ ἑτοιμάζω σοι ἄνθρακα τὸν λίθον σου, καὶ τὰ 62
θεμέλιά σου σάπφειρον, καὶ τὰς ἐπάλξεις σου ἴασπιν, καὶ τὰς πύλας σου
λίθους κρυστάλλου, καὶ τὸν περίβολόν σου λίθους ἐκλεκτούς, καὶ πάντας τοὺς
υἱούς σου διδακτοὺς θεοῦ, καὶ ἐν πολλῇ εἰρήνῃ τὰ τέκνα σου· καὶ ἐν δικαιο-
σύνῃ οἰκοδομηθήσῃ.“ δικαιοσύνῃ δῆτα οἰκοδομῶν κατ' ἀξίαν τῆ παντὸς 63
λαῆ διήρει τὰς δυνάμεις, οἷς μὲν τὸν ἔξωθεν αὐτὸ μόνον περιφράττων
περίβολον, τὴν ἁπλανῆ πίστιν περιτειχίσας, (πολὺς δὲ ὁ τοιοῦτος καὶ μέγας
λεὼς, οὐδὲν κρεῖττον φέρειν οἰκοδόμημα διαρκῶν), οἷς δὲ τὰς ἐπὶ τὸν
οἶκον ἐπιτρέπων εἰσόδους, θυραυλεῖν καὶ ποδηγεῖν τοὺς εἰσιόντας κατα-
τάττων, ἐκ ἀπεικότως τῇ νεῷ πρόπυλα νενομισμένης, ἄλλους δὲ πρώτοις
τοῖς ἔξωθεν ἀμφὶ τὴν αὐλὴν ἐκ τετραγώνου κίοσιν ὑπεστήριζε, ταῖς πρώ-
ταις τῶν τεττάρων εὐαγγελίων τῇ γράμματος προβολαῖς ἐμβιβάζων, τοὺς
δ' ἤδη ἀμφὶ τὸν βασίλειον οἶκον ἑκατέρωθεν παραζεύγνυσιν, ἔτι μὲν κατη-
χουμένους καὶ ἐν αὐξῇ καὶ προκοπῇ καθεστῶτας, οὐ μὴν πόρρω που καὶ
μακρὰν τῆς τῶν ἐνδοτάτω θεοπτίας τῶν πιστῶν διεζευγμένους· ἐκ δὴ 64
τούτων τὰς ἀκηράτους ψυχὰς θείῳ λουτρῷ χρυσοῦ δίκην ἀποσμηχθείσας
παραλαβὼν, κἀνταῦθα τοὺς μὲν κίοσι τῶν ἐξωτάτω πολὺ κρείττοσιν ἐκ
τῶν ἐνδοτάτω μυστικῶν τῆς γραφῆς δογμάτων ὑποστηρίζει, τοὺς δὲ τοῖς πρὸς
τὸ φῶς ἀνοίγμασι καταυγάζει. προπύλῳ μὲν ἐνὶ μεγίστῳ τῆς τῆ παμ- 65
βασιλέως ἑνὸς καὶ μόνου θεοῦ δοξολογίας τὸν πάντα νεὼν κατακοσμῶν,
Χριστῆ δὲ καὶ τῆ ἁγίᾳ πνεύματος παρ' ἑκάτερα τῆς τῆ πατρὸς αὐθεν-
τίας τὰς δευτέρας αὐγὰς τῆ φωτὸς παρασχόμενος, τῶν τε λοιπῶν διὰ
τῆ παντὸς οἴκου ἄφθονον καὶ πολὺ διάφορον τῆς καθέκαστον ἀληθείας

---

1. post χώματος add. τῶν *aegh*E, om. *cfikx*. | 6. φυλοκρινῶν *cV*^{a}*H*, φιλοκρινῶν ceteri. cf. ind. | 11. εἴρηται — Jes. 54, 11. | 23. post οἶκον add. προβολαῖς *acfh*, om. *egikV*^{a}*B*H^{b}. | 28. τὰς δὲ τοῖς V^{a}*Z*, τὰς δὲ *i* (a sec. m.) *nH*, τοῖς δὲ *abcdefghikVB*, τοῖς καὶ *S*. | 31. αὐθεντίας *fik*, αὐθενταίας volgo.

τὸ σαφὲς καὶ φωτεινὸν ἐνδεικνύμενος, πάντῃ δὲ καὶ παντα-
χόθεν τὰς ζώντας καὶ βεβηκότας καὶ εὐπαγεῖς τῶν ψυχῶν λίθους ἐγκρίνας, τὸν μέγαν καὶ
βασιλικὸν ἐξ ἁπάντων οἶκον ἐπισκευάζεται, λαμπρόν τε καὶ φωτὸς ἔμπλεω
τά τε ἔνδοθεν καὶ τὰ ἐκτός, ὅτι μὴ ψυχὴ μόνον καὶ διάνοια, καὶ τὸ
σῶμα δὲ αὐτοῖς ἁγνείας καὶ σωφροσύνης πολυανθεῖ κόσμῳ κατηγλάϊστο. 5
66 ἔνεισι δ' ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ καὶ θρόνοι, βάθρα τε μυρία καὶ καθιστήρια,
ἐν ὅσαις ψυχαῖς τὰ τῆ θείᾳ πνεύματος ἐφιζάνει δωρήματα, οἷα καὶ πάλαι
ὤφθη τοῖς ἀμφὶ τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους, οἷς ἐφάνησαν διαμεριζόμεναι
67 γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός, ἐκάθισάν τε ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν. ἀλλ' ἐπὶ μὲν
τῷ πάντων ἄρχοντι ἴσως αὐτὸς ὅλος ἐγκάθηται Χριστὸς, ἐν δὲ τοῖς 10
μετ' αὐτὸν δευτερεύουσιν ἀναλόγως, καθόσον ἕκαστος χωρεῖ Χριστῆ δυνά-
μεως καὶ πνεύματος ἁγίου μερισμός. βάθρα δ' ἂν εἶεν καὶ ἀγγέλων καὶ
αἵ τινων ψυχαὶ, τῶν εἰς παιδαγωγίαν καὶ φροντὰν ἑκάστῳ παραδεδομένων.
68 σεμνὸν δὲ καὶ μέγα καὶ μονογενὲς θυσιαστήριον ποῖον ἂν εἴη, ἢ τῆς τῆ
κοινῆ πάντων ἱερέως τῆς ψυχῆς τὸ εἰλικρινὲς καὶ ἁγίων ἅγιον; ᾧ παρε- 15
στὼς ἐπὶ δεξιᾷ ὁ μέγας τῶν ὅλων ἀρχιερεὺς αὐτὸς Ἰησῆς, ὁ μονογενὴς
τῆ θεῆ, τὸ παρὰ πάντων εὐῶδες θυμίαμα καὶ τὰς δι' εὐχῶν ἀναίμους καὶ
ἀΰλους θυσίας φαιδρῷ τῷ βλέμματι καὶ ὑπτίαις ὑποδεχόμενος χερσὶ, τῷ
κατ' οὐρανὸν πατρὶ καὶ θεῷ τῶν ὅλων παραπέμπεται, πρῶτος αὐτὸς
προσκυνῶν, καὶ μόνος τῷ πατρὶ τὸ κατ' ἀξίαν ἀπονέμων σέβας, εἶτα δὲ 20
69 καὶ πᾶσιν ἡμῖν εὐμενῆ διαμένειν καὶ δεξιὸν εἰς ἀεὶ παραιτέμενος. τοιῆτος
ὁ μέγας νεὼς, ὃν καθ' ὅλης τῆς ὑφ' ἥλιον οἰκεμένης ὁ μέγας τῶν ὅλων
δημιουργὸς λόγος συνεστήσατο, τῶν ἐπέκεινα ἐρανίων ἀψίδων πάλιν καὶ
αὐτὸς νοερὰν ταύτην ἐπὶ γῆς εἰκόνα κατεργασάμενος, ὡς ἂν διὰ πάσης
τῆς κτίσεως τῶν τε ἐπὶ γῆς λογικῶν ζῴων ὁ πατὴρ αὐτῷ τιμῷτό τε καὶ 25
70 σέβοιτο. τὸν δὲ ὑπερουράνιον χῶρον καὶ τὰ ἐκεῖσε τῶν τῇδε παραδείγματα,
τήν τε ἄνω λεγομένην Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸ Σιὼν ὄρος τὸ ἐπεράνιον, καὶ
τὴν ὑπερκόσμιον πόλιν τῆ ζῶντος θεῆ, ἐν ᾗ μυριάδες ἀγγέλων πανηγύρεις
καὶ ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς ταῖς ἀῤῥήτοις καὶ
ἀνεπιλογίστοις ἡμῖν θεολογίαις τὸν σφῶν ποιητὴν καὶ πανηγεμόνα τῶν 30
ὅλων γεραίρουσιν, ἔτις θνητὸς οἷός τε κατ' ἀξίαν ὑμνῆσαι, ὅτι δὴ ὀφθαλ-
μὸς ἐκ εἶδε, καὶ ἓς ἐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπε ἐκ ἀνέβη, αὐτὰ
71 δὴ ταῦτα ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. ὧν ἤδη ἐν μέρει

---

4. ψυχὴ — καὶ διάνοια $V^a ZH$: scribebatur antea ψυχῇ — καὶ διανοίᾳ. | 9. ἐκάθισάν *cfgx*, ἐκάθισέ *aehikE*. | 10. ὅλος *aghikE*, ὁ λόγος *cef*. | 12. μερισμὸς *acfhi* (a sec. m.) *E*, μερισμοῖς *eik*, μερισμῶν post δυνάμεως καὶ *g*. | 26. δὲ V^a, τε volgo. | 31. ἔτις *i* V^a, οὔ τις *aceghkE*. | ὀφθαλμὸς κτλ. — 1 Cor. 2, 9.

καταξιωθέντες ἄνδρες ἅμα παισὶ καὶ γυναιξί, μικροὶ καὶ μεγάλοι, πάντες ἀθρόως ἐν ἑνὶ πνεύματι καὶ μιᾷ ψυχῇ μὴ διαλίπωμεν ἐξομολογούμενοι, καὶ τὸν τῶν τοσούτων ἡμῖν ἀγαθῶν παραίτιον ἀνευφημοῦντες, „τὸν εὐιλατεύοντα πάσαις ταῖς ἀνομίαις ἡμῶν, τὸν ἰώμενον πάσας τὰς νόσους ἡμῶν, τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν ἡμῶν, τὸν στεφανοῦντα ἡμᾶς ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς, τὸν ἐμπιμπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν, ὅτι οὐ κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν, οὐδὲ κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν, ὅτι καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν· καθὼς οἰκτείρει πατὴρ υἱὸς αὐτοῦ, ὠκτείρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν.“ ταῦτα καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς 72
ἑξῆς ἅπαντας χρόνους ταῖς μνήμαις ἀναζωπυροῦντες, ἀτὰρ καὶ τῆς παρούσης πανηγύρεως καὶ τῆς φαιδρᾶς ταύτης καὶ λαμπροτάτης ἡμέρας τὸν αἴτιον καὶ πανηγυριάρχην νύκτωρ καὶ μεθημέραν διὰ πάσης ὥρας καὶ δι' ὅλης, ὡς εἰπεῖν, ἀναπνοῆς ἐν τῷ προορώμενοι, στέργοντες καὶ σέβοντες ψυχῆς ὅλῃ δυνάμει, καὶ νῦν ἀναστάντες, μεγάλῃ διαθέσεως φωνῇ καθικετεύσωμεν, ὡς ἂν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ μάνδραν εἰς τέλος ἡμᾶς σκεπάζων διασώζοιτο, τὴν παρ' αὐτοῦ βραβεύων ἀῤῥαγῆ καὶ ἄσειστον αἰωνίαν εἰρήνην, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ σωτῆρι ἡμῶν, δι' οὗ αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς σύμπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

CAP. 5.

Ἀντίγραφα βασιλικῶν νόμων.
(Nic. H. E. VII, 41.)

Φέρε δὴ λοιπὸν καὶ τῶν βασιλικῶν διατάξεων Κωνσταντίνου καὶ 1
Λικιννίου τὰς ἐκ τῆς Ῥωμαίων φωνῆς μεταληφθείσας ἑρμηνείας παραθώμεθα.

Ἀντίγραφον βασιλικῶν διατάξεων ἐκ ῥωμαϊκῆς γλώσσης μεταληφθεισῶν.

„Ἤδη μὲν πάλαι σκοποῦντες τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας οὐκ 2
ἀρνητέαν εἶναι, ἀλλ' ἑνὸς ἑκάστῳ τῇ διανοίᾳ καὶ βελήσει ἐξεσίαν δοτέον τοῦ τὰ θεῖα πράγματα τιμελεῖν κατὰ τὴν αὐτῷ προαίρεσιν, ἕκαστον κεκελεύκειμεν, τοῖς τε Χριστιανοῖς, τῆς αἱρέσεως καὶ τῆς θρησκείας τῆς ἑαυτῶν τὴν πίστιν φυλάττειν. ἀλλ' ἐπειδὴ πολλαὶ καὶ διάφοροι αἱρέσεις 3

---

3. τὸν εὐιλ. — Ps. 102 (103), 3. | 6. ἐμπιμπλῶντα *cehikVHB*, ἐμπιπλῶντα *afgwS*. | 15. ὅλῃ *aegkE*, ὅλης *cfik*. | 18. δι' οὗ αὐτῷ] μεθ' οὗ σοι *h*. | 27. πάλαι *acfiNSVH*, πολλὰ *ghi* (a sec. m.) *kB*. | 28. καὶ] καὶ τῇ *gikNB*, τῇ om. *acfhSVH*.

ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀντιγραφῇ, ἐν ᾗ τοῖς αὐτοῖς συνεχωρήθη ἡ τοιαύτη ἔξεσία, ἐδόκει προστεθεῖσθαι σαφῶς, τυχὸν ἴσως τινὲς αὐτῶν μετ' ὀλίγον ἀπὸ
4 τῆς τοιαύτης παραφυλάξεως ἀνεκρέοντο. ὁπότε εὐτυχῶς ἐγὼ Κωνσταντῖνος ὁ Αὔγουστος κἀγὼ Λικίννιος ὁ Αὔγουστος ἐν τῇ Μεδιολάνῳ ἐληλύθειμεν, καὶ πάντα ὅσα πρὸς τὸ λυσιτελὲς καὶ τὸ χρήσιμον τῷ κοινῷ διέφερεν, ἐν ζητήσει ἔσχομεν, ταῦτα μεταξὺ τῶν λοιπῶν, ἅτινα ἐδόκει ἐν πολλοῖς ἅπασιν ἐπωφελῆ εἶναι, μᾶλλον δὲ ἐν πρώτοις διατάξαι ἐδογματίσαμεν, οἷς ἡ πρὸς τὸ θεῖον αἰδώς τε καὶ τὸ σέβας ἐνείχετο, τοῦτ' ἔστιν, ὅπως δῶμεν καὶ τοῖς Χριστιανοῖς καὶ πᾶσιν ἐλευθέραν αἵρεσιν τοῦ ἀκολουθεῖν τῇ θρησκείᾳ, ᾗ δ' ἂν βεληθῶσιν· ὅπως, ὅ τί ποτέ ἐστι θειότης καὶ οὐρανίου πράγματος, ἡμῖν καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἐξεσίαν
5 διάγουσιν εὐμενὲς εἶναι δυνηθῇ. τοίνυν ταύτην τὴν βέλησιν τὴν ἡμετέραν ὑγιεινῷ καὶ ὀρθοτάτῳ λογισμῷ ἐδογματίσαμεν, ὅπως μηδενὶ παντελῶς ἐξεσία ἀρνητέα ᾖ τοῦ ἀκολουθεῖν καὶ αἱρεῖσθαι τὴν τῶν Χριστιανῶν παραφύλαξιν ἢ θρησκείαν, ἑκάστῳ τε ἐξεσία δοθείη τοῦ διδόναι ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν ἐν ἐκείνῃ τῇ θρησκείᾳ, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ ἁρμόζειν νομίζῃ, ὅπως ἡμῖν δυνηθῇ τὸ θεῖον ἐν πᾶσι τὴν ἔθιμον σπουδὴν καὶ καλοκἀγαθίαν
6 παρέχειν. ἅτινα ἔτως ἀρέσκειν ἡμῖν ἀντιγράψαι ἀκόλουθον ἦν, ἵν' ἀφαιρεθεισῶν παντελῶς τῶν αἱρέσεων, αἵτινες τοῖς προτέροις ἡμῶν γράμμασι τοῖς πρὸς τὴν σὴν καθοσίωσιν ἀποσταλεῖσι περὶ τῶν Χριστιανῶν ἐνέχοντο, καὶ ἅτινα πάνυ σκαιὰ καὶ τῆς ἡμετέρας πραότητος ἀλλότρια εἶναι ἐδόκει, ταῦτα ὑφαιρεθῇ, καὶ νῦν ἐλευθέρως τε καὶ ἁπλανῶς ἕκαστος τῶν τὴν αὐτὴν προαίρεσιν ἐσχηκότων τοῦ φυλάττειν τὴν τῶν Χριστιανῶν
7 θρησκείαν ἄνευ τινὸς ὀχλήσεως τοῦτο αὐτὸ παραφυλάττοι. ἅτινα τῇ σῇ ἐπιμελείᾳ πληρέστατα δηλῶσαι ἐδογματίσαμεν, ὅπως εἰδείης ἡμᾶς ἐλευθέραν καὶ ἀπολελυμένην ἐξεσίαν τοῦ τιμᾶν τὴν ἑαυτῶν θρησκείαν τοῖς
8 αὐτοῖς Χριστιανοῖς δεδωκέναι. ὅπερ ἐπειδὴ ἀπολελυμένως αὐτοῖς ὑφ' ἡμῶν δεδωρῆσθαι, θεωρεῖ ἡ σὴ καθοσίωσις, καὶ ἑτέροις δεδόσθαι ἐξεσίαν τοῖς βελομένοις τοῦ μετέρχεσθαι τὴν παρατήρησιν καὶ θρησκείαν ἑαυτῶν· ὅπερ ἀκολούθως τῇ ἡσυχίᾳ τῶν ἡμετέρων καιρῶν γίνεσθαι φανερόν ἐστιν,

---

2. *σαφῶς abcghikNSVHB*, *ἀσαφῶς dfi* (a sec. m.). illud unice rectum: cf. p. 376, 19. | 10. *θειότης acghSVH*, „divinitas“ *Lact.* (de mort. pers. c. 48), *θειότητος fikmZB*, *θειοτάτη N.* | 16. *νομίζῃ cfgiVHB*, *νομίζει ahi* (a sec. man.) *kxNS.* | 22. *ἁπλανῶς*] *ἁπλῶς i* (in marg.) *N.* | post *ἕκαστος* add. *αὐτῶν gikNB.* | 28. *δεδωρῆσθαι*] *δεδώρηται* scribendum esse conj. *Vs.* immo vero post *δεδ.* excidisse verbum aliquod, unde pendeat infinitivus *δεδ.*, velut *συνδρᾷς* (coll. p. 378, 17.), apparet ex Lactantio, qui verba constitutionis nostrae sic servavit: „quod cum hisdem a nobis indultum esse pervideas, intelligit dignatio tua..“

ὅπως ἐξουσίαν ἕκαστος ἔχῃ τῶν αἱρεῖσθαι καὶ τημελεῖν ὁποῖον δ' ἂν βούληται θεῖον. τοῦτο δὲ ὑφ' ἡμῶν γέγονεν, ὅπως μηδεμιᾷ τιμῇ μηδὲ θρησκείᾳ τινὶ μεμειῶσθαί τι ὑφ' ἡμῶν δοκοίη. καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τοῖς λοιποῖς εἰς 9
τὸ πρόσωπον τῶν Χριστιανῶν δογματίζομεν, ἵνα τοὺς τόπους αὐτῶν, εἰς
ὃς τὸ πρότερον συνέρχεσθαι ἔθος ἦν αὐτοῖς, περὶ ὧν καὶ τοῖς πρότερον δοθεῖσι πρὸς τὴν σὴν καθοσίωσιν γράμμασι τύπος ἕτερος ἦν ὡρισμένος τῷ προτέρῳ χρόνῳ, ἴν', εἴ τινες ἢ παρὰ τοῦ ταμείου τοῦ ἡμετέρου, ἢ παρά τινος ἑτέρου φαίνοιντο ἠγορακότες τέτους, τοῖς αὐτοῖς Χριστιανοῖς ἄνευ ἀργυρίου καὶ ἄνευ τινὸς ἀπαιτήσεως τῆς τιμῆς ὑπερτεθείσης, δίχα πάσης
ἀμελείας καὶ ἀμφιβολίας, ἀποκαταστήσωσι· καὶ εἴ τινες κατὰ δῶρον τυγχάνουσιν εἰληφότες τοὺς αὐτοὺς τόπους, ὅπως τοῖς αὐτοῖς Χριστιανοῖς τὴν ταχίστην ἀποκαταστήσωσιν· ἔτως εἰ ἢ οἱ ἠγορακότες τοὺς αὐτοὺς τόπους, 10
ἢ οἱ κατὰ δωρεὰν εἰληφότες αἰτῶσί τι παρὰ τῆς ἡμετέρας καλοκἀγαθίας, προσέλθωσι τῷ ἐπὶ τόπων ἐπάρχῳ δικάζοντι, ὅπως καὶ αὐτῶν διὰ τῆς
ἡμετέρας χρηστότητος πρόνοια γένηται. ἅτινα πάντα τῷ σωματίῳ τῶν Χριστιανῶν παρ' αὐτὰ διὰ τῆς σῆς σπουδῆς ἄνευ τινὸς παρολκῆς παραδίδοσθαι δεήσει. καὶ ἐπειδὴ οἱ αὐτοὶ Χριστιανοὶ οὐ μόνον ἐκείνους, εἰς 11
οὓς συνέρχεσθαι ἔθος εἶχον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους τόπους ἐσχηκέναι γινώσκονται, διαφέροντας οὐ πρὸς ἕκαστον αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς τὸ δίκαιον τοῦ αὐτῶν
σώματος, τοῦτ' ἔστι τῶν Χριστιανῶν, ταῦτα πάντα ἐπὶ τῷ νόμῳ, ὃν προειρήκαμεν, δίχα παντελοῦς τινὸς ἀμφισβητήσεως τοῖς αὐτοῖς Χριστιανοῖς, τοῦτ' ἔστι τῷ σώματι αὐτῶν καὶ τῇ συνόδῳ, ἑκάστῳ αὐτῶν ἀποκαταστῆναι κελεύσεις, τοῦ προειρημένου λογισμοῦ δηλαδὴ φυλαχθέντος, ὅπως αὐτοὶ οἵτινες τοὺς αὐτοὺς ἄνευ τιμῆς, καθὼς προειρήκαμεν, ἀποκαθιστῶσι,
τὸ ἀζήμιον τὸ ἑαυτῶν παρὰ τῆς ἡμετέρας καλοκἀγαθίας ἐλπίζοιεν. ἐν 12
οἷς πᾶσι τῷ προειρημένῳ σώματι τῶν Χριστιανῶν τὴν σπουδὴν δυνατώτατα παρασχεῖν ὀφείλεις, ὅπως τὸ ἡμέτερον κέλευσμα τὴν ταχίστην παραπληρωθῇ, ὅπως καὶ ἐν τούτῳ διὰ τῆς ἡμετέρας χρηστότητος πρόνοια γένηται τῆς κοινῆς καὶ δημοσίας ἡσυχίας. τούτῳ γὰρ τῷ λογισμῷ, καθὼς 13
καὶ προείρηται, ἡ θεία σπουδὴ περὶ ἡμᾶς, ἧς ἐν πολλοῖς ἤδη πράγμασιν

---

1. ὁποῖον *achxSVH*, ὁποίως *gN*, ὁποίᾳ *ikmB*. | post βούληται add. τὸ *fghikNB*, om. *acSVH*. | 11. τυγχάνουσιν *cfgikNB*, τυγχάνωσιν *ahSVH*. | post ὅπως add. εἰ *achSVH*, ἢ *fi* (a pr. man.), ἢ *k*, ἡ *g*, om. *B*. | 12. εἰ ἢ] ἢ (om. εἰ) *acfgSVH*, ὡς ἢ *h*, ὡσεὶ *ik*, ὡς εἰ ἢ *B*. Nostram scripturam confirmat Lactantius, ubi haec: „etiam vel hi, qui emerunt, vel qui dono erunt consecuti, si petiverint." Valesius conjecit esse scribendum ἀποκαταστήσωσιν ὡσαύτως· εἰ δὲ ἢ οἱ ἠγορακότες κτλ. | 21. leg. παντελῶς, „prorsus" *Lact.* | 22. ἑκάστῳ] „iisdem Christianis, id est, corpori et conventiculis eorum, reddi jubebis" *Lact.* | ἀποκαταστῆναι] ἀποκατασταθῆναι *g*.

14 ἀπεπειράθημεν, διὰ παντὸς τῷ χρόνῳ βεβαίως διαμεῖναι. ἵνα δὲ ταύτης τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας καὶ τῆς καλοκἀγαθίας ὅρος πρὸς γνῶσιν πάντων ἐνεχθῆναι δυνηθῇ, ταῦτα τὰ ὑφ' ἡμῶν γραφέντα πανταχῇ προθεῖναι καὶ εἰς γνῶσιν πάντων ἀγαγεῖν ἀκόλουθόν ἐστιν, ὅπως ταύτης τῆς ἡμετέρας καλοκἀγαθίας ἡ νομοθεσία μηδένα λαθεῖν δυνηθῇ."

15 Ἀντίγραφον ἑτέρας βασιλικῆς διατάξεως, ἣν αὖθις πεποίηνται, μόνῃ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ τὴν δωρεὰν δεδόσθαι ὑποσημηνάμενοι.

„Χαῖρε Ἄνυλῖνε, τιμιώτατε ἡμῖν. ἔστιν ὁ τρόπος ἕτος τῆς φιλαγαθίας τῆς ἡμετέρας, ὥστε ἐκεῖνα ἅπερ δικαίῳ ἀλλοτρίῳ προσήκει, μὴ μόνον μὴ ἐνοχλεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀποκαθιστᾶν βέλεσθαι ἡμᾶς, Ἄνυλῖνε 10
16 τιμιώτατε. ὅθεν βελόμεθα ἵν', ὁπόταν ταῦτα τὰ γράμματα κομίσῃ, εἴ τινα ἐκ τούτων τῶν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ καθολικῇ τῶν Χριστιανῶν ἐν ἑκάσταις πόλεσιν ἢ καὶ ἄλλοις τόποις διέφερον, καὶ κατέχοιντο νῦν ἢ ὑπὸ πολιτῶν ἢ ὑπό τινων ἄλλων, ταῦτα ἀποκατασταθῆναι παραχρῆμα ταῖς αὐτῶν ἐκκλησίαις ποιήσῃς, ἐπειδήπερ προηρήμεθα, ταῦτα ἅπερ αἱ αὐταὶ ἐκκλη- 15
17 σίαι πρότερον ἐσχήκεσαν, τῷ δικαίῳ αὐτῶν ἀποκατασταθῆναι. ὁπότε τοίνυν συνορᾷ ἡ καθοσίωσις ἡ σή, ταύτης ἡμῶν τῆς κελεύσεως σαφέστατον εἶναι τὸ πρόσταγμα, σπούδασον, εἴτε κῆποι, εἴτε οἰκίαι, εἴθ' ὁτιενδήποτε τῷ δικαίῳ τῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν διέφερον, σύμπαντα αὐταῖς ἀποκατασταθῆναι ὡς τάχιστα, ὅπως τούτῳ ἡμῶν τῷ προστάγματι ἐπιμελεστάτην σε 20 πειθάρχησιν παρεσχηκέναι καταμάθοιμεν. ἐρῤῥωσο, Ἄνυλῖνε, τιμιάτατε καὶ ποθεινότατε ἡμῖν."

18 Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς δι' ἧς σύνοδον ἐπισκόπων ἐπὶ Ῥώμης κελεύει γενέσθαι ὑπὲρ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἑνώσεώς τε καὶ ὁμονοίας.

„Κωνσταντῖνος Σεβαστὸς Μιλτιάδῃ ἐπισκόπῳ Ῥωμαίων καὶ Μάρκῳ 25 ἐπειδὴ τοιοῦτοι χάρται παρὰ Ἄνυλίνου τοῦ λαμπροτάτου ἀνθυπάτου τῆς Ἀφρικῆς πρός με πλείους ἀπεστάλησαν, ἐν οἷς ἐμφέρεται, Καικιλιανὸν τὸν ἐπίσκοπον τῆς Καρταγεννησίων πόλεως παρά τινων κολλήγων αὐτῆ

---

1. διαμεῖναι] διαμεῖναι *abcikxSVHB*, διαμείνῃ *dfi* (a sec. m.) *Z*, διαμένει *gh*, διαμένῃ *N*. | 2. ὅρος] ὁ ὅρος *fhi* (a sec. m.) *kB*. | 3. post δυνηθῇ add. προταχθέντα τῇ σῇ προστάγματος *hk*, προταχθέντα τῇ σῇ προγράμματος *N*, „perlata programmate tuo" *Lact.*, om. *acfxSVH*. | τὰ add. *cfi* (a sec. m.) *NVH*, om. *ahikxB*. | 4. εἰς] εἰς τὴν *h*. | 6. πεποίηνται *cfhVHB*, πεποίηται *aikxS*. | 13. διέφερον, καὶ] fort. scrib. διαφερόντων: διαφέρειν est „pertinere" coll. p. 376, 6. 377, 19. | 14. αὐτῶν *acfSVH*, αὐταῖς *hikNB*. | 27. Καικιλιανὸν *ghi* (a pr. m.) constanter, *c* semel, Κεκιλιανὸς *afkNSB*. | 28. Καρταγεννησίων *hikB*, Καρταγενησίων *ZH*, Χαρταγεννησίων *bcdf*, Καρταγενεσίων *aS*.

τῶν κατὰ τὴν Ἀφρικὴν καθεστώτων ἐν πολλοῖς πράγμασιν εὐθύνεσθαι, καὶ τοῦτό μοι βαρὺ σφόδρα δοκεῖ, τὸ ἐν ταύταις ἐπαρχίαις, ἃς τῇ ἐμῇ καθοσιώσει αὐθαίρετος ἡ θεία πρόνοια ἐνεχείρισε, (κἀκεῖσε πολὺ πλῆθος λαῶν), ὄχλον ἐπὶ τὸ φαυλότερον ἐπιμένοντα εὑρίσκεσθαι ὡσανεὶ δισχοστα-
5 τοῦντα, καὶ μεταξὺ ἐπισκόπους διαφορὰς ἔχειν, ἔδοξέ μοι, ἵν' αὐτὸς ὁ 19
Καικιλιανὸς μετὰ δέκα ἐπισκόπων, τῶν αὐτὸν εὐθύνειν δοκόντων, καὶ δέκα ἑτέρων ἃς αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ δίκῃ ἀναγκαίας ὑπολάβοι, εἰς τὴν Ῥώμην πλῷ ἀπιέναι μὴ ἀναβάλοιτο, ἵν' ἐκεῖσε ὑμῶν παρόντων, ἀλλὰ μὴν καὶ Ῥετικίου καὶ Ματέρνου καὶ Μαρίνου, τῶν κολλήγων ὑμῶν, ἃς τότε ἕνεκεν
10 εἰς τὴν Ῥώμην προσέταξα ἐπισπεῦσαι, δυνηθῇ ἀκεσθῆναι, ὡς ἂν κατα- μάθοιτε τῷ σεβασμιωτάτῳ νόμῳ ἁρμόττειν. ἵνα μέντοι καὶ περὶ πάντων 20
αὐτῶν τούτων πληρεστάτην δυνηθῆτε ἔχειν γνῶσιν, τὰ ἀντίτυπα τῶν ἐγ- γράφων τῶν πρός με παρὰ Ἀννουλίνου ἀποσταλέντων, γράμμασιν ἐμοῖς ὑπο- τάξας, πρὸς τοὺς προειρημένους κολλήγας ὑμῶν ἐξέπεμψα, οἷς ἐντυχοῦσα
15 ἡ ὑμετέρα στερρότης δοκιμάσει, ὅντινα χρὴ τρόπον τὴν προειρημένην δίκην ἐπιμελέστατα διευκρινῆσαι, καὶ κατὰ τὸ δίκαιον τερματίσαι, ὁπότε μηδὲ τὴν ὑμετέραν ἐπιμέλειαν λανθάνει, τοσαύτην με αἰδῶ τῇ ἐνθέσμῳ καθο- λικῇ ἐκκλησίᾳ ἀπονέμειν, ὡς μηδὲν καθόλου σχίσμα ἢ διχοστασίαν ἔν τινι τόπῳ βλέσθαί με ὑμᾶς καταλιπεῖν. ἡ θειότης ὑμᾶς τὸ μεγάλον θεὸν
20 διαφυλάξοι πολλοῖς ἔτεσι, τιμιώτατε."

Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς, δι' ἧς προστάττει δευτέραν γενέσθαι σύνοδον 21
ὑπὲρ τοῦ πᾶσαν τῶν ἐπισκόπων περιελεῖν διχοστασίαν.

„Κωνσταντῖνος σεβαστὸς Χρήστῳ ἐπισκόπῳ Συρακουσίων. ἤδη μὲν πρότερον, ὅτε φαύλως καὶ ἐνδιαστρόφως τινὲς περὶ θρησκείας τῆς ἁγίας
25 καὶ ἐπουρανίου δυνάμεως καὶ τῆς αἱρέσεως τῆς καθολικῆς ἀποδιίστασθαι ἤρξαντο, ἐπιτέμνεσθαι βουληθεὶς τὰς τοιαύτας αὐτῶν φιλονεικίας, οὕτω διετετυπώκειν, ὥστε ἀποσταλέντων ἀπὸ τῆς Γαλλίας τινῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ μὴν καὶ τούτων κληθέντων ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς τῶν ἐξ ἐναντίας μοίρας καταλλήλως ἐνστατικῶς καὶ ἐπιμόνως διαγωνιζομένων, παρόντος τε καὶ
30 τοῦ τῆς Ῥώμης ἐπισκόπου, τοῦτο, ὅπερ ἐδόκει κεκινῆσθαι, δυνηθῇ ὑπὸ τῆς παρουσίας αὐτῶν μετὰ πάσης ἐπιμελοῦς διακρίσεως κατορθώσεως τυχεῖν. ἀλλ' ἐπειδή, ὡς συμβαίνει, ἐπιλαθόμενοί τινες καὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἰδίας 22

---

2. ἃς] αἷς *cx.* | 3. αὐθαίρετος] αὐθαιρέτως *i* (a sec. m.) V^a. | 8. μὴ ἀναβάλοιτο add. *f*, sed is post παρόντων, posuit ea *B* post ἀπιέναι. etiam in *i* posterior manus addidit μὴ ἀναβάλῃ: om. *reliqui codd.* et *editores.* | 17. λανθάνει *giNVHB*, λανθάνειν *acfhkxS.* | 20. διαφυλάξοι *aghE*, διαφυλάξει *cfikx.* cf. p. 380, 27. 381, 22. | 28. τούτων *cfgikB*, τῶν *ahSVH.* | 29. καταλλήλως] κατ' ἀλλήλων V^a *Z.*

καὶ τῆ σεβάσματος τῇ ὀφειλομένῃ τῇ ἁγιωτάτῃ αἱρέσει, ἔτι καὶ νῦν τὰς ἰδίας ἔχθρας παρατείνειν οὐ παύονται, μὴ βελόμενοι τῇ ἤδη ἐξενεχθείσῃ κρίσει συντίθεσθαι, καὶ διοριζόμενοι, ὅτι δὴ ἄρα ὀλίγοι τινὲς τὰς γνώμας καὶ τὰς ἀποφάσεις ἑαυτῶν ἐξήνεγκαν, ἢ καὶ μὴ πρότερον ἁπάντων τῶν ὀφειλόντων ζητηθῆναι ἀκριβῶς ἐξετασθέντων πρὸς τὸ τὴν κρίσιν ἐξενέγκαι πάνυ ταχέως καὶ ὀξέως ἔσπευσαν, ἔκ τε τούτων ἁπάντων ἐκεῖνα συμβαίνει γενέσθαι, τὸ καὶ τέτες αὐτὲς ἀδελφικὴν καὶ ὁμόφρονα ὀφείλοντας ἔχειν ὁμοψυχίαν αἰσχρῶς, μᾶλλον δὲ μυσερῶς ἀλλήλων ἀποδιεστάναι, καὶ τοῖς ἀνθρώποις τοῖς ἀλλοτρίας ἔχεσι τὰς ψυχὰς ἀπὸ τῆς ἁγιωτάτης θρησκείας ταύτης πρόφασιν χλεύης διδόναι, — ὅθεν προνοητέον μοι ἐγένετο, ὅπως τοῦτο, ὅπερ ἐχρῆν μετὰ τὴν ἐξενεχθεῖσαν ἤδη κρίσιν αὐθαιρέτῳ συγκαταθέσει πεπαῦσθαι, κἂν νῦν ποτὲ δυνηθῇ πολλῶν
23 παρόντων τέλος τυχεῖν. ἐπειδὴ τοίνυν πλείστες ἐκ διαφόρων καὶ ἀμυθήτων τόπων ἐπισκόπους εἰς τὴν Ἀρελατησίων πόλιν εἴσω Καλανδῶν Αὐγούστων συνελθεῖν ἐκελεύσαμεν, καὶ σοὶ γράψαι ἐνομίσαμεν, ἵνα λαβὼν παρὰ τῆ λαμπροτάτῃ Λατρωνιανῆ τῆ κορρήκτορος Σικελίας δημόσιον ὄχημα, συζεύξας σεαυτῷ καὶ δύο γέ τινας τῶν ἐκ τῆ δευτέρᾳ θρόνῳ, ὃς ἂν σὺ αὐτὸς ἐπιλέξασθαι κρίνῃς, ἀλλὰ μὴν καὶ τρεῖς παῖδας τὲς δυνησομένες ὑμῖν κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπηρετήσασθαι παραλαβών, εἶσω τῆς αὐτῆς
24 ἡμέρας ἐπὶ τῷ προειρημένῳ τόπῳ ἀπάντησον, ὡς ἂν διά τε τῆς σῆς στερρότητος καὶ διὰ τῆς λοιπῆς τῶν συνιόντων ὁμοψύχε καὶ ὁμόφρονος συνέσεως καὶ τοῦτο, ὅπερ ἄχρι τῆ δεῦρο φαύλως δι' αἰσχράς τινας ζυγομαχίας παραμεμένηκεν, ἀκεσθέντων πάντων τῶν μελλόντων λεχθήσεσθαι παρὰ τῶν νῦν ἀπ' ἀλλήλων διεστώτων, ἔσπερ ὁμοίως παρεῖναι ἐκελεύσαμεν, δυνηθῇ εἰς τὴν ὀφειλομένην θρησκείαν καὶ πίστιν, ἀδελφικήν τε ὁμόνοιαν καὶ βραδέως ἀνακληθῆναι. ὑγιαίνοντά σε ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ διαφυλάξοι ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσιν."

CAP. 6.

(Nic. H. E. VII, 42.)

1 *Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς, δι' ἧς χρήματα ταῖς ἐκκλησίαις δωρεῖται.*

„Κωνσταντῖνος Αὔγουστος Καικιλιανῷ ἐπισκόπῳ Καρταγένης. ἐπειδήπερ ἤρεσε, κατὰ πάσας ἐπαρχίας, τάς τε Ἀφρικὰς καὶ τὰς Νεμιδίας

2. ἤδη ἐξενεχθ.] διεξενεχθείσῃ *h* (ik in marg.). | 4. ἢ] *ei hN.* | 10. ταύτης *cfghikNB*, ταύτην *aSVH.* | 14. Ἀρελατησίων *gi* (in marg.) *kmNZHB*, Ἀρεταλησίων *acfhSV.* | 16. κορρήκτορος *H*, κουρήκτορος $V^a ZB$, κοντήκτορος *bcdfhikV*, κοντίκτορος *aS*, κοντίκτωρος *x.* cf. ind. gr. s. v. | 17. σεαυτῷ] ἑαυτῷ *awNSH*^{b}. | 26. διαφυλάξοι *acNE*, διαφυλάξει *fi* (a sec. m.) *kx*, διαφυλάξῃ *g*, διαφυλάξαι *h.* | 31. Καικιλιανῷ *aghVH*, Κεκιλιαρῷ *cfi* (a sec. man.) *kNSB.* | Καρταγένης] Χαρταγ. *fx.* | 32. Νεμιδίας *ahNSVH*, Νεμηδίας *cikx*, Νεμαδίας *f.*

καὶ τὰς Μαυριτανίας, ῥητοῖς τισὶ τῶν ὑπηρετῶν τῆς ἐνθέσμου καὶ ἁγιωτάτης καθολικῆς θρησκείας εἰς ἀναλώματα ἐπιχορηγηθῆναί τι, ἔδωκα γράμματα πρὸς Οὔρσον τὸν διασημότατον καθολικὸν τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἐδήλωσα αὐτῷ, ὅπως τρισχιλίους φόλλεις τῇ σῇ στερρότητι ἀπαριθμῆσαι φροντίσῃ. σὺ τοίνυν, ἡνίκα τὴν προδηλωθεῖσαν ποσότητα τῶν χρημάτων 2
ὑποδεχθῆναι ποιήσεις, ἅπασι τοῖς προειρημένοις κατὰ τὸ βρέβιον τὸ πρὸς αὐτὰ παρὰ Ὁσίου ἀποσταλὲν ταῦτα τὰ χρήματα διαδοθῆναι κέλευσον. εἰ δ' ἄρα πρὸς τὸ συμπληρωθῆναί με τὴν εἰς τοῦτο περὶ ἅπαντας αὐτὸς 3
προαίρεσιν ἐνδεῖν τι καταμάθοις, παρὰ Ἡρακλείδα τῷ ἐπιτρόπῳ τῶν ἐμετέρων κτημάτων ἀναμφιλέκτως ὅπερ ἀναγκαῖον εἶναι καταμάθοις αἰτῆσαι ὀφείλεις. καὶ γὰρ παρόντι αὐτῷ προσέταξα, ἵν' εἴ τι ἂν χρημάτων παρ' αὐτοῦ ἡ σὴ στερρότης αἰτήσῃ, ἄνευ δισταγμοῦ τινὸς ἀπαριθμῆσαι φροντίσῃ. καὶ ἐπειδὴ ἐπυθόμην, τινὰς μὴ καθεστώσης διανοίας τυγχάνοντας 4
ἀνθρώπους τὸν λαὸν τῆς ἁγιωτάτης καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας φανλῃ τινὶ ὑπονοθεύσει βέλεσθαι διαστρέφειν, γίνωσκέ με Ἀνυλίνῳ ἀνθυπάτῳ, ἀλλὰ μὴν καὶ Πατρικίῳ τῷ εἰκαρίῳ τῶν ἐπάρχων παρεῖσι τοιαύτας ἐντολὰς δεδωκέναι, ἵν' ἐν τοῖς λοιποῖς ἅπασι καὶ τύτε μάλιστα τὴν προσήκουσαν φροντίδα ποιήσωνται, καὶ μὴ ἀνάσχωνται περιορᾶν τοιοῦτο γινόμενον. διόπερ εἴ τινας τοιύτους ἀνθρώπους ἐν αὐτῇ τῇ μανίᾳ ἐπιμένειν κατίδοις, 5
ἄνευ τινὸς ἀμφιβολίας τοῖς προειρημένοις δικασταῖς πρόσελθε, καὶ αὐτὸ τοῦτο προσανένεγκε, ὅπως αὐτοὺς ἐκεῖνοι, καθάπερ αὐτοῖς παρεῖσιν ἐκέλευσα, ἐπιστρέψωσιν. ἡ θειότης τοῦ μεγάλου θεοῦ σε διαφυλάξοι ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσιν."

CAP. 7.

Περὶ τῆς τῶν κληρικῶν ἀλειτουργησίας.

(Nic. H. E. VII, 42.)

Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς, δι' ἧς τοὺς προεστῶτας τῶν ἐκκλησιῶν πάσης ἀπολελύσθαι τῆς περὶ τὰ πολιτικὰ λειτουργίας προστάττει. 1

„Χαῖρε, Ἀνυλῖνε, τιμιώτατε ἡμῖν. ἐπειδὴ ἐκ πλειόνων πραγμάτων φαίνεται, παρεξυθεσηθεῖσαν τὴν θρησκείαν, ἐν ᾗ ἡ κορυφαία τῆς ἁγιωτάτης ἐπαρανίε αἰδὼς φυλάττεται, μεγάλες κινδύνες ἐνηνοχέναι τοῖς δημοσίοις πράγμασιν, αὐτήν τε ταύτην ἐνθέσμως ἀναληφθεῖσαν καὶ φυλατ-

---

6. ποιήσεις *cfghxVZ*, ποιήσῃς *aikSH*, ποιήσει *NB*. | 9. καταμάθοις] καταμάθῃς *aSH*. | Ἡρακλείδα *ahikSVH*, Ἡρακλίδα *cg*, Ἡρακληδᾶ *f*, Ἡρακλείδῃ *N*. | 16. εἰκαρίῳ *gikNVHB*, Ἰκαρίῳ *abcdfS*, om. *h*. | 17. τὴν πρ. φρ. ποιήσωνται *cfgikaNB*, τὴν φρ. π. τὴν προσήκουσαν *ahSVH*. | 19. κατίδοις] κατίδῃς *SH*. | 21. προσανένεγκαι *ahS*. | 22. διαφυλάξοι *aNE*, διαφυλάξει *cfhika*, διαφυλάξῃ *g*. | 30. post ἐπαρ. *v* add. δυνάμεως coll. p. 379, 25.

τομένην μέγιστην εὐτυχίαν τῷ ῥωμαϊκῷ ὀνόματι, καὶ σύμπασι τοῖς τῶν ἀνθρώπων πράγμασιν ἐξαίρετόν εὐδαιμονίαν παρεσχηκέναι, τῶν θείων εὐεργεσιῶν τοῦτο παρεχεσῶν, ἔδοξεν ἐκείνας τὰς ἄνδρας τὰς τῇ ὀφειλομένῃ ἁγιότητι καὶ τῇ τοῦ νόμου τάξει παρεδρίᾳ τὰς ὑπηρεσίας τὰς ἐξ ἑαυτῶν τῇ τῆς θείας θρησκείας θεραπείᾳ παρέχοντας, τῶν καμάτων τῶν ἰδίων
2 τὰ ἔπαθλα κομίσασθαι, Ἀνυλῖνε τιμιώτατε. διόπερ ἐκείνας τὰς εἴσω τῆς ἐπαρχίας τῆς σοι πεπιστευμένης ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ᾗ Καικιλιανὸς ἐφέστηκε, τὴν ἐξ ἑαυτῶν ὑπηρεσίαν τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ θρησκείᾳ παρέχοντας, ὅσπερ κληρικὰς ἐπονομάζειν εἰώθασιν, ἀπὸ πάντων ἁπαξαπλῶς τῶν λειτουργιῶν βούλομαι ἀλειτουργήτους διαφυλαχθῆναι, ὅπως μὴ διά τινος πλάνης ἢ ἐξολισθήσεως ἱερσύλου ἀπὸ τῆς θεραπείας τῆς τῇ θειότητι ὀφειλομένης ἀφέλκωνται, ἀλλὰ μᾶλλον ἄνευ τινὸς ἐνοχλήσεως τῷ ἰδίῳ νόμῳ ἐξυπηρετῶνται, ὥσπερ μείζονα περὶ τὸ θεῖον λατρείαν ποιεμένων πλεῖσον ὅσον τοῖς κοινοῖς πράγμασι συνοίσειν δοκεῖ. ἔρρωσο, Ἀνυλῖνε, τιμιώτατε καὶ ποθεινότατε ἡμῖν."

CAP. 8.

Περὶ τῆς Λικιννίου εἰς ὕστερον κακοτροπίας, καὶ τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ.
(Nic. H. E. VII, 44.)

1 Τοιαῦτα μὲν ἦν ἡμῖν ἡ θεία καὶ ἱεράνιος τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας ἐδωρεῖτο χάρις, τοσαύτη τε ἅπασιν ἀνθρώποις ἀγαθῶν ἀφθονία διὰ τῆς ἡμετέρας ἐπρυτανεύετο εἰρήνης. καὶ ὧδε μὲν τὰ καθ'
2 ἡμᾶς ἐν εὐφροσύναις καὶ πανηγύρεσιν ἐτελεῖτο. ἐκ ἦν δὲ ἄρα τῷ μισοκάλῳ φθόνῳ, τῷ τε φιλοπονήρῳ δαίμονι φορητὸς ἡ τῶν ὁρωμένων θέα, ὥσπερ ἦν ἐδὲ Λικιννίῳ πρὸς σώφρονα λογισμὸν ἐτύγχανεν αὐτάρκη τὰ τοῖς πρόσθεν δεδηλωμένοις τυράννοις συμβεβηκότα· ὃς εὖ φερομένης τῆς
3 ἀρχῆς αὐτῷ, βασιλέως τε μεγάλου Κωνσταντίνου δευτερείων τιμῆς, ἐπιγαμβρίας τε καὶ συγγενείας τῆς ἀνωτάτω ἠξιωμένος, μιμήσεως μὲν τῆς τῶν καλῶν ἀπελιμπάνετο, τῆς δὲ τῶν ἀσεβῶν τυράννων μοχθηρίας ἐζήλου τὴν κακοτροπίαν, καὶ ὧν τῷ βίῳ τὴν καταστροφὴν ἐπεῖδεν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς, τούτων ἔπεσθαι τῇ γνώμῃ μᾶλλον, ἢ τῇ τοῦ κρείττονος ἐμμένειν φιλίᾳ τε καὶ διαθέσει ἠρεῖτο. διαφθονηθείς γέ τοι τῷ πανενεργέτῃ πόλεμον δυσαγῆ καὶ δεινότατον πρὸς αὐτὸν ἐκφέρει, οὐ φύσεως νόμων φεισάμενος, οὐχ

---

7. Καικιλιανὸς *cghVH*, Κεκιλιανὸς *aikNSB*. | 20. ἀγαθῶν ἀφθ. *cgik*, ἀφθ. ἀγ. *aefhE*. | 22. εὐφροσύναις *cefghikxB*, εὐφροσύνῃ *aSVH*. | 26. τε om. *aSVH*. | 30. ἐμμένειν φιλίᾳ τε καὶ δ. *cfgikxBH*^{b}, διαθέσει ἐμμ. καὶ φ. *aehSVH*.

ὁρκωμοσιῶν, ἐχ αἵματος, οὐ συνθηκῶν μνήμην ἐν διανοίᾳ λαβών. ὁ μὲν 4
γὰρ αὐτῷ οἷα πανάγαθος βασιλεὺς, εὐνοίας παρέχων ἀληθῶς σύμβολα,
συγγενείας τῆς πρὸς αὐτὸν ἐκ ἐφθόνησε, γάμων τε λαμπρῶν ἀδελφῆς
μετεσίαν ἐκ ἀπηρνήσατο, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκ πατέρων εὐγενείας, βασιλικῆ
τε ἀνέκαθεν αἵματος κοινωνὸν γενέσθαι ἠξίωσε, τῆς τε κατὰ πάντων
ἀπολαύειν ἀρχῆς οἷα κηδεστῇ καὶ συμβασιλεῖ παρεῖχε τὴν ἐξουσίαν, οὐκ
ἔλαττον μέρος τῶν ὑπὸ Ῥωμαίοις ἐθνῶν διέπειν αὐτῷ καὶ διοικεῖν κεχα-
ρισμένος. ὁ δ' ἔμπαλιν τούτοις τἀναντία διεπράττετο, παντοίας ὁσημέραι 5
κατὰ τῶ κρείττονος μηχανὰς ἐπιτεχνώμενος, πάντας τε ἐπινοῶν ἐπιβουλῆς
τρόπους, ὡς ἂν κακοῖς τὸν εὐεργέτην ἀμείψοιτο. τὰ μὲν ἓν πρῶτα πειρώ-
μενος τὴν συσκευὴν ἐπικρύπτειν, φίλος εἶναι προσεποιεῖτο, δόλῳ τε καὶ
ἀπάτῃ πλειστάκις ἐπιθέμενος ῥᾷστα ἂν τυχεῖν τῶ προσδοκωμένῳ ἤλπισε.
τῷ δὲ ἄρα ὁ θεὸς ἦν φίλος, κηδεμών τε καὶ φύλαξ, ὃς αὐτῷ τὰς ἐν 6
ἀποῤῥήτῳ καὶ σκότει μηχανωμένας ἐπιβουλὰς εἰς φῶς ἄγων διήλεγχε. τε-
σσάτων ἀρετῆς τὸ μέγα τῆς θεοσεβείας ὅπλον πρὸς ἅμυναν μὲν ἐχθρῶν,
οἰκείας δὲ φυλακὴν σωτηρίας ἰσχύει· ᾧ δὴ πεφραγμένος ὁ θεοφιλέστατος
ἡμῶν βασιλεὺς τὰς τῶ δυσωνύμῳ πολυπλόκους ἐπιβουλὰς διεδίδρασκεν. ὁ δὲ 7
τὴν λαθραίαν συσκευὴν ὡς ἀδαμῶς ἐώρα κατὰ γνώμην αὐτῷ χωρῆσαν,
τῶ θεῶ πάντα δόλον τε καὶ ῥᾳδιουργίαν τῷ θεοφιλεῖ βασιλεῖ κατάφωρα
ποιοῦντος, ἐκέθ' οἷός τε ὢν ἐπικρύπτεσθαι προφανῆ πόλεμον αἴρεται.
ὁμόσε δῆτα Κωνσταντίνῳ πολεμεῖν διαγνοὺς, ἤδη καὶ κατὰ τὸ θεῖ τῶν 8
ὅλων, ὃν ἠπίστατο σέβειν αὐτὸν, παρατάττεσθαι ὡρμᾶτο, κἄπειτα τὸς
ὑπ' αὐτῷ θεοσεβεῖς, μηδὲν μηδ' ὅλως πώποτε τὴν ἀρχὴν αὐτῶ λυπηρὸν
διαθεμένους, ἠρέμα τέως καὶ ἡσυχῇ πολιορκεῖν ἐπεβάλλετο· καὶ τοῦτ'
ἔπραττε, δεινῶς ἀβλεπτεῖν ὑπὸ τῆς ἐμφύτε κακίας ἠναγκασμένος. ἔτ' ἂν 9
τὴν μνήμην τῶν πρὸ αὐτῶ Χριστιανοὺς ἐκδιωξάντων πρὸ ὀφθαλμῶν ἔθετο,
οὐδ' ὧν αὐτὸς ὀλετὴρ καὶ τιμωρὸς δι' ἃς μετῆλθον ἀσεβείας κατέστη.
ἀλλὰ γὰρ τῶ σώφρονος ἐκτραπεὶς λογισμῶ, διαῤῥήδην δὲ μανεὶς τὰς φρένας,
τὸν θεὸν αὐτὸν, οἷα δὴ Κωνσταντίνε βοηθὸν, ἀντὶ τῶ βοηθεμένε πολε-
μεῖν ἐγνώκει. καὶ πρῶτα μὲν τῆς οἰκίας τῆς αὐτοῦ πάντα Χριστιανὸν 10
ἀπελαύνει, ἔρημον αὐτὸς αὐτὸν ὁ δείλαιος τῆς τότων καθιστὰς ὑπὲρ
αὐτῶ πρὸς τὸν θεὸν εὐχῆς, ἣν ὑπὲρ ἁπάντων αὐτοῖς ποιεῖσθαι πάτριον
μάθημα τυγχάνει· εἶτα δὲ τὸς κατὰ πόλιν στρατιώτας ἐκκρίνεσθαι καὶ

---

4. *εὐγενείας eknxV^{a}ZHB, συγγενείας abcdfghi Eus.* (vit. Const. I, 50.) *SV.* | 10. *ἀμείψοιτο cefgikxB, ἀμείψαιτο ah Eus.* (vit. Const. I, 50.) *SVH.* | 15. *ἀρετὴ i* (a sec. m.) *k.* | *τὸ* om. *k.* | 24. *ἐπεβάλλετο cefgikxBH^{b}, ἐπεβάλετο ahSVH.* | 31. *τότων*] *τότε x* prob. *H^{b}.*

ἀποβάλλεσθαι τῆ τῆς τιμῆς ἀξιώματος, εἰ μὴ τοῖς δαίμοσι θύειν αἱροῖντο, παρακελεύεται. καὶ ἔτι γε ταῦτα ἦν μικρά, τῇ τῶν μειζόνων συγκρινόμενα παραθέσει. τί δεῖ τούτων τὰ καθέκαστα καὶ κατὰ μέρος τῷ θεομισεῖ πεπραγμένα μνημονεύειν, ὅπως τε νόμος ἀνόμως ὁ παρανομώτατος ἐξεῦρε; τὰς γέ τοι ἐν ταῖς εἱρκταῖς ταλαιπωρουμένους ἐνομοθέτει μηδένα μεταδόσει τροφῆς φιλανθρωπεύεσθαι, μηδ' ἐλεεῖν τοὺς ἐν δεσμοῖς λιμῷ διαφθειρομένους, μηδ' ἁπλῶς ἀγαθὸν εἶναι μηδένα, μηδ' ἀγαθόν τι πράττειν τοὺς καὶ πρὸς αὐτῆς τῆς φύσεως ἐπὶ τὸ συμπαθὲς τῶν πέλας ἑλκομένους. καὶ ἦν γε νόμων ἔτος ἄντικρυς ἀναιδὴς καὶ ἀπηνέστατος, πᾶσαν ἥμερον ὑπερεξάγων φύσιν, ἐφ' ᾧ καὶ τιμωρία προσέκειτο, τοὺς ἐλεοῦντας τὰ ἴσα πάσχειν τοῖς ἐλεουμένοις, δεσμοῖς τε καὶ φυλακαῖς καθειργνυσθαι, τὴν ἴσην τοῖς καταπονουμένοις ὑπομένοντας τιμωρίαν, τοὺς τὰ φιλάνθρωπα διακονουμένους. τοιαῦται αἱ Λικιννίου διατάξεις. τί χρὴ τὰς περὶ γάμων καινοτομίας ἀπαριθμεῖσθαι, ἢ τοὺς ἐπὶ τοῖς τὸν βίον μεταλλάττουσι νεωτερισμοὺς αὐτῷ, δι' ὧν τοὺς παλαιοὺς Ῥωμαίων εὖ καὶ σοφῶς κειμένους νόμους περιγράψαι τολμήσας, βαρβάρους τινὰς καὶ ἀνημέρους ἀντεισῆγε νόμους, ἀνόμως ὡς ἀληθῶς καὶ παρανόμους; ἐπισκήψεις τε μυρίας κατὰ τῶν ὑποχειρίων ἐθνῶν ἐπενόει, χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ παντοίας εἰσπράξεις, ἀναμετρήσεις τε γῆς, καὶ τῶν κατ' ἀγροὺς μηκέτ' ὄντων ἀνθρώπων, πρόπαλαι δὲ κατοικουμένων, ἐπιζήμιον κέρδος. οἷς δ' ἐφεῦρεν ἐπὶ τούτοις ὁ μισάνθρωπος κατὰ μηδὲν ἠδικηκότων ἐξορισμούς, οἵας εὐπατριδῶν καὶ ἀξιολόγων ἀνδρῶν ἀπαγωγάς, ὧν δὴ τὰς κεριδίας ἀποζευγνὺς γαμετὰς μιαροῖς τισὶν οἰκέταις ἐφ' ὕβρει πράξεως αἰσχρᾶς παρεδίδου, ὅσαις δὲ αὐτὸς ὁ ἐσχατόγηρως γυναιξὶν ὑπάνδροις, παρθένοις τε κόραις ἐμπαροινῶν, τὴν ἀκόλαστον τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἐπιθυμίαν ἐπλήρου — τί χρὴ ταῦτα μηκύνειν, τῆς τῶν ἐσχάτων αὐτοῦ πράξεων ὑπερβολῆς μικρὰ τὰ πρῶτα καὶ τὸ μηδὲν εἶναι διελεγχούσης; τὸ γοῦν τέλος αὐτῷ τῆς μανίας ἐπὶ τοὺς ἐπισκόπους ἐχώρει. ἤδη τε τότε, ὡςὰν τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ θεράποντας, ἐναντίος ὑπάρχειν οἷς ἔδρα ἡγούμενος, οὔπω μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ διὰ τὸν ἀπὸ τοῦ κρείττονος φόβον, λάθρα δὲ αὖθις καὶ δολίως συνεσκευάζετο, ἀνῄρει τε τούτων δι' ἐπιβουλῆς τῶν ἡγεμόνων τοὺς δοκιμωτάτους. καὶ ὁ τρόπος δὲ τῷ κατ' αὐτῶν φόνου ξένος τις ἦν, καὶ οἷος ἀδεπώποτε ἠκούσθη. τὰ γοῦν ἀμφὶ τὴν Ἀμάσειαν καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ Πόντου πόλεις κατεργασθέντα πᾶσαν ὑπερβολὴν ὠμότητος ὑπερηκόντισεν, ἔνθα τῶν ἐκκλησιῶν τῷ θεῷ

---

5. τὰ om. *egB.* | 4. πεπραγμένα *aghSVH*, πεπραγμένων *cefikB.* | 18. ἀργυρίῳ *h.* | 21. ἐξορισμοὺς V^a (coll. Eus. Vit. Const. I, 55.) *ZH*, ἐξορκισμοὺς *C.*

αἱ μὲν ἐξ ὕψους εἰς ἔδαφος αὖθις κατερρίπτοντο, τὰς δὲ ἀπέκλειον, ὡς ἂν μὴ συνάγοιτό τις τῶν εἰωθότων, μηδὲ τῷ θεῷ τὰς ἐποφειλομένας ἀποδιδῷ λατρείας. συντελεῖσθαι γὰρ οὐχ ἡγεῖτο ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς εὐχὰς, 16
συνειδότι φαύλῳ τοῦτο λογιζόμενος, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως
πάντα πράττειν ἡμᾶς καὶ τὸν θεὸν ἱλεῖσθαι πέπεισμαι· ἔνθεν ὡρμᾶτο
καθ' ἡμῶν τὸν θυμὸν ἐπισκήπτειν. καὶ δῆτα τῶν ἡγεμόνων οἱ κόλακες, 17
τὰ φίλα πράττειν τῷ δυσαγεῖ πεπεισμένοι, τῶν ἐπισκόπων τοὺς μὲν συνή-
θως ταῖς τῶν κακέργων ἀνδρῶν περιέβαλλον τιμωρίαις, ἀπήγοντό τε καὶ
ἐκολάζοντο ἀπροφασίστως τοῖς μιαιφόνοις ὁμοίως οἱ μηδὲν ἠδικηκότες·
ἤδη δέ τινες καινοτέραν ὑπέμενον τελευτὴν, ξίφει τὸ σῶμα εἰς πολλὰ
τμήματα κατακρεουργέμενοι, καὶ μετὰ τὴν ἀπηνῆ ταύτην καὶ φρικτοτάτην
θέαν τοῖς τῆς θαλάσσης βυθοῖς ἰχθύσι εἰς βορὰν ῥιπτέμενοι. φυγαὶ δὴ 18
αὖθις ἐπὶ τούτοις τῶν θεοσεβῶν ἐγίνοντο ἀνδρῶν, καὶ πάλιν ἀγροὶ, καὶ
πάλιν ἐρημίαι, νάπαι τε καὶ ὄρη τοὺς Χριστοῦ θεράποντας ὑπεδέχοντο.
ἐπεὶ δὲ καὶ ταῦτα τῶτον πρὸχώρει τῷ δυσσεβεῖ τὸν τρόπον, λοιπὸν καὶ
τὸν κατὰ πάντων ἀνακινεῖν διωγμὸν ἐπὶ διάνοιαν ἐβάλλετο. ἐκράτει τε 19
γνώμης καὶ ἐδὲν ἐμποδὼν ἦν αὐτῷ μὴ ἐχὶ ἐν ἔργῳ χωρεῖν, εἰ μὴ τά-
χιστα τὸ μέλλον ἔσεσθαι προλαβὼν ὁ τῶν οἰκείων ψυχῶν ὑπέρμαχος θεὸς
ὡς ἐν βαθεῖ σκότῳ καὶ νυκτὶ ζοφωδεστάτῃ φωστῆρα μέγαν ἀθρόως καὶ
σωτῆρα τοῖς πᾶσιν ἐξελάμψε, τὸν αὐτοῦ θεράποντα Κωνσταντῖνον ὑψηλῷ
βραχίονι ἐπὶ τὰ τῇδε χειραγωγήσας.

CAP. 9.

Περὶ τῆς νίκης Κωνσταντίνου καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῖς ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἐξουσίαν ὑπαρξάντων.

(Nic. H. E. VII, 45. 46.)

Τούτῳ μὲν οὖν ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ καρπὸν εὐσεβείας ἐπάξιον, τὰ τρό- 1
παια τῆς κατὰ τῶν ἀσεβῶν παρεῖχε νίκης, τὸν δ' ἀλιτήριον, αὐτοῖς συμ-
βούλοις ἅπασι καὶ φίλοις, ὑπὸ τοῖς Κωνσταντίνου ποσὶ πρηνῆ κατέβαλεν.
ὡς γὰρ εἰς ἔσχατα μανίας τὰ κατ' αὐτὸν ἤλαυνεν, ἐκέτ' ἀνεκτὸν εἶναι 2
λογισάμενος βασιλεὺς ὁ τῷ θεῷ φίλος, τὸν σώφρονα συναγαγὼν λογισμὸν,
καὶ τὸν στερρὸν τῶ δικαίῳ τρόπον φιλανθρωπίᾳ κερασάμενος, ἄσμενος
ἐπαμῦναι κρίνει τοῖς ὑπὸ τῷ τυράννῳ ταλαιπορεμένοις, καὶ τό γε πλεῖ-
στον ἀνθρώπων γένος, βραχεῖς λυμεῶνας ἐκποδὼν ποιησάμενος, ἀνασώ-
σασθαι ὁρμᾶται. μόνῃ γὰρ αὐτῷ χρωμένῳ φιλανθρωπίᾳ τὸν πρὸ τούτου 3
χρόνον, καὶ τὸν οὐ συμπαθείας ἄξιον ἐλεῶντι, τῷ μὲν ἐδὲν ἐγίνετο πλέον,

12. εἰς βορὰν *ofikxB*, βορὰ *aeNE*. | 15. καὶ om. *VH*.

τῆς κακίας ἐκ ἀπαλλαττομένῳ, αὔξοντι δὲ μᾶλλον τὴν κατὰ τῶν ὑποχειρίων ἐθνῶν λύτταν, τοῖς δὲ κακεμένοις ὅτις ἐλείπετο σωτηρίας ἐλπὶς,
4 ὑπὸ δεινῷ θηρίῳ καταπονεμένοις. διὸ δὴ τῷ φιλαγάθῳ μίξας τὸ μισοπόνηρον ὁ τῶν ἀγαθῶν ἀρωγὸς, πρόεισιν ἅμα παιδὶ Κρίσπῳ βασιλεῖ φιλανθρωποτάτῳ, σωτήριον δεξιὰν ἅπασι τοῖς ἀπολλυμένοις ἐκτείνας· εἶθ' οἷα παμβασιλεῖ θεῷ, θεῦ παιδὶ σωτῆρι ἁπάντων ποδηγῷ καὶ συμμάχῳ χρώμενοι, πατὴρ ἅμα καὶ υἱὸς, ἄμφω κύκλῳ διελόντες τὴν κατὰ τῶν θεομισῶν παράταξιν, ῥᾳδίαν τὴν νίκην ἀποφέρονται, τῶν κατὰ τὴν συμβολὴν πάντων ἐξευμαρισθέντων αὐτοῖς ὑπὸ τῦ θεῦ κατὰ γνώμην.
5 ἀθρόως δῆτα καὶ λόγου θᾶττον οἱ μὲν χθὲς καὶ πρὸ ἡμέρας θανάτου ἀνέοντες καὶ ἀπειλῆς ἐκέτ' ἦσαν, ἐδὲ μέχρις ὀνόματος μνημονευόμενοι· γραφαί τε αὐτῶν καὶ τιμαὶ τὴν ἀξίαν αἰσχύνην ἀπελάμβανον. καὶ ἃ τοῖς πάλαι δυσσεβέσι τυράννοις ἐνεῖδεν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς Λικίνιος, ταῦτα ὁμοίως καὶ αὐτὸς ἔπασχεν, ὅτι μηδ' αὐτὸς ἐδέξατο παιδείαν, μηδὲ ταῖς τῶν πέλας ἐσωφρονίσθη μάστιξι, τὴν ὁμοίαν δ' ἐκείνοις τῆς ἀσεβείας
6 μετελθὼν ὁδὸν, ἐπὶ τὸν ἴσον αὐτοῖς ἐνδίκως περιηνέχθη κρημνόν. ἀλλ' ἕτος μὲν ταύτῃ πῃ βεβλημένος ἔκειτο, ὁ δ' ἀρετῇ πάσῃ θεοσεβείας ἐκπρέπων μέγιστος νικητὴς Κωνσταντῖνος σὺν παιδὶ Κρίσπῳ βασιλεῖ θεοφιλεστάτῳ καὶ κατὰ πάντα τῦ πατρὸς ὁμοίῳ τὴν οἰκείαν ἐῶαν ἀπελάμβανον, καὶ μίαν ἡνωμένην τὴν Ῥωμαίων κατὰ τὸ παλαιὸν παρεῖχον ἀρχὴν,
τὴν ἀπ' ἀνίσχοντος ἡλίε πᾶσαν ἐν κύκλῳ κατὰ θάτερα τῆς οἰκεμένης, ἄρκτον τε ὁμοῦ καὶ μεσημβρίαν, εἰς ἕσχατα δυομένης ἡμέρας ὑπὸ τὴν
7 αὐτῶν ἄγοντες εἰρήνην. ἀφήρητο δ' ἂν ἐξ ἀνθρώπων πᾶν δέος τῶν πρὶν αὐτὲς πιεζόντων, λαμπρὰς δ' ἐτέλων καὶ πανηγυρικὰς ἑορτῶν ἡμέρας· ἦν δὲ φωτὸς ἔμπλεα πάντα, καὶ μειδιῶσι προσώποις, ὅμμασί τε φαιδροῖς οἱ πρὶν κατηφεῖς ἀλλήλες ἔβλεπον, χορεῖαι δ' αὐτοῖς καὶ ὕμνοι κατὰ πόλεις ὁμῦ καὶ ἀγρύς· τὸν παρβασιλέα θεὸν πρώτιστα πάντων, ὅτι δὴ τοῦτ' ἐδιδάχθησαν, κἄπειτα τὸν εὐσεβῆ βασιλέα παισὶν ἅμα θεοφιλέσιν
8 ἐγέραιρον. κακῶν δ' ἀμνηστία παλαιῶν ἦν, καὶ λήθη πάσης δυσσεβείας, παρόντων δ' ἀγαθῶν ἀπόλαυσις, καὶ προσέτι μελλόντων προσδοκίαι. ἥπλωντο δ' οὖν κατὰ πάντα τόπον τοῦ νικητοῦ βασιλέως φιλανθρωπίας ἔμπλεοι διατάξεις, νόμοι τε μεγαλοδωρεᾶς καὶ ἀληθῦς εὐσεβείας γνωρί-
9 σματα περιέχοντες. ὅτω δῆτα πάσης τυραννίδος ἐκκαθαρθείσης, μόνοις

---

6. *εἶθ*] *οἵ θ' xS* prob. *Hb.* | 11. *ἐκέτ' ἦσαν aeikE, ἐκ ἔστησαν bc, ἐκέστησαν* (sic) *f, ἐκ ἀνέστησαν d.* | 13. *ἐνεῖδεν cfikB, ἐπεῖδεν aexSVH.* | 17. *ἐκπρέπων Euseb.* (Vit. Const. II, 19.) *VaZH, ἐκπρέπως C.* | 23. *δ' ἂν cefikB, γᾶν aSVH.* | 32. *ἔμπλεοι cei* (a pr. m.) *kVHB, ἔμπλεω afi* (a sec. m.) *S.*

ἐφυλάττετο τὰ τῆς προσηκούσης βασιλείας βέβαιά τε καὶ ἀνεπίφθονα Κωνσταντίνῳ καὶ τοῖς αὐτῆ παισίν, οἳ τῶν πρόσθεν πάντων ἀποσμήξαντες τὴν θεοστυγίαν τῆ βίᾳ, τῶν ἐκ θεῆ πρυτανευθέντων ἀγαθῶν αὐτοῖς ἡσθημένοι, τὸ φιλάρετον καὶ θεοφιλὲς τό τε πρὸς τὸ θεῖον εὐσεβὲς καὶ εὐχάριστον δι' ὧν εἰς πρῦπτον ἅπασιν ἀνθρώποις παρέσχον ὁρᾶν ἐπεδείξαντο.

Τέλος σὺν θεῷ τῆ δεκάτῃ λόγῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Εὐσεβίου τῆ Παμφίλῳ.

---

4. ἡσθημένοι *i* (a sec. man.), ut p. 357, 32 plerique: ἡσθημένως volgo. | 5. δι' ὧν — ἐπεδείξαντο *bcdfikVHB*, διὰ τῆς ὑπὲρ Χριστιανῶν ἐνδείξαντο νομοθεσίας *aeS*.

INDEX I

LOCORUM SCRIPTURAE SACRAE AB EUSEBIO LAUDATORUM

Genes. 1, 26. — p. 6, 13.
15, 6. — p. 17, 17.
18, 1. — p. 6, 26.
18, 18. — p. 17, 22.
18, 25. — p. 7, 3.
19, 24. — p. 7, 13.
22, 18. — p. 17, 22.
32, 28. — p. 7, 15.
32, 30. — p. 7, 18.
49, 10. — p. 19, 22.
Exod. 3, 4. — p. 8, 10.
12, 19. — p. 25, 3.
15, 1. — p. 349, 30.
15, 4. — p. 349, 14.
15, 10. — p. 349, 27.
20, 3. — p. 299, 15.
20, 5. — p. 255, 11.
22, 20. — p. 299, 15.
25, 40. — p. 11, 29.
31, 2. — p. 361, 14. 366, 4.
Levit. 4, 5. 16. — p. 12, 3.
6, 22. — p. 12, 3.
26, 12. — p. 372, 7.
Numer. 13, 9. — p. 12, 15.
36, 6. — p. 25, 23.
Deuteron. 19, 14. — p. 252, 7.
Josuae 5, 13. — p. 8, 1.
1 Paral. 16, 22. — p. 17, 10.
Job. 9, 10. — p. 362, 11.
Psalm. 2, 1. — p. 12, 28.
2, 8. — p. 87, 8.
7, 16. — p. 349, 21.
8, 3. — p. 366, 28.
9, 6. 7. — p. 367, 4.
17 (18), 42. — p. 367, 6.
18 (19), 5. — p. 44, 29. 87, 10.
25 (26), 8. — p. 362, 5.
Psalm. 32 (33), 9. — p. 6, 15.
32 (33), 16. — p. 353, 28.
36 (37), 14. — p. 367, 1.
36 (37), 35. — p. 359, 9.
43 (44), 2. — p. 361, 22.
44 (45), 7. — p. 14, 10.
45 (46), 9. — p. 359, 3.
47 (48), 2. — p. 362, 7.
47 (48), 9. — p. 361, 29.
57 (58), 7. — p. 366, 26.
67 (68), 31. — p. 43, 8.
72 (73), 20. — p. 367, 9.
73 (74), 5. — p. 367, 23.
79 (80), 13. — p. 367, 26.
86 (87), 3. — p. 362, 1.
88 (89), 40. — p. 288, 32.
97 (98), 1. — p. 358, 17.
102 (103), 3. — p. 375, 3.
103 (104), 16. — p. 369, 26.
106 (107), 20. — p. 7, 10.
106 (107), 40. — p. 289, 17.
109 (110), 1. — p. 14, 21.
112 (113), 7. — p. 362, 13.
121 (122), 1. — p. 362, 4.
135 (136), 4. 17. 23. — p. 362, 20.
145 (146), 3. — p. 357, 25.
Proverb. 8, 12. — p. 8, 20.
Jesaiae 3, 10. — p. 69, 10.
7, 14. — p. 174, 8.
35, 1. — p. 367, 14.
35, 6. — p. 368, 1.
43, 19. — p. 268, 3.
49, 8. — p. 258, 27.
49, 18. — p. 371, 14.
51, 17. — p. 371, 6.
52, 1. — p. 371, 12.
53, 8. — p. 5, 20.

saiae 54, 4. — p. 370, 32.
54, 11. — p. 373, 11.
61, 1. — p. 14, 8.
61, 10. — p. 370, 25.
65, 15. — p. 16, 10.
66, 3. 4. — p. 255, 5.
66, 8. — p. 16, 7.
rem. Jerem. 2, 1. 2. — p. 288, 28.
4, 30. — p. 13, 25.
ech. 13, 3. — p. 254, 25.
37, 7. — p. 360, 13.
niel. 2, 21. — p. 362, 15.
7, 9. — p. 11, 4.
9, 26. — p. 21, 20.
12, 10. — p. 165, 22.
chae 5, 1. — p. 26, 13.
gg. 2, 9. — p. 368, 20.
lom. Sap. 6, 20. — p. 173, 28.
b. 12, 7. — p. 255, 25.
tthaei 1, 16. — p. 23, 25.
1, 18. — p. 41, 5.
2, 22. — p. 29, 11.
4, 12. — p. 98, 22.
7, 20. — p. 185, 29.
10, 9. — p. 185, 21.
10, 10. — p. 204, 25.
10, 18. — p. 321, 5.
11, 27. — p. 5, 21.
13, 17. — p. 358, 25.
16, 17. — p. 272, 4.
16, 18. — p. 226, 1.
18, 7. — p. 309, 19.
19, 12. — p. 208, 9.
19, 23. — p. 257, 21.
24, 19. — p. 83, 27.
24, 24. — p. 237, 11. 345, 25.
28, 19. — p. 77, 31.
rci 1, 14. — p. 98, 23.
cae Evang. 1, 3. — p. 76, 26.
3, 1. — p. 24, 4.
3, 20. — p. 98, 26.
5, 23. — p. 23, 7.
10, 22. — p. 5, 21.
17, 1. — p. 309, 19.
19, 42. — p. 84, 16.
21, 20. — p. 84, 24.
21, 23. — p. 84, 20.
hannis 1, 1. — p. 6, 6. 273, 5.
1, 14. — p. 273, 6.
Johannis 2, 11. — p. 99, 1.
3, 24. — p. 99, 4.
5, 19. — p. 365, 33.
16, 2. — p. 158, 18.
19, 15. — p. 48, 21.
21, 25. — p. 226, 4.
Act. Apost. — p. 33, 20. 66, 32. 76, 6. 18.
1, 33. — p. 115, 6.
2, 3. — p. 374, 8.
2, 45. — p. 58, 25.
4, 34. — p. 58, 28.
5, 29. — p. 193, 4. 256, 5.
5, 36. — p. 52, 27.
5, 37. — p. 18, 27.
7, 60. — p. 167, 17.
8, 1—5. p. 42, 4 seqq.
11, 19. — p. 42, 7.
11, 28. — p. 49, 28. 50, 2. 53, 19.
12, 1. — p. 50, 4.
12, 3. — p. 50, 16.
12, 20. — p. 51, 2.
13, 5. — p. 272, 28.
13, 15. — p. 272, 30.
17, 34. — p. 77, 8. 147, 12.
18, 2. — p. 64, 2.
21, 8. — p. 106, 12.
21, 38. — p. 65, 28.
38, 30. — p. 66, 8.
Rom. — 2, 16. — p. 76, 30. 225, 18.
8, 18. — p. 157, 1.
15, 19. — p. 74, 15. 76, 4. 225, 23.
16, 14. — p. 75, 24.
1 Corinth. 1, 1. — p. 33, 22.
2, 9. — p. 374, 31.
5, 3. — p. 257, 9.
15, 5. 7. — p. 34, 8. 15.
2 Corinth. 3, 3. — p. 335, 27.
3, 6. — p. 225, 21.
11, 1. — p. 255, 23. 258, 16.
11, 6. — p. 226, 12.
Galat. 1, 19. — p. 41, 19.
2, 9. 13. — p. 33, 21.
2, 11. — p. 33, 24.
4, 25. — p. 330, 13.
Philipp. 2, 6. — p. 166, 29. 298, 2.
4, 3. — p. 77, 5. 90, 27.
4, 8. — p. 334, 21.
Coloss. 4, 10. — p. 66, 7.

2 Tim. 2, 8. — p. 76, 30. 225, 18.
4, 6. — p. 66, 28.
4, 10. — p. 77, 1.
4, 11. — p. 66, 30.
4, 16. — p. 66, 16.
4, 21. — p. 74, 23. 171, 1.
Tit. 5, 10. — p. 131, 4.
Hebr. 10, 34. — p. 256, 22.
12, 6. — p. 367, 30.
12, 22. — p. 350, 14.
1 Petr. 1, 1. — p. 76, 7.
5, 6. — p. 167, 14.
1 Petr. 5, 13. — p. 57, 13. 225, 16.
1 Joh. 1, 1. — p. 272, 2. 273, 6. 8.
1, 2. — p. 273, 13.
Apoc. 1, 1. 2. — p. 271, 26.
1, 4. — p. 271, 30.
1, 9. — p. 272, 9.
2, 6. 15. — p. 104, 7.
10, 4. — p. 226, 6.
13, 5. — p. 254, 4.
14, 4. — p. 157, 27.
22, 7. 8. — p. 271, 14. 272, 13.
22, 11. — p. 165, 22.

INDEX II

SCRIPTORUM VEL MONUMENTORUM HISTORICORUM AB EUSEBIO LAUDATORUM.

Abgari epistola ad Christum Christique responsum 35, 22 seqq. 36, 12 seqq.

Acta synodi de Beryllo Bostrensi habitae 231, 1. Acta synodi Palaestinensis de celebratione festi paschalis 191, 21.

Africani epistola ad Aristidem 20, 2. 22, 11. cf. 229, 26. In ea quae de Herodis Magni natalibus narrantur, eadem laudavit Eusebius in Eclog. Prophet. ed. Gaisf. p. 158, 4. — Cetera Africani scripta laudantur 229, 17 seqq.

Agrippa Castor, auctor libri adversus Basilidem Gnosticum 122, 2.

Alexandri, episcopi hierosol., epistolae ad Antinoitas 211, 16. ad Antiochenses 211, 24. ad Origenem 215, 13. ad Demetrium 220, 29.

Anatolii, episcopi laodiceni liber de festo paschali (*κανόνες περὶ τοῦ πάσχα*) 283, 23 seqq.

Anonymi liber adversus Cataphrygas 179, 29.

Anonymi liber adv. Artemonitas 196, 21.

Apollinaris, episcopi hierap. liber quidam, fortasse ejus apologia pro Christianis 170, 1.

Apollonii liber adversus Cataphrygas 184, 21.

Aristo Pellaeus 120, 25.

M. Aurelii imp. rom. epistola ad commune Asiae — cf. v. Imp. rom. Edicta.

Bruttius historicus (de eo cf. Voss. de hist. gr. ed. Westerm. p. 409) significatur 92, 2. coll. Euseb. Chron. p. 382 Mai. cf. Danz de Euseb. p. 122. not. 22.

Caji presbyteri romani disputatio adversus Proculum Montanistam 72, 7. 103, 5. 106, 4. cf. 221, 23.

Chronographi graeci — cf. v. Scriptores gentiles.

Clemens Alexandrinus —:
ejus Hypotyposes 176, 15. 214. 18 seqq.
— lib. V. — p. 33, 23.
— lib. VI. — p. 41, 8. 57, 9.
— lib. VII. — p. 41, 12. 50, 10. 67, 25. 69, 23. *)
Strom. 1, 1, 11. — p. 176, 19.
— 1, 21, 139 seqq. — p. 207, 18.
— 3, 4, 25. — p. 104, 10.
— 3, 6, 52. — p. 105, 1.
— 7, 11, 63. — p. 105, 7.
quis div. salv. §. 42. — p. 94, 28 seqq.
liber de pascha 150, 16.

Constantini imp. edicta et epistolae — v. Rom. imp. edicta, — epistolae.

Cornelii episcopi romani epistolae ad Fabium episcopum antiochensem datae de Novatiano ejusque schismate 241, 11 seqq.

Cornelii, episcopi romani, epistolae ad Fabium, episcopum antiochens. 241, 11.

Cypriani episcopi carthag. epistolae de Novatiano 241, 15.

*) E locis 67, 25. 69, 23 apparet, etiam altero loco 41, 16 enuntiatum hoc *δύο δὲ γεγόνασιν — κεφαλογμηθείς* continere verba Clementis. debuit id appositis signis indicari.

Dionysii, Corinthiorum episcopi, epistola ad Romanos 72, 14. 148, 9. ceterae ejus epistolae 147, 5 seqq.
Dionysii, episcopi Alexandrini libri duo de promissionibus (περὶ ἐπαγγελιῶν) 103, 12 seqq. 268, 21. 28 seqq. ejus epistola ad Germanum episcopum 234, 16. 255, 21. cfr. 282, 5. epistola ad Fabium episcopum antiochensem 255, 30. 244, 32. epistola ad Novatianum 245, 31. ad Cornelium episc. rom. 246, 23. ad Hermammonem 248, 15. 254, 2. 267, 24. ad Stephanum de baptismo haereticorum 249, 2. 19. 25. ad Xystum de eadem quaestione 250, 7. ad Philemonem presbyterum romanum de re eadem 251 11 ad Dionysium presbyterum romanum 252, 8. ad eundem altera 253, 26. epistola altera ad Xystum episcopum romanum 252, 28. epistola ad Xystum et ecclesiam romanam 253, 23. ad Domitium et Didymum 258, 18. epistola paschalis ad Hieracem episcopum 264, 20. alia epistola paschalis de pestilentia, quae Alexandriam urebat 266, 8. reliquae ejusdem epistolae recensentur 246, 15 seqq. 264, 4 seqq. 267, 20 seqq. 274, 18 seqq. 275, 11. cf. 248, 8.
Eusebii oratio de templo christiano, Tyri exstructo 361, 5. De reliquis Eusebii scriptis in hoc opere ab eo laudatis cf. Ind. hist. v. Eusebius.
Hadriani Edictum ad Minucium Fundanum 25, 10. cf. 151, 19.
Hegesippi Commentarii (ὑπομνήματα): 90, 3. 91, 8. 92, 16. 106, 29 seqq. 123, 23. 145, 15 seqq. 21 seqq. 146, 7 seqq. 12 seqq. eorundem lib. V. — p. 67, 28 seqq.
Ignatii Epistolae 110, 2 seqq.
Ep. ad Rom. 4. — p. 111, 12.
Ep. ad Rom. 5. — p. 110, 16.
Ep. ad Smyrn. 5. — p. 111, 6.
Josephus p. 18, 24. 27, 1. 33, 10. 70, 1 (ubi ex eo affertur locus, qui hodie non exstat in Josephi scriptis). Ejus
Lib. c. Apion. 1, 8. — p. 88, 9.
Antiq. Jud. 14, 1, 5. — p. 20, 1.
Antiq. Jud. 14, 7, 3. — p. 20, 1.
17, 6, 5. — p. 27, 6.
17, 7. — p. 29, 2.
17, 8. — p. 29, 17.
18, 1, 1. — p. 18, 25. 19, 2. 7.
18, 3, 2. — p. 29, 24. 30, 5. 29.
18, 3, 3. — p. 32, 25.
18, 4, 3. — p. 21, 14.
18, 5. — p. 31, 23.
18, 5, 2. — p. 32, 10.
18, 6, 10. — p. 46, 3.
18, 7, 2. — p. 46, 3.
18, 8, 1. — p. 46, 23.
19, 8, 2. — p. 51, 10.
20, 1, 1. — p. 21, 14.
20, 5, 1. — p. 53, 3.
20, 5, 2. — p. 53, 16.
20, 5, 3. — p. 64, 11.
20, 8, 8. — p. 64, 21.
20, 9, 1. — p. 70, 5.
20, 10. — p. 21, 9.
20, 11. 2. — p. 88, 30.
Lib. de vit. sua c. 65. — p. 89, 8.
Bell. Jud. 1 Prooem. — p. 87, 18.
1, 8, 9. — p. 20, 1.
1, 35, 5. — p. 27, 20.
1, 33, 7. — p. 29, 2.
1, 33, 9. — p. 29, 17.
2, 8, 1. — p. 19, 11.
2, 9, 2. — p. 48, 14.
2, 9, 4. — p. 48, 23.
2, 13, 3. — p. 65, 2.
2, 13, 5. — p. 65, 14.
2, 14, 9. — p. 72, 26.
2, 18, 2. — p. 73, 4.
5, 10, 2. — p. 79, 8.
5, 12, 3. — p. 80, 21.
5, 13, 6. — p. 81, 16.
6, 3, 3. — p. 81, 22.
6, 5, 3. — p. 85, 17.
6, 5, 4. — p. 87, 3.
6, 9, 2. — p. 84, 2.
7, 8, 1. — p. 18, 25.
Irenaeus adv. Haereses
1, 21, 3. — p. 126, 27.
1, 23. — p. 55, 3.
1, 23, 5. — p. 101, 18.
1, 24, 1. — p. 121, 28.
1, 25. — p. 122, 13.

naeus adv. Haereses
1, 26, 1. — p. 103, 24.
1, 27, 1. — p. 126, 15.
1, 27, 4. — p. 174, 3.
1, 28, 1. — p. 153, 9.
2, 22, 5. — p. 94, 21.
2, 31, 2. — p. 171, 26.
2, 32, 4. — p. 171, 31.
3, 1, 1. — p. 173, 1.
3, 5, 3. — p. 125, 30. 170, 24.
3, 3, 4. — p. 94, 25. 103, 25. 130, 11.
3, 4, 3. — p. 126, 3.
3, 21, 1. — p. 174, 6.
3, 21, 2. — p. 174, 12.
4, 6, 2. — p. 144, 1. 174, 2.
4, 20, 2. — p. 173, 25.
4, 38, 3. — p. 173, 28.
5, 6, 1. — p. 172, 18.
5, 26, 2. — p. 144, 4.
5, 28, 4. — p. 111, 11. 174, 2.
5, 30, 1. — p. 173, 11.
5, 30, 3. — p. 91, 28. 173, 17.
5, 33, 3. — p. 174, 1.
5, 33, 4. — p. 113, 24.
Epistola ad Florinum 188, 17.
Epistola ad Victorem pontificem romanum 193, 23.
fragm. — p. 130, 7. 188, 8.
tini Martyris
Apol. maj. c. 1. — p. 128, 4.
— c. 26. — p. 54, 13. 101, 20. 127, 17.
— c. 29. — p. 124, 4.
— c. 31. — p. 124, 8.
— c. 68. — p. 124, 27. 128, 17.
Apol. min. c. 2. — p. 140, 25.
c. 3. — p. 139, 14.
c. 12. — p. 124, 13.
Dial. c. Tryph. c. 17. - p. 143, 20.
Fragmenta — p. 140, 11. 17. 144, 2. 5.
;dunensis et Viennensis ecclesiae epiola ad ecclesias Asiae et Phrygiae 56, 14 seqq. 166, 25. 168, 4.
dunensium martyrum epistola ad leutherum episc. rom. 168, 29.
itonis episcopi sardiani liber de ascha 150, 12. ejusdem apologia pro Christianis 150, 18 seqq. ejusdem liber ἐκλογῶν 151, 29 seqq.
Origenis Comment. in Genes. lib. III. — p. 74, 17.
Comment. in Genes. lib. IX. — p. 223, 30.
Comment. in Psalmum I. — p. 224, 15 seqq.
Homil. in Psalm. LXXXII. — p. 233, 6.
Comment. in Thren. — p. 224, 2.
Comment. in Evang. Matth. Tom. I. — p. 225, 7.
Comment. in Evang. Joann Tom. V. — p. 225, 19.
Comment. in Evang. Joann. Tom. VI. — p. 225, 27.
Comment. in Evang. Joann. Tom. XXII. — p. 228, 3.
Homil. in Ep. ad Hebr. — p. 226, 10.
Epistolae quaedam 220, 3. 228, 4. 232, 12. 234, 11.
Papiae episcopi hierapolitani Λογίων κυριακῶν ἐξηγήσεις — p. 57, 10. 113, 26. 31 seqq. cf. Ind. hist. v. Papias.
Phileae epistola 297, 27.
Philonis Judaei scripta 62, 10 seqq.
Legatio ad Gaium — p. 46, 15. 47, 11. 16. 27.
Lib. in Flacc. §. 1. — p. 47, 16.
Lib. de virtut. — p. 48, 10.
Lib. de vit. contempl. — p. 58, 8. 59, 3 seqq.
Pinyti, ecclesiae Gnossiorum antistitis, epistola ad Dionysium 147, 29.
Plinii Secundi epistolae 108, 11. 17. 109, 2.
Polycarpi Epistola ad Philipp. c. 9. — p. 111, 15.; c. 13. — p. 111, 23.
Polycratis, Ephesiorum episcopi, epistola ad Victorem, episcopum romanum 105, 21. 192, 8.
Porphyrii opus κατὰ Χριστιανῶν 219, 12.: ibidem (218, 18 — 219, 11.) e tertio ejus operis libro loci quidam afferuntur.
Quadrati apologia pro Christianis 118, 27.
Rhodonis liber adversus Marcionem 177, 29.
Romanorum imperatorum edicta: Hadriani

ad Minucium Fundanum 125, 10. cf. 151, 19. Marci Antonini (ut Eusebius tradit: revera M. Aurelii) ad commune Asiae 128, 17. Galerii, Constantini, Licinii de Christianis 310, 8. Maximini 354, 11. Constantini et Licinii 375, 26.

Romanorum imperatorum epistolae: Gallieni ad Dionysium et reliquos Aegypti episcopos 260, 15. Maximini ad civitatem Tyriorum 343, 15. ad Sabinum praefectum praetorio 351, 1. Constantini ad Anulinum duae 378, 8. 381, 28. ejusdem epistola ad Miltiadem, episc. rom. 378, 25. ad Chrestum, Syracusanorum episcopum 379, 23. ad Caecilianum episc. Carthag. 380, 31. His adde epistolam Sabini, praefecti praetorio, missa ad praesides provinciarum orientis ex mandato Maximini 338, 22.

Scriptores gentiles Eusebius pro testibus commemorat haud indicatis eorum nominibus 49, 20. 27. 92, 2 (ubi significatur Bruttius historicus: quem vide). 93, 22. 118, 15. 169, 28. cf. praeterea v. Plinius, v. Porphyrius.

Serapionis epistola adversus Cataphrygas 187, 13. ejusdem liber de Evangelio Petri 212, 13.

Smyrnaeorum epistola ad Philomelienses de martyrio Polycarpi 131, 21. 138, 5. cf. 138, 7 seqq.

Synodi Antiochenais epistola de Paulo Samosateno ad Dionysium romanum et reliquos episcopos 276, 28. cf. praeterea v. Acta.

Tatiani Orat. ad Graecos
c. 18. — p. 140, 10.
c. 19. — p. 140, 13.

Tertulliani Apolog.
c. 2. — p. 108, 26.
c. 5. — p. 44, 10 seqq. 71, 23 seqq. 93, 15. 170, 7 seqq.

Theoctisti Epistola ad Demetrium 220, 29.

Titulus statuae Constantini imperatoris 350, 15.

INDEX III

HISTORICUS ET GEOGRAPHICUS.

Abdus Edessenus sanatur a Thaddaeo 38, 8.

Abgarus rex Edessenorum litteras mittit ad Christum, qui ei rescribit 34, 23 seqq. idem sanatur a Thaddaeo apostolo 36, 20 seqq. 41, 20 seqq. — De recta nominis scriptura v. p. 34, 23 not.

Abrahamus Christum agnovit et coluit 6, 27. 17, 25. ἀρχηγὸς καὶ προπάτωρ Ἑβραίων 16, 22. justificatur per fidem suam 17, 16.

Achaeus, praeses Palaestinae 261, 21.

Achillas, ecclesiae alexandrinae presbyter 286, 15.

Achior Ammanites 24, 25.

Acta Apostolorum 100, 6. 154, 1. 214, 25. cf. Lucas.

Acta Pilati, conficta a paganis 29, 26. 33, 12. 341, 28 seqq. 343, 7.

Actium, promontorium et urbs 216, 20.

Adauctus martyr 300, 3.

Adiabenorum populus 53, 25. 310, 12.

Adrianus martyr 333, 18.

Aedesius martyr 319, 34.

Aegyptiis evangelium praedicat Marcus 57, 18. Aegyptius pseudopropheta 65, 15 seqq. Magi aegyptii 254, 13. Aegypti metalla 84, 7.

Aelia Capitolina, quondam Hierosolyma 53, 24. 121, 3. 249, 29. 329, 15. bibliotheca ibi condita ab Alexandro episcopo 221, 17.

Aelianus episcopus 276, 32.

Aelius Publius Julius, episcopus Develti 187, 21.

Aemilianus, praefectus Aegypti 255, 27 seqq.

Aemilius, M. 44, 13.

Aemilius Frontinus, proconsul Asiae 185, 30.

Aethiopicae reginae δυνάστης quidam a Philippo baptizatur, unde religio christiana propagatur in Aethiopiam 43, 1 seqq.

Africani, Julii, scripta 229, 17 seqq. ejus epistola ad Aristidem, in qua disseruit de evangeliorum dissensu in recensenda stirpe Christi 20, 2. 22, 11. 229, 26.

Agabus propheta 184, 3. praedicit famem futuram sub Claudio 45, 20. 49, 28.

Agapius, episcopus Caesarese 285, 19.

Agapius martyr 315, 31. 320, 30.

Agapius alter, martyr 316, 16.

Agathobuli duo, magistri cognominati 284, 6.

Agathonica martyr 138, 22.

Agrippa major fit rex Judaeae 45, 29. Jacobum apostolum fratrem Joannis interficit 50, 9. Petrum apostolum in vincula conjicit 50, 18. moritur 50, 27 seqq. quam diu vixerit et regnaverit 52, 15.

Agrippa minor fit rex Judaeorum 64, 11. Ananum pontificem sacerdotio exuit 70, 23. interest bello judaico 89, 14. 17.

Agrippa Castor scripsit adversus Basilidem 122, 1.

Agrippinus episcopus nonus ecclesiae alexand. 144, 17. 175, 15.

Alabarches — v. ind. graec.

Albinus procurator Judaeae 70, 5 seqq.

Alce, soror Nicetae 137, 12.

Alcibiades, martyr Lugdunensis 168, 6 seqq.

Alcibiades Montanista 168, 15. 180, 2 not.
Alexander maritus Salomes, Herodis Magni sororis 28, 18.
Alexander Alabarches 47, 5.
Alexander, episcopus quintus ecclesiae romanae 117, 10. 119, 8. 171, 12.
Alexander, martyr lugdunensis 164, 6 seq.
Alexander, martyr Apameae 183, 20.
Alexander Montanista 185, 17 seqq.
Alexander episcopus tricesimus quintus eccl. hierosolym. 209, 8. 211, 4 seqq. 24. 213, 21. Clementis Alex. et Pantaeni mentionem facit 215, 13. Originem ordinat 208, 25 coll. 209, 8. ejus epistola ad Demetrium 220, 3. Originem colit et summo studio audit 227, 17. conditor bibliothecae urbis Aeliae 221, 18. martyrium subit 233, 24. 247, 3.
Alexander, episcopus Tyri 249, 30. Valesius episcopum hierosolymitanum significari putat, quare verba κοιμηθέντος Ἀλεξάνδρου transponi jubet post ἐν Αἰλίᾳ, quod idem fecerat Rufinus.
Alexander Severus imp. rom. 222, 10. 222, 27. 224, 6. 227, 24.
Alexander, martyr Alexandriae 258, 12.
Alexander, martyr Caesareae 259, 30.
Alexander Aegyptius, martyr 316, 6.
Alexander Gazensis, martyr 316, 6.
Alexandriae sub Gaio imp. seditio 46, 24. ibidem Judaei tumultum excitant sub Trajano imp. 117, 19 seqq. ingens ibi hominum multitudo religionem christianam amplectitur 57, 20. Therapeutae ibi plurimi 59, 6. Alexandrina ecclesia fundatur 57, 19. magna Alexandriae martyrum multitudo 200, 10. quomodo Alexandriae adversus Christianos saevitum sit in persecutione Deciana 236, 1 seqq. Alexandria Dionysii aetate seditionibus et turbis intestinis laborat, deinde pestilentia et fame 264, 21 seqq. 265, 22. 266, 7 seqq. quibus mirum quantum imminuitur incolarum numerus 265, 24. Alexandriae obsessio quae fuit aetate Aureliani 282, 14 seqq. — Alexandrina schola catechetica 175, 19. 176, 7. 203, 8. 15. 204, 9. 207, 15. 208, 6. 19. 215, 27 seqq. 227, 6. 228, 25. Alexandrinae ecclesiae episcopi — Marcus 57, 19. 71, 4. — (1) Annianus. — (2) Avilius. — (3) Cerdo. — (4) Primus. — (5) Justus. — (6) Eumenes. — (7) Marcus. — (8) Celadio. — (9) Agrippinus. — (10) Julianus. — (11) Demetrius. — (12) Heraclas. — (13) Dionysius. — (14) Maximus. — (15) Theonas. — (16) Petrus.
Allegorica Therapeutarum interpretatio 59, 19. 61, 5.
Alphaeus, martyr 314, 20.
Amasia, urbs Ponti 384, 33.
Amastris urbs 147, 20.
Ambrosius Valentinianus ab Origene ad rectam fidem conversus 217, 17. Origenem ad scribendos in sacram scripturam commentarios impellit 223, 5. confessor sub Maximino imp. 227, 29.
Ammia prophetissa christiana 183, 30. 184, 4. 7.
Ammon, miles legionarius, martyr Alexandriae 239, 12.
Ammon, episcopus Berenices 274, 19. 21.
Ammonaria virgo, martyr Alexandriae 238, 15. 22.
Ammonius presbyter et martyr 303, 20.
Ammonius philosophus 218, 29. 35. 219, 15. 18. Ammonii liber de consensu Moysis et Christi 219, 22.
Ananus minor, pontifex Judaeorum 70, 7 seqq.
Anatolius, episcopus Laodiceae 282, 6 seq.
Anchialus urbs 187, 23.
Ancyra, urbs Galatiae 180, 7.
Andreas apostolus 114, 7. in Scythia evangelium praedicat 74, 10. Andreae acta apocrypha 100, 28.
Anea vicus 328, 22.
Anencletus, episcopus secundus ecclesiae romanae 90, 16. 26. 94, 3. 171, 2.
Anicetus, episcopus decimus eccl. romanae 126, 9. 127, 11. 130, 4. 6. 21. 144, 15. 145, 17. 171, 14. 194, 9. 16 seqq.
Annas vel Ananas pontifex Judaeorum 30, 19 seqq.

Annianus episcopus primus ecclesiae Alexandrinae 71, 5. 90, 21.
Anteros episcopus decimus octavus ecclesiae romanae 228, 10.
Anthimus, episcopus Nicomediae et martyr 293, 12. 302, 29.
Antinoïa, urbs Aegypti 211, 16. cfr. Steph. Byz. p. 99, 7.: *Ἀντινόεια, πόλις Αἰγύπτου, ἀπ' Ἀντινόου παιδός.*
Antinous Hadriani 123, 24. 124, 5. in ejus honorem condita urbs et certamen institutum 125, 25.
Antiochia urbs 45, 14. 76, 21. 222, 17. 246, 28. 249, 28. 300, 22. 29. 301, 1. 13. 302, 29. 303, 6. 314, 28. 342, 27. 357, 11. Christiani antiochenses sublevant inopiam christianorum hierosolymitanorum 50, 3. 53, 20. schola philosophica antiochensis 276, 11. Antiochenses petunt a Maximino, ut Christiani urbe sua expellantur 340, 19 seqq. synodus antiochensis de Paulo Samosatensi 275, 14. 24. 276, 7 seqq. 282, 2. 285, 2. — Antiochensis ecclesiae episcopi: Petrus 109, 30. — (1) Evodius. — (2) Ignatius. — (3) Heros. — (4) Cornelius. — (5) Eros. — (6) Theophilus. — (7) Maximinus. — (8) Serapio. — (9) Asclepiades. — (10) Philetus. — (11) Zebinus. — (12) Babylas. — (13) Fabius. — (14) Demetrianus. — (15) Paulus Samosatensis. — (16) Domnus. — (17) Timaeus. — (18) Cyrillus. — (19) Tyrannus.
Antipater, Herodis Magni pater 20, 5. 24, 13.
Antonius triumvir 18, 19. 24, 21.
Antoninus Pius, imp. rom. 124, 4. 125, 27. 127, 29. 128, 4. 131, 11. 142, 10. 26. quae de Christianis praeceperit 151, 20. 170, 16. ei attribuit Eusebius epistolam ad commune Asiae, quae est de Christianis 128, 11.
Antoninus episcopus vicesimus septimus eccl. hierosol. 177, 17 not.
Antoninus presbyter, martyr 326, 29.
Anulinus proconsul Africae 378, 8 seqq. 26. 379, 13. 381, 15. 28 seqq.
Apamea urbs 182, 25. 183, 19.
Apellaeus mensis 328, 11.
Apelles Marcionita 177, 31. 178, 11. 179, 1.
Apion scriptor ecclesiasticus 196, 9.
Apion grammaticus, legatus Alexandrinorum idemque adversarius Judaeorum 46, 26. scripsit adversus eum Josephus 88, 1. Petri et Apionis dialogi apocryphi 113, 14.
Apollinaris episcopus hierapolitanus 145, 1. 149, 33. ejus apologia pro Christianis 150, 2. 152, 20. ejus scripta 152, 20 seqq. impugnat Montanistas 179, 25. 187, 10. 17.
Apollonia virgo, martyr Alexandriae 236, 24.
Apollonides haereticus 198, 33.
Apollonius, scriptor eccles. 184, 21 seqq.
Apollonius martyr Romae 190, 1.
Apollophanes philosophus stoicus 219, 7.
Apostoli Jesu Christi 31, 13. 33, 17. 41, 14. 77, 30. 98, 3. 107, 31. 111, 18. 112, 9. 114, 7. 115, 3. ubi singuli quique evangelium praedicaverint 74, 9 seqq. qui ex iis habuerint uxores 104, 32 seqq. sermonis elegantiae haud student 97, 15 seqq. eorum imagines 263, 20. *αἱ διδαχαὶ τῶν ἀποστόλων* (liber apocryphus) 100, 16.
Apphianus martyr 317, 6 seqq.
Aquila et Priscilla 63, 25.
Aquila Ponticus, interpres veteris testamenti 174, 9. 216, 16. 27.
Aquila, praefectus Alexandriae 203, 16. 206, 11.
Aquila presbyter alexandrinus 259, 6.
Arabia 220, 19. 232, 24. 250, 2. 300, 16. Arabicus mons, mons Aegypti 240, 5. 7.
Arabianus, scriptor ecclesiasticus 196, 10.
Archelaus Herodis Magni filius et successor 21, 13. 17. 29, 11. 16.
Ardaba, vicus Phrygiae 180, 24.
Arelate, urbs Galliae 380, 14.
Ares martyr 328, 18.
Areta, uxor Herodis minoris 31, 26.
Aretas Petraeorum rex 31, 28.
Aristarchus Pauli ap. socius 66, 6.
Aristides quidam 22, 9. 229, 26.
Aristides auctor apologetici pro Christianis 119, 1.

Aristion quidam laudatus a Papia 114, 9. 23. 115, 19.
Aristo Pellaeus 120, 25.
Aristobulus pontifex Judaeorum 20, 22. 24, 18.
Aristobulus philosophus peripateticus 214, 5. 284, 6. 14.
Aristoteles philosophus 198, 21. 282, 12.
Armenia 246, 22. Armeniorum natio 310, 11. christiana 346, 11. Maximini bellum adversus Armenios 346, 10. 20.
Arsinoitica praefectura (ὁ Ἀρσινοείτης sc. νομὸς) 269, 25.
Artaxerxes Persarum rex 88, 14. 18. 175, 5.
Artemisius mensis 86, 5.
Artemonis haeresis 196, 21 seqq. 279, 22, 31.
Ascalon, urbs Palaest. 24, 11. 328, 16.
Asclepiades, episcopus nonus ecclesiae antioch. 211, 22 seqq. 222, 12.
Asclepiades haereticus 198, 30.
Asclepiodotus haereticus 197, 24.
Asclepius, episcopus Marcionitarum, martyr 328, 28.
Asphaltitis lacus 28, 7.
Asterius Urbanus 182, 20.
Astyrius, vir senatorius et Christianus 262, 8. 23.
Ater, martyr Alexandriae 238, 22.
Atheniensis ecclesia 77, 8. 147, 6. ejus episcopi: Dionysius Areopagita 77, 6. 147, 11. Publius 147, 7. Quadratus 147, 8. litteras ad eam dat Dionysius Corinthiorum episcopus 147, 5. Athenis commoratur Origenes 230, 9.
Athenodorus, auditor Origenis 229, 8. episcopus in Ponto 229, 12. 261, 2. 275, 18.
Attalus Pergamenus, martyr Lugduni 158, 24. 162, 10. 163, 7. 164, 16. 168, 9.
Atticus, vir consularis, legatus Syriae 107, 9. 24.
Atticus, episcopus Synnadae 221, 5.
Audynaeus mensis 328, 20.
Augustus imp. rom. 18, 18. 19, 26. 21, 3. 24, 21. 29, 18. 151, 4. 8. 12.
Aurelianus imp. rom. 276, 3. 280, 4. 9. 18.
Aurelius imp. rom. — v. Marcus Aurelius.
Aurelius Cyrenius martyr 187, 20.
Aurelius Cyrenius, procurator summae rei 260, 22.
Autolycus, homo christianus 149, 5.
Auxentius martyr 322, 17.
Avilius episcopus Alexandriae 90, 22.
Avircius Marcellus 179, 31.
Babylas episcopus duodecimus eccl. antiochensis 228, 24. 233, 31.
Babylon in priori Petri epistola Romam significat 57, 15.
Bacchylides, homo Christianus 147, 20.
Bacchyllus Corinthiorum episcopus 190, 29. 191, 27.
Baptismus aegrotorum in lecto 243, 18. 244, 2. quaestio de baptismo haereticorum 249, 3 seqq. 250, 7 seqq. 251, 11. 25 seqq. 252, 8. 253, 25.
Barcochebas, Judaeorum dux 120, 15. Christianos persequitur 124, 9.
Bardesanes Syrus ejusque scripta 154, 16 seqq.
Barnabas unus ex septuaginta Christi discipulis 33, 19. 45, 18. 22. 50, 2. 53, 22. ejus epistola 100, 16. 214, 2. 20.
Bartholomaeus Indis evangelium praedicasse dicitur 176, 4.
Basilicus Marcionita 178, 4.
Basilides Gnosticus, ejus doctrina et scripta 121, 25 seqq. Basilidiani 146, 2.
Basilides martyr Alexandriae 206, 4.
Basilides, episcopus Pentapoleos 274, 26.
Bathezor, oppidum trans Jordanem situm 82, 14.
Beneficiarii — v. ind. graec.
Benjamin episcopus ecclesiae hierosol. 119, 27.
Berenice, urbs Aegypti 274, 19.
Beryllus, Bostrorum episcopus 221, 20. 230, 23. ejus christologia 230, 25. ab Origene ad rectam fidem revocatur 230, 29.
Berytus urbs 317, 11. 20.
Besas, martyr Alexandriae 238, 8.
Beseleel 361, 14. 366, 4.
Bethlehem 18, 23. 26, 6. 15. 29. 7.
Biblias martyr lugdunensis 160, 6.
Bithynia 74, 12. 76, 11. 250, 5.
Bitthera urbs Judaeae munitissima 120, 19.

Blandina martyr 158, 26 seqq. 162, 10. 26. 164, 27. 165, 5.
Blastus haereticus 179, 18. 188, 1.
Bolanus episcopus 276, 32.
Bostra, Arabiae urbs 231, 22. 250, 23. 275, 22.
Bruchium, pars urbis Alexandriae 282, 14.
Caecilianus, episcopus Carthaginiensis 378, 27. 379, 6. 380, 31. 385, 7.
Caesarea s. Stratonis turris, urbs Palaestinensis 51, 3. 12. 106, 10. 190, 25. 191, 22. 208, 25. 220, 25. 223, 18. 227, 5. 17. 30. 229, 4. 230, 11. 233, 25. 249, 29. 259, 27. 260, 3. 261, 3. 12. 275, 21. 284, 33. 285, 18. 303, 14. 314, 1. 30. 316, 19. 317, 28. 318, 9. 320, 19. 321, 25. 323, 10. 324, 4. 325, 1. 327, 9. 328, 21. 329, 3. 25. 333, 19. 25. 31.
Caesarea, urbs Cappadocum 227, 10. 246, 26. 261, 1. 275, 18. 277, 8.
Caesarea Philippi (s. Paneas s. Neapolis), urbs Phoenices 262, 17. 263, 4 seqq.
Caiphas pontifex Judaeorum 30, 19 seqq. 31, 5.
Caius Caesar (Caligula) Tiberio succedit 45, 28. ejus φρενοβλάβεια et θεοσυγία 46, 16. 63, 20. legatos Judaeorum male habet 47, 6. Judaeos odit et vexat 47, 26 seqq. templa Judaeorum replet statuis et imaginibus suis 48, 4. templum hierosolymitanum ex se appellari jubet 48, 7. vita decedit 49, 25.
Caius, scriptor catholicus, qui Romae vixit sub Zephyrino 72, 6. ejus disputatio adversus Proculum Montanistam 72, 7. 103, 5. 106, 4. 221, 23.
Caius, episcopus vicesimus primus ecclesiae hierosol. 177, 16.
Caius, episcopus vicesimus tertius eccl. hierosol. 177, 16.
Caius, martyr Apameae 183, 20.
Caius, clericus Alexandriae 258, 31. 33.
Caius episcopus vicesimus septimus ecclesiae romanae 281, 18.
Callirrhoë locus in Judaea aquis calidis inlustris 38, 6.
Callistio quidam 178, 27.
Callistus, episcopus decimus quintus eccl. rom. 222, 8.
Candidus, scriptor ecclesiasticus 196, 8.
Canon ecclesiasticus librorum Veteris Testamenti secundum Melitonem 151, 28 seqq. secundum Origenem 224, 11 seqq. librorum Novi Testamenti secundum Irenaeum 172, 27 seqq. secundum Clementem Alex. 214, 18 seqq. secundum Origenem 225, 7 seqq. secundum Eusebium 100, 4 seqq. veteris Testamenti libros summatim recenset Josephus 88, 9 seqq.
Capito episcopus decimus quintus eccl. hierosol. 177, 17.
Cappadocia 74, 12. 76, 11. 211, 7. 227, 10. 249, 32. 250, 10. 300, 16. 332, 9. 333, 9.
Capparattea, vicus Samariae 101, 20.
Caracalla imp. 209, 6. 216, 24. 222, 4.
Caricus, vir ecclesiasticus 187, 13. 212, 12.
Carinus imp. rom. 280, 20.
Carpocrates Gnosticus 122, 13. Carpocratiani 146, 2.
Carporum natio 310, 11.
Carpus martyr 158, 22.
Carthago 249, 11. 378, 28. 380, 31.
Carus imp. rom. 280, 19.
Cassianus, episcopus decimus septimus ecclesiae hierosol. 177, 14.
Cassianus chronographus 214, 4.
Cassius episcopus Tyri 195, 9.
Cataphryges vid. Montanistae.
Cathari (Novatiani) 241, 2.
Celadio, episcopus octavus eccl. Alexandrinae 127, 9. 144, 16.
Celerinus, confessor Romae 241, 29.
Celsus, episcopus Iconii 221, 4.
Celsus Epicureus 252, 9.
Cephas, de quo loquitur Paulus in epistola ad Galatas, fuit unus e septuaginta Christi discipulis, ut perhibet Clemens Alex. 53, 22.
Cephro, vicus Aegypti 256, 9. 30. 257, 10. 23. 258, 1.
Cerdo episcopus tertius ecclesiae alexandrinae 93, 29. 117, 8.
Cerdo haereticus 126, 2. 9. 14 seqq.
Cerinthus ejusque doctrina 103, 5 seqq.

270, 25. creditur a quibusdam composuisse apocalypsin Joannis 103, 7. 16. 270, 23. Joannes apostolus ejus congressum fugit 103, 26. 130, 26.
Chaeremon, philosophus stoicus 219, 9.
Chaeremon, episcopus urbis Nili 240, 4.
Chaeremon, diaconus ecclesiae alex. 255, 29. 256, 11. 259, 8.
Chrestus, episcopus Syracusanorum 379, 23.
Christianorum nomen primo Antiochiae usurpatur 45, 19. Christianorum mores et instituta teste Plinio 108, 13. 109, 3. confictum adversus eos crimen infanticidii et incesti 158, 13. 160, 13. 164, 24. unde illud natum 122, 27.
Christi οἰκονομία et θεολογία, praesertim ejus προϋπαρξις exponuntur 5, 10 seqq. Christus omnibus prophetis et viris justis veteris testamenti apparuit atque ab iis agnitus est 6, 19 seqq. Christi nomen a Moyse et a prophetis pronunciatur et honoratur 11, 25 seqq. Christus, ὁ προών λόγος, ante incarnationem suam τὰ θεοσεβείας σπέρματα multorum hominum animis injecit 10, 7. Christi ἐνανθρώπησις 10, 23. ejus annus natalis 18, 17. Christi ἐπιφάνειαν congruere cum vaticinio Moysis, demonstratur ex defectu regum et sacerdotum vernaculorum 19, 20 seqq. Christi genealogia 22, 5 seqq. Christus quando baptizatus sit a Joanne, quando docendi initium fecerit et quamdiu docuerit 30, 12 seqq. duodecim discipulos et alios septuaginta eligit 31, 12. Christi discipuli septuaginta qui fuerint 33, 18. Christi miracula 118, 28. Christi epistola ad Abgarum 36, 12. Christi vaticinium de Hierosolymis 83, 26. 84, 13 seqq. vaticinium de Christi regno 87, 7. Christi συγγενεῖς κατὰ σάρκα 24, 9. 25, 6. 89, 27. 90, 1. 92, 14 seqq. 107, 16. 20. Josephi de Christo testimonium 33, 1 seqq. Thaddaei apostoli de rebus Christi narratio 38, 19 seqq. Christi statua in urbe Caesareae Philippi 263, 9 seqq. Christi imagines pictae 263, 21.
Chrysophora, mulier christiana 148, 28.
Cilicia 249, 31. 250, 10. 525, 28. 528, 14. 529, 23.
Clarus, episcopus Ptolemaidis 195, 10.
Claudius imperator succedit Gaio 49, 26. sub eo fames magna 49, 26. 53, 12 seqq. Judaeos Roma pellit 63, 24. Agrippam minorem constituit regem Judaeorum 64, 11. moritur 64, 15.
Claudius II. imp. rom. 276, 2.
Clemens Romanus, comes Pauli 77, 5 et ecclesiae romanae episcopus tertius 77, 4. 90, 26. 94, 1. 109, 13. 171, 3. 176, 14. 226, 26. ejus epistola ad Corinthios 91, 3. 112, 33. 145, 12. 148, 17. 171, 8. 214, 2. ejus epistola secunda 113, 10. alia scripta (Petri et Apionis dialogi) temere ei tributa 113, 13. epistolam ad Hebraeos convertisse dicitur in graecum sermonem 113, 6. immo eam conscripsisse 226, 26.
Clemens Flavius, consul romanus 92, 6.
Clemens Alexandrinus 176, 14 seqq. 197, 4. 215, 20. praeest scholae catecheticae alexandrinae 207, 15. ejus scripta 213, 10 seqq. quomodo libros Novi testamenti recenseat 214, 18 seqq. ejus liber de pascha 150, 16. 213, 17. 214, 11. quos scripturae sacrae libros laudaverit 214, 18. cf. ind. Scriptor.
Clemens quidam presbyter 211, 30.
Cleobiani haeretici 145, 28.
Cleopas frater Josephi, patris Christi 90, 2. pater Symeonis 89, 30. 106, 26. 107, 7. 22. 145, 25.
Cnossus, urbs Cretae 147, 26.
Cochaba, vicus Judaeae 25, 8.
Colluthio, locus quidam mareoticae praefecturae in Aegypto 257, 26.
Comane vicus 182, 25.
Cometes indicat obsidionem Hierosolymorum 85, 25.
Commodus imperator 175, 12. 189, 20. 190, 20. 195, 28. 207, 19.
Concilium hierosolymitanum de creando successore Jacobi justi 89, 25.
Conon episcopus hermopolitanus 246, 17.
Constantinus imperator 504, 17. 28.

505, 7. Augustus a militibus proclamatur 312, 24. cum Galerio et Licinio Caesaribus edictum edit de Christianis (edictum anni 311. p. Chr.) 310, 14. ejus bellum adversus Maxentium 348, 17 seqq. victo Maxentio crucis signum Romae erigit 350, 8 seqq. alterum ejus edictum de Christianis 350, 19. 352, 27. edictum tertium (anni 313) 375, 26 seqq. ejus epistola ad Amulinum prima 378, 8. altera 381, 28. epistola ad Miltiadem, episcopum romanum 378, 25. epistola ad Chrestum episcopum Syracusanorum 379, 25. epistola ad Caecilianum, episcopum Carthaginiensium 380, 31. affinitatem jungit cum Licinio 382, 26. Licinium debellat 385, 26 seqq.

Constantius Chlorus imp. rom. 304, 15 seqq. 312, 16 seqq.

Coracio chiliasta 270, 8.

Corinthia ecclesia a Petro et Paulo apostolis fundata 72, 17. dissidio turbatur 91, 5. 171, 7. Hegesippi de ea testimonium 145, 13. ad Corinthiam ecclesiam litteras dat Clemens Romanus 91, 3. 113, 1. 145, 12. 148, 17. 171, 8.

Corinthiorum episcopi Dionysius — Primus — Bacchyllus: quos vide.

Cornelius centurio a Petro baptizatur 45, 12.

Cornelius episcopus quartus ecclesiae antioch. 144, 24.

Cornelius episcopus vicesimus ecclesiae romanae 233, 23. 241, 11. 248, 26. ejus epistola ad Fabium episc. Antioch. de schismate Novatiani 241, 11 seqq. ad Dionysium episcopum alex. 246, 24. ei rescribit Dionysius 246, 23.

Cornutus philosophus 219, 10.

Corrector Siciliae — v. κορρήκτωρ in ind. gr.

Crescens a Paulo apostolo missus in Galliam 76, 31.

Crescens, philosophus cynicus 139, 7. 15. 140, 7. 15.

Cretae insulae ecclesiae 76, 20.

Crispus, Constantini filius 386, 4. 18.

Cronio, martyr Alexandriae 238, 2.

Cronicus philosophus 219, 7.

Culcianus 357, 6.

Cynica philosophorum schola 139, 8.

Cyprianus episcopus carthag. 241, 15. ejus sententia de baptismo haereticorum 249, 11.

Cyrene 117, 21. 118, 5. 10.

Cyrillus, episcopus decimus octavus ecclesiae antiochensis 281, 22. 51.

Damas, episcopus Magnesiae 110, 12.

Damascus urbs 342, 2.

Davidis posteri conquiri jubentur a Vespasiano 90, 7. a Domitiano 92, 12 seqq. sub Trajano 107, 10. Symeon Clopae filius defertur ὡς ὢν ἀπὸ Δαβίδ 107, 8.

Decius imp. romanus 233, 21. 234, 20. 235, 31. 248, 13. 17. 258, 14. 267, 25. 291, 12. ejus edictum adversus Christianos 237, 10.

Demetrianus, episcopus decimus quartus ecclesiae antiochensis 246, 29. 249, 28. 260, 32. 275, 5. 279, 27.

Demetrius scriptor judaicus 214, 5.

Demetrius episcopus undecimus eccl. alexandrinae 190, 25. 201, 6. 203, 14. 204, 9. 208, 16 seqq. 215, 27. 220, 17. 29. 221, 9. 227, 7. 228, 24.

Demetrius, presbyter Alexandriae 259, 5.

Desius mensis 313, 25.

Develtum, colonia Thraciae 187, 21.

Diaconi septem primi 40, 21.

Didymus 258, 18. 264, 7.

Diocletianus imp. rom. 280, 21. 289, 29. 313, 5. 351, 4. 354, 21. videm significatur 304, 10 (τῷ πρωτοστάτῃ κτλ.) 312, 6. 10 (ὁ πρωτείων ἠξιωμένος).

Dionysia, martyr Alexandriae 238, 19.

Dionysius Areopagita 77, 6. 147, 11.

Dionysius Corinthiorum episcopus 72, 13. 77, 9. 144, 30. 146, 23. ejus epistolae 147, 3 seqq.

Dionysius, presbyter, postea episcopus ecclesiae romanae vicesimus quartus 252, 9. 253, 27. 260, 16. 274, 22. 275, 5. 276, 23. 28. 280, 24.

Dionysius episcopus XIII ecclesiae alexandrinae 103, 12. 231, 29. 248, 6.

antea rector scholae catecheticae 228, 25. ejus fata in persecutione Deciana et Valeriana 234, 16 seqq. 255, 23 seqq. ejus mors 275, 31. 286, 13. Novatianum ad ecclesiam catholicam revocare studet litteris ad eum datis 245, 28. agit cum Stephano et Xysto de baptismo haereticorum 249, 2. 250, 6. cf. 250, 20. 251, 11. 252, 8. sententiam suam de Paulo Samosatensi exponit per epistolam 275, 11. coll. 277, 8. ejus sententia de lapsis 240, 12. 245, 22. 252, 20. impugnat chiliasmum 268, 27 seqq. ejus judicium de Cerintho et de apocalypsi Joannis 103, 12 seqq. 270, 16 seqq. ejus epistolae paschales 264, 5. 20. 266, 8. 267, 22. reliquas ejus epistolas habes adnotatas s. v. Dionys. in Ind. Script.

Dionysius presbyter Romanus 250, 19.

Dionysius martyr 316, 3.

Dionysius alter, martyr 316, 17.

Dioscorus adulescentulus, confessor 258, 24.

Dioscorus, presbyter Alexandriae 259, 5.

Diospolis urbs 316, 4.

Dius, episcopus tricesimus primus eccl. hieros. 210, 27.

Dius, presbyter alexandrinus, martyr 303, 20.

Dius mensis 314, 23. 320, 18. 322, 5. 326, 31.

Docetae 213, 2.

Dolichianus, episcopus vicesimus nonus ecclesiae hierosol. 177, 17.

Domitianus succedit Tito 90, 16. ejus saevitia 91, 12. 93, 16. persequitur Christianos 91, 17. 92, 3. 151, 15. Davidis posteros conquiri jubet 92, 13. eos interrogat 92, 22. 107, 19. illaesos dimittit 93, 3. Christianos persequi desistit 93, 11. 17. moritur 93, 18.

Domitilla Flavia 92, 5.

Domitius, homo christianus, Dionysii Alex. aequalis 258, 18. 264, 7.

Domninus, unus ex lapsis 212, 10.

Domninus martyr 322, 12.

Domnus, episcopus Caesareae 261, 4.

Domnus, episcopus decimus sextus ecclesiae antiochenis 279, 28. 280, 2. 281, 21.

Dorotheus, presbyter antiochensis 281, 22.

Dorotheus cubicularius, martyr 287, 24. 292, 19. 293, 8.

Dositheus Samaritanus 145, 28.

Ducenarius — cf. ind. gr. v. *δεκηνάριος*.

Dyster mensis 289, 29. 316, 19. 333, 24. 28.

Ebionitae 102, 5 seqq. 174, 11. 217, 5.

Edessa urbs 35, 11. 13. 22. 41, 22. 28. codices fluctuant inter scripturam *ἡ Ἔδεσσα* et *τὰ Ἔδεσσα*, cf. not. ad p. 35, 10. 13. 22. 41, 22.

Elcesaitae haeretici 233, 4 seqq.

Eleazar pontifex Jud. 31, 2.

Eleutheropolis urbs 326, 30. 328, 22.

Eleutherus episcopus duodecimus eccles. romanae 127, 13. 145, 17. 18. 155, 8. 168, 24. 169, 1. 170, 23. 171, 16. 190, 21.

Elias martyr 328, 19.

Elpistus, homo Christianus 147, 21.

Emisa, urbs Phoeniciae 303, 4. 5. 342, 17.

Encratitarum haeresis 153, 1. 10.

Ennathas martyr 326, 33.

Enochi liber 284, 30.

Ephesus urbs 74, 12. 76, 19. 93, 24. 94, 25. 95, 4. 14. 106, 1. 3. 114, 19. 129, 16. 130, 25. 173, 9. 186, 1. 187, 4. 190, 29. 192, 14. 16. Ephesia ecclesia a Paulo apostolo fundata 94, 26. a Joanne gubernata 94, 26. ephesiae ecclesiae episcopus Onesimus 110, 10. Polycrates 105, 21. ad ecclesiam ephesiam litteras dat Ignatius 110, 9. Ephesi duo sepulcra, quorum utrumque appellabatur Joannis 114, 19. 275, 1.

Ephres episcopus decimus tertius eccl. hierosol. 119, 29.

Epimachus martyr Alexandriae 238, 12.

Eros episcopus quintus ecclesiae antioch. 144, 24.

Esra 175, 5.

Essaei 146, 9.

Eubulus martyr 333, 18. 27.

Euclides, mathematicus alexandrinus 198, 20. ne philosophum megarcum signi-

ficari putes, vetant verba γεωμετρίαν ἐπιτηδεύσειν 198, 18.
Euelpis, vir ecclesiasticus 221, 4.
Eumenea urbs 183, 20. 192, 18.
Eumenes episcopus sextus eccl. alexandr. 120, 5. 127, 8.
Eunus, qui et Cronio dicebatur, martyr Alexandriae 238, 2.
Euphranor, Dionysii Alex. aequalis 274, 20. 26.
Eupolemus, scriptor judaicus 214, 5.
Euporus quidam, Dionysii Alex. aequalis 274, 21.
Eusebius, diaconus ecclesiae alex. 255, 28. 259, 7. 8. 282, 20. 283, 14. postea episcopus Laodiceae 259, 17. 282, 1. 285, 4.
Eusebius Caesareensis exponit historiae suae ecclesiasticae consilium 3, 7 seqq. ait, se primum omnium moliri ejusmodi opus 4, 3. 19. ad historiam conscribendam utitur monumentis historicis, in bibliotheca urbis Aeliae Capitolinae asservatis 221, 17. historiam suam incipiendam esse censet a Christi οἰκονομίᾳ καὶ θεολογίᾳ 4, 25. exponit sententiam suam de Christo ejusque divinitate 5, 18 seqq., praesertim 5, 25. 6, 17. 7, 25. 8, 15. 10, 21. 15, 11. 14, 6. 15, 13. visiones Dei tribuit Dei λόγῳ 7, 3 seq. 17, 19. demonstrat antiquitatem religionis christianae 15, 26 seqq. cur non prius manifestata sit, explicat 9, 5 seqq. definit notionem hominis Christiani 16, 26. pios veteris testamenti viros quamquam non nomine, tamen re et facto Christianos fuisse affirmat 16, 25. 18, 3. Eusebii canon librorum Novi Testamenti — v. Canon. ejus judicia de haeresibus et haereticis 3, 13. 42, 21 seqq. 101, 25. 102, 4. 121, 15 seqq. 154, 26. 280, 29. cf. praeterea v. Haeretici. haeresium auctor ei esse videtur diabolus 42, 25. 54, 5. 55, 30. 101, 8. 25. 102, 4. 121, 13. 179, 8. 280, 30. idem auctor persecutionum adversus Christianos institutarum 121, 15. 189, 26. 253, 33. 288, 10. 291, 11. 27. 326, 4. 356, 15. 363, 18. cf. 156, 25. 158, 11. 159, 28. 160, 16. 162, 15. 163, 5. 167, 21. 241, 31. v. *Baur, Epochen der kirchlichen Geschichtschreibung* p. 18 seqq. Eusebii sententia de lapsis 167, 31. 368, 9. judicium de cultu imaginum 263, 22. Eusebius se ipsum tacite significat verbis τις τῶν μετρίως ἐπιεικῶν 360, 30. ejus oratio de templo christiano, Tyri exstructo 361, 5 seqq. Eusebius laudat libros suos chronicorum canonum 4, 23. laudat 11, 18 commentarios suos, in quibus composuerit τὰς περὶ Χριστοῦ προφητικὰς ἐκλογάς, qui titulus non pertinet, ut Valesius existumat, ad libros de Demonstratione Evangelica, sed ad opus Eusebii peculiare, quod Eclogarum Propheticarum nomine inscriptum typis nuper describendum curavit e codice Vindobonensi Gaisfordius Oxon. 1842. idem verbis εἰς ἑτέραν ἀπόδειξιν 21, 18 et περὶ ὧν ἐν ἑτέροις διειλήφαμεν 21, 21. laudat vel libros Demonstrationis Evangelicae (VII. p. 381. ed. Colon.), vel, id quod mihi jam magis probatur, libros Eclogarum Propheticarum (pag. 149 seqq. ed. Gaisf.). laudat opus suum, quod inscribebatur συναγωγὴ τῶν μαρτυρίων vel τῶν ἀρχαίων μαρτυρίων (scmel περὶ μαρτύρων, 155, 14., si quidem ea scriptura recte se habet) 138, 20. 155, 14. 169, 11. 190, 15. promittit librum de martyribus iis, quorum martyria ipse viderit 303, 28. laudat opus suum apologiae Origenis 223, 22. 231, 8. 252, 20. laudat libros suos de vita Pamphili 230, 14. 285, 27. 303, 16. 329, 10.
Eutychianus, episcopus vicesimus sextus ecclesiae romanae 281, 18.
Eutychius 277, 1.
Evangelia quattuor 100, 6. 225, 9. inter evangelia tria priora et evangelium Joannis quae intercedat ratio 98, 13 seq. 215, 10. evangelium secundum Hebraeos 100, 19. 102, 19. 116, 5. 146, 12. dictum Christi quoddam desump-

tum ex Evangelio secundum Hebraeos 251, 24. evangelia apocrypha 100, 27.
Evarestus, episcopus quartus ecclesiae romanae 109, 13. 117, 11. 171, 11.
Evocatus 92, 21.
Evodius episcopus primus ecclesiae antiochensis 94, 7.
Fabianus episcopus decimus nonus eccl. rom. 228, 10. 232, 17. 233, 25.
Fabius (Fabianus) episcopus decimus tertius eccl. antioch. 233, 31. 235, 30. 241, 12. 244, 31. 246, 29. 260, 32.
Fadus procurator Judaeae 53, 3.
Faustinus presbyter alexandrinus 259, 6.
Faustus diaconus ecclesiae alex. 255, 28. 256, 11. 258, 31. 259, 7. 20.
Faustus, presbyter alexandrinus, martyr 303, 20.
Felix procurator Judaeae 64, 12. 19. 70, 6. 11. opprimit seditionem pseudoprophetae aegyptii 65, 21 seqq.
Felix episcopus vicesimus quintus ecclesiae romanae 280, 25. 281, 17.
Festus procurator Judaeae 66, 5. 67, 22.
Firmilianus, Caesareae Cappadocum episcopus 227, 9 seqq. 246, 26. 249, 31. 250, 10. 260, 32. 275, 17. 277, 7. 11. 17.
Firmilianus praeses Palaestinae 323, 27. 326, 28. 330, 9. 332, 27. 333, 5. 21. 334, 1.
Flavia Neapolis, urbs Palaest. 128, 9.
Flavia Domitilla 92, 5.
Flavianus praeses Palaestinae 313, 7.
Flavius Clemens, consul romanus 92, 6.
Flavius quidam, Dionysii Alexandrini aequalis 264, 7.
Florinus presbyter, postea haereticus 179, 17. 188, 1. 16 seqq.
Florus procurator Judaeae 73, 1.
Frumentarius miles 234, 21. Frumentarii milites ad investigandos reos et ad colligendos rumores per provincias mittebantur; inserviebant etiam judicibus seu rectoribus provinciarum. cf. Aur. Vict. Caes. 39, 44. 45. copiose de iis disputavit Baronius Ann. Eccl. ad ann. 262. n. XVII seqq.
Fundanus v. Minucius.
Galatia 74, 12. 76, 11. 180, 7. 250, 11.
Galba imperator 77, 17.
Galenus medicus et philosophus 198, 21.
Galerius Augustus ejusque edictum de Christianis 310, 8. idem significatur 312, 14.
Galilaeorum secta 146, 9.
Gallia 156, 10. 168, 20. 191, 26. 193, 19. 336, 30. 379, 27.
Gallienus imp. rom. 253, 32. 256, 21. 260, 12. 267, 26. 31 (τῷ δέ). 268, 2. 9. (ὁ δέ). 275, 32. 276, 1. ejus edictum de re christiana 260, 15.
Gallus imp. rom. 248, 14. 16. 253, 31.
Gamala oppidum 19, 7.
Gamaliel Judaeus 52, 27.
Gaza urbs 303, 10. 315, 27. 316, 6. 324, 5. 31. 335, 14.
Genii urbium — cf. v. *Τύχη*.
Germanicus martyr Smyrnensis 132, 12.
Germanio, episcopus tricesimus secundus eccl. hieros. 210, 28.
Germanus episcopus, Dionysii Alexandrini obtrectator 234, 16. 255, 21. 258, 8. 15.
Germanus martyr Palaest. 326, 30.
Gittae (*Γίτται*) urbs Samariae 54, 16. cf. Steph. Byz. p. 208, 10 Mein.: *Γίττα, πόλις Παλαιστίνης. Πολύβιος ἐπταδεκάτῳ.* Clem. Rom. Hom. p. 41, 1. 61, 8.
Gnostici 122, 14.
Gordianus imp. rom. 228, 8. 231, 14.
Gordius, episcopus tricesimus tertius eccl. hieros. 210, 28.
Gorgonius, imperatoris cubicularius 288, 1. martyr 293, 9.
Gorthaeus haereticus 145, 28.
Gortyna, urbs Cretae 147, 16. 149, 23. ad ecclesiam Gortynensem litteras dat Dionysius Corinth. episcopus 147, 16.
Gratus, proconsul Asiae 180, 25.
Gregorius Neocaesareensis, auditor Origenis 229, 7. episcopus in Ponto 229, 12. 261, 2. 275, 18. 277, 1 (Theodorus).
Hadrianus imperator 118, 21. 119, 3. 8. 16. 120, 2. 19. 24. 121, 3. 123, 24. 177, 11. ejus decretum de Christianis 124, 21 seqq. 151, 19. 170, 15. ejus mors 125, 26.

Hadrianus martyr 335, 18.
Haeretici non nisi post mortem apostolorum errores suos palam proferre ausi sunt 56, 5. 107, 28. haeresium initia 145, 25. haereses emerserunt Ignatii maxime aetate 110, 6. haeretici Christianorum nomen fraudulenter usurpant 121, 18. rem christianam diffamant 122, 25. a pastoribus ecclesiarum ubique refutantur 149, 10. haeretici libros sub Apostolorum nomine confingunt 100, 26. 146, 17. 221, 26. sacram scripturam et virorum ecclesiasticorum scripta adulterant 148, 24. 198, 25. quaestio de haereticorum baptismo — cf. v. Baptismus. Eusebii judicia de haeresibus et haereticis — v. Euseb.
Hebraeorum natio 10, 9. natio antiquissima 16, 16. 214, 6. genuit viros pietate et justitia conspicuos 16, 18. Hebraeis evangelium praedicavit Matthaeus 98, 7. Evangelium secundum Hebraeos 100, 19. 102, 19. 116, 5. 146, 12. dictum Christi quoddam, ex Evangelio secundum Hebraeos desumptum 251, 24.
Hegesippus, ἐπὶ τῆς πρώτης τῶν ἀποστόλων γενόμενος διαδοχῆς 67, 27. ejus scripta 123, 20. 145, 8. quo tempore vixerit 123, 22. 144, 29. quo tempore venerit Romam 127, 12. Plura vid. in Ind. Script.
Helena Adiabenorum regina 53, 17 seqq.
Helena meretrix, comes Simonis Magi 54, 23. 55, 15.
Helenus, episcopus Tarsensis 246, 25. 249, 31. 250, 9. 275, 19. 276, 30.
Heliodorus, episcopus Laodiceae 249, 30.
Heliogabalus (Elagabalus) imp. rom. 222, 5. 11.
Hemerobaptistae, Judaeorum secta 146, 9.
Henochi liber 284, 30.
Heraclas, Origenis discipulus 203, 12. ab Origene adjutor in docendo ac socius eligitur 216, 3. traditum sibi ab Origene suscipit regimen scholae catecheticae 227, 6. episcopus duodecimus ecclesiae Alexandrinae 203, 14. 227, 9. 228, 25. 229, 24. 231, 27. 253, 3. ejus fama 229, 23. ejus regula de haereticis recipiendis 251, 25.
Heraclas presbyter, Origenis condiscipulus 220, 10. pallium philosophicum gestat 220, 13.
Heraclides, Origenis discipulus, martyr 205, 21.
Heraclides, procurator Constantini 381, 9.
Heraclitus, auctor commentarii in Apostolum 196, 6.
Herais, catechumena, martyr 205, 26.
Herennius Granianus — v. Serenius, coll. p. 125, 10 not.
Hermae liber qui dicitur Pastor 75, 25 seqq. 100, 15. 173, 25.
Hermammon, amicus Dionysii episcopi alex. 248, 16. 254, 2.
Hermogenes haereticus 149, 6.
Hermon, episcopus tricesimus nonus ecclesiae hierosolym. 286, 11.
Hermophilus haereticus 198, 53.
Hermopolis, urbs Aegypti 246, 17.
Herodes Magnus ejusque origines 19, 20 seqq. 24, 9 seqq. succedit patri suo Antipatro 24, 19. pontifices maximos constituit vilis originis 21, 10. familiarum judaearum tabulas genealogicas comburit 25, 1. infantes Bethlehemiticos occidit 26, 6 seqq. occidit tres filios suos 29, 4. ejus exitus 26, 20 seqq. moriens nobilissimos Judaeorum in circo inclusos trucidari jubet 28, 15.
Herodes junior (Antipas) 29, 20. 30, 14. Joannem baptistam occidit 31, 21, a Gaio imperatore Viennam relegatur cum uxore Herodiade 32, 6. 46, 1.
Herodes Agrippa major *vid.* Agrippa major.
Herodes Irenarcha Smyrnaeorum 134, 4. 137, 11.
Herodias, uxor Herodis minoris 31, 23. 32, 6. 46, 2.
Heron, Origenis discipulus, martyr 205, 22.
Heron Aegyptius, martyr Alexandriae 238, 22.
Heros episcopus antioch. 111, 31. 144, 23.
Hesychius, episcopus et martyr 303, 21.

Hierapolis urbs 105, 27. 106, 8. 109, 28. 114, 29. 149, 33. 187, 17. 192, 12.
Hierax, episcopus Aegypti 264, 20. 277, 1.
Hierosolyma seditionibus turbatur sub Claudio 64, 7. 65, 1 seqq. 14 seqq. urbis obsidio sub Vespasiano 69, 25. 27. 77, 21 seqq. fames 79, 8 seqq. Hierosolymam ingredi Judaei vetantur 120, 23. Hierosolymae nomen inditur Aeliae Capitolinae 121, 3. cfr. v. Aelia Capitolina. ecclesiae hierosolymitanae persecutio prima post martyrium Stephani 42, 4. primus ejus ecclesiae episcopus Jacobus — cfr. v. Jacobus. concilium hierosolymitanum de creando successore Jacobi justi 89, 25. usque ad Hadrianum omnes episcopi ecclesiae hierosol. erant ἐκ περιτομῆς 119, 30. 177, 12. atque universa ecclesia constabat ex Hebraeis 119, 21. primus episcopus ἐξ ἐθνῶν Marcus 121, 4. 177, 13. ecclesiae hieros. episcopi: (1) Jacobus. — (2) Simeon. — (3) Justus. — (4) Zacchaeus. — (5) Tobias. — (6) Benjamin. — (7) Joannes. — (8) Matthias. — (9) Philippus. — (10) Seneca. — (11) Justus. — (12) Levi. — (13) Ephres. — (14) Joseph. — (15) Judas. — (16) Marcus. — (17) Cassianus. — (18) Publius. — (19) Maximus. — (20) Julianus. — (21) Caius. — (22) Symmachus. — (23) Caius. — (24) Julianus. — (25) Capito. — (26) Maximus. — (27) Antoninus. — (28) Valens. — (29) Dolichianus. — (30) Narcissus. — (31) Dius. — (32) Germanio. — (33) Gordius. — (34) Narcissus. — (35) Alexander. — (36) Mazabanes. — (37) Hymenaeus. — (38) Zambdas. — (39) Hermon.
Hierosolyma coelestis 330, 12. 374, 27. Chiliastarum 103, 10. 184, 29.
Hippocratis medici dictum quoddam laudatur 362, 31.
Hippolytus episcopus 221, 22. ejus scripta 222, 24 seqq.
Hippolytus quidam 247, 5.
Hispania 336, 31.
Homeri dictum ἐκ ἐγαθὸν κτλ. (Il. II, 204.) laudatur 313, 23. cf. quae nos adnotavimus ad Aristot. Metaph. XII, 10, 23.
Hosius, episcopus Cordubensis 581, 7.
Hyginus episcopus octavus ecclesiae romanae 125, 29. 126, 2. 8. 10. 16. 127, 6. 171, 13. 194, 10.
Hymenaeus, episcopus tricesimus septimus eccl. hierosol. 261, 7. 275, 21. 276, 31. 286, 10.
Hyrcanus, Judaeorum pontifex maximus 20, 8. 23. 25. 24, 16.
Jacobus apostolus, frater Joannis 114, 8. 271, 19. capitis supplicio afficitur ab Agrippa majori 41, 17. 50, 9 seqq. 77, 24.
Jacobus frater domini 34, 12. 41, 2. 19. 67, 12. 30. 70, 3. 13. 85, 5. 94, 9. 119, 25. 263, 29. Justus cognominatus 41, 6. 13. 16. 67, 30. 68, 9. 22. 145, 21. ejus sanctimonia 68, 1 seqq. episcopus primus ecclesiae hierosolymitanae 41, 7. 11. 67, 13. 29. 77, 26. 85, 5. 94, 9. 119, 25. 145, 21. 263, 27. ei et Joanni et Petro Christus tradidit τὴν γνῶσιν 41, 13. ejus martyrium 41, 17. 67, 15 seqq. 77, 26. 89, 24. 145, 21. ejus epistola 70, 25. 100, 11. ejus cathedra religiose servata 263, 27. 286, 12.
Iconium urbs 221, 4. 252, 5. 275, 20.
Jamnia urbs Palaest. 329, 19.
Jericho 28, 13. 216, 23.
Jesus, Dammaei filius, pontifex Judaeorum 70, 24.
Jesus quidam, Ananiae filius 86, 14.
Ignatius episcopus secundus ecclesiae antiochensis 94, 8. 109, 30. laudatur a Polycarpo 111, 17. ab Irenaeo 174, 2. ejus martyrium 110, 1. 111, 12. ejus epistolae 110, 2 seqq. 111, 23. 26. 112, 32.
Indis evangelium praedicant Bartholomaeus 176, 4. Pantaenus 175, 28.
Ingenuus, martyr Alexandriae 239, 13.
Joannes baptista 30, 16. capitis supplicio afficitur 31, 21 seqq. Josephi de eo testimonium 32, 10 seqq.

Joannes apostolus 41, 9. 13. 114, 8. 271, 18. praedicat evangelium in Asia 74, 11. relegatur in insulam Patmum 91, 25. 272, 11. ab exilio reversus Ephesi considit 93, 23. 94, 16. 95, 3. 173, 9. et ecclesias Asiae gubernat 94, 16. vitam producit usque ad tempora Trajani 94, 25. 26. narratio Clementis de juvene in sceleratam vitam delapso et a Joanne ad virtutem revocato 95, 1 seqq. Cerinthi haeretici congressum fugit 103, 26. 130, 25. gestat laminam sacerdotalem (τὸ πέταλον) 106, 2. 192, 15. mortuum in vitam revocat 187, 3. moritur et sepelitur Ephesi 74, 12. 106, 3. 114, 19. 192, 16. distinguitur a presbytero ejusdem nominis 114, 11 seqq. cf. 273, 1. Polycarpus familiaribus suis de eo narrat 188, 30. ad ejus auctoritatem provocat 194, 19. quo consilio Joannes evangelium scripserit 97, 12 seqq. 215, 10. Irenaei de ejus evangelio testimonium 173, 7. Origenis de ejus evang. testimonium 225, 19. 226, 4. ejus epistolae 99, 27. 100, 8. 13. 116, 3. 173, 25. 226, 7. 271, 20. 272, 6. quando apocalypsin scripserit 91, 30. 173, 21. de hujus libri authentia 99, 29. 100, 9. 17. 103, 7. 16. 114, 20. 143, 27. 149, 7. 150, 9. 173, 11 seqq. 187, 2. 226, 6. 270, 16 seqq. Irenaei de numero Antichristi testimonium 173, 11 seqq. Joannis acta apocrypha 100, 28.

Joannes Marcus, Pauli et Barnabae socius 272, 26.

Joannes presbyter 114, 9. 15. 19. 24. 115, 20. cf. 273, 1. apocalypsin Joannis composuisse creditur 100, 13. 114, 20.

Joannes episcopus eccl. hierosol. septimus 119, 27.

Joannes martyr 335, 19.

Jonathas, pontifex Judaeorum 65, 7.

Jonicus 176, 23.

Jordanes fluvius 53, 5.

Josephus pater Christi 41, 3. 174, 11. 217, 6.

Josephus cognomine Barsabas 115, 6.

Josephus historiographus, ubi et quo genere natus 87, 16 seqq. ejus scripta 87, 24 seqq. 88, 25 seqq. ejus testimonium de Christo 33, 1 seqq. commendat opus suum de bello judaico, incusat Justum Tiberiensem historicum 89, 5 seqq. asserit vetustatem nationis judaicae 214, 5. citatur ab Anatolio 284, 5.

Joseph, episcopus ecclesiae hierosol. decimus quartus 119, 29.

Irenaeus, presbyter lugdunensis 145, 2. 168, 29 seqq. contingit primam apostolorum successionem 188, 5. est auditor Polycarpi 170, 20. 188, 17. fit episcopus 170, 19. praeest ecclesiis Galliae 191, 26. 193, 19. docet divinitatem Christi 197, 5. chiliasta 115, 17. narrat quaedam ὡς ἐκ παραδόσεως Πολυκάρπου 103, 26. Salomonis librum proverbiorum appellat σοφίαν παγκάλλιστον 146, 15. ejus opus adversus haereses 55, 8. adversus Marcionem 149, 25. 174, 4. epistola ad Blastum 188, 1. ad Florinum 188, 1. 16. ad Victorem pontificem romanum de quaestione paschali 193, 18 seqq. ejus opus περὶ ὀγδοάδος (Valentini) 188, 4. alia ejus scripta 195, 21 seqq. quomodo libros Novi Testamenti recenseat 172, 27 seqq. memoratur a Clemente Alex. 214, 14. — cf. Ind. Scriptorum v. Irenaeus.

Ischyrion, martyr Alexandriae 239, 27.

Isidorus Aegyptius, martyr Alexandriae 238, 25.

Ismael, Phabi filius, pontifex Jud. 30, 29.

Judaei primum sub judicibus, postea sub regibus egere, post captivitatem usi sunt πολιτείᾳ ἀριστοκρατικῇ μετὰ ὀλιγαρχίας, postremo Romanis tributarii facti sunt 19, 25. 20, 13 seqq. Judaeorum miseria et seditio sub Gaio imp. 46, 15 seqq. 47, 25 seqq. Judaei fame laborant sub Claudio imp. 49, 26. 53, 16. Roma pelluntur a Claudio 63, 24. Judaeorum miseriae sub Floro procuratore 72, 25 seqq. judaici belli initium 73, 2. Hierosolymorum obsidio

et excidium 77, 31 seqq. magna in eo bello Judaeorum strages 84, 2 seqq. Alexandriae Judaei tumultum excitant adversus Graecos 117, 20. Judaeorum seditio sub Hadriano duce Barchocheba 120, 10. 124, 7. Hierosolymam ingredi vetantur 120, 23. Christianos enixe persequuntur et vexant 155, 29. 137, 14. 182, 1. 3. religionis christianae propagationem student impedire 143, 19 seqq. Judaeorum αἱρέσεις 68, 11. 145, 26. 146, 7. Judaeorum libri sacri secundum Josephum 88, 9 seqq. Judaei sancte habent scripturam Veteris Testamenti 88, 20.

Judas Galilaeus 18, 28 seqq.

Judas, unus ex fratribus Christi 92, 14. 20. 107, 17. — ejus epistola 70, 27. 100, 12. 214, 3. 20. ejus posteri 92, 14. 19. 107, 16.

Judas Iscariotes 34, 2. 40, 19. 115, 4. 182, 8.

Judas qui et Thomas, apostolus 36, 20.

Judas propheta 184, 3.

Judas episcopus ecclesiae hierosol. decimus quintus 119, 30. 120, 5.

Judas, scriptor ecclesiasticus 207, 25.

Juliana quaedam 217, 12.

Julianus, episcopus decimus ecclesiae Alexandrinae 175, 14. 190, 22. 201, 6.

Julianus, episcopus vicesimus ecclesiae hieros. 177, 15.

Julianus, episc. vicesimus quartus eccl. hieros. 177, 17.

Julianus, episcopus Apameae 182, 25.

Julianus, martyr Alexandriae 237, 29.

Julianus, martyr Palaest. 332, 34 seqq.

Juppiter Philius 340, 31.

Justinus martyr et philosophus 124, 1. 127, 14. 174, 2. ubi et e quibus natus 127, 31 seqq. quo tempore vixerit 124, 3. 127, 14. exponit causas, quibus impulsus a graeca philosophia transierit ad fidem christianam 124, 11. docet divinitatem Christi 197, 3. scribit adversus Marcionem 127, 16. 144, 3. adversus haereses omnes 127, 26. ejus apologiae pro Christianis 127, 28. 142, 26 seqq. apologia secunda 139, 6. ejus scripta 142, 25 seqq. ejus martyrium 139, 7. 140, 8.

Justus Tiberiensis historicus 89, 5.

Justus episcopus tertius ecclesiae hieros. 109, 19. — episcopus undecimus ejusdem eccl. 119, 28.

Justus episcopus quintus ecclesiae alexandrinae 119, 11.

Justus cognomine Barsabas 115, 1. 3. 7.

Lacus Asphaltitis 28, 7.

Lacedaemoniis litteras mittit Dionysius Corinthiorum episcopus 147, 4.

Lactus, praefectus Aegypti 201, 5.

Laodicea, urbs Lydiae 150, 15. 192, 20. urbs Syriae 246, 21. 249, 30. 259, 18. 281, 32. 283, 15. 285, 3. 5. 11.

Lapsis nullam spem salutis superesse, contendebant Novatiani 167, 32. 240, 32. concilii romani decretum de lapsis 241, 10. martyrum lugdunensium clementia adversus lapsos 167, 22. Dionysii Alexandrini sententia de lapsis 240, 12. 245, 22. 252, 20. Eusebii sententia 167, 31.

Laranda, urbs Lycaoniae 221, 4.

Latronianus, corrector Siciliae 380, 16.

Legio fulminatrix 169, 19 seqq. 170, 3.

Leonides, pater Origenis, martyr 200, 14. 201, 16. 26. 202, 5. 14.

Levi episcopus ecclesiae hieros. duodecimus 119, 28.

Licinius imperator rom. 305, 5. 348, 18. 24. 350, 20. 352, 28. 357, 12. edictum edit de Christianis (anno p. Chr. 311) 310, 17. alterum ejus edictum (anni 313) 375, 26 seqq. ejus bellum adversus Constantinum, clades et mors 382, 24 seqq.

Linus episcopus ecclesiae romanae primus post Petrum 74, 23. 77, 2. 90, 14. 94, 2. 170, 30.

Longinus philosophus platonicus 219, 7.

Lucas comes Pauli 66, 8. 30, 32. 76, 22. 99, 22. 173, 6. medicus et cum apostolis multum versatus 76, 20 seqq. conscripsit evangelium 76, 25. 173, 6. 225, 17. et acta apostolorum 66, 31. 76, 27. quo consilio evangelium conscripserit 99, 17 seqq. traditur in grae-

cum sermonem convertisse Pauli epistolam ad Hebraeos 113, 6. 214, 23. conscripsisse eam 226, 27.
Lucianus quidam 253, 27. Significari Lucianum, presbyterum carthaginiensem, cujus mentionem facit Cypr. Epist. 27, contendit Danzius de Euseb. p. 106.
Lucianus, antiochensis ecclesiae presbyter et martyr 302, 30. 342, 26.
Lucius Verus imperator 128, 5. 131, 15.
Lucius martyr 142, 5.
Lucius episcopus vicesimus primus eccl. rom. 248, 27.
Lucius episcopus 277, 1.
Lucius, presbyter Alexandriae 259, 5.
Lucuas, seditionis judaicae dux 118, 6. 10.
Lugdunum, urbs Galliae 156, 12 seqq. 168, 30. 170, 19. lugdunensis persecutio Christianorum 156, 21 seqq.
Lupus, praefectus Aegypti 118, 1.
Lusius Quietus fit legatus Palaestinae 118, 14.
Lybia 257, 18. 259, 2.
Lysanias tetrarcha 29, 21. 30, 14.
Macarius, martyr Alexandriae 258, 10.
Maccabaeorum libri 88, 28.
Machaerus castellum 32, 23.
Macrianus 254, 22. 267, 30 (ἐκεῖνος). 268, 8. 9 (ὁ μέν).
Macrinus imperator 222, 4.
Magia Simonis magi 54, 8. 17. Menandri 101, 14. 26. magicae artis flagitia 254, 18 seqq. 306, 4 seqq. immolatio hominum magica 254, 19. 306, 5.
Magnesia ad Maeandrum 110, 11. ad ecclesiam ejus urbis litteras dat Ignatius 110, 11. hujus ecclesiae episcopus Damas 110, 12.
Malchio, rector scholae antiochensis 276, 11. 277, 1.
Malchus, martyr Caesareae 259, 30.
Mammaea, Alexandri Severi imp. mater 222, 13.
Manes et Manichaei 280, 29 seqq.
Mangânaea regio 333, 18.
Marcella, mater Potamiaenae 206, 10.
Marcellinus, episcopus vicesimus octavus ecclesiae romanae 281, 20.
Marcellus quidam 256, 11.
Marcianus Irenaei frater 195, 24.
Marcianus Doceta 212, 27.
Marcion Gnosticus 126, 3. 9. 21. 127, 16 seqq. 130, 20. 28. 138, 9. 144, 3. 147, 14. 149, 16. 25. 153, 9. 20. 154, 17. 174, 4. 177, 25. 178, 3. 5. 183, 10. 223, 29. 260, 6. Marcionistae 146, 2. 183, 11. 328, 28.
Marcius Turbo 118, 7.
Marcus Aurelius Verus, imp. rom. 128, 5. 142, 11. 143, 2. 169, 17. 170, 10. succedit Antonino Pio 131, 13. ejus epistolae 170, 8. ejus epistola ad commune Asiae de Christianis 128, 17 seqq. ei apologiam pro Christianis tradunt Melito 129, 17. 150, 1. 10. et Apollinaris 150, 1. 152, 20. quam diu regnaverit 175, 12.
Marcus, comes Petri 57, 3. 115, 26. ἑρμηνευτὴς Πέτρου 115, 23. 173, 4. quomodo adductus sit ad conscribendum evangelium 57, 2 seqq. coll. 99, 16. 215, 4. Papiae de ejus evangelio testimonium 115, 23. Irenaei de ejus evang. testimonium 173, 4. Origenis de ejus evang. testimonium 225, 14. Marcus praedicat evangelium in Aegypto 57, 18. primus episcopus ecclesiae alexandrinae 57, 19. 71, 4.
Marcus episcopus ecclesiae hieros. decimus sextus 121, 6. 177, 13.
Marcus episcopus eccles. alexandrinae septimus 127, 7. 8.
Marcus quidam (fortasse idem, qui episcopus romanus fuit post Sylvestrum papam) 378, 25.
Marcus haereticus ejusque asseclae 126, 25.
Maria palus juxta Alexandriam 59, 8. Mareotica praefectura (ὁ Μαρεώτης sc. νομός) 257, 19. Mareotae 258, 32. cf. Steph. Byz. p. 432, 19.: Μάρεια πόλις καὶ λίμνη τῇ Ἀλεξανδρείᾳ παραπεμένη, ἣ καὶ Μαρεῶτις λέγεται.
Maria mater Christi 217, 6.
Maria, mulier Judaea, in obsidione hierosolymitana filium suum occidit et comedit 82, 13 seqq.

Maria, Clopae filia, Symeonis mater 107, 14.
Marinus, episcopus Tyri 249, 29.
Marinus, episcopus Galliae 379, 9.
Marinus martyr Caesareae 261, 13 seqq.
Masbothei haeretici 146, 1. 9.
Maternus, episcopus Galliae 379, 9.
Matthaeus apostolus 114, 8. quo consilio evangelium scripserit 98, 7. Papiae de ejus evangelio testimonium 116, 1. Irenaei de ejus evangelio testimonium 175, 2. Origenis de ejus evang. test. 225, 12. ejus evangelium differtur usque ad Indos 176, 5. impugnatur a Symmacho Ebionaeo 217, 10.
Mattathias (Matthias), Josephi historici pater 87, 18.
Matthias, unus e septuaginta discipulis, postea apostolus 34, 2. 40, 20. 115, 4. 7. ejus dictum quoddam 104, 24. Matthiae evangel. apocryphum 100, 27.
Matthias episcopus ecclesiae hierosol. octavus 119, 28.
Maturus, martyr Lugdunensis 158, 23. 162, 9. 13.
Mauretania 336, 31. 381, 1.
Maurorum gens 294, 9.
Maxentius Augustus, filius Maximiani, tyrannidem Romae arripit 305, 15. persecutionem Christianorum edicto cohibet in exordio principatus 305, 16. ejus crudelitas et libido et magicae artes 305, 20 seqq. 308, 4. vincitur a Constantino 348, 23.
Maximianus Herculius, imp. rom. 351, 4. 354, 21. significatur 304, 11 (τῷ δευτ. τετιμημένῳ). 305, 8 (ὁ δεδηλωμένος). 312, 12 (ὁ δὲ κτλ.).
Maximilla Montani 179, 13. 182, 5. 17. 20. 28. 184, 12. 186, 21.
Maximinus episcopus septimus ecclesiae antioch. 149, 19. 187, 11.
Maximinus imp. rom. 227, 25. 228, 1. 8. 305, 5. 318, 5. 320, 20. 323, 8. 14. 34. 325, 25. 326, 5. 336, 21. 338, 10. 340, 13. 27 seqq. 341, 17. 342, 31. 343, 9. 346, 10. 347, 27. 350, 24. 351, 2. 353, 1 seqq. 354, 11. 356, 19 seqq. ejus superstitio, avaritia, ebrietas, libido, crudelitas 306, 15 seqq. 316, 34.
Maximus, episcopus decimus nonus eccl. hieros. 177, 15.
Maximus, episc. vicesimus sextus eccl. hieros. 177, 17 not.
Maximus, scriptor ecclesiasticus 196, 7.
Maximus, presbyter ecclesiae romanae et confessor 241, 27.
Maximus, ecclesiae alex. presbyter et postea episcopus decimus quartus 255, 28. 256, 11. 259, 5. 18. 276, 1. 23. 28. 286, 13.
Maximus episcopus Bostrensis 275, 22. 276, 31.
Maxys, tribunus militum 327, 4.
Mazabanes, episcopus tricesimus sextus eccl. hierosolym. 235, 29. 249, 29. 261, 6.
Mediolanum urbs 376, 4.
Medorum natio 310, 11.
Melchisedecus 14, 25.
Meletius, ponticarum ecclesiarum episcopus 285, 29. 33 seqq.
Melitina regio minoris Armeniae 293, 26.
Melitina legio 169, 19.
Melito Sardianus episcopus 129, 17. 145, 2. 149, 32. 214, 14. σύνευγος 192, 21. ejus apologia pro Christianis 129, 19. 150, 1. 10. ejus scripta 150, 3 seqq. enumerat libros veteris testamenti 151, 28. docet divinitatem Christi 197, 5.
Menander haeresiarcha 101, 7 seqq. 121, 22. 27. Menandrianistae 146, 1.
Mercuria, martyr Alexandriae 238, 18.
Meruzanes, Armeniorum episcopus 246, 22.
Mesopotamia 250, 3. 300, 19.
Metras, martyr Alexandriae 236, 8.
Metrodorus Marcionitarum presbyter et martyr 138, 9.
Miltiades, episcopus romanus 378, 25.
Miltiades, scriptor ecclesiasticus 185, 24 seqq. 184, 13. 197, 3.
Miltiades (?), auctor sectae Cataphrygum 180, 2.
Minucius Fundanus, proconsul Asiae 124, 24. 125, 10. 151, 19.
Moderatus philos. pythagoricus 219, 8.

Modestus, scriptor ecclesiasticus 145, 2. 149, 25.
Monasteria Therapeutarum 59, 12.
Montanistarum vel Cataphrygum secta 72, 8. 152, 23. 179, 24. 183, 15. 184, 21. 221, 24. cf. v. Montanus.
Montanus 152, 24. 168, 15. 179, 12. 180, 24. 181, 33. 182, 5. 15. 183, 17. 184, 7 seqq. 184, 26. 186, 19.
Moses, prophetarum omnium antiquissimus 6, 8. antiquior viris illustribus Graecorum 154, 9. 214, 7. μέγας θεῦ θεράπων 6, 21. ejus leges et instituta fuere εἰκόνες καὶ σύμβολα 10, 11. 11, 28. 14, 3. 17, 4. Christi nomen primus cognoscit et enunciat et honore prosequitur 11, 28 seqq.
Moses, martyr Romae 244, 16.
Musaeus, scriptor judaicus 284, 5.
Musanus scriptor ecclesiasticus 145, 2. 152, 29.
Mysia 180, 23.
Narcissus, eccles. hieros. episcopus tricesimus ejusque miracula 177, 10. 18. 190, 26. 191, 25. 195, 8. 209, 10. 15 seqq. 210, 29. 211, 5. 18.
Natalis confessor 197, 22 seqq.
Nazareth 25, 8.
Neapolis urbs — v. Caesarea Philippi.
Nemesio Aegyptius, martyr Alexandriae 239, 6.
Neon, episcopus Larandensis 221, 4.
Nepos, episcopus Aegypti, propugnator chiliasmi 268, 22. scribit confutationem allegoristarum 268, 26.
Nero imperator succedit Claudio 64, 15. Festum procuratorem mittit in Judaeam 66, 5. significatur a Paulo apostolo 66, 22. coll. 67, 4. ejus saevitia 66, 22. 67, 5. 71, 13 seqq. 93, 16. primam instituit Christianorum persecutionem 71, 11 seqq. 91, 16. 151, 15. quam diu regnaverit 77, 16.
Nerva imperator 93, 19. 27.
Nicetas Herodis irenarchae pater 134, 5. 137, 11.
Nicolaus et Nicolaitae 104, 6 seqq.
Nicomachus philosophus pythagoricus 219, 8.
Nicomas, episcopus Iconii 275, 20. 276, 32.
Nicomedia urbs 292, 6. 293, 11. 14. 24. 302, 28. 30. 342, 28. 351, 20. 29.
Nicomediensibus litteras mittit Dionysius Corinthiorum episcopus 147, 14.
Nicopolis, urbs Epiri 216, 20.
Nilus, episcopus aegyptius, martyr 303, 12. 335, 7.
Nilus, urbs Aegypti 240, 4.
Novatianus (a Graecis perperam Νοσάτος dictus) ejusque schisma 167, 32. 240, 31 seqq. 245, 28 seqq. 246, 24. 28. 247, 7. 249, 21. 252, 17.
Numenius philosophus 219, 7.
Numerianus imp. rom. 280, 20.
Numidia 380, 32.
Onesimus, episcopus ephesius 110, 10.
Onesimus, aequalis Melitonis 151, 30.
Origenis pueritia et juventus 200, 14. 201, 2 seqq. Orig. semet ipsum castrat 208, 6 seqq. a duobus episcopis ordinatur 208, 24. 225, 18. quod postea improbat Demetrius, episcopus alexandrinus 208, 31. cognominatus ὁ Ἀδαμάντιος 215, 22. iter facit Romam 215, 24. avocatur in Arabiam 220, 16. sedem suam ad tempus transfert Caesaream 220, 25. 227, 5. 229, 4. 230, 11. Athenis commoratur 230, 9. ejus scholae 203, 7. 204, 9. 208, 6. 215, 27. 217, 20. 227, 6. Beryllum episcopum Bostrensem et alios quosdam, qui in Arabia exstiterant pravae doctrinae de animarum immortalitate auctores, ad rectam fidem convertit 230, 29. 232, 29. commentarios suos in sacram scripturam quomodo perfecerit 223, 4 seqq. ubi commorans conscripserit eos commentarios et alios quosdam libros 223, 26 seqq. 227, 28 seqq. 230, 4 seqq. Origenis constantia in persecutione Deciana 233, 32 seqq. ejus mors 248, 14. Porphyrii de Origeni judicium 218, 8 seqq. Origenis scripta 223, 26 seqq. 230, 4 seqq. 232, 4 seqq. ejus liber de martyrio 227, 29. epistola ad Africanum 229, 20. ad Philippum imp. 252, 13. ad Philippi conjugem Severam 252, 14. ad Fabia-

num episcopum rom. 232, 17. ejus opus adversus Celsum 232, 9. ejus hexapla 216, 21. tetrapla 216, 28. quomodo libros sacros veteris et novi Testamenti recenseat 224, 11 seqq. Dionysii episc. alex. ad Origenem epistola de martyrio 246, 20. Origenis epistolas collegit Eusebius 232, 16. apologiam Origenis scripserunt Pamphilus et Eusebius 223, 22. 231, 8. 232, 20. Origenis discipuli: Dionysius, postea episc. eccl. alexandrinae 228, 26. Plutarchus 203, 11. Heraclas 203, 12. Serenus 205, 20. Serenus alter 205, 25. Heraclides 205, 21. Hero 205, 22. Theodorus et Athenodorus 229, 6. 261, 2. Theotecnus episc. Caesareensis 261, 5.

Osroëne 191, 27.

Ostiensis via 72, 11.

Otho imperator 77, 17.

Pachymius, episcopus et martyr 305, 21.

Paësis martyr 316, 5.

Pagae (?), Lyciae urbs 317, 19.

Palma episcopus Amastrensium 147, 22. 191, 25.

Pamphilus, ecclesiae caesareensis presbyter, Eusebii familiaris 285, 22. confecit *βιβλιοθήκην τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων* 230, 16. scripsit apologiam Origenis una cum Eusebio 231, 8. martyr 230, 14. 231, 8. 285, 26. 303, 14. 322, 21. 328, 32 seqq. ejus vitam conscripsit Eusebius 230, 14. 285, 27. 303, 16. 329, 10.

Paneas, urbs Phoenices (s. Caesarea Philippi s. Neapolis) 262, 17. 263, 4 seqq.

Panemus mensis 325, 21.

Panius mens, mons Phoenices 262, 19.

Pantaenus scholae alexandrinae rector 175, 20 seqq. 176, 7. 207, 15. Indis evangelium praedicasse dicitur 175, 28 seqq. ejus mentionem faciunt Clemens Alexandrinus 176, 16. 213, 14. Alexander episc. hierosol. 215, 13. Origenes 220, 8.

Papias episcopus ecclesiae hierap. 57, 10. 109, 28. 113, 25 seqq. 114, 24. ejus *libri* 113, 28 seqq. narrationes ejus quaedam 114, 26 seqq. defensor est regni millenarii 115, 10. *σφόδρα σμικρὸς τὸν νοῦν* 115, 14. ejus testimonium de evangelio Marci 115, 23. de evangelio Matthaei 115, 31. primam Joannis et priorem Petri epistolam usurpat 116, 2. cf. Ind. Script.

Papirius episcopus 192, 20.

Papylus martyr 138, 22.

Paraetonium, urbs Lybiae prope Alexandriam 259, 2. cf. Steph. Byz. p. 502, 21. v. *Παραιτόνιον*.

Parthis evangelium praedicat Thomas apostolus 74, 10.

Paschalis quaestio 191, 7 seqq. quo tempore festum paschale celebrari debeat, disquirit Dionysius Alexandrinus 264, 8. docet Anatolius 285, 24 seqq.

Pastor Hermae v. Hermas.

Patermuthius martyr 335, 9.

Patmus insula 91, 25. 95, 4. 272, 11.

Patricius vicarius 381, 16.

Paulinus vir ecclesiasticus 221, 4.

Paulinus, Tyriorum episcopus 358, 14. 361, 5. 365, 20 seqq.

Paulus persequitur primo ecclesiam Christi 42, 10. convertitur et fit apostolus 43, 9. iter facit ab Hierosolymis usque ad Illyricum, praedicans evangelium 63, 23. 74, 15. 76, 4. 225, 23. fundat ecclesiam corinthiam et romanam 72, 15. ecclesiam ephesiam 94, 26. Romam vinctus perducitur 66, 6. 67, 11. ejus captivitas romana prima, secunda 66, 6 seqq. capite truncatur sub Nerone 72, 2. 74, 17. ejus sepulcrum in via ostiensi 72, 5. 11. 105, 18. ejus imagines 263, 20. panca litteris mandavit 97, 27. 225, 24. ejus epistolae quattuordecim 75, 18. 100, 7. ejus epistola ad Hebraeos 59, 28. 75, 19. 113, 1 seqq. 195, 25. 214, 2. 21. 221, 27. Origenis de authentia atque de auctore hujus epistolae sententia 226, 10 seqq. Pauli acta apocrypha 75, 22. 100, 14. Paulum ut apostatam aversantur ejusque epistolas rejiciunt Ebionitae 102, 17. item Severiani 153, 27. Paulus in epistola quadam uxoris suae meminit 105, 3.

Paulus Samosatensis, episcopus decimus quintus ecclesiae antioch. 275, 6. Artemonis haeresin renovat 196, 22. 279, 22. 31. Christum docet fuisse κοινὸν τὴν φύσιν ἄνθρωπον 275, 8. 278, 26 seqq. synodus inde antiochensis 275, 14. 282, 2. 285, 2. Paulus episcopatu demovetur 276, 10. 279, 25. Synodi antiochensis de ejus moribus judicium 276, 28 seqq.

Paulus, maritus ejus feminae, cujus liberalitate sustentabatur Origenes 202, 25.

Paulus, clericus Alexandriae 258, 32.

Paulus episcopus 276, 32.

Paulus martyr Palaestinensis 325, 3 seqq.

Paulus alter, martyr cum Pamphilo 329, 19.

Peleus, episcopus aegyptius, martyr 303, 12. 335, 7.

Pella oppidum Peraeae 78, 4.

Pentapolis regio Cyrenaicae 250, 27. 274, 27.

Pepuza, vicus Phrygiae 184, 28. 186, 20.

Peraea 64, 13. 78, 4. 82, 17.

Perennius, praefectus praetorii sub Commodo 190, 6. 14.

Pergamus urbs 138, 21.

Peritius mensis 329, 31.

Persia mater manichaicae doctrinae 281, 8.

Persae 310, 10.

Pertinax imperator 195, 30.

Petrus apostolus 41, 9. 13. 42, 27. 45, 13. ἀποστόλων ἁπάντων προήγορος 56, 20. ἐφ' ᾧ οἰκοδομεῖται ἡ Χριστοῦ ἐκκλησία 226, 1. ab Agrippa majori in vincula conjicitur 50, 18. refutat Simonem magum 56, 11. 20 seqq. probat evangelium Marci 57, 8. cf. 225, 14. Marci mentionem facit in priori epistola 57, 11. fundat cum Paulo ecclesiam Corinthiam et Romanam 72, 15. praeest ecclesiae Antiochensi 109, 30. in Ponta, Galatia, Bithynia praedicat evangelium τοῖς ἐν διασπορᾷ Ἰουδαίοις 74, 12. 76, 8. uxorem habuit et liberos ex ea suscepit 105, 2. Romae crucifixus sub Nerone 72, 3. 74, 14. 105, 17. ejus sepulcrum in campo vaticano 72, 5. 11. 105, 18. ejus imagines 265, 20. ejus uxor martyrio coronata 105, 8. ejus epistola prima 75, 4. 17. 100, 8. 116, 3. 131, 11. 173, 24. 226, 2. secunda 75, 6. 100, 12. 226, 3. Petri acta, evangelium, κήρυγμα, apocalypsis sunt apocrypha 75, 8. 100, 15. 27. de apocrypho Petri evangelio 212, 13 seqq. Petri apocalypsis citatur a Clemente Alexandrino 214, 21. Petri et Apionis dialogi apocryphi 113, 14.

Petrus, clericus Alexandriae 258, 31. 33.

Petrus, episcopus decimus sextus ecclesiae alexandrinae, martyr 286, 19. 303, 18. 342, 20.

Petrus cubicularius imperatoris, martyr 293, 6.

Petrus, martyr Palaestinensis 328, 21.

Peucetius, rationalis Maximini 357, 5.

Phaeno, metallum Palaestinae 303, 11. 322, 4.

Phamenoth, mensis Aegyptiorum 283, 26. 28.

Pharisaei 68, 17. 28. 69, 6. 146, 10.

Philadelphenae ecclesiae litteras mittit Ignatius 110, 30. Philadelpheni martyres 138, 2.

Philadelphia urbs 184, 4.

Phileas, Thmuitarum episcopus, martyr 297, 9. 303, 21. ejus epistola ad Thmuitas 297, 27.

Philemon presbyter Romae 250, 19. 251, 11.

Philetus, episcopus decimus eccl. antioch. 222, 12. 223, 15.

Philippus Herodis filius 29, 20. 30, 14. 52, 16.

Philippus apostolus 114, 7. uxorem habuit et ex ea liberos suscepit 105, 2. mortuus et sepultus Hierapoli 105, 27. 106, 9. 114, 29. 192, 11. ejus filiae prophetissae 105, 27. 106, 7. 10. 112, 5. 114, 30. 32. 184, 4. 192, 13.

Philippus diaconus evangelium praedicat in Samaria 42, 12. baptizat dynasten reginae aethiopicae 43, 1 seqq.

Philippus ecclesiae hierosol. episcopus nonus 119, 28.

Philippus Gortynensium episcopus 145, 1. 147, 17. 149, 23.

Philippus imp. rom. 231, 15 seqq. 232, 13. 233, 21.
Philo Judaeus 46, 4 seqq. legatus mittitur ad Gaium imperatorem 46, 18. 63, 19. quinque libris enarrat quae Judaeis acciderint sub Gaio 46, 15. Petrum apostolum convenit Romae 57, 28. librum suum de virtutibus recitat coram senatu romano 65, 21. describit Therapeutarum ἀγωγήν 57, 22. 58, 2 seqq. Moysen antiquiorem esse asserit, quam auctores nominis graeci 214, 4. de Philonis ingenio et scriptis, quae singillatim recensentur 62, 8 seqq. ejus libri digni habentur, qui Romae in bibliothecis publicis reponantur 63, 22. citatur ab Anatolio 284, 4.
Philomelium urbs 131, 24.
Philoromus martyr 297, 6.
Philumene Apellis 178, 2.
Phrygia 132, 22. 156, 15. 18. 168, 15. 23. 179, 12. 180, 23. 184, 22. 29. 299, 28. homo natione Phryx 132, 21. 164, 6. 181, 20.
Pierius, presbyter ecclesiae alexandrinae 285, 29. 286, 15.
Pilatus procurator Judaeae 29, 24. 30, 13. Christum supplicio afficit 33, 5. relationem mittit ad Tiberium de miraculis Christi 43, 23. vexat Judaeos 47, 20. 48, 14 seqq. 23 seqq. mortem sibi consciscit 49, 17. Pilati acta — cf. v. Acta.
Pinna, episcopus 260, 16.
Pinytus Cretensium episcopus 144, 30. 147, 26. 29. 148, 3.
Pionius martyr 138, 11.
Pius episcopus nonus rom. eccl. 126, 9. 127, 6. 11. 171, 14. 194, 10.
Plato philosophus 46, 10. 124, 14. 219, 6. Platonis locus quidam citatur 140, 6.
Plinii Secundi testimonium de Christianis 108, 11. 27.
Plutarchus, Origenis discipulus, martyr 203, 11. 12. 205, 15.
Polybius Trallianorum episcopus 110, 13.
Polycarpus episcopus ecclesiae Smyrnensis 103, 26. 109, 26. 110, 9. 111, 2. 130, 13. 137, 3. 192, 17. ejus epistolae 189, 13. epistola ad Philippenses 111, 14. 131, 6. 10. ejus ἑταῖρος Papias 115, 25. ejus auditor Irenaeus 170, 20. 188, 17 seqq. Romam proficiscitur et cum Aniceto de quaestione paschali agit 130, 5. 194, 16. Irenaei de Polycarpo testimonium 130, 10 seqq. 188, 27 seqq. Polycarpus Marcionis haeretici congressum et salutationem respuit 130, 28. haereses aversatur 189, 9. ejus martyrium 131, 19 seqq.
Polycrates, episcopus ecclesiae ephesiae 105, 21. 190, 29. 192, 5. 26.
Pompejus 24, 17. Hierosolyma expugnat 20, 19.
Pontia insula 92, 8.
Pontianus, episcopus decimus septimus ecclesiae romanae 223, 15. 228, 9.
Ponticus puer, martyr lugdunensis 164, 28. 165, 3.
Pontifices maximi praeerant Judaeorum genti post captivitatem 20, 18. pontificum hierosolym. στάσις adversus sacerdotes 64, 20 seqq.
Pontius, vir ecclesiasticus 187, 13. 212, 11.
Pontus, regio Asiae minoris 74, 12. 76, 10. 131, 22. 147, 20. 180, 8. 191, 24. 229, 12. 250, 3. 261, 1. 275, 19. 285, 30. 301, 18. 384, 33. homo Ponticus 316, 2.
Porphyrites locus in Thebaide 323, 19.
Porphyrii judicium de Origene 218, 8 seqq.
Porphyrius martyr Palaest. 331, 25 seqq.
Potamiaena Alexandrina, martyr 206, 4.
Pothinus episcopus lugdunensis 160, 29. 170, 18.
Potitus Marcionita 178, 4.
Primus, episcopus quartus ecclesiae Alexandrinae 117, 10. 119, 10.
Primus Corinthiorum episcopus 145, 14.
Prisca sive Priscilla Montani 179, 13. 185, 5. 187, 23.
Priscilla et Aquilas 63, 25.
Priscus, pater Justini philosophi 128, 8.
Priscus, martyr Caesareae 259, 29.
Probus imp. rom. 280, 19.
Probus martyr — cf. v. Promus.

Procopius martyr 313, 17.
Proculus Montanista 72, 7. 106, 5. 221, 24.
Proculus episcopus 276, 31.
Promus (Probus?) martyr 328, 19.
Protoctetus presbyter et confessor 227, 29.
Protogenes episcopus 276, 32.
Ptolemaeus Lagi 174, 13.
Ptolemaeus Philadelphus 284, 8.
Ptolemaeus martyr Romae 141, 19 seqq.
Ptolemaeus, martyr Alexandriae 239, 12.
Ptolemais urbs Phoeniciae 195, 10.; urbs Cyrenaicae 250, 27.
Publius, episcopus ecclesiae atheniensis 147, 7.
Publius, episcopus decimus octavus eccl. hieros. 177, 15.
Pythagoras philosophus 46, 10. Pythagorei 219, 8. Pythagoreorum silentium quinquennale 122, 10.
Quadratus propheta 112, 4. 183, 30. 184, 4. 6.
Quadratus ejusque apologia pro Christianis 118, 21.
Quadratus episcopus ecclesiae atheniensis 147, 8.
Quinta, martyr Alexandriae 236, 11.
Quintus Phryx 132, 22.
Quirinius ejusque *ἀπογραφή* 18, 22. 19, 2.
Rationalis s. procurator summae rei — cf. ind. gr. v. *καθόλς*.
Rechab, filius Rechabim 69, 16.
Reticius, episcopus Galliae 379, 9.
Rhodanus fluvius 156, 13. 166, 11.
Rhodon, Tatiani discipulus 177, 23. scribit adversus Marcionem 177, 25. alia ejus scripta 178, 30. 179, 1.
Rhossus, oppidum Syriae 212, 15.
Roma figurate Babylon vocatur 57, 13. Romana ecclesia a Paulo et Petro fundata 72, 16. 117, 11. 170, 29. 173, 3. Dionysii, Corinthiorum episcopi, epistola ad Romanos 72, 14. 148, 6. Ignatii epistola ad ecclesiam romanam 110, 13. Dionysii Alexandrini epistolae ad Romanos 247, 4 seqq. 253, 24. cf. v. Dionys. in Ind. Script. Romanorum episcoporum auctoritas ab Aureliano imp. confirmatur 280, 6. Romanae ecclesiae episcopi — Petrus 77, 2. 196, 31. — (1) Linus. — (2) Anencletus. — (3) Clemens. — (4) Evarestus. — (5) Alexander. — (6) Xystus. — (7) Telesphorus. — (8) Hyginus. — (9) Pius. — (10) Anicetus. — (11) Soter. — (12) Eleutherus. — (13) Victor. — (14) Zephyrinus. — (15) Callistus. — (16) Urbanus. — (17) Pontianus. — (18) Anteros. — (19) Fabianus. — (20) Cornelius. — (21) Lucius. — (22) Stephanus. — (23) Xystus. — (24) Dionysius. — (25) Felix. — (26) Eutychianus. — (27) Caius. — (28) Marcellinus. — (32) Miltiades.
Romanus diaconus, martyr Antiochiae 314, 28.
Romulus martyr 316, 5.
Rufus, martyr christianus, a Polycarpo laudatus 111, 17.
Rufus, praefectus Judaeae 120, 11.
Ruth Moabitis 24, 25.
Sabellii haeresis 250, 25. 274, 19. 21.
Sabinus, praefectus Aegypti sub Decio 234, 20. 258, 14.
Sabinus, praefectus praetorii sub Maximino 338, 20. 351, 2.
Sadducaei 70, 8. 146, 10.
Sadducus Pharisaeus 19, 7.
Sagaris episcopus et martyr 150, 13. 192, 19.
Salome soror Herodis Magni 28, 17.
Salomonis liber proverbiorum appellabatur *σοφία πανάρετος* 146, 16. cf. 152, 11. 173, 28. 195, 26. 214, 1.
Samaria 42, 7. 14.
Samaritae Simonem Magum ut summum deum venerantur 54, 21. Samaritae, secta Judaeorum 146, 10.
Samosata urbs 196, 22. 275, 7. cf. Steph. Byz. p. 554, 1.: *Σαμόσατα, πόλις Κομμαγηνῆς ἐπὶ τῷ Εὐφράτῃ.*
Sanctus diaconus 158, 23. 159, 9. 162, 10. 13.
Saraceni 240, 8.
Sardes urbs 129, 17. 149, 32. 192, 22.
Saturninus Gnosticus 121, 25 seqq. 146, 3. 153, 9. 21.

Schola Alexandrina — cf. v. Alexandria.
Scythis evangelium praedicat Andreas apost. 74, 11.
Scythopolis urbs 326, 33.
Seianus Judaeis infensus 47, 16.
Seleucus, martyr. Palaest. 332, 3.
Seneca episcopus ecclesiae hieros. decimus 119, 28.
Septuaginta interpretes 174, 5. 12 seqq. 216, 14. 28. 284, 7.
Septuaginta Christi discipuli 31, 15. 33, 18. 41, 15. 98, 4.
Serapio, episcopus octavus eccl. antioch., ejusque scripta 187, 11. 190, 25. 211, 21. 212, 8 seqq.
Serapio, martyr Alexandriae 256, 29.
Serapio, lapsus Alexandriae 245, 5.
Serenius Granianus, proconsul Asiae 124, 21. 125, 10.
Serenus, Origenis discipulus, martyr 205, 20.
Serenus alter, Origenis discipulus, martyr 205, 25.
Servilius Paullus proconsul Asiae 150, 12.
Severa, conjux imperatoris Philippi 232, 14.
Severus et Severiani 153, 23 seqq.
Severus, imp. rom. 195, 29. 197, 18. 200, 8. 201, 4. 207, 20. 26. 209, 6.
Sextus, scriptor ecclesiasticus 196, 9.
Sicilia 380, 16.
Sidon urbs 303, 3.
Sidonius confessor Romae 241, 29.
Silas propheta 184, 3.
Silvanus, episcopus Emisenus, martyr 303, 4. 342, 18.
Silvanus, episcopus Gazae, martyr 303, 10. 322, 6. 335, 14.
Simon, Camithi filius, pontifex Judaeus 31, 3.
Simon magus 145, 27. baptizatur a Philippo diacono 42, 20. Romam venit ibique multos praestigiis suis decipit 54, 7 seqq. refutatur a Petro apostolo 56, 9 seqq. ejus statua 54, 18. 56, 16. haereticorum omnium dux et signifer 55, 9. ejus asseclae horumque mysteria nefanda 42, 22. 55, 10 seqq. 145, 27. ejus discipulus et successor Menander 101, 7. 21. 121, 22. ex ejus secta prodiere Carpocratiani 122, 14. Cerdo 126, 15.
Siracides 214, 1.
Smyrna urbs 109, 26. 110, 9. 30. 150, 15. 151, 24. 155, 17. 157, 3. 158, 2 seqq. 192, 17. 18. ad Smyrnensem ecclesiam litteras dat Ignatius 111, 1.
Socratis (apud Platonem) effatum quoddam 140, 6.
Socrates, episcopatus Laodiceae 282, 1.
Sosthenes unus e septuaginta Christi discipulis 33, 21.
Sotas, Anchiali episcopus 187, 22.
Soter, episcopus undecimus ecclesiae romanae 144, 16. 145, 18. 148, 6. 14. 154, 28. 155, 6. 171, 14. 194, 8.
Stephanus diaconus, primus martyr Christi 40, 23. 42, 4. 77, 24. 167, 17.
Stephanus, episcopus vicesimus secundus ecclesiae rom. 249, 1. 13. 250, 5. 7 seqq.
Stephanus, episcopus laodicenus 285, 6.
Stoicorum secta 175, 25.
Symeon, Clopae filius, episcopus ecclesiae hierosol. 89, 30. 94, 8. 106, 27. 145, 22. ejus martyrium 106, 28 seqq. 109, 18.
Symmachus, episcopus vicesimus secundus ecclesiae hieros. 177, 16.
Symmachus Ebionaeus 216, 16. 27. 217, 5 seqq.
Syneros haereticus 178, 9.
Synnada urbs Phrygiae 221, 5. 252, 5.
Syracusae 379, 25.
Tabularii — v. ind. gr.
Taposiris, urbs Aegypti prope Alexandriam (cf. Steph. Byz. v. *Ταπόσιρις*) 235, 1.
Tarsus, Ciliciae urbs 246, 25. 249, 31. 275, 19. 277, 18.
Tatianus apologeta 140, 8. 177, 24. 178, 27. 197, 4. ejus scripta 140, 10. 154, 6. 178, 28. 214, 3. ejus haeresis 153, 9 seqq. evangelium *διὰ τεσσάρων* 154, 3.
Telesphorus, episcopus septimus ecclesiae romanae 120, 3. 125, 28. 30. 171, 15. 194, 10.

Telesphorus quidam, Dionysii Alex. aequalis 274, 20.
Tertullianus vir inter Romanos inlustris legumque romanarum peritissimus 44,6. ejus apologeticus pro Christianis 44, 8. cf. Ind. Script.
Testamenti veteris atque novi canon — cf. v. canon.
Thaddaeus unus e septuaginta Christi discipulis 34, 4. 35, 9. a Thoma apostolo Edessam missus manus impositione Abgarum sanat et evangelium Christi Edessenis praedicat 35, 9 seqq. 41, 21 seqq.
Thebais Aegypti 200, 11. 294, 9. 296, 7. 303, 17. 323, 19.
Thebuthis haereticus 145, 25.
Thecla martyr 315, 32. 320, 30.
Thelymidres episcopus laodicenus 246, 21. 249, 30.
Themiso Montanista 182, 26. 185, 8.
Theoctistus episcopus Caesareae 220, 29. 227, 17. 246, 27. 249, 28. 261, 3.
Theodorus, vir ecclesiasticus 221, 5.
Theodorus, episcopus et martyr 303, 21.
Theodorus — v. Gregorius.
Theodosia virgo, martyr Caesareae 321, 26.
Theodotio Ephesius, interpres veteris testamenti 174, 9. 216, 17. 27.
Theodotus Montanista 168, 15. 182, 10. 16.
Theodotus ὁ σκυτεύς 197, 12. 25.
Theodotus ὁ τραπεζίτης 197, 24.
Theodotus, episcopus Laodicenus 285, 12.
Theodulus, martyr Palaest. 332, 25.
Theonas, episcopus ecclesiae alexandrinae decimus quintus 286, 14. 18.
Theophilus episcopus sextus ecclesiae antioch. 144, 22. 149, 4. ejus scripta 149, 5 seqq.
Theophilus episcopus Caesareae 190, 26. 191, 22. 195, 9.
Theophilus, martyr Alexandriae 239, 13.
Theophilus episcopus 276, 31.
Theophrastus philosophus 198, 21.
Theotecnus episcopus Caesareae 261, 4. 24 seqq. 275, 21. 276, 31. 284, 33. 285, 18.
Theotecnus, curator urbis Antiochiae 340, 22. 357, 10 seqq.
Therapeutae Philonis 58, 2 seqq. ejus nominis origo 58, 10.
Theudas seditionem movet 52, 29 seqq. interficitur 53, 10.
Thmuis, urbs Aegypti 297, 9. cf. Steph. Byz. p. 315, 3 v. Θμοῦις.
Thomas apostolus 114, 8. Thaddaeum mittit ad regem Abgarum 35, 8. 36, 21. 41, 21. Parthis evangelium praedicat 74, 10. Thomae evangelium apocryphum 100, 27.
Thraseas episcopus et martyr 186, 22. 192, 18.
Tiberius imp. rom. 29, 22. 30, 13. ad senatum refert de Christo inter deos adsciscendo 43, 23. religioni christianae favet 44, 5. 19. ejus mors 45, 27.
Timaeus, episcopus decimus septimus ecclesiae antiochensis 281, 22.
Timolaus martyr 316, 3.
Timotheus, Pauli discipulus, primus Ephesiorum episcopus 76, 19.
Timotheus, Dionysii Alexandrini filius 235, 1. 6. 274, 25.
Timotheus, martyr palaest. 315, 27.
Titus, discipulus Pauli, ecclesiarum Cretae insulae episcopus 76, 20.
Titus imperator suscipit a patre Vespasiano bellum judaicum 77, 20. ingemescit adspecta Judaeorum strage 81, 13. magni facit et publicari jubet Josephi de bello judaico libros 89, 15. succedit patri suo Vespasiano 90, 14. moritur 90, 16.
Tobias Edessenus 36, 22.
Tobias episcopus ecclesiae hieros. quintus 119, 27.
Trajanus imperator 93, 27. 106, 24. 107, 9. 21. 109, 12. 117, 7. 18. 118, 7. 11. 20. quae de Christianis praescripserit 108, 17 seqq. 109, 7. 170, 14.
Trallianae ecclesiae litteras mittit Ignatius 110, 12. ejus episcopus Polybius 110, 13.
Tripolis, urbs Phoeniciae 316, 3.
Tryphon Judaeus 143, 14.
Tymium Phrygiae oppidum 184, 28.
Tyrannio, ecclesiae Tyriorum episcopus, martyr 303, 2.

Tyrannus, episcopus decimus nonus ecclesiae antiochensis 281, 31.
Tyrus urbs 195, 9. 249, 29. 281, 29. 294, 16. 295, 24. 303, 3. 319, 28. 321, 26. 361, 3.
Ulpianus martyr 319, 29.
Urbanus, episcopus decimus sextus eccl. rom. 222, 9. 223, 14.
Urbanus, confessor Romae 241, 28.
Urbanus, praeses Palaestinae 315, 24. 316, 7. 318, 15. 322, 23. 323, 27.
Urbicius, praefectus urbis 141, 19 seqq.
Ursus rationalis 381, 3.
Valens, episcopus vicesimus octavus ecclesiae hieros. 177, 17.
Valens martyr 329, 14.
Valentina martyr 325, 1.
Valentinus Gnosticus 126, 2. 8. 22. 130, 20. 153, 19. 154, 24. 188, 4. Valentiniani 146, 2. 217, 17.
Valerianus imperator 253, 32. 254, 5. 255, 3. 15. 256, 21. 259, 27. 260, 12. 291, 12.
Valerius Grabus, procurator Judaeae 30, 29.
Vaticanus campus 72, 11.
Vespasianus fit imperator 77, 17. sub eo obsessio Hierosolymorum 49, 10. 69, 23. 27. 77, 21 seqq. 84, 11. Davidis posteros jubet conquiri 90, 7. Christianos non vexat 91, 18. 170, 13. vaticinium de Vespasiani imperio 87, 6. quam diu regnaverit 90, 13.
Vettius Epagathus, martyr lugdunensis 157, 10.
Victor, episcopus ecclesiae romanae decimus tertius 105, 22. 190, 21. 191, 24. 192, 6. 193, 11. 18. 21. 196, 31 seqq.
Vienna, urbs Galliae 32, 7. 156, 12 seqq. 158, 23. cf. Steph. Byz. p. 169, 9 *Βιέννος*.
Virginitas mulierum apud Therapeutas 60, 24. apud Christianos 60, 22. 206, 6. 238, 15. 320, 8. 321, 26. 326, 33. sacerdotum quarundam apud Graecos 60, 25.
Xanthicus mensis 85, 25. 313, 5. 319, 25. 321, 24.
Xystus, episcopus sextus ecclesiae romanae 119, 9. 120, 2. 171, 12. 194, 10. 260, 32.
Xystus, episcopus vicesimus tertius ecclesiae romanae 250, 6. 252, 28. 253, 24. 275, 4.
Zacchaeus martyr 314, 20.
Zacchaeus episcopus ecclesiae hierosol. quartus 119, 26.
Zambdas, episcopus tricesimus octavus ecclesiae hierosol. 286, 10.
Zebinas martyr 326, 29.
Zebinus, episcopus undecimus ecclesiae antiochensis 223, 16. 228, 23.
Zeno, martyr Alexandriae 259, 12.
Zenobius, Sidoniorum ecclesiae presbyter, martyr 303, 4. 8.
Zephyrinus episcopus ecclesiae romanae decimus quartus 72, 7. 196, 32. 197, 17. 20. 198, 7. 215, 23. 221, 24. 222, 7.
Zorobabel 361, 16. 368, 13.
Zosimus martyr, a Polycarpo laudatus 111, 17.
Zoticus Otrenus presbyter 180, 17.
Zoticus Comanensis episcopus 182, 25. 186, 19.

INDEX GRAECUS IV.

Ἄβιωτος βίος 9, 14.
ἀβλεπτεῖν 383, 25. cf. Lob. Phryn. p. 570.
ἀγαλματοφορεῖν Χριστὸν ἐν ψυχῇ 366, 8. 372, 10.
ἁγίασμα, τὸ τῶ ναῶ 261, 26.
ἀγκών] ἐξ ἀγκώνων tropice 280, 13.
ἁγνεία 147, 23. 27.
ἀγράφως 3, 11. ἀγράφως διαλέγεσθαί τινι 256, 12. ἄγραφος παράδοσις 115, 8. ἄγρ. ὁμιλία 269, 10.
ἀγχίνοια, ἡ σή, honorifica appellatio 339, 6.
ἄγω] notentur formae εἰσηγηοχέναι 47, 17. παρεισηγάγοσαν 146, 4 (cfr. not. ad hunc loc. et Lob. Phryn. pag. 349). ἀπαγήοχεν 257, 17.
ἀγωνίστρια 158, 31.
ἀδιάδραστος, inevitabilis 210, 17.
ἀδιάφορος 233, 13. ἀδιαφορεῖν 122, 8.
ἀδιστάκτως, sine haesitatione 162, 3.
ἀθεμιτεργίαι 342, 4.
ἀθρόος, subitus 51, 27. 207, 2. 296, 16. 309, 21. 319, 22. 355, 30. 356, 2.; universus, frequens 239, 11. 293, 1. 299, 3. πλῆθος ἀθρῶν 293, 13.
ἀθρόως, ἀθρόως ἔτως, repente 16, 4. 44, 27. 45, 2. 112, 22. 133, 5. 193, 12. 207, 9. 210, 15. 228, 17. 262, 26. 304, 6. 313, 8. 319, 19. 323, 1. 326, 5. 327, 31. 339, 22. 342, 23. 345, 27. 349, 25. 359, 8. 385, 19. 386, 10.; ἀθρόως, (πάντες ἀθρόως), simul, gregatim, in universum 120, 13. 291, 13. 29. 296, 23. 306, 34. 346, 26. 350, 5. 362, 6. 375, 2.
αἱρεῖ λόγος 270, 3. 319, 14. ὁ αἱρῶν Χριστιανισμῷ λόγος 317, 15.
αἱρεσιάρχης 213, 25.
αἵρεσις ἡ ἁγιωτάτη vel ἡ καθολικὴ αἵρεσις a Constantino appellatur religio et ecclesia christiana 379, 25. 380, 1. — αἱρέσεις 375, 31. 376, 19. sunt „conditiones," ut ex latino istius constitutionis exemplo, quod Lactantius servavit (de mort. pers. c. 48), luculenter apparet. Vindicavit eam vocis significationem Keimius in Annal. Theol. Tubing. Tom. XI. (1852) p. 225.
αἱρεσιώτης, haereticus 196, 7. 202, 21.
αἰσθάνεσθαι] ᾐσθημένος ἑαυτῷ τινος, conscius alicujus rei 357, 32. συνησθημένος τινός 364, 7. συναισθόμενός τινος 350, 11. ᾐσθημένως 357, 32 not. 387, 3 not.
αἴσθεσθαι 344, 14. cf. Buttm. Gramm. maj. Vol. II, 1, p. 68 et v. συναίσθεσθαι.
αἰτιολογία 153, 22.
αἰχμαλωσία de statu ecclesiae 368, 14.
αἰῶνες ἀόρατοι Menandri 101, 11.
ἀκακοήθης, ingenuus 169, 32.
ἀκαλλιέρητοι ἑορτργίαι 254, 18. ἀκαλλ. μυήσεις 541, 1.
ἀκαταγώνιστος, insuperabilis 163, 4. 179, 25.
ἀκοινωνησία 242, 3.
ἀκοινώνητον ἀνακηρύττειν τινά 193, 14. ἀκ. ποιεῖν τινα 244, 19.
ἀκόλεθος (nomen ministerii ecclesiastici) 243, 3.
ἀκροτελεύτια, τὰ τῶν ὕμνων 61, 20.
ἀκρότης τῆς θεοσεβείας 67, 20.
ἀκτημοσύνη 204, 29.
ἀλαβάρχης 47, 5. cf. interpr. ad Juv. Sat. I, 30.
ἀλειτούργητος 382, 10.
ἀλεσμός, contusio 110, 27.
ἀλῆθεσθαι, comminui 111, 13.

ἀλιτήριος, *nefarius* 385, 27. ἀλιτήριοι *(perniciosi)* δαίμονες 254, 17. 363, 14.
ἀλλεπάλληλος (?) 49, 9 not.
ἀλληγοριστής 268, 27.
ἀλληλοκτονεῖν 9, 20.
ἀλληλοφθορεῖν 9, 20.
ἀλλοτριοτρόπως 181, 16.
ἀμαυρότης καὶ ὁμίχλη πλάνης 343, 18.
ἀμελλήτως 228, 22. ἀμελλητί 261, 29.
ἀμετρύφωνος 181, 31.
ἀμυντήριον, *ungula* 298, 18.
ἀναβαπτίζειν, *denuo baptizare* 250, 13.
ἀναβόλαιον 331, 28.
ἀναγκαῖος, ἀναγκαίως, *zweckmässig, ut par est* 60, 3. 75, 27. 195, 23. 245, 3. 283, 21. 343, 8 et saepius. — ἀναγκαιότατα, τὰ τῆ σώματος 301, 21.
ἀναγνώστης 243, 4. 294, 3.
ἀναζωπύρησις 147, 10. ἀναζωπυρεῖν 163, 21. 344, 2. ἀναζ. τὴν μνήμην τινός 300, 22. ἀναζ. τι ταῖς μνήμαις 375, 11.
ἀναθορυβεῖν τινα, *concutere aliquem* 131, 19.
ἀναίδην legitur in libris paene omnibus 306, 28., in plurimis 346, 31.: etsi hoc posteriore loco praestare videtur scriptura ἀνέδην. — ἀνέδην occurrit 168, 12.
ἀνακινῖσκεσθαι, *denuo concipi*, tropice 163, 21.
ἀναμαρυκᾶσθαι tropice, *ruminari, memoria repetere* 189, 8.
ἀναμάσσεσθαι (= ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκειν 267, 3 vel μεθιστάναι 267, 6.) τὰς ἀλγηδόνας ἑτέρῳ τινός 267, 4.
ἀναμετρεῖσθαι, *remetiri* 165, 7. ἀναμέτρησις, *iterata mensio* 384, 18.
ἀναμητρᾶσθαι, *denuo concipi*, tropice 163, 20.
ἀναμφήριστος, *irrefutabilis* 60, 8.
ἀνανέωμα 372, 2.
ἀναντίῤῥητος 225, 10. ἀναντιῤῥήτως 269, 1.
ἀναῤῥιπίζειν τινὰ εἰς δεισιδαιμονίαν 236, 5. — ἀναῤῥιπίζεται ἀρχὴ πολέμου 73, 2. ἀναῤῥίζεται πόλεμος 220, 23. διωγμὸς 155, 10. ἀναῤῥιπιζόμενος τοῖς τῶν προφητῶν χρησμοῖς 354, 3. cf. 117, 22.
ἀνασκευάζειν βιβλίον 270, 17.
ἀναστηλιτεύειν 356, 27. cf. v. στηλιτεύειν.
ἀνασφάλλειν, *refici* 245, 9.
ἀνάτασις, *exspectatio erecta, sollicitudo* 73, 10.
ἀνατρέχειν τι, tropice, *animo revolvere* 354, 18.
ἀναφέρεσθαι ἕως τινός (= τὸ γένος ἀνάγειν ἐπί τινα 25, 2.) 24, 24. — οἱ ἐν στρατείαις vel ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἀναφερόμενοι 206, 16. 291, 20.
ἀνέκαθεν, *antiquitus* 10, 9. 33, 10. 45, 3. 46, 6. 103, 15. 119, 18. 148, 18. 154, 8. 176, 26. 215, 2. 337, 2. 383, 5.
ἀνενόχλητος 299, 11.
ἀνεξάλειπτος 364, 11.
ἀνεπίκαμπτος 159, 22.
ἀνεπιλόγιστοι *(quae cogitatione comprehendi non possunt)* θεολογίαι 374, 30.
ἀνεπίσκοπος 288, 22.
ἀνεπιτρόπευτος 67, 23.
ἀνέχειν νόσον, *morbum cohibere, supprimere* 9, 28.
ἀνθρακεύω] ἠνθρακευμένος (= ἠνθρακωμένος) 165, 26.
ἀνθρωποβορεῖν 9, 21.
ἀνοίγνυμι] ἠνοιγμένος 86, 4. ἠνεῳγμένος 159, 5.
ἀνοίκειος τῆς πίστεως 169, 30. ἀνοίκειον ἑαυτῷ κρίνειν τι 334, 19.
ἀνορθῶντο 343, 6 mutare de conjectura non ausus sum coll. Lob. Phryn. p. 154, ubi ex Polyaeno (Strat. VI, 4.) affertur forma ἐπανορθῶτο.
ἀντιδιατιθέμενοι, οἱ, *adversarii* 251, 31. 269, 11.
ἀντίθεος 180, 14.
ἀντιλεγόμεναι γραφαί 75, 15. 100, 10. 20. 24. 213, 29. 214, 19.
ἀντιπαρεξάγειν 47, 10.
ἀνύπαρκτος, *qui non re existit, imaginarius* 122, 6.
ἀνωμαλία, ἡ περὶ τὸ ἦθος 48, 1.
ἀξιοδιήγητος 105, 6.
ἀξιοπιστία, *bona fides alicujus* 65, 6.
ἀπαγγελία *(recitare memoriter)* 201, 29. cf. v. ἐκμάθησις.

ἀπανθίζεσθαι τὰς τῶν συγγραφέων φωνάς 4, 14.
ἀπάνθρωπος, immanis 167, 31. 241, 8. 324, 14. 327, 13. 331, 20. 335, 24. *ἀπανθρωπία* 162, 11.
ἀπαξαπλῶς 318, 7. 382, 9.
ἀπαράλειπτος, cui nihil deest, plenus, perfectus 4, 3 — ubi jungitur voci *ἐντελής*.
ἀπαραφυλάκτως, incaute, temere 122, 9. 263, 22.
ἀπαυθαδίζομαι] *ἀπηυθαδισμένος* 181, 22.
ἀπειροκάλως 353, 7.
ἀπεμπωλεῖν vel *ἀπεμπολεῖν* 346, 28 not.
ἀπεοικότως 256, 5. *ἀπεικότως* 373, 20.
ἀπερίεργον (= *ἡσυχίαν*) *λαμβάνει* (*τὰ τῶν Χριστιανῶν πράγματα*) 334, 28.
ἀπερίστατος, destitutus, inops 332, 17. 367, 23.
ἀπεριττῶς, absque ambage 272, 1.
ἀπηρυθριασμένως 126, 21.
ἁπλᾶν (patefacere) τὴν καρδίαν πρὸς τὸν θεόν 270, 5. *ἡπλωμένος, corpore expanso* 347, 6. cf. *ἐφαπλᾶν τὰς χεῖρας* 295, 3.
ἄπλωτος θάλαττα, quae navigari non potest 308, 23.
ἀπογυμνᾶν τὴν αἵρεσίν τινος 275, 29. cf. v. *γυμνᾶν*.
ἀποδεσμᾶν τινά τινος, detinere aliquem ab aliqua re 280, 14.
ἀποδέχεσθαί τι, probare aliquid 58, 4. 147, 29. 212, 19. 269, 2.
ἀποδιδόναι μαρτυρίαν 161, 6.
ἀποδύεσθαι tropice 149, 12. 188, 27. Metaphora est ab athletis, qui luctaturi corpora nudabant. cf. v. *ἐπαποδύεσθαι*. — *ἀποδύεσθαι διαβολήν* — cf. v. *ἀπολύεσθαι*.
ἀποκαθιστάναι τινὰ τῇ ἐκκλησίᾳ 97, 4. *ἀπ. τινὰ ἐπὶ τὴν ὑγιῆ δόξαν* 231, 1. cf. 175, 7. 350, 18.
ἀποκατάστασις Χριστῷ εἰς οὐρανούς 11, 1.
ἀποκέλλειν εἰς ἑτεροδόξους διδασκαλίας 212, 16. cf. *ἐξοκέλλειν*.
ἀποκοιμᾶσθαι] *ἀποκεκοιμημένος ἀπὸ τῆς πίστεως* 181, 13. Metaphora est a mulieribus, quae relicto mariti toro furtim ad moechum transeunt.
ἀπόκρυφα τὰ λεγόμενα 146, 17.
ἀπολύεσθαι διαβολήν 239, 7. Scribebatur antea *ἀποδυσάμενος*, quod ex auctoritate librorum optimorum mutavi in *ἀπολυσάμενος*, coll. Plat. Apol. 37, b.
ἀπονάρκᾶν τὴν ψυχήν 368, 9. cfr. v. *προνάρκᾶν*.
ἀποξενᾶν ἑαυτὸν τῇ ἐλέει τῷ θεῷ 255, 1.
ἀποπιέζειν, comprimere, exprimere 69, 19.
ἀποῤῥηγνύναι] *ἀπερῥωγώς, homo dissolutus* 95, 18.
ἀπόῤῥυψις 369, 7.
ἀπορφανίζειν 259, 1.
ἀποσκέλλεσθαι (perf. *ἀπέσκληκα*), *exarescere, macescere* 347, 4.; *occallescere* 68, 6.
ἀποσυβαλίζεσθαι (abjicere) νεκρὸς ἀτάφους 267, 18.
ἀποστολικὸς ἀνήρ 58, 4. 63, 17. 111, 2. 138, 4. *ἀπ. διδάσκαλος* 137, 2. *ἀπ. χάρισμα* 164, 9. 329, 1. *ἀπ. διαδοχή* 176, 18. *ἀπ. παράδοσις* 191, 13. *ἀπ. δόξα* 121, 32. *ἀπ. ἀνάγνωσις, lectio scriptorum apostolicorum* 226, 18.
ἀποσχίζειν ἑαυτὸν τῆς ἐκκλησίας 244, 20.
ἀπόταξις τῆς οὐσίας, cessio bonorum 58, 18. *ἀπόταξις καὶ καταφρόνησις βίου* 329, 4.
ἀποτείνεσθαι πρός τινα, disputare adversus aliquem (= *ὁμόσε χωρεῖν τινι* 255, 26.) 143, 20. 217, 10. 255, 22. cf. v. *διατείνεσθαι*.
ἀποτέμνειν τῆς κοινῆς ἑνώσεως 193, 13.
ἀποτροπιασμὸς τῷ πολέμῳ 306, 7.
ἀποτυμπανίζειν (= *κεφαλὴν ἀποτέμνειν* 163, 30. Athen. IV, 40. p. 154) 163, 25.
ἀπόφασις, sententia 163, 15. 203, 20. 206, 16. 258, 9. 296, 29. 33. 299, 17. 315, 3. 320, 1. 322, 11. 325, 3. 380, 4.
ἀποφέρεσθαι τὰ πρῶτα 282, 8. 285, 14. 305, 25. 306, 17. *ἀποφ. βραβεῖα* 307, 21.
ἀρὶξ ἔχεσθαί τινος 110, 6. 293, 4. 297, 31. 299, 20 et saepius.
ἀπροαιρέτως, invite (opp. *ἄγαν προθύμως*) 201, 30.
ἀπροστάτευτος πόλις 64, 25.
ἀπροφασίστως 385, 9.
Ἀρεοπαγίτης (non *Ἀρεωπ.*) 77, 6. 147, 11.

ἀρνησίθεος 197, 12. 277, 18.
ἀρνύναι, *tollere, removere* 193, 1.
ἀῤῥαδιούργητος 192, 8.
ἀῤῥενῶν] ἠῤῥενωμένος 307, 20.
ἀῤῥητοποιΐα 55, 21. 122, 22. 306, 7.
ἀρχαιογονία 214, 7.
ἀρχεῖον, *tabularium publicum* 24, 23. 35, 18. 186, 5.
ἀρχιπροσήλυτος 24, 24. ἀρχιπροσήλυτοι sunt ii proselyti, quorum in sacris et aliis Judaeorum libris mentio fit, quique horum librorum testimonio illustres facti principem inter proselytos locum obtinent.
ἀρχιπροφήτης 13, 12.
ἀρχιστράτηγος 5, 27. 7, 26. 8, 4 (e LXX). 363, 32.
ἀρχισυνάγωγος μάγων 254, 13.
ἀσβέστῳ πυρὶ διαχεῖν vel κατακαίειν τινά 238, 5. 14. Cogitandum est de vivae calcis incendio. Πυρὶ ἀσβέστῳ opponitur πῦρ μαλθακόν.
ἀσιάρχης 135, 20.
ἄσκησις, ἀσκήσεις 59, 18. 61, 12. 18. 203, 13. 204, 19. 220, 15. 223, 12. 229, 10. 317, 31. 329, 6. 336, 13. cf. v. συνάσκησις. ἀσκητής 58, 2. 328, 21. οἱ τῆς θεοσεβείας ἀσκηταί 332, 17. ἀσκητρια 320, 8.
ἀσκύλτως 136, 8.
ἀσύγκλωστος, *insociabilis* 218, 20.
ἀσυλλόγιστον βιβλίον, *quod ratione caret* 270, 18.
ἀσύστατος 177, 30.
ἀσχολίαν λαμβάνειν τινός, *non vacare alicui rei* 237, 7.
ἀταράχως 257, 25.
ἀτόπημα 244, 4. 323, 12.
Attractionis insolentioris exempla: ἐπὶ τῆς εὐνῆς, ἧς ἤμην 235, 15. ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ, ᾗ ἔκειτο 243, 18.
αὐθέντης (*auctor*) κακῶν 309, 17. αὐθεντία, *auctoritas* 373, 31. ὡσὰν ἐξ ἰδίας αὐθεντίας 350, 28.
αὔξη, ἡ 42, 28. 123, 2. 373, 24.
αὐτοθεός 364, 16.
αὐτὸ μόνον, *tantummodo, nihil nisi* (cf. (Valcken. ad Fr. Callim. p. 28. Bast *Ep. Crit.* p. 135. Lips. Herm. Vig. p. 735) 4, 7. 15, 15. 55, 20. 102, 8. 112, 17. 123, 13. 155, 15. 216, 19. 223, 6. 29. 323, 34. 327, 8. 331, 5. 12. 336, 1. 356, 6. 363, 2. 15. 373, 16. cf. 141, 23. 27.
αὐτοκατάκριτος (N. T.) 131, 5.
αὐτοκρατορία 52, 18.
αὐτολεξεὶ 113, 2.
αὐτονοερός 372, 4.
αὐτοπαρθένος ἀσκήτρια 320, 8.
αὐτοπροαίρετος 9, 18.
αὐτός] αὐτῷ, non αὐτῷ scripsi 244, 12 ex ea observatione, quam proposuit C. Fr. Hermannus in Spec. Plut. 1824. p. 38—41 et ad Luc. de hist. conscrib. p. 103. αὐτῷ esset *sibi*, αὐτῷ est *sibi ipsi*.
αὐτοφονευτής 49, 18.
αὐτόχειρ ἑαυτῆ 342, 12.
ἀφιερῶν 202, 11. ἀφιέρωμα 364, 32.
ἀφορμὴν (*Anhaltspunkt, Stützpunkt*) ἔχειν μηδεμίαν 196, 11. ἀφορμὰς (*fundamenta*) καταβάλλεσθαι τῶν τῆς πίστεως λόγων 201, 24.
Βαθμὸν (ἐπισκοπῆς) ἐπέχειν 94, 1. ἡ τῆ βαθμῆ τάξις 261, 17.
βάθρον, *subsellium, catasta*, in qua sedebat reus 239, 18. — βάθρα in templo christiano 369, 31. cf. 374, 6. 12.
βαίνω] βεβηκώς, *stabilis, firmus* 295, 2. 365, 7. 374, 2. Suid. p. 975, 10.: βεβηκός, ἀσφαλές. Cf. quae Vigerus et Heinichenius adnotaverunt ad Euseb. Praep. Evang. I, 3, 8. Jacobs. in Philostr. p. 307.
βάλλειν ἐκτὸς τῆς ἀληθείας, *a vero aberrare* 16, 25. ἐφ' ἑαυτῆ βαλλόμενος, *sua sponte, proprio consilio* 234, 19. eandem locutionem habes Hdt. III, 155. IV, 160. V, 106. Aelian. Var. Hist. II, 4.; ἐφ' ἑαυτῷ βαλλόμενος Dionys. X, 31.
βάπτεσθαι (= βάπτειν τρίχας), *crines tingere* seu *rutilare* 186, 13.
βαπτίζεσθαι ἐκ δευτέρου δάκρυσι 96, 26. βάπτισμα τὸ διὰ πυρός 205, 27.
βαρυπαθής 363, 6.
βαφὴ ἡ κατὰ τύρον ἁλυργός, *purpura tyria* 281, 29.

βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως 78, 18. 368, 14.
βεβαιωτικῶς 173, 18.
βενεφικιάλιοι 352, 5. Beneficiarii dicebantur milites, qui ad militarem aliquem gradum beneficio tribuni aut proconsulis promoti erant (Veget. R. M. II, 7.), et militiae muneribus vacabant (Paul. Diac. p. 35 Beneficiarii). Varia iis demandabantur officia, velut vectigalium exactio, reorum conquisitio: inde iidem appellantur *ὀφφικιάλιοι* 354, 23. cf. Salmas. ad Spart. Hadr. 2 et quos Od. Müllerus nominavit ad Pauli Diac. l. c.
βιβλιογράφος (= *καλλιγράφος*) 223, 9.
βρεύιον 381, 6.
Γεγωνός] *γεγωνῷ φωνῇ* 325, 6. *ἔργα ἁπάσης φωνῆς γεγωνότερα, quae omni vocis sono clarius intonant* 308, 11. cf. v. *βοᾶν* 318, 21.
γειώρης 25, 3.
Geminatio consonarum in scriptione graeca quorundam nominum latinorum satis nota est: cf. Wannowski, antiquitatum romanarum graece explicatarum specimen. 1843. p. 21 seqq. itaque non dubitavi, ex auctoritate librorum optimorum scribere *Αἰμίλλιος* 185, 30. *Σερυίλλιος* 150, 12. *Σερέννιος* 124, 21. 125, 10. *Φιρμιλλιανός* 227, 9. 246, 26. 249, 31. 250, 10. 275, 17. 323, 27. 326, 28. 330, 9. *Δικίννιος* 260, 16. 305, 3. 348, 18. 24. 350, 20 et saepius. *Δικιννιανός* 310, 17. *Νώννα* 319, 25. 321, 24. 322, 5. *Ἀπρίλλιος* (cf. Wannowski l. c. p. 20. not. 2) 283, 28. 313, 6. 316, 20. 319, 26. 321, 24. contra libros tamen nihil mutavi: retinui igitur *Αἰμίλιος* 44, 13. *Φιρμιλιανός* 260, 32. 277, 7. 11. 17. *Νώνων* 333, 25. 27.
γενέθλιος ἡμέρα τῆ μαρτυρίς 137, 26.
γεννικῶς 317, 1 not.
γεωμετρεῖν Εὐκλείδην, Euclidis geometriae operam dare 198, 20. cf. *φιλολογεῖν βιβλία Ἑλλήνων* 220, 14.
γιγαντομαχία 9, 22. cf. 367, 10.
γναφεὺς non *κναφεὺς* scripsi 41, 17. 69, 18.
γραμματοκομιστής 36, 9. cf. Lob. Phryn. p. 682.
γραμματοφυλακεῖον 55, 14.
γυμνὰ ἴχνη, vestigia expressa, manifesta 4, 6. *γυμναὶ ἀρεταί* 14, 4. *γυμνῇ κεφαλῇ* 108, 4. *γυμνότερον ἀποδύεσθαι πρός τινα* 149, 12. 291, 30. cf. v. *ἀποδύεσθαι*.
γυμνάζειν πρόβλημα 252, 1.
γυμνάσιον tropice 266, 29.
γυμνῶν τινα, tropice, *nudare aliquem* 244, 14. cf. v. *ἀπογυμνῶν*.
γωνία γῆς 16, 1. 364, 26.
Δεῖσθαι] *ἐδέετο* 167, 18. cf. Lob. Phryn. p. 220. Maittaire de dial. ling. gr. p. 156 ed. Sturz.
δεκαετηρίς, decem annorum tempus 304, 3.
δεξίωσις, liberalitas, benignitas 202, 18. 203, 19. cf. v. *δεξιός* 305, 18.
δεσμωτικὴ τάξις 299, 18.
δεσπόσυνοι οἱ καλούμενοι 25, 6.
δευτερεῖα τιμῆς τῷ βασιλέως, secundi post imperatorem loci dignitas 383, 26. cf. p. 7, 25. 304, 11.
δευτερεύειν τινὶ 6, 18. *δευτ. μετά τινα* 374, 11. *δευτ. τῶν ἴσων, secundo loco adipisci idem* 365, 19.
δηλατορεύειν 92, 20.
δηλητήριον φάρμακον 115, 1. cf. 363, 28.
δημοσιεύειν (= *τὰ δημόσια πράττειν*) *magistratu fungi*, ut *οἱ δημοσιεύοντες* idem sit ac *magistratus et decuriones* 237, 13. diversa significatione *δημοσιεύεσθαι* (= *publice legi*) 70, 29. 75, 28. 89, 16.
διαβατήρια (= *τὸ πάσχα*) *θύειν* 284, 11. *ἡ τῶν διαβατηρίων ἑορτή* 284, 14.
διαδοχή, διαδοχαί 3, 7. 4, 17. 20, 12. 21. 21, 1. 30, 24. 67, 28. 75, 13. 77, 11. 89, 29. 100, 29. 109, 31. 112, 7. 25. 117, 12. 119, 18. 126, 17. 144, 17. 145, 16. 18. 170, 22. 171, 16 not. 176, 18. 177, 11. 14. 19. 181, 1. 188, 6. 195, 11. 209, 16. 214, 10. 263, 30. 283, 16. 286, 25. 287, 6. *διαδ. γένους* 14, 27. *διαδ. σπέρματος* 22, 15. *διαδ. προγόνων* 45, 3. *δ. προφητῶν* 88, 20.
διαζευγνύναι] *διεζευγμένον σχῆμα συλλογισμῷ* 198, 17.

διάθεσις περί τινα, studium s. observantia in aliquem 102, 4. 133, 10.
διακάρδιος ὀδύνη 51, 27.
διακονική ἐπιστολή 247, 5.
διαλέξεων (= homiliarum) διαφόρων βιβλίον 195, 25. eadem significatione *αἱ ἐπὶ τῇ κοινῇ λεγόμεναι αὐτῷ διαλέξεις* 232, 7 et *διαλέγεσθαι (= concionari in ecclesia)* 220, 26.
διάμονος, stabilis 183, 1.
διαναπαύειν τινά, recreare quem 259, 15.
διάνοια — cf. v. *πρόχειρος*.
διανυκτέρευσις 61, 14. 209, 18.
διαπαννυχίζειν 235, 8.
διαπλῶν, explicare 126, 23.
διασπορά — οἱ ἐν δ. Ἰουδαῖοι 74, 13. 76, 10.
διαστήματα ξύλα — cf. v. *ξύλον*.
διαστολή, accurata observatio 17, 3. *accurata expositio* 62, 13. cf. *διαστέλλεσθαι, accuratius exponere* 40, 6.
διατείνεσθαι, affirmare, pertinacius contendere 58, 17. 290, 28. *διατ. πρός τινα* 273, 11. cf. v. *ἀποτείνεσθαι*.
διατιθέναι (de mortuis, = *περιστέλλειν*) 267, 14. — *διατιθέναι τινά αἰκίας* 160, 20. — *διατίθεσθαί τινά τι, constituere aliquid* vel *disponere de aliquo* 78, 26.
διατυπῶσθαι, adumbrare 4, 23. *διατυπ. ἐπιστολήν* 247, 5. 249, 3. 267, 23. *διατ. νόμον* 350, 23.; *διατυπᾶν* absolute (= *constituere*) 379, 27.
διαφέρει τινός (vulgo *τινί*, quod sane usitatius: cf. Thuc. III, 42.: *ἰδίᾳ τι αὐτῷ διαφέρει*), *interest alicujus* 343, 31. — Voce *διαφέρειν* Eusebius vertit latinum „pertinere“ 376, 6. 377, 19. 378, 13.
διαχαράττειν τί τινι 245, 28. 339, 6. 350, 29. *ἐπιστολήν* 264, 10. 276, 22.
διδασκαλεῖον retinui e textu vulgato, quamquam haud scio an rectius in Eusebio scribatur *διδασκάλιον*, quod constanter exhibent libri optimae notae: cf. 121, 27 not. 126, 21 not. 142, 1 not. 153, 18 not. 175, 21 not. 176, 8 not. 178, 9 not. 203, 15 not. 216, 2 not. 222, 20 not. 227, 6 not. 286, 16 not. 343, 6 not.
διεγερτικὸς πίστεως 147, 5.
διεκδικεῖν τι, sibi vindicare aliquid 288, 27.
διεξαγωγή (= οἰκονομία, dispositio) 271, 21. Suid. (p. 1337, 15 Bernh.): *διεξάγοντας· διοικοῦντας*. cf. Wyttenb. in Plut. Moral. Tom. VI. p. 972.
διέξοδοι τῶν μαστίγων, transcursiones flagrorum 162, 16. *διέξοδοι γραφῆς, capita libri* 329, 18.
διεντονῶν, τό, ii qui integris viribus sunt 80, 27.
διηγήσεις, enarrationes 113, 23. 115, 12. 20. 214, 19.
δικαιοδότης 19, 5.
διπλασίων 60, 17. cf. Lob. Phryn. p. 411.
δισταγμός 381, 12.
δισύπατος 337, 5.
δογματιστής, doctor ecclesiae (sequitur *ὁ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστήμης ὑπερασπιστής*) 242, 14.
δοκίμιον (= *δοκιμεῖον*) 266, 30.
δόμημα 369, 22. cf. Lob. Phryn. p. 589.
δόρατα τὰ διὰ λόγων 288, 15.
δουκηνάριος 278, 2. Ducenarii appellabantur procuratorum ii, qui ducenta sestertia annui salarii nomine accipiebant: cf. Marquardtii Antiq. Rom. III, 1, 302.
δραματεργία 26, 28. 330, 31.
δυναμῶν, roborare 261, 32. cf. v. *ἐνδυναμῶν*.
δυσθανατεῖν 81, 2 ex Josepho.
δυσπάνστως 165, 17.
Δύστρος mensis — cf. ind. hist.
δωρεά (locutio curialis, = *indulgentia*) 315, 15.
Ἐγγλυκαίνειν, tropice 163, 22.
ἐγγράφως διαλέγεσθαί τινι 72, 8. 207, 26. *ἐγγρ. ὁμιλεῖν τινι* 72, 14. 113, 5. 151, 18. *ἐγγρ. ἐπιμαρτυρεῖν* vel *μαρτύρεσθαι* 110, 7. 115, 26. *ἐγγρ. παραδιδόναι* 173, 6. *ἐγγρ. ἱστορεῖν* 203, 7. 214, 6. *ἐγγράφως λέγειν* 342, 3. *ἔγγραφα, monumenta scripta* 231, 2.
ἐγκαίνια 360, 9.
ἐγκαταπαίζειν 55, 24.
ἐγκατασκήπτει λοιμός 308, 32.
ἐγκύκλησις, ἡ, εἰς μέσον, productio 104, 21 ex Clemente Alex.

ἐγκύκλια μαθήματα (disciplinae liberales, quibus pueri instituebantur, mathematica, grammatica, rhetorica, cfr. C. Fr. Herm. Griech. Priv.-Alterth. §. 35, 2.) 201, 26. 217, 31.
ἐγρηγορότως 181, 6. cf. Lob. Phryn. p. 119.
ἐγχαράττειν ἐπιστολήν 250, 7. *ἐγχαράττειν τι βίβλῳ τινί* 360, 3. cf. v. *χαράττειν*, *διαχαράττειν*.
ἐθελοθρησκεία ἰουδαϊκή 212, 11.
ἔθνος τῶν Χριστιανῶν, locutio Maximini 352, 3 not. (ubi quod in textu exscriptum exhibetur *ἔθος*, id mendo typographico factum est).
εἰδωλολατρεῖν 109, 2.
εἰκονικός 13, 6. 19.
εἰκοσαετηρίς, *tempus viginti annorum* 304, 3. 315, 14.
εἰρήναρχος 134, 4.
εἰρμῷ καὶ ἀκολουθίᾳ τὴν ὑφήγησιν ποιεῖσθαι, *cuncta ordine explanare* 62, 11.
εἰς τὰ μάλιστα 204, 29. 225, 5. 306, 18. 340, 13. cf. 305, 6 not.
εἷς τις καὶ δεύτερος, *unus et alter* 9, 13. 10, 5. 291, 25.
εἰσαγωγικὴ στοιχείωσις 75, 27. *εἰσαγωγὴ τῶν στοιχειωμένων* 216, 6. *εἰσαγωγαὶ ἀριθμητικαί* 284, 31.
εἰσηγητής, *auctor* 3, 13. 196, 26. 252, 25. 270, 7. 362, 25.
εἰσφέρειν καμάτους 204, 31.
ἐκ παντός, *ἐξ ἅπαντος*, *omni modo* 201, 27. 290, 31. 307, 11. 314, 18. 319, 15.
ἔκβασις, *exitus* 210, 17.
ἐκβιάζειν τινά, *vincere aliquem* 162, 15. 163, 5.
ἐκδικητὴς τῷ εὐαγγελίῳ 243, 1.
ἐκδοχὴ κεκρυμμένη (= *ἑρμηνεία κεκρ.*, *sensus absconditus*, *interpretatio mystica* = *νοῦς βαθύτερος* 271, 7.: opponitur *πρόχειρος διάνοια* 271, 12) 271, 6. Ita Valesio interprete etiam vox *ἐκδοχαί* 213, 14 significat „sensus et interpretationes (= *ἑρμηνείας*) sacrae scripturae.“ cf. v. *ἐκλαμβάνειν* (= *accipere*, *interpretari*) 208, 10.
ἐκδυσωπεῖν 141, 4.
ἐκκήρυκτον ποιεῖν τινα 241, 17.
ἐκκλησιαστικὸς ἀνήρ 72, 6. 100, 29. 115, 16. 121, 30. 172, 28. 196, 5. 14. 212, 12. 221, 15. *οἱ ἐκκλησιαστικοί* 100, 25. *ἐκκλ. συγγραφεύς* 75, 11. 14. 184, 21. 230, 16. *ἐκκλ. ἄρχων* 302, 26. *ἐκκλ. ὀρθοδοξία* 94, 19. 217, 19. *ἐκκλ. ἐπιστήμη* 242, 14. *ἐκκλ. διδασκαλία* 275, 8. *ἐκκλ. δόξα* 121, 32. *ἐκκλ. παράδοσις* 100, 22. *ἐκκλ. λόγος* 227, 19. *ἐκκλ. δόγμα* 101, 28. *ἐκκλ. φρόνημα* 197, 9. *ἐκκλ. ἀγωγή* 60, 5. *ἐκκλ. κανών* 225, 8. 230, 24. *ἐκκλ. σύνοδος* 278, 7.
ἐκλαμβάνειν 87, 6. 208, 10. cf. v. *ἐκδοχή*.
ἐκλάμπειν τινά, *efficere*, *ut quis cum splendore appareat* 385, 20.
ἐκμαθήσεις καὶ ἀπαγγελίας ἡμέρας ἑκάστης αὐτὸν εἰσπραττόμενος (quosdam divinae scripturae locos memoriae mandare ac recitare quotidie illum jubens) 201, 29.
ἐκπεριέρχεσθαί τινα, *circumvenire aliquem* 353, 5.
ἐκτιτρώσκειν tropice 157, 32. 163, 19.
ἐκτοπίζεσθαι] *ἐκτετοπισμένος*, *peregrinus* (= *ξένος* cf. 15, 26.) 5, 16.
ἐκταυλίζειν 269, 14.
ἐλαύνω] inter *ἐλάθην* et *ἐλάσθην* mirifice variant libri: cf. 78, 11. 120, 22. 343, 12. 345, 9. 347, 1. 352, 30.
ἑλεπόλεις καὶ μηχαναὶ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν 372, 14.
ἐλευθέριος, *studiis liberalibus imbutus* 281, 26. *τὰ φιλόσοφα καὶ ἐλευθέρια τῆς ἔξωθεν παιδείας* 46, 9.
ἑλκηθμός 162, 17.
ἐλλαμπρύνεσθαι 239, 2. 357, 8.
ἐμπαροινεῖν τινι 305, 25. 308, 5. 320, 6. 322, 31. 356, 32. 357, 3 (ubi aoristi forma *ἐνεπαρῴνησα*) 384, 24. cfr. v. *παροινεῖν*.
ἐμπολιτεύεσθαί τινι, *resedisse*, *domicilium habere in aliquo* 56, 9. 230, 27. cf. v. *πολιτεύεσθαι*.
ἐμπομπεύειν τινά, *aliquem in triumpho ducere* 163, 28.; *ἐμπ.* (intr.) *ἐκ διαστηρίου*, *ovantem procedere e praetorio* 239, 21. *ἐμπ. τῷ σταδίῳ* 320, 32. *ἐμπομπεύειν τῇ αἱρέσει τινός*, *ovantem transire ad sectam alicujus* 279, 22.
ἐμπορία τῶν νοητῶν φωτός 56, 22.

ἐμφαντικώτερον 61, 4.
ἐμφορεῖν τινά τινος, *implere aliquem aliqua re* 162, 20. cf. 322, 28. 324, 28.
ἔναιμόν τι (= *ἔμψυχόν τι* 68, 2) 61, 22.
ἐνανθρώπησις 11, 17. *ὁ ἐνανθρωπήσας λόγος* 251, 2.
ἐναποτυπᾶν 93, 3.
ἔνατος, non *ἔννατος* legitur in codd. omnibus 85, 25 (ubi quod in mea editione exscriptum est *ἐννάτην* Heinichenio auctore, id perperam et vitiose factum est, ut sero intellexi) et 126, 16.: idem legitur in codd. optimis 119, 28. 126, 10. 197, 18. 223, 30. 31. 268, 16. 286, 23.: quapropter in Eusebio haec scriptura praeferenda esse videtur.
ἐνδιαβάλλειν τινά 218, 12.
ἐνδιάθηκος 75, 7. 15. 88, 5. 100, 24. 172, 29. 214, 18. 224, 13.
ἐνδιαστρόφως καὶ φαύλως 379, 24.
ἐνδιδόναι τέλος τῆς σωτηρίας, *salutem, qui est finis hominis Christiani, abjicere et prodere* 132, 24. *ἐνδιδόναι τὴν γνώμην* 298, 8. *ἐνδιδόναι* absolute, *cedere* 298, 26. 352, 30.
ἐνδυναμοῦν 160, 25. cf. v. *δυναμοῦν*.
ἐνειλεῖσθαι σκότῳ tropice 343, 20.
ἐνεργούμενος (= *δαιμονῶν*) 181, 3.
ἐνευλογεῖν (e LXX) 17, 22.
ἐνθουσιᾶν 180, 27.
ἐνίστασθαι, *repugnare, resistere* 292, 27. 294, 7. *πρός τινα* 268, 28. 297, 18. *τινί* 365, 3. cf. v. *ἔνστασις*.
ἔννατος — v. *ἔνατος*.
ἐννοττεύειν, *nidum figere* (contemtim dictum de Crescente philosopho) 140, 13.
ἔνστασις, *repugnantia, constantia* 132, 5. 156, 2. 291, 26. 294, 18. 295, 2. 315, 31. 318, 3. 322, 8. 324, 1. 327, 11. 329, 34. 330, 29. 338, 27. 339, 11. *τὴν ἔνστασιν ὁμολογεῖν*, *constantiam profiteri* 206, 31. cf. v. *ἐνίστασθαι*.
ἐνστατικῶς 379, 29.
ἐνστερνίζεσθαι μνήμην τινός 329, 16. *ἐνστερνισμένος λογισμόν* 324, 18.
ἐνσώματος, *corporeus* 150, 10.
ἔντευξιν καὶ προσφώνησιν ποιεῖσθαί τινι 128, 10. *ἐντυγχάνειν* est adire imperatorem et preces ad eum deferre, quod plerumque fiebat scripte. — *αἱ πρόχειροι τῶν ἱερῶν λόγων ἐντεύξεις* 202, 2. hoc loco *ἔντευξις* est *lectio*: ita *ἐντυγχάνειν* de lectione libri 79, 2. 97, 10 et saepius.
ἐντινάσσειν 139, 15.
ἐντροπή 79, 25. *κατ' ἐντροπήν*, *reverentiae causa* 194, 24.
ἐξέδρα 370, 4.
ἐξερεύγεσθαι 365, 27. cf. Lob. Phryn. p. 63.
ἕξις 220, 4. 232, 7. *ἡ ἐν λόγοις ἕξις* 219, 3. *οἱ ἐν ἕξει*, *exercitatiores, qui in litteris aliquantum profecerunt* 216, 6.
ἐξοπλίζειν εἰς ἀνοσίαν ἐπιτηδεύσεως 71, 11. *ἐξοπ. ἐπὶ τὸ χεῖρον* 178, 8. *πρὸς τὸ βάρβαρον τόλμημα* (religionem christianam) 219, 2. cf. v. *ἀποπλίζειν*, *ὁπλίζειν*.
ἐξολίσθησις 382, 11.
ἐξομόργνυσθαι τὴν ἑαυτοῦ ναυλαν εἰς ἄλλον τινά 255, 15. *ἰὸν ἐπί τινα* 281, 9. cf. Eurip. Bacch. 341.
ἐξορκιστής 243, 4. cf. v. *ἐπορκιστής*.
ἐξορχεῖσθαι τὸ μυστήριον, *summa animi levitate deserere religionem christianam* 279, 21. cf. Plut. de Herodoti malign. 33.: *ἐξορχεῖσθαι τὴν ἀλήθειαν*, *veritati illudere*.
ἐξυπηρετεῖσθαι διακονίᾳ, *ministerio fungi* 97, 25. 328, 15.
ἐξυφάπτειν 372, 21.
ἔξωθεν] *ἡ ἔξωθεν* (= gentilium) *φιλοσοφία* 217, 24. *τὰ ἔξωθεν μαθήματα* 297, 23. *ἡ ἔξωθεν παιδεία* 46, 5. 9. cf. *οἱ ἔξωθεν διωγμοί* 121, 15. (*ἄνθρωπός τις*) *ἔξω ὤν*, *homo ab ecclesia alienus* 277, 23.
ἑορταστικαὶ ἐπιστολαί, *epistolae paschales* 264, 5. 20. 267, 22.
ἐπαιωρεῖταί τινι σύγχυσις (*perturbatio*) 317, 2.
ἐπάλληλος, *continuus, sine intermissione sese excipiens* 26, 25. 49, 9. 117, 18. *ἐπαλλήλως* 159, 17. 165, 2.
ἐπαποδύεσθαι πολέμῳ 291, 13. *διωγμῷ* 317, 1. *γυμνότερον ἐπαποδ.* 291, 30. cf. v. *ἀποδύεσθαι*.
ἐπάρχιος, *ἡ* (= *ἡ ἐπαρχία*) 51, 15. 73, 8. 108, 28. 325, 28. 336, 27.

ἐπαρχιώτης, *provincialis* 125, 14. 310, 19. 351, 13. 352, 3. 9. 14. 16. 17. 354, 13. 24.

ἐπειςκυκλεῖν 252, 19 „est *aliquid cum violentia quadam tali loco collocare (proferre), ubi id non expectasses*" C. Fr. Hermannus ad Luc. de hist. conscrib. p. 97, qui eam vocem pluribus exemplis illustravit.

ἐπεντρίβειν *(atterere)* τὴν Χριστῦ ποίμνην 3, 15.: ubi Gronovius scribi mavult ἐπιτρίβειν, Scaliger ἐπεκτρίβειν. ἐπεντρίβειν ταῖς τῦ διωγμῦ ὁρμφοραῖς 334, 18.

ἐπηλυγάζειν (= ἐπισκιάζειν) 268, 6.

ἐπὶ] τελευτᾶν ἐπὶ διαδόχῳ *(relicto successore)* 304, 27.

ἐπιβάλλειν, *competere* 261, 20. ἐπισκοπὴ — μὴ ἐπιβάλλουσα αὐτῷ, *quae ei nullo jure competebat* 242, 27.

ἐπιβατεύειν τινός, *penetrare in aliquid*, tropice 270, 3.

ἐπιγράφεσθαί τινα, *patronum aliquem adsciscere* 101, 29. 324, 21. 330, 7. tropus desumptus de graeco ἐπιγράφεσθαι κύριον, ἐπίτροπον, προστάτην: cf. C. F. Hermanni antiq. polit. Graec. §. 135, 2.

ἐπιδαψιλεύεσθαί τινι, *abundare, exuberare aliqua re* 101, 10.

ἐπιδημεῖν τῷ βίῳ 10, 26. τινί 56, 28. τῇ πόλει 263, 18. τῇ Ῥώμῃ 127, 12. 130, 21. 194, 16. 215, 24. εἰς τὴν Ῥώμην 126, 16 ex Irenaeo. ταῖς παρουσίαις 110, 4. ἡ εἰς ἀνθρώπους Χριστῦ ἐπιδημία 230, 26.

ἐπιδιαστρέφειν 199, 2.

ἐπιδιατάσσεσθαι 180, 5.

ἐπιδιδόναι (= eucharistiam et calicem fidelibus in manus tradere, quod erat proprium presbyteri officium) 244, 6.

ἐπιδικάζεσθαί τινος 41, 11.

ἐπιζήμιον μέρος, *lucrum exitiale* 384, 20.

ἐπιθειάζειν (cf. θειάζειν) 28, 5. 218, 23.

ἐπικαινοτομεῖν 249, 14.

ἐπικατασκευάζειν 216, 28.

ἐπικατατολμᾶν 132, 28.

ἐπικατέχειν τὴν ἀρχήν 255, 31. 280, 19.

ἐπίκηρος καὶ θνητὸς βίος 9, 10.

ἐπιλύεσθαι νηστείας 191, 16. = τὰς τῶν ἀσιτιῶν ἐπιλύσεις ποιεῖσθαι 191, 12. = τῶν νηστειῶν τὰς ἐπιλύσεις φυλάττεσθαι 191, 20.

ἐπίμικτοι *(per matrimonia cum Israelitis permixti)* 24, 26. 25, 3.

ἐπιμόνως 206, 30. 379, 29.

ἐπιμορφάζειν *(simulare)* εὐσέβειαν 305, 18.

ἐπινεωτερίζειν 334, 17.

ἐπινοητὴς 322, 14.

ἐπιπολάζειν 110, 6. 281, 10.

ἐπισημαίνεσθαι 244, 23. 266, 9.

ἐπισημείωσις 224, 7. cf. v. ὁλόγραφος. ἐπισημειωμένων ταχυγράφων 276, 14. cf. Plut. Cat. min. 23. Diog. L. VII, 20.

ἐπίσκεψις τῆς θείας προνοίας 309, 16.

ἐπισκήπτειν τὸν θυμὸν κατά τινος, *impetum furoris convertere in aliquem* 385, 6.

ἐπίσκηψις, *indictio tributorum* 306, 31. 384, 17.

ἐπισκιάζειν τι, *exsuperare aliquid* 26, 28.

ἐπισκοπή, ἡ θεία vel ἡ θεῖ 85, 7. 336, 32. 353, 19. ἐπισκοπὴ εὐμενὴς τῆς θείας χάριτος 309, 6. 337, 7. ἡ θεία κρίσις τὴν αὐτῆς ἐπισκοπὴν ἀνεκίνει, *in nos animadvertere coepit* 288, 19. ἡ ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἐπισκοπή (= ἡ παρουσία τῦ Χριστῦ) 192, 22.

ἐπίστασις, *cognitio* 62, 1. — ἐπιστάσεις, *quaestiones* (= ζητήματα vel ἀπορίαι, opp. διαλύσεις) 62, 13.

ἐπιστημόνως 281, 25.

ἐπιστοληφόρος 35, 3. cfr. Lob. Phryn. p. 641. 682.

ἐπιστολιμαῖα γράμματα 264, 26.

ἐπιστρεπτικὸς λόγος 152, 30. ἐπιστρεπτικὴ γραφή 246, 19.

ἐπιστρέφεια, *animadversio, poena* 257, 4. cf. ἐπιστρέφειν 348, 11. 367, 31. 381, 22.; ἐπιστρέφεια ἡ σὴ honorifica appellatio 339, 13.

ἐπιστρέφεσθαι (= φροντίζειν) τινός 317, 27. ἐπιστροφὴν ποιεῖσθαί τινος 330, 24.

ἐπισυγγράφειν, *scribendo addere* 180, 4.

ἐπισυνάγειν 147, 10. ἐπισυναγωγή, ἡ πρὸς Χριστὸν 269, 19. ἐπισυναγωγαί, *congregationes eorum, qui ad Christi fidem transeunt* 388, 4.

ἐπισφράγισμα 335, 18. 358, 14. cfr. 333, 32.
ἐπιτηδεύσεις ἀνόσιοι 71, 12.
ἐπιτιμᾶν τινα σταυρῷ 33, 5.
ἐπιφημίζειν ὄνομα συγγράμματι 270, 24.
ἐπιφύεσθαί τινι, *impetum facere in aliquem* 293, 27.
ἐπιχαιρεκάκως (ἐπιχαιρηκάκως auctore Lob. Phryn. p. 770) 122, 23.
ἐπίχειρον, *merces, poena* (= τιμωρία) 26, 21. 83, 22. 347, 28.
ἐπιχολᾶσθαί τινι, *succensere alicui* 309, 18. Legebatur vulgo perperam ἐπισχολᾶσθαι.
ἐπόζειν 265, 12.: ubi notanda aoristi forma ἐπώζεσα.
ἐπορκιστής (= ἐξορκιστής) 243, 17. 294, 4. 314, 30.
ἐποχή, *comprehensio tenax* 165, 13.
ἐρεννύς 83, 4.
ἔσθησις 49, 1.
ἐστιᾶσθαι ὑπὸ σοφίας 60, 16.
ἐσχατόγηρως 384, 24.
ἑτεροδιδάσκαλος 108, 3. ἑτεροδιδασκαλεῖν 251, 29.
ἔτι καὶ νῦν 4, 18. 42, 22. 58, 1 not. 112, 27. cf. εἰσέτι καὶ νῦν 15, 10. 55, 16 not. 61, 12. καὶ νῦν ἔτι 127, 18.
εὐαγγελίζεσθαί τινα τὸν Χριστόν 76, 8.
εὐγενής 347, 1.
εὐγνώμων *intelligens, facilis, aequus rerum aestimator* 4, 1. 25, 11. εὐγνωμονεῖν, *incorrupte integreque judicare* 60, 9.
εὐδιεινός 327, 31. εὐδινός 345, 2.
εὐθαρσής (al. εὔθαρσος) 239, 20.
εὐθύνας ἐπάγειν τινί, *accusare, exprobrare aliquem* 89, 7.
εὐιλατρεύειν 375, 3 e LXX.
εὐνοῦχος proprie (= ἔτω πεφυκὼς ἐξ αὐτῆς γενέσεως) 281, 27. 322, 19.; tropice = *caelebs* 192, 21. 208, 9. cfr. quae nos adnotavimus in Montanismo p. 63. not. 172. p. 128. not. 182. p. 242. not. 4.
εὐπαράγωγος 238, 25.
εὐπαρακολούθητος 269, 30.
εὐπαῤῥησίαστος 129, 4.
εὐρησιλογεῖν (Lob. Phryn. p. 446. 770) 22, 7. cf. Heinichenii Ind. graec. ad Euseb. de Praep. Evang. v. εὑρεσιλογεῖν, εὑρεσιλογία.
εὐσταθής 269, 30. εὐσταθῶς 21, 8.
εὐσυνείδητος 163, 8. εὐσυνειδήτως 270, 4.
εὔτονος προσευχή 162, 28. εὔτονος συνάσκησις 286, 22. τὸ εὔτονον τῆ ἀνδρός 209, 27. — εὐτόνως, *nervose* 126, 23.
εὐφορία ἀγαθῶν 304, 1.
ἐφιστάναι τινί (= προσέχειν τὸν νοῦν 114, 20), *observare, intelligere, cognoscere aliquid* (Lob. Phryn. p. 281 seq.) 17, 24. 65, 25. 99, 9. 114, 12. 133, 13. 164, 13. 330, 10. ἐφιστ. ἀπό τινος *ex aliqua re cognoscere* 8, 8. cf. v. ἐπίστασις.
ἔχειν οἶκοι, *domi se tenere* 234, 25.: cf. ἠρέμα, ἡσυχῇ, σιγῇ ἔχειν. — ἔχεσθαι αὐτῆ, *sibi constare* 273, 16.
ἐχθὲς καὶ πρώην, *nuperrime* 113, 14.
Ζυγομαχία, *altercatio* 380, 22.
ζώσῃ φωνῇ, *viva voce* (opp. διὰ συγγραμμάτων) 176, 8. τὰ παρὰ ζώσης φωνῆς (opp. τὰ ἐκ τῶν βιβλίων) 114, 11.
Ἡσθημένως (?) 357, 32 not. 387, 3 not.
Θατεράληπτος (?) 102, 5 not.
θεατρίζειν καὶ ἐμπομπεύειν 163, 28.
θειάζειν, *divinare, divino spiritu inflatum augurari* 27, 16. cf. ἐπιθειάζειν 28, 3.
θεοεχθρία 91, 16. 316, 35. 357, 31.
θεολογεῖν Χριστόν, *Christi divinitatem adstruere* 197, 4. 8. ὁ θεολογούμενος (= ὁ Χριστός) 365, 5.
θεομαχία 9, 21. 91, 16. 367, 10. θεομάχος 72, 1. 281, 1. 356, 1. 366, 29.
θεομίσεια 343, 10.
θεόπαις 372, 2.
θεοπτία 11, 5.
θεοσημεία 361, 20.
θεότευκτος 361, 31.
θεοφεγγής 372, 25.
θεοφορεῖσθαι 11, 3.
θηριομαχεῖν 110, 17.
θιασώτης Χριστῆ 14, 5. 15, 11. οἱ ἔξωθεν τοῦ καθ' ἡμᾶς θιάσου (= οἱ μὴ θιασῶται ἡμῶν, *qui sunt alieni a coetu religionis christianae*) 359, 14. cf. Krabingeri not. ad Synes. Enc. Calv. p. 243.

θρησκεύσιμος 260, 19.
θριαμβεύειν τινά, triumphum alicui parare 239, 22. cf. 2 Cor. 2, 14.
θρόνος Ἰακώβου τοῦ δικαίου 263, 27. 286, 12. — *οἱ ἐκ τοῦ δευτέρου θρόνου, sacerdotes secundi ordinis* (= presbyteri) 380, 17.
θρυλεῖν, non *θρυλλεῖν* exhibent optimi libri 180, 10. 196, 7. 207, 27. 324, 13. 328, 4.
Θυέστεια δεῖπνα 158, 13. cf. 122, 30. 160, 13. 164, 24.
θυμηδία 320, 23.
θύρα, ἡ τοῦ Ἰησοῦ 68, 12. 30. — *θύραν ἀνοίγειν τινί*, tropice 257, 12.
Ἰδιώμασι βαρβαρικοῖς χρῆσθαι 274, 11.
ἰδιωτεύειν τὴν γλῶσσαν 97, 17.
ἰδιωτικὸν, τὸ ἐν λόγῳ, sermonis rusticitas 226, 12.
ἰδιωτισμός, imperitia, ignorantia recti 194, 4.; *idiotismus* 274, 6. cf. 274, 11.
ἱερατεῖον, τό, clerus 279, 8.
ἱερογραμματεύς 85, 28.
ἱεροθρησκίαι (unus *f* habet *ἱεροθρησκεῖαι*) 344, 12.
ἱερόμαρτυρ 230, 14 not. 231, 8 not.
ἱερονίκης 315, 30, 331, 25.
ἱκανῶν τινα 225, 21.
ἰουδαΐζειν 213, 20.
ἰουδαϊκώτερον 217, 7. 268, 23.
ἱστορεῖν, videre, inspicere 263, 21. 294, 24. 296, 22. *ἱστορία, aspectus* 211, 8. 314, 4.
Καθαμαξεύω] *καθημαξευμένος, tritus, vulgaris* 216, 16. Scribebatur vulgo perperam *κατημαξευμένος*.
καθέδρα σιδηρᾶ 162, 19. 164, 21.
καθεῖς, ὁ, unusquisque, singuli 244, 22. 362, 6.
καθιστάναι] *τινὲς μὴ καθεστώσης διανοίας (compositae mentis) ἄνθρωποι* 381, 13.
καθιστήριον 374, 6.
καθολικὴ ἐπιστολή 185, 11. 147, 3. *αἱ ἐπιστολαὶ καθολικαὶ* (N. Ti) 70, 25. 28. 214, 20. 225, 15. 271, 20. 31. *τὰ καθολικά* (= *αἱ ἐνδιάθητοι γραφαί*) 75, 10. — *ὁ καθολικὸς τῆς Ἀφρικῆς* 581, 5. *καθολικὴ πρᾶξις* 500, 8. cf. v. *καθόλου* et v. *πράξεις*.
καθολικότης 500, 6. cf. v. *καθόλου*.
καθόλου] *ὁ ἐπὶ τῶν καθόλου λόγων* 254, 23 vel *ὁ τῶν καθόλου λόγων ἔπαρχος* 357, 5 est *rationalis* seu *procurator summae rei*, qui et *καθολικὸς* (381, 5) dicebatur, cf. Marquardt. Antiq. Rom. III, 1, 300 seqq. Idem significat *ὁ τὰς καθόλου διοικήσεις* (*ἐγκεχειρισμένος*) 300, 5 et *ὁ τοῦ μεγίστου πράγματος προστατεύων* 260, 23. De rationalibus conferenda sunt, quae Valesius adnotavit ad Amm. Marc. XV, 5. XXVIII, 2. cf. v. *καθολικὸς* et *καθολικότης*.
καθοσιῶν] *καθωσιωμένος Χριστῷ* 15, 16. *καθωσιωμένη σπεδῇ* (*ἡ τῶν θειοτάτων αὐτοκρατόρων*) 338, 22.
καθοσίωσις ἡ σή, titulus 339, 6. 345, 15. 352, 1. 12. 376, 20. 28. 377, 6. 378, 17. *καθ. ἡ ἐμή* 379, 3.
καινοτάφιον, κενοτάφιον 123, 23 not.
καινοτομεῖν 122, 34. 152, 23. 277, 12. *καινοτομία* 281, 6. 384, 14.
καινουργός 322, 15. *καινουργία* 515, 11.
κακογνώμων de falsis doctoribus 130, 21.
καλλιγραφεῖν 223, 10,
κανὼν ὑγιὴς τοῦ σωτηρίου κηρύγματος 107, 30. *κανὼν ὁ τῆς ἀληθείας* 147, 15. *κ. τῆς πίστεως* 198, 13. *κ. ἐκκλησίας* 202, 28. 243, 21. *κανόνες τῆς ἐκκλησίας* 58, 2. *κανὼν ἐκκλησιαστικός* 225, 8. 230, 24. *ἀφίστασθαι τοῦ κανόνος* 277, 22.
καπηλεύειν, adulterare 198, 24. 219, 3.
κάρος 291, 10. cf. v. *κόρος*.
καταβρυβρεύειν τινά 277, 27.
καταβροχίζειν (?) 295, 31.
κατάγειν γένος 13, 27. 23, 10. 18. cf. *ἀνάγειν τὸ γένος* 25, 2. *κατάγειν διαδοχήν* 117, 11.
καταγογγύζειν τινός 36, 5.
καταγοητεύειν τὸ κριτικὸν τῆς ψυχῆς, mentis aciem praestringere 218, 14.
καταδυναστεία 359, 20.
κατάλληλος, conveniens, accommodatus 213, 28. 369, 9. *τὰ κατάλληλα* (= *τὰ ἁρμόζοντα, προσήκοντα*) *γράφειν* 148, 29. 195, 3. *καταλλήλως, accommodate, ut par est* 62, 14. 379, 29.
καταμιλανᾶν 356, 30.

καταντιβολεῖν 347, 7.: ubi imperfecti forma κατηντιβόλων.
κατανύσσεσθαι τὴν ψυχήν 253, 9. 368, 28. 30.
κατάξανσις, *dilaceratio* 314, 7.
καταῤῥιπτεῖν 289, 13.
κατασκελετεύειν 356, 7.
καταστοχάζεσθαί τινος, *rationem habere alicujus rei* 147, 28.
κατατυραννεῖσθαι, *tyrannide premi* 348, 26.
καταφέρειν (*deferre*) τινά 129, 15.
καταχορδεύειν 254, 21.
κατεγγελᾶν τινος 364, 9.
κατηχητικὸς ὀρθοδοξίας 147, 4.
κατόρθωσις 18, 6. 218, 4. κατόρθωμα 118, 14. 176, 7. *γνησιωτάτης φιλοσοφίας* κατορθώματα 204, 5.
κατοχή (= ἐνθουσιασμός, παρίστασις) 180, 27.
καττύειν, *consarcinare* 281, 8.
κενοτάφιον, καινοτάφιον 123, 23.
κεφαννοβόλος λεγεών 170, 5.
κερματίζεσθαι, *stipem colligere* 185, 26.
κεφαλικὴ κόλασις 190, 10. κεφαλῇ κολάζεσθαι 205, 25 not.
κηδεύειν, *sepelire* 165, 24.
κήρυκες, *genus marinae cochleae* 152, 9. cf. Arist. Hist. An. IV, 4. p. 530, a, 5. 14.
κλῆμα, *vitis* 261, 16. *Vitem gerere* est *centurionem esse*: cf. Plut. Galb. 26.: τὸ κλῆμα, ᾧ κολάζουσιν ἑκατοντάρχαι τὰς πληγῶν δεομένας.
κληρικοί 382, 9.
κλῆρος] διὰ πολλῶν κλήρων (= *γυμνασμάτων* 163, 2. = *multis vicibus*) ἐκβιάζειν τὸν ἀντίπαλον 162, 15. 163, 5. Metaphora ducta e re athletica. solebant enim athletae, qui in ludis certaturi erant, sortito educi. cf. Lucian. Hermot. c. 40. p. 55 Bip. – Diversa significatione usurpatur κλῆρος in locutione προστίθεσθαι (ἐν) τῷ τῶν μαρτύρων κλήρῳ 160, 14. 164, 2. 332, 4. et saepius. – κλῆρος, *gradus militaris* 261, 21.
κληροῦσθαι τὴν ἐπισκοπήν 74, 23. 77, 3. 27. 109, 31. 117, 10. 171, 3. αἱ αὐτῷ (τῷ ἐπισκόπῳ) κεκληρωμέναι ψυχαί 373, 6.
κλοιὸς σιδηροῦς 234, 5.
κοιμητήριον 72, 5. 257, 2. 260, 26. 340, 17.
κοινόν, τὸ τῆς Ἀσίας 128, 12. 19. 129, 16. cf. Marquardtii Antiq. Rom. III, 1, 140 seqq. 268. — τὸ κοινὸν τῆς ἐκκλησίας 285, 32.
κοινωνεῖν τινι (de communione ecclesiastica) 194, 23. 280, 1.
κοινωνικὰ γράμματα, *litterae communicatoriae* 279, 30.
κολλήγης 378, 28. 379, 9. 14.
κολωνεία (κολωνία?) 187, 21.
κομφέκτωρ 136, 32.
κορβανᾶς (= ἱερὸς θησαυρός) 48, 24 ex Josepho.
κόρος (al. κάρος) τῆς κακίας 10, 1. κόρον λαμβάνειν 165, 16. 324, 28. 331, 2. κόρον ἔχειν 301, 29.
κορρήκτωρ Σικελίας 380, 16. Quanquam libri optimi exhibent κοντήκτορος, eoque commendari videtur Valesii emendatio κονρήκτορος, tamen ea scriptura admitti nequit: nam correctorum nomen non derivatur a „con" et „rector," sed a „corrigere," ut apparet ex appellatione graeca διορθωτής. De correctoribus cf. Böckingii Notit. Dign. II. p. 1180 seqq. et Marquardtii Antiq. rom. III, 1. p. 64. 70. 256.
κορυφαιότατος 353, 11.
κορωνὶς (*fastigium*) τῶν κακῶν 306, 4. cf. Herm. ad Luc. de hist. conscr. p. 165.
κοσμικὴ ἀρχή 280, 8. κοσμικοὶ ἄρχοντες 184, 16.; (in theologia Gnosticorum) 122, 21. κοσμικὰ ἀξιώματα 278, 2. κοσμικὰ καὶ φιλόσοφα μαθήματα 217, 34. ἡ Ἑλλήνων παιδεία κοσμική 317, 10.
κράζω] notetur forma ἐκέκραξαν 367, 6 (e LXX).
κρατοῦντες, οἱ, ecclesiarum praesides (τὸς τῶν ἐκκλησιῶν ἄρχοντας) significare videtur 194, 3. imperatores romanos significat 287, 17. 302, 2. 5. 305, 4. 316, 21. 356, 25. cf. ὁ κρατῶν 341, 3. 20. ὁ κρατῶν Αἴλιος Ἀδριανός 121, 5.
κυβεία μαγική 136, 25.

κυνηγέσια, *τά* 135, 22. 516, 7.
κυριακαὶ (= *κυρίαι*) *ἀποδείξεις*, *argumenta*, *quibus aliquid necessarie demonstratur* 284, 23.
κυριακόν, *aedes sacra* 555, 9. 26.
κυριοκτόνος 40, 25.
Λαθροδιδασκαλεῖν (al. *λαθροδιδάσκειν*) 126, 11. cf. v. *ἑτεροδιδασκαλεῖν*.
λειμῶνες λογικοί 4, 14.
λείπειν, *superesse* 312, 29. 356, 19.
λεληθότως 283, 11.
λεόπαρδος 110, 18.
λειτουργία 369, 19. 370, 1.
λευκότατα, *clarissime*, *maxime perspicue* 8, 19.
λεωφόρος 237, 1. 265, 2. 340, 4.
λιβυκώτεροι τόποι 257, 18.
λιθόστρωτον, *strata viarum* 236, 14.
λιτὸς καὶ κοινὸς ἄνθρωπος, *simplex et communis homo* 102, 7.
λογικός, *rationalis* 4, 14. 5, 27. 9, 18. 148, 30. 365, 18. 372, 1. 4. 374, 25. *λογικαὶ ἐπιστῆμαι* 286, 5. *λογικὰ Χριστοῦ θρέμματα* vel *πρόβατα* 303, 2. 334, 8. *λογικῶς* 121, 31.
λόγιον θεῖον, *effatum divinum*, *dictum* vel *locus sacrae scripturae* 345, 25. 349, 27. 358, 20. 361, 32. 369, 25. *τὰ θεῖα λόγια*, *sacra scriptura* 184, 14. 223, 12. 329, 7. 366, 27. idem significat *τὸ λόγιον* 51, 6. *λόγια θεσπισθέντα διὰ προφητῶν* 59, 15. *τὰ δέκα λόγια*, *decalogus* 63, 7. *ἐξηγήσεις λογίων κυριακῶν*, opus Papiae 113, 23. cf. 115, 20. 28. 116, 1.
λόγιος, *eruditus* (= *πολυΐστωρ* Lob. Phryn. p. 198) 109, 29. 179, 26. 216, 4. 221, 15. 23. 252, 11. 276, 11. 281, 23. 286, 5. *λογιωτάτη ἀπολογία* 190, 9. *λογιώτατα γράφειν* 274, 4. *τὸ λόγιον*, *eruditio* 184, 4. 283, 20.
λογιστής, *curator civitatis* 299, 31. 326, 8. 539, 11. 15. *λογιστεύειν*, *curatoris officio fungi* 340, 24.
λογογραφεῖν 97, 24.
λόγος, *ὁ*, doctrinam vel religionem christianam significat 277, 14. 278, 18.
λυκοφιλία 242, 5. cfr. Plat. Epist. 5. p. 318, e: *τὴν ἐμὴν καὶ σὴν λυκοφιλίαν καὶ ἀκοινωνίαν*. Julian. Epist. LXIX. p. 137 Heyl.: *ἡ γενομένη ἐμοί τε καὶ τῷ μακαρίτῃ Κωνσταντίῳ λυκοφιλία*.
λυμεῶν 385, 33. *λυμ. τῆς Χριστοῦ ποίμνης* 275, 13.
Μαγγανεῖαι ἐξάγιστοι 254, 18. 340, 31.
μάγγανον 296, 9. 298, 15. 550, 18. *ὥσπερ ἐκ μαγγάνου* (= *ἀπὸ μηχανῆς*) 242, 13.
μαγιστρότης, *munus magistrorum rei privatae* 300, 5.
μαθήματα κοσμικά 217, 34. *μαθ. φιλόσοφα* 143, 17. 218, 17. 220, 10. 285, 31. 320, 4. 322, 23. *μαθ. ῥητορικά* 282, 11. *μαθ. ἑλληνικά* 201, 28. 202, 30. 220, 1. 5. 229, 9. 24. *μαθ. Χριστιανά* 141, 20. *μαθ. θεῖα* 285, 17. *μαθ. ἱερά* 342, 27.
μακροννοσία 35, 26.
μάνδρα 575, 16. *μάνδρα ποίμνης* 566, 28.
μαρτυρεῖν = *ὁμολογεῖν*, *fidem christianam confiteri* 50, 12.
μαστίζειν, tropice 548, 10.
μεγαλοδωρεά 345, 16. 359, 1. 29. 566, 24. 372, 33. 386, 32.
μεγαλορρήμονεῖν 278, 18.
μεγαλουργός 362, 17.
μεγιστᾶνες 8, 22 (e LXX). 37, 11. cf. Lob. Phryn. p. 196.
μειζόνως δεῖσθαι 351, 21. *μ. χαίρειν* 345, 5.
μετὰ] *ἡ μετὰ χεῖρας ἱστορία* vel *ὑπόθεσις ἥδε*, *opus hoc*, *quod in manibus habemus* 87, 17. 105, 13. 221, 19.
μεταληπτικός, *allegoricus* 219, 10.
μετάμελος, *poenitentia* 307, 3.
μετέωρος tropice (= *ὑψηλός*) 62, 9.
μετρίως, *satis bene*, *sufficienter* (cf. Plat. Rep. III. 390, e. IV. 421, c. VI. 484, b. Crit. 46, c. Theaet. 180, c) 225, 21. 281, 30. itaque etiam 205, 1 ferri posset *ὡς καὶ παρασκευὴν ἐπὶ τὰ γραμματικὰ μετρίαν ἔχειν*: praetuli tamen scribere *οὐ μετρίαν* ob auctoritatem codicum, qui hanc scripturam tuentur, coll. 201, 25.: *οὐ μετρίως γὰν καὶ περὶ ταῦτα ἐπεπόνητο*. 167, 8: *ἡμεῖς μέτριοι καὶ ταπεινοί*. 291, 26

ubi *μετρίως* eadem significatione (=*modice, moderate*) usurpatum est. 560, 50 ubi verbis *τις τῶν μετρίως* (= *mediocriter*) *ἐπιεικῶν* se ipsum tacite significat Eusebius.

μηκύνειν τι, *longum esse in re enarranda* 384, 25.

μητρόπολις πασῶν θεοσεβειῶν 344, 3.

μικροψυχία 212, 23.

μισοπονηρία 343, 12.

μόλυβδος] de scriptura cf. 301, 20 not. 349, 27 not.

μοναρχία θεοῦ 143, 8. 188, 2.

μοναστήριον 59, 12.

μονόβιβλον 63, 11.

μονονχί, *μόνον οὐ*, *tantum non*, *propemodum*, *fere* 28, 14. 80, 3. 89, 10. 122, 16. 132, 16. 133, 7. 173, 28. 215, 28. 280, 13. 287, 22. 288, 14. 295, 8. 298, 23. 307, 8. 318, 20. 321, 9. 322, 28. 324, 27. 325, 18. 345, 29. 362, 3. 365, 18. 29. 368, 26. *μονονχὶ παιδευόμενοι*, *fere ut discipuli* 217, 24.

μονώτατος 362, 28.

μυθοποιΐα 154, 25.

μυσαροποιΐα 122, 20.

μυσερῶς (= *μυσαρῶς*) 380, 8.

μυσταγωγεῖν, *revelare* 8, 20.

μυσταγωγία 10, 13. 122, 20. 126, 27. 28.

μυχαίτατα, *τὰ τῶν οἰκιῶν* 79, 19.

Ναναγεῖν τῆς σωτηρίας 289, 24.

νεᾶνις 174, 8.

νεώς] accusativum *νεώ* (scribebatur vulgo *νεών*) restitui ex optimis libris 366, 13. 369, 11 coll. Koen. et Schaef. ad Greg. Corinth. p. 164. not. 39.

νεόπιστος (= *νεοφώτιστος*) 180, 24.

νεουργία 515, 11 not.

νεοφώτιστος 158, 24. 205, 23. cf. v. *φωτίζειν*.

νεωτεροποιΐα 3, 12. 49, 7.

νικητήρια ἀποφέρεσθαί τινος 306, 16. *τὰ νικ. ἀναδεῖσθαι* 139, 11.

νικητὴς 386, 18. 31.

νοθεύεσθαι 70, 26.

νομοὶ (*praefecturae*) *Αἰγύπτου* 59, 6. 118, 6.

νυμφικὸν ἔνδυμα 164, 3 (metaphora ducta ex Matth. 22, 11.). *νυμφικὸν δεῖπνον* 165, 9.

νυμφίος] *ὁ νυμφίος λόγος* (*Christus*) 370, 50. 371, 26.

νυμφοστόλος tropice 371, 27.

Ξενοφωνεῖν 180, 28.

ξηρά, *ἡ*, *terra* 268, 25.

ξύλον (*κολαστήριον*) modo *nervum*, modo *equuleum* significat: cf. 159, 15. 160, 18. 298, 14. 31. 299, 1. 315, 17. 318, 31. 324, 11. *ξύλα κολαστηρίων διαστήματα* vel *κεντήματα* vel *τρυπήματα* 160, 19. 234, 6. 298, 32. 314, 22. 315, 16.

ξενωρὶς παίδων 300, 30. *ξ. παρθένων* 301, 13.

Ὁ μέν τις — ὁ δέ vel *ὁ δέ τις* 142, 26. 176, 25. 187, 19. 290, 19. 25. 328, 18. *οἱ μέν — οἱ δέ τινες* 237, 19.

ὁδὸς, *ἡ* (= religio christiana) 164, 4.

ὀθνεῖος, *peregrinus* 218, 21. 219, 6.

οἰδᾶν τὸν θυμόν 331, 14.

Οἰδιπόδειοι μίξεις 158, 13. cf. 122, 29.

οἴημα 153, 17.

οἰκετία 290, 3. 293, 9. 315, 10. *ἡ ἡγεμονικὴ οἰκετία* 332, 27. *μειράκιον οἰκετικῆς θεραπείας* 331, 8.

οἰκονομία ἡ κατὰ Χριστόν 4, 1. 5, 2. 6. *οἰκ. προνοίας ἀρανίς* 44, 22. 333, 15. *οἰκ. τοῦ θεοῦ* 161, 15. 202, 18. 211, 4. 235, 5. 255, 25. *αἱ τοῦ σωτῆρος οἰκονομίαι* 370, 15.

οἷος] *ᾠδὴν οἷον*, *longe praestat* (cf. p. 26, 27. not. Herm. Vig. p. 724) 35, 17. 85, 12. 107, 5. 148, 7. 267, 30.

ὀκκέλλειν εἰς ἀνοσιουργίας 305, 20. cf. v. *ἐξοκέλλειν*.

ὁλόγραφοι ἐπισημειώσεις 224, 6 sunt notationes manu ipsius Origenis praefixae aut subjunctae singulis tomis, (cf. *αὐτόγραφοι σημειώσεις* 187, 25). Solebant enim auctores vel initio vel in fine librorum suorum quaedam sua manu adnotare, veluti Irenaeus, cujus *χαριεστάτην* quandam *σημείωσιν* memorat Eusebius p. 188, 6.

ὅλος γίγνεταί τις τῆς ὁρμῆς 201, 16.

ὁμιλεῖν, *προσομιλεῖν τῷ λαῷ* (*de homiliis ecclesiasticis*) 221, 1. 3.

ὄμμα vel ὄμματα διανοίας 6, 23. 335, 30. cf. 336, 5. ὄμματα νοός 366, 2. τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα 297, 29.
ὁμοιοπαθής 5, 12.
ὁμολογητής 169, 9. 185, 8. 197, 23. 241, 27. 247, 6. 259, 9. 322, 3. 29. 323, 21. 324, 3. 328, 14. 329, 24. 332, 3. 333, 19. 334, 15. 29. 335, 2. 12.
ὁμόλογος, *confessor* 167, 7.
ὁμόσε χωρεῖν, *simul accurrere* 189, 25. 260, 3.; ὁμ. χωρεῖν τινι, *cominus congredi cum aliquo* 156, 32. 255, 26. ὁμόσε πολεμεῖν τινι 383, 21. ὁμ. χ. τοῖς κινδύνοις 201, 9. 203, 22.
ὀνειροπομπὸς δαίμων 122, 17.
ὄνυξ] μέχρις ὄνυχος 306, 21.
ὀπισθόδομος 185, 19.
ὁπλομάχος τῆ θεῆ 238, 7.
ὅπλον τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας 101, 7.
ὄργια, τὰ τῆ θείᾳ λόγῳ 43, 4.
ὀρθοτομία ἀποστολική 118, 26.
ὀρθρίζειν 37, 9.
ὁρκωμοσία 383, 1.
ὁρμώμενος vel ὁρμηθεὶς ἀπό τινος πόλεως 282, 1. 317, 19. 325, 1. 326, 30. 335, 14. ὁρμᾶσθαι ἀπὸ μαθημάτων φιλοσόφων, ἀπὸ τῆς ἔξωθεν παιδείας 46, 5. 320, 5. ἀπὸ τῆς ἀγωγῆς τῶν Στωϊκῶν 175, 25. οἱ ἀπὸ τῶν αἱρετικῶν ὡρμημένοι 127, 23. 153, 24. ὁρμώμενος τῆς καθ' ἡμᾶς εὐσεβείας 119, 2. ὁρμώμενος ἀπὸ τῆς πίστεως 203, 17. ὁρμ. ἀπ' ἀνοσίων πραγμάτων 253, 11. ἐκ τούτων ὁρμώμενος 306, 29. ὁπόθεν ὁρμ. 285, 23.
ὅρος, *forma* 378, 2. cf. v. τύπος.
ὅσον ὔπω, ὅσον ὐδέπω, *tantum nondum, jamjam, propemodum* 50, 19. 66, 24. 139, 13. 169, 26. 243, 18. 264, 15. 282, 32. 299, 20. 325, 5. 15. 347, 12.
οὐ] οὐ γὰρ ἔν, *nequaquam hercle* 182, 3. cf. Plat. Parm. 134, b. Theaet. 105, d. Vig. ed. Herm. p. 450.
οὐικάριος τῶν ἐπάρχων 381, 16.
οὐρανός] αἱ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἐκκλησίαι 97, 13. πᾶσα ἡ ὑπ' οὐρανὸν ἐκκλησία 181, 21. 225, 11. ἡ ὑπὸ τὸν οὐρ. καθολικὴ ἐκκλησία 276, 9. 30.
οὐσιωμένος 15, 4. 13.
οὐσίωσις καὶ διακόσμησις τῶ παντός 6, 9. οὐσίωσις est ratio, qua quid existit vel exstitit (οὐσίαν λαμβάνει vel εἴληφεν).
ὀφφικιάλιος 354, 23. cfr. v. βενεφικιάλιοι.
Παγγενῆ 189, 25. not. 210, 14. 268, 1. 293, 16. cf. v. παμμεγῆ.
παιδεία, *studia humanitatis* 190, 2. 282, 7. 285, 6. 317, 10. οἱ ἀπὸ παιδείας (= οἱ ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων 220, 5.) 175, 20. 205, 7. 217, 20. 286, 1. cf. v. προπαιδεία. ἡ ἔξωθεν παιδεία 46, 5. 9.
παιδεύματα ἱερά 201, 29. π. θεῖα 204, 11. παιδευτήρια ἑλληνικά 276, 12.
παίειν τῇ χειρὶ τὸν μηρόν 278, 12. cf. Plut. Nic. 8. Tib. Gr. 2.
παλιγγενεσία 166, 13.
παλιμβολία 242, 2.
παλινῳδία 303, 29. 310, 6. 337, 13. 338, 8. παλινῳδίαν ᾄδειν 309, 9. 337, 10.
παμβασιλεὺς θεός 305, 1. 348, 19. 361, 26. 364, 10. 365, 2. 371, 30. 373, 29. 386, 6. 27.
πάμμαχον νικᾶν 331, 25.
παμμίαρος 251, 14. 254, 15. 290, 19. 326, 16.
παμμιγῆ 325, 12. cf. v. παγγενῆ.
παναγέστατος (*exsecratus*) Μαξιμῖνος 336, 21.
πανάρετος 9, 7. 146, 16. 210, 6.
πανευεργέτης 370, 19. 382, 31.
πανηγεμών 6, 17. 350, 3. 365, 2. 374, 30.
πανηγυριάρχης 375, 13.
πανηγυρικώτερος λόγος 264, 5.
πανίερος 372, 6.
πανοικί 189, 25.
πάνυ, ὁ 284, 7.
πάπας (= πάππας) tropice 251, 26.
παραβραβεύειν τὴν ἀλήθειαν, *corrumpere veritatem* 104, 27.
παράβυσον] ἐν παραβύσῳ τιθέναι 338, 15.
παραδειγματίζειν 166, 9.
παραδοξοποιΐα 168, 17.
παραδοχὴ καὶ κάθαρσις vocatur baptismus 253, 12.

παραδύεσθαι, *irrepere* 42, 20. cf. ὑποδύεσθαι.
παρενθυμεῖσθαι, *negligere* 354, 32.
παράθεσις — διὰ τῆς τῶν ἀρχαίων παραθέσεως (= ἐκ τῆς τῶν ἀρχαίων μαρτυρίας 99, 30), *appositis veterum scriptorum locis* 99, 25. — Diverso sensu usurpatur παράθεσις 169, 3. v. παρατίθεσθαι.
παρακαταθήκη 96, 1.
παράκλητος 157, 24. 281, 4.
παραλαμβάνειν] παρειλήφθω, *ut verbo dicam* 218, 28.
παραναστέλλειν (*reducere*) μικρόν τι τῆς χλαμύδος 261, 27.
παραπέτασμα τῆς ἀγνοίας 270, 21.
παρασημαίνεσθαι (*testimonio confirmare*) ἐκ τῶν θείων γραμμάτων 40, 13.
παρασημείωσις, *adnotatio temporis, quae actis publicis praefigi solebat* 29, 28. cf. ἐπισημείωσις.
παρασκευὴ λόγων 97, 26. παρασκευὴν ἔχειν ἐν λόγοις 220, 9. ἐπὶ τὰ γραμματικά 202, 31. cf. 232, 7.
παράστασις *expositio, demonstratio* 75, 30. παράστασις ἀληθείας 13, 25. π. τῆς τῶν χρόνων ἀληθείας 21, 25. παράς. συκοφαντίας 219, 24. παράς. ἀνδρείας 328, 17. cf. v. παριστάναι et παρίστασθαι.
παραστατικός, *idoneus ad comprobandum* 85, 1. 284, 29.
παράστημα (*firmitas animi, constantia*) ἀνδρειότατον 307, 26. 320, 10. θεῖόν τι π. 318, 17.
παράταξις πρὸς τὰ δεινά 316, 10.
παρατείνειν, *durare* 85, 26.
παρατίθεσθαί τινί τινα, *commendare alicui aliquem* 111, 4. 169, 5. ἔχειν τινὰ ἐν παραθέσει, *commendatum aliquem habere* 169, 2.
παραυτίκα τῆς ἐπιβουλῆς, *statim post insidias* 3, 15. Ita etiam 319, 18 videtur esse scribendum αὐτίκα τῷ ἐμβαλεῖν.
παραχαράσσειν τὴν ἀλήθειαν 131, 3. 196, 32. παραχ. τὸν ὑγιῆ τῆς ἐκκλησίας θεσμόν 187, 31. παραχ. τὰς γραφάς 199, 9.
πάρεδρος δαίμων 122, 17.
παρεισηγάγοσαν — cf. v. ἄγω.
παρεκδέχεσθαι, *male interpretari* 115, 12.
παρέκστασις 180, 27. 183, 31.
παρεκτίθεσθαι, *seponere et occultare, supprimere* 350, 27.
παρεκτρέπειν, *pervertere* 230, 24.
παρεκτροπή 152, 25. 153, 3.
παρεξίστασθαι τῶν φρενῶν 307, 2.
παρεξυθενεῖν 381, 29.
πάρεργον ὁδῷ 323, 13.
παρθένος — ἡ ἐκκλησία 145, 24.
παριστάναι τι, *exponere, demonstrare aliquid* 49, 8. 66, 20. 275, 12. 280, 14. 283, 21. 284, 24 et saepius. — παρίστασθαί τινι, *defendere aliquid* 193, 19. cf. 264, 9. π. τῷ τῆς ἀληθείας κανόνι 147, 15. π. δυνατῶς τῷ λόγῳ 154, 20. cf. v. παράστασις.
παροινεῖν (= ὑβρίζειν) τινά 278, 17. 534, 1. cf. v. ἐμπαροινεῖν.
παροινία 356, 14.
πατεῖν ἀλγηδόνας 292, 32.
πατρικὸν πνεῦμα 161, 24. ἡ πατρικὴ θεότης 230, 28.
πατροπαράδοτος 148, 13. 364, 8.
πειρᾶσθαι] forma πεπειρασμένος occurrit 241, 16.: forma πεπειραμένος 218, 10. 289, 23. 293, 27. 346, 13.
πεπλανημένως 139, 19.
πεποίθησις 185, 26.
περιγραφὴν λαμβάνει ἡ προφητεία 19, 21. ἰδία οὐσίας (= ὑποστάσεως) περιγραφή, *propriae personae differentia, existentia individualis* (cf. quae de hac locutione Zellerus exposuit Annal. Theol. Tubing. 1852. p. 301) 230, 26. ἐν ἰδίαις τόμων περιγραφαῖς 232, 16.
περιέπειν τὴν σωματικὴν περὶ τὸν νόμον λατρείαν 102, 16. περιέπειν λόγους τινός 144, 9. π. τινά 202, 22. π. ἄνδρα 202, 20.
περιεργία (de mala sedulitate hominum magicis artibus deditorum) 122, 16.
περίνοια καὶ τέχνη λόγων 97, 19.
περιοχὴ τοῦ λαοῦ 68, 9 ex Hegesippo.
περιπεποικιλμένος 161, 29 not.
περιστέλλειν νεκρόν 262, 12. 301, 10 et saepius. περιστολὴ eadem significatione 267, 14.

περίψημα 267, 7 apud Alexandrinos istius aevi erat vocabulum officiosae comitatis (*φιλοφροσύνης*), quod usurpare solebant, quoties salutando se compellarent, et operam atque obsequium sibi mutuo sponderent: „*περίψημά σου*“ = „addictissimus tuus minister seu cliens.“ Ceterum cf. Suid. (pag. 238, 16 Bernh.) v. *περίψημα*. Apostol. Cent. XVI, 3.
πεφεισμένως 188, 18. 288, 18.
πεφροντισμένως 301, 1.
πιμελὸς (= *πιμελής*) 309, 26.
πλατὺς ταῖς διανοίαις 62, 8.
πληκτικαὶ (objurgatoriae) διδασκαλίαι 373, 2. *πληκτικώτερον καθάπτεσθαί τινος* 193, 18.
πλημμύρω (= *πλημμυρέω*) 265, 8.
πληροφεῖσθαι, confirmari 69, 4,
ποικιλία 162, 25. 166, 4. 194, 1.
πολεμεῖν τινα 87, 19. 147, 14. 383, 29.
πολιορκία ἡ τῶν ἐκκλησιῶν 281, 32. cf. 359, 28. 366, 21.
πολιτεία, vivendi agendique ratio, vita et conversatio 150, 3. 157, 12. 177, 31. *ἀγαθὴ πολιτεία* 136, 4. 137, 7. *πολ. εὐαγγελικὴ* 286, 17. *φιλόσοφος πολιτεία* 329, 5. *ἡ κατὰ Χριστιανὸς εὐαγγελικὴ πολιτεία* 40, 9. *ἡ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτεία* 60, 7. 147, 6. *ἡ ἔνθεος πολιτεία* 123, 4. *ἡ ἔνσαρκος Χριστῦ πολιτεία* 15, 25. *τὴν κατὰ νόμους πολιτείαν* Porphyrius appellat religionem ethnicam 219, 1. — *πολιτεῖαι* 243, 11. 297, 10. 341, 17 sunt *publica officia* vel *ministeria*.
πολιτεύεσθαι, vivere, degere 103, 10. 105, 28. 180, 6. 192, 14. 21. 193, 11.
πολίτευμα (= *πολιτεία*), *τὸ καθ' ἡμᾶς* 155, 21.
πολυδύναμος 36, 9.
πολύθετος, multiplex 363, 16.
πολυπραγμονεῖν sensu bono 202, 3.; sensu malo 170, 16. cfr. praeterea 330, 16.
πονηρεύεσθαι (e LXX) 17, 11. — *πονήρευμα* 242, 5.
πρᾶγμα] *ὁ τῦ μεγίστυ πράγματος προστατεύων, procurator* seu *rationalis summae rei* 260, 23. cf. v. *καθόλε*. — *ἐν πράγμασιν εἶναι, liti implicatum esse* 277, 29. — *πράγμασιν αὐτοῖς, re ipsa* 285, 12.
πραιπώσιτος, ὁ τῦ πάγυ ἑκάστης πόλεως 359, 12.
πράξεις, muneris partes 237, 14. cfr. 300, 9.
πρεσβεῖον (= *πρεσβυτέριον*) 252, 9. 281, 23. 285, 22. 329, 3.
πρεσβεύειν τὸν θεῖον λόγον 3, 12. 97, 20. 127, 14. 217, 18. — *πρεσβεύειν γνώμης* 233, 8. — *πρεσβ. περί τινος* 111, 25. 248, 21. *ὑπέρ τινος* 139, 10. 195, 2.
προαθλεῖν 137, 27.
προαιρέσεως ὁ τρόπος 59, 23.
προαναπρέσθαι, praeludere, tropice 273, 11. cf. Schaef. Melet. crit. p. 13.
προαναπαύεσθαι, antea vita decedere 269, 6.
προανατείνειν φωνὴν ὥσπερεὶ πυρσόν 4, 9. *ἃ θεσπίζων ὁ λόγος δι' αἰνιγμάτων προανετείνετο* 360, 15.
προαναφωνεῖν 12, 23. 26, 13. 349, 27. 367, 8.
προαποκαθαίρειν 368, 18.
προασπάζεσθαι τὸν βίον ἰδιωτικόν 291, 16.
προβολαί, αἱ τῦ γράμματος τῶν τεττάρων εὐαγγελίων 373, 22. Musculus vertit „propagula,“ Valesius „obices.“
προγονικὰ (avita) σπέρματα 177, 4.
πρόγραμμα, edictum 251, 4. 260, 13. 309, 10. 326, 7. 337, 11. 341, 30 not. 352, 29. 356, 27. cfr. Lob. Phryn. p. 249.
προγυμνάζειν tropice 156, 26.
προδιεξοδεύειν 171, 22. 358, 12.
προεκκαθαίρεσθαι 32, 17 ex Josepho.
προηγεμένως, in primo 255, 30.
προκαταβάλλεσθαι θεμέλιον 60, 10.
προκαταικίζειν 160, 27.
προκατηχεῖν 250, 15.
προκοπὴ ἤθυς 102, 7.
προκόσμιος 5, 23. 8, 16.
προναρκᾶν τὴν ψυχήν, animo antea fractum esse 290, 14. 314, 5. cf. v. *ἀπονυρκᾶν*.
προνομία (= *πρωεδρία, γέρας*) *ἐξαίρετος,*

praecipua honoris praerogativa 12, 7. 282, 15.
προσδύειν 4, 6. 215, 18.
προοίμια tropice 322, 32. 346, 20. *προοίμια ἀποδεικνύναι* tropice 26, 24.
προπαιδεία ἡ καθ' Ἕλληνας 281, 26.
προπαιδεύματα 217, 27.
πρόπαλαι 18, 4. 241, 24. 281, 7. 371, 24. 584, 19.
προσαναφέρειν τι, referre aliquid 381, 21.
προσανέχειν ἐπὶ (al. om. *ἐπὶ*) *θεοσεβείᾳ* 10, 9. *πρ. τινὶ οἷα διδασκάλῳ* 227, 18.
προσάπτειν τινί, attribuere alicui 165, 31.
προσδιεσταλμένος 213, 5.
προσεκπαίειν 181, 13. *προσεκπαίεσθαι* 79, 11.
προσευκτήριον 286, 26. 288, 6. 289, 12. 360, 9. 363, 22.
προσοχὴ τῶν θείων λόγων 61, 14.
προσρηγνύναι τινί 288, 16.
πρόστιμον, τό, poena 363, 7.
προσφάτως, nuper 180, 7. *πρόσφατος, novus* 180, 21. 181, 25. 184, 26.
προσφώνησις 125, 2. 128, 10.
προτερήματα ἀρετῆς, virtutis exsuperantia 41, 6.
πρᾶγμα ποιεῖσθαι 75, 13.
προϋφεστάναι 230, 26.
πρόφασις, occasio, causa 108, 21. 210, 13. 339, 8. 354, 20. 380, 10. *προφάσει οὗ, propter* 154, 23. 212, 15. *ἐπὶ σμικρᾷ προφάσει, levissima de causa* 305, 29. *πρόφασιν ποιεῖσθαί τι, causari aliquid* 245, 30. — *προφάσεις, indicia, vestigia obscuriora* 4, 7.
προφητικὰ χαρίσματα — v. *χαρίσματα*.
προφητοφόντης 181, 30.
πρόχειρος διάνοια (opp. *νοῦς κεκρυμμένος* 271, 5. 7.) 271, 12. cf. 202, 2.
προωφελεῖν 10, 19.
πρώην καὶ ἐχθές, nuperrime 113, 14.
πρωτοκαθεδρία 198, 3.
πρωτόμαρτυρ 157, 29. cf. v. *ἱερόμαρτυρ*.
πρωτόπλαστος 153, 14.
πρωτοστάτης, is qui principem locum obtinet 304, 10. *πρωτοστ. (antesignanus) τῆς τοῦ διωγμοῦ κακίας* 309, 17.
πρωτότοκος τοῦ σατανᾶ 131, 1. — *ἡ πρωτοτόκων ἐκκλησία* 374, 29.
πρωτότυποι γραφαί, authenticae scripturae 216, 13. „Eusebius hebraicos sacrae scripturae codices idcirco authenticas vocat, non quod revera essent primitivum exemplar et autographum ab Esdra conscriptum, sed authenticos appellat comparatione facta cum graecis editionibus tam septuaginta interpretum, quam aliorum.“ Vales.
πτοεῖσθαι ἀμφί τι 229, 9.
πυλωρός 243, 4.
πυρακτεῖν 301, 20. 372, 21.
πυρκαϊὰ τοῦ διωγμοῦ 201, 7. 309, 11. 326, 1. 337, 11.
πυρπόλησις 9, 25.
Ῥαδιουργεῖν 148, 23. 26. 198, 13. *ῥᾳδιουργία* 242, 24. 383, 19.
ῥεπέδιον 141, 9.
ῥητὴ ἑρμηνεία (opp. sensus mysticus) 59, 19. *ῥηταὶ λέξεις* (opp. *ὁ ἐναποκείμενος ταῖς λέξεσιν ἀόρατος νοῦς*) 61, 7. — *ῥητοί τινες τῶν ὑπηρετῶν, certi quidam ministri* 381, 1.
ῥιψοκινδύνως 132, 27.
Σαλάριον 184, 31. 197, 28.
σαρκίνη δέσποινα 158, 30.
σεβάσμιος 13, 20. 15, 14. 324, 21. 379, 11. *σεβασμίως* 202, 11. *σέβασμα* 344, 12. 345, 12. 380, 1.
σείειν τινά, concutere aliquem 277, 27. *σεισμός, concussio* 352, 6. 14. 354, 23.
σειρῆνες λόγων 97, 2.
σεμνεῖον (= *μοναστήριον*) Therapeutarum 59, 12 ex Philone.
σεμνολόγημα 361, 9.
σήκρητον 278, 11. „Secretum proprium erat magistratuum et majorum judicum, locus scilicet interior praetorii, cancellis munitus, ac velis obpansis inclusus, in quo magistratus sedebant, dum reorum causas cognoscerent.“ Val.
σημαία, signum 48, 16 ex Josepho.
σημείωσις 187, 26. 188, 7. 216, 26. *σημειοῦσθαι* 216, 23. 228, 2. cf. v. *ἐπισημείωσις*.
σικάριος (e N. T.) 65, 30.
σιτηρέσιον δημόσιον 265, 29.
σκαιὰ νόσος („*morbus regius*“ vertit Rufinus, significans lepram) 210, 5.

σκαιωρεῖν (= πανουργεῖν) 210, 18.
σκέπειν, tropice 288, 11.
σκῆνος, σκήνωμα (tropice, de corpore) 72, 9. 105, 18. 20. 262, 12. 333, 3.
σκιαγραφία 176, 21 e Clemente Alex.
σκορπισμὸς (distractio) ὀστέων 110, 26.
σκύλλεσθαι πρός τινα, longum et molestum iter facere ad aliquem 36, 3.
σκωληκόβρωτος 51, 6.
σμικρὸς τὸν νοῦν 115, 14.
σοβεῖν κατὰ τὰς ἀγοράς 278, 3.
σολοικίζειν 274, 11. σολοικισμός 274, 6.
Σολομῶντος scripsi ex libris melioribus 8, 19. 195, 26. 214, 1. 225, 2. Σολομῶνος 22, 23. 23, 4. 10. 18. 25, 15. 146, 16. 152, 11. 173, 28. Σολόμωνα 361, 15. Praetulissem constanter scribere Σολομῶντος, ni aliquot locis, ut 23, 18. 25, 15. 146, 16. 152, 11. omnes codices, si fides habenda est collatis Burtoni, exhiberent Σολομῶνος. de codicum discrepantia cf. 22, 23. not.
σοφιστεύειν ἐν τοῖς Ἑλλήνων μαθήμασι 140, 9. σοφιστὴς διατριβή, schola sophistica 276, 11.
σπανιώτατος ἀνήρ, vir singularis 285, 28. σπ. φιλοσοφίας ἔργον 286, 17.
σπένδεσθαι φιλίαν πρός τινα, foedus inire cum aliquo 306, 14.
σπλάγχνα, τὰ ἐμαυτοῦ 264, 25. cf. interpr. ad Juv. Sat. III, 72.
σπουδάζειν λόγοις 87, 23. 89, 2. σπ. σύγγραμμα 268, 21.
σπούδασμα, σπουδή, tractatus 62, 16. 63, 18.
στάδιον ἀθλητῶν θεοῦ 200, 12.
σταθεροποιεῖν, stabilire 343, 22. cf. Lob. Phryn. p. 215.
στασιαστὴς 79, 10. 30. 81, 10. 83, 3. 4. 7.
στερρότης ἡ σή, titulus 379, 15. 380, 21. 381, 4. 12.
στηλιτεύειν, publice pronuntiare 193, 13. cf. v. ἀναστηλιτεύειν.
στιβαρότης, ἡ σή, titulus 351, 2. 352, 7.
στιβίζεσθαι 186, 13.
στοιχεῖα ecclesiae Asianae 105, 24. 192, 9. „στοιχεῖα Rufinus recte „„lumina““ interpretatur: nam Graeci signa zodiaci στοιχεῖα solent appellare.“ Vales. cf. Hilgenfeld Galaterbrief p. 70.
στοιχειοῦσθαι, primis elementis imbui 216, 6. στοιχειώδης 149, 5.
στοιχείωσις εἰσαγωγική 75, 27.
στοχαστικῶς, per conjecturam 181, 19.
στρατεία] ἡ ἐν στρατείαις ἐπίλεκτος νεολαία 332, 10. οἱ ἐν στρατείαις ἀδελφοί 288, 20. 291, 16. 311, 30. τῶν ἀπὸ στρατείας τις ὁμολογητής 332, 3. εἷς τις τῶν ἐν στρατείαις ἀναφερομένων 206, 16. τις τῶν ἐν στρατείαις ἀξιώμασι τετιμημένων 261, 13.
στρατηγὸς θεοῦ 56, 21. στρατηγός, summus magistratus municipalis 299, 31.
συγκατάβασις 270, 12. συγκαταβαίνειν πρός τινα est descendere vel sese demittere ad alterius sententiam. proprio sensu συγκαταβαίνειν εἰς ταὐτὸν γυναικί, mulieris consuetudine uti 279, 11.
συγκατάθεσις, assensio, approbatio (cf. Cic. Acad. Pr. II, 12, 37.) 269, 32. 380, 12.
σύγκλητος βουλή 93, 21. 127, 30. 190, 8. 305, 25. 350, 5. ἱερὰ σύγκλητος 128, 6. 142, 11. συγκλητικός 262, 9. 306, 1.
συγκροτεῖται (paratur, constituitur) στάδιον 156, 10. συγκροτεῖται τὰ τῆς εἰρήνης, pax firmatur, viget 291, 10. συγκεκροτημένος τοῖς ἱεροῖς μαθήμασι, exercitatus in sacris litteris 342, 27.
συγκρότημα, congregatio, secta 56, 5.
συζυγία 105, 1. 127, 1. σύζυγος 105, 4.
συμβασιλεύς 383, 6.
συμβιβάζεσθαι εἰς ἀνάγκην, adduci in necessitatem 255, 24.
συμβολικός 12, 17.
συμπέρασμα 12, 17.
συμπεριφέρεσθαί τινι, sese accommodare alicui 352, 5.
συμπρεσβύτερος 250, 18. 255, 28. 264, 10.
συμφέρεσθαι τῇ γνώμῃ τινός 247, 7.
συμφύρεσθαι τῷ τῆς πονηρίας (τῶν αἱρετικῶν) βορβόρῳ 251, 17.
συνάγειν τινά, ad communionem admittere aliquem 251, 31.; conventus agere (= ἐκκλησιάζειν 258, 2) 255, 30. 256, 2. 257, 6. συνάγεσθαι, communicare cum ecclesia 251, 28. 253, 1.; (= συνόδους ποιεῖσθαι 352, 25) 511, 14. 385, 2. συναγωγή 253, 3. 257, 3. 8. 258, 6. 339, 25.

συναθλητὴς καὶ συνεργός 77, 5.
συναισθάνεσθαί τινος — cf. v. *αἰσθάνεσθαι.*
συναίσθεσθαι 350, 11. cf. v. *αἴσθεσθαι.*
συναναπαύεσθαί τινι, mutuam consolationem capere 145, 16. cf. Ep. Pauli ad Rom. 15, 32. Formam aoristi *ἐπάην* testatur Choeroboscus in Bekkeri Anecd. gr. p. 1324. v. *ἀνεπάην.*
συναναστροφὴ (consuetudo et conversatio) μετά τινος 188, 30.
συναπαλλάττεσθαί τινι, mori cum aliquo 267, 2.
συναπόδημος tropice 326, 32. 332, 8.
συνάσκησις 286, 22. *ἡ τῶν ἱερῶν λόγων συνάσκησις* 342, 22.
συνδιάθεσις, gemeinschaftliche Stimmung 270, 12. Lobeckius (ad Phryn. p. 398) scribi jussit *συγκατάθεσις* coll. 269, 32.
συνειδὸς φαῦλον, mala conscientia 385, 4.
συνεισάγειν γυναῖκας 279, 9. *συνεισακτοὶ γυναῖκες* 279, 1.
συνεπλεκτὴ 57, 14. 225, 16.
συνεξετάζεσθαί τινι, stare vel *conjunctum esse* cum aliquo 211, 19.
συνεξηχεῖν 61, 20.
συνεπιδημεῖν 257, 10.
συνήλικες 360, 10.
συνιστάναι τινά, commendare aliquem 218, 14. 240, 19. *σ. τι, comprobare, confirmare aliquid* 270, 6.
συνοδία (al. *συνῳδία*), *ἡ τῶν ἀδελφῶν* 126, 13. *συνοδίας στῖφος* 333, 11.
σύνταξις (disciplina) ἡ Χριστιανή 163, 9. *Εἰρηναῖος ἐν τρίτῃ σύνταξει (in tertio libro) τῶν πρὸς τὰς αἱρέσεις* 170, 22.
συντυραννεῖν τινι 307, 8.
συσκευάζειν τινά, insidiose occupare aliquem 140, 8. *συσκευάζεσθαι* 384, 30. *συσκευάζεσθαι ἐπιβολήν* 143, 19. *συσκευή* 383, 11. 18. *συσκευὴν συνῤῥάπτειν κατά τινος, insidias struere alicui* 210, 1.
σύστασις, constitutio, institutio 44, 2.
συστρατιώτης (tropice) 76, 15.
συσχηματίζεσθαι τῷ σώματι, simul corporis gestus edere 239, 16.
σφραγὶς τοῦ κυρίου (de baptismo) 95, 17. *σφραγίζεσθαι ὑπὸ τῆ ἐπισκόπου, consignari* impositione manuum 245, 21.
σφριγᾶν ἐπί τινι, inflammatum esse in aliquem 163, 12.
σχολικόν 143, 10.
σχολιογραφεῖν τι, brevibus scholiis illustrare aliquid 226, 21.
σῶμα vel *σωμάτιον (corpus) τὸ τῶν Χριστιανῶν* 377, 15. 20. 22. 26.
σωματοποιεῖν, in unum quasi corpus colligere 4, 15.
Ταβυλάριος 326, 9.
ταμεῖον (= *ταμιεῖον*) 202, 16. 323, 33. cf. 308, 9 not.
ταχυγράφος 225, 7. 232, 8. 276, 14.
τέλος λαμβάνειν 21, 5 var. lect. 35, 12. 41, 21. *τέλος ἔχειν* 359, 9. cf. *πέρας λαμβάνειν* 49, 29.
τερματίζειν δίκην 379, 16.
τέχνη (prudens cura et moderatio) τοῦ Χριστοῦ 161, 16.
τήγανον 165, 11. *τηγανίζω* 162, 19.
τηρεῖν absolute (= *τηρεῖν τὴν ἡμέραν τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης τοῦ πάσχα*) 194, 1. 10 seqq. 26. cf. Baur, kanon. Evang. p. 535. Hilgenfeld Galaterbr. p. 90.
τόνος ἀγῶνος μεγάλης 157, 31.
τονοῦν, roborare, tropice 163, 22.
τοπάρχης 35, 22. 37, 6.
τριγενείας πατήρ, qui tertiae stirpis nepotes habet 332, 28.
τριετύπατος 357, 5.
τρόπαια, τὰ τῶν ἀποστόλων (de eorum monumentis) 72, 10. 12.
τροπικώτερον 57, 15.
τρυφή, deliciae (de vita Adami in paradiso) 9, 11. *ἡ ἔνθεος τρυφὴ παραδείσου* 358, 26. *τρυφᾶν* (de voluptate contemplationis philosophicae) 60, 16.
τύπος σκανδάλου 168, 11. *τύπος ἀντιγραφῆς, forma rescripti* 260, 20. *τύπος, ὁ ὑπ' ἐμοῦ δοθείς* 260, 23. eadem significatione *τύπος ἕτερος* 377, 6. alio loco (378, 2) „forma" ab Eusebio vertitur *ὅρος.*
Τύχη ἡ κατὰ Καισαρέων νομιζομένη (genius urbis) 333, 25. cf. O. Müller Archaeol. art. §. 158, 5.
Τῦλαι ἀποδείξεων 284, 26.
ὑπαναπνεῖν ἐπὶ καθαρῷ ἀέρος 326, 3.

ὕπαρχος τῆ πατρός (de Christo) 7, 25.
ὑπεξεγείρειν 181, 13.
ὑπερακοντίζειν, *superare* 55, 22. 384, 34.
ὑπεραποθνήσκειν τινός 13, 21.
ὑπερασπιστὴς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστήμης 242, 14.
ὑπερβεβλημένως 158, 22. 159, 10.
ὑπέργηρως 342, 19.
ὑπερεκνικᾶν 307, 26.
ὑπερεμπίμπλασθαι 279, 17.
ὑπερεξάγειν τινά, *superare aliquem* 301, 26. 384, 10.
ὑπερευχαριστεῖν 333, 7.
ὑπερθαυμάζειν 107, 25.
ὑπερκόσμιος 7, 24.
ὑπερορία, ἡ 32, 7. cfr. 91, 15.: ὑπὲρ τὴν ἐνορίαν. ἡ ὑπερόριος 264, 28.
ὑποβεβηκότα, τά, (= τὰ δευτερεύοντα, *dignitate inferiora*) 6, 11. οἱ ὑποβεβηκότες, *homines dignitate inferiores, vulgares* 10, 4. ὑποβεβηκότες ἄγγελοι καὶ λειτουργοὶ θεῦ 7, 19.
ὑποδιάκονος 243, 2. 316, 4.
ὑποδύεσθαι τὴν ἐκκλησίαν 42, 24. ὑποδ. τὴν Χριστιανῶν προσηγορίαν (de haereticis) 101, 26. 121, 18. ὑποδ. ἀξιώματα κοσμικά 278, 2. ὑποδ. τὴν φύσιν ἀνθρώπων 362, 30.
ὑποθῆναι τῆ βίᾳ, *praecepta vivendi* 88, 17.
ὑποκατακλίνεσθαί τινι, *cedere, indulgere alicui* 244, 31.
ὑπόκενος 343, 26. 344, 26.
ὑποκορίζεσθαι (*simulare*) φιλίαν πρός τινα 350, 25.
ὑπόληψις, *opinio* 168, 16.
ὑπομνηματίζεσθαι, *notare, memoriae mandare* 189, 7. *commentari, explanare, exponere* 123, 21. 176, 9. 207, 18. 217, 28. 223, 31.
ὑπονόθευσις 381, 15.
ὑπόνοια] ἐν ὑπονοίαις δηλέμενος 59, 20. αἱ ἐξηγήσεις τῶν ἱερῶν γραμμάτων γίνονται αὐτοῖς διὰ ὑπονοιῶν ἐν ἀλληγορίαις 61, 5. „Quam recentiores allegoriam dicunt, veteres ὑπόνοιαν dixisse pulcre monet Plut. de aud. poet. p. 19, E" Ruhnk. ad Tim. p. 200, qui plura ejus locutionis exempla collegit.
ὑποπαραιτεῖσθαι 236, 28. 308, 8.
ὑποσαλεύειν (*commovere, instigare*) τινὰ κατά τινος 363, 31.
ὑποσημείωσις, *subscriptio* 187, 19. ὑποσημειᾶν 187, 20. 280, 13.
ὑπόστασις, *firmitas, constantia animi* 159, 13.
ὑποστέλλεσθαι (*subterfugere*) ἀντιλογίας 270, 2.
ὑποσύρεσθαί τινι, *abripi ab aliquo* 188, 3.
ὑποτυπῦσθαι ἐπιστολήν 147, 3. cf. v. διατυπῦσθαι. ὑποτύπωσις 159, 28.
ὑποφήτης 365, 23.
ὑφιζάνειν, *subsidere* 349, 24.
ὑψηλοφρονεῖν 278, 1.
Φαντιᾶν, *ostentare se* (Lob. Phryn. p. 80) 24, 10.
φαντασίᾳ τῇ τῶν ἔξωθεν τὸν νῦν προσανέχειν 371, 33.
φαντασιοκοπεῖν, *pompam affectare* 278, 8.
φαντασιωδῶς 172, 1.
φέρω] φέρων 219, 3 = φερόμενος, coll. Hdt. VIII, 87., ubi de nave: διωκομένη γὰρ ὑπὸ τῆς ἀττικῆς, φέρεσα ἐνέβαλε νηῒ φιλίῃ. Ceterum Valesii conjecturam φέρων ἑαυτὸν αὐτό τε haud improbaverim, coll. ἀποξενῦν ἑαυτόν 255, 1. προσπελάζειν ἑαυτόν 268, 8. ἐπιδεικνύναι ἑαυτόν 294, 24. καθιστάναι ἑαυτόν 307, 5.
φθοριμαῖος 146, 5. 153, 2.
φιλαίτιος, *malevolus obtrectator* 251, 9.
φιλεριστεῖν 194, 18.
φιλοζωΐα 243, 23.
φιλοκαλία, *florilegium* 221, 21.
φιλόκαλοι, οἱ 219, 23.
φιλοκρινεῖν — cf. v. φυλοκρινεῖν.
φιλολογεῖν βιβλία Ἑλλήνων 220, 14. cf. v. γεωμετρεῖν.
φιλοσοφία, ἡ τῶν Χριστιανῶν 55, 12. φιλοσοφία simili significatione 67, 20. 112, 12. 123, 4. 124, 2. 151, 3. 8. 184, 17. 204, 5. 210, 31. 229, 9. 317, 24. φιλοσοφωτάτη ἄσκησις 57, 22. φιλόσοφος βίος 203, 13. 204, 21. 205, 5. 210, 8. 329, 5. 335, 25. φιλοσοφεῖν eodem sensu 58, 19. 204, 17. (Therapeutae) τὴν πάτριον φιλοσοφεῦσι σοφίαν ἀλληγορεῦντες 59, 18. ἡ ἔνθεος φιλοσοφία (religio christiana) 219, 19.

ἑτέρας φιλοσοφίας ἐραστής 243, 30. *φιλόσοφα καὶ θεῖα δόγματα* 123, 8.
φιλοτιμεῖσθαι ἀπειλὰς κατά τινος 298, 8. cfr. 158, 21. — *φιλ. θέας* 320, 20 = *παρέχειν θέας φιλοτίμους (spectacula magnifica)* 320, 22. 27.
φιλότιμος, magnificus 320, 22. 361, 3. *φιλοτιμία, magnificentia, liberalitas* 366, 10. 369, 21. *φιλοτιμίαι, magnificus (ludorum) apparatus* 330, 28.
φιλῆσθαί τινι 20, 8. 24, 16.
φίσκος 355, 13.
φοιτητὴς 205, 19. 207, 16. *φοιτ. Χριστοῦ* 98, 3.
φόλλεις τρισχίλιοι 381, 4.
φρεμεντάριος 234, 21. 22. cfr. v. Frumentarius in ind. hist.
φυλοκρινεῖν (al. perperam *φιλοκρινεῖν*) 291, 19. 373, 6. cfr. Bekk. Anecd. gr. p. 71.: *φυλοκρινεῖν· κυρίως μὲν τὸ τὰς φυλὰς τὰς ἐν ταῖς πόλεσι διακρίνειν, σημαίνει δὲ καὶ τὸ ἄλλο τι διατάττειν καὶ διακρίνειν.* Poll. VIII, 110. Göller. ad Thuc. VI, 18.
φυσικαὶ ἔννοιαι, ideae naturales 16, 15. 372, 17.
φωταγωγός 363, 12.
φωτίζειν de baptismo 95, 15. cf. *νεοφώτιστος.*
Χαμαιπετῆ φρονεῖν 275, 7. cf. p. 330, 15.
χαρακτηρίζειν τινά, indolem atque ingenium alicujus examinare 273, 25.
χαρακτηριστικός 60, 5.
χαράσσειν βιβλίον 89, 16. *χ. εὐαγγέλιον* 76, 25. *χ. ἐπιστολήν* 250, 7 not. *χαράσσειν (componere) ᾄσματα καὶ ὕμνους ῥυθμοῖς σεμνοτέροις* 60, 3. cf. v. *διαχαράττειν, ἐγχαράττειν.*
χάρισμα προφητικόν 112, 5. 143, 26. 172, 19. 181, 7. 184, 8. 10. 329, 1. *χ. ἀποστολικόν* 164, 9. 329, 1. *θεῖον χάρ.* 168, 17. *τὰ χαρίσματα* 172, 13. 22. *τὰ μείζονα χαρίσματα* 298, 5.
χάρται, libelli 378, 26. *χάρται δημόσιοι* 55, 15.
χειμάζεσθαι] *κεχειμασμένος τὴν ψυχήν* 339, 30. cf. Lob. Phryn. p. 388.
χεὶρ διανοίας 366, 10.
χειραγωγεῖν tropice 56, 21. 385, 21.
χειροπιθεσία 242, 26.
χλαμύς 261, 27.
χλανίς 261, 27 not.
χορὸς ὁ ἱερὸς τῶν ἀποστόλων 107, 31. *ὁ τῶν ἀρχαίων χορὸς* 146, 16. *χοροὶ μαρτύρων* 303, 5.
χρεών, τό, ἐκτίνειν (= mori) 125, 26.
χρῆμα] *ἐπέραστόν τι θεοσεβείας χρῆμα* (= *ἐπέραστός τις θεοσεβής*) 282, 4. *θεῖόν τι χρῆμα διδασκάλων τῆς θεοσεβείας* 303, 18. *θεῖον ἐπισκόπων χρῆμα* 342, 21. *εὐλαβές τι χρῆμα* 335, 15.
χρηστεύεσθαι ἐπί τι, benigne invitare ad aliquid 163, 23.
χρηστομαθές, τὸ τῆς ἱστορίας 4, 22. *χρηστομαθείας ἔμπλεοι λόγοι* 214, 8.
χριστοφόρος 298, 5.
χρόνος — τῷ χρόνῳ, paullatim 123, 6. 299, 9. *τοῖς χρόνοις* 288, 8.
χρὼς ἐπιστολῆς 214, 24.
χωρεῖν δι' ἁρπαγῶν κατά τινος, rapacitate grassari adversus aliquem 307, 7.
χωρικός (al. *χωρίτης*), *rusticus* 235, 6.
Ψευδεπίγραφα 212, 19.
ψευδώνυμος γνῶσις 3, 13. 108, 5. 171, 24. 281, 11.
ψιλὸς ἄνθρωπος Χριστός (= *κοινὸς τὴν φύσιν* 275, 8. 102, 7.) 196, 24. 197, 13. 217, 6. *ψιλὸς* (= *ἄγραφος*) *λόγος* 269, 9. *ψιλὸς λόγος* (opp. *ἀπόδειξις*) 278, 27.
ψοφοδεής 306, 18.
ψυχαγωγίαν ἐνδείκνυσθαί τινι, editis artis speciminibus oblectare aliquem 320, 26.
ψυχορράγειν, extremum spiritum agere 298, 27. 347, 5.
ψυχοφθόρος 363, 28.
Ὡμογέροντες 265, 26 Alexandriae vocabantur a quadragesimo anno usque ad septuagesimum (cfr. 265, 26): iis opponuntur *οἱ εἰς ἄκρον γεγηρακότες.* cf. Hom. Il. XXIII, 791. Virg. Aen. VI, 304.: „jam senior, sed cruda deo viridisque senectus.“
Ὠριγένης et *Ὡριγένης* 201, 2 not.
ὡσὰν conjunctim scripsi, quoties significat „tanquam“: cf. 7, 23 not.

TABULA CHRONOLOGICA *)

Imperatorum rom.	Pontificum rom.
— 14. p. Chr. Octavianus Augustus.	
14 — 37 Tiberius.	
37 — 41 Gajus Caesar.	
41 — 54 Claudius.	
54 — 68 Nero.	
	67 (?) — 79 (?) Linus.
68 — 69 Galba.	
69 Otho; Vitellius.	
69 — 79 Vespasianus.	
79 — 81 Titus.	79 (?) — 91 (?) Anencletus.
81 — 96 Domitianus.	
	91 (?) — 100 (?) Clemens.
96 — 98 Nerva.	
98 — 117 Trajanus.	
	100 (?) — 109 (?) Evarestus — cui Euseb. Hist. Eccl. p. 117, 11 adscribit annos octo, in Chron. p. 382 (ed. Mai) annos novem.
	109 (?) — 119 (?) Alexander.
117 — 138 Hadrianus.	
	119 (?) — 128 (?) Xystus (Sixtus).
	128 (?) — 139 Telesphorus.
138 — 161 Antoninus Pius.	
	139 — 142 (?) Hyginus.
	142 (?) — 157 (?) Pius.
	157 (?) — 168 Anicetus.
161 — 180 Marcus Antoninus.	
	168 — 176 (?) Soter.
	177 — 190 (?) Eleutherus.
180 — 193 Commodus.	
	190 (?) — 200 (?) Victor.
193 Pertinax; Didius Salvius Julianus.	
193 — 211 Septimius Severus.	

*) Desumpsi hanc chronologiam imp. rom. e Zumptii Annalibus vet. regnorum et populorum (Ed. altera, Berol. 1858), chronologiam pontificum rom. ex Jaffaei Regestis Pontif. romanorum (Berol. 1851).

Imperatorum rom.	Pontificum rom.
211—217 Antoninus Bassianus Caracalla.	200 (?) — 218 Zephyrinus.
217 — 218 Macrinus.	
218 — 222 Elagabalus.	218 — 223 Callistus.
222 — 235 Severus Alexander.	223 — 230 (?) Urbanus.
	230 (?) — 235 Pontianus.
235 — 238 Maximinus Thrax.	235 — 236 Anteros.
	236 — 250 Fabianus.
238 — 244 Gordianus.	
244 — 249 Philippus.	
249 — 251 Decius.	250 (?) — 252 Cornelius.
251 — 253 Gallus.	251 (?) Novatianus antipapa.
	252 — 253 Lucius.
253 — 268 Valerianus (is 253—260) et Gallienus.	253 — 257 (?) Stephanus. sed Hist. Eccl. p. 250, 5 duos tantum annos ei tribuit Eusebius.
268 — 270 Claudius.	257 (?) — 258 Xystus. huic Eusebius Hist. Eccl. p. 275, 4 tribuit annos undecim, idem in Chron. p. 394 annos duos, menses undecim.
	259 — 269 Dionysius.
	269 — 274 Felix.
270 — 275 Aurelianus.	
275 — 276 Claudius Tacitus.	275 — 283 Eutychianus. huic Eusebius Hist. Eccl. p. 281, 18 adscribit „vix decem menses," in Chron. p. 396 „menses octo." adimit igitur Eutychiano annos octo, quos perperam addiderat Xysto.
276 — 282 Probus.	
282 — 284 Carus, Carinus, Numerianus.	283 — 296 Caius. hunc Eusebius Hist. Eccl. p. 281, 19 sedisse scribit annos circiter quindecim.
284 — 305 Diocletianus: is 285 Maximianum Herculium, 292 Flavium Constantium Chlorum et Galerium Maximianum Caesares declarat.	
	296 — 304 Marcellinus.
305 Constantius et Galerius Augusti, qui Fl. Valerium Severum et Maximinum Dazam caesares declarant.	
306 Mortuo Constantio Constantinus Caesarem se profitetur. interea Romae Maxentius ad imperium evehitur, et ejus pater Maximianus purpuram resumit.	
307 Severus Augustus perit: in ejus locum Galerius Licinium substituit Augu-	

Imperatorum rom.	Pontificum rom.
stum, quod idem nomen paullo ante Constantinus assumpserat, mox in Asia Maximinus sibi ipse imponit.	
	308 — 10 Marcellus.
310 Maximinianus Massiliae captus necem sibi consciscere cogitur.	310 Eusebius.
311 Galerius moritur, cui succedit Licinius.	311 — 314 Miltiades (Melchiades).
312 Maxentius victus et fugiens in Tiberi submergitur.	
313 Maximinus apud Heracleam a Licinio vincitur, Tarsi moritur. Jam Constantinus et Licinius soli rerum domini.	
314 Bellum inter Constantinum et Licinium.	314 — 335 Silvester.
323 Bellum alterum inter Constantinum et Licinium. Licinius debellatur, 324 interficitur.	
324 Constantinus solus Augustus.	

CORRIGENDA.
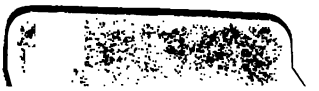
P. 41, 16. haec quoque: *δύο δὲ — καρατομηθείς* sunt verba Clementis, id quod appositis signis debuit indicari. cf. p. 591. not.
— 61, 15. leg. *ἐπ' ἀκριβέστερον* coll. p. 78, 20. 92, 4. 156, 23. 177, 27. 229, 21. 303, 25.
— 74, 23. 77, 1. 90, 14. 94, 2 e textu vulgato perperam retinui *Λῖνος*. scribi debuit *Λίνος*.
— 250, 20. leg. *νῦν δὲ διὰ*.
— 352, 3. leg. *ἔθνος*.
— 353, 20. leg. *ἀπόλλυσι*.
— 415, b, lin. 16. leg. non (32), sed (31).